DISPUTATIONUM ROBERTI BELLARMINI POLITIANI, SOCIETATIS...

Roberto Bellarmino

Digitized by Google

BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
42
4 E
16
FONDO EBORENSE

Digitized by Google

INDEX

LIBRORVM ET CAPITVM.

Ordo, ac partitio totius operis.

LIBER PRIMVS,

De reali prẹſentia Chriſti Domini in Sacramento Euchariſtiæ, ex verbo Dei.

CAP. I. *De hæreſibus.*

II. *Explicatur ſententia Catholicæ Eccleſiæ.*

III. *Ex figuris Teſtamenti veteris demonſtratur præſentia corporis Domini in Euchariſtia.*

IV. *Refellitur ſolutio aduerſariorum ad argumentum noſtrum.*

V. *Quòd Ioan. 6. agatur de Euchariſtia.*

VI. *Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia, ex cap. 6. Ioannis.*

VII. *Soluuntur obiectiones aduerſariorum.*

VIII. *Referuntur variæ expoſitiones verborum Domini: Hoc eſt corpus meum.*

IX. *Propriè, non figuratè explicanda eſſe illa verba: Hoc eſt corpus meum.*

X. *Explicantur verba inſtitutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.*

XI. *Soluuntur argumenta, quibus probant aduer-*

ſarij, verba inſtitutionis figuratè accipiēda.
XII. Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia ex locis Scripturæ, quæ continent vſum huius Sacramenti, ac primùm ex cap. 10. prioris ad Corinthios.
XIII. Idem probatur ex cap. 11. ad Corinthios.
XIV. Soluuntur argumēta aduerſariorum deprompta ex verbo Dei.

LIBER SECVNDVS,

De veritate corporis Domini in Euchariſtia, ex teſtimoniis Patrum.

Cap. I. Prima ætas Eccleſiæ ab anno Domini I. vſq; ad C. Teſtimonium diſcipulorum S. Andreæ Apoſtoli.
II. Teſtimonium Ignatij.
III. Teſtimonium Dionyſij Areopagitæ.
IV. Secunda ætas Eccleſiæ ab anno Domini C. ad CC. Teſtimonium Iuſtini.
V. Teſtimonium Pij I. Papæ.
VI. Teſtimonium Irenæi.
VII. Tertia ætas Eccleſiæ ab anno Domini CC. ad CCC. Teſtimonium Tertulliani.
VIII. Teſtimonium Origenis.
IX. Teſtimonium S. Cypriani.
X. Quarta ætas Eccleſiæ ab anno Domini CCC. ad CD. Teſtimonium Nicæni Concilij.
XI. Teſtimonium S. Athanaſij.
XII. Teſtimonium S. Hilarij.
XIII. Teſtimonium S. Cyrilli Hieroſolymitani.

XIV.

XIV. *Teſtimonium S. Ambroſij.*

XV. *Teſtimonium Baſilij.*

XVI. *Teſtimonium Gregorij Nyſſeni.*

XVII. *Teſtimonium Optati Mileuitani.*

XVIII. *Teſtimonium Gregorij Nazianzeni.*

XIX. *Teſtimonium S. Ephrem.*

XX. *Teſtimonium S. Epiphanij.*

XXI. *Quinta ætas Eccleſiæ ab anno* CD. *ad* D. *Teſtimonium Gaudentij.*

XXII. *Teſtimonium Chryſoſtomi.*

XXIII. *Teſtimonium S. Hieronymi.*

XXIV. *Teſtimonium S. Auguſtini.*

XXV. *Teſtimonium Cyrilli Alexandrini, & Synodi Epheſinæ generalis.*

XXVI. *Teſtimonium Procli Epiſcopi Conſtantinopolitani.*

XXVII. *Teſtimonium Theodoreti & Gelaſij.*

XXVIII. *Teſtimonium S. Leonis.*

XXIX. *Teſtimonium Hilarij Papæ.*

XXX. *Teſtimoniũ Euſebij Emiſſeni, ſeu Fauſti Rhegienſis.*

XXXI. *Teſtimonia Patrum ſextæ ætatis, Remigij & Primaſij.*

XXXII. *Teſtimonia Patrum ſeptimæ ætatis, S. Gregorij & Iſichij.*

XXXIII. *Teſtimonia Patrum octauæ ætatis, Ioannis Damaſceni, & Epiphanij, eius æqualis.*

XXXIV. *Teſtimonia Patrum nonæ ætatis, Theophylacti, & Paſchaſij.*

XXXV. *Teſtimonia Patrum decimæ ætatis, Stephani Heduenſis, & Fulberti Carnotenſis.*

XXXVI. *Teſtimonia Patrum vndecimæ ætatis, Anſelmi & Oecumenij.*

XXXVII. *Teſtimonia Patrum duodecimæ ætatis, Euthymij & S. Bernardi.*

XXXVIII. *Teſtimonia ætatum reliquarum.*

XXXIX. *Compendium argumentorum, quæ ſumuntur ex Patribus,*

LIBER TERTIVS,

De veritate corporis Domini in Euchariſtia, & de modo exiſtentiæ in eâdem.

CAP. I. *Proponitur quæſtio; An poßit fieri vt corpus Chriſti præſens conſtituatur in Euchariſtia.*

II. *Quæ ſit regula cognoſcendi quid Deus poßit.*

III. *Poſſe vnum corpus ſimul eſſe in pluribus locis.*

IV. *Soluuntur obiectiones, quibus aduerſarij probare conãtur, implicare contradictionem, vt vnum corpus ſit in pluribus locis.*

V. *Proponitur & explicatur ſecunda difficultas, quæ in eo poſita eſt, quod corpus non occupet locum.*

VI. *Poſſe corpus alicubi eſſe, & locũ non occupare.*

VII. *Soluuntur obiectiones aduerſariorum.*

VIII. *Oſtenditur Deum voluiſſe, & feciſſe, vt reipſa corpus Domini in Euchariſtia præſens adeſſet.*

IX. *Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præſentiæ.*

X. *Soluitur altera obiectio, quæ ſumitur ab indignitate rei.*

XI. De

XI. *De modo exiſtentiæ corporis Domini in Euchariſtia. Recenſentur variæ de hac re ſententiæ.*

XII. *Refellitur ſecundus error Berengarianorum.*

XIII. *Refellitur error Durandi.*

XIV. *Refellitur quartus error.*

XV. *Refellitur error Ruperti.*

XVI. *Refellitur error Ioannis Pariſienſis.*

XVII. *Refellitur error Vbiquiſtarum.*

XVIII. *Explicatur ſententia Eccleſiæ.*

XIX. *Probatur ex verbo Dei tranſubſtantiatio.*

XX. *Tranſubſtãtiatio probatur teſtimoniis Patrũ.*

XXI. *Probatur idem ex definitione, & conſenſu Eccleſiæ ab annis quingentis.*

XXII. *Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.*

XXIII. *Refelluntur Kemnitij obiectiones.*

XXIV. *Refelluntur obiectiones Petri Martyris.*

LIBER QVARTVS.

De Sacramento Euchariſtiæ.

CAP.I. *Quid ſit propriè Sacramentum Euchariſtiæ, & num extra vſum ſit verè corpus Domini ſub ſpecie conſecrati panis.*

II. *Probatur ex verbis inſtitutionis Dominicæ, Sacramentum Euchariſtiæ eſſe rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter exiſtere.*

III. *Probatur ex diſsimilitudine Baptiſmi, & Euchariſtiæ, Euchariſtiam rem eſſe permanentem.*

IV. *Probatur eadem veritas teſtimoniis Patrum.*
V. *Diluuntur reſponſiones aduerſariorum ad teſtimonia Patrum.*
VI. *Explicatur quid propriè ſit Sacramentum Euchariſtiæ.*
VII. *De materia Euchariſtiæ; ſitné azimo pane, an fermentato Sacramentum conficiendum.*
VIII. *Probatur Chriſtum inſtituiſſe Sacramentum 14. die menſis ſecundum legem, & ſecundum morem Hebræorum.*
IX. *Soluuntur argumēta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.*
X. *De vino temperando aqua in ſacro calice.*
XI. *Soluuntur argumenta aduerſariorum.*
XII. *Quibus verbis fiat conſecratio Euchariſtiæ.*
XIII. *Solis Domini verbis fieri conſecrationem.*
XIV. *Soluuntur obiectiones Græcorum, & Lutheranorum contra formam conſecrationis Euchariſtiæ.*
XV. *Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Euchariſtiæ.*
XVI. *De miniſtro Sacramenti Euchariſtiæ.*
XVII. *De effectu Euchariſtiæ, & de præparatione ad Communionem: ſententia hæreticorum.*
XVIII. *Indignè ſumere Euchariſtiam omnes illos, qui accedunt cum conſcientia peccati mortalis.*
XIX. *Soluuntur obiectiones aduerſariorum.*
XX. *Proponitur quæſtio, & ſententia aduerſariorum de Communione ſub vna, vel vtraque ſpecie.*
XXI. *Totum eſſe Chriſtum ſub vtraque ſpecie.*

XXII. *Totam Sacramenti rationem in vna ſpecie inueniri.*
XXIII. *Non maiorem vtilitatẽ ſumi ex Communione ſub vtraq; ſpecie, quàm ſub vna.*
XXIV. *Non pugnare cum diuinis literis, ſeu cum Chriſti mandato, Communionem ſub vna ſpecie, probatur variis coniecturis.*
XXV. *Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.*
XXVI. *Refelluntur obiectiones ex Patribus.*
XXVII. *Refelluntur obiectiones ex ratione.*
XXVIII. *Eccleſiam iuſtis de cauſsis præcepiſſe Communionem ſub vna ſpecie.*
XXIX. *De veneratione huius Sacramenti.*
XXX. *Soluuntur obiectiones.*

LIBER QVINTVS.

De Euchariſtia: qui eſt primus de ſacrificio Miſſæ.

CAP. I. *De voce, Miſſa.*
II. *De ſacrificij definitione.*
III. *Mortem Chriſti ſacrificium eſſe propriè dictum.*
IV. *De partitione ſacrificij.*
V. *Explicatur ſtatus controuerſiæ, & ſententiæ referuntur Catholicorum & hæreticorum.*
VI. *In Miſſa verum ſacrificium offerri, probatur ex primo teſtimonio Scripturæ, & ex ſacerdotio Melchiſedech.*
VII. *Probatur ſacrif. Miſſæ ex figura Agni Paſchalis.*
VIII. *Probatur ſarcificium Miſſæ ex figuris variorum ſacrificiorum Teſtamenti veteris.*
IX. *Probatur ſacrif. Miſſæ ex vaticiniis Prophetarũ.*

X. *Probatur idem ex Malachia.*

XI. *Idem probatur ex cap.4. Ioannis.*

XII. *Probatur ſacrificiũ Miſſæ ex verbis inſtitutionis.*

XIII. *Probatur ſacrificiũ Miſſæ ex cap.13. Actorum.*

XIV. *Probatur ſacrificiũ Miſſæ ex c.10. prioris ad Cor.*

XV. *Probatur ſacrificium Miſſæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus ſacrificij, oblationis, immolationis, &c.*

XVI. *Probatur ſacrificiũ propriè dictũ ex ritu altariũ.*

XVII. *Idem probatur ex nomine ſacerdotis.*

XVIII. *Probatur ſacrificium ex Liturgiis.*

XIX. *Idem probatur ex iis, pro quibus ſacrificiũ Miſſæ offertur.*

XX. *Probatur ſacrificium Miſſæ ex coniunctione legis, & ſacrificij.*

XXI. *Probatur ſacrificium Miſſæ, ex comparatione legis Chriſtianæ ad Moſaicam.*

XXII. *Probatur idẽ ex differẽtia Sacram. & ſacrificij.*

XXIII. *Probatur idem ex conſenſu Eccleſiæ.*

XXIV. *Soluuntur obiectiones Lutheri.*

XXV. *Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.*

XXVI. *Soluuntur obiectiones Kemnitij.*

XXVII. *Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Miſſæ propriè cõſiſtat eſſentia ſacrificij.*

LIBER SEXTVS,

De Euchariſtia: qui eſt ſecundus de ſacrificio Miſſæ.

Cap. I. *Ponitur controuerſia; An Miſſa ſit propitiatorium ſacrificium.*

II. *Probatur ſacrificium Miſſæ, propitiatoriũ eſſe.*

III. *Probatur idẽ ſacrificiũ eſſe etiã impetratorium.*

IV. Ex-

IV. *Explicatur efficientia propria ſacrificij Miſſæ.*
V. *Soluuntur obiectiones aduerſariorum.*
VI. *Sacrificiũ Miſſæ omnibus viuentibus prodeſt.*
VII. *Sacrificium Miſſæ pro defunctis in Purgatorio degentibus, ritè offertur.*
VIII. *Sacrificium Miſſæ rectè celebrari pro Sanctis.*
IX. *De Mißis priuatis.*
X. *Soluuntur argumenta contra Miſſas priuatas.*
XI. *De genere linguæ.*
XII. *Non eſſe omnia neceſſariò in Miſſa, alta voce pronuncianda.*
XIII. *De cæremoniis Miſſæ quid hæretici ſentiant.*
XIV. *Cæremonias quæ Miſſam præcedunt, eſſe antiquas, & pias.*
XV. *De cæremoniis quæ fiunt in Miſſa, & in actione conſiſtunt.*
XVI. *De iis, quæ recitãtur in Miſſa Catechumenorũ.*
XVII. *De Offertorio, & Præfatione.*
XVIII. *De nomine Canonis.*
XIX. *De auctore Canonis.*
XX. *De antiquitate Canonis.*
XXI. *De veritate primæ Orationis Canonis.*
XXII. *De veritate ſecundæ Orationis Canonis.*
XXIII. *De veritate tertiæ Orationis Canonis.*
XXIV. *De veritate quartæ Orationis Canonis.*
XXV. *De veritate quintæ Orationis Canonis.*
XXVI. *De ſexta Oratione Canonis.*
XXVII. *De Oratione Dominica, & ſequentibus Orationibus.*

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ LIBRI SEX.

Ordo, ac partitio totius operis.

DE SACRAMENTO EVCHARIſtiæ *his omiſſis, quæ Catholici Doctores inter ſe diſputare ſalua fide, & pace Chriſtiana ſolent, quatuor hoc tempore inter Catholicos, & hæreticos verſantur controuerſiæ principales: de quibus omnibus, Domino adiuuante, pro noſtrarum virium tenuitate iuxta inſtituti operis rationem diſputare aggrediemur.*

PRIMA *igitur, ac præcipua controuerſia eſt de vera, ac reali, & ſubſtantiali præſentia corporis, et ſanguinis Domini in hoc non minus admirabili, quàm venerabili Euchariſtiæ Sacramento. Sed quoniam ea controuerſia longiſſima neceſſariò futura eſt, vitandæ confuſionis cauſſa, tribus modis tractabitur, ac ſi eſſent diſtinctæ quæſtiones.* PRIMO *ex ſolo verbo Dei.* SECVNDO *ex ſolis Patribus antiquis.* TERTIO *ex iudicio rationis.*

ALTERA *de modo ac ratione exiſtentiæ Chriſti in Euchariſtia; ſitné ratio exiſtentiæ Chriſti in Euchariſtia, conuerſio panis & vini in corpus, et ſanguinem Chriſti, quæ ab Ec-*

ab Eccleſia Catholica dicitur Tranſubſtantiatio; an potiùs aſſumptio panis, & vini ad vnionem hypoſtaticam corporis, & ſanguinis Domini; aut omnipræſentia, ſiue Vbiquitas, vt quidam loquuntur, humanitatis Chriſti, an aliquid aliud.

TERTIA *controuerſia principalis eſt de ipſo Sacramento, vbi primùm de natura ipſius diſputandum erit, ſitné res aliqua permanens, an actio tranſiens; ex qua quæſtione illud etiam manifeſtum fiet, vtrum in Euchariſtia ſit corpus Domini ſolùm in vſu, an etiam extra vſum; deinde de materia, forma, fide, ſeu effectu, de miniſtro, de vſu, id eſt, de Communione ſub vna, vel altera ſpecie; & tandem de veneratione Sacramenti diſſeremus.*

QVARTA *& poſtrema de ſacrificio.*

LIBER PRIMVS.

De reali præſentia Chriſti Domini in Sacramento Euchariſtiæ ex verbo Dei.

CAPVT PRIMVM.

De hæreſibus.

ANTEQVAM VENIAMVS AD QVAESTIOnes propoſitas de præſentia corporis Domini in Euchariſtia, explicandæ erunt hæreſes contrariæ, contra quas pugnandum eſt, & ſententia Eccleſiæ, pro qua pugnandum.

PRIMI qui negârunt, Chriſti corpus eſſe in Euchariſtia, videntur fuiſſe illi ipſi, qui primi hæreſum zizania in Eccleſia ſerere cœperunt, Simoniani, Menandriani, & ſimiles; de his loquens S. IGNATIVS in epiſtola ad Smyrnenſes, ſic ait: *Euchariſtias, & oblationes non admittunt, eò quòd nõ confiteantur Euchariſtiam eſſe carnem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti*, quæ ſententia citatur à Theodoreto in 3. Dialogo ex epiſtola ad Smyrnenſes, vbi tamen nunc non habetur.

Ne au-

Ne autem glorientur Caluiniſtæ ſententiam ſuam valde antiquam eſſe, illud eſt OBSERVANDVM, antiquiſſimos illos hæreticos, nõ tam Sacramentum Euchariſtiæ, quàm myſterium Incarnationis oppugnaſſe. Idcircò enim (vt Ignatius ibidem indicat) negabãt Euchariſtiam eſſe carnem Domini, quia negabant Dominum habere carnem. Quare nullus veterum, qui de hæreſibus ſcripſerit, hunc errorem in Catalogo poſuit, vt patet ex Irenæo, Tertulliano, Philaſtrio, Epiphanio, Auguſtino, Theodoreto, Damaſceno: neque vllus veterum diſputat contra hunc errorem primis ſexcẽtis annis. His igitur omiſſis, PRIMI, qui veritatẽ corporis Domini in Euchariſtia in quæſtionem vocârunt, fuerunt Iconomachi poſt annum Domini DCC. in quodam ſuo Conciliabulo Conſtantinopolitano, quod ipſi ſeptimam Synodum falsò vocabant. Hi enim (vt refertur in ſeptima Synodo, act. 6. tom. III. in fine) dicebant vnicam eſſe imaginem Chriſti ab ipſo Chriſto inſtitutam, nimirum panem, & vinum in Euchariſtia, quę repræſentant Chriſti corpus, & ſanguinem. Quocirca ab eo tempore Græci ſcriptores ſæpe monent, Euchariſtiam non eſſe figuram, ſiue imaginem corporis Domini, ſed ipſum verũ corpus, vt patet ex ipſa Synodo VII. loco citato, ex Damaſceno lib. 4. cap. 14. ex Theophylacto in cap. 26. Matth. & in cap. 11. prioris ad Corinthios.

SECVNDVS auctor huius erroris fuit Ioan. Scotus, non ille Doctor ſubtilis, ſed alius antiquior, qui tempore Caroli Magni circa annum Domini DCCC. ſcripſit. Is eñ primus in Eccleſia Latina de hac re dubiè ſcribere cœpit, cuius librũ de Euchariſtia damnatum fuiſſe in Concilio Vercellenſi, teſtatur Lantfrancus in ſuo libro de veritate corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia.

TERTIVS fuit Bertramus tempore Caroli Craſſi, circa annum Domini DCCC.LXXXVI. cuius liber adhuc exſtat. Is rurſum in controuerſiam vocare cœpit, an eſſet verè in Euchariſtia illud ipſum corpus Domini, quod de Virgine natum erat. Confutauit hunc errorem doctiſſimè Paſchaſius Abbas Corbeienſis, qui illo ipſo tempore floruit.

QVARTVS fuit Berengarius Archidiaconus Eccleſię Andegauenſis circa annum Domini M. L. qui auctor habetur huius erroris, non quòd primus eum inuenerit, ſed quod primus apertè defenderit, & propagare ſtuduerit, & re ipſa propaga-

pagauerit. Refutârunt Berengarium tres inſignes ſcriptores, qui ſimul cum Paſchaſio editi ſunt, Lantfrancus, Guitmundus, & Algerus: de quibus ita cenſuit Petrus Cluniacenſis initio libri de ſacrificio, vt diceret Lantfrancum ſcripſiſſe contra hæreſim Berengarij benè, plenè, perfectè; Guitmundum melius, plenius, perfectius; Algerum optimè, pleniſſimè, perfectiſſimè. Porrò quatuor errores Berengarius docuit, per quos parens videtur fuiſſe omnium ſectarum, quæ hoc ſeculo vigent. PRIMO docuit, paruulos nō eſſe baptizandos, vt Guitmundus teſtatur lib. 1. contra Berengarium; atque hinc pater dici poteſt Anabaptiſtarum. SECVNDO docuit, corpus Domini nō eſſe in Euchariſtia, niſi vt res ſignificata eſt in ſuo ſigno, vt referunt Lantfrancus, Guitmundus, Algerus, auctores illius temporis: hinc verò pater eſt Sacramentariorum; quod agnoſcit Caluinus in vltima admonitione ad Ioachimum VVeſtphalum. TERTIO docuit, poſt alteram palinodiam (nam ter reuocauit errores ſuos, vt infrà dicemus) corpus Domini eſſe quidem verè in Euchariſtia, ſed ſimul cum pane, & vino; vnde parens eſt Lutheranorum. Fuiſſe autem hunc errorem Berengarij, colligitur ex lib. 1. Guitmundi, qui ſcribit nonnullos Berengarij diſcipulos, qui docebant, corpus Domini verè eſſe in Euchariſtia, ſed ſimul cum pane; dicere ſolitos hanc fuiſſe ſubtiliorem doctrinam Berengarij. Idem etiam colligitur ex Concilio Romano ſub Gregorio VII. cuius Concilij meminit Thomas VValdenſis tomo II. de Sacrament. cap. 43. Nam in eo Concilio coactus eſt Berengarius confiteri non ſolùm præſentiam realem corporis Domini in Euchariſtia, vt antea coactus fuerat in Concilio Romano, ſub Nicolao II. ſed etiam tranſmutationem panis in corpus Domini. QVARTO docuit idem Berengarius, teſte eodem Guitmundo ibidem, legitima Matrimonia poſſe diſſolui, in quo etiam pater fuit omnium huius temporis hęreticorum. Sed de hoc aliàs.

QVINTVS propugnator huius erroris fuit Henricus quidā cum Petro Bruis, circa annum Dñi M.C.XL. qui aſſerebat ſemel tantùm, id eſt, in ipſa vltima Domini cœna cum Apoſtolis, Chriſti corpus verè datum ſub ſpecie panis: deinceps autē meram eſſe deceptionē, quod Sacerdotum miniſterio dicitur aut creditur. Teſtis eſt, & refutator huius erroris Petrus Cluniacenſis, qui eodē tempore floruit, in tractatu de ſacrificio.

SEXTVS

Sextvs fuit auctor ſectæ Albigenſium, circa annum Domini M. CC. VIII. ij enim inter alios plurimos errores, hūc etiam habuerunt, Sacramentum Euchariſtię, non eſſe verum corpus Domini. Teſtis eſt S. Antoninus in ſumma Theologica, par.4.tit.11.cap.7.§.5.

Septimvs fuit auctor ſectæ Flagellātium, circa annum Domini M. CCC. L. teſte Bernardo Lutzemburgēſi, in Catalogo hæreticorum.

Octavvs fuit Ioannes VViclef, circa annum Domini, M. CCC. LXX. is enim rurſus docere cœpit non eſſe corpus Domini in Euchariſtia, niſi vt in ſigno, vt patet ex 4. lib. Trialogi, cap.2.& ſequentibus, vſque ad 10. Huius libri poſt annū Domini M. CCCC. delati in Bohemiam totū illud regnum infecerunt, vt ſcribit Æneas Syluius, lib. de origine Bohemorum, cap. 35. & Thomas VValdenſis tomo 11. doctrina 10. Tametſi enim Ioan. Huſs ab hoc errore ſemper abhorruit, vt oſtendit Ioan. Cochlæus in hiſtoria Huſſitarum, tamen Iacobitæ, & alij permulti in Bohemia hunc errorem cum ceteris ex libris VViclefi libenter hauſerunt. Contra VViclefum ſcripſit Thomas VValdenſis in II. tomo de Sacramentis.

Nonvs patronus huius hæreſis iam noſtro ſeculo fuit Andreas Caroloſtadius Archidiaconus VVittenbergenſis, ac Lutheri diſcipulus primarius. Lutherus enim nunquā apertè hanc hæreſim docuit, quin potiùs acerrimè illi reſtitit aliquando: tamen ſine dubio ſemina iecit huius erroris, vt etiam Anabaptiſmi, de quo ſuprà diximus: licet poſtea, tum Sacramentarios, tum Anabaptiſtas cōfutare conatus ſit: ſiquidem multa docuit, ex quibus anſam præbuit Sacramentariis huius hæreſis renouandæ. Primvm in epiſt. ad Argentinenſes aſſerit ſe valde propenſum fuiſſe in eam ſententiam, quæ in Euchariſtia nihil præter panem agnoſcit, & conatum totis viribus hoc aſſerere, ſed non potuiſſe Scripturis ſatisfacere, quæ contra obiiciebantur. Quid igitur mirum, ſi diſcipuli eius id tentare auſi ſunt, quod Magiſtro gratiſſimum fore putabant? Deinde libro de captiuitate Babylonica, cap. de Baptiſmo, aſſeruit Sacramenta non iuſtificare, ſed eſſe nuda ſigna. Ex quo rectè colligi videtur in Euchariſtia non eſſe reuera Chriſtum: quorſum enim ibi eſſet, ſi nihil nobis conferre debebat? In eodem libro, cap. de Euchar. negauerat, caput 6. Ioannis ad Euchariſtiā pertinere. At hæc fuit præcipua cauſſa

cur

cur Sacramentarij negauerint, realem præſentiam Chriſti in Euchariſtia. Ibidem ſcripſit, verba Euangeliſtæ: *Hoc eſt corpus meum*, hunc facere ſenſum: Hic panis eſt corpus meum. Quæ ſententia aut accipi debet tropicè, vt panis ſit corpus Chriſti ſignificatiuè; aut eſt planè abſurda, & impoſſibilis: nec enim fieri poteſt, vt panis ſit corpus Chriſti. Itaque maluerunt Lutheri diſcipuli recurrere ad tropum, quàm admittere manifeſtam abſurditatem.

DENIQVE in libro de Euchariſtia ad VValdenſes, negat Euchariſtiam adorãdam, & in dubium reuocat, an cum corpore ſit etiam anima, & diuinitas in Euchariſtia. At certè ex his manifeſtè ſequitur, non eſſe reuera Chriſtum in Euchariſtia. Nam vbicunque reuera eſt, adorandus eſt, nec poteſt vllo modo ſeparari anima, & diuinitas à Chriſti corpore, vt notiſſimum eſt. His ergo Lutheri ſententiis edoctus Carolſtadius anno M.D.XXV. vel vt alij volunt M.D.XXIV. librum edidit, in quo apertè negauit præſentiam corporis Domini in Euchariſtia. Vide de Carolſtadio Ioan. Cochlæum in actis Lutheri anno M.D.XXV.

DECIMVS patronus huius erroris fuit Huldricus Zvvinglius Tigurinus paſtor, qui cùm aliquot annis docuiſſet Lutheri hæreſim, ac palàm aſſeruiſſet, in Euchariſtia verè eſſe corpus Chriſti, ſed cum pane; tandem eodem anno, quo Carolſtadius, librum edidit de vera, & falſa religione: atque in eo retractat ſententiam ſuam, ac nouam quandam ſtatuere nititur, nimirum, corpus Domini non eſſe in Sacramento, niſi vt in ſigno. Non eſt autem prætereundum, quàm egregiè purget Zvvinglius inconſtantiam ſuam. Dicit enim ſe multò antea agnouiſſe id, quod verum erat, ſed tempori ſeruiuiſſe; & in hoc laudari ſe à Chriſto tanquam ſeruum prudentem, & fidelem, qui dat cibum familiæ in tempore ſuo. Sed nimis frigida excuſatio eſt: non enim laudat CHRISTVS eos, qui vt tempori ſeruiant, mentiuntur in rebus tanti momenti. Immò Zvvinglius non tam ſe purgat, quàm inquinat hac ſua defenſione: vt enim ignorantiam tegat, improbitatem prodit.

Zvvinglio comes acceſſit Ioannes Oecolampadius Apoſtata ex Monacho Birgittano, qui eodem tempore librum ſcripſit, de genuina expoſitione verborum: *Hoc eſt corpus meum*, vbi etſi in re conueniat cum Zvvinglio, tamen com-

modiùs exponere conatus eſt verba cœnæ, vt infrà dicemus. Zvvinglium, & Oecolampadium ſequuti ſunt permulti eorũ diſcipuli, ac pręcipuè Henricus Bullingerus Zvvinglij ſucceſſor, in ſede Tigurina, qui ſcripſit Apologiam pro Zvvinglio contra Lutheranos; & Bernardinus Ochinus, qui ſcripſit etiam librum de cœna Domini contra VVeſtphalum, & Petrus Martyr, qui ſcripſit ingens volumen de Euchariſtia contra Stephanum Gardinerum, in quo refellit ſolutiones Gardineri ad 255. argumenta Sacramentariorum.

VNDECIMVS patronus inſignis erroris Berẽgariani fuit Ioan. Caluinus. Is igitur anno Dñi M.D.XXXVI. edidit primò ſuas inſtitutiones, vt apparet ex epiſtola dedicatoria ad Regem Gallorum Franciſcum, quas poſtea iterum edidit auctas anno M.D.XXXIX. & tandem anno M.D.LIX. tertiò mutata forma, & quatuor libris comprehenſas edidit.

Edidit etiam anno M.D.XL. librũ de cœna Domini Gallicè, quem poſt annos quinq; Nicolaus Gallaſius Latinũ fecit; in quo libro extremo apertè, ac nominatim reprehendit tum Lutherum, tum Zvvinglium, & ſe iudicem eorum cõſtituit, ac nouam opinionem introducit, quæ tamen reuera nihil differt à ſententia Zvvinglij.

Vnde paulò pòſt, id eſt, anno M.D.XLIX. edidit libellum de conſenſu ſuo cum Tigurinis in re Sacramentaria. Multa præterea de hac re ſcripſit in libro de reformanda Eccleſia, in commentariis tum ad cap. 26. Matth. tum ad cap. 11. prioris ad Corinthios, & in reſponſionibus ad Ioachimum VVeſtphalum.

Caluinum ſequitur VVilhelmus Klebitius, qui ſcripſit librum contra Heſhuſium, quẽ inſcripſit; Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici: quando videlicet in ditione Comitis Palatini obtinuit Caluiniſmus. Itẽ Petrus Boquinus, qui ſcripſit examẽ libri Heſhuſij de corpore Domini, in quo egregiè Caluinum tuetur. Denique Theodorus Beza, qui adhuc ſupereſt, Caluini Geneuæ in Cathedra peſtilẽtiæ ſucceſſor multa ſcripſit pro errore Caluiniano; vt ſummam doctrinæ de re Sacramentaria; librum de cœna Domini contra VVeſtphalũ; Dialogum qui inſcribitur κρεωφαγία, ſiue Cyclos contra Tilemannum Heſhuſium.

Porrò Caluini ſententia breuiter explicanda eſt, quia de induſtria obſcurè ab illo proponitur, vt myſterij aliqud continere

tinere videatur. PRIMO igitur docet Caluinus cum ſuis, ſymbola cœnę tantùm eſſe in terra, corpus autem Chriſti tantùm eſſe in cœlo: proinde tanto interuallo abeſſe Chriſti corpus à pane, & vino in cœna, quanto abeſt terra ab altiſſimis cœlis: quod videlicet Chriſti corpus nuſquam ſit niſi in certo, ac determinato loco cœli. Id habet diſertis verbis in fine Conſenſus cum paſtoribus Tigurinis; idem habet etiam diſertis verbis Beza in ſumma doctrinæ de re Sacramentaria, quæſtione 6.

SECVNDO docet, ſymbola, & corpus Chriſti, licet loco inter ſe plurimum diſtent, tamen coniuncta eſſe, non ſolùm ratione ſigni, quia vnum eſt ſignum alterius, ſed etiam quia cùm ſigno Deus nobis verè exhibet ipſum verum Chriſti corpus, & ſanguinem, quo animæ noſtræ verè alantur in vitam æternam. Id habet Caluinus in omnibus locis ſuprà citatis. In cap. 26. Matthæi ſic loquitur: *Verè in cœna datur nobis corpus Chriſti, vt ſit animis noſtris in cibum ſalutarem, hoc eſt, ſubſtantia corporis Chriſti paſcuntur animæ noſtræ, vt verè vnum efficiamur cum eo.* Et infrà: *Non ergo vacuum & inane ſignum nobis proponitur, ſed verè carnis & ſanguinis Domini fiunt participes, qui fide promiſsionem hanc recipiunt.* Et lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 5. docet, comedere Chriſti carnem, non eſſe ſolùm credere, ſed verè participem fieri carnis eius; & ponit exemplum: *Quemádmodum enim*, inquit, *non aſpectus, ſed eſus panis alimentum corpori ſufficit: ita verè, ac penitus participem Chriſti animam fieri conuenit.* Et §. 32. *In ſacra ſua cœna iubet me ſub ſymbolis panis ac vini, corpus ac ſanguinem ſuum ſumere: nihil dubito, quin & ipſe verè porrigat, & ego recipiam.* Et in libro de cœna Domini, capite 2. ponit exemplum de columba, in qua apparuit Spiritus ſanctus.

Vt enim illa columba dicta eſt Spiritus ſanctus à Ioanne Baptiſta, Ioan. 1. quia certiſſimum ſignum erat præſentiæ Spiritus ſancti; ita panis per metonymiam dicitur corpus Chriſti, quia eſt certiſſimum ſignum præſentiæ corporis Chriſti, quod nobis datur in cœna.

Vnde ibidē affirmat, Chriſtum nobis in cœna veram, propriamque carnis, & ſanguinis ſui ſubſtantiam donare. Similia habet etiam Beza loco notato, de re Sacramentaria, quęſt. 6. Vnde etiam quæſt. 7. admittit illas propoſitiones Luthera-

norum; Corpus Chriſti eſſe in pane, vel ſub pane, vel iuxta panem; ſi ſano modo intelligantur, id eſt, quod ſignificent ſimul cum pane verè donari nobis corpus Chriſti. Quia verò hoc ſecundum videtur pugnare cum primo (quomodo enim corpus Chriſti verè nobis datur cum pane, & eſt prȩſens in cœna, ſi corpus Chriſti ſolùm eſt in ſummo cœlo, & panis tantùm eſt in terra?) ideò ponit tertium dictum.

TERTIO igitur dicit, non poſſe ingenio comprehendi, ſed ſola fide, quomodo fiat iſta coniunctio rerum tam diſtantium. Sic loquitur lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 7. *Nihil*, inquit, *reſtat, niſi vt in eius myſterij admirationem prorumpã, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando par eſſe poteſt.* Et §. 10. *Etſi autem incredibile videatur in tanta locorum diſtantia penetrare ad nos Chriſti carnem, vt nobis ſit in cibum, meminerimus, quantum ſupra ſenſus omnes noſtros emineat arcana Spiritus ſancti virtus, & quàm ſtultum ſit eius immenſitatem modo noſtro velle metiri. Quod ergo mens noſtra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè vnire, quæ locis diſiuncta ſunt.* Et §. 32. *Porrò*, inquit, *de modo ſi quis me interroget, fateri non pudebit, ſublimius eſſe arcanũ, quàm vt vel meo ingenio comprehendi, vel enarrari verbis queat.* Similia habet Beza de re Sacrament. q. 9. *Sed*, inquit, *nihilominus fatemur incomprehenſibile eſſe myſterium Dei; quo ſit, vt quod eſt, & manet in cœlis, & non alibi, nobis, qui nunc in terra ſumus, et non alibi, verè communicetur.* Et infrà: *Quo ſit vt tota hæc actio valde propriè μυστήριον vocetur.* Sed quia intelligebat Caluinus hoc ſuum myſterium planè eſſe incredibile, & apertiſſimam repugnantiam inuoluere, ideò addit quartum.

QVARTO dicit, non ipſum corpus Chriſti ad nos deſcendere, ſed quandam vim ſubſtantialem ex Chriſti carne ad nos deriuari per Spiritum eius, tanquam per canalem quendam. Vbi videtur dicere non ſubſtantiam, ſed qualitatem quãdam nobis dari. Sic enim loquitur lib. 4 Inſtitut. cap. 17. §. 12. *Vinculum*, inquit, *iſtius cõiunctionis eſt Spiritus Chriſti, cuius nexu copulamur: & quidam veluti canalis, per quem quidquid Chriſtus ipſe & eſt, & habet, ad nos deriuatur. Nam ſi ſolem conſpicimus radiis in terram emicantem ad generandos, fouẽdos, vegetandos eius fœtus, ſuam quodammodo ſubſtãtiam ad eam traiicere; cur inferior Spiritus Chriſti eſſet irradiatio ad communionem carnis, & ſanguinis eius in nos traducendam?*

Et §. 32. *Ingenuè conſiteor, mixturam carnis Chriſti cum anima noſtra, vel transfuſionem, qualis ab ipſis docetur, me repudiare; quia nobis ſufficit, Chriſtum è carnis ſubſtantia vitã in animas noſtras ſpirare, immò propriam in nos vitã diffundere, quamuis in nos non ingrediatur ipſa Chriſti caro.* Quod ergo dixerat ſuprà §. 10. ad nos vſque penetrare Chriſti carnem, licet tanto interuallo diſtantem, debet intelligi, non per ſe, ſed per virtutem ſuam. Quod tamen ipſe viderit, quàm rectè cohæreat cum iis, quæ ſuprà dixerat de præſentia Chriſti in cœna; niſi etiam præſentiam intelligat, ſecundum virtutem, nõ ſecundum ſubſtantiam.

Quia verò, ſi realis aliqua qualitas ex Chriſti corpore ad nos deſcenderet, periculum eſſet, ne nimis multum huic Sacramento tribueremus, ideò addit QVINTO, Communicationem iſtam ſiue corporis Domini, ſiue virtutis eius tantùm fieri per fidem. Fides enim apprehendit Chriſtum in cœlo exiſtentem, & eum noſtrum facit, vt participare poſſimus bona ipſius. Itaque nulla fit realis coniunctio Chriſti nobiſcum, ſed ſolùm per cogitationem. In quo certè nullum eſt myſterium, nullum miraculum, nulla difficultas intelligẽdi. Quis enim non facillimè capiat, fide apprehendi poſſe Chriſtum, immò etiam totam Trinitatem? Sic igitur habet Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 5. *Interim verò hanc non aliam eſſe, quàm fidei manducationem, fatemur: vt nulla alia fingi poteſt.* Et §. 31. *Chriſtus*, inquit, *præſens illis non videtur eſſe, niſi ad nos deſcendat: quaſi verò, ſi ad ſe nos euehat, non æquè potiamur eius præſentia.* Hæc ille.

Vbi videtur corrigere, vel explicare, quod dixerat, §. 10. Carnem Chriſti magno miraculo ad nos penetrare: nunc enim ſublato omni miraculo, dicit, nos fide ad ipſum aſcendere. Item §. 32. dicit, fidem eſſe, quæ paſcitur Chriſti corpore: porrò fides non aliter manducat, quàm credendo. Idem repetit in aliis libris; & idem habet Beza in libro de ſumma doctr. in re Sacramen. quæſt. 9. 10. 11. & 13. Neque moueri debemus quod Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 5. & 11. negat, Chriſtum ſola cogitatione, vel intelligentia manducari, ac dicit, non eſſe omninò idem credere in Chriſtum, & manducare Chriſtum.

Nam ibidem aſſerit, manducare Chriſtum non eſſe quidem ipſum credere, ſed effectum tamen eius eſſe: nam cre-

dendo manducamus; ſiquidem ex actu fidei ſequitur, vt Chriſtus ſit in nobis, & nobis ſua bona communicet. Vnde Beza in libro de cœna Domini contra VVeſtphalum, cap. 9. dicit, hoc intereſſe inter fidem, & manducationem Chriſti, quod inter manum, & apprehenſionem, quæ manu fit. Quia verò non eſt in nobis Chriſtus niſi per fidem, vt perpetuò Caluinus, & Beza dicunt; inde fit, vt non ſit in nobis, niſi obiectiuè, quomodo in nobis eſt id omne, de quo actu cogitamus.

Porrò ex hoc ſequitur SEXTVM eorum pronunciatum, quo aſſerunt homines improbos non percipere corpus Chriſti, licet ſymbola percipiant. Nam (vt ait Beza in ſumma doctrin. de re Sacrament. quæſt. 13.) *Sicut ſymbola accipiuntur ſolo ore corporis, ita corpus Chriſti ſolo ore fidei: cùm ergo non habeant impij os fidei, non percipiunt niſi ſymbola corporis Domini.* Docet hoc idem Caluinus libro 4. Inſtitut. cap. 17. §. 33. & 34. Immò in libello de conſenſu cum Tigurinis, ſolos prædeſtinatos dicit, percipere ſymbola externa cum re per Symbolum ſignificata, ſicut ſoli prædeſtinati habent veram fidem.

SEPTIMVM ac poſtremum eorum pronunciatum eſt; nõ eſſe eam vim in Sacramento Euchariſtiæ, vt det ipſum corpus Chriſti, aut fidem non habenti, ſed ſolùm vt teſtetur, & confirmet, iam haberi. Ita habet Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 2. *Magnum*, inquit, *fiduciæ, & ſuauitatis fructum ex hoc Sacramento colligere poſſunt piæ animæ, quod teſtimonium habẽt in vnum corpus nos cũ Chriſto coaluiſſe, vt quidquid ipſius eſt, noſtrum vocare liceat.* Et §. 5. *Non*, inquit, *facit Sacramentum, vt Chriſtus panis vitæ eſſe primùm incipiat, ſed in memoriam reuocat panem vitæ eſſe factum, quo aßiduè veſcamur.* Et infrà: *Pollicetur enim nobis quidquid fecit, aut paſſus eſt Chriſtus, id ad nos viuificandos factum eſſe.* & in lib. de cœna Domini, cap. 3. docet, ad præparationẽ ad hoc Sacramentum percipiendum requiri, vt quis antea fidem verã habeat, & per fidem ſit factus Chriſti membrum, atq; adeò Chriſtum in ſe habeat. Deniq; niſi Caluinus diceret, Euchariſtiam tantùm eſſe teſtimonium acceptæ gratiæ, & veluti ſigillum obſignãs, & confirmans promiſſionem verbo factã, deſtrueret omnia, quæ antea docuit de Sacramentis.

Hinc autem nos tria colligere debemus. PRIMVM, falsò iactaſſe Caluinum ſententiam ſuam de Euchariſtia eſſe diffi-

cillimam,

cillimam,& incomprehẽſibilem humano ingenio, atq; adeò ſummum myſterium. Non enim maius myſterium eſt, quòd ſymbola panis, & vini reuocent nobis in memoriã, Chriſtum pro nobis paſſum, & mortuũ eſſe, quàm quòd id faciat imago Crucifixi, præſertim ſi addatur hæc inſcriptio ex verbo Dei: *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Nam eiuſmodi imago cum tali inſcriptione idem omninò facit, quod Euchariſtia Caluini, & ſine vllo miraculo tàm imago, quàm inſcriptio naturaliter agit, dum memoriam paſſionis Domini pro nobis toleratam excitat.

DEINDE, meras ludificationes eſſe illa omnia magnifica encomia Euchariſtiæ; cùm videlicet tot in locis Caluinus dicit, nobis vnà cum ſymbolis dari ipſum verũ, & reale Chriſti corpus, & eo nutriri animas noſtras, &c. nihil enim tandem nobis relinquit, niſi nudum ſymbolum rei iam habitæ.

DENIQVE, ex hac Caluini ſententia ſequi illud abſurdum, vt porrigere cœnam Domini, ſit teſtificari, illum cui porrigitur, iam antea ſumpſiſſe cœnam, & Chriſti corpus comediſſe: Quod & eſt intolerabile, ſi reſpiciamus vſum vocabulorum: & eſt ſępiſſimè falſum, cùm plurimis porrigantur iſta ſymbola, qui tamen non comederunt corpus Chriſti, ſecundum regulas Caluini, cùm ſint impij. Quocirca falsò teſtificantur miniſtri, illos comediſſe corpus Chriſti; & tamen ita nituntur iſta ſua teſtificatione, vt Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 2. dicat; ex hoc Sacramento ſibi ſecurè promittere poſſe, regnum cœlorum non magis ſibi excidere poſſe, quàm ipſi Chriſto. Sed de his hactenus.

CAPVT SECVNDVM.

Explicatur ſententia Catholicæ Eccleſiæ.

IAM verò explicandum erit, quid de hac re ſentiat, ac ſenſerit Catholica Chriſti Eccleſia. Sũma Catholicæ ſententiæ his verbis exprimitur in Concilio TRIDENTINO, ſeſſ. 13. cap. 1. *Principiò docet ſancta Synodus, & apertè, ac ſimpliciter profitetur in almo ſanctæ Euchariſtiæ Sacramento, poſt panis, & vini conſecrationem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum verum Deum, atque hominem verè, realiter, ac ſubſtantialiter ſub ſpecie illarũ rerum ſenſibilium contineri.*

Singula verba huius decreti aliquid continent, quo damnentur hæreticorum ſententiæ. PRIMO, Concilium docet, poſt Sacramenti huius confectionem adeſſe corpus Chriſti, quod eſt contra Lutheranos Vbiquiſtas, qui etiam ante conſecrationem adeſſe volunt corpus Domini: eſt etiam contra Caluiniſtas, qui dicunt, Euchariſtiam eſſe ſignum cōiunctionis cum Chriſto iam antea factæ per fidem.

SECVNDO, Concilium dicit, Sacramenti confectionem eſſe conſecrationem panis & vini, cuius vi, exhibetur nobis corpus Chriſti. Id quod eſt contra eoſdem Vbiquiſtas, qui nō vi conſecrationis, ſed vi omnipræſentiæ corporis Chriſti, id fieri contendunt: eſt etiam contra Caluiniſtas, qui non ex cōſecratione, ſed ex promiſſione Euangelij in concione explicata volunt effici Sacramentum.

TERTIO, Concilium docet, totum Chriſtum eſſe in hoc Sacramento: id quod explicatur clarius in 1. can. eiuſdem ſeſſ. vbi habemus, in Sacramento eſſe corpus & ſanguinē Chriſti, vnà cum anima, & diuinitate. Quibus verbis indicatur, ex vi Sacramenti tātùm adeſſe corpus ſub ſpecie panis, & ſanguinē ſub ſpecie vini; id enim ſolùm exprimitur in forma verborū: ac per naturalem concomitantiā ſub vtraq; ſpecie eſſe totum Chriſtum. Ita enim iſta coniuncta ſunt in Chriſto, vt ſeparari nequeant ſine eius diſſolutione: ipſe autem diſſolui, iam poſt reſurrectionem, nullo modo poteſt. Porrò eſt hoc aduerſus Lutherum, qui in dubium reuocat iſtam concomitantiam, in lib. ad VValdenſes de Euchariſtia.

QVARTO, Concilium dicit, Chriſtum in Sacramento eſſe verè. Id quod aſſeritur cōtra omnes Sacramentarios, qui volunt Chriſtum adeſſe, vt in ſigno, & figura. Figura enim veritati opponitur, vt colligitur ex 1. canone eiuſdem ſeſſionis, vbi poſteaquam Concilium dixerat, Chriſtum eſſe verè in Euchariſtia, explicat per negantem particulam: *Non autem ſolùm in ſigno, aut figura.*

QVINTO dicit, *Realiter*, quod opponitur figmento Caluiniſtico, qui (vt ſuprà oſtendimus) vult adeſſe, vt fide apprehenditur. Quod etiā diſertis verbis Zvvinglius docet, in Confeſſ. ad Carolum, quam citat Beza in lib. de cœna Domini, cōtra VVeſtphalum, cap. 9. ait enim Zvvinglius, ſe credere in cœna Domini verum Chriſti corpus adeſſe, hactenus quidem, vt fidei contemplationi ſit veluti præſens; quod corporaliter

eſt

eſt in cœlis. Itaque Sacramentarij ſæpe dicunt, reale corpus Chriſti in cœna adeſſe, ſed realiter adeſſe nunquam dicunt, quòd legerim; niſi fortè loquantur de cœna, quæ fit in cœlo, vt mox dicam. Atque hinc ſequuntur duæ aliæ differentię inter nos, & Sacramentarios: quod illi negant Chriſtum in Euchariſtia adorandum; aut ſumi poſſe ab illis, qui non credunt: nos vtrumque concedimus.

SEXTO, Concilium addit, *Subſtantialiter*, tum contra Caluiniſtas, qui dicunt, corpus Chriſti, quoad ſubſtantiam, eſſe tantùm in cœlo, ſed neſcio quam virtutem, ſeu vigorem inde ad nos manare: vnde idem Concilium, canone primo opponit illud, *Subſtantialiter*, virtuti; tum etiam vt explicaret modum exiſtendi Chriſti in Sacramento. Nam vt paulò infrà idem Concilium dicit, Chriſti corpus in cœlo habet modum exiſtendi naturalem, in Sacramento autem non naturalem, ſed Sacramentalem. Porrò modus exiſtendi Sacramentalis, & tamen ſimul verus, & realis, non poterat melius explicari, quàm illo aduerbio, *Subſtantialiter.* Id enim ſignificat, totum Chriſtum in Sacramento exiſtere ad modum ſubſtantiæ, non quantitatis, vel qualitatis, vel aliorum accidentium, idq; ea ratione, quia ſubſtantia panis conuertitur in ſubſtantiam corporis Chriſti; cetera autem ſubſtantiam concomitantur, & ideò modum exiſtendi ſubſtantiæ habere debent. Porrò ſubſtantia ſecundum ſe, neque ordinem habet ad locum, neq; ad corpora circumſtantia. Quare in Chriſto (vt eſt in Sacramento) eſt quidem debita magnitudo præter ſubſtantiam; ſed per eam non occupat locum, neque extenditur ad extenſionem magnitudinis, ſed per modum ſubſtantię. Pari ratione eſt in Chriſto ſua figura, ſuus color, & tamen inuiſibilis eſt, vt Sacramento continetur, quoniam figura, & color non habent modum qualitatis, ſed ſubſtantiæ, vt in Sacramento ſunt. Deniq; habet etiam Chriſtus, vt eſt in Sacramento, certas qualitates, quibus tangi poſſet; & tamen per ſe ac propriè tangi nequit, quia eæ qualitates habent (vt ſæpe diximus) modum exiſtendi ſubſtantię, non qualitatis. Vide S. Thomam lib.4. contra Gentiles, cap.64. & 3.p. quæſt.76. art.5.

SEPTIMO, Concilium dicit, corpus Domini ſub illis ſpeciebus ſenſibilibus contineri; quibus verbis explicatur adhuc clariùs modus exiſtendi Chriſti in Euchariſtia. Chriſtus

enim non eſt in Euchariſtia, vt in loco, vel vt in vaſe, aut quaſi ſub aliquo velo; ſed eſt ad eum modum, quo erat ſubſtantia panis ſub ſuis accidentibus, eo excepto, quod accidentia illa inhærebant panis ſubſtantiæ, Chriſti autem ſubſtantiæ non inhærent. Vnde ex natura rei peracta conſecratione tamdiu perſeuerat corpus Domini in Euchariſtia, quamdiu naturaliter manſiſſet ſubſtantia panis ſub illis eiſdem accidentibus: atque hoc eſt Chriſti corpus ſub ſpeciebus panis contineri.

Ex qua ſententia refutatur fraudulenta quædam confeſſio Bezæ. Nam (vt refert Claudius à Xantes in reſponſ. ad Apologiam Bezæ) anno M. D. L V I. Theodorus Beza, vt Lutheranos per dolum traheret ad Caluiniſmum, ſcripſit Confeſſionem, in qua aſſeruit, Chriſti corpus verum, & naturale, verè, & realiter eſſe præſens in cœna, & communicantibus verè & realiter exhiberi. atque in eam confeſſionem conſentire aſſeruit Eccleſias Heluetiorum, & Geneuenſium. Verùm cùm inde Lutherani de Sacramentariis triumpharent, & Tigurini grauiter in Bezam inuehi cœpiſſent, reſpōdit ille, ſe vera ſcripſiſſe, ſed à Lutheranis non benè intellecta; neque enim ſe loquutum de cœna Domini, quæ celebratur in terris, ſed de illa, quæ celebratur in cœlis, vbi Chriſtus verè, & realiter præſens eſt. Sed Concilium Tridentinū præuenit eiuſmodi fraudes, cùm non ait in cœna corpus Domini præſens eſſe, ſed ſub ſpeciebus panis & vini verè, & realiter contineri. Atque hæc de expoſitione decreti. Ex qua expoſitione deduci poſſunt aliquot regulæ de modo loquendi in hac materia.

PRIMA regula. Nomina ſubſtantiua, quæ dicuntur de Chriſto, ſiue eius corpore extra Sacramētum, dicuntur etiam de ipſo, vt eſt in Sacramento. Ratio eſt, quia nomina ſubſtantiua ſignificant naturam rei, abſtrahendo à modo: rei natura autem, & eſſentia omnium, quæ ſunt in Chriſto, verè eſt in Sacramento. Itaque veriſſimè dicimus, in Sacramento eſſe corpus, carnem, ſanguinem, &c. & carnem illam eſſe corpus, non ſpiritum.

SECVNDA regula. Nomina adiectiua, quæ dicunt ordinem ad corpora circumſtantia, non dicuntur de Chriſti corpore, vt eſt in Euchariſtia, licet dicantur de eo, vt eſt in cœlo; alia verò dicuntur. Ratio eſt, quia corpus Chriſti propter modum exiſtendi in Euchariſtia peculiarem, non dicit vllum ordi-

ordinem ad corpora circumſtantia, vt diximus. Itaq; dicemus quidem corpus Chriſti, vt eſt in Euchariſtia, eſſe verum, reale, naturale, animatum, quantum, coloratum, &c. & carnem illam dicemus eſſe corporalem, non ſpiritualem: niſi nomen ſpirituale ſumatur, ſicut 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale,* id eſt, obediens ſpiritui in omnibus. At non dicemus, corpus Chriſti in Euchariſtia eſſe ſenſibile, viſibile, tangibile, extenſum, licet tale ſit in cœlo: quia iſta nomina dicunt ordinem ad corpora circumſtantia, quem non habet corpus Chriſti in Euchariſtia. Vnde AVGVSTINVS, vt citatur à Gratiano de conſecrat. diſt. 2. can. Nos autem; inuiſibilem appellat Chriſti carnem in Sacramento: *Nos*, inquit, *in ſpecie panis, & vini quam videmus, res inuiſibiles, carnem & ſanguinem honoramus.*

TERTIA regula. Aduerbia, quæ dicunt modum exiſtendi corporalem, non dicuntur de Chriſto in Euchariſtia, licet dicantur de ipſo, vt in cœlo reſidet: alia verò nihil prohibet dici. Ratio eſt, quia (vt ſæpe diximus) non habet Chriſtus in Euchariſtia modum exiſtendi corporum, ſed potiùs ſpirituum, cùm ſit totus in qualibet parte. Itaque dicemus, Chriſtum eſſe in Euchariſtia verè, realiter, ſubſtantialiter, vt Concilium rectè loquitur, ſed non dicemus, corporaliter, id eſt, eo modo quo ſuapte natura exiſtunt corpora, nec ſenſibiliter, mobiliter, &c. Immò contrà dici poſſet eſſe ſpiritualiter, vt Bernardus dicit in ſermone de ſancto Martino, vbi affirmat in Sacramento exhiberi nobis veram carnis ſubſtantiam, ſed ſpiritualiter, non carnaliter: tamen non videtur hæc vox multum frequentanda, quia periculum eſſet, ne traheretur ab aduerſariis, non tàm ad modum, quàm ad ipſam naturam ſignificandam; propter quod item periculum non videtur valde vſurpandum illud, non eſſe corporaliter, niſi addatur continuò explicatio.

QVARTA regula. Verba quæ ſignificant præſentiam corporis Domini in Euchariſtia, abſtrahendo à modo exiſtendi cum ordine ad alia, ſimpliciter affirmari poſſunt; reliqua non item. Quare rectè dicemus: Corpus Domini eſt, continetur, manet, reperitur, ſumitur, percipitur in Euchariſtia: at non rectè diceremus; Corpus Chriſti in Euchariſtia extenſum eſt, occupat locum, &c.

QVINTA regula. Quamuis corpus Chriſti in Euchariſtia

ſtia per ſe non videatur, nec tangatur, nec moueatur; tamen ratione ſpecierum, ſiue accidentium, quibus coniunctum eſt, poteſt dici, videri, tangi, moueri, &c. Id patet, quia ſpecies illę verè videntur, tanguntur, mouentur; & quod eis conuenit, vſitatè etiam tribuitur ei, quod eſt cum illis coniūctum. Nam hoc modo Angeli, qui ſunt ſpiritus, dicebantur videri & tangi corporeis oculis, quando videbātur, vel tangebantur corpora ab illis aſſumpta, Gen. 19. & in toto lib. Tobiæ Scriptura paſſim vocat Angelos, quos dicit viſos, auditos, tactos. Immò Ioan. 1. Spiritum ſanctum dicit ſe Ioannes vidiſſe, cùm columbam vidit. Hinc etiam Patres eodem modo loquūtur de corpore Domini in Sacramento. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Ipſum* (Chriſtum) *vides, ipſum tangis, ipſum comedis.* & homil. 24. in priorem ad Corinthios dicit; Regium corpus nobis intuendum, & tangendum proponi. & CYRILLVS lib. 12. in Ioan. cap. 58. *Præbet*, inquit, *nobis carnem ſuam tangendam.* & AVGVSTINVS ſerm. 2. de verbis Apoſtoli: *Quod in Sacramento viſibiliter ſumitur, in ipſa veritate ſpiritualiter manducatur.* Denique in Concilio Romano ſub Nicolao II. compulſus eſt Berengarius confiteri, Chriſti corpus ſenſualiter Sacerdotum manibus tangi, & frangi.

Sed exiſtit hoc loco quorundam dubitatio; num ea, quæ dicuntur de Chriſto ratione ſpecierum, dicantur de ipſo verè, & propriè, an per aliquem tropum. Et quidem aliqui, volunt verè, & propriè dici eo modo, quo dicerentur illa eadem verè, & propriè de pane, ſi adeſſet: panis enim verè, & propriè dicitur videri, tangi, frangi, ratione accidentium ſuorum. Ratio horum eſt, quia exiſtimant vnionem Chriſti cum accidentibus panis, vel eſſe hypoſtaticam; vel ei valde ſimilem; atque idcircò fieri communicationem idiomatum inter Chriſtum, & accidentia illa. Itaque ſicut verè dicitur Deus in Chriſto videri, & tangi, immò etiam pati, & mori, ratione naturæ humanę aſſumptæ: ita iſti volunt, Chriſtum in Euchariſtia verè, & propriè videri, & tangi ratione accidentium panis. At ſententia Theologorum communis contrarium docet.

Ideò ſit regula SEXTA ex Petro de Soto lect. 6. de Sacramento Euchariſtiæ. Verba quæ ſignificant motum localem, verè, & propriè dicuntur de corpore Chriſti in Euchariſtia exiſtente, ratione ſpecierum; licet per accidens, non per ſe: cetera autem, quæ ſignificant alias mutationes, vel actiones,

dicun-

dicuntur quidem de corpore Chriſti ratione ſpecierum, ſed impropriè, & figuratè.

Prima pars huius regulæ certiſſima eſt, quia realis præſentia corporis Chriſti, id neceſſariò requirit, vt motis ſpeciebus verè moueatur corpus Chriſti, quamuis per accidẽs: quomodo anima noſtra verè mutat locum, cùm corpus mutat locum. Itaque verè, & propriè dicemus, Chriſti corpus in Euchariſtia, attolli, deponi, deferri, collocari in altari, vel in pixide, transferri à manu ad os, & ab ore ad ſtomachum.

Altera pars probatur, quia ſi quæ conueniunt ſpeciebus, excepto motu locali, deberent propriè conuenire corpori Chriſti, oporteret, vel recipi eas mutationes immediatè in corpore Chriſti, quod omnes negant; vel mediantibus ſpeciebus, & hoc vel quia ſpecies inhæreant corpori Chriſti, & id etiam omnes negant; vel ratione communicationis idiomatum ob vnionem hypoſtaticam, vel ſimilem: & hoc etiam nõ habet locum. Nam vt omittam ea, quæ ſuo loco infrà dicemus contra opinionem, ſiue errorem de hypoſtatica vnione, ſi iſta eſſet cauſſa, quatuor abſurda ſequerentur. Primvm, quòd Chriſtus in Euchariſtia deberet etiam dici albus, & rotundus ratione ſpecierum: quod tamen omnes abſurdum eſſe confitentur. Cur enim potiùs actiones, & paſſiones, quàm ipſę qualitates de Chriſto dicantur, ſi eſt communicatio idiomatum? certè in myſterio incarnationis, non ſolùm dicitur Deus ambulaſſe, comediſſe, &c. ſed etiam fuiſſe corporeus, humilis, triſtis, &c. Secvndvm, quòd ſicut dicunt Chriſtum verè, & propriè videri, & tangi; ita poſſent dicere eũ calefieri, aut frigefieri, immò & mucidum, aut acidum fieri, quãdo iſta contingunt in ſpeciebus, ante eorum corruptionem: quemadmodum Deus dictus eſt pati, vulnerari, & mori in carne. At illa nemo planè concederet. Tertivm, quòd oporteret etiã ſpeciebus tribuere Chriſti attributa; eſt enim mutua communicatio idiomatum. At nunquam eſt auditum, vt accidentibus aliquid eiuſmodi tribueretur. Qvartvm, quòd non liceret dicere carnẽ Chriſti videri, aut tangi, ſed ſolum ipſum Chriſtum. Communicatio enim idiomatum tribuit ſoli ſuppoſito attributa vtriuſq; naturæ, non autem attributa vnius naturæ accommodat alteri; caro autem natura eſt, non ſuppoſitum. Et tamen Patres ſuprà citati de carne ipſa loquuntur. Chryſoſtomvs enim homil. 47. in priorem ad Cor.

dicit,

dicit, nos carni Chriſti dentes infigere; & CYRILLVS loco notato: *Carnem ſuam*, inquit, *tangendam præbet.*

CAPVT TERTIVM.

Ex figuris Teſtamenti veteris demonſtratur præſentia corporis Domini in Euchariſtia.

NVNC, vt ad probationem accedamus, Catholicam veritatẽ, quatuor argumentorum generibus confirmabimus, ac ſimul reſpondebimus ad ea, quæ aduerſarij in vnoquoq; genere obiiciunt. Ad PRIMVM genus argumentorum pertinent Scripturæ teſtimonia; ad SECVNDVM, teſtimonia veterum Patrum; ad TERTIVM, Eccleſiæ conſenſus; ad QVARTVM, variæ rationes. Ex Scripturis quatuor argumenta peti poſſunt. PRIMVM, ex figuris. SECVNDVM, ex promiſſione. TERTIVM, ex inſtitutione. QVARTVM, ex vſu.

Ex figuris igitur Teſtamenti veteris ſumitur hoc argumentum. Figuræ neceſſariò inferiores eſſe debent rebus figuratis. Figuræ autem Sacramenti Euchariſtiæ, vel ſunt excellentiores, vel non inferiores ſimplici, & naturali pane, ſignificante corpus Chriſti: igitur Euchariſtia non eſt ſimplex, & naturalis panis ſignificans corpus Chriſti, ſed eſt ipſum corpus Chriſti, panis verè cœleſtis, & superſubſtantialis.

Maior propoſitio ex Apoſtolo Paulo certiſſima eſt, qui Coloſſ.2. comparat figuras Teſtamenti veteris vmbris, impletionem autem corpori. Et Hebr.10. comparat eaſdem figuras vmbris, veritatem autem imagini. Vmbra enim non eſt vera imago, ſed vel eſt inanis ſimilitudo imaginis, qualis efficitur, cùm quis ambulat in ſole; vel certè adumbrata imago in tabula, nondum expreſſa, & perfecta. HIERONYMVS in cap.1. ad Titum, vt in re clara non multiplicem teſtes: *Tantum*, inquit, *intereſt inter panes propoſitionis, & corpus Chriſti, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipſa, quæ per exemplaria figurabantur.* Sed etiam abſque his teſtimoniis dubitari non poteſt, quin figura ſeruiat veritati, & per eam impleatur, ac perficiatur.

Minor propoſitio dupliciter probari poteſt. PRIMVM, ex his figuris, quæ ſunt æquales pani. DEINDE ex his, quæ ſunt præſtan-

præſtantiores. Figurę æquales ſunt illę, quę in pane ſitę erãt. PRIMVM panis, quem protulit Melchiſedech, Geneſ. 14. eum enim fuiſſe figuram Euchariſtiæ docet CHRYSOSTOMVS, hom. 35. in Gen. *Vides, inquit, quomodo Sacramentum noſtrum inſinuatur, vidiſti typum, cogita, oro, veritatem.* Idem habent alij Patres, Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. Arnobius in Pſal. 109. Ambroſius lib. 4. de Sacram. cap. 3. Hieronymus in cap. 26. Matth. Clemens lib. 4. Stromatum. Euſebius lib. 5. demonſtrat. Euangel. cap. 3. Damaſcenus lib. 4. cap. 14. DEINDE erat panis propoſitionis, qui ſolùm à pueris, & ſanctificatis comedi poterat: Exod. 40. & 1. Reg. 21. quem figuram Euchariſtiæ fuiſſe teſtantur Hieronymus in 1. cap. ad Tit. Damaſcenus loco notato, & Cyrillus catec. 4. myſtag. ITEM panis primitiarum Leuit. 23. ad quem alludens Irenæus lib. 4. cap. 32. vocat Euchariſtiam primitias diuinorum munerum in nouo Teſtamento. DENIQVE panis ille Angelicus, quo Helias roboratus 40. dierum ſpatio ambulauit, vſque ad montem Dei Oreb, vbi & Deum quodammodo vidit, 3. Reg. 19.

Ex præſtantioribus tres ſunt præcipuè figuræ, quæ robuſtiſſima argumenta Catholicis præbent. PRIMA, Agnus Paſchalis, quem figuram Euchariſtiæ fuiſſe docent multi veterum; vt Tertullianus lib. 4. in Marcionem. Iſichius in cap. 23. Leuit. Hieronymus in cap. 26. Matt. Chryſoſtomus homil. de proditione Iudæ. Cyprianus lib. de vnit. Eccleſiæ. AVGVSTINVS li. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. *Aliud eſt, inquit, Paſcha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud, quod nos in corpore, & ſanguine Domini accipimus.* Leo ſerm. 7. de paſſione Domini. Gregorius hom. 22. in Euangelia. Et ex ipſo Euangelio Matt. 26. Luc. 22. manifeſtè colligitur: non enim alia de cauſſa Dominus poſt Agnum Paſchalé ritu Iudaico manducatum, continuò Sacramentum Euchariſtiæ inſtituit, niſi vt ſignificaret, vt ait Leo loco citato, antiquam obſeruantiam nouo Sacramento adimpleri, & tolli. Deniq; conſtat Agni Paſchalis cæremoniam non tàm fuiſſe poſitam in immolatione, quàm in manducatione, vt patet Exod. 12. igitur illi reſpõdet in Teſtamento nouo Agnus ille, q tollit peccata mũdi, quatenus mãducatur; quod certè nõ aliter fieri ſolet, quàm in Euchariſtia.

Iam verò Agnum Paſchalem Iudęorum rem fuiſſe pręſtantiorem Euchariſtia noſtra, ſi in ea non verè Chriſti corpus continetur; nullo negotio demonſtrari poteſt. Si enim conſideremus

deremus agnum & panem, vt res naturales, dubitari non poteſt, quin agnus excellat: Si verò ea conſideremus vt Sacramenta, id eſt, ſymbola externa, eo modo etiam agnus excellit. Nam caro Chriſti melius ſignificatur carne agni, quàm pane: itẽ mors Chriſti melius ſignificatur morte agni, quàm fractione panis; Chriſti innocentia, manſuetudo, & aliæ proprietates melius ſignificãtur per agnum illum electum, anniculum ſine macula, qui in lege iubebatur immolari, & manducari, quàm pane, qui nihil horum habet: effectus etiam Sacramenti, ſiue ſit nutritio quædam ſpiritualis, ſiue excitatio fidei, melius obtinetur per eſum agni, quàm per eſum panis. Magis enim caro nutrit, quàm panis; & id etiam fidem magis excitat, quod melius repręſentat Chriſti mortem. Quare illa verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, aptius per metonymiam dici poſſunt de Agno Paſchali, quàm de pane Euchariſtiæ.

ALTERA figura eſt ſanguis Teſtamenti. Nam Exod. 24. & Hebr. 9. deſcribitur Teſtamentum vetus, vbi legimus, Moyſem nomine Dei mandata legis propoſuiſſe: deinde aſperſiſſe ſanguinem in populum, ac dixiſſe: *Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quem miſit ad vos Deus.*

Impleta eſt autem hæc figura in inſtitutione huius Sacramenti; quod facilè probari poteſt: poſſet enim aliquis exiſtimare, illam eſſe figuram paſſionis Chriſti, & non inſtitutionis huius Sacramenti. Probatur igitur PRIMO, quia Lucæ c. 22. diſertis verbis Dominus ait: *Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine*: igitur in ipſa cœna Teſtamentum inſtitutum fuit. SECVNDO, quia videtur Dominus de induſtria vti voluiſſe iiſdem ferè verbis, quibus vſus fuit Moyſes: nam Matt. cap. 26. ita ſcribit eum dixiſſe: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.* Et præterea TERTIO, tunc Dominus propoſuit etiam legem, vt antea fecerat Moyſes, cùm ait, Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* & aſperſit ſanguinem in pectora diſcipulorũ; quorum neutrum in paſſione factum legimus. QVARTO, Teſtamentum fieri debet ab homine libero, ante mortẽ coram teſtibus, & per aliquod publicum inſtrumentum, quod exſtet ad memoriam. Hæc omnia videmus adfuiſſe in vltima cœna, non autem in paſſione. Nam in vltima cœna Dominus adhuc liber erat, in paſſione autem, erat quodammodò iuris alieni, cùm vinctus eſſet in manibus Iudæorum. Item in vltima cœna teſtes aderãt

Apoſtoli,

Apoſtoli, & confectum eſt publicum inſtrumentum exſtans ad memoriam, id eſt, Sacramentum ipſum Euchariſtiæ. In paſſione autem inimici aderant, non teſtes, excepto Ioanne, neq; vllum tunc inſtrumentum factum eſt. Deniq; in vltima cœna Dominus viuebat, in paſſione non tam viuebat, quàm moriebatur. Vnde Apoſtolus Hebr.9. dicit: Teſtamentum morte confirmari; non enim valet dum viuit, qui teſtatus eſt, quaſi dicat, ante mortem fieri, ſed morte conſequẽte firmari.

Hoc ergo poſito, ſanguinem illum Teſtamenti veteris, figuram fuiſſe ſanguinis, qui nobis datur in Euchariſtia; iiſdem argumentis probari poſſet, meliorem fuiſſe figuram reipſa figurata, ſi ibi verus ſanguis, hîc tantùm ſit vinum, quibus probauimus Agnum meliorem eſſe pane. Sanguis enim, & nobilior ſubſtantia eſt, quàm vinum, & melius repræſentat Chriſti ſanguinem, quàm vinum.

TERTIA figura eſt Manna, quod Iudæis in deſerto pluebat, Exod.16. fuiſſe enim Manna figuram Euchariſtiæ, patet ex verbis Domini, Ioan.6. *Patres veſtri manducauerũt Manna in deſerto, & mortui ſunt; qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Idem PRAETEREA colligitur ex Apoſtolo, qui 1.Corint.10. mare rubrum comparat Baptiſmo, & Manna Euchariſtię. IDEM & Patres docent, Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, & Auguſtinus in cap.6. Ioan. & præterea Ambroſius lib.5. de Sacram. cap.1. & de iis, qui init. myſter. cap.8. & 9. DENIQVE tanta eſt inter Manna, & Euchariſtiam ſimilitudo, vt res ipſa clamet, illud huius fuiſſe typum. Manna datum eſt in deſerto, dum filij Iſraël tranſito mari rubro ad terram promiſſionis pergerent: ita etiam (vt notat Auguſtinus tract.11. in Ioan.) Euchariſtia datur in huius vitæ deſerto, dum poſt Baptiſmum tendimus ad veram patriam noſtram, quæ eſt vita ęterna. Deinde Manna id habuit ſingulare, vt licet aliqui multum, aliqui parum collegiſſe viderentur, omnes tamen eandem menſurã inuenirent: Exod.16. quod certè aptiſſimè quadrat in Euchariſtiam, cùm idem ſit Sacramentum, eadem virtus, idem fructus in magna parte ſignorum, & in parua. Denique non caret myſterio, quod & Manna, & aqua de petra, quibus vtraque ſpecies Sacramenti figuratur, contemptum, dubitationes, & contradictiones paſſa ſint, & propterea multi inde perierint, vnde refici debuiſſent. De Manna Pſalm.77. *Nunquid panem poterit dare, aut parare menſam*

populo ſuo? Et Numer. 20. legimus aquam illam, aquam contradictionis appellatam. Et Numer. 21. *Anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo.* Ibidem deſcribitur ſtrages occiſorum propter huiuſmodi murmurationes. Porrò dubitationes, murmurationes, & contradictiones circa Euchariſtiam hoc potiſſimùm tempore notiſſimæ ſunt. Et certè ſi (vt Apoſtolus ait, 1. Corinth. 11.) multi dormiebant, id eſt, moriebantur corporaliter olim, quia indignè ſumebant Euchariſtiam, multò plures credendum eſt mori in æternũ, propter contemptum, & blaſphemias in tam admirabile Sacramentum.

Iam verò, quod Manna res fuerit multò prꝗſtantior, quàm Euchariſtia, ſi ea nõ verè continet corpus Domini, facilè probari poteſt. Nam ſi conſideremus Manna, & panem Euchariſtiæ, vt dona quædam, abſtrahendo à ſignificatione; Manna fiebat manibus Angelorum, vnde dicitur panis Angelorum, Pſalm. 77. & Sapient. 16. Panis Euchariſtiæ fit manu piſtorum. Manna pluebat è cœlo; panis iſte è furno prodit. Manna habuit omnem ſaporem, immò ſummo miraculo, cuique ſapiebat, quod is deſiderabat, Sapien. 16. panis, nihil niſi panem ſapit. Quid igitur eſt, quod Chriſtus Ioan. 6. ait: *Non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed Pater meus dat vobis panem de cælo verum;* & alia quæ ibidem ſubiungit, longè anteponens Euchariſtiam ſuam Mannæ Iudæorum? Si verò conſiderētur vt ſymbola externa, melius Chriſtum ſignificat Manná quàm panis, & quia illud erat è cœlo, & quia habuit omnē ſaporem, & quia ꝗqua mēſura ſumebatur ab omnibus, licet diuerſa eſſe videretur.

CAPVT QVARTVM.

Refellitur ſolutio aduerſariorum ad argumentum noſtrum.

AD HOC argumentum reſpondet Petrus Martyr in ſua defenſione de Euchariſtia, parte 3. pag. 692. ac duo docet. PRIMO iacit fundamentum quoddam, videlicet in Sacramentis veteribus fuiſſe ſymbolum externum, & rem ipſam, ſicut in noſtris; & licet ſymbola noſtra, & illorum ſint diuerſa, tamen rem eſſe eandem. Et probat ex Apoſtolo 1. Corinth. 10. qui dicit, Hebræos eandem nobiſcum eſcam manducaſſe; & ne quidquam de re dubitemus, eam ait diſertis verbis fuiſſe Chriſtum.

At

At in hac probatione bis peccat Martyr. PRIMO, quia Paulus nuſquam dicit Hebræos eandem nobiſcum eſcam manducaſſe. Illa enim particula (*nobiſcum*) quam ſæpe inculcat Martyr, & in qua totum præſidium ponit, non habetur in Apoſtolo, & nos ſuprà in diſputatione de Sacramentis in genere demonſtrauimus, Apoſtoli ſenſum eſſe, quod Hebræi eandem eſcam inter ſe comederint, non autem nobiſcum. SECVNDO, quia Paulus nuſquam dicit, eſcam, vel potum illum Hebræorum, ſeu rem Sacramentorum illorum fuiſſe Chriſtum, quod tamen diſertis verbis eum dicere, Martyr ſolita confidentia ſcripſit. Verba enim Apoſtoli hæc ſunt: *Bibebant autem de ſpirituali, conſequente eos petra; petra autem erat Chriſtus.* Vbi Apoſtolus non dicit Chriſtum fuiſſe aquam, quam illi bibebant, ſed petram, vnde illa aqua fluebat; & petram non illam materialem, ex qua viſibiliter, & quodammodò materialiter aqua fluebat, ſed petram inuiſibilem, quę Hebræos vbique comitabatur, id eſt, diuinam Chriſti prouidentiam, & virtutem, quæ erat cauſſa efficiens illius aquæ, & omnium bonorum. Sed de hac re ſatis multa loco citato diſputauimus.

Vnicus reſtat ſcrupulus, quia apud Paulum (vt Martyr ibidem annotauit) idem eſt edere, & bibere aliquid, & de aliquo. Nam 1.Cor.11.dicit: *Bibere calicem,* & *bibere de calice*; & ſimiliter, *edere panem,* & *de pane*. At id verum eſt, cùm agitur de re comeſtibili, vel potabili, vt in exemplis poſitis. Quia verò non rectè dicimur bibere petram; ideò cùm legimus, *bibere de petra,* non poteſt exponi, quaſi idem ſit quod, bibere petram, ſed (vt nos diximus) quod bibere aquam ex petra manantem. Quare quantumlibet ſe vertat in omnem partem Martyr, non efficiet, vt Paulus dicat Hebræos bibiſſe Chriſtum.

SECVNDO igitur Petrus Martyr iacto illo putrido fundamento, addit, Sacramenta noſtra, quantum ad ſymbola externa, præſtare antiquis Sacramentis, quia ſunt magis firma, nec amplius mutanda, vſque ad finem ſeculi; & quia oſtendunt rem factam, non vt illa, futuram; & quia ſunt ſimpliciora, & pertinent ad populum numeroſiorem, & quia ſunt clariora, non propter externam repræſentationem, ſed ex claritate verborum, quæ ibi proferuntur; vnde etiam ſequitur, quod maiorem fidem excitát, & ſic vberiorem fructum adfe-

runt. Ac per iſtas prærogatiuas ſatisfieri putat argumento Catholicorum.

Sed minimè ſatisfaciunt. Nam quod attinet ad Sacramenta, vt ſigna; extrinſecę ſunt illæ prærogatiuæ, quòd noſtra ſint durabiliora, & quòd ſignificent rem præteritam, & quòd ad plures pertineant; id enim totum pendet ex voluntate inſtituentis; & idcircò, aut nullam, aut ferè nullam dignitatem addunt ſignis, vt ſigna ſunt. Exempli gratia, immolatio agni ex ſe non minus durabilis eſſe poſſet, & ad multos pertinere, & rem præteritam ſignificare, quàm fractio panis: quare per accidens eſt, quod Hebræi adhiberent immolationem agni ad rem futuram ſignificandam, nos fractionem panis ad rem præteritam, vt notum eſt. Et idem de ceteris dici poteſt. Adde, cùm Dominus Euchariſtiam inſtituit, mors ipſius, quę eo Sacramento ſignificatur, futura erat, non præterita: igitur Euchariſtia illa, quam Dominus ipſe celebrauit, nihil habuit præ cœna typica Agni Paſchalis. Quorſum ergo Dominus iterauit cœnam, & Euchariſtiam tunc dedit? Comparatio facienda eſt in ipſa ſignificatione, ſi propria, & intrinſeca dignitas ſignorum quæritur: illa enim ſunt meliora, quæ melius ſignificant. Signa vetera melius ſignificare, quantum ad externam repræſentationem, aduerſarius non negat, & nos in noſtro argumento planiſſimum fecimus.

Solùm ergo reſtat, quod noſtra videantur excellere ratione verborum. Sed hoc aduerſarios nihil iuuat: nam ipſi nolunt verba eſſe de eſſentia ſignorum, vt Catholici dicunt. Tria ſunt enim genera verborum in Sacramentis. Primo, ſunt verba inſtitutionis; & hæc communia ſunt Sacramentis veteribus & nouis, & non ſunt propriè de eſſentia, cùm ad cauſſam efficientem pertineant. Secundo, ſunt verba promiſſionis; & hæc etiam ſunt communia, & non ſunt de eſſentia: diſtinguuntur enim per aduerſarios verba, & Sacramenta, ſicut diploma, & ſigillum; vel ſicut fœdus, & ſignum fœderis. Vnde Caluinus lib.4. Inſtitutionum, cap.14. §.1. dicit Sacramenta eſſe appendicem promiſſionum: & omnes aduerſarij dicunt Sacramenta eſſe ſigna confirmantia promiſſiones. Quamuis igitur verba promiſſionis ſint clariora in nouo Teſtamento, quàm in veteri, non tamen ſequitur ideò Sacramenta etiam eſſe clariora. poteſt enim fieri, vt diploma clarius obſignetur ſigillo obſcuriore, & diploma obſcurius ſigillo cla-

lo clariore, & meliore. Et hoc admittere coguntur aduerſarij in materia Sacramentorum, cùm fateantur ſigna vetera fuiſſe clariora, quoad externam repræſentationem. Quare ſi maior fides excitetur in perceptione Sacramentorum nouorum, quàm veterum, vt Martyr dicit, id non eſt ex vi ſignorum, ſed ex vi verborum tantùm, quæ diſtinguuntur à ſignis eſſentialiter, vt diximus. TERTIO, ſunt verba conſecratoria; & illa ſunt de eſſentia apud Catholicos, & ratione eorum ſunt Sacramenta noſtra ſigna clariora: ſed hoc genus verborum aduerſarij explodunt, tanquam incantationem, & magiam. Nihil ergo illis remanet, vnde probent, ſigna noſtra eſſe clariora veteribus.

Sed licet etiam id probare poſſent, adhuc remanet inſolutum argumentum noſtrum ex comparatione rerum inter ſe, omiſſa ſignificatione; & hæc eſt comparatio, quæ fit in Scripturis, & apud Patres. Non enim Scripturæ, & Patres dicunt, noſtra Sacramenta excellere veteribus, quia melius ſignificant, ſed quia illa erant figuræ, & iſta res figurata, & proinde res ipſæ conſiderandæ ſunt. Si autem res ipſæ conſiderentur, quis dubitet meliorem eſſe agnum pane, & Manna etiam de cœlo, quàm panem ex furno? Et hæc eſt comparatio, quam Chriſtus facit, Ioannis 6. vbi non meminit ſignificationis, ſed dicit, Manna non fuiſſe panem verè de cœlo, ſi cum pane Euchariſtiæ conferatur. Pari ratione Patres non dicunt, Euchariſtiam eſſe præſtantiorem, quàm Manna, quia melius ſignificat, ſed quia continet corpus Chriſti, quod eſt incomparabiliter nobilius, quàm Manna: vnde nunquam comparant Manna cum pane, vt facere debuiſſent, ſi de ſignificatione ageretur, ſed cum ipſo corpore Domini. Loca Patrum multa ad hoc propoſitum attulit Gardinerus in eo libro, cui reſpondet Martyr, vt Origenem homil. 7. in Numeros. Cyprianum ſermone de cœna Domini. Ambroſium de iis qui init. myſter. cap. 9. Hieronymum in 1. cap. ad Tit. Chryſoſtomum hom. 83. in Matth. Cyrillum lib. 4. in Ioan. cap. 16. Heſychium lib. 6. in Leuit. cap. 22.

Explicationes autem, quas ad ea loca Martyr adhibet, adeò ſunt abſurdæ, vt magis confirment argumentum noſtrum. Tres autem ſunt eius ſolutiones. PRIMA eſt ad locum Cypriani; ſic autem loquitur CYPRIANVS in ſermone de cœna Domini: *Cœna diſpoſita inter Sacramentales epulas obuia-*

uiauerunt ſibi inſtituta antiqua, & noua, & conſumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconſumptibilem cibum Magiſter apponit diſcipulis. Hoc loco Cyprianus apertè comparat Agnum Paſchalem non cum pane, qui non minus conſumitur in cœna, quàm agnus, ſed cum corpore Chriſti; quod ita ſumitur in cœna, vt ſemper integrum maneat. RESPONDET Martyr, agnum dici conſumptibilem, quia cæremonia illa ceſſare debebat, panem Euchariſtiæ dici inconſumptibilem cibum, quia Sacramentum Euchariſtiæ vſque ad finem ſeculi durabit. QVID magis, quæſo, hac explicatione extortum? Nam non loquitur Cyprianus de cæremonia ipſa in genere, quæ tunc abroganda erat, ſed de illo agno particulari, quem tunc Apoſtoli cum Domino comederant: *Agno,* inquit, *conſumpto, quem antiqua traditio proponebat.* Sicut igitur ille agnus propriè per comeſtionem conſumptus fuerat, ita è contrario ſi antitheſis valet, cibus inconſumptibilis, non eſt cæremonia noui Sacramenti in genere, ſed eſt res aliqua particularis, quæ dum comeditur, non abſumitur, quæ certè non eſt panis, ſed corpus Chriſti. Præterea, etiamſi Sacramentum Euchariſtiæ durabit vſque ad mundi finem, tamen ceſſabit tandem: quare non rectè dici poteſt inconſumptibilis cibus, niſi ratione rei contentæ, quæ eſt abſolutè inconſumptibilis; alioqui poſſet omnis panis, & quilibet alius cibus dici inconſumptibilis, quia durabit in ſpecie vſq; ad mundi finem.

Adhibet DEINDE aliam ſolutionem, quæ etiam conuenit teſtimonio Ambroſij, ac dicit, poſſe inconſumptibilem cibum vocari ipſum Domini corpus; ſed quia idem corpus, & eodem modo, (id eſt, per fidem) percipiebant veteres in agno, quod nos in pane iuxta aduerſarios, ideò Martyr dicit, Cyprianum opponere agnum illum irrationalem non pani, vt par erat, ſed corpori Domini, quia agnus ille obſcurius ſignificabat corpus Domini, quàm noſter panis, & res tunc futura erat, quæ iam facta eſt. Poterant enim veteres propter illam obſcuritatem per quendam tropum dici non habuiſſe corpus Chriſti.

AT quis non miſereatur huius hominis in tantis anguſtiis poſiti? Nam & falſum eſt, vt oſtendimus, agno illo obſcurius ſignificatum eſſe Chriſtum, quàm pane, cùm potiùs multò clariùs illo ſignificaretur: & falſum eſt etiam ſaltem de

Eucha-

Euchariſtia, quam Dominus ipſe diſcipulis diſtribuit, quod rem præteritam ſignificauerit. Significabat Chriſti mortem, quæ futura erat, non præterita. Et prÀ¨terea quis ferat tropum illum, quo dicantur non habuiſſe Chriſtum veteres, & nos dicamur habere, cùm eundem Chriſtum, & eodem modo, id eſt, per ſolam fidem hábeamus? Ad hunc enim modum habendi, parum aut nihil intereſt, vtrum Chriſtus venturus fuerit, aut venerit, ſicut non magis reficit memoria præteriti cibi, quàm exſpectatio futuri. Neque refert etiam vtrum habeamus per ſigna clariora, vel obſcuriora. Ac, vt ſimilitudine rem illuſtremus: Si quis dimitteret debitori debitum centum aureorum in gratiam amici, qui donaturus eſt ei mille aureos poſt annum, & faceret ei ſyngrapham donationis, & obſignaret ſigillo paulò rudiori; deinde poſt duos annos dimitteret alteri debitum, item centum aureorum in gratiam eiuſdem amici, qui ei donauit mille aureos ante vnum annum, & daret huic etiam ſyngrapham donationis, & obſignaret pulcherrimo ſigillo: quæro, num propter ſigilli, & temporis diuerſitatem poſſet dici priori debitori datam obſignatam ſyngrapham, poſteriori autem verè debitum remiſſum? nullus certè ſanę mentis homo ita loqueretur, & hoc modo tamen loquitur Martyr.

ALTER locus erat AMBROSII, qui ita loquitur de Manna, ſicut Cyprianus de Agno Paſchali; ſic enim ait de his qui initiantur myſteriis, cap. 9. *Conſidera nunc, vter præſtantior ſit, panis Angelorum, an caro Christi; quæ vtique corpus eſt vitæ. Manna illud de cœlo, hoc ſupra cœlum; illud cæli, hoc Domini cœlorum; illud corruptioni obnoxium, ſi in alterum diem ſeruaretur, hoc alienum ab omni corruptione.* Ad hunc locum non reſpondet Martyr, ſed remittit nos ad ſolutionem iam datam ad locum Cypriani; & nos eum remittamus ad ſuperiorem confutationem.

Ad alia teſtimonia Hieronymi, Origenis, Chryſoſtomi, Heſychij (nam à Cyrillo fatetur ſe diſſentire) reſpondet illos tribuere Hebræis tantùm ſymbola, nobis autem rem ipſam; quia non intelligebant multi Hebræorum, quid ſymbola ſignificarent, & proinde non habebant niſi externa ſymbola. AT ſolutio non ſatisfacit, tum quia Hieronymus, & alij comparant inter ſe res ipſas, non autem habentes; tum quia etiam

Chriſtiani, qui non intelligunt quid ſymbola ſignificant, non habent niſi ſymbola ſecundum aduerſarios.

CAPVT QVINTVM.

Quòd Ioan. 6. agatur de Euchariſtia.

IAM vt ad SECVNDVM argumentum ex Scripturis veniamus, probanda eſt eadem veritas ex promiſſione Domini, quę habetur apud Ioannem cap. 6. Tria autem de hoc argumento tractanda erunt. PRIMO diſputandum eſt, an Ioan. 6. loquatur Dominus de Euchariſtia. SECVNDO, deducendum inde argumentum pro veritate corporis Domini. TERTIO, ſoluenda argumenta aduerſariorum, qui putant Ioan. 6. non agi de Euchariſtia.

Quantum ad PRIMVM, non eſt controuerſia, an in toto capite agatur de Euchariſtia: conſtat enim non ita eſſe. Nam & de miraculo panum, & de fide, & de Incarnatione agitur in magna parte capitis. Solùm igitur quæſtio eſt de illis verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita*; & de ſequentibus ferè ad finem capitis.

Ac hæretici quidem huius temporis ferè omnes negant hæc verba ad Sacramentum Euchariſtiæ pertinere. Lutherus in libro de captiuitate Babylonica, cap. 1. dicit cap. 6. Ioannis in totum ſeponendum eſſe, vt quod nihil ad hanc rem pertineat. Idem habet Zvvinglius in libro de vera, & falſa religione, cap. de Euchariſtia Idem Oecolampadius in libro de verbis Domini: *Hoc eſt corpus meum.* Idem Martinus Kemnitius in ſecunda parte Examinis, pag. 657. ad cap. 1. ſeſſ. 21. Concilij Tridentini. Ioannes Caluinus videtur quidem nonnullis in alia eſſe ſententia. Nam lib. 4. Inſtitutionum, cap. 17. §. 1. & 5. & deinceps, tractans de hoc Sacramento, citat cap. 6. Ioannis: tamen §. 33. apertè ſententiam ſuam aperit. Nam cùm citaſſet illa verba: *Quiſquis ederit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Ita ſubiungit: *Excipiunt, illic non agi de Sacramentali eſu, quod ego fateor.* Non igitur voluit Caluinus intelligi debere ſextum caput Ioannis de Sacramentali manducatione: citauit tamen verba huius capitis, cùm de Sacramento ageret, quia exiſtimat in hoc capite tractari de ſpirituali Chriſti manducatione, cui poſtea Dominus addidit externa ſymbola. Id quod clariſſimè expoſuit

Petrus

Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum part.1. ad ſolutionẽ 32. obiecti: *De ſexto capite*, inquit, *Ioannis, an ad Euchariſtiam pertineat, nos ita reſpondemus, ſermonem ibi de Sacramẽto cœnæ non inſtitui.* Et infrà: *Quoniam tamen res ipſa, id eſt, corporis & ſanguinis Chriſti, ſpiritualis manducatio, & potus ibi luculenter traditur, ad quam poſtea Euangeliſtæ ad finem hiſtoriæ ſuæ declarant, Chriſtum adiunxiſſe ſymbola externa panis, & vini, idcircò nos caput illud à Sacramento Euchariſtiæ non putamus eſſe alienum.* Atque hæc de hæreticorum ſententia.

Porrò Catholici ferè omnes intelligi volunt huius capitis verba de Sacramento ipſo Euchariſtiæ, ſiue de Sacramentali manducatione corporis Domini in Euchariſtia. Sunt tamen pauci quidam, qui vt facilius reſponderent Huſſitis, vel Lutheranis ex hoc capite probãtibus communionem ſub vtraque ſpecie, docuerunt non agi in hoc capite de Sacramentali manducatione, & potu corporis, & ſanguinis Domini. In hoc numero ſunt Gabriel lect.84. ſuper can. Miſſæ. Nicolaus Cuſanus epiſt. 7. ad Bohemos. Thomas Caietanus in 3. part. quæſt.80. artic.vlt. Ruardus Tapper in explicatione artic.15. Louanienſium. Ioannes Heſſelius in libro de Communione ſub vna ſpecie. & Cornelius Ianſenius cap. 59. Concordiæ. Multum autem intereſt inter Catholicos, & hæreticos, licet in ſententia eadem conuenire videantur; quod Catholici id ſenſerunt optima intentione, vt videlicet faciliùs defenderent veritatem: hæretici autem, vt eandem faciliùs oppugnarent. Deinde Catholici ſubiiciunt ſe, ac ſua cenſuræ Conciliorum, ac Pontificum, quod hæretici non faciunt.

Porrò ceteri ſcriptores Catholici, quos in maximo numero citat Nicolaus Sanderus in libro de ſexto capite Ioannis, ſummo conſenſu docent in hoc capite agi de manducatione Sacramentali: quod ſine dubio veriſſimum eſt; & probari poteſt quatuor argumentis. PRIMO ex hoc ipſo loco Scripturæ. SECVNDO ex teſtimonio Eccleſiæ. TERTIO ex Patribus. QVARTO ex abſurdis, quæ ſequuntur ex aduerſariorum ſententia.

Quantum ád PRIMVM, ex ipſo textu ſumuntur hæc argumenta. PRIMVM, Dominus loquitur de futuro, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt.* At ſi panis eo loco ſignificaret Chriſtum, vt fide percipitur, ſine vlla relatione ad ſpecies

Sacramentales, non diceret in futuro. Manducatio enim illa per fidem res eſt omnium temporum: nam etiam Patres veteris Teſtamenti ita Chriſtum manducauerant. Et confirmatur ex textu Græco, quem hæretici Latino anteponere ſolent; ſic enim habetur: *Panis quē ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.* Vbi illud ſecundum, *Dabo,* non poteſt exponi, niſi pro re verè, & propriè futura; ergo & primum, *Dabo,* ita exponi debet. Promiſit igitur Dominus carnem ſuam, non abſolutè, ſed in Sacramento ſumendam, quod promiſſum impleuit in vltima cœna. Confirmatur ſecundò ex diſtinctione, quam facit Dominus inter donum Patris, & donum ſuum. Nam de Patre dicit in præſenti: *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum*, de ſe autē in futuro: *Panis, quem ego dabo.* quia nimirum donum Patris iam aderat, id eſt, Filius eius incarnatus: donum Filij, id eſt, caro in Sacramento, futurum erat.

SECVNDVM argumentum ſumitur ex collatione horum verborum, cùm verbis cœnæ: tāta enim eſt ſimilitudo, vt planè clamare videatur diuina Scriptura, ibi reddi, quod hìc fuit promiſſum. Hìc enim dicitur: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, quam dabo pro mundi vita.* Ibi autem: *Accipite & manducate, hoc eſt enim corpus meum, quod pro vobis datur in remiſſionem peccatorum.*

TERTIVM argumentum ex ſequentibus verbis: *Litigabant ergo Iudæi ad inuicem, dicentes; Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad mādūcandum?* & ex illis diſcipulorum paulò infrà: *Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?* Ex his enim colligitur tàm Iudæos ceteros, quàm diſcipulos ipſos intellexiſſe, aliquid nouum, & mirandum proponi à Chriſto. Dominus autem non correxit eorum ſententiam, ſed iterum inculcauit: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, &c.* Quis credat, rem facillimam, qualis eſt credere in Chriſtum, voluiſſe Dominum cum tāto offendiculo diſcipulorum inuoluere tot obſcuriſſimis metaphoris, cùm potuiſſet vno verbo rem totam declarare? Et confirmatur, quia ſolebat Dominus, ſi quid per parabolas obſcurè proponeret, poſtea diſcipulis explicare, vt patet Matth. 13. de parabolis ſeminantis, & zizaniorum. & Ioan. 3. cùm dixiſſet: *Oportet vos naſci denuò,* & Nicodemus non intellexiſſet, explicuit paulò pòſt, id fieri ex aqua, & Spiritu ſancto. & Ioā. 10. explicuit parabolam

rabolam de paſtore, ouibus; oſtio, &c. Idem fecit & Ioan. 16. de illis verbis: *Modicùm & videbitis me, & iterum modicùm & non videbitis me.* Hîc autem non explicuit aliter, ſed dixit iis, qui non receſſerant: *Vultis & vos abire?* quaſi diceret; Non habeo aliud quod faciam, inſinuaui myſterium, fide hîc opus eſt, qui non vult acquieſcere, abeat.

QVARTVM argumentum, ex illis verbis: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis; qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: & Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus, &c.* Iſta enim diſtinctio tam frequens carnis, & ſanguinis, & cibi, ac potus, apertè indicat Chriſtum loqui de communicatione ſui ſub ſpeciebus panis, & vini: alioqui enim quorſum iſta diſtinctio, toties præſertim repetita? Spiritualis enim perceptio Chriſti per fidem, nõ eget iſta diſtinctione, cùm vno modo fiat: idem enim eſt manducare, & bibere in ſumptione per ſolam fidem. Adde, quòd illa expreſſio: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus,* ſignificat diuerſum modum ſumẽdi carnem, & ſanguinem Chriſti, qui planè perit, ſi tollas ſpecies Sacramentales.

QVINTVM eſt, in illis verbis: *Non ſicut manducauerunt Patres veſtri manna, &c.* Siquidem comparatio non fit inter manna, & corpus Chriſti, vt ſumitur ſola fide, ſed vt ſumitur in Sacramento, id quod perſpicuum eſt, tum ex Apoſtolo, 1. Corinth. 10. vbi comparat tranſitum maris rubri cum Baptiſmo, & manna cum Euchariſtia: tum etiã, quia corpus Domini, vt ſumitur ſola fide, non defuit veteribus; immò illud in manna ita ſumebant opinione aduerſariorum, vt nos ſumimus in Euchariſtia.

SEXTVM ex miraculo panum. Adiunxit eñ Dominus hãc diſputationem illi miraculo, quia multiplicatio illa panum fuit inſignis figura huius Sacramenti.

SEPTIMVM ex verbis manducandi carnem, & bibendi ſanguinem tam ſæpe repetitis & cum iuramẽto, *Amen, amen* confirmatis. Illa enim verba nòn poſſunt figuratè accipi, ſed propriè; tum quia ſemper propria ſignificatio ſequẽda eſt, niſi euidenter probetur contrarium; tum quia valde abſurdum eſſet Dominum non ſemel, ſed ſæpius iuramento confirmaſſe, oportere manducari ipſius carnem, ſi hoc non niſi figuratè facien-

faciendum eſſet: neque enim iuramento confirmare licet, niſi ſententias apertiſſimas, & certiſſimas, & quę non poſſint in alium ſenſum torqueri, ne detur occaſio periuriis. At propriè caro ſignificat carnem, & manducare ſignificat corporalem actionem, qua cibus traiicitur ab ore ad ſtomachum. Id autē non fit quando creditur in Chriſtum, ſed tantùm quando ſumitur in Euchariſtia; loquitur ergo Dominus de Sacramento Euchariſtiæ.

OCTAVVM ex collatione huius capitis cum 3. cap. eiuſdē Euangelij. Sicut enim cap. 3. Dominus vt Baptiſmum inſinuaret, dixit Nicodemo, & aliquoties repetiuit: *Oportet vos naſci denuò*, &, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto:* ita hoc loco, vt inſinuaret alterum Sacramentum, nimirum Euchariſtiæ, dixit, & repetiuit ſæpiùs: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis*, &, *Qui manducat meam carnem, &c.* Et ſicut eo loco mirabatur Nicodemus, neque poterat capere, quomodo fieri deberet illa regeneratio: ſic etiam hoc loco mirantur diſcipuli, quomodo poſſit fieri iſta manducatio.

Probatur SECVNDO ex teſtimonio Eccleſiæ: Nam Concilium Alexand. quod approbatum fuit in III. Synodo generali, in epiſt. ad Neſtorium exponit illud: *Niſi manducaueritis;* de Sacramenti huius perceptione. Item facit VII. Synodus act. 6 in fine 3. tomi. Similiter Concilium Trident. ſeſſ. 13. cap. 2. exponit de hoc eodem Sacramento illa verba: *Qui māducat me, & ipſe viuet propter me.* Itaque licet iſta Concilia non condiderint decretum aliquod de hac re: tamen ſatis apparet, quid ſenſerint omnes Epiſcopi trium generalium Cōciliorum, & proinde omnis Eccleſia, quam illi repræſentabant. Adde, quod in die feſto venerabilis Sacramenti, Euangelica lectio proponitur ab Eccleſia ex cap. 6. Ioan. Adde vltimò, quòd Romanus Catechiſmus, qui omnibus paſtoribus communis eſſe debet, adducit teſtimonia ex hoc capite, cùm de Sacramento Euchariſtiæ tractat; quę argumenta ex Eccleſiæ præſentis teſtimonio, licet ab hæreticis contemnantur, tamen Catholicis maxima eſſe debent.

Probatur TERTIO ex Patribus. Ac primùm, qui cōmentaria ſcripſerunt in Ioannem, ſummo conſenſu hæc loca de Sacramento Euchariſtię exponunt, nimirum Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus, Theophylactus, Euthymius, Rupertus, S. Tho-

S. Thomas, Nicolaus Lyranus, & Dionyſius Carthuſianus. Præter hos interpretes, qui ex propoſito Euangelium explicant, Origenes homil.7.in Num. Athanaſius homil. in illud: *Qui dixerit verbum in Filium hominis.* & in ſynopſi. Baſilius lib.1.de Baptiſmo, cap.3. & in regulis moralibus, cap.21. Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi 4.myſtagogica. Theophilus Alexandrinus lib.2. Paſchali; Epiphanius hæreſ.55. Theodoretus lib.4. hiſt.cap.11. Damaſcenus lib.4. de fide, cap.14. Ex Latinis Cyprianus ſerm. de orat. Dominica, & lib.1. contra Iudæos, cap.21. & in ſerm. de cœna Domini. Hilarius lib.8. de Trinit. Ambroſius lib.6. de Sacramentis, cap.1. & de iis qui initiantur myſterris, ca.8. & lib.4. de fide, c.5. Heſychius lib.6. in Leuit.cap.22. Euſebius homil.5. de Paſchate. Etſi enim Heſychius, & Euſebius videntur Græci homines fuiſſe, tamẽ Latinè ſcripſerunt. Hieronymus in epiſt.ad Hedibiam, q.2. & in primum cap.ad Epheſios. Auguſtinus ſerm. 2. de verbis Apoſtoli q.57. in Leuiticum, in Pſal.33. concione 1. de conſenſu Euangeliſtarum, lib.3.cap.1. & alibi. Leo ſerm. 6. de ieiunio 7 menſis. Caſſiodorus in Pſal.109. Haymo, Sedulius, & Primaſius in cap.10. & 11. 1.ad Cor. Gregorius lib.7. moral.cap.4. Iſidorus lib.1.de officiis diuinis, cap.18. Bernardus ſerm. 1. in vigilia Natiuit. & ſerm.1.de Paſchate.

Ad hæc loca reſpondent Ruardus, & Ianſenius, Patres in homiliis ad populum præſertim, accõmodaſſe verba Ioan.6. ad Sacramentum Euchariſtiæ. AT maior pars auctorum allegatorum, ſcripſit commẽtaria, vel diſputationes, in quibus literalis ſenſus exprimi debet, non ſenſus myſtici, & accommodationes. Et ſanè ſi licet hoc dicere de iſto capite, cur non licebit idem dicere de cap. 3. Ioan. nimirum Patres accõmodaſſe eum locum ad Baptiſmum? Adde, quod aduerſarij, ne vnum quidem proferre poſſunt, qui docuerit hunc locum Ioannis intelligi debere ſolùm de ſpirituali manducatione, & nullo modo de Sacramentali.

Præter hos Patres notandi ſunt alij poſteriores doctores, ne quis putet recentiores Catholicos contrarium ſenſiſſe, exceptis illis pauciſſimis, quos ſuprà nominaui. Ita igitur expoſuerunt, qui ſcripſerunt olim cõtra Ioannem Scotum, vel Berengarium, vt Paſchaſius lib. de Sacramentis, cap.14. Adelmannus in epiſt.ad Berengarium, Guitmundus lib.3. Algerus lib.1. cap.10. 12. & 17. Ita etiam Scholaſtici qui poſtea ſequuti

ſunt

ſunt cum Magiſtro lib.4 d.10. Ita quoque Thomas VValdenſis contra VViclefum tomo II. de Sacramentis, cap.92. & 94. & Ioannes Gerſon, contra Huſſitas in lib. de Communione laicorum. Denique noſtro tempore contra Lutheranos plurimi, ſed præter alios Nicolaus Sanderus, librum integrum ſcripſit de hac re.

Probatur QVARTO hæc eadem veritas ex abſurdis, quæ ſequerentur. PRIMO, ſequeretur Ioannem nihil planè ſcripſiſſe de hoc Sacramento; nam nuſquam attigit hanc materiam niſi hoc loco. At certè valde abſurdum eſt, Euãgeliſtam primarium, & diligentiſſimum in ſummis myſteriis explicãdis, nihil de hoc ſummo Sacramento ſcriptum reliquiſſe, prę-ſertim cùm tam multa ſcripſerit de Baptiſmo. Quare Auguſtinus lib.3. de conſenſu Euangeliſtar. cap.1. monet, Ioannem nihil ſcripſiſſe de cœna Domini in proprio loco, vt ceteri fecerunt, quia plurima de ea re antè ſcripſerat. SECVNDO ſequeretur, Chriſtum nunquam explicuiſſe fructum, aut excellentiam huius Sacramenti, cùm id tam ſępe fecerit de Baptiſmo: nam in vltima cœna ſolùm inſtituit, ſed nihil addidit ad eius explicationem. Et confirmatur, quia (vt Chryſoſtomus annotauit in comment. cap.26. Matth.) Apoſtoli ſine dubio commoti fuiſſent, & turbati, cùm audiebant: *Accipite, & comedite, hoc eſt enim corpus meum*, niſi antea inſtructi fuiſſent. TERTIO ſequeretur, nullum exſtare pręceptum diuinum de hoc Sacramento percipiendo. Nam apud alios Euangeliſtas ſolùm exſtat inſtitutio, & vt quoties Sacramentum ſumitur, id fiat in memoriam Dominicæ paſſionis. Argumenta in cõtrarium ſoluentur infrà cap. 7.

CAPVT SEXTVM.

Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia ex cap. 6. Ioannis.

NVNC iacto fundamento ſolidiſſimo, poſſumus inde ſumere æquè ſolidum argumẽtum ad probandam veram præſentiam corporis Domini in Euchariſtia. Dominus enim loquens de pane, quem daturus erat in cœna, diſertè dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.*

Poſſet

Poſſet autem dupliciter hoc argumentum refutari. PRIMO, ſi quis diceret (quod reuera dicunt hæretici) per panem hoc loco intelligi Chriſtum abſolutè, non autem vt eſt in Sacramento ſub ſpeciebus. SED hæc ſolutio profligata iam eſt omnibus argumentis, quæ fecimus cap. ſuperiori.

SECVNDO, ſi quis admitteret, per panem intelligi Euchariſtiam, ſed diceret, panem illum Euchariſticũ dici carnem Chriſti, non propriè, ſed figuratè, ſiue tropus ſit in verbo *(eſt)* ſiue in nomine *(caro.)*

HAEC autem ſolutio refutanda eſt fuſiùs in explicatione verborum illorum: *Hoc eſt corpus meum;* nunc autem refutari poteſt ex verbis huius ipſius loci multipliciter, & quidem ſolidiſſimè. PRIMO, ex cõparatione panum miraculo multiplicatorum, & Mannæ, quod pluit in deſerto. Dominus enim cõtendit panem hunc ſuum, quem daturum ſe pollicebatur, præſtantiorem eſſe vtriſque. At certè ſimplex panis ob ſolam ſignificationem corporis Chriſti nõ præſtat panibus illis miraculo creatis, & multò minus ipſi Mannę, quod etiam Chriſtum ſignificabat, vt ſuprà oſtendimus. Præterea illi ſignum petebant à Chriſto obiicientes illi Manna, quod nõ ſine magno miraculo pluebat Patribus in deſerto; Chriſtus autem reſpondet ſe daturum panem de cœlo verum. Nullum autem eſt miraculum in pane communi ſignificante corpus Chriſti; neque etiam in apprehenſione, & manducatione Chriſti per fidem. Denique Dominus aliquid promiſit, quod Patres non habuiſſent: ſicut illi habuerunt Manna, quod nos non habemus. At carnem Chriſti per figuram, ſeu ſignificatiuè etiam Patres habuerunt.

SECVNDO, ex dubitatione Capharnaitarum, qui ſine dubio intellexerunt veram carnem à Chriſto promiſſam; & ſimiliter ex offenſione diſcipulorum, qui eodem modo verba Chriſti intellexerant: quorum opinionem Dominus nõ correxit, ſed arguit eorum dubitationem. At quis credat, Dominum, qui tantopere ſitiebat hominum ſalutem, paſſurum fuiſſe, vt tot diſcipuli ab ipſo diſcederent, ſi potuiſſet vno verbo eos reuocare, dicẽdo ſe figuratè loqui; & rem facillimam creditu ſe propoſuiſſe?

TERTIO, ex illis verbis: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem.* Nam in apprehenſione Chriſti per fidem, non ſolùm non eſt vera manducatio, ſed nulla poteſt

teſt fingi diſtinctio inter cibum, & potum, vt ſuprà diximus; ergo hic promittitur vera caro, & verus ſanguis, qui manducari & bibi poſſunt.

QVARTO ex illis verbis: *Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis Filium hominis aſcendentem, vbi erat prius?* Iſta enim dupliciter exponi ſolent, & vtraque expoſitio confirmat noſtram ſententiam. VNA expoſitio eſt, quòd voluerit Dominus rem vnam mirabilem alia mirabiliore, vel æquè mirabili confirmare. Sicut eñ cùm dubitabant Iudæi, an Chriſtus poſſet remittere peccata, id ipſe probauit, ſanando paralyticum, Matth. 9. & idem ſæpe alibi fecit, vt Ioan. 1. cum Nathanaële, & Ioan. 3. cum Nicodemo. Ex qua expoſitione ſequitur veritas noſtræ ſententiæ: ſi enim Dominus nõ promiſiſſet veram carnem ſuam ſe daturum in Sacramẽto, nõ fuiſſet opus probare potentiam ſuam exemplo Aſcenſionis.

ALTERA expoſitio eſt, quam indicare mihi videtur Chryſoſtomus in commentario, & ſanè valde literalis, quòd Dominus reprẽhendat incredulitatem diſcipulorum, ac doceat, maiorem occaſionem eos habituros dubitandi in Chriſti abſentia, ſi in eius præſentia dubitant, quaſi dicat; Hoc vos ſcandalizat, quòd carnem meam vobis edendam dare velim? quid ergo facietis, quando in cœlum aſcendero, & tam procul à vobis abierit corpus meum? quomodo tunc poteritis credere idem corpus vobis in Euchariſtia præſens exhiberi? Porrò hęc etiam expoſitio mirificè confirmat Catholicam veritatem. Nam ſi Dominus ſolum promiſiſſet corpus ſuum fide percipiendum, non fuiſſet difficilius, ſed facilius ita illud ſumere iis, qui vidiſſent Aſcenſionem Chriſti: Aſcenſio enim conſpecta roborauit Apoſtolos in fide; non ergo Dominus diceret: *Quid ergo ſi videritis Filium hominis aſcendentem?*

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduerſariorum.

AD hoc noſtrum ſecundum argumentum ex cap. 6. Ioan. nihil habent, quod obiiciant, niſi caput illud, ad Sacramentum non pertinere. Soluenda igitur ſunt eorum argumenta.

PRIMVM argumentum Lutheri eſt, quo vtitur etiam Kemnitius, & alij. Cœna Domini inſtituta fuit pridie paſſionis

nis Chriſti. Sermo autem ille, qui deſcribitur Ioan.6. habitus eſt integro anno ante Chriſti paſſionem; non igitur in eo de cœna agitur. Confirmat Kemnitius, quia ſi ideò Papiſtæ reformare volunt Communionem, quia Ioan. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum;* oportebit etiam dicere in cœna ſolam aquam adhibendam, quia Ioan.4. dicitur: *Qui biberit ex aqua hac, non ſitiet in æternum.*

RESPONDEO; Non negamus cœnam Domini inſtitutam fuiſſe pridie paſſionis, & non vno anno antè; dicimus tamen vno anno antè promiſſam à Chriſto, & de eius cœnæ futuræ eximiis fructibus ab eodem diſputatum. Id quod in aliis etiã multis rebus Dominus fecit. Nam claues regni cœlorum Petro promiſit, Matth.16. & explicuit quam vim eſſent habituræ; quas tamen non tradidit, niſi poſt reſurrectionem. Ioan.21. Ad confirmationem RESPONDEO, Catholicos non reformare Communionem traditam, Matth.26. ex cap.6. Ioannis, vt Kemnitius mentitur: non enim deformatur Communio, Matth. 26. vt reformatione indigeat. Dicimus tamen rectè explicari vnum locum per alium: & quia Ioann. 6. dicitur: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum;* rectè colligimus, ſub vna ſpecie ſumptum Sacramentum ita ſufficere, vt non neceſſariò requirantur duæ ad fructum Communionis percipiendum. Magna eſt autem diſſimilitudo inter aquam, de qua loquitur Dominus Ioan.4. & panem de quo loquitur idem Dominus Ioan. 6. Nam inprimis omnes interpretes poſteriorem locum exponunt de Euchariſtia, vt ſuprà demonſtrauimus, priorem autẽ nullus omninò. Deinde Ioannes ipſe expoſuit per aquam gratiam Spiritus ſancti. Ioan.7. *Hoc autem dixit,* inquit, *de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum;* panem autem, de quo Ioan. 6. Chriſtus ipſe dixit, eſſe carnem ſuam, cùm ait: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt.*

SECVNDVM argumentum eiuſdem Lutheri. Ioan.6. diſſerit Dominus de illa manducatione cœleſtis panis, quæ dat vitam. Sed ſola manducatio ſpiritualis per fidem dat vitam; ergo de illa ſola agitur.

RESPONDEO, falſum aſſumi; nam etiam Sacramentalis manducatio dat vitam; ſicut in Baptiſmo non ſola interna ablutio, ſed etiam externa mundat animas, illa formaliter, iſta efficienter, atque inſtrumentaliter: & ſicut ſcriptum eſt

Actor.15. *Fide purificans corda eorum*; ita ſcriptum eſt: *Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*, Epheſ.5. Neq; obſtat, quòd manducatio Sacramentalis nõ det vitam ſine fide: nam id prouenit ex indiſpoſitione accedentis, non ex ipſo Sacramento, quod ex ſe ſemper eſt efficax.

TERTIVM argumentum eiuſdem Lutheri, & Martyris in defenſione contra Gardinerum part. 1. ad obiectũ 13. pag. 94. Dominus Ioan. 6. non ſolùm dicit manducationem huius panis dare vitam, ſed etiam dicit ſine hac manducatione neminem poſſe viuere: *Niſi manducaueritis, &c.* At hoc præceptũ tam arctum non poteſt intelligi de manducatione Sacramẽtali; alioqui perirent omnes infantes, qui manducare nihil poſſunt, ſed ſolùm lac ſugere: perirent etiam omnes, qui non communicarent, impediti aliqua neceſſaria cauſſa, etiamſi alioqui baptizati & iuſtificati eſſent.

RESPONDEO, communem eſſe difficultatem; quomodocunq; hic locus intelligatur. Nam ſi velint aduerſarij intelligi de manducatione ſpirituali per fidem; quomodo, quæſo, infantes manducabũt, qui nullum habent vſum ſpiritus, nec fidem actualem vllam? immò facilius eſſet infantibus inſtillare aliquid Sacramenti, quàm efficere, vt credant. Dico igitur hunc locum ad ſolos adultos pertinere, q^ui quidem, aut re ipſa ſi poſſunt, aut ſaltem deſiderio, tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere. Id ita eſſe PATET, quia hoc Sacramentum nõ eſt inſtitutum ad vitam dandam iis, qui nõ habent, ſicut Baptiſmus; ſed ad conſeruandam iis, qui habent. Et ſic intelligitur illud: *Non habebitis vitam in vobis*, id eſt, non poteritis retinere, ſed eam amittetis, ſicut dicitur 1. Ioã. 3. *Omnis homicida non habet vitam in ſe manentem.* Non enim ſenſus eſt, non acquirit vitam; ſed non retinet, amittit, moritur: hinc enim non regeneratio, ſed manducatio dicitur. Porrò iſta conſeruatio non eſt neceſſaria, niſi iis, in quibus vita iam acquiſita minui, aut perdi poteſt, quales non ſunt infantes. Vnde Dominus non ait; Niſi quis manducauerit, ſicut dixit de Baptiſmo: *Niſi quis renatus fuerit*; ſed, *Niſi manducaueritis*; vbi alloquitur circumſtantes, & eorũ ſimiles, qui capaces ſunt huius præcepti. Et PRAETEREA cùm loquitur de manducatione panis, id eſt, cùm carnem ſuam panem vocat, ſatis apertè indicat, ſe non loqui de infantibus, qui non veſcuntur pane, ſed lacte. DENIQVE, vel hæc verba: *Niſi manduca-*

ducaueritis, ſonant præceptum, vel medium ad ſalutem neceſſarium. Si præceptum, aut ad infantes non pertinet, cùm eius non ſint capaces, aut certè excuſantur cùm non poſſint illud implere; id enim eſt commune omni præcepto. Si mediū ad ſalutem neceſſarium; certè ſolum eſt mediū iis, qui vitam amittere poſſunt, quales non ſunt, qui vſu rationis carent.

QVARTVM argumentum eiuſdem. Auguſtinus lib.2. cōtra Iul. docet infantes manducare carnem Chriſti, quatenus fidei communicant; igitur hic locus de manducatione per fidem intelligitur. Huc addi poſſunt alia loca Patrum, quæ à Martyre, & ab aliis adferuntur. Nam idem AVGVSTINVS tract.25. in Ioan. cap.6. Ioā. adeò ſpiritualiter exponit, vt dicat: *Crede, & manducâſti*. & tract.26. *Credere in eum, hoc eſt, mãducare panem viuum*. Idem etiam doctr. Chriſt. lib.3. cap. 16. dicit illa verba: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis*, nihil aliud ſignificare, niſi paſſioni Domini communicandum, & mente ſuauiter cogitandū Chriſti carnem pro nobis fuiſſe crucifixam. Præterea Clemens Alexandrinus lib.1. Pædagogi, cap.6. exponit hoc loco per carnē, & ſanguinem Chriſti, verbum Dei, quo ſpiritualiter alimur, & inebriamur. Item Baſilius epiſt. 141. exponit per carnem, & ſanguinem doctrinam Chriſti, & myſticum eius aduentum. Hieronymus quoq; in Pſal.147. per carnem, & ſanguinem Domini Scripturas intelligit. Deniq; S.Bernardus in 3. verſiculum Pſal.90. *Qui habitat*, dicit, mãducare Chriſti carnem, eſſe paſſioni Domini cōmunicare, eiusq; vitam imitari.

RESPONDEO ad locū Auguſtini allatum à Luthero, qui habetur lib.1. in Iulianum, non lib.2. vt ipſe citat. Ac PRIMO obſeruandum eſt, Auguſtinum nō rarò dicere infantes debere edere corpus Domini, ſi ſalui futuri ſint; ceterùm nō intelligit id fieri debere neceſſariò reipſa. Nam idem Auguſtinus ibidē, & lib.3. de peccatorū meritis, & remiſſ. cap.4. & in ſerm. ad infantes, quē citat Beda in cōment. 1.Cor.10. ſcribit infantes in ipſo Baptiſmo communicare corpori Chriſti, & per ſuſceptionem Baptiſmi implere etiam præceptum de ſumptione Euchariſtiæ.

Notandum SECVNDO, infantes non ſolùm non obligari ad Communionem reipſa, ſed nec in voto explicito, cuius non ſunt vllo modo capaces, ſed tantùm in voto implicito, quod votum infantes habent dum baptizantur: tunc enim

infantes ius accipiunt ad Euchariſtiam percipiẽdam. Et quia omnis qui naſcitur, naturaliter appetit cibum; ideò etiam illi hoc ipſo, quod renaſcuntur in Chriſto, appetunt cibum renatorum, ſuo tamen loco, & tempore percipiendum. Itaque infantes non cõmunicant ſpiritualiter, nec Sacramentaliter in re, ſed Sacramentaliter in voto implicito; ex quo ſeqtur, vt non ſit omninò idem illis baptizari, & communicare, licet ſimul fiant, cùm vnum ſequatur ex altero. Itaq; S. AVGVSTINVS, licet locis notatis, dicat infantes manducare Domini carnem in Baptiſmo, tamen alibi apertè diſtinguit baptizari, & comedere Chriſti carnem: *Aliud* (inquit ſerm.11. de verbis Domini) *eſt naſci de ſpiritu, aliud paſci de ſpiritu; ſicut aliud eſt naſci de carne, quod fit, cùm parit mater, & aliud paſci de carne, quod fit, cùm lactat infantem.* & lib.1. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 20. apertè demonſtrat hoc præceptum: *Niſi manducaueritis*, diſtingui à præcepto Baptiſmi, etiam in infantibus.

Ad argumentum ergo RESPONDEMVS, Auguſtinum exponere hunc locum Ioan.6. de manducatione Sacramentali, ſed eam tamen manducationem tribuere infantibus, non in re, ſed in voto implicito, quod per Baptiſmum habetur, vt diximus.

Ad alia duo loca AVGVSTINI ex tract. 25. & 26. in Ioan. RESPONDEO, illud: *Vt quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducâſti;* & illud: *Credere in eum, hoc eſt, manducare carnem eius*: dicta eſſe ab Auguſtino, non de Sacramento, ſed de fide Incarnationis: nõdum enim peruenerat ad locum Euangelij, vbi agitur de Sacramento. Illud autem: *Qui manducat corde, non qui premit dẽte*, dixit Auguſtinus cum de Sacramento loqueretur, non vt excluderet Sacramentalem eſum, ſed vt ſignificaret, finem Sacramenti huius eſſe, alere animam, non corpus, licet per inſtrumentum corporis ſumatur. Verè enim reficitur hoc cibo, qui manducat corde, non qui premit dente, nimirum ſolo: non enim excludit corporalem eſum, cùm ibidem dicat Iudam comediſſe ſolo corpore; ſed ſolùm anteponit ſpiritualem manducationem corporali, quòd illa ſine iſta proſit, iſta ſine illa non proſit, ſed obſit. Similis locus eſt Oſeæ 6. *Miſericordiam volo, non ſacrificium;* non enim Dominus reſpuit ſacrificia, ſed non vult illa, ſi abſque miſericordia ſint.

Ad

Ad alios Patres RESPONDEO, eos expoſuiſſe myſticè, non ad literam: ſed non negaſſe vſquam debere iſta verba accipi ad literam de Sacramentali manducatione. Immò contrà citauimus nos ſuprà pro noſtra ſententia, Baſilium, Hieronymum, & Bernardum: non enim pugnant ſenſus literalis, & myſticus.

Ad vltimum Auguſtini ex lib. 3. de doctrina Chriſtiana, RESPONDEMVS, figuram ponere Auguſtinum in his verbis, ratione modi ſumendi carnem Chriſti, non ratione ſubſtantiæ ipſius rei. Non enim vult dicere carnem Chriſti tropicè dictam manducari; id eſt, panem, quo ſignificãtur caro; nec veram carnem tropicè manducari, ſi eſſentiam manducationis ſpectemus, quæ ſolùm requirit, vt verus cibus ab ore traiiciatur ad ſtomachum per inſtrumenta vitalia; ſed vult dicere tropicè mãducari, quoad modum; nam ordinarius, & proprius modus manducandi carnem eſt, vt ea viſibiliter ſecetur in partes, & particulatim ſumatur, & cocta, non cruda, &c. Caro autem Chriſti ſumitur integra, & inuiſibiliter, & ſine vlla ſui læſione: quare non propriè, ſed tantùm figuratè Chriſti caro occiditur, & laceratur in hac manducatione; repræſentamus enim Chriſti paſſionem. Auguſtinũ id voluiſſe, perſpicuum eſt ex duobus. PRIMO, quia dicit tropicè id exponendum, ne ſcelus aliquod, vel flagitium præcipi videatur. Porrò ſcelus eſſet, Chriſti carnem occidere, & ſecare in partes; non autem ſpirituali quodam modo ipſam veram carnem, ſine vlla ſui læſione in Sacramento ſumere. SECVNDO, quia ipſe idem explicat, quis ſit literalis ſenſus, qui ſcelus ſonare videatur, videlicet is, in quo verba Chriſti acceperũt Capharnaitæ, qui putârunt Chriſti carnem laniandam, ſicut in macello fieri videmus, & cuique particulam dandam. Vide tract. 27. in Ioan. & in Pſalm. 98. Cùm igitur Auguſtinus dicit, hoc præcepto: *Niſi manducaueritis*, mandari, vt communicemus Chriſti paſſioni, & eam recolamus, ac mente reuoluamus; id ipſum ſignificat, quod Apoſtolus ait 1. Corinth. 11. ſumendam Chriſti carnem in Sacramẽto in memoriam paſſionis, & mortis Domini.

QVINTVM argumentum Zvvinglij eſt, in libro de vera, & falſa religione: Cibus, de quo diſſeritur, in cap. 6. Ioannis, eſt fides; nam cùm Dominus dixiſſet: *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet*, dixerunt Iudæi; Quid faciemus, vt

operemur opera Dei? Reſpondit Dominus: *Hoc eſt opus Dei, Vt credatis in eum, quem miſit ille.*

RESPONDEO, in eo capite multa tractari: fit enim mentio triplicis panis, & ab vno tranſitur ad alterum occaſione data inter loquendum. PRIMVM narratur de pane illo materiali, quem Dominus multiplicauit. DEINDE, quia Iudæi eum ſolum panem quærebāt, monuit eos Dominus, vt alium panem operarentur, id eſt, parare, & habere ſatagerent. Atque hunc ſecundum panem dicit ſeipſum eſſe, qui de cœlo deſcendit, per Incarnationem. De hoc pane dicit: *Ego ſum panis Viuus, qui de cœlo deſcendi,* &, *Pater meus dat Vobis panem de cœlo Verum.* Hunc autem panem, id eſt, Chriſtum incarnatum fide apprehendere debemus, vt nos reficiat: & hoc eſt, quod Dominus ait: *Hoc eſt opus Dei: Vt credatis in eum, quem miſit ille.* Vbi cibus, qui parandus eſt, non eſt fides, vt Zvvinglius dicit, ſed Chriſtus ipſe; Fides autem eſt operatio, qua panis iſte acquiritur. Denique TERTIO, inde tranſitum fecit Dominus ad panem Euchariſticū, cùm ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, &c.*

Argumentum SEXTVM eiuſdem Zvvinglij. Chriſtus ait: *Qui manducat hunc panem, Viuet in æternum.* At id nō eſt verum, niſi de ſpirituali manducatione: multi eñ Sacramentaliter manducando, non ſolùm non viuunt, ſed manducando moriuntur; *Qui enim mādućant indignè, iudicium ſibi manducant,* 1. Corinth. 11.

RESPONDEO, verba Domini intelligi cum conditione, ſi ritè manducetur. Panis enim ille, quod ad ſe attinet, ſemper viuificat, & hoc ſignificāt verba Domini: poteſt tamen impediri effectus aliunde, nimirum ex indiſpoſitione accedentis. Id quod commune eſt promiſſionibus ſimilibus, ferè omnibus. Luc. 11. *Omnis qui petit, accipit,* & tamen multi non accipiunt, quia (vt expoſuit Iacobus cap. 4.) nō benè petunt. Iohelis 2. *Quicunq; inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.* Et tamen dicitur Prouerb. 1. *Tunc inuocabunt me, & non exaudiā, eò quòd exoſam habuerint diſciplinam.* Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Et tamē Actor. 8. Simon poſt fidem, & Baptiſmū, periit. Deniq; Apoſtolus 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & Vnum corpus multi ſumus, qui de Vno pane participamus:* omniū conſenſu de Sacramēto loquitur; & tamen multi de vno pane participāt, qui non ſunt nobiſcū

vnus

vnus panis, & vnum corpus, vt omnes hæretici, & ſchiſmatici, qui ritum huius Sacramenti integrè celebrant.

SEPTIMVM argumentum Petri Martyris in ſua defenſione contra Gardinerum parte 1. obiectio 13. Si illa verba: *Panis quem ego dabo,* ad ſymbola cœnæ Domini pertinēt, cur panem abiiciunt Papiſtæ? nec enim accidentia ſola panis dici poſſunt.

RESPONDEO, Panis vocabulum in illis verbis: *Panis quē ego dabo,* non ſignificat panem triticeum, neq; etiam corpus Chriſti abſolutè, & ſine reſpectu ad ſymbola, vt Martyr exiſtimat, ſed ſignificat cibum generatim. Id enim frequens eſt apud Hebræos, vt nomine panis intelligatur omnis cibus: vnde in iſto ipſo cap. 6. Ioannis, Manna dicitur panis; & in Pſalm. 77. *Panem de cælo dedit eis, panem Angelorum manducauit homo.* Eſt igitur ſenſus: Panis, id eſt, cibus, quem ego dabo, eſt ipſamet caro, quæ crucifigenda, & occidenda eſt, pro ſalute humani generis.

OCTAVVM eiuſdem Martyris, obiecto 32. Dominus Ioan. 6. nullam mentionem facit panis materialis, nec calicis, neq; gratiarum actionis, neq; fractionis, neq; diſtributionis, neq; Teſtamenti, neq; memoriæ, neq; annunciationis mortis Chriſti; non igitur loquitur de Sacramento cœnæ, quod ſine ſymbolis illis eſſe non poteſt.

RESPONDEO, argumentum hoc rectè probat, non fuiſſe hoc Sacramentum inſtitutum Ioan. 6. ſed non fuiſſe promiſſum, non probat: ſatis enim ad promiſſionem eſt, quòd expreſſerit Dominus id, quod eſt præcipuum, id eſt, carnem ſuam, & ſanguinem. Adde, quòd etiam ſymbola futura inſinuauit, cùm tam ſæpe diſtinxit carnem à ſanguine, & illam cibū, hunc potum appellauit: & fortaſſe ideò carnem ſuam aliquoties panem appellauit, vt indicaret ſub ſpecie panis nobis edendam.

NONVM argumentum eſt quorundam Catholicorum. Dominus ait Ioan. 6. *Ego ſum panis vitæ; qui venit ad me non eſuriet, & qui credit in me, nō ſitiet in æternum*; ergo panis, de quo agitur Ioan. 6. credendo manducatur, & bibitur. Expreſſit enim Dominus credere eſſe bibere: & ſine dubio idem eſt venire ad Chriſtum, & credere in Chriſtum. Nam de fide loquitur, cùm ait ibidem: *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater traxerit eū*; ergo illud: *Qui venit ad me, nō eſuriet,* ſignificat;

Qui venit ad me per fidem, ſeu, qui fide manducat me, non eſuriet.

RESPONDEO, verba, quæ citantur, nō pertinent ad Sacramentum propriè, ſed ad fidē incarnationis, vt ſuprà diximus: quæ verò ſequuntur poſtea, ad Sacramentum pertinent.

DECIMVM argumentum, & ferè ſolum, quo perſuaſi ſunt quidam Catholici, eſt, quoniam ægrè videtur poſſe defendi vſum Eccleſiæ de Communione ſub vna ſpecie, ſi ad literam de Sacramento intelligamus illa verba: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

Reſpondeo PRIMO, non oportere ob rei difficultatem deſerere cognitam veritatem. SECVNDO, facilè ſolui poſſe hūc nodum, ſi dicamus (quæ eſt communis ſolutio) vim præcepti non conſiſtere in modo ſumendi, ſed in ipſa re, quæ ſumenda eſt. Verba quidem pręcepti ſonant, vt ſumam carnem ſub ſpecie panis per modum cibi, & ſanguinem ſub ſpecie vini per modum potus: tamen mens legiſlatoris, ex qua lex ipſa explicanda eſt, non erat obligare, niſi ad res ipſas ſumendas, id eſt, veram carnem, & verum ſanguinem; quæ res tàm ſumuntur integrè ſub vna ſpecie, quàm ſub duabus. Probatur autem eam eſſe mentem legiſlatoris, tum quia fructus huius perceptionis oritur ex ipſis rebus perceptis, non ex modo ſumendi; ſicut etiam medicina corporalis non prodeſt, quia ſumitur per modum cibi, aut potus, ſed quia ipſa vim habet ſanandi: tum etiam quia idem Chriſtus explicans, quod dixerat, ait ibidem: *Qui manducat me, viuet propter me;* vbi videmus idē eſſe mādducare carnem, & bibere ſanguinem, quod Chriſtum ipſum totum manducare.

CAPVT OCTAVVM.

Referuntur variæ expoſitiones verborum Domini; Hoc eſt corpus meum.

SEQVITVR argumentum TERTIVM ex ipſa inſtitutione Sacramenti, quæ habetur Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. & 1. Corint. 11. de qua inſtitutione, quæ ſanè præcipuum fundamentum eſt totius controuerſiæ, atque adeò totius huius altiſſimi myſterij, tria

tria dicemus. PRIMO, referemus expoſitiones præcipuas horum verborum: *Hoc eſt corpus meum.* SECVNDO, confirmabimus eam, quæ eſt vera, & refellemus falſas. TERTIO, ſoluemus argumenta aduerſariorum.

Quantum ad PRIMVM expoſitiones aduerſariorum plurimæ ſunt, ita vt ferè numerari non poſſint. Lutherus in libro quòd verba cœnæ adhuc firmiter ſtent, ſcribit decem fermè ſuo tempore fuiſſe Sacramentariorum opiniones, ac ſectas. Nuper etiam anno M.D.LXXVII. prodiit libellus, in quo ducentæ numerantur hæreticorũ vel expoſitiones, vel deprauationes horum paucorum verborum: *Hoc eſt corpus meum,* tamen præcipuæ ſunt ſolùm nouem; quarum tres fundantur in pronomine HOC; duæ in verbo EST; tres in nomine CORPVS; vna in pronomine MEVM.

PRIMA igitur eſt Andreę Caroloſtadij, qui intelligi voluit aduerbium, ex pronomine, id eſt, Hìc, ex hoc, vt ſit hæc ſententia verborum: *Hoc eſt corpus meum*; id eſt, Hìc ſedet corpus meum. Ac ne dubitaremus de hac expoſitione, aſſeruit in lib. edito Baſileę anno M.D.XXIV. ſe ex reuelatione Patris cœleſtis didiciſſe hanc expoſitionem. Quare Lutherus librum contra Caroloſtadium inſcripſit, contra cœleſtes Prophetas.

SECVNDA eſt Buceri in retractationibus ſuis, & tribuitur etiam Ioanni à Lasko, qui volunt pronomen *Hoc,* ſignificare totam actionem cœnę, vt ſenſus ſit; Hæc actio corpus Chriſti repræſentat; ſiue in hac actione exhibetur corpus Chriſti.

TERTIA eſt Ioannis Langi, in annotatione ad 2. Apologiam Iuſtini, qui per *Hoc,* intelligit panem, ſed panem exponit metaphoricè hoc modo: *Hoc eſt corpus meum,* id eſt, corpus meum eſt hoc, nimirum panis, quia nutrit animas, & reficit inſtar panis.

QVARTA eſt Zvvinglij, qui in lib. de vera, & falſa religione cap. de Euchariſtia, ſcribit, verba iſta accipienda eſſe tropicè, ſed tropum non eſſe in pronòmine *Hoc,* ſed in verbo *eſt,* quod accipi debet pro ſignificat. Et ſicut Caroloſtadius, vt fidem faceret, cœleſtis Patris reuelationem, ita hic ſpiritus cuiuſdam per quietem apparitionem protulit. Nam in libro, quem edidit anno XXV. & Subſidium de Euchariſtia inſcripſit; refert ſe biduo diſputaſſe in ſenatu Tigurino contra Miſſam, & Euchariſtiam, nec tamen fidem facere potuiſſe (reſiſtente ſibi ſcriba quodam) *eſt* accipi pro ſignificat: ſed tandem

nocte ſequẽti dormienti ſibi aſtitiſſe neſcio quem (*ater antè, inquit, an albus fuerit, nihil memini*) qui moneret, eum locũ Exod.12. arriperet: *Eſt enim phaſe, id eſt, tranſitus Domini*, vbi *eſt*, accipitur pro ſignificat. Itaq; die ſequẽti de eo loco verba feciſſe ad populum, & quod volebat obtinuiſſe. Sequuntur Zvvinglij expoſitionem Bernardinus Ochinus in defenſione verę doctrinę de cœna Domini contra VVeſtphalum, & alij.

QVINTA eſt Petri Boquini, qui in examine libri Heshuſij non procul ab initio, contendit rectè dici panem eſſe corpus Chriſti, propter idiomatum communicationem, ſicut propter eandem rectè dicimus in Chriſto, Hic homo eſt Deus: in qua expoſitione verborum, *eſt* accipiendum eſt, pro dicitur, hoc modo: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, hic panis dicitur corpus meum, propter idiomatum communicationem. Vbi notat Boquinus tres vniones, ex quibus reſultat idiomatũ communicatio. VNAM naturalem, qualis eſt animæ, & corporis. ALTERAM hypoſtaticam, qualis eſt Dei, & hominis in Chriſto. TERTIAM Sacramentalem, qualis eſt inter panem, & corpus Chriſti in Sacramento. Simile quid habet Lutherus in lib. de Babyl. captiuit. cap. 1. vbi dicit, ita verum eſſe, Hic panis eſt corpus Chriſti, ſicut eſt verum, Hic homo eſt Deus. Hoc tamen intereſt inter Lutherum & Boquinum, quòd Lutherus ponit veram, & realem coniunctionem panis cum corpore Chriſti, ex qua vult oriri illam idiomatum communicationem: at Boquinus, qui Sacramentarius eſt, non ponit vnionem, niſi Sacramentalem, qua vniuntur res diſtantiſſimæ, id eſt, panis qui eſt in terra, & corpus Chriſti, quod eſt in cœlo.

SEXTA expoſitio eſt Ioannis Oecolampadij, qui tropum non agnoſcit in pronomine *Hoc*, neq; in verbo *eſt*, ſed in nomine *corpus*. Vult enim panem dici corpus per figuram Metonymiæ, qua nomen rei ſignificatæ tribuitur ſigno, vt ſenſus ſit; *Hoc eſt corpus meũ*, id eſt, hic panis eſt figura corporis mei. Ita habet in lib. de genuina expoſitione horum verborum.

SEPTIMA eſt Ioannis Caluini, qui lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 21. admittit, cum Oecolampadio, tropum metonymiæ eſſe in nomine *corpus*; ſed addit non eſſe panem Euchariſtiæ nudam figuram corporis Chriſti, ſed eſſe figuram, quæ rem ipſam exhibeat: ac propterea Chriſtum non dixiſſe, Hic panis eſt figura corporis, ſed corpus ipſum. In idem recidit, quod habet Petrus Martyr in lib. de vtraq; natura Chriſti, vbi per *corpus*, intelligit

telligit Sacramentum corporis. Nam ipſe idem in defenſione contra Gardinerum in fine tertiæ partis dicit, Chriſtum noluiſſe dicere; Hic panis eſt figura, vel ſignum, vel Sacramētum corporis, ſed corpus, vt exprimeret ſignum eſſe efficax, & cum quo res ipſa exhiberetur, &c.

OCTAVA eſt quorundam Caluiniſtarum, quorum ſentētiam ſine nomine citat Cornelius Ianſenius, in commen. cap. 59. concord. in illa verba: *Niſi manducaueritis.* Hi docent vocabulum *corpus*, accipi pro corpore myſtico, id eſt, pro Eccleſia, vt ſit ſenſus: *Accipite & manducate, Hoc eſt enim corpus meum*, id eſt, quia vos diſcipuli eſtis corpus meum.

NONA eſt in pronomine *meum*, quam per iocum excogitauit Lutherus anno XXVII. in lib. Quòd verba Domini firmiter ſtent. Vt enim irrideat Sacramentarios, dicit ſe poſſe adferre pulchriorem expoſitionem in eorum gratiam, vt hic ſit ſenſus: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, Hic panis eſt corpus à me factum, & creatum. Quod autem ioco Lutherus protulit, ſeriò accepit, ac defendit Ioannes Campanus, vt teſtatur Lutherus in ſua breui confeſſione edita anno XLIV.

Cum his omnibus pugnat Eccleſiæ Catholicæ ſententia, quę hæc verba ſimpliciter, & propriè docet eſſe accipienda, vt ſenſus ſit; Hoc, id eſt, quod his ſpeciebus continetur, eſt verè, & propriè corpus ipſum meum verum, & naturale.

CAPVT NONVM.

Propriè, non figuratè explicanda eſſe illa verba; Hoc eſt corpus meum.

NVNC, vt veram ſententiam comprobemus, PRIMO in vniuerſum demonſtrabimus, non eſſe probabile, Dominum figuratè loqui voluiſſe. DEINDE expendemus ſingula verba inſtitutionis, ac ſimul refellemus hæreticorum opiniones. PRIMVM igitur non eſſe probabile, Dominum loqui voluiſſe figuratè, probamus argumentis ductis à materia, de qua agitur. DEINDE à perſonis, cum quibus Dominus loquebatur, à loco, & tempore in quo loquebatur. TERTIO ex conſenſu Patrum. QVARTO ex regula interpretandi Scripturas.

PRIMVM igitur argumentum ſumitur à materia. Eſt autem materia de qua hîc agitur, pactum, Sacramētum, Teſtamentum

tum, lex, & dogma; quæ omnia requirunt propriam, non figuratam loquutionem. SACRAMENTVM eſſe, de quo hîc agitur, nemo negat: Sacramenta autem ſolere à Deo inſtitui propriis verbis, vt in eorum vſu non erretur, perſpicuum eſt ex inſtitutione Sacramentorum omnium veteris, & nouæ legis. Certè Gen. 17. vbi inſtituitur Circumciſio, & Exod. 12. vbi inſtituitur Agnus Paſchalis, & in toto Leuitico, vbi tot ſacrificia, & expiationes inſtituuntur, vix vnquam occurrit vna aliqua vóx figurata: ſic etiam Matth. vlt. Mar. vlt. & Ioan. 3. vbi de Baptiſmi inſtitutione agitur, omnia propriis vocibus explicantur. Neque obſtat, quod Ioan. 3. Dominus vtitur voce renaſcendi, quæ videtur metaphorica: nam ibidem explicatur vox illa per adiuncta: *Ex aqua, & Spiritu ſancto.* Et præterea non pertinet vox illa ad Sacramēti eſſentiam, ſed ad effectum ſignificandum. Quis ergo credat Chriſtum in inſtituendo Sacramento primario noſtræ religionis, ita figuratè, & ambiguè loqui voluiſſe, vt ne ipſi quidem Doctores legis diuinæ inter ſe conuenire poſſint, quid ſit hoc Sacramētum, panísne an corpus Domini?

DEINDE Teſtamentum nouum fuiſſe ſimul à Domino inſtitutum, patet ex illis verbis: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.* Matth. 26. vel vt habet Luc. 22. *Hic eſt calix nouum Teſtamentum in meo ſanguine.* Iam verò nihil ſolet magis propriè, ſimpliciter & exquiſitè explicari, quàm Teſtamentum; ne videlicet detur occaſio litigandi de voluntate teſtatoris. Ita videmus Exod. 24. vbi Teſtamentum vetus inſtituitur, omnia propriiſſimis, & apertiſſimis vocibus explicari: ſic enim refert illam inſtitutionem Apoſtolus, Hebr. 9. *Lecto,* inquit, *omni mandato legis à Moyſe vniuerſo populo, accipiens ſanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyſſopo; ipſum quoq; librum, & omnem populum aſperſit, dicens; Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quem miſit ad vos Deus.* Sic etiam in teſtamentis hominum fieri videmus: nam Geneſ. 49. Iacob, vbi inter vaticinandum variis figuris vſus fuiſſet, ad ipſum Teſtamentum veniens, clariſſimis verbis vtitur: *Ego congregor ad populum meum, ſepelite me cum patribus meis, in ſpelunca duplici, quæ eſt in agro Ephron Hethæi contra Mambre in terra Chanaam, quam eruit Abraham.* Ita quoque & Rex Dauid 3. Reg. 2. & Tobias cap. 4. & Mathatias lib. 1. Machab. cap. 2. teſtamenta ſua verbis ſimpliciſſimis compoſuerunt.

runt. Quidni igitur etiam Chriſtus Teſtamentum ſuum tanti momenti, quo de æterna hęreditate agitur, verbis propriis, & apertis compoſuerit? niſi fortè deceat, vt Teſtamentum vetus, quod figura erat, & vmbra, propriis, ac perſpicuis vocibus proponatur: Teſtamentum autem nouum figuratis, & typicis loquutionibus obſcuretur? Confirmatur ex humano more, à quo etiam Apoſtolus argumentum ſumpſit Galat. 3. vbi dicit, teſtamentum hominis ita eſſe ratum, vt nemo audeat aliquid addere, vel demere. Iam ergo teſtamenta humana in proprio ſenſu verborum intelligenda eſſe, iubent humanæ leges, ff. de legatis, 3. leg. non aliter, & ideò ſi teſtamento relinquatur domus, aut ager, & vellet aliquis cauillari, non eſſe relictam domum veram, ſed depictam, & exponeret, relinquo domum, id eſt, ſignum domus; apud nullum iudicem obtineret. Quantò igitur minus obtinere debent aduerſarij, qui Teſtamentum ipſum Chriſti contra morem omnium teſtamentorum, detorquere audent ad metonymias?

Porro, pacta, ſeu fœdera ſunt etiam ex eo genere rerum, quæ exquiſitiſſimis, & propriis verbis explicantur, ne locus vllus relinquatur cauillis. Teſtamentum autem Chriſti ſimul Teſtamentum & pactum fuit: nam eſt Teſtamentum conditionatum. Id quod patet ex veteri Teſtamento, cui nouum reſpondet, vt res figurata ſuę figuræ. Idcircò enim à Moyſe vocatur pactum, Exod. 24 & à Paulo Teſtamentum Hebr. 9. quia vtrumque ſimul erat; continebat enim donationem hæreditatis, ſed cum eo pacto, & conditione, ſi perſeuerarent in cultu, & religione vnius veri Dei.

Seqvitvr lex, ſeu præceptum. Eſſe enim in hac inſtitutione præceptum aliquod diuinum, nemo negat; & patet ex illis verbis: *Accipite, edite*, item, *hoc facite*. Etſi enim, vt ſuprà dixi, non eſt in his verbis præceptum, quo obligentur omnes ad Euchariſtiam ſumendam: tamen præceptum eſt ſaltem, quo iubebantur Apoſtoli tunc illam accipere, & etiam pręceptum eſt, vt quando ſumimus, hoc modo, aut illo ſumamus. Verba autem legum perſpicua, & propria eſſe debent, ne detur occaſio præuaricationi: vnde omnia præcepta non ſolùm Decalogi, ſed etiam alia, quibus certi ritus inſtituuntur, in lege veteri propriis verbis explicantur. Dicet aliquis; Verba in quibus lex poſita eſt, propria ſunt, nimirum: *Accipite, edite, facite*. Respondeo, Non ſatis eſt, niſi etiam propriè, & apertè

apertè ſignificetur quid ſit, quod eſt accipiendum, edendum, faciendum: longè enim aliter accipiendum eſt fruſtum panis, aliter Chriſti corpus.

DENIQVE, dogmata præcipua non niſi propriis verbis tradi ſolent in diuinis literis. Tropi enim locum habent, vel in prophetiis ad rem obſcurandam, vel in laudationibus ad rem ornandam, vel denique in cohortationibus ad rem amplificandam, non autem in dogmatibus, quæ præcisè credi, aut ſeruari debent. Vnum autem ex præcipuis dogmatibus Chriſtianæ religionis in illis verbis: *Hoc eſt corpus meum*, contineri, nemo hactenus negauit.

Ad hoc argumentum reſpondet Petrus Martyr in fine tertiæ partis defenſionis ſuæ contra Gardinerum, non deeſſe in Scriptura Sacramenta, dogmata & præcepta tropis explicata. Et quidem exempla præceptorum ponit illa Matth. 7. *Attendite à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouiũ.* Et Matth. 26. *Attendite à fermento Phariſæorum.* Et Epheſ. 4. *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum.* Et Matth. 6. *Nolite cogitare de craſtino, ſufficit enim diei malitia ſua; & craſtinus ſollicitus erit ſibiipſi.* Exempla dogmatum ponit illud: *Deus noſter ignis conſumens eſt.* Et illud: *Nos omnes vnus panis ſumus;* & illa, vbi Chriſtus dicitur lapis, leo, vitis, &c. Denique exempla Sacramẽtorum ponit: *Petra erat Chriſtus, & Agnus erat Peſach, & Circumciſio eſt fœdus, & denique calix eſt Teſtamentum nouum.*

Reſpondeo INPRIMIS, nihil aduerſarium dixiſſe ad argumentum noſtrum depromptum ex vocibus Teſtamenti, & pacti. DEINDE, quod ad præcepta attinet, diſtinguenda ſunt præcepta peculiaria, & propriè dicta à cohortationibus, licet etiam ipſę præcepta quædam continere videantur. Nam pręcepta peculiaria, & propriè dicta ſunt efferenda propriis vocibus, ne ſit locus tergiuerſationi: at in cohortationibus, quæ non continent peculiaria præcepta, ſed tantùm perſuadent facienda, vel non facienda ea, quæ alioqui notiſſima ſunt; apertiſſimè admiſcentur tropi; & eiuſmodi ſunt allata exempla. Nam eſſe cauendum à falſis Prophetis, omnes nôrunt, etiamſi non præcipiatur: ideò Dominus, non tàm id pręcipit, quàm hortatur ad id faciendũ adhibita ſimilitudine ouium, & luporum. Sic etiam cauendum ab hypocriſi, & falſa doctrina, quis neſcit? ideò Dominus, vt non tàm id pręciperet, quàm

excitaret

excitaret ad faciendum, vtitur tropo fermenti. Non eſſe aliquid agendum, quod diſpliceat Deo, nullus ignorat; idcircò Apoſtolus non ſimpliciter id ſcripſit, ſed vt magis promoueret, vti voluit tropo contriſtandi Spiritum ſanctum. Denique eſſe vitandas ſuperuacaneas curas, & ſollicitudines, omnes nôrunt; ideò Dominus adhibuit tropos.

Quod attinet ad dogmata, OBSERVANDVM eſt, non vocari dogmata quaſlibet de Deo ſententias, ſed ſolùm eas, quæ habent peculiarem difficultatem, ſiue ad credendum, ſiue ad operandum, quales ſunt articuli fidei, & canones Conciliorum: cetera autem, quæ ex illis apertiſſimè conſequuntur, non dicuntur dogmata. Verbi gratia; Deus eſt vnus, Deus eſt trinus, Deus eſt infinitus; Chriſtus eſt Deus, & homo, & ſimilia, dogmata ſunt. At Deus eſt ignis conſumens, Chriſtus eſt vitis, lapis, leo, &c. non dicuntur dogmata, ſed explicationes proprietatum notiſſimarum Dei, & Chriſti.

Rurſus tum de præceptis, tum de dogmatibus, NOTANDVM eſt, cùm dicimus dogmata, & præcepta debere propriis verbis efferri, ſic eſſe intelligendum, vt vel tantùm propriis verbis efferantur; vel ſi vno loco tropicis, in alio propriis: nihil enim prohibet, quod habetur expreſsè & propriè in vno loco, alibi obſcurius haberi. Quod notauit AVGVSTINVS, lib. 2. doctr. Chriſt. cap, 6. & 9. *Nihil eſt*, inquit, *obſcurè dictum in Scripturis, quod ſpectet ad fidem, vel mores, quod non planiſſimè dictum ſit in aliis locis.* Ita videmus, quod de fermento Dominus dixerat obſcurius, paulò pòſt clarè explicuiſſe. Nam Matthæi 16. addidit ſe loquutum de doctrina, non de fermento panum. & Lucæ 12. *Attendite*, inquit, *à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.* Sic etiam illud: *Chriſtus eſt lapis angularis*, ſine tropo habetur in infinitis locis apud Paulum; & illud: *Vnus panis ſumus*, habetur propriè frequentiſſimè, vbi dicimur vnus populus, vna Eccleſia, vna familia Dei. Sic illud Ioan. 2. *Soluite templum hoc*; explicuit Euangeliſta eſſe intelligendum de corpore Domini. & illud Ioan. 7. *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*; explicuit intelligēdum de Spiritu ſancto. & Ioan. vlt. illud: *Alius cinget te, & ducet, quò tu non vis*; explicuit de morte Petri accipiendum. At hoc dogma & præceptum peculiare, & præcipuum de Euchariſtia nuſquam habetur aliis verbis in Scriptura: nuſquam enim

legimus panem Euchariſtiæ ſignificare, aut eſſe figuram corporis Domini. Quare cogimur propriè accipere id, quod legimus: *Hoc eſt corpus meum.*

Iam quod attinet ad Sacramenta, oſtendemus paulò pòſt non eſſe tropum in exemplis allatis. Id ſolum nunc eſt obiter ADNOTANDVM, in exemplo: *Petra erat Chriſtus*, 1.Cor.10. tria eſſe peccata Petri Martyris. PRIMO enim dicit, petram illam, ex qua fluxit aqua in deſerto, Sacramentum fuiſſe. At id nullo modo verum eſſe poteſt, cùm fuerit res temporaria, & non cæremonia religionis, quæ frequentanda eſſet in populo Dei. SECVNDO dicit, petram illam, vt etiam Manna, conferri cum Baptiſmo, 1.Corint.10. At Apoſtolus tranſitum maris confert cum Baptiſmo; Manna autem, & aquam de petra cum Euchariſtia, vt omnes exponunt: nec tamen ita confert, quaſi Sacramenta cum Sacramentis, ſed quaſi figuras Sacramentorum cum ipſis Sacramentis. TERTIO dicit, exemplum tropi in Sacramentis eſſe in illis verbis: *Petra erat Chriſtus.* At Sacramentum erat (per aduerſarium) petra illa materialis; Paulus autem non de illa loquitur, ſed de alia inuiſibili, quæ reuera erat Chriſtus, vt Deus. Sic enim ait: *Bibebant de ſpirituali conſequente eos petra; petra autem erat Chriſtus.* Vbi eſt quidem tropus in eo, quòd Chriſtus vocatur petra; ſed hoc nihil ad propoſitum: non enim Chriſtus erat Sacramentum, ſed petra illa viſibilis per aduerſarios. Hîc autem non petra viſibilis dicitur Chriſtus; ſed Chriſtus dicitur petra; ſicut alibi dicitur leo, vel agnus, vel vitis: vnde nullũ ducitur exemplum tropi in Sacramentis.

Argumentum SECVNDVM ſumitur à perſonis cum quibus Dominus loquebatur, cùm diceret: *Hoc eſt corpus meum*; nam loquebatur cum ſolis Apoſtolis. Dominus enim, etiamſi Phariſæis multa obſcurè dicebat, quia indigni erant cognitione tam ſublimium myſteriorum; tamen Apoſtolis, qui rudes, ac ſimplices erant, & inſtituebantur, vt magiſtri futuri totius humani generis, omnia vel clariſſimè proponebat, vel obſcuriùs dicta, continuò exponebat. Præterea loquebatur eo loco, & tempore, quo minimè oportebat obſcurè loqui, nimirum cùm Apoſtoli eſſent primi participes tanti Sacramenti futuri. Nam vt cum debita reuerentia Sacramentum perciperent, neceſſe erat, vt planè intelligerent, quid eis daretur.

Quod autem Dominus in cœna non explicuerit tropum, manifeſtè colligitur ex duobus. PRIMO ex eo, quod nullum exſtat veſtigium explicationis, vt in omnibus aliis locis. Verbi gratia, Matth.13. Dominus parabolicè loquuturus, ait: *Simile eſt regnum cælorum.* & Ioan.15. vbi dixerat: *Ego ſum vitis, & vos palmites*, ſubiungit explicans: *Si quis in me non manſerit, ſicut palmes, &c.* At hîc nihil tale.

SECVNDO ex eo, quòd omnes ſcriptores huius hiſtoriæ iiſdem verbis vtantur. Solent enim Euangeliſtæ, ſe inuicem ſupplere, vel explicare, vt quod vnus obſcurius dixit, alius dicat clarius. Hîc autem omnes iiſdem verbis vtuntur, cùm tamen ſint ſcriptores quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Paulus; & ſcripſerint diuerſis in locis, & temporibus; quod argumentum eſt Dominum nihil aliud dixiſſe.

TERTIO, probatur ex conſenſu interpretum. Nullus enim vnquam ita poſuit, vt tropicè hunc locum intelligendum eſſe diceret: cùm tamen ſcripſerint in Matthęum Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus, Theophylactus, Beda, Anſelmus; in Lucam: Ambroſius, Theophylactus, Beda; in Paulum, innumerabiles. Immò contrà multi expreſsè monent, non eſſe accipiendum tropicè, ſed propriè. Vide Chryſoſtomum, & Theophylactum in hunc locum, Cyrillum Hieroſolymitanum catecheſi 4. myſtagog. Ambroſium li. 4. de Sacramentis, c.5. Cyrillum Alexandrinum epiſt. ad Caloſirium, Euſebium Emiſſenum homil.5. de Paſchate, Epiphanium in Ancorato, qui omnes docent, hîc opus eſſe fide, vt credatur res, quæ abſurdiſſima ſenſibus eſſe videtur. At certè, ſi tropicè hic locus intelligendus eſſet, nulla eſſet difficultas fidei. Quæ enim difficultas, ſi ſolùm credendum pane ſignificari corpus Chriſti?

VLTIMO, probatur ex communi regula explicandæ Scripturæ, quæ eſt vt nunquam dimittamus proprium verborum ſenſum, niſi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel ab aliquo articulo fidei, aut certè à communi totius Eccleſiæ explicatione: alioqui enim peribit fides, & remanebit ſola opinio de rebus diuinis, & aperietur porta infinitis erroribus. Id probari poteſt exemplo aduerſariorum, qui non habent fidem, ſed meram opinionem de hoc Sacramento: nam eorum ſententia non nititur expreſſo verbo Dei, cùm verba expreſſa non ſint, Hoc ſignificat, ſed: *Hoc eſt corpus meum.* Neque nituntur

alio verbo Dei: nuſquam enim inuenient in Scripturis: *Hoc eſt corpus meum,* debere exponi tropicè. Etſi enim proferunt quædam loca, vbi verbum, *Eſt,* putant debere exponi per, Significat; tamen fatentur non vbique, *Eſt,* exponi debere per, Significat. Proinde non poſſunt ex verbo Dei ſolidè concludere, hæc verba accipienda eſſe tropicè, niſi proferant locum, vbi expreſsè dicatur in particulari, hæc verba exponenda eſſe tropicè; qualem locum nuſquam inuenient.

Nec habent articulum fidei, cui propria acceptio horum verborum expreſsè repugnet. Solent illi vrgere articulum Aſcenſionis: ſed illi non repugnare hanc veritatem, patet; quia nos vtrumque credimus, & Chriſtum verè aſcendiſſe, & eſſe in cœlo, & ſimul eſſe in Euchariſtia. Neque probabile eſt inter tot Catholicos, qui ſunt, & fuerunt à tot annorum centuriis, non fuiſſe vllum, qui videret iſtam repugnantiam: præſertim cùm Doctores Scholaſtici longè melius nôrint regulas contradictionum, quàm omnes Lutherani, qui contemnunt ſubtilitatem diſputationum. Idem apertiſſimè patet ex eo, quod Dominus cum primùm hoc Sacramentum præbuit diſcipulis, non in cœlo erat, ſed in terra, nondum enim aſcenderat in cœlum: tunc igitur non repugnauit hæc veritas articulo Aſcenſionis. Non igitur cogimur accipere hęc verba tropicè. Deniq; non magis repugnat hæc veritas articulo Aſcenſionis, quàm repugnat veritas Trinitatis, articulo vnitatis diuinæ. Sicut illi colligunt, CHRISTVS eſt in cœlo; ergo non in terra; ita poſſent colligere, Deus eſt vnus, ergo non trinus: neutrum enim intelligimus, tamen vtrumque fatemur, quia vtrumq; legimus in diuinis literis, nec eſt euidens repugnantia.

Sed nec ſaltem poſſunt proferre communem aliquam expoſitionem Eccleſiaſticam, cùm inter ſe non conueniant. Nituntur igitur ſolùm auctoritate vnius, aut alterius Doctoris, & leuibus coniecturis, quæ certè non fidem diuinam, ſed opinionem faciunt. Præterea experimur etiam, quot ſectæ natæ ſint his paucis annis & naſcantur indies propter hanc ſolam cauſſam, quòd relicto ſenſu proprio Scripturæ, tropos temerè conſectentur.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Explicantur verba inſtitutionis, & refelluntur hæreticorum deprauationes.

VENIAMVS nunc ad verba inſtitutionis. Ac PRIMVM narrant Euangeliſtæ, Dominum accepto pane gratias egiſſe Deo, & panem benedixiſſe. Vbi OBSERVANDVM eſt, Euangeliſtas variè vſurpaſſe has voces, εὐλογεῖν, id eſt, benedicere; & εὐχαριστεῖν, id eſt, gratias agere. Nam Marcus, cùm de pane loquitur, vtitur verbo εὐλογήσας; cùm de calice, εὐχαριστήσας; Lucas, & Paulus vtuntur in vtroq; loco voce, εὐχαριστήσας. Matthęus in Latinis codicibus, & in Græco Complutenſi, & in Syriaco habet: *Benedixit*, in multis tamē Gręcis habet: *Gratias agens*.

Hinc nonnulli Catholicorum contendunt, vtrumq; verbum in Scriptura idem ſignificare, & eius ſignificationem eſſe, Benedicere aliquid, nō Gratias agere alicui. Hæretici contrà volunt, vtrumq; verbum poni pro Gratias agere, ſeu Benedicere Deo, ita vt non referatur ad panem benedictio, de qua hîc agitur. Optimè autem videtur Ianſenius in commentario huius loci in ſua Concordia obſeruare, vtrumq; verbum ſeruare ſuam ſignificationem, ſed in vna actione intelligi etiam alteram, quia ſimul fiunt gratiarum actio, & oratio. Id ſatis probatur ex eo, quòd vnus Euangeliſta dicat: *Benedixit*; alius: *Gratias egit*; hinc enim colligimus vtrumq; eſſe factum, ſed Euangeliſtas ex vno intelligi voluiſſe etiam alterum. Idem illuſtrat Ianſenius appoſito exemplo: ait enim Apoſtolus, 1. Timoth. 4. *Nihil reiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; ſanctificatur enim per Verbum Dei, & orationem.* Vbi per gratiarum actionem intelligit etiam orationem ſanctificantē cibos; clarè enim dicit: ἁγιάζεται γὰρ διὰ λόγου θεοῦ, καὶ ἐντεύξεως. Oportet igitur, vel εὐχαριστεῖν, non ſignificare Gratias agere, ſed ſolùm Benedicere, quod eſt valde durum, vel ſignificare quidem Gratias agere, ſed in ea actione intelligi etiam aliam, quę ordinariè coniungi ſolet, nimirum orationem, ſeu benedictionem. Quocirca rectè Eccleſia in Canone Miſſæ, vtrumque exprimit: *Accepit panem, & eleuatis oculis ad te Deum patrem ſuum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, &c.*

Quod autem Dominus ipſum panem benedixerit, euidenter probatur contra aduerſarios. NAM 1.Cor.10. Paulus ait: *Calix cui benedicimus, nonne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?* vbi in Græco eſt, ὃ εὐλογοῦμεν, id eſt, *quem benedicimus*. Neque dubium eſſe poteſt, quin Apoſtolus ritum ſeruauerit, quem antea nouerat à Chriſto ipſo fuiſſe ſeruatum. ITEM Luc. 9. narrans miraculum de panibus, dicit, εὐλόγησεν αὐτοὺς, id eſt, *Benedixit eos*. DENIQVE modus loquendi Euangeliſtarum, ac præcipuè Marci cap.14. idem apertè indicat. Nam cùm dicit: *Accepto pane, benedixit, fregit, deditque diſcipulis*, dubitari nõ poteſt, quin ſicut, *fregit, & dedit*, refertur ad materiam, quæ erat in manibus, ita etiam, *benedixit*, ad eandem referatur. ADDE, quòd Iuſtinus in 2. Apologia verbum ipſum εὐχαριστέω retulit ad panẽ, quem vocauit τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν cibum Euchariſtizatum (vt ſic loquamur) id eſt, panem ſanctificatum, & benedictum. DENIQVE omnes Liturgiæ, Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi, & aliorum, habent tum in conſecratione panis, tum vini, & *gratias agens*, & *ſanctificauit, ſeu benedixit*. & Cyprianus lib.2. epiſt.3. ad Cæcilium, dicit à Domino calicem benedictum, quod tamen expreſsè nullus Euangeliſta poſuerat.

Hinc igitur argumentũ ſumitur pro veritate corporis Domini in Sacramento. NAM Dominus non conſueuerat gratias agere, niſi cùm aliquid magnum, & mirabile facturus eſſet: ſolùm enim legitur gratias egiſſe, cùm quinq; panes multiplicare vellet, Ioan.6. & rurſus cùm ſeptem panes, Matth.15. & cùm Lazarum excitaturus eſſet ab inferis, Ioan.11. & deniq; in inſtitutione huius Sacramenti. PARI ratione non conſueuit benedicere res inſenſibiles, niſi cùm in eis aliquid mirabile operaturus eſſet: tantùm enim legitur hoc feciſſe, cùm benedixit panes multiplicandos, Luc.9. & Mar.8. & in Euchariſtia; ſicut contrà cùm maledixit ficui, eam continuò areſecit. Nam benedicere Dei, eſt benefacere: benedictio enim Dei nõ eſt imprecatio (vt noſtra) ſed effectio, vt patet Gen.1. cùm benedixit animãtibus: tribuit enim eis ea benedictione fœcunditatem. ADDE etiam, quòd nuſquam legitur Chriſtus benedixiſſe aquam, quam ſymbolum Baptiſmi eſſe volebat, ſicut benedixit panem, in quo Euchariſtiam inſtituebat, quia nimirũ nulla mutatio fiebat in ſubſtantia aquæ. ADDE vltimò, quòd

quòd Patres ex hoc loco colligunt argumentum ad probandum idem, quod nos probare contendimus. AMBROSIVS (vt vnum exempli gratia proferamus) libro de his, qui initiantur myſteriis, cap. 9. *Quantis*, inquit, *vtimur exemplis, vt probemus hoc non eſſe, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit; maioremque eſſe vim benedictionis, quàm naturæ? quia benedictione, & ipſa natura mutatur.* Expendamus nunc ſingula verba inſtitutionis, & refutemus nouem ſuprà citatas opiniones hæreticorum.

HOC.

PRIMA vox eſt pronomen Hoc, quod quidem quadrupliciter exponitur ab aduerſariis. Alij volunt ſignificare, *Hic*, vt Caroloſtadius, quæ fuit PRIMA opinio. Alij, *hæc tota actio*, quæ fuit SECVNDA opinio. Alij volunt eſſe demonſtratiuum panis, ſed ita vt panis ſit prædicatum, hoc modo: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, corpus meum eſt hoc, nimirum panis: quam ſuprà diximus eſſe TERTIAM opinionem. Alij DENIQVE volunt ea particula demonſtrari panem, ſed ita vt panis ſit ſubiectũ, hoc modo, *Hoc*, id eſt, hic panis: & eſt communior ſententia aduerſariorum, & minus abſurda, quàm ceteræ.

Sed PRIMA explicatio ridicula eſt, & ridetur ab ipſis etiam hæreticis. Nam inprimis fruſtrà Dominus diceret, Hìc ſedet corpus meum, cùm id Apoſtoli oculis cernerent, neq; admonitione egerent. Deinde malè cohærent iſta verba cum ſuperioribus. Illud enim: *Hoc enim eſt, &c.* reddit rationem, cur debeant accipere & edere: quę autem ratio eſt, Edite, quia hìc ſedeo?

SECVNDA explicatio refellitur ęquè facilè. Nam (vt omittam, quòd eſt inauditus tropus, *Hoc*, id eſt, hęc actio, cùm Dominus panem oſtenderet, cùm ait: *Hoc eſt corpus*) verba quæ dicuntur à Luca, & Paulo in conſecratione calicis, conuincunt apertiſſimè hunc errorem; aiunt enim: *Hic calix*. Certè autem, *Hic calix*, non poteſt totam actionem ſignificare: eſt enim calix res quædam vna, & certa.

Porrò QVARTA explicatio facilè etiã refelli poteſt. Nam INPRIMIS, vel illud, *Hoc*, accipitur adiectiuè, vel ſubſtantiuè; ſi adiectiuè, debet concordare cum ſubſtãtiuo; quare non poteſt demonſtrare panem, ſed corpus. Nam panis eſt generis maſculini tàm Latinè, quàm Græcè; at in neutro genere ha-

betur τοῦτο Grecè, & Latinè, *Hoc*, quod conuenit cum corpore, quod Latinè, & Græcè eſt neutri generis. Similiter in altera ſpecie, vinum eſt Græcè generis maſculini, & ſanguis neutri, Dominus autem non dixit οὗτος hic, ſed τοῦτο. Latinè autem è contrario, vinum eſt neutri, & ſanguis maſculini, & tamen omnes legunt: *Hic eſt ſanguis*; non Hoc, vinum ſcilicet, eſt ſanguis. Si accipitur ſubſtãtiuè, tunc ſenſus erit; Hoc, id eſt, hæc res eſt corpus meum. Si autem illud Hoc, ſiue Hæc res, de pane dicatur, abſurdiſſima propoſitio erit: non enim poteſt dici, Hoc, de re quę cernitur, & apertè cognoſcitur, niſi ſit generis neutri res illa. Nemo enim demonſtrato fratre ſuo diceret, Hoc eſt frater meus; vel demonſtrata imagine Cæſaris, diceret, Hoc eſt Cæſar; ergo nec de pane, quem diſcipuli videbant, dici rectè potuit: *Hoc eſt corpus meum*. Ratio eſt, quia cùm ſemper ſubiectum debeat eſſe notius prædicato, cùm ſubiectum eſt notum audientibus in particulari, non debet efferri per nomen vniuerſale, ſed tunc ſolùm efferri debet per nomen vniuerſale, cùm non eſt notum, niſi in vniuerſali. Verbi gratia, vident aliqui longè neſcio quid, ſed non diſcernunt quid ſit, arbor ne, an lapis, an homo, ego autem video eſſe hominem; quare dicam ceteris, illud eſt homo; non autem, ille eſt homo; at ſi videant eſſe hominem, ſed non diſcernant quis ſit, Petrus, an Paulus, an quis alius; non dicam, Illud eſt Petrus, quia iam ſciunt eſſe hominem, ſed dicam, Ille eſt Petrus. Cùm ergo diſcipuli panem viderent, & panem eſſe non ignorarent, abſurdiſſima fuiſſet loquutio, ſi de illo pane Dominus dixiſſet: *Hoc eſt corpus meum*, cùm debuiſſet dicere, Hic panis eſt corpus meum. Non igitur poteſt fieri, vt illud, *Hoc*, demonſtret panem tanquam ſubiectum propoſitionis.

Sed ADDO argumentum robuſtiſſimum ex Scriptura. Nam ſi, *Hoc*, demonſtraret panem; ita etiam in conſecratione vini, *Hic*, ſiue, Hoc, Græcè demonſtraret vinum: quod quidem illi concedunt, ſed apertè repugnat Lucas cap. 22. qui ſic ait: τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id eſt, *Hic calix nouum Teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis effunditur*, vbi, *qui effunditur* non coniungitur cum illis verbis, *In ſanguine meo*, ſed cum illis, *Hic calix*, vt patet ex Græcis verbis. Dicit ergo Lucas calicem effundi pro nobis: non autem vas

aut

aut vinum effuſum eſt pro nobis, ſed verus ſanguis: calix igitur non ſignificat calicem vini, ſed calicem ſanguinis. Ad hoc argumentum non potuit Beza reſpondere, niſi negando textum Euangelij eſſe integrum. Nam cùm in hunc locum ſcribit, fatetur ita legi in omnibus libris, etiam vetuſtiſſimis; tamen quia deſtruit hic locus eius ſententiam; audet dicere, locum eſſe corruptum in omnibus codicibus, aut ex margine irrepſiſſe in textum. Quod ſi recipitur, nulla cauſſa eſt, cur nõ liceat totam Scripturam negare.

TERTIA explicatio, quæ habet etiam ſuos auctores, vt ſuprà oſtendimus, refellitur hac ratione. Dominus ex ſententia aduerſariorum non dedit Apoſtolis corpus ſuum, ſed panem, cùm ait: *Accipite, & manducate;* ergo debuit explicare vim, & efficaciam illius panis, non corporis ſui: ergo non debuit dicere, Corpus meum eſt hoc, nimirum panis, quia reficit inſtar panis; ſed dicere debuit, Panis eſt hoc, id eſt, corpus meũ, quia reficit ſignificando, vel repræſentando corpus meum. Quemadmodum ſi quis daret panem edendum, ineptè diceret, Sume, comede iſtum panem: nam caſtaneæ ſunt panis, id eſt, reficiunt inſtar panis: rectè autem loqueretur, ſi caſtaneas daret, ac diceret, Comede has caſtaneas; nam ſunt & ipſę quidam panis.

DICENT, Dominum dediſſe Apoſtolis corpus ſuum ſpiritualiter manducandum per fidem, ac de illo dicere potuiſſe, Corpus meum eſt hoc, id eſt, panis. CONTRA; nam diſputatio noſtra eſt de verbis Domini. Cùm autem Dominus dixit: *Accipite, & manducate,* non obtulit per ea verba corpus ſuum fidei, ſed panẽ manibus, & ori corporali Apoſtolorum, vt patet ex illis verbis: *Accepit panem, & cùm gratias egiſſet, fregit, deditq́ eis dicens, &c.* Itaq; panem obtulit manducandum, ſiue (vt aduerſarij volunt) panem verum, & naturalem; vel vt volunt Catholici, panem conuerſum in ſuam carnem, manentibus tamen accidentibus, & ſpecie exteriore panis. Cùm ergo panem dederit; ineptiſſima eſt illa ratio, Accipite, edite hunc panem: quia corpus meum nutrit inſtar panis.

PRAETEREA nititur hæc ſententia baculo arundineo: probat enim eam Langus, quia ſic tradidit præceptor linguæ Græcæ, Valentinus Cratoaldus: & quia apud Græcos articulus eſt ſignum ſubiecti in propoſitione; in hac autem ſententia τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, articulus adiungitur corpori, non

pronomini. At ſtultum eſt in re tanta dimiſſis omnibus ſanctis Patribus, & tot Conciliis Eccleſię Catholicę, audire quid vnus ludimagiſter in ſuo angulo muſſitet. Neque eſt vniuerſalis lex illa Grammaticæ Græcæ de articulo: ſæpiſſimè enim ponitur articulus in prædicato ad rem demonſtrandam, & definiendam, ſiue energiæ cauſſa, vt Matt. 5. *Vos eſtis ſal terra*, ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας; & ibidem: *Vos eſtis lux mundi*, τὸ φῶς, & cap. 21. *Hic eſt hæres*, & alibi. Quid, quod Paulus 1. Cor. 11. non ait τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. ſed ad confundendum hęreticum dixit τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα?

Reſtat igitur, vt vera ſit Catholicorum ſententia, qui illud, *Hoc*, demonſtrare volunt, non panem, ſed rem contentam ſub ſpeciebus panis; quæ etſi antea fuerat panis, tamen tunc iam erat Chriſti corpus. Ex quo ſequitur, vt etiam ex hac particula probetur veritas corporis Domini in Euchariſtia.

E S T.

SECVNDO conſideranda eſt particula EST, circa quam refutandæ ſunt duæ hæreticorum ſententiæ QVARTA & QVINTA. Igitur eam particulam Zvvinglius contendit accipiendam eſſe, pro Significat, quod etiam Caluinus, & Petrus Martyr, & Beza in lib. de cœna Domini, cap. 5. aliquando dicunt; licet aptiùs putent, ſi tropus ponatur in nomine, *Corpus*, quàm in verbo, *Eſt*. At verò Catholici propriè accipi volunt, ita vt, *Eſt*, nihil ſignificet, niſi, *Eſt*. Quod autem Caluinus ſcribit lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 20. Catholicos accipere, *Eſt*, pro Tranſubſtantiatur, qui eſt tropus omnibus gentibus inauditus, mera calumnia eſt. Catholici enim dicunt quidem colligi ex hac voce tranſubſtantiationem, vt infrà contra Lutherum demõſtrabimus, ſed non dicunt, *Eſt*, poni pro Tranſubſtantiari; nec ſolum hoc non dicunt, ſed ne veriſimiliter quidem id poteſt eis affingi, cùm ipſi contẽdant pronomen, *Hoc*, non demonſtrare panem, qui ſolus (eorum ſentẽtia) mutatur in corpus Chriſti.

Quod igitur verbum, *Eſt*, hoc loco ſignificet, *Eſt*, probatur PRIMO, quia hoc verbum non poteſt vllo modo accipi in alia ſignificatione, quàm in ſua propria. Nam INPRIMIS habet ſimpliciſſimam, & communiſſimam ſignificationem, ita vt omnia alia verba reſoluantur in hoc, & aliquid aliud; ſic enim reſoluimus, Homo ambulat, id eſt, eſt ambulans; ridet, id eſt,

id eſt, eſt ridens, &c. ergo hoc verbum non poteſt trahi ad ſignificationem alterius verbi; quia tunc poſſet, ac deberet reſolui in ſe, & aliud, quod nullo modo fieri poteſt, cùm ſit omnium ſimpliciſſimum. PRAETEREA hoc verbum eſt copula omnium propoſitionum, coniungens prædicatum cum ſubiecto; ergo eſt in omni propoſitione neceſſarium; ergo nunquam poteſt dimittere ſuam ſignificationem, vt induat aliã. PRAETEREA tropi non ponuntur in verbis, niſi ratione peculiaris alicuius rei, ſeu naturæ, quæ in vno verbo implicatur, & non in altero; vt verbi gratia, ridere ſumitur tropicè propter riſum, quem ſignificat, & ſic dé ceteris. At hoc verbum, *Eſt*, nihil ſignificat, niſi coniunctionem vnius cum altero, aut ipſum eſſe commune cum omnibus rebus: vnde dicitur ſubſtantiuum, & alia adiectiua. Quare fieri non poteſt, vt in eo ſit aliquis tropus. DENIQVE nullus vnquam Rhetor ſcripſit, tropũ fingi poſſe in verbo, *Eſt*. Opinio igitur Zvvinglij, & ſectatorum eius, ex mera imperitia nata eſt; ac propterea prudentiores Sacramentarij, non in verbo, *Eſt*, ſed in nomine, *Corpus*, tropum poſuerunt.

DICES, in explicatione vocabulorum, *Eſt*, accipitur ordinariè pro Significat, vt, Amare eſt diligere, id eſt, ſignificat diligere. RESPONDEO; Id verum eſt, & tamen non eſt hîc vllus tropus. Nam quia in eiuſmodi ſententiis prædicatur ſignum de ſigno, ideò explicatur, *Eſt*, per Significat; eſſentia enim ſigni eſt ſignificatio. Itaque etiam in his ſententiis, *Eſt*, ſignificat Eſſe; ſed quia ipſum eſſe, eſt ſignificare, in vocibus, ideò, *Eſt*, explicatur per Significat; at in aliis ſententiis, vbi quod prædicatur, non eſt ſignum formaliter, non poteſt, *Eſt*, explicari per Significat.

Sequitur explicatio Boquini, quæ erat QVINTA opinio. Is, vt diximus, vult illud, *Eſt*, ſignificare communicationem idiomatum naſcentem ex vnione Sacramentali panis, & corporis Chriſti: ſed toto cœlo aberrat, licet multum ſibi placeat cum iſto ſuo nouo figmento. NAM communicatio idiomatum non oritur ex qualibet vnione, ſed ſolùm ex hypoſtatica, vbi eſt vnum ſuppoſitum in duabus naturis. Id verò patet exemplo vnionis naturalis, quæ eſt inter animam, & corpus in homine. Etſi enim ex hac vnione putat Boquinus naſci communicationem idiomatum, quia idem homo dicitur corporalis, & mortalis ratione corporis, & ſpiritualis, & immortalis ra-

lis ratione animæ: tamen apertè fallitur. Nam in rigore, id eſt, verè, & propriè homo non dicitur ſpiritualis, & immortalis, ſicut verè, & propriè dicitur corporalis, & mortalis. Nam poſt mortem homo non eſt amplius homo, proinde non eſt homo immortalis, ſed ſolus ſpiritus eius: ergo multò minus ex vnione Sacramentali, quæ eſt minor quàm naturalis, orietur communicatio idiomatum.

SECVNDO, Communicatio idiomatum non eſt inter naturas vnitas, ſed in ſolo ſuppoſito communi: non enim dicimus, Deitas eſt humanitas, vel contrà; ſed Verbum dicitur Deus, & homo; & in exemplo hominis dicitur homo ſecundum Boquinum corporalis, & ſpiritualis: at non corpus eſſe ſpiritus, vel contrà ſpiritus corpus. Ergo non poteſt dici vi iſtius communicationis; Hic panis eſt corpus, ſed ſolùm, Hoc Sacramentum eſt panis, & corpus. Nam vt ipſe Boquinus explicat, Sacramentum eſt id, in quo fit vnio Sacramentalis, ſicut Chriſtus eſt id, in quo fit vnio hypoſtatica; & homo eſt id, in quo fit vnio naturalis.

TERTIO, Comunicatio idiomatum eſt mutua: at ex vnione Sacramentali non oritur mutua communicatio. Nam tametſi ſignum accipit interdum nomen ſignati, tamen non contrà; imago Cæſaris dicitur Cæſar, ſed Cæſar non dicitur imago; hedera eſt ſignum vini, & poſſet aliquo modo dici vinum, nimirum repræſentatiuè: at vinum nullo modo dicitur hedera: ita igitur licet panis poſſet dici Sacramentaliter corpus, quia illud ſignificat: tamen Chriſtus non poteſt dici Sacramentaliter panis. Non ergo exponi poſſunt verba Domini Sacramentalia, per communicationem idiomatum.

QVARTO, Communicatio idiomatum non ſolùm communicat nomina naturarum, ſed etiam proprietatum ipſarum. De Chriſto enim dicimus: Hic homo eſt æternus, omnipotens, &c. & hic Deus eſuriit, ſitiit, mortuus eſt, &c. at non licet tribuere pani, corporis Domini proprietates, neque è contrario proprietates panis corpori: nemo enim ferret, ſi quis dicere vellet; Panis eſt animatus, vnitus diuinitati, &c. & multò minus, ſi quis diceret, Corpus Domini eſt rotũdum, triticeum, expers vitæ, & ſenſus. Quare ineptum eſt Boquini figmentum.

CORPVS.

CORPVS.

Sequitur alia particula, nimirum, CORPVS, quam tribus modis aduerſarij exponunt. Alij enim ſignificari volunt ea voce corpus Chriſti myſticum; Alij ſignum corporis Chriſti; Alij ſignum quidem, ſed efficax: quæ ſunt tres opiniones ex illis nouem, quas ſuprà recitauimus, nimirum, SEXTA, SEPTIMA, & OCTAVA.

Sed PRIMA expoſitio ineptiſſima eſt, nec vllo nititur fundamento, & apertè repugnat ſequētibus verbis: *Quod pro vobis datur;* nec enim corpus myſticum datum eſt pro nobis, ſed corpus verum. Magis autem repugnat verbis, quæ dicuntur in conſecratione calicis: non enim Eccleſia, ſeu corpus myſticum Chriſti, dici poteſt calix ſanguinis, vel Teſtamenti; nec pro nobis effunditur in remiſſionem peccatorum.

SECVNDA autem expoſitio refellitur his argumentis. PRIMO, quia nuſquam in Scriptura accipitur corpus Chriſti, niſi vel pro corpore vero, & naturali ipſius, vel pro corpore myſtico: pro ſigno, vel figura corporis nuſquam; ergo expoſitio illa eſt planè temeraria, & ſine exēplo vllo Scripturæ introducta. Et confirmatur, quia Scriptura cùm accipit impropriè corpus Chriſti, id eſt, pro Eccleſia, continuò id ipſum explicat: vt Coloſſ. 1. *Adimpleo, quæ deſunt paßionibus Chriſti pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* At hoc loco nullus Euangeliſta, neq; Paulus explicuit corpus accipi impropriè: relinquitur igitur, vt propriè accipi debeat.

SECVNDO idem probatur ex dictis de pronomine, *Hoc:* Nam ſi pronomen, *Hoc*, non demonſtrat panem, vt clariſſimè antea oſtendimus, certè ruit fundamentum aduerſariorum: nec enim habent, de quo prædicent, *ſignum corporis*, niſi velint ipſum verum, & naturale corpus eſſe ſignum ſui ipſius.

TERTIO probatur ex ſequentibus verbis: *Quod pro vobis datur.* Eſt autē OBSERVANDVM, paulò aliter legi in Græcis, & Latinis codicibus. Matth. 26. & Marc. 14. & Luc. 22. Græcè habetur de ſanguine ἐκχυνόμενον, id eſt, effunditur, Latinè *effundetur.* Luc. 22. de pane dicitur διδόμενον, & Latinè *datur.* 1. Corinth. 11. κλώμενον, id eſt, frangitur, Latinè *tradetur.*

Quæ

Quæ verba dupliciter exponi poſſunt. V N o modo, vt hæc omnia dicantur de corpore & ſanguine, vt eſt in Euchariſtia, non autem vt fuit poſtea in cruce, vt ſenſus ſit: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur*, id eſt, offertur, & donatur Deo Patri in ſacrificium. Neq; obſtat vocabulum Frangitur: nam iuxta morem Scripturæ, frangere, eſt dare, Iſaiæ 58. *Frange eſurienti panem tuum.* Vnde Lucas poſuit, *quod datur*, pro eo, quod habet Paulus, Frangitur. Verborum autem calicis hũc eſſe volunt ſenſum: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effunditur*, id eſt, qui libatur, & offertur Deo in ſacrificium pro ſalute veſtra. Porrò hæc explicatio ſi recipiatur, planè euertit hæreticorum ſententiam de corpore Domini tropicè intelligendo. Neque enim corpus tropicè acceptum, id eſt, panis, datus eſt pro nobis, ſed datus eſt nobis; neque vinum ſanguinem ſignificans effuſus eſt in inſtitutione cœnæ, ſed infuſus potiùs; neque id pro nobis, ſed nobis; neque in remiſſionem peccatorum, quod propriè conuenire vero ſanguini omnes fatentur.

A L T E R A tamen expoſitio, quæ refert hæc omnia ad paſſionem, & crucem Domini, & quam recipit Petrus Martyr in comment. cap. 11. primæ ad Corinth. & Caluinus atque alij in cap. 26. Matth. eſt etiam vera, & non pugnat cum ſuperiore, vt in 1. lib. de ſacrificio, cap. 10. demonſtramus. Quod autem hæc etiam expoſitio quam aduerſarij recipiunt, oſtendat corpus propriè, non tropicè accipiendum, probatur hoc modo. Iſta additio: *Quod pro vobis datur*, non videtur appoſita alia de cauſſa, quã vt diſtingueretur corpus Chriſti, quod dabatur diſcipulis, ab alio, quod eis non dabatur. Sicut enim addidit: *Meum*, vt diſtingueret corpus ſuum à corporibus non ſuis; ita adiecit (*quod pro vobis tradetur*) ad diſtinguendum corpus verum, & naturale ſuum ab alio corpore ſuo, ſed non naturali, quale eſt, corpus myſticum Eccleſiæ. Quod etiam ſatis apertè indicat articulus appoſitus nomini Græcè τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα, &c. Nam vt Cyrillus docet lib. 1. in Ioan. cap. 4. articulus facit, vt nomen accipiatur in vna certa, determinata, & propria ſignificatione. Itaque ſicut cùm dicimus, Hic eſt ille Petrus, qui accepit claues regni, diſtinguimus eum ab aliis eiuſdem nominis; ita cùm Dominus ait; Hoc eſt illud corpus (hanc enim vim habet articulus) quod pro vobis tradetur, intelli-

intelligimus Dominum diſtinguere corpus ſuum verum ab omni alio,& determinatè loqui de illo ſolo. Iam igitur,ſi Dominus Apoſtolis tradidit verum corpus propriè dictum,optimè ſe habet illa additio: dedit enim eis comedendum corpus ſuum naturale,non myſticum;ſi autem (vt aduerſarij volunt) dedit eis panem, qui eſſet ſignum corporis; falſa eſt additio. Panis enim,vt ſymbolum corporis Dominici, vtrumque corpus ſignificat,& myſticum,& naturale:quocirca malè addita fuiſſet illa diſtinctio. Quod enim panis Euchariſtiæ vtrumq; corpus Chriſti ſignificare debeat, & verum, & myſticum,dubitari non poteſt:inde enim 1.Corinth.10. dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus.* & Auguſtinus tract.26.in Ioannem, dicit, ideò in ſpecie panis,& vini cõſecrari Euchariſtiam, vt ſignificetur vnitas corporis myſtici. Vt enim panis ex multis granis efficitur, & vinũ ex multis racemis confluit; ita Eccleſiæ corpus, ex multis fidelibus componitur. Præterea corpus in crucem traditum,& ſanguis in cruce effuſus verè ſunt corpus, & ſanguis Chriſti propriè,non ſignificatiuè.

DICENT,Panis eſt ſignum ſeu figura veri corporis, & ſanguinis pro nobis traditi, & effuſi. Contrà; nam illæ voces in recto poſitæ διδόμενον, & ἐκχυνόμενον debent coniungi cum ſubſtantiuo in recto,non in obliquo; ergo iunguntur cum eo,quod dicitur corpus,& ſanguis, non cum vocibus in obliquis poſitis,id eſt,corporis,& ſanguinis. Ergo aut verum corpus,& ſanguis ſunt in Euchariſtia, aut corpus, & ſanguis ſignificatiuè,id eſt,panis & vinum, tradita ſunt pro nobis ad crucem,& mortem, quo nihil abſurdius fingi poteſt.

Sequitur TERTIA explicatio,quæ(vt diximus)Caluini eſt, qui exiſtimat panem Euchariſtiæ non appellari ſignum corporis,ſed ipſum corpus, quia eſt ſignũ efficaciſſimum. Quod idem admittit Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum in fine tertiæ partis:vbi dicit, Chriſtum non dixiſſe, Hoc ſignificat,vel, Hoc eſt ſignum, ſed, Hoc eſt ipſum corpus meum,vt diſtingueret hoc ſignum ab aliis ſignis inanibus, & ſterilibus; dum enim panem iſtum Euchariſtiæ ore ſumimus,verè ſimul ipſum Chriſti corpus ſpiritu manducamus.

EST autem hic reuocandum ad memoriam, quòd ſuprà diximus in 1. capite, non exiſtimare Caluinum nobis cum pane dari reipſa ipſum Chriſti corpus, ita vt Chriſti corpus

dici

dici poſſit eſſe tunc, & in cœlo, & nobiſcum; ſed ſolùm dari per quandam communicationem ipſius, & omnium bonorum eius, quæ non requirit localem præſentiam, quomodo dantur aliquando regna, & ciuitates, vel prędia abſentibus. Id autem fieri exiſtimat per inſtrumentum fidei: dum enim credimus in Chriſtum, fit ipſe noſter cũ omnibus bonis ſuis. Vide quæ ſuprà diximus loco citato.

Hæc opinio, ſeu potius figmentum, duplici argumento refutari poteſt. PRIMO ex principio quodam ipſius Caluini. Credere in Chriſtum, non eſt verè manducare Chriſtum; nec diceretur panis Euchariſtiæ corpus Chriſti, ſi credere eſſet manducare. At ex ſententia Caluini apertè ſequitur, nihil eſſe aliud manducare Chriſtum, niſi credere in ipſum; ergo ex ſententia Caluini non verè manducatur in Euchariſtia corpus Chriſti, nec dici poteſt panis ille corpus Chriſti. Maior propoſitio eſt ipſius Caluini lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 5. *Sunt,* inquit, *qui manducare Chriſti carnem, & ſanguinem eius bibere, vnò verbo definiant, nihil eſſe aliud, quàm in Chriſtum ipſum credere: ſed mihi expreſſius quiddã, ac ſublimius videtur voluiſſe Chriſtus in præclara illa concione, vbi carnis ſuæ manducationẽ nobis commendat.* Et infrà: *Quemadmodũ enim non aſpectus, ſed eſus panis corpori alimentum ſufficit: ita verè ac penitus participem Chriſti animam fieri conuenit, vt ipſius virtute in vitam ſpiritualem vegetetur.* Vbi comparat actum credendi, cum actu videndi cibum, vt ſignificet ita credere, non eſſe manducare, ſicut videre cibum non eſt manducare; qualia etiam repetit, §. 11.

Probatur nunc minor propoſitio. Nam manducare eſt actio quædam, & actio manducantis, non cibi manducati, vt notiſſimum eſt. At in manducatione corporis Domini ſecundum Caluiniſtas, nulla eſt actio hominis manducantis, niſi ipſum credere; ergo ipſum credere eſt manducare ſecundum Caluinũ. Probatur minor. Nam illa vnio corporis Domini nobiſcum, quæ ſequitur poſt actum fidei, non eſt aliqua actio, ſed relatio ſequens apprehenſionẽ fidei, vel ſi actio eſt, non eſt noſtra, ſed Chriſti: ita enim ipſi docent, ex hoc quod quis credit, ſequi vt Chriſtus ſe totum ei donet, & communicet; vel explicent ipſi, poſt actum fidei, quam aliam actionem exerceat homo in coniunctione cum Chriſto facienda. Et confirmatur exemplo corporalis mãducationis: in hoc enim

man-

manducare eſt apprehēdere cibum, & traiicere ab ore ad ſtomachum, nō autem vnio cibi, & hominis; ergo eodem modo in ſpirituali manducatione, manducare erit apprehendere Chriſtum, qui eſt actus fidei, nō autem vnio Chriſti nobiſcū, quæ non eſt actio, ſed actionis effectus. Confirmatur etiā ex loco Pauli, quem Caluinus adducit ad illuſtrādam ſentētiam ſuam. Cùm Paulus ait Epheſ.3. Chriſtum habitare in nobis per fidem, non intelligimus idē eſſe credere, & habitare Chriſtum in nobis, ſed vnum ex altero ſequi; ita etiam cùm dicimus, corpus Domini manducari per fidem. At habitare Chriſtum in homine, non eſt actio aliqua hominis diſtincta ab actione fidei: ergo eodem modo vnio Chriſti nobiſcum per manducationem ſpiritualem Euchariſtiæ, non eſt actio diſtincta ab actione fidei; igitur manducare nihil eſt aliud niſi credere.

SECVNDO omiſſa iſta inepta Caluini metaphyſica, probo, nō poſſe panem dici corpus, quia ſit ſignum efficax. Nam eandem efficaciam habent Sacramenta vetera, nouæ legis, Baptiſmus, verbum Dei, & imago depicta vel ſculpta crucifixi. At ineptus eſſet, qui diceret, Imago crucifixi non eſt nuda imago, ſed eſt verè ipſe Chriſtus, qui pro nobis paſſus eſt: & eodem modo eſſet ineptus, qui diceret, Sacrificia, & Sacramenta vetera, vel Baptiſmus noſter, aut verbum Dei, ſunt ipſe Chriſtus, non eius tantùm ſymbola; ergo ineptus eſt etiam qui dicit, Panis Euchariſtiæ eſt ipſum corpus Domini, non nudum ſymbolum. Probatur maior propoſitio. Nam (vt ſupra oſtendimus in 1.cap.) nihil aliud tribuit Caluinus Euchariſtiæ, niſi vt ſit ſymbolum reuocans ad memoriam Chriſti paſſionem, & ea ratione fidem excitans, vt patet ex lib. 4. Inſtit. cap.17. §.2. & 5. & alibi. At hoc idem faciunt Sacramenta vetera, & Baptiſmus, & verbum Dei, & imago crucifixi. Omnia enim hæc repræſentant Chriſti mortem, & proinde fidem excitant: immò multò melius mortem Chriſti repræſentat imago depicta, vel ſculpta crucifixi, quàm panis fractio. Et idem dici poteſt de ſacrificiis vitulorum, & agnorum apud veteres; & maximè de verbo Dei expreſsè proponente Chriſti mortem.

AD hoc argumentum ex parte aliqua reſpondere conatus Petrus Martyr, in lib. contra Gardinerum part.1. obiecto 94. dicit enim Sacramenta vetera non fuiſſe appellata corpus Chriſti,

Chriſti, ſicut appellatur panis Euchariſtiæ, licet illa etiã fuerint ſigna efficacia huius rei; quia nondum peracta erat Chriſti paſſio; nunc autem peracta eſt.

At vaniſſima eſt ſolutio. Nam quando Chriſtus dixit: *Hoc eſt corpus meum,* nondum peracta erat paſſio. Et præterea, quod ſigna repræſentent rem præteritam vel futuram, ad hoc, vt accipere poſſint nomẽ rei ſignificatę, eſt omninò peraccidens, & impertinens. Nam ſi cùm Deus reuelauit aliquẽ naſciturum; ſicut reuelauit de Cyro, Ioanne Baptiſta, & aliis, depicta fuiſſet imago illius, nõ minus illa imago dici potuiſſet Cyrus, vel Ioannes, quàm illæ, quæ modò pinguntur.

Deinde eſto, ſolutio aliquid valeat, quantum ad Sacramenta vetera: certè nihil reſponderi poteſt ad inſtantiam de Baptiſmo, in quo repræſentamus Chriſti mortem iam præteritam teſte Paulo Rom. 6. & de imagine crucifixi; & de verbo Dei. & tamen rideretur qui diceret, verbum, aut Baptiſmum eſſe ipſum corpus Chriſti: & imaginem depictam non eſſe nudum ſignum, ſed ipſum Chriſtum, qui pro nobis mortuus eſt.

MEVM.

Sequitur vltima particula Mevm, ad quam pertinet Vltima opinio hæreticorum, & ea quidem ineptiſſima, eorum videlicet, qui dicunt vocari panem corpus Chriſti, quia ab ipſo creatus. Id enim facillimè refellitur ex ſequentibus verbis: *Quod pro vobis datur,* & clariùs de ſanguine: *Qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Panis enim, & vinum, quamuis ſint res à Chriſto creatæ: tamen non ſunt datæ, aut effuſæ pro nobis in remiſſionem peccatorum.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta, quibus probant aduerſarij verba inſtitutionis figuratè accipienda.

Videamvs nunc quibus argumentis probent aduerſarij verba inſtitutionis figuratè accipienda. Sed obiiciunt illi Primo argumentum, quod olim obiiciebat Berengarius teſte Guitmundo lib. 2. Particula *(Hoc)* eſt demõſtratiua. Dominus autem cùm ait: *Hoc eſt corpus meum,* panem ſolùm in manibus habuit, quem

quem demonſtraret: ex ſententia enim Catholicorum, non fuit corpus Domini in Sacramento, cùm diceretur *(Hoc)* ſed peracta demum conſecratione. SECVNDO, augetur difficultas ex illis verbis Matth. 26. *Bibite ex hoc omnes*, illud enim *(ex hoc)* non poteſt referri niſi ad vinum. Quare iuſſit Dominus, vt vinum biberent, proinde vinum, nõ ſanguinem biberunt, niſi figuratè: vel ſi repẽtè mutauit vinum in ſanguinem, præſtigiis vſus videbitur, quippe qui vinum obtulerit, & dum eſſent bibituri, illud è medio ſuſtulerit. TERTIO Lucas, & Paulus dixerunt τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*; ergo pronomẽ demonſtrat calicem, non ſanguinem. At eadem ratio eſt panis, & calicis, ergo illud: *Hoc eſt corpus*, ſignificat, Hic panis eſt corpus. QVARTO eſt argumentum Lutheri cap. 1. de Babylon. captiuit. Hebræi non habent genus neutrum; ergo Dominus non dixit: *Hoc eſt corpus meum*, ſed, Hic eſt corpus meum: ergo demonſtrauit panem, non corpus. QVINTO eſt argumentum Caluini, & aliorum. Quod accepit Dominus, ac benedixit, fregit, id diſcipulis dedit; nam omnia verba: *Accepit, benedixit, fregit, dedit*, regunt eundem accuſatiuum. Sed accepit, & benedixit, ac fregit panem; ergo & panem dedit; ergo illud *(Hoc)* panem demonſtrat.

Vt ſoluantur obiectiones, & tota res aperiatur, NOTANDVM eſt ſecundum Græcos codices, pronomen τοῦτο, accipi poſſe ſubſtantiuè, & adiectiuè: præterquã Luc. 22. & 1. Cor. 11. vbi dicitur τοῦτο τὸ ποτήριον, *hic calix*: tamen in Latinis codicibus, non poteſt accipi ſubſtantiuè, niſi in illis verbis: *Hoc eſt corpus*. Nam in conſecratione calicis omnes habent: *Hic eſt ſanguis*, aut *Hic calix*, quæ nõ poſſunt exponi ſubſtantiuè. Eſt quidẽ in quibuſdam codicibus Cypriani lib. 2. epiſt. 3. *Hoc eſt ſanguis*: ſed correctiores Manutij, Morelij, Pamelij habẽt, *Hic eſt ſanguis*, vt etiam habetur in omnibus liturgiis Latinis. Quare vt omnia conueniant; præſtat exponere vbique illud pronomen adiectiuè, vt hic ſit ſenſus: *Hoc eſt corpus meũ*, id eſt, Hoc edulium eſt corpus meum: *Hic eſt ſanguis*, id eſt, Hic potus eſt ſanguis meus. *Hic eſt calix ſanguinis mei*, id eſt, Hic calix eſt calix ſanguinis mei.

Nota SECVNDO Catholicos etſi conueniant in re, tamen non conuenire in modo explicandi, quid propriè demonſtret illud pronomen, *Hoc*, vel *Hic*. Sunt autẽ duæ celebriores

ſententiæ. VNA, quod pronomen, *Hoc*, demonſtret corpus, & pronomen, *Hic*, demonſtret ſanguinem. Et ad argumentũ aduerſariorũ reſpondent, in huiuſmodi propoſitionibus, quę ſignificant id, quod tunc fit, cùm dicitur; pronomina demõſtratiua non demonſtrare id quod eſt, ſed id quod erit: & ponunt exempla, vt ſi quis dum pingit lineam, aut circulum, dicat; hæc eſt linea; hic eſt circulus: quomodo etiam exponi debet pronomen in illis verbis Domini Ioan. 15. *Hoc eſt præceptum meum*. Et rurſus: *Hæc mando vobis*. Et Luc. 22. *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, quoniã neceſſe eſt impleri omnia, &c.* & ſic accipiuntur illa exordia Prophetarum: *Hæc dicit Dominus.*

Hæc explicatio non videtur plenè ſatisfacere propter duas cauſſas. PRIMO, quia etſi pronomen demonſtratiuũ demonſtret rem futurã, quando nihil eſt præſens, quod demõſtretur, vt in exemplis allatis; tamẽ ſi quis digito aliquid oſtendat, dũ pronomen effert, valde abſurdũ videtur dicere pronomine illo non demonſtrari rem præſentem. Atqui Dominus accepit panem, & illum porrigens ait: *Accipite, edite, hoc eſt corpus meum*; videtur igitur demonſtrauiſſe panem. Neque obſtat, quod propoſitio non ſignificat, niſi in fine totius prolationis. Nam etſi ita eſt de propoſitione, quæ eſt oratio quædã: tamen demõſtratiua pronomina mox indicant certum aliquid, etiam antequam ſequantur ceteræ voces. Et ſanè in illis verbis: *Bibite ex hoc omnes*, valde durum eſt nõ demonſtrari id, quod erat, ſed id tantùm, quod futurum erat.

SECVNDO verba Sacramentalia ſecundum Catholicos non ſunt ſpeculatiua, ſed practica; efficiunt enim quod ſignificãt: vnde etiam à Patribus operatoria dicuntur, vt poſtea videbimus. At ſi pronomen demonſtrat ſolum corpus, verba erunt ſpeculatiua, non practica. Semper enim verum eſt demõſtrato Chriſti corpore, dicere: *Hoc eſt corpus Chriſti*, ſiue id dicatur ante conſecrationem, ſiue poſtea; ſiue à laico, ſiue à ſacerdote. At verba Sacramentalia, quia operatoria, nõ ſunt vera, niſi dicantur ab eo, qui eſt legitimus miniſter; neq; ſunt vera, antequam Sacramentum efficiatur.

Eſt igitur ALTERA ſententia S. Thomæ 3. p. q. 78. art. 2. & 5. & in cap. 11. prioris ad Corinth. necnon aliorum multorum, qui eum ſequuntur, quod pronomen, *Hoc*, non demonſtret præciſè panem, nec corpus, ſed in communi ſubſtãtiam, quæ

eſt

eſt ſub illis ſpeciebus: ſic tamen vt demonſtratio propriè ad ſpecies pertineat; non quidem, vt ſenſus ſit: *Hoc*, id eſt, hæ ſpecies ſunt corpus meum; ſed in obliquo, hoc modo: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, ſub his ſpeciebus eſt corpus meum. Quomodo etiam expoſuit olim Guitmundus lib. 2. qui hunc vult eſſe ſenſum eorum verborum: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, hoc hactenus panis, nunc eſt corpus meum: atque hoc modo omnia optimè cohærent. Nam quia Sacramenta ſignificant, quod efficiunt, & non efficitur in hoc Sacramento, vt corpus Chriſti, ſit corpus Chriſti; id enim ſemper fuit: neq; efficitur, vt panis ſit corpus Chriſti, id enim fieri nequit; ſed efficitur, vt ſub ſpeciebus illis ſit corpus Chriſti, ſub quibus antea erat ſubſtantia panis; ideò illud, *Hoc*, nõ demonſtrat panem, nec corpus Chriſti, ſed contentum ſub ſpeciebus.

Hinc argumentum optimè ſoluitur. Nam cùm aiunt, *Hoc*, demonſtrat panem; ergo panis eſt corpus Chriſti: propriè autem id eſſe non poteſt, ergo figuratè. RESPONDEO illud, *Hoc*, non demonſtrare panem præcisè, ſed contentum ſub illis ſpeciebus; quod quidem licet fuerit panis ante conſecrationem, tamen vi illorum verborum incipit eſſe corpus Domini.

Idem dico ad illud, *Bibite ex hoc omnes*: illud enim, *ex hoc*, non ſignificat ex hoc vino, ſed ex eo, quod in calice ſub ſpeciebus vini continetur; quod quidem licet vinum fuerit ante conſecrationem, tamen finitis verbis conſecrationis, non vinum, ſed ſanguis erat, vt Dominus teſtatur ſubiiciens: *Hic enim eſt ſanguis meus*. Quare non iuſſit Dominus (ſicut aduerſarij mentiuntur) vt Apoſtoli in ſacra cœna vinum biberent; nec fuerunt vllæ præſtigiæ: id enim fuit verè, quod Dominus dixit, nimirum ſanguis eius. Præſtigiatores enim vnum pollicentur, & aliud præſtant: immò contrarium Dominus fecit eius, quod præſtigiatores faciunt; illi enim dicunt ſe aliquid dare, & non dant verè, ſed apparenter: Dominus autem dedit verè, quod dicebat ſe dare, licet non appareret ita eſſe.

Illud quod obiiciebatur ex verbis Lucæ, & Pauli, *Hic calix*, pro nobis facit. Nam nomine calicis, intelligitur ex communi vſu loquendi nõ ipſum vas, ſed quod in vaſe cõtinetur: rectiſſimè igitur exponitur, *Hic calix*, id eſt, quod in hoc calice cõtinetur. Neq; eſt eadem ratio panis, & calicis; nam panis

 non

non poteſt ſignificare niſi panem, calix autem ſignificat generatim, quidquid in calice continetur, ſiue ſit vinum, ſiue ſanguis, ſiue quid aliud.

Ad argumentum Lutheri reſpondeo PRIMO. Sicut Hebræi non habent genus neutrum in pronomine, ita nec habere in nominibus: quocirca etiã corpus Hebraicè eſt generis maſculini, & demõſtrari potuit per pronomen maſculinum. SECVNDO verba Domini Hebraica dico rectiùs expoſita à Marco, & Luca, & ab eo, qui Matthæum Græcum fecit, qui ſine dubio antiquiſſimus auctor fuit; quàm ab vllo alio exponi poſſint: porrò hi auctores cùm panem nominâſſent ἄρτον generis maſculini, pronomen poſuerunt in genere neutro τοῦτο.

Ad vltimum RESPONDEO, Dominum accepiſſe, ac benedixiſſe panem; ſed dediſſe panem non vulgarem, vt acceperat, ſed benedictum, & benedictione mutatum. Intercedit enim inter, *Accepit, & dedit*, verbum, *benedixit*, quod facit, ne omnia verba regant eundem accuſatiuum eodem modo ſe habẽtem. Neque eſt hoc inuſitatum: nam ſi quis dicat; Percuſſit quidam Petrum, occidit, & ſepeliuit; non intelliget Petrum fuiſſe viuum ſepultum, tametſi viuus fuerit percuſſus. ADDE, quod etiam illi hoc modo coguntur ſoluere hoc argumentũ: nam volunt Dominum accepiſſe panem vulgarem, & tamen dediſſe panem Sacramentalem.

Obiiciunt contra hanc ſolutionem Caluinus, & Petrus Martyr. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 20. *Nihil abſurdius*, inquit, *quàm ad ſpeciem transferre, quod de pane prædicatur.* Reſpexit nimirum Caluinus ad verba S. Thomæ 3. part. q. 78. art. 2. vbi dicit, pronomen, *Hoc*, demonſtrare ſpecies ſenſibiles panis, quæ ſolæ manent in illa mutatione panis in corpus Chriſti.

SED S. Thomas explicuit ſe in art. 5. ad 2. vbi dicit pronomen, *Hoc*, non demõſtrare accidentia, quaſi eſſet ſenſus; Hoc, id eſt, hæc accidentia ſunt corpus Chriſti; (id enim verè abſurdiſſimum eſſet, vt Caluinus dicit, qui videtur in hoc ſenſu accepiſſe verba S. Thomæ) ſed demonſtrare ſubſtantiam ſub illis accidentibus contentam, quæ antea erat panis, & nunc eſt corpus Chriſti; ita vt hic ſit ſenſus; Hoc, id eſt, ſubſtantia ſub his accidentibus contenta, eſt corpus Chriſti. Et hic ſenſus

ſus non modò non eſt abſurdus, ſed eſt neceſſarius; quandoquidem (vt ſuprà oſtendimus) illud, *Hoc*, non poteſt demonſtrare panem, neq; etiam corpus Chriſti præcisè; & eſſet aptũ exemplum, ſi Dominus quando mutauit aquam in vinum, oſtendiſſet hydrias aquæ, ac dixiſſet, Hoc eſt vinum, & illis verbis mutaſſet aquam in vinum. Neque enim poſſemus ita exponere illam ſententiam; Hoc eſt vinum, id eſt, hæc aqua eſt vinum: id enim falſum eſſet; neque ita, Hoc, id eſt, hoc vinum, ſiue hæc res, demonſtrando vinum, eſt vinum: nam falſa fuiſſet demonſtratio, non enim aderat vinum, cùm diceretur; Hoc, ſed hic eſſet ſenſus, Hoc eſt vinum, id eſt, in hoc vaſe eſt vinum.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 1. obiecto 13. & 14. ridet hanc ſolutionem, & quia dicimus demõſtrari ſubſtantiam ſub ſpeciebus contentam, quæ videtur eſſe quoddã indiuiduum vagum; ait ipſe indiuiduum vagum mente poſſe concipi, demonſtrari autem planè non poſſe: Dominum autem demonſtraſſe quod in manibus habebat, id eſt, rem certam, & determinatam. Et vt ſe in Scholaſticis verſatũ oſtenderet; addit Scotum fuiſſe parentem huius indiuidui vagi in explicatione horum verborum.

Sed in vtroq; fallitur. Nam inprimis Scotus in 4. diſt. 8. q. 2. vbi fusè de hac re agit, neq; nominat indiuiduũ vagum, neq; ita exponit hunc locum, vt pronomen, *Hoc*, demonſtret aliquid incertum, ſeu vagum, ſed dicit, *Hoc*, ſignificare, Hoc ens; illud autẽ, Hoc ens, ſupponere pro Chriſti corpore; proinde eſſe propoſitionem illam ſingularem, & determinatam: quam ſententiã ſuprà refutauimus. Porrò indiuidui vagi meminit Dominicus à Soto in explicatione ſentẽtiæ S Thomæ in 4. diſt. 11. q. 1. art. 5. Quamuis autẽ ſimile ſit indiuiduo vago ſubſtantia ſub ſpeciebus panis contenta; & ex ſe non magis poſſit ſupponere pro pane, quàm pro corpore Chriſti, & pro qualibet alia re, quæ ſub iiſdem ſpeciebus maneat: tamen in hac propoſitione: *Hoc eſt corpus meum*, ſubſtantia illa determinatur vi verbi, *Eſt*, ad ſupponendum pro corpore Chriſti; atq; ita propoſitio eſt ſingularis, & determinata.

Ad id verò, quod ille ait indiuiduum vagum non poſſe demonſtrari, Respondeo formaliter in hac propoſitione demonſtrari ſpecies, quæ ſunt certæ, & determinatæ, quamuis, vt dixi, in obliquo, non in recto. Quocirca non dicimus,

Hoc, id eſt, hæc ſubſtantia, vel hoc ens, cum Scoto, ſed, *Hoc*, id eſt, ſubſtantia ſub his ſpeciebus, vt pronomen demonſtratiuū teneat ſe ex parte ſpecierum, non ex parte ſubſtantiæ: intereſt autem inter illa duo, *Hoc*, id eſt, hæc ſubſtantia, & Hoc, id eſt, ſubſtātia ſub his ſpeciebus. Quod ſi dicas, *Hoc*, id eſt, hæc ſubſtantia, neceſſe eſt, vt ſubſtantia illa tunc ſit præſens, quando dicitur, *Hoc*, & tamen tunc non eſt præſens ſubſtātia corporis Chriſti, & falſa redditur demonſtratio. At ſi dicas, Hoc, id eſt, ſubſtantia ſub his ſpeciebus, non eſt neceſſe, vt illa ſubſtantia tunc ſit præſens, ſed ſatis eſt, ſi præſentes ſint ſpecies, quæ demonſtrantur pronomine, His. Id quod clarius erit, ſi tacita ſubſtantia dicas: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, ſub his ſpeciebus eſt corpus meum. Sed de his ſatis.

Secvndvm argumētum ſumitur ex particula, Est. Docet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, part. 3. pagin. 658. cogi Papiſtas, vt verbum, *Eſt*, accipiant tropicè pro Fit, vel tranſubſtantiatur. Nam alioqui eſſet falſa propoſitio: *Hoc eſt corpus meum*. prius enim debet eſſe res, quàm pronūcietur eam eſſe; vera enim eſt propoſitio, ſi res ita ſe habeat, non contrà, ac præſertim ſecundum Catholicos, qui volunt hæc verba eſſe cauſſam conuerſionis panis in corpus Chriſti: ſemper enim cauſſa eſt prior ſuo effectu. Sed corpus Domini non eſt in Euchariſtia, antequam dicatur, *Eſt*, ergo falsò dicitur, *Eſt*, niſi ſumatur pro Fit. Praeterea iſta oratio eſt operatoria ex ſentētia Papiſtarum, ſicut illa, *Fiat lux*; ergo verbum, *Eſt*, debet ſumi pro Fit.

Respondeo cū S. Thoma, 3. par. q. 78. art. 2. & 5. (vnde videtur Petrus Martyr accepiſſe hæc argumenta) verba illa conſecratoria (vt quamuis aliam ſententiam) non habere perfectam ſignificationem, niſi in vltimo inſtanti, quo profertur vltima vox: pendet enim intellectus, donec ad finem veniatur; in eodem autem vltimo inſtanti ponitur effectus verborum in eſſe, id eſt, conuerſio panis in corpus Chriſti. Neque obſtat, quòd verba non videantur habere vltimum inſtans poſitiuum, cùm finiantur per motum. Nam etſi non datur vltima pars motus, & proinde verborum; tamen datur vltimum mutatum eſſe, & proinde vltimum inſtans terminatiuum verborum; quomodo in linea non datur vltima pars, datur tamen vltimum punctum. Quare ſimul tempore ſunt completa ſignificatio verborum, & conuerſio panis in corpus

Chri-

Chriſti: ordine tamen naturæ inuicem ſe præcedunt, & ſequuntur hæc duo. Nam verba illa, quatenus cauſſa ſunt illius conuerſionis, præcedunt conuerſionem: & contrà, quatenus veritas propoſitionis pendet à rei eſſentia, conuerſio pręcedit ſignificationem.

Ad illam confirmationem RESPONDEO, verba eſſe operatoria, etiamſi non ponatur, *Eſt*, pro Fiat, quia cùm Deus, qui mentiri non poteſt, dicit aliquid eſſe, neceſſe eſt, vt illud ſit; & ideò ſi antea non fuerit, neceſſe eſt, vt tunc fiat. Cur autẽ dixerit olim Deus, *Fiat lux*, & Chriſtus non dixerit, Fiat corpus, ſed Eſt corpus; rationem reddit S. Thomas, quia verba Dei in principio creationis operabantur ſolùm efficienter, non autem Sacramentaliter: verba autem Chriſti operantur vtroque modo; & ideò debent ſignificare ſuum effectum in facto eſſe, quod fit per verbum ſubſtantiuum indicatiui modi, & temporis præſentis. Sed etiamſi iſta cauſſa non eſſet; quis poſuit Chriſto legem, vt ſemper eodem modo loqueretur cùm aliquid faciebat? nónne in Euangelio legimus dictũ Lucæ 13. *Mulier dimiſſa es ab infirmitate tua?* & Ioan. 4. *Vade filius tuus viuit?* Et certè non minus his verbis curauit hos ægrotos, quàm alium illis verbis: *Tolle grabatum tuum, & ambula*, Ioan. 5.

Obiiciunt Zvvingliani quædam exempla Scripturæ, in quibus, *Eſt*, accipi videtur pro Significat, vt: *Semen eſt verbum Dei, Petra erat Chriſtus*. SED de his dicemus in ſequenti diſputatione; nam communia ſunt etiam Oecolampadio, & Caluino, & aliis. Perinde enim eſt ſi dicas: *Semen eſt*, id eſt, ſignificat verbum, &, *Semen eſt verbum Dei*, id eſt, eſt ſignum verbi Dei: quomodo etiam poſſunt exponi omnes ſimiles loquutiones.

TERTIVM argumentũ, ſicut & quatuor proximè ſequentia, ex particula, CORPVS, deſumitur. Igitur Caluinus, & Martyr, & ceteri ſæpe hoc argumentum repetunt. Illa ſententia: *Hoc eſt corpus meum*, eſt Sacramentalis; ergo Sacramentaliter exponenda; ergo ſignificat, panem eſſe corpus Chriſti Sacramentaliter, ſeu ſignificatiuè. Hoc argumentum tanti fecit Caluinus, vt in vltima admonitione ad VVeſtphalum de hoc argumento dixerit: *Hic murus aheneus eſto*.

RESPONDEO, Sacramentalem propoſitionem ſumi poſſe duobus modis. PRIMO, vt dicatur Sacramentalis, quia

explicat Sacramentum, ſiue eius ſignificationem, qualis eſt Apocalyp.17. *Septem capita, ſeptem colles ſunt, &c.* Nam oſtenderat in viſione Deus Ioanni mulierem ſedentem ſuper beſtiam ſeptem capitum, quæ ſignificabat Romam, quæ ſita eſt in ſeptem montibus; ait ergo Angelus: *Ego dicam tibi Sacramentum mulieris; ſeptem capita, ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet.* Tales ſunt etiam illæ Matth. 13. *Semen eſt Verbum Dei.* Et Geneſ.41. *Septem boues, ſeptem anni ſunt.* Atque in hoc genere propoſitionum accipiuntur ſemper prædicata tropicè, non propriè.

SECVNDO, poteſt dici Sacramentalis propoſitio, quia per eam Sacramentum inſtituitur, aut conficitur: vt cùm dicitur Ioan.3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto.* Et Matth.vlt. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti;* aut cùm nos baptizantes dicimus: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Et in hoc genere propriè accipiuntur vocabula, quæ deſignant materiam, & formam Sacramenti. Neq; enim licet dicere, non oportere aſſumere aquam propriè dictam in Baptiſmo, ſed aliquid per eam ſignificatum; aut non eſſe inuocandam propriis verbis Trinitatem, ſed aliquem tropum in illis verbis ſubeſſe: alioqui nihil certi haberemus de Sacramentis.

Tota igitur quæſtio eſt vtrum illa verba: *Hoc eſt corpus meum,* dicantur ad explicandum Sacramentum, an ad inſtituendum, vel conficiendũ; vel potius non eſt quæſtio; ſed certum eſt dici ad inſtituendum, & conficiendũ Sacramentum. Nam apud Catholicos hæc verba ſunt de eſſentia Sacramẽti, & ſunt operatoria, vt Ambroſius teſtatur lib.4. de Sacramẽtis, cap. 4. Apud hæreticos autem etiamſi hæc verba non propriè dicantur forma Sacramenti, nec cenſeantur operatoria; tamen ſunt neceſſaria ad Sacramenti confectionem; quia continent promiſſionem, ſine qua nullum Sacramentum conſtare poteſt. ET quia Sacramentum ſecũdum Caluinum eſt poſterius verbo promiſſionis, tanquam ſigillum eius, & appendix, vt ipſe loquitur lib.4. Inſtitut. cap.14. §.2. inde fit, vt panis non fuerit Sacramentum, niſi poſt ea verba recitata. Non ergo fuit illa explicatio Sacramẽti, cùm Sacramentum nondum eſſet; ſed inſtitutio, & confectio. DEINDE, cur omnes hæretici iſta verba prę mittunt in ſuæ cœnæ celebratione, niſi quia putant ſine his verbis nullum eſſe Sacramentum?

DENIQVE,

DENIQVE, vbicunque in Scripturis eſt explicatio myſterij, pręcedit ipſum myſterium, & indicat Scriptura eſſe declarandum per ſequentia. Id patet in omnibus parabolis, ſomniis, & viſionibus, quæ declarantur in Scriptura. Hoc autem loco nullum narratum eſt myſterium, nec vlla indicatur ſequutura declaratio; conſtat igitur illa verba ad inſtitutionem, & confectionem Sacramenti, non ad declarationem ſignificationis eius pertinere. Ita murus aheneus inuentus eſt luteus.

Argumentum QVARTVM eiuſdem Caluini, lib.4. Inſtit. cap.17.§.23. Niſi Apoſtolis veniſſet in mentem, *Corpus*, figuratè accipi debere, turbati fuiſſent de re tam prodigioſa. Atqui tranquillè, & quietè leguntur participaſſe ſacram illam carnem.

RESPONDEO; Cur Apoſtoli mirati, ac turbati nõ fuerint, duplex eſt cauſſa. VNA, quia fuerant iam antea inſtructi, & præmoniti, Ioan.6. vt Chryſoſtomus docet hom.83. in Matt. ALTERA, quia idem Chriſtus, qui myſteria tradebat, mentem eorum fide illuſtrabat, vt ſimpliciter crederent. Nam multa alia mirabiliora ſine turbatione audierant, & crediderant; quale erat inprimis, hominem illum, quem videbant comedere, bibere, dormire, fatigari, eſſe verum Deum; & iam tunc eſſe in cœlo cùm loqueretur in terris. Ioan.3. *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis, qui eſt in cælo.* Denique cur hodie tot millia ſimplicium Catholicorum non turbantur, cùm primùm audiunt in Euchariſtia eſſe totum, & integrum Chriſtum? niſi quia fide illuſtrante perſuaſi ſunt Chriſtum, qui hoc dixit, Deum eſſe, qui mentiri non poteſt.

QVINTVM argumentum Klebitij in lib. de victoria veritatis par.1. arg.8. & aliorum. Chriſtus de corpore ſuo ait: *Accipite, & manducate.* At corpus Chriſti non poteſt propriè manducari, cùm non poſſit dentibus teri: ergo vel accipitur corpus figuratè, vel certè ipſum manducare; vt vel ſenſus ſit: Manducate panem, qui ſignum eſt corporis mei; vel, manducate corde, non corpore; fide, non ore, ipſum verum corpus meum.

RESPONDEO, corpus Chriſti verè ac propriè manducari etiam corpore in Euchariſtia. Nam ad rationem manducationis non eſt neceſſaria attritio, ſed ſatis eſt ſumptio, & tranſmiſſio ab ore ad ſtomachum, per inſtrumenta humana, & naturalia, id eſt, linguam, & palatum. Alioqui ſenes, & pueri

edentuli nihil vnquam comederent, & nos, cùm deglutimus integros aliquos cibos, vel ipſas hoſtias non conſecratas, non diceremur comedere. ADDO præterea, ſi de ratione manducationis eſſet attritio dentibus facta; corpus Chriſti propriè manducari in Euchariſtia, non tropicè. Non enim dicimus, corpus Chriſti abſolutè manducari, ſed manducari ſub ſpecie panis; quæ ſententia ſignificat ipſas ſpecies manducari viſibiliter, ac ſenſibiliter, ac proinde ipſas dentibus atteri: ſed ſub illis inuiſibiliter ſumi etiam, & tranſmitti ad ſtomachum corpus Chriſti. Nam etiam panis ipſe verus non atteritur dentibus, niſi ratione accidentium ſuorum: ſubſtantia enim cuiuſlibet rei non eſt per ſe diuiſibilis. Hoc tamẽ intereſt inter ſubſtantiam panis, & corpus Chriſti ſub ſpeciebus panis; quòd illa extenditur ad extenſionem quantitatis, qua verè informatur: hoc autem non extenditur, nec informatur, ſed eſt totum ſub qualibet particula. Ideò panis abſolutè manducatur, corpus Chriſti non abſolutè, ſed ſub ſpecie panis.

SEXTVM argumentum ſumunt ex variis locis Scripturæ, vbi vel, *Eſt*, accipitur pro Significat, vel certè prædicatum accipitur figuratè. Caluinus li. 4. Inſtit. cap. 17. §. 21. & §. 22. exempla profert. Geneſ. 17. *Circumciſio eſt fœdus*. Exod. 12. *Angelus dicitur Deus. Agnus eſt phaſe, id eſt, tranſitus*. Leuit. 16. *Sacrificia ſunt expiationes*. Pſal. 84. *Arca eſt Deus*. Matth. 3. *Columba dicitur Spiritus ſanctus*. Ioan. 7. *Nondum erat Spiritus*. vbi, *Eſt*, non poteſt accipi ſubſtantiuè, alioqui non eſſet æternus Spiritus ſanctus. 1. Cor. 10. *Petra erat Chriſtus*. Et ibidem: *Panis eſt communicatio corporis Chriſti*. 1. Corint. 12. *Eccleſia eſt Chriſtus*. Tit. 3. *Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis*. Si illud, *Eſt*, acciperetur ſubſtantiuè, omnes qui baptizantur, regenerarentur; multis tamẽ ſcimus inutilem eſſe Baptiſmum. Alij adferunt alia, vt: *Septem boues ſunt ſeptem anni*, Gen. 41. *Semen eſt Verbum Dei*, Matth. 13. *Ego ſum oſtium*, Ioan. 10. & alia id genus. Confirmant argumentum; quia multæ hæreſes ortæ ſunt ex Scriptura propriè, & literaliter intellecta, vt Anthropomorphitarum, & aliorum. Exempla multa enumerant Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 23. & Klebitius de victoria veritatis par. 1. argum. 16.

RESPONDEO, hoc argumentum multis modis deficere. Nã INPRIMIS non poteſt colligi ex aliquot exemplis, ſic vbiq; accipi verbum, *Eſt*, aut prædicatum propoſitionis: nos enim pro-

proferre poſſumus multò plura loca, in quibus, ***Eſt***, ſignificat, ***Eſt***, & prædicatum propriè accipitur.

Refellit hanc ſolutionem Klebitius in lib. de victoria veritatis, par. 1. arg. 16. dicit enim ſimili modo argumentari aduerſarios ſuos, qui inde probant locum Euangelij: ***Hoc eſt corpus meum***, accipiendum ſine tropo, quia multa loca in Scripturis accipiuntur ſine tropo. AT mentitur in caput ſuum; nos enim generali regula vtimur, ac dicimus vbiq; ſeruandam eſſe verborum proprietatem, niſi euidẽter doceatur alicubi eſſe tropum; ex illa vniuerſali regula ꝓbamus hunc locum accipiendum ſine tropo. Idem dico ad confirmationem; nõ rectè probari vbique cauendum ſenſum literalem, quia aliqui inde occaſionem errandi ſumpſerunt. Nam hoc modo probaremus etiam nunquam ſequendum ſenſum myſticum, quia inde occaſionem errandi ſumpſerunt Chiliaſtæ, Origeniſtę, Donatiſtæ, & alij: immò cauendum eſſet ab ipſa tota Scriptura, quia errores multi, ac ferè omnes ex ipſa malè intellecta orti ſunt.

SECVNDO peccat argumentum aduerſariorum, quia nullum exemplũ ſimile attulerunt. Nam in exemplis allatis, ſemper prædicatur de diſparato diſparatum, vt patet ex illis; Boues ſunt anni, Semen eſt verbum, Chriſtus eſt vitis, &c. in his enim cùm nullo modo poſſit fieri, vt illa propriè ſint vera, cogitur neceſſariò recurrere ad tropos. At in hac ſententia: ***Hoc eſt corpus***, non prædicatur diſparatum de diſparato, ſaltem verbis diſertis. Quid enim illud, ***Hoc***, referat, in quæſtione eſt, & non debet aſſumi tanquam certũ, quòd referat panem, cùm expreſsè Scriptura id non habeat. Deberent igitur adferre exemplũ, vbi de pronomine, ***Hoc***, prædicaretur aliquid tropicè.

Klebitius duo exempla ponit. VNVM argum. 16. Exod. 24. ***Hoc eſt Teſtamentum***: vbi, ***Hoc***, ſanguinem refert. ALTERVM in fine libri ex Confeſſione Ducis VVirtembergenſis, Ezech. 5. ***Iſta eſt Hieruſalem***: vbi demonſtratur imago Hieroſolymæ depicta in latere, vt patet ex c. 4. AT illud, ***Hoc eſt Teſtamentũ***, non legitur. Exod. 24. ſed, ***Hic eſt ſanguis Teſtamenti***; illud autem: ***Iſta eſt Hieruſalem***, non intelligitur de imagine Hieroſolymæ, ſed de ipſa vera Hieroſolyma, vt ex ipſo textu, & Hieronymi commen. patet. Nam etiamſi cap. 4. iuſſus fuerit Ezechiel depingere illam vrbem; tamen cap. 5. non loquitur amplius de illa imagine. ADDO, quod non ait Ezechiel, Hoc eſt Hieruſalẽ, oſtenſa imagine, ſed, ***Iſta eſt Hieruſalem***. Dominus

autem

autem dixit: *Hoc eſt corpus*, non Iſte eſt corpus, quod dicere debuit ſi panem oſtendere volebat.Itaq; non ſunt illa ſimilia.

TERTIO peccat argumentum, quòd multa falſa admiſcet.Nam QVAEDAM falsò citantur.vt verbi gratia: *Sacrificia ſunt expiationes*; citant Caluinus,& Klebitius ex Leuit.16. nec tamen habetur talis ſententia eo loco,aut alibi. Item citat Caluinus Pſal.84. v.8. vt probet arcam dici Deum. At non hoc ibi habetur;illa enim verba,ad quæ Caluinus reſpexit:*Videbitur Deus Deorum in Syon*, exponuntur ab Auguſtino, Hieronymo,Theodoreto,& aliis,nõ de arca,ſed de ipſo Deo vero, qui in cœleſti Syon in ſe videbitur:& in terrena Syon viſus eſt cùm carnem induiſſet. Adde, quòd etiamſi de arca intelligeretur hic locus,non propterea dici poſſet,Hæc arca eſt Deus, ſed per hanc arcam videtur Deus, vt per locum Deo ſacrum,in quo reſponſa dabantur.Sic etiam citat,& valde vrget Caluinus ex 1.Cor.12.*Eccleſia eſt Chriſtus*.At non hoc Paulus dicit,ſed hoc:*Ita & Chriſtus*.Vbi vocat Chriſtum,ipſum Dominum cum ſuo corpore myſtico; ſed non propterea licet dicere,Eccleſia eſt Chriſtus;ſicut nec dicimus,Corpus eſt caput, vel regnum eſt Rex, licet aliquando nomine Regis intelligamus ipſum Regem cum ſuo regno.Illud etiam: *Nondum erat Spiritus ſanctus*, Ioan.7. aliter habetur in textibus correctioribus, nimirum: *Nondum erat Spiritus datus*. Sic enim legit Didymus lib.2.de Spiritu ſancto,Auguſtinus tract.52.in Ioan. Leo ſerm.2. de Pentecoſte, & alij: Et præterea etſi legeretur: *Nondum erat Spiritus*, non propterea eſt ibi vllus tropus, ſed intelligeremus non fuiſſe Spiritum in Apoſtolis,vt legit Hieronymus quæſt.9.ad Hedibiam.

QVAEDAM citantur rectè,ſed malè exponuntur,vt illud: *Agnus eſt Paſcha,id eſt,tranſitus*.Nam Agnus Paſchalis non dicebatur Paſcha tropicè, quia ſignificaret tranſitum; nulla enim erat ſimilitudo inter agni occiſionem,& tranſitum Domini;ſed dicebatur propriè Paſcha, ſicut etiam feſtus dies dicebatur Paſcha, nomine deriuato ab illo tranſitu Domini, quia agnus immolabatur, & dies feſtus agebatur in memoriam & honorem illius tranſitus.Vnde in Euangelio abſolutè Agnus Paſchalis dicitur Paſcha:*Vbi vis tibi paremus comedere Paſcha?* &; *Neceſſe erat occidi Paſcha*, Marc.14.Luc.22.

ILLVD etiam 1.Corinth.10. *Petra erat Chriſtus*:ſecundum Chryſoſtomi,Theophylacti, Theodoreti, & Ambroſij expoſitionem

ſitionem veriorem, & literalem, non accipitur de petra materiali, quæ ſignificaret Chriſtum; illa enim non ſequebatur Hebræos: ſed de petra inuiſibili, & ſpirituali, quæ Iudæis omnia neceſſaria prouidebat; quæ petra verè, & propriè erat Chriſtus vt Deus. Etſi enim eſt tropus in eo, quòd Chriſtus vocatur petra, tamẽ per additionem, ſpiritualis, explicatur tropus, & determinatur illa vox ad Chriſtum ſignificandum; & proinde ipſa propoſitio: *Spiritualis petra erat Chriſtus*, propriè, non figuratè accipitur.

Caluinus, etſi in inſtitutione locò notato per petram intelligat ſaxum, tamen in vltima admonitione ad VVeſtphalum, intelligit aquam nomine petræ per metonymiam: aqua enim facilè ſequi poterat Hebræos per riuulos fluens. AT hoc commentum refutauit olim Theodoretus in hunc locum, & Petrus etiam Martyr non ei pepercit in commentario huius loci. Nam repugnat Scripturæ illa expoſitio: ſiquidem paulò pòſt indiguerunt rurſus aqua, vt patet Num. 20. & 21. qua certè non eguiſſent, ſi aqua de petra eos ſequuta fuiſſet.

Martyr duas expoſitiones adfert. VNAM, quòd illud: *Conſequente eos petra,* ſignificet, Obſequente, & miniſtrante eis petra. Quia tamen Græci Patres, qui optimè nouerant vim Græcæ vocis, ἀκολουθούσης, conſtanter explicant, *Comitante,* non, Obſequente, vt etiam Eraſmus, cui aduerſarij multum tribuunt: ideò ponit ALTERAM, quòd illud, *Comitante*, referatur ad Chriſtum, non ad petram, vt nos diximus. SED non aduertit hac ſua expoſitione, quam præ ceteris probare videtur, ſe deſtruere id, quod ſuprà dixerat. Nam hoc modo non poteſt habere tropum in Sacramẽtis. Nam ſi petra comitans non erat petra materialis, ſed Chriſtus petra inuiſibilis; certè non poteſt exponere: *Petra erat Chriſtus,* id eſt, petra ſignificabat Chriſtum; quod tamen ille maximè contendit.

Eſt tamen hìc OBSERVANDVM, non negari à nobis, quin petra illa materialis figura Chriſti fuerit, & aqua inde manans figura fuerit ſanguinis Chriſti: ſicut etiam non negamus ſpecies panis ſigna eſſe corporis Chriſti; ſed negamus per illa verba: *Petra erat Chriſtus,* explicari illam figuram, ſicut negamus per illa verba: *Hoc eſt corpus meum,* explicari ſignificationem ſpecierum panis.

ILLVD etiam: *Panis eſt communicatio,* 1. Cor. 10. non rectè exponitur, cùm aiunt: *Panis eſt communicatio, id eſt, ſignificat*

cat communicationem: ſed ſenſus eſt; Communicatio panis conſecrati in cœna Domini, nónne communicatio corporis Domini eſt?Vbi non eſt tropus vllus tollens veritatem rei, aut obſcurans ſententiam: nam accipitur vſitatè panis, pro panis vſu,& communicatione. Neq; eſt tropus in voce panis, quia loquitur de pane conſecrato, qui verè eſt corpus Domini, vt in ſequenti capite oſtendemus.

DENIQVE illùd: *Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis,* malè exponitur per illa verba, Baptiſmus ſignificat lauacrum: nam non ſignificat ſolùm, ſed verè etiam lauat animas à peccatis, quod ad ſe attinet, licet impediri poſſit effectus per noſtram indiſpoſitionem.

QVARTO peccat argumentum, quòd in omnibus locis adductis, vbi eſt vel tropus, vel aliquid obſcurum, ſemper additur explicatio, vt Geneſ.17. vbi Circumciſio vocatur fœdus; ibidem dicitur etiam ſignum fœderis. Exod.12. vbi agnus dicitur phaſe; ibidem dicitur victima tranſitus Domini. 1.Cor. 10. *Petra erat Chriſtus.*ibidem explicatur de ſpirituali conſequente eos petra: denique in omnibus parabolis, & viſionibus, ſeu ſomniis, ſemper indicatur parabolam eſſe, vel viſionem myſticam.

Vbi præterea eſt ADNOTANDVM in eiuſmodi locis parabolarum, ſimilitudinum, viſionum,&c. ſine vllo tropo poſſe accipi,*Eſt,*pro Significat;quia eſſentia talium rerum tota poſita eſt in ſignificando,ſicút ſuprà diximus de explicatione vocabulorum.Vt verbi gratia cùm dicitur Geneſ.41. *Septem boues ſunt ſeptem anni,* non eſt ſenſus, quod boues ſignificent annos,ſed quòd boues in viſione oſtenſi ſunt ad ſignificandos annos.Hæc autem ſententia: *Hoc eſt corpus meum,*vt ſæpe diximus, non eſt explicatio ſigni, aut parabolæ, ſed aſſertio rei. Quocirca Caluinus lib.4.Inſtitut.cap.17.§.21.allaturus exemplum troporum, præfatur ſe nolle adferre exempla ex parabolis, nimirum aduertebat illa non eſſe ad rem.

SEPTIMVM argumentum eſt Caluini lib.4. Inſtit. cap.17. §.23.Si corpus in illa ſententia:*Hoc eſt corpus meum,*accipitur propriè, vel ſignificat ſolum corpus, vel totum Chriſtum. Si ſolum corpus; ergo erit alicubi corpus Domini ſine anima, ſanguine,& deitate.Si totum Chriſtum;ergo erit confuſa battologia:*Hoc eſt corpus,*&,*Hic eſt ſanguis,*idem enim iſta ſignificabunt, & poterit dici de pane: *Hic eſt ſanguis,* & de calice:

Hoc

Hoc eſt corpus. Confirmatur, quia ſi totum Chriſtum ſignificat vox, *Corpus,* erit tropus, qui dicitur, Intellectio: non ergo poſſumus tropos fugere in hac ſententia, niſi impiè diſtrahamus corpus Domini à ſanguine ipſius.

Respondeo, verba propriè ſignificare; & nomine corporis ſolum corpus intelligi, nomine ſanguinis ſolum ſanguinem; nec tamen diſtrahitur corpus à ſanguine, quia coniuncta ſunt illa ob neceſſariam concomitantiam, licet iſta coniunctio non ſignificetur illis vocibus: ſicut neque negatur. Quemadmodum ſi quis demonſtrato corpore Petri, dicat; Hoc eſt corpus Petri; is propriè ſolum corpus ſignificat; nec tamen ſequitur corpus illud carere anima, quia non ait ille; Hoc eſt corpus ſine anima, ſed ſimpliciter; Hoc eſt corpus, quod eſt verum, ſiue ibi ſit anima, ſiue non ſit: quare neq; vlla eſt hîc battologia, neq; intellectio. Quanquam ſi cogeremur intellectionem admittere, non grauatè id faceremus, quia magnum eſt diſcrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: illa enim non tollit rei veritatem, iſtæ tollunt. Vnde in illis verbis: *Verbum caro factum eſt,* Catholici omnes intellectionem, qua ex parte intelligimus totum, omnes admittunt, metonymiam nulli, ſicut nec metaphoram, niſi hæretici, qui negant veram carnem in Chriſto.

Octavvm argumentum Caluini §.20. & Martyris in cap. 11.1. Corint. & aliorum, ex illis verbis: *Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine.* Hic enim duplex tropus neceſſariò eſt admittendus. Primvs in voce, *Calix,* accipitur enim omnium conſenſu continens pro re contenta, qui tropus dicitur metonymia. Secvndvs in voce Teſtamenti: neque enim vinum, aut ſanguis eſt propriè Teſtamētum, ſed ſignum Teſtamenti. Quod probant Primo, quia alioqui ſingulis diebus renouaretur Teſtamentum Chriſti, & præcedens antiquaretur. Secvndo, neceſſe eſſet ſæpe Chriſtum mori: Teſtamentum enim non valet, niſi moriatur, qui teſtatus eſt, Hebr. 9. Præterea Tertio Matthæus ait: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti;* ergo ſanguis non erat Teſtamentũ; at quod erat in calice erat Teſtamētum, teſte Luca; ergo in calice non erat ſanguis. Qvarto Lucas, & Paulus dicunt, calicem eſſe Teſtamentum in ſanguine; ergo quod erat in calice, non erat ſanguis: eſſet enim ſenſus; Hic ſanguis eſt Teſtamentum in ſanguine; quod eſt abſurdum, & impoſſibile. Nam quando

vnum

vnum eſt in alio, non poſſunt illa eſſe vnum & idem, niſi dicamus idem eſſe in ſeipſo. Ex his colligit Caluinus exponi debere verba Matthæi, & Marci per verba Lucæ, & Pauli, quia illa ſunt pauciora, iſta plura. Itaque illud: *Hic eſt ſanguis meus,* quod Matthęus, & Marcus dixerunt, ſic debet exponi; Hoc eſt Teſtamentum in ſanguine meo, id eſt, ſignum Teſtamenti ſanguine meo confirmati; & ſimiliter illud: *Hoc eſt corpus meum,* exponi debet; Hoc eſt Teſtamentum in corpore meo. Non ſolùm enim ſanguis, ſed etiam corpus Chriſti Teſtamẽtum nouum ſtabiliuit: non ergo propriè accipi poteſt vocabulum corporis, niſi idem eſſe velimus corpus, & Teſtamentum in corpore. Atque hic videtur eſſe Achilles Caluini in hac materia.

RESPONDEO, non negamus in verbo, *Calix,* tropum eſſe; ſed tropum ibidem clariſſimè explicatum; quod de tropo, quem aduerſarij ponunt in voce, *Corpus,* dici non poteſt. Dominus enim ait: *Accipite, bibite, hic eſt calix;* at certè non bibitur vas, ſed liquor in eo contentus. ITEM (vt ſuprà diximus) Lucas addit in calicem: *Qui pro vobis effunditur;* at vas non effunditur, ſed liquor. DENIQVE, quod Lucas, & Paulus dicunt: *Hic eſt calix;* Matthęus, & Marcus dixerunt. *Hic eſt ſanguis.* oportet autem exponere obſcura verba per clariora, & figurata per propria. Certè ſi idem homo de eodem vaſe diceret; Bibite ex hoc poculo, & adderet; Bibite ex hoc vino, nemo dubitaret illo poculo contineri vinum, & eum hominem explicare voluiſſe, quid in poculo contineretur: cùm ergo idem Spiritus ſanctus de eadem re dicat per duos ſcriptores ſanctos: *Hic eſt ſanguis,* per alios duos: *Hic eſt calix,* dubitari non debet, eo calice ſanguinem contineri. Demonſtrent aduerſarij explicari tam clarè in Scripturis tropum, quem fingunt in vocabulo corporis, & vicerunt. Omitto quod accipere calicem pro re contenta in calice, eſt tropus tam vſitatus & vulgaris, vt non minus apertus ſit, quàm voces ipſæ propriæ.

Quantum ad alterum tropum, quem ponunt in voce, *Teſtamenti,* dico nullum eſſe ibi tropum. OBSERVANDVM enim eſt duo eſſe, quæ nomine Teſtamenti appellari ſolent. PRIMO, ipſa voluntas teſtatoris, quæ de hæreditate diſponit, ſiue ſit abſoluta, ſiue conditionem requirat, & pactum etiam dici poſſit. Sic accipitur Exod. 24. *Hic eſt ſanguis fæderis;* ſeu (vt citat Apoſtolus Hebr. 9.) *Hic eſt ſanguis Teſtamenti;* eſt enim

enim ſenſus: Hic eſt ſanguis, quo ſancitur, & confirmatur voluntas, pactum, promiſſio Dei. Sic accipitur etiam Geneſ. 17. vbi Circumciſio dicitur ſignum fœderis. & Galat. 4. Hebr. 8. & Hierem. 31. vbi diſtinguuntur duo Teſtamenta.

Secvndo, vocatum eſt Teſtamentum authenticum inſtrumentum, quo continetur voluntas teſtatoris, & per quod acquirit hæres ius ad hæreditatem. Et hoc modo non impropriè vocamus Teſtamentum vetus & nouum, ſacra Biblia, in quibus continetur voluntas Dei de bonis temporalibus dandis populo Hebræorum, & de bonis æternis dandis populo Chriſtianorum: necnon Sacramenta, quæ ſunt inſtrumenta authentica, quibus applicatur nobis ius ad hæreditatem; immò etiam ipſa hæreditas ſaltem ex parte. Hæreditas enim eſt gratia, & gloria: datur autem nobis per Sacramenta in præſenti gratia, & ius ad gloriam. Vnde Circumciſio, quę erat Sacramentum Teſtamenti veteris, & per quod dabatur Hebręis ius ad terram promiſſionis, Teſtamentum vocatur Eccleſ. 4. *In carne eius ſtare fecit Teſtamentum.* Eadem etiam dicitur ſignum fœderis, & ipſum fœdus, Geneſ. 17. & vtrumque propriè. Nam erat ipſa ſignum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promiſſione: & ſimul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro inſtrumento, quo explicatur illa promiſſio. Inter omnia autem Sacramenta dicitur Teſtamentum præcipuè ipſa Euchariſtia, quia non ſolùm eſt inſtrumentum conferendæ hæreditatis, ſed etiam continet apertiſſimam repręſentationem effuſionis ſanguinis Domini, à quo vim ſuam habet Teſtamentum nouum.

Ex his ad omnes obiectiones reſpondemus. Ad Primam nego, quotidie fieri nouum Teſtamentum, & antiquari præcedens. Nam celebratio Euchariſtiæ non eſt noua inſtitutio Teſtamenti, ſed repetitio eiuſdem; vt cùm deſcribitur ſæpius idem Teſtamentum, quæ repetitio fit ad applicandam hæreditatem variis hæredibus, qui ſubinde exoriuntur; ſicut etiam Circumciſio repetebatur ſæpiſſimè, nec tamen antiquabatur præcedens.

Ad Secvndam nego, debere Chriſtum quotidie mori. Nam mors eius non fuit Teſtamentum, ſed confirmatio Teſtamenti: ſufficit autem vna eius mors ad confirmandum Teſtamentum ipſius, etiamſi infinities repetatur.

Ad Tertiam dico, in Matthęi verbis: *Hic eſt ſanguis Te-*

ſtamenti, accipi vocem Teſtamenti 1. modo, id eſt, pro diuina promiſſione: in verbis autem Luc. *Hic calix Teſtamentum eſt*, accipi 2. modo, id eſt, pro inſtrumento illius promiſſionis. Itaq; vtrumq; eſt verè ac propriè dictum.

Ad QVARTAM dico, non eſſe abſurdam loquutionem: *Hic calix Teſtamentum eſt in meo ſanguine*, etiamſi illud: *Hic calix*, ſignificet, Sanguis in calice contentus. Nam ſanguis accipitur diuerſo modo in his duobus locis. Cùm enim dicitur: *Hic calix*, ſumitur ſanguis in eo contẽtus, vt eſt ſub ſpeciebus vini, & eſt Sacramentum, ac proinde Teſtamentum; cùm autem dicitur, *In ſanguine meo*, ſumitur pro ipſo ſanguine viſibiliter in cruce effuſo, vt hic ſit ſenſus; Hic calix, id eſt, res cõtenta in hoc calice ſub ſpeciebus vini, eſt nouum Teſtamentum dedicatum, & ſancitum in ſanguine meo.

Ad illud quod obiiciunt, neceſſariò diſtingui ea, quorum vnum eſt in alio, RESPONDEO; illud (*in*) hoc loco non ſignificare continentiam, ſed cauſſam inſtrumentalem: eſt enim poſitum (*in*) loco (*per*) vt ſit ſenſus; Teſtamentum nouum in ſanguine Chriſti ſanciri, id eſt, per Chriſti ſanguinem. Quomodo dicitur Rom. 3. Chriſtus propitiator in ſanguine ſuo. & Rom. 5. dicimur iuſtificati in ſanguine Chriſti. & Epheſ. 2. *Qui eramus longè, facti ſumus propè in ſanguine eius.*

Denique ad conſequentias illas Caluini, dico non debere exponi Matthæum per Lucam, neq; contrà; quia vterq; propriè loquitur, & ſatis apertè: tamen ſi tropus eſſet in illis verbis: *Hic calix Teſtamentum eſt*, deberet exponi per verba Matthæi, quæ ſunt clariora: *Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti*. Poteſt tamen concedi Caluino, licere dicere, Hic eſt ſanguis Teſtamenti, id eſt: *Hic calix Teſtamentum eſt in meo ſanguine.* & etiam: *Hoc eſt corpus meum*, id eſt, Teſtamentum in corpore meo. Neq; ſequitur corpus accipi figuratè: quia, vt diximus, verum corpus, & ſanguis Domini ſub ſpeciebus panis, & vini, verè, & propriè Teſtamentum ſunt.

NONVM argumentum, ex illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*. Nam memoria eſt rerum abſentium; ergo panis, & vinum non ſunt corpus, & ſanguis, nec in ea mutantur, ſed ſunt mera ſymbola rei abſentis; ergo corpus, & ſanguis figuratè accipiuntur pro ſigno corporis, & ſanguinis. Confirmatur, quia commemoratio mortis Domini eſt proprius finis ſymbolorum illorum Euchariſtię: ipſius autem veri

corporis

corporis alius eſt finis ſublimior. At Dominus in inſtitutione Sacramenti ſolùm meminit commemorationis; ergo corpus figuratè accipitur pro ſymbolo corporis.

RESPONDEO, quid ſit, *in mei memoriam,* explicatum eſſe à Paulo 1.Corin.11.illis verbis: *Mortem Domini annunciabitis donec Veniat.* Itaq; iubemur ſumere Euchariſtiam in memoriam Dominicę paſſionis, & mortis, quę non præſens, ſed abſens eſt, immò non eſt, ſed fuit. Ad confirmationem RESPONDEO, Dominum meminiſſe vtriuſq; finis. Nam cùm ait: *Hoc eſt corpus meum, quod pro Vobis datur.* Et: *Hic eſt ſanguis, qui pro Vobis effundetur in remiſſionem peccatorum,* apertè ſignificat finem huius Sacramenti eſſe peccatorum remiſſionem. ADDE, quòd de fructu Sacramenti huius multa dixerat Dominus, Ioan.6.vt neceſſe non fuerit hîc plura adiungere.

DECIMVM argumentum ex illis verbis: *Non bibam amodò ex hoc genimine Vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei.* Hæc dicuntur poſt conſecrationem; ergo etiam poſt conſecrationem vinum fuit, quod erat in calice, ergo non fuit ſanguis, niſi figuratè.

RESPONDEO, ex Luca apertè colligi verba iſta pertinere ad calicem vini, quem dedit Apoſtolis Dominus poſt eſum Agni Paſchalis ante conſecrationem myſteriorum; ac proinde alios duos Euangeliſtas non narraſſe hoc ſuo loco. Nam INPRIMIS Lucas meminit duorum calicum, vnius ante conſecrationem panis, alterius poſt conſecrationem panis; & de priore non dicit: *Hic eſt ſanguis,* vel, *Teſtamentum in ſanguine,* ſicut dicit de poſteriore: de eodem autem priore dicit: *Non bibam de hoc genimine Vitis.* PRAETEREA coniungit Lucas iſta verba: *Non bibam de genimine Vitis,* cum illis: *Non manducabo ex hoc,* nimirum Paſchate, *donec impleatur in regno Dei.* At certum eſt Paſcha ibi vocari Agnum Paſchalem, quo nomine vtuntur in hac ſignificatione omnes tres Euangeliſtæ; ergo pertinent illa verba: *Non bibam de genimine Vitis,* ad vinum, quod biberunt, cùm Agnum Paſchalem comederent.

DICES, Matthæus, cap.26.non facit mentionem, niſi vnius calicis, nimirum Euchariſtiæ; ergo cùm ait: *Non bibam de hoc genimine Vitis,* illud; *Hoc,* refertur ad calicem Euchariſtię, non ad alium: videtur enim valde abſurdum, vt demonſtret calicem alterum, de quo nihil omninò dixerat. RESPONDEO, Matthæum non demonſtraſſe vllum calicem ex duobus, ſed

ſimpliciter demõſtraſſe vinum, quod erat in menſa, vel quod biberant in cœna: tamen ex Luca colligimus, Dominum non ſolùm reſpexiſſe ad vinum, quod biberant, ſed etiam ad certum quoddam poculum, quod ipſe Apoſtolis porrexit in fine cœnæ Iudaicæ, dum imponeret finem legalibus, quod Matthæus, vt multa alia, prætermiſit.

Si rurſus obiicias Auguſtinum, qui lib.3. de conſenſu Euangeliſtarum, cap.1. dicit, Lucam non narraſſe hiſtoriam ſuo ordine, ſed per anticipationem narraſſe id, quod ſuo loco Matthæus, & Marcus narrârunt. RESPONDEO, Auguſtinum non expendiſſe hunc locum diligenter, vt ex eo patet, quòd breuiſſimè ſe expediuit ab hac difficultate. Porrò Hieronymus in cap.26. Matth. Beda, & Theophylactus in cap.22. Lucę, apertè duo pocula diſtinguunt in cœna Domini, & de priore, quod erat Iudaicum, intelligunt illa verba: *Non bibam de genimine vitis*. ADDE, quod multò probabilius eſt (ſi nulla alia eſſet ratio) Matthæum, & Marcum non narraſſe ſuo loco rem parui momenti, quàm Lucam non narraſſe recto ordine ſummum myſterium. DENIQVE, ſi conuinceremur, verba illa Domini: *Non bibam de hoc genimine vitis*, dicta eſſe poſt conſecrationem calicis; adhuc nihil aduerſarij obtinerent. Poſſent enim, ac deberent ea verba referri, nõ ad calicem conſecratum, ſed antea potatum; vt ea refert Anſelmus in eum locum Matthæi: non enim voluit Dominus dicere, ſe non amplius celebraturum Euchariſtiam, ſed non ſe bibiturum more humano ad reficiendas vires.

CAPVT XII.

Probatur veritas corporis Domini in Euchariſtia ex locis Scripturæ, quæ continent vſum huius Sacramenti, ac primùm ex cap.10. prioris ad Corinthios.

QVARTVM argumentum ex Scripturis ſumi diximus ex his locis, quæ declarant vſum Euchariſtiæ tempore Apoſtolorum. Sunt autem duo loca pręcipua, quę ad propoſitum faciunt. VNVS habetur 1.Cor.10. in illis verbis: *Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt? & panis quẽ frangimus, nónnè communicatio corporis Chriſti eſt?*

Ex hoc loco plura ſumuntur argumenta ad veritatem Catholicam comprobandam. PRIMVM, ex illis verbis: *Calix benedictionis, cui benedicimus.* Significatur enim his verbis, conſecrationem neceſſariam eſſe ad hoc Sacramentum conficiendum; quæ tamen neceſſaria non eſſet, ſi tantùm contineret hoc Sacramentum figuram, ſeu repræſentationem ſanguinis Domini: ad hoc enim ſufficeret prima inſtitutio, & voluntas Chriſti declarata in Scripturis. Nam Manna, & aqua de petra, & Agnus Paſchalis erant etiam figuræ, & ſigna corporis Chriſti, immò & Sacramenta ſecundum aduerſarios, eiuſdem generis cum noſtra Euchariſtia, & tamen nulla erat neceſſaria conſecratio ad hoc, vt Manna, & Agnus Paſchalis eſſent figuræ, vel Sacramenta.

ATQVE hinc refellitur expoſitio Caluini, & Martyris in commentario huius loci, qui dicunt benedictionem calicis eſſe conſecrationem, qua efficitur, vt vinum commune ſit Sacramentum. Nam ſi ita eſſet, vel quia Sacramentum eſt ſignum ad placitum, vel quia habet analogiam quandam ad rem ſignatam ex natura rei. Non primum, quia ad illud ſufficit prima inſtitutio. Non ſecundum, quia illa analogia cùm ſit naturalis, eſt in re ante omnem conſecrationẽ: quod enim panis, & vinum alant corpora, ſicut Chriſti corpus, & ſanguis animas, non habent ex conſecratione, ſed ex natura. Denique cur in aqua Baptiſmi nulla eſt neceſſaria benedictio, vt Baptiſmus ſit Sacramentum? cur etiam in Manna, & aqua de petra, & Agno Paſchali? Neq; dicere poſſunt, hanc benedictionem calicis eſſe ſimilem illi, quam adhibemus in mẽſa communi ad benedicendos cibos. Nam illa adhibenda eſt, ne videamur ingrati creatori, & eſt vtilis, non autem planè neceſſaria: nam etiam ſine benedictione cibi ſapiunt, & nutriunt. At hîc fatentur etiam aduerſarij neceſſariam eſſe conſecrationem, vt vinum fiat Sacramentum.

SECVNDVM argumentum ſumitur ex illis verbis: *Panis quem frangimus.* Nam in myſterio Euchariſtiæ fractio idem eſt, quod immolatio, ſiue oblatio; vt patet ex illis verbis Pauli, 1.Cor.11. *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Nam & Caluinus, & Martyr, & multi ex Catholicis referunt hoc ad paſſionem; & Caluinus diſertis verbis dicit: Frangi, in eo loco idem eſſe, quod immolari. Ergo etiam hoc loco fractio erit immolatio: eſt enim verbum eiuſdem auctoris, in eadem

epiſtola, & de re eadem tractantis. Et confirmatur, quia Paulus calicem deſcripſit per verba conſecrationis, non per verba diſtributionis: non enim dixit; calix, quē propinamus, ſed, *cui benedicimus*; ergo etiam panem deſcribere debuit per verba conſecrationis, nō diſtributionis. Ergo illud, *frangimus*, non ſignificat diſtribuimus, ſed offerimus, & immolamus Deo, quod fit per verba conſecrationis. Si autem frangere eſt immolare, ſequitur neceſſariò, vt vox illa, *panis*, non ſignificet panem triticeum, ſed ipſum Chriſti corpus, quod eſt panis ſuperſubſtātialis, & cœleſtis. Neq; enim panem triticeū immolamus, ſicut etiam paulò infra, cùm dicitur: *Vnus panis, vnum corpus multi ſumus,* non accipitur nomen panis pro pane triticeo, ſed pro corpore Chriſti: non enim ſumus nos panis triticeus, ſed panis quidam myſticus, id eſt, (vt Apoſtolus exponit) vnum corpus Chriſti. Hinc autem euidenter probatur, Chriſti corpus verè eſſe præſens in cœna. Nam non immolamus panem (vt diximus) triticeum, ſed corpus Chriſti; neque corpus Chriſti, vt eſt in cœlo; ergo vt eſt in ipſa menſa ſub ſpecie panis. Ad hoc argumentum reſponderi non poteſt, niſi admittēdo duplicem æquiuocationem; vnam in verbo, *frangimus*, alteram in nomine, *panis*: quare id ſaltem obtinebimus, vt noſtra explicatio ſit cenſenda aptior, cùm non admittat æquiuocationes, & Paulum per Paulum exponat.

Tertivm argumentū ſumitur ex illis verbis: *Communicatio ſanguinis Domini.* Et: *Communicatio corporis Domini eſt.* Vbi notandvm eſt, vocem κοινωνία tripliciter accipi in Scriptura. Aliqvando enim ſignificat diſtributionē, vt Rom. 12. *Neceſſitatibus Sanctorum communicātes.* Et hoc modo exponendum eſſe hunc locū negant aliqui Sacramentarij, vt Klebitius in ſolut. 1. arg. ne cogātur admittere, diſtribui cū ſpecie panis ipſum Chriſti corpus. Sed Martyr, & alij, etſi ipſi quoq; Sacramentarij ſint, non reiiciunt hanc expoſitionē. Nam ſatis putant ſe præſidij habere in ſuo tropo contra omnia argumenta: dicunt enim diſtribui quidem corpus Chriſti cū ſpecie panis, ſed ſignificatiuè, & ſpiritualiter tantùm. Aliqvando κοινωνία ſignificat ſocietatē, ſeu confœderationē, vt Gal. 2. *Dederunt mihi, & Barnabæ dexteras ſocietatis.* Et hanc ſignificationē videntur Caluinus, & Martyr anteponere ceteris, vt ſenſus ſit, calicis ſacri potū ſignū eſſe ſocietatis, quæ eſt omnibus fidelibus, qui eodem ſanguine redempti ſunt, atq; eodem

etiam

etiam ſpiritualiter hauſto nutriuntur. Deniq; ALIQVANDO ſignificat participationem eiuſdem rei, vt Epheſ. 4. *Tribulationi meæ communicantes*, id eſt, participes effecti. Et hanc ſignificationem ſequitur ex aduerſariis Klebitius loco citato, & vt ipſe dicit, etiam Melanchthon. Sed certè omnes videntur probabiles, & in idem recidere: ſiue enim ſit diſtributio, ſiue confœderatio, ſiue participatio, omnium conſenſu, Paulus docet ſumi in Sacramento corpus Domini.

Sed tota difficultas eſt, an corporaliter, realiter, propriè ſumatur ſanguis, & caro, an ſolùm ſignificatiuè, & ſpiritualiter. Quod autem corporaliter, & ꝓpriè, probari poſſet omnibus argumentis, quibus ſuprà ꝓbauimus ꝓpriè eſſe intelligenda illa verba inſtitutionis: *Hoc eſt corpus meum*; ſed illis omiſſis, tripliciter id probamus. PRIMO, q̃a ſenſus proprius, & literalis ſemper eſt eligendus, niſi euidenter probetur contrariũ. Neq; debẽt à nobis petere aduerſarij, cur ſequamur propriũ ſenſum verborũ: ſimile eñ id eſſet, ac ſi quis peteret ab iis, qui ſunt in itinere, cur ſequantur viam communẽ, & tritã: nemo enim ſanus id quęrit; vel cur ingrediamur per portã, non per feneſtrã.

SECVNDO, quia ſic expoſuerunt veteres ſancti, ac præſertim CHRYSOSTOMVS, quem alij ſequuntur. Nam in comment. huius loci, id eſt, hom. 24. in priorem ad Cor. exponens iſta verba: *Calix benedictionis, &c. Horum*, inquit, *Verborum hac ſententia eſt; quod eſt in calice, id eſt, quod à latere fluxit, & illius ſumus participes*. & addit: Paulum noluiſſe dicere μετοχὴν, id eſt, participationem, ſed κοινωνίαν, id eſt, communicationem, vt indicaret per hoc Sacramentum ita participari corpus, & ſanguinẽ Domini, vt fiant vnum, participans, & res participata, intima quadam, & vera coniunctione, quomodo verè coniuncta ſunt per Incarnationem verbum Dei, & caro. Certè Dei verbum, & caro non ſunt coniuncta figuratè, aut per fidẽ tantùm, ſed verè, & realiter. Cyrillus quoq; lib. 10. in Ioan. c. 13. ex hoc loco probat, Chriſtũ per Euchariſtiã nobis vniri non ſolùm per charitatẽ, ſed etiam verè, & corporaliter.

TERTIO, probatur ex intentione, & propoſito Apoſtoli, quod erat auertere Corinthios à ſacrificiis Gentilium, & ab eſu carnium immolatarum, vt patet ex toto contextu: auertit autem illos oſtendendo menſam, & ſacrificiũ longè præſtantius, quo frui poſſunt. Illuſtrat autem rem totã Chryſoſtomus inſigni ſimilitudine. Sicut enim amans quiſpiam, cùm videt

perſonam à ſe amatam deſiderare veſtes, aut aliud aliquid alicuius alterius, continuò offert ipſe ſua illis meliora, & præſtantiora: ita etiam Apoſtolus, cùm videret Corinthios deſiderare ſanguinem ſacrificiorum, & eſum carnium immolatarum, vt eos reuocaret, oſtẽdit illis menſam Domini, in qua ſanguinem, & carnem habent ſine comparatione prętantiorem. Sed ſi vera eſſet ſententia aduerſariorum, nihil Apoſtolus obtinuiſſet. Si enim vera caro, & verus ſanguis non eſt in altari, ſed tantùm figura & ſignum, non magis mouebit oratio Apoſtoli, quàm moueret qui perſonæ amatæ offerret veſtem ſericã depictam, vt eam auerteret à veſte ſerica vera concupiſcenda.

CAPVT XIII.

Idem probatur ex cap.11. prioris ad Corinth.

ALTER locus ad vſum Sacramenti pertinens habetur cap.11. prioris ad Cor. vbi pręter verba inſtitutionis, quæ ſuprà tractata ſunt, habentur illa verba: *Qui manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Et ſuprà: *Reus erit corporis, & ſanguinis Domini.* Hinc enim conficitur hoc argumentum. Reprehenduntur quidam, quod indignè recipiant corpus Chriſti, & inde dicuntur non vitam, ſed iudicium haurire. At iſti non recipiunt ſpiritu, & fide corpus Chriſti, quia vtiliter reciperent, ſi ita reciperẽt; ergo recipiunt ſolo corpore; ergo corpus Chriſti verè præſens eſt in Euchariſtia, neq; enim ore corporali ſumi poteſt corpus Chriſti, vt eſt in cœlo.

Aduerſarij duobus modis eludere conantur hunc locum: dicunt enim eos, qui indignè accedunt, duplici de cauſſa reos fieri corporis Domini, & iudicium ſibi manducare. PRIMO, quia non recipiunt verè corpus Domini, quod eis in illis ſymbolis Deus offert, quod idem eſt, ac ſi illud in terram abiicerent, & conculcarent. SECVNDO, quia iniuria afficiunt ſymbola corporis Domini: iniuria autem ſymboli, ſeu imaginis refertur ad ipſum, cuius eſt ſymbolum, vel imago. Vtramque cauſſam breuiter attingit Caluinus, lib.4. Inſtitut. cap.17. §.33. fuſiùs autem Petrus Martyr in commen. huius loci, vbi ponit exemplum ſtatuæ principis, & Petrus Boquinus in lib. contra Heſhuſium, pag.164. vbi etiam adfert exemplum Theodoſij, qui

qui grauiſſimè puniuit, qui vxoris ſuæ imaginem affecerant contumelia.

Sed neutra cauſſa ſolida eſt. Ac, vt à poſteriore incipiamus, miranda eſt inconſtantia Caluiniſtarum. In cauſſa enim imaginum non putāt ſe peccare in Chriſtum & Sanctos, cùm eorum imagines demoliuntur; & rident Catholicos, cùm illis obiiciunt, honorem, & contumelias imaginum referri ad exemplar: nunc autem ſummum ſacrilegium eſſe volunt indignè ſumere figurata corporis Chriſti, quòd ea iniuria in Chriſtum ipſum redundet. Porrò Klebitius tam eſt ſine mente, vt in eadem pagina in ſolutio. 7. argumen. inuehatur in eos, qui imagines Chriſti, & Sanctorum nón demoliuntur, in qua dixerat peccare eos, qui indignè ſumunt ſymbola corporis Domini; quia in Regem peccat, qui ſigillo eius iniuriam facit, quia nimirum in ſigillo ineſt Regis imago.

Praeterea non cenſetur fieri iniuria imagini, niſi quādo eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriam faciat: ſi enim alia de cauſſa imago diſcerpatur, conculcetur, maculetur, vt ſæpiſſimè vſu venit in imaginibus, vel humi depictis, vel in vaſis, veſtibus, aliisq; eiuſmodi rebus exiſtentibus, nemo dicit violatum eſſe eum, cuius illæ imagines ſunt. At qui Sacramentum Euchariſtiæ percipiunt cum cōſcientia peccati læthalis, rei fiunt corporis Domini, & iudicium ſibi manducant, etiamſi non acceſſerint animo Euchariſtiam violandi: non igitur illa cauſſa eſt huius peccati, quòd Euchariſtia ſit figura corporis Chriſti.

Ad haec, ſi ideò peccarent, qui indignè ſumunt Euchariſtiam, quia illa Chriſtum repræſentat; non liceret homini peccatori aſpicere, vel tractare imaginem Chriſti depictam; neque verbum Dei audire. Nam iſta etiam Chriſtum repræſentant, & offerunt, immò opinione aduerſariorum, melius verbi Dei prædicatio Chriſtum nobis ſignificat, & offert, quàm vllum Sacramentum. Et cur, quæſo, Manna, & aquam de petra ſumebant promiſcuè boni, & mali; digni, & indigni, & tamen non dicebantur vlli rei corporis Domini, neque iudicium ſibi manducabāt, licet illa etiam Chriſtum repræſentarent, & offerrent eo modo, quo Euchariſtia aduerſariorum ſententia?

Si obiicias non licuiſſe in Teſtamento veteri homini polluto edere de carnibus ſacrificij, Leuit. 7. nec de panibus

 propo-

propoſitionis, 1.Reg.21. RESPONDEO, id pro nobis facere. Illa enim, quia erant typi quidam, & figuræ Sacramenti Euchariſtiæ, exigebant munditiam quandam corporalem, vt inde intelligeremus ſpiritualem munditiam, quam exigit res figurata.

Si rurſus OBIICIAS, in Baptiſmo eſſe aquam veram, & naturalem, & non Spiritum ſanctum ſub ſpeciebus aquæ; & tamen, qui aquam illam ſine debita diſpoſitione ſumit in Baptiſmo, ſine dubitatione peccat in Sacramentum Dei, & proinde etiam in ipſum Deum. RESPONDEO, id quidem eſſe verum, peccare, qui Sacramentum quodcunque indignè, & ſine diſpoſitione ſumunt, quia ponunt obicem gratiæ Dei, non autem quia materia illa ſignificat, vel repræſentat aliquid ſacrum. At in Euchariſtia ſumenda præter diſpoſitionem, ne in vacuum Sacramentum recipiatur, requiritur etiam ſingularis quædam, & ſpecialis reuerentia, & puritas. Quod patet tum ex verbis Pauli: *Reus erit corporis Domini; Iudicium ſibi manducat.* nihil enim tale de vllo alio Sacramento vſquam legimus, nec vllus diceret reum eſſe Spiritus ſancti, qui aquam Baptiſmi indignè tractat: tum ex pœna, qua puniebantur olim, qui Sacramentum Euchariſtiæ indignè percipiebant; nam vel ægrotabant, vel moriebantur, vt Apoſtolus teſtatur: *Ideò inter vos multi infirmi, & dormiunt multi*; & exempla aliqua refert Cyprianus in ſermone de lapſis, qualia de Baptiſmo nuſquam inueniuntur: tum denique, quòd ſemper in Eccleſia diligentiſſimè cauerint, ne vlla particula Euchariſtiæ in terram caderet. TERTVLLIANVS de corona militis: *Calicis, aut panis noſtri aliquid decuti in terram, anxiè patimur:* at aquam Baptiſmi ipſi proiicimus, dum baptizamus. Quare non ideò ſolùm honoranda eſt Euchariſtia, quia eſt Sacramentum, vel figura, vel ſignum corporis Domini, ſed ob aliam longè maiorem cauſſam: nulla autem fingi poteſt, niſi quia ipſum Dominum verè continet, nam cetera communia ſunt aliis Sacramentis, & figuris.

Iam ALTERA cauſſa, quam adferunt aduerſarij, cur Paulus reprehendat indignè ſumentes Euchariſtiam, quòd videlicet illi non recipiant verè corpus Domini, quod ſacra ſymbola illis offerunt; nihil habet probabilitatis. NAM Apoſtolus non dicit eos peccare, quòd non recipiant, ſed quòd recipiant

piant indignè:vbi crimen ponit in ipſa ſumptione, non in omiſſione ſumptionis.

PRAETEREA illa verba: *Iudicium ſibi manducat, et bibit*, apertè indicant, ipſum, quod ſumitur ab indignis, adferre illis mortem, cùm aliis adferat ſalutem: hoc enim eſt manducare iudicium, ſumere aliquid, quod ſumptum noceat.

PRAETEREA illa verba: *Non diiudicans corpus Domini*, quid aliud ſignificare poſſunt, niſi non diſcernens corpus Domini; ſed ita ſumens, ac ſi non eſſet corpus Domini? vbi certè non negatur manducatio veri corporis, ſed aſſeritur maximè.

PRAETEREA, ſi nollent impij ſumere corpus Chriſti, non accederent ad Communionem: ergo cùm accedunt, nō in eo peccant quod nolunt corpus Domini, ſed in eo, quod illud volunt, cùm ſint eo indigni.

DENIQVE omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum ſemper intellexerũt. Baſilius lib.2. de Baptiſmo, cap.3. Chryſoſtomus homil.24. in priorem ad Corinth. prope finem; homil.83. in Matthæum, & homil.45. in Ioannem. Origen. homil.2. in Pſal.37. Heſichius lib.6. in Leuiticum, cap.26. Hieronymus in 1. cap. Malach. Theophylactus, Oecumenius, Ambroſius, & Theodoretus in cap.11. primę ad Corinth. in eo ponunt peccatum, de quo loquitur Apoſtolus, quod immundi, ac ſordidi puriſſimum Domini corpus ſumere audeamus. Et Chryſoſtomus quidem addit exemplum de eo, qui purpuram regiam in lutum abiicit, qui non minus peccare cenſetur, quàm ſi eam ſcinderet. Theophylactus ponit exemplum de luce ſolis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, ſed quia nimia lux offendit debiles, & infirmos oculos. Oecumenius comparat indignè communicantes cum iis, qui Chriſtum crucifixerunt; qui certè non ſolùm peccârunt, quia Chriſtum vt Deum non receperunt, ſed quia eundem iniuria grauiſſima affecerunt. CYPRIANVS ſermo. de cœna Dom. *Vbi ſacrum cibum mens perfida tetigit, & in ſceleratum os panis ſanctificatus intrauit, &c.*

Denique AVGVSTINVS lib.5. de Baptiſmo, cap. 8. *Sicut*, inquit, *Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malũ accipiendo, ſed malè accipiendo, locũ in ſe Diabolo præbuit: ſic indigne quiſq; ſumens Dominicum Sacramentum, non efficit, vt quia ipſe malus eſt, malum ſit, aut quia non ad ſalutē accipit,*

nihil

nihil acceperit: corpus enim Domini, & ſanguis Domini, nihilominus erat etiam illis, quibus dicebat Apoſtolus; Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat. & lib. 1. contra Creſconium, cap. 25. probare volens vſum malum rerum bonarum nocere: *Quid*, inquit, *de ipſo corpore, et ſanguine Domini, vnico ſacrificio pro ſalute noſtra, quamuis ipſe Dominus dicat; Niſi quis manducauerit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habebit in ſe vitam; nónne idem Apoſtolus docet, etiam hoc pernicioſum malè vtentibus fieri, cùm ait; Quicunque mãducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis et ſanguinis Domini?* Quo loco Auguſtinus apertiſſimè dicit, indignos peccare, q̃a ſumunt ipſum corpus Dñi, vnicum ſacrificium ſalutis noſtræ: certè autem vnicum ſacrificium ſalutis non eſt ſymbolum panis, ſed ipſum verum Domini corpus. Idem Auguſtinus in epiſt. 120. ad Honoratum, cap. 27. loquens de ſuperbis, qui indignè communicant: *Et ipſi*, inquit, *adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius; ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quia non imitantur.* Vbi dicit, ſuperbos licet ſine fructu communicent, tamen percipere corpus Domini: & ne putemus eum loqui de corpore figuratè, id eſt, de pane, qui eſt ſignum corporis, dicit eos adorare id, quod ſumunt, ſed indè non ſaturari. Denique in epiſt. 162. vltra medium: *Tolerat*, inquit, *ipſe Dominus Iudam Diabolum, furem, & venditorem ſuum: ſinit accipere inter innocentes diſcipulos, quod fideles nouerunt, precium noſtrum.* At certè non eſt precium noſtrum, fruſtum panis, ſed vera Chriſti caro.

Sed obiicit Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 34. quædam loca Auguſtini, vbi videtur ſanctus ille Doctor negare ſumi ab impiis corpus Chriſti. Tractat. 26. in Ioannem diſtinguit Auguſtinus viſibile Sacramentum à virtute, ſeu re Sacramenti: ac dicit ab impiis ſumi tantùm viſibile Sacramentum, non virtutem, aut rem Sacramenti: & Sacramentum quidem proponi omnibus, ſiue ad vitam, ſiue ad exitium; rem verò ipſam omnibus ad vitam, nulli ad exitium. Quòd autem per virtutẽ, & rem Sacramenti non ſolùm intelligatur gratia iuſtificans, ſed etiam corpus Chriſti, probat Caluinus ex antitheſi inter viſibile, & inuiſibile. Nam corpus Chriſti non eſt viſibile in Euchariſtia; ergo non comprehenditur nomine Sacramenti

viſibi-

viſibilis, quod à bonis, & malis ſumitur: ſed nomine rei inuiſibilis, quæ ſumitur ſolùm à bonis.

RESPONDEO, S. AVGVSTINVS per virtutem ſeu rem Sacramenti, non intelligit corpus Chriſti abſolutè, ſed gratiam iuſtificantem, id eſt, effectum carnis Chriſti ſpiritualiter reficientis. Id patet tum ex eo, quod ibidem dicit, Patres Teſtamenti veteris in Manna de cœlo pluente ſumpſiſſe virtutem, & rem Sacramenti, quam nos in Euchariſtia ſuſcipimus; Patres autem non ſumebant reipſa carnem Chriſti, quæ nondum erat, ſed ſumebant effectum eius, id eſt, gratiam, quæ dabatur ex merito paſſionis Chriſti futuræ: tum ex eo, quòd ibidem cùm aſſerit impios non ſumere carnem Chriſti, addit vocē, *Spiritualiter: Ac per hoc*, inquit, *qui non manet in Chriſto, & in quo non manet Chriſtus, proculdubio non manducat ſpiritualiter carnem eius, nec bibit ſanguinem, licet carnaliter, & viſibiliter premat dentibus ſignum corporis & ſanguinis.* Hæc ille. Porrò, corpus ipſum Chriſti ſine effectu ſuo, id eſt, ſine ſpirituali nutritione animæ, non diſtinguit Auguſtinus à viſibili Sacramento, ſed ſimul cum illo comprehendit, licet non ſit viſibile ipſum corpus niſi in ſpecie panis. Ratio, cur non diſtinguat corpus à ſigno viſibili, eſt, quia non maiorem fructum percipiunt ex Communione, qui ſic accipiunt corpus Chriſti, quàm ſi nihil perciperent, niſi ſolùm ſignum. Ac ne miretur Caluinus, nos dicere cōprehendi corpus Chriſti nomine ſigni viſibilis, cogitet Scholaſticos omnes dicere ſolitos Chriſti corpus ſumi ab impiis Sacramentaliter tantùm; cùm tamen conſtet, à Scholaſticis non negari ſumi ab impiis verè ipſum Chriſti corpus. Itaq; Sacramentaliter tantùm, ſiue quod Auguſtinus dicit, in ſigno viſibili tantùm non excludit corpus Chriſti, ſed effectum corporis Chriſti.

SED obiicit alium locum ex tract. 59. in Ioannē, vbi Auguſtinus dicit, Apoſtolos ceteros mānducâſſe panem Dominum, Iudam manducâſſe panem Domini. & ſerm. 2. de verb. Apoſt. *Tunc erit*, inquit AVGVSTINVS, *vnicuiq; corpus, & ſanguis Chriſti, ſi quod in Sacramento ſumitur, in ipſa veritate ſpiritualiter manducetur, ſpiritualiter bibatur.* Obiicit etiam alia loca, ſed in eandem ſententiam.

RESPONDEO, apud Auguſtinum ſæpiſſimè illud ſolum dici tale, & verè tale, quod habet effectum ſuum coniunctū: res enim ex fructu æſtimatur. Itaq; illos dicit verè comedere

corpus

corpus Chriſti, qui vtiliter comedunt: quomodo etiam nos vulgò dicimus aliquem nihil comediſſe, qui tam parum comedit, vt non ſufficiat ad eius vitam ſuſtentandam; aut certè, quod comedit, non retinet, ſed continuò eiicit. Idem etiam Auguſtinus lib. 4. in Iulianum, cap. 3. cùm dixiſſet, opera virtutũ ſine fide eſſe mala, & vitioſa, explicat, ſe illud ſolùm appellare verum bonum, quod ad ęternam ſalutem ducit. Et lib. 11. contra Fauſtum, cap. 7. oſtendit in Scripturis ita ſæpe accipi vocabula, vt non ſubſtãtiam rei, ſed qualitatem, vel effectum ſignificent: vt 1. Cor. 15. dicuntur corpora poſt reſurrectionem futura ſpiritualia; quia talia erunt quoad effectum, nõ quoad ſubſtantiam; & ibidem dicitur: *Caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt*, vbi caro accipitur pro carnis corruptione: & 2. Cor. 5. *Si nouimus Chriſtum ſecundum carnem, iam non nouimus*, vbi etiam caro non ſubſtantiam carnis ſignificat, ſed mortalitatem. Sic igitur dicuntur impij nõ comedere corpus Chriſti, licet ſumant Sacramẽtum Euchariſtiæ, quia nihil eis prodeſt, nec inde nutriuntur, aut roborãtur. Deniq; in ſerm. 2. de verbis Apoſtoli à Caluino citato, AVGVSTINVS dicit: *Illud mãducare, refici eſt, illud bibere, quid eſt niſi viuere?* cùm ergo manducare apud illum eo loco ſit refici, quid mirum, ſi dicat eos non verè manducare, qui non reficiuntur?

SED vrget Caluinus alium locum ex lib. 21. ciuit. cap. 25. vbi Auguſtinus refert quorundam opinionem, qui putabant impios quoſcunq; ſaluandos eſſe, modò non in Sacramento ſolùm, ſed reipſa comediſſent corpus Chriſti: refellit autẽ eam opinionem, atque affirmat, impios non poſſe dici verè comedere corpus Chriſti, ſed ſolùm Sacramento tenus.

RESPONDEO, eo loco per corpus Chriſti accipit Auguſtinus corpus Chriſti myſticum, cuius etiam Sacramentum eſt Euchariſtia, vt ipſe ibidem dicit. Nam opinio, quam refutat, ita accipiebat corpus Chriſti: dicebant enim illi non poſſe perire eos, qui Sacramentum percepiſſent, in vera Eccleſia conſtituti, quia eo modo non ſolùm Sacramentum ſumebant vnitatis fidelium, ſed etiam comedebãt corpus Chriſti, id eſt, incorporati erant illi vnitati. Auguſtinus autem refellit ac dicit; neq; etiam eo modo impios comedere corpus Chriſti, quia non poſſunt eſſe membra Chriſti, cùm ſint membra meretricis: vbi tamen nõ negat impios eſſe de corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſed negat eſſe membra viua eius corporis.

ris. Itaque argumentum Caluini in manifeſta æquiuocatione verſatur. Sed de his hactenus.

CAPVT XIV.

Soluuntur argumenta aduerſariorum deprompta ex verbo Dei.

NVNC tandem ſoluenda ſunt argumenta, quæ aduerſarij ex verbo Dei proferunt, vt probent Christi corpus non eſſe reuera in Euchariſtia. Proponam autem argumenta ſecũdum ordinem librorum Scripturæ ſacræ, memoriæ cauſſa.

PRIMVM argumentum ſumunt ex illis verbis Pſalm. 113. *Deus autem noſter in cælo?* Et Iſaiæ 66. *Cælum mihi ſedes eſt.* Ex his locis hoc argumentum inſtituit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par.1.in 8. obiecto: *Chriſtus vt homo poſt reſurrectionem eſt in eadem ſede cum Patre, quia ſedet ad dexteram Dei; ergo ſicut Deus Pater in cælo ſedem habet, ibiq; quærendus eſt, non in templo, vel pixide; ita etiam Chriſtus, niſi velimus, ſedem Dei & cælum in pixide contineri.*

RESPONDEO; Argumentum hoc nihil omninò probare, vel potius contrarium probare eius, quod auctor intendit. Nam licet ſedes Dei dicatur cœlũ, quia in eo loco Deus manifeſtat gloriam regni ſui; tamen etiam extra eum locũ Deus inuenitur, cùm ſit vbique: & falſum eſt Deum non eſſe quærendum, niſi in cœlo, cùm Act. 17. Paulus dicat, vbique poſſe quæri, & inueniri Deum, quia non longè eſt ab vnoquoque noſtrûm: in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus. Eodem igitur modo Chriſtus homo, licet ſit in cœlo & ibi ſedeat in throno regni, manifeſtans Angelis & beatis gloriam ſuam; tamen etiam extra cœlum eſſe poteſt, vbi ipſe voluerit: non ergo dicimus cœlum eſſe in pixide, ſed Chriſtum in cœlo, & extra cœlum eſſe poſſe.

SED vrget Martyr in ſolutione obiecti 48. hoc ſophiſma: *Chriſti corpus eſt in cælo, Chriſti corpus eſt in Sacramento, ergo Sacramentum eſt in cælo.* Et quia reſponderat Gardinerus vitioſum eſſe argumentum, cùm conſtet quatuor terminis, iterum Martyr affirmat, non eſſe niſi tres terminos, videlicet CHRISTI corpus, exiſtens in cœlo, exiſtens in Sacramento: & duobus aliis argumentis contendit omninò ſequi, vt

Sacra-

Sacramentum ſit in cœlo, ſi corpus Chriſti eſt in cœlo, vt Scriptura dicit, & etiam in Sacramento, vt nos dicimus. SECVNDVM igitur argumentum eſt: *Eſſe idem corpus eodem tempore cum Sacramento, & nō cum Sacramento, contradictio eſt manifeſta; ergo Chriſti corpus in cœlo erit etiam cum Sacramento, proinde Sacramentum erit in cœlo: nam ſi ſit in cœlo ſine Sacramento, erit eodem tempore cum Sacramento, & non cum Sacramento.* TERTIVM eſt in prima figura: *Omne Chriſti corpus, vel quidquid eſt Chriſti corpus, eſt in cœlo. Sed Sacramentum Euchariſtiæ eſt Chriſti corpus, ergo Sacramentū Euchariſtiæ eſt in cœlo.*

RESPONDEO; In PRIMO argumento verè ſunt quatuor termini, vt Gardinerus dixit. Nam in concluſione: *Ergo Sacramentum eſt in cœlo*, non accipitur, exiſtens in Sacramento, qui fuit tertius terminus in præmiſſis, ſed ipſum Sacramētum, qui eſt quartus terminus: aliud enim eſt eſſe in Sacramento, aliud eſſe Sacramentum. Itaque vel ita concludi debuiſſet, Chriſti corpus eſt in cœlo, Chriſti corpus eſt in Sacramento; ergo quod eſt in Sacramento, eſt in cœlo: ſicut; ergo res exiſtens in Sacramento, eſt res exiſtens in cœlo. Et hoc eſt verum, ſed non inde ſequitur; ergo Sacramētum eſt in cœlo, cùm aliud ſit Sacramentum, aliud res exiſtens in Sacramento.

SECVNDVM argumentum nihil concludit: quia ex eo, quod Chriſti corpus eſt in cœlo, vbi non eſt Sacramentum, non ſequitur Chriſti corpus eſſe cum Sacramento; ſed tantùm ſequitur Chriſti corpus eſſe in Sacramento, & extra Sacramentum; vel eſſe cum Sacramento, & eſſe ſine Sacramento, vel eſſe non cum Sacramento. Quæ omnia ſunt vera, & nullo modo contradicentia, cùm omnia ſint affirmantia: cōtradicētium enim altera negare, altera affirmare debet. Idem videmus in ſimilibus. Nam ex eo, quod idem Deus eodem tempore eſt in cœlo, & in terra; & in cœlo non eſt Deus cum terra, nec in terra eſt cum cœlo: non colligimus; ergo Deus eſt in cœlo, & non eſt in cœlo; vel eſt cum cœlo, & non eſt cum cœlo: ſed ſolùm colligimus; ergo Deus eſt in cœlo, & extra cœlum; eſt cum cœlo, & ſine cœlo. Idem apparet in anima, quæ ſimul eſt in capite, & pedibus; cùm tamen nec pedes ſint in capite, nec caput in pedibus.

TERTIVM argumentum eſt quidem in prima figura ſi accipia-

accipiatur corpus Chriſti pro corpore Chriſti naturali, & myſtico; ſed tunc eſt falſa propoſitio: *Omne corpus Chriſti eſt in cœlo:* nam Eccleſia militans eſt corpus Chriſti, & non eſt in cœlo. Si verò accipiatur corpus Chriſti pro ſolo naturali corpore; tunc vera eſt propoſitio, ſed non eſt vniuerſalis, neq; argumentum eſſe poteſt in prima figura. Non enim propoſitio eſt vniuerſalis, niſi ſignum illud (*Omne*) addatur ad terminum ſingularem: idem enim eſt; Petrus, &, Omnis Petrus, ſi de vno tantùm loquaris. Præterea etiam aſſumptio eſt falſa. Non enim Sacramentum Euchariſtiæ eſt corpus Chriſti, ſed continet corpus Chriſti: Sacramentum enim eſt ſignum ſenſibile.

SECVNDVS locus eſt Matth. 15. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur. Sed corpus Chriſti nõ emittitur in ſeceſſum, ſed ſolus panis; ergo non intrat corpus Chriſti in os, ſed ſolus panis.* Argumentum eſt Petri Martyris in libro contra Gardinerum, 1. part. obiect. 88.

RESPONDEO cum Algero initio ſecundi libri, ad ſimilia obiecta oportuiſſe quidem aures obturare, & nihil reſpondere: tamen ob hæreticorum importunitatem, ac ne puſilli ſcandalizentur, breuiter argumento ſatisfaciendum. Dico igitur, apud Catholicos quæſtionem eſſe Phyſicam, quid fiat de ſpeciebus corruptis in ſtomacho, de qua nos hoc loco non diſputamus: de corpore autem Chriſti, de quo ſolo diſputationem inſtituimus, nullam eſſe quæſtionem, ſed certum eſſe Chriſti corpus intrare per os Communicantium, & tamen non emitti in ſeceſſum, ſed corruptis in ſtomacho ſpeciebus ſine vlla ſui læſione deſinere ibi eſſe: ſicut ante conſecrationem panis ſine vllo detrimento ſuo ibi non erat. Solùm igitur quæſtio manet de verbis Domini, quomodo cum illis cohæreat, quod dicimus; aliquid per os intrare, & in ſeceſſum non emitti: Sed ſolutio apertiſſima eſt. Loquitur enim Dominus de cibis, qui ſumuntur ad alendum corpus: illi enim ordinariè eum curſum tenent, quẽ Dominus deſcribit. Quare ipſe Dominus poſt reſurrectionem verè comedit, & bibit, vt teſtantur omnes Euangeliſtæ in vlt. cap. Euãgelij, & Petrus Actor. 10. & tamen non emiſit cibos in ſeceſſum, quia nõ comedit ad nutriendũ corpus, ſed vt ex actione illa vitalis manducationis probaret ſe verum, & viuũ corpus habere. Sic igitur corpus Chriſti, quod à fidelibus mãducatur, nõ ad corpus

Hh nutrien-

nutriendum, ſed ad animam ſuſtentandam, vt Ambroſius dicit lib. 1. de Sacramentis, cap. 4. non eſt neceſſe vt corporaliter digeratur, vel in ſeceſſum emittatur.

Excipit Petrus Martyr, exemplum allatum de Chriſto comedente poſt reſurrectionem, non eſſe ad rem, quia Dominus loquebatur Matth. 15. de hominibus mortalibus comedentibus, non de immortalibus. AT ſicut ipſe reſtringit verba Domini ad manducātes mortales: ita nos reſtringere poſſumus ad cibum corruptibilem, qualenon eſt corpus Chriſti, quod in Sacramento ſumimus. Et præterea exemplum noſtrum maximè eſt ad rem. Nam Dominus ſi tantùm loquebatur de mortalium manducatione, ideò de eis tantùm loquebatur, quia illi ſoli comedunt, vt nutriantur: quocirca per ſe loquebatur de omnibus, qui comedunt vt nutriantur, per accidens autem loquebatur tantùm de mortalibus. Nam ſi immortales indigerent nutritione, certè etiam ipſi poſt comeſtionem digererent cibum, & egererent excrementa: ſicut è contratio cùm aliquis mortalis comedit, & inde non nutritur, ſed euomit quod comederat, quod intrauit per os, in ſeceſſum non vadit. Exemplum igitur Chriſti comedentis poſt reſurrectionem, apertiſſimum eſt ad demōſtrandum eum ſolum cibum intrare per os, & in ſeceſſum emitti, qui ſumitur ad corpus nutriendum.

TERTIVS locus eſt Matt. 24. *Si dixerint vobis, Ecce hic, aut illic eſt Chriſtus, nolite credere. Non igitur credendum eſt, cùm dicunt (Papiſtæ) Ecce in illo altari, aut in illa pixide eſt Chriſtus.* Argumentum eſt eiuſdem Petri Martyris in libro contra Gardinerum 1. parte, obiect. 9.

RESPONDEO; Monet Chriſtus, vt caueamus impoſtores, qui ſe nomine Chriſti venditabunt: ſubiungit enim: *Surgent Pſeudochriſti, &c.* Sed duabus conditionibus deſcribit hos impoſtores, quæ omninò repugnāt Euchariſtiæ, vt nulla probabilitate trahi poſſit hic locus ad Euchariſtiam. PRIMO dicit, eos impoſtores clanculum venturos, non apertè, & manifeſtè; vt patet ex illis verbis: *Ecce in deſerto eſt, ecce in penetralibus.* Vnde etiam opponit his clancularíis Pſeudochriſtis aduentum ſuum toti orbi terrarum conſpicuum, quem comparat fulgori ſolis. nemo enim dicit; Hîc eſt ſol, aut ibi eſt ſol: nam vix apparuit ſupra Horizontem, cùm totum hemiſphærium ſplendore impleuit, vt non ſit opus indicare vbi ſit. SE-

CVNDO

cvndo dicit, eos venturos viſibiliter, & more humano loquentes, & tractantes cum hominibus, licet in angulis, & penetralibus: nam dicit fore homines, qui verbis, & falſis prodigiis decipiant. Vtraq; conditio deeſt Euchariſtiæ. Nam Inprimis non in deſerto aut penetralibus, ſed in mediis vrbibus, in frequentiſſimis templis, in editis, & conſpicuis altaribus cõſecratur, & aſſeruatur. Et Praeterea licet ita publicè in toto mundo Euchariſtia habeatur, & honoretur, tamẽ Chriſtus non viſibiliter, nec more humano ibi adeſt, neque prædicat, aut miracula facit, ſed ita eſt ibi, ac ſi nõ eſſet, quod attinet ad iudicium exteriorum ſenſuum.

Sed inſtat Petrus Martyr: *Licet Chriſtus non loquatur eo loco de Euchariſtia, tamen rectè adfertur iſte locus contra Papiſtas errantes circa Euchariſtiam. Nam Chriſti mens eo loco fuit, admonere fideles, ne temerè credendo decipiantur, & pro vero Chriſto recipiant impoſtores: at non minus periculum imminet, ſi Chriſtum in pane eſſe credant, et creaturam pro creatore adorent.* At probare debuit, non aſſumere, idem eſſe periculum. Siquidem magnum imminet periculum, ſi credamus alicui homini prædicãti in deſerto ſe eſſe Chriſtum; cùm Dominus apertè monuerit, ſe non venturum more prædicatoris, aut Prophetæ clancularij, ſed ſolùm more iudicis, idq; in nubibus cœli manifeſtiſſimè. Nuſquam autem Chriſtus monuit, ſe non futurum inuiſibiliter in Sacramento: immò contrariũ dixit, tum per ſe, cùm ait: *Hoc eſt corpus meum;* tum per Eccleſiam, cui vt obediremus, imperauit.

Qvartvs locus eſt Matth. 26. *Pauperes ſemper habebitis vobiſcũ, me autẽ non ſemper habebitis.* Vrgent hunc locum vehementer Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 26. & Martyr contra Gardiner. in 2. obiect. *Nam ſi verè Chriſtus eſt in Euchariſtia,* inquit Martyr, *contraria ſententia erit vera, nimirum: Pauperes non ſemper habebitis, me autem ſemper habebitis. Nam poſt reſurrectionem non habebimus pauperes, ſed in hac vita tantùm, atq; ita non ſemper habebimus; Chriſtum autem, & hîc in omnibus templis, & in alia vita in cœlo ſemper habebimus.* Et quia Catholici fortè reſpondere poſſent, hîc agi de pręſentia Chriſti pauperis, & egentis hominum obſequiis, qualis nunc non habetur à nobis: contrà illi probant, Chriſtum hoc loco ſe à pauperibus diſtinxiſſe, cùm ait: *Pauperes ſemper habetis, me aũt non ſemper;* Nec loqui eũ de obſequio

vtili,ſed de cultu, & honore: nam ideò Apoſtoli murmurabant, quia viderant ſubtractum precium pauperum neceſſitatibus, & effuſum in cultum, & honorẽ quendam, quo Chriſtus non egebat, neque eum requirebat. At eiuſmodi cultum adhuc poſſemus exhibere Chriſto præſenti, ſi in Euchariſtia adeſſet. Quare neceſſe eſſe concludunt, vt vel non ſit Chriſtus in Euchariſtia,, vel falſa ſint illa verba: *Me autem non ſemper habebitis*, id eſt, ita præſentem, vt rebus precioſis corpus meũ honorare poſſitis. ADDIT Martyr, Chriſtum his verbis apertè notaſſe Papiſtarum idololatriam, qui Euchariſtiam honorant auro, argento, ſuffitu, aliiſq; rebus precioſis. DENIQVE, tum Caluinus, tum Martyr cõfirmant expoſitionem ſuam ex Auguſtino, qui tract. 50. in Ioan. conferens hunc locum: *Me autem non ſemper habebitis*, cum illo: *Vobiſcum ſum omnibus diebus*; dicit, priorem locum intelligi de præſentia carnis, poſteriorem de præſentia maieſtatis.

RESPONDEO; Loquitur Dominus de præſentia ſua corporali, ac viſibili, & ſecũdum eum ſtatum in quo aliquid vtilitatis corporalis ab hominibus recipere poterat. Id patet, quia loquitur de obſequio à Maria ſibi pręſtito in illa vnctione, ac dicit non ſemper ſe ita fore præſentẽ vt tale obſequium recipere poſſit. Porrò Magdalena vnxit certam partem corporis, quam videbat, & tãgebat: proinde more humano cum ea verſabatur Dominus. PRAETEREA loquitur Dominus de præſentia, qua habemus nobiſcum pauperes: id enim requirit antitheſis: *Pauperes ſemper habebitis, me autẽ non ſemper*, id eſt, eo modo, quo habetis pauperes, id eſt, viſibiliter, & more humano conuerſantem. NEQVE illud Magdalenę obſequium, fuit ſolius honoris, ſed etiam commodi, & vtilitatis; ſiue reſpiciamus intentionem Marię, ſiue intentionem Spiritus ſancti illam mouentis. Illa enim ſine dubio id fecit ad refocillãda Chriſti membra ex laboribus fatigata: Spiritus ſanctus autem intendebat etiam per hoc Mariæ miniſterium ſignificare Chriſti mortem, & ſepulturam imminere; ſic enim Dominus ait: *Prauenit vngere corpus meum in ſepulturam.* Vnctio autem corporum non eſt tantùm honoris, ſed etiam vtilitatis, quia conſeruat, & odorem tribuit. Secundum præſentiam igitur talem, id eſt, viſibilem, & obſequio indigẽtem, non habemus nunc Chriſtum: nec tamen carentia huius præſentiæ repugnat præſentiæ eiuſdem Chriſti in Euchariſtia,

quæ

quæ eſt inuiſibilis, & nullo indigens obſequio. Nam ſi Dominus Lucæ vlt. dixit: *Hæc loquutus ſum vobis, cùm adhuc eſſem vobiſcum*, vbi ſignificauit, ſe non eſſe iam cum illis, quia non verſabatur amplius cum eis more humano, licet verè, & viſibiliter adeſſet: quantò magis nos dicere poſſumus, Chriſtum non eſſe iam nobiſcum iuxta illud: *Me autem non ſemper habebitis*; cùm non modò non verſetur nobiſcum more humano, ſed ne adſit quidem viſibiliter?

Ex his ruunt omnia obiecta aduerſariorum. Nam INPRIMIS non ſunt cõtrariæ ſententiæ, vt Martyr obiiciebat: *Pauperes ſemper habebitis, me autem non ſemper*: &, Pauperes non ſemper habebitis, me autem ſemper. Nam ſi intelligantur de diuerſo modo præſentiæ, ambæ ſunt veræ.

DEINDE falſum eſt, quod illi aſſumebant, poſſe Chriſto exhiberi obſequium tale in Euchariſtia, quale exhibuit Maria. Nam (vt paulò antè oſtendi) illud obſequium fuit non ſolius honoris, ſed etiam vtilitatis; qualis obſequij nunc Dominus capax non eſt. Et præterea illa obſequium præſtitit Chriſto viſibiliter præſenti, & vnxit certa membra, quod nos facere non poſſumus: immò ſi quid valeret obiectũ aduerſariorum, ſequeretur Chriſtum, ne in cœlo quidem nũc eſſe. Nam etiam in cœlo exiſtentem poſſumus honorare auro, argento, ſuffitu, ac ſimilibus rebus, vt honoramus in Euchariſtia. Nec enim ſuffitũ adhibemus, vt oblectemus nares Chriſti, vel aurum, vt oblectemus eius oculos corporales, ſed adhibemus iſta extrinſecus ad ſpecies illas panis, & vini, vt teſtemur pium affectum erga ipſum; ſicut etiam facimus, cùm ornamus templa, cruces, imagines, & alia vel loca, vel inſtrumenta, etiam abſente Euchariſtia.

Quod autem Martyr dicebat, notari à Chriſto Papiſtarum idololatriam, qui auro honorant Euchariſtiam: multò nos melius retorquemus in ipſum. Dominus enim dum factum Mariæ laudauit, ſatis apertè docuit cultum ſui corporis anteponendum eſſe aliquãdo eleemoſynis in pauperes. Et Theophylactus in cap. 14. Marci ſcribit, eos Iudæ Iſcariotis ſocios eſſe, & cum eo à Domino reprehendi, qui diſcum aureum, in quo iacere ſolet Chriſti corpus in ſacra menſa, dant pauperibus, & in viliori vaſe illud reponunt. Quod tamen intelligitur, quando non ea vrget calamitas pauperum, vt aliter prouideri non poſſit eorum neceſſitati.

Deniq; ad locum Auguſtini, RESPONDEO; Per carnis præſentiam intelligere AVGVSTINVM præſentiam viſibilem Chriſti, more humano inter homines conuerſantis: ita enim ipſe ſe explicat: *Non ſemper habebitis*, inquit, *me vobiſcum. Quare? quoniam cõuerſatus eſt ſecũdum corporis præſentiam quadraginta diebus cum diſcipulis, et eis deducentibus videndo, non ſequendo, aſcẽdit in cœlum.* Et infrà: *Habuit illum Eccleſia ſecundum præſentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt.* Hæc ille. Vbi indicat præſentiam carnis vocari, quãdo Chriſtus oculis videbatur, quam certè modò nõ habemus: nam Chriſtum in Euchariſtia fide tenemus, oculis non videmus. Adde, quòd Auguſtinus ibidem non tacuit præſentiam Domini in Euchariſtia. Dixit enim nunc adeſſe tribus modis, per maieſtatem, per prouidentiam, & per ineffabilem atq; inuiſibilem gratiam: ſub quo vltimo membro, etiam Caluino teſte, includitur præſentia Domini per Euchariſtiam. Sed intelligit ipſe more ſuo non de reali præſentia, ſed per ſignum, aut fidei apprehenſionem. Verùm id repugnat eidem Auguſtino, qui ſuperiùs in eodem tractatu ſcribit, Chriſtum nunc eſſe præſentem per fidem, per ſignum Chriſti, id eſt, per ſignum crucis, per Baptiſmum, & per Euchariſtiam: vbi diſtinguit Euchariſtiam à ſigno, & apprehenſione fidei.

Vbi etiam NOTANDVM eſt, fidem, ſignum crucis, & Baptiſmum non requirere realem præſentiam Chriſti, vt requirit Euchariſtia. Nam fide apprehendimus etiam abſentia; ſignum crucis repræſentare poteſt etiam abſentia: in Baptiſmo adeſt Chriſtus vt regenerans: poteſt autem regenerare, etiamſi corpore abſit, quemadmodum ſol manens in cœlo, gignit herbas in terra. At in Euchariſtia Chriſtus adeſt, vt cibus reficiens, dum manducatur: non poteſt autem cibus manducari, & reficere, niſi reipſa ſit præſens.

QVINTVS locus eſt Marci vltimo: *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei.* Item Act.1. *Vidẽtibus illis eleuatus eſt, &c.* & Act.3. *Oportet illum cœlum ſuſcipere vſq; ad tempus reſtitutionis omnium.* Philipp.3. *Conuerſatio noſtra in cœlis eſt, vnde etiam Saluatorem exſpectamus.* Hinc ita argumẽtatur Caluinus li.4.ca.17. §.27. *Scriptura teſtatur Chriſtũ, quod attinet ad naturam humanam, aſcendiſſe in cœlum; ibiq; manſurum vſq; ad diem iudicij; & tunc demum, & nõ antè ad*

infe-

inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum eſt tam ſæpe deſcendere, vt ſit in Euchariſtia, vt Papiſtæ volunt.

Respondeo; Hoc argumẽtum, quod videtur aduerſariis inſolubile (vnde perpetuò clamant nos deſtruere vnũ articulum Symboli) nullam reuera difficultatem habet. Nos enim fatemur Chriſtum, quoad naturam humanam aſcendiſſe in cœlum, ibique nunc eſſe, & futurum vſque ad diem iudicij, neque antè deſcenſurum. At negamus conſequentiam: *Ergo non eſt verè in Euchariſtia.* Non enim vt ſit in Euchariſtia, debet cœlum deſerere, aut deſcendere motu locali: ſicut etiam, vt appareret Paulo Act. 9. & Petro cùm ei dixit: *Vado Romam iterum crucifigi,* & aliis Sanctis frequenter; non cœlum deſeruit, ſed ſolum ſe conſtituit, vbi voluit, & quomodo voluit. Non igitur de articulo Aſcenſionis vlla quæſtio eſt; ſed potius de articulo omnipotẽtiæ, vtrum ſcilicet Chriſtus poſſit ſe in pluribus locis cõſtituere, & ſit verè omnipotens, an id non poſſit: de qua re ſuo loco diſſeremus.

At, inquit Caluinus, *è cælo illum exſpectare iubemur; non igitur in terris quærere.* Respondeo; Exſpectare iubemur, vt veniat cum gloria, reformaturus corpora noſtra, mundum iudicaturus, &c. cum qua exſpectatione non pugnat inuiſibilis præſentia ad nos interim reficiendos.

Sextvs locus eſt Luc. 24. *Palpate, et videte, quia Spiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Caluinus lib. 4, cap. 17. §. 29. ita argumentatur: *Veritas carnis, Chriſto teſte, probatur aſpectu, & contactu. At in Euchariſtia nihil videtur, aut tangitur, niſi panis: non igitur ibi caro, ſed panis eſt.* Petrus Martyr in lib. cõtra Gardinerum obiecto 123. alio modo conſequentiã deducit: *Si poſſet fieri, vt ſenſus fallerentur, & aliquid panis videretur, & eſſet caro: Chriſti argumentum infirmum fuiſſet, cùm probauit ſe carnem habere, quia videri, & tangi poterat: potuiſſet enim reſponderi, videri quidem ſenſuum iudicio eſſe carnem, ſed tamen aliud quidpiam eſſe.*

Respondeo ad Caluinũ, aliud eſſe affirmatiuè colligere, Hoc palpatur & videtur, ergo corpus eſt; aliud negatiuè, Hoc non palpatur, nec videtur, ergo non eſt corpus. Prior conſequentia optima eſt, quam Dominus facit: ſiquidem nullo modo fieri poteſt, vt res incorporalis videatur, aut tangatur ſenſibus corporalibus, nec ſenſus falluntur circa propriũ obiectum. Itaq; neceſſariò quod videtur & tangitur, corporale

eſt. Poſterior conſequentia, quam Dominus nunquam facit, ſed Caluinus facit, mala eſt. Poteſt enim fieri, vt verum corpus ſit præſens, & nõ tangatur, nec videatur, quia tectum eſt alio corpore; vel quia Deus impedit, ne ſpecies ſenſibiles ad ſenſus tranſmittat: quomodo Luc. 4 ipſe tranſiens per medium illorum ibat, qui eum de monte pręcipitare volebãt. Et de S. Gregorio Thaumaturgo ſcribit Nyſſenus in eius vita; & de S. Felice Nolano Paulinus in natalibus eius, ita interdũ eos perſequutoribus occultatos, vt nulla re interpoſita præſentes non viderentur, aut ſentirentur. Addo etiam, poſſe diuina virtute fieri, vt corpus exiſtat more ſpirituum indiuiſibiliter, vt videri, ac tangi nullo modo poſſit; cùm tamẽ fieri nequeat, vt ſpiritus exiſtat more corporum diuiſibiliter. Sed de hoc infrà dicemus: nunc ſatis eſt oſtendiſſe non eſſe bonam cõſequentiam; Non videtur, aut tangitur, ergo nõ eſt corpus; licet optima ſit, Videtur, & tangitur, ergo corpus eſt.

Iam ad Petrum Martyrẽ RESPONDEO; Senſus corporales falli non poſſe circa proprium obiectũ, falli tamen poſſe circa id, quod latet ſub obiecto ſenſuum; quod tamen magis cõuenit ſenſui interno, quàm externo. Sæpe enim accidit, vt pictores decipiant oculos, vel imaginationem intuentium, cùm aliquid ad viuum exprimunt: quod de illo refertur, qui ita ſcitè vuas depinxit, vt ad illas, aues accurrerent, quaſi veræ eſſent vuæ. Et in Scripturis, qui videbant, & tangebant aſſumpta ab Angelis corpora, Gen. 18. & 19. non fallebantur, cùm ſe corpus videre, & tangere credebant: fallebãtur tamen, cùm ſe corpus humanũ tangere, & videre exiſtimabant. Sic etiam in Euchariſtia, non falluntur ſenſus noſtri, cùm nos album quid, rotundum, ſolidum ſentire arbitramur: falluntur tamen cum nobis ſubſtantiam panis, ſub illis accidentibus latere denunciant. At non propterea infirmum fuit argumẽtum Domini, ſed efficaciſſimum. Solùm enim probare voluit Dominus, ſe nõ eſſe inane ſpectrum, aut vmbram, ſeu phantaſma, vt Apoſtoli ſuſpicabantur, ſed verum corpus; id verò ex teſtimonio ſenſus tangendi optimè probauit: illud autem corpus eſſe humanum, viuum, idem quod antea fuerat, non probauit Dominus hoc ſolo argumento ex tangendi ſenſu deprompto, quod ſine dubio non erat ſufficiens; ſed multis aliis modis, loquendo, manducando, teſtimonio Angelorum, miraculo piſcium, allegatione Scripturarum, &c.

SEPTIMVS locus eſt Ioan. 6. *Spiritus eſt, qui viuificat, caro non prodeſt quidquam.* Hoc eſt potiſſimum fundamentum Zvvinglij, in lib. de vera, & falſa religione, cap. de Euchariſtia; hunc enim locum vocat murum aheneum, & adamantem infractum. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 34. eodem hoc loco vtitur, atq; ita argumentum deducit: *Capharnaitæ putabant Chriſti carnē corporaliter manducandam, vt nunc arbitrantur Papiſtæ. At Chriſtus errorem illorum reprehendit, cùm ait; Caro non prodeſt quidquam: ſignificat igitur Dominus carnem ſuam non corporaliter manducandam, ſed ſola fide ſpiritualiter.*

RESPONDEO; Murum iſtum non modò non aheneum, aut adamantinum, ſed vix luteum dici poſſe. Nam INPRIMIS etiamſi Chriſtus loqueretur de carne ſua, & eam diceret nihil prodeſſe: non tamen rectè colligeremus, non eſſe veram carnem in Sacramento, idque propter duas cauſſas. PRIMO, quia eodem modo concludi poſſet, non eſſe panem in Sacramento: nam ſi caro Chriſti non prodeſt, multò minus panis triticeus proderit. SECVNDO, quia ſi de carne ſua hoc Dominus dixiſſet, certè non intellexiſſet eam abſolutè non prodeſſe, ſed non prodeſſe, ſi ſola ſit, id eſt, abſque ſpiritu eam viuificante, vt exponunt Auguſtinus, & Cyrillus; alioqui enim ſi caro Chriſti non prodeſſet manducantibus eam, quomodo in eodem capite Dominus dixiſſet: *Qui manducat meam carnem, habet vitam æternam?* & *Niſi manducaueritis, non habebitis vitam in vobis?* Et DENIQVE ſumma impietas eſt negare Chriſti carnem Diuinitati vnitam nihil prodeſſe, cui totam noſtram ſalutem B. Paulus tribuit, dum Coloſſen. 1. dicit, nos Deo reconciliatos per carnem Chriſti. Cùm igitur in Sacramento nos eſſe credamus non nudam carnem, ſed vnitam diuinitati, & per ſpiritum Dei viuam, & viuificantem; nihil facit contra nos illud: *Caro non prodeſt quidquam.*

Sed PRAETEREA eſt alia ſolutio. Nam verus, & literalis ſenſus eorum verborum, non eſt, quòd caro Chriſti, ſiue ſubſtantia carnis non proſit, ſed quòd carnalis intelligentia non proſit: vt exponunt Chryſoſtomus, Theophylactus, & Euthymius in hunc locum; necnon Origenes in lib. 3. in epiſt. ad Romanos explicans illa verba cap. 3. *Ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro.* & Cyprianus in ſerm. de cœna Domini, & alij. Vocatur enim eo loco nomine carnis, humana & carna-

lis cogitatio, vt diſtinguitur à cogitatione ſpirituali, & ex fide, atque inſpiratione cœleſti excitata.

Id probatur PRIMO, quia caro in Scripturis vbicunque diſtinguitur contra ſpiritum, vel contra aliquid ſublimius; non ſignificat ſubſtantiam carnis, ſed vel infirmitatem, vel corruptionem, vel (vt dixi) humanam, & carnalem cogitationem; quæ omnia in idem ferè incidunt: ſiquidem ex corruptione eſt, vt homo humano ſuo ſenſu de rebus diuinis iudicare velit. Gen.6. *Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro ſunt*, id eſt, carnales, infirmi. Matth.16. *Caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus*. Rom.8. *Qui ſecundum carnem ambulant, & non ſecundum ſpiritum.* & *Qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* & *Prudentia carnis mors eſt, prudentia ſpiritus, vita & pax:* Galat.1. *Non acquieui carni, & ſanguini.* Hoc ergo modo caro non prodeſt quidquam, id eſt, cogitare, & intelligere manducationem carnis Chriſti humano, & carnali modo, quaſi ſcindēda eſſet in partes, & coquenda, ac maſticanda, & conuertenda in propriam ſubſtantiam per actionem caloris naturalis.

SECVNDO idem probatur ex occaſione, quam habuit Dominus, vt diceret iſta verba. Occaſio enim fuit error Capharnaitarum, qui non ſolùm cogitabant, quod Martyr dicit, veram carnem Chriſti nobis promitti, quod eſt veriſſimum, ſed cogitabant eam manducandam eo modo, quem illis ſuggerebat proprium iudicium, & humanum experimentum, vt Auguſtinus, & alij exponunt, nimirum quo modo comeduntur aliæ carnes. Huic enim errori aptiſſimè reſpondet hæc Domini ſententia: idem enim eſt ac ſi dixiſſet; Animalis homo non aſſequitur diuina myſteria.

TERTIO probatur ex verbis ſequentibus; ſubiungit enim immediatè: *Verba quæ ego loquutus ſum vobis, ſpiritus, & vita ſunt*, id eſt, ſunt verba explicantia, & tradentia res diuinas, ſpirituales, vitam æternam adferentes, propterea non debent humano ſenſu accipi, ſed fide, & intelligentia à Deo inſpirata: quaſi dicat Dominus; Non mirum eſt ſi vos non intelligitis, quia vos humana cogitatis, & ego loquor diuina. Quomodo etiam Ioan.3. cùm Dominus loqueretur de myſterio regenerationis, & Nicodemus cogitaret carnalem quandam natiuitatem ex vtero matris, reprehendit eum illis verbis: *Qui de terra eſt, de terra loquitur; qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt,*

id eſt,

id eſt, tu homo terrenus, terrena cogitas, & loqueris; ego qui de cœlo veni, loquor ea, quæ ſuperant captum omnium hominum: & ideò fide diuina, non humano iudicio hîc opus eſt. Idem etiam colligitur ex aliis ſequẽtibus verbis: *Sed ſunt quidam ex vobis, qui nõ credunt*. Iſta enim verba nullo modo cohęrent cũ illa explicatione: *Caro non prodeſt quidquam*, id eſt, non prodeſt manducare carnẽ in Sacramento. Quæ enim eſt iſta connexio; Non prodeſt manducare carnẽ in Sacramento: ſed ſunt ex vobis qui non credunt? At cum noſtra explicatione aptiſſimè cohærent. Idem enim eſt, ac ſi diceret; Caro nõ prodeſt ad credẽdum, ſed ſpiritus fidei: ideò quidam ex vobis non credunt, quia non habent ſpiritum, ſed toti ſunt caro, & carnali iudicio res diuinas metiuntur. Vnde etiam conſequenter adiungit: *Propterea dixi vobis, quia nemo poteſt ad me venire, niſi Pater meus traxerit illũ*. Vbi videmus Dominum ſemper loqui de intelligentia ſpirituali, q̃ datur à Deo iis, qui credunt verbis ipſius, & opponitur humanæ cogitationi, & ſapientiæ.

Vbi etiam illud eſt OBSERVANDVM, iſtam ſententiam: *Caro non prodeſt quidquam*, ideò adferri vt murum aheneum contra Sacramentum ab hæreticis, quia verè caro ſunt ipſi, & caro non modò non prodeſt quidquam, ſed etiam plurimùm obeſt: eſt enim radix, & quaſi parens omnium hæreſum. Ideò enim hæretici ſunt hæretici, quia nolunt ſubiicere iudicium ſuum verbo Dei, ſed humana ſua ratione omnia metiri volunt; & præſertim Sacramentarij. Cauſſa enim præcipua cur non credant, eſt, quia humana ratio, qua ſola ducuntur, non aſſequitur arcana Dei, & ipſi nihil volunt credere, niſi quod intelligunt. Prætexunt quidem Scripturas, ſed tota quæſtio eſt de ſenſu Scripturæ in quo aſſequendo nolunt illi Eccleſiæ acquieſcere, ad quam nos Scripturæ apertiſſimè mittunt, ſed iudicio ſuo niti volunt. Itaque Apoſtolus Galat. 5. inter opera carnis, hæreſes numerauit.

OCTAVVS locus eſt Ioan. 12. *Vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit. At Sancti non ſunt in Euchariſtia; igitur neq; Chriſtus ibi eſt*. Hoc argumentum ſatis indicat inopiam ſolidarum rationum, qua laborant aduerſarij: neq; enim ad has ineptias deſcenderent, ſi aliquid ſolidi proferre poſſent.

Sed tamen reſpondeo PRIMO, Chriſtum non dixiſſe, Vbicunq; ego ſum, ſed, *Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit*. Satis igitur eſt ſi Sancti alicubi ſint cum Chriſto, etiamſi nõ ſint vbicun-

vbicunque eſt ipſe: alioqui etiam in cruce cum ipſo omnes eſſe debuiſſent. Secvndo, certum eſt, Chriſtum illis verbis promiſiſſe conſortium regni, & gloriæ: ſic enim ait clariùs Ioan.17. *Pater, volo vt vbi ſum ego, & iſti ſint mecum, vt videant claritatem meam.*

Sed inſtat Petrus Martyr contra hanc ſolutionem in libro contra Gardinerum obiecto 37. *Vel Chriſtus in Euchariſtia eſt in gloria Patris, vel non: Si eſt, igitur etiam Sancti cum illo in Euchariſtia eſſe debent: Si non eſt, impiè faciunt, qui eum à gloria Dei Patris ad hæc inferiora deuocant.*

Respondeo; Sophiſticè argumentari Pſeudomartyrem iſtum: ſiquidem Chriſtum in Euchariſtia eſſe in gloria Patris, dupliciter intelligi poteſt. Vno modo, vt dum eſt in Euchariſtia, videat Deum ſancta illa anima, & proinde ſit etiam in gloria Patris; & hoc modo Chriſtus in Euchariſtia eſt in gloria; nec enim vnquam, aut vſquam gloria priuatur. Altero modo, vt eſſe in Euchariſtia, ſit illi gloria, & beatitudo; & hoc modo in Euchariſtia non eſt in gloria. nec enim ſpecies illæ ſunt gloria Dei Patris; non igitur opus eſt, vt Sancti ſint in Euchariſtia, vt ſint cum Chriſto in gloria. Addo autem ſecundum ſanctorum Patrum doctrinam, Chriſto in Euchariſtia exiſtenti adeſſe ſemper choros Angelorum, vt apertè teſtatur Chryſoſtomus lib.6. de ſacerdotio, & homil.65. ad populum Antiochenum; & Ambroſius in cap.1. Lucæ, in illa verba: *Apparuit illi Angelus:* & Gregorius lib.4. Dialog.cap.58.

Nonvs locus eſt Ioan.14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Ac ne fortè reſpondeamus, Dominũ reliquiſſe mundum viſibiliter, ſed manſiſſe tamen in mundo inuiſibiliter, occurrit Martyr lib. contra Gardinerum obiecto 3. & Caluinus lib.4. Inſtitut.cap.17.§.26. ac probat id non rectè poſſe reſponderi, quia Dominus in eodem loco promittit alium Paracletum, id eſt, Spiritum ſanctum, qui ſuppleat abſentiæ ſuæ defectum. Nõ autem verè ſuppleret defectum abſentiæ Chriſti Spiritus ſanctus, niſi is verè ſaltem vt homo, abeſſet: ſi enim totus Chriſtus, & vt Deus, & vt homo adeſt, quorſum eget vicario? Denique notat Caluinus, antitheta eſſe, Chriſti aſcenſum, & deſcenſum Spiritus ſancti: quocirca neceſſe eſſe, vt verè ex mundo Chriſtus abierit quoad carnem, ſi ei ſuccedere debuit Spiritus ſanctus.

Respondeo; Chriſtum reliquiſſe mundum, quoad con-

uerſationem humanam; non enim poſt mortem ſuam verſatus eſt in mundo more aliorum hominum: hæc tamen abſentia non repugnat pręſentię alterius generis, vt ſuprà diximus, & probauimus ex eo loco Luc. 24. *Hæc loquutus ſum vobis cùm eſſem vobiſcum.*

PORRO, argumentum de aduentu Spiritus ſancti, aut ego nihil video, aut iuuat cauſſam noſtram. Nam Spiritus ſanctus non promittebatur, vt suppleret omnem Chriſti præſentiam, ipſe enim ibidem dicit: *Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.* & Matth. vlt. *Vobiſcum ſum, vſque ad mundi conſummationem.* & Ioan. I. *In mundo erat.* Solùm ergo ſupplere debuit præſentiam Chriſti inter homines humano more conuerſantis. Quia enim Apoſtoli carituri erant conſpectu Chriſti, & concionibus, atque exemplis eius; egebant maiori gratia interna, quæ ſuppleret externã illam conſolationem, & auxilia: atq; hoc eſt, quod eis Chriſtus promiſit, cùm alium Paracletum promiſit. Quod certè nihil facit contra præſentiam Chriſti in Euchariſtia: ſic enim ibi præſens eſt Chriſtus, vt eum nec videamus, nec audiamus; neq; nobiſcum humano more conuerſetur.

DENIQVE illa antitheſis aſcenſus Chriſti, & deſcenſus Spiritus ſancti, videtur etiam contra Caluinum. Nam ſicut Spiritus ſanctus verè deſcendit, & tamen in cœlo etiam manſit: ita Chriſtus verè aſcendit; & tamen verè etiam manſit nobiſcum, non ſolùm vt Deus (quomodo vbique eſt) ſed etiam vt homo, in Euchariſtia, ſed modo ſpirituali, & inuiſibili.

DECIMVS locus eſt Ioan. 20. *Noli me tangere; nondũ enim aſcendi ad Patrem meum.* Vrget hunc locum Caluinus lib. 4. cap. 17. §. 29. *Dominus,* inquit, *ipſe nõ oculos tantùm, ſed omnes ſenſus noſtros è terra ſubducere voluit, ſe tangi à mulieribus vetans, donec aſcendiſſet ad Patrem. Cùm pio reuerentiæ ſtudio Mariam videat properare ad oſculandos pedes, cur tactum hunc improbet, ac prohibeat, donec in cœlum receptus fuerit, nulla cauſſa eſt, niſi quia nuſquam alibi vult quæri.*

RESPONDEO; Tantum abeſt, vt nulla ſit alia cauſſa, niſi iſta; vt iſta non ſit vera cauſſa, & multę alię reddi poſſint. Iſtam enim veram cauſſam non eſſe, perſpicuum eſt ex eo, quod paulò pòſt permiſit Dominus ſe tangi, non modò à Magdalena, ſed etiam ab aliis mulieribus, vt Matthęus habet, cap. 28. & Auguſtinus notauit tract. 121 in Ioan. Sicut ergo Caluinus

ex

ex prohibitione probat, Chriſtum nolle quæri, aut tangi, niſi in cœlo; ita ex permiſſione nos probamus velle quęri, & tangi etiam in terra. Deinde ſi Chriſtus noluiſſet quæri, niſi in cœlo, non debuiſſet ſe oſtendere niſi de cœlo; at in terra ſæpiſſimè apparuit, tum ante aſcenſionem, tum etiam poſtea.

Multas autem cauſſas illius prohibitionis reddi poſſe non dubitabit, qui Patres legerit. Chryſoſtomus hom. 85. in Ioan. & Theophylactus in hunc locum, dicunt, Mariam voluiſſe ſolito ſibi more familiariter ad Dominum accedere, eumque complecti, Dominum autem id prohibuiſſe, vt indicaret corpus ſuum iam glorioſum & immortale, maiori reuerētia tractandum, quàm antea; & hoc ſignificant illa verba: *Nondum aſcendi, ſed Vade, etc.* id eſt, nondum quidem aſcendi, ſed paulò pòſt aſcenſurus: iam enim corpus habeo glorioſum, & dignum cœleſti manſione. Vnde cùm ipſa cum aliis mulieribus paulò pòſt adoraret, & pedes reuerenter oſcularetur, non legitur eas prohibuiſſe.

Auguſtinus tract. 121. in Ioan. & Leo ſerm. 2. de aſcenſione, dicunt, Mariam typum geſſiſſe Eccleſiæ Gentilium, & quia Chriſtus non ſe oſtenſurus erat videndum, & tangendum Eccleſiæ Gentium, ſed tantùm fide, per Apoſtolorum prædicationem poſt aſcenſionem, ideò dixiſſe: *Noli me tangere, nondum enim aſcendi, &c.*

Idem Auguſtinus ibidem, & Gregorius lib. 26. Moral. cap. 26. dicunt, per illum contactum ſignificari contactum fidei: & quia Maria nondum credebat Chriſtum eſſe Patri æqualem; ideò Chriſtum noluiſſe ab ea tangi; & hoc ſignificari illis verbis: *Nondum enim aſcendi*; id eſt, in corde tuo nondum aſcendi, opinione tua non ſum cum Patre.

Cyrillus li. 12. cap. 50. in Ioan. ſcribit, Chriſtum voluiſſe his verbis ſignificare carnem in Euchariſtia nō debere tangi, niſi ab hominibus puris, & qui iam acceperint Spiritum ſanctum. Et quia Maria typum gerebat peccatorum, quatenus tangere eum voluit, antequam per aduentum Spiritus ſancti planè purgata fuiſſet, ideò dictum eſſe: *Noli me tangere.*

Bernardus ſerm. 28. in Cant. dicit hunc eſſe ſenſum: *Noli me tangere*, id eſt, noli iudicio ſenſuum probare meam reſurrectionem, ſed exſpecta aſcenſionem, & aduentum Spiritus ſancti: tunc enim roborata in fide, ipſa fide longè meliùs, & tutiùs cognoſces me reſurrexiſſe, quam nunc poſſis tangendo.

Addi

Addi poteſt alia explicatio, quæ mihi videtur ſimpliciſſima,& literalis maximè; non prohibitum contactum, ſed cohibitam feſtinationem tangendi, vt hic ſit ſenſus: *Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum, ſed vade ad fratres meos, & dic eis, &c.* hoc eſt; Noli ita feſtinare ad me tangendum, adhuc ſatis temporis habebis; nondum enim receſſi à vobis: vade prius ad Apoſtolos, nuncia me reſurrexiſſe, & tunc commodiùs poteris vnà cum aliis me videre, & tangere. Iſta expoſitio, ideo videtur optima, quia cohæret aptiſſimè cum illa cauſſa: *Nondum enim aſcendi*, & etiam cum eo, quod Dominus ſe tangi permiſit à mulieribus, & Apoſtolis; immò ipſe inuitauerit eos, dicens: *Palpate & videte*, Luc. 24. & Thomæ: *Tange latus meum*. Ioan. 20. Deniq; iſta explicatio totum Caluini fundamentum euertit.

VNDECIMVS locus eſt Actor. 7. & 17. *Deus non in manufactis templis habitat: non igitur manet incluſus Chriſtus, cùm ſit Deus, in ſingulis templis.* Vtitur hoc argumẽto Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum obiecto 8. ſed quia viderat facilè ſolui poſſe, dicit hanc eſſe vim huius argumenti, & hoc modo à ſuis proponi ſolere: *Deus ob ſuam immenſitatem non poteſt vllo templo concludi, quia eſt maior omni templo: ergo neque corpus Chriſti, quod iuſtam hominis ſtaturam habet, poterit includi in pixide, quia maius eſt pixide.*

RESPONDEO; Loca illa intelliguntur propriè de diuinitate, quę licet ſit vbique, & peculiari modo in templis, dicitur tamen veriſſimè non habitare in templis manufactis; quia habitare ſignificat indigentiam loci: illi enim propriè habitant in domo, qui niſi ibi eſſent, malè eſſent; ſignificat etiam comprehenſionem, & concluſionem in loco. Vtrumq; repugnat Deo vero, & tamen vtrumque conueniebat idolis Gentilium: idcirco Paulus Actor. 17. hoc dicit, Deum non habitare in templis, vt diſtingueret eum ab idolis. Quamuis autem hæc loca propriè de diuinitate intelligantur; tamen conueniunt ſuo modo etiam corpori Chriſti in Euchariſtia exiſtenti. Etſi enim eſt ibi verè Chriſtus, tamen non propriè habitare ibi dicendus eſt, cùm non indigeat ipſe tecto, aut domo vlla, nec concludatur ita vno in loco, vt non ſit etiam extra eum locum.

Iam ad argumẽtum Martyris RESPONDEO; Si rectè accommodetur proportio, argumentum eſſe pro nobis, non contra

nos.

nos. Nam ſicut Deus ob ſuam immenſitatem non concluditur templo, tamen ibi reuera totus Deus eſt; ita etiam corpus Chriſti, ob omnipotentiam ipſius Chriſti non concluditur in pixide, aut ſpeciebus panis, tamen totum ibi reuera eſt. Quomodo autem poſſit corpus humanum non occupare locum, & proinde ſub ſpecie modici panis contineri, in alia quæſtione explicabitur: hîc enim ſolùm ex verbo Dei agitur. Verbum autem Dei non habet, non poſſe magnum corpus eſſe in paruo loco: ſed contrarium potius, cùm Matth. 7. legamus poſſe Deum facere, vt tranſeat camelus per foramen acus.

DVODECIMVS locus eſt 1. Corinth. 10. *Patres noſtri eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & eundem potum ſpiritualem biberunt. At illi non manducârunt carnem Chriſti, nec biberunt ore corporali, vt notum eſt, ſed fide tantùm: igitur etiam nos fide tantùm manducamus, & bibimus.* Hoc argumentum vrget Petrus Martyr libro contra Gardinerum, par. 1. obiecto 82.

SED facilis ſolutio eſt. Nam INPRIMIS demonſtrauimus in diſputatione de Sacramentis in genere, non velle Paulum dicere eandem eſcam nos, & Hebræos comediſſe, ſed eandem eſcam comediſſe omnes illos, qui tunc viuebant, tum boni, tum mali.

QVIA verò citat Auguſtinum Petrus Martyr, qui in Pſal. 77. & tract. 26. in Ioan. dicit, eandem eſcam nos, & Hebræos comediſſe, ex hoc loco Pauli: ideò ad Auguſtinum duo quædam reſpondeo. PRIMO, Auguſtinum non expoſuiſſe hunc locum in commentario aliquo proprio, ſicut fecerunt Chryſoſtomus, Theophylactus, & alij; ſed ſolùm adduxiſſe ad ſuum propoſitum aliquid ex hac Pauli ſentẽtia, propterea non mirum videri debere, ſi anteponimus in hac parte in ſenſus literalis inueſtigatione Chryſoſtomum, & alios, qui ex propoſito hunc locum expoſuerunt, Auguſtino tractãti hæc verba in alienis locis. Certè Paulus apertiſſimè ad literam loquitur de eſca eadem inter omnes illos, non autem nobiſcum. Nam ſecúndum Auguſtinum, & etiam aduerſarios, non omnes Hebræi, ſed boni duntaxat, qui ſymbola intelligebant, eandem nobiſcum eſcam manducârunt. At Paulus ſignificat bonos, & malos eandem manducaſſe; ſubiungit enim: *Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo:* omnes ergo manducârunt, & tamen plurimi eorum non placuerunt Deo, quia nimirum multi

multi mali cum bonis illam eſcam manducabant. Et ſicut dicit: *Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducárunt*; ita etiam dicit: *Omnes mare tranſierunt.* At certè mare tranſierunt omnes, & mali, & boni.

Dico SECVNDO, veram eſſe AVGVSTINI ſententiam, licet Pauli loco ad literam non conueniat: nec tamen nobis vllo modo aduerſari. Nam dicit ipſe, eandem nobiſcum eſcam manducaſſe Hebræos; ſed explicat quomodo eandem, nimirum ſignificatione: quia idem ſignificant Sacramenta illa, & noſtra. Sic enim ait tract.26. in Ioan. *Sacramenta illa fuerunt, in ſignis diuerſa ſunt, in re, quæ ſignificatur, paria ſunt.* Et præterea eadem ſunt ſignificatione, quia noſtra continent, quod illa ſignificant, vt apertè Auguſtinus ait in Pſal. 73. vbi dicit, Sacramenta vetera promiſiſſe Saluatorem, noſtra dare ſalutem. & in Pſal. 75. *Idem*, inquit, *in myſterio cibus, & potus illorum, & noſter; ſed ſignificatione idem, non ſpecie; quia idem ipſe Chriſtus illis in petra figuratus, nobis in carne manifeſtatus.* Vbi vides, Iudæis tribui Chriſtum in petra, nobis in carne, quam nimirum petra illa figurabat. Denique lib.2. contra literas Petiliani, cap.37. *Aliud*, inquit, *eſt Paſcha, quod Iudæi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & ſanguine Domini accipimus.* Vbi vides, pro oue, quam habebant Iudæi, nobis non tribui panem, ſed corpus, & ſanguinem Domini, quę oue illa ſignificabantur. Non igitur apud Auguſtinum eadem erat eſca Iudæorum, & Chriſtianorum, quoad rem ipſam, ſed ſolùm quoad ſignificationem: quomodo dicuntur idem eſſe figura, & figuratum, quia vnum eſt verè, quod alterum eſt typicè.

DECIMVS TERTIVS locus eſt 1. Cor. 10. & 11. *Vbi aliquoties Euchariſtia vocatur panis, etiam poſt conſecrationem: nihil igitur aliud eſt Euchariſtia, niſi panis reipſa, ſignificatione autem corpus Chriſti.* Vtitur hoc argumento, quod eſt commune aduerſariorum, Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 19.

RESPONDENT nonnulli, Euchariſtiam vocari panem per tropum, quia fit ex pane, ſiue quia antea fuit panis: & adferunt multa exempla Scripturæ, vt quòd Gen.3. Eua dicitur os Adami: Exodi 7. virgę conuerſæ in dracones, adhuc vocentur virgæ: quòd Matth.11. dicantur cæci videre, claudi ambulare: quòd Matth.21. dicantur publicani, & meretrices præce-

dere in regnum cœlorum. Sed hæc ſolutio non videtur ſoli-diſſima: poſſent enim aduerſarij dicere, non ideò, quia alicubi res denominatur ab eo, vnde facta eſt, vbiq; ita accipienda eſſe vocabula. Secundo igitur dici poteſt, Scripturam vocare ordinariè res vt exterius apparent; ſic enim ſerpentẽ ęneum vocat ſerpentem: Angelos, qui apparebant in forma humana, vocat viros; boues æneos, malogranata aurea, & ſimilia ornamenta templi ſimpliciter vocat boues, malogranata, &c. Quoniam igitur Euchariſtia forma exteriore nihil differt à vero pane, quid mirum ſi vocatur panis? Tertio dici poteſt, & (meo iudicio) optimè, vocari panem phraſi Hebraica, qua nomine panis intelligitur generatim omnis cibus. Et deniq; Quarto vocari panem, quia non ſolùm eſt cibus, ſed eſt cibus ſolidus, præcipuus, ſubſtantialis, qualis eſt panis triticeus inter cibos corporales. Ac vt videas argumentum aduerſariorum nihil efficere, illud perpende, in 6. cap. Ioan. corpus Domini frequenter vocari panem, & tamen aduerſarij contendunt in eo capite non tractari de Euchariſtia, ac proinde coguntur per panem non intelligere panem materialem, ſed cibum cœleſtem.

Decimvs qvartvs locus eſt Philip. 3. *Saluatorem exſpectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Hinc tale argumẽtum facit Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 29. *Corpora noſtra poſt reſurrectionem habebunt eas dotes, quas nunc habet corpus Chriſti. At ſtultum eſſet exſpectare, vt noſtra corpora eſſe poſſint in pluribus locis, vel ſub modica panis ſpecie.*

Respondeo; Quòd Chriſti corpus eſſe poſſit in multis locis, aut ſub modica ſpecie panis, non oritur ex aliqua dote corporis glorioſi, ſed ex infinita Dei potentia. Nam etiam ante Chriſti reſurrectionem credimus, Chriſti corpus fuiſſe in Euchariſtia; nihil igitur ad rem facit gloria corporis, quam exſpectamus.

Decimvs qvintvs locus eſt Coloſſ. 3. *Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Ex hoc loco Caluinus colligit lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 36. Chriſtum non eſſe quærendum in pane Euchariſtiæ: & addit, non ſine cauſſa in antiqua Eccleſia fuiſſe inſtitutum, vt ante myſteriorum celebrationem diceretur: *Surſum corda.*

Respondeo; Si timerèmus hoc argumentum, iamdudum

dum

dum valere iuſſiſſemus illam præfationem: *Surſum corda;* quam tamen nos diligenter frequentamus, & aduerſarij negligunt. Tametſi enim in lib. de ritu Sacrament.miniſtrand. iubet Caluinus, vt concionator inter concionandum moneat, ſurſum cor eſſe habendum: tamen non vult præſcriptis verbis recitari prefationem illam cum ſuis reſponſionibus, vt veteres faciebant, teſte Cypriano in ſerm. de orat.Domin.& Auguſtino libro de bono perſeuer. cap.13. & omnibus Græcis Liturgiis,Iacobi,Baſilij,Chryſoſtomi,& omnibus Latinis. Id quod etiam hoc tempore nos facimus.

RESPONDEO igitur: *Surſum corda,* non ſignificare eleuationem ad locum corporalem; alioqui aſtrologi piiſſimi eſſent omnium hominũ, qui ſemper verſantur animo, & oculis inter ſydera: ſed eleuationem à rebus terrenis, & curis huius vitæ ad Deum, & res æternas, & diuinas. Vnde, ſacerdoti dicenti: *Surſum corda,* non reſpondetur, Habemus ad Firmamentum, ſed, *Habemus ad Dominũ.* Et certè, qui in hoc mundo Chriſtum quærebant, vel in præſepi, vt tres Magi, vel in templo, vt ipſa Virgo Mater, vel in ſepulchro, vt Magdalena; ſurſum cor habebant, quia illum quærebant, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Et poteſt fieri, vt quis dum terram intuetur, & cogitat, cor habeat ſurſum; & contrà, dum quis cœlum intuetur, & cogitat, cor habeat deorſum; ſi nimirum ille in terra cogitet Dei potentiam, quæ ibi relucet; hic autem in cœlo nihil cogitet, niſi naturam, & qualitates cœli. Sic igitur qui in Euchariſtia Chriſtum quærunt, & venerantur, ſurſum cor habent, ſi de ipſo Chriſto, non de negotiis huius vitæ, interim cogitent.

DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA EX TESTIMONIIS PATRUM.

LIBER SECVNDVS.

HACTENVS EX VERBO DEI *controuerſiam diſputauimus de præſentia corporis Domini in Euchariſtia; nunc ex teſtimoniis veterum Patrum, qui ante hanc litem exortam floruerunt, eandem controuerſiam diſputare aggredimur. Nam etſi aduerſarij, Patres contemnere ſoleant, cùm eos ſibi aduerſari non dubitent; in hac tamen quæſtione aliquid eis tribuere videntur: certè laborant, quantum poſſunt, vt eos ad ſe pertrahant. Ioannes Caluinus in vltima admonitione ad VVeſtphalum:* Conſtat, *inquit,* vetuſtos omnes ſcriptores, qui totis quinque ſeculis poſt Apoſtolos vixerunt, vno ore nobis patrocinari. *Petrus Martyr in præfatione ſuæ defenſionis contra Gardinerum ad Reginam Angliæ, iactat ſe defendere ſententiam Patrum Græcorum, & Latinorum veterum de Euchariſtia. Petrus Boquinus initio libri de Cœna Domini contra Heſbuſium dicit, nullam eſſe rationem certiorem, & breuiorem inueniendæ veritatis, in hac de qua agimus controuerſia, quàm inſiſtendo veſtigiis antiquorum Patrum.*

Nos

Nos igitur, vt apertiſſimè, & breuiſſimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus, quid Patres ſenſerint, ſingulos ſeorſim excutiemus ordine ætatis, quo in Eccleſia floruerunt: ac in ſingulis quatuor conſiderabimus. PRIMO, *quid ipſi doceant pro Catholica veritate.* SECVNDO, *quid ad ea reſpondeant aduerſarij.* TERTIO, *quid ex iiſdem contra nos illi adferant.* QVARTO, *quid ad ea ſit reſpondendum.*

Eſt autem illud OBSERVANDVM, *teſtimonia Patrum, non quidem æquari per ſe Scripturarum teſtimoniis: tamen ex iis apertè cognoſci, quæ fuerit ſententia, & fides eius Eccleſiæ, quam omnes fatemur veram Chriſti Eccleſiam fuiſſe, & veram de Sacramentis fidem, ac doctrinam habuiſſe: quocirca ex illis colligitur argumētum firmiſſimum, & infallibile pro veritate. Vnde* AVGVSTINVS *lib.3. de peccatorum meritis, & remiſſ.cap.7. cùm attuliſſet Patrum teſtimonia quædam, vt Cypriani, & Hieronymi pro peccato originali:* Hæc, *inquit,* non ideò commemoraui, quòd diſputatorum quorumlibet ſententiis tanquam canonica auctoritate nitamur; ſed vt appareat ab initio, vſque ad præſens tempus, quo nouitas iſta orta eſt, hoc apud Eccleſiæ fidem tanta conſtantia cuſtoditum, vt, &c.

CAPVT PRIMVM.

PRIMA ætas Eccleſiæ ab anno Domini I. vſque ad C.

Teſtimonium diſcipulorum S. Andreæ Apoſtoli.

PRIMO igitur excutienda ſunt teſtimonia eorum, qui Apoſtolos viderunt, & audierunt, quæ fuit prima ætas Eccleſiæ. Ac PRIMVM occurrit liber paſſionis S. ANDREAE Apoſtoli ſcriptus ab eius diſci-

diſcipulis, qui paſſioni interfuerunt. Hunc librum legitimum eſſe ſatis conſtat; tum, quia nulli (quod ſciam) adhuc in quæſtionem eius auctoritatem vocârunt; tum, quia reuera nihil continet, quod nouitatem redoleat; tum, quia genus paſſionis S. Andreæ, & illa eius verba: *Salue ſancta crux,* in tota Eccleſia celeberrima, ex hoc lib. ſine dubitatione ſumpta ſunt: tum denique, quia Ioannes à Louanio in ſua cenſura de paſſionibus Sanctorum, quæ habetur in Martyrologio Molani, hunc librum omnibus modis legendum cenſet; & idem indicauit vir grauiſſimus Aloyſius Lipomannus, qui ex probatis auctoribus vitas Sanctorum deſcripſit; vt omittam quod in Breuiario Romano nuper recognito, ac repurgato, ſuum locum habet paſſio S. Andreæ ex hoc libro.

In eo igitur libro habentur hæc verba Apoſtoli Andreæ: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie ſacrifico.* Et infrà: *Qui cùm ſit verè ſacrificatus, & verè à populo carnes eius manducatæ, integer perſeuerat, & viuus.* In quibus verbis, illud (*Verè manducatæ*) excludit manducationem in ſolo ſigno, aut ſpiritu. Ac præterea paulò infrà, cùm Ægeas miraretur, at peteret ſibi explicari, quomodo poſſet fieri, vt agnus verè manducatus, integer & viuus maneret, & S. Andreas recuſaret homini Ethnico myſterium explicare: & ille inſtaret, ac per tormenta cogere vellet Apoſtolum; tandem Apoſtolus ſubiunxit, fieri non poſſe vllo modo, vt ſine fide in Chriſtum, ad huius myſterij notitiam perueniret. At certè ſi nihil eſt Euchariſtia, niſi panis ſignificans Chriſtum, non erat difficile etiam ſine fide intelligere, quomodo Chriſtus in ſigno manducatus, integer perſeueret. Nam ſi in pane imprimatur imago Principis alicuius; certè ſine vlla ſua læſione, comedi poterit Princeps ille in ſua imagine; nec vlla difficultas eſt in hac re intelligenda. Ad hunc locum non vidi vllam reſponſionem hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Teſtimonium Ignatij.

SECVNDVS auctor Apoſtolorum tempore eſt S. IGNATIVS, d. cuius epiſtolis dubitari non poteſt, cùm eæ citentur ab Euſebio, Athanaſio, Hieronymo, Theodoreto, & aliis veteribus frequentiſſimè.

tiſſimè. Is ergo in epiſt. ad Smyrnenſes (vt citat Theodoretus dial. 3.) ſic ait: *Euchariſtias, & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Euchariſtiam eſſe carnem Saluatoris, quæ pro peccatis noſtris paſſa eſt, quã Pater ſua benignitate ſuſcitauit.*

AD hunc locum Beza reſpondet in Dialogo Cyclops, fateri ſe veram carnem Chriſti nobis dari fide manducandam. At Ignatius non dicit, carnem Chriſti nobis dari quocunq; modo, ſed dicit Euchariſtiam eſſe carnem Chriſti. Petrus Boquinus in libro de Cœna Domini, reſpondet Ignatium diſſerere contra eos, qui negabant Chriſtum habuiſſe veram carnem: & ex Euchariſtia argumentum duxiſſe, quia ſi Chriſtus non habuit veram carnem, non poteſt Euchariſtia eſſe caro vera, id eſt, ſignum, ſeu ſymbolum veræ carnis.

AT contrà; nam Ignatius dicit, hæreticos illos, contra quos agit, omninò repudiaſſe Euchariſtiam, ne fateri cogerentur, Chriſtum habuiſſe veram carnem, ſi Euchariſtiam, quæ eſt ipſa caro Chriſti, admiſiſſent. OBSERVANDVM enim eſt, hæreticos illos (vt ex ipſa epiſt. ad Smyrnenſes patet) docuiſſe Chriſtum putatiuè natum, paſſum, mortuum, reſurrexiſſe: ac per hoc non negaſſe Chriſtum habuiſſe carnem aliquam viſibilem, & apparentem, ſed negaſſe habuiſſe eum veram carnem humanam. Ex quo ſequitur, vt non debuerint repudiare imagines, & figuras carnis Chriſti, ſed ſolùm ipſam veram carnem. Nam corpora humana apparentia depingi poſſunt, & figuris exprimi, licet verè humana non ſint, vt patet de imaginibus Angelorum. Ergo hæretici illi non negabant Euchariſtiam ſignificare poſſe carnem Chriſti, ſed negabant eſſe carnem Chriſti (vt Ignatius diſertè dicit) ne videlicet cogerentur admittere, Chriſtum habuiſſe veram carnem. Reprehenduntur autem ab Ignatio: igitur Ignatius contrarium ſentiebat, nempe Euchariſtiam eſſe verè, & propriè Chriſti carnem. Habentur alia loca in epiſt. ad Rom. & in epiſt. ad Epheſ. ſed facilius eludi poſſunt.

PORRO ex Ignatio obiicit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerũ 1. p. obiecto 149. illa verba ex epiſt. ad Philadelphienſes: *Rogo vos, vt inſtetis vni fidei, vni prædicationi, vna Euchariſtia vtentes: vna eſt caro Domini* IESV, *& vnus eius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt: vnus etiam panis pro omnibus confractus, & vnus calix totius Eccleſiæ.* Notat enim Petrus Martyr Ignatiũ diſtinguere panem, & calicem, à carne, & ſanguine Chriſti,

cùm dicat: *Vna caro, vnus ſanguis: vnus etiam panis, vnus calix.* Ex quo ſequi videtur, vt in Sacramento non ſit niſi panis, & vinum, quæ tamen carnem, & ſanguinem, quæ ſunt res Sacramenti, ſignificent. Addit etiam argumentũ ex nomine panis, & fractionis, quę non conueniunt propriè, niſi vero pani.

RESPONDEO; Quod attinet ad nomina panis, & fractionis, non eſſe faciendam nouam quęſtionem, cùm ſint iſta ipſa vocabula Pauli, 1. Cor. 10. *Panis, quem frangimus, &c.* de quibus ſuprà diximus. Quod autem pertinet ad illam diſtinctionẽ carnis, & ſanguinis a pane, & calice, dico Ignatium diſtinguere carnem, vt in cruce paſſam, & ſanguinem, vt in cruce fuſum, à Sacramento Euchariſtiæ; & rectiſſimè. Sacramentum enim Euchariſtiæ, ſiue contineat verè (vt nos credimus) Chriſti carnem, ſiue non contineat, eſt ſignum repræſentans carnem Chriſti, vt morientem in cruce, & ſanguinem, vt in cruce effuſum, & proinde diſtinguitur ab illis. Vult autem eo loco Ignatius hortari ad vnitatem, & charitatem conſectandam, & ad ſchiſmata, & hæreſes fugiendas. Itaq; monet vt in vna fide maneant, eidem prædicationi dent operam, & vna vtantur Euchariſtia, id eſt; ſimul communicent, non faciant ſchiſmata, non erigant contraria altaria. Probat autem debere eos ſimul communicare, quia vnum eſt Sacramẽtum Euchariſtiæ: vnum autem Sacramentum eſſe, probat, quia vna eſt caro Chriſti, & vnus ſanguis. Quæ probatio efficax eſſet, etiamſi hoc Sacramentum ſignificaret tantùm carnem Chriſti, vt aduerſarij volunt: ſed eſt efficacior, ſi Sacramẽtum non tantùm ſignificet, ſed etiam verè contineat Chriſti carnem.

CAPVT TERTIVM.

Teſtimonium Dionyſij Areopagitæ.

DIONYSIVM AREOPAGITAM Apoſtolorũ tempore floruiſſe nemo dubitat: libros qui ei adſcribuntur, negant hęretici illius Dionyſij eſſe, & nos alibi probauimus eſſe. Sed hoc loco ſuperſedendum eſt hoc labore, quia Petrus Martyr non ſolùm admittit, eos libros eſſe alicuius antiqui Patris, ſed etiam argumentum inde petere audet pro ſuo errore. Et præterea cùm citetur hic auctor tanquam antiquus, & venerabilis Pater à S. Gregorio homilia 34. in Euangelia; neceſſe eſt omninò vixiſſe illum in primis quinque ſeculis, quæ à Caluino recipiuntur. Nam ſi

Gregorio, qui ante annos mille floruit, fuit hic auctor antiquus, & venerabilis Pater, quid erit nobis?

Ille igitur in libro de hierarchia Eccleſiaſt.cap.3.part.3.prę-ter alia multa, quæ de hoc Sacramento dicit, ita ipſum alloquitur: *O diuiniſsimum, & ſacroſanctum Sacramentum, obducta tibi ſignificantium ſignorum operimenta dignanter aperi, & perſpicuè nobis fac appareas, noſtroſq; ſpirituales oculos, ſingulari, & aperto tuæ lucis fulgore imple.* Hæc ille. At eiuſmodi inuocatio ſtultiſſimè, & impiè referretur ad Sacramentum, ſi ſolùm eſſet panis triticeus, non autem panis cœleſtis viuus, & diuinus.

Reſpondet Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, par.1. obiecto 150. Dionyſiũ apoſtrophen feciſſe ad rem ſignificatam, id eſt, ad ipſum Chriſtum, qui per ſymbola panis, & vini repræſentatur: *Quemadmodum in templis Papiſtarum*, inquit ipſe, *videas procumbere homines ante ſigna, & ſtatuas, & ad illas exclamare, quaſi aut B.Virgo, aut Petrus, & Paulus præſens eſſet.*

At bis peccat in hac reſponſione Pſeudomartyr. Primo, quia ſe ipſe damnat cum ceteris Sacramentariis, qui acerrimè reprehẽdere ſolent, & idololatriæ accuſare Catholicos, quòd orent ante imagines, aut venerabile Sacramentum: nunc enim vſum iſtum ipſe defendit, dum eum ſanctiſſimo Patri tribuit. Secundo peccat, quòd non aduertit, aliud eſſe ante imagines inuocare Chriſtum, vel Sanctos quos imagines repræſentant, quod Catholici rectè faciũt: aliud inuocare ipſas imagines, quod Catholici non faciunt, nec poteſt niſi ſtultè, & impiè fieri. Dionyſius autem ipſum inuocat Sacramentũ, àtq; ab ipſo petit, quæ à ſolo Deo rectè peti poſſunt: exiſtimauit igitur in Sacramento verè Chriſtum ipſum Deum, & hominem contineri, immò ipſum Chriſtum vnà cum externis ſymbolis Sacramentum eſſe.

Idem Dionyſius ibidem, ſed paulò inferiùs: *Pontifex*, inquit, *quod hoſtiam ſalutarem, quæ ſupra ipſum eſt, litet, ſe excuſat ad ipſum exclamans; Tu dixiſti, Hoc facite, &c.* At certè purus panis nõ ſupra nos eſt; neq; eſſet opus vlla excuſatione, ſi merũ panem tractare debemus, etiamſi is Chriſtum ſignificaret: alioqui debuiſſent etiam Aaronici ſacerdotes ſe excuſare, quòd indigni eſſent, qui tangerent oues, & boues illos, quod ridiculum eſt.

Audiamus nūc quid ipſe pro ſe adferat ex Dionyſio. Adfert igitur illa verba ex eodem cap.3.part.3. *Pontifex opertum panem & indiuiduum aperit, & in fruſta concidit.*

RESPONDEO; Miram eſſe aduerſariorum importunitatem, qui ſi in vno, vel altero Patre legant Euchariſtiam vocari panem, ſtatim clamant, Euchariſtiam nihil eſſe, niſi panem propriè dictum: & cùm in omnibus Patribus in infinitis locis legant Euchariſtam eſſe corpus Chriſti, tamen non volunt admittere corpus vllo in loco propriè accipi. Dico igitur panem vocari Euchariſtiam, ſed panem cœleſtem, & diuinum, non triticeum: nam paulò antè (vt diximus) idem Dionyſius ſcribit eum panem eſſe hoſtiam ipſo Pontifice longè digniorem, ita vt excuſatione illi opus ſit, quòd rem tam eximiam tractare audeat.

CAPVT QVARTVM.

SECVNDA ætas Eccleſiæ ab anno Domini C. ad CC.

Teſtimonium Iuſtini.

POST Apoſtolorum diſcipulos in SECVNDA ętate Eccleſiæ tres habemus teſtes inſignes, & indubitatos, Iuſtinum Martyrem, Pium I. Pontificem, & Irenæum. IVSTINVS igitur Martyr in Apologia 2. ad Antoninum Imperatorē, ſic loquitur de Euchariſtia: οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν: οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ θεοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ, καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. *Non enim vt communem panem, neque communem potum hac ſumimus, ſed quemadmodū per Verbum Dei incarnatus Ieſus Chriſtus Saluator noſter, & carnem, & ſanguinem pro ſalute noſtra habuit:*

buit: ſic etiam per preces Verbi Dei ab ipſo Euchariſtiam factum cibum, ex quo ſanguis, & carnes noſtræ per mutationem aluntur, illius incarnati Ieſu, & carnem, & ſanguinem eſſe edocti ſumus. Hæc ad verbum ex Græco interpretatus ſum; quia queri ſolent hæretici ſæpenumerò de interpretationibus Catholicorum. Solùm ambigi poſſet de illa voce: *Euchariſtiam factum*; nam Græca vox, εὐχαριστηθεῖσαν, ſignificare poteſt, ſuper quem gratiæ actæ ſunt, vel barbaro vocabulo, Euchariſtizatum, vel (vt nos reddidimus) *Euchariſtiam factum*. Sed non refert quidquam hoc ad rem propoſitam.

Ex hoc igitur loco duobus modis colligitur ſenſiſſe Iuſtinum, veram Chriſti carnem propriè in Euchariſtia contineri. Primo ex eo, quod ſimpliciter aſſerit panem Euchariſtiæ non eſſe communem panem, ſed carnem Chriſti: neque vllam mentionem facit tropi, aut figuræ alicuius. Nam ſi Euchariſtia eſſet ſignificatiuè caro Chriſti, & non realiter, id Iuſtinus omninò dicere debuiſſet: ſcribebat enim Apologiam pro Chriſtianis, quibus præter alia crimina obiiciebatur mãducatio carnium humanarum in ſacris, vt patet ex Tertulliano in Apologetico, cap. 7. & ex Minutio Felice in Octauio: & quod maximum eſt, ex Athenagora, qui in Apologia ad eundem Antoninum tria crimina refellit falsò Chriſtianis obiecta; quòd Deum non eſſe crederent; quòd humanis carnibus veſcerentur; quòd promiſcuo concubitu vterentur. Certè enim ad hoc abolendum crimen omninò dicendum fuit Chriſti carnem à Chriſtianis non comedi, niſi ſignificatiuè. Et etiamſi id crimen non fuiſſet Chriſtianis obiectum, ſtultus fuiſſet Iuſtinus, ſi abſque vlla neceſſitate myſteria religionis facillima ipſe incredibilia ſuis verbis feciſſet, ad ethnicum Imperatorem ſcribens.

Secvndo, id colligimus ex comparatione Euchariſtiæ, quam facit Iuſtinus cum myſterio Incarnationis. Vt enim doceret non temerè Chriſtianos credere panem fieri carnem, adducit in medium aliud myſterium æquè difficile: qua enim potentia fieri potuit, vt Deus incarnaretur, eadem fieri potuiſſe dicit, vt panis fieret caro. Vbi niſi reipſa velit affirmare, panem fieri carnem, ſed ſolùm ſignificatiuè, fruſtrà adducit exemplum Incarnationis: nullum enim eſt miraculum facere, vt panis ſignificet corpus Chriſti.

Vtrum-

Vtrumque argumentum ſoluere nititur Petrus Martyr, & contrarium etiam colligere ex hoc loco Iuſtini in lib. contra Gardinerum, obiecto 13.& 151. Ad PRIMVM noſtrum reſpõdet, Iuſtinum nõ dixiſſe panem Euchariſtiæ eſſe figuram corporis Chriſti, ſed dixiſſe eſſe ipſum corpus, quia ita inter ſe loqui ſolebant Chriſtiani eo tempore, nec fuiſſe periculum, ne ethnici putarent nos verè, & propriè comedere carnem Chriſti, tum quia dixerat Iuſtinus, panem, & vinum proponi in ſacra menſa; tum quia poterant facilè Gentiles colligere, verba illa Chriſti: *Hoc eſt corpus meum*, à Iuſtino citata, eſſe intelligenda Sacramentaliter; tum denique quia Iuſtinus dicebat, non cuiuſuis hominis carnem à Chriſtianis manducari, ſed ſolius Chriſti, qui iam reſurrexerat, & in cœlũ aſcenderat.

AT Petrus Martyr multa dicendo, nihil dicit. Nam etiamſi Chriſtiani ita inter ſe loquerentur, tamen debuit defenſor Chriſtianorum Imperatori ethnico, & imperito rerum noſtrarum, explicare tropum in illis verbis conſtitutum; alioqui non tollebat, ſed augebat ſuſpicionem criminis Chriſtianis obiecti. DEINDE, etiamſi Iuſtinus dixerit, panem, & vinum proponi in ſacra menſa; tamen addidit, poſt myſticas preces non eſſe amplius panem, & vinum commune, ſed ipſam carnem, & ſanguinem Chriſti. Et ridiculum eſt debuiſſe, vel potuiſſe Imperatorem ethnicum per ſe intelligere verba Chriſti eſſe accipienda Sacramentaliter: vnde enim id colligeret homo Gentilis, qui neq; an Sacramenta eſſent, audiuerat? Opinatur fortaſſe Petrus Martyr Imperatorem illum verſatum fuiſſe in ſchola Caluiniſtarum, vt ſtatim ad tropos omnia reuocaret. DENIQVE, quod additur de Chriſti reſurrectione, non tàm explicat, quàm implicat magis difficultatem, & ſine vlla cauſſa reddit fidem noſtram homini Gentili prorſus incredibilem. Itaq; inſolubile manet hoc dilemma; Aut poterat Iuſtinus verè dicere, carnem Chriſti à Chriſtianis ſolùm in ſigno manducari, aut non poterat: ſi poterat, præuaricator fuit cauſſæ Chriſtianæ; nam odioſiſſimam reddidit fidem, & auxit criminum ſuſpicionem, cùm poſſet vno verbo & fidem probabilẽ facerẽ, & crimen diluere: ſi non poterat, certè ideò non poterat, quia verè, & non in ſigno tantùm datur nobis comedenda Chriſti caro.

Ad SECVNDVM noſtrum argumentum reſpondet Martyr,

tyr, Iuſtinum ideò explicuiſſe Euchariſtiam exemplo Incarnationis, vt oſtenderet contra hæreticos Marcioniſtas nos veram Chriſti carnem per fidem accipere. Nam ſi Chriſtus nõ aſſumpſiſſet per Incarnationem veram carnem, ſed ſimulatam, & fictam, vt Marcionitæ, & Valentiniani hæretici dicebant, non eſſet Euchariſtia ſignum veræ carnis, neq; nos veram carnem participaremus.

AT non probat hoc loco Iuſtinus Incarnationem ex Euchariſtia, ſed è contrario, Euchariſtiam ex Incarnatione. PRAETEREA Iuſtinus hoc loco non ſcribit contra hæreticos, nec mentionem eorum facit, ſed perſuadere vult Imperatori nõ eſſe impoſſibile myſterium Euchariſtiæ apud eos, qui credunt myſterium Incarnationis. ADDE, quòd Imperatores, & ceteri ethnici tantùm aberant ab opinione Marcionis, vt nihil dubitarent Chriſtum habuiſſe veram carnem, cùm id perpetuò Chriſtianis obiicerent, Chriſtum à Pilato verè crucifixum, & necatum fuiſſe: nulla ergo fuit cauſſa, cur Iuſtinus exemplum Incarnationis adferret ad probandum Chriſtum habuiſſe veram carnem. PRAETEREA, ſi Euchariſtia nihil eſſet niſi panis ſignificans carnem Chriſti, nihil inde concluderetur contra Marcionem: nam diceret ille Chriſtum habuiſſe carnem phantaſticam, & apparẽtem, & eam ſignificari per Euchariſtiam; ideò veteres non probant ex ſigno iſto Euchariſtiæ, Chriſtum habuiſſe veram carnem, ſed probant ex communi ſententia, & fide Eccleſiæ, quæ erat, Euchariſtiam eſſe verè carnem Saluatoris. Quocirca (vt dicit Ignatius) hæretici illi ſimpliciter repudiabãt Euchariſtiam. DENIQVE, Iuſtinus cõparat Euchariſtiam cum Incarnatione, quoad modum, quo vtrumque factum eſt: dicit enim eo modo per preces verbi Dei panem fieri Euchariſtiam, & tunc eſſe carnem Chriſti; quomodo per verbum Dei, id eſt, per virtutem, ſeu imperium Dei, Incarnatio facta eſt. At ſi Euchariſtia non eſſet corpus Chriſti, niſi ſignificatiuè, non eſſet opus vlla prece conſecratoria, ſed ſatis eſſet prima inſtitutio Chriſti: vnde etiam Caluiniſtæ nullam adhibent conſecrationem. Ergo Iuſtinus, qui ſcribit panem Euchariſtiæ fieri corpus Chriſti per preces verbi Dei, credebat Euchariſtiam non eſſe ſolam figuram, ſed reipſa corpus Chriſti.

Quod autem Martyr cauillatur, conſecrationem apud nos non fieri prece, ſed verbis illis: *Hoc eſt corpus meum;* nimis

leue

leue eſt, quia (vt ſuprà ſæpe oſtendimus) ſancti Patres vocant myſticas preces omnium Sacramentorum formas, etiamſi non videantur habere formam precum; quia omnes illæ formæ, quocunq; modo pronuncientur, continent inuocationem Dei, cuius virtute Sacramenta, & eorum effectus producuntur.

Videamus nunc quid Petrus Pſeudomartyr adferat pro ſuo errore ex vero Martyre Iuſtino. Duo igitur argumenta profert. VNVM, ex hoc ipſo loco à nobis citato, quòd Iuſtinus dicat, pane Euchariſtiæ ali corpora noſtra: hinc enim colligit verum eſſe panem in Euchariſtia, non autem corpus Chriſti, niſi ſignificatiuè; non enim corpore Chriſti aluntur corpora noſtra, ſed animi tantùm. Eandem obiectionem facit Boquinus in libro de cœna Domini. Sed Petrus Martyr proponit ALTERVM ex Dialogo cum Triphone, vbi Euchariſtiam vocat Iuſtinus panem, & poculum.

SED hoc poſterius iam ſuprà refutatum eſt. AD illud prius reſpondeo dupliciter. PRIMO illa verba: (*Ex quo carnes noſtra per mutationem aluntur*) eſſe periphraſim *panis*, ex quo conficitur Euchariſtia, vt ſit ſenſus; Cibus ille, ex quo carnes noſtræ ali ſolent, cùm prece myſtica cõſecratur, efficitur corpus Chriſti. Neq; obſtat, quod Iuſtinus prius meminerit cõſecrationis, quàm dicat ex eo cibo ali carnes noſtras: nam nõ dicit ipſe, ex pane conſecrato ali carnes noſtras, vt aduerſarius contendit, ſed dicit, per conſecrationem cibum illum, ex quo carnes noſtræ aluntur, fieri corpus Chriſti.

SECVNDO reſpondeo, non eſſe nouum apud veteres, ac præſertim Irenæum, Hilarium, Nyſſenum, Cyrillum, & alios, vt Euchariſtia dicatur alere corpora noſtra. Sed non intelligunt Patres, cùm hoc dicunt, Euchariſtia nutriri, vel augeri mortalem ſubſtantiam corporis noſtri; ſic enim facerent Euchariſtiam cibum ventris, non mentis, quo nihil abſurdius fingi poteſt: ſed intelligunt, vt poſteà videbimus, per Euchariſtiam ali corpora noſtra ad immortalitatem, id eſt, ſuſcipere ex contactu carnis Chriſti vim quandam, ſeu diſpoſitionem ad glorioſam reſurrectionem, & vitam immortalem; id quod ex verbis illis deducunt, Ioan. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Sed de Iuſtino hactenus.

CAPVT

CAPVT QVINTVM.

Teſtimonium Pij I. Papæ.

IAM verò PIVS Papa I. qui eodem tempore ſedit in Pontificatu, quo Iuſtinus florebat, ſtatuit pœnam ſatis grauem in eos, quorum negligentia aliquid Dominici ſanguinis in terrã, vel etiam ſuper ipſum altare decideret: iuſſitque locum lambi, radi, &c. vt patet ex Gratiano de conſecrat. diſtinct. 2. can. Si per negligentiam. & ex lib. 1. decreti Iuonis, & lib. 5. Burckhardi. Quãuis autem non habeamus nunc epiſtolam ipſam Pontificis, tamen ſatis probabile reddit hoc teſtimonium, tum auctoritas Iuonis, Burckhardi, & Gratiani; tum etiam, quod legamus in Tertulliano, Origene, Cyrillo, & aliis, qui proximi fuerunt iis temporibus, ſummam diligentiam adhiberi ſolitam in Eccleſia, ne quid Sacramenti huius vllo modo in terram decideret. Teſtimonia Tertulliani, Origenis, & Cyrilli. infrà ſuo loco ponentur.

Porrò iſta cautio argumentum eſt euidens fidei antiquorum. Si enim panis Euchariſtiæ non eſſet corpus Chriſti, niſi repræſentatiuè; non eſſet adhibenda maior diligentia, ne caderet in terram, quàm ea ſit, quam adhibemus, ne ſacra biblia in terram cadant, aut imago aliqua Chriſti, aut aqua Baptiſmi, aut quam adhibebant Hebræi in conſeruando Manna, aut Agno Paſchali. Quis autem audiuit vnquam debere lambi, aut radi terram, vbi cecidiſſet codex Euangelij, aut imago, aut Manna, aut aqua Baptiſmi? Ad hoc teſtimonium, non legi aduerſariorum reſponſum.

CAPVT SEXTVM.

Teſtimonium Irenæi.

SEQVITVR IRENAEVS, qui eodem ſeculo floruit, quo Iuſtinus, licet paulò poſteriùs. Is igitur in libro 4. contra hæreſes, cap. 34. diſputans contra hæreticos, qui negabant Chriſtum eſſe Filium Creatoris, & Creatorem mundi huius, ita loquitur: *Quomodo autem conſtabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ ſint, corpus eſſe Domini ſui, & calicem ſanguinis eius, ſi non ipſum fabricatoris mundi Filium dicant, id eſt, Verbum eius, per*

quod

quod lignum fructificat, defluunt fontes, dat primùm quidem fœnum, pòſt deinde ſpicam, deinde plenum triticum in ſpica? Ex hoc loco nos tale argumentum facimus. Irenæus probat Chriſtum eſſe Creatorem, ex eo, quod panis per conſecrationem fit corpus Chriſti: igitur credebat reipſa, & non ſola ſignificatione mutari panem in corpus Chriſti; nam mutatio realis requirit planè omnipotentiam Creatoris, non autem impoſitio nouæ ſignificationis.

Reſpondet ad hoc argumentum Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 62. & 157. Irenæum non probare Chriſtum eſſe Filium Creatoris, vel Creatorem ex tranſmutatione panis in corpus ſuum, ſed ex eo, quod vtitur pane ad corpus ſuum ſignificandum, & quia Patri gratias agit, cùm pane illo vtitur: non enim decebat, vt Filius illius Dei, qui eſt contrarius Creatori, vteretur rebus aduerſarij ſui, & de illis Patri ſuo gratias ageret.

At contrà; nam Inprimis argumentum ex vſu rerum Creatoris fecerat Irenæus in proximis verbis ſuperioribus: dixerat enim ſolam Eccleſiam rectè offerre Deo oblationem cum gratiarum actione ex creatura eius; hæreticos autem offerre non poſſe, cùm non agnoſcant eum eſſe Creatorem. Quid ergo opus erat, vt rurſus idem argumentum repeteret? Adde, quòd illa verba: *Quomodo autem conſtabit eis, &c.* indicant nouum argumentum inchoari; alioqui dixiſſet; Quomodo enim, ſi hæc ratio ad argumentum præcedẽs pertineret. Deinde, Irenæus hoc loco ex Euchariſtia probat Chriſtum non ſolùm eſſe Filium Creatoris, ſed etiam ipſum Creatorem, cùm ait, non poſſe conſtare panem Euchariſtiæ eſſe corpus Domini ſui, niſi fateantur ipſum eſſe Verbum illud, per quod lignum fructificat, defluunt fontes, &c. At hoc argumentum nihil concludit, niſi ponamus veram, & realem mutationem in pane fieri. Poſſet enim Chriſtus vti pane ad corpus ſuum ſignificandum, etiamſi non eſſet Creator illius panis; quemadmodum nos vtimur hedera, quam non creauimus, ad vinum deſignandum. Immò nec probat hoc argumentum Chriſtum eſſe Filium Creatoris: poteſt enim vti rebus Creatoris etiam is, qui nõ eſt Filius Creatoris. Siquid autem probat, id ſolum eſt, Chriſtum non eſſe aduerſariũ Creatoris; nec enim vteretur rebus aduerſarij ſui. At Irenæus Filium

lium Creatoris, & Creatorem affirmat eſſe Chriſtum ex hac mutatione panis in corpus ſuum.

SECVNDVM teſtimonium eſt in eodem capite in illis verbis: *Quomodo autem rurſus dicunt, carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini, & ſanguine alitur?* Et paulò infrà: *Quemadmodum enim qui eſt à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non cõmunis panis eſt, ſed Euchariſtia ex duabus rebus cõſtans, terrena, & cœleſti: ſic & corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, iam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectionis habentia.*

Ex his verbis tria argumenta colligimus. PRIMVM eſt: Corpora noſtra incorruptibilia fiunt, quia aluntur corpore Chriſti: ergo corpus Chriſti non ſolùm animis percipitur, ſed etiam corpore ex Irenæi ſententia. At corpus non poteſt in cœlum conſcendere, vt ibi guſtet Chriſti carnem; ergo verè præſens eſt in Euchariſtia ipſa Chriſti caro. SECVNDVM eſt: Panis terrenus poſt inuocationem Dei, ſeu myſticas preces, non eſt amplius communis panis, ſed eſt cibus conſtans duabus rebus, vna terrena, altera cœleſti. Non poteſt autem res illa cœleſtis eſſe, niſi corpus Chriſti; igitur verè eſt in Euchariſtia corpus Chriſti. TERTIVM: Ita panis mutatur ex terreno in cœleſtem per inuocationem Dei, ſicut corpora noſtra mutabuntur per Euchariſtiam ex mortalibus in immortalia. Sed corpora noſtra reipſa fient immortalia, non autem ſola ſignificatione: igitur panis terrenus reipſa fit corpus Chriſti, non ſola ſignificatione.

Ad omnia reſpondere conãtur hæretici. Ad PRIMVM Beza reſpondet in Cyclope, per Euchariſtiam corpora fieri immortalia, quia per eam fide coniungimur ipſiſſimo corpori Chriſti, ex quo tam animus, quàm corpus viuificatur. Paulò planiùs id explicat Petrus Martyr, libro contra Gardinerum, obiecto 151. vbi dicit, per Euchariſtiam corpora noſtra fieri immortalia, quia per eam fide apprehendimus Chriſtum; ex ea fide renouatur anima; ea renouatio redundat in corpus, illudq́ue facit paulatim aptum inſtrumentum Dei, & vitæ æternæ capax.

AT contrà. NAM Irenæus (vt aduerſarij fatentur) contendit probare hæreticis ſui temporis veram carnis noſtræ reſurrectionem aliquando futuram; idq́ue probat, quia ipſa caro noſtra per Euchariſtiam coniungitur immortali, & viuifi-

catrici Chriſti carni. At ſi eſſet vera aduerſariorum ſententia, Irenæi argumentum vel nihil concluderet, vel certè eſſet ſuperuacaneum. Nam qui negant reſurrectionem carnis, non admittunt illam redundantiam gratiæ ex anima in corpus, in qua ponit Petrus Martyr totam vim argumenti Irenæi: neque admittent, quod dicit Beza, Chriſti corpus animo apprehenſum, animam & corpus viuificare; immò dicent inde ſequi, corpus non viuificari, ſed ſolam animam, cùm illa ſola Chriſtum apprehendat. DEINDE, quid erat opus vrgere tantopere Euchariſtiam ad probandā reſurrectionem, quod Irenæus facit, tum hoc loco, tum lib.5. & alibi? Nam ſatis erat dicere, Chriſtum per fidem apprehenſum viuificaturū animas, & corpora noſtra: impertinens autem eſt; vnde excitetur illa fides, vtrum ſumptione Euchariſtiæ, aut Baptiſmi, aut ſolo Dei verbo, aut aliquo miraculo; iſta enim omnia nihil ſunt apud aduerſarios, niſi inſtrumenta excitandæ fidei.

Ad SECVNDVM reſpondet Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 152. & 153. Euchariſtiam vocari panem nō communem, quia eſt Sacramentum quoddam, proinde panem ſacrum non vulgarem dici debere. Conſtare autem, ait, re terrena, & cœleſti, id eſt, ſymbolo, & re ſignificata; licet res ſignificata procul abſit, ſine pane, & ſanctificatione. Eſt enim panis res terrena, ſanctificatio autem, qua panis Sacramentum efficitur, res eſt cœleſtis.

Vtraque abſurda eſt explicatio: ac PRIMVM rem terrenam eſſe ſymbola, rem cœleſtem eſſe rem ſignificatam, ſed abſentem, nullo modo fieri poteſt. Nam nihil conſtare dicitur ex eo, quod in ipſo non eſt: Euchariſtiam autē conſtare dicit Irenæus ex duabus rebus, terrena vna, altera cœleſti; vult ergo vtramque rem eſſe in ipſa Euchariſtia.

Reſpondet Martyr, omninò conſtare poſſe aliquid ex eo, quod in ipſo non eſt: *Nam ſermo noſter*, inquit, *conſtat ex voce, & re ſignificata; & tamen res ſignificata ſæpe longiſſimè abeſt à voce. Præterea Paulus dicit, Sacramenta veteris Teſtamēti conſtitiſſe ex ſymbolis, & corpore Chriſti: manducabant enim eandem eſcam nobiſcum.* 1. Corinth. 10. *At corpus Chriſti tam procul aberat, vt ne natum quidem eſſet.*

Hîc verò prodit ſuam imperitiam Petrus Martyr. Quis enim vnquam dixit, ſermonem conſtare ex voce, & re ſignificata? nónne relatiuè opponuntur ſignum, & res ſignificata? quo-

quomodo igitur poteſt aliquid ex oppoſitis conſtare? feſellit eum fortaſſe, quod dici ſolet, ſermonem conſtare ex voce, & ſignificatione. Sed ſignificatio in ipſa voce eſt, vt relatio in ſuo ſubiecto; ac proinde non poteſt ex ea probare Petrus Martyr aliquid conſtare ex eo, quod in ipſo non eſt. Quod verò addit de Sacramentis veteribus ex Paulo, impudens mẽdacium eſt. Nuſquam enim Paulus dixit, Sacramenta vetera conſtitiſſe ex ſymbolis, & corpore Chriſti: nec dixit Patres veteris Teſtamenti manducaſſe eandem eſcam nobiſcum, vt ſuprà ſæpius demonſtrauimus.

Iam verò illa ALTERA expoſitio, qua per rem cœleſtem intelligunt conſecrationem, ſiue ſanctificationem, æquè facilè refelli poteſt. Nam nullam ipſi agnoſcunt veram conſecrationem panis; quam enim nos adhibemus, incãtatiõnem vocant; ſed ſolùm illis conſecratio eſt, panem deputari à Deo ad Sacramenti vſum, id eſt, vt repræſentet corpus Chriſti: quæ conſecratio nihil reale ponit in pane, ſed merum reſpectum rationis. Porrò Irenæus de rebus loquitur, non de entibus rationis, cùm dicit Euchariſtiam conſtare duabus rebus, vna terrena, altera cœleſti. Et confirmatur argumentũ ex ipſo aduerſariorum teſtimonio. Nam cùm quæritur, quid ſit res terrena, & nos dicimus eſſe accidentia panis ſenſibilia, illi clamant, rem terrenam debere eſſe ſubſtantiã, non ſola accidentia. Si ergo res terrena, vt verè dici poſſit res, debet eſſe ſubſtantia; res cœleſtis, vt res verè dici poſſit, nónne debet eſſe etiam ſubſtantia? quomodo igitur exponunt per rem cœleſtem, cõſecrationem, quæ in re nihil eſt? PRAETEREA nemo ita loquitur de aliis Sacramentis, vt dicat aquam Baptiſmi conſtare duabus rebus, vna terrena, altera cœleſti; & tamen aqua Baptiſmi, ſymbolum eſt Sacramenti, vt panis Euchariſtiæ. DENIQVE conſecratio non habet eam vim, quam tribuit Irenæus rei cœleſti in Euchariſtia: ipſe enim vult Euchariſtiam, quia re cœleſti cõſtat, facere corpora noſtra immortalia ex mortalibus. At non habet ſola conſecratio iſtam virtutem, & præſertim ſecundum aduerſarios, qui nullam vim tribuunt Sacramentis, niſi ad fidem excitandam repræſentando. Vera igitur expoſitio eſt, rem terrenam eſſe id, quod ſenſu percipitur in Euchariſtia (illud enim etſi reuera ſubſtantia non ſit; tamen vera res, & verè terrena eſt, alioqui ſenſibus corporalibus apprehendi non poſſet) rem cœleſtem eſſe id,

quod creditur, nimirum Chriſti corpus glorioſum, & immortale.

Ad TERTIVM noſtrum argumentum reſpondet Petrus Martyr, lib. contra Gardinerum, obiecto 152. ex verbis Irenæi colligi contrarium eius, quod nos volumus. Ille enim dicit, ſic mutari panem per conſecrationem, & ex communi fieri ſacrum, & cæleſtem, quomodo per ipſam Euchariſtiam corpora noſtra fiunt immortalia ex mortalibus. At noſtra corpora non mutantur ſubſtantialiter, ſed accidentaliter tantùm; ergo & panis ille non mutatur niſi accidentaliter; quia nimirum fit Sacramentum religionis, cùm antea cibus eſſet tantùm vulgaris.

Reſpondeo dupliciter. PRIMO, quę adferuntur vt ſimilia, debere eſſe ſimilia in re, de qua diſputatur, non autem in omnibus. Volebat autem Irenæus oſtendere, corpora noſtra verè reſurgere, & fieri ex mortalibus immortalia: id oſtendit hac ſimilitudine; Sicut panis communis, & proinde corruptibilis per conſecrationem fit panis cæleſtis, & incorruptibilis, ita corpora noſtra corruptibilia per Euchariſtiæ perceptionem fiunt incorruptibilia. In qua ſimilitudine id requiritur, & ſufficit, vt ſicut corpora noſtra verè mutãtur, & fiunt incorruptibilia ex corruptibilibus; ita panis ille communis verè mutetur, & fiat incorruptibilis: vtrum autem id fiat per mutationem ſubſtantiæ, aut accidentium, impertinens eſt, vt patet.

SECVNDO tamen reſpondeo cum Ioan. à Louanio in lib. de Euchariſt. Irenæum loqui de mutatione ſubſtantiali, tàm panis, quàm etiam corporum noſtrorum. Nam loquitur de mutatione, quæ fiet in reſurrectione, quando pulueres, ſeu cineres corporum noſtrorum mutabuntur in corpora humana glorioſa, & immortalia: id enim apertiſſimè Irenęus demõſtrat lib. 5. cap. 2. Ibi enim cùm dixiſſet non poſſe fieri, quin caro noſtra reſurgat immortalis, cùm nutriatur corpore, & ſanguine Chriſti, rebus nimirum immortalibus; ita ſubiũgit: *Et quemadmodũ lignum vitis depoſitũ in terra ſuo fructificat tempore, & granum tritici decidens in terram, & diſſolutum, multiplex ſurgit per Spiritum Dei, qui cõtinet omnia, quæ deinde per ſapientiam in vſum hominibus veniunt, et percipientia verbum Dei fiunt Euchariſtia, quod eſt corpus, & ſanguis Chriſti: ſic & noſtra corpora ex ea nutrita, & repoſita in terram,*

ram, & reſoluta in ea, reſurgent in ſuo tempore Verbo Dei reſurrectionem eis donante, in gloriam Dei Patris. Vbi pulchrè Irenæus comparat corpora noſtra cum grano tritici, quod in terra diſſoluitur, & corrumpitur; virtutẽ autem Euchariſtiæ cum ſpiritu illo, ſeu genitali virtute, quæ corruptum granum reſurgere facit. Nam quemadmodum granum frumenti, etiamſi mutatum fuerit in putredinem; tamẽ propter illam vim genitalem, quam habet, reſurgit in ſpicã: ita corpora noſtra, quamuis in puluerem reſoluantur; tamen propter virtutem receptam à cõmunicatione carnis, & ſanguinis Domini, reſurgunt glorioſa, & immortalia. Et hoc eſt etiam, quod Irenæus ſignificat, cùm ait, corpora noſtra conſiſtere, & augeri ex corpore, & ſanguine Chriſti; quia nimirum Euchariſtia facit, vt corpora non ſolùm non pereant, ſed etiam vt reſurgant aucta pluribus donis, quàm antea haberent: ſicut etiam granum non reſurgit ſimpliciter in granum, ſed in ſpicam, id eſt, multiplicatum, & auctum.

Vnum argumentum ex Irenæo pro ſe adducit Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 154. 156. 157. Nam Irenæus ſcribit, ipſum panem eſſe corpus Chriſti, quod non poteſt eſſe verum, niſi tropicè accipiendo corpus Chriſti, lib. 4. cap. 32. *Eum*, inquit Irenæus, *qui eſt ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc eſt corpus meum: & calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt.* Et libro eodem cap. 34. *Quomodo conſtabit eum panem, in quo gratiæ actæ ſunt, eſſe corpus Domini? &c.* Et libro eodem capite 57. *Accipiens panem, ſuum corpus confitebatur.*

RESPONDEO, Irenæus non ſignificat, panem ſimpliciter eſſe corpus Chriſti, ſed panem, in quo gratiæ actæ ſunt, id eſt, panẽ ſanctificatum, & factum Euchariſtiam, vt IVSTINVS loquebatur, τροφὴν εὐχαριστηθεῖσαν, Credibile enim omninò eſt, Irenæum eadem voce Græca vſum, quam interpres non potuit reddere vnica voce, ſed per circumloquutionem expreſſit. Porrò, panis factus Euchariſtia, verè, & propriè eſt corpus Chriſti. Similis loquutio eſſet, ſi quis diceret; Virga Moyſis verſa in draconem ambulabat, & comedebat: & aqua à Chriſto in vinum conuerſa, colorem, & ſaporem vini habebat.

Profert etiã aliud argumentum Petrus Martyr ex eo, quod Irenæus dicit, corpore Chriſti ali, & augeri corpora noſtra. Sed hoc iam eſt ſolutum.

CAPVT SEPTIMVM.

TERTIA ætas Eccleſiæ ab anno Domini CC. ad CCC.

Teſtimonium Tertulliani.

IN TERTIA ætate habemus tres teſtes, Tertullianum, Origenem, Cyprianum. TERTVLLIANVS ad initium anni CC. floruit, & quamuis hæreticus fuerit Montaniſta in extrema ætate ſua, tamen à nullo veterum Patrum reprehenditur hoc nomine, quòd errauerit circa Sacramentum Dominici corporis. Itaque poteſt ad teſtimonium dicendum, tanquam auctor antiquiſſimus, & doctus, admitti, vt etiam eum admittunt hæretici huius temporis.

Is igitur in lib. 2. ad vxorẽ, cùm hortaretur fœminas Chriſtianas, vt non nuberent Gentilibus maritis, præter alia argumenta, quibus id perſuadere nititur, vnum ſumit ab Euchariſtiæ communicatione. Nam aut oportebit clàm marito ſumere Euchariſtiam, & hoc vix fieri poterit, aut illo ſciente, & tum exponetur Sacramentum contemptui: *Non ſciet,* inquit, *maritus quid ſecretò ante omnem cibum guſtes; & ſi ſciuerit, panem, non illum credit eſſe qui dicitur.* Hæc ille. Vbi Tertullianus ſatis apertè indicat Euchariſtiam non eſſe panem materialem, licet id videatur eſſe Gentilibus, ſed eſſe Chriſtum.

Reſpondet Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 160. velle Tertullianum dicere, Gentiles non ſcire Euchariſtiam eſſe Sacramentum, ſed prophanum panem ſolummodo credere.

AT repugnat ratio Grammaticæ. Nam Tertullianus ait: *Et ſi ſciuerit, panem, non illum credit eſſe, qui dicitur:* non autem ait; Non illud credit eſſe, quod dicitur: certè Sacramentum eſt generis neutri, non maſculini. Denique nulla difficultas erat, vel fœminæ Chriſtianæ ſignificandi panem illum eſſe ſacrum, quòd repræſentaret Chriſtum; vel viro Gentili id creden-

credendi. Tertullianus autem loquitur de re, quam maritus Gentilis non facilè credere poſſet, nec tutò illi explicanda eſſet.

Idem Tertullianus in libro de corona militis, inter alios Chriſtianos ritus ponit ſummam cautionem, quam adhibebant Chriſtiani, ne aliquid Euchariſtiæ in terram caderet: *Calicis*, inquit, *aut panis etiam noſtri aliquid decuti in terram anxiè patimur*. Hæc ille. De quo argumento ſuprà diximus in teſtimonio S. Pij Papæ.

Idem Tertullianus in lib. de reſurrect. carnis probat, verè carnem reſurrecturam, & non ſolam animam ſaluandam, ex eo, quòd omnia Sacramenta per corpus tranſeunt ad animã: *Caro*, inquit, *abluitur, vt anima emaculetur; caro inungitur, vt anima conſecretur; caro corpore, & ſanguine Chriſti veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur.*

Reſpondet Petrus Martyr loco citato, & Beza in Cyclope, & Boquinus in libro de cœna Domini, à Tertulliano vocari corpus Chriſti ipſum Sacramentum corporis, quia repræſentat per modum ſigni ipſum verum corpus Chriſti.

At ſi ita eſt, argumentum Tertulliani concidit. Dicent enim hæretici, qui negabant veram reſurrectionem, quòd ſicut ſola anima verum corpus Chriſti percipit, caro autem non ipſum corpus, ſed eius figuram: ita ſolam animam verè, & propriè reſurgere, carnem autem non verè & propriè, ſed metaphoricè.

Idem denique in libro de idololatria reprehendens quoſdam, qui artifices idolorum ad Sacerdotium, vel certè Diaconatum promouebãt: *Proh ſcelus*, inquit, *ſemel Iudæi Chriſto manus intulerant, iſti quotidie corpus eius laceſſunt, ò manus præcidendæ, &c.* At certè non conferret Tertullianus crimen eorum, qui indignè tractant hoc Sacramentum, cum Chriſti crucifixione, nec manus illas præcidendas diceret, ſi tantùm putaret eſſe in Sacramento corporis Chriſti figuram. Nam etiamſi iniuria imaginis refertur (vt ſuprà diximus) ad exemplar; tamen quando non fit ea intentione, vt lædatur exemplar, non eſt crimen vllo modo conferendum cum iniuria, quæ fit ipſi exemplari in ſe. Tertullianus autem non loquitur de illis, qui dedita opera, & vt CHRISTVM iniuria afficerent Sacramentum eius violabant, ſed de illis,

illis, qui cùm peccatores eſſent, audebãt corpus Domini tractare, & porrigere communicaturis.

Sed videamus quid illi ex Tertulliano adferant. Tria igitur teſtimonia ex illo producunt. PRIMVM eſt lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium: *Sed ille*, inquit, *vſq; nunc nec aquam reprobauit Creatoris, qua ſuos abluit, nec oleũ, quo ſuos vngit, nec mellis & lactis ſocietatem, quo ſuos infantat, nec panem, in quo ipſum corpus ſuum repræſentat.*

RESPONDEO, verbum Repræſentandi ambiguum eſt: ſignificat enim præſentem rem aliquam facere, ſiue reipſa, ſiue in ſigno aliquo, vel imagine. Ac, vt omittã teſtimonia Ciceronis, & etiam ſanctorum Patrum, qui frequenter vtuntur hac voce ad ſignificandum rem aliquam verè, & propriè præſentem exhiberi: Tertullianus ipſe vtriuſque ſignificationis exempla præbere poteſt, libro 4. in Marcionem, circa medium: *Itaque*, inquit, *iam repræſentans eum*: *Hic eſt Filius meus, &c.* vbi dicit Deum Patrem, qui aliquando promiſerat Filium, eundem repræſentâſſe, cùm ait in monte Thabor: *Hic eſt Filius meus.* vbi apertiſſimè vocat repræſentare, exhibere reipſa: & in libro contra Praxeam vocat Filium Patris repræſentatorem, quia reuera Pater eſt in Filio. Sed ipſe idem in libro de pœniten. diſtinguit adulterium reipſa commiſſum, ab adulterio per concupiſcentiam in mente repræſentato; vbi repræſentare eſt exhibere non reipſa, ſed in imagine.

Cùm ergo vox ambigua ſit, nõ poteſt rectè vllo modo colligi, Tertullianum loqui de repræſentatione in ſigno, & nõ in re; immò contra potiùs, quia magis propriè dicitur repræſentari, quod reipſa exhibetur, quàm quod ſolùm in ſigno: probabilius colligetur Tertullianum loqui de repræſentatione, qua reipſa corpus Domini exhibetur.

Quare Petrus Martyr libro cõtra Gardin. obiecto 160. tractans hunc locum Tertulliani, fatetur non poſſe ex hoc ſolo loco aliquid certi concludi, ſed oportere ex aliis locis venari mentem Tertulliani, & remittit nos ad alium locum, quem nos paulò pòſt excutiemus.

SECVNDVM teſtimonium proferunt ex lib. 3. cõtra Marcionem, & ex libro contra Iudæos: nam eadem verba in vtroque libro habentur. Sic ergo Tertullianus in libro contra Iudæos, ait: *De hoc ligno Deus per Hieremiam inſinuat, quod*

eſſetis

eſſetis dicturi; Venite mittamus lignum in panem eius. Vtique in corpus eius lignum miſſum eſt: ſic enim Chriſtus reuelauit, panem corpus ſuum appellans, cuius retro corpus in panẽ Prophetes nunciauit. Et rurſus ſic ait lib. 3. in Marcionem: *Hoc lignum, & Hieremias tibi inſinuat dicturis prædicans Iudæis; Venite mittamus lignum in panem eius, vtique in corpus. Sic enim Deus in Euangelio quoque veſtro reuelauit, panem corpus ſuum appellans, vt & hinc iam eum intelligas corporis ſui figuram panis dediſſe, cuius retrò corpus in panem Prophetes figurauit.*

RESPONDEO, hic locus Catholicis fauet, non hæreticis, ſi ſententia Tertulliani diligenter conſideretur. Nam ſcribit ipſe apud Hieremiam per panẽ intelligi corpus Chriſti, quod in ligno crucis affixum fuit: atque addit, Chriſtum ipſum ita explicuiſſe prophetiam Hieremiæ, cùm de pane Euchariſtiæ dixit: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

Vbi neceſſe eſt per panem apud Hieremiam non accipere panem materialem, qui ſignificet corpus Chriſti (vt hæretici loquuntur de pane Euchariſtiæ) ſequeretur enim panem fuiſſe crucifixum, non autem ipſum Chriſtum, ſi ita acciperemus eo loco panem; ſed accipere cogimur per panem, ipſum verum Chriſti corpus, quod eſt panis vitæ. Itaq; Hieremias loquitur quidem figuratè, ſed tropus non eſt in eo, quòd panis dicatur corpus, quia ſit corporis ſignum; ſed in eo, quòd corpus dicatur panis, quia nutrit animas noſtras inſtar panis: vt etiam rectè expoſuit Lactantius lib. 4. diuin. Inſtit. cap. 18. vbi dicit, corpus Domini vocari panem à Hieremia, quia eſt cibus, & vita hominum, qui credunt in eum. Sed Chriſtus per Tertullianum declarauit prophetiam Hieremiæ, cùm ait de pane: *Hoc eſt corpus meum*; ergo Chriſtus non de pane materiali dixit: *Hoc eſt corpus meũ*; ſed de pane cœleſti, qui eſt verè corpus eius. Nam ſi Dominus de pane materiali dixiſſet: *Hoc eſt corpus meum*, ſequeretur, panem materialem fuiſſe pro nobis crucifixum; de illo enim pane dixit: *Hoc eſt corpus meũ*, ſecundum Tertullianum, de quo dixit Hieremias: *Mittamus lignum in panem eius.* Quare ex ſententia Tertulliani, illud pronomen, *Hoc*, demonſtrat quidem panem, ſed panem cœleſtem, vel certè demonſtrat panem terrenum, non qui maneat, ſed qui mutetur in corpus Chriſti, vt ſenſus ſit eorum verborum (ſecundum Tertullianum) *Hoc eſt corpus meum*, id

eſt, Hic panis, quem vobis porrigo, non eſt panis communis, ſed eſt ipſum corpus meum: vel, Hoc, quod hactenus fuit panis communis, iam eſt corpus meum.

Porrò illa verba obſcuriſſima Tertulliani ex lib. 3. contra Marcionem: *Hinc intelliges corporis ſui figuram panis dediſſe*, non ſignificant Chriſtum dediſſe Apoſtolis figuram corporis ſui, non ipſum corpus: alioqui non diceret corporis figuram panis, ſed figuram corporis panem dediſſe. Significat igitur Chriſtum dediſſe, id eſt, explicuiſſe, ſiue implêſſe figuram corporis ſui, quam in pane Hieremias poſuerat. Itaque ſic ordinanda ſunt illa verba; Hinc intelliges corporis ſui figuram; figuram, inquam, panis, id eſt, in panis vocabulo latentem, Chriſtum apparuiſſe; vnde ſubiungit: *Cuius retro corpus in panem Prophetes figurauit*. Eſt enim antitheſis quędam in his verbis notanda: nam ſicut Hieremias panem dixit, cùm ſignificare vellet corpus Domini; ſic è contrario Dominus corpus ſuum eſſe dixit, cùm panem vitæ diſcipulis daret.

Sequitur TERTIVS locus ex lib. 4. contra Marcionem, vbi ſic legimus: *Acceptum panem, & diſtributum diſcipulis, corpus ſuum illum fecit; Hoc eſt corpus meum dicendo, id eſt, figura corporis mei. Figura autem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus.*

RESPONDEO; Priora verba huius teſtimonij, quod omnes Sacramentarij tanquam Achillem quendam in prima acie conſtituunt: pro nobis maximè faciunt: poſteriora autem nihil obſunt cauſſæ noſtræ. Illud enim: *Acceptum panem corpus ſuum fecit dicendo; Hoc eſt corpus meum*, apertè indicat panis realem mutationem in corpus Chriſti; illud autem: *Hoc eſt figura corporis mei*, non ſignificat (vt Sacramentarij credunt) panem Euchariſtiæ eſſe figuram corporis Domini, ſed quod fuit olim figura in Teſtamento veteri, nunc in corporis veritatem eſſe mutatum. Coniungitur enim illud, *Figura corporis mei*, non cum voce proximè præcedente, *corpus meũ*, ſed cum pronomine, *Hoc*, vt ſit hic ſenſus; Acceptũ panẽ corpus ſuum fecit, dicendo, Hoc, id eſt, panis, qui olim fuit figura corporis mei, nunc eſt corpus meum: vbi pronomen, *Hoc*, demonſtrat panem, non qui manet, ſed qui mutatur, vt ſuprà diximus.

Id autem ita eſſe probatur PRIMO ex illis verbis ſequentibus: *Figura autem non fuiſſet, niſi veritatis eſſet corpus*. Si enim per figuram intelligeret Euchariſtiam, non diceret, *non fuiſ-*

fuiſſet, ſed, non eſſet: loquitur igitur de figura Teſtamenti veteris, quæ ſine dubio vera figura nõ fuiſſet, niſi corpus verum ei reſponderet.

SECVNDO idem patet ex verbis paulò infrà ſequentibus: *Cur*, inquit, *panem corpus ſuum appellat, & non magis peponem, quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuiſſe iſtam figuram corporis Chriſti, dicentis per Hieremiam; Venite coniiciamus lignum in panem eius, ſcilicet crucem in corpus eius? Itaq; illuminator antiquitatum quid tunc voluerit ſignificaſſe panem, ſatis declarauit, corpus ſuum vocans panem.* Vbi Tertullianus dicit, Chriſtum vocaſſe corpus ſuum panem, non peponem, aut aliquem alium cibum, vt impleret figuram Hieremiæ, qui nomine panis ſignificauerat Chriſti corpus: non ergo Chriſtus inſtituit in Euchariſtia figuram corporis ſui, vt aduerſarij volunt, ſed impleuit figuram veterem ex pane conficiendo corpus ſuum.

TERTIO ex verbis aliis ſequentibus, vbi explicans prophetiam Iacob. Geneſ. 49. *Lauabit in vino ſtolam ſuam; & in ſanguine vuæ pallium ſuum. Stolam*, inquit, *carnem demonſtrat, & vinum ſanguinem. Ita & nunc ſanguinem ſuum in vino conſecrauit, qui tunc vinum in ſanguine figurauit.* Vbi NOTANDVM, quòd ſicut apud Hieremiam panis ſignificabat corpus, quia corpus Domini eſt cibus fidelium, vt ſuprà diximus: ita vinum apud Iacobum Patriarcham ſignificat ſanguinem Domini, quia ſanguis Domini eſt potus fidelium. Chriſtus autem vt explicaret iſtas figuras, ſeu vaticinia, corpus ſub ſpecie panis, & ſanguinem ſub ſpecie vini nobis tradidit: & ſanè ſi non verum corpus, & ſanguinem reipſa dediſſet, non rectè explicuiſſet, vel implêſſet vaticinia. Nam tàm Hieremias per panem verum corpus, quàm Iacob per vinum verum ſanguinem prænunciauit, vt Tertullianus dicit. Illa autem verba Tertulliani: *Qui tunc vinum in ſanguine figurauit*, referũtur ad illa verba Iacobi, *in ſanguine vuæ pallium ſuum.* Vult enim dicere, per ſanguinem vuę intelligi vinum, ſed per vinum intelligi ſanguinem Domini, vt ipſe explicat, cùm ait per ſtolam carnem, per vinum ſanguinem demonſtrans.

QVARTO denique idem patet ex progreſſu totius libri. Nam propoſitum eius erat oſtendere Chriſtum in Euangelio non deſtruxiſſe Teſtamentum vetus, ſed illud implêſſe. Itaq; percurrit Tertullianus plurima Chriſti opera, ac demõ-

ſtrat

ſtrat Chriſtum in omnibus illis dediſſe operam, vt impleret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram inſtitutam in Teſtamento nouo, ſed impletionem tantùm veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Teſtimonium Origenis.

ORIGENES, qui Tertulliano non multò poſterior fuit, multis in locis de Sacramento Euchariſtiæ loquitur: ac PRIMVM homil.13. in Exod. exponens cap.25. eius libri, cùm hortari vellet populum, vt non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiæ omnium Chriſtianorũ in conſeruando Chriſti corpore: *Volo*, inquit, *vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis, qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cùm ſuſcipitis corpus Domini, cùm omni cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porrò aduerſarij, neq; corpus Domini ſeruant, cùm non agnoſcant Sacramentum, niſi in vſu, neque conſecrant, neque reos ſe putãt, ſi quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et meritò non putant, quia nihil niſi panem habent: at ſi verè corpus Domini haberent, aut habere ſe crederent, certè vel diligentiſſimè conſeruarent, vt ſemper Eccleſia fecit, aut ſe apertè impios, & ſacrilegos teſtarentur. Ad hoc teſtimonium, vt etiam ad ſequens, non vidi reſponſionem aduerſariorum.

ALTERVM teſtimonium Origenis eſt in hom.5. in diuerſa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando ſanctum cibum, illudq́ue incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè iſta non poſſunt rectè dici niſi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam ſi loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id eſt, de pane ſignificante corpus Chriſti, non vocaret eum

panem

panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: ***Domine non ſum dignus,&c.*** Si verò loqueretur de ipſo Chriſto per panem ſignificato, qui per fidem accipitur, non diceret: ***Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.*** Nam ſecundum aduerſarios Chriſtus per fidem non poteſt accipi niſi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, non eſt niſi externum ſymbolum, ſecundum aduerſarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: ***Domine non ſum dignus,*** ergo vel vult adorari, & inuocari panẽ, quod eſt abſurdiſſimum; vel vult ſub illis ſpeciebus verè Chriſtum ipſum contineri.

TERTIVS locus eſt homil. 7. in lib. Numeri: ***Tunc,*** inquit, ***in ænigmate erat Manna cibus, nunc autem in ſpecie caro Verbi*** Dei ***eſt verus cibus, ſicut ipſe dicit, quia caro mea verè eſt cibus.*** Hæc ille. At certè ſpecies cùm ænigmati opponitur, idẽ ſignificat, quod veritas collata figuræ. Si autem Euchariſtia eſſet corpus Chriſti ſolùm tropicè; non in ſpecie, ſed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, id eſt, ſignificatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuiſſe Baptiſmum in ænigmate, dum tranſirent mare rubrum, nobis autem in ſpecie per Baptiſmum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptiſmo, quam non dabat, ſed adumbrabat ſolùm tranſitus maris rubri: ergo eodem modo vera caro nobis datur in Euchariſtia, quam non dabat, ſed in ęnigmate ſignificabat Manna Iudęorum.

Ad hunc locum reſpondent aduerſarij; ac maximè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 4. Origenem loqui de modo loquendi, non de exiſtentia rerum, id eſt, aſſerere Iudæos habuiſſe corpus Chriſti in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid ſignificaret Manna: nobis autem dari in ſpecie, quia apertè nobis dicitur, quid ſignificet panis Euchariſtiæ.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nã Origenes vtrumq; dicit, & Deum loquutum olim in ænigmate, nunc autem apertè loqui; & Deum dediſſe in ænigmate, quod nunc in ſpecie dat. Sic enim ait: ***Veruntamen Moyſes, priuſquam acciperet Aethiopiſſam, non eſt ſcriptum, quia in ſpecie loquutus ſit ei Deus, & non in ænigmate: ſed vbi accepit Aethiopiſſam, tunc***

dicit de eo Deus, quia os ad os loquar ad eum, in ſpecie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moſes venit ad nos, & coniunctus eſt huic noſtræ Aethiopiſſæ, lex Dei, iam non in figuris, & imaginibus, ſicut prius, ſed in ipſa ſpecie veritatis agnoſcitur: & quæ prius in ænigmate deſignabantur, nunc in ſpecie, & veritate complentur: Hæc ille. Vides hîc non ſolùm Deum clarius loqui, ſed etiam reipſa præſtare, quæ in ænigmate deſignabat? Euchariſtia igitur veram carnem continet, quam in ænigmate Manna deſignabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca ſex Origenis in lib. contra Gardinerum, obiecto 162. & ſequentibus, quę tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quàm aduerſariis fauent. PRIMVS locus eſt ex homilia 16. in Numeros: *Bibere,* inquit, *dicimur ſanguinem Chriſti non ſolùm Sacramentorum ritu, ſed etiam cùm ſermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduerſarij probare nituntur in Sacramentis non bibi ſanguinem Chriſti, niſi ſpiritualiter, ſicut non niſi ſpiritualiter bibitur in concione.

AT contrarium potius ſequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Chriſti ſanguinem in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cùm diſtinguat hos duos modos, indicat eſſe modos diuerſos; & per hoc bibi in concione ſpiritualiter, in Sacramentis autem reipſa.

SECVNDVS locus eſt ex commentario Origenis in cap. 26. Matth. vbi ſic legimus: *Panis iſte, quem Deus Verbum corpus ſuum eſſe fatetur, verbum eſt nutritorium animarum.* NOTAT Martyr panem ipſum vocari corpus Chriſti; proinde panem materialem eſſe in Euchariſtia. DEINDE addit, eum panem dici verbum, quia Sacramenta ſunt verba viſibilia. ADDIT denique, non poſſe panem dici verbum nutritorium, ſi per tranſubſtantiationem euaneſcat: id enim quod nihil eſt, non poteſt aliquid nutrire.

RESPONDEO; Origenes prætermiſſo literali ſenſu omnibus noto, exponit myſticè totum hunc locum. Nec per panem intelligit panem materialem, qui ſit verbum viſibile: ſed intelligit ſermones Chriſti, ſeu verba Dei non viſibilia, ſed audibilia; dicit enim hoc verbum eſſe verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœleſti, id eſt, eſſe ſermonem quem loquitur Chriſtus, qui eſt Deus Verbum, & panis cœleſtis.

ſtis. Vide totum locum tract. 35. in Matth. & nihil dubitabis, quin myſtica ſit, non literalis Origenis expoſitio.

TERTIVS locus eſt in homil. 7. in Leuit. vbi poſtquam dixerat Origenes, carnem Chriſti eſſe verbum Dei, ſubiungit: *Si enim ſecundum literā ſequaris hoc, quod dictum eſt; Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, occidit hæc litera.* Vbi videtur non admittere vllum alium ſenſum, niſi myſticum.

Reſpondeo PRIMVM; Si quid probat hoc teſtimonium, ſolùm probat non agi de Euchariſtia in 6. cap. Ioan. non autem probat in Euchariſtia nō eſſe verum Chriſti corpus. Nam etiam aduerſarij docent Ioan. 6. non agi de Euchariſtia; & tamen non concederent, carnem Chriſti non manducari, niſi audiendo concionem: hoc enim eſſet planè tollere Sacramentum Euchariſtiæ.

Dico SECVNDO, illa verba: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis,* tribus modis exponi poſſe. VNO modò prorſus myſticè, & figuratè, & hoc modo exponit hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit ſermones diuinos. ALTERO modo prorſus ad literam, id eſt, ſine vlla adiunctione myſterij; & hoc modo acceperunt Capharnaitæ, qui putârunt edendam Chriſti carnem, quomodo comeduntur ceterę carnes, id eſt, eam lacerando & conſumendo: & de hoc ſenſu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Auguſtinus lib. 3. doctrinæ Chriſtianæ, cap. 16. dicit, verba Domini ita ad literam accepta, ſcelus quoddam ſonare. TERTIO modo non omninò ad literam, nec omninò figuratè, ſed ad literam quoad ſubſtantiam rei, & manducationis, figuratè autem, quoad modum manducationis, vt videlicet ſenſus ſit; manducandam verè Chriſti carnem, ſed ſine vlla ſui læſione, vt ſupra diximus in explicatione ſententiæ S. Auguſtini de his verbis: atque hunc ſenſum hoc loco Origenes non attingit, ſed non reiicit; & homil. 7. in Numeros, eundem apertè recipit cùm de Euchariſtia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè eſt cibus.*

QVARTVS locus eſt homil. 9. in Leuit. prope finem: *Non hæreas in ſanguine carnis, ſed diſce potius ſanguinem Verbi, & audi ipſum tibi dicentē, quia hic ſanguis meus eſt, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorū.* Hìc Petrus Martyr doceri contendit, vt non exiſtimemus in Sacramento eſſe verum ſangui-

ſanguinem carnis Dominicæ; ſed erigamus mentem ad ſignificationem Verbi. Si enim reuera ſanguis Domini eſſet in Euchariſtia, oporteret illi inhærere, vt precio noſtro, illudq́ue ſubmiſsè adorare.

RESPONDEO; Toto cœlo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum aliis Caluiniſtis, dum exiſtimat ſanguinem Verbi eſſe prædicationem, ſeu ſignificationem verborum Domini. Vocat enim Origenes ſanguinem Verbi, ſanguinem verum, & corporalem Dei Verbi, id eſt, Chriſti; ac monet vt non inhæreamus in eo ſanguine, tanquã in ſanguine carnis, ac ſi nihil eſſet, niſi ſanguis quidam humanus; ſed conſideremus eum eſſe ſanguinem ipſius Dei, quo redempti ſumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt non hæreamus in ſanguine carnis, id eſt, in ſanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquitur Moſes in eo loco Leuitici; ſed eo dimiſſo aſcendamus ad ſanguinem Dei Verbi, qui per ſanguinem illum vitulorum, & hircorum ſignificabatur. Intelligere autem Origenem per ſanguinem Verbi ipſum verum, & corporalem Chriſti ſanguinem, patet, quia de hoc ſanguine Verbi dicit Origenes, eo nos eſſe redemptos. At non ſumus redempti ſignificatione verborum, ſed veri ſanguinis effuſione. ITEM dicit de hoc ſanguine ſcriptum eſſe: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur*. At hæc verba non poſſunt intelligi de concione, ſed de vero ſanguine, vt patet. DENIQVE addit ibidem Origenes hęc verba: *Nouit qui myſteriis imbutus eſt, & carnem, & ſanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & ſcientibus nota ſunt, & ignorantibus patere non poſſunt*. Vbi Origenes dicit fideles ſatis noſſe, quid ſit caro, & ſanguis Verbi Dei; infideles autem nec ſcire, nec diſcere poſſe, niſi prius ad fidem veniant. At quid ſit concio, quid paſſio Chriſti prædicata, etiam infideles nôrunt: omnibus enim in commune prædicatur Euangelium; non igitur loquitur de concione, ſed de myſterio altiſſimo Euchariſtiæ, quod infideles non nôrunt, nec diſcere poſſunt. Vides quomodo teſtimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis faueat?

QVINTVM teſtimonium ſumunt ex commentario in cap. 15. Matth. vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non coinquinat hominem*: quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Caluiniſtæ pro ſua ſententia adducunt. PRIMO dicit, corporalem eſum Euchariſtię

rem

rem eſſe indifferentem, id eſt, nec bonum, nec malum: *Quod,* inquit, *ad eſum per ſe attinet, neque ex hoc, quod non edimus de pane, verbo Dei & per obſecrationem ſanctificato, fraudamur aliquo bono; neque ex edendo abundamus aliquo bono: ſiquidem cauſſa defectus eſt malitia, peccataq́; & abundantia cauſſa eſt iuſtitia, & recta facta.* Hæc ille. At ſi eſſet in Euchariſtia reipſa Domini corpus, rectè prodeſſet vi ſua, & non ſolùm ex bonitate ſumentis. SECVNDO dicit, in Euchariſtia eſſe materiam panis, quæ in receſſum emittitur: *Et ille cibus,* inquit, *qui ſanctificatur per verbum Dei, & orationem, iuxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in receſſum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, ſed ſuper illum dictus ſermo eſt, qui prodeſt non indignè Domino comedenti illum.* TERTIO, vocat Euchariſtiam corpus typicum, & ſymbolicum, & diſtinguit illud à vero Chriſti corpore: *Et hæc quidem,* inquit, *de typico, ſymbolicoque corpore. Multa porrò & de ipſo Verbo dici poſſent, quod factum eſt caro, veruſque cibus, etc.* QVARTO dicit, corpus Chriſti non poſſe manducari à peccatoribus: *Si fieri poſſet,* inquit, *vt qui malus adhuc perſeueret, edat Verbum factum carnem, cùm ſit Verbum, & panis viuus, nequaquam ſcriptum eſſet; Quiſquis ederit panē hunc, viuet in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, vt dicat lib. 1. contra Gardinerum, obiecto 169. *Locum hunc nunquam nobis excutiet: verba ita ſunt perſpicua, vt nullis ambagibus, aut commentis poßint mitigari.*

AD hæc loca quidam reſpondent, commentaria iſta non eſſe integræ fidei, neque omnino conſtare, an ſint Origenis: modus enim loquendi (quidquid ſit de re) non parum diſſonat ab his locis, quæ nos ſuprà citauimus ex veris libris Origenis.

Alij reſpondent, Origenem hoc loco non loqui de Euchariſtia, ſed de pane quodam ſanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Euchariſtiæ, de quo ſcribit etiam Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſs. cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini ſymbolicum, quia repræſentabat Euchariſtiam, cùm eius loco daretur. Vnum obſtat huic explicationi, quòd Origenes de iſto pane indignè manducato intelligat Apoſtolum 1. Corinth. 11. vbi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Niſi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Euchari-

ſtiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam ſuo modo, id eſt, ſeruata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum ſanctificatum, licet multò minus, quam qui deſpicit Euchariſtiam.

Sed his omiſſis, reſpondeo, illa omnia quæ Origenes dicit, poſſe rectè intelligi de Sacramento Euchariſtię. Ad PRIMVM igitur reſpondeo, loqui Origenem præcisè de eſu corporali Euchariſtiæ, abſtrahendo à bonitate, vel malitia ſumentis; & hoc modo verum eſt, eſum illum non prodeſſe, ſi adſit; nec obeſſe, ſi abſit. Nihil enim prodeſt comedere corporaliter Euchariſtiam, niſi adſit etiam ſpiritualis manducatio; quia hic cibus mentis eſt, non ventris: neque obeſt non manducare, ſi non ex contemptu, ſed aliqua iuſta de cauſſa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Euchariſtiam eſſe rem indifferentem, & non habere vim ſanctificandi, niſi ex fide ſumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex ſe, ſed dicit non exercere eam vim in eos, qui indignè ſumunt; quod eſt veriſſimum.

AT, inquies, *comparat Euchariſtiam Origenes cum cibis communibus, qui ſunt verè indifferentes.* RESPONDEO; Non comparat, quoad omnia, ſed ſolùm quoad effectum: alioqui idem ipſe dixerat, panem illum ſanctum vim habere ſanctificandi ex verbo Dei, quo conſecratus eſt.

Ad SECVNDVM reſpondeo, materiale, quod in ſeceſſum abit, appellari ab Origene accidentia viſibilia. Neque obſtat, quod ait Petrus Martyr, illa accidẽtia ad formam potius pertinere, quàm ad materiam, cùm ſint qualitates quædam, id eſt, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquid materiale, reſpectu formæ naturalis, ſed reſpectu ſanctificationis, & ſignificationis. Et pręterea ex accidentibus Euchariſtiæ principale eſt magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIVM reſpondeo, ſymbola panis, & vini rectè dici corpus typicum, & ſymbolicum, modò ſanè, & Catholicè intelligatur: omnes enim Catholici Euchariſtiam Sacramẽtum eſſe dicunt, ſignum ſeu ſymbolum rei ſacræ, id eſt, corporis Chriſti. Sed quęſtio eſt inter nos, & Sacramentarios, vtrum hæc ſymbola ſint rei abſentis, an pręſentis: nos enim dicimus ſub illis ſymbolis verè contineri corpus Dominicum, illi negant.

gant. Et præterea ipſum verum corpus, vt eſt in Euchariſtia, eſt typus ac ſymbolum ſui ipſius, vt fuit in cruce, & vt eſt nunc in cœlo. Nam non ſolùm per Euchariſtiam commemoramus paſſionem Domini, ſed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore ſymbolico, & ſimul vero, diſtinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramentum fide accipitur.

Ad QVARTVM reſpondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Chriſti extra Sacramentum, cùm dicit non poſſe ab impiis manducari. Et hoc etiam veriſſimum eſt; nam extra Sacramentum manducatur ſolùm ſpiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentum, patet, tum quia diſtinguit hanc manducationem à manducatione panis ſanctificati per verbum Dei, qui eſt Euchariſtiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* quæ verba non intelliguntur de Euchariſtia, ſed de ipſa Chriſti Incarnatione. Diſtinguuntur enim eo loco à Domino duo panes. VNVS, qui iam tunc præſens erat, & fide comedendus erat, id eſt, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* ALTER futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc ſubiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Denique mirum eſt, cur tantam vim faciant in hoc loco aduerſarij, cùm nihil eſſe putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM teſtimonium Origenis ſumunt ex lib. 8. contra Celſum, paulò ante medium, vbi ſic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere ſtudemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Vbi Euchariſtiam panem vocat.

RESPONDEO; Hic locus maximè nobis fauet. Nā nòn ait Origenes, nos panes ſimpliciter edere, ſed panes mutatos in corpus Chriſti; ſic enim ait: *Oblatos panes edimus corpus ſanctum quoddam per preces effectos, & ſanctificans eos, qui cum ſancto propoſito ipſo vtuntur.* Quibus verbis non ſolùm dicit Origenes, panes mutari in corpus, ſed etiam offerri Deo, & ſanctificare homines; quorum vtrumq; negant aduerſarij.

At inſtat Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixiſſe, mutari panes in corpus ſanctum

Chriſti, ſed in corpus quoddam ſanctum; illud enim, *quoddam*, eſt diminutiuum, vt cùm dicimus; Hic eſt quidam Iſidorus, lachrymæ ſunt quidam ſanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixiſſet, panes mutari in quoddam corpus Chriſti, haberet locum aduerſarij obiectio; ſignificari enim poſſet panes mutari in corpus non verum, ſed repræſentatiuum. At nõ ita dixit, ſed, mutari in ſanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, non eſt diminutiuum, ſed declaratiuum in confuſo veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Chriſti, ne daret illi occaſionem magis irridendi myſteria, quæ nõ intelligebat: ſed dixit obſcurius, mutari in ſanctum quoddam corpus; quod corpus nôrant fideles, cuiuſnam eſſet.

CAPVT NONVM.

Teſtimonium S. Cypriani.

TERTIVS teſtis in eadem TERTIA ætate, eſt ſanctus CYPRIANVS, qui paſſus eſt anno Domini CC. LIX. vel circiter. Is igitur in ſerm. 5. qui eſt de lapſis, repræhendens eos, qui poſt negatum Chriſtum ad Sacramentum Euchariſtiæ accedebant, non prius per debitam pœnitentiam purgati: *Vis*, inquit, *infertur corpori eius, & ſanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cùm Dominum negauerunt.* Hæc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianum ſenſiſſe, maius eſſe peccatum indignis manibus tangere ſignum aliquod, ſeu figuram Chriſtum repræſentantem, quam Chriſtum ipſum negare. Quis enim ita deſiperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conſcientia peccati, quàm eum, qui Chriſtum coram perſequutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè ſumunt Euchariſtiam, ipſam Chriſti perſonam in ſe, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauiſſimè peccare, & grauius (ſaltem ex hac parte) quàm ij faciant, qui Chriſtum negando, in fidem, & honorem eius peccant. Ibidem narrat S. Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ ſatis abundè arguunt nõ eſſe Euchariſtiam ſignum tantùm Dominici corporis, cùm nulla eiuſmodi

modi miracula legantur in eos edita, qui alia ſigna indignè tractârunt, prçſertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Chriſti ad Sacramentum accederent.

Exſtat inter opera Cypriani ſermo de cœna Domini, qui etſi Cypriani Epiſcopi Carthaginenſis, de quo nunc agimus, eſſe non videatur: tamen eſt omninò antiqui alicuius, & doctiſſimi, ac ſanctiſſimi Patris, vt aduerſarij fatentur. Inde igitur petemus ſub nomine Cypriani duo, vel tria clariſſima teſtimonia. PRIMVM eſt in principio ſermonis: *Cœna diſpoſita inter Sacramentales epulas obuiauerunt ſibi inſtituta antiqua, & noua; & conſumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconſumptibilem cibum magiſter apponit diſcipulis.* De hoc loco ſuprà diſſeruimus, vbi egimus de figuris Sacramenti huius, atq; oſtendimus contra Petrum Martyrem per cibum inconſumptibilem nō poſſe intelligi panem, qui non minus conſumitur, quàm agnus; neque corpus Chriſti, vt ſola fide manducatur, quia eo modo habuiſſent eundem cibum Iudæi in Agno Paſchali, quem nos in Euchariſtia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum conſumptibilem datum Iudæis, cibo inconſumptibili, qui datur Chriſtianis.

SECVNDVM teſtimonium habetur paulò inferiùs: *Panis iſte,* inquit, *quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus; omnipotentia Verbi factus eſt caro, & ſicut in perſona Chriſti humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.* Hoc teſtimonium nullam admittit ſolutionem, etiam ſi aduerſarij ſæpe ad illud reſpondere conati ſint.

Reſpondet igitur Petrus Martyr in 2. par. libri contra Gardinerum prope finem, & rurſum in 4. parte libri eiuſdem, panem mutari, quia ex prophano fit ſacer, & ex non Sacramento Sacramentum. Dicit autem mutari non effigie, ſed natura, quia noua illa ſignificatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, ſed ipſi naturæ, & ſubſtantiæ panis. Analogia enim eſt inter panem, & corpus Chriſti, quòd ſicut panis nutrit corpora, ita caro Chriſti nutrit animas: porrò nutrire ad ſubſtantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) ſubſtantiam, ſeu naturam panis mutari, non quòd ipſa deſinat eſſe, quod erat, ſed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmo-

dum mutari dicitur homo, cùm ex non Grãmatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

Sed facilè refellitur hæc ſolutio ex omnibus ferè vocibus, quibus vtitur Cyprianus. Primo ex illa, *non effigie*. Nam ſi mutatio iſta nihil eſt aliud, niſi additio ſignificationis, non ſolùm natura panis, ſed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: ſiquidem id, quod propriè ſignificat, eſt aliquod ſignum ſenſibile, qualia ſunt accidentia panis; cur ergo Cyprianus ait, *non effigie, ſed natura mutatus?*

Reſpondet Martyr, ſubſtantiam panis ſenſibilem eſſe per accidentia ſua, & ipſi propriè conuenire analogiam illam nutritionis.

At licet ſubſtantia ſenſibilis ſit per accidentia, tamen, ſignum eſſe, magis conuenit accidentibus, quàm ſubſtantiæ: ſignum enim eſt id, quod per ſe, & immediatè ſenſibus percipitur. Neque verum eſt, analogiam illam nutritionis eſſe in ſubſtantia, & non in accidentibus; tum quia ſubſtantia ſine accidentibus non nutrit: tum verò maximè vt aliquid ſit ſignum nutritionis ſpiritualis, non requiritur, vt verè nutrire poſſit corporaliter, ſed requiritur, vt repræſentet externa ſpecie eam rem, quæ nutrire ſolet. Nam ſerpens æneus fuit vera figura Chriſti crucifixi, ob analogiam inter ſerpentem, & Chriſtum; & tamen ſerpens ille æneus non habuit ſubſtantiam veram, ſed ſolùm figuram ſerpentis. Et linguæ igneæ, quæ ſuper Apoſtolos apparuerunt, rectiſſimè ſignificabant donum eloquentiæ diuinitus datum Apoſtolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt ſubſtantiam, ſed ſolam figuram linguæ. Denique in omnibus viſionibus Prophetarum, & in ſomniis diuinitus immiſſis, Pharaoni, Nabuchodonoſor, & aliis, & in tota Apocalypſi deſcribuntur plurima ſigna rerum aliarum, ob analogiam inter res naturales, & diuinas: & tamen ſigna illa non habebant ſubſtantiam rerum naturalium, ſed figuram externam tantùm. Sic igitur accidentia panis propriè ſigna ſunt corporis Domini, ob analogiam inter panem, & Chriſtum: per accidens autem eſt, vt ſub illis accidentibus ſit ſubſtantia panis, vel non ſit: nulla igitur cauſſa reddi poteſt, cur Cyprianus dixerit, non effigie, ſed natura mutari panem; ſi mutari eſt acquirere nouam ſignificationem.

Secundo refellitur ex illa voce, *ſed natura*. Nam non dixit

dixit Cyprianus, naturam panis mutari, vt Martyr videtur accepiſſe, ſed, panem natura mutari: panem autem natura mutari, eſt, panem naturaliter, id eſt, ſubſtantialiter mutari; naturam enim eo loco pro ſubſtātia accipi, fatetur aduerſarius. At acquirere ſignificationem nouam, non eſt mutari ſubſtantialiter, ſed accidentaliter tantùm, immò ne accidentaliter quidem, niſi ſecundum rationem, cùm ſit illa ſignificatio relatio rationis.

SED inquit Petrus Martyr, *non ſolùm mutatur panis, quia acquirit nouam ſignificationem; ſed etiam quia efficitur inſtrumentum Dei ad mouēdos animos noſtros.* AT ſi petas, quomodo ſint Sacramenta inſtrumenta Dei ad mouendos animos, nihil reſpondere poterit, niſi ſignificando, & repræſentando: nec enim tribuunt ipſi Sacramētis vllam efficientiam veram, vt ſuprà demonſtrauimus.

TERTIO refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi.* Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? SED ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia ſolus Deus poteſt inſtituere Sacramenta. CONTRA; nam omnipotentia requiritur in eo, qui inſtituit Sacramenta, vt verè perficiat, quod Sacramenta ſignificant, id eſt, iuſtificet hominem. At non requiritur vlla omnipotentia ad faciendum, vt res aliqua ſignificet: id enim etiam homines facere poſſunt. Porrò Cyprianus non ponit omnipotētiam Dei in efficiendo, quod Sacramenta ſignificant; ſed in mutatione panis in carnem; ſic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus eſt caro;* nulla potentia requiſita eſt.

QVARTO ex illa ſimilitudine: *Sicut in perſona Chriſti humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.* Vbi Cyprianus non dicit, quod aduerſarij ex hoc loco colligunt, in Sacramento eſſe duas naturas, vt ſunt in Chriſto; ac proinde manere naturam panis: ſed dicit ita latere ſub ſpecie viſibili panis Deum verum, vt latebat ſub ſpecie viſibili carnis Chriſti, dum is in terris conuerſaretur. Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per ſolam repræſentationem, addit aduerbium, *ineffabiliter,* quo declaratur myſterium hîc ſubeſſe maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo, quod panis ſignificet Chriſtum.

Tertium teſtimonium eſt in eodem ſermone: *Noua eſt huius Sacramenti doctrina, & ſcholæ Euangelicæ hoc primum magiſteriũ protulerunt, & Doctore Chriſto primùm hæc mundo innotuit diſciplina, vt biberent ſanguinem Chriſtiani, cuius eſum legis antiquæ auctoritas diſtrictiſsimè interdicit; lex quippe eſum ſanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur.* Hæc ille. Vbi niſi propriè de ſanguine loquatur, nihil prorſus dicit: non enim lex vetus prohibebat ſanguinem figuratè ſumptum; immò Hebræi in potu aquæ de petra ſcaturientis, Chriſti ſanguinem bibebant figuratè; vt modò Sacramentarij facere ſe dicunt in Euchariſtia.

Sed iam adferenda ſunt teſtimonia, quæ ex Cypriano adfert Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 170. & ſequentibus nouem: collegit enim ipſe omnia loca, quæ ab aliis citari ſolent. Primum ergo ex iſto ipſo ſerm. de cœna Domini profert illa verba: *Vſque hodie hoc veraciſsimum, & ſanctiſsimum corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit, & piè ſumentibus diuidit.* Quo loco, pro ſe aduerſarij arripiunt illud: *Creat, ſanctificat, benedicit, diuidit*; hæc enim omnia pani conueniunt, non ipſi corpori vero Chriſti.

Respondeo; Cyprianum alludere voluiſſe ad Canonem Miſſæ, vbi poſt conſecrationem panis, dicimus: *Per quem omnia ſemper nobis bona creas, ſanctificas, benedicis, & præſtas nobis.* Porrò tam in verbis Canonis, quàm in verbis Cypriani, illa: *Creas, ſanctificas, & benedicis,* referuntur ad materiam vnde conficitur corpus Chriſti: agimus enim Deo gratias, quod per Chriſtum nobis panem primùm creet, deinde per eundem ſanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus ſuum, & ſic nobis præbeat. Itaque ſimilis eſt illa ſententia; Chriſtus corpus ſuum creat, ſanctificat, diuidit: ac ſi quis de pane diceret, hic panis primò ſeminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim ſenſus eſſet, panem ſub forma panis, ſeminari, meti, moli, &c. ſed quòad materiam vnde fit, primò ſeminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de ſigno corporis, quod nobis diuidi, id eſt, diſtribui dicit, poſteaquam panis creatus, & ſanctificatus eſt, patet ex illo adiuncto, *veraciſsimum:* neque enim dici poteſt veraciſſimum, quod non niſi figuratè corpus eſt.

SECVNDVM teſtimonium ex eodem ſermone: *Panis iſte communis in carnem, & ſanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideoq; ex conſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas ſenſibili argumento edocta eſt, viſibilibus Sacramentis ineſſe vitæ æternæ effectum.* Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Euchariſtiæ, etiam poſt mutationem Sacramentalem nutrire noſtra corpora, & eſſe verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Chriſti, &c.

RESPONDEO; Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Euchariſtiæ, cùm dicit, *in carnem*, & alere corpora noſtra; ſed rationem reddit, cur ex pane communi fiat Euchariſtia, & cur aliquando corpus Chriſti dicatur panis. Rationem autem eſſe dicit, quia ſicut panis communis, id eſt, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & ſanguinem noſtrum per naturalem actionẽ caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpus Chriſti ſpiritualiter nos nutrit, & auget. Itaq; non loquitur de nutritione Sacramentali, cùm dicit: *Panis communis in carnem, & ſanguinem mutatus*, ſed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

TERTIVM teſtimonium ex fine eiuſdem ſermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, ſed fide ſyncera panem ſanctum frangimus.*

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non conſiſtere in corpore noſtro delectando, vel ſaginando, ſed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acuere dicuntur dentes quicunque aliquid ſumere volunt per oris inſtrumentum; ſed qui auidè ſumere cupiunt, vt palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubentur, non dicuntur acuere dentes, quia non ſumunt, vt delectentur eo cibo, ſed inuiti accipiunt, vt ſanentur.

QVARTVM teſtimonium eſt ex eodem ſermone, vbi legimus: *Solus quippe Filius Patri conſubſtantialis eſt, nec diuiſibilis eſt, nec partiabilis ſubſtantia Trinitatis: noſtra verò, & ipſius coniunctio nec miſcet perſonas, nec vnit ſubſtantias, ſed affectus conſociat, & confœderat voluntates.* Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullã eſſe inter nos, & Chriſtum, corporalẽ vnionem, ſed ſolùm ſpiritualem; proinde non corpore, ſed ſpiritu ſolo Chriſti corpus à nobis manducari.

ſtrat Chriſtum in omnibus illis dediſſe operam, vt impleret figuras legis: igitur hoc etiam loco non inducit figuram inſtitutam in Teſtamento nouo, ſed impletionem tantùm veterum figurarum.

CAPVT OCTAVVM.

Teſtimonium Origenis.

ORIGENES, qui Tertulliano non multò poſterior fuit, multis in locis de Sacramento Euchariſtiæ loquitur: ac PRIMVM homil.13. in Exod. exponens cap.25. eius libri, cùm hortari vellet populum, vt non contemneret verbum Dei, adducit exemplum diligentiæ omnium Chriſtianorũ in conſeruando Chriſti corpore: *Volo, inquit, vos admonere religionis veſtræ exemplis: noſtis, qui diuinis myſteriis intereſſe conſueuiſtis, quomodo cùm ſuſcipitis corpus Domini, cùm omni cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur; reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat.* Hæc ille. Porrò aduerſarij, neq; corpus Domini ſeruant, cùm non agnoſcant Sacramentum, niſi in vſu, neque conſecrant, neque reos ſe putãt, ſi quid illius panis, aut vini in terram cadat. Et meritò non putant, quia nihil niſi panem habent: at ſi verè corpus Domini haberent, aut habere ſe crederent, certè vel diligentiſſimè conſeruarent, vt ſemper Eccleſia fecit, aut ſe apertè impios, & ſacrilegos teſtarentur. Ad hoc teſtimonium, vt etiam ad ſequens, non vidi reſponſionem aduerſariorum.

ALTERVM teſtimonium Origenis eſt in hom.5. in diuerſa loca Euangelij, in qua tractat de puero Centurionis: *Quando ſanctum cibum, illudq́ue incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis corpus, & ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo humilians temetipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito; Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Hæc ille. Sanè iſta non poſſunt rectè dici niſi de vero corpore Domini, quod verè ore corporis accipiatur. Nam ſi loqueretur Origenes de corpore Domini per metonymiam, id eſt, de pane ſignificante corpus Chriſti, non vocaret eum

panem

panem incorruptum epulum, nec ei dici vellet: *Domine non ſum dignus, &c.* Si verò loqueretur de ipſo Chriſto per panem ſignificato, qui per fidem accipitur, non diceret: *Vbi indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.* Nam ſecundum aduerſarios Chriſtus per fidem non poteſt accipi niſi à piis, & ad vitam; quod enim indignè accipitur ab impiis, non eſt niſi externum ſymbolum, ſecundum aduerſarios. At Origenes illi, qui ingreditur ad pios, & impios, vult dici: *Domine non ſum dignus,* ergo vel vult adorari, & inuocari panẽ, quod eſt abſurdiſſimum; vel vult ſub illis ſpeciebus verè Chriſtum ipſum contineri.

TERTIVS locus eſt homil. 7. in lib. Numeri: *Tunc,* inquit, *in ænigmate erat Manna cibus, nunc autem in ſpecie caro Verbi* Dei *eſt verus cibus, ſicut ipſe dicit, quia caro mea verè eſt cibus.* Hæc ille. At certè ſpecies cùm ænigmati opponitur, idẽ ſignificat, quod veritas collata figuræ. Si autem Euchariſtia eſſet corpus Chriſti ſolùm tropicè; non in ſpecie, ſed in ænigmate dici deberet caro Domini: nam etiam Manna erat corpus Domini tropicè, id eſt, ſignificatiuè. Et confirmatur argumentum ex verbis præcedentibus, vbi Origenes dicit Hebræos habuiſſe Baptiſmum in ænigmate, dum tranſirent mare rubrum, nobis autem in ſpecie per Baptiſmum conferri regenerationem. At vera regeneratio nobis datur in Baptiſmo, quam non dabat, ſed adumbrabat ſolùm tranſitus maris rubri: ergo eodem modo vera caro nobis datur in Euchariſtia, quam non dabat, ſed in ęnigmate ſignificabat Manna Iudęorum.

Ad hunc locum reſpondent aduerſarij; ac maximè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum par. 4. Origenem loqui de modo loquendi, non de exiſtentia rerum, id eſt, aſſerere Iudæos habuiſſe corpus Chriſti in ænigmate, quia non declarabatur eis, quid ſignificaret Manna: nobis autem dari in ſpecie, quia apertè nobis dicitur, quid ſignificet panis Euchariſtiæ.

Sed fallitur, aut fallit Petrus Martyr. Nã Origenes vtrumq; dicit, & Deum loquutum olim in ænigmate, nunc autem apertè loqui; & Deum dediſſe in ænigmate, quod nunc in ſpecie dat. Sic enim ait: *Veruntamen Moyſes, priuſquam acciperet Aethiopiſſam, non eſt ſcriptum, quia in ſpecie loquutus ſit ei Deus, & non in ænigmate: ſed vbi accepit Aethiopiſſam, tunc dicit*

dicit de eo Deus, quia os ad os loquar ad eum, in ſpecie, & non in ænigmate. Modò enim cùm Moſes venit ad nos, & coniunctus eſt huic noſtræ Aethiopiſſæ, lex Dei, iam non in figuris, & imaginibus, ſicut prius, ſed in ipſa ſpecie veritatis agnoſcitur: & quæ prius in ænigmate deſignabantur, nunc in ſpecie, & veritate complentur: Hæc ille. Vides hîc non ſolùm Deum clarius loqui, ſed etiam reipſa præſtare, quæ in ænigmate deſignabat? Euchariſtia igitur veram carnem continet, quam in ænigmate Manna deſignabat.

Videamus nunc quid illi contra nos adferant ex Origene. Profert Petrus Martyr loca ſex Origenis in lib. contra Gardinerum, obiecto 162. & ſequentibus, quę tamen, aut nihil concludunt, aut nobis magis, quàm aduerſariis fauent. PRIMVS locus eſt ex homilia 16. in Numeros: *Bibere,* inquit, *dicimur ſanguinem Chriſti non ſolùm Sacramentorum ritu, ſed etiam cùm ſermones eius recipimus.* Hæc ille. Hinc aduerſarij probare nituntur in Sacramentis non bibi ſanguinem Chriſti, niſi ſpiritualiter, ſicut non niſi ſpiritualiter bibitur in concione.

AT contrarium potius ſequitur. Non enim dicit Origenes eodem modo bibi Chriſti ſanguinem in Sacramentis, quo bibitur in concione; immò cùm diſtinguat hos duos modos, indicat eſſe modos diuerſos; & per hoc bibi in concione ſpiritualiter, in Sacramentis autem reipſa.

SECVNDVS locus eſt ex commentario Origenis in cap. 26. Matth. vbi ſic legimus: *Panis iſte, quem Deus Verbum corpus ſuum eſſe fatetur, verbum eſt nutritorium animarum.* NOTAT Martyr panem ipſum vocari corpus Chriſti; proinde panem materialem eſſe in Euchariſtia. DEINDE addit, eum panem dici verbum, quia Sacramenta ſunt verba viſibilia. ADDIT denique, non poſſe panem dici verbum nutritorium, ſi per tranſubſtantiationem euaneſcat: id enim quod nihil eſt, non poteſt aliquid nutrire.

RESPONDEO; Origenes prætermiſſo literali ſenſu omnibus noto, exponit myſticè totum hunc locum. Nec per panem intelligit panem materialem, qui ſit verbum viſibile: ſed intelligit ſermones Chriſti, ſeu verba Dei non viſibilia, ſed audibilia; dicit enim hoc verbum eſſe verbum de Deo Verbo procedens, & panem de pane cœleſti, id eſt, eſſe ſermonem quem loquitur Chriſtus, qui eſt Deus Verbum, & panis cœleſtis.

ſtis. Vide totum locum tract.35. in Matth. & nihil dubitabis, quin myſtica ſit,non literalis Origenis expoſitio.

TERTIVS locus eſt in homil.7. in Leuit. vbi poſtquam dixerat Origenes, carnem Chriſti eſſe verbum Dei, ſubiungit: *Si enim ſecundnm literã ſequaris hoc, quod dictum eſt; Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, occidit hac litera.* Vbi videtur non admittere vllum alium ſenſum, niſi myſticum.

Reſpondeo PRIMVM; Si quid probat hoc teſtimonium, ſolùm probat non agi de Euchariſtia in 6.cap. Ioan. non autem probat in Euchariſtia nõ eſſe verum Chriſti corpus. Nam etiam aduerſarij docent Ioan.6.non agi de Euchariſtia; & tamen non concederent, carnem Chriſti non manducari, niſi audiendo concionem: hoc enim eſſet planè tollere Sacramentum Euchariſtiæ.

Dico SECVNDO, illa verba: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis,* tribus modis exponi poſſe. VNO modò prorſus myſticè, & figuratè, & hoc modo exponit hoc loco Origenes, dum per carnem Domini intelligit ſermones diuinos. ALTERO modo prorſus ad literam, id eſt, ſine vlla adiunctione myſterij; & hoc modo acceperunt Capharnaitæ, qui putârunt edendam Chriſti carnem, quomodo comeduntur ceterę carnes, id eſt, eam lacerando & conſumendo: & de hoc ſenſu rectè dicit hoc loco Origenes: *Litera occidit.* & Auguſtinus lib. 3.doctrinæ Chriſtianæ, cap.16.dicit, verba Domini ita ad literam accepta, ſcelus quoddam ſonare. TERTIO modo non omninò ad literam, nec omninò figuratè, ſed ad literam quoad ſubſtantiam rei, & manducationis, figuratè autem, quoad modum manducationis, vt videlicet ſenſus ſit; manducandam verè Chriſti carnem, ſed ſine vlla ſui læſione, vt ſupra diximus in explicatione ſententiæ S. Auguſtini de his verbis: atque hunc ſenſum hoc loco Origenes non attingit, ſed non reiicit; & homil.7. in Numeros, eundem apertè recipit cùm de Euchariſtia ad literam exponit illa verba: *Caro mea verè eſt cibus.*

QVARTVS locus eſt homil.9. in Leuit. prope finem: *Non hæreas in ſanguine carnis, ſed diſce potius ſanguinem Verbi, & audi ipſum tibi dicentẽ, quia hic ſanguis meus eſt, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorũ.* Hìc Petrus Martyr doceri contendit, vt non exiſtimemus in Sacramento eſſe verum ſangui-

ſanguinem carnis Dominicæ; ſed erigamus mentem ad ſignificationem Verbi. Si enim reuera ſanguis Domini eſſet in Euchariſtia, oporteret illi inhærere, vt precio noſtro, illudque ſubmiſsè adorare.

RESPONDEO; Toto cœlo hoc loco aberrat Petrus Martyr cum aliis Caluiniſtis, dum exiſtimat ſanguinem Verbi eſſe prædicationem, ſeu ſignificationem verborum Domini. Vocat enim Origenes ſanguinem Verbi, ſanguinem verum, & corporalem Dei Verbi, id eſt, Chriſti; ac monet vt non inhæreamus in eo ſanguine, tanquã in ſanguine carnis, ac ſi nihil eſſet, niſi ſanguis quidam humanus; ſed conſideremus eum eſſe ſanguinem ipſius Dei, quo redempti ſumus. Vel (quod videtur probabilius) monet, vt non hæreamus in ſanguine carnis, id eſt, in ſanguine vitulorum, & hircorum, de quo loquitur Moſes in eo loco Leuitici; ſed eo dimiſſo aſcendamus ad ſanguinem Dei Verbi, qui per ſanguinem illum vitulorum, & hircorum ſignificabatur. Intelligere autem Origenem per ſanguinem Verbi ipſum verum, & corporalem Chriſti ſanguinem, patet, quia de hoc ſanguine Verbi dicit Origenes, eo nos eſſe redemptos. At non ſumus redempti ſignificatione verborum, ſed veri ſanguinis effuſione. ITEM dicit de hoc ſanguine ſcriptum eſſe: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur.* At hæc verba non poſſunt intelligi de concione, ſed de vero ſanguine, vt patet. DENIQVE addit ibidem Origenes hęc verba: *Nouit qui myſteriis imbutus eſt, & carnem, & ſanguinem Verbi Dei: non ergo immoremur in his, quæ & ſcientibus nota ſunt, & ignorantibus patere non poſſunt.* Vbi Origenes dicit fideles ſatis noſſe, quid ſit caro, & ſanguis Verbi Dei; infideles autem nec ſcire, nec diſcere poſſe, niſi prius ad fidem veniant. At quid ſit concio, quid paſſio Chriſti prædicata, etiam infideles nôrunt: omnibus enim in commune prædicatur Euangelium; non igitur loquitur de concione, ſed de myſterio altiſſimo Euchariſtiæ, quod infideles non nôrunt, nec diſcere poſſunt. Vides quomodo teſtimonium Origenis contra nos allatum maximè nobis faueat?

QVINTVM teſtimonium ſumunt ex commentario in cap. 15. Matth. vbi Origenes tractans illa verba Domini: *Quod intrat per os, non coinquinat hominem*: quædam dicit de hoc Sacramento, quæ Petrus Martyr & alij Caluiniſtæ pro ſua ſententia adducunt. PRIMO dicit, corporalem eſum Euchariſtię

rem

rem eſſe indifferentem, id eſt, nec bonum, nec malum: *Quod,* inquit, *ad eſum per ſe attinet, neque ex hoc, quod non edimus de pane, verbo Dei & per obſecrationem ſanctificato, fraudamur aliquo bono; neque ex edendo abundamus aliquo bono: ſiquidem cauſſa defectus eſt malitia, peccataq́; & abundantia cauſſa eſt iuſtitia, & recta facta.* Hæc ille. At ſi eſſet in Euchariſtia reipſa Domini corpus, rectè prodeſſet vi ſua, & non ſolùm ex bonitate ſumentis. SECVNDO dicit, in Euchariſtia eſſe materiam panis, quæ in ſeceſſum emittitur: *Et ille cibus,* inquit, *qui ſanctificatur per verbum Dei, & orationem, iuxta id, quod habet materiale, in ventrem abit, & in ſeceſſum emittitur.* Et infrà: *Nec materia panis, ſed ſuper illum dictus ſermo eſt, qui prodeſt non indignè Domino comedenti illum.* TERTIO, vocat Euchariſtiam corpus typicum, & ſymbolicum, & diſtinguit illud à vero Chriſti corpore: *Et hæc quidem,* inquit, *de typico, ſymbolicoq́ue corpore. Multa porrò & de ipſo Verbo dici poſſent, quod factum eſt caro, verusq́ue cibus, etc.* QVARTO dicit, corpus Chriſti non poſſe manducari à peccatoribus: *Si fieri poſſet,* inquit, *vt qui malus adhuc perſeueret, edat Verbum factum carnem, cùm ſit Verbum, & panis viuus, nequaquam ſcriptum eſſet; Quiſquis ederit panẽ hunc, viuet in æternum.* Ob hæc loca ita triumphat Petrus Martyr, vt dicat lib. 1. contra Gardinerum, obiecto 169. *Locum hunc nunquam nobis excutiet: verba ita ſunt perſpicua, vt nullis ambagibus, aut commentis poſſint mitigari.*

AD hæc loca quidam reſpondent, commentaria iſta non eſſe integræ fidei, neque omnino conſtare, an ſint Origenis: modus enim loquendi (quidquid ſit de re) non parum diſſonat ab his locis, quæ nos ſuprà citauimus ex veris libris Origenis.

Alij reſpondent, Origenem hoc loco non loqui de Euchariſtia, ſed de pane quodam ſanctificato, qui dabatur Catechumenis loco Euchariſtiæ, de quo ſcribit etiam Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 26. qui panis rectè dici poterat corpus Domini ſymbolicum, quia repræſentabat Euchariſtiam, cùm eius loco daretur. Vnum obſtat huic explicationi, quòd Origenes de iſto pane indignè manducato intelligat Apoſtolum 1. Corinth. 11. vbi ait: *Propter hoc multi inter vos imbecilles, & dormiunt multi.* Niſi fortè Origenes extendere voluerit verba illa Pauli, quæ propriè ad Euchari-

ſtiam pertinent, ad panem illum Catechumenorum; nam ſuo modo, id eſt, ſeruata proportione, peccat etiam, qui contemnit panem illum ſanctificatum, licet multò minus, quàm qui deſpicit Euchariſtiam.

Sed his omiſſis, reſpondeo, illa omnia quæ Origenes dicit, poſſe rectè intelligi de Sacramento Euchariſtiæ. Ad PRIMVM igitur reſpondeo, loqui Origenem præcisè de eſu corporali Euchariſtiæ, abſtrahendo à bonitate, vel malitia ſumentis; & hoc modo verum eſt, eſum illum non prodeſſe, ſi adſit; nec obeſſe, ſi abſit. Nihil enim prodeſt comedere corporaliter Euchariſtiam, niſi adſit etiam ſpiritualis manducatio; quia hic cibus mentis eſt, non ventris: neque obeſt non manducare, ſi non ex contemptu, ſed aliqua iuſta de cauſſa omittatur Sacramentalis manducatio. Neque ex hoc colligi debet, Euchariſtiam eſſe rem indifferentem, & non habere vim ſanctificandi, niſi ex fide ſumentis. Nam non dicit Origenes, eam non habere vim ex ſe, ſed dicit non exercere eam vim in eos, qui indignè ſumunt; quod eſt veriſſimum.

AT, inquies, *comparat Euchariſtiam Origenes cum cibis communibus, qui ſunt verè indifferentes.* RESPONDEO; Non comparat, quoad omnia, ſed ſolùm quoad effectum: alioqui idem ipſe dixerat, panem illum ſanctum vim habere ſanctificandi ex verbo Dei, quo conſecratus eſt.

Ad SECVNDVM reſpondeo, materiale, quod in ſeceſſum abit, appellari ab Origene accidentia viſibilia. Neque obſtat, quod ait Petrus Martyr, illa accidētia ad formam potius pertinere, quàm ad materiam, cùm ſint qualitates quædam, id eſt, accidentales formæ. Nam hoc loco non vocatur aliquid materiale, reſpectu formæ naturalis, ſed reſpectu ſanctificationis, & ſignificationis. Et prӕterea ex accidentibus Euchariſtiæ principale eſt magnitudo, in qua fundantur omnia alia: magnitudo autem ad materiam potius, quàm ad formam pertinet.

Ad TERTIVM reſpondeo, ſymbola panis, & vini rectè dici corpus typicum, & ſymbolicum, modò ſanè, & Catholicè intelligatur: omnes enim Catholici Euchariſtiam Sacramētum eſſe dicunt, ſignum ſeu ſymbolum rei ſacræ, id eſt, corporis Chriſti. Sed quӕſtio eſt inter nos, & Sacramentarios, vtrum hæc ſymbola ſint rei abſentis, an prӕſentis: nos enim dicimus ſub illis ſymbolis verè contineri corpus Dominicum, illi negant.

gant. Et prætereà ipſum verum corpus, vt eſt in Euchariſtia, eſt typus ac ſymbolum ſui ipſius, vt fuit in cruce, & vt eſt nunc in cœlo. Nam non ſolùm per Euchariſtiam commemoramus paſſionem Domini, ſed etiam accipimus pignus æternæ gloriæ. Ab hoc igitur corpore ſymbolico, & ſimul vero, diſtinguit Origenes Verbum Incarnatum, vt extra Sacramentum fide accipitur.

Ad QVARTVM reſpondeo, Origenem loqui de manducatione corporis Chriſti extra Sacramentum, cùm dicit non poſſe ab impiis manducari. Et hoc etiam veriſſimum eſt; nam extra Sacramentum manducatur ſolùm ſpiritualiter. Loqui autem Origenem de manducatione extra Sacramentum, patet, tum quia diſtinguit hanc manducationem à manducatione panis ſanctificati per verbum Dei, qui eſt Euchariſtiæ Sacramentum; tum etiam, quia allegat illa verba Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* quæ verba non intelliguntur de Euchariſtia, ſed de ipſa Chriſti Incarnatione. Diſtinguuntur enim eo loco à Domino duo panes. VNVS, qui iam tunc præſens erat, & fide comedendus erat, id eſt, verbum Incarnatum; & de hoc dicit: *Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* ALTER futurus, in Sacramento videlicet, & de hoc ſubiungit: *Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Denique mirum eſt, cur tantam vim faciant in hoc loco aduerſarij, cùm nihil eſſe putent in 6. cap. Ioan. quod ad manducationem Sacramentalem pertineat.

VLTIMVM teſtimonium Origenis ſumunt ex lib. 8. contra Celſum, paulò ante medium, vbi ſic ait: *Nos, qui rerum omnium conditori placere ſtudemus, cum precibus, & gratiarum actione pro beneficiis acceptis, oblatos panes edimus.* Vbi Euchariſtiam panem vocat.

RESPONDEO; Hic locus maximè nobis fauet. Nā nòn ait Origenes, nos panes ſimpliciter edere, ſed panes mutatos in corpus Chriſti; ſic enim ait: *Oblatos panes edimus corpus ſanctum quoddam per preces effectos, & ſanctificans eos, qui cum ſancto propoſito ipſo vtuntur.* Quibus verbis non ſolùm dicit Origenes, panes mutari in corpus, ſed etiam offerri Deo, & ſanctificare homines; quorum vtrumq; negant aduerſarij.

At inſtat Petrus Martyr libro contra Gardinerum obiecto 168. Origenem non dixiſſe, mutari panes in corpus ſanctum

Chriſti, ſed in corpus quoddam ſanctum; illud enim, *quoddam*, eſt diminutiuum, vt cùm dicimus; Hic eſt quidam Iſidorus, lachrymæ ſunt quidam ſanguis.

RESPONDEO; Si Origenes dixiſſet, panes mutari in quoddam corpus Chriſti, haberet locum aduerſarij obiectio; ſignificari enim poſſet panes mutari in corpus non verum, ſed repræſentatiuum. At nõ ita dixit, ſed, mutari in ſanctum quoddam corpus; vbi illud, *quoddam*, non eſt diminutiuum, ſed declaratiuum in confuſo veri corporis Domini. Noluit enim Origenes ethnico palàm dicere, panes mutari in corpus Chriſti, ne daret illi occaſionem magis irridendi myſteria, quæ nõ intelligebat: ſed dixit obſcurius, mutari in ſanctum quoddam corpus; quod corpus nôrant fideles, cuiuſnam eſſet.

CAPVT NONVM.

Teſtimonium S. Cypriani.

TERTIVS teſtis in eadem TERTIA ætate, eſt ſanctus CYPRIANVS, qui paſſus eſt anno Domini CC. LIX. vel circiter. Is igitur in ſerm. 5. qui eſt de lapſis, repræhendens eos, qui poſt negatum Chriſtum ad Sacramentum Euchariſtiæ accedebant, non prius per debitam pœnitentiam purgati: *Vis*, inquit, *infertur corpori eius, & ſanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cùm Dominum negauerunt.* Hæc ille. At profectò incredibile videtur Cyprianum ſenſiſſe, maius eſſe peccatum indignis manibus tangere ſignum aliquod, ſeu figuram Chriſtum repræſentantem, quam Chriſtum ipſum negare. Quis enim ita deſiperet, vt diceret, grauius peccare eum, qui tangeret librum Euangelij, aut imaginem Crucifixi cum conſcientia peccati, quàm eum, qui Chriſtum coram perſequutore negaret? Vult igitur Cyprianus dicere, eos, qui indignè ſumunt Euchariſtiam, ipſam Chriſti perſonam in ſe, & immediatè iniuria afficere, & propterea grauiſſimè peccare, & grauius (ſaltem ex hac parte) quàm ij faciant, qui Chriſtum negando, in fidem, & honorem eius peccant. Ibidem narrat S. Cyprianus quatuor miracula, quæ facta fuerant in eos, qui indignis manibus corpus Domini tractare voluerant, quæ ſatis abundè arguunt nõ eſſe Euchariſtiam ſignum tantùm Dominici corporis, cùm nulla eiuſmodi

modi miracula legantur in eos edita, qui alia ſigna indignè tractârunt, prǫſertim cùm illi, de quibus loquitur Cyprianus, non ex contemptu, vel odio Chriſti ad Sacramentum accederent.

Exſtat inter opera Cypriani ſermo de cœna Domini, qui etſi Cypriani Epiſcopi Carthaginenſis, de quo nunc agimus, eſſe non videatur: tamen eſt omninò antiqui alicuius, & doctiſſimi, ac ſanctiſſimi Patris, vt aduerſarij fatentur. Inde igitur petemus ſub nomine Cypriani duo, vel tria clariſſima teſtimonia. PRIMVM eſt in principio ſermonis: *Cœna diſpoſita inter Sacramentales epulas obuiauerunt ſibi inſtituta antiqua, & noua; & conſumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconſumptibilem cibum magiſter apponit diſcipulis.* De hoc loco ſuprà diſſeruimus, vbi egimus de figuris Sacramenti huius, atq; oſtendimus contra Petrum Martyrem per cibum inconſumptibilem nõ poſſe intelligi panem, qui non minus conſumitur, quàm agnus; neque corpus Chriſti, vt ſola fide manducatur, quia eo modo habuiſſent eundem cibum Iudæi in Agno Paſchali, quem nos in Euchariſtia, & propterea non rectè opponeret Cyprianus cibum conſumptibilem datum Iudæis, cibo inconſumptibili, qui datur Chriſtianis.

SECVNDVM teſtimonium habetur paulò inferiùs: *Panis iſte,* inquit, *quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus; omnipotentia Verbi factus eſt caro, & ſicut in perſona Chriſti humanitas apparebat, & latebat diuinitas; ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.* Hoc teſtimonium nullam admittit ſolutionem, etiamſi aduerſarij ſæpe ad illud reſpondere conati ſint.

Reſpondet igitur Petrus Martyr in 2. par. libri contra Gardinerum prope finem, & rurſum in 4. parte libri eiuſdem, panem mutari, quia ex prophano fit ſacer, & ex non Sacramento Sacramentum. Dicit autem mutari non effigie, ſed natura, quia noua illa ſignificatio Sacramentalis non accedit accidentibus panis, quæ à Cypriano dicuntur effigies, ſed ipſi naturæ, & ſubſtantiæ panis. Analogia enim eſt inter panem, & corpus Chriſti, quòd ſicut panis nutrit corpora, ita caro Chriſti nutrit animas: porrò nutrire ad ſubſtantiam pertinet, non ad accidentia. Addit verò (ne decipiamur) ſubſtantiam, ſeu naturam panis mutari, non quòd ipſa deſinat eſſe, quod erat, ſed quòd acquirat aliquid, quod non habebat: quemadmo-

dum mutari dicitur homo, cùm ex non Grāmatico fit Grammaticus, & ex priuato Princeps.

Sed facilè refellitur hæc ſolutio ex omnibus ferè vocibus, quibus vtitur Cyprianus. Primo ex illa, *non effigie*. Nam ſi mutatio iſta nihil eſt aliud, niſi additio ſignificationis, non ſolùm natura panis, ſed etiam effigies mutatur; immò magis effigies, quàm natura: ſiquidem id, quod propriè ſignificat, eſt aliquod ſignum ſenſibile, qualia ſunt accidentia panis; cur ergo Cyprianus ait, *non effigie, ſed natura mutatus?*

Reſpondet Martyr, ſubſtantiam panis ſenſibilem eſſe per accidentia ſua, & ipſi propriè conuenire analogiam illam nutritionis.

At licet ſubſtantia ſenſibilis ſit per accidentia, tamen, ſignum eſſe, magis conuenit accidentibus, quàm ſubſtantiæ: ſignum enim eſt id, quod per ſe, & immediatè ſenſibus percipitur. Neque verum eſt, analogiam illam nutritionis eſſe in ſubſtantia, & non in accidentibus; tum quia ſubſtantia ſine accidentibus non nutrit: tum verò maximè vt aliquid ſit ſignum nutritionis ſpiritualis, non requiritur, vt verè nutrire poſſit corporaliter, ſed requiritur, vt repræſentet externa ſpecie eam rem, quæ nutrire ſolet. Nam ſerpens æneus fuit vera figura Chriſti crucifixi, ob analogiam inter ſerpentem, & Chriſtum; & tamen ſerpens ille æneus non habuit ſubſtantiam veram, ſed ſolùm figuram ſerpentis. Et linguæ igneæ, quæ ſuper Apoſtolos apparuerunt, rectiſſimè ſignificabant donum eloquentiæ diuinitus datum Apoſtolis, ob analogiam inter linguam, & illud donum: & tamen linguæ illæ non habuerunt ſubſtantiam, ſed ſolam figuram linguæ. Denique in omnibus viſionibus Prophetarum, & in ſomniis diuinitus immiſſis, Pharaoni, Nabuchodonoſor, & aliis, & in tota Apocalypſi deſcribuntur plurima ſigna rerum aliarum, ob analogiam inter res naturales, & diuinas: & tamen ſigna illa non habebant ſubſtantiam rerum naturalium, ſed figuram externam tantùm. Sic igitur accidentia panis propriè ſigna ſunt corporis Domini, ob analogiam inter panem, & Chriſtum: per accidens autem eſt, vt ſub illis accidentibus ſit ſubſtantia panis, vel non ſit: nulla igitur cauſſa reddi poteſt, cur Cyprianus dixerit, non effigie, ſed natura mutari panem; ſi mutari eſt acquirere nouam ſignificationem.

Secundo refellitur ex illa voce, *ſed natura*. Nam non dixit

dixit Cyprianus, naturam panis mutari, vt Martyr videtur accepiſſe, ſed, panem natura mutari: panem autem natura mutari, eſt, panem naturaliter, id eſt, ſubſtantialiter mutari; naturam enim eo loco pro ſubſtātia accipi, fatetur aduerſarius. At acquirere ſignificationem nouam, non eſt mutari ſubſtancialiter, ſed accidentaliter tantùm, immò ne accidentaliter quidem, niſi ſecundum rationem, cùm ſit illa ſignificatio relatio rationis.

SED inquit Petrus Martyr, *non ſolùm mutatur panis, quia acquirit nouam ſignificationem; ſed etiam quia efficitur inſtrumentum Dei ad mouēdos animos noſtros.* AT ſi petas, quomodo ſint Sacramenta inſtrumenta Dei ad mouendos animos, nihil reſpondere poterit, niſi ſignificando, & repræſentando: nec enim tribuunt ipſi Sacramētis vllam efficientiam veram, vt ſuprà demonſtrauimus.

TERTIO refellitur ex illis verbis: *Omnipotentia Verbi.* Nam quæ omnipotentia requiritur ad faciendum nihil? SED ait Petrus Martyr, requiri omnipotentiam, quia ſolus Deus poteſt inſtituere Sacramenta. CONTRA; nam omnipotentia requiritur in eo, qui inſtituit Sacramenta, vt verè perficiat, quod Sacramenta ſignificant, id eſt, iuſtificet hominem. At non requiritur vlla omnipotentia ad faciendum, vt res aliqua ſignificet: id enim etiam homines facere poſſunt. Porrò Cyprianus non ponit omnipotētiam Dei in efficiendo, quod Sacramenta ſignificant; ſed in mutatione panis in carnem; ſic enim ait: *Omnipotentia Verbi factus eſt caro*; nulla potentia requiſita eſt.

QVARTO ex illa ſimilitudine: *Sicut in perſona Chriſti humanitas apparebat, latebat diuinitas; ita Sacramento viſibili ineffabiliter diuina ſe infudit eſſentia.* Vbi Cyprianus non dicit, quod aduerſarij ex hoc loco colligunt, in Sacramento eſſe duas naturas, vt ſunt in Chriſto; ac proinde manere naturam panis: ſed dicit ita latere ſub ſpecie viſibili panis Deum verum, vt latebat ſub ſpecie viſibili carnis Chriſti, dum is in terris conuerſaretur. Et ne quis dicat in Sacramento latere Deum per ſolam repræſentationem, addit aduerbium, *ineffabiliter*, quo declaratur myſterium hîc ſubeſſe maximum, & difficillimum: nulla autem difficultas in eo, quod panis ſignificet Chriſtum.

TERTIVM teſtimonium eſt in eodem ſermone: *Noua eſt huius Sacramenti doctrina, & ſchola Euangelicæ hoc primum magiſteriũ protulerunt, & Doctore Chriſto primùm hæc mundo innotuit diſciplina, vt biberent ſanguinem Chriſtiani, cuius eſum legis antiquæ auctoritas diſtrictiſſimè interdicit; lex quippe eſum ſanguinis prohibet, Euangelium præcipit vt bibatur.* Hæc ille. Vbi niſi propriè de ſanguine loquatur, nihil prorſus dicit: non enim lex vetus prohibebat ſanguinem figuratè ſumptum; immò Hebræi in potu aquæ de petra ſcaturientis, Chriſti ſanguinem bibebant figuratè; vt modò Sacramentarij facere ſe dicunt in Euchariſtia.

Sed iam adferenda ſunt teſtimonia, quæ ex Cypriano adfert Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 170. & ſequentibus nouem: collegit enim ipſe omnia loca, quæ ab aliis citari ſolent. PRIMVM ergo ex iſto ipſo ſerm. de cœna Domini profert illa verba: *Vſque hodie hoc veraciſſimum, & ſanctiſſimum corpus ſuum creat, & ſanctificat, & benedicit, & piè ſumentibus diuidit.* Quo loco, pro ſe aduerſarij arripiunt illud: *Creat, ſanctificat, benedicit, diuidit*; hæc enim omnia pani conueniunt, non ipſi corpori vero Chriſti.

RESPONDEO; Cyprianum alludere voluiſſe ad Canonem Miſſæ, vbi poſt conſecrationem panis, dicimus: *Per quem omnia ſemper nobis bona creas, ſanctificas, benedicis, & præſtas nobis.* Porrò tam in verbis Canonis, quàm in verbis Cypriani, illa: *Creas, ſanctificas, & benedicis,* referuntur ad materiam vnde conficitur corpus Chriſti: agimus enim Deo gratias, quod per Chriſtum nobis panem primùm creet, deinde per eundem ſanctificet, & benedicat, conuertendo in corpus ſuum, & ſic nobis præbeat. Itaque ſimilis eſt illa ſententia; Chriſtus corpus ſuum creat, ſanctificat, diuidit: ac ſi quis de pane diceret, hic panis primò ſeminatur, deinde metitur, tum molitur, coquitur, & tandem comeditur. Non enim ſenſus eſſet, panem ſub forma panis, ſeminari, meti, moli, &c. ſed quòad materiam vnde fit, primò ſeminari, deinde meti, &c. Quod autem loquatur Cyprianus de vero corpore, non de ſigno corporis, quod nobis diuidi, id eſt, diſtribui dicit, poſteaquam panis creatus, & ſanctificatus eſt, patet ex illo adiuncto, *veraciſſimum:* neque enim dici poteſt veraciſſimum, quod non niſi figuratè corpus eſt.

SECVNDVM teſtimonium ex eodem ſermone: *Panis iſte communis in carnem, & ſanguinem mutatus procreat vitam, & incrementum corporibus: ideoq́; ex conſueto rerum effectu fidei noſtræ adiuta infirmitas ſenſibili argumento edocta eſt, viſibilibus Sacramentis ineſſe vitæ æternæ effectum.* Hæc ille. Hinc deducit Petrus Martyr, panem Euchariſtiæ, etiam poſt mutationem Sacramentalem nutrire noſtra corpora, & eſſe verum panem, & ex illa analogia nutritionis vocari corpus Chriſti, &c.

RESPONDEO; Errat hoc loco toto cœlo Petrus Martyr. Neque enim Cyprianus loquitur de pane Euchariſtiæ, cùm dicit, *in carnem*, & alere corpora noſtra; ſed rationem reddit, cur ex pane communi fiat Euchariſtia, & cur aliquando corpus Chriſti dicatur panis. Rationem autem eſſe dicit, quia ſicut panis communis, id eſt, verè materialis, & triticeus, dum mutatur in carnem, & ſanguinem noſtrum per naturalem actionẽ caloris naturalis, nutrit nos, & auget: ita corpus Chriſti ſpiritualiter nos nutrit, & auget. Itaq; non loquitur de nutritione Sacramentali, cùm dicit: *Panis communis in carnem, & ſanguinem mutatus*, ſed de naturali mutatione, quæ fit in nobis, dum cibo nutrimur.

TERTIVM teſtimonium ex fine eiuſdem ſermonis: *Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus, ſed fide ſyncera panem ſanctum frangimus.*

RESPONDEO; Declarat his verbis Cyprianus fructum Sacramenti non conſiſtere in corpore noſtro delectando, vel ſaginando, ſed in animo nutriendo, & reficiendo. Non enim acuere dicuntur dentes quicunque aliquid ſumere volunt per oris inſtrumentum; ſed qui auidè ſumere cupiunt, vt palatum delectent. Certè qui medicamentum amarum comedere iubentur, non dicuntur acuere dentes, quia non ſumunt, vt delectentur eo cibo, ſed inuiti accipiunt, vt ſanentur.

QVARTVM teſtimonium eſt ex eodem ſermone, vbi legimus: *Solus quippe Filius Patri conſubſtantialis eſt, nec diuiſibilis eſt, nec partiabilis ſubſtantia Trinitatis: noſtra verò, & ipſius coniunctio nec miſcet perſonas, nec vnit ſubſtantias, ſed affectus conſociat, & confœderat voluntates.* Hæc ille. Ex quo loco Petrus Martyr colligit, nullã eſſe inter nos, & Chriſtum, corporalẽ vnionem, ſed ſolùm ſpiritualem; proinde non corpore, ſed ſpiritu ſolo Chriſti corpus à nobis manducari.

RESPONDEO; Loquitur Cyprianus de illa vnione, quæ eſt proprius, & principalis finis Euchariſtiæ: ac negat per Euchariſtiam ita nobis vniri Chriſtum, vt efficiamur cum illo vna perſona, ſicut fit in myſterio Incarnationis; vel vt efficiamur vna natura, quomodo vnum eſt Pater cum Filio in arcano Trinitatis: & ſolùm affirmat vniri nos Chriſto per affectus, & voluntatis confœderationẽ. Porrò corporalem vnionem, qualis eſt inter nos, & Chriſti corpus per Euchariſtiam, Cyprianus neq; negat, quia reuera fit, neq; aſſerit, quia nõ eſt illa vnio finis Euchariſtiæ, ſed potius medium. Nam etiam in impiis illa vnio inueniri poteſt; & obeſt, non prodeſt, cùm non perducit ad ſpiritualem vnionem, quæ eſt verus finis huius Sacramenti.

QVINTVM teſtimonium ex eodem ſermone: *Vt ſciremus*, inquit, *quod manſio noſtra in ipſo, ſit manducatio.* Et infrà: *Eſus igitur huius carnis, quadam auiditas eſt, & deſiderium manendi in ipſo.* Et infrà: *Quod eſt eſca carni, hoc animæ eſt fides.*

RESPONDEO; Cyprianus his verbis de Sacramẽti effectu loquitur; id enim eſt comedere Chriſti carnem, quantum ad effectum, & fructum, manere in ipſo per fidem, & charitatem. Hoc tamen teſtimonium nõ Petrus Martyr, ſed alij quidam adferre ſolent.

SEXTVM teſtimonium ſumit Petrus Martyr ex ſermone de vnctione Chriſmatis: *Dedit*, inquit, *Dominus noſter in mẽſa, in qua vltimum cum Apoſtolis participauit conuiuium, panem et vinum, in cruce verò manibus militum corpus tradidit vulnerandum: vt in Apoſtolis ſecretiùs impreſſa ſyncera veritas, & vera ſynceritas, exponeret gentibus, quomodo vinum & panis caro eſſet et ſanguis, & quibus rationibus cauſſa effectibus conuenirent: & diuerſa nomina, vel ſpecies ad vnam reducerentur eſſentiam; & ſignificãtia, & ſignificata iiſdem vocabulis cenſerentur.* Ex hoc loco colligit aduerſarius panẽ tantùm, & vinum, vt opponuntur vero corpori in cruce mortuo, eſſe in Euchariſtia, & ideò panem vocari corpus, & vinũ ſanguinem, quia illa ſignificant, iſta ſignificantur.

RESPONDEO; Verba Cypriani non carent obſcuritate: tamen rectè expenſa, Catholicis, non hæreticis fauent. PRIMVM igitur cùm Cyprianus ait Chriſtum in menſa dediſſe Apoſtolis panem edendum, militibus autem in cruce dediſſe

corpus

corpus vulnerandum: non opponit panem corpori, ſed corpus ſub ſpecie panis eidem corpori in ſpecie ſua; ſiue corpus vt cibum, eidem corpori vt victimæ. Id patet PRIMVM, quia idē iſte auctor in ſuperiore ſermone diſertis verbis docuit; panem natura mutari, & fieri carnem omnipotentia Verbi. DEINDE idem patet, quia in toto eo ſermone tractat hic auctor de excellentia religionis Chriſtianæ ſupra Iudaicā, conferens hinc inde Sacramenta: at certè nihil ad hanc excellentiā pertinet, quod habeamus merum panem in Sacramento.

PRAETEREA explicat continuò Cyprianus, cur dederit Dominus panem, & vinum in cœna; ratio autem eius nō benè cohæret, niſi per panem, & vinum intelligamus corpus, & ſanguinem ſub ſpecie panis, & vini. Ratio quam ſubiungit, habet quatuor membra; dicit eñ Dominum dediſſe panem, & vinum, vt Apoſtoli ſecretò edocti ſynceram veritatem, poſſent aliis omnibus explicare iſta quatuor. PRIMO, quomodo panis, & vinū caro ſit, & ſanguis. SECVNDO, quomodo cauſſæ effectibus conueniant. TERTIO, quomodo diuerſa nomina, vel ſpecies ad vnam reducantur eſſentiam. QVARTO, quomodo & ſignificantia, & ſignificata iiſdem vocabulis cenſeantur.

PRIMVM membrū à nobis rectiſſimè exponitur. Dicimus enim Apoſtolos facilè intellexiſſe, & aliis explicare potuiſſe; quomodo panis eſſet caro; quia verè panis ille ſanctificatus, qui exteriùs panis videbatur communis, & vſitatus, caro Domini erat, dicente ipſo: *Hoc eſt corpus meum.*

SECVNDVM etiam membrum nos rectè exponimus. Intellexiſſe enim Apoſtolos dicimus ex eo, quod acceperunt corpus ſub ſpecie panis, quomodo cauſſę cum effectibus conueniant, id eſt, quomodo caro Domini verè nutriat, & reficiat animas fideliter eam manducantium: id enim intellexerunt ex analogia panis, ſub cuius ſpecie carnem Domini ſibi dari videbant.

TERTIVM quoq; membrum rectè exponimus. Dicimus enim Apoſtolos intellexiſſe, quomodo nomina, ac ſpecies diuerſæ ad vnā reducantur eſſentiā: quia videlicet per conſecrationem Euchariſtiæ ex pane fit caro Domini, & vnica tantùm eſſentia remanet, carnis videlicet; quæ tamē diuerſa nomina recipit; nam & dicitur caro, quia talis eſt per ſubſtantiam, & dicitur panis, quia talis eſt per effectum.

Deni-

Denique QVARTVM membrum rectè à nobis exponitur, quomodo ſcilicet & ſignificātia, & ſignificata iiſdem vocabulis cenſeantur, id eſt, cur panis Euchariſtiæ dicatur caro, & cur caro Domini dicatur panis. Nam caro Domini, quæ eſt res ſignificata, poteſt dici panis, quia datur ſub ſpecie panis; & poteſt ille panis, qui exteriore ſpecie ſua corpus Domini ſignificat, dici caro, quia reuera quoad ſubſtantiam, eſt caro. Itaq; omnia cohęrent in noſtra interpretatione. At aduerſarius nō ita facilè ſe expedire poteſt, & præſertim quoad tertium membrum illius rationis. Quomodo enim, quæſo, ad vnam eſſentiam reducuntur diuerſæ ſpecies, id eſt, panis, & caro, ſi nulla fit realis mutatio?

Reſpondet Petrus Martyr reduci ad vnam eſſentiam, quia fiunt vnum Sacramentum: Sacramentum enim Euchariſtiæ integrum cōſtat ex ſigno, & re ſignificata. AT abſurdiſſimum eſt quod dicit. Cùm enim ſignum & res ſignificata ſint oppoſita relatiuè, quomodo poteſt vnum aliquid ex ſigno, & re ſignificata conſtare? Non enim vult ipſe dicere, quod Catholici dicunt, Sacramentum conſtare materialiter ex ſigno, & re ſignificata reipſa præſente, & cum ſigno coniuncta; ſed formaliter cōſtare ex ſigno, & re ſignata, quorum vnum tantum abeſt ab altero, quātum cœlum à terra: ſignum enim eſt tantùm in terra, & res ſignata tantùm in cœlo.

SEPTIMVM teſtimonium ſumit ex epiſt. 6. libri 1. ad Magnum, vbi ſcribit Cyprianus, corpus Domini panem vocari ex multorum granorum adunatione congeſtum, & ſanguinem vinum ex botris pluribus expreſſum.

SED nulla eſt hìc noua difficultas; explicat enim Cyprianus, cur Dominus ex pane, & vino hoc Sacramentum conficere voluerit, & non ex aliqua alia re: rationem autem eſſe dicit propter analogiam, quæ eſt inter panem, & vinum, & Eccleſiam Domini, quæ per Sacramentum illud ſignificatur.

SED vrget aduerſarius illa verba: *Panem vocauit corpus*; atque inde colligit, *ergo panis eſt corpus; non eſt autem propriè, ergo tropicè.* RESPONDEO, panem ex Cypriani ſententia vocatum eſſe à Domino corpus, cùm dictum eſt in cœna: *Hoc eſt corpus meum.* Quare panis vocatus eſt corpus, ſed ipſa vocatione factus eſt verè corpus: & ideò non ſequitur, panem, dum eſt panis, eſſe corpus, ſed qui fuerat panis, iam eſſe corpus.

pus. Quemadmodum cùm exercitus priuatum aliquem militem appellabat Imperatorem, ipſa appellatione fiebat ille Imperator: nec poterat dici, homo priuatus eſt Imperator, ſed qui fuerat paulò antè priuatus, nunc eſt Imperator.

OCTAVVM teſtimonium proferunt ex lib. 2. epiſtol. 3. ad Cecilium, vbi ſic legimus: *Nec poteſt videri ſanguis eius, quo redempti ſumus, eſſe in calice, quando vinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur.* Et infrà: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino verè oſtendi ſanguinem Chriſti.* Et infrà: *Sic verò calix Domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrumque ſibi miſceatur: quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi vtrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis vnius compage ſolidatum.* Ex hoc loco deducunt aduerſarij PRIMO, vinum neceſſariò debere eſſe in calice, etiam poſt conſecrationem. Nam poſt cõſecrationem, vinum oſtendit ſanguinem Domini; quod autem non eſt, nihil poteſt oſtendere. SECVNDO, eo vino ſanguinem Domini oſtendi, id eſt, ſignificari, ac proinde non eſſe in calice Domini, niſi figuratè. TERTIO, eo vino non oſtendi ſanguinem præſentem, & in calice reipſa exiſtentem, ſed abſentem. Nam eo modo per vinum oſtenditur ſanguis, quo per aquam populi: populi autem non ſunt in calice, niſi ſignificatiuè. Hoc argumentum vrgent Petrus Martyr, Petrus Boquinus, Beza, & alij.

RESPONDEO; Locum hunc Cypriani, quo Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 175. in fine, gloriatur ita perſpicuè aſſeri ſuam ſentẽtiam, vt ex nullo alio poſſit aſſeri clariùs, nihil omninò pugnare cum ſentẽtia Catholicorum, ſed apertè deſtruere ſententiam hæreticorum.

OBSERVANDVM eſt enim, multum intereſſe inter has duas propoſitiones; Vinũ eſt ſanguis Domini, & ſanguis Domini eſt vinum. Nam prior propoſitio docet vinum eſſe ſanguinem per ſimilitudinem; reipſa autem, & propriè eſſe vinũ, non ſanguinem: poſterior cõtrà docet, ſanguinem eſſe vinum per ſimilitudinẽ; reipſa autem, & propriè eſſe ſanguinem, nõ vinum; nec enim propriè eſſe poteſt, aut vinum ſanguis, aut ſanguis vinum, cùm res illæ ſint ſpecie diuerſæ, & (vt loquuntur) termini diſparati. Hinc fit, vt prior propoſitio, ſi apud Cyprianum vel alium Patrem inueniatur, non ſit pro nobis, neque contra nos: poſterior autem ſit apertè pro nobis cõtra aduer-

aduerſarios. Nam illa propoſitio; Vinum eſt ſanguis Chriſti ſignificatiuè, ſolùm requirit, vt in Euchariſtia ſit vinũ, quantum ad id, quod ſignificat, id eſt, quantum ad accidentia exteriora: nam, vt ſuprà oſtendimus, ratione accidentium tantùm vinum ſignificat. Verè autem in Euchariſtia remanet vinum, quantum ad accidentia ſignificantia ſanguinem Chriſti. Vtrum autem cum accidentibus illis ſit in Euchariſtia ſubſtantia vini, aut ipſe Chriſti ſanguis: illa propoſitio nihil dicit; atque ita neque eſt contra nos, neque pro nobis. Altera autem propoſitio, nimirum, Sanguis Chriſti eſt vinum per ſimilitudinem, eſt omninò pro nobis: nam requirit neceſſariò vt in calice ſit ſanguis propriè, qui tamen habeat cum vino ſimilitudinem. Neque poſſunt dicere, ſanguinẽ Domini eſſe alicubi, quoad accidentia, non quoad ſubſtantiam, vt nos dicimus de vino. Nam non eſt impium ſeparare accidentia vini ab ipſa eius ſubſtantia: impium autem eſſet ſeparare accidentia realia Chriſti ab eius ſubſtãtia; id enim eſſet Chriſtum verè perimere.

Iam igitur aduerſarij in Cypriano priorem tantùm propoſitionem videre potuerunt, quæ, vt oſtendi, non eſt contra nos: at poſteriorem etiam illis in eodem loco Cypriani oſtendemus, quæ eſt apertiſſimè contra eos. Sic enim loquitur in illa epiſtola non procul à principio: *Nam cùm dicat Chriſtus; Ego ſum vitis vera; Sanguis Chriſti non aqua eſt vtique, ſed vinum. Nec poteſt videri ſanguis eius, quo redempti ſumus, eſſe in calice, quando vinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur.* Hæc ille. Vbi ſicut dicit, Chriſtum eſſe vitem, non vitem eſſe Chriſtum; ita dicit ſanguinem eius eſſe vinum, non vinum eſſe ſanguinem: & eum ſanguinem, quo redempti ſumus, dicit eſſe in calice, ſed demonſtrari debere per vinum, quia ſanguis eſt ſimilis vino, non aquæ. Et infra citat illud Geneſ. 49. *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ amictum ſuum.* Et illud Iſa. 63. *Quare rubicunda ſunt veſtimenta tua, & indumenta tua velut à calcatione torcularis?* vt probet ſanguinem Domini dici vinum, non vinum dici ſanguinem. Non enim Dominus lauit ſtolam ſuam (id eſt, carnem ſuam in paſſione) vino ſignificante ſanguinem; ſed vero ſanguine, qui habet cum vino ſimilitudinem. Habemus ergo in Cypriano poſteriorem illam ſentẽtiam, quam oſtendere volebamus.

Iam

Iam ad illa tria, quæ ex Cypriano colligebant aduerſarij, nullo negotio reſponderi poteſt. Ad PRIMVM dico, vinum debere eſſe in calice, ſaltem quoad accidentia, vt diximus, quia per ea ſanguinem oſtendit. Ad SECVNDVM dico, ſanguinem Domini vino ſignificari, ſed præſentem in calice, non abſentem. Nam vt ex Cypriano audiuimus, quod eſt in calice, vinum dicitur per ſimilitudinem, ſanguis autem eſt per proprietatem, & is ſanguis, quo redempti ſumus. Ad TERTIVM dico, comparationes non in omnibus rebus cõuenire debere. Quare licet dicat Cyprianus per vinum ſignificari ſanguinem, per aquam populos: non tamen inde colligi debet, in omnibus pares eſſe populos, & ſanguinem Domini, vt ſi ſanguis verè in calice ſit, ibi etiam populos eſſe oporteat. Nam alioqui ſanguis Domini ſignificatur vt precium, & vt potus, populi autem non ita ſignificantur: & denique principaliter in Euchariſtia repræſentatur corpus, & ſanguis Domini, ſecundariò autem populi. Ac de Cypriano hactenus.

CAPVT DECIMVM.

QVARTA ætas Eccleſiæ ab anno Domini CCC. ad CD.

Teſtimonium Nicæni Concilij.

SEQVITVR nunc ætas Eccleſiæ QVARTA, in qua habemus duodecim inſignia teſtimonia, videlicet Nicæni I. Concilij, Athanaſij, Hilarij, Cyrilli Hieroſolymitani, Ambroſij, Baſilij, Optati, Gregorij Nyſſeni, Gregorij Nazianzeni, Ephrem, & Epiphanij. Ac PRIMVM exſtat teſtimonium NICAENI Concilij I. in Actis eiuſdem Concilij in Vaticana Bibliotheca his verbis: *Iterum etiam hîc in diuina menſa ne humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem, & calicem, ſed attollentes mentem fide intelligamus ſitum in ſacra illa menſa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à ſacerdotibus immolatum, & precioſum ipſius corpus, & ſanguinem verè nos ſumentes credere hæc eſſe noſtræ reſurrectionis ſymbola: propter hoc enim neque multum accipimus, ſed parum, vt ſciamus non ad ſatietatem, ſed ad ſanctificationem ſumi.*

Hoc teſtimonium agnoſcunt etiam aduerſarij, vt Ioannes Oecolampadius in Dialogo cum Nathanaële, Ioannes Caluinus lib.4.Inſtit.cap.17.§.36.Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra Heſhuſium, VVilhelmus Klebitius in libro de victoria veritatis in ſolutione 3. argumenti: ac nituntur ipſi grauiſſimum hoc teſtimonium ad ſuam hæreſim ſtabiliendam trahere, quaſi Concilium admoneat, vt non quæramus Chriſti corpus in ſacra menſa ſub ſpeciebus panis, ſed in cœlum mente conſcendamus, atq; ibi fide Chriſti corpus comedamus. SED falluntur apertiſſimè. Iubet enim Concilium, vt non hæreamus in ſpeciebus panis, & vini, quaſi nihil ibi ſit, niſi quod oculi nobis renunciant, ſed fide intelligamus ibi verè eſſe corpus Chriſti, licet corporalibus oculis non videatur.

Hanc eſſe Concilij ſentẽtiam, ita probari poteſt. PRIMO, quoniam Concilium, poſtquam dixerat non humiliter hærendum eſſe in pane, & vino, ſed mentem attollẽdam; adiungit, fide conſpiciendum agnum Dei ſitum in ſacra menſa. Debuiſſet autem ſecundum aduerſarios dicere, fide conſpiciendum eſſe Chriſtum in cœlo ad dexteram Patris. Vult igitur Concilium, vt ad ipſam menſam attendamus, ſed in ipſa non tàm ſymbola externa, quàm quod ſub ipſis latet conſideremus. Klebitius per ſacram menſam intelligit cœlum; dicit enim, Concilium velle, vt in cœleſti menſa, non in altari lapideo, agnũ Dei quæramus. At fallitur apertiſſimè. Nam Concilium in eadem diuina, & ſacra menſa ponit ſymbola panis, & vini, in qua ponit agnum Dei, vt patet ex primis verbis: *Hîc in diuina menſa ne humiliter intenti ſimus ad propoſitum panem.* Atqui ſymbola panis non ſunt in cœlo, ſed in altari lapideo: ergo diuina menſa non eſt cœlum, ſed altare in terris. Ac ne fortè dicant in altari eſſe corpus Chriſti ſignificatiuè, & Concilium velle, vt non attendamus ad ſymbola, quatenus ſunt res materiales, ſed quatenus Chriſtum repræſentant: addidit Concilium illam particulam, *ſitum.* Cùm enim dicit agnum Dei ſitum eſſe in ſacra menſa, & eundem agnum opponit ſymbolis; manifeſtè declarat, agnum Dei verè & propriè, ac reipſa eſſe in menſa, & non ſolùm quatenus per ſymbola repræſentatur.

SECVNDO idem probatur ex eo quod Concilium dicit, agnum Dei in ſacra menſa à ſacerdotibus immolari; nam per

agnum

agnum omnes intelligunt ipſum Chriſtum, vt diſtinguitur contra ſymbola, quem aduerſarij ſolùm in cœlo eſſe dicunt. At non poteſt manibus ſacerdotum immolari, ſi tantùm eſt in cœlo; neque enim tam longas manus habent ſacerdotes, vt ad cœlum pertingant.

TERTIO probatur ex illis verbis: *Precioſum corpus eius nos verè ſumentes.* Quorſum enim illud, *verè*, niſi vt opponatur figuræ? *AT*, inquiunt, *nos verè ſumimus corpus Domini, ſed corde, non corpore.* SED repugnant verba ſequentia, vbi ſymbola reſurrectionis noſtræ dicuntur corpus, & ſanguis Domini. Quia enim mortalia corpora noſtra cum immortali corpore Domini verè cõiunguntur; inde aptiſſimè ſignificatur futura corporum noſtrorum reſurrectio: ſi autem ſola eſſet coniunctio animorum cum corpore Domini, ſolus animus reſurrecturus ſignificaretur.

CAPVT XI.

Teſtimonium S. Athanaſij.

SANCTVS ATHANASIVS, qui ipſo tempore Nicæni Concilij floruit (quippe qui eidem Concilio interfuit) citatur à Theodoreto in 2. Dialogo in hæc verba: *Corpus eſt, cui dicit; Sede à dextris meis; cuius etiam fuit inimicus Diabolus cum malis poteſtatibus, & Iudæi, & Græci, per quod corpus Pontifex, & Apoſtolus fuit, & dictus eſt per id quod nobis tradidit, myſterium, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, & ſanguis noui Teſtamenti, non veteris, qui pro vobis effunditur. Diuinitas autem, neque corpus habet, neque ſanguinem.* Hæc citantur ex oratione de fide, quæ etſi fortaſſe nunc non extet, tamen ſufficit Theodoreti teſtimonium, vt non dubitemus hæc verba eſſe S. Athanaſij. Porrò in hoc loco probare vult Athanaſius, Chriſtum verum corpus habuiſſe, & non ſolam in eo fuiſſe veram diuinitatem, ſed veram etiam carnem. Id autem probat, quia Chriſto dicitur à Patre: *Sede à dextris meis*; ſedere autem in certo loco, non diuinitati, ſed corpori conuenit. Item probat ex eo, quod Chriſtus vt Pontifex, & ſacerdos corpus ſuum obtulit, & tradidit nobis, cùm ait: *Hoc eſt corpus meum.* Vbi ſi non verum, & propriè dictum corpus intelligeret Athanaſius, hæreticis faueret, quos oppugnabat: illi

enim fatebantur Chriſtum habuiſſe corpus quoddam apparens, atque adeò figuram corporis, ſed negabant verum corpus humanum habuiſſe.

Sed obiiciunt aduerſarij alium locum ex Athanaſio. Nam in tractatu ſuper illa verba: *Quicunq; dixerit verbum in Filium hominis, remittetur ei, &c.* Sic ait: *Quot hominibus corpus eius ſuffeciſſet ad cibum, vt vniuerſi mundi alimonia fieret? Sed propterea aſcenſionis ſuæ in cœlũ mẽtionem fecit, vt eos à corporali intellectu abſtraheret, ac deinde carnem ſuam (de qua loquutus erat) cibum è ſupernis cœleſtem, & ſpiritualem alimoniam, & ab ipſo donandam intelligerent. Quæ enim loquutus ſum vobis, inquit, ſpiritus, & vita ſunt; quod perinde eſt, ac ſi diceret; Corpus meum, quod oſtenditur, & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt ſpiritualiter vnicuiq; tribuatur, & fiat ſingulis tutamen, præſeruatioq; ad reſurrectionem vitæ æternæ.* Hæc ille. De hoc loco ita triumphat Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 180. vt dicat: *Hoc argumento vix puto vllum aliud firmius eſſe, aut magis inuictum ex his, quæ ſumuntur ex Patribus.*

Respondeo; In tribus rebus conſiſtit vis argumenti aduerſariorum. Primvm in eo, quod Athanaſius dicat, manducationem corporis Domini non debere accipi carnaliter, quia non ſufficeret caro Chriſti tam multis, qui eam mãducaturi ſunt, ſi carnaliter ſumi deberet. Atqvi hoc non pugnat contra ſententiam noſtram, ſed cõtra Capharnaitas, qui putabãt debere diuidi carnem Chriſti in particulas, & ſic diſtribui manducantibus: hoc enim modo verè non ſufficeret tam multis ſine nouo aliquo miraculo. Nos autẽ dicimus ita ſumi carnem Chriſti, vt indiuiſibiliter ab omnibus ſumatur tota.

Deinde in eo, quod Athanaſius dicit, carnem Chriſti eſſe alimoniam ſpiritualem, & ſpiritualiter diſtribui. Sed neque hoc pugnat cum ſententia noſtra. Vocatur enim caro Chriſti rectiſſimè alimonia ſpiritualis, quia datur in cibum ſpiritus, non corporis, & diſtribuitur ſpiritualiter, non corporaliter, quia non diuiditur in partes, ſed datur tota ſimul, vt diximus, indiuiſibiliter. Vnde etiam S. Bernardus in ſermone de ſancto Martino dicit, carnem Chriſti ſpiritualiter dari, & manducari, & tamen ibidem dicit in Sacramento adeſſe veram carnis ſubſtantiam.

Vltimo in eo, quod Athanaſius dicit, Chriſtum cùm loqueretur

quęretur de manducatione carnis ſuæ, meminiſſe aſcenſionis in cœlum, vt auditores abſtraheret à corporali intellectu. Sed neq; hoc officit cauſſæ noſtræ. Dominus enim meminit aſcẽſionis, vt oſtenderet, carnem ſuam non manducandam more aliarum carnium, qui erat corporalis intellectus Capharnaitarum, ſed ſpirituali quodam modo: ſi enim Dominus dediſſet carnem ſuam in particulas diſcerptam, vt Capharnaitæ ſuſpicabantur eſſe dandam, certè in cœlum aſcendere non potuiſſet cum illa carne. Cùm ergo diſcimus, Chriſtum aſcẽdiſſe in cœlum cum immortali, & glorioſa carne; ſimul diſcimus carnem illam non manducari carnaliter, ita vt laceretur, & conſumatur.

Nihil igitur ex loco illo Athanaſij colligitur contra Catholicorum ſententiam, ſed contrà potius aliquid pro ea colligitur. Nam quod ait ibidẽ Athanaſius, illud ipſum corpus, quod oſtenſum eſt mundo, & datum ad mòrtem pro mundi vita, dari nũc nobis in cibum, ſatis apertè indicat verum corpus nobis dari, non corpus ſymbolicum; non enim corpus ſymbolicum datum fuit ad mortem pro mundi vita. Iſtud autem verum corpus dari nobis non ſolùm per apprehenſionem fidei, ſed etiam per apprehenſionẽ oris corporalis, indicant illa verba Athanaſij: *Vt ſit nobis tutamen, & præſeruatio ad reſurrectionem.* Nam (vt ſuprà diximus) veteres Patres probare ſolebant corporum reſurrectionem, ex coniunctione corporis noſtri mortalis cum corpore Chriſti immortali in Sacramento Euchariſtiæ.

CAPVT XII.

Teſtimonium S. Hilarij.

BEATVS HILARIVS æqualis Athanaſij fuit: hos enĩ duos eximios Doctores ſimul Dominus excitauit, vt fidem contra Arianos defenderet, ille in Oriente, hic in Occidente. Is igitur ſic ait in 8. lib. de Trinitat. *Si enim verè Verbum caro factum eſt, & nos verè Verbum carnem cibo Dominico ſumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt?* Et infrà: *De veritate carnis, & ſanguinis non eſt relictus ambigendi locus; nunc enim, & ipſius Domini profeſſione, & fide noſtra verè caro eſt, & verè ſanguis eſt, &c.*

Ad hæc duobus modis aduerſarij reſpondent: neq; habent ipſi prætereà locum vllum, quem ex Hilario proferant. Caluinus in vltima admonitione ad VVeſtphalum, cōtendit Hilariū hyperbolicè loqui. Sed refellitur facillimè ex ipſo Hilario, qui quaſi præuidiſſet, quod Caluinus dicturus erat, in eodem ipſo loco affirmat ſe loqui propriè, & ſimpliciter; ſic enim ait: *Non eſt humano, aut ſeculi ſenſu in Dei rebus loquēdum, neq; per violentam, atq; impudentem prædicationem cœleſtium dictòrum ſanitati, aliena, atq; impia intelligentia extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt legamus, & quæ legimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti veritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atq; impiè dicimus; ipſe enim ait: Caro mea verè eſt eſca, &c.* Vides vt Hilarius dicat, ſe nihil aſſerere humano aut ſeculi ſenſu, ſed ſolum id, quod Scriptura ipſa rectè intellecta docet. Præterea cùm Hilarius diſputet aduerſus Arianos, & ex naturali vnione Chriſti nobiſcum per Sacramētum Euchariſtię, concludat naturalem vnionem inter Deum Patrem, & Deum Filium; ſi hyperbolicè loquitur de naturali vnione CHRISTI nobiſcum; oportebit etiam vt loquatur hyperbolicè de vnione Patris, & Filij, ex quo ſequetur eum aut Arianum fuiſſe, aut certè imperitè cauſſam fidei defendiſſe: neque enim Ariani negaſſent naturalem vnionem inter Patrem, & Filium hyperbolicè.

Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, part. 4. Theodorus Beza in Dialogo Cyclope contra Heſhuſium, & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini contra eundem, reſpondēt, Hilarium, cùm is ait nos verè ſumere in Euchariſtia carnem Domini, intelligere de ſumptione ſpirituali, quæ fit per fidem: cùm autem ait, naturaliter Chriſtum nobiſcum vniri, intelligere de vnione, quæ facta eſt in Incarnatione. Chriſtus enim nobiſcum naturaliter vnitus eſt, quia naturam noſtræ carnis aſſumpſit.

ADDIT Petrus Martyr, naturalem vnionem apud Hilarium non eſſe realem commixtionem naturarum, ſed eſſe vnionem aliquam maiorem, quàm ſit vnio voluntatum: opponit enim ille vnionem naturalem vnioni per cōſenſum ſolius voluntatis, quam Ariani in Patre, & Filio ponebāt. Hanc autem vnionem naturalem, id eſt, maiorem, quàm ſolius voluntatis cum Chriſto habemus, ex ſententia Petri Martyris,

tum

tum quia, vt diximus, Chriſtus naturam noſtram aſſumpſit; tum quia nos per fidem in Sacramento carnem eius verè ſumimus. Probat verò idem Petrus Martyr, Hilarium non loqui de reali naturarum cõmixtione, cùm dicit, Chriſtum nobiſcũ vniri naturaliter per Euchariſtiam, quia Hilarius quinque vniones ponit naturales. PRIMO enim dicit, omnes fideles eſſe vnum naturaliter, quia per fidem ſunt vnum. SECVNDO dicit, nos eſſe vnum naturaliter, quia ſumus vnum per regenerationem. TERTIO dicit, nos eſſe vnum naturaliter, quia ſumus vnum per Sacramentum Baptiſmi. QVARTO dicit, nos eſſe vnum cum Patre, & Filio per honorem nobis à Chriſto communicatum. QVINTO dicit, nos eſſe vnum cum Chriſto naturaliter per Euchariſtiam. Sicut ergo vniones illæ per fidem, per regenerationem, per Baptiſmum, per honorem, dicuntur naturales, quia includunt aliquid præter conſenſum voluntatis, licet non includant naturarum commixtionem: ita etiam vnio, qua Chriſto coniungimur, dum per fidem carnem eius apprehendimus, dici poteſt naturalis, licet non includat realem vnionem carnis Domini cum noſtra. Hæc illi.

At refelli poſſunt hæc aduerſariorum figmenta ex ipſo Hilario multis modis. PRIMO ex illis verbis: *Nos verè Verbum carnem cibo Dominico ſumimus*. Quod enim ait (*cibo Dominico*) cogit vt intelligamus de manducatione corporali, non de ſola ſpirituali, vt ipſi volunt: nam cibus Dominicus omnium conſenſu, eſt Euchariſtia. Vult igitur Hilarius nos, dum Euchariſtiã percipimus, in illa, & per illam, verè carnem Domini ſumere.

SECVNDO ex illis verbis: *De naturali in nobis Chriſti veritate, quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus, ſtultè atq; impiè dicimus*. Hæc enim verba indicant, myſterium Euchariſtiæ tale eſſe, vt paradoxum ſtultiſſimum videri poſſit, niſi à Deo proponeretur. At Chriſtum ſola fide manducari, & eſſe in nobis, eo tantùm modo, quo ſunt cetera, quæ animo apprehenduntur; neque paradoxum, neque ſtultum aliquid videri poteſt, etiamſi id non diceretur à Deo. Verè autem ſtulti haberi poſſemus, ſi abſque Dei verbo crederemus, veram Chriſti carnem ore corporali manducari: nam id ſemper infideles ſtultiſſimum paradoxum æſtimârunt, vt notum eſt de Auerroe, & de aliis.

TERTIO ex illis verbis: *De veritate carnis et ſanguinis non eſt relictus ambigendi locus; nunc enim & ipſius Domini profeſſione, et fide noſtra verè caro eſt, et verè ſanguis eſt.* Et mox: *An hoc veritas non eſt? contingat planè his verum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum verum eſſe Deum negant.* HAEC verba non poſſunt accipi, niſi vno ex his tribus modis. Aut enim vult Hilarius dicere, veram carnem Chriſtum aſſumpſiſſe; aut veram carnem fide manducari in Sacramento; aut veram carnē reipſa & ore corporis ſumi, cùm ſumitur Euchariſtia. PRIMA intelligentia, quam amplectuntur Beza, & Boquinus, & fortè Petrus Martyr, non eſt ad mentem Hilarij. Nam non diſſerit eo loco de Incarnatione, ſed de Euchariſtia; neq; diſputat cōtra Manichæos, qui negabant Chriſtum habere veram carnem, ſed contra Arianos, qui negabant Diuinitatem Chriſti, non carnem. Præterea paulò antè dixerat de veritate Chriſti in nobis, *niſi ab eo diſcimus, &c.* & attulerat illā Scripturam: *Caro mea verè eſt cibus,* vt probaret Chriſti carnem nobis naturaliter vniri: poſt illa autem verba immediatè ſubiungit: *De veritate carnis, & ſanguinis non eſt relictus ambigēdi locus;* & quę ſequūtur. Loquitur igitur de veritate carnis nobis communicatæ, non veritate carnis aſſumptæ. Deniq; illa probatio, qua probat Hilarius non poſſe ambigi de veritate carnis Domini, quia Chriſtus, qui dixit: *Caro mea verè eſt cibus,* verè Deus eſt; apertiſſimè indicat eum loqui de veritate carnis in Euchariſtia, non de Incarnatione. Nam non rectè probatur, Chriſtum habere veram carnem, quia idem Chriſtus Deus eſt, vel quia dixit: *Caro mea verè eſt cibus.* At rectiſſimè probatur in Euchariſtia eſſe veram carnem Domini, quia Chriſtus Deus eſt, qui dixit, carnem ſuam eſſe cibum noſtrum: cùm enim Deus ſit, potuit præſtare quod dicebat. SECVNDA intelligentia coincidit cum prima. Nihil enim aliud eſt, veram carnem fide manducare; niſi credere Chriſtum habere veram carnem, & in ea carne verè eſſe mortuum pro nobis. Neque ad hoc probandum oportebat adducere argumentum ex Diuinitate Chriſti id aſſerentis: non enim difficile eſt (poſito myſterio Incarnationis) veram carnem fide manducari. Remanet igitur TERTIA intelligentia, quæ ſine dubitatione eſt ad mentem Hilarij.

QVARTO, probatur ex eo, quod Hilarius ſæpiſſimè repetit, Chriſtum naturaliter eſſe in nobis per ſumptionem Euchariſtiæ.

chariſtiæ. Nam apud Hilarium, vnum eſſe in alio naturaliter, eſt naturam vnius verè in altero eſſe, vt patet ex multis locis, ſed maximè ex illis verbis, quæ habentur in eadem pagina: *Cur gradum quendam, atq; ordinem conſummandæ vnitatis expoſuit, niſi vt cùm ille in Patre per naturã Diuinitatis eſſet, nos contrà in eo per corporalem eius natiuitatem, et ille rurſus in nobis per Sacramentorum ineſſe myſterium crederetur?* Vbi docet, Filium eſſe in Patre naturaliter, quia natura Filij verè eſt in Patre, cùm ſit vna vtriuſq; natura: item nos eſſe in Chriſto naturaliter, quia verè naturam noſtram ſibi Deus vniuit per myſterium Incarnationis. Denique Chriſtum naturaliter eſſe in nobis, quando ſumimus Euchariſtiã, quia naturam carnis ſuæ nobis vnit. Sicut igitur verè, & propriè natura Filij eſt in Patre, & natura noſtra eſt in Chriſto; ita neceſſe eſt verè, & propriè natura carnis Chriſti ſit in nobis, quando Euchariſtiam ſumimus.

QVINTO, probatur ex illis aliis verbis eius, vbi explicans illud: *Sicut miſit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrẽ, & qui manducat meam carnem, & ipſe viuet propter me*: ſic ait: *Hæc verò vitæ noſtræ cauſſa eſt, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua viuit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum viuimus, id eſt, naturam carnis ſuæ adepti, quomodo non naturaliter ſecundum Spiritum in ſe Patrem habeat, cùm viuat ipſe per Patrem?* Et infrà: *Dicis Filium Dei carnaliter in nobis manere per Euchariſtiã.* Quid potuit, quæſo, clarius dici, quàm in nobis carnalibus Chriſtum per carnem ſuam carnaliter manere? Si enim fide tantùm, & nõ corporis inſtrumento Chriſti carnem manducaremus; non eſſet in nobis carnalibus, id eſt, in nobis, quatenus carne conſtamus, ſed eſſet in mente, & animo noſtro tantùm; neque eſſet in nobis per carnem, ſed per fidem, & ſpiritum; neque eſſet carnaliter, ſed ſpiritualiter. Præterea comparatio Hilarij apertè conuincit. Ipſe enim dicit, Filium ſecundum ſpiritum viuere propter Patrem, quia vita Patris, quę ſpiritus eſt, verè tribuitur Filio: & eodẽ modo nos viuere propter Chriſtum ſecundum carnem, quia verè caro eius nobis in Sacramento communicatur.

Neque obiectio Petri Martyris concludit, quam ex Hilario ille adferebat: quod videlicet eo modo ſimus naturaliter

vnum cum Chriſto per Euchariſtiam, ſicut ſumus inter nos vnum per fidem, per regenerationem, & per Baptiſmum; & ſicut ſumus vnum cum Chriſto per honorem. Sunt autem tria OBSERVANDA, pro huius argumenti ſolutione.

PRIMO, notandus eſt ſcopus Hilarij, & occaſio totius diſputationis. Obiecerat ille Arianis eum locum: *Ego & Pater vnum ſumus*, Ioan. 10. Sed reſponderant Ariani, intelligi ea verba de vnitate voluntatis, & conſenſus, non de vnitate naturæ; & attulerant in exemplum illa Scripturæ loca: *Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna*, Actorum 4. Et: *Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt*, 1. Corinth. 3. Et: *Et ipſi vnum ſint in nobis*, Ioan. 17. Hilarius igitur, vt nulla in re cedat hæreticis, ex iſtis ipſis locis ab Arianis allatis, probat Patrem, & Filium eſſe vnum naturaliter, & non ſola concordia voluntatum: *Ex his*, inquit, *ipſis, quibus vtuntur, refellendi ſunt*. Ac PRIMVM docet, fideles inter ſe eſſe vnum cor, & vnam animam, nō ſolo conſenſu, ſed naturaliter, quia ſunt vnum per fidem, & per regenerationem, & per Baptiſmum, ac proinde ſunt vnum per eandem fidei naturam, & per eandem naturam nouæ regenerationis, & Baptiſmi: omnes enim ſunt fideles, omnes filij Dei, omnes baptizati, etiamſi fortè inter ſe nō nouerint, nec ſciat vnus, quid alter velit: *Quomodo*, inquit, *non naturalem in his intelligis vnitatem, qui per naturam vnius fidei vnum ſunt?* Et idem dicit de regeneratione, & Baptiſmo, quod de fide dixit. DEINDE docet illud: *Qui plantat, & qui rigat, vnum ſunt*, 1. Corinth. 3. indicare etiam naturalem vnitatem: ſunt enim illi vnum, quia ſunt miniſtri eiuſdē Chriſti, & proinde vnum ſunt per naturā eiuſdem miniſterij: *Itaq;*, inquit, *qui per rem eandem idem ſunt, natura etiam vnum ſunt, non tantùm voluntate; quia & ipſi res eadem effecti ſunt, & eiuſdem rei atq; efficientiæ ſunt miniſtri.* Denique venit ad TERTIVM locum ex Ioan. 17. *Vt & illi vnum ſint in nobis*; & docet nos eſſe vnum cum Chriſto naturaliter, quia per Euchariſtiæ participationem vnitur nobis carnis Chriſti natura; & hic habet illa omnia, quæ ſuprà expoſuimus.

Nota SECVNDO, aliud eſſe apud Hilarium, aliqua eſſe vnum naturaliter; aliud autem, vnum eſſe in alio naturaliter. Nam vt aliqua ſint vnum naturaliter, ſatis eſt, ſi verè participent naturam ipſius rei, in qua ſunt vnum: & hoc modo dicit ipſe, omnes fideles eſſe vnum naturaliter per fidem, per regenera-

nerationem, & per Baptiſmum, quia participant naturam eiuſdem fidei, eiuſdem regenerationis, & eiuſdem Baptiſmi: & ſimiliter dicit omnes miniſtros eſſe vnum naturaliter per miniſterium, quia participant eiuſdem miniſterij naturam. Sed vt vnum ſit in alio naturaliter, nõ ſatis eſt, vt participent quomodocunq; eandem naturam, ſed neceſſe eſt, vt natura vnius merè ſit in alio; & hoc modo dicit Filium eſſe in Patre per Diuinitatem naturaliter, quia natura diuina Filij, verè eſt in Patre: & ſimiliter dicit, Chriſtum eſſe in nobis per carnẽ naturaliter, quia natura carnis eius nobis verè vnitur per Euchariſtiam. Atque ex his ſoluitur ferè tota obiectio Petri Martyris, & Bezæ, & aliorum. Non enim eodem modo loquitur Hilarius (vt illi falsò aſſumebant) de vnione per fidem, ſeu regenerationem, vel Baptiſmum; & de vnione per Euchariſtiã. Nam non dicit, Chriſtum eſſe in nobis per fidem, vel per Baptiſmum, ſicut dicit eſſe per Euchariſtiam: neq; dicit ex fidelibus vnum eſſe in alio per fidem; ſed omnes eſſe vnum per fidem.

Nota TERTIO, vnitatem per honorem apud Hilarium eandem eſſe cum vnitate per Euchariſtiam. Nam explicans illud eiuſdem capitis 17. Ioannis: *Ego claritatem, quam dediſti mihi, dedi eis;* dicit honorem, quem Filius habet à Patre, dediſſe eundem Filium nobis, quia fecit vt eſſemus vnum cum illo, ſicut ipſe eſt vnum cum Patre: vt autem vnum eſſemus cum illo, dicit eum feciſſe per myſterium Euchariſtiæ, per quod ipſe in nobis per carnem ſuam verè manet. Atq; ita ſoluitur tota obiectio aduerſariorum: non enim ipſi intellexerunt, quid eſſet apud Hilarium, fieri vnum per honorem. Ac de Hilario hactenus.

CAPVT XIII.

Teſtimonium S. Cyrilli Hieroſolymitani.

BEATVS CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, cuius laus eſt in II. Synodo generali, eodem tempore floruit, quo S. Hilarius, vt patet ex epiſt. eius ad Conſtantium Imperatorem. Ac de Sacramẽto Euchariſtiæ tam propriè, & perſpicuè loquitur, vt non magis apertè loqui potuerit, ſi vixiſſet temporibus noſtris. Quocirca nihil habent hæretici, quod ex illo nobis obiiciant: nos verò multa, & firmiſſima teſtimonia contra illos habemus.

PRIMVM igitur initiò Catecheſis 4. myſtagogicę, & in tota ferè Catecheſi, hortatur ad non dubitandum de veritate corporis Domini in Euchariſtia: quod certè ſuperuacaneum eſſet, ſi Euchariſtia eſſet ſolum ſignum corporis Domini; nemo enim dubitare ſolet de eiuſmodi rebus, quæ nullam habent difficultatem. Sic ergo loquitur: *Hæc B. Pauli doctrina ſatis poteſt efficere vos certiſſimos de diuinis myſteriis, &c.* Et infrà: *Cùm Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane: Hoc eſt corpus meum; quis deinceps audeat dubitare? ac eodē quoq; confirmante, & dicente: Hic eſt ſanguis meus; quis, inquam, dubitet, & dicat non eſſe illius ſanguinem:* Quod autem dicit de pane, Chriſtum affirmaſſe illum eſſe ſuum corpus, non ſignificat panem materialem eſſe corpus Domini; ſed panem conſecratum, qui figura externa panis materialis eſt, ſed quoad ſubſtantiam panis cœleſtis eſt; illum, inquam, panem, corpus Domini eſſe confirmat.

SECVNDO, in eadem Catecheſi apertè ponit Cyrillus tranſmutationem panis in corpus Domini, & ſolas panis ſpecies remanere poſt eam tranſmutationem: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Cana Galilææ ſola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in ſanguinem tranſmutauit? Quare omni cum certitudine corpus, & ſanguinem Chriſti ſumamus. nam ſub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur ſanguis.* Hæc tam ſunt perſpicua, vt omninò neſciam, quid fingi poſſit ad eorum peruerſionem.

TERTIO, ibidem dicit, Chriſti corpus, non ſolùm animis noſtris, ſed etiam corporibus verè coniūgi per Euchariſtiam: *Sic*, inquit, *Chriſtophori erimus, hoc eſt, Chriſtum ferentes, cùm eius corpus & ſanguinem in membra noſtra receperimus, atque vt B. Petrus dicit, Diuinæ naturæ conſortes efficiemur.* Hæc ille. Neque poteſt intelligi hic locus de corpore ſymbolico, quaſi ſolum panem in membra noſtra recipiamus: nam de illo corpore loquitur, de quo immediatè antea dixerat, corpus Domini ſub ſpecie panis ſumi, vbi diſtinguitur corpus à pane.

QVARTO monet ibidem, ſenſus noſtros falli circa Euchariſtiam, neque eſſe illis obtemperandum: *Ne ergo conſideres tanquam nudum panem, & nudum vinum; corpus enim eſt, & ſanguis Chriſti, ſecundum ipſius Domini verba. Quamuis enim*

enim ſenſus hoc tibi ſuggerit; tamen fides te confirmet; ne ex guſtu rem iudices. Et infrà: *Hoc ſciens, & pro certiſſimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non eſſe panem, etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat; ſed eſſe corpus Christi: & vinum, quod à nobis conſpicitur, tametſi ſenſui guſtus vinum eſſe videatur; non tamen vinum, ſed ſanguinem Chriſti eſſe.* Quid clariùs dici poteſt?

NEQVE enim poteſt reſponderi, nôn vocari nudum panem, quia habet adiunctam ſignificationem, & ſenſus in eo falli, quòd nudum panem eſſe iudicant. Nam ſenſus non iudicant, vtrum panis ſignificet, vel non ſignificet: ſed iudicant rem eam eſſe, quæ ſolet naturaliter eſſe ſub accidentibus, quę ſentiuntur. Et PRAETEREA Cyrillus non dicit falli ſenſus, quia non iudicant eſſe corpus Chriſti ſub ſpecie panis, ſed quia iudicant rem illã, quam ſentiunt, eſſe panem, cùm non ſit. At reuera panis eſſet, ſi ſolùm adderetur ſignificatio: non igitur ſenſus fallerentur, vt Cyrillus dicit. DENIQVE in ſequenti Catecheſi prope finem, monet communicantes, vt ſumma diligentia prouideant, ne mica vlla Euchariſtiæ cadat, néue amittatur; quod, vt ſuprà diximus, magnum eſt argumentum veritatis: & ibidem iubet, vt flexo genu, & in adorantium morem accedant ad Euchariſtiam.

SED obiiciet aliquis quod idem Cyrillus Catech.3. myſtagogica de ſancto Chriſmate dicit, non eſſe nudum vnguentum poſt conſecrationem, ſicut ibidem dicit, panem Euchariſtiæ non eſſe nudum panem poſt conſecrationem. ATQVI id confirmat ſententiam noſtram: nam Cyrillus non eodem modo loquitur de Chriſmate, & de Euchariſtia. De Euchariſtia enim dicit, poſt conſecrationem non eſſe panem communem, ſed corpus Chriſti: de Chriſmate autem dicit quidem non eſſe commune vnguentum, ſed non addit eſſe Spiritum ſanctum, vel corpus Chriſti, ſed eſſe Chriſma Chriſti, ſeu ſanctificatum oleum.

Hæc de Cyrillo, cuius teſtimonium vel ſolum ſufficere deberet: eſt enim hominis ſancti, & antiquiſſimi, & ex opere eius indubitato, & clariſſimum, atq; apertiſſimum, vt nullo modo peruerti poſſit, & eſt ex Catecheſi, in qua ſolent omnia propriè, & ſimpliciter explicari: & deniq; nemo vnquam reprehendit Cyrillum erroris alicuius circa Euchariſtiam.

CAPVT

CAPVT XIV.

Teſtimonium S. Ambroſij.

SANCTVS AMBROSIVS rectè adiungitur Cyrillo, quia & eodem tempore floruit, & ſcripſit ſimiles Catecheſes, nimirum libros de Sacramentis, & de iis, qui initiantur myſteriis, & non minus apertè loquitur, quàm Cyrillus, vt videamus, eodem tempore eandem fuiſſe Orientis, & Occidentis ſententiam de Euchariſtia.

PRIMO igitur Ambroſius in libro de myſteriis initiandis, cap. 9. & lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. 4. & 5. fusè docet, longè excellentiorem eſcam nobis dari in Euchariſtia, quàm olim in Manna Iudæi habuerint, cùm illis Chriſti corpus in figura, nobis detur in veritate: de quo argumento ſuprà diximus, cùm ageremus de figuris huius Sacramenti.

SECVNDO, idem Ambroſius in iiſdem locis dicit, mutari panem & vinum in corpus & ſanguinem Chriſti; & non eſſe amplius panem & vinum, ſed corpus & ſanguinem.

Ad quod argumentum dupliciter aduerſarij reſpondent. PRIMO reuocant in dubium, ſintné Ambroſij libri, qui inſcribuntur de Sacramentis. SECVNDO dicunt mutationem, de qua loquitur Ambroſius, non eſſe realem, ſed Sacramentalem, ita vt panis & vinum, ex communibus, & prophanis rebus adiuncta noua ſignificatione, fiant Sacramenta religionis. Vide Petrum Martyrem lib. contra Gardinerum, parte 1. obiecto 190. & ſequentibus, & parte 4. in explicatione verborum Ambroſij.

Sed PRIOR ſolutio timidè ab illis proponitur, & meritò. NAM citantur hi libri ſub nomine Ambroſij à Lantfranco, Guitmundo, & aliis, qui ante annos D. floruerunt. DEINDE conſtat, librum de myſteriis initiandis eſſe Ambroſij: nam in præfatione dicit, ſe tractaſſe moralia quędam ex vitis Patriarcharum, & ex Salomone; quæ opera nemo negauit vnquam eſſe Ambroſij. Libros autem de Sacramentis eiuſdem auctoris eſſe, cuius eſt liber de myſteriis initiãdis, res ipſa per ſe clamat, tanta eſt ſtyli, & ſententiarum ſimilitudo. DENIQVE, etiamſi non eſſent Ambroſij, eſſent tamen antiqui alicuius auctoris. Sed ſtultum eſt ambigere de auctore horum librorum,

rum, cùm nullum aduerſarij argumentum adferant, cur ambigere debeamus.

POSTERIOR ſolutio refellitur ex ipſis Ambroſij verbis. Nam in lib.4. de Sacramen. cap.4. *Tu,* inquit, *fortè dicis meus panis eſt vſitatus; ſed panis iſte, panis eſt ante verba Sacramentorum; vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti.* Hæc ille. At ſi panis tantùm mutaretur Sacramentaliter, non deſineret eſſe panis poſt conſecrationẽ. Ibidem probat multis miraculorum exemplis, Chriſti verba eſſe operatoria; & eiuſmodi, vt naturas verè mutare poſſint, quæ omnia ſine cauſſa adducuntur, ſi nulla realis mutatio fit in pane Euchariſtiæ. Sed adferamus teſtimonium ad idem probandum ex lib. indubitato de myſteriis initiandis, cap.9. *Fortè,* inquit, *dicas; Aliud video, quomodo tu mihi aſſeris, quod Chriſti corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc ſupereſt, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus, non hoc eſſe, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit? maioremq́ vim eſſe benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur? Virgam tenebat Moyſes, proiecit eam, & facta eſt ſerpens.* Hæc ille: Qui poſteaquam multa alia miracula narrauit Moyſis, Heliæ, & Heliſæi, concludit: *Quod ſi tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipſa conſecratione diuina, vbi verba ipſa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum iſtud, quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quòd ſi tantum valuit ſermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret, non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum? De totius mundi operibus legiſti: Quia ipſe dixit, & facta ſunt; ipſe mandauit, & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non poteſt ea, quæ ſunt, in id mutare, quod non erant? non enim minus eſt nouas rebus dare, quàm mutare naturas.* Hæc ille: vbi tam apertè loquitur de reali mutatione, vt nimia impudentia ſit id negare. Ibidem paulò infrà idem probat ex myſterio Incarnationis: *Liquet,* inquit, *quod præter naturæ ordinem Virgo generauit: & hoc quod conficimus, corpus, ex Virgine eſt. Quid hic quæris naturæ ordinem in Chriſti corpore, cùm præter naturam ſit ipſe Dominus* IESVS *partus ex Virgine?* Hæc ille. Quàm ineptè iſta omnia dicerentur, ſi nulla fieret realis mutatio? Quid enim opus erat probare, non poſſe naturaliter fieri ex pane corpus Chriſti, quemadmodum nec vt

Virgo

Virgo pariat; ſi non reipſa, ſed ſolùm ſignificatiuè panis fit corpus Chriſti?

TERTIVM teſtimonium eſt in eodem lib.4.de Sacramen. cap.5. vbi probat, non eſſe dubitandum de veritate corporis Domini. Quæ probatio ſuperuacanea eſt, ſi verum eſt, quod aduerſarij ſentiunt: nemo enim dubitare ſolet, vtrum panis poſſit eſſe corpus Chriſti ſignificatiuè: D*einde*, inquit, *ipſe Dominus* IESVS *teſtificatur nobis, quod corpus ſuum accipiamus, & ſanguinem; nunquid debemus de eius fide, & teſtificatione dubitare?* & ibidem paulò infrà dicit: *Tibi Sacerdos, Corpus Chriſti, & tu dicis, Amen: hoc eſt verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.* Hìc certè loquitur de eo, quod offertur manibus Sacerdotis, quod quidẽ, niſi verè ſit corpus Chriſti, decipit nos Ambroſius, qui vult nos id, & confiteri lingua, & affectu ſentire. Et lib.6.cap.1. *Sicut verus eſt Dei Filius, Dominus noſter* IESVS CHRISTVS*: non quemadmodum homines per gratiam, ſed quaſi Filius ex ſubſtantia Patris: ita vera caro, ſicut ipſe dixit, quam accipimus.*

QVARTVM teſtimonium eſt lib.1. in Lucam. vbi exponens illa verba capitis 1. *Apparuit illi Angelus: Non dubites*, inquit, *aſſiſtere Angelum, quando Chriſtus aſſiſtit, Chriſtus immolatur.* At certè non aſſiſteret Angelus, ſi ſola figura corporis Domini, non ipſe Chriſtus in altari adeſſet.

QVINTVM teſtimonium eſt lib.3. de Spiritu ſancto, cap.12. vbi tractans illud Pſal.98. *Adorate ſcabellum pedum eius. Itaque*, inquit, *per ſcabellum terra intelligitur, per terram autem caro Chriſti; quam hodie quoque in myſteriis adoramus, & quam Apoſtoli in Domino* IESV, *vt ſuprà diximus, adorarunt.* Hic locus nullam admittit ſolutionem: nam & liber eſt indubitatus, & ſermo eſt de adoratione latriæ; & apertè Ambroſius dicit, carnem Chriſti Verbo vnitam adorari à nobis in myſteriis, id eſt, in Euchariſtia.

Diluamus nunc breuiter, quæ Petrus Martyr ex Ambroſio profert, lib. contra Gardinerum, obiecto 188. & ſequentibus. PRIMO igitur obiicit ex commentario in 11. cap.1. ad Corint. quod Ambroſius in myſteriis dicat ſignificari carnem, & ſanguinem, quæ oblata ſunt pro nobis, & myſticum calicem typum eſſe ſanguinis Domini.

RESPONDEO, neque ea commentaria ſunt Ambroſij, neque quidquam habent contra nos; fatemur enim immò & doce-

docemus, Euchariſtiam ſignum ac typum eſſe mortis Chriſti,ſeu carnis,& ſanguinis,vt viſibiliter in cruce illa ſuffixa,ille effuſus eſt.

SECVNDO obiicit ex lib.4.de Sacramentis,cap.4.illa Ambroſij verba: *Hoc igitur aſtruamus, quomodo poteſt,qui panis eſt, eſſe corpus Chriſti? conſecratione.* Hinc ita Petrus Martyr argumentatur: *Qui panis eſt,corpus etiam Chriſti eſt per conſecrationem. At panis non poteſt eſſe corpus propriè; ergo ſolùm ſignificatiuè.* Idem confirmat ex illis verbis, quæ ibidem habentur: *Si tanta vis eſt in ſermone Domini, vt ea incipiant eſſe, quæ non erant, quantò magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur?* vbi videmus ſic mutari panem in corpus,vt tamen maneat panis.

Ad PRIOREM locum RESPONDEO,non dicere Ambroſium panem manere poſt conſecrationem, ſed potiùs nõ manere; illa enim verba: *(Quomodo poteſt qui panis eſt, eſſe corpus Chriſti?)*hunc ſenſum faciunt; Quomodo poteſt,qui nũc eſt panis, paulò pòſt eſſe corpus Chriſti? & reſpondet: *Conſecratione;* conſecratio enim facit, vt qui panis eſt ante conſecrationem, corpus ſit poſt conſecrationem. Iſtum eſſe ſenſum patet ex illis verbis lib. de myſt.init.cap.9. *Probemus,non hoc eſſe quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit:* vbi vides non eſſe panem poſt conſecrationem. Immò in ipſo lib.4.de Sacram.cap.4. nónne Ambroſius ait: *Panis iſte panis eſt ante verba conſecrationis, vbi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti?*

Ad ALTERVM locum reſpondit olim Lantfrancus in lib. contra Berengarium, dupliciter. PRIMO, in aliis codicibus Ambroſij nõ haberi illa verba: *Vt ſint quæ erant;* ſed hoc modo legi: *Quantò magis operatorius eſt, vt quæ erant, in aliud commutentur?* Quæ lectio verior eſſe videtur, quia eſt conformior lib. de myſteriis initiandis,cap.9.vbi ſic legimus: *Sermo ergo Chriſti; Qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non poteſt ea, quæ ſunt, in id mutare, quod non erant?* SECVNDO reſpondet,illa verba: *Vt ſint quæ erant,*hunc ſenſum facere: *Vt ſint quæ erant*, nimirum quoad ſpeciem exteriorem, & tamẽ verè mutentur, quoad interiorem ſubſtantiam. POSSET etiam reſponderi, Ambroſium voluiſſe dicere; Si potuit Chriſtus ex nihilo aliquid facere, cur non poterit ex aliquo aliquid facere, non annihilando id, quod antea erat,

ſed

ſed in melius commutando? vnde non dixit: *Vt ſint id, quod erant;* tunc enim panis manere deberet, ſed: *Vt ſint quæ erant,* id eſt, non annihilentur, ſed maneant, quamuis mutata.

TERTIO obiicit ex lib. 4. de Sacramen. cap. 5. & de his, qui init. myſter. cap. 8. & de benediction. Patriarch. cap. 9. vbi Ambroſius dicit, corpus Domini accipientibus fieri peccatorum remiſſionem. Atque inde colligit non ſumi corpus Domini ab impiis; ac per hoc non ſumi corporali inſtrumento, quod eſt commune cum impiis, ſed ore tantùm ſpirituali, quo impij carent.

SED hæc ſæpius iam diſſoluta ſunt: corpus enim Domini, quod ad ſe attinet, omnibus adfert peccatorũ remiſſionem, licet in quibuſdam ob eorum indiſpoſitionem id non fiat.

QVARTO obiicit ex lib. de myſt. init. cap. 9. illa verba: *Ante benedictionem verborum cæleſtium alia ſpecies nominatur: poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur.* Et lib. 4. de Sacram. cap. 4. dicit, nos bibere ſimilitudinem precioſi ſanguinis, & cap. 5. dicit, oblationem altaris eſſe figuram corporis Chriſti. & lib. 1. de officiis, cap. 48. dicit, vmbram fuiſſe in lege; imaginem in Euangelio; veritatem in cœleſtibus.

RESPONDEO; In primis verbis citatis illud, *ſignificatur,* idem valet, quod *appellatur,* ſeu, *dicitur.* Non enim loquitur de ſignificatione rerum, ſed vocum; nec docet quid Euchariſtia ſignificet, ſed quomodo appelletur. Itaque ſenſus eſt: *Ante benedictionem alia ſpecies nominatur,* id eſt, panis vocatur id, quod eſt in altari: *Poſt conſecrationem corpus Chriſti ſignificatur,* id eſt, non amplius panem eſſe ſignificamus, ſeu dicimus, ſi quis nos interroget, quid ſit in altari, ſed corpus Domini eſſe ſignificamus, ſeu dicimus. Vnde ibidem: *Ante conſecrationem,* inquit, *aliud dicitur, poſt conſecrationem ſanguis nuncupatur.* AD alia verba fateor nos bibere ſimilitudinem cruoris, ſed ſub qua veritas contineatur. Docet enim Ambroſius, nos non in ſpecie ſanguinis ſanguinem ſumere, ne vt ipſe ibidem dicit, horror eſſet cruoris; ſed in ſimilitudine ſanguinis, id eſt, ſpecie vini, quod habet ſanguinis ſimilitudinem; ipſum ſanguinem bibere. AD illud de figura corporis: quamuis non eſſet abſurdum, Sacramentum Euchariſtiæ vocare figuram corporis ratione ſpecierum externarum: tamen eo loco Ambroſius loquitur de pane ante conſecrationem, vt ex eius verbis patet. Neque eſt abſurdum, panem vocari figuram corpo-

corporis Domini ante conſecrationem, licet nondum ſit Sacramentum: nam panis naturalem habet analogiam ad corpus Chriſti; & prætereà ex eo, quod ponitur ſuper altare, vt conſecretur, incipit repræſentare ipſum Domini corpus, licet nondum habeat Sacramentalem ſignificationem. AD aliud ex lib. de officiis, Ambroſius diſtinguit imaginem à veritate, non quoad ſubſtantiam, ſeu præſentiam rei, ſed quoad notitiam: nunc enim habemus Chriſtum, ſed ſignis, & imagine velatum; in cœlo videbimus ſine vllo ſigno facie ad faciem. Id patet ex verbis eius, quibus explicat, quod dixerat: *Hîc ergo,* inquit, *in imagine ambulamus, in imagine videmus, illic facie ad faciem; vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate eſt.* Vnde etiam paulò antè diſtinguens vmbram ab imagine: *Antè,* inquit, *agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Chriſtus offertur, ſed offertur, quaſi homo recipiens paſsionem.*

QVINTO, obiicit illud ex lib. 5. de Sacramento, cap. 4. *Non iſte panis eſt, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit. Ex his verbis,* inquit Petrus Martyr, *vel cæcus videre poteſt, Ambroſium non tam craſsè ſenſiſſe de corpore Chriſti, vt putauerit illud ingredi, & recipi in corpus noſtrum.*

RESPONDEO; Non negat Ambroſius corpus Chriſti ingredi in corpus noſtrum, ſed negat illud conuerti in ſubſtantiam corporis noſtri more ciborum corporalium. Id patet manifeſtè ex aduerſatiua: *Sed animæ ſubſtantiam fulcit.* Eſt enim ſenſus; iſte panis non vadit in corpus, id eſt, non tranſit in corpus per nutritionem, ſed animam reficit. Alioqui enim, quomodo negaret Ambroſius corpus Chriſti in corpus noſtrum ingredi, cùm dicat in ſerm. de S. Agnete: *Iam corpus eius corpori meo ſociatum eſt?* & cùm tam apertè docuerit in tot locis à nobis citatis, id quod ſumimus, dum ſumimus Euchariſtiam, veram eſſe carnem Domini? Hæc de Ambroſio.

CAPVT XV.

Teſtimonium Baſilij.

DIVVS BASILIVS eodem tempore, quo Ambroſius floruit; & in 2. lib. de Baptiſmo, cap. 2. ſic loquitur: *Si tales minæ aduerſus eos poſitæ ſunt, qui temerè ad ea ſacra accedunt, quæ ab hominibus*

ſanctificantur: quid dicendum eſt de eo, qui in tantum ac tale myſterium temerarius eſt? Quantò enim maius aliquid is eſt templo ſecundum Domini vocem, tantò grauius & terribilius eſt in anima impuritate cōſtitutum corpus Chriſti temerè contingere, quàm ſit accedere ad arietes, vel tauros, &c. Hoc loco Baſilius affirmat tantò grauius peccare, qui indignè ſumunt corpus Chriſti, quàm eos, qui indignè ſumebant arietes, & tauros Deo immolatos, quantò Chriſtus maior eſt, non ſolùm arietibus, & tauris, ſed etiam ipſo templo Domini: quæ certè ſententia vera eſſe non poteſt, niſi in Euchariſtia ſit verè corpus Domini præſens. Nam inter Chriſtum, & arietes ab Hebræis immolari ſolitos, diſtantia eſt planè infinita: inter panem autem Euchariſtiæ ſecundum aduerſarios, & illos arietes penè nulla diſtantia: vel ſi diſtantia eſt notabilis; arietes excellebant, non panis Euchariſtiæ, vt nos ſuprà demonſtrauimus. Baſilius autem affirmat tantò grauius peccare, qui indignè tractant Euchariſtiam, quàm ij, qui indignè tractabant ſacrificia illa vetera, quantò Chriſtus maior eſt non ſolùm ſacrificiis, ſed etiam templo.

Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 4. reſpondere conatur, ſed ſe ipſe inuoluit, ac ſecum turpiter pugnat in eadem pagina. Dicit enim PRIMVM, Baſilium ita conferre Euchariſtiam cum Sacramentis veterum, vt ab vna parte ponat nuda ſymbola, id eſt, in Sacramentis veterum; ab altera ponat rem ipſam, nulla facta ſymboli mentione, id eſt, in Euchariſtia noſtra. Itaque vult corpus Chriſti, in illa collatione Baſilij ſignificare corpus Chriſti propriè dictum: illud enim eſt per eum res, & veritas Sacramenti, vt opponitur ſymbolo externo. SED quia Baſilius dicit, illud Chriſti corpus ſumi ab indignis; indigni autem non ſumunt rem Sacramenti, ſed nuda ſymbola ſecundum aduerſarios; ideò Petrus Martyr paulò pòſt addit Baſilium loqui de ſymbolis Euchariſtię, quę ſola ſumuntur ab impiis, & ea conferre cum ſymbolis veteribus.

HAEC autem apertè inter ſe pugnant, & vnum deſtruit aliud; & præterea vtrumq; dictum eſt falſum. Quod pugnent, ſic oſtendo. Cùm Baſilius nominat corpus Chriſti in illa collatione cum ſacrificiis veterum, vel intelligit corpus Chriſti verum vel ſymbolicum. Si corpus Chriſti verum; ergo falſum eſt poſterius dictum, quo aſſeruit Petrus Martyr Baſilium loqui

loqui de ſymbolis, quæ ſola ſumuntur ab impiis: ſi corpus ſymbolicum; ergo falſum eſt prius dictum eiuſdem, quo aſſeruit Baſilium conferre rem ipſam, id eſt, corpus Chriſti cum ſymbolis veteribus. Quod autem ſit falſum etiam abſolutè vtrumque dictum Petri Martyris, ſic demonſtro. Nam Baſilius non confert cum ſacrificiis veterum ſolum corpus Chriſti verum, quod erat primum dictum Petri Martyris: nam impij non ſumunt corpus Chriſti verum ſecundum aduerſarios, neque ſumunt illud corpus extra ſymbola ſecundum Catholicos. At Baſilius illud ipſum dicit ſumi ab impiis; ergo non loquitur de ſolo corpore Chriſti vero. Adde, quòd non debuit Baſilius, nec potuit ita comparare Sacramenta vetera cum Euchariſtia, vt in illis tantùm poneret nudum ſignum, in hac, verum corpus, cùm vtraque Sacramenta eodem modo contineant corpus Chriſti ſecundum aduerſarios; immò melius vetera, quàm noua, quia melius repræſentabant. Sed de hoc alibi diximus.

Neque verò confert Baſilius cum ſacrificiis veterum ſolum ſymbolum Euchariſtiæ, quod erat SECVNDVM dictum Petri Martyris: nam ſymbola ſola Euchariſtię non præſtant ſacrificiis veterum, ſed ſunt illis inferiora, vt alibi oſtendimus; & tamen Baſilius hoc loco conſtituit infinitam diſtantiam inter corpus Chriſti, & ſacrificia veterum. Sequitur igitur neceſſariò, vt Baſilius loquatur de corpore Chriſti vero, vt continetur ſub ſpecie panis verè, & realiter: ſic enim omnia cohęrent. Nam hoc corpus verè excellit ſacrificiis veterum infinita diſtantia, & verè ſumitur ab impiis corporali inſtrumento. Et confirmatur hoc totum argumentum ex ſequentibus verbis eiuſdem Baſilij in eo loco: monet enim vt ſumpturi Euchariſtiam diligentiſſimè purgemur à ſordibus peccatorum, ne incidamus in peccatum eorum, qui Chriſtum occiderunt. Iſta enim comparatio indignè communicantium cum illis, qui Chriſtum occiderunt, cogit omninò vt intelligamus verè, & realiter Chriſti corpus contineri in Euchariſtia. Nam ideò comparantur inter ſe iſta peccata, quia vtrumque attingit Chriſtum in ſeipſo; & Chriſtum, non vt eſt in cœlo, ſed vt eſt in Euchariſtia; quia impij non poſſunt Chriſtum attingere, vt eſt in cœlo, ſed ſolùm, vt eſt in Euchariſtia.

ALTERVM teſtimonium Baſilij eſt in lib. de Spiritu ſancto, cap. 27. vbi ſic ait: *Verba inuocationis cùm oſtenditur panis*

Euchariſtia, quis Sanctorum in ſcripto nobis reliquit? Hinc e-nim habemus morem fuiſſe in Eccleſia veteri, vt poſt conſe-crationem oſtenderetur populo Euchariſtia, quod etiã nunc fieri videmus; & conceptis verbis inuocaretur, quæ verba qui-dam ſuſpicantur fuiſſe, KYRIE ELEISON. Sed certè ex inuo-catione manifeſtè colligitur veritas Chriſti in Euchariſtia: neque enim panem inuocare poſſumus, quantumlibet ſigni-ficet, vel repræſentet corpus Chriſti. Ibidem Baſilius de my-ſteriis his loquens, dicit, nec intueri fas eſſe iſta non initiatis. At certè nulla reddi poteſt cauſſa, cur Euchariſtiam nec vide-ri quidem permitterent infidelibus, vel etiam Catechume-nis, ſi nihil eſt niſi ſignum. Nam rem ſignificatam, id eſt, Chri-ſti paſſionem publicè prædicabant, & ſignum etiam manife-ſtiſſimum eiuſdem paſſionis Catechumenis quotidie ferè im-primebant; dum eos ſigno crucis ſignabant. Qui igitur ſigna clariſſima concedebant, cur negaſſent ſignum obſcurius?

PORRO ex Baſilio obiiciunt aduerſarij, quod in ſua Litur-gia Euchariſtiam appellet ἀντίτυπα, id eſt, figuram corpo-ris Chriſti. de qua re multa ſcribit Petrus Martyr in lib. con-tra Gardinerum obiecto 185.

Ad hoc argumentum tres dari ſolent ſolutiones, ſed duæ priores mihi non videntur ſolidæ. PRIMA eſt, vocem illam ἀντίτυπα non ſemper accipi pro figura, ſed aliquando ſumi pro exemplari: cuius ſignificationis proferunt exemplum ex 1. epiſt. Petri, cap. 3. vbi Baptiſmus vocatur antitypon diluuij, cùm tamen diluuium figura fuerit Baptiſmi, non Baptiſmus diluuij. Itaque hac acceptione contendunt quidam à Baſilio Euchariſtiam dici antitypon, quòd ſit exemplar veterum fi-gurarum.

SED hæc opinio facilè reiici poteſt. Nam vox antitypon (vt etiam notauimus in 1. libro de Sacramentis in genere) nun-quam accipitur pro exemplari, ſed pro imagine, quæ è regio-ne reſpondet exemplari; & ita illud imitatur, vt ferè cum eo contendere videatur. Quomodo valde propriè vocatur anti-typon imago, quæ reſultat in ſpeculo, dum quis in illud in-tuetur: etenim ea imago ita ad viuum repręſentat, vt cum ipſo homine de forma ipſius hominis certare videatur. Et hoc mo do accipitur hæc vox ab Apoſtolo, Hebr. 9. & ab auctoribus paſſim: neq; aliter accipitur 1. Petri 3. Nam Baptiſmus aliquo modo eſt exemplar, aliquo modo imago diluuij; & vt imago,

non

non vt exemplar, dicitur à S.Petro antitypon diluuij. Nam ſi conſideremus ſignificationem ad placitum, ſeu diuinam ordinationem, diluuium figura fuit Baptiſmi, non contrà, Baptiſmus diluuij: neque enim Deus inſtituit Baptiſmum, vt repræſentaret diluuium; ſed è contrario, diluuium Deus induxit in mundum, tum ob alias cauſſas, tum etiam vt eſſet figura Baptiſmi. At ſi conſideremus naturalem ſimilitudinem, Baptiſmus eſt potiùs imago diluuij, quàm diluuium Baptiſmi: ſi quidem magis propriè, & verè diluuium ſuffocauit homines impios, quam Baptiſmus peccata ſuffocet; illa enim vera & propria, hæc metaphorica ſuffocatio eſt. Quia tamen valde ſimilis eſt effectus Baptiſmi, id eſt, ſuffocatio iniquitatum, effectui diluuij, id eſt, ſuffocationi hominum impiorum: ideò S.Petrus Baptiſmum antitypon diluuij appellauit. Sed pręterea licet antitypon pro exemplari accipi poſſet, non tamen id nobis prodeſſet. Nam Baſilius non dicit, Euchariſtiam eſſe antitypon Sacramentorum veterum, ſed corporis Domini; quare certum eſt à Baſilio non accipi hanc vocem pro exemplari, ſed pro imagine imitante ipſum exemplar.

ALTERA ſolutio eſt aliorum, vocari à S. Baſilio panem Euchariſtiæ antitypon corporis Domini, ſed ante conſecrationem, non poſtea. Ita reſpondit olim Ioan. Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 14. & Epiphanius in VII. Synodo, act. 6. tomo 3.

SED hæc ſolutio multas habet difficultates. Nam in Liturgia Baſilij inuenimus panem Euchariſtiæ vocari antitypon corporis Domini poſt recitationem verborum illorum: *Hoc eſt corpus meum*. Quocirca oporteret Damaſcenum, & Epiphanium exiſtimaſſe, non conſecrari Euchariſtiam illis verbis: *Hoc eſt corpus meum*; ſed aliis, quæ infrà ponuntur; quod minus adhuc probabile eſt: de qua re diſputabimus in 4. lib. in controuerſia de verbis, quibus Sacramentum Euchariſtiæ conficitur. Adde, quòd licet Baſilius non vocaret Euchariſtiã antitypon corporis Domini poſt conſecrationem: tamen Theodoretus apertiſſimè ita eam vocat in 1. dialogo, necnon Macharius Ægyptius homilia 27. immò & Dionyſius cap. 3. Eccleſ. hierarch. & Nazianzenus orat. in Gorgoniam.

Eſt igitur TERTIA ſolutio, Euchariſtiam etiam poſt conſecrationem rectè dici antitypon corporis, & ſanguinis, non ſolùm quia ſpecies panis, & vini ſunt ſigna corporis, & ſanguinis ibi reuera exiſtentium; ſed etiam quia ipſum corpus, &

ſanguis Domini, vt ſunt ſub illis ſpeciebus, ſigna ſunt eiuſdem corporis, & ſanguinis, vt fuerunt in cruce; repræſentat enim Euchariſtia paſſionem Chriſti. Et ideò fortaſſe Baſilius, & alij Patres non vocant Euchariſtiam figuram, ſeu typum, ſed antitypon; quia, vt diximus, antitypa non dicuntur quælibet figuræ, ſed illæ tantùm, quæ nihil ferè differũt à veritate. Porrò panis & vinum, remoto corpore Domini, non ita ad viuum repræſentant corpus, & ſanguinẽ, vt dici poſſint antitypa: melius enim repræſentabat Agnus Paſchalis, & tamen non dicebatur antitypon, ſed typus. At ſi ſub ſpecie panis ſit verè corpus Chriſti, tum verè Euchariſtia erit antitypon corporis in cruce immolati. Vnde Chryſoſtomus homil. 17. in epiſtolam ad Hebr. dicit, Euchariſtiam eſſe typum, ſeu figuram ſacrificij crucis: & tamen ibidem aſſerit, nunc eundem Chriſtum offerri, qui tunc oblatus fuit. Simile eſſet, ſi Rex aliquis grauiſſimo bello confecto idem ipſum bellum ad oblectandum populo in ſcena repræſentari vellet, & ipſe idem, qui verè pugnauerat, in ſcena ſeipſum repræſentaret: eſſet enim ipſe verè antitypon ſui ipſius. Similia habemus in aliis Chriſti repræſentationibus: nam cùm tribus diebus latuit, & tandem tertia die inuentus eſt in templo, ſignificare voluit, teſte Ambroſio in c. 2. Lucæ, ſe triduo futurum in ſepulchro abſconditum, & tandem tertia die reſurrecturum. Et Matt. 17. cùm trãsfiguratus eſt in monte coram Prophetis, & Apoſtolis, ſignificare voluit, ſe eo modo videndum in gloria cœleſti ab omnibus Sanctis veteris & noui Teſtamenti. Ipſe igitur non ſemel fuit typus, & figura ſui ipſius.

CAPVT XVI.

Teſtimonium Gregorij Nyſſeni.

SANCTVS GREGORIVS NYSSENVS, S. Baſilij frater, inſigne teſtimonium nobis præbet: ex quo etiam intelligi poſſet, quid Baſilius ſenſiſſet, ſi de ea re vlla dubitatio oriretur. Conſtat enim Nyſſenum in iis, quę ad fidem pertinent, nulla in re à Baſilio diſſenſiſſe. Igitur in libro de vita Moyſis, vbi diſputat de Manna Iudæorum, & eum cibum cum Euchariſtia confert, ſic loquitur de Euchariſtia: *Panis eſt abſque ſemine, abſque aratione, abſque vllo humano opere nobis paratus. Is deſuper deſluens inuenitur in terris. Panis enim, qui de cælo deſcẽdit, qui verus cibus eſt,*

eſt, qui ænigmaticè hac hiſtoria ſignificatur, non incorporea quadã res eſt: quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? res autem quæ incorporea non eſt, corpus omnino eſt. Hæc ille. Hîc duo habemus, quę excludũt omnes, quæ fingi poſſent ab aduerſariis, expoſitiones. Nam PRIMO Gregorius dicit; Panem Euchariſtiæ ſine ſemine, ſine aratione, ſine opere humano fieri; quod certè non conuenit pani triticeo: loquitur igitur de vero corpore Chriſti, cui illa omnia conueniunt.

SECVNDO dicit, eundem panem corpore manducari: non ergo loquitur de corpore Domini, vt eſt in cœlo, & ſola fide ſumitur, ſed de vero corpore, vt eſt in Euchariſtia.

Idem Gregorius in orat. Catechetica, cap.36. & 37. multa habet expreſsè de veritate huius Sacramenti, & citatur hic locus ab Euthymio in Panoplia, p.2.tit.21. & à Beſſarione in lib. de verbis conſecrationis. Inter alia dicit, & ſæpius repetit, corpus Chriſti immortale coniungi per Euchariſtiã cum noſtro mortali corpore, & illud ſibi ſimile reddere, id eſt, efficere, vt glorioſum & immortale aliquando reſurgat: *Quemadmodũ,* inquit, *parum fermenti totam maſſam ſibi ſimilem reddit; ſic & corpus illud, quod à Deo factum eſt immortale, in noſtrum corpus ingrediens totum in ſe transfert, atq; commutat. Nam, vt peſtiferum cum ſalubri commiſtũ, illud efficit pernicioſum; ſic & corpus immortale reddit totum illud, in quo ſuſceptum eſt, naturæ ſimile immortali.* Et infrà: *Fidelium corporibus coniungitur, vt ea coniunctione cum immortali, homo etiam immortalitatis particeps fiat.* Hæc ille.

SECVNDO quærit, quomodo poſſit vnum corpus toti mundo communicari, & tamen ſemper integrum maneat: quæ quidem quæſtio abſurdiſſima eſſet, ſi tantùm in ſigno corpus Chriſti manducaretur; nulla enim difficultas in ea re fingi poſſet: *Conſiderandum eſt,* inquit, *quomodo fieri queat, vt cùm vnum illud corpus aſſiduè per totum orbem terrarum tot fidelium millibus impertiatur; totum cuiuſq; per partem euadat, & in ſeipſo totum permaneat.* Hæc ille.

TERTIO, reſpondet ad quæſtionem, ac dicit, panem qui ponitur in altari, conuerti in carnem Chriſti, & eo modo omnes, qui eo pane veſcuntur, verè ſumere Chriſti carnem ſine vllo eius detrimento: quæ ſanè eſt acutiſſima, & veriſſima reſponſio. Nam vult dicere, vt habeamus, & comedamus veram Chriſti carnem, non eſſe opus, vt Chriſtus de cœlo

deſcendat, ſed manente illo ſaluo, & incolumi in cœlo, verti quotidie panem in corpus eius, & eo modo à multis manducari.

Quòd autem non loquatur de mutatione panis in carnem per ſolam ſignificationem, vt aduerſarij dicere ſolent, ſed de vera, & reali mutatione, patet PRIMO, ex ipſa quæſtione, quę (vt dixi) inepta eſſet, ſi de mutatione ſignificationis ageretur. SECVNDO, patet ex ipſa eius explicatione; dicit enim, ita mutari nunc panem in carnem Domini virtute verborum ipſius, quemadmodum cùm ipſe in terris viueret, mutabatur panis, quo ipſe veſcebatur, in carnem ipſius. TERTIO patet, quia dicit hanc mutationem fieri diuina virtute, ſeu virtute diuinę benedictionis: nulla autem virtus requirebatur ad mutādam ſignificationem, cùm ſit res merè volūtaria. Hæc autem ſunt verba eius: *Diuinum illud corpus panis nutrimētum accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo, (vt diximus) in eius corporis naturam immutato.* Et infrà: *Quamobrem rectè etiam nunc Dei Verbo ſanctificatum panem in Dei Verbi corpus credimus immutari.* Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (id eſt, panis, & vini) naturam mutans.* Hæc ille. Quæ tam perſpicua ſunt, vt non fuerit auſus vllus aduerſariorum, quod ſciam, vel ad hęc loca reſpondere, vel aliquid ex hoc auctore nobis obiicere.

CAPVT XVII.

Teſtimonium Optati Mileuitani.

OPTATVS MILEVITANVS floruit eodem tempore, quo Ambroſius, & Baſilius, vt patet ex lib. 2. contra Parmenianum, vbi ſcribit ſe vixiſſe tempore Siricij Papæ, qui Damaſo ſucceſſerat. Is igitur in 6. lib. contra Parmenianum, ſic ait: *Quid enim eſt tàm ſacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando & vos obtuliſtis, frangere, radere, remouere? in quibus vota populi, & membra Chriſti portata ſunt: quo Deus omnipotens inuocatus ſit, quo poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus, vnde à multis pignus ſalutis æternæ, & tutela fidei, & ſpes reſurrectionis accepta eſt.* Et infrà: *Quid eſt altare, niſi ſedes corporis, & ſanguinis Chriſti?* Et infra: *Quid vos offenderat Chriſtus, cuius illic per certa momenta corpus, & ſanguis habitabat?* Et infrà: *Hoc tamen immane*

immane facinus geminatum eſt, dum fregiſtis etiam calices Chriſti ſanguinis portatores. Hæc ille.

Quod autem per corpus Chriſti, quod tam ſæpe repetit Optatus in altari manere ſolitum, non intelligatur corpus ſignificatiuè, ſed verè, id eſt, non ſolus panis, qui Chriſti corpus repræſentet, ſed ipſum verum, & propriè dictum corpus, multis modis probari poteſt ex hoc ipſo loco. PRIMO ex eo, quod cùm toties id repetat, ne ſemel quidem dixerit, ſignum corporis in altari manere vel offerri, ſed perpetuò, corpus Chriſti, aut membra Chriſti.

SECVNDO ex eo, quod dicit, inuocari ſuper altare Deum omnipotentem, & deſcendere ſuper idem altare Spiritum ſanctum, quod ſine dubio referendum eſt ad conſecrationem: videmus enim in omnibus Liturgiis antiquis inuocari Spiritum ſanctum, vt deſcendat, & tranſmutet panem in corpus Chriſti; neq; poteſt reddi alia ratio huius deſcenſus Spiritus ſancti, niſi ad Sacramentum conficiendum. At quorſum iſte deſcenſus, quorſum inuocatio omnipotentis, ſi nihil mirabile, & ſupernaturale fieri deberet?

TERTIO ex eo, quod Euchariſtiam vocat Optatus, pignus ſalutis, tutelam fidei, & ſpem reſurrectionis: alludit enim ad id, quod veteres, Irenæus, Hilarius, Cyrillus, Nyſſenus, & alij dicere ſolent, ideò coniungi cum corpore noſtro corpus Chriſti, vt ex illo trahat vim quandam ad beatam immortalitatem aſſequendam.

QVARTO ex eo, quod dicit, per certa momenta habitare corpus Chriſti in altari. Si enim loqueretur de ſigno corporis, non diceret: *Per certa momenta*, ſed, ſemper; ſemper enim in altari manere ſolet crux, vt Chryſoſtomus teſtatur in orat. quòd Chriſtus ſit Deus; immò etiam (vt ipſe ibidem ait) in culminibus, in parietibus, in vaſis, &c. Crux autem ſignum eſt Chriſti crucifixi; & ipſum etiam altare figura quædam eſt, & ſignum Chriſti, vt fatetur Petrus Martyr libro contra Gardin. obiecto 38. alio igitur modo, quàm per ſignificationem, Euchariſtia corpus Chriſti eſt.

CAPVT XVIII.

Teſtimonium Gregorij Nazianzeni.

DIVVS GREGORIVS NAZIANZENVS, qui eodem tempore floruit, quo ſuperiores Patres, in 2. oratione de Paſchate ita loquitur: *Abſq; cõfuſione, & dubio comede corpus, & ſanguinem bibe, ſi ſaltem vitæ deſiderio teneris, neq; ſermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neq; ob paſſionem offendaris, conſtans eſto, firmus, & ſtabilis, in nulla re propter aduerſariorum ſermones, fluctues.* Hæc ille. Vbi hortatur ad fidem erga tantum myſterium, etiamſi aduerſarij, id eſt, Philoſophi Gentiles nos irrideant, quod dicamus nos carnem Chriſti manducare: hæc autẽ cohortatio ſuperuacanea eſſet, ſi tantùm in ſigno Chriſti carnem manducaremus.

Reſpondet Petrus Martyr, Gregorium loqui de fide paſſionis Chriſti, atque hortari Chriſtianos, vt certa fide credant Chriſtum habuiſſe veram carnem, & verè eſſe mortuum, & hoc modo ſpiritualiter manducent carnem Chriſti. AT non diſputabat eo loco Gregorius de paſſione, ſed de Euchariſtia, cuius figura fuit manducatio Agni Paſchalis; explicat enim eo locò varios ritus, quibus manducabant Iudæi Paſchalem Agnum, & accommodat illos ad manducationem Euchariſtiæ. Et quoniam inter alios ritus Iudæorum vnus erat, vt baculis nixi manducarent, dicit eo baculo ſignificari, vt etiam nos firmi, & ſtabiles, & ſine vllo dubio mãducemus carnem, & bibamus ſanguinem.

ALIVD teſtimonium exſtat in orat. de obitu Gorgoniæ ſororis ſuæ, vbi refert, Gorgoniam morbo incurabili affectam, nocte quadam ſeſe in templum proripuiſſe, ac procumbẽtem ante altare coram venerabili Sacramento ita oraſſe, vt ſtatim conualuerit: *Ad altare,* inquit, *cum fide procumbit, eumq;, qui ſuper illud colitur magno cum clamore obteſtans, &c.* Quid autem ſuper altare colatur, dubium eſſe non poteſt, cùm nihil ibi ponatur à Chriſtianis, niſi panis, & vinum mutanda in corpus & ſanguinem Chriſti: vnde Optatus paulò antè citatus, vocabat altare ſedem corporis Chriſti.

Petrum Martyrem valde vſſit, pupugitque hic locus, vt apparet ex libro eius cõtra Gardinerum, obiecto 38. Nam PRIMVM conatur ſe expedire, ac dicit, ſuper altare coli quidem Chri-

Chriſtum, ſed coli in ſymbolo, ſicut in ſymbolo ſignificatur. AT hæc reſponſio nihil eum iuuare poteſt. Nam ſi colitur in ſymbolo, vel eſt ipſe reuera in eo ſymbolo, vel non eſt. Si eſt; errant Sacramentarij, qui id negant: ſi non eſt; ergo licet ſaltem coram ſymbolis procumbere, & ibi Chriſtum licet abſentem adorare; ergo licet Euchariſtiam, & imagines CHRISTI venerari, neque eſt idololatria, vt ipſi paſſim clamant.

Sed hac ſolutione non contentus Petrus Martyr, paulò infrà aperit mentem ſuam, ac dicit, mulierculam illam parùm in Chriſtiana religione fuiſſe inſtructam; & abuſum, ac ſuperſtitionem eſſe, quod illa fecit, cùm nec vllum ſit altare Chriſtianis, nec vllus Sacramenti vſus eſſe debeat, niſi ad ſacram cœnam. AT illam ſanctam fœminam ſatis defendit ab iſtius impij Apoſtatæ petulantia tum ſancti Gregorij auctoritas, qui illam non ſolùm prædicat, vt ſanctiſſimam, & optimam; ſed etiam teſtatur fuiſſe doctiſſimam in literis vtriuſque Teſtamenti; tum euidens miraculum, quod illa ipſa nocte accidit, ſiquidem continuò curata eſt ab incurabili morbo. Quis autem credat abuſum, & ſuperſtitionem tanti miraculi cauſſam eſſe potuiſſe? ADDE, quòd ſi imperitia, & ſuperſtitio eſt, menſam Domini vocare altare, & CHRISTVM in Euchariſtia colere, non ſola Gorgonia, ſed etiam ipſe Gregorius accuſandus erit imperitiæ, & ſuperſtitionis. Nam ipſe eſt, qui menſam vocat altare, & qui CHRISTVM in Euchariſtia coli dicit; ipſius enim Gregorij, non Gorgoniæ verba ſunt illa: *Ad altare cum fide procubuit, eum, qui ſuper illud colitur, magna voce obteſtans, &c.*

CAPVT XIX.

Teſtimonium S. Ephrem.

SANCTVS EPHREM, æqualis ſuperiorum Patrum fuit, quippe ſancto Baſilio familiaris, ac tantæ auctoritatis, vt eius ſcripta publicè poſt diuinas Scripturas in Eccleſia legerentur, vt teſtatur ſanctus Hieronymus in Catalogo ſcriptor. Is ergo in libro de natura Dei minimè ſcrutanda, cap. 5. *Quid ſcrutaris,* inquit, *inſcrutabilia? ſi iſta curioſè rimaris, non iam fidelis vocaberis, ſed curioſus. Eſto fidelis, atque innocens, participa imma-*

culato corpori Domini tui, fide pleniſſima, certus quod agnum ipſum integrum comedis. Ignis immortalis ſunt myſteria Chriſti, noli temerè ea perſcrutari, ne in ipſorum perſcrutatione comburaris. Hæc ille. Et infrà: *Hoc ſanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemq́; ſermonem, quod fecit nobis Vnigenitus Filius Chriſtus Saluator noſter. Ignem, & ſpiritum manducandum, ac bibendum præſtitit nobis, corpus ſcilicet, & ſanguinem ſuum.* Hæc ille.

Ad hoc teſtimonium neque reſpondent aduerſarij, neque reſpondere aliquid poſſunt. Nam difficultas ad credendum, myſterij inſcrutabilitas, & miraculum ſuperãs omnem mentem, (quæ tria in hoc Sacramento prædicat ſanctus Ephrem) clariſſimè teſtantur, non eſſe Euchariſtiam panem materialem, qui tantùm ſignificet corpus Domini, ſed eſſe ipſum verum Domini corpus. Adde, quòd Ephrem facit antitheſim quandam: dicit enim mirabile fuiſſe, quod Angeli, qui ſunt incorporei, in corpore aſſumpto manducarint cibos corporeos: ſed mirabilius eſſe, quod nos homines corporei, & lutei comedamus ignem, & ſpiritum, id eſt, corpus cœleſte Chriſti. At nulla eſſet admirationis cauſſa, ſi tantùm in ſigno corpus Chriſti manducaremus; immò mirabilior multò fuiſſet illa Angelorum manducatio, quàm noſtra ſit.

CAPVT XX.

Teſtimonium S. Epiphanij.

SANCTVS EPIPHANIVS omnium ſuperiorum æqualis (nam etiam Athanaſio familiaris fuit, licet omnibus ſuperuixerit) in Ancorato, circa medium, cùm docere vellet, hominem verè eſſe factum ad imaginem Dei, licet nõ facilè appareat, in quo conſiſtat ſimilitudo inter Deum, & hominem, cùm homo ſit corporalis, finitus, mutabilis; Deus incorporalis, immenſus, immutabilis, dicit, multa eſſe eiuſmodi, quæ aliud ſunt, aliud videntur eſſe; & ponit exemplum de Euchariſtia, quæ verè eſt corpus Chriſti, & tamẽ nihil minus eſſe videtur; cùm id, quod apparet exterius, ſit rotundum, & inſenſibile, & proinde valde diſſimile corpori Chriſti: *Videmus,* inquit, *quod accepit Saluator in manus ſuas, veluti Euangeliſta habet, quod ſurrexit à cœna, & accepit hæc, & cùm gratias egiſſet, dixit; Hoc meum eſt,*

eſt, Hoc & Hoc. Et videmus quod non æquale eſt, neque ſimile, non imagini in carne, non inuiſibili Deitati, non lineamentis membrorum: hoc enim eſt rotundæ formæ, & inſenſibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere; Hoc meum eſt, Hoc & Hoc: & nemo non fidem habet ſermoni; qui enim non credit eſſe ipſum verum, excidit à gratia, & ſalute. Hæc ille.

Hic ſanè locus omninò conuincit. Nam quod dicit Epiphanius, oportere credere eſſe ipſum verum, excludit tropos, & præſertim cùm addat excidere à ſalute, qui id non credunt. Quod etiam addit eſſe id credendum, licet ſenſus repugnent, apertiſſimè teſtatur non loqui eum de ſignificatione, ſed de reipſa: nam ſenſus non modò non repugnant, ſed etiam iuuant, vt credamus Sacramentum ſignificare.

Reſpondent aduerſarij, ac præcipuè Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, óbiecto 186. Epiphanium loqui de repræſentatione corporis Domini, ac velle dicere, credendum eſſe panem Euchariſtiæ verè eſſe corpus Chriſti repræſentatiuè, licet nulla appareat in pane ſimilitudo cũ corpore Chriſti. Id verò ex eo potiſſimùm colligit, quod Epiphanius panem dicit eſſe corpus Chriſti: affirmat enim id, quod Dominus accepit in manus, quodq́ue ait rotundum, & inſenſibile eſſe; illud, inquam, ipſum vocatum à Chriſto per gratiam corpus ipſius. Panis autem rotundus, & inſenſibilis, id eſt, panis verus, ac materialis non poteſt eſſe corpus Domini, niſi repræſentatiuè.

SED hæc ſolutio facilè refelli poteſt duplici ratione. PRIMO, quia Epiphanius non ſine cauſſa mutauit concluſionem in comparatione Euchariſtiæ cum homine. Nam cùm dixiſſet hominem eſſe imaginem Dei, licet non appareat ſimilitudo inter Deum, & hominem: debuiſſet dicere conſequenter, panem Euchariſtiæ eſſe imaginem corporis Domini, licet nõ appareat ſimilitudo inter panem, & corpus Domini; id enim requirere videbatur ratio exempli allati. At non ita dixit, ſed ait panem Euchariſtiæ eſſe ipſum verum corpus Domini. Et certè non dixiſſet de homine eſſe ipſum verum Deum, ſicut dixit de Euchariſtia, eſſe ipſum verum corpus; & tamen non minus homo eſt verus Deus repræſentatiuè, cùm ſit eius imago, quàm ſit per aduerſarios Euchariſtia verum corpus repræſentatiuè. Quorſum igitur hæc mutatio, niſi vt intelligeremus,

geremus, non conferri Euchariſtiam, vt imaginem cum homine; ſed Euchariſtiam, quatenus in ea verè continetur corpus Domini?

SECVNDO, refellitur ſolutio aduerſariorum, quia ſi Epiphanius vellet ſolùm dicere panem Euchariſtiæ eſſe corpus Domini repræſentatiuè, exemplum ipſius nihil valeret. Nam Sacramenta ſigna quidem ſunt repræſentantia rem aliquam ſacram, ſed non repræſentant ratione figuræ, aut formæ, aut colorum, quemadmodum repræſentant imagines depictæ, vel ſculptæ; ſed repræſentant partim vt ſigna ad placitum, partim ob analogiam naturalem inter effectus ipſorum ſignorum, & rei ſignificatæ, quemadmodum etiam verba ſunt ſigna rerum, & hedera ſignum eſt vini. Quare nihil eſt nouum, vel mirum, quod Sacramentum Euchariſtiæ repræſentet Chriſtum, licet non ſit illi ſimile, vel æquale, quoad figuram, & formam: non enim repræſentat vt imago. Et quemadmodum ſtultus eſſet, qui miraretur, quomodo voces poſſint eſſe ſigna rerum, cùm non ſint illis in figura, vel colore ſimiles, vel magnitudine ęquales: ſic etiam ſtultus eſſet, qui miraretur, quomodo panis Euchariſtiæ poſſit Chriſtum repræſentare, cùm non ſit Chriſto æqualis, nec habeat lineamenta corporis Chriſti. Atqui Epiphanius adfert in medium, vt rem mirabilem, & ſola fide comprehenſibilem, quod panis Euchariſtiæ dicatur verè eſſe corpus Chriſti, cùm non ſit illi ſimilis, nec æqualis, nec referat vlla corporis illius lineamenta; non igitur Epiphanius loquitur de pane repræſentante corpus Domini, ſed de ipſo vero corpore, quod verè adeſt in illa ſacra hoſtia, quam oculis videmus, & manibus tangimus, licet ſenſus omnes reclament.

Ad argumentum autem Petri Martyris, RESPONDEO, Epiphanium nunquam dixiſſe panem materialem eſſe corpus Chriſti; ſed tantùm dixiſſe, Dominum accepto pane, gratias egiſſe, id eſt, conſecraſſe eum panem; atque Euchariſtiam feciſſe, & tunc demum dixiſſe: *Hoc eſt corpus meum.* vbi pronomen, *Hoc*, non demonſtrat panem, ſed id quod in manibus Domini erat, ſiue quod ſub ſpeciebus illis continebatur, vt ſuprà diximus: quod quidem antea fuerat panis, ſed prolatis illis verbis, corpus Domini erat.

AT, inquit Petrus Martyr, de ea re, quam vocat rotundam, & inſenſibilem, de eadem pronunciat quod ſit corpus Domini.

mini. Illa autem res panis ſine dubio eſt. RESPONDEO, res illa rotunda, & inſenſibilis non eſt panis eo loco, ſed aliquid ſpeciem panis præ ſe ferens: vult enim Epiphanius dicere, ſacram Euchariſtiam verè eſſe corpus Domini, licet exteriori forma, ac ſpecie rotunda, & inſenſibilis ſit, vt panis merus videatur. Immò in hoc conſiſtit (vt diximus) tota ſententia Epiphanij, quod videlicet credere debeamus, verũ Domini corpus nos in Sacramento Euchariſtię percipere, cùm tamen nihil videamus, niſi panis materialis accidentia.

CAPVT XXI.

QVINTA ætas Eccleſiæ ab anno Domini CD. ad D.

Teſtimonium Gaudentij.

BEATVS Epiſcopus GAVDENTIVS ad initium QVINTI ſeculi floruit, vt patet ex ſerm. ipſius de dedicatione baſilicæ Concilij Martyrum. Vbi dicit, ſe accepiſſe reliquias quaſdam à duabus neptibus S. Baſilij; & ante paucos annos refert inuẽta fuiſſe corpora ſanctorum Geruaſij, & Prothaſij à S. Ambroſio. Hic igitur inſignis auctor tract. 2. de Exodo, dicit, in veteri Teſtamẽto Agnum Paſchalem non fuiſſe eundem omnium Iudæorũ, ſed multos; ſiquidem vnaquæque familia ſuum occidebat, & manducabat: ille enim agnus figura erat, non veritas. At in noſtra veritate vnum, & eundem in omnibus Eccleſiis immolari, & manducari affirmat. Quæ comparatio manifeſtè indicat in noſtro Sacramento verum Chriſti corpus in ſeipſo, non in ſolo ſymbolo adeſſe: alioqui etiam Iudæi, vnũ & eundem agnum habuiſſent, cùm omnes illi eorum agni vnum Chriſtum ſignificarent.

DEINDE idem auctor ſic loquitur: *Ipſe naturarum Creator, & Dominus, qui producit de terra panem, de pane rurſus (quia & poteſt, & promiſit,) efficit proprium corpus: et qui de aqua vinum fecit, & de vino ſanguinẽ ſuum.* Et infrà: *O altitudo diuitiarũ ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Paſcha eſt Domini, hoc eſt, trãſitus Domini. Ne terrenum putes, quod cæleſte effectum eſt, per eum, qui tranſit in illud, & fecit illud ſuum corpus, & ſanguinẽ.* Et infrà: *Quod annunciatum eſt credas, quia*

quod

quod accipis, corpus eſt illius panis cæleſtis, & ſanguis eſt illius ſacræ vitis. Nam cùm panem conſecratum, & vinum diſcipulis ſuis porrigeret, ſic ait: Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus. Credamus cui credidimus: neſcit mendacium veritas. Et infrà: *Non infringamus os illud ſolidiſsimum; Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus. Si quid autem ſuperfuerit etiam nunc in vniuſcuiuſq; ſenſu, quod expoſitione iſta non cæperit, ardore fidei concrementur.* Ad hæc loca aduerſarij non reſponderunt, nec reſpondere poſſent.

CAPVT XXII.

Teſtimonium Chryſoſtomi.

AD initium anni CD. floruit etiam S. IOANNES CHRYSOSTOMVS, qui multis modis teſtatus eſt, quid ſentiret de Sacramento corporis Domini. PRIMVM teſtimonium eius habetur homil. 60. ad populum Antiochenum, & homil. 83. in Matthæum: *Credamus,* inquit, *vbiq; Deo, nec repugnemus ei, etiamſi ſenſui, & cogitationi noſtræ abſurdum eſſe videatur, quod dicit. Superet & ſenſum, & rationem noſtram ſermo, quæſo, ipſius; quod in omnibus rebus, ſed præcipuè in myſteriis faciamus, nõ illa, quæ ante nos iacent ſolummodò aſpicientes, ſed verba quoque eius tenentes: nam verbis illius defraudari non poſſumus, ſenſus verò noſter deceptu facillimus eſt. Quoniam ergo ille dixit: Hoc eſt corpus meum; nulla dubitatione teneamur, ſed credamus, &c.* Et homil. 51. in Matthæum: *Qui,* inquit, *maius, id eſt, animam ſuam, pro te poſuit, quare dedignabitur ſuum tibi tradere corpus? Audiamus igitur tàm Sacerdotes, quàm alij, quàm magna, quàm admirabilis res nobis conceſſa eſt, audiamus, oro, & perhorreſcamus; carnes ſuas nobis tradidit, ſeipſum immolatum propoſuit.* Sanè non potuiſſet Chryſoſtomus clarius loqui, ſi Caluiniſtam aliquem ante ſe habuiſſet, quem hortari ad fidem voluiſſet.

SECVNDVM teſtimonium habetur in iiſdem duobus locis: *O, quot modò dicunt, vellem formam, & ſpeciem eius, vellem veſtimenta ipſa, vellem calciamenta videre; ipſum igitur vides, ipſum tangis, ipſum comedis.*

Ad hunc locum reſpondet Petrus Martyr, Boquinus, & alij, Chryſoſtomum tribuere nomen rei ſignificatæ ſymbolis ipſis,

ipſis,& hyperbolicè loqui. Et probant eum loqui de ſymbolis, non de ipſo vero corpore, quia dicit videri Chriſtum, & tangi in Sacramento,cùm tamen ſola ſymbola tangantur, & videātur:de ipſo autem vero corpore ſuprà dixit, oculis mentis per fidem eſſe videndum; & infrà dicit, in rebus ſenſibilibus donum inſenſibile nobis dari. Quod autem inſenſibile eſt,nec tangi,nec videri poteſt: non igitur de ipſo vero Chriſto loquitur,ſed de pane, cùm ait: *Ipſum vides, ipſum tangis, ipſum comedis.*

At ſolutio iſta facilè refellitur. Chryſoſtomus enim cùm dicit,Chriſtum ipſum videri,& tangi, intelligit ipſum verum Chriſtum videri,& tangi,ſed in ſpecie aliena,nō in ſua, id eſt, verè adeſſe,& recipi ſub illis ſpeciebus,quæ propriè videntur, & tanguntur; licet in propria ſpecie Chriſtus in Sacramento non videatur,niſi oculis fidei,neque ſenſibilis ſit, vt in Sacramento eſt. Exemplum habemus in Angelis. Nam verè dicebantur videre, tangere,& hoſpitio excipere Angelos,qui illos recipiebant in corpore aſſumpto,vt Abraham,Loth,Tobias, & alij. Id autem velle Chryſoſtomum,patet ex eo,quod dicit, multos cupere videre veſtimenta,& calciamenta, & in Sacramento plus habere,quàm cupiant, cùm ipſum Chriſtum habeant: illi enim qui cupiunt veſtimenta, vera veſtimenta cupiunt,non imaginem veſtimētorum. Et ſanè optabilius eſſet videre, vel habere vera Chriſti indumenta, quam imaginem corporis eius: non ergo verè dicit Chryſoſtomus,illos habere plus quàm optent,niſi ipſum verum Chriſtum verè habeant.

Praeterea ibidem dicit Chryſoſtomus, nullum vnquam paſtorem pauiſſe oues carne, & ſanguine ſuo, vt Chriſtus facit, & multas matres dediſſe filios aliis nutriendos; at Chriſtum carne ſua nos alere. Quæ comparationes omninò frigebunt,ſi tantùm in ſymbolo carne ſua nos nutrit.

Adde,quod homil.24. in priorem ad Corinth. dicit, Magos hoc ipſum corpus adoraſſe in præſepi: nos autem aliquid amplius habere,quàm habuerint Magi: nam illi habuerunt in præſepi,nos in altari;illi in vlnis mulieris, nos in manibus Sacerdotis; illi ſimplex corpus viderunt, nos & corpus idem videmus,& ſcimus eius potentiam,& virtutem,&c. At ſi tantùm in ſigno Chriſtum habemus,non modò non ſumus Magis ſuperiores,ſed tantò inferiores,quantò inferior eſt imago Chriſti ipſo vero Chriſto.

Ibidem dicit, amantes conſueuiſſe perſonis amantibus donare veſtes, pecunias, & alia id genus: at carnem ſuam non poſſe dare; Chriſtum autem rationem inueniſſe per hoc mirabile Sacramentum, quo ſe nobis verè donaret habendum. Sed falſum erit, quod Chryſoſtomus dicit, ſi tantùm in ſymbolo ſe nobis Chriſtus donat: poſſunt enim etiam homines ſe donare, & reipſa donant amicis in ſymbolo, cùm imagines ſuas illis donant.

Item homil. 51. in Matth. *Adeamus*, inquit, *Chriſtum ſinguli ægrotantes magna cum fide. Nam ſi qui fimbriã veſtimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quantò magis corroborabimur, ſi totum in nobis habebimus?* Vbi non loquitur Chryſoſtomus de Chriſto habito tantùm in ſymbolis: non enim maior eſt virtus imaginis Chriſti, quàm fimbriæ illius, quam qui tangebant, curabantur omnes.

Item homil. 3. in epiſt. ad Epheſ. dicit, Euchariſtiam nihil prorſus differre ab illo corpore, quod in cœlo ab Angelis adoratur: *De corpore*, inquit, *nobis ſermo eſt, & eo, quod nihil ab illo diſſidet. Quot iſtius corporis efficimur participes? quot eius ſanguinem guſtamus? Recolito, quia illius corpus, & ſanguis eſt, qui ſupra cœlos reſidet, qui ab Angelis ſuppliciter adoratur.*

Denique homil. 3. de incomprehẽſibili natura Dei prope finem, reprehendit acerrimè populum, quòd ad eius concionem frequentiſſimè accederent, ad ſacrum autẽ rariores: *Me*, inquit, *vehemens cœpit ſuſpirium, quod cùm ego diſputo veſter conſeruus, ſtudium adhibetis, & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit, & iactat, vt ipſe propiùs adſit, frequentes ad finem vſq; dicendi patientiſſimi perſeueratis: cùm autem ipſe Chriſtus communis omnium Magiſter, & Dominus in ſacris myſteriis ſe oſtenſurus eſt, vacua Eccleſia redditur. Proh fidem hominum Chriſtianorum!* Hæc ille. Quæ ſanè comparatio, & exclamatio ineptiſſima eſſet, ſi nihil in Euchariſtia præter ſignum haberemus: potuiſſent enim illi reſpondere, ſe domi ſatis multas habere imagines Chriſti, in quibus eum videre poſſent.

Tertium teſtimonium habetur in iiſdem locis, homil. videlicet 60. ad popul. & 83. in Matthæum, vbi Chryſoſtomus ſic ait: *Non ſufficit ipſi, hominem fieri, flagellis interim cedi: ſed nos ſecum in vnam (vt ita dicam) maſſam reducit, neq; id fide ſolùm,*

ſolùm, ſed reipſa nos corpus ſuum effecit. Et homil. 61. ad popul. & homil. 45. in Ioan. addit non ſola charitate, ſed reipſa nobis commiſceri carnem ipſius per hoc Sacramentum. Et homil. 24. in priorem ad Corinth. dicit, ſic nos vniri corpori Chriſti per Euchariſtiam, quemadmodum corpus illud vnitũ eſt Verbo per Incarnationem, id eſt, verè & realiter. Et ibidem dicit, amantes aliquando præ nimio amore morſu appetere eos, quos diligunt, vt eo modo indicent cupere ſe, ſi poſſet fieri, intimè vniri, & fieri vnum cum illis: Chriſtum autem hoc mirabili modo per Euchariſtiam effeciſſe, vt verè corpori eius intimè vniremur. Quæ omnia frigidiſſima, & ridicula eſſent, ſi tantùm in ſigno Chriſti corpus acciperemus.

Reſpondet Petrus Martyr, duplicem eſſe vnionem fidelium cum Chriſto; vnam per fidem, & charitatem: alteram, quæ ex iſta ſequitur, qua ſumus membra Chriſti, & ipſe caput noſtrũ: & de hac poſteriore loqui Chryſoſtomum, cùm dicit, nos reipſa vniri Chriſto, & non ſola fide, aut charitate.

SED contrà. Nam iſta vnio membrorum cum capite, qua efficimur vnum corpus myſticum Chriſti, propriè obtinetur per Baptiſmum, & neceſſariò præcedere debet ſumptionẽ Euchariſtiæ: qui enim non eſt membrum Chriſti, non niſi indignè ad hoc Sacramentum accedit. At Chryſoſtomus dicit, per Euchariſtiam nos coniungi Chriſto noua quadam, & vera vnione. PRAETEREA, quod ait Chryſoſtomus, reipſa nobis coniungi corpus Chriſti: non minus opponitur coniunctioni myſticæ membrorum cum capite, quàm coniunctioni per fidem, & dilectionem: neque enim illa magis realis eſt, quàm iſta. DENIQVE illa exempla Incarnationis, & amantium, ſatis refellunt figmenta iſta aduerſariorum.

QVARTVM teſtimonium eſt in his locis, vbi miraculo tribuit Chryſoſtomus, quod Chriſti corpus ſimul ſit in cœlo, & in altari, lib. 3. de ſacerdotio: *O miraculum, ô Dei benignitatẽ, qui cũ Patre ſurſum ſedet in illo ipſo temporis articulo omniũ manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volẽtibus illum excipere, & amplecti.* Item homil. 2. ad popul. Antiochenũ, in fine: *Helias melotem diſcipulo reliquit: Filius autem Dei aſcendens ſuam carnem dimiſit: ſed Helias quidem exutus, Chriſtus autem, & nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit.*

Ad hunc locum reſpondet Beza in Cyclope, Chriſti carnem in cœlo eſſe propriè, in terra ſymbolicè. Et probat, quia

ibidem Chryſoſtomus dicit, Heliam ſimul fuiſſe ſurſum & deorſum; quia nimirum ſurſum erat in ſua perſona, & deorſum erat, quia requieuerat ſpiritus eius in Heliſæo: & ſic in alio erat deorſum, non in ſe. Adducit etiam Beza eundẽ Chryſoſtomum homil. 24. in priorem ad Corint. vbi dicit, per hoc myſterium fieri, vt terra nobis ſit cœlum, & hortatur, vt mente conſcendamus in cœlum, vbi Chriſtum habeamus.

SED nihil Beza dicit. Nam etiamſi Helias nõ erat propriè ſurſum & deorſum, tamẽ alia ratio eſt de Chriſti carne, quam Chryſoſtomus non confert cum Helia, ſed cum eius melote.

QVOD autem propriè carnem Domini Chryſoſtomus intellexerit in terra nobis relictam, & ſimul in cœlo, patet, tum ex loco citato ex lib. 3. de ſacerdotio, vbi miraculum in hac re agnoſcit Chryſoſtomus; neque enim miraculum eſſet, ſi tantùm in ſymbolo carnem Domini haberemus; tum ex hoc ipſo loco, de quo agimus. Dicit enim Chryſoſtomus, rem nobis longè maiorem à Chriſto relictam, quàm ea fuerit, quam Helias Heliſæo reliquit: quia Helias veſtem, Chriſtus carnem reliquit. At certè non eſt res maior caro in ſymbolo, quàm veſtis propriè dicta.

DENIQVE locus alius à Beza productus ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vel ſolus ſufficeret ad eum conuertendum ad veram fidem, niſi in ſua hæreſi planè obduruiſſet. Nam non dicit Chryſoſtomus, vt mente in cœlum aſcendamus, vt ibi tantùm Chriſtum habeamus, ſed vt videamus, nihil eſſe in cœlo præſtantius Chriſto, & ideò terram per hoc Sacramentum fieri cœlum, quia verè habemus in terris id, quod eſt in cœlo præſtantiſſimũ. Verba eius hæc ſunt homil. 24. in priorem ad Corinth. in fine: *Dum in hac vita ſumus, vt terra nobis cœlum ſit, facit hoc myſterium. Aſcende igitur ad cœli portas, & diligenter attende, immò non cœli, ſed cœli cœlorum, & tunc quod dicimus intueberis. Etenim quod ſummo honore dignum eſt, id tibi in terra oſtendam; nam quemadmodum in regiis non parietes, non tectum aureum, ſed regium corpus in throno ſedens, omnium præſtantiſſimum eſt: ita quoque in cœlis regium corpus, quod nunc in terra videndum tibi proponitur: neque enim Angelos, neque Archangelos, non cœlos, non cœlos cœlorum, ſed ipſum horum omnium Dominum tibi oſtendo.* Quo loco Chryſoſtomus ſi ſolùm in ſigno Chriſtum in terra eſſe vellet, planè deciperet auditores; nec antepone-

ret

ret eum Angelis, & Archangelis. Quis enim non malit veros Angelos videre, quàm ſolam Chriſti imaginem? Adde quod ibidem rurſus ait Chryſoſtomus: *Si puer regius purpura, & diademate ornatus tibi ferendus traderetur, nónne omnibus rebus humi abiectis eum exciperes? Verùm nunc cùm nō hominis regium puerum, ſed vnigenitum Dei Filium accipias, non horreſcis, & omnem ſecularium rerum amorem abiicis?* Hæc ille. Vbi ſi de Chriſti ſigno, non de ipſo Chriſto loqueretur, nullo modo eum cum regio puero, ſed cum imagine pueri regij conferret; aut certè ineptiſſimus eſſet.

QVINTVM teſtimonium, eſt in his locis, vbi Chryſoſtomus dicit, Chriſtum in Euchariſtia, nō modò ab hominibus, ſed etiā ab Angelis adorari. Homil. 41. in priorem ad Corinth. *Non fruſtrà memoriam mortuorum inter ſacra myſteria celebramus, aut accedimus pro iſtis agnum illum iacentē, & peccata mundi tollentem deprecantes.* Hæc ille. Vbi apertiſſimè dicit inuocari (quæ ſpecies eſt ſummę adorationis) agnum in altari iacentem; & fortè alludit ad illa verba: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, dona eis requiem.*

Idem in oratione de S. Philogonio, loquens de Magis, qui ad Chriſtum adorandum ex Perſide venerunt, ſic ait: *Si cum fide acceſſerimus, proculdubio videbimus eum in præſepi iacentem. Nam hæc menſa vicem explet præſepis: ſiquidem & hîc ponitur corpus Dominicum, non quidem faſciis inuolutum, ſicut tunc, ſed vndequaq; Spiritu ſancto conueſtitum. Ac Magi quidem nihil aliud, quàm adorarunt: tibi verò ſi cum pura acceſſeris conſcientia, permittemus vt ſumas, & ſumpto domum abeas.* Vbi indicat nos non tantùm adorare poſſe, quod Magi fecerunt, ſed etiam ſumere.

Idem hom. 60. ad popul. Antioch. *Cogita quali ſis inſignitus honore, qua menſa fruaris. Quod Angeli videntes horreſcunt, neq; liberè audent intueri, propter emicantem inde ſplendorem, hoc nos paſcimur, huic nos vnimur.* Et homil. 61. *Huic & ſupernæ poteſtates aſſiſtunt, quoniam et illæ nobis manifeſtius propoſitorum virtutem ſpeculantur, & inacceſſibiles admirantur ſplendores.* Et homil. 3. in epiſt. ad Epheſ. *Et tu ad ſalutarem hanc hoſtiam acceſſurus, quam Angeli ipſi cum tremore ſuſpiciunt.* Et lib. 6. de ſacerdot. *Per id tempus*, inquit, *& Angeli ſacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem,*

qui immolatur, Angelorum choris plenus eſt: id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo ſacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò, & commemorantem quendam audiui, cùm diceret ſenem quendam, virum admirabilem, ac cui reuelationum myſteria multa diuinitus fuiſſent detecta, ſibi narraſſe, ſe tali olim viſione dignum habitum à Deo fuiſſe; ac per illud quidem tempus derepentè Angelorum multitudinem conſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre poterat) fulgentibus veſtibus indutorum, altare ipſum circundantium: denique ſic capite inclinatorum, vt ſi quis milites præſente Rege ſtantes videat. Homil. 21. in acta: *Quid dicis? hoſtia in manibus eſt, adſunt Angeli, adſunt Archangeli, adeſt Filius Dei: cum tanto horrore aſtant omnes, &c.* Denique homil. de Euchariſtia in encæniis: *Agnus Dei immolatur: Seraphim aſtant ſex alis faciem tegentia, &c.*

Ad hæc aduerſarij neq; reſpondent, neq; reſpondere poſſunt. Si enim Angeli ad altare aſtant capitibus inclinatis, & cum timore, ac tremore, vix audent liberè propter ſplendorem inde emicantem; quis negare poteſt ibi aliud eſſe, quàm panem? & ſi Angeli adorant, quis homines reprehendere poteſt ſi & ipſi adorent?

SEXTVM teſtimonium eſt in his locis, vbi Chryſoſtomus dicit mutari panem, homil. 83. in Matthæum, & homil. 60. ad populum: *Non ſunt humanæ virtutis opera propoſita: nos miniſtrorum locum tenemus, qui verò ſanctificat ea, & immutat, ipſe eſt.* Et infrà: *Qui dixit; Hoc eſt corpus meum, & verbo factum confirmauit.* Et in homil. de proditione Iudæ dicit iſta verba: *Hoc eſt corpus meum,* ſimilia eſſe illis: *Creſcite & multiplicamini.* Et homil. de Euchariſtia in encæniis: *Num vides panem? num vinum? num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadũt? abſit, ne ſic cogites. Quemadmodum enim ſi cera igni adhibita illi aſsimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic et hic puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia.*

Ad hunc vltimum locum reſpondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, parte quarta, Chryſoſtomum non negare in Euchariſtia eſſe verum panem; ſed modo illo loquendi ſignificare velle, non eſſe attendendum ad panem, ſed ad id, quod per eum ſignificatur: neque ſubſtantiam panis propriè velle conſumi ab ipſo Domini corpore ſuperueniente, ſicut ceram ab igne; ſed iſtum eſſe tropum, quo indicetur o-

portere

portere nos mentem abſtrahere à pane, & vino, & in rebus ſignificatis eam ponere. Id autem probat, quia Chryſoſtomus non ſolùm ſubſtantiam panis, ſed etiam accidentia conſumi dicit, cùm ait myſteria conſumi, & cùm ait nihil ſuperfluere, & cùm adhibet ceræ ſimilitudinem, quæ tota omninò perit in igne, tùm quoad ſubſtantiam, tùm quoad accidentia. Atqui accidentia panis non cõſumuntur verè, & propriè, cum adhuc ſenſibus percipiantur; ergo neque ſubſtantia verè, & propriè cõſumitur. SECVNDO idem probat, quia ibidem Chryſoſtomus dicit: *Ne putetis quod accipiatis diuinum corpus ex homine, ſed ex ipſius Seraphim forcipe ignem.* Quæ certè verba propriè accipienda non ſunt, quia falſa eſſent: eodem igitur modo, cùm idem auctor dicit, non eſſe panem, & vinum, & conſumi myſteria, intelligenda ſunt omnia impropriè.

SED hæc ſolutio nullo negotio refelli poteſt. Nam ſi Chryſoſtomus non negaret reipſa panem adeſſe, & tantùm vellet, non adeſſe quoad cogitationem noſtram; nõ diceret Euchariſtiam non emitti in ſeceſſum, ſicut alios cibos: iſta enim nihil ad cogitationem, ſed ad rem ipſam pertinent. Vnde Petrus Martyr, quamuis multa dixerit de hoc loco; nunquam tamen reſpondit ad iſtam ſentẽtiolam, ſed eam ſemper, quaſi ſcopulum quendam infeſtum euitauit. Præterea valdè abſurda eſſet ſimilitudo illa de cera ab igne conſumpta, ſi non reipſa panis conſumeretur.

Ad argumentum eius PRIMVM reſpondeo, Chryſoſtomum non dicere conſumi accidẽtia panis; immò diſertis verbis expreſſit ille ſubſtantiam diſcedere adueniente alia ſubſtantia. Vnde cùm ait myſteria cõſumi, intelligit quoad ſubſtantiam, de qua loquebatur; & cùm ait, nihil ſuperfluere, nihil ſubſtantiæ remanere ſignificat. Et deniquecum cera, quæ tota conſumitur, ſolam ſubſtantiam panis comparat, non quidquid in pane eſt.

Ad SECVNDVM dico, non eſſe ſimiles illas loquutiones: *Ne putes diuinum corpus ex homine te accipere*; &, *Num panem vides? num vinum?* Nam in priore manifeſti ſunt tropi, dum ſacerdotem vocat Angelum Seraphicum, & corpus Domini ignem, & manum ſacerdotis forcipem: neque negat accipi corpus Domini à ſacerdote, ſed negat illum eo tempore gerere ſe, vt hominem, ſed potius Angelico miniſterio,

illum vti confirmat. At in poſteriore omnes circumſtantiæ clamant non eſſe ibi tropum, cùm dicat, eum panem non ire in ſeceſſum, & totam ſubſtantiam conſumi.

SEPTIMVM teſtimonium eſt in his locis, vbi dicit, in Euchariſtia eſſe veritatem ſanguinis, cuius figura præceſſerat in Teſtamento veteri. Homilia ad Neophytos diſputans de ſanguine agni, quo liniebātur poſtes filiorum Iſraël in Ægypto, vt ab Angelo percutiente liberarentur: *Sicut*, inquit, *regnantium ſtatuæ, nonnunquā ad ſe confugientibus hominibus ſubuenire conſueuerunt, non quia ſunt ære confectæ, ſed quia retinent imaginem principalem: ita & ſanguis ille liberauit, non quia ſanguis fuit, ſed quia huius ſanguinis oſtendebat aduentum. Nunc ergo ſi viderit inimicus non poſtibus impoſitū ſanguinem typi, ſed fidelium ore lucentem ſanguinem veritatis, multò magis ſe ſubtrahet. Si enim Angelus ceßit exemplo, quātò magis terrebitur inimicus, ſi ipſam perſpexerit veritatem?* Similia repetit homil. 45. in Ioan. & homil. 61. ad populū Antiochenum. AD quæ loca nihil omninò reſponderi poteſt: nam ſanguinis veritatem ponit Chryſoſtomus, non ſolùm in animo, ſed etiam in ore fidelium.

Iam contra Catholicam veritātē ex Chryſoſtomo nouem teſtimonia Petrus Martyr adducit in lib. contra Gardinerū, obiecto 197. & ſequentibus, ſed ſex ex illis, nullam habent difficultatem. VNVM ſumit ex homil. 83. in Matth. vbi Chryſoſtomus Euchariſtiam vocat ſymbola paſſionis Chriſti. QVOD quidem & nos fatemur, vt ſuprà ſæpe diximus.

ALTERVM ſumit ex eadem homilia, vbi dicit Iſraëlitas Agnum Paſchalem comediſſe habitu viatorum, quia in Palæſtinam profecturi erant; nos autem in cœlum profecturos eſſe: ex quo loco deducit Petrus Martyr, nos, dum manducamus Euchariſtiam, debere in cœlum mente cōſcendere, & ibi Chriſtum quærere, non in Sacramento. AT QVI iſta mira eſt vel ſtupiditas, vel pertinacia. Nam non docet Chryſoſtomus, vt dum ſumimus Euchariſtiam aſcendamus in cœlum, ſed vt ſumamus Euchariſtiam tanquam cibum, & viaticum, quo roboremur in hac vita, dum proficiſcimur ad patriam cœleſtem, ad quam poſt mortem perueniemus. Id quod ex allata comparatione perſpicuum eſt: neque enim Iſraëlitæ dum comederent agnum, ibant in Palæſtinam, vt ibi quærerent agnum; ſed comedebant agnum, quem præſentem habebant,

habitu

habitu tamen viatorum, quia paulò pòſt iter facturi erant ad terram promiſſionis.

TERTIVM teſtimonium ſumit ex homil. 24. in priorem ad Corinthios, vbi Chryſoſtomus ait: *Quid eſt panis? corpus Chriſti*: *Ergo*, inquit Petrus Martyr, *panis eſt corpus Chriſti; ergo verus panis manet in Euchariſtia.* RESPONDEO; Chryſoſtomus non de pane materiali, ſed de pane conſecrato prædicat corpus Chriſti: veriſſimè autem panis conſecratus non eſt panis communis, ſed panis vitæ, id eſt, corpus Chriſti. Vnde ibidem Chryſoſtomus diſertis verbis dicit, in calice ſacro illud eſſe, quod ex latere Chriſti fluxit, id eſt, ſanguinem eius.

QVARTVM teſtimonium ſumit ex eadem homilia, vbi Chryſoſtomus dicit, Euchariſtiam eſſe cibum aquilarum, iuxta illa verba Domini: *Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* proinde more aquilarum debere nos in altum euchi, & ad Chriſtum accedere. Hinc autem nititur oſtendere Petrus Martyr, Chriſtum non eſſe quærendum in altari. SED fruſtrà nititur. Chryſoſtomus enim loquitur de aſcenſione non in cœlum corporale, ſed in Deum, ac res æternas, & ſpirituales, neglectis terrenis curis, quod ſanè facit, qui Chriſtum quærit, eique adhæret, vbicunque tandem is ſit.

QVINTVM teſtimonium ſumit ex homil. 27. in priorem ad Corinth. vbi panem, & calicem vocat Euchariſtiam. SED ad hoc iam ſæpe reſponſum eſt: vtitur enim Chryſoſtomus verbis Pauli.

SEXTVM teſtimonium eſt in homil. 20. in poſteriorem ad Corinthios, vbi Chryſoſtomus dicit, nõ ſolùm Euchariſtiam eſſe corpus Domini, ſed etiam pauperes eſſe corpus Domini, de quibus Dominus ait: *Quod vni ex minimis iſtis feciſtis, mihi feciſtis.* At pauperes non ſunt corpus Chriſti niſi repræſentatiuè; ergo & Euchariſtia ſolùm repræſentatiuè corpus eſt Chriſti. RESPONDEO; Non dicit Chryſoſtomus eodem modo corpus Chriſti eſſe pauperes, quo eſt Euchariſtia: & ex aliis eius locis infinitis ſatis iam probatum eſt, Euchariſtiam eſſe ipſum verum Chriſti corpus, quale certum eſt non eſſe pauperes.

SEPTIMVM teſtimonium ſumit ex commentario. Pſalm. 22. Sic enim ibi legimus: *Vt quotidie in ſimilitudinem corporis, & ſanguinis Chriſti panem, & vinum ſecundum ordinem Melchiſedech nobis oſtenderet in Sacramento.*

RESPONDEO; Commentarium in eum Pſalmum, ſine dubio non eſſe Chryſoſtomi, immò neque Græci alicuius; phraſis enim Latina eſt, & cùm res, tum verba longiſſimè abſunt à ſcriptis Chryſoſtomi: poteſt tamen reſponderi, (cuiuſcunque ſit illa ſententia) panem, & vinum in Sacramento oſtendi quoad externam ſpeciem. Nam vt ſuprà diximus, etiam more Scripturarũ res denominantur ab exteriore ſpecie: quomodo ſerpens æneus vocatur ſerpens, & Angeli qui apparebant in forma humana, paſſim dicuntur in Scriptura homines. Neq; negamus panem Euchariſtiæ ſimilitudinem gerere corporis Domini, quoniam eius Sacramentum eſt, licet ſimul etiam doceamus, præſens Domini corpus, non abſens eo Sacramento ſignificari. Porrò ille auctor panem, & vinum appellare voluit Euchariſtiam, non corpus, & ſanguinem, quia exponebat illa verba Salomonis: *Venite comedite panes meos, & bibite vinum, quod miſcui vobis.*

OCTAVVM teſtimonium ſumit ex libro, ſiue epiſtola ad Cæſarium Monachum, vbi legimus, panem poſt conſecrationem non vocari amplius panem, licet natura panis in ipſo permaneat.

RESPONDEO; Nihil eiuſmodi vnquam ſcripſiſſe Chryſoſtomum: neque enim in toto Chryſoſtomi opere vllus eſt liber, vel epiſtola ad Cæſarium. Verba autem huius auctoris (quicunq; ille fuerit) eandem prorſus ſententiam habent cum ſententia Theodoreti, & Gelaſij; ideò, quod poſtea ad illos reſpondebimus, idem & huic reſponderi poterit: nolo enim cum Chryſoſtomo miſcere teſtimonia incerta, & nullius auctoritatis.

NONVM teſtimonium ſumit ex homil. II. in Matth. vbi ſic legimus: *Si ergo hæc vaſa ſanctificata ad priuatos vſus transferre ſic periculoſum eſt, in quibus non verum corpus Chriſti, ſed myſterium corporis eius continetur; quantò magis vaſa corporis noſtri, quæ ſibi Deus ad habitaculum præparauit, non debemus locum dare Diabolo agendi in eis, quod vult.*

RESPONDEO; Non dubium eſt, opus homiliarum imperfectum, vnde ſumptum eſt ab aduerſariis teſtimonium, non eſſe Chryſoſtomi: nec minus certum eſt, opus illud variis erroribus ſcatere. Id annotauit Eraſmus in præfatione; idem fatetur Petrus Martyr; & omnes, qui legerint, facilè iudicabunt. Porrò verba illa: *In quibus non eſt verum corpus Domini, ſed corpo-*

corporis eius myſterium continetur: ab aliquo Berengarij diſcipulo inſerta illi homiliæ eſſe videntur. Nam non ſunt in omnibus exemplaribus, vt ibidem ad marginem annotatur: & præterea ad rem non faciunt. Nam loquebatur auctor homiliæ de vaſis ſacris templi Salomonis, quæ Balthaſar tranſtulit ad prophanum vſum; & propterea regnum, & vitam perdidit. In illis autem vaſis, non ſolùm non erat verum corpus Domini, ſed nec myſterium eius. Denique conſtat opus illud multis modis corruptum à variis hæreticis, & varia hinc inde inſerta habere. Id quod rectè probat Sixtus Senenſis lib. 4. Bibliothecæ ſanctæ, pag. 413. tribus argumentis. PRIMO, quia in quibuſdam antiquiſſimis exemplaribus non inueniuntur hi errores. SECVNDO, quia ſi auferantur, nihil perit de ſenſu & contextu verborum. TERTIO, quia non ſolùm ſunt in hoc libro errores diuerſiſſimorum hæreticorum, vt Montani, Donati, Manichæi, Arij, Pelagij, Berengarij; ſed etiam inueniuntur contrariæ ſentẽtiæ, & planè Catholicæ, & præſertim aduerſus Arianos: id enim argumentum eſt manifeſtum, non eſſe illa omnia eiuſdem auctoris. Habemus igitur, nihil ſolidi ex vero Chryſoſtomo ab hæreticis adferri potuiſſe, cùm tamen nos tã multa ex indubitatis eius libris attulerimus pro Catholica veritate.

CAPVT XXIII.

Teſtimonium S. Hieronymi.

DIVVS HIERONYMVS æqualis Chryſoſtomi fuit, licet ei aliquandiu ſuperuixerit: obiit anno Domini CD.XXII. cùm obiiſſet Chryſoſtomus anno CD.IX. Ex hoc igitur auctore quædam teſtimonia produci poſſunt. PRIMVM eſt in comment. Matt. cap. 26. vbi ſic legimus: *Poſtquam typicum Paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſcha tranſgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech, ſummi Dei ſacerdos panem, & vinum offerens fecerat: ipſe quoq; veritatem ſui corporis, & ſanguinis repræſentaret.*

Hunc locum etiã hæretici pro ſe adducunt, vt Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 210. propter illam vltimam voculam, *repræſentaret*; ſed locus planè noſter eſt totus. Nam repræſentare apud Hieronymum, exhibere reipſa ſignificat,

ficat, vt ſuprà diximus in teſtimoniis Tertulliani: qua ſignificatione vtitur etiam AMBROSIVS lib. 1. de officiis, cap. 36. cùm ait: *Intellige prius, quæ habētur in ferculis dapes, & tunc mitte manum, vt quæ legis, vel accipis à Deo, tu operibus exequaris, & collatam in te gratiam officiis repræſentes*: vbi pro eodem accipit, exequi, & repræſentare.

Sic accepiſſe Hieronymum, patet PRIMO ex eo, quod opponit typicum Paſcha Iudęorum vero Sacramento Paſchatis Chriſtianorum. Nam ſi Euchariſtia ſolùm repręſentaret corpus Chriſti in ſymbolo, & non reipſa; nulla eſſet cauſſa cur diceretur verum Sacramentum, & cur opponeretur typico: nam etiam Paſcha Iudæorum repræſentabat in ſymbolo corpus Chriſti. SECVNDO patet ex eo, quod dicit Melchiſedechum offerendo panem, & vinum præfiguraſſe; Chriſtum autem inſtituendo Euchariſtiam repręſentaſſe corporis veritatem: vbi antitheſis requirit, vt Chriſtus exhibuerit corporis veritatem, cuius figura in Melchiſedechi oblatione præceſſerat. Quod ipſe idem clarius exponit in commentario Pſal. 109. *Quomodo*, inquit, *Melchiſedech Rex Salem obtulit panem, & vinum, ſic & tu offeres corpus, & ſanguinem tuum, verum panem, & verum vinum. Iſte Melchiſedech iſta myſteria, quæ habemus, tradidit nobis. ipſe eſt, qui dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, &c.* Hîc videmus apertè opponi pani, & vino Melchiſedechi corpus, & ſanguinem Chriſti, quæ dicuntur verus panis, & verum vinum, non ratione naturæ, ſed ratione effectus; quomodo idem Dominus ait: *Ego ſum vitis vera.* Nam alioqui etiam panis Melchiſedechi fuit veriſſimus panis, ſi naturam ſpectes.

SECVNDVM teſtimonium eſt in epiſt. ad Hedibiam, quęſt. 2. *Nos*, inquit, *audiamus, panem, quem fregit Dominus, deditq́ue diſcipulis, eſſe corpus Domini Saluatoris.* Et infrà: *Nec Moſes dedit nobis panem verum, ſed Dominus* IESVS *ipſe conuiua, & conuiuium, ipſe comedens, & qui comeditur.*

Hunc etiam locum pro ſe Petrus Martyr adducit, quia nomen panis in hoc teſtimonio legit: ſed locum eſſe pro nobis, dubium eſſe non poteſt, tum quia declarat Hieronymus panem illum non eſſe panem materialem, ſed ipſum Domini corpus; tum quia non verè diceret, Moſem non dediſſe panem verum, id eſt, Chriſti corpus, ſi Euchariſtia non eſſet corpus Chriſti, niſi ſignificatiuè.

TERTIVM teſtimonium eſt in comment.1.cap. ad Epheſ. *Dupliciter*, inquit, *caro Chriſti, & ſanguis intelligitur, vel ſpiritualis illa, atque diuina, de qua ipſe dixit; Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: vel caro, & ſanguis, quæ crucifixa eſt, & qui militis effuſus eſt lancea. Iuxta hanc diuiſionem & in Sanctis eius diuerſitas ſanguinis, & carnis accipitur: vt alia ſit caro, quæ viſura eſt ſalutare Dei, alia caro, & ſanguis, quæ regnum Dei non queant poſſidere*. Hæc ille. Vbi diſtinguit carnem, quæ eſt in Euchariſtia, ab illa, quæ fuit crucifixa, ſolùm quoad accidentia, nimirum quod in cruce fuit caro paſſibilis; in Euchariſtia ſit impaſſibilis, & ſpiritali ac diuino quodam modo ſe habens: quemadmodum diſtinguitur caro noſtra mortalis, ab ipſa noſtra carne immortali, qualis erit poſt reſurrectionẽ. Nec poteſt reſponderi, carnem ſpiritalem, quæ eſt in Euchariſtia, ſolùm eſſe in ſigno, & non reipſa: nã ſi ita acciperet, deſtrueret id, quod aſtruere volebat, veram carnẽ reſurrecturam, contra Origeniſtas. Deinde caro Chriſti, vt in Euchariſtia ſignificatur, non poteſt diſtingui ab ea, quæ fuit in cruce, nec vocari diuina; Euchariſtia enim Sacramentum eſt, ſiue ſymbolum paſſionis Chriſti: non ergo Hieronymus diſtingueret vnam ab alia, ſi de ſymbolo tantùm loqueretur. Neque etiam reſpondere poſſunt aduerſarij, Hieronymum nõ loqui de Euchariſtia, ſed de ſpirituali manducatione carnis Domini, de qua intelligunt ipſi verba Domini ab Hieronymo citata. Hoc, inquam, reſpondere non poſſunt: nam verba Domini ſecundum aduerſarios intelliguntur de carne Domini, vt fuit in cruce, quæ per fidem manducatur ſpiritualiter, cui manducationi adiunxit poſtea Dominus, vt ipſi dicunt, ſymbola externa. At Hieronymus diſtinguit carnem Domini, quæ verè eſt cibus, & quam manducamus, à carne crucifixa; ergo non loquitur de manducatione per fidem, ſed de vera, & reali, vt diximus.

QVARTVM teſtimonium eſt in commen. cap.1. ad Titum, vbi cùm dixiſſet, oportere ab officio coniugali eos abſtinere, qui corpus Domini ſuſcipere volunt, & attuliſſet exemplum Achimelech, qui noluit Dauidi panes ꝓpoſitionis dare manducandos, niſi prius audiuiſſet, cum ab vxore ſe aliquandiu continuiſſe, ſubiungit: *Tantum intereſt inter panes propoſitionis, & corpus Chriſti, quantum inter imaginem, & veritatem; inter exemplaria verorũ, & ea ipſa, quæ per exemplaria præſigu-*

præfigurabantur. Hic ſanè locus apertiſſimus eſt. Nam ſi in Euchariſtia eſt ipſa veritas, quæ per panes propoſitionis figurabatur; certè non eſt in Euchariſtia panis materialis ſignificans corpus Chriſti, ſed ipſum verũ corpus: id enim omnium conſenſu eſt veritas per illos panes adumbrata. Quod autem Petrus Martyr dicit, Euchariſtiam vocari ipſam veritatem, quia eſt ſymbolum clarius, quàm fuerint panes propoſitionis; ſuprà refutatum eſt, cùm ageremus de figuris.

Porrò ex Hieronymo quædam loca adducit Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, obiecto.207.208.& 209.in quibus videtur Hieronymus dicere, nõ manducari corpus Chriſti ab impiis. SED nihil ea loca concludunt: nam loquitur de manducatione vtili, & fructuoſa, id eſt, quæ reuera ſpiritualiter nutriat, ac reficiat. Loca, quæ ipſi citant, ſunt in commen. in cap. 66. Iſaiæ, in cap.22. Hieremiæ, & in cap.8. Oſeæ, quibus locis opponi debet commentarius in 1.cap.Malachię, vbi diſertis verbis Hieronymus dicit, ab impiis pollui menſam Domini, dum immundi ipſi mundiſſimum ſanguinem bibunt.

CAPVT XXIV.

Teſtimonium S. Auguſtini.

SANCTVS AVGVSTINVS proximè S. Hieronymum ſequitur, quippe qui eius amiciſſimus fuit, & annos circiter decem illi ſuperuixit: obiit enim teſte Proſpero in Chronico Auguſtinus anno Domini CD. XXXIII. cùm obiiſſet Hieronymus, eodem Proſpero auctore, anno CD.XXII. Hunc autem Patrem Caluinus totum ſuum eſſe mentitur lib. 4. Inſtit.cap.17. §.28. Eundem Petrus Martyr, & ceteri Caluiniſtę pręter ceteros omnes citant, ac ſuum eſſe iactant: vt etiam olim Berengarius teſte Guitmundo lib. 2. ſolum Auguſtinum non reſpuebat. Proferam igitur ad hanc eorum iactantiam comprimendam, teſtimonia ex omnibus omninò tomis operum Auguſtini.

Ac primum ex PRIMO tomo teſtimonium habemus in li. 9.confeſs.cap.13. *Tantummodò,* inquit, *memoriam ſui ad altare tuum fieri deſiderauit, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam, qua deletum eſt chyrographum, quod erat contrarium nobis.* Et infrà: *Ad cuius precij noſtri Sacramentum ligauit ancilla*

cilla tua animam ſuam vinculo fidei. Hæc ille. Qui per victimam, qua deletum eſt chyrographum contrarium nobis, nō poteſt intelligere, niſi veram Chriſti carnem, quæ pro nobis immolata fuit in cruce; neque enim panis eſt eiuſmodi victima: & cùm dicit eam victimam diſpenſari ex altari, apertiſſimè indicat, carnem Chriſti non tantùm fide, ſed etiam manibus, & ore ſuſcipi. Denique cùm dicit ſanctam Monicam alligaſſe animam ſuam vinculo fidei, ad Sacramentum corporis Domini, manifeſtè ſignificat in eo Sacramento non eſſe nudum ſignum, ſed ipſum etiam verum Domini corpus: neque enim alligaſſet mulier ſapientiſſima animam ſuam pani, vt per eum ſecura eſſet.

In SECVNDO tomo in epiſt.44. ad Maximum, cùm Maximus homo gentilis obieciſſet Auguſtino, quòd Chriſtiani in abditis locis Deum ſuum ſe videre credant: nihil omninò reſpondit. Nam neque negare poterat Chriſtum videri in Sacramento altaris, cùm ipſe idem dicat lib.3. Trinitat. cap.10. in ſpecie panis Dominum oculis apparere mortalium: neq; tamen tutum, aut æquum putauit homini gentili explicare hoc myſterium. At certè ſi non niſi in ſigno Chriſtus in Euchariſtia adeſſet, potuiſſet, & debuiſſet obiectionem illam refellere.

Exſtat teſtimonium in epiſt.86. ad Caſulanum, vbi reprehendit Auguſtinus quēdam Vrbicum, qui dixerat, ita mutatum eſſe Teſtamentum vetus in nouum, vt cederet pecus pani, & ſanguis poculo: D*icit*, inquit, *ceſſiſſe pani pecus, tanquā neſciens, & tunc in Domini menſa panes propoſitionis poni ſolere, & nunc ſe de agni immaculati corpore partem ſumere; dicit ceſſiſſe poculo ſanguinem, non cogitans etiam nunc ſe accipere in poculo ſanguinem.* Et infrà: *Quantò ergo meliùs, & congruentiùs vetera tranſiſſe, & noua in Chriſto facta eſſe ſic diceret, vt cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis pani, pecus pecori, ſanguis ſanguini?* Hæc ille. At certè ſi vera eſſet aduerſariorum ſentētia, Vrbicus ille rectiſſimè dixiſſet: nam verè ceſſiſſet pecus pani, & ſanguis poculo. Quod enim ad ſignum attinet, in pecore illo non minus fuiſſet Chriſtus, quàm in noſtro pane: & ſanguis Domini non minus fuiſſet in ſanguine illo, quàm in noſtro vino. Quocirca tūc habuiſſent Chriſtum in pecore, quē nos habemus in pane; & ſanguinem in ſanguine, quem nos habemus in vino: ac per hoc ceſſiſſet

pecus

pecus pani, non pecus pecori; & ſanguis poculo, non ſanguis ſanguini. Vult igitur Auguſtinus ita eſſe omnia mutata, vt pro pane propoſitionis panem cœleſtem habeamus; pro pecore irrationali, agnum Dei; pro ſanguine brutorum animātium, ſanguinem Chriſti

Idem in epiſt.118. cap.3. dicit, Euchariſtiæ deberi ſingularem venerationem: & ibidem comparat eos, qui ex deuotione accedunt quotidie ad hoc Sacramentum, vel ex deuotione etiam aliquando non accedunt, cum Zachæo; & Centurione, quorum alter Dominum excepit in domum ſuam gaudens, alter dixit: *Domine non ſum dignus*, quę comparatio frigida, & inepta eſſet, ſi nihil niſi ſignum corporis Domini ſumeremus.

In epiſt.120. ad Honoratum, cap.27. idem Auguſtinus exponens illud Pſal.21. *Manducauerunt, & adorauerunt omnes diuites plebis. Et ipſi*, inquit, *adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore, & ſanguine eius, ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quia non imitantur: manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes.* Hoc loco Auguſtinus apertè dicit, homines ſuperbos accipere de menſa Domini, corpus Domini, & adorare, ſed non ſaturari. Ex quo ſequitur, vt per corpus Domini non intelligat ſignum corporis, id eſt, panem, quia panis non adoratur: nec intelligat corpus Domini, vt eſt in cœlo, ſed vt eſt in altari; quia dicit ſumi ex menſa Domini, & ſumi ab impiis. Vide etiam epiſt.162. & 163.

In TERTIO tomo ſunt duo alia teſtimonia. VNVM eſt lib. 3. de Trinitate, cap.4. vbi cùm dixiſſet aliter ſignificari Chriſtum per linguam, & voces ſcriptas, aliter per Sacramentum corporis, & ſanguinis, ſubiungit: *Nec linguam quippe, nec membranas, nec atramentum, nec ſignificantes ſonos lingua editos, nec ſigna literarum conſcripta pelliculis, corpus Chriſti, & ſanguinem dicimus, ſed illud tantùm, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece myſtica conſecratum, ritè ſumimus ad ſalutem ſpiritualem in memoriam pro nobis Dominicæ paſſionis.* Hæc ille. At certè ſi Euchariſtia tantùm eſſet corpus Chriſti ſignificatiuè, cur non poſſent corpus Domini vocari verba ipſa, ſeu ſcripta, ſeu pronunciata, quæ clariſſimè idem corpus ſignificant?

Sed paulò pòſt idem Auguſtinus ſubiungit: *Quod cùm per manus hominum ad illam viſibilem ſpeciem perducitur, non ſanctifi-*

ſanctificatur, vt ſit tam magnum Sacramentum, niſi operante inuiſibiliter Spiritu Dei: cùm hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur, &c. Vbi dupliciter aſſeritur ab Auguſtino veritas corporis Domini. PRIMO, quia dicit, operãte inuiſibiliter Spiritu ſancto fieri hoc Sacramentum: nec enim illa operatio neceſſaria eſſet, ſi tantùm ſignificatiuè eſſet Euchariſtia corpus Domini. SECVNDO, quia numerat hanc operationem inter miracula: ibi enim de miraculis agit, ac multa profert exempla, vt de pluuia ab Helia impetrata, de tonitruis in monte Syna, de aqua mutata in vinũ à Chriſto, de virga Aaron quæ floruit, & de virga Moſis verſa in draconem. Quæ porrò mirabilis operatio in confectione huius Sacramenti eſſe poteſt, ſi nihil omninò fit?

Ex his refelli poteſt ſolutio Petri Martyris, quam ad hunc locum adhibet in lib. contra Gardinerum, parte 4. dicit enim operari inuiſibiliter Spiritum ſanctum in hoc Sacramento; tum quia Sacramenta à ſolo Deo inſtituuntur, tum quia efficacia Sacramenti, qua mentes noſtræ excitantur, à Spiritu ſancto eſt. SED ſunt hæc mera effugia. Nam Sacramenti inſtitutio, & etiam confectio, ſi nihil ſit niſi ſignum, nullam requirit inuiſibilem operationem Spiritus ſancti: operatio autem, qua mentes noſtrę excitantur ad fidem, in mentibus noſtris eſt, non in Sacramento.

ALTERVM teſtimonium eſt lib.3. Trinitat. cap.10. vbi ſic ait: *Illas etiam nubes, vel ignes quomodo fecerint, vel aſſumpſerint Angeli ad ſignificandum quod annunciabant, etiamſi Dominus, vel Spiritus ſanctus illis formis oſtendebatur; quis nouit hominum? ſicut infantes non nouerunt, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione conſumitur, vnde vel quomodo conficiatur, vnde in vſum religionis aſſumatur. Et ſi nuſquam diſcant experimento vel ſuo, vel aliorũ, & nunquam illam ſpeciem rerum videant, niſi inter celebrationem Sacramentorum, cùm offertur, & datur, dicaturq́; illis auctoritate grauiſſima, cuius corpus, & ſanguis ſit, nihil aliud credent, niſi omninò in illa ſpecie Dominum oculis apparuiſſe mortalium, & de latere tali percuſſo liquorem illum omninò fluxiſſe.* Hæc ille. Vbi diſputat de formis, in quibus Angeli, vel Deus apparuerunt in Teſtamento veteri. Ac vt oſtendat nos ignorare, quomodo illæ formæ factæ ſint, & tamen certò credere, in illis Deum vel Angelos apparuiſſe; aſſumit ſimilitudinem ab

Pp Eucha-

Euchariſtia: ignorant enim infantes cùm ſacris interſunt, quomodo fiat illa forma, in qua conſecratur Euchariſtia; & tamen certò credunt in illa forma apparuiſſe Dominum, & in calice ſanguinem Domini eſſe, quia dicitur eis, Chriſtum in Euangelio hoc docuiſſe, cùm ait: *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus.*

Habemus autem hinc argumentum firmiſſimum contra aduerſarios. Nam infantes, quibus dicitur auctoritate grauiſſima, in illa forma viſibili eſſe corpus Chriſti, & liquorem qui eſt in calice, eſſe ſanguinem, non credunt illa eſſe corpus, & ſanguinem ſignificatiuè, ſed verè, & propriè: non enim valent ipſi per ſe intelligere iſtos tropos, ſed credunt ſimpliciter id, quod eis dicitur. Vnde Auguſtinus ait: *Nihil aliud credent, niſi Dominum oculis apparuiſſe mortalium in illa ſpecie, & liquorem illum de latere Chriſti omninò fluxiſſe.* Neque dicendum eſt hos infantes falſam fidem habere; tum quia Auguſtinus dicit, illos id credere, quia dicitur eis auctoritate grauiſſima; tum etiam quia ſi falſa eſſet iſta fides, debuiſſent inſtrui, & admoneri, præſertim cùm etiam ipſi eo tempore ad Communionem admitterentur. Præterea comparat Auguſtinus Euchariſtiam cum formis, in quibus Angeli apparebant; ſed in illis formis Angeli verè, & propriè aderant præſentes. Igitur etiam in forma panis verè, & propriè præſens adeſt corpus Chriſti: alioqui nihil valebit comparatio, & tota Auguſtini diſputatio corruet. Vide præterea eundem Auguſtinum libro quarto de Trinitat. capite 14. & in Enchiridio, cap. 100.

In tomo QVARTO habemus teſtimonium in lib. 3. ſuper Leuiticum, quæſt. 57. *Quid ſibi vult,* inquit, *quod à ſanguine ſacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantoperè populus prohibetur, ſi illis ſacrificiis vnum hoc ſacrificium ſignificabatur, in quo vera ſit remiſſio peccatorum: à cuius tamen ſacrificij ſanguine in alimentum ſumendo, non ſolùm nemo prohibetur, ſed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam?* Hæc ille. At certè quæſtio iſta non modò ſuperuacanea, ſed etiam ineptiſſima eſſet, ſi tantùm in ſigno, & ſpiritualiter ſanguinem Domini ſumeremus: non enim prohibebantur Iudæi ſanguinem bibere ſpiritualiter per fidem, ſed corporaliter. Quare Cyprianus, vel quicunque fuit auctor, in ſermone de cœna Domini rectè dixit, nouam eſſe,

&

&inauditam hanc doctrinam, quæ iubet ſanguinem bibi, cùm lex vetus eſum ſanguinis diſtrictiſſimè prohiberet.

In QVINTO tomo exſtat teſtimonium lib.17.de ciuit.Dei, cap.20.in hæc verba: *In alio libro, qui dicitur Eccleſiaſtes, vbi ait; Non eſt bonum homini, niſi quod manducabit, & bibet; quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem menſæ huius pertinet, quam ſacerdos ipſe mediator Teſtamenti noui exhibet ſecundum ordinem Melchiſedech de corpore, & ſanguine? Id enim ſacrificium ſucceſſit omnibus illis ſacrificiis veteris Teſtamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Pſalm.39.eiuſdem mediatoris per prophetiam agnoſcimus; Sacrificium, & oblationem noluiſti, corpus autem aptaſti mihi: quia pro illis omnibus ſacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus miniſtratur.* Hæc ille. Quo loco non poteſt Auguſtinus loqui de ſigno corporis, ſed de ipſo vero corpore, cùm dicit offerri & miniſtrari illud corpus, quod ſucceſſit ſacrificiis antiquis: nam etiam illa erant ſigna corporis Domini. Ac præterea illud corpus offerri, & miniſtrari dicit Auguſtinus, de quo ſcriptum eſt in Pſal.39. *Corpus autem aptaſti mihi*: quod quidem verum, & naturale corpus fuiſſe, nemo negat. Neque poſſunt aduerſarij reſpõdere, loqui Auguſtinum de vero corpore, ſed quod fide tantùm percipiatur; nam cùm ait: *Offertur, & miniſtratur*, apertiſſimè loquitur de corporali tractatione corporis Domini. Vide etiam de hac re expoſitionem eiuſdem Auguſtini in Pſal.39. vbi vocat corpus, quod nôrunt fideles, & quod ſumunt in Euchariſtia, completiuũ omnium veterum ſacrificiorum.

In SEXTO tomo lib.12. contra Fauſtum, cap.10. dicit, fideles eum ſanguinem ore percipere, quo redempti ſunt. & cap. 20. dicit, nunc bibi, quod ex latere Chriſti manauit. & lib.2. contra aduerſar.legis, & prophet.cap.9. *Mediatorem*, inquit, *Dei, & hominum hominẽ Chriſtum* IESVM *carnem ſuam nobis manducandam, bibendumq; ſanguinem dantem fideli corde, atq; ore ſuſcipimus: quamuis horribilius videatur humanam carnem manducare, quàm perimere; & humanum ſanguinem potare, quàm fundere.* Hæc ille. Vbi NOTANDVM eſt, quod dicit, non ſolùm corde, ſed etiam ore ſumi à nobis carnem Domini.

In SEPTIMO tomo lib.2. contra literas Petiliani, cap.37.

Aliud eſt Paſcha, quod adhuc illi de oue celebrant: aliud autē quod nos in corpore, & ſanguine Domini accipimus. Hæc ille. Vbi opponit Agno Paſchali corpus Domini, quod ſumimus in Euchariſtia; quod certè non faceret, ſi de ſigno corporis, non de vero corpore loqueretur: nam etiam ille agnus erat corpus Domini ſignificatiuè, & expreſſiùs, quàm panis. Vide etiam lib.1.contra Creſconium, cap.25. & lib.1. de peccat. meritis, cap.24.

In OCTAVO tomo ſunt apertiſſima teſtimonia. In Pſal.33. conc.1. explicans Auguſtinus titulum Pſalmi, in quo ſcriptum erat: *Et ferebatur in manibus ſuis: Hoc,* inquit, *quomodo poſſet fieri in homine quis intelligat? quis enim portatur manibus ſuis? Manibus aliorum poteſt portari homo; manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipſo Dauid ſecundum literam non inuenimus, in Chriſto autem inuenimus. Ferebatur enim Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum, ait; Hoc eſt corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus ſuis.*

Ad hunc locum dignatus eſt Caluinus reſpondere lib.4. Inſtit. cap.17.§.28. qui tam multa teſtimonia omnium Patrum, & ipſius Auguſtini alto ſilentio præteriit. Dicit igitur, Chriſtum, ſeipſum manibus ſuis tuliſſe, ſed impropriè, ac figuratè, quia nimirum Sacramentum corporis ſui ferebat. Id autem probat, quia Auguſtinus conc.2. in eundē Pſalmum rem eandem repetens, addidit particulam, *Quodammodò*; ſic enim ait: *Quomodo ferebatur in manibus ſuis? quia cùm commendaret ipſum corpus ſuum, & ſanguinem, accepit in manus ſuas, quod nôrunt fideles, & ipſe ſe portabat quodammodò, cùm diceret; Hoc eſt corpus meum.* Eandem etiam ſolutionem adhibet ad hunc locum Petrus Martyr.

SED facilè refelluntur. Nam Auguſtinus non ſolùm dicit, Chriſtum ſuis ipſius manibus portatum, ſed addit rem iſtam eſſe difficillimam, & impoſſibilem aliis hominibus; ſic enim ait: *Quomodo poſſet fieri in homine, quis hoc intelligat?* & rurſus: *Manibus aliorum portari poteſt homo; manibus ſuis nemo portatur.* At quàm facilè eſt, vt quis ſeipſum in ſigno portet? certè cùm princeps monetam ſuam in ſacculo portat, ſeipſum portat in ſigno, cùm in ea moneta imago ipſius inueniatur impreſſa, & vnuſquiſque noſtrûm, cùm literas ad ſe datas legit, vbi nomen ſuum ſcriptum habet, nónne ſeipſum in ſigno portat?

portat? Cùm igitur tam frequenter, & vſitatè hoc fiat, cur diceret Auguſtinus id non poſſe fieri, & vix etiam intelligi, ſi de ſigno tantùm loqueretur?

SED inquit Petrus Martyr: *Nemo poteſt ſe portare, quomodo Chriſtus ſe portabat, quia nemo poteſt Sacramentum inſtituere, & eo modo ſeipſum in Sacramento portare.* At RESPONDEO; Nemo poteſt Sacramentum inſtituere, quatenus Sacramentum eſt inſtrumentum gratiæ conferendæ, vel infallibile ſignum eiuſdem gratiæ: ſed benè poteſt inſtituere, quatenus eſt ſimplex alicuius rei ſignum. Chriſtus autem ſi portare ſe ipſe dicebatur, quia Sacramentũ portabat; ideò dicebatur ſe portare, quia Sacramentum illud erat ſignum ipſius, non quia erat inſtrumentum gratiæ, vt etiam ipſi fatentur, qui dicunt Sacramentum corporis Domini vocari corpus Domini, quia nomen rei ſignatæ aliquando tribuitur ſigno. Quicunq; ergo portat imaginem ſuam à ſe depictam, ille non minus ſe ipſe portat, quàm ſe Chriſtus portaret, ſi vera eſt ſententia aduerſariorum.

Addit Petrus Martyr: *Velint, nolint Papiſtæ, non poteſt vllo modo fieri, vt corpus ſuum Chriſtus portauerit propriè, quia duo corpora tunc fuiſſent.* Hoc nimirum eſt, quod illi dolebat, myſterium eſſe ſublimius, quàm vt ipſe illud capere poſſet. Sed ſi Arianus quiſpiam illi diceret, non poſſe fieri, vt vna natura ſit in duabus perſonis diſtinctis reipſa, niſi natura illa geminetur; quid, quæſo, reſpondebit, niſi fide opus eſſe ad iſta intelligenda, quæ humanam rationem ſuperant? idem ergo ſciat à nobis reſponderi de hoc myſterio. Vel ſi Ariano ipſe reſpondeat, diuinam eſſentiam ob ſuam infinitatem poſſe eſſe in pluribus perſonis re diſtinctis: & nos ei dicemus, corpus Chriſti ob omnipotentiam Chriſti poſſe ſimul ſtatui in diuerſis locis. Sed de hoc in ſequenti libro diſſeremus.

Ad illud igitur obiectum ex particula *quodammodò*, reſpõdeo, illam particulam ſignificare Chriſtum non ſe portaſſe in propria ſpecie, ſed in aliena, nec ſe portaſſe quomodo ordinariè portantur corpora humana, nimirum magno labore in humeris, vel alio ſimili modo, ſed myſticè, & ſacramentaliter, ſic tamen, vt verè ſub eo myſterio corpus eius contineretur. Ac breuiter quidquid illud *quodammodò*, ſignificet, id nobis hoc loco ſufficit, non ſignificare, *in ſigno*, vel *figuratè*, vt oſtendimus.

Alivs inſignis locus eſt in commen.Pſal.98.vbi explicans illud: *Adorate ſcabellum pedum eius*, dicit, ſcabellum pedum Domini eſſe terram, iuxta illud Iſaiæ 66. *Terra autem ſcabellum pedum meorum:* & quærit quomodo liceat terram adorare ſine impietate: *Fluctuans*, inquit, *conuerto me ad Chriſtum, quia ipſum quæro hîc, & inuenio, quomodo ſine impietate adoretur terra, adoretur ſcabellum pedũ eius: ſuſcepit enim de terra terram, quia caro de terra eſt, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipſa carne hîc ambulauit, & ipſam carnem manducandam nobis ad ſalutem dedit; nemo autem illam carnem manducat, niſi prius adorauerit; inuentum eſt, quemadmodum adoretur tale ſcabellum pedum Domini., vt non ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando.* Hæc ille.

Reſpondet Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum parte 4. loqui S. Auguſtinum de vera, & propriè dicta carne Domini, quam ſpiritualiter ore fidei manducamus, & quam in cœlo exiſtentem adoramus: atq; ibidem obiter notat, impios ſecundum Auguſtinum non manducare carnem Domini, quia impij non adorant Chriſti carnem; & ſecundum Auguſtinum nemo eam carnem comedit, niſi prius adorauerit.

At falſus iſte Martyr, non bene legit Auguſtinum, & ideò audacter colligit ex Auguſtino omninò contraria iis, quę Auguſtinus ſcripſit. Nam in Pſal.21.conc.1. de diuitibus ſuperbis & impiis, inquit Auguſtinus: *Manducauerunt corpus humilitatis Domini ſui etiam diuites, non ſicut pauperes ſaturati ſunt vſq; ad imitationem, ſed tamen adorauerunt.* & in epiſt.120. ſupra citata: *Et ipſi*, inquit, *adducti ſunt ad menſam Domini, & accipiunt de corpore, & ſanguine eius, ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quia non imitantur.* Hæc ille. Vides igitur ſecundum Auguſtinum impios adorare, & manducare carnem Domini de ipſa menſa, id eſt, de altari acceptam. Ex illis igitur locis hunc locum explicamus, ac ex ipſo Auguſtino docemus loqui ipſum de ipſa manducatione carnis Domini per corporale inſtrumentum, quandoquidem etiam impij eam carnem manducant.

Praeterea ſi tantùm vellet Auguſtinus dicere terram ſine impietate adorari, quia caro Chriſti vt eſt in cœlo, adoratur; ſine cauſſa dixiſſet, eam carnem nobis manducandam datam eſſe. Quorſum enim Euchariſtiæ meminit, ſi non in

ipſa

ipſa Euchariſtia carnem Domini præſentem adoramus? Voluit igitur Auguſtinus oſtendere, carnem ipſam Domini adorari, & quia non habemus aliud argumẽtum illuſtrius, quàm ex quotidiano vſu adorandę Euchariſtię, ideò illius meminit: nam præter iſtam adorationem non facilè poteſt diſcerni, an quis adoret carnem Domini, an ſolam diuinitatem.

DENIQVE probabile eſt Auguſtinum totum hunc locum deſumpſiſſe ex Ambroſio, qui vt ſuprà citauimus, apertè dicit carnem Domini à nobis in myſteriis adorari, vt eam Apoſtoli in propria ſpecie adorârunt: & hoc eſſe adorare ſcabellum pedum Domini. Vide præterea in Pſal. 33. 65. 93. 94. & 100.

In NONO tomo tract. 11. in Ioannem explicans illud: *IESVS autem non ſe credebat eis*, dicit iſtud conuenire Catechumenis, quibus non ſe præbebat Dominus per Euchariſtiam: *Si dixerimus*, inquit, *Catechumeno, Credis in Chriſto? reſpondet, Credo; & ſignat ſe cruce Chriſti, portat in fronte, & non erubeſcit de cruce Domini ſui. Ecce credit in nomine eius. Interrogemus eum, manducas carnem filij hominis, & bibis ſanguinem filij hominis? neſcit quid dicimus, quia IESVS non ſe credidit ei.* Et infrà: *Quò perducit credentes, & baptizatos? ad Manna, ecce dico Manna. Notum eſt quid acceperint Iudæi, populus Iſraël; notum eſt quid illis pluiſſet Dominus de cælo: & neſciunt Catechumeni, quid accipiant Chriſtiani? Erubeſcant ergo, quia neſciunt, tranſeant per mare rubrum, manducent Manna, vt quomodo crediderunt in nomine IESV, ſic ſe ipſis credat IESVS.* Hæc ille. qui etiam lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſ. cap. 26. dicit, Catechumenis dari ſolitum panem ſanctum, qui non eſſet quidem corpus Chriſti, tamen ſanctus eſſet, & ſanctificaret, & Sacramentum etiam dici poſſet, ac proinde ſacræ rei ſignum. Ex his habemus argumentum inſigne. Nam PRIMO, ſi non eſſet in Euchariſtia verum Chriſti corpus, & ſi non manducaretur Chriſti caro, niſi in ſymbolo, & per fidem, non eſſet verum, Chriſtum non ſe credere Catechumenis; nam & illi habent Chriſtum in ſigno, & manducant eum fide; nam & ſignant ſe ſigno crucis, & credunt in Chriſtum. SECVNDO, nulla eſſet ratio cur non daretur eis Euchariſtia, cùm dentur illis alia ſigna clariora, vt ſunt verba Dei ſcripta. TERTIO, potuiſſet etiam ille panis ſanctus dici corpus Domini, vt patet, cùm tamen id Auguſtinus conſtanter neget.

Idem auctor tract.26.in Ioan.explicans illud: *Panis quem ego dabo,caro mea eſt: Hoc,*inquit,*quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro,quod non capit caro,&c.*At profectò facillimè caperet caro,panem eſſe carnem ſignificatiuè.Vide etiam tract.27.& 31. in Ioan.

In tomo DECIMO ſerm.2. de verbis Apoſtoli: *Audiuimus Veracem Magiſtrum,diuinum Redemptorem, humanum Saluatorem commendantem nobis precium noſtrum ſanguinem ſuum: loquutus eſt enim de corpore,& ſanguine ſuo,quod corpus dixit eſcam,& ſanguinem potum,Sacramentum fidelium, agnoſcunt fideles.*Hæc ille.Vbi ſanè loquitur de ſanguine ſuo, nõ de figura ſanguinis: nec enim figura eſt precium noſtrum; atque hunc ſanguinem potum eſſe dicit, ſicut etiam corpus eſcam. Ac ne dicerent aduerſarij, potum, & eſcam iſtam ſola fide, ac mente ſumi, adiunxit, Sacramentum eſſe fidelium, quod nôrunt fideles: vbi indicat, eſſe myſterium ſolis fidelibus notum, quomodo corpus Chriſti, & ſanguis ſint eſca, & potus. Quam phraſim,*nôrunt fideles,* in infinitis locis in Auguſtino reperimus,vt lib.10.de ciuitat.Dei,cap.6.in Pſal.39. in Pſal.109.lib.50.hom.42.& alibi.At profectò non eſt arcanum ſolis fidelibus notum,quod Chriſti corpus,&ſanguis fide percipiatur: id enim publicè prædicatur etiam gentilibus,& notiſſimum erat non ſolùm fidelibus, ſed etiam Catechumenis. Intelligit igitur Auguſtinus id, quod Eccleſia Catholica intelligit, arcanum eſſe verè mirabile in Euchariſtia, quod nec debet aperiri infidelibus,nec ſine fide intelligi poteſt.

In ſerm.ad Neophytos,vt teſtatur Iuo Carnotenſis Epiſcopus in epiſt.ad Haymericum, &Paſchaſius in epiſt. ad Frudegardum:*Hoc accipite in pane,quod pependit in cruce; hoc accipite in calice,quod manauit de Chriſti latere.* Lib.50.hom.26. monet,vt ſumma diligentia caueant,ne aliqua particula Euchariſtię in terram cadat. Serm.2.de tempore:*Inuitati ſumus ad menſam, Vbi non inuenitur cibus hominum,ſed panis ponitur Angelorum.*Denique citat etiam Gratianus ex Auguſtino in libro ſententiarum Proſperi apertiſſimas ſententias. Vide diſt.2.de conſecratione,can. Nos autem,& can.Hoc eſt quod dicimus. Eaſdem citat Algerus lib.1.cap.5. *Caro,*inquit Auguſtinus, *eius eſt, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus, & ſanguis eius, quem ſub Vini ſpecie, & ſapore potamus.*

Obie-

Obiectiones ex Auguſtino.

VIDEAMVS nunc quid aduerſarij obiiciant ex Auguſtino, ac eodem ordine per Tomos eius progrediamur.

Ex SECVNDO tomo (nam ex PRIMO nihil obiiciunt) proferunt duo loca. VNVM ex epiſt. 23. ad Bonifacium. ALTERVM ex epiſt. 57. ad Dardanum. In epiſt. 23. loquitur Auguſtinus in hæc verba: *Si Sacramenta quãdam ſimilitudinem earũ rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omninò Sacramenta non eſſent: ex hac autem ſimilitudine plerumq; etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundum quendam modum Sacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, Sacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita Sacramentum fidei, fides eſt.*

Producunt hunc locum Caluinus, Petrus Martyr, & omnes alij, ſed ante eos olim protulit etiam Berengarius, & reſponſum ei fuit. quare vt aduerſarij repetunt argumenta ſuorum maiorũ, & nos repetemus ſolutiones maiorum noſtrorum. PRIMO igitur PASCHASIVS in epiſt. ad Frudegardum, & Lantfrancus in lib. contra Berengarium, reſpondent, Sacramentum corporis Domini vocari quodammodò corpus Domini, quia licet in Sacramento Euchariſtiæ ſit verum corpus Domini, quoad ſubſtantiam, nõ tamen eſt ibi eo modo, quo fuit in cruce, niſi per ſimilitudinem: loquitur enim ibi Auguſtinus de paſſione & morte Chriſti, quæ in ſacrificio altaris repræſentatur. Idem itaque eſt, ac ſi dixiſſet, Celebratio myſteriorum altaris eſt quodammodò paſſio Chriſti: non enim eſt verè, ſed tantùm repræſentatiuè paſſio Chriſti; vel ſi dixiſſet, Corpus Domini, vt eſt ſub ſpecie panis, eſt quodammodò corpus in cruce pendens: non eſt enim verè, ſed repræſentatiuè corpus in cruce pendens. Et illuſtrat Lantfrancus rem totam inſigni ſimilitudine. Luc. vlt. Dominus finxit ſe longius ire: quod exponit Auguſtinus lib. contra mendac. cap. 13. vbi dicit, Chriſtum ea fictione ſignificaſſe, ſe ſupra omnes cœlos aſcenſurum. Idem igitur Chriſtus ſui ipſius figura fuit, & dici rectiſſimè poſſet, Chriſtus fingens ſe longius ire, erat quodammodò Chriſtus in cœlum aſcendens.

GVITMVNDVS lib. 2. adhibet duas alias ſolutiones. VNAM, quòd loquatur de Sacramentis veteribus, vt de Manna, vel de pane Melchiſedech, quæ ſecundum quendam mo-

dum erant corpus Domini, quia Sacramenta, id eſt, ſigna, & figuræ corporis Domini. ALTERAM, quòd loquatur de Euchariſtia, quatenus ſignum eſt corporis Chriſti myſtici: nam ipſe idem Auguſtinus tract.26.in Ioãnem dicit, Euchariſtiam eſſe fidelium ſocietatem, quia eſt ſignum, ſeu Sacramentum eius ſocietatis.

Porrò ALGERVS lib.1.cap.5.de Sacram.Euchariſtiæ exponit aliter, nec minus rectè hunc locum Auguſtini. Vult enim loqui Auguſtinum de ſpeciebus panis & vini, quæ ſunt maximè propriè Sacramentum corporis, & ſanguinis Domini, id eſt, ſigna ſenſibilia repræſentantia corpus, & ſanguinem Domini, ac de iis rectiſſimè dictum eſſe, Sacramentum corporis Chriſti eſt quodãmodò corpus Chriſti: neq; enim illæ ſpecies ſunt corpus Chriſti, niſi quodã modo, id eſt, repræſentatiuè. DICES; Non ſolemus ita loqui, vt dicamus ſpecies illas eſſe corpus Domini. RESPONDEO; Nec ſolemus etiã dicere Baptiſmum eſſe fidem: & tamen Auguſtinus hoc loco ait, Sacramẽtum fidei, id eſt, Baptiſmum quodammodò eſſe fidem. Sicut igitur Auguſtinus dicit poſſe Baptiſmum vocari fidẽ, quia eſt Sacramentũ fidei: licet reuera non ſic loqui ſoleant homines ordinariè; ita etiam dicit, Sacramẽtum Euchariſtiæ quodammodò eſſe corpus Domini, quia eſt Sacramentum corporis Domini, licet non ita loqui ſoleamus.

ALTER locus, quem Caluinus, & Petrus Martyr, & alij paſſim obiiciunt, eſt in ep.57.ad Dardanum: *Spacia tolle corporibus, & nuſquam erunt, & quia nuſquam erunt, nec erunt. tolle corpora qualitatibus corporum: non erit vbi ſint, & ideò neceſſe eſt, vt non ſint*. Hinc probare nitũtur, neq; eſſe poſſe corpus Chriſti indiuiſibiliter in Sacramento, vt nos dicimus, neque accidentia panis, & vini ſine proprio ſubiecto.

RESPONDEO; Loquitur Auguſtinus de rebus ſecundum naturæ curſum, non ſecundum omnipotentiam Creatoris; fatemur autem naturaliter non poſſe intra cœlum corpus nõ occupare locum, neque accidentia poſſe ſine ſubiecto exiſtere: ſiue (quod idem eſt) loquitur de corporibus, quæ modum exiſtendi corporalem retinent; vtrum autem poſſit aliquod corpus per omnipotentiam Dei accipere modum exiſtendi ſpirituum, & proinde non occupare locum, non diſputat eo loco Auguſtinus. Sed de toto hoc argumento tractabimus infrà ſuo loco.

Ex

Ex Tertio tomo obiiciunt Primo cap.9. lib.3. de doct. Chriſt. vbi dicit Auguſtinus, Chriſtum inſtituiſſe pauca quædam ſigna, vt Baptiſmum, & Euchariſtiam. Sed locus non eſt ad rem, quia non negamus Euchariſtiam eſſe Sacramentum, & proinde ſignum. Sed negamus nihil eſſe niſi ſignum.

Secundo obiiciunt cap. 16. lib.3. de doctr. Chriſt. vbi dicit, figuratè accipiendam manducationẽ carnis Chriſti. Sed hoc explicatum eſt ſuprà, vbi tractauimus cap.6. Ioannis.

Tertio proferunt cap.19. libri de fide ad Petrum, vbi vocatur Euchariſtia Sacramentum panis, & vini. Sed nulla eſt in hac re difficultas: ſiquidem à materia rectiſſimè poteſt eo modo Euchariſtia nominari.

Qvarto proferũt cap.4. lib.3. de Trinit. vbi ſic legimus: *Apoſtolus potuit ſignificando prædicare Dominum Ieſum, aliter per linguam, aliter per epiſtolam, aliter per Sacramentum corporis, & ſanguinis eius.* Atqui hîc etiam nulla difficultas eſt. Nunquam enim Catholici nõ aſſeruerunt per Sacramentum corporis Domini ſignificari ipſum corpus Domini; ſed præſens, non abſens: id quod Auguſtinus ibidem apertè aſſeruit, cùm ait, aliter ſignificari per hoc Sacramentum, aliter per ſonos, & literas; iſta enim ſunt nuda ſigna rei abſentis, illud eſt ſignum rei præſentis. Vnde ibidem dicit, nec literas, nec ſonos dici corpus Chriſti, licet illud ſignificẽt, ſed tantùm panem conſecratum, corpus Chriſti dici.

Qvinto proferunt ca.10. eiuſdem lib.3. de Trinit. vbi Auguſtinus dicit, panem in altari poſitum peracta pietatis celebratione conſumi: *At corpus Chriſti verũ*, inquiunt, *non conſumitur; igitur verus panis eſt, qui ſumitur, cùm Euchariſtia ſumitur.* Respondeo; Panis, qui in altari ponitur, peracta celebratione conſumitur; nam conſumitur quoad interiorẽ ſubſtãtiam peracta conſecratione; quoad externam verò formam conſumitur, dum manducatur. Nec enim dubium eſt, quin Auguſtinus loquatur de ſymbolo tantùm viſibili: nam loquitur de corporalibus formis, in quibus Deus, vel Angeli apparebant, & cum eis comparat ſymbola Euchariſtiæ.

Ex Qvarto tomo nihil habent. Profert quidem Petrus Martyr vnum locum ex lib. de catechiz. rudib. cap. 26. vbi Sacramenta dicuntur ſignacula viſibilia rerũ inuiſibilium. Sed neq; conſtat an loquatur eo loco Auguſtinus de Euchariſtia, an de Baptiſmo, an de pane benedicto, qui dabatur Catechumenis,

menis, & præterea nunquam negauimus Sacramentum Euchariſtiæ ſignaculum eſſe viſibile rei inuiſibilis, ſed præſentis tamen.

Ex QVINTO tomo nihil etiam habent ſolidi. Proferunt illud lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 5. *Sacrificium viſibile inuiſibilis ſacrificij Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt.* AT locus iſte non facit ad rem, quia loquitur Auguſtinus de ſacrificiis Teſtamenti veteris. ITEM illud lib. 21. cap. 25. vbi Auguſtinus dicit impios non comedere corpus Chriſti. SED loquitur de corpore myſtico, vt ſuprà oſtendimus, cùm explicaremus locum Pauli 1. Corinth. 11.

Ex tomo SEXTO producunt Caluinus, Petrus Martyr, & alij locum illum ex libro contra Adimantum, cap. 12. *Non dubitauit Dominus dicere, Hoc eſt corpus meum; cùm ſignum daret corporis ſui.*

AD hunc locum reſpondent noſtri multis modis. Dicunt aliqui, nec malè, Auguſtinum loqui ex Manichæorum ſententia, vt eos ex propriis ipſorum ſententiis refellat. Ipſi enim cùm Chriſto non tribuerent corpus verum, ſed externa tantùm ſpecie, & apparentia; & quidquid Chriſtus paſſus eſt, dicant, in ſigno & apparentia paſſum: illa etiam verba: *Hoc eſt corpus meum,* in eo ſenſu accipiebant, ac ſi dictum eſſet, Hoc eſt ſignum, & apparentia corporis mei. Conſueuiſſe autem Auguſtinum, diſputare cum Manichæis ex eorum principiis, conſtat ex lib. 2. de bono perſeuerantiæ, cap. 11. & 12. Vbi cùm Auguſtino obiiceretur, quod ſcripſiſſet in libris de libero arbitrio, naturalem eſſe ignorãtiam, & difficultatem, cum qua naſcimur; cùm ipſe contra Pelagianos contrarium aſſereret, nimirum nõ eſſe naturalem, ſed ex peccato primi parentis ortam: reſpondit ſe loquutum in libris de libero arbitrio ex mente Manichæorum, vt eorum errorem redargueret ex ipſa ipſorum ſententia.

ALIA ſolutio eſt, Auguſtinum hoc loco per ſignum intelligere non nudum ſignum, ſed cum quo reipſa coniuncta ſit res ſignificata. Nam explicat illa verba Deuteronom. 12. *Sanguis eſt anima;* ac docet ſanguinem dici animam, non quia ſit anima, ſed quia ſignum ſit animæ; & ad hoc illuſtrandum adfert illam ſententiam, Euchariſtiam appellari corpus Domini, quia eſt ſignum corporis Domini. Porrò ſanguis nõ eſt ſignum animæ abſentis, ſed præſentis: longè enim aliter ſanguis

guis animam demonſtrat, quàm ſtatua principem. Quare idem Auguſtinus quæſt.57.in Leuiticum, explicans, quomodo ſanguis dicatur anima, docet animam dici, quia continet animam. Sic igitur ſanguis animam ſignificat, vt ſimul eam contineat, & cum ea reipſa coniunctus ſit: eodem autem modo Euchariſtiam ſignum eſſe corporis Domini, omnes Catholici fatentur.

TERTIA ſolutio eſt, loqui Auguſtinum de ſigno corporis, vt in cruce immolati: quomodo panis Euchariſtię, de quo Dominus ait: *Hoc eſt corpus meum*, & eſt verè corpus Domini, & ſignum eiuſdem corporis. Sic reſpondet ad alium ſimilem locum Guitmundus lib.2. Vide quæ ſuprà diximus ad teſtimonium ex epiſt.23. nam eadem eſt, meo iudicio, ſententia vtriuſq; loci.

Et hinc etiam ſoluitur, quod proferunt ex lib. 20. contra Fauſtum, cap.21. vbi ſic ait Auguſtinus: *Huius ſacrificij caro, & ſanguis ante aduentum Chriſti per victimas ſimilitudinũ promittebatur: in paſſione Chriſti per ipſam veritatem reddebatur: poſt aſcenſum Chriſti per Sacramentum memoria celebratur.* Hæc ille. Videmus autem hoc loco Auguſtinum manifeſtè loqui de memoria paſſionis, & mortis Domini.

Deniq; ex eodem tomo SEXTO profert Petrus Martyr, & alij teſtimonium Auguſtini lib. 3. cõtra Maximinum, cap.22. vbi dicit, Sacramenta ſigna eſſe rerum, aliud exiſtentia, aliud ſignificantia. SED quid hoc ad rem? quis enim Catholicorũ id non ſemper docuit de Sacramentis in genere, de quibus ibi loquitur Auguſtinus?

Ex tomo SEPTIMO nihil habẽt. Ex tomo OCTAVO duo teſtimonia producunt. PRIMVM ex comment. in Pſalm. 3. *Chriſtus adhibuit Iudam ad conuiuium, in quo corporis ſui figuram diſcipulis commendauit.* RESPONDEMVS, quod ad ſuperiora reſpondimus, loqui Auguſtinum de figura corporis in cruce ſuſpenſi, id eſt, de repræſentatione Dominicæ paſſionis; eodem enim modo Auguſtinus Euchariſtiam figurã corporis vocauit, quo veteres Græci antitypa, de qua voce diximus in teſtimoniis Baſilij.

ALTERVM locum proferunt ex comment. in Pſalm. 98. *Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi eſtis, & bibituri illum ſanguinem, quem fuſuri ſunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendaui vobis, &c.* RESPONDIT olim

Lant-

Lantfrancus lib. contra Berengarium, voluiſſe Auguſtinũ dicere, non idem corpus manducandum, id eſt, nõ eodem modo. Nam corpus in ſpecie mortali, & viſibili aderat tunc præſens; comedendum autem erat in aliena ſpecie, & impaſſibiliter, ac inuiſibiliter ſe habens. Itaque idem erat (vt ait Lantfrancus) & non erat idem; idem quoad ſubſtantiam, nõ idem quoad modum, ſpeciem, & qualitatem. Nam & Apoſtolus 1. Corinth. 15. *Non corpus*, inquit, *quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum*. Vbi ſimiliter intelligit, non idem corpus humanum mori, & ſeminari in ſepulchro, quod poſtea reſurrecturum eſt: non quod non ſit idem corpus numero futurum, quoad ſubſtantiam (idem enim maximè probare volebat) ſed quia non erit idem, quoad qualitates; ſeminatur enim, vt ipſe explicat, corruptibile, & ſurget incorruptibile. Et hunc modum loquendi notauit Auguſtinus in epiſt. 146. Et Ambroſius lib. 2. de Pœnitentia, cap. 10. refert quendam rectè dixiſſe: *Ego non ſum ego*, quia mutauerat vitam, & mores. Et Hieronymus in cap. 1. ad Epheſios, dicit aliam eſſe carnem in Euchariſtia, aliam fuiſſe in cruce; cùm tamen euidenter probatum ſit, eum in Euchariſtia ponere veram carnem, & eandem cum illa, quæ fuit in cruce, quoad ſubſtantiam, licet non qualitate. Denique Dominus ipſe Lucæ 24. diſtinguit ſe ipſe à ſe, cùm ait: *Hæc loquutus ſum vobis, cùm adhuc eſſem vobiſcum*. PORRO hãc fuiſſe mentem Auguſtini, ex illo ipſo loco colligimus. Nam verum corpus Domini ſumi in Euchariſtia, ibidem docet, cùm ait, eſſe ipſam carnem, in qua Dominus ambulauit, & à nemine manducari, niſi prius adoretur. Quomodo autem non idem corpus manducetur, explicat ibidem cùm ait, putaſſe Capharnaitas ſcindendam in particulas Chriſti carnem, & ſic manducandam: ad hanc eñ abſurdam cogitationem reſpondet Dominus, cùm ait: *Non hoc corpus, quod videtis, &c.*

SED obiicit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 220. vnum dilemma: *Cùm Dominus in vltima cœna corpus ſuum diſcipulis dedit, vel erat mortale illud corpus, vel, immortale. Si mortale; non ergo differebat qualitate ab eo, quod tunc videbatur: nec poterat rectè dici, Non hoc corpus, quod videtis, &c. Si immortale, quomodo paulò pòſt mortuum eſt?*

RESPONDEO; In vltima cœna corpus datum diſcipulis, fuiſſe

fuiſſe mortale, ſed datum illis modo immortali, & impaſſibili: vt enim erat ſub ſpecie panis, lædi non poterat, licet alioqui in propria forma pati, & mori poſſet.

Ex tomo NONO multa proferunt teſtimonia, ſed vel leuiſſima, vel alibi explicata. PRIMO illud tractatu 25. in Ioan. *Quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducâſti.* AD hunc locum ſuprà reſpondimus in explicat. cap. 6. Ioannis, loqui Auguſtinum de manducatione Chriſti ſpirituali per fidem Incarnationis, non autem de Euchariſtia.

SECVNDO addunt illud tract. 26. in Ioan. quòd manducârint Hebræi eandem eſcam nobiſcum. AD hoc reſpondimus ſuprà in explicatione figurarum Teſtamenti veteris; quod manducârint eandem ſignificatione, non reipſa.

TERTIO proferunt illud tract. 30. in Ioan. *Corpus Chriſti, in quo reſurrexit, vno in loco eſſe poteſt: veritas eius vbique diffuſa eſt.* SED nõ negat hoc loco Auguſtinus, corpus Domini pluribus in locis eſſe poſſe, ſed negat eius veritatem poſſe reſtringi ad vnum locum, cùm ſit vbique diffuſa: quod veriſſimum eſt. Quale etiam eſſet, ſi quis diceret, Chriſti humanitas vno in loco eſſe poteſt, diuinitas non poteſt.

QVARTO proferunt illud tract. 50. in Ioan. vbi dicit, nunc non adeſſe Chriſtum ſecundum præſentiam carnis. AD hunc locum reſpondimus, cùm tractaremus locum illum: *Me autem non ſemper habebitis;* ac diximus loqui Auguſtinũ de præſentia viſibili.

QVINTO proferunt illud tract. 59. *Illi manducabant panẽ Dominum, Iudas autẽ panem Domini.* AD quem locum reſpondimus, cùm tractaremus cap. 11. prioris ad Corint. vbi demonſtrauimus corpus Domini ab impiis etiam manducari.

SEXTO proferunt illud tract. 10. in epiſtolam Ioannis, vbi Auguſtinus dicit corpus Chriſti naturale eſſe in cœlo, quo ſublatum eſt per aſcenſionem: in terra autem relictũ eſſe corpus Chriſti myſticum, id eſt, Eccleſiam. AT ipſe ſe explicat Auguſtinus; nam ſic ait: *Iam non inuenis loqui Chriſtum in terra.* & ibidem: *Aſcenſurus dixit verba nouiſſima; poſt ipſa verba non eſt loquutus in terra.* Itaq; loquitur de præſentia Chriſti viſibili, & more humano cum hominibus conuerſantis: hoc enim modo non eſt in terra, niſi in corpore ſuo myſtico.

Ex DECIMO tomo PRIMO profert Petrus Martyr, & etiam Caluinus, ex ſermone de verbis Apoſtoli, quod impij non

verè ſumant corpus Domini. SED ad hoc reſpondimus ſuprà, cùm exponeremus cap. II. prioris ad Corinth. vbi diximus, impios dici non manducare, quia non nutriuntur ſpiritualiter: nam ibidem ait Auguſtinus: *Illud manducare refici eſt, illud bibere, quid eſt, niſi viuere?* Ex eodem fundamento ſoluitur quod Petrus Martyr citat ex Auguſtino in ſentẽtiis Proſperi, vbi legimus non manducare panem Domini, nec bibere eius ſanguinem, qui ab illo diſcordat, licet Sacramentum eius accipiat.

SECVNDO profert ex lib.50. homil. ſerm. 26. quod Auguſtinus dicat, æquale eſſe peccatum, ſi quis corpus Domini in terram cadere ſinat, & ſi quis verbum Dei ſibi ex corde permittat effluere. Quæ comparatio non videtur vera, ſi corpus Domini verum, & naturale ſit in Euchariſtia: maius eñ peccatum eſſet ſinere corpus Domini in terram cadere, quàm verbum Chriſti ex corde perire.

RESPONDEO; Non comparat Auguſtinus verbum Chriſti ratione ſoni, aut characterum cum corpore Chriſti, ſed ratione veritatis diuinæ, quæ illis ſonis, & characteribus ſignificatur. Vnde non dicit verbum Dei ex auribus effluere, ſed ex corde: neque dicit idem eſſe peccatum ſi quis Euchariſtiam, & ſi quis Biblia in terram cadere ſinat. Si enim hoc Auguſtinus dixiſſet, tum verè Petri Martyris argumẽtum aliquid valeret. Porrò veritas diuini verbi in multis ſimilis, & æqualis eſt corpori Chriſti. Nam vt illud eſt immortale, impaſſibile, Deo vnitum: ita veritas verbi Chriſti eſt æterna, immutabilis, diuina. Et ſicut illud corpus datur nobis in ſpecie rerum viſibilium, ac terrenarum: ita hæc veritas datur nobis in ſignis externis literarum, & ſonorum. Quare iſta collatio Auguſtini nobis maximè fauet. Nam hinc ſequitur, verè eſſe peccatum, & graue peccatum, ſinere Euchariſtiam in terram cadere, ſicut eſt peccatum, & graue peccatum, conceptam in corde veritatem extingui ſinere: nõ autem eſt peccatum, aquam Baptiſmi in terram proiicere, quæ tamen apud aduerſarios non minus ſancta eſt, quàm Euchariſtia.

VLTIMO proferunt ſermonẽ ad infantes, cuius fragmentum recitat Beda in cap.10. prioris ad Corinthios: *Quod vidiſtis*, inquit, *panis eſt, & calix, quod nobis etiam oculi renunciant: quod autem fides veſtra poſtulat inſtruenda, panis eſt corpus Chriſti, & calix eſt ſanguis.* Et infrà, cùm dixiſſet Chri-

ſtum

ſtum eſſe in cœlo, quærit: *Quomodo eſt panis corpus eius? & calix, vel quod habet calix, quomodo eſt ſanguis eius?* deinde reſpondet: *Iſta fratres ideò dicuntur Sacramenta, quia in illis aliud videtur, aliud intelligitur: quod videtur ſpeciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. Corpus ergo Chriſti, ſi vis intelligere, audi Apoſtolum dicentem; Vos eſtis corpus Chriſti, &c.*

Respondeo; Tota vis huius teſtimonij in duobus poſita eſt. Primo in eo, quod Auguſtinus dicat, panem eſſe id, quod eſt in altari, vt oculi ipſi renunciant. Secundo quod ad quæſtionem; Quomodo panis eſt corpus Chriſti, ſi Chriſtus eſt in cœlo? non reſponderit Auguſtinus per tranſmutationem, aut aliquid eiuſmodi, ſed dixerit, Sacramenta eſſe ſigna quędam viſibilia, & corporalia rerum ſpiritualium, & intelligibilium.

Ad Primum facilè eſt reſpondere. Auguſtinus enim declarat quid ſit, quod eſt in altari, ac dicit, panem eſſe, quoad ſpeciem exteriorem, vt oculi rectè iudicāt; quoad interiorem ſubſtantiam, eſſe corpus Chriſti, vt fides rectè iudicat. Nam ſi Auguſtinus vellet dicere in altari eſſe panem etiā quoad ſubſtantiam, & id probaret teſtimonio oculorum, vt verba eius prima fronte ſonare videntur: repugnaret apertiſſimè Cyrillo, Ambroſio, Nyſſeno, Epiphanio, Gaudentio, Chryſoſtomo, qui diſertis verbis dicunt ſenſus falli, & non eſſe iudicandum ex guſtu, & denique non eſſe panem. Quis autem credat Auguſtinum in re tam magna tot Patribus repugnâſſe? & pręterea ſi repugnâſſet, quomodo nec ipſe vnquam eos reprehendiſſet, nec ipſe ab aliis reprehēſus fuiſſet? Quare cùm verba eius dupliciter exponi poſſint, & vno modo repugnent Patribus ceteris, alio modo cum eis congruant, quis non videt vter ſenſus præferendus ſit? Adde quod non ſolùm aliis Patribus, ſed etiam ſibi ipſe repugnaret, ſi ſenſuum iudicio in hoc myſterio locum dare vellet, vt patet ex tot locis à nobis citatis.

Ad Secundum reſpondeo, Auguſtinum ad quæſtionem, Quomodo panis ſit corpus Chriſti? noluiſſe directè reſpondere, quia non erant auditores capaces; homilia enim illa habebatur ad pueros recens baptizatos: ideò monuiſſe, vt ſimpliciter crederent, panem illum eſſe corpus Chriſti, & operam darent, vt eſſent ipſi corpus Chriſti per fidem, & opera

bona, quia poſtea vbi creuiſſent, & profeciſſent in via Dei, myſteria iſta eis aperirentur. Id ita eſſe patet, quia cùm eſſet propoſitum de corpore Chriſti naturali, quod eſt in cœlo, quomodo ſit in Euchariſtia; ipſe omiſſo corpore Chriſti naturali, tranſiit ad corpus myſticum, ac dixit, Euchariſtiam eſſe ſignum ſocietatis fidelium, & nos eſſe corpus Chriſti, & nos manducare quod ſumus, & myſterium noſtrum eſſe in menſa, & alia id genus; nunquam autem dixit, panem eſſe ſignum corporis Chriſti naturalis, aut corpus naturale non eſſe in altari, aut eſſe ſymbolicè, quæ certè dicere debuit, ſi directè ad quæſtionem reſpondere voluiſſet, & in hæreſi Caluiniſtarum fuiſſet. Sicut ergo illi a nobis quærunt, quare Auguſtinus non ſoluit quæſtionem dicendo panem eſſe corpus per tranſubſtantiationem? ſic & nos ab illis quærimus, quare non ſoluit quæſtionem dicendo, eſſe corpus Chriſti repræſentatiuè? & pro vtriſque reſpondemus, Auguſtinum dedita opera diſſimulaſſe quæſtionem, & ad moralem cohortationem digreſſum. Ac de Auguſtino hactenus.

CAPVT XXV.

Teſtimonium S. Cyrilli Alexandrini, & Synodi Epheſinæ generalis.

SANCTVS CYRILLVS Epiſcopus Alexandrinus, qui paulò poſt Auguſtini tempora floruit, multa nobis teſtimonia præbet. Sed PRIMO loco poni debet teſtimonium, quod à III. Synodo generali, cui ipſe præſedit, ac deinde in IV. & V. approbatum fuit. Exſtat epiſtola ſancti Cyrilli ad Neſtorium cum duodecim anathematiſmis, quæ vt dixi, ab EPHESINA Synodo, & ab aliis duabus approbata fuit: in ea ſic legimus: *Sic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur participes ſancti corporis, & precioſi ſanguinis Chriſti, omnium noſtrûm redemptoris effecti: non vt communem carnem percipientes, quod abſit, nec vt viri ſanctificati, &c. ſed ipſius Verbi propriam factam.*

Ad hunc locũ reſpondet Petrus Martyr in lib. contra Gardin. extremo, Cyrillum loqui de participatione veræ carnis Chriſti, ſed quæ fit animo, & fide, non ore corporali.

VERVM

VERVM falſam eſſe iſtam interpretationem facilè probari poteſt, tum ex hoc ipſo loco, tum ex aliis teſtimoniis eiuſdem Cyrilli: nullus enim interpres melior ipſo auctore inueniri poteſt. Et quidem hoc loco apertè loquitur de Euchariſtia, ad quam accedimus communicaturi, quam ille vocat ſacram benedictionem, & illam ipſam dicit eſſe carnem Verbi Dei. Sed videamus alia eius loca adhuc clariora. Lib.4. in Ioan. cap. 13. explicans illud: *Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum: Firmam,* inquit, *fidem myſteriis adhibentes, nunquam in tam ſublimibus rebus, illud (quomodo?) aut cogitemus, aut proferamus.* Hæc ille. Deinde oſtendit, Deo nihil eſſe impoſſibile, & probat potuiſſe nobis dare carnem ſuam ad manducandum, quia multa alia mirabilia fecit, vt cùm virgam in ſerpētem, & aquas in ſanguinem mutauit; cùm diuiſit mare, cùm ex petra ſcaturire fecit aquas &c. quæ omnia ineptiſſimè dicerentur, ſi nihil eſſet Euchariſtia, niſi ſignum corporis Domini. Eodem lib.4. cap.14. docet non ſolùm animam per Spiritum ſanctũ in beatam vitam aſcendere, ſed etiam corpus noſtrum corruptibile per contactum, & manducationem carnis Chriſti incorruptibilis, immortale fieri. & cap.15. idipſum repetit, atque illuſtrat ſimilitudine inſigni: *Sicut enim ſcintilla ignis in fœnum, aut paleam immiſſa totum inflammat; ſic Verbum Dei per Euchariſtiam naturæ noſtræ corruptibili coniunctum totam reſurgere faciet immortalem, & glorioſam.* & cap.16. dicit, nos membra Chriſti eſſe, quia per Euchariſtiam ipſum Dei Filium ſuſcipimus, & cap.17. dicit, rem iſtam eſſe arduam, & ſola fide comprehenſam, & rurſum illuſtrat alia ſimilitudine de cera liquefacta, & alteri ceræ admixta. Idem Cyrillus lib.10. in Ioannem, cap.13. *Non negamus,* inquit, *recta nos fide, charitateque ſyncera Chriſto ſpiritualiter coniungi, ſed nullam nobis coniunctionis rationem ſecundum carnem cum illo eſſe, id profectò pernegamus, idque à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus.*

Et quia nugatur Petrus Martyr loqui Cyrillum de coniunctione corporali, quæ nobis eſt cum Chriſto per incarnationem, quia natura noſtra in Chriſto eſt; audi quomodo Cyrillus ipſe ſe exponat: is enim paulò infrà exponens, quæ ſit iſta coniunctio, ſic ait: *An fortaſſis putat ignotam nobis myſticæ benedictionis virtutem eſſe? quæ cùm in nobis ſit, nónne*

corporaliter quoq; facit communicatione carnis Chriſti Chriſtum in nobis habitare? Et infrà: *Vnde conſiderandum eſt, non habitudine ſolùm, quæ per charitatem intelligitur, Chriſtum in nobis eſſe, verùm etiam participatione naturali.* Et infrà: *Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem, & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. non credis mihi hæc dicenti, Chriſto, obſecro te, fidem præbe.* Similia fusè repetit libro vndecimo, cap. 26. Denique citari ſolet paſſim epiſtola ſancti Cyrilli ad Caloſyrium, in qua tria dicit. PRIMO, firmiter eſſe credendum verbis Domini: *Hoc eſt corpus meum.* SECVNDO, in Euchariſtia eſſe corpus Domini, etiam extra vſum manducationis. TERTIO, tranſmutari panem in veritatem carnis Chriſti. Vide hunc locum apud Ioan. Garetium.

Iam ex Cyrillo contra veritatem multa aduerſarij colligere conati ſunt, ſed planè fruſtrà. PRIMO proferunt ex libro ad Euoptium in explicatione II. anathematiſmi, vbi Cyrillus dicit, in Sacramento Euchariſtiæ, non contineri hominis manducationem; id enim eſſe ad craſſas cogitationes credentium mentes deducere. Addit Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 211. id ipſum haberi in Concilio Epheſino, ſiue in epiſtola Cyrilli à Concilio approbata: *Inter cetera*, inquit Petrus Martyr, *ait Euchariſtiam noſtram non eſſe comeſtionem nudi, & puri hominis: quod non eſt aliud, quàm mutatis verbis negare* ἀνθρωποφαγίαν. Hæc ille.

SED excæcauit eos malitia eorum. Nam Cyrillus in vtroque loco negat Euchariſtiam eſſe manducationem puri hominis, vt Neſtorius exiſtimabat, & affirmat eſſe manducationem hominis Dei: & id vocat craſſam, & humanã cogitationem, ſi quis exiſtimet in Euchariſtia eſſe carnem puri hominis, quæ nihil reuera eſſet, niſi caro, id eſt, res terrena, & corruptibilis, quæ vitã adferre non poſſet. Legatur tantùm vterque locus, & nulla remanebit quæſtio.

SECVNDO profert Petrus Martyr quædam loca, vbi Cyrillus dicit, carnem Chriſti adferre vitam, vt lib. 4. in Ioan. cap. 10. 14. & 17. & in epiſt. ad Caloſyrium: & inde concludit, carnem Chriſti non manducari ab impiis; proinde non manducari ore corporali.

SED

SED hæc inaniſſima ſunt, & ſæpe refutata. Non enim ſequitur, impios nõ manducare carnem Chriſti, etiamſi vitam inde non accipiant: caro enim Chriſti ex ſe virtutem habet viuificandi, ſed ob indiſpoſitionem accedentium aliquando mortem adfert, non vitam, quomodo ſol ſanos oculos illuſtrat, infirmos lædit.

TERTIO profert idem Petrus Martyr teſtimonium ex eadem epiſt. ad Caloſyrium, vbi Cyrillus dicit, in pane, & vino ſumi carnem, & ſanguinem Domini. Item aliud ex lib. 4. in Ioan. cap. 24. vbi Cyrillus dicit, Chriſtum dediſſe Apoſtolis fragmenta panis, cùm ait: *Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum.*

RESPONDEO; Cyrillus panem, ſeu fragmenta panis vocat Euchariſtiam, quia in ſpecie panis datur: nam alioqui in eadem epiſtola ad Caloſyrium diſertis verbis Cyrillus ait, panẽ mutari in veritatem carnis Chriſti.

QVARTO profert Petrus Martyr teſtimonium ex lib. 6. in Ioannem, cap. 14. vbi legimus Chriſtum præſentiam corporis ſui hinc ſubduxiſſe, tamen diuinitatis maieſtate ſemper adeſſe.

HIC verò prodit Pſeudomartyr negligentiam, & impudentiam ſuam. Nam ſextus ille liber non eſt Cyrilli, ſed Iodoci Clicthouei, vt etiam inſcriptio librorum indicat: perierunt enim ex duodecim libris Cyrilli in Ioãnem quatuor intermedij, ſed eos ſuppleuit Clicthoueus. Cùm autem Clicthoueus ante paucos annos vixerit, & ſcripſerit contra Oecolampadium de Euchariſtia, & apertiſſimè hoſtis Sacramentariorum fuerit, dubitari non poteſt, quin illa eius verba non repugnent veritati Euchariſtiæ. Atque hinc diſcimus non eſſe mirandum, ſi Auguſtinus, Theodoretus, & alij veteres, quædam dixerint, quæ in ſpeciem videantur fauere hæreticis, cùm etiam Iodoco quædam acciderint, quæ ab aduerſariis trahantur ad ſuam cauſſam. Voluit igitur dicere, Chriſtum ſecundum præſentiam carnis, non vbique, nec ſemper nobis adeſſe, ſecundum diuinitatem autem vbique, & ſemper.

CAPVT XXVI.

Teſtimonium Procli Epiſcopi Cōſtātinopolitani.

PROCLVS eodem tempore Epiſcopus erat Conſtantinopolis, quo Cyrillus Alexandriæ. Exſtat eius teſtimonium breuiſſimũ, & robuſtiſſimum in lib. de traditione diuinæ Liturgiæ. Nam poſteaquam multa dixerat de mirifico affectu Apoſtolorũ, atq; aliorum Patrum antiquiſſimorum, erga Sacramentum Euchariſtiæ, & quod ſemper in mente habebant illa verba: *Hoc eſt corpus meum*, & longiſſimas preces, & pſalmodias inter ſacra myſteria peragebant, ita ſubiunxit: *Per has preces Spiritus ſancti aduentum exſpectabant, vt eius diuina præſentia propoſitum in ſacrificio panẽ, & vinum aqua permiſtũ, ipſum illud corpus, & ſanguinem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti efficeret.* Hæc ille. His enim verbis tam apertè docet iſte auctor mutari panem, & vinũ in corpus, & ſanguinem ſupernaturali virtute Spiritus ſancti, vt nullum hîc locum habeant ſolutiones aduerſariorum de mutatione Sacramentali per additionem ſolius ſignificationis: ad iſtam enim mutationem non eſſet opus inuocare præſentiam Spiritus ſancti.

CAPVT XXVII.

Teſtimonium Theodoreti, & Gelaſij.

THEODORETVS æqualis Cyrilli fuit, & ei etiam ſuperuixit, vt patet ex epiſtola Theodoreti ad Ioannem Antiochenum de obitu Cyrilli, quæ legitur in V. Synodo.

Duo loca proferuntur ex Theodoreto, tum à Catholicis, tum ab hæreticis. PRIOR eſt in 1. Dialogo: *Seruator*, inquit, *noſter nomina commutauit, & corpori quidem id, quod erat ſymboli, ac ſigni nomen impoſuit: ſymbolo autem quod erat corporis.* Hæc ille. quæ verba pro ſe accipiũt aduerſarij. SED paulò pôſt ita ſubiungit, reddens cauſſam mutationis nominum: *Volebat enim*, inquit, *eos, qui ſunt myſteriorum participes, non attendere naturam eorum, quæ videntur, ſed propter nominũ permutationem mutationi, quæ fit ex gratia, credere.* Hæc ille. vbi dicit, panem vocatum eſſe corpus, vt ex nominis mutatione intelligeremus, & crederemus rei mutationem. Non ergo

vult

vult Theodoretus (vt aduerſarij dicunt) Euchariſtiam vocari corpus, ſolùm, quia repræſentat externa ſpecie corpus Domini; ſed quia reuera interiùs mutatus eſt panis in corpus.

POSTERIOR locus eſt in 2. Dialogo: *Neq; enim*, inquit, *ſigna myſtica poſt ſanctificationem recedunt à ſua natura, manent enim in priore ſubſtantia, & figura, & forma, & videri, & tangi poſſunt, ſicut priùs: intelliguntur autem ea eſſe, quæ facta ſunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa ſint, quæ creduntur.* Hæc ille. Huius loci priorem partem arripiunt hæretici, poſteriorem Catholici.

Sed OBSERVANDVM eſt locum iſtum in ſpecie quidem iuuare nonnihil cauſſam Lutheri, qui putauit cum pane vero coniunctum eſſe corpus Chriſti verum: at cauſſam Caluini, & Petri Martyris, & aliorum Sacramentariorum penitus deſtruere. NAM apertiſſimè aſſerit hoc loco Theodoretus præſentiam corporis Domini in Euchariſtia, cùm dicit, intelligi, credi, & adorari corpus Domini in Euchariſtia, & ideò intelligi, credi, & adorari, quia panis Euchariſtiæ, id eſt, panis conſecratus, eſt verè id quod intelligitur, creditur, & adoratur. ADDE, quòd ibidem nolebat Theodoretus apertè loqui, metuens ne adeſſet inter auditores aliquis non initiatus: *Non oportet*, inquit, *apertè dicere; eſt enim veriſimile adeſſe aliquos non initiatos.* At de Euchariſtia, vt iam intelligũt Caluiniſtæ, potuiſſet quibuſuis infidelibus apertiſſimè loqui, cùm nihil in ea mirabile, nihil arduũ ſit. DENIQVE probare vult Theodoretus in illis omnibus Dialogis, in Chriſto verè eſſe duas naturas, idque exemplo Euchariſtiæ, vbi verè credimus cum ſymbolis panis eſſe corpus Chriſti. At ſi negaſſet veram præſentiam corporis Domini in Euchariſtia, contra ſeipſum pro aduerſariis pugnaſſet.

SED nec Lutheri cauſſam adiuuat, ſi diligenter conſideretur Theodoretus. Nam cùm dicit, ſubſtantiam ſymbolorum remanere, & non mutari, non loquitur de ſubſtantia, quæ diſtinguitur contra accidentia, & quam in prima categoria poſuit Ariſtoteles, ſed de eſſentia, & natura accidentium, quæ ipſe perpetuò ſymbola appellat, quomodo alij auctores Græci & Latini paſſim accipiunt vocabulum ſubſtantiæ: ſed maximè Græcæ voces, φύσις, & ȣσία, quibus Theodoretus vſus eſt, omnẽ eſſentiam & naturam amplectuntur. Nec ſolùm Græci, ſed Latini etiam interdum per ſubſtantiam intelligũt

naturam accidentium. PETRVS CLVNIACENSIS in libro de ſacrificio, & tranſubſtãtiatione: *Annón cernis,* inquit, *præter glacialem duritiam, præter lapideam firmitatem (quantũ ad ſpeciem, vel perſpicuitatem iam dicti elementi pertinet) nihil vtiq; ſubſtantiæ detractum?* vbi per ſubſtantiam intelligit naturam externæ figuræ & perſpicuitatis, quæ manẽt, quando mutatur glacies in cryſtallum.

Hoc igitur Theodoretus docet, naturam ſymbolorum, id eſt, accidentium ſenſibilium, quæ ſunt in Euchariſtia, fuiſſe etiam ante conſecrationem. Eum ita loqui patet. PRIMO, quia in Dialogo 2. hæreticus ex communi fide vrgebat mutationem panis in corpus Chriſti, vt inde probaret ſuum errorem de mutatione vnius naturæ in alteram in myſterio incarnationis. Catholicus autem non negat mutationem aliquam panis in corpus Chriſti fieri; quod certè facere debuiſſet, ſi eſſet vera ſententia Lutheranorum. Immò ipſe potius debuiſſet ex Euchariſtia argumentari contra Eutychianum. Si enim verum eſſet, quod Lutherani dicunt, manere in Euchariſtia panem, & corpus ſine vlla reali mutatione panis, exemplum Euchariſtiæ nihil omninò ne quoad ſpeciem quidẽ, Eutychianos iuuiſſet. Catholicus ergo in Dialogo Theodoreti, quia non poterat negare mutationem eſſentiæ panis, confugit ad ſymbola externa, ac dixit, naturam ſymbolorum non mutari, & eo modo eſſe in Euchariſtia duas naturas impermixtas. SECVNDO, quia ita ſe ipſe explicat. Nam vbi dixiſſet naturam ſymbolorum manere, probat, quia videmus, & tangimus eundem colorem, eandem figuram, & formam, quam antea videbamus, & tãgebamus. TERTIO, quia alioqui pugnaret ſecum. Nam ipſe dicit mutari, & nõ mutari ſymbola; & videri quidem ac tangi ſymbola, tamen intelligi, & credi corpus Domini; quę non cohærent, niſi dicamus mutari, quoad internam ſubſtantiam panis, non mutari quoad exteriorem naturam, & proprietates accidentiũ. QVARTO, quia non eſt vllo modo credibile, Theodoretum tam apertè repugnare voluiſſe Chryſoſtomo, Ambroſio, Cyrillo, & aliis, qui negant panem manere in Euchariſtia: hos enim auctores in illis Dialogis frequentiſſimè citat, & præcipuè Chryſoſtomo Theodoretus addictiſſimus fuit.

Eadem prorſus ratio eſt de ſententia GELASII in lib. de duabus naturis. Nam quicunq; fuerit is Gelaſius (neque enim

ſatis

ſatis conſtat, quis ille fuerit) idem prorſus docet, quod Theodoretus, & ad eandem rem confirmandam: dicit enim manere naturam panis in Euchariſtia, & tamen ibidem dicit mutari Spiritu ſancto perficiente in diuinam ſubſtantiam; & eſſe Euchariſtiam rem diuinam; ita vt eius perceptione efficiamur diuinæ conſortes naturæ.

Vbi obiter eſt NOTANDVM, Gelaſium iſtum non fuiſſe Romanum Pontificẽ, vt aduerſarij impudenter iactant. Nam Kemnitius in 2. par. Examinis Tridentini Concilij ſeſs. 13. cap. 4. mirabiliter triumphat ex hoc teſtimonio, tanquam Romani Pontificis. At non eſſe Romani Pontificis, argumento certiſſimo eſſe poteſt, quòd cùm dicat ſe velle referre teſtimonia omnium Patrum, nullam mentionem facit Hieronymi, Auguſtini, Leonis, & ſimilium, qui Gelaſio Papæ notiſſimi erant. PRAETEREA quòd multa teſtimonia adferat iſte Gelaſius ex Euſebio Cæſarienſi; quod nunquam Gelaſius Papa feciſſet, cùm Euſebij libros reprobauerit in ſuo decreto de libris authenticis, & apocryphis. ADDE, quòd videtur iſte Gelaſius ſcripſiſſe ante Concilium Chalcedonenſe, & is ipſe eſſe, quem Theodoretus citat in 3. Dialogo, & cuius meminit Hieronymus in lib. de ſcriptor. Eccleſ. nimirum Gelaſius Epiſcopus Cæſarienſis, qui non potuit niſi valdè ſenex eſſe, cùm librum iſtum ſcripſit contra Eutychianos. Sed quicunque tandem fuerit, non diſcrepat ab aliis Catholicis ſcriptoribus, vt iam oſtendimus.

CAPVT XXVIII.

Teſtimonium S. Leonis.

BEATVS LEO, licet iunior Theodoreto eſſet, eodem tamen ſeculo floruit, vt patet ex epiſt. Theodoreti ad Leonem, & ex altera Leonis ad Theodoretum.

Quatuor teſtimonia ex Leone citari ſolent. PRIMVM eſt ſerm. 7. de paſſione Domini, vbi ſic ait: *Vt ergo vmbra cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis, antiqua obſeruantia nouo tollitur Sacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas, dum mutatur, impletur.* Hæc ille. SECVNDVM eſt ſerm. 14. de paſſione Domini: *Ipſum*, inquit, *per omnia & ſpiritu, & carne guſtemus.*

mus. Tertivm eſt ſerm. 6. de ieiunio ſeptimi menſis: *Sic ſacræ menſæ communicare debetis, vt nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis. Hoc enim ore ſumitur, quod fide creditur, & fruſtrà ab illis, Amen reſpondetur, à quibus contra id, quod accipitur, diſputatur.* Qvartvm eſt in epiſt. 23. ad Clerum, & populum Conſtantinopolitanum: *In Eccleſia Dei, in omnium ore tam conſonum eſt, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & ſanguinis Chriſti inter communis Sacramenta fidei taceatur.* In duobus poſtremis locis probare nititur S. Leo Chriſtum habuiſſe veram carnem, cõtra errorem tunc exortum Eutychetis; id verò probat ex Euchariſtia. Neque enim acciperemus veram carnem, ſi Chriſtus non haberet veram carnem.

Reſpondet Petrus Martyr, argumentum Leonis in eo conſiſtere, quòd non eſſet Euchariſtia ſymbolum corporis Domini, ſi Chriſtus non haberet corpus. Sed fallitur, nam adhuc eſſet ſymbolum corporis, quale ponebant Eutychiani, nimirum apparentis: poſſunt enim etiam corpora apparentia ſigno aliquo repræſentari. Praeterea Leo dicit idipſum ore ſumi, quod fide creditur. At fide credimus Chriſtum habere veram carnem: veram igitur carnem ore ſumimus. Et qui reſpondet, *Amen*, dum ſuſcipit Sacramentum, non confirmat confeſſione ſua, id quod accipit, eſſe ſymbolum, ſed eſſe corpus: ſacerdos enim non dicit, Accipe ſymbolum, ſed, Accipe corpus, vt etiam ex Ambroſio ſuprà notauimus. Deniqve dicit linguas infantium non tacere corporis Domini veritatem in Sacramentorum celebratione: infantes autem ſimpliciter loqui ſolent, non figuratè, & ſymbolicè.

CAPVT XXIX.

Teſtimonium Hilarij Papæ.

Hilarivs Papa S. Leoni ſucceſſit. Ex ipſius decretis proferũt aduerſarij vnum teſtimonium, quod planè pro nobis, nõ pro illis facit. Teſtimonium exſtat apud Gratianum de conſecrat. diſt. 2. can. Corpus, in hæc verba: *Corpus Chriſti, quod ſumitur de altari, figura eſt, dum panis & vinum extrà videntur: veritas autem, dum corpus & ſanguis Chriſti in veritate interius creditur.* Hæc ille. Sententia huius teſtimonij iſta eſt; Si ſpectes

Sacra-

Sacramentum Euchariſtiæ,quoad ea,quæ exteriùs videntur, figura eſt,immò & panis eſt;at ſi conſideres,quid intùs lateat, & quid ibi fides videat,corpus & ſanguis in veritate eſt.

CAPVT XXX.

Teſtimonium Euſebij Emiſſeni,ſeu Fauſti Rhegienſis.

POSTREMVS in hac ætate quinta ſit nobis EVSEBIVS EMISSENVS, ſeu quicunque fuit auctor ei⁹ celeberrimi ſermonis de corpore Domini, qui incipit: *Magnitudo cœleſtium beneficiorũ.* Citatur quidem hic ſermo nomine Euſebij Emiſſeni à Paſchaſio Corbienſi,qui ante annos fermè DCCC. floruit:tamen certum eſt non eſſe illius Euſebij Emiſſeni Gręci,cuius meminit Hieronymus in Catalogo viror.illuſtr.meminit enim in hoc ipſo ſerm. hæreſis Pelagianæ, quæ exorta eſt poſt mortem Euſebij illius Emiſſeni Græci.Et præterea auctor huius ſermonis ſine dubitatione Latinus fuit, non Græcus: & vt ex eius homiliis ad Monachos,& ex homilia de S.Maximo, colligitur, Abbas fuit Monaſterij Lirinenſis. Quare nonnulli non ſine cauſſa ſuſpicãtur auctorem omnium illarum homiliarum eſſe Fauſtum Gallum, qui teſte Gennadio, ex Abbate Lirinenſi Epiſcopus Rhegienſis factus eſt,& floruit ad finem V.ſeculi. Alij tamen exiſtimant eas homilias eſſe B.Cæſarij, qui teſte Trithemio ex Abbate Lirinenſi Epiſcopus Arelatenſis factus eſt.

Quicunq; tandem fuerit, inſignis auctor eſt etiam aduerſariorum teſtimonio:ac de Euchariſtia hęc docet.PRIMO nihil eſſe ambigendum de veritate corporis Domini in Euchariſtia: *Recedat,* inquit, *omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor eſt muneris, ipſe teſtis eſt veritatis.* Et infrà: *Ad cognoſcendum, & percipiendum ſacrificium veri corporis, ipſa te roboret potentia conſecrantis.*

SECVNDO docet, non eſſe credendum ſenſibus: *Verè,* inquit, *vnica, & perfecta hoſtia fide æſtimanda, non ſpecie, nec exteriori cenſenda viſu, ſed interiori affectu.*

TERTIO docet,verè & realiter mutari panem in carnem: *Inuiſibilis,* inquit, *ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtãtiam corporis, & ſanguinis verbo ſuo ſecreta poteſtate commutat.* Hæc ille. Ac deinde probat,id eſſe credẽdum exemplis rerum ſimi-

ſimilium, quia eodem iubente Deo repentè ex nihilo ſubſtiterunt excelſa cœlorum, profunda fluctuum, vaſta terrarum, &c.

QVARTO docet, corpus Chriſti totum eſſe in qualibet parte Sacramenti: *Quod corpus*, inquit, *ſacerdote diſpenſante tantùm eſt in exiguo, quantum eſſe conſtat in toto, quod cùm Eccleſia fidelium ſumit, ſicut plenũ in vniuerſis, ita integrum eſſe probatur in ſingulis.* Hæc ille. Vbi ſi loqueretur de pane, non diceret, tantum eſſe in exiguo, quantum in magno, ſiue in toto: & ſi loqueretur de corpore Chriſti, vt eſt in cœlo, & fide ſolùm à fidelibus mentibus apprehenditur, non diceret, diſpenſari à ſacerdote.

QVINTO docet, poſt conſecrationem non eſſe amplius panem: *Quando*, ait, *benedicendæ verbis cœleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione ſummi numinis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis, & vini; poſt verba autẽ Chriſti, corpus & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum autem ſi ea, quæ verbo creare potuit, poſſit creata conuertere? Immò iam minoris videtur eſſe miraculi, ſi id quod ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei poſſit eſſe difficile, cui facile fuit viſibilia, & inuiſibilia voluntatis imperio ſuſcitare.*

Porrò ex hoc auctore vnum proferunt teſtimonium aduerſarij. Confert enim hic auctor mutationem panis in corpus Chriſti, cum ea mutatione, quæ fit in nobis per iuſtificationem: quæ ſanè mutatio non eſt ſubſtantialis, ſed accidentalis, vt omnes fatentur.

ATQVI hoc ipſum nobis maximè fauet. Iſte enim auctor non probat mutationem ſubſtantialem fieri in Euchariſtia ex alia ſubſtantiali mutatione, ſed probat non eſſe impoſſibilem mutationem ſubſtantialem in Euchariſtia ex alia mutatione, accidentali quidem, ſed vera, ac reali, & magis difficili, ac mirabili, quàm ſit mutatio ſubſtantialis panis in corpus Chriſti. Iuſtificatio enim impij, & vera, ac realis mutatio eſt animę à peccato ad gratiam: & mirabilior eſt, quàm ipſa creatio cœli, & terræ, vt Auguſtinus teſtatur tract. 72. in Ioan. Et ſimul oſtendit, non eſſe mirum, ſi dicamus panem mutari, cùm nulla exteriùs apparet mutatio: nam etiam in nobis nulla mutatio apparet exteriùs, cùm tamen interiùs in anima maxima mutatio fiat. Sed verba Euſebij audiamus: *Vt tibi nouum*

nouum, & impoſſibile non debeat videri, quod in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia commutantur, teipſum, qui iam in Chriſto es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas, ſubitò initiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſteriis innouatus in corpus Eccleſiæ non viuendo, ſed credendo tranſiſti, & de filio perditionis adoptiuus Dei filius fieri occulta puritate meruiſti, in menſura viſibili permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter, &c.

CAPVT XXXI.

Teſtimonia Patrum VI. ætatis, Remigij, & Primaſij.

HACTENVS expendimus teſtimonia Patrum, qui primis quinque ſeculis floruerunt, quos ſibi fauere Caluinus iactauerat. Nunc breuiter annotabimus ſequentium ætatum pauca teſtimonia, tum propter audaciam Petri Martyris, qui poſteriores etiam, vt Theophylactum, & Bernardum pro ſuo errore citare non dubitauit; tum etiam, vt appareat continuatio doctrinæ Catholicæ ad noſtram ætatem à temporibus Apoſtolicis, quod aduerſarij de ſua doctrina demonſtrare nullo modo poſſunt. Igitur ex ætate ſexta duo teſtimonia proferemus; vnum Remigij, alterum Primaſij.

REMIGIVS floruit in Gallia tempore Clodouei Regis ad initium anni Domini D. & in hæc verba ſcripſit in comment. cap.10. prioris ad Corinth. *Panis*, inquit, *quem frangimus in altari, nónne participatio corporis Domini eſt? Vtique primùm conſecratur, & benedicitur à Sacerdotibus, & à Spiritu ſancto, & deinde frangitur, cùm iam licet panis videatur, in veritate corpus Chriſti eſt.* Et infrà: *Caro quam Verbum Dei Patris aſſumpſit in vtero virginali, in vnitate ſuæ perſonæ, & panis, qui conſecratur in Eccleſia, vnum corpus ſunt; ſicut enim illa caro, corpus Chriſti eſt, ita iſte panis tranſit in corpus Chriſti, nec ſunt duo corpora, ſed vnum corpus.*

PRIMASIVS floruit tempore V. Synodi, circa annum Domini D L. vt patet ex ipſa V. Synodo collatione 2. Scripſit autem in cap.10. epiſtol. ad Hebr. in hæc verba: *Eſt vnum corpus Chriſti cum illo, quod ſuſcepit de vtero virginali; non multa*

corpo-

corpora, &c. vbi contendit hoc intereſſe inter ſacrificia vetera, & ſacrificium Chriſtianorum, quòd illa quotidie mutabantur, nec enim idē agnus bis immolabatur, ſed hodie vnus, cras alius: at Chriſtiani in diuerſis altaribus, & temporibus, ſemper idem Chriſti corpus ſacrificant. Quod certè non poteſt intelligi de pane materiali: is enim quotidie mutatur; nec de pane vt ſignificat corpus Chriſti; nam hoc modo etiam Hebræi idem corpus ſemper immolaſſent, quippe qui omnibus ſuis victimis eundem Chriſtum repræſentabant: nec poteſt intelligi de corpore, vt eſt in cœlo, & fide apprehenditur; nam Primaſius dicit immolari à ſacerdotibus in altari: cogimur ergo intelligere, ipſum verum Chriſti corpus, quod vtiq; vnum eſt, verè in altari adeſſe, & ſub ſpecie panis ac vini, à ſacerdotibus immolari. Ex quo teſtimonio apertiſſimo illud etiam colligitur, S. Auguſtinum nihil aliud ſenſiſſe, quàm Catholici ſentiunt. Fuit enim Primaſius Auguſtini doctrinæ addictiſſimus.

CAPVT XXXII.

Teſtimonia Patrum VII ætatis, S. Gregorij, & Iſichij.

SANCTVS GREGORIVS, qui ad initium anni DC. Romæ ſedebat in cathedra S. Petri, ita loquitur, homil. 22. in Euangelia: *Quid ſit ſanguis agni, non iam audiendo, ſed bibendo didiciſtis; qui ſanguis ſuper vtrumq; poſtem ponitur, quando non ſolùm ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur.* & li. 4. Dialog. cap. 58. *Quis fidelium habere dubium poſsit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, in illo* IESV *Chriſti myſterio Angelorum choros adeſſe, ſummis ima ſociari, terrena cæleſtibus iungi, vnum quid ex viſibilibus, atq; inuiſibilibus fieri?* Hæc ille. vbi ſatis apertè deſcripſit præſentiam veram & realem corporis Chriſti cœleſtis, ſummi, & inuiſibilis, in ſpecie panis terreni, imi, & viſibilis.

Idem quoque Gregorius inſigni miraculo probauit, verè panem in carnem Domini conuerti, vt teſtantur Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ S. Gregorij, cap. 41. & Paulus Diaconus in vita eiuſdem Gregorij. Addit verò PAVLVS Diaconus patrato miraculo ita Gregorium fuiſſe loquutum ad mulierem, quæ de veritate corporis Domini in Euchariſtia dubitauerat:

Diſce

Diſce veritati, vel modò etiam conteſtāti credere; Panis quem ego dabo, caro mea eſt, & ſanguis meus verè eſt potus. Sed præſcius conditor noſtræ infirmitatis, ea poteſtate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus ſibi ex carne ſemper Virginis operante Spiritu ſancto fabricauit, panem & vinum aqua miſtum, manente propria ſpecie in carnem et ſanguinem ſuum, ad Catholicam precem ob reparationem noſtram Spiritus ſui ſanctificatione conuertit. Hæc ille.

Isichivs Hieroſolymæ Presbyter, ac deinde Epiſcopus, S. Gregorij ęqualis fuit: falluntur enim, qui eum Hieronymi, & Auguſtini temporibus floruiſſe dicunt. Nam Epiſcopus fuit Hieroſolymæ, vt Gloſſa ordinaria in Leuitic. teſtatur: nullus autem fuit Hieroſolymæ Epiſcopus, qui Iſichius diceretur, niſi ille ad quem ſcribit S. Gregorius lib. 9. regiſtri epiſt. 40. Et præterea exponit hic auctor in comment. in Leuit. verſionem Hieronymi, tanquam communem, & receptam in Eccleſia, cùm ſatis conſtet eam non fuiſſe ita communiter receptam, niſi longo tempore poſt ipſius Hieronymi obitum.

Igitur Iſichius lib. 2. in Leuit. cap. 8. *Eſt*, inquit, *locus ſanctus altare, ibi enim Sanctus ſanctorum requieſcit.* & infrà, explicans ritum, quo igni tradebatur quidquid ex Agno Paſchali homines comedere non poterant, dicit eo ritu ſignificari, vt quod non poſſumus capere in myſterio Euchariſtię, id omnipotentiæ Dei relinquamus: *Ergo*, inquit, *ex hoc, quod agitur ſenſibiliter, ſignificatio cuiuſdam intelligibilis rei eis, qui intendunt, prouenit; vt quando ad comeſtionem ſacrificij deficimus, & comedere illud integrè non poſſumus, mente forſan laſſeſcente, ſiue deficiente, vtrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec Angeli poſſunt proſpicere; non relinqui, ſed etiam tradi ea igni oportet Spiritus, vt ea comedat, quæ nobis ſunt ex infirmitate ineſibilia. Quomodo autem comedat? cùm cogitauerimus virtuti Spiritus eſſe poſſibilia ea, quæ nobis impoſſibilia videntur.* Et libro 6. cap. 22. *Per ignorantiam*, inquit, *percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui neſcit, quia corpus hoc & ſanguis eſt ſecundum veritatem.* Et infra: *Sanctificationem*, inquit, *myſtici ſacrificij, & à ſenſibilibus ad intelligibilia tranſlationem ſiue commutationem, ei qui verus eſt ſacerdos, videlicet* CHRISTO *oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere, & imputare: quia per eius virtutem, & prolatum*

ab eo

ab eo verbum, quæ videntur, tam ſanctificata ſunt, quàm cunctum carnis excedunt ſenſum.

SED obiicit Petrus Martyr in lib.contra Gardinerum, obiecto 187. illa verba Iſichij ex lib.2. in Leuitic. cap.8. *Propterea carnes cum panibus comedi præcipiens, vt nos intelligeremus, illud ab eo myſterium dici, quod ſimul panis, & caro eſt.* AT hoc teſtimonium ſi quos hæreticorum iuuaret, Lutheranos iuuaret, qui in Sacramento verum panem, & verum Chriſti corpus agnoſcunt, non autem Zvvinglianos, & Caluiniſtas, qui tanto interuallo ſeparant panē à corpore Chriſti, quanto ſummum cœlum abeſt ab ima terra. Sed nec Lutheranos iuuat, quia ibidem Iſichius dicit, Euchariſtiam eſſe panem, & carnem, quia corpus Chriſti, quod in Euchariſtia ſumimus, eſt panis vitæ, qui de cœlo deſcendit.

SED inſtat Petrus Martyr: *Si per panem hoc loco intelligere debemus non panem triticeum, ſed panem cæleſtem, id eſt, carnem Chriſti; ergo cùm Iſichius ait, myſterium Euchariſtiæ eſſe panem, & carnem, ſenſus erit, eſſe carnem, & carnem; quod ſanè perabſurdum videtur.* RESPONDEO; Obiectionem iſtam non nobis, ſed ipſi Iſichio fieri debere. Ipſe enim ſententiam ſuam ita expoſuit, vt per panem non panem triticeum, ſed panem cœleſtem intelligēdum diceret. Nulla autem eſt in eius verbis abſurditas: id enim dicere voluit, Euchariſtiam eiuſmodi cibum eſſe, vt carnis, & panis appellationem mereatur ob varios ſuos effectus, quemadmodum etiam Dominus, Ioan.6. ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt.* Sed de his ſatis.

CAPVT XXXIII.

Teſtimonia Patrum VIII. ætatis, Ioannis Damaſceni, & Epiphanij, eius æqualis.

IOANNES DAMASCENVS tempore Leonis Iconomachi floruit circa annum Domini DCC.XL. Scripſit verò de Euchariſtia lib.4. de fide, cap.14. pro inſtituto ſuo pleniſſimè, & apertiſſimè. Nam cùm aliquot argumentis probaſſet, nihil eſſe Deo impoſſibile, ita ſubiungit: *Quemadmodum omnia, quæcunque fecit Deus, Spiritu ſancto cooperante fecit, ſic & nunc Spiritus ſancti operatione hæc ſuper naturam operatur, quæ non poteſt capere niſi ſola fides.* Et infrà: *Panis, vinumque, & aqua per inuocationem*

Spiritus ſancti ſupernaturaliter transſmutatur in corpus, & ſanguinem Chriſti: & non ſunt duo, ſed vnum, & idem. Non eſt figura panis, & vinum corporis, & ſanguinis Chriſti; abſit enim hoc, ſed eſt ipſum corpus Domini deificatum.

EPIPHANIVS Damaſceni æqualis, & doctiſſimus, in diſputatione cum Gregorio, quæ habetur in VII. Synodo act. 6. tomo 3. multis verbis probat, Euchariſtiam non eſſe figuram corporis & ſanguinis, ſed ipſum verum corpus, & ſanguinem Domini: *Nunquam inuenies*, inquit, *neque Dominum, neque Apoſtolos, neque Patres incruentum illud ſacrificium, quod à ſacerdote offertur, imaginem dixiſſe; verum ipſum corpus, & ipſum ſanguinem.*

CAPVT XXXIV.

Teſtimonia Patrum IX. ætatis, Theophylacti, & Paſchaſij.

THEOPHYLACTVS poſt annum Domini DCCC. omnium conſenſu floruit, ac de veritate corporis Domini Chryſoſtomum imitatus, apertiſſimè, & copioſiſſimè ſcripſit. In cap. 26. Matth. *Porrò dicens; Hoc eſt corpus meum, oſtendit quod ipſum corpus eſt panis, qui ſanctificatur in altari, & non reſpondens figura. Non enim dixit; Hoc eſt figura, ſed, Hoc eſt corpus: ineffabili enim operatione transformatur, etiamſi nobis videatur panis.* Vide etiam eundem in cap. 14. Marci, & in cap. 6. Ioan. & in cap. 10. & 11. prioris ad Cor. in quo vltimo loco explicans illa verba: *Non diiudicans corpus Domini.* Sic ait: *Si certiores eſſemus, quiſnã, & quantus ſit ille, qui nobis in conſpectu adiacet, nulla fermè res alterius ope indigeremus, ſed ſolus ille, & continentiam nobis, & vigilantiam compararet.*

Sed inuenerunt in Theophylacto vnum verbum, quod pro ſe arriperent aduerſarij. Nam in cap. 14. Marc. dicit Theophylactus, panem transſmutari in virtutem carnis Chriſti; ex quo exponi volunt, quod idem habet in cap. 26. Matth. & in cap. 6. Ioan. panem tranſmutari in carnem Domini. Itaque ſenſum eſſe volunt omnium iſtorum locorum, panem per mutationem Sacramentalem fieri inſtrumentum diuinę virtutis, quo nimirum animi noſtri excitentur ad fidem. Ita Petrus Martyr diſputat lib. contra Gardinerum, obiecto 13.

At nimia impudentia eſt de Theophylacti teſtimoniis diſputare, cùm ipſe in cap. 6. Ioan. diſertè dicat, non eſſe panem poſt conſecrationem, licet oculis videatur; & transformari ineffabili operatione (nulla autem ineffabilis operatio requiritur vt ſit inſtrumentum excitandę fidei) & non eſſe figuram, ſed ipſum corpus; & ita verti panem in carnem Chriſti per conſecrationem, vt vertebatur olim per nutritionem, cùm Dominus hîc in terris viueret: & denique oportere in Euchariſtia ſumenda ſimpliciter credere, & non dicere, Quomodo poteſt id fieri? &c. Quod ergo Theophylactus dicit mutari ſubſtantiam panis in virtutem carnis Chriſti, ſignificat mutari in eſſentiam carnis Chriſti, quę vim habet nutriendi animos, vt ſubſtantia panis vim habet nutriendi corpora: idem enim eſt, ac ſi dixiſſet, ſub ſpeciebus panis antea erat vis quædam nutriendi corpora, nimirum ſubſtantia panis, nunc eſt vis quædam nutriendi animos, nimirum ſubſtantia carnis Chriſti. Adde, quòd ſi Theophylactus dicere voluiſſet panem fieri inſtrumentum diuinæ virtutis, non dixiſſet mutari in virtutem carnis Chriſti, ſed in virtutem Spiritus ſancti: nam Spiritus ſanctus eſt (vt ibidem ait Petrus Martyr) qui in ſacra functione vtitur Sacramento tanquam inſtrumento; immò nec dixiſſet, tranſelementari, ſed fieri. Quis enim tam abſurdè loqueretur, vt ſi dicere vellet, calamum aptari oportere, vt fiat inſtrumentum ſcribæ, diceret calamum tranſelementari in virtutem ſcriptoris?

Eodem ſeculo floruit Paschasius Abbas Corbeienſis, qui librum accuratiſſimum ſcripſit de corpore Domini ducentis fermè annis, antequam Berengariana hæreſis naſceretur. In eo ſic ait cap. 1. *Omnia quacunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, & quia voluit, licet figura panis, & vini hîc ſit, tamen omninò nihil aliud, quàm caro Chriſti, & ſanguis poſt conſecrationem credēda ſunt:* & infrà prolixè id probat. Idem in epiſt. ad Frudegardum ex profeſſo idem probat: & rurſus in libello de inſtitutione Sacramenti: *Nec*, inquit, *ita dixit cùm fregit, & dedit eis panem; Hac eſt, vel in hoc myſterio eſt quadam virtus, vel figura corporis mei: ſed ait non fictè; Hoc eſt corpus meum: & ideò, hoc eſt quod dixit, non quod quiſq; fingit.*

CAPVT

CAPVT XXXV.

Teſtimonia Patrum X. ætatis, Stephani Heduenſis, & Fulberti Carnotenſis.

STEPHANVS Epiſcopus Heduenſis, qui floruit circa annum Domini C M. L. (vt Ioannes Garetius teſtatur) ſic ait in lib. de Sacramento altaris, cap. 15. (Exſtat hic liber tomo 4. Bibliothecæ ſanctorum Patrum) *Itaq; fides noſtra eſt, & verè credendum eſt, quod ſacerdote proferēte hæc verba, Hoc eſt corpus meum; iam non eſt panis terrenus, ſed ille panis, qui de cælo deſcendit, mediator Dei, & hominum* IESVS CHRISTVS.

FVLBERTVS Epiſcopus Carnotenſis vir ſanctiſſimus, & doctiſſimus floruit ad finem huius decimæ ætatis. Nam Adelmannus Epiſcopus Brixinenſis in epiſtola ad Berengarium indicat, ſe & Berengarium diſcipulos olim in adoleſcentia fuiſſe ſancti ſenis B. Fulberti, quem ſuum Socratem appellat. Si igitur Berengario adoleſcentulo Fulbertus ſenex erat, neceſſe eſt Fulbertum floruiſſe ante annum Domini M. Siquidem conſtat Berengarium circa annum Domini M. XL. cum ſua hæreſi apparere cœpiſſe.

Hic igitur ſanctiſſimus vir in epiſtola ad Adeodatum, quæ excudi ſolet cum libris Paſchaſij, ſic loquitur: *Quia corpus ſuum, quod ſemel pro nobis offerebat in precium, paulò pòſt à noſtris viſibus ſublaturus erat in cælum; ne ſublati corporis fraudaremur præſenti munimine, corporis nihilominùs, & ſanguinis ſui pignus ſalutare nobis reliquit, non inanis myſterij ſymbolum, ſed compaginante Spiritu ſancto corpus Chriſti verum, quod quotidiana veneratione ſub viſibilis creaturæ forma inuiſibiliter virtus ſecreta in ſacris ſolenniis operatur.* Et infrà: *Dubitari nefas eſt, vt ad cuius nutum cuncta ſubitò ex nihilo ſubſtiterunt; ſi pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis terrena materies panis, & vini naturam, & meritum generis ſui tranſcendens, in Chriſti ſubſtantiam commutetur, cùm ipſe dicat; Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus.*

CAPVT XXXVI.

Teſtimonia Patrum XI. ætatis, Anſelmi, & Oecumenij.

IAM verò ætate XI. exorta hæreſi Berengariana plurimi ex profeſſo ſcripſerunt de veritate corporis Domini in Euchariſtia, vt S. Anſelmus, Lantfrancus, Guitmundus, Adelmãnus, Algerus, Hugo Lingonenſis, & alij, qui floruerunt ab anno M. ad MC. Eodem ſeculo ſcripſiſſe creditur Oecumenius Græcus. Satis verò hoc loco erit S. Anſelmi, qui ſanctitate, & eruditione præter ceteros claruit, & Oecumenij teſtimonia ponere.

Igitur S. ANSELMVS in cap. 11. primæ ad Corint. exponens illud: *Hoc eſt corpus meum; Manducate*, inquit, *quod tribuo, quia hoc eſt corpus meum. Senſibus quidem exterioribus videtur eſſe panis, ſed ſenſibus cognoſcite mentis, quia hoc eſt corpus meum, non aliud, ſed idem ſubſtantialiter, quod pro vobis redimendis tradetur ad mortem.*

OECVMENIVS in cap. 11. prioris ad Corinth. *Cùm ſæpe*, inquit, *corpus, & ſanguinem memoret: indicat, nequaquam exilem eſſe hominem, qui ſacrificatur, immò ipſum Dominum omnium Creatorem.* Et infrà: *Si ſciremus quantus ſit, qui appoſitus eſt (in altari) nullo alio indigeremus, verùm hoc ipſum ſobrios nos redderet.*

CAPVT XXXVII.

Teſtimonia Patrum XII. ætatis, Euthymij, & S. Bernardi.

IN ætate XII. plurimi quoq; de hac re apertiſſimè, & fuſiſſimè ſcripſerunt, vt Petrus Cluniacenſis, Petrus Lombardus, Hugo, & Richardus de S. Victore, Euthymius Zigadenus, S. Bernardus, & alij. Nobis autem ſatis erit duo teſtimonia ponere, vnum S. Bernardi pro Latinis, alterum Euthymij pro Græcis.

S. BERNARDVS in vita S. Malachiæ: *Fuit*, inquit, *quidam clericus, probabilis, vt fertur, vita, ſed fidei non ita: is ſciolus in oculis ſuis præſumpſit dicere, in Euchariſtia eſſe tantummodò Sacramentum, & non rem Sacramenti, id eſt, ſolam ſanctificationem,*

tionem,& non corporis veritatem. Hæc ille. vbi ſubnectit inſigne miraculum, quo ille à B. Malachia coactus eſt, vel inuitus veritatem tandem amplecti, & confiteri.

EVTHYMIVS in cap.26. Matth. *Non dixit,* inquit, *Hæc ſunt ſigna corporis mei, & ſanguinis mei, ſed, Hæc ſunt corpus, & ſanguis meus.* Et infrà: *Quemadmodum ſupernaturaliter aſſumptam carnem deificauit, ſi ita loqui liceat; ita & hæc ineffabiliter tranſmutat in ipſum viuificum corpus ſuum.* Vide etiam Panopliam eiuſdem titul.21. vbi ex Patribus Nyſſeno, & Damaſceno fusè probat, tranſmutationem panis in carnem Domini.

Audet tamen Petrus Martyr teſtimonia ex Bernardo proferre in lib. contra Gardinerum, obiecto 252.253. & 254. Scribit enim Bernardus ſerm.33. in Cant. *Habeo & ego Verbum, ſed in carne; & mihi apponitur veritas, ſed in Sacramento. Angelus ex adipe frumenti ſaginatur, & nudo ſatiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice eſſe contentum, carnis furfure, literæ palea, velamine fidei.* Et infrà: *At quantalibet ſanè abundantia pingueſcant iſta; non pari omninò iucunditate ſumitur cortex Sacramenti, & adeps frumenti: fides, & opes: memoria, & præſentia: æternitas, & tempus: vultus, & ſpeculum: imago Dei, & forma ſerui.* Idem quoque Bernardus in ſerm. de cœna Domini, comparat Sacramenta annulo, & baculo, quibus tanquam ſignis confertur dignitas aliqua, vel poſſeſſio.

Hæc illi proferunt, ex quibus nos multum omninò lucramur. Nam dubitari non poteſt de ſententia S. Bernardi, tum ex teſtimonio à nobis paulò antè citato, & ex aliis plurimis, quæ adferri poſſent; tum quia conſtat eum fuiſſe coniunctiſſimum Romanæ ſedi, quæ multis Conciliis damnauerat hæreſim Berengarij; necnon amiciſſimum Hugoni de S. Victore, & Petro Cluniacenſi, qui ex profeſſo ſcripſerant de Sacramento contra hæreſim paulò antè exortam; tum deniq;, quia Petrus Martyr in fine obiecti 252. dicit, Bernardum non rectè de hoc negotio ſenſiſſe, quòd illa tempora tenebris eſſent mirabiliter obfuſcata. Quæ cùm ita ſint, neceſſe eſt, verba eius, quæ ab aduerſariis citantur, Catholicum ſenſum habere, quidquid tandem ſignificent.

Ex quo intelligimus, non debere videri mirum, ſi antiquiores Patres, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, & alij,

ante exortam hæreſim quædam ſcripſerint, quę poſſent trahi in malam partem, cùm videamus Bernardum poſt hæreſim exortam & damnatam, quædam ſcribere, quæ ab aduerſariis ad ſuam hæreſim ſtabiliendam rapiuntur: quare oportet ex verbis apertis, & perſpicuis ſanctorum Patrum exponere ea, quæ videntur obſcura, & dubia in aliis Patribus, cùm cónſtet eos omnes idem ſenſiſſe.

Vt igitur ad locum Bernardi ex Canticis reſpondeam; confert Bernardus modum, quo Angeli fruuntur Verbo æterno in cœlo, cum eo, quo nos eodem fruimur in terris, ac dicit, Angelos eſſe longè feliciores, quòd illud apertè, & perſpicuè videant: nos autem habeamus velatum, & occultatum in cortice Sacramentorum, in furfure carnis, in palea literæ, in velamine fidei. Quibus verbis non dicit nos habere ſolùm corticem, furfurem, paleam, & velamen; ſed habere ipſum etiam Verbum, ſed occultatum in his quaſi inuolucris: vnde nihil iſta pugnant contra veritatem corporis Domini in Euchariſtia.

Quod verò paulò infrà adiungit, Angelos habere præſentiam, nos memoriam; quod maximè vrget Petrus Martyr, facillimè ſoluitur. Nam per præſentiam intelligit conſpectum; id enim appellat præſens, quod cernitur, id abſens, quod non cernitur. Id verò inde patet, quia non loquitur de præſentia carnis Domini, ſed de præſentia Verbi æterni. Illud enim dicit eſſe Angelis præſens, quia facie ad faciem ab illis cernitur: nobis verò dicit eſſe abſens, & in memoria, non in præſentia, quia non cernimus illud vt eſt, ſed tantùm cum eo cogitatione verſamur; licet alioqui Verbum Dei, cùm Deus ſit, vbique ſit. Neque eſt hic modus loquendi alienus à Scripturis: Scripturę enim Deum vbique eſſe teſtantur, & hortantur tamen, vt eum quæramus, dum inueniri poteſt. Si vbique eſt, certè præſens eſt; & tamen ſi quærendus eſt, aliquo modo abſens eſt.

Eodem modo intelligimus quod ibidem Bernardus dicit, nos habere corticem, Angelos adipem: ſignificat enim Angelos frui ipſa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum, nos autem in conſpectu non habere niſi corticem Sacramenti. Nec enim videmus aliud, quàm ſpecies panis & vini: ſed tamen intra eum corticem, latere etiam adipem, ſuprà dixerat Bernardus. Deniq; id ſufficere deberet, quod (vt antè dixi) non loquitur

loquitur de carne Chriſti, de qua noſtra quæſtio eſt cum aduerſariis; ſed de præſentia, ſeu fruitione Verbi æterni.

In ſermone autem de cœna Domini, non dicit Bernardus per Sacramentum Euchariſtię dari carnem Chriſti, tanquam per ſignum, vt datur dignitas aliqua per baculum, & annulum; ſed dicit gratiam Dei, dari per Sacramenta vt per ſigna; ſic enim loquitur: *In hunc modum appropians paſſioni Dominus, de gratia ſua curauit inueſtire ſuos: vt inuiſibilis gratia ſigno aliquo viſibili præſtaretur.* Hæc ille. Quomodo autem Sacramenta non ſint nuda ſigna, ſed etiam cauſſę inſtrumentales gratiæ; explicuimus in diſputatione de Sacramentis in genere, vbi etiam hunc locum S. Bernardi tractauimus.

CAPVT XXXVIII.

Teſtimonia ætatum reliquarum.

IN ætate XIII. præter plurima teſtimonia inſignium Theologorum, Alexandri Alenſis, Alberti, S. Thomæ, S. Bonauentūræ, & aliorum, exſtat teſtimonium Concilij generalis LATERANENSIS ſub Innocentio III. in ipſo 1. cap. decretorum eius Concilij; vbi ſic legimus: *Chriſti corpus & ſanguis in Sacramento altaris, ſub ſpeciebus panis, & vini veraciter continetur, &c.*

In ætate XIV. præter plurima Doctorum teſtimonia, vt Scoti, Henrici, Durandi, & aliorum, exſtat decretum Concilij generalis Viennēſis ſub Clemente V. de feſto corporis Domini, vbi expreſſa teſtimonia permulta leguntur de veritate corporis Domini in Euchariſtia. Vide Clementinam vnicam de Reliq. & vener. Sanctorum. Exſtat etiam decretum de adoratione huius Sacramenti contra errores Begardorum. Vide Clementinam Ad noſtrum, de hæret.

In ętate XV. exſtant teſtimonia duorum generalium Conciliorum, Conſtantienſis ſeſ. 13. & Florentini, tum in decreto de vnione cum Gręcis, tum in inſtructione Armenorum. Quo etiam tempore non ſolùm multi Latinorum de hac re ſcripſerunt, vt Thomas VValdenſis, Ioannes Gerſon, & alij; ſed etiā multi Græci ſcriptores, vt Samonas Epiſcopus Gazæ, Nicolaus Methonenſis, Nicolaus Cabaſilas, Marcus Epheſius, & Beſſarion Cardinalis, qui omnes diſertè aſſerunt verā ac realē

tranſmutationem panis in corpus Chriſti. Vide tomum IV. Bibliothecæ ſanctorum Patrum.

In ætate denique XVI. exſtat teſtimonium Concilij generalis Tridentini ſeſſ.13. Exſtat etiam Græcorum perſpicuum teſtimonium, in cenſura, quam ante paucos annos ediderunt ad Confeſſionem Lutheranorum. Nam cap.10. eius cenſuræ diſertis verbis affirmãt panem per conſecrationem verè conuerti in ipſum verum Chriſti corpus. Habemus igitur continuationem Catholicæ doctrinæ per omnes ætates Eccleſiæ, non ſolùm in Occidente, ſed etiam in Oriente.

CAPVT XXXIX.

Compendium argumentorum, quæ ſumuntur ex Patribus.

SI quis velit ad claſſes reducere argumenta omnia, ex quibus probamus, quid Patres locis iam antea à nobis citatis, de hoc Sacramento ſenſerint, poterit ad ſex claſſes omnia reuocare.

PRIMA erit ex modo loquendi Patrum de hoc Sacramento. Vtuntur enim veteres Patres vocabulis quibuſdam, à quibus Sacramentarij noſtri valdè abhorrent; quod certè non facerent, ſi cum Patribus in ſententia conuenirent. Nam Sacramẽtarij vix vnquam aliter Euchariſtiam appellant, quàm ſymbola corporis, & ſanguinis Domini. At veteres omnes paſſim appellant, corpus & ſanguinem Domini, quod non faciunt, cùm de aliis ſignis loquuntur. Præterea vocant precioſum corpus, tremenda myſteria, pignus ſalutis, precium noſtrũ. Vide Optatum, Chryſoſtomum, Ephrem, Auguſtinum, & alios. Denique Damaſcenus, Theophylactus, Euthymius, Paſchaſius, & alij, diſertis verbis dicunt non figuram eſſe, ſed ipſum verum corpus.

SECVNDA erit ex comparatione huius Sacramenti cum aliis rebus: ac PRIMO cum Sacramentis Hebræorum. Patres enim palam affirmare non timent, differre hoc Sacramentum à Manna, agno Paſchali, pane propoſitionis, & ſimilibus rebus; vt veritatem à figuris, & corpus ab vmbra, & rem cœleſtem, diuinam, & inconſumptibilem à re terrena, & conſumptibili. Vide Origenem, Cyprianum, Ambroſium, Hieronymum, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Cyrillum Alexandrinũ.

SECVN-

SECVNDO comparant cum myſterio Incarnationis, vt Iuſtinus, Ambroſius, Chryſoſtomus, Theodoretus, Gelaſius, Remigius, Damaſcenus. TERTIO cõparat Chryſoſtomus Chriſtum, vt eſt in altari per Euchariſtiam, cum eodem Chriſto in præſepi, & cum Chriſto in cœlo. QVARTO comparat Auguſtinus Chriſtum in Euchariſtia, cum Angelis apparentibus in forma corporali. QVINTO comparant Tertullianus, Cyprianus, Baſilius, & alij, indignè tractãtes Euchariſtiam cum illis, qui Chriſtum occiderunt.

TERTIA claſſis ſumitur ex mutatione panis; nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis. PRIMO, quia dicunt, non remanere panem poſt mutationem, vt Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Gaudentius, Chryſoſtomus, Gregorius Nyſſenus, Emiſſenus. SECVNDO dicunt, ſenſus falli in hac re: vt iidem auctores, & præterea Hilarius, & Epiphanius. TERTIO dicunt, ſic mutari panem in carnẽ, vt mutabatur per nutritionem Chriſto comedente, vt Nyſſenus, Damaſcenus, & Theophylactus. QVARTO comparant cum realibus mutationibus aquæ in vinum, virgarum in ſerpentes, & ſimilibus. Vide Ambroſium, Cyrillum Hieroſolymitanum, Cyrillum Alexandrinum, Auguſtinum, Emiſſenũ, Damaſcenum. QVINTO dicunt, ad iſtam mutationẽ requiri omnipotentiam Dei; Iuſtinus, Irenæus, Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Nyſſenus, Gaudentius, Proclus, & alij.

QVARTA claſſis ſumitur ex myſterio altiſſimo, quod Patres in Euchariſtia agnoſcebant. Nam PRIMO dicebant, non poſſe intelligi ſine fide, vt Andreas Apoſtolus, Ephrem, Gaudentius, Auguſtinus, Damaſcenus. SECVNDO hortabantur ſæpe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius myſterij; vt Hilarius, Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Nazianzenus; Epiphanius, Ephrem, Gaudentius, Chryſoſtomus, Emiſſenus, Cyrillus Alexandrinus. TERTIO dicebant, miraculum eſſe ſuperans humanum captum; Ephrem, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Gaudentius, Iſichius. QVARTO non loquebantur de eo coram ethnicis, & catechumenis, niſi tectè, vt illis verbis: *Nôrunt fideles.* Vide Tertullianum, Origenem, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Theodoretum. QVINTO interrogantes, Quomodo poteſt fieri? remittebãt ad omnipotentiam; vt Cyrillus Alexandrinus, Euthymius, Theophylactus, & alij.

QVINTA claſſis ſumitur ex veneratione. Nam PRIMO adorabant Euchariſtiam. Vide Cyrillum Hieroſolymitanũ, Ambroſium, Nazianzenum, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Theodoretum. SECVNDO inuocabant, vel inuocandam dicebant. Vide Dionyſium Areopagitam, Origenem, Nazianzenum, & Chryſoſtomum. TERTIO diligẽtiſſimè cauebant ne caderet in terram. Vide Pium Papam, Tertullianum, Origenem, Cyrillum Hieroſolymitanum, Auguſtinum. QVARTO non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis. Vide Baſilium, & Auguſtinum. QVINTO aſſerebant, Angelos aſtare prope altare dum peragitur ſacrificium, Ambroſius, Chryſoſtomus, Gregorius Papa: ex quibus Chryſoſtomus apertè dicit, Angelos capite inclinato aſtare coram Euchariſtia.

SEXTA claſſis ſumitur ex effectu, quem tribuunt Euchariſtiæ. Nam PRIMO dicunt nobis per eam vniri Chriſtum corporaliter; Hilarius, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Cyrillus Hieroſolymitanus, & Cyrillus Alexandrinus. SECVNDO dicunt, noſtra corpora reſurrectura, quia vniuntur cum Chriſti corpore; Concilium Nicænum, Irenæus, Hilarius, Ambroſius, Optatus, Nyſſenus, Gaudentius, Chryſoſtomus, Cyrillus. TERTIO dicit Chryſoſtomus, donare Chriſtum ſe nobis per Euchariſtiam, vt eum verè habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non poſſunt donare ſe homines iis, quos amant. QVARTO dicunt, Chryſoſtomus, & Cyrillus Alexandrinus, & alij, coniungi Chriſtum nobiſcũ, non ſolùm per fidem, & charitatem, ſed etiam reipſa, cùm eum in Euchariſtia percipimus. QVINTO dicunt, per huius Sacramenti perceptionem, nos fieri diuinæ conſortes naturæ, vt Cyrillus Hieroſolymitanus, & alij.

LIBER

LIBER TERTIVS, DE VERITATE CORPORIS DOMINI IN EVCHARISTIA.

CAPVT PRIMVM.

Proponitur quæſtio; An poſſit fieri, vt corpus Chriſti præſens conſtituatur in Euchariſtia.

EX VERBO DEI, ET VETERVM PATRVM ſententiis diſputauimus hactenus controuerſiam de veritate corporis Domini in Sacramento altaris: nunc ad plenam quæſtionis huius grauiſſimæ explicationem fingemus, nō poſſe ex ſolo verbo Dei, aut Patrum ſententiis quidquam certi colligi (tametſi contrarium duobus ſuperioribus libris apertiſſimè docuerimus) ac inueſtigabimus ratione adiuta variis principiis fidei, quid tandem de hac re ſentiendum ſit homini ſapienti, & pio. Secabitur autem quæſtio tota in partes duas. PRIMVM enim quæremus, an potuerit Deus reipſa præſens exhibere corpus & ſanguinē Domini in ſpecie panis, & vini. DEINDE an voluerit.

De PRIMA quæſtione Ioannes VViclefus apud Thomam VValdenſem, tomo 2. cap. 72. & 73. & eius diſcipulus Ioannes Caluinus apertè negant id poſſe fieri. Nam etiamſi ad inuidiam declinandam Caluinus ſic loquitur lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 24. *Non quæritur quid Deus potuerit, ſed quid voluerit.* Tamen paulò infrà ſic ait: *Cur (inquiunt) nō faciat Deus, vt caro eadem plura, diuerſaq́ occupet loca, vt nullo loco contineatur; vt modo, & ſpecie careat? Inſane, quid à Dei potentia poſtulas, vt carnem faciat ſimul eſſe, & non eſſe carnem?* Et infrà, §. 29. reſpondet ad argumenta, quibus Catholici probant fieri

fieri poſſe, vt vnum corpus ſit in duobus locis, vel non occupet locum. Similia habet Petrus Martyr libro contra Gardinerum, obiecto 10.11.& 12.& 106. & Theodorus Beza in lib. de cœna Domini contra VVeſtphalum. Catholici contrà certò credunt, id fieri potuiſſe.

Tres autem ſunt difficultates, in quibus ab aduerſariis diſſentimus. VNA, an poſſit vnum corpus poni ſimul in diuerſis locis. ALTERA, an poſſit corpus alicubi eſſe non occupando locum; & hæ ſunt nobis cum ſolis Sacramentariis, nō autem cum Lutheranis, & hoc loco tractandæ. TERTIA eſt etiam cum Lutheranis, an poſſint accidentia manere ſine ſubiecto, & de hac diſputabimus in ſequenti libro, vbi tractabitur de tranſubſtantiatione.

Vt igitur quæſtionem de potentia Dei in hoc myſterio cōtra Sacramentarios diſputemus, & ordine rem totam explicemus: PRIMO inueſtigabimus, quæ ſit certa regula cognoſcēdi quid Deus poſſit. SECVNDO probabimus poſſe Deum facere, vt vnum corpus ſimul ſit in diuerſis locis. TERTIO ſoluemus obiectiones aduerſariorum. QVARTO probabimus poſſe Deum facere, vt vnum corpus indiuiſibiliter maneat, ita vt locum non repleat. QVINTO ſoluemus obiectiones.

CAPVT SECVNDVM.

Quæ ſit regula cognoſcendi quid Deus poßit.

REGVLA cognoſcendi quid Deus poſſit, vel ſumi poteſt ab ipſo Deo, de cuius potentia agitur, vel ab homine, qui eum cognoſcere debet, vel à rebus ipſis, quæ per eam potentiam fiunt.

A Deo regulam quandam ſumunt Ioannes Caluinus in Catechiſmo breui, vbi explicat primum articulum Symboli, & in Inſtit. cap. 6. §. 27. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini prope finem, vbi de omnipotentia diſputant. Dicunt ij homines potentiam Dei non eſſe ſeparandam à voluntate, & operatione: id enim Deum poſſe facere, quod reipſa vult facere, & facit; nullam autem eſſe in Deo potentiam, qua poſſit facere id, quod non decreuit facere.

Hæc regula falſa eſt, & inutilis. Falſa eſt, quia Scripturæ apertiſſimè docent, Deum poſſe facere multa, quæ nunquam faciet. Matth. 3. & Luc. 3. *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare*

ſuſcitare filios Abrahæ. In quem locum Chryſoſtomus, Ambroſius, & Hieronymus, dicunt, poſſe Deum ex veris lapidibus homines formare: quod tamen nunquam fecit, & probabile eſt nunquam facturum. Item Matth. 26. *Poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum.* Et Marci 14. *Omnia tibi poſsibilia ſunt, transfer calicem hũc à me.* Vbi ſatis apertè indicat Dominus, potuiſſe reparari mundum ſine morte ſua, & potuiſſe impediri paſſionem ſuam per diuinam potentiam, & tamen ſcimus hoc non eſſe factum. Quod etiã notauit Gregorius Nazianzenus in epiſt. 1. ad Chelidonium: qui rurſus lib. 4. de Theologia dicit, poſſe Deum facere, vt camelus tranſeat per foramen acus; & vt ſenex iterum redeat in vterum matris ſuæ, & renaſcatur; quæ tamen nunquam fecit. Quare Auguſtinus in Enchirid. cap. 95. rectè ſcribit multa Deum poſſe, quæ nõ velit, nihil autem velit, quod non poſſit; & lib. de ſpiritu, & litera, cap. 1. docet, multa eſſe poſſibilia Deo, quæ nunquam fient, & ponit exemplum de camelo trãſeunte per foramen acus. Sed quamuis iſta regula vera eſſet, eſt tamen inutilis, quia nõ magis notum eſt nobis, quid Deus velit facere, quàm quid poſſit facere.

Si quis autem diceret, regulam cognoſcendæ diuinæ potentiæ eſſe eius voluntatẽ, vel intellectum, in hoc ſenſu; quod id omne poſſit Deus facere, quod poteſt velle facere, vel quod intelligit eſſe factibile; regulam veriſſimam daret, ſed inutilem. Veriſſimam quidam, quia in hoc differt Deus à creaturis, quòd creaturæ multa poſſunt animo concipere, vt factibilia, & etiam velle facere, quæ tamen non poſſunt reipſa facere: at Deus quidquid poteſt velle, vel intelligere vt factibile, id totum poteſt facere, & nihil poteſt facere, quod non poteſt velle, aut quod non intelligit eſſe factibile. Sed regula eſt inutilis, quia non minus obſcurum eſt nobis, quid Deus poſſit velle, aut intelligere, vt factibile, quàm quid poſſit facere.

Ex parte hominis poſſet accipi hæc regula: Id omne poſſe Deum facere, quod poteſt homo concipere. Nam cùm obiectum mentis noſtræ, ſit ipſum ens, & verum in vniuerſum, id quod poteſt cõcipi, ſiue intelligi, reuera exiſtere poterit: quod autem non poteſt concipi, nihil erit; proinde omnia poterit facere, qui poterit id totum, quod homo poteſt concipere.

Sed

Sed hæc regula partim eſt vera, partim falſa. Vera quidem eſt, quatenus affirmat poſſe Deum facere, quidquid poteſt homo intelligere: at quatenus negat poſſe Deum facere, quod homo non poteſt intelligere, fallax eſt, & contraria diuinis literis. Nam etiamſi totũ ens eſt ex ſe intelligibile, & id ſolùm, quod non eſt, non poteſt intelligi: tamen mens noſtra ob ſuam imbecillitatem, niſi diuinitus adiuuetur, ſæpe fallitur in rebus intelligendis, & multa putat non poſſe exiſtere, & proinde nec eſſe intelligibilia, nec factibilia, quæ tamen intelligi, fieri, & exiſtere poſſunt. Hinc dicit Ioannes: *Maior eſt Deus corde noſtro*, 1. Ioan. 3. Et Apoſtolus Epheſ. 3. dicit, Deum operari ſuprà quàm petimus, aut intelligimus. Et ſanctus Auguſtinus, lib. 21. ciuit. cap. 5. 6. & 7. oſtendit multa eſſe vera, quæ tamen homines intelligere non poſſunt. Et ſimiliter Hilarius, lib. 3. de Trinitate, & alij Patres. Et ſanè multa noſtræ fidei myſteria ethnici Philoſophi prorſus impoſſibilia eſſe iudicabant, quæ tamen fideles homines non minùs, quàm illi periti naturalium ſcientiarum, veriſſima eſſe credunt. Et ſi poteſt vnus homo interdum ea facere, quę alij homines nõ capiunt, & niſi facta viderent, crèderent nullo modo fieri potuiſſe, qualia ſunt, quæ de Archimede narrantur à Plutarcho in vita Marcelli: quantò magis poterit Deus multa facere ſupra captum omnium hominum? Atq; hoc ipſum verbis fatentur etiam aduerſarij, vt Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 10. & 24. & Petrus Boquinus in libro de cœna Domini, vbi myſterium Euchariſtiæ dicunt ſublimius eſſe, quàm vt à nobis plenè intelligi poſſit: tamen reipſa ſatis indicant ſe nihil velle credere, niſi quod capiunt, cùm paſſim aſſerant non poſſe fieri, id quod orbis terrarum credit non modò fieri potuiſſe, ſed etiam factum eſſe; & myſterium quod ipſi dicunt, ſuperare humanum captum, nullam habeat difficultatem, vt ſuprà oſtendimus.

Reſtat igitur, vt regula ſumatur à rebus ipſis. Poſſet autẽ dupliciter ſumi regula a rebus. VNO modo, ſi diceremus, Deum habere tantum actiuæ potentiæ, quantũ eſt paſſiuæ potentiæ in omnibus rebus, ſiue in tota natura. Et hoc modo Deũ omnipotentẽ Philoſophi ethnici fortaſſe facerent; at Chriſtiani maiorẽ aliquam potentiã Deo tribuere debent, cùm fateantur Deum ex nihilo mundum procreaſſe: qui enim ex nihilo aliquid facit, non pendet à potentia paſſiua ſubiecti.

ALIO

Alio igitur modo, regula ſumetur à rebus, ſi dicamus Deum poſſe facere omnia, quæ vllo modo exiſtere poſſunt, iuxta illud verbum Angeli Gabrielis, Lucæ 1. *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.* Et illud Saluatoris Marci 14. *Omnia tibi poſſibilia ſunt.* Id autem omne exiſtere poteſt, quod in ſua ratione non dicit, non eſſe, ſed tantùm eſſe. Et hoc eſt, quod ſcribit ſanctus Thomas 1. parte, quæſt.24. artic.3. & omnes Theologi, Deum dici omnipotentem, quia poteſt id omne, quod non implicat contradictionem: quod enim implicat contradictionem, nõ eſt poſſibile vllo modo, quia ponit eſſe, & non eſſe ſimul, & proinde ſi illud fieret, fieret aliquod, cuius eſſe eſſet non eſſe. Solùm autem non eſſe, non poteſt à Deo fieri, quia omne quod fit, debet eſſe aliquo modo ſimile ei, à quo fit: Deo autem qui eſt ipſum eſſe, omne quod eſt, ſimile eſt, & ſolùm non ens, non eſt ei vllo modo ſimile. Praeterea facere quod non eſt, non eſt facere, ſed deficere, & proinde ad illud non potentia, ſed impotentia requiritur. Et hinc dicimus, Deum non poſſe mori, non poſſe peccare, non poſſe deficere, quia mors, peccatum, defectus formaliter ſunt, non entia, & illa poſſe non eſt potentiæ, ſed impotentiæ. Denique eſt primum principium in lumine naturæ; Omne eſt, aut non eſt: quo ſublato tollitur omnis cognitio. Itaque etiam aduerſarij in hoc conueniunt, id non poſſe fieri, quod implicat contradictionem. Et ſiquidem in particulari euidenter conſtaret, quæ ſit eſſentia vniuſcuiuſque rei, ſimul etiam conſtaret quid implicet, & quid non implicet contradictionem; & queſtio omnis finita eſſet: ſed quia id non ſatis conſtat, ideò laborandum eſt nobis, vt oſtendamus quod volumus.

CAPVT TERTIVM.

Poſſe vnum corpus ſimul eſſe in pluribus locis.

Accedamvs nunc ad ſingula capita myſterij Euchariſtiæ, quæ aduerſarij contendunt implicare contradictionem, atque ideò eſſe impoſſibilia. Ac vt incipiamus ab eo quod eſt omnium difficillimum, probabimus non implicare contradictionem, & proinde poſſibile eſſe, vt vnum corpus ſit in pluribus locis.

Primvm

PRIMVM argumentum ſumitur à Scriptura, quæ teſtatur Deo nihil eſſe impoſſibile, Matthæi 19. *Apud Deum omnia poßibilia ſunt*. Explicabunt aduerſarij, omnia præter ea, quæ implicant contradictionem, quale eſt, vnum corpus eſſe in duobus locis. AT refelli poteſt hæc explicatio multis modis, etiam ex eorum principiis.

PRIMO, principium eorum eſt, nihil eſſe credendum ſine Verbo Dei. At Verbum Dei nuſquam excipit à Dei omnipotentia, vnum corpus eſſe in duobus locis. Excipit quidem alicubi, mentiri Deum, Hebr. 6. *Impoßibile eſt mentiri Deum*. Et alibi: *Negare ſeipſum non poteſt*, 1. Timoth. 2. Ex quibus rectè colligitur, Deum illa tantùm non poſſe, quæ facere, non eſt facere, ſed deficere. Sed vnum corpus in duobus locis eſſe, non poteſt clarè ad iſta reduci; proinde excipi non debuit.

SECVNDO, principium eorum eſt, eam eſſe veram doctrinam, quæ Deum exaltat, & hominem deprimit; & contrà falſam eſſe, quæ hominem exaltat, & deprimit Deum. At qui dicit, inter ea, quæ poteſt Deus, eſſe etiam, ponere vnum corpus in pluribus locis, hic Deum exaltat, & hominem deprimit, cùm fateatur plura poſſe facere, quàm nos intelligamus: qui autem id negat, Deum deprimit, & hominem exaltat, cùm dicat, Deum non poſſe facere, quod homo non poteſt capere.

TERTIO, illa implicant contradictionem, quæ pugnant cum eſſentia rei, ita vt dicatur res eſſe, & non eſſe. At eſſe in loco, non eſt de eſſentia corporis, ſed quid extrinſecum, & accidentarium: nam vltimum cœlum eſt verum corpus, & non eſt in loco; ergo nõ repugnat eſſentiæ corporis eſſe in vno, vel pluribus locis, cùm ſint omnia extrinſeca, & poſteriora ipſa corporis eſſentia.

SECVNDVM argumentum ducitur ab exemplo Scripturæ diuinæ. Chriſtus cùm Apoſtolo Paulo apparuit, Actor. 9. & 22. fuit ſimul in ſummo cœlo, & in terra, ſiue in aëre terræ vicino, igitur vnum corpus in pluribus ſimul locis eſſe poteſt. Chriſtum fuiſſe tunc in cœlo aduerſarij non negant, & patet ex illo Actor. 3. *Quem oportet cœlum ſuſcipere vſq; ad tempus reſtitutionis omnium*.

Ad hoc argumentum duplex ſolutio dari poteſt. VNA, quòd Paulus non viderit reipſa Chriſtum in propria perſona,

ſed

ſed in ſpecie aliqua ſibi apparente, & audierit vocem non ex ipſo Chriſti ore, ſed vocem quandam diuinitus factam, qualis fuit vox Dei Patris ſuper ipſum Chriſtum in Baptiſmo, & in monte Thabor. Ita videtur totum hunc locum intellexiſſe Caluinus in cap. 9. Actorum.

ALTERA, quod Paulus viderit quidem, & audierit Chriſtum, ſed in cœlo exiſtentem, ita vt diuina virtute factum fuerit, vt oculi & aures Pauli penetrarent cœlos. Et hoc modo reſpondit ad argumentum propoſitum Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 29. Cui ſanè commodum eſſet obiicere, quod ipſe idem ſcribit lib. 3. Inſtit. cap. 20. §. 24. vbi ridet Sanctorum inuocationem: *Quis, inquit, eouſque longas eſſe illis aures reuelauit, quæ ad voces noſtras porrigantur? oculos etiam tam perſpicaces, qui neceſſitatibus noſtris aduigilent?* Hæc ille. Quid igitur, ſi illi obiiciamus non habuiſſe Paulum tam longas aures, nec oculos tam perſpicaces, vt in cœlum vſque penetrarent, & ibi Chriſtum viderent, & audirent? quid, quæſo, reſpondebit, niſi diuina virtute id fieri potuiſſe? At ſi diuina virtute fieri poteſt, vt oculi carnei, & aures carneæ in cœlum penetrent: non poterit eadem virtute fieri, vt oculi, & aures ſpirituales animarum glorificatarum in terram vſque penetrent?

Sed his omiſſis probandum nobis eſt, à Paulo ipſum Chriſtum verè, & propriè viſum fuiſſe oculis corporalibus; idque in terra, non in cœlo. Ac PRIMVM quidem non modò certiſſimum, ſed etiam euidentiſſimum eſt. Nam Actorum 9. cùm dicit Lucas de comitibus Pauli: *Viri autem illi, qui comitabantur, cum eo ſtabant ſtupefacti, vocem quidem audientes, neminem autem videntes.* Ponit antitheſim inter Paulum, & comites eius, quaſi dicat; Comites eius audiebant vocem loquentis, ſed non videbant quis loqueretur, Paulus autem, & vocem audiebat, & videbat eum, qui loquebatur. Ibidem narrabat Barnabas Apoſtolis, quemadmodum Paulus vidiſſet Dominum. Et cap. 22. Ananias dicit ad Paulum de viſione illa, quam habuerat in via: *DEVS Patrum noſtrorum præordinauit te, vt cognoſceres voluntatem eius, & videres iuſtum, & vocem audires ex ore eius.* Hæc ibi. Vidit igitur tunc Paulus Chriſtum, & vocem audiuit, non ex aliqua nube, aut Angelorum miniſterio formatam in aëre, ſed ex ore Chriſti. Et cap. 26. ipſe Chriſtus Paulo dicit: *Ad hoc apparui*

tibi, Vt conſtituam te miniſtrum, & teſtem eorum, quæ Vidiſti. Vbi facit illum Apoſtolum, & teſtem oculatum reſurrectionis: non autem fuiſſet verus teſtis, niſi ipſum corpus vidiſſet, quod reſurrexerat, idque oculis corporalibus. PRAETEREA, 1. Corinth. 9. idem Paulus probaturus Apoſtolatum ſuum: *Nónne,* inquit, *Dominum noſtrum Vidi?* Et 1. Corinth. 15. enumerans teſtes oculatos reſurrectionis Chriſti, poſteaquam poſuerat Petrum, Iacobum, & alios, tandem ait: *Nouiſſimè tanquam abortiuo Viſus eſt & mihi:* quæ probatio nihil valeret, niſi vidiſſet ipſe, vt alij viderant. Itaque dubitari non poteſt, quin verè oculis corporalibus corpus ipſum Chriſti viderit.

IAM verò quòd Chriſtum viderit, non in cœlo, ſed in terra, vel in aëre propinquo terræ, probatur; quia tanta lux eius, qui illi apparuerat, Paulum circumfulſit, vt eum planè excæcauerit, vt patet Actorum 9. non autem lædere potuiſſet eius oculos lux illa corporis Domini, niſi propinqua fuiſſet. DEINDE lumen quoddam etiam comites eius viderunt, & ſonum quoque vocis audierunt, Actorum 9. & 22. quod eſt argumentum certiſſimum, in terra, vel in aëre proximo Chriſtum apparuiſſe: nec enim comites Pauli ſummum cœlum oculis & auribus penetrare potuiſſent. AD HAEC licet comites Pauli audierint vocem, Actorum 9. tamen non diſtinctè intellexerunt, quid Dominus dixerit, Actorum 22. Quare propinquior Paulo Dominus fuit, quàm aliis, & quaſi in aurem ei loquutus eſt. Si autem de cœlo vox facta fuiſſet, omnes æquè audiuiſſent. PRAETEREA illa interrogatio: *Quis es Domine?* & illa reſponſio: *Ego ſum* IESVS, *quem tu perſequeris.* apertè indicant præſentiam Domini. Si enim vidiſſet Paulus Chriſtum in ſummo cœlo, vt eum vidit Stephanus, non dubitaſſet quiſnám eſſet: ſed quia repentè vidit coram ſe hominem quendam ſupra lucem ſolis rutilantem, ideò dixit: *Quis es Domine?* DENIQVE ſi ſolùm in cœlo Paulus Chriſtum vidiſſet, non fuiſſet idoneus teſtis reſurrectionis: potuiſſent enim facilè homines calumniari eius teſtimonium, ac dicere eum deceptum fuiſſe, aut ſola imaginatione vidiſſe.

Confirmatur argumentum ex aliis Chriſti apparitionibus. Nam INPRIMIS Petro Apoſtolo Chriſtum apparuiſſe in terra, & cum eo collocutum teſtantur grauiſſimi auctores,

res, vt Ambroſius in oratione contra Auxentium. Egeſippus lib.3. de excidio vrbis Hieroſolym. cap.2. Et Athanaſius, licet paulò obſcuriùs, in Apologia pro fuga ſua. DEINDE Chriſtum apparuiſſe ſancto Antonio, poſteaquam à Dæmonibus grauiſſimè cæſus fuerat; & ad Chriſti præſentiam Dæmones fugiſſe, & plagas Antonij repentè curatas, teſtatur Athanaſius in vita eius. Sanctus Gregorius, lib.4. Dialog. cap.16. affirmat ipſum Chriſtum verè apparuiſſe ſanctæ Tharſillæ amitæ ſuæ paulò antè obitum; & realem, non imaginariam fuiſſe viſionem probat ex immenſa odoris fragrantia, quæ in cubiculo relicta eſt. Et ipſi Gregorio Dominum humana ſpecie verè apparuiſſe, teſtatur Ioannes Diaconus, lib.2. vitæ ipſius, cap.22. aliaque id genus multa ex probatis auctoribus adduci poſſent: quæ ſi quis velit omnia negare, meritò impudentiæ, ac temeritatis argui poſſet. Sed præter ceteras apparitiones legatur ea, quam fusè narrat ſanctus Paulinus in epiſtola ad Macharium, quæ ſola abundè ſufficit teſtatiſſimum efficere id quod volumus.

TERTIVM argumentum ſumitur à teſtimoniis Patrum, qui rem vnam in pluribus ſimul locis eſſe poſſe docent. Ac primùm Chryſoſtomus, lib.3. de ſacerd. (vt ſuprà citauimus) diſertis verbis affirmat, eundem Chriſtum eodem temporis articulo, & ſurſum in cœlo cum Patre ſedere, & in terra omnium communicantium manibus pertractari: & non loqui eum de pertractatione ſolùm in ſymbolo, patet, quia tribuit id miraculo. Idem etiam Chryſoſtomus, & cum eo Primaſius, & Anſelmus, & commentarius Ambroſio adſcriptus in cap.10. ad Hebræ. idem corpus Domini in multis altaribus ſimul offerri dicunt, nec loquuntur de ſigno corporis, ſed de vero corpore (vt ſuprà oſtendi lib.2. cap. 31.) Item Cyrillus lib. 12. in Ioannem, cap. 32. & Theophylactus in cap.19. Ioannis, diſertis verbis docent, Chriſtum per carnem ſuam in Euchariſtia perceptam ſanctificare animas, & corpora omnium communicantium in toto mundo, & eſſe in omnibus totum, & impartibilem. AVGVSTINVS lib. de cura pro mortuis, cap.16. proponit quæſtionem, vtrum cum in diuerſis locis ſimul, fiant miracula ad memorias alicuius Martyris, ſit ipſe Martyr præſens vno tempore tam multis locis, an iſta fiant miniſterio Angelorum: ac reſpondet, quæſtionem eſſe ſuprà ingenij vires.

Ex quo intelligimus, non exiſtimaſſe Auguſtinum impoſſibile eſſe, vt vna res ſit in diuerſis locis; alioqui non dubitaſſet, ſed apertè dixiſſet (vt Caluiniſtæ dicunt) implicare contradictionem, vt ſit vnum aliquid in diuerſis locis ſimul. Præterea cap. 17. refert hiſtoriam quandam ſancti Ioannis Monachi, qui cùm ex monaſterio ſuo non diſceſſiſſet, apparuit tamen adhuc viuens in ſomnis cuidam alteri longè poſito: ac deinde dicit dubium eſſe, an ſpiritus eius reuera fuiſſet in vtroque loco, an id eſſet factum alio modo: *Si ipſe*, inquit, *interfuit ſomnianti, mirabili gratia vtique id potuit, non natura; & Dei munere, non propria facultate, &c.* Ac denique dicit ſe, ſi cum ſancto illo Monacho loqui potuiſſet, ab eo quæſiturum fuiſſe ſolutionem vtriuſque quæſtionis, & verbis eius crediturum.

SI QVIS obiiciat, aliam eſſe rationem corporum, aliam ſpirituum; Auguſtinum autem ſpiritibus concedere, vt poſſint eſſe in pluribus locis ſimul, non corporibus: is facilè refelli poterit. Nam ratio, cur corpora non videantur poſſe eſſe in pluribus locis, non tàm eſt moles, quàm vnitas. Non enim quæſtio eſt, an poſſit corpus occupare duo loca: nam corpus Chriſti, non occupat niſi vnum locum ordinariè; in Sacramento enim non eſt localiter, niſi ratione dimenſionum panis. Et licet etiam localiter arbitramur poſſe vnum corpus eſſe in pluribus locis, & id probant exempla allata in 2. argumento; tamen ad myſterium Euchariſtiæ defendendum, non requiritur, vt vnum corpus poſſit occupare ſeu replere plura loca, ſed ſatis eſt, ſi poſſit quocunque modo eſſe in pluribus locis.

Ideò autem non videtur poſſe eſſe, quia non poteſt diuelli à ſeipſo, & videtur neceſſariò debere diuelli, ac diſtrahi à ſe, ſi ponatur in variis locis. Quocirca Petrus Martyr cùm negat idem corpus poſſe eſſe in duobus locis, rationem reddit, quia geminaretur. Porrò iſta repugnantia, quæ ſumitur ab vnitate rei, non minus inuenitur in ſpiritu, quàm in corpore: vtrumque enim eſt vnum, & à ſe diuidi non poteſt: quare perinde eſt in hac quæſtione ſiue de corpore, ſiue de ſpiritu probetur.

QVARTVM argumentum ſumitur ab exemplis Dei, & animæ rationalis. Deus enim cùm ſit res vna, & ſimpliciſſima, atque indiuiſibilis; tamen eſt ſimul in infinitis locis: eſt enim

præſens,

præſens totus Deus omnibus rebus creatis. Quod certè ſuperat captum hominū: nec enim poſſumus cogitare rem vnā in diuerſis locis, niſi cogitemus, aut loca illa fieri vnum locum, aut rem vnā diuidi in plures. Vnde AVGVSTINVS in epiſt. 3. ad Voluſianum de hac exiſtentia Dei in tot locis ſimul, ſic ait: *Miratur hoc mens humana, et quia non capit, fortaſſe non credit.* Pari ratione anima rationalis tota eſt in qualibet parte corporis; alioqui enim ſi extenderetur ad extenſionem corporis, eſſet materialis, & à corpore penderet, proinde non eſſet immortalis, quod cum fide Catholica pugnat.

AD HOC argumentum nihil reſponderi poteſt, niſi, Deum & animam, non eſſe in diuerſis locis, ſed in vno: replet enim Deus totum mundum, quaſi vnum locum, & anima totum corpus. Cuius rei ſignum eſt, quod ſi ſeparetur vnum membrum à corpore humano, in eo deſinit eſſe anima, quia membrum illud incipit eſſe corpus aliud per ſe exiſtens. AT non magno negotio id refellitur. Nam etſi non poſſit naturaliter anima eſſe in membro abſciſſo, tamē nulla prorſus ratio fingi poteſt, cur non poſſit Deus in brachio abſciſſo conſeruare animam, vt ante abſciſſionem erat. Denique poſſet Deus alium mundum creare, qui iſtum, qui nunc eſt, nulla ex parte cōtingeret; & in eo etiam eſſet Deus, ſicut in iſto, ac proinde eſſet in locis diſſitis, ac diſtantibus. Conſtat igitur nullam eſſe implicationem, vt res ſit in pluribus locis.

QVINTVM argumentum ſumitur à myſteriis noſtræ fidei, vel difficilioribus, vel æquè difficilibus, atque hoc eſt, de quo agimus. PRIMVM myſterium Trinitatis eſt, quod etiam Lutherani, & Caluiniſtæ admittunt, in quo vnam naturam in tribus perſonis reipſa veriſſimè diſtinctis credimus, quod ſanè mirabilius eſt, quàm vt corpus vnum ſit in pluribus locis. Nam ſicut hîc eſt realis diſtinctio locorum, ita ibi perſonarum: ſicut hîc eſt vnitas corporis, ita ibi vnitas naturæ; ſed mirabilius eſt myſterium Trinitatis, quia natura in Trinitate identificatur realiter, & formaliter cum ſingulis perſonis, corpus autem non identificatur vllo modo cum locis. Si ergo poteſt vna numero natura non diſtrahi à ſeipſa, licet identificetur cum perſonis realiter diſtinctis, cur non faciliùs poterit vnum corpus coniungi extrinſecus cum diſtinctis locis, & tamen non diſtrahi à ſeipſo?

SECVNDVM eſt myſterium Incarnationis, in quo vnam hypoſtaſim in duabus naturis perfectis, & diſſimillimis cõfitemur. Et quia longè maior vnio eſt inter hypoſtaſim, & naturam, quàm inter locatum & locum, cùm illa intrinſeca & ſubſtantialis, hæc extrinſeca & accidentaria ſit: profectò rectè inſpiciẽti mirabilius videbitur vnam eſſe hypoſtaſim in duabus naturis, quàm vnum corpus in duobus locis. Adde, quòd illa hypoſtaſis identificatur ꝓrſus realiter, & formaliter cum altera naturarum, id eſt, cum natura diuina, & tamen vnitur intimè cum natura humana, quæ realiter, & formaliter differt à natura diuina. Ex quo ſequitur, vt ſit planè incomprehenſibile, quomodo in illa vnione, vel non cõfundantur naturæ, vel non diuidatur hypoſtaſis.

TERTIVM eſt myſterium reſurrectionis mortuorũ, quod vt ſemper Philoſophis impoſſibile viſum eſt, ita ſemper à fidelibus certa fide creditum eſt, & nunc etiam à Lutheranis, & Caluiniſtis creditur, ſi tamen creditur. Porrò in hoc myſterio id maximè difficile, & mirabile eſt, vt vnum & idem indiuiduum bis fiat. Si enim bis fit, quomodo non duplici actione? ſi duplici actione, quomodo nõ ſunt duo? nam effectus per ſe ab actione dependet, vt eius terminus. Atq; id maximè cernitur in accidẽtibus, quæ penitus perierunt, & tamen eadem numero reſtituuntur à Deo.

QVARTVM eſt creatio, & annihilatio, quę ab omnibus fidelibus diuinæ potentiæ cõceduntur, licet à Philoſophis rideantur, & contradictionem implicare credantur. Nam qui dicit ex nihilo aliquid fieri, quod eſt creari, vel ex aliquo nihil fieri, quod eſt annihilari; videtur dicere, nihil eſſe aliquid, vel aliquid eſſe nihil. Et ſanè ſuperat humanam cogitationem, quod aliqua res nunc exiſtat, quę paulò antè nihil omninò erat. Quis enim concipiat, vnde venerit? vnde extracta ſit? vnde proceſſerit in lucem, ſi nuſquam latebat, niſi ipſum nuſquam aliquid ſit? Pari ratione quis intelligat ex aliquo nihil fieri, niſi ipſum nihil ſit aliquid? Et tamen iſta credunt, aut credere ſe dicunt, qui nolunt credere ea, quæ ſunt faciliora; vt vnum corpus poſſe à Deo poni in pluribus locis.

QVINTVM myſterium æternitas eſt. Difficilius enim videtur, vt vnum inſtans durationis ſimul ſit in diuerſis temporibus, ſiue coëxiſtat diuerſis temporibus, quàm vt vnum corpus ſimul ſit in diuerſis locis. Tempora enim fluunt, & impoſſibile

ſibile eſt ſimul manere præteritum & futurum; at loca ſimul permanent, licet diſtincta, & ſeparata ab inuicem. Iam æternitas eſt vnum inſtans durationis non fluens, & proinde coëxiſtens toti tempori præterito, & futuro; & tamen nec ipſum inſtans diuiditur, nec tempora confunduntur, quod ſuperat planè humanum captum.

SEXTVM argumentum ſumitur à ſimili. Nam poteſt vnus locus capere duo corpora ſibi adæquata ſimul, & tamen neq; locus ille diuiditur in duo loca, neq; corpora illa confunduntur in vnum corpus: ergo poterit etiam vnum corpus replere duo loca, etiamſi nec ipſum corpus diuidatur in duo corpora, nec loca illa conueniant in vnum locum.

Conſequentia videtur optima, quia ita ſe habet locatũ ad locum, ſicut locus ad locatum. Antecedens verò certum eſt exemplis diuinæ Scripturæ de egreſſu corporis Chriſti ex clauſo ſepulchro, & aliis, quæ in ſequenti difficultate tractabuntur.

Quidam tamen Catholici, atque in eis ſanctus Thomas in 4. diſtinct. 14. quæſt. 2. art. 2. quæſt. 3. exiſtimant non poſſe vnum corpus eſſe in duobus locis localiter, ſed tantùm Sacramentaliter; & ideò negant conſequentiam argumenti adducti. Et rationem hanc reddunt, quia vnum eſt illud, quod eſt indiuiſum in ſe, & diuiſum à quocunq; alio: ex quibus cõditionibus, prior, nimirũ indiuiſum eſſe in ſe, eſſentialis eſt, & inſeparabilis: poſterior autem, nimirũ diuiſum eſſe à quocunque alio, accidẽtaria eſt, & ſeparabilis. Cùm autem duo corpora ſunt in vno loco, tollitur tantùm poſterior conditio vnitatis, ac proinde non deſtruitur vnitatis eſſentia: cùm verò vnum corpus ponitur in diuerſis locis, tollitur prior cõditio, ac deſtruitur tota eſſentia vnitatis.

Sed hæc ratio, pace tanti Doctoris, nõ eſt ſolida. Nam duplex eſt indiuiſio in ſe, & diuiſio ab aliis. VNA reſpectu loci, quæ extrinſeca eſt, & planè accidentaria. ALTERA reſpectu rei ipſius, quę intrinſeca eſt, & vel eſt de eſſentia, vel certè proprietas quædã vnitatis. Iam igitur, quãdo duo corpora ſunt in vno loco, nõ tollitur indiuiſio à ſe, nec diuiſio ab aliis intrinſeca, ſed extrinſeca ſolùm, quæ eſt reſpectu loci. Nam licet ſe penetrent duo corpora, ſunt tamen duo diuerſa, & diſtincta, quoad omnia principia eſſentialia, immò etiam, quoad accidentalia, excepto ſitu. Sic etiam, cùm vnum corpus eſt in di-

uerſis locis, non tollitur indiuiſio intrinſeca, ſed ſolùm extrinſeca reſpectu loci: nam non diuiduntur principia intrinſeca, quæ corpus conſtituunt, ſed ſolùm diuiduntur ſitus, ſiue Vbi illius corporis.

Adde, quod ſi nō poſſet eſſe vnum corpus localiter in duobus locis, quia diuideretur à ſeipſo: profectò nec eſſe poſſet Sacramentaliter, eadem ratione. Licet enim eſſe alicubi Sacramentaliter, non dicat eſſe per loci occupationem; tamen dicit eſſe per realem, & veram præſentiam in pluribus hoſtiis, ſiue altaribus, quæ realis præſentia in tot altaribus, & non in locis intermediis, non minus tollere videretur indiuiſionem rei, quàm repletio plurium locorum. Sed iam ad ſolutionem obiectionum veniamus.

CAPVT QVARTVM.

Soluuntur obiectiones, quibus aduerſarij probare conantur implicare cōtradictionem, vt vnum corpus ſit in pluribus locis.

ADVERSARII multa argumenta proponunt, ac PRIMVM ex Scriptura, & Patribus duo argumēta proferunt. PRIMO, Caluinus in vlt. admonit. ad VVeſtphalum, vrget illam cōſequentiam Angeli, Matth. vlt. *Non eſt hîc, ſurrexit enim*; quæ conſequentia infirma eſſet, ſi poſſet idem corpus eſſe in pluribus locis: poſſet enim diſcedere, & remanere.

SECVNDO, proferunt ea loca, vbi Deo tāquam proprium tribuitur, vt non circumſcribatur loco, ſed vbique ſit: *Cœlum, & terram ego impleo*, Hierem. 23. ET confirmant ex Patribus, qui probant Spiritum ſanctum eſſe Deum, qui vbique eſt, iuxta illud Pſalm. 138. *Quò ibo à Spiritu tuo?* Vide Ambroſium 1. libro de Spiritu ſancto, cap. 7. Hieronymum, & Caſſiodorum in Pſalm. citatum. Auguſtinum 3. lib. contra Maximinum, cap. 21. Baſilium lib. de Spiritu ſancto, cap. 22. Didymum lib. 1. de Spiritu ſancto. Cyrillum lib. 7. Dialogorum de Trin. At ſi corpus Chriſti poſſet eſſe in multis locis, eadem ratione poſſet eſſe in omnibus, & tamen non eſſet Deus; ergo ratio Patrum nihil concluderet. PRAETEREA Patres, qui ſcripſerunt contra Eutychetem, probant humanam Chriſti naturam

naturam non eſſe confuſam cum diuina, quia diuina eſt vbique, humana autem etiam poſt reſurrectionem certo loco circumſcribitur. Vide Theodoretum Dialogo 2. & 3. Vigilium lib.1. & 4. contra Eutychetem, & Fulgentium lib.2. ad Traſymundum, cap.17.

ADDIT VViclef apud VValdenſem tomo 2. cap.72. alium locum ex Auguſtino in epiſt.3. ad Voluſianum, vbi Auguſtinus dicit, nullum corpus poſſe eſſe vbique totum. Poſſet DENIQVE addi alius locus ex lib.20. contra Fauſtum, cap.11. vbi ſic loquitur AVGVSTINVS de Chriſto ſecundum præſentiam corporalem: *Simul & in ſole, & luna, & in cruce eſſe non poſſet.*

RESPONDEO ad locum Sctipturæ: *Non eſt hic, ſurrexit enim;* facilè reſponderi poteſt, duobus modis. PRIMO, conſequentia illa Angeli optima eſt, ſed ſi applicetur (vt applicanda eſt) ad mentem illarum ſanctarum mulierum, cum quibus Angelus loquebatur: illæ enim quærebant corpus Domini mortuum in ſepulchro, vt illud vngerent. Quare cùm Angelus ait: *Non eſt hic,* ſenſus eſt: Nõ iacet mortuus in ſepulchro, vt vos creditis. Et id probat, cùm addit: *Surrexit enim.* nec enim poterat mortuus iacere, ſi reſurrexerat.

SECVNDO, conſequentia illa optima eſt etiam abſolutè, ſed moraliter loquendo, vt Angelus loquebatur, non metaphyſicè. Nam moraliter loquendo, qui reſurgit à morte, non remanet in ſepulchro, ſed egreditur: ſepulchrum enim eſt locus mortuorum, non viuentium; tamen fieri etiam poteſt, vt aliquis viuens in ſepulchro iaceat, ſi velit. Itaq; moraliter veriſſimè dixit Angelus: *Non eſt hic, ſurrexit enim;* quanquam abſolutè potuiſſet ibi eſſe Chriſtus, licet ſurrexiſſet. Simile eſt ſi quis dicat; Talis homo non ſedet ad menſam, cœnatus enim eſt.

Ad alias Scripturas, & teſtimonia Patrum dico duas eſſe differentias inter Deum, & corpus Chriſti, quod pertinet ad exiſtentiam in loco. PRIMA eſt, quòd Deus reipſa, ac de facto eſt vbique; corpus Chriſti, reipſa, ac de facto non eſt vbique, neque vnquam erit, ſed vno in loco eſt localiter, nimirum in cœlo, in multis, Sacramentaliter, in multis aliis, nullo modo. Et hoc ſufficit ad ſaluanda argumenta Patrum de Spiritus ſancti diuinitate; & de differẽtia naturarum in Chriſto. Nam ſi ſolus Deus de facto eſt vbique; certè Spiritus ſanctus con-

uincitur Deus eſſe, quia eſt vbique, & Chriſti humanitas conuincitur non eſſe confuſa cum diuinitate, quia non eſt vbiq;. SECVNDA differentia eſt, quòd diuinitas non ſolùm eſt vbique, ſed etiam non poteſt conſtringi ad vnum locum, immò non poteſt non eſſe vbique, cùm ſit intrinſecè, & eſſentialiter immenſa. At Chriſti corpus licet poſſit eſſe, & ſit per Dei potentiam in multis locis, tamen poteſt etiam redigi ad vnum ſolum locum, quemadmodum ante Sacramenti inſtitutionem in vno ſolo loco erat; & poſt mundi conſummationem in vno ſolo loco erit. Et hinc habemus, argumentum propoſitum optimè concludere contra Vbiquiſtas, ſed nihil contra Catholicos. Nam Vbiquiſtæ docent, Chriſti corpus per vnionem ad Verbum ſemper reipſa, & de facto eſſe vbiq;, nec poſſe redigi ad vnum locum. Et hoc eſt, quod ex profeſſo oppugnant Theodoretus, Vigilius, & alij, qui ſcribunt contra Eutychetem.

Ad locum autem ex epiſt. ad Voluſianum, reſpondeo, loqui Auguſtinum de corpore exiſtente in loco naturaliter, id eſt, ſecundum modum naturæ ſuæ conuenientem. Omne enim corpus quantum eſt, & quia quantum, etiam extenſum eſt, ita vt maior pars, maiorem locum, & minor minorem occupet; & implicat planè contradictionem, vt corpus extenſum maneat, & tamen ſit totum in qualibet parte. Eodem modo in lib. 20. contra Fauſtum, loquitur Auguſtinus de corpore Chriſti. Manichæi enim, non arbitrabantur Chriſtum eſſe vnum hominem, ſed lucem quandam expanſam per ſolem, lunam, & omnia alia loca; vt ibidem Auguſtinus teſtatur: illum autem qui in forma humana crucifixus fuit à Pilato, dicebant phantaſma fuiſſe, non verum hominem. Quare Auguſtinus vtitur hoc dilemmate: Si Chriſtus eſt ſpiritus, ſeu phantaſma, crucifigi non potuit; ſi autem eſt corpus expanſum per ſolem, lunam, & alia loca, non potuit totus ſimul eſſe in ſole, & in luna, & in cruce, quia corpus expanſum per tot loca non poteſt totum eſſe in ſingulis locis. Quòd ſi Auguſtinus loqueretur de corpore Chriſti, vt eſt reuera, & non ſecundum ſententiam Manichæorum; reſpondere poſſemus, eum loqui de corpore ſecundum ordinarium curſum naturæ, & non ſecundum id, quod poteſt in illo facere omnipotentia Creatoris. Nam ibidem dicit, ſpiritum nullo modo pati poſſe in cruce; quod neceſſariò intelligi debet, ſecundum ordinarium

narium curſum naturæ, alioqui Auguſtinus pugnaret ſecum; quippe qui li.21.de ciuit.Dei,cap.10.ſcribit,ſpiritum pati poſſe ab igne corporeo per diuinam potentiam. Et certè ſi poteſt alligari ſpiritus igni corporeo, vt ab eo recipiat pœnam miris,ſed veris modis,vt Auguſtinus loquitur, cur non poſſet alligari cruci, & ab ea pœnam recipere miris, ſed veris modis? Sed de hoc argumento ſatis.

SECVNDO, adferunt etiam Philoſophicas rationes. Ac PRIMVM Ioannes VViclefus illo argumento vtebatur; Non poteſt aliquid ſimul eſſe in duobus temporibus; ergo nec in duobus locis.

SECVNDO, Caluinus, & Petrus Martyr argumentantur ab vnitate rei; Si vnum corpus ſit in diuerſis locis ſimul, erit vnum,& multa.Nam non continuatur corpus vt eſt in altari, cum eodem, vt eſt in cœlo; ergo diuiſum eſt; ergo non vnum: & tamen ponitur eſſe vnum; ergo vnum, & non vnum.

Confirmatur PRIMO, quia ſi ponatur corpus vnum in pluribus locis,erit in loco,& non in loco;nam erit in loco,immò in locis,vt ipſi ponimus, & tamẽ non erit in loco: quia omne, quod eſt in loco,aut circumſcribitur loco,aut ſaltem ita continetur, vt non ſit alibi, quod Theologi vocant eſſe in loco definitiuè. At corpus Chriſti non ita eſt in cœlo, aut in altari aliquo,vt non ſit etiam alibi; non igitur eſt in loco.

SECVNDO, quod incipit eſſe alicubi, vbi antea non erat, aut venit eò per motum localem, aut ibi generatum eſt. Sed corpus Chriſti non venit de cœlo ad altare per motum localem: quia quod mouetur localiter, deſerit vnum locum, vt acquirat alium; Chriſtus autem nunquam deſerit cœlum. neque generatur in altari; non enim poteſt id, quod eſt, fieri: non ergo poteſt fieri, vt ſit Chriſtus ſimul in cœlo, & in altari.

TERTIO, ſequuntur multæ contradictiones, ſi idem corpus ſit in pluribus locis. Nam poterit eſſe ſurſum & deorſum, proinde remotum, & non remotum ab eodem loco: item moueri, & quieſcere, accedere ad vnum locum, & ſimul ab eo recedere: item poterit vno in loco ſummè calefieri,in altero ſummè frigeſieri: vel etiam vno in loco vulnerari, & occidi, in altero benè valere; quæ ſunt apertiſſimè repugnantia,

RESPON-

RESPONDEO, de his argumentis rectiſſimè dici poteſt, quod ait AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 11. *Ecce qualibus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas, quam poſſidet vanitas.* Nam quod vna res non poſſit eſſe in duobus temporibus, non naſcitur ex ipſa re, ſed ex temporibus, quæ non poſſunt eſſe ſimul, cùm ſemper fluant: vnde non eſt ſimile in locis, quę permanent. Ad illud autem de vnitate, iam antea reſponſum eſt, vnitatem eſſentialem rei non pendere ab vnitate loci, cùm prius ſit rem eſſe vnam, quàm eſſe in vno loco, ſed pendere ab internis ſuis principiis. Itaque imaginatio quidem non poteſt concipere vnum corpus in diuerſis locis, ſed ratio tamen iudicare poteſt, ſi ſana ſit, falli imaginationem, ſicut fallitur dum Deum, vel animam non poteſt cogitare in diuerſis locis, vel duo corpora in vno loco.

Ad illud de continuatione dico, corpus Chriſti, vt eſt in altari, non continuari cum corpore, vt eſt in cœlo, nec tamen eſſe diſcontinuum, vel diuiſum ab illo. Nam continuari & diuidi, eſt eorum, quæ multa ſunt, ſiue ſint tota quædam, ſiue partes eiuſdem. Corpus autem, vt in cœlo, & in altari, nõ ſunt duo tota, nec partes eiuſdem, ſed idem omninò totum.

AT, inquies, *intercedunt multa corpora inter corpus Chriſti, vt in cœlo, & vt in altari eſt; ergo diſcontinuum, & diuiſum eſt à ſeipſo.* RESPONDEO, hoc argumento rectè probari, loca ipſa eſſe diſcontinua, nimirum cœlum, & terram, & per hoc etiam corpus Chriſti diuiſum eſſe à ſe reſpectu loci, ſed non reſpectu proprię ſubſtantię, ſiue quantitatis, vt ſuprà dictũ eſt.

Ad PRIMAM confirmationem reſponderet S. Thomas; Corpus Chriſti eſſe in cœlo circumſcriptiuè, in Sacramento autem non eſſe in loco, nec circumſcriptiuè, nec definitiuè ſecundum ſe; tamen ratione dimenſionum panis eſſe circumſcriptiuè in omnibus locis, vbi ſunt hoſtiæ conſecratæ.

At quia nos exiſtimamus, poſſe corpus Chriſti eſſe in pluribus locis etiam localiter, & viſibiliter, ideò dicimus corpus idem poſſe eſſe circumſcriptiuè, & etiam definitiuè in pluribus locis. Nam vt corpus ſit circumſcriptiuè in aliquo loco, tantùm requiritur, vt commenſuretur illi loco; ita vt termini loci & locati ſint ſimul; non autem requiritur vt non ſit alibi, tanquam in alio loco: & hoc ſeruatur in præſenti. Nam corpus Chriſti in cœlo commenſuratur loco ſuo, quem ibi habet; & quando ſimul erat in terra, cùm videlicet apparuit Paulo, com-

commenſurabatur loco ſuo, quem in terra, vel in aëre habebat. Itaque in vtroque erat circumſcriptiuè.

DICES, ſi corpus aliquod commenſuretur loco trium cubitorum, & ponatur in duobus, vel tribus locis æqualibus, nonne occupabit ſpacium ſex, vel nouem cubitorum? Quomodo ergo commenſuratur, & circumſcribitur loco trium cubitorum?

RESPONDEO, dupliciter poteſt intelligi, vt corpus trium cubitorum, occupet ſpacium nouem cubitorum. VNO modo, quia magnitudo talis corporis commenſuretur tali loco: & hoc modo fieri non poteſt, vt corpus trium cubitorum, occupet ſpacium nouem cubitorum.

ALTERO modo, vt magnitudo talis corporis non commenſuretur, niſi loco trium cubitorum, tamen eadem magnitudo, bis aut ter ponatur in loco: & hoc fieri poſſe contendimus. Idem dici poteſt de modo exiſtendi definitiuè. Nam vt aliquid ſit definitiuè in loco, ſatis eſt ſi definiatur certo quodam ſpacio, ita vt in toto illo ſit, & non in maiori; ſiue ſit in alio loco etiam definitiuè ſiue non: & hoc modo corpus Domini in qualibet hoſtia poteſt dici eſſe definitiuè, quia eſt in tanto ſpacio, quantum occupat hoſtia conſecrata, & non in maiori. Quod ſi quis contendat, eſſe in loco tam circumſcriptiuè, quàm definitiuè, id requirere, vt res nullo modo ſit alibi; dicere poſſumus dari tertium modum exiſtendi in loco, nimirum per ſolam præſentiam, quomodo Deus eſt in loco: & hoc modo eſſe in loco ea corpora, quæ per diuinam potentiam ſimul ſunt in variis locis.

Ad SECVNDAM confirmationem dico, Domini corpus incipere eſſe in altari, vbi antea non erat; non per generationem, nec per motum localem, ſed per conuerſionem panis in ipſum. Nec deſunt exempla ſimilia. Nam cùm homo per nutritionem augetur, anima rationalis incipit eſſe in materia illa addita, vbi antea non erat, & tamen non producitur anima noua, nec mouetur localiter, ſed ſolùm incipit informare materiam ſibi adiunctam, quam non informabat. Et contrà, cùm membrum aliquod abſcinditur, anima deſinit ibi eſſe, & tamen nec perit, nec recedit localiter: ſic etiam Deus cùm aliquid in mundo naſcitur, incipit in ea re eſſe, & cùm illud perit deſinit ibi eſſe, & tamen nec generatur, aut corrumpitur Deus, nec localiter accedit, aut recedit.

Ad TERTIAM confirmationem variè Theologi reſpondent. Alij enim exiſtimant ex poſitione vnius corporis in diuerſis locis, multiplicari reſpectus, non autem abſoluta; Vt verbi gratia, dicunt idem corpus in cœlo, & in terra exiſtens, habiturum varias relationes, ita vt dicatur eſſe propinquum terræ, vt eſt hîc, quam relationem non habebit, vt eſt in cœlo, & contrà. At ſi hîc calefiat, etiam ibi erit calidum, &c. Alij putant etiam abſoluta multiplicari, & eouſque progrediuntur, vt dicant poſſe eundem hominem vno in loco ebrium eſſe, in alio ſitire; immò in vno mori, in altero viuere.

Sed media via tutiſſima eſſe videtur, pro qua intelligenda, NOTANDVM eſt, vnum corpus in pluribus locis poſitum, habere vnum eſſe ſubſtantiale, ſed multa eſſe localia. Ex quo fit, vt illa omnia multiplicari debeant, quæ conſequuntur eſſe locale: illa autem non multiplicentur, quæ aliunde proueniunt, quàm ex eſſe locali.

Ac PRIMVM relationes ad loca neceſſariò multiplicabuntur: quia cùm ſit corpus verè in pluribus locis, & relatio terminetur ad ipſa loca, quæ plura ſunt; non poteſt ipſa relatio non multiplicari. Itaque erit idem corpus ſurſum & deorſum; remotum & propinquum; poterit moueri ad locum, & quieſcere in alio loco. Neque abſurdum eſt in eodem ſubiecto eſſe contrarias relationes, cùm inſint in eo ſubiecto per diuerſa fundamenta, aut diuerſas fundandi rationes. Nec tamen implicatur hîc vlla contradictio.

Nam etſi poſſit dici propinquum, & remotum; & etiam remotum, & non remotum: ſed ſub diuerſa ratione, vt nimirum eſt in diuerſis locis; illa enim dicuntur contradicentia, quæ conueniunt vni reſpectu eiuſdem, eodem tempore, loco, modo, &c. Ac ne mirum id eſſe videatur, exemplum adferre poſſumus animæ humanæ, quæ cùm in toto corpore, & in quolibet membro ſit tota, certè vt eſt in capite, eſt remota à terra, vt eſt in pedibus, nõ eſt remota: & ſi quis vnam manum moueat, altera quieſcente, nónne etiam anima ſimul mouebitur, & quieſcet? Hæc igitur de relationibus ita ſe habent.

IDEM porro iudicium eſſe videtur de actionibus, quæ terminantur ad loca, vt ſi verbi gratia, vna facula ponatur in multis locis, omnia illa ſimul illuſtrabit, & ſi applicentur in omnibus locis combuſtibilia, omnia comburet. Itaque poſſet fieri per diuinam potẽtiam, vt vna facula totum mundum illuſtra-

illuſtraret, ſi poneretur in pluribus locis. Nam cauſſa cur vna facula poſita in vno loco non illuminet ea, quæ procul abſunt, eſt, quia illa non ſunt intra ſphæram actiuitatis, illius faculæ.

At ſi facula ponatur in pluribus locis, iam erunt illa omnia intra ſphæram actiuitatis eius, nec propterea tamen ſequetur, faculam illam eſſe ſoli æqualem, aut agere vltra ſuam virtutem; nam ipſa ſua virtute non illuminat, niſi modicum ſibi proportionatum, ſol autem ſua virtute illuminat totum orbem: ſed ex poſitione in multis locis id illi faculæ accedit, vt multas habeat ſphæras actiuitatis, omnes tamen exiguas, & ſibi proportionatas. Et ſimile eſt omninò de corpore trium cubitorum, quod (vt ſuprà diximus) occupare poteſt ſpacium ſex, & nouem cubitorum, non vnica extenſione ſua, ſed quia ſæpius illa extenſio ponitur in loco. Atque hæc dicta ſint de actionibus corporis locati, quæ recipiuntur in ipſis locis, vel aliis extrinſecis corporibus.

Contrarium porrò iudicium eſſe debet de his, quæ recipiuntur in corpore locato: quæ enim recipiuntur in corpore, ſiue ſint actiones, ſiue qualitates, ſiue quæcunque alia; non multiplicantur, quia corpus vnum eſt, non multa. Itaq; ſi corpus vno in loco calefiat, etiam in alio erit calidum; & ſi vno in loco ſit prope ignẽ, in altero prope glaciem; nec ſummè frigefiet, ſed eodem modo alterabitur, atque alteraretur, ſi in eodem loco applicarentur ei contraria illa agentia: & ſi vno in loco vulneretur, aut occidatur; in altero etiam vulneratum apparebit, & morietur: & ſi vno in loco comedat, in altero non eſuriet, etiamſi non comedat, quia idem eſt corpus. Sed de his ſatis multa dicta ſunt.

CAPVT QVINTVM.

Proponitur, & explicatur SECVNDA *difficultas, quæ in eo poſita eſt, quòd corpus non occupet locum.*

Antequam ad probationem Secundi pronunciati veniamus, duo ſunt obſeruanda. Primum eſt, duas opiniones particulares falſas, & erroneas excogitatas fuiſſe in Scholis, ob huius myſterij

myſterij magnitudinem; quæ etiam nonnullam occaſionem dederunt hæreticis huius temporis, argumenta ſubtiliora contra veritatem fidei obiiciendi. VNA fuit Durandi in 4.diſt. 10.quæſt.2. qui probabile eſſe putauit in Euchariſtia ſubſtantiam corporis Chriſti eſſe abſque magnitudine;& argumenta fecit ad hoc probandum, quæ nunc etiam à Sacramentariis fiunt, vt quod de eſſentia magnitudinis ſit occupare locum,& alia,quę poſtea adferemus. ALTERA ſententia veterum quorundam,quam ſine nomine refert,& refellit Albert.in 4.diſt. 13.art.10. & quam poſtea ſequutus videtur Okam in 4.quæſt. 4. qui dicunt eſſe quidem in Euchariſtia magnitudinem corporis Chriſti, quam ipſi à ſubſtantia diſtingui re ipſa non putant; ſed addunt, ita penetrari ſingulas partes cum omnibus aliis, vt nulla figura ſit in corpore Chriſti, nec diſtinctio, & ordo partium corporis.

AT ſententia communis ſcholarum,& Eccleſiæ eſt,in Euchariſtia totum Chriſtum exiſtere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad locum cœleſtem, quam habet,vt eſt in cœlo,& iis, quæ ad exiſtentiam in eo loco conſequuntur: & contrà in cœlo totum exiſtere cum magnitudine, & omnibus accidentibus, excepta relatione ad ſpecies panis, quam habet, vt eſt in Euchariſtia: & præterea corporis Chriſti partes, & membra non ſe penetrare, ſed ita diſtincta eſſe & diſpoſita inter ſe, vt & figuram, & ordinem habeant corpori humano conuenientem. Ita docent Albertus, S.Thomas, Bonauentura,Richardus,Scotus, & alij in 4. diſt.10. vel 13.& Alexand.4.parte ſummæ, quæſt.10. m.7.art.3. & alij. Et hanc eſſe doctrinam Eccleſiæ dubitari non poteſt. NAM Eccleſia vniuerſa,vt patet ex Concilio Tridentino ſeſſ. 13.can.1.non ſolùm corpus,& ſanguinem,ſed etiam animam, & diuinitatem, atque adeò totum Chriſtum in Euchariſtia eſſe docet. Certum autem eſt animam, & Diuinitatem non eſſe in Euchariſtia ex vi conſecrationis, ſed ex naturali concomitantia; quia vbi eſt vnum, ibi eſſe neceſſe eſt quidquid cum illo eſt vnitum. At magnitudo & figura, vnita ſunt corpori Chriſti, & quidem naturaliter, & inſeparabiliter; igitur & illa adſunt.

PRAETEREA cùm Dominus ait: *Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*, idem corpus manducandum dedit, quod ad mortem tradendum fuerat

ſequenti

ſequenti die: ad mortem autem non fuerat tradendum corpus ſine magnitudine, & figura, & aliis accidentibus, quæ in ipſa magnitudine fundantur.

Ad haec, in Euchariſtia ſub ſpecie panis caro Domini propriè continetur, iuxta illud, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt*. Et rurſus: *Caro mea verè eſt cibus*. Et illud Eccleſiaſticum: *Verbum caro panem verum verbo carnem efficit*. At certè ſubſtantia ſine quantitate, & complexione quadam accidentium caro dici non poteſt.

Denique in Euchariſtia non ſola caro, ſed etiam anima continetur, vt ſuprà ex Concilio Tridentino probatum eſt. Atqui anima in corpore eſſe nequit, niſi diſpoſito, & organizato: ſine quantitate nulla eſſe poteſt diſpoſitio, nulla organizatio; non igitur fieri poteſt, vt Durandi opinio cum Eccleſię doctrina facilè concilietur. Sed hęc fuſiùs tractanda Scholaſticis relinquemus.

Secundo, obſeruandum eſt, vt Eccleſię ſententia planius intelligatur, magnitudini tria quædam conuenire, quorum vnum ex altero ſequitur. Primum eſt, extenſam eſſe in ſe, & partem habere extra partem, ac proinde ſitum quendam intrinſecum, & ordinem, ac diſpoſitionem partium; & hoc primum omninò eſſentiale magnitudini eſt. Quid enim eſt linea, niſi extenſio in longitudinem? quid ſuperficies, niſi extenſio in longitudinem & latitudinem? quid corpus, niſi extenſio in longitudinem, latitudinem, & profunditatem? Si tollas itaque extenſionem, & partes, tolles pariter magnitudinem. Alterum eſt, coëxtendi loco, ſeu commenſurari loco, & habere ſitum extrinſecum in ordine ad locum: atq; hoc poſterius eſt, & ex primo ſequitur, & ideò ſeparari poteſt ab illo. Nam ſupremum cœlum reuera extenſum eſt in ſeipſo, & tamen nullum occupat locum, cùm à nullo corpore ambiatur. Tertium eſt, extrudere aliud corpus ex loco, ſeu non pati ſecum aliam magnitudinem in loco ſibi adæquato: & hoc eſt poſterius ſecũdo, & ex illo ſequitur. Ideò enim corpus vnum non patitur alterum ſecum, quia replet totum locum. Quia tamen ſemper poſterius per Dei potentiam ſeparari poteſt à priore, ita vt maneat prius ſine poſteriore, non contrà; quia non pendet prius à poſteriore: inde eſt, quod ſecundum Catholicos, poteſt vnum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud; quæ dicitur propriè penetratio corporũ.

His notatis, Catholicorum communis ſententia eſt, in Sacramento Euchariſtię verè adeſſe totam magnitudinem corporis CHRISTI, ſed habere primam conditionem, quæ (vt diximus) eſſentialis eſt, non autem ſecundam, & tertiam, quæ ſeparabiles ſunt. Et quamuis in Sacramento, nulla ſit propriè corporum penetratio, cùm deſit ſecunda conditio: tamen exiſtimamus poſſe etiam per Dei potentiam dari penetrationem, ita vt corpus aliquod habeat primam, & ſecundam conditionem ſine tertia. Quæ quia aduerſariis impoſſibilia videntur, nunc ea probare aggrediemur duplici argumentorum genere. Quorum ALTERVM ſumitur ab omnipotentia Dei, quam Scripturę prędicant. ALTERVM ab exemplis, tum à Scriptura, tum aliundè petitis.

CAPVT SEXTVM.

Poſſe corpus alicubi eſſe, & locum non occupare.

PRIMVM igitur argumentum ſumitur ab illis Scripturis, quæ dicunt eſſe apud DEVM omnia poſſibilia. Matth. 19. Marci 14. Lucæ 1. Porrò inter illa omnia eſſe etiam id, de quo nunc agimus, probari poteſt ex principiis aduerſariorum, vt ſupra fecimus in probando alio Catholicorum pronunciato. Vide caput tertium.

Sed præter ea probatur ex ipſa rei natura. Conuenit enim inter nos, non debere excipi ab eorum numero, quę Deus poteſt facere, niſi ea, quæ implicant contradictionem. Corpus autem eſſe alicubi, & non occupare locum, vel occupare, & non expellere alterum, nullam implicat contradictionem. Nam id eſt implicare, repugnare eſſentiæ: non autem repugnat eſſentiæ magnitudinis, non occupare locum, aut non expellere alterum corpus. Id quod probatur PRIMO, quia occupare locum, eſt quid poſterius ipſa magnitudine: prius enim res in ſe magna eſt, & apta replere locum, deinde replet locum. Nihil autem poſterius eſt de eſſentia prioris: eſſentiæ enim in indiuiſibili conſiſtunt. SECVNDO, poteſt magnitudo intelligi, atque etiam definiri ſine loco, ſiue repletione loci; immò nemo hactenus in definitione magnitudinis poſuit locum. Et quod maius eſt, poteſt eſſe ſine loco, vt patet de vltima ſphæra, & de corporibus, quæ ſine dubio à Deo colloca ri

cari poſſent ſupra conuexum vltimæ ſphæræ:non igitur de eſſentia magnitudinis eſt occupare locum. TERTIO, officium, ſeu functio non eſt de eſſentia vllius rei creatæ: ſolùm enim in Deo,qui infinitus & ſimpliciſſimus eſt,idem eſt eſſe,& agere. At replere locum, & expellere alia corpora, eſt officium magnitudinis, & functio quædam externa: non igitur ad eſſentiam pertinet. QVARTO, ita ſe habet moles,ſeu extenſio ad magnitudinem,vt ſe habet grauitas ad corpus graue.Nam vt magnitudo ſua mole replet locum, & aliud corpus extrudit: ita corpus graue, ſua grauitate ponderat, & alia corpora deprimit. At non eſt de eſſentia grauis ponderare, vt patet, quia in propria regione aqua, & aër non ponderant: igitur neque eſt de eſſentia magnitudinis, replere.

ALTERVM argumẽtum ſumitur ab exemplis diuinæ Scripturæ. PRIMVM exemplum eſt Matthæi 19. Marci 10. & Lucæ 18. *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum.* Et cùm Apoſtoli dicerent: *Quis ergo poterit ſaluus fieri?* Reſpondit Dominus: *Hoc apud homines impoſsibile eſt, apud Deum omnia poſsibilia ſunt.* Vbi Dominus, cùm dicit, poſſibile eſſe Deo, id quod difficilius eſt, ſignificat eſſe etiam poſſibile id, quod facilius eſt: facilius autem eſſe dicit, vt tranſeat camelus per foramen acus: igitur hoc Deo poſſibile eſſe voluit. At non poteſt camelus tranſire per foramen acus, niſi locum non occupando: alioqui maius eſſet minus ſuo minore.

Et PRAETEREA quomodocunque hoc fiat, certè non minus repugnare videtur rationi, vt camelus intret per foramen acus, quàm vt corpus Chriſti contineatur in parua ſpecie panis: immò minor eſt proportio foraminis acus ad camelum, quàm hoſtiæ conſecratæ ad corpus Domini, niſi quis dicat per camelum non intelligi magnum illud animal, quod camelum vocamus, ſed funem nauticum, vt quoſdam ſenſiſſe teſtatur Theophylactus in cap. 19. Matthæi. Sed tum erit quidem minor proportio corporis Domini ad hoſtiam conſecratam, quàm cameli ad foramen acus; tamen etiam hoc erit hominibus impoſſibile, vt Dominus dicit, & vt experientia docet. Quis enim intelligat, qua ratione poſſit craſſiſſimus funis, quales nautici ſunt, per foramen acus tranſire?

Adde, quod expoſitio communis Patrum animal gibboſum, non funem nauticum intelligit. Vide Origenem, Hieronymum, Hilarium, & Chryſoſtomum in Matthæum. Ambroſium in Lucam, & Auguſtinum li.2. quæſt. Euangel. quæſt. 47. Adde etiam, quod funis nauticus Græcè ſcribitur per iota κάμιλος, vt eſt apud Suidam, in Euangelio autem ſcribitur per ita, κάμηλος, qua voce non funem, ſed animal Græci intelligunt.

Quòd autem quidam dicunt, per foramen acus intelligi portam quandam anguſtam Hieroſolymæ, per quam cameli intrare non poterant onuſti, niſi magno labore genua flecterent, (quam ſententiam Caietanus etiam approbauit) non ſolùm fabuloſum eſt, & ſine vllo fundamento aſſertum; nec ſolùm Patribus omnibus repugnat, ſed etiam verbis Domini aduerſatur, dicentis Luc. 18. *Quæ impoſsibilia ſunt apud homines, poſsibilia ſunt apud Deum.* Quomodo enim iſta impoſſibilia ſunt apud homines, ſi poterat arte humana fieri, vt cameli genua flecterent, & intrarent?

Ex eodem refellitur, quod Pelagiani dicebant apud Auguſtinum, epiſtol. 89. quæſt. 4. verba Domini eſſe intelligenda in ſenſu diuiſo, non in ſenſu compoſito; ita vt impoſſibile ſit diuitem, ſi maneat diues, ingredi in regnum cœlorum, non autem ſi abiectis diuitiis deſinat eſſe diues: & eodem modo impoſſibile ſit camelum, ſi maneat camelus, tranſire per foramen acus, non autem ſi extenuetur ad fili ſubtilitatem. Hæc, inquam, refelluntur ex eodem fundamento. Nam non eſt impoſſibile apud homines, vt camelus tranſeat per foramen acus, ſi deſinat eſſe camelus, & conuertatur in ſubtiliſſimum filum. Quare Auguſtinus epiſt. 89. quæſt. 4. rectè docet, poſſe hominem diuitem, etiamſi nõ deſinat eſſe diues, per Dei gratiam, & potentiam ingredi in regnum cœlorum; licet ſine gratia Dei ſolis viribus naturæ non ſolùm impoſſibile ſit, ſed etiam valde impoſſibile: omnibus enim hominibus impoſſibile eſt ſine gratia Dei ſaluari, ſed multò magis diuitibus, quá pauperibus. Idem etiam Auguſtinus, libro de ſpiritu, & litera, cap. 1. apertè dicit, poſſe camelum per Dei potentiam tranſire per foramen acus, licet id nunquam ſit factum, & nunquam fortaſſe futurum. Quod idem affirmat Gregorius Nazianzenus, lib. 4. de Theologia, & Origenes in cap. 19. Matth. vbi dicit, quomodo id fieri poſſit, ſoli Deo eſſe notum.

ALTERVM exemplum Scripturæ eſt Ioan.20.vbi Euangeliſta ſcribit, Chriſtum veniſſe ad diſcipulos, cùm fores eſſent clauſæ; & rurſum poſt dies octo iterum ad eos intraſſe ianuis clauſis. Ex quo neceſſe eſt, vt corpus Chriſti, vel non occupauerit locum, cùm tranſiuit per ianuas clauſas, vel ſe cum alio corpore penetrauerit: quorum vtrumque eſt impoſſibile viribus creatis, & intelligentiam noſtram ſuperat.

Hunc tamen locum deprauare ſemper hæretici conati ſunt. Nam & Berengariani, teſte Guitmundo, lib.3. negabant, Chriſtum intraſſe ianuis clauſis: & noſtro tempore Ioannes Oecolampadius Chriſtum intraſſe voluit per feneſtram, aut alium aditum, cùm fores eſſent clauſæ, nec eas penetrare poſſet; quod accepiſſe videtur à Durando in 4. diſt.44. quęſt.6. qui ſatis temerè ſingulares ſuas opiniones in medium adducit. Ioannes Caluinus, lib.4. Inſtitutionum, cap.17.§.29. dicit, Chriſtum diuina virtute ſibi aditum patefeciſſe: atq; idipſum clarius explicans in vltima admonit. ad VVeſtphalum dicit, Chriſtum intraſſe ianuis clauſis ſecundum Euangelium, quia non exſpectauit, donec Apoſtoli aperirent, ſed ipſe ſua virtute oſtium aperuit, vel etiam in nihilum redegit, & continuò reſtituit. Petrus autem Martyr libro contra Gardinerum obiecto 11. & 12. dicit, Chriſtum intraſſe per aditum patefactum, ſiue rarefecerit Dominus portas illas, ſiue etiam cedere iuſſerit.

AT HAE ſunt meræ corruptelæ, & deprauationes Euangelij. Nam INPRIMIS Euangeliſta Ioannes miraculorum Domini diligentiſſimus enarrator, & qui alioqui non ſolet verba ſine cauſſa multiplicare, magno ſtudio addere curauit: *Ianuis clauſis*, idque non ſemel, ſed bis. At ſi per feneſtram intrauit Dominus, aut aditu, quocunque modo patefacto, nullum erit miraculum intrare ianuis clauſis.

DEINDE Lucas cap.24. eandem apparitionem narrans, dicit, Dominum repentè conſtitiſſe in medio Apoſtolorum, & propterea ſpiritum eſſe putatum: quæ certè indicant, Dominum nullo ſtrepitu facto, ſed tota domo immota manente comparuiſſe.

PRAETEREA, Patres communi conſenſu agnoſcunt miraculum in eo, quod Dominus corpus ſuum ſolidum per aliud ſolidum introduxerit. Vide Chryſoſtomum, Cyrillum, Auguſtinum, Euthymium, Theophylactum in hunc locum

Ioannis. Et prętereà Iuſtinum quęſt.117. ad Orthodoxos. Ambroſium in cap. vlt. Lucæ. Amphilochium apud Theodoretum in 2. Dialogo. Epiphanium hæreſ. 64. Hieronymum in epiſt. ad Pammachium de erroribus Ioan. Hieroſolymitani. Leonem epiſt. 10. ad Flauianum. Gregorium homil. 26. in Euangelia. Bernardum ſerm. 1. de reſurrect. & præter ceteros Hilarium, lib. 3. de Trinitat. vbi videtur præuidiſſe impudentiam noſtri temporis hæreticorum: *Integra*, inquit, *ſunt omnia, & obſerata, ſed ecce aſsiſtit medius, cui per virtutem ſuam vniuerſa ſunt peruia. Nihil cedit ex ſolido, neque per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili, ligna & lapides amittunt. Corpus Domini à ſeſe non deficit, vt ſeſe reſumat ex nihilo; & vnde qui aſsiſtit, in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus, & ſermo, & extra rationem humanam eſt veritas facti. Idcircò ergo, vt de natiuitate Domini fallimur, ita & de ingreſſu Domini mentiamur: dicamus factum non fuiſſe, quia intelligentiam facti non apprehendimus, & ceſſante ſenſu noſtro, facti ipſius ceſſet effectus. Sed mendacium noſtrum facti ipſius fides vincit. Aſsiſtit Dominus clauſa domo in medio diſcipulorum, & Filius eſt natus ex Patre.*

Adde, quòd Patres maximam habuerunt occaſionem negandi, Chriſtum intraſſe per ianuas clauſas. Nam Marcionitæ, Valentiniani, Origeniſtæ, & alij, qui negabant veram corporis reſurrectionem, ex hoc loco argumentabantur; vt patet ex Cyrillo, Epiphanio, Hieronymo locis citatis: non videtur enim verum corpus eſſe poſſe, quod ianuis clauſis intrare poteſt. Huic autem obiectioni facillimè occurrere potuiſſent Patres, ſi dixiſſent, Chriſtum intraſſe per feneſtras, aut per ianuam à ſe antea patefactam, vel annihilatam: & tamen nulli vnquam ante Berengarij tempora iſta ſolutio venit in mentem; immò contrà potiùs, ex hoc principio tanquam certiſſimo & explorato probabant alia dogmata. Nam Hilarius loco notato probat, non eſſe impoſſibile Deum Filium ex Patre generari ſine vlla ſubſtantiæ paternæ diminutione, quandoquidem corpus Christi potuit ingredi per clauſas ianuas ſine vlla læſione, vel ſua, vel ianuæ.

Tertium exemplum eſt de Domini natiuitate. Exiuiſſe enim Dominum de vtero Matris clauſo, inuiolata videlicet manente integritate carnis, colligitur ex verbo Dei, & à Patribus diſertis verbis aſſeritur. Nam B. Mariae virginitas

in

in partu, habetur in ſymbolo Apoſtolico: *Natus ex* MARIA *Virgine.* Symbolum autem Apoſtolorum, verbum Dei eſſe non ſcriptum, Catholici omnes fatentur, & hæretici noſtri temporis non ſolent apertè ſymbolum illud reiicere. Et hæc veritas Symboli ex illa Scriptura colligitur Iſaiæ 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium;* vbi dicitur non ſolùm Virgo conceptura, ſed etiam Virgo paritura. Et Ezechiel. 44. deſcribitur porta quædam clauſa, per quam ſolus Dominus intrat, quam portam, vterum ſemper clauſum Virginis Deiparæ eſſe docent, Ambroſius libro de Inſtitut. Virg. cap. 7. & Hieronymus in comment. huius loci. Præterea Iouinianus hoc nomine inter hæreticos ponitur à Siricio, & Ambroſio in epiſtolis, quæ ſunt apud Ambroſium 80. & 81. & Auguſtino lib. de hæreſibus, cap. 82. quòd aſſeruerit, B. MARIAM pariendo fuiſſe corruptam.

IDEM Auguſtinus lib. 22. de ciuit. Dei, ca. 8. hoc ipſum probat alio ſimili miraculo, quod tempore ipſius accidit; ſcribit enim fœminam quandam nobiliſſimam nomine Petroniam accepiſſe à quodam Iudæo annulum, in quo eſſet lapis quidam vtilis ad ſanandum morbum neſcio quem, quo illa vexabatur; fuiſſe autem annulum illum capillatio vinculo inuolutum, ac diligentiſſimè alligatũ; ſed cùm illa iret ad memoriam S. Stephani primi Martyris, apud quẽ verè curanda erat, ne tribueretur virtus miraculi alligaturę Iudaicę, repentè annulum illum ante pedes mulieris aſtitiſſe illęſum, illęſo etiam vinculo, & vndiq; diligentiſſimè clauſo. De hoc miraculo ſic loquitur AVGVSTINVS: *Non credunt hoc, qui etiam Dominum* IESVM *per integra virginalia Matris enixum, & ad diſcipulos ſuos ianuis clauſis ingreſſum fuiſſe nõ credunt. Sed hoc certè quærant, et ſi verum inuenerint, illa credant. Clariſſima fæmina eſt, nobiliter nata, nobiliter nupta, Carthagine habitat: ampla ciuitas, ampla perſona, rem quærentes latere non ſinunt. Martyr certè, quo impetrante illa ſanata eſt, in filium permanentis Virginis credidit, in eum, qui oſtiis clauſis ad diſcipulos ingreſſus eſt, credidit.* Idem beatus Auguſtinus in epiſtola tertia ad Voluſianum de vtroque iſto miraculo diſſerens, id eſt, de ingreſſu in mundum per non reſeratum Matris vterum, & ingreſſu ad diſcipulos oſtiis clauſis, dicit in huiuſmodi operibus totam rationem facti, eſſe potentiam facientis. Idem communi conſenſu docẽt alij Patres, qui etiam

coniungunt hæc duo miracula, vt Gregorius Nazianzenus in Tragœdia Chriſtus patiens, Theodoretus Dialogo 2. Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum, Maximus, homil. 2. de Natali Domini, Gregorius, homil. 26. in Euangel. Fulgentius in ſermone de laudibus B. MARIAE, & Bernardus ſerm. 1. de reſurrect. Domini.

Pudet iam referre quid ad hæc Durandus, vel Beza reſpondeant. Ille enim in 4. diſtinct. 44. quæſt. 6. dicit, integra quidem fuiſſe clauſtra pudoris, ſed tamen dilatatas à Deo fuiſſe naturales meatus, ac per eos liberè Chriſtum exiuiſſe. Iſte autem in libro de omnipotentia carnis Chriſti contra Brentium vltra medium, audet dicere, Virginis vterum reuulſum & apertum, Chriſto egrediente, ſed continuò diuina virtute coaluiſſe partes vteri, vt etiam poſt partum Virgo dici poſſet.

AT quæro, PRIMVM, vnde nam iſta didicerint? nec enim Scripturam, aut Patrem vllum proferent. DEINDE, ſi dilatati ſunt meatus, non peperit Virgo ſine dolore: dolor enim parturientium in ſola illa dilatatione conſiſtit. Immò (ſi verum diceret Beza) ſupra omnes mulieres beata Virgo dolorem experta eſſet: grauius enim ſentitur carnis reuulſio, quàm dilatatio. At ne Mahumetani quidem admitterent, beatam Virginem cum dolore peperiſſe. PRAETEREA, ſi ita eſſet, vt iſti dicunt, beata MARIA non fuiſſet Virgo in partu; quia Virginem eſſe in partu, nihil aliud ſignificare poteſt, quàm in ipſa actione pariendi inuiolatum, illæſumque vterum permanere. At hoc negant iſti, vt olim negabat Iouinianus. Nam quod Durandus ait, inuiolatam manſiſſe carnis integritatem, & ſolùm meatus dilatatos; iuxta doctrinam peritiſſimorum Medicorum, implicat contradictionem. Nam, vt Ioannes Fernelius docet, in 1. lib. de partium corporis humani deſcription. cap. 7. integritatis virginalis amiſſio non in fractione membranæ alicuius conſiſtit, ſed in ſola dilatatione partium coniunctarum, ſed contiguarum. Verùm nec poſt partum Virgo manſiſſet. Nam virginitas carnis ſemel amiſſa reparari nequit, vt rectè ait Hieronymus in epiſtol. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis. Nam etiamſi poſſint iterum coniungi partes reuulſæ, tamen fieri nequit, quin reuulſæ fuerint, ſi reuulſæ fuerunt. Atqui eſſe Virginem, eſt nunquam fuiſſe corruptum.

SED

Sed obiicit Beza Ambroſium, & alios quoſdam Patres, qui dicunt, Chriſtum aperuiſſe vterum Matris cùm natus eſt. Sic enim ſcribit Ambrosivs lib.2. in Lucam, cap. 7. *Qui vuluam ſanctificauit alienam, vt naſceretur Propheta, hic eſt, qui aperuit matris ſuæ vuluam, vt immaculatus exiret.* Similia habet Origenes, homil.14. in Lucam, & Tertullianus in libro de carne Chriſti.

Ac de Tertulliano quidem ambiguum eſt, quid ſibi voluerit, nec magni facienda eſt eius auctoritas, cùm contradicit aliis Patribus, cùm cõſtet eum (vt Hieronymus loquitur) hominem Eccleſiæ non fuiſſe. De Origene, & Ambroſio, facilis ſolutio eſt: id enim ſolum docent, Chriſtum ſua virtute, non auxilio obſtetricum, vel alia humana opera de vtero egreſſum, ſed ipſum ſibi aperuiſſe aditum. Porrò aperuiſſe ſibi aditum per clauſum vterum, non eum diuidendo, ſed mirabiliter penetrando, docet idem Ambrosivs locis ſuprà citatis. Sic enim ait in libro de Inſtit. Virgin. cap.7. *Quæ eſt hæc porta niſi Maria, ideò clauſa, quia virgo? Porta igitur Maria, per quam Chriſtus intrauit in hunc mundum, quando virginali fuſus eſt partu, & genitalia virginitatis clauſtra non ſoluit. Manſit intemeratum ſeptum pudoris, & inuiolata integritatis durauêre ſignacula, cùm exiret ex Virgine, cuius altitudinem mundus ſuſtinere non poteſt.* Et cap.8. *Hæc porta clauſa erit, & non aperietur: bona porta Maria, quæ clauſa erat, & non aperiebatur: tranſiuit per eam Chriſtus, ſed non aperuit.* Origenes quoque tract.26. in Matth. aſſerit, B. Mariam etiam poſt partum virginem fuiſſe.

Qvartvm exemplum eſt de egreſſu Domini ex clauſo monumento. Nam vt colligitur ex Matthæo cap.28. & Marco cap. 16. lapidem ab oſtio monumenti non reuoluit Chriſtus, cùm reſurrexit, ſed poſt reſurrectionem Angelus de cœlo deſcendit, & reuoluit lapidem, vt oſtenderet ſanctis mulieribus, quæ Chriſtum vngere volebant, monumẽtum vacuum eſſe. Vnde S. Hieronymus in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 6. docet, nulli hominum notam eſſe horam, qua Dominus reſurrexit, cùm tamen ex Euangelio ſatis conſtet, qua hora fuerit lapis reuolutus à monumento.

Ad hoc argumentum Caluinus lib.4. Inſtit. cap.17. §.29. Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 11. & Theodorus Beza in libro de omnipotentia carnis Chriſti ſuprà ci-

tato, non negant Chriſtum ſurrexiſſe, atque exiuiſſe de monumento antequam lapis amoueretur per Angelum: licet exiſtiment probabilius eſſe, amotum prius fuiſſe lapidem: ſed more ſuo reſpondent eodem modo, quo ad ſuperiora, nimirum diuina virtute lapidem ceſſiſſe, vel annihilatum, & cõtinuò reſtitutum.

SED iſta non poſſunt ipſi probare, niſi propria auctoritate; cui nos obiicimus teſtimonia Patrum, qui in eo ponunt miraculum, quod per clauſum ſepulchrum verũ corpus exiuerit. Iuſtinus quæſt. 117. Nazianzenus in Tragœdia, Chriſtus patiens, Chryſoſtomus homil. de S. Ioanne Baptiſta, tomo 3. Hieronymus in epiſt. ad Hedibiam, quęſt. 6. Auguſtinus ſerm. 138. de tempore, qui eſt tertius de reſurrectione. Beda homil. in vigilia Paſchę. Euthymius in cap. 28. Matth. Bernardus ſermon. 1. de reſurrectione.

QVINTVM exemplum eſt de aſcenſione Chriſti, & beatorum in cœlum. Nam fide certiſſima tenemus Chriſtum aſcendiſſe ſuper omnes cœlos, Epheſ. 4. & ſimiliter corpora beatorum poſt reſurrectionem aſcenſura. Nulla autem eſt in cœlo ianua, nulla feneſtra, nulla rima, per quam ſupra cœlum aſcendi poſſit, & vt dicitur Iob. 37. *Solidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt cœli.* Neceſſe igitur eſt, vt poſſint plura corpora eſſe in eodem loco.

Ad hoc argumentum id ſolùm reſponderi poſſe videtur, quod reſpondet Durandus in 4. diſtinct. 44. quæſt. 6. diuina virtute cœlum diuidi, quando corpora beatorum illuc aſcendunt.

AT ſi cœlum natura ſua ſolidum eſt, & incorruptibile, vt ferè omnes hoc tempore Theologi, & Philoſophi docẽt, certè probabile non eſt, tot foramina in cœlo eſſe facienda, quot corpora beatorum aſcendent, præſertim cùm illa plurima ſint futura. Sed quidquid de hoc ſit, de corpore Chriſti non niſi temerè dici poteſt, cœlos omnes diſruptos fuiſſe, cùm ipſe ad Patrem aſcenderet. Nam PRIMO, Scriptura nuſquam id habet; immò contrarium inſinuat Hebr. 4. cùm dicit, Chriſtum penetraſſe cœlos. Et ſanè tam nouum, & inauditum miraculum ſine Scripturæ teſtimonio affirmare, mirum eſt, ſi non inſignis temeritas iudicetur, præſertim apud eos, qui nihil credere volunt, niſi quod in diuinis literis continetur. SECVNDO, ſi corpus Chriſti clauſis ianuis in cœnaculum

culum intrauit, vt ex Scriptura antè probauimus, cùm tamen facillimè potuiſſet eas aperire, quantò credibilius eſt non diſrupto cœlo, quod natura ſua diſrũpi nequit, idem illud corpus ſupra ſydera collocatum?

Neque his repugnat quod in Scriptura ſæpe legimus apertum vel diuiſum eſſe cœlum, vt Matth. 3. Ioan. 1. Actor. 7. & 10. & Apocalyp. 19. NAM Scriptura in his locis, loquitur de apertione cœli ſecundum apparentiam, ac metaphoricè: ſignificat enim ſpeciem quandam in cœlo apparuiſſe, ac ſi diuideretur. Non fuiſſe autem reales cœli diuiſiones, vel ex eo colligi poteſt, quòd eodem modo loquitur Scriptura de apertione cœli, quæ facta eſt in ſola imaginatione & intelligentia, qualis eſt illa, quæ deſcribitur Actorum 10. & Apocalyp. 19. & de ea, quæ facta eſt in oculis corporalibus, Matth. 3. Ioan. 1. & Actor. 7. conſtat autem illam priorem non fuiſſe realem. DEINDE, nulla fuit cauſſa, cur cœlum diuidi deberet. Nam Matthæi 3. dicitur diuiſum cœlum, cùm de cœlo Spiritus ſanctus deſcendit in forma columbæ: at neque Spiritus ſanctus egebat cœli apertione, vt deſcenderet, cùm ſit vbique: neque ea columba de cœlo propriè dicto miſſa eſt, ſed in aëre, & ex aëre producta fuit: tamen vt intelligerent homines, rem illam fuiſſe diuinam, ita apparuit, quaſi è ſummo cœlo miſſa fuiſſet. Ioan. 1. dicit aperiri cœlum ob deſcenſum Angelorum. Angeli autem cùm ſpiritus ſint, omnium conſenſu, per quælibet corpora penetrare poſſunt. Actorum 7. aperitur cœlum, vt ſanctus Stephanus videat Chriſtum in dextera Patris. At neque tum vlla ratio fuit, cur cœlum ſcindi deberet. Nam aut oculis corporis, aut oculis mentis vidit Stephanus Chriſtum; cœlum autem, cùm ſit perſpicuum, aut diaphanum, neutram viſionem impedire poterat. Itaque vocata eſt eo loco apertio cœli, non ſciſſio corporis cœleſtis, ſed noua quædam illuſtratio, qua factum eſt, vt oculis Martyris appareret, quod antea non apparebat: quemadmodum Lucæ vltimo dicuntur aperti oculi duorum diſcipulorum, quando Dominum agnouerunt; non quòd antea clauſos oculos habuerint, ſed quia tunc agnouerunt, quem antè cognoſcere non potuerant.

SEXTVM exemplum eſt de pœnis damnatorum; ſunt enim in his pœnis multa miracula difficiliora, vel æquè difficilia, atq; eſt hoc de quo agimus. Ac PRIMVM quod corpora

damna-

damnatorum ab igne corporali comburantur, & verè, ac realiter torqueantur, & tamen non diſſoluantur: nam dolor corporalis, ad diſſolutionem corporis tendit. Si eſt igitur in illis pœnis verus dolor corporalis, quomodo nunquam diſſoluitur corpus? ſi nulla diſſolutio, vnde dolor? Itaque ethnici hæc ridebant, vt impoſſibilia, & tamen Catholici non propterea voluerunt vnquam ſpiritualiter, vel metaphoricè interpretari illa ſupplicia, certò perſuaſi Deum poſſe facere ſupra id, quod cogitare poſſumus, vel intelligere.

Deinde, non minus difficile videtur, vt ſpiritus teneatur, & impediatur à corpore, & tranſeat quocunque voluerit, quàm vt corpus non teneatur, nec impediatur à corpore, ſed liberè tranſeat per ſolida corpora, ac ſi nulla eſſent: nō enim minus conuenit naturæ ſpirituali non poſſe impediri, quàm corporali poſſe impediri. At diuina potentia alligat ſpiritus hominum, & etiam Dæmonum in Gehenna certis locis & corporibus, quaſi carceribus, vt nullo modo egredi valeant. Et quid opus eſt in Gehennam deſcendere, vt hoc miraculum videamus? annón poteſt vnuſquiſque in ſeipſo id cernere? ſiquidem animus noſter ſpiritus eſt per ſe exiſtens, & à corpore independens, & tamen tam mirabili artificio eſt incluſus à Deo in corpore mortis huius, quaſi in carcere, vt non poſſit inde egredi, niſi prius corporis conſtitutio diſſoluatur.

Deniqve, illud eſt ſupra modum mirabile in pœnis damnatorum, vt non ſolùm animæ, ac Dæmones teneantur ab igne corporali, ſed etiam affligantur, & torqueantur: quod tam difficile eſt, vt adhuc nemo inuentus ſit, qui rationem huius rei, in qua alij acquieſcerent, reddere potuerit. Nam ſi ignis incendium non affligit, niſi (vt diximus) diſſoluendo continuum: quomodo poteſt intelligi, vt affligat indiuiſibilem ſpiritum? Vide de hoc toto argumento Auguſtinum lib. 21. de ciuitate Dei, cap. 2. 3. 4. 5. 6. & 10. vide etiam epiſt. 49. ad Deo gratias, quæſt. 6. vbi Auguſtinus quoſdam reprehendit, qui quædam miracula Chriſtianæ religionis credebant, quędam credere nolebant. Id enim rectiſſimè in Sacramentarios conuenit: deberent enim, aut omnia credere, quæ ex diuinis literis Eccleſia proponit, aut omnia negare.

Septimvm exemplum ſumitur à multis rebus ſimilibus. Nam non magis conuenit corpori quanto occupare locum, quàm graui, ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefa-

calefacere. Sed poteſt Deus efficere, vt graue non ponderet, vt coloratum non videatur, etiamſi ſit in lumine, & medium ſit diaphanum, & oculi aſtantium ſint aperti, & intenti; vt lucidum non luceat, & calidum nõ calefaciat: cur igitur facere non poterit, vt corpus quantum non occupet locum?

Aſſumptio perſpicua eſt in diuinis literis. Nam Matth. 14. Chriſtus, & Petrus cùm adhuc corpora mortalia haberent, ſuper aquas ambulârunt: & Ioſue 3. aquæ Iordanis non modò non deſcendebant, ſed etiam aſcendebant, & inſtar montis eleuabantur, dum tranſiret populus Dei: & ſimile miraculum ſcribitur à S. Hieronymo in vita B. Hilarionis. Chriſtus item non ſemel inuiſibilem ſe fecit, ita vt à vicinis hominibus non videretur, cùm tamen ibi eſſet, neque colorem amiſiſſet, neque aliquid inter ſe, & illos oppoſuiſſet. Luc. 4. *Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat*. Et Ioan. 8. abſcondit ſe, ne lapidaretur: non autem ſe abſcondit in aliquo angulo, quod nec decebat eum, nec poterat commodè fieri, cùm eſſet in media turba, & omnium oculi in eum coniecti. Et Luc. vlt. cùm euanuit ex oculis eorum. Ex quibus locis Marcionitæ probare nitebantur; Chriſti corpus non verum, ſed phantaſticum fuiſſe, vt B. Hieronymus refert in epiſtola ad Pammachium de erroribus Ioannis Hieroſolymitani, quibus ipſe B. Hieronymus reſpõdet: verum fuiſſe corpus Domini, ſed diuina virtute ſe inuiſibile facere potuiſſe, qua etiam per ianuas clauſas potuit penetrare. Idem etiam Domini corpus poſt reſurrectionem ſole iſto cœleſti lucidius eſt, vt Paulus teſtatur Actor. 26. qui & ex eius aſpectu excæcatus fuit: & tamen ſæpius apparuit Apoſtolis, & cum eis familiariſſimè conuerſatus ſine vllo inſolito ſplendore. Potuit ergo id efficere, vt corpus lucidum non luceret: & ſicut de corpore ſuo fecit, ita prorſus de ſole iſto cœleſti facere poſſet, ſi vellet. Denique ignem diuina virtute non calefacientem habemus Daniel. 3. & ſæpe idem legimus in hiſtoriis Sanctorum. Qui ergo potuit tam multa æquè difficilia, cur non poterit hoc vnum de quo ambigimus?

Reſpondet Petrus Martyr ad hoc argumentum in libro contra Gardinerum, obiecto 12. ac dicit, nõ eſſe ſimilia exempla, quæ adducimus: ſiquidem facile fuit Deo ſuſpendere grauitatem corporis, ne mergeretur in aquis, & actionem ignis, ne calefaceret; nõ enim propterea deſtrui naturam corporis, aut

aut ignis:ſed vt corpus ſit præſens,& non occupet locum,non poſſe fieri ſine deſtructione corporis.

At noſtrum argumentum,non eſt noſtrum, ſed Patrum, qui illam ipſam conſecutionem probant, quam Petrus Martyr improbat. Nam Iuſtinus quæſt.117. ad Orthodoxos,Hieronymus in epiſt.de erroribus Ioannis Hieroſolymitani,& in epiſtola de obitu Paulæ;Auguſtinus in lib. de agone Chriſtiano,cap.24. & Cyrillus lib.12.in Ioan.cap.53. qui obiicientibus hæreticis non potuiſſe Chriſti corpus intrare per clauſas ianuas,obiecerunt exemplum de ambulatione Chriſti, & Petri ſuper aquas. & Auguſtinus lib.13.de ciuit.Dei,cap.18. & lib.22. cap.4.& 11.multum laborat,vt reſpondeat Gentilibus,qui putabant, fieri nullo modo poſſe, vt corpora terrena, id eſt, humana,poſt reſurrectionem ſupra aërem aſcenderēt, cùm ipſa grauiora ſint aëre.

Praeterea ratio planè conuincit, exempla eſſe ſimilia. Nam tota ratio cur poſſit diuina potentia fieri, vt graue non ponderet,lucidum non luceat,calidum non calefaciat, coloratum non videatur,eſt,quia cauſſa eſt prior effectu,& proinde ab eo non pendet,& ſine illo eſſe poteſt.At eadem ratio valet in magnitudine, quæ eſt cauſſa, & occupatione loci, quæ eſt effectus.Neque multum intereſt,ſitné cauſſa formalis, an efficiens,quod ad rem præſentem pertinet.Nam etiamſi effectus formalis à ſua propria cauſſa ſeparari nequeat,& ideò nō poſſit à Deo ſuppleri,poſſit autem effectus efficientium cauſſarum: tamen cauſſa ipſa quęcunque,etiam formalis,ſine ſuo effectu eſſe poteſt,cùm nulla cauſſa ab effectu pendeat. Adde, quòd grauitas in eodem genere cauſſę dat corpori graui ponderare,in quo moles dat quanto replere:& tamen fatetur Petrus Martyr,poſſe Deum facere, vt corpus graue etiam extra regionem ſuam non ponderet.

Quod autem videatur deſtrui natura corporis (vt dicit Petrus Martyr) ſi non occupet locum, idem etiam videtur in exemplis allatis. Nam ſi lapis ingens marmoreus, Deo impediente grauitatis officium,duobus digitis attolli poſſet,& inſtar plumæ huc atque illuc iactari; quis non diceret, illud videri marmor,ſed non eſſe?Et ſi ignis ardens,Deo impediente actionis calorem, manibus tractari poſſet ſine vllo ſenſu caloris,quis non diceret depictum illum eſſe,nō verum ignem? Et ſi niuem candidiſſimam manibus tractaremus, & tamen

videre

videre non poſſemus, quis non arbitraretur ſe deludi? Deniq; ſi ſolem in medio cœlo conſpiceremus non lucentem, & nihil tamen interpoſitum eſſe videremus, quis non aſſereret naturam ſolis mutatam eſſe? Si igitur fieri poſſunt iſta omnia ſine deſtructione naturæ, vt Petrus Martyr affirmat, licet ignorantibus miraculum videatur omninò deſtrui natura in eiuſmodi ſuſpenſione cauſſalitatum: cur non idem fieri poterit in magnitudine locum non occupante?

CAPVT SEPTIMVM.

Soluuntur obiectiones aduerſariorum.

DVo ſunt aduerſariorum argumenta præcipua. VNVM ex Auguſtino in epiſtol. 57. ad Dardanum, quod & à Caluino, & à Petro Martyre millies repetitur; ſic enim AVGVSTINVS loquitur: *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas; nam ita diſtantibus partibus, quæ ſimul eſſe non poſſunt, quoniã ſua quæq; ſpatia locorum tenent, minores minora, & maiora maiores, non potuit eſſe in ſingulis quibusq; partibus tota, vel tanta, ſed amplior eſt quantitas in amplioribus partibus, breuior in breuioribus, & in nulla parte tanta, quanta per totum.* Et infra: *Spatia locorum tolle corporibus, & nuſquam erunt; & quia nuſquam erunt, nec erunt.* Et ſuprà iam dixerat, deſtrui naturam humanam Chriſti, ſi non detur ei certum ſpatium, quo more aliarum rerum corporatarum contineatur.

RESPONDEO; AVGVSTINVS in ea epiſtola quædam dicit de corpore Chriſti, quædam de corporibus generatim, quæ non ſunt confundenda. De corpore Chriſti docet, illud non eſſe vbique diffuſum, ita vt forma, & figura humana careat; id enim eſſet naturam eius deſtruere. Sic enim loquitur initio epiſtolæ: *Hinc fortaſſe intelligendum dicis, Paradiſum quaſi in aliqua cœli parte compoſitum; aut quia vbiq; Deus ſit, hominẽ quoq; illum, qui in Deo ſit, vbiq; eſſe diffuſum.* Et infra hoc ipſum refellens: *Sic venturus eſt,* inquit, *illa Angelica voce teſtante, quemadmodum ire viſus eſt in cœlum, id eſt, in eadem carnis forma atq; ſubſtantia; cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abſtulit. Secundum hanc formam non eſt putandus vbiq; diffuſus: cauẽdum eſt enim, ne ita diuinitatem aſtruamus hominis, vt veritatẽ corporis auferamus.*

Non

Non eſt autem conſequens, vt quod eſt in Deo, ita ſit vbique vt Deus. Hæc ille: nec alia dicit de corpore Chriſti in particulari.

Hæc autem directè pugnant cum ſententia Vbiquiſtarum Lutheranorum, qui per vnionem hypoſtaticam, ita Chriſti corpus vbique diffuſum eſſe volunt, vt nuſquam ſeruet figuram, formam, & ſitum humano corpori cõuenientem: quod eſt (vt Auguſtinus dicit) deſtruere naturam humanam Chriſti. At nos fatemur Chriſti corpus nõ eſſe vbique diffuſum; & vbicunque eſt, habere ſuam formam, & figuram humanam, & partium ſitum, ac diſpoſitionem; quamuis hæc figura, forma, diſpoſitio partium in cœlo conſpiciatur, vbi locum replet; in Sacramento autem ſit quidem, ſed non repleat locum, nec videri à nobis poſſit: quemadmodum etiam vt ſuprà diximus, non caruit figura, & forma Chriſtus, cùm ſe non ſemel inuiſibilem fecit; neq; carne, & oſſibus caruit, quando ſuper aquas ambulauit, & per clauſas portas intrauit.

Iam verò de corpore generatim duo dicit Auguſtinus. PRIMO corpora magnitudinem habentia extenſa eſſe, & habere certum ordinem partium, & proinde non poſſe fieri vt tanta ſit magnitudo vnius partis, quanta totius; vel tanta in paruo corpore, quanta in magno: cuius contrarium videmus non ſolùm in rebus ſpiritualibus, ſed etiam in qualitatibus corporalibus. Nam eadem anima, & tota poteſt eſſe in parte corporis, & in toto corpore; & ſimiliter in paruo corpore, & in magno; & poteſt fieri, vt tantus ſit candor, vel calor in parte corporis, quantus in toto, immò etiam vt maior ſit candor, vel calor in paruo corpore, quàm in magno.

Quæ omnia veriſſima ſunt, & nihil pugnant cum ſententia noſtra de Euchariſtia; quia ſolùm requirit Auguſtinus, vt omne verum corpus ſit extenſum in ſe, non autem, vt neceſſariò coextendatur loco. Quòd ſi in verbis Auguſtini primo loco allegatis ab hæreticis, fit mentio loci, id fit, quia à poſteriori probat Auguſtinus corpus in ſe extẽſum eſſe ex eo, quod occupat certum ſpatium loci, ſed non inde ſequitur non poſſe extenſum eſſe in ſe, niſi occupet locum. Ac per hæc explicata manent prima verba Auguſtini ſuprà citata: *Non potuit obtinere quantitas, &c.*

SECVNDO Auguſtinus dicit corpora ita eſſe in loco, vt pendeant à loco, cùm è contrario Deus ita ſit in loco, vt non

pendeat

pendeat à loco, ſed potius locus pendeat à Deo. Sed hoc dictum intelligendum eſt de corporibus, quæ ſunt infra cœlum,& quatenus naturaliter exiſtunt: nam alioqui falſum eſſet. Siquidem, vt ſæpe diximus, vltimum cœlum nõ eſt in ſpatio, vel loco aliquo,ſed eſt in ſeipſo, & in Deo: & ſicut vltimũ cœlum non eget vllo ſpatio, in quo ſit, ita poſſet ſine dubio Deus conſeruare alia corpora ſine ſpatio, tametſi naturaliter egeant ſpatio.

Neque mirum, aut durum videri debet, dictum Auguſtini non eſſe verum abſolutè, ſed ſolùm cum duabus illis limitationibus: id enim abundè ſufficit propoſito ipſius; ſolùm eñ docere volebat, Deum ita eſſe in loco, vt non pendeat à loco. Vt autem oſtenderet, quid ſit eſſe in loco, & non pendere à loco, explicuit per contrarium, quod eſt nobis notius, id eſt, per exempla corporum, quæ ita ſunt in loco, vt pendeant à loco: ad huius autem exempli veritatem, ſatis eſt, ſi quædam corpora non poſſint naturaliter exiſtere niſi in loco ſint. Atque hinc explicata manent illa alia verba: *Spacia locorum tolle corporibus, &c.*

Altera obiectio Philoſophica eſt: nituntur enim oſtendere deſtrui eſſentiam quantitatis, ſi alicubi ponatur, & tamen non occupet locum. Sic enim Caluinus argumentatur lib.4. Inſtit. cap.17. §.29. *Hæc eſt propria corporis veritas, vt ſpacio contineatur, vt ſuis dimenſionibus conſtet, vt ſuam faciem habeat: faceſſat igitur ſtultũ illud cõmentum, quod tam mentes hominum, quàm Chriſtum pani affigit.* Secundo Petrus Martyr in lib. contra Gardiner. obiecto 74. probat quædam eſſe ita intrinſeca rei, vt licet ſint poſteriora, tamen ſeparari nequeant vllo modo: *Nam facultas intelligendi eſt poſterior ipſa hominis eſſentia, cùm illa qualitas, iſta ſubſtantia ſit, & tamen nõ poteſt ſeparari ab homine facultas intelligendi; neq; enim homo erit, ſi ratione careat. Similiter quantitas eſt poſterior corporata ſubſtantia, et tamen ſeparari nequeunt, ſine interitu ſubſtantiæ. Sed occupare locum, eſt quædam intrinſeca proprietas quantitatis; ergo ſeparari non poterit à quantitate, licet poſterior ſit.* Tertio idem ibidem argumentatur: *Non poteſt ſeparari quaternarius à modo quaternarij, ita vt exiſtat per modum vnitatis; ergo nec poterit linea, aut alia quantitas cõtinua ſeparari à modo ſuo, ita vt exiſtat non extensè, ſed indiuiſibiliter.* Huc pertinet aliorũ etiam argumẽtum, quod

ſit QVARTVM: *Non poteſt ſubſtantia exiſtere niſi ſubſtantialiter; ergo nec quantitas, niſi quantitatiuè*: & aliud quod ſit QVINTVM: *Non poteſt vllo modo ſpiritus indiuiſibilis exiſtere per modum corporis diuiſibiliter, & extensè, ergo nec poteſt corpus diuiſibile exiſtere vllo modo per modum ſpiritus indiuiſibiliter.* SEXTVM: *Videtur implicare cōtradictionem, vt corpus trium cubitorum cōtineatur ſub dimenſionibus fruſtuli panis vnius digiti: nam ſi ita fiat, erit idem corpus maius, & minus; & proinde maius, & non maius reſpectu eiuſdem.* SEPTIMVM: *Si corpus Domini ſuam habet in Euchariſtia figuram, & partium diſtinctionem, & ordinem; ergò diſtant pedes magis quàm pectus à capite. At diſtantia maior, & minor ſine relatione ad locū intelligi nequit: illa enim magis diſtant inter ſe, inter quæ maius interuallum interiectum eſt.* OCTAVVM: *De eſſentia quantitatis eſt habere partem extra partem; ergo vbi eſt vna pars non eſt alia: non igitur tota quantitas corporis Domini in eadem hoſtiæ particula eſſe poteſt.*

Sed hæc omnia ſolui poſſunt ex fundamentis iactis cap. 5. Ad PRIMVM igitur Caluini argumentum Reſpondeo, illum admiſcuiſſe vera falſis, vt aliquid dicere videretur. Nam quod ait ad corporis veritatem requiri, vt ſuas dimenſiones, & ſuam faciem habeat, verum eſt: neq; nos dicimus, Chriſti corpus in Euchariſtia dimenſionibus, aut facie carere. Quod verò addit, requiri etiam, vt ſpatio contineatur: falſum eſt, vt ſuprà oſtendimus. Et ſanè ſi ex tota hac aula, in qua nunc ſumus, Deus totum aërem auferret, nec alium ingredi pateretur, nos omnes retineremus dimenſiones noſtras, & facies, & tamen nec ſpatio contineremur, nec vllus alterius faciem videret.

Ad SECVNDVM Petri Martyris dici poſſet, INPRIMIS illa non eſſe ſimilia, quæ ipſe vt ſimilia adducit. Nam replere locum eſt actus quidam, non potentia; at facultas intelligendi eſt potentia, non actus: & magis abſurdum eſt, rem carere potentia, quàm actione. Vnde nos qui dicimus quantitatem aliquando diuino miraculo non replere locum: tamen ſimul dicimus, illam ex ſe aptam eſſe replere locum, & repleturam, ſi ſuæ naturæ relinquatur.

DEINDE etiam reſpondeo, facultatem intelligendi per diuinam potentiam tolli poſſe, nec tamen inde ſequi, vt homo deſinat eſſe homo, ſed tātùm, vt deſinat exercere, quæ hominis

minis ſunt,quia inſtrumentis actionum humanarum careat: quemadmodum infantes, ac moriones homines ſunt, quia rationabilem animum poſſident, licet non minus careant vſu intelligendi, quàm ſi facultatem illam penitus non haberent. Quod idem dico de ſubſtantia,& quantitate; licet enim naturaliter ſeiungi nequeant, tamen nullam inuoluit contradictionem,vt vnum ſine altero ſit.

Ad TERTIVM eiuſdẽ reſpondeo,quaternarium non poſſe ſeparari à modo quaternarij eſſentiali, ſed poſſe ab accidentario,id eſt,nõ poteſt fieri vt quaternarius redigatur ad eſſentiam vnitatis,ita vt quatuor homines ſint vnus homo:ſed poteſt fieri,vt redigatur ad locum vnitatis,ita vt quatuor homines occupent locum vnius hominis. Et eodem modo nõ poteſt linea,vel corpus ſeparari à modo ſuo eſſentiali, ita vt fiat in ſe indiuiſibile, ſed poteſt tamen ſeparari à modo accidentario, ita vt non occupet locum diuiſibilem.

Ad QVARTVM de ſubſtantia, quæ non videtur poſſe exiſtere, niſi ſubſtantialiter, reſpondeo eodem modo, ſubſtantiam non poſſe ſeparari a modo ſuo eſſentiali,quod fieret, ſi inhæreret in ſubiecto more accidentium:tamen poſſe ſeparari à modo ſuo intrinſeco,& proprio,ſed non eſſentiali,qui eſt per ſe exiſtere. Nam ſubſtantia humanitatis Chriſti, ab iſto modo ſeparata eſt, cùm exiſtat in Verbo,& non habeat propriam ſubſiſtentiam:ſic igitur & quantitas non poteſt exiſtere niſi quantitatiuè, quàntum ad eſſentialem modum, quia non poteſt exiſtere ſine extenſione,& partium diſtinctione in ſe;tamen benè poteſt exiſtere non quantitatiuè in ordine ad locum,vt ſæpe diximus.

Ad QVINTVM de ſpiritu & corpore, Reſpondeo, ex eodem principio colligi poſſe,cur non poſſit ſpiritus extendi in loco,& poſſit corpus non extendi. Nam extendi in loco eſt effectus formalis extenſionis in ſe; ideò enim poteſt aliquid extendi in loco,quia in ſe eſt extenſum; non è contrario. Poteſt autem cáuſſa formalis ab effectu ſeparari, non contrà, effectus à cauſſa;quia cauſſa prior eſt,effectus poſterior. Hinc igitur poteſt corpus in ſe extenſum non extendi in loco,quia per hoc ſeparatur tantùm cauſſa ab effectu: non autem poteſt ſpiritus in ſe indiuiſibilis extendi in loco,quia per hoc poneretur effectus formalis ſine cauſſa, & poſterius ſine priore;quod fieri nequit.

Ad SEXTVM reſpondeo, ſi conſideremus dimenſiones corporis Chriſti ſeorſim, & dimenſiones hoſtiæ conſecratæ, maiores multò eſſe illas, quàm iſtas; tamen ſi conſideremus eaſdem corporis Domini dimẽſiones, vt ſub ſpecie panis ineffabiliter continentur, non eſſe maiores nec minores, quia non commenſurantur illæ iſtis, ſed exiſtunt ſine ordine ad locum, eo modo ferè, quo anima eſt in corpore, quæ nec minor, nec maior corpore dici poteſt.

Ad SEPTIMVM reſpõdeo, diſtantiam, quæ eſt inter membra corporis, quatenus in ſe extenſum eſt, non eſſe diſtantiam localem, ſed alterius cuiuſdam generis: dicuntur enim ea diſtare inter ſe, quæ non ſunt immediatè coniuncta; & ea magis diſtare, inter quæ plura ſunt interiecta, non interualla, ſed membra. Quod perſpicuè cernitur in corpore humano, quod ſupra cœlum collocatum eſſe cogitare poſſemus: in eo ſiquidem diſtarent pedes à capite, non per ſpacium locale, quod ibi nullum eſt, ſed per interiectionẽ pectoris, aliorumq́ue membrorum.

Ad OCTAVVM, quod omnium videtur eſſe difficillimum ob ingenij humani imbecillitatem, reſpondeo, corpus quantum habere partem extra partem, ſi illud (extra) dicat habitudinem ad ſubiectum, non autem ſi dicat habitudinem ad locum. Et ſimiliter cùm in argumento colligunt; Ergo vbi eſt vna pars, non eſt alia; dico rectè colligi, ſi illud (vbi) dicat ſitũ internum partium in ſubiecto, nõ autem ſi dicat ſitum in loco; & hoc modo intelligitur quod ait Philoſophus in prædicamento quantitatis, quandam ſpeciem quantitatis conſtare ex partibus habentibus poſitionem; loquitur enim de poſitione in toto, ſiue ſubiecto, non de poſitione in loco.

SED contra ſolutionẽ quidam acutè inſtant; Corpus quantum habet partem extra partem in ordine ad totum ſeu ſubiectum; ergo & in ordine ad locum. Probatur conſequentia. Nam pars corporis coexiſtit certæ parti loci: vel ergo eidem parti loci coexiſtit alia pars corporis, vel non; ſi non, ergo etiam in loco habet corpus illud partem extra partem, & proinde non eſt totum in qualibet parte: ſi coexiſtit, ergo etiam inter ſe partes corporis coexiſtunt. At hoc fieri nequit, cùm inter ſe diſtent, & vna ſit extra aliam, vt dictum eſt.

RESPONDEO; Nego primam illam conſequentiam. Ergo & in ordine ad locum habet partem extra partem. Ad probationem

tionem dico,duas partes corporis, coexiſtere eidem parti loci. Cùm infertur;Ergo coexiſtunt etiam inter ſe; dico coexiſtere etiam inter ſe in loco, non tamen in ſubiecto; cuius ratio eſt ſæpe reddita,quia videlicet extenſio, & diſtinctio partium in ſubiecto non impeditur,nec impediri poteſt, cùm ſit eſſentialis;extenſio & diſtinctio quoad locum, impediri poſſit,& reipſa impediatur à Deo,cùm corpus Domini in Sacramento manet. Sed de his ſatis.

CAPVT OCTAVVM.

Oſtenditur Deum voluiſſe,et feciſſe, vt reipſa corpus Domini in Euchariſtia præſens adeſſet.

DEMONSTRAVIMVS hactenus,non eſſe impoſſibile DEO corpus Domini in Euchariſtiæ Sacramento verè ac realiter conſtituere: ſequitur vt videamus, an voluerit id facere. Et Sacramentarij quidem vno ore Deum noluiſſe dicunt, quidquid tandem de potentia ſit:id verò non aliter probant, niſi quia non videtur id neque vtile,neque decens. At nos habemus omiſſis etiam Scripturis,& Patribus,teſtimonia credibilia nimis, & ad quæ nihil omninò reſpõderi poſſit ab iis, qui Chriſtianæ fidei nomen dederunt.

AC PRIMVM quidem argumentum ſumitur à natura, & cõditione hæreſis. Illa enim tam aptè quadrat in opinionem Sacramentariorum, vt nulla ſit in mundo hæreſis,ſi illa non eſt hæreſis. Quod ſi illa eſt hæreſis,contraria erit veritas fidei, proinde veritas à Deo reuelata: atque ita cõſtabit Deum hoc voluiſſe,& feciſſe.

Conditio primaria hæreſis eſt nouitas doctrinæ, vt veritatis Catholicæ antiquitas. Porrò nouitas his coniecturis conuincitur,ſi notari poſſint auctor,locus, tẽpus, ſi incipiat cum paucis ſectatoribus,ſi cum admiratione, & perturbatione fidelium appareat;& ſi ei cõtradicatur, ad iudicium & examen adducatur,& tandem à Concilio Epiſcoporum,& cõſequenter à populis fidelibus condemnetur. Id enim in omnibus hęreſibus grauioribus inuenitur, vt in Ariana, Neſtoriana, Eutychiana, Pelagiana, & ſimilibus.

Iam ſententia Sacramentariorum habet auctorem ſuum certũ,Berengarium Turonenſem natione,& Andegauenſem

Archidiaconum. Id patet ex PASCHASIO, qui in lib. de verbis Inſtitut. Sacramenti, affirmat ſuo tempore non defuiſſe aliquos, qui quæſtiones mouerẽt de veritate corporis Domini in Euchariſtia (fuerãt enim Ioannes Scotus, & Bertramus) tamen nullum fuiſſe, qui apertè negaret: *Et ideò*, inquit, *quãuis ex hoc quidam de ignorantia errent, nemo tamen eſt adhuc in aperto, qui hoc ita eſſe contradicat, quod totus orbis credit, et confitetur.* Hæc ille. Itaq; tẽpore Paſchaſij adhuc nullus fuerat, qui apertè profiteri auſus eſſet, non eſſe verè, & realiter Chriſti corpus in Euchariſtia. Poſt Paſchaſij autem tempora nullus fuit ante Berẽgarium, qui apertè vel obſcurè de hac re ſcripſerit; ſed ipſe primus ſe doctorẽ noui dogmatis venditare auſus eſt. Quare Adelmannus Epiſcopus Brixinenſis, & Hugo Epiſcopus Lingonenſis in epiſtolis ad Berengarium ad eum ſcribunt tanquã primum aſſertorem eius hęreſis, & ſeriò monent, ne Eccleſiam perturbet, & vt meminerit, quem exitum habuerint Hæreſiarchæ, qui ante eum fuerũt. Deniq; GVITMVNDVS lib.3. non procul à fine: *Notiſſimum*, inquit, *eſt hoc tempore, priuſquam Berengarius inſaniſſet, huiuſmodi veſanias nuſquam fuiſſe.* Itaq; auctor notiſſimus eſt.

Tempus æquè notum; quippe ab Hiſtoricis, & Chronologis, aliiſque ſcriptoribus eorum temporum annotatum. Scribit Sigebertus in Chronico, anno M. LI. cœpiſſe Berengariũ nouo ſuo dogmate Gallias perturbare; quod idem indicant Lantfrancus, & Guitmundus, & alij, inter quos præcipuè legendus eſt Gulielmus Bibliothecarius Malmes Berienſis lib. 3. de geſtis Anglorum, qui illo ipſo tempore floruit.

Locus item notiſſimus; nam in Gallia cœpit ſuam hæreſim prædicare, vt omnes citati auctores ſcribunt.

Paucitas ſectatorum initio, deſcribitur à Guitmundo li. 1. vbi dicit, Berengarium cœpiſſe audiri à pauperibus ſcholaribus quibuſdam, quos ille data ſtipe ad ſe alliciebat. Admiratio, & perturbatio Eccleſię, quæ eſt euidens iudicium nouitatis, deſcribitur ab iiſdẽ auctoribus, & præſertim ab Adelmanno in epiſt. ad Berengarium, & à Lantfranco initio libri cõtra Berẽgarium, vbi dicit lectam fuiſſe in Concilio Romano ſub Leone IX. epiſt. Berengarij à ſe; in qua epiſtola cùm ſcriptum eſſet, panem & vinum Euchariſtiæ eſſe tantummodò Sacramentum, omnes Epiſcopos miratos eſſe, quòd illa verba aduerſarentur vſitatiſſimæ fidei Catholicæ Eccleſiæ.

Deni-

Denique contradictio, examen, iudicium, & condemnatio habentur ibidem. Sic enim ſcribit LANTFRANCVS: *Tempore S.Leonis Papæ delata eſt hæreſis tua ad Apoſtolicā ſedem. Qui cùm Synodo præſideret, ac reſideret ſecum non parua multitudo Epiſcoporum, Abbatum, diuerſiq; ordinis à diuerſis regionibus religioſarum perſonarū, iuſſum eſt in omnium audiētia recitari, quas mihi de corpore, & ſanguine Domini literas tranſmiſiſti.* Et infrà: *Intellecto, quod cōmuni de Euchariſtia fidei aduerſa ſentires, promulgata eſt in te damnationis ſentētia, priuans te communione ſanctæ Eccleſiæ, quam tu priuare ſancta eius communione ſatagebas.* Hæc ille.

Videmus igitur omnia ſigna nouitatis in opinione Berengarij reperiri: quorum ne vnum quidem in ſententia noſtra reperitur. Neque enim hactenus vllus hæreticorum dicere potuit, quis auctor fuerit noſtræ ſentētiæ: vnde etiam Berengarius vocabat eam ſententiam vulgi, vt ibidem Lantfrancus teſtatur. Neque tempus, aut locum, aut paucitatem primorum ſectatorum, aut admirationem populorum, aut deniq; vllum publicum iudicium contra eam proferre vnquam potuerunt aduerſarij.

Et ſanè non eſſe inuentum Papiſtarum (vt aduerſarij nos vocant) ſententiam noſtram de Euchariſtia, ſed rem antiquiſſimam, patet euidenter ex conſenſu Græcorum. Græci enim à Romanis Pontificibus à longiſſimo tempore diſſidere cœperunt, & proinde eorum noua dogmata non facilè recepiſſent; & tamen in hac re nunquam a Latinis diſſenſerunt, neque hoc tempore diſſentiunt, vt ex cenſura Orientalium ad Confeſſionem Lutheranorum patet. Confirmatur hoc totum argumentum à facilitate ſententiæ aduerſariorum, & difficultate noſtræ ſententiæ. Nam cùm ſententia aduerſariorum ſit facillima, & humanis ſenſibus accommodata, facilè potuiſſet occultè irrepere, & à plurimis continuò admitti, ita vt laterent ſigna illa nouitatis. At ſententia noſtra, quæ difficillima eſt, & repugnat ſenſibus, ac ſuperat rationem, nō potuit occultè irrepere, nec potuit facilè tantæ multitudini perſuaderi, Cùm ergo videamus in ſententia noſtra nulla apparere ſigna nouitatis, quæ tamen non potuit vllo modo occultè ſubintrare; & cōtrà inueniamus omnia ſigna nouitatis in ſententia aduerſariorū, quę tamen facilè potuiſſet occultè inſinuari: euidenter ſanè oſtenditur noſtram eſſe antiquiſſi-

mam,& proinde veram;contrariam verò nouam, & proinde falſam,& hæreticam.

ALTERVM argumentum veritatis fidei noſtræ, eſt conſenſus Eccleſiæ. Nam habemus conſenſum Eccleſiæ totius Latinæ,Græcæ,Barbaræ. Scribit enim Paſchaſius in libro de Inſtitut.Sacramenti, vbi explicat verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, nullum omninò fuiſſe, qui ſe Chriſtianum diceret,qui negare auderet carnem Domini verè eſſe in Euchariſtia. LANTFRANCVS autẽ de ſuo tempore ſic ſcribit in extremo libro contra Berengarium: *Interroga vniuerſos, qui Latinæ linguæ,noſtrarúmue literarum notitiam perceperunt; interroga Græcos, Armenios, ſeu cuiuſlibet nationis quoſcunque Chriſtianos, vno ore hanc fidem ſe teſtabuntur habere.* Noſtro autem tempore tantus conſenſus erat in noſtro orbe terrarum,antequam Carolſtadius, & Zvvinglius apparere cœpiſſent, vt Zvvinglius ſcribat in commentario de vera, & falſa religione cap.de Euchariſtia,ſe valde occultè initiò egiſſe, & cum paucis amicis contuliſſe negotium iſtud noui dogmatis proponendi: metuebat enim, ne omnes offenderet,cùm nullum omninò ſciret eſſe eius ſententiæ, quam ipſe inuehere in Eccleſiam cogitabat.

Hoc igitur conſenſu poſito, neceſſariò ſequitur, vt vel noſtra ſit vera fides de Euchariſtia; vel nunquam fuerit Eccleſia in mundo; vel fuerit, ſed perierit, vel manſerit in ſolis Berengarianis;vel ſimul maneant Eccleſia Dei, & ſummum ac publicum ſacrilegium, ſummaque & publica idololatria. At Eccleſiam nũquam fuiſſe in mundo, pugnat cum Scripturis, & cum Symbolo,& à nullo vnquam vel hæreticiſſimo id fuit aſſertum. Eccleſiam fuiſſe,ſed periiſſe omninò, pugnat cum apertiſſimis promiſſionibus Dei. Lucæ 1. *Regni eius non erit finis.* Matth.16. *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eã.* Matth.vlt. *Et ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.* Manſiſſe in ſolis Berengarianis dici non poteſt, quià tunc,ante Berengarium non fuiſſet. Nam ſaltem per annos ducentos ante Berengarium conſtat ex teſtimonio Paſchaſij, & omnibus hiſtoriis, totam Eccleſiam credidiſſe id, quod nos credimus. Deinde Berengariani pauciſſimi fuerunt, & vix alibi,quàm in Gallia, & breui tempore ad nihilum redacti. Et licet poſt annos circiter C C C. à Ioanne VViclefo, renouata fuerit hæreſis Berengariana,tamen extra Angliam,&

Bohe-

Bohemiam pedem non poſuit;& in illis etiam locis,ita extincta fuit, vt annis circiter centum ante Zvvinglium nuſquam fuerit. At Eccleſia ſemper viuit,ſemper conſpicua eſt, nec poteſt(vt iſta hæreſis fecit)modò interire, modò renaſci,niſi falſæ ſint promiſſiones ſuprà citatæ. Denique Eccleſiam eſſe, & ſimul in ſummo errore,ſacrilegio, & idololatria verſari, nullo modo fieri poteſt: nam alioqui nulli hæretici eſſent extra Eccleſiam, & falsò Paulus diceret 1.Tim.3. Eccleſiam eſſe columnam,& firmamentum veritatis.

Videtur Petrus Martyr in ſua precatione ad Deũ, qua concludit librum ſuum contra Stephanum Gardinerum, exiſtimaſſe Eccleſiam veram eſſe poſſe, vbi hæreſis, & idololatria regnent: ſed ita aduerſus eum pugnat illa ipſius precatio, vt mirum ſit ipſum etiam non id animaduertiſſe. Sic enim alloquitur Chriſtum: *Si deſperata,* inquit, *eſt plaga, neque veritati tuæ in tua Eccleſia amplius futurus eſt publicus, & apertus locus,ad exercendum iudicium quamprimum venito.* Hæc ille; qua quidem precatione nullam vnquam ſtultiorem legi. Nam ſi per veritatem intelligit ſententiam Zvvinglij, quam in toto eo libro aſſerere conatus eſt; fateri cogitur apud nos eſſe veram Eccleſiam Chriſti, & proinde ſe eſſe extra Eccleſiam: noſtra enim Eccleſia eſt, in qua non permittitur locus ſententiæ Zvvinglij. Si verò ſuum cœtum vocat Eccleſiam Chriſti; tum fateri cogitur, ſententiam noſtram de Euchariſtia eſſe veritatem Dei: nam ſententia noſtra eſt, cui non datur locus in cœtu Zvvinglianorum. Quare quocunque ſe vertat,ſuo ſe gladio ferit: vt omittam,nimiam eſſe ſtupiditatem, dicere in Eccleſia Dei non dari locum veritati Dei. Vbi enim erit veritas Dei,ſi in Eccleſia Dei nõ eſt? Sed iuſto iudicio Dei, qui Eccleſiam Dei perdiderunt, iam nec qualis illa ſit, videre poſſunt.

TERTIVM argumentum ſumi poteſt à diligentia, quam Eccleſia adhibuit in præſenti controuerſia examinanda, & à conſtantia in veritate retinenda.Si enim Eccleſia quęſtionem diſcutere noluiſſet, aut leuiter diſcuſſiſſet: poſſent hæretici aliquem colorem obtendere, cùm dicunt Eccleſiam in errore verſari. At nulla vnquam quæſtio ſæpius,ac diligentius examinata eſt.

PRIMVM diſcuſſa fuit in Concilio Romano ſub Leone IX. & damnata hęreſis Berengarij. SECVNDO in Vercellenſi,eo-

dem Leone præſente, ac præſidente, eadem quęſtio diſcuſſa & eodem modo explicata: quò etiam Berengarius vocatus eſt, & cùm accedere noluiſſet, cum eius confœderatis, qui ſe Berengarij legatos nominabant, diſputatum eſt. TERTIO mortuo ſancto Leone iterum in Concilio Turonenſi præſidentibus legatis Victoris Papæ, qui Leoni ſucceſſerat, cum ipſo Berengario acerrimè diſputatum, eoque conuicto & hæreſim abiurante, eadem fides confirmata eſt. QVARTO cùm Berengarius ad vomitum rediiſſet, iterum Romæ in generali Concilio Nicolao II. præſidente, & Berengario præſente, eadem quæſtio propoſita, & diſcuſſa diligentiſſimè fuit, & tum ſecundò Berengarius abiurauit, & librum ipſe ſuum coram omnibus cremauit. Atque horum quatuor Conciliorum meminit Lantfrancus in lib. contra Berengarium, qui omnibus interfuit. QVINTO cùm Berengarius iterum ſecunda abiuratione contempta, ad ſuam hæreſim rediiſſet, coactum eſt quintum Concilium Romæ à Gregorio Papa VII. & rurſus quæſtio diſcuſſa diligenter, & hæreſis damnata fuit: vbi etiam Berengarius tertiò abiurauit; neque amplius defecit. Huius Concilij non meminerunt Lantfrancus, & Guitmundus, quia nondum celebratum erat, cùm illi ſcriberent: ſed meminit Thomas VValdenſis tomo 2. de Sacramentis, cap. 43. SEXTO in Concilio ampliſſimo totius orbis ſub Innocentio III. Romæ celebrato, iterum eadem hæreſis damnata eſt. SEPTIMO eadem veritas explicata eſt in Concilio generali Viennenſi, anno Domini M. CCC. XI. vnde exſtat Clementina vnica de reliq. & vener. Sanctorum. OCTAVO idem eſt factum in Concilio generali Romano ſub Ioanne XXIII. anno Domini M. CD. XIII. vt teſtatur Ioannes Cochlæus lib. 1. hiſtoriæ Huſſitarum. NONO idipſum actum eſt in Concilio Conſtantienſi propter hæreſim eandem à Ioanne VVicleſo renouatam. DECIMO in Concilio Tridentino noſtris diebus propter Zvvinglianos, & Caluiniſtas: vt omittã Concilium Florentinum, & plurima alia, in quibus obiter idem eſt definitum.

Quæ cùm ita ſint, quis poterit ſibi perſuadere, Deum permiſſurum fuiſſe, vt Eccleſia in hac re erraret? Quid enim facere debuit, & non fecit? congregauit homines doctos, rem excuſſit, Deum inuocauit, idque non ſemel, nec bis, ſed ſæpius. Quod ſi dubitare poſſumus an hac in re errauerit Eccleſia, de omni-

omnibus aliis definitionibus contra varias hæreſes dubitare poterimus: immò etiam, an Deus ſit, ſiue an res noſtras curet, dubitare poterimus; quid enim curat, ſi iſta non curat?

Hvc accedit quòd Eccleſia Catholica ſemper in eadem ſententia manſit, neque deterrita eſt ob argumenta varia, & difficilia, quæ vel Berengariani, vel poſtea VVicleſiſtæ, vel Zvvingliani excogitauerunt: in omnibus enim citatis Conciliis eadẽ ſententia inuenitur. Contrà verò aduerſarij, nec vlla Concilia Epiſcoporum habuerunt, nec inter ſe vnquam conuenerunt. Scribit enim Guitmundus lib. 1. & Algerus in Prologo librorum de corpore, & ſanguine Domini, ſtatim in ipſo initio Berengarianæ hæreſeos ortas eſſe ſex diuerſas opiniones, ac ſectas, quas ipſi enumerant. Noſtro autem tempore (vt ſuprà diximus) multò plures exiſtunt, præſertim ſi coniungamus errores Lutheranorum cum erroribus Zvvinglianorum.

Qvartvm argumentum ſumi poteſt à patronis ſententię noſtrę. Nam ſententia noſtra ab eo tempore, quo propter Berengarium clariſſimè explicata eſt, id eſt, ab anno Domini M. L I. patronos habuit plurimos viros tam claros vitæ ſanctitate, & miraculis, vt etiam ab hęreticis huius temporis ſancti habeantur, & nominentur. In hoc numero ſunt S. Anſelmus, S. Bernardus, S. Malachias, S. Dominicus, S. Franciſcus, S. Antonius de Padua, S. Petrus Martyr, S. Thomas, S. Bonauentura, S. Nicolaus Tolentinas, S. Ludouicus Rex, S. Bernardinus, S. Vincentius, S. Antoninus, S. Franciſcus Paulanus, & alij plures. Isti verè ſancti, & amici Dei fuerunt, & cum Chriſto nunc in cœlis regnant: nam præter commune Eccleſiæ teſtimonium, omnes miraculis claruerunt, & aliqui eorum pluribus, & certioribus, quàm vlli ferè veterum; vt Bernardus, cuius miracula præ multitudine numerari non poſſunt; vt Vincentius, in cuius canonizatione dicuntur certis teſtibus probata pluſquam octingenta miracula; vt Franciſcus, cuius etiam propè innumerabilia, & maxima narrantur à S. Bonauentura. Sunt autem hæc miracula certiora, quàm veterum Sanctorum, quia Eccleſia his poſterioribus ſeculis non ſolet referre in numerum Sanctorum aliquos, niſi miracula certiſſimis teſtibus comprobentur, quod olim nõ fiebat. Et deniq; aliquos horum, vt Bernardum, Franciſcum, Dominicum ſanctos eſſe fatentur etiam aduerſarij. Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Euchariſtia, Thomam Aquinatem vocat ſanctũ. & cap. de Baptiſmo, ſanctos vocat Bernardum,

Dominicum,&Franciſcum.Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſion. art. 4. &5. &27. ſanctos vocat Antonium, Bernardum, Dominicum, Franciſcum. Et Petrus Martyr in comment.3.cap.1.ad Cor.in illud: *Dies enim Domini declarabit*, ſaluatos affirmat eoſdem. Caluinus in Inſtit. cap.10. §.17. Bernardum pium ſcriptorem vocat.Hos autem in noſtra ſententia de Euchariſtia fuiſſe, tum ex libris eorum conſtat, tum ex eó, quod omnes Romanis Pontificibus adhæſerunt; tum denique quia Romana Eccleſia nunquam eos in Sanctorum catalogum retuliſſet, ſi in tanta re ab illa diſſenſiſſent.

AD HAEC extra controuerſiam eſt, ſanctos, & amicos Dei eſſe non poſſe, qui vera fide carent; cùm ſine fide impoſſibile ſit placere Deo, Hebr.11. & cùm iuſtus ex fide viuat, Hebr.10. ET deniq; non eſt vllo modo credibile, Deum, qui ſanctis iſtis dedit ſpiritum Prophetię, & reuelauit plurima etiam non neceſſaria, tanquam amicis, noluiſſe ſaltem alicui eorum reuelare veritatem huius rei tam neceſſariam.

NEQVE poteſt dici ſanctos iſtos excuſari poſſe, licet errauerint, quòd in re parui momenti, aut in re nondum explicata, & definita, aut certè non pertinaciter, ſed ſimpliciter, & ex ignorantia lapſi fuerint. Nam INPRIMIS res grauiſſima eſt, & in qua vel ſumma pietas, & religio, vel ſumma impietas, idololatria, & ſacrilegium continetur. DEINDE res tractata, diſcuſſa, & definita iam erat in multis Conciliis, vt diximus, & inter hæreticos iam numerabantur, qui aliter ſentiebant. DENIQVE ipſi homines ſancti non ſimpliciter hoc aſſeruerunt, ſed ferè omnes contra hæreticos propugnârunt; vel libris, vel concionibus, vel etiam diſputationibus cum hæreticis habitis. Quare neceſſe eſt omninò aut veram eſſe ſententiam noſtram, aut homines illos hæreticos, & inimicos Dei fuiſſe: neque aduerſarij noſtri vnquam inter ſe conciliabunt iſta duo, viros illos ſanctos fuiſſe, & in errore grauiſſimo verſatos, atq; ideò idololatras, & ſacrilegos tota vita ſua fuiſſe.

QVINTVM argumentum ſumitur ab auctoribus, & patronis contrariæ ſententiæ: tales enim fuerunt, vt nullo modo probabile ſit, Deum per tales homines Eccleſiam ſuam corrigere, vel reformare voluiſſe. Etſi enim Deus eligere ſolet aliquando homines ſimplices, ignobiles, imperitos, vt per eos magnalia ſua operetur; tamen ipſe eos inſtruit diuina ſapientia, charitate, dono miraculorum, & ſimilibus ornamen-

tis,

tis, vt homines ceteri tutò credere poſſint illos à Deo miſſos. Tales fuerunt Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Inſtitutores Ordinum religioſorum, & alij ſimiles.

Inſpiciamus nunc qualis fuerit Berengarius, quem parentem ſuũ agnoſcit Caluinus, in vltima admonitione ad VVeſtphalum, vbi dicit ſe non ægrè ferre, quod ſententiam ſuam olim in Berengario damnauerit Nicolaus Papa in Concilio Romano, & Gregorius VII. in Concilio Vercellenſi, ſed contrà potius ſuſpectam ſibi futuram fuiſſe, ſi Romani Pontifices illam approbaſſent.

Iſte igitur Berengarius multis modis inſignis fuit. PRIMO præuiſus fuit diuinitus. Nam vt ſcribit Gulielmus Bibliothecarius in li. 3. de geſtis Anglorum, S. Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis in extremis agens, cùm inter alios, qui illi morienti aderant, Berengarium tunc adoleſcentem, & nondum Hæreſiarcham vidiſſet, iuſſit eum expelli, proteſtatus videre ſe immanem Dæmonem prope illum, qui etiam blando anhelitu multos ad eum allicere videbatur. Quæ ſanè viſio apertè ſignificauit Berengarium opera Diaboli plurimos per nouam hæreſim ſeducturum. In quo Berengarius æqualis Ario dici poteſt; nam Arij futuram hæreſim S. Antonio Deus præmonſtrauit, vt in eius vita teſtis eſt Athanaſius. Solet enim Deus grauiſſima mala vt iuſtiſſimo iudicio ſuo interdum permittere, ita etiam ex magna ſua miſericordia præſignificare, vt homines ſibi caueant, & minus inde lædantur.

SECVNDO excellit Berengarius in periuriis, & inconſtantia. Nam (vt ſuprà diximus) ter diuerſis temporibus hæreſim abiurauit, ac proinde bis periurus fuit; ideò enim ter abiurare coactus eſt, quia poſt primam abiurationem bis periurus fuit, cùm in hæreſim relapſus eſſet: tandem tamen Catholicus obiit, vt idem Gulielmus ibidem refert.

Fuit PRAETEREA Berengarius, (vt patet ex 1. libro Guitmundi, qui eius vitam breuiter deſcribit) ſupra modum ſuperbus, & arrogans, & ex ipſa ſuperbia occaſionem accepit noui dogmatis promulgandi. Nam prima illi controuerſia cum Lantfranco fuit de rebus ad Dialecticam pertinentibus; ſed cùm ab eo ſuperari, & ab auditoribus quotidie magis ac magis deſeri ſe videret, ignominiam illam non ferens, Dialectica omiſſa ad Theologiam ſe tranſtulit: & quia malebat (vt ait Guitmundus) cum aliqua hominum admiratione eſſe hæreticus,

ticus, quàm in oculis Dei occultè Catholicus viuere, ea diligentiſſimè ſectabatur, quæ noua & inaudita ceteris eſſent. Inde ergo initium hæreſis.

ACCEDIT ad hæc, quod præter hanc ſententiā de Euchariſtia, duas alias promulgauit, quas ne ipſe quidem Caluinus negaret hæreſes eſſe. Docuit enim, vt ibidem Guitmundus teſtatur, legitima Matrimonia deſtrui poſſe, ac licere omnibus fœminis vti, & non eſſe infantes baptizandos; quæ duo in Anabaptiſtis huius temporis, Caluinus, & Lutherus damnant. Quis igitur credat voluiſſe Deum per hominem ita erroneum, aduerſariorum etiam iudicio, atque adeò manifeſtè hæreticum, Eccleſiam illuſtrare & reformare?

De ſectatoribus Berengarij ſcribit ibidem Guitmundus, homines ſceleratos ad eum concurrere ſolitos, qui lætabantur ſe magno metu liberatos, cùm intelligerent Euchariſtiam non eſſe rem tam diuinam, vt propter eius perceptionem à ſceleribus, & flagitiis ſe continere deberent.

Iam de VViclefo, de Caroloſtadio, Zvvinglio, Caluino, Petro Martyre, & aliis huius hæreſis patronis, nimis longum eſſet, quales fuerint, explicare. Illud conſtat, neminem ipſorum vllum vnquam miraculum edere, aut ſignum vllum ſui Apoſtolatus oſtendere potuiſſe.

POSTREMVM argumentum ſumitur à miraculis, quæ in confirmatione huius veritatis facta ſunt; qualia hæretici pro ſuo errore, neque à Deo, neque à Dæmone extorquere potuerunt. Nam nec Deus teſtis mendacij eſſe poteſt, nec permiſit hactenus hæreticis, vt ſaltem opera Diaboli, ſi non vera, ſaltem apparentia miracula facerent. Multa referuntur miracula circa Sacramentum Euchariſtiæ à Ioanne Garetio in lib. de vera præſentia corporis Domini, & à Tilmanno Brendebachio toto lib. 1. ſacrarum collationum. Septem mihi videntur ad rem noſtram maximè facere.

PRIMVM eſt in vita B. Gregorij à Paulo Diacono ſcripta, & in lib. 2. cap. 41. vitæ eiuſdem Gregorij per Ioannem Diaconum ſcriptæ. Summa hiſtoriæ hæc eſt. Cùm S. Gregorius Euchariſtiam populo diſtribueret, venit ad mulierem, quæ fortè panem, qui in altari fuerat conſecrandus, ſuis manibus fecerat. Cùm ergo illi S. GREGORIVS diceret: *Corpus Domini noſtri IESV CHRISTI cuſtodiat animam tuam;* illa Diabolo tentante ſubriſit, & Pontifex manum retraxit, & particulam

in

in altari repoſuit. Deinde completis ſolenniis interrogauit mulierem coram populo, cur in tam tremenda actione riſiſſet. Illa diu muſſitans tandem reſpondit, recognouiſſe ſe panem, quem ſuis manibus fecerat, atque inde credere non potuiſſe corpus Domini reuera eſſe. Tum S. Gregorius à Deo petiit, & impetrauit, vt etiam ſpecie externa panis, in carnem mutaretur; quo facto, tàm illam ad fidem reduxit, quàm totum populum confirmauit.

Alterum miraculum exſtat apud Paſchaſium in lib. de corpore Domini, cap. 14. vbi refert Presbyterum quendam valde pium & ſanctũ, optaſſe aliquando videre corporalibus oculis ſpeciem eius, quem certa fide credebat ſub ſpeciebus panis, & vini latere: & tandẽ quod petebat obtinuiſſe, ac vidiſſe Chriſti corpus in forma humana, ſed puerili, quod etiam ipſe petierat. Vt enim eo loco idem Paſchaſius refert, duplici de cauſſa Deus hæc miracula facere ſolet, vel ad dubitantes in fide confirmandos, vel ad conſolãdos eos à quibus ardenter amatur.

Tertium eſt S. Malachiæ, quod refert Bernardus in eius vita. Cùm enim Clericus quidam aliquando dicere præſumpſiſſet, in Euchariſtia ſolum eſſe Sacramentum, non corporis veritatem, S. Malachias ſecretò, ac ſæpe eum conuenit, & admonuit: non reſipiſcentem adducit in conuentum Clericorum, ibiq; data facultate pro ſuo errore dicendi, cum illo diſſeruit, eumque apertiſſimè confutauit. Nondum ad mentem redire volentem, coram omni populo publicè arguit, hæreticumque denunciat, & cum aliis Epiſcopis, qui fortè aderant, anathemate ferit. Sed cùm adhuc ille furens diceret, omnes fauere homini, ſe autem ſolum non accipere perſonas, nec deſerere veritatem, S. Malachias dixit: *Dominus faciat te veritatem fateri, vel ex neceſſitate.* cui ille reſpondit, *Amen.* Sed ecce die eodem corripitur grauiſſimo ac lethali morbo, redit ad mentem, reconciliatur Eccleſiæ, expirat. Poteràtne clarius Deus oſtendere à qua parte ſit veritas?

Quartum eſt ipſius S. Bernardi. Nam vt ſcribitur in eius vita li. 2. cap. 3. Mediolani præſente populo innumerabili inter Sacramentorum celebrationem curauit Dęmoniacam, cuius ſanitas deſperata iam videbatur. Siquidem multos annos Diabolus eam poſſederat, & oculorum, aurium, ac linguæ vſum illi eripuerat; ipſam etiam linguam in morem promuſcidis elephantinę illi extenderat, vt monſtrum horribile,

non

non mulier videretur. Igitur ſacram hoſtiam patenæ impoſitam ſuper caput Dæmoniacæ tenens, atque in hunc modum loquens, Diabolũ expulit: *Adeſt, inique ſpiritus, iudex tuus, adeſt ſumma poteſtas: iam reſiſte ſi potes: adeſt ille, qui pro noſtra ſalute paſſurus, Nunc, inquit, princeps huius mundi eiicietur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore Virginis ſumptum eſt, quod in ſtipite crucis extenſum eſt, quod in tumulo iacuit, quod de morte ſurrexit, quod videntibus diſcipulis aſcendit in cælum. In huius ergo maieſtatis terribili poteſtate, tibi ſpiritus maligne præcipio, vt ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præſumas.* Hæc ille. Vbi ſicut fides veritatis à Deo exaudiri meruit; ita prorſus deceptionis, & erroris auctor dici poſſet (quod abſit) Deus, ſi falſum eſſet quod S. Bernardus dixit, & tota Eccleſia credit.

QVINTVM eſt S. ANTONII de Padua, quod inſigne eſt, nec tamen à Ioanne Garetio, vel Tilmanno Brendebachio annotatum. Deſcribitur in eius vita apud Surium, tomo 3. & à S. Antonino in ſumma hiſtoriali, par. 3. tit. 24. cap. 3. § 2. Diſputante S. Antonio de veritate corporis Domini in Euchariſtia cum hæretico quodam in partibus Toloſanis (ſiquidem eo tempore Albigenſes vexabant Eccleſiam, qui cum aliis plurimis hoc etiam errore infecti erant) petiit hæreticus ab Antonio, quem nouerat dono miraculorum præditum eſſe, eiuſmodi ſignum: *Habeo,* inquit, *iumentum, cui per integrum triduum cibum non dabo. Exacto triduo adſis tu cum Sacramẽto, ego adero cum iumento, atq; ante illum hordeum effundam; ſi iumentum hordeo derelicto ad Sacramenti venerationem acceſſerit, credã.* Factum eſt vt ille voluit, & triduo exacto S. Antonius, turbis fidelium comitatus, & venerabile Sacramentum manu tenens, ſic ad iumentum loquutus eſt: *In virtute, & nomine Creatoris tui, quem in manibus, licet indignus, veraciter teneo, tibi dico animal, & præcipio, vt confeſtim venias humiliter modo tuo, & ei reuerentiam exhibeas: vt ex hoc cognoſcat hæretica prauitas, quod omnis creatura ſuo ſubditur Creatori, quem ſacerdotalis dignitas iugiter tractat in altari.* His verbis prolatis, iumentum hordei ante ſe effuſi & famis oblitũ, ad Sanctum occurrit, & capite inclinato, ac genibus curuatis, eo modo quo potuit, Dominum adorauit, & hæreticum confutauit.

SEXTVM narrat Thomas VValdenſis teſtis oculatus, tomo

2. cap.

2.cap.63.Scribit enim ſartorem quendam hæreticum publicè in Eccleſia S.Pauli Londini in iudicio coram Archiepiſcopo & aliis Prælatis conſtitutum, dixiſſe, digniorem eſſe araneam cultu, ac reuerentia, quàm Euchariſtiam; & continuò de alto tecti culmine horribilem araneam directo filo ad os eius properaſſe; ac vix multorum manibus prohibitam, ne ingrederetur.

Septimvm narrat Tilmannus Brendebachius lib.7. ſacrarum collationum, cap.60. quod quidem in illis partibus, vbi contigit, dicit eſſe notiſſimum, & celeberrimum, ac non ſolùm ſoluta oratione, ſed etiam carmine conſcriptum. Eius hæc eſt ſumma. Anno Domini M.D.LXI. die 8.Aprilis, feria 2.Paſchæ tribus horis ante meridiem, Nouiomagi, quod oppidum eſt in Geldria, Parochus quidam nomine Antonius VVorſtius, completis Miſſarum ſolenniis, venerabile Sacramentum ad fœminam ægrotam de more Catholico deferebat. Caſu accidit, vt tempore eodem ad ianuam tabernæ, iuxta quam Parocho tranſeundum erat, duo iuuenes conſiſterent, Nouiomagenſis vnus, alter Traiectenſis, qui oua Paſchalia in manibus habentes, inter ſe contendebant, vter celerius ouum deglutiret. Interea Parocho propinquante Traiectenſis blaſphemus, & irriſor tanti myſterij, & vt apparet, hæreticus Caluiniſta, ſodali ſuo dixit, ſe multò citiùs ouum ſuum deuoraturum, quàm mulierculam Deaſtrum illum: & continuò ouum in os iniecit. Sed ouum in medio gutture conſtitit, & cùm ille ſuffocari ſe ſentiens vndique circumſpiceret, vidit candelam ſebaceam ex pariete dependentem, eaq́; arrepta, atq; in os iniecta, vt ouum detruderet, ita hęſit totum ſæuum in ouo, vt nudum filum, ſeu ſtamen candelæ miſer extraxerit; tum demum concidit, & in Æthiopum nigredinem mutato vultu, eliſoq́; gutture expirauit. Repertum eſt autem poſtea ouum inſtar tuberis in altera parte colli, non in gutture, vt par erat. Ita nimirum Chriſtus, nō Deaſtrum, ſed verum Deum ſe eſſe demonſtrauit. Sed de his hactenus.

Ad hoc argumentum ex miraculis Petrus Martyr breuiter reſpondet in lib. contra Gardinerum, obiecto 158. eſſe meras pręſtigias iſta, quę à nobis dicuntur miracula. Id verò probat, quia Irenæus lib.1.cap.9.teſtatur, Marcum Hæreſiarcham, & Magum præſtigiis quibuſdam ſolitum fuiſſe in ſua Euchariſtia efficere, vt in calice cruor appareret.

At quænám eſt iſta conſequentia? Marcus Hæreſiarcha & Magus præſtigiis cruorem in calice apparere faciebat; ergo B. Gregorius vir ſanctiſſimus, S. Bernardus, S. Antonius, & alij, quos ſanctos fuiſſe etiam hæretici confitentur, non niſi præſtigiis miracula circa Euchariſtiam fecerunt. Sanè ſi ita liceat argumentari, poterimus etiam hoc modo colligere; Magi Pharaonis per incantationes, conuertebant virgas in dracones, & aquam in ſanguinem; ergo & Moſes cùm ſimilia faceret, per incantationes faciebat: & breuiter omnia miracula Chriſti, & Apoſtolorum calumniari poſſemus.

Dico Secvndo, reſponſionem Petri Martyris vtcunque aptari poſſe ad miracula, quæ fiunt, cùm exterius in Euchariſtia apparet caro, vel aliquid eiuſmodi; at nullo modo aptari poſſe ad ea miracula, quæ conſiſtunt in interitu hominum, vt eſt tertium & ſeptimum à nobis recitatum: illæ enim veræ mortes fuerunt, non ſimulatæ, ac fictæ.

Dico Postremo, in hoc myſterio maximè locum habere dilemma Auguſtini lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 5. Nam aut facta ſunt miracula ad hoc myſterium confirmandum, aut non ſunt facta. Si facta ſunt, credamus igitur, quod tot miraculis confirmatum eſt. Si non ſunt facta, hoc ipſum eſt ſummum miraculum, quod ſine miraculis res tam difficilis credi potuerit à tot Philoſophis, atq; à toto orbe terrarum. Nam ſententia aduerſariorum, quæ facillima eſt, non eſt mirum, ſi abſq; vllis miraculis admittatur: noſtram autem ſententiam, quæ non modò cum ſenſibus, ſed etiam cum ratione pugnare videtur, quis credat tantæ multitudini, ſine multis, magniſque miraculis perſuaderi potuiſſe, niſi vt dixi, hoc ipſum ſummum miraculum eſſe dicatur?

CAPVT NONVM.

Soluitur obiectio deprompta ab inutilitate realis præſentiæ.

Dvae ſunt, vt ſuprà diximus, obiectiones aduerſariorum. Prima eſt eiuſmodi: Deus nihil fruſtrà facere ſolet. At fruſtrà poneretur in Euchariſtia vera corporis Domini præſentia, cùm ſatis ſit, ſi eam illic habeamus in ſigno. Primo, quia finis, ac fructus Euchariſtiæ eſt, nutrire animas. Non minus autem nutrit animas

animas Chriſtus in ſymbolo exiſtens, quàm reipſa deliteſcens in pane. Animæ enim nutriũtur fide, & charitate: fides autem, & charitas tàm bene poſſunt complecti Chriſtum in cœlo, quàm in Euchariſtia. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 32. *Fidem*, inquit, *nos iſta, quam enarrauimus, corporis participatione non minus lautè, affluenterq́, paſcimus, quàm qui ipſum Chriſtum è cœlo detrahunt.* Similia habet Petrus Martyr lib. contra Gardinerum, obiecto 52. & 60. vbi etiam addit Scripturæ teſtimonium. Nam Ioan. 16. Dominus ait Apoſtolis: *Expedit vobis, vt ego vadam: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos.* Non erat igitur vtilis Apoſtolis corporalis Chriſti pręſentia, alioqui expediuiſſet ipſum manere cum eis, nõ autem ab eis recedere. At non poteſt eſſe vtilior corporalis Chriſti præſentia in Euchariſtia, quàm eſſet illa eadem cum Apoſtolis manifeſta, & viſibilis: igitur ſi illa inutilis erat poſt certum quoddam tempus, quantò magis iſta inutilis erit?

Secvndo, Baptiſmus confert gratiam, regenerat animam, ac proinde vitam ſpiritualem confert, licet non tranſmutetur aqua in Chriſtum, vel Spiritum ſanctum, ſed vera & ſola aqua maneat, vt antea erat: cur ergo non poterit Euchariſtia conferre gratiam, & vitam iam acceptam conſeruare, & augere, etiamſi non mutetur panis in carnem, ſed verus & ſolus panis maneat, vt antea erat?

Tertio, iſta præſentia Chriſti inuiſibilis eſt, immò nullo ſenſu, ac ne ipſa quidem mente perceptibilis, niſi per fidem: At fides non egebat iſta præſentia, vt Chriſtum apprehendere poſſet: nihil igitur confert præſentia iſta Chriſti in Euchariſtia.

Qvarto, qui ſola fide in ſymbolo Chriſtum recipiunt, fructũ paſſionis Domini ſine dubio conſequuntur: qui Chriſtum reipſa in Euchariſtia ſine fide percipiunt, nullum fructum conſequuntur.

Qvinto, argumentatur Caluinus contra VVeſtphalum: *Iſta præſentia realis plus incommodi, quàm commodi adfert: nam facit, vt corpus Chriſti ſit commune piis, & impiis; quod certè incommodum eſt non leuè. Et præterea breuiſſimo tempore nobis adeſt, nimirum quandiu ſpecies illæ conſeruantur; quod exiguum commodum eſt: igitur inutilis eſt ea præſentia.*

Respondeo, iſta argumenta leuiſſima ſunt. Ad Primvm negari poteſt conſequẽtia, & antecedens. Conſequentia enim

illa ſi quid probat, ſolùm probat, non fuiſſe neceſſarium abſolutè, vt in Sacramento reipſa corpus Domini poneretur, ſed non probat nõ fuiſſe vtile, vel fruſtrà poni. Id enim omne vtile eſt, & non fruſtrà fit, per quod nobis aliquid boni confertur, licet illud ipſum alia via conferri potuiſſet. Id verò manifeſtè colligitur ex multis ſimilibus. Nam eodem modo argumentari poſſemus in myſterio Incarnationis: Poterat Deus ſine Incarnatione Filij nos liberare; fruſtrà igitur Deus homo factus eſt. Item poterat Chriſtus homo, per quodcunque opus bonum nobis reconciliationem apud Patrem mereri; fruſtrà igitur labores, & dolores ſuſtinuit. Item poterat vna ſanguinis gutta nos redimere; quorſum igitur tot ludibria, verbera, vulnera, & ſanguinis totius effuſio? Item poterat ſine deſcenſu ad Inferos ſanctos Patres inde eruere, Dæmones alligare, aliaq; id genus operari ſolo imperio; quorſum igitur illa deſcenſio? Deniq; poterant ægroti ſola fide in Chriſtum ſanari, ſine contactu manuum, vel fimbriæ eius; quorſum igitur Dominus manus imponebat? quorſum illi tanto ſtudio ad fimbriam accurrebant? Atque id genus infinita exempla poſſem adferre. Sic igitur non ſequitur fruſtrà corpus Domini reipſa in Euchariſtia exhiberi, etiamſi eundem fructum ex ſolo ſymbolo per fidem recipere poſſemus.

Deinde nego eundem fructum recipi ex ſolo ſymbolo per fidem. Nam primum magis excitatur fides, charitas, deuotio, pietas, reuerentia, cùm cogitamus reipſa nobiſcum vniri Chriſtum, quàm ſi ſolum in cœlo eum ſedere credamus. Et hoc experimentum ipſum abundè teſtatur: longè enim aliter afficiuntur pij fideles erga venerabile Sacramentum, quàm erga imagines Saluatoris, quæ ſunt mera Chriſti ſymbola. Deinde Chriſtus ipſe dum nobis reipſa coniungitur, multa nobis largitur, quæ non largiretur ſine iſta coniunctione, etiamſi poſſet. Quemadmodum omnes, quotquot tangebant eum, curabat ab omnibus languoribus, quos certè non curaſſet, niſi eum tetigiſſent; vt infinitos alios, qui eum non tangebant, non curabat: & tamen quis negat potuiſſe eum ſine illo contactu omnes curare? Sæpe etiam Principes, ſi carceres inuiſant, multos liberant, quos alioqui non liberaſſent, tametſi poſſent ſolo imperio omnes liberare ſine illa carceris viſitatione.

Ad locum Euangelij dantur à Patribus duæ expoſitiones: neutra

neutra nobis aduerſatur. V N A eſt Auguſtini tract.94.in Ioan. & Bernardi ſermon.3.de aſcenſione Domini, qui dicunt Apoſtolos allectos dulciſſima Chriſti conſuetudine amaſſe illum humano quodam amore, dum is in terris degeret: ſed oportuiſſe eos abſtrahi, & quaſi ablactari ab humana illa conſolatione, vt ad amorem ſpiritualem Chriſti prouoherentur. Quę expoſitio noſtræ ſententiæ non aduerſatur, quia præſentia Chriſti in Euchariſtia cùm ſit inuiſibilis, non conciliat amorem humanum (nec enim illum videmus, aut audimus, aut cum eo verſamur, vt Apoſtoli faciebant) ſed planè diuinum, & ſpiritualem: quare præſentia iſta ſolùm prodeſſe, non autem obeſſe vllo modo poteſt.

A L T E R A expoſitio eſt Græcorum, Cyrilli lib.10. in Ioan. cap.32. & Theophylacti in cap.16.Ioan. qui dicunt expediuiſſe, vt Chriſtus recederet, non quia præſentia eius corporalis vnquam poſſit eſſe inutilis, ſed quia vtilior erat Apoſtolis & nobis omnibus, eius receſſus per mortem, & aſcenſionem in cœlum, quàm conuerſatio illa in terris. Deus enim conſtituerat non mittere Spiritum ſanctum, niſi prius ſacrificium crucis perageretur, & niſi diſpenſatio Chriſti per eius Aſcenſionem compleretur. Itaque non impediebat aduentum Spiritus ſancti præſentia corporalis Chriſti, ſed impediebat decretum illud Dei, quo ſtatuerat, vt mors, & aſcenſio Chriſti præcederent.

Ad S E C V N D V M argumentum concedo, potuiſſe Deum, per Sacramentum Euchariſtiæ etiam ſine reali præſentia corporis Domini conſeruare, & augere in nobis vitam ſpiritualem in Baptiſmo acquiſitam; ſed non ideò inutilis eſt ea præſentia. Nam etiam potuiſſet Deus ſine ſymbolis aquæ, & panis, id eſt, ſine Sacramentis ſenſibilibus, Baptiſmi & Euchariſtiæ eandem nobis gratiam conferre, quam per ea ſymbola confert: & tamen non dicunt aduerſarij inutilia eſſe ſymbola externa aquæ, & panis.

A D D E, quòd non eſt eadem ratio Baptiſmi, & Euchariſtię. Nam Baptiſmus nihil eſt aliud, niſi Sacramentum regenerationis: Euchariſtia autem non eſt ſolum Sacramentum refectionis, ſeu mutationis, ſed præterea eſt memoriale omnium miraculorum, & quaſi compendium vitæ, paſſionis, & reſurrectionis Domini, iuxta illud Pſal.110. *Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus, eſcam dedit*

timentibus ſe. Quare debuit eſſe res plena miraculo, non autem ſimplex aliquod ſymbolum, vt non eſſet inferior, ſed ſuperior Mannę Iudæorum, quod ſimiliter fuit memoriale mirabilium, quæ in deſerto Hebræis contigerunt. DEINDE eſt teſtimonium, & quaſi pignus amoris Chriſti ergo ſponſam ſuam Eccleſiam: & ideò ſicut amor ille eſt infinitus, & potentia ipſius Chriſti eſt infinita, ita debuit hoc pignus ſupra modum eſſe mirabile. De qua re multa præclara exſtant apud Chryſoſtomum, homil. 24. in priorem ad Corinthios & alibi. TERTIO eſt cauſſa, & quaſi ſemen reſurrectionis corporum noſtrorum, idque per contactum, & cōiunctionem corporis glorioſi cum corporibus noſtris mortalibus, vt ſuprà ex Irenæo, Hilario, Cyrillo, aliiſque Patribus demonſtrauimus. DENIQVE eſt ſacrificium religionis Chriſtianę (velint nolint hæretici) & quia ſacrificium Chriſtianorum impletiuum eſſe debuit figurarum veterum, & proinde præſtantius ſacrificiis omnibus Hebræorum, non potuit in ſolo pane, & vino conſtitui, quę ſunt longè inferiora vitulis & arietibus, ſed neceſſe fuit ipſum verum Domini corpus in hoc ſacrificio contineri, vt eo modo veritas imagini, & exemplar figurę, & corpus vmbræ quàm aptiſſimè reſponderet.

Ad TERTIVM nego, corpus Domini in Euchariſtia non percipi, niſi fide. Nam etiamſi in propria ſpecie, & immediatè non attingitur ab vllo ſenſu, nec ab ipſa mente, niſi per fidem; tamē in ſpecie aliena, & mediatè attingitur oculis, manibus, lingua, & ipſo etiam pectore. Quomodo etiam interdum ſaluberrima pharmaca ita inuoluta dantur ægrotis in variis integumentis, vt nullo ſenſu immediatè percipiantur, & tamen quia ipſa reuera ad ſtomachum penetrant, vtiliſſima ſunt.

Ad QVARTVM concedo, ſola fide ſine reali pręſentia corpus Domini apprehenſum prodeſſe; & contrà ſolo corpore per realem præſentiam acceptum nihil prodeſſe: ſed nego inde ſequi, realem præſentiam, & corporalem perceptionem inutilem eſſe. Nam etiamſi iſta ſine fide non proſunt, & fides ſine iſtis prodeſt: magis tamen prodeſt fides cum iſtis, quàm ſine iſtis. Quemadmodum opera bona ſine fide non proſunt; fides autem ſine operibus prodeſt, cùm quis videlicet ab operibus legitimè impeditur. Et tamen plus proſunt opera bona cum fide, quàm ſola fides: & B. Mariæ nihil profuiſſet Chriſtum corpore concipere, & parere, niſi etiam mēte per fidem,

& charitatem eundẽ concepiſſet: & contrà multum profuiſſet ſola mente concipere, licet eundem corpore non concepiſſet. Et tamen quis diceret auderet, non magis ei profuiſſe mente & corpore Chriſtum, quàm ſola mente concipere?

Ad Vltimvm dico, nullum incommodum, ſed maximum commodum conſequi ex reali præſentia: nam non læditur corpus Domini ex eo, quod impiis commũnicatur; & in eo demonſtratur ſumma Dei charitas. Quamuis autem breui tempore intra nos Dominũ habeamus, tamen breui illo tempore maxima dona nobis largitur; alioqui etiã breui tempore tangebant fimbriam Chriſti multi ægroti, qui tamen ex eo contactu curabantur.

CAPVT DECIMVM.

Soluitur altera obiectio, quæ ſumitur ab indignitate rei.

Altera, eaq; poſtrema hæreticorum obiectio ab indignitate rei ſumitur. Scribit enim Caluinus lib.4.Inſtit.cap.17.§.32. abſurda oportere reiicere, quæ cœleſti Chriſti maieſtate indigna ſunt. Quæ autem illa ſint abſurda, ipſe eo loco non dicit: ſed ab aliis iſta ferè enumerari ſolẽt; quòd oportebit concedere Chriſtum in terram cadere, dentibus atteri, in ventrem, & in ſeceſſum ire, à muribus corrodi, vel etiam deuorari, putreſcere, vel aceſcere, denique etiam cremari. Quæ omnia, & nunc ab hæreticis obiiciuntur, & olim à Berengarianis obiiciebantur, vt patet ex Guitmundo, lib.2. & ex Algero, lib.2.cap.1.

Sed reſpondemus, quod ad ſimilia obiecta veteres Patres maiores noſtri reſponderunt. Neque enim ſolùm hoc myſterium, ſed omnia ferè alia Iudæi, pagani, hęretici tanquam indigna, & ſtulta irriſerunt: de quibus Avgvstinvs in epiſt. 49. ad Deogratias, quæſt.6. *In ipſum*, inquit, *Chriſtum non crederemus, ſi fides Chriſtiana cachinnum metueret paganorum.*

Ac Primvm apud Iudæos Saducæi ipſi Chriſto quęſtionem ridiculam proponere auſi ſunt contra reſurrectionem, vt ex abſurditate, quæ inde ſequebatur, concluderent, nullam futuram eſſe corporum reſurrectionem. Videtur enim ſequi, vt ſi mulier aliqua hìc habuerit ſeptem viros per mortem ſibi inuicem ſuccedentes, in altera vita, aut pro vxore litigent, aut vna ſit vxor ſeptem virorum ſimul. Eodem modo Marcioniſtę

apud Tertullianum in libro de reſurrect. carn. & Origeniſtæ apud Hieronymum in epiſt. ad Pammachium contra errores Ioannis Hieroſolymitan. vt reſurrectionem carnis exploderent, argumẽta petebant ab abſurdis: quia ſi erunt tunc ſexus diſtincti, erit etiam procreatio, erunt nutrices, & obſtetrices; ſi venter & palatum, erunt etiam cibi, erunt egeſtiones, erunt latrinæ, &c. DOMINVS autem reſpondit: *Erratis, neſcientes Scripturam, & virtutem Dei: in reſurrectione enim, neq; nubent, neq; nubentur,* Matth. 22. QVOD idem nos hæreticis dicere poſſumus; Erratis, ignorantes Scripturam, & virtutem Dei. Chriſtus enim verè in Sacramẽto exiſtit, ſed nullo modo lædi poteſt; proinde non cadit in terram, non teritur, non roditur, non putreſcit, non crematur: iſta enim in ſpeciebus illis recipiuntur, ſed Chriſtum nõ afficiunt, licet coniunctæ ſint ſpecies illæ cum Chriſto. Ipſa quoq; Diuinitas nónne vbiq; eſt præſens, & tamen nec ſordeſcit in ſordibus, nec crematur in flammis, nec putreſcit in putreſcentibus rebus.

DICES, ſi verè corpus Domini in Euchariſtia eſt, cadente Euchariſtia in terram, non cadit corpus Domini; ergo ſeparatur in illo caſu corpus Domini ab Euchariſtia, & vnum manet in terra, alterum in altari, vel in manibus eius, cui cecidit Euchariſtia.

RESPONDEO, Corpus Domini non ſeparatur ab Euchariſtia, donec ſpecies illæ integræ manent: & ideò, ſi Euchariſtia cadat in terram, corpus Domini in terra erit, ſed non dicetur cecidiſſe; id enim propriè cadit quod corpus eſt, & corporaliter exiſtit; ac mouetur. Quare cadente homine, corpus cadit, anima non cadit, licet per accidens moueatur: ſic etiam corpus Domini, quod indiuiſibiliter manet in Euchariſtia, locum mutat cadente hoſtia, ſed non propriè cadit.

SECVNDO, multi Philoſophi, ac præſertim Epicuræi, negabant prouidentiam Dei reſpectu rerum earum, quæ ſunt infra lunam, quòd dicerent, indignum Deo, vt ad res tam viles procurandas ſe deiiciat. SED Chriſtiani ex Scripturis didicerunt, non eſſe Deo indignum, immò digniſſimum, vt abſq; vllo ſuo labore, & incommodo erga paſſeres, fœnum, & res omnes, quamuis minutiſſimas beneuolentiam ſuam oſtendat. QVOD idem nos hæreticis dicere poſſumus: non enim indignum eſt, ſed digniſſimum CHRISTO, ſine vlla ſui læſione ita ſe nobis præbere, vt ſummum erga nos amorem oſtendat.

TERTIO,

TERTIO, qui negabant Incarnationem, nulla ferè argumenta fortiora ſibi videbantur obiicere, quàm ab indignitate. Hinc Marcioniſtæ apud Tertullianum in libro de carne Chriſti, obiiciebāt indignū eſſe Deo in vtero fœminæ includi, poni in præſepi, & alia id genus. Et Neſtorius apud Theodoretum, lib. 4. hæret. fabular. & Euagrium lib. 1. hiſtor. cap. 2. nihil fortius adferebat, quàm, indignum eſſe, ſi Deus dicatur bimeſtris, & bicubitus; quæ tamen dici poſſe videntur, ſi verè infans aliquando fuit Chriſtus, & ſimul Deus. Porrò Iudæi & Pagani nihil magis horrebant, & ridebant in Chriſtiana religione, quàm indignitatē illam, quòd dicerentur Chriſtiani credere in hominem ſuſpenſum, & ſpem habere in homine inter latrones crucifixo, vt videre eſt apud Iuſtinum in Dialogo cum Triphone, & Minutium Felicem in Octauio. SED contempſit Eccleſia illorum irriſiones edocta ab Apoſtolo, 1. Corinth. 1. myſterium crucis Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam eſſe, ſed ipſis electis, Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Neque enim ex omnibus Chriſti paſſionibus, Diuinitas lædi vllo modo potuit, & tamen inde ingens Deo gloria, & ſumma hominibus vtilitas nata eſt. IDEM nos, & multò maiore ratione Sacramentariis poſſumus reſpondere. Nam maior indignitas videtur, Chriſtum Deum, & hominem in propria ſpecie, quàm in ſpecie panis lædi potuiſſe. Et præterea Chriſtus homo in ſpecie panis, nihil omninò patitur: at in ſpecie propria, verè paſſus eſt verbera, vulnera, & ipſam mortem, eamq; cum ſumma ignominia in patibulo, atq; inter latrones.

QVARTO, Ariani, vt oppugnarent Chriſti Diuinitatem, ſemper obiiciebant, id requirere honorem Dei Patris, vt ex Hilario colligitur lib. 12. de Trinit. & in lib. contra Conſtantium. Nouatiani quoque (vt Ambroſius refert, lib. 1. de Pœnit. cap. 2.) vt negarent Eccleſiæ poteſtatem abſoluendi peccatores, dicebant, indignum eſſe, ſi id hominibus tribuatur, quod eſt proprium Dei. SED reſponderunt Patres, à nullis magis Deum Patrem affici contumelia, quàm ab illis, qui nō crederent verbis eius: *Hic eſt Filius meus*. Et: *Quæcunq; ſolueritis ſuper terram*. IDEM & nos Sacramentariis reſpondemus: non enim clarius dixit illa Deus, quàm Chriſtus dixerit: *Hoc eſt corpus meum*. Non amat Deus eiuſmodi patronos, qui neſciant honorem, & dignitatem ipſius tueri, niſi ver-

ba eius corrumpant, & mendacem (quantum in ſe eſt) efficiant.

DENIQVE, quia nõnulli vix ferre poſſunt, Chriſtum quocunque modo poſſe includi in parua pixide, cadere in terram, comburi, rodi à beſtia; ab ipſis ego libenter diſcerem, an non credant Chriſtum infantulum incluſum verè fuiſſe primùm in anguſtiſſimo, & obſcuro fœminæ vtero, deinde faſciis ac pannis inuolutum? eundem non modò cadere in terram potuiſſe, ſed etiam humi ſæpe iacuiſſe? eundem infantulum remoto miraculo, & comburi, & à beſtia morderi potuiſſe? Si igitur iſta pati potuit in propria ſpecie, & cum læſione, cur mirum videri debet, ſi ſimilia in ſpecie aliena, & ſine vlla læſione eidem accidere poſſe dicamus?

CONTROVERSIA SECVNDA.

De modo exiſtentiæ corporis Domini in Euchariſtia.

CAPVT XI.

Recenſentur variæ de hac re ſententiæ.

GRAVISSIMA controuerſia de reali præſentia Dominici corporis expedita, ſequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Euchariſtia adeſſe incipit. Et quidem Catholica Eccleſia ſemper docuit per cõuerſionem ſubſtantiæ panis, & vini in corpus, & ſanguinem Domini, quæ conuerſio poſtmodum tranſubſtantiatio appellata eſt, fieri, vt corpus & ſanguis Domini, verè ac realiter in Sacramento Euchariſtiæ præſentia ſint. Sed præter hãc ſententiam, quæ ſola eſt antiquiſſima, & veriſſima, ſeptem omninò exſtiterunt errãtium opiniones.

PRIMA Berengarij, & diſcipulorum eius fuit, vt ex libro

1. & 3.

1.& 3. Guitmundi colligitur. Illi enim conuicti fidelium argumentis, cùm defendere non poſſent, Euchariſtiam nihil eſſe aliud, niſi ſignum corporis Domini; ab iſto quidem errore receſſerunt, ſed ad veritatem non peruenerunt: docuerunt enim verum panem & vinum, ſimul cum vero corpore & ſanguine Domini in Euchariſtia conſiſtere. Et licet impanationem Chriſti rem iſtã Guitmundus appellet, non tamen apertè declarat, an panis hypoſtaticè à Verbo aſſumeretur ex illorum ſententia, an non; immò ita illos impugnat, ac ſi ſolùm docuiſſent, miſceri ſimpliciter Chriſti corpus pani.

Altera ſententia aliorum fuit, qui, vt ibidem Guitmundus ait, panem aſſerebant partim mutari in corpus Domini, partim non mutari: id quod ea de cauſſa aſſerebant, quia putabãt omninò improbabile, vt verum corpus Domini ab impiis ſumeretur. Itaque volebant eam panis partem, quæ à piis ſumenda erat, verti per conſecrationem in corpus Domini, eam verò, quę ab impiis erat accipienda, non conuerti. Cuius ſententiæ auctores, Guitmundus dicit, Berẽgarij hoſtes fuiſſe, & tamen iiſdem ferè argumẽtis ad ſuum dogma ſtabiliendum vti conſueuiſſe.

Huc referri poſſunt duæ aliæ ſententiæ iſti ſimiles. Nam vt iſti docebant, partem integrantem panis conuerti, & partem non conuerti: ita Durandus docuit, partem vnam eſſentialem, id eſt, formam panis conuerti, partem alteram, id eſt, materiam non conuerti. Exiſtimat enim Durandus in 4. diſtinctio. 11. quæſt. 3. conuerti panem in corpus Domini per conſecrationem, ſed ita, vt forma panis recedente, materia panis maneat informata Chriſti anima, omninò ad eum modum quo cibus conuertitur in carnem noſtram per nutritionem.

Alii autem (vt nullus error deeſſet) è contrario docuerunt, materiam panis mutari in corpus Chriſti, ſed formam panis ſubſtantialem remanere eandem. Refert hunc errorem ſine nomine auctoris, ſanctus Thomas 3. parte, quæſt. 75. artic. 6.

Qvinta ſententia eſt Ruperti Abbatis Tuitienſis, qui circiter XL. annis Guitmundo poſterior fuit. Rupertus igitur docuit, panem Euchariſtiæ hypoſtaticè aſſumi à Verbo, eo prorſus modo, quo natura humana ab eodẽ Verbo aſſumpta eſt. Id patet ex lib. 6. in Ioan. vbi exponens illa verba: *Panis,*

quem

quem ego dabo, caro mea eſt, dicit Verbum æternum per Incarnationem factum hominem non deſtruendo, vel mutando, ſed aſſumendo perſonaliter humanitatem, & eodem modo per conſecrationem Euchariſtiæ, idem Verbum fieri panem non deſtruendo, vel mutando, ſed aſſumendo perſonaliter panem. Vbi apertè fatetur, Chriſtum dici, & eſſe panem facta conſecratione, ſicut dicitur, & eſt homo, per Incarnationem. Idem auctor in 2. libro de diuinis officiis, cap. 2. fusè idipſum docet: vbi declarat, ipſum panem fieri corpus Chriſti, non quia vertatur in carnem Domini, ſed quia aſſumatur à Verbo. Ex quo ſequitur panem eſſe corpus Chriſti, ſed corpus non humanum, neque carneum, ſed panaceum; & longè diuerſum ab illo, quod de Virgine ſumptum eſt. Ibidem docet, hæc duo corpora poſſe dici vnum, quia vnum eſt ſuppoſitum vtriuſque, ſiue vnus eſt Chriſtus, qui vtrumque aſſumpſit: & diſertis verbis dicit, illa corpora, panaceũ, & carneum, eſſe vnum, quia idem Chriſtus ſurſum, id eſt, in cœlo, eſt in carne, deorſum, id eſt, in altari, eſt in pane. Denique in eodem lib. 2. cap. 9. multa ſimilia docet, & addit impios in Communione ſacra nihil accipere, niſi corpus panaceum; pios autem accipere vtrumque corpus. Nam quia idem Dominus ſurſum eſt in carne, deorſum in pane, ideò ſolùm in pane ſumitur ore corporali, quod eſt commune piis, & impiis; in carne autem, quę eſt ſurſum, non ſumitur niſi ore ſpirituali, quo carent impij.

Hunc errorem notauit, & refutauit Algerus, lib. 1. de Sacram. cap. 6. vbi dicit, hanc eſſe nouam hæreſim, & abſurdiſſimam: Algerus enim vixit eodem tempore, quo Rupertus. Siquidem Rupertus viuebat anno M. C. XXIV. teſte Trithemio; Algerus autem vixit, & obiit tempore Petri Cluniacenſis, vt idem Petrus teſtatur in epiſt. ad Alberonem Epiſcopum Leodienſem: Petrus autem Cluniacenſis æqualis ſancti Bernardi fuit, qui floruit circa annum M.C.XL. Et notat ibidem Petrus, Algerum refutaſſe accuratiſſimè modernorum quorundam errorem de corpore Domini.

Hinc refelli poteſt communis quidam error, quo hoc tempore plurimi tenentur de auctore huius hæreſis. Nam vt teſtatur Thomas VValdenſis, tomo 2. de Sacramen. cap. 47. 65. & 93. exſtabat olim quidam liber de diuinis officiis ſine nomine auctoris, quo Ioannes VViclefus mirabiliter triumphabat,

bat,& Catholicos vexabat,nunc Ambroſij, nũc Iſidori, nunc Fulgentij nomine eum librum venditans. Quare Catholici diu quæſierunt auctorem verum eius libri, & tandem certò deprehenderunt eum auctorem, vixiſſe tempore ſancti Anſelmi,& ab ipſo Anſelmo refutatum; & neſcio quibus coniecturis ſuſpicati ſunt auctorem illum fuiſſe VValramum, ſeu Valeramum, ad quem exſtant duo opuſcula ſancti Anſelmi, vnum de azymo,alterum de diuerſitate Sacramẽtorum.Hinc Dominicus à Soto,Claudius Sanctius,Gulielmus Alanus, & alij,qui ſcribunt de Euchariſtia,primum auctorem impanationis faciunt VValeramum. Sed nec ille fuit primus, cùm præceſſerint Berengariani;nec fuit Valeramus, ſed Rupertus Tuitienſis,ex cuius libris eruenda eſt eius ſententia,quam ſanè perperam exponit Dominicus à Soto in 4.diſtinct.9.quæſt. 2. artic.2.

Eſſe autem Rupertum auctorem illorum librorum de officiis diuinis,in quibus iſti errores continentur,dubitari nullo modo poteſt. Nam ſententiæ omnes,quas citabat VVicleſus apud VValdenſem,inueniuntur ad verbum in ſecundo libro Ruperti de officiis, cap.9. Initium quoque librorum de officiis apud VValdenſem eſt: *Ea, quæ per anni circulum*; & idipſum eſt initium librorum Ruperti. Denique conueniunt iſti errores librorum de officiis diuinis cum aliis eiuſdem Ruperti in commentar. in Exodum, & in Ioannem. Vnde non ſine cauſſa libri iſti Ruperti ſine honore, & titulo iacuerunt annis fermè CD. nam ætate noſtra primùm lucẽ liberè aſpexerunt. Neque dubium eſſe poteſt, an libri iſti de officiis diuinis eiuſdem Ruperti ſint,cuius ſunt omnia alia opera, quæ eidem adſcribuntur:nam in prologo horum librorum de officiis diuinis enumerat ipſe omnia alia ſua opera.

SEXTA opinio, ſeu potiùs hæreſis eſt cuiuſdam Ioannis Pariſienſis,qui(vt refert Thomas VValdenſis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 65.) palàm oppugnauit hæreſim præcedentem, & aliam excogitauit: docuit enim panem aſſumi à Verbo,ſed mediante corpore parte,id eſt,mediãte corpore Chriſti,vt corpus accipitur pro parte hominis, nõ vt accipitur pro toto homine. Dixit autem mediante parte hominis,non mediante toto,ne admittere cogeretur,Deum eſſe panem.Quomodo enim Æthiops non dicitur albus abſolutè, quia non eſt candor in toto ipſius corpore, ſed ſolùm in dentibus: ita exiſti-

exiſtimabat Deum non debere dici panem abſolutè, quia non coniungitur Deo panis, niſi mediante parte humanitatis eius.

SEPTIMA opinio, ſeu hæreſis, Lutheranorum eſt, quæ quatuor capitibus continetur. Lutherus in libro de captiuit. Babylonica, cap. de Euchariſtia, duo dicit. PRIMO, non eſſe articulum fidei, vtrum panis maneat, vel non maneat cum corpore Domini in Euchariſtia, ſed vtrumque poſſe defendi ſine periculo hæreſis. Et in hoc valde diſtinguuntur Lutherani à Caluiniſtis. Caluiniſtæ enim dicunt, tranſubſtantiationem, ſceleratam eſſe hæreſim, & rem prorſus impoſſibilem: Lutherani dicunt, eſſe poſſibilem, & non pugnare apertè cum fide. Vnde etiam Brentius in Confeſſione VVirtemberg. cap. de Euchariſtia, & Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, ſeſſ. 13. cap. 4. magis reprehendunt Catholicos, quod tranſubſtantiationem faciant articulum fidei, quàm quod eam defendant. SECVNDO dicit, videri ſibi probabilius & conformius Scripturis, & hoc etiam receperunt omnes Lutherani, vt panis maneat. TERTIO, addit veram eſſe propoſitionẽ; Panis eſt corpus Chriſti, propter vnionem panis cũ corpore, ſicut eſt vera; Chriſtus homo eſt Deus: vbi inſinuat impanationem Ruperti, vel Ioan. Pariſienſis; tamen non apertius id explicat. Et Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. ad cap. 4. ſeſſ. 13. Concilij Triden. diſertis verbis dicit, Lutheranos nõ ponere vnionem perſonalem Chriſti cum pane: vnde etiam ceteri Lutherani magis adhærent primo errori ex citatis, quã quinto vel ſexto. QVARTO idem Lutherus in ſerm. de Sacram. cœnæ Dñi, & in lib. *Quod Verba Chriſti; Hoc eſt corpus meum, adhuc firmiter ſtent.* Et in lib. qui inſcribitur: *Confeſſio Mart. Lutheri, de cœna Domini*, explicat modum ſeu rationem, quo corpus Domini cum pane cõiungitur, ac dicit, corpus Domini per vnionẽ ad Verbum id aſſequutum eſſe, vt ſit vbicunq; eſt Verbum, id eſt, vbique: quod ſi vbiq; eſt, certè etiam in pane cœnæ Domini erat.

Atq; hanc Lutheri ſententiam ſequuti ſunt poſtea Ioan. Brentius in Apologia pro Confeſſ. VVirtemberg. in tractatu de cœna Dom. & in lib. de duabus naturis Chriſti, & Aſcenſione, & ſeſſione à dextris, & in lib. de Maieſtate Chriſti hominis. Matthias Illyricus in lib. de Aſcenſione Domini. Iacobus Schmidelinus in Theſibus de Maieſtate Chriſti hominis.

Marti-

Martinus Kemnitius in lib. de duabus Chriſti naturis. Ioan. VVigandus in lib. de communicat. idiom. Ioan. Tilmannus in libro quem vocat Farraginem ſententiarum. Denique ferè omnes Lutherani, vt apparet ex libro Concordiæ nuper edito. Itaque Lutherani hoc tempore maxima ex parte ſequuntur quartum hoc dictum Lutheri de Vbiquitate. Si qui tamē ſunt qui ab eo abhorreant, ij ſequuntur tria priora, & proinde primum errorem ſuprà citatum Berengarianorum: & in hoc numero videtur Kemnitius in Exam. ſeſſ. 13. cap. 4. vbi dicit, fundamentum præſentiæ corporis Domini, non eſſe vbiquitatem; tametſi ipſe idem in libro de duabus naturis ſatis apertè vbiquitatem tueatur.

CAPVT XII.

Refellitur SECVNDVS *error Berengarianorum.*

ANTEQVAM ad ſententiam Eccleſiæ confirmandam veniamus, refellendi ſunt errores delirantium; idque quàm breuiſſimè fieri poterit, quod errores illi, excepto primo & poſtremo, extincti ac ſepulti iam ſint: poſtremus autem, qui eſt de Vbiquitate, à nobis alio loco diligenter fuerit confutatus; primus autem iiſdem argumentis confutandus ſit, quo ſententia vera confirmanda.

Igitur SECVNDVS error (PRIMVM enim differemus in alium locum) facilè refutari poteſt. PRIMO, quia (vt Guitmundus ſcribit lib. 3.) fundamentum huius erroris erat, ne daretur indignis corpus Domini. At hoc fundamentum pugnat cum Apoſtolo, 1. Corinth. 11. *Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat, &c.* quem locum ſuprà lib. 1. expoſuimus, vbi etiam oſtendimus conſenſum Patrum in eandem doctrinam, & reſpondimus teſtimoniis Auguſtini, quæ contrà à Caluino adferuntur, & olim ab auctoribus huius ſecundi erroris adferebantur.

SECVNDO, cùm Sacerdos ſolus communicaturus eſt, vt ſæpe accidit, ſi is fortè indignus ſit, vel conſecrabitur panis, & conuertetur in carnem Domini ipſo impio Sacerdote agente, vel non. Si conſecrabitur; ergo impius ſumet corpus Domini: ſi non conſecrabitur; ergo pendet conſecratio à bonitate, & malitia miniſtri, quæ eſt antiqua hæreſis Donatiſta-

natiſtarum, iamdudum exploſa à Catholica CHRISTI Eccleſia.

TERTIO, ſi eſſet vera ea ſententia, nunquam ſciremus an aliqua hoſtia ſit verè conſecrata; nec poſſet Sacerdos, niſi temerè, dicere; Corpus Domni Ieſu Chriſti; nec liceret vllā hoſtiam venerari. Nam nemo ſcit, qui ſint iuſti, qui peccatores; & ſecundum hanc ſententiam non eſt hoſtia verè conſecrata, niſi quam iuſti accipiunt.

QVARTO, oporteret nouum, & continuum miraculum Dei in cõſecratione, & diſtributione Euchariſtiæ adeſſe, quò fieret, vt Sacerdote conſecrante, vel nulla pars conſecraretur, ſi omnes communicaturi eſſent indigni, vel totum conſecraretur, ſi omnes eſſent digni; vel partim conſecraretur, & partim non conſecraretur, ſi pars communicantium digna eſſet, pars indigna: & rurſum in diſtributione opus eſſet nouo miraculo, quo fieret, vt Sacerdos non erraret in diſtributione, licet ignoraret, quæ ſint partes verè conſecratæ, & qui ſint homines verè digni. At eiuſmodi miracula ſine vllo fundamento Scripturæ, Conciliorum, Patrum aſſerere, mera ſtultitia eſt. Sed de his ſatis.

CAPVT XIII.

Refellitur error Durandi.

TERTIVS error eorum, qui volunt ſolam materiam panis remanere, pugnat INPRIMIS expreſsè cum Tridentino Concilio, ſeſſ.13. cap.4. & can.2. vbi legimus, mutationem fieri totius ſubſtantiæ panis in corpus Domini: & cum Concilio Conſtantienſi, ſeſſ.8. vbi reprobatur ſecundus error VViclefi, qui erat, accidentia non manere ſine ſubiecto. Nam ex ſententia Durandi, ſi materia panis manet, manent etiam accidentia omnia in ſuo ſubiecto: ſubiectum enim accidentium materia eſt, ex ſententia meliorum Philoſophorum. Immò etiam cum Concilio Lateranenſi pugnare videretur hæc Durandi ſententia. Neque enim Concilium illud tranſubſtantiari dixiſſet panem in carnem, niſi totam panis ſubſtantiam mutari, ſignificare voluiſſet: illa autem mutatio, quam Durandus inducit, non tranſubſtantiatio, ſed transformatio dici poteſt. Itaque ſententia Durandi hæretica eſt, licet ipſe non ſit dicendus

cendus hæreticus, cùm paratus fuerit Eccleſiæ iudicio acquieſcere.

SECVNDO, refellitur hæc ſententia. Nam vel informaretur materia panis ſola Chriſti anima, vel tota Chriſti humanitate. Vtrumque autem eſt apertiſſimè falſum. Non enim vllo pacto dici poteſt informari materiam illam tota Chriſti humanitate: nec enim fingi poteſt, quomodo materia informetur à materia; materia enim potentiam habet ad formam, non ad materiam. Sed neque hoc Durandus dicit, qui vult conuerſionem panis ſimilem eſſe nutritioni. At nec poteſt dici, materiam panis à ſola Chriſti anima informari: nam illud compoſitum ex materia panis, & anima Chriſti, non eſſet caro, aut certè non eſſet illa caro, quæ de Virgine ſumpta eſt, & in cruce ſuſpenſa. Scriptura verò diſertis verbis affirmat, Euchariſtiam eſſe carnem illam, quæ crucifixa eſt, Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt, quam ego dabo pro mundi vita.* Et Matth.26. *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

DICET aliquis pro Durando; Per concomitantiam erit in Sacramento etiam caro illa, quæ de Virgine ſumpta eſt. SED hoc non ſufficit ad Scripturæ veritatem: Scriptura enim teſtatur id, quod ex vi Sacramenti eſt in Euchariſtia, eſſe corpus illud, quod pro nobis ad mortem traditum eſt: debet igitur nō per concomitantiam, ſed ex vi Sacramenti eſſe in Euchariſtia caro illa Domini, quæ de Virgine ſumpta eſt.

TERTIO, vel materia panis accedit reliquo corpori Chriſti, & in eo manet; vel accedit, ſed non manet; vel non accedit. Si accedit, & manet; ergo quotidie augetur, & creſcit corpus Domini, & iam in immenſam molē excreuit: ſi accedit, & poſtea recedit; ergo quotidie creſcit, & decreſcit, quod ſanè quis ferat? ſi non accedit; ergo tria ſunt Chriſti corpora re ipſa diſtincta; vnum de Virgine ſumptum, alterum cōflatum ex materia panis, & Chriſti anima; tertium ex materia vini, & forma ſanguinis Domini. Ecce qualia figmenta Patribus omnibus contraria Durandi temeritas admittere cogitur.

QVARTO, ſi materia manet, & Chriſti anima informatur: ergo dimenſiones panis, dimenſiones Chriſti erunt; ergo extensè, & corporaliter corpus Chriſti in loco erit; ergo verè, & propriè diuidi, calefieri, corrumpi poterit. DICES; Non poterit: quia glorioſum eſt, & incorruptibile. AT hoc ipſum

probat argumentum, corpus illud non eſſe glorioſum, & incorruptibile, aut certè corpus glorioſum & incorruptibile lædi, & corrumpi poſſe: experimur enim cõſecratum panem, qui per Durandum eſt materia panis, Chriſti anima informata, diuidi, alterari, corrumpi.

Sed videamus, quid pro ſe Durandus adferat. Ille ſatis appoſitè ad perſuadendum probat PRIMO, ſententiam cõtrariam eſſe impoſſibilem. SECVNDO, ſuam eſſe poſſibilem. TERTIO, ſuam reipſa eſſe veram.

PRIMVM hoc pacto probat: *Conuerſio fieri nequit, niſi manente materia, ſeu ſubiecto in vtroque termino conuerſionis. Hoc enim intereſt inter creationem, annihilationem, & conuerſionem; quod in creatione fit, quod non erat; in annihilatione deſinit eſſe id, quod erat; in conuerſione tranſit aliquid de vno eſſe ad aliud: oportet igitur, vt maneat id, quod tranſit.*

RESPONDEO, hoc argumentum tolerabile eſſet, ſi ab ethnico Philoſopho fieret. Verè enim naturaliter fieri nequit conuerſio, niſi manente materia: nec enim poſſunt agentia naturalia materiam ipſam producere. At Chriſtiani, qui certa fide tenent Deum ex nihilo feciſſe materiam, & eam in nihilum poſſe redigere: mirum profectò eſt, ſi non credant ab eodem omnipotente Deo poſſe mutari materiam, & quodlibet in quodlibet, ex creatis rebus videlicet; nam in Deum nihil verti poteſt, nec ipſe in aliud, ſiquidem repugnat actui puro omnis potentia paſſiua. Ad argumentum ergo dico, conuerſionem poſſe fieri totius in totum; diſtingui autem eam ab annihilatione, & creatione, quia per conuerſionem vna & eadem actione ex vno fit aliud, cùm per creationem ex nihilo fiat aliquid, per annihilationem ex aliquo nihil.

SECVNDVM probat Durandus hoc modo: *Chriſtus poſt reſurrectionem verè manducauit,* Luc.vlt. *& proinde verè nutritus eſt; ergo poteſt verti in corpus eius glorioſum panis per modum nutritionis.*

RESPONDEO, Chriſtum poſt reſurrectionem verè comediſſe, quia vero palato, veriſque dentibus, & lingua verum cibum ſumpſit, & ad ſtomachum traiecit. Sed potuit non inde nutriri, ſed eum cibum in aërem conuertere; id quod indicare videtur Beda in comment.cap.vltimi Lucæ, vbi ponit hanc ſimili-

ſimilitudinem inter manducationem noſtram, qui ex indigentia manducamus,& illam Chriſti, quæ ex poteſtate facta eſt: *Sicut*, inquit, *aliter aquam terra ſitiens abſorbet, aliter ſolis radius candens: ſic etiam aliter nos manducamus, aliter ille manducauit*. Porrò terra verè ſibi adiungit aquam, & ea iuuatur; & pingueſcit: ſolis autem radius non ſibi adiungit aquam, quam abſorbet, ſed eam in auram, & vapores diſſoluit. Poſſet etiam dici cum Ioanne à Louanio, in lib. de corpore Domini, Chriſtum verè nutritum eo cibo poſt reſurrectionem, ſed ſine vlla acceſſione, vel mutatione ſua: potuit enim totum eum cibum vertere in carnem ſuam præexiſtentem, ita vt nec materia, nec forma panis remaneret. Sed prior ſolutio facilior eſt.

TERTIVM probat Durandus ex Damaſceno lib. 4. de fide, cap. 14. cui poſſumus addere Gregorium Nyſſenum in orat. Catechet. cap. 37. & Theophylactum in cap. 6. Ioannis, qui dicunt eo modo mutari nunc panem in carnem Chriſti per conſecrationem, quo mutabatur olim, dum ipſe in terris viueret, per nutritionem.

AT Patres illi ſimilitudine nutritionis vtuntur, vt veram, & realem mutationem oſtendant, non autem, vt in omnibus ſimilia eſſe velint conſecrationem, & nutritionem; neque exempla, & ſimilitudines id vnquam exigunt, vt in omnibus omninò conueniant.

CAPVT XIV.

Refellitur QVARTVS *error*.

IAM verò QVARTVS error de forma panis, ineptiſſimus eſt, nec alio fundamento nititur, niſi imperitiæ. Exiſtimabant enim auctores eius erroris, panem rem eſſe merè artificioſam, quia manibus, & arte hominum fit, & proinde formam panis nihil eſſe, niſi figuram illam externam, & accidentariam, quam in Sacramento remanere videmus. AT panis non eſt res merè artificioſa, nec ſola arte humana fieri poteſt, vt fiunt ſcamna, veſtes, ædificia; ſed res eſt naturalis, & actione naturali agentium naturaliũ ab hominibus applicatorum conficitur. Quẽadmodum etiam ranæ, ſcorpiones, apes, calx, vitrum, & alia nonnulla, humana arte fieri poſſunt, quæ tamen naturalia

ſunt,& formam ſubſtantialem habent, eò quòd ad ea producenda adhibeantur agentia,ſeu cauſſæ naturales.

Porrò formam ſubſtantialem panis, quam eſſe in pane præter figuram externam, iam oſtendimus, in Sacramento Euchariſtiæ non remanere, facilè probari poteſt. Nam aut cum materia ſua maneret,aut ſine illa;& ſi abſque illa,aut informaret materiam corporis Domini, aut ſine informatione, & ſeparata à materia omni maneret. Si PRIMVM, tunc nulla fieret conuerſio, & coincideret hæc ſententia cum prima. Si SECVNDVM,tunc nō panis fieret corpus Domini,ſed è contrario corpus Domini fieret panis, & Euchariſtia formaliter eſſet panis,non corpus, & Dominus non dixiſſet accepto pane: *Hoc eſt corpus meum*, ſed oſtenſo corpore dixiſſet; Hic eſt panis meus:à forma enim res vnaquæq; accipit eſſe,& nomen. Si TERTIVM, fruſtrà fieret miraculum hactenus inauditum,vt forma eſſentialis,& tamen corporalis ſine materia maneret. Quorſum enim iſtud miraculum? Nam accidentia quidem externa vtiliter manent in Euchariſtia ad velandum corpus Domini; at iſta forma inuiſibilis ſine vlla cauſſa maneret.

CAPVT XV.

Refellitur error Ruperti.

QVINTVS error,quem Ruperti eſſe diximus, refellitur PRIMO, quia repugnat apertiſſimis verbis Domini. Dominus enim ait Ioan. 6. *Panis, quem ego dabo,caro mea eſt.* At panis ille aſſumptus à Verbo,eſt quidem corpus Chriſti, ſed non caro Chriſti; neq; enim per aſſumptionem illam ſpeciem ſuam mutat:panis autem corpus eſt, caro non eſt. Rurſus Dominus ait Matth. 26. *Hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur.* At corpus illud panaceum non fuit pro nobis traditum;corpus igitur datum Apoſtolis à Chriſto manducandum in vltima cœna, non fuit panaceum,ſed carneum. Vel ſi contendas corpus panaceum datum diſcipulis; oportebit etiam fateri corpus panaceum pro nobis fuiſſe crucifixum, vt facetè deducit Tertullianus lib. 4. contra Marcionem.

Reſponderi poſſet, de corpore panaceo propter vnionem hypoſtaticam prædicari corpus carneum;ac proinde dici potuiſſe;Hic panis eſt corpus illud, quod pro vobis tradetur, & hic

hic panis eſt caro mea pro mundi vita; ſicut dicimus, Hic homo eſt Deus, & hic Deus eſt homo.

At non poteſt ita reſponderi. Nam prædicatio diuerſarum naturarum propter vnionem hypoſtaticam non valet, niſi in iis, quæ ſignificantur vt tota quædam, & integra ſuppoſita. Vnde non dicimus, Corpus eſt anima, vel homo eſt anima: neq; dicimus, Hic Deus (Chriſtus) eſt corpus Chriſti, vel anima Chriſti, ſed tantùm, eſt homo. Eodem igitur modo poſita aſſumptione hypoſtatica panis à Verbo, liceret dicere, Hic panis eſt Deus, vel eſt Chriſtus, vel eſt homo; non tamen poſſet dici, Hic panis eſt caro Chriſti, vel hic panis eſt corpus carneum Chriſti: caro enim, ſeu corpus carneum ſignificantur, vt partes naturæ humanæ, non vt integra ſuppoſita. Nec poteſt dici, carnem & corpus Ioan. 6. & Matth. 26. accipi pro ſuppoſito, ſeu pro re totali, ſaltem per figuram intellectionis, quomodo legimus: *Omnis caro corruperat viam ſuam*, Geneſ. 6. & *Verbum caro factum eſt*, Ioan. 1. Nam pronomina addita in vtroque loco cogunt, vt accipiamus carnem & corpus pro parte, non pro toto. Sic enim Dominus ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt.* & *Hoc eſt corpus meum*, vbi *mea*, & *meum*. non permittunt vt illa accipiantur pro toto, ſeu ſuppoſito.

Poſſet quis rurſus pro Ruperto reſpondere, corpus Chriſti carneum per concomitantiam naturalem eſſe in Euchariſtia ſimul cum corpore Chriſti panaceo, quandoquidem vnita ſunt illa corpora in eodem ſuppoſito: & ideò verè dici potuiſſe de Euchariſtia: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.*

At neque hæc reſponſio ſolida eſt. Nam vnio hypoſtatica non trahit ſecum concomitantiam vnius naturæ cum altera; alioqui vbicunque eſt Verbum cum ſua Diuinitate, ibi etiam eſſet humanitas CHRISTI per naturalem concomitantiam: quod falſum eſſe docent omnes Catholici contra Vbiquiſtas. Adde, quod Rupertus ipſe non admittit iſtam concomitantiam: nam lib. 2. de officiis diuinis, cap. 2. dicit, eundem Chriſtum ſurſum, id eſt, in cœlo eſſe in carne; deorſum, id eſt, in altari, eſſe in pane.

SECVNDO poſſet hic error refutari omnibus fermè teſtimoniis Patrum, quæ ſuprà toto lib. 2. adducta ſunt: omnes enim vna voce clamant, nobis in Euchariſtia dari corpus

Chriſti carneum de Virgine ſumptum, & in ligno crucis extenſum, &c.

TERTIO, ratione refelli poteſt. Nam nulla omninò cauſſa reddi poteſt, cur panem hypoſtaticè Chriſtus aſſumere voluerit: cur enim hominem aſſumpſerit, tota cauſſa fuit, vt hominem liberaret. Ideò enim neque Angelum, neque naturam aliam aſſumpſit, quia res ceteræ aut non egebant liberatione, aut non poterant liberari: ſolus homo capax, & indigens liberationis erat. Quorſum igitur panem aſſumeret, qui nulla liberatione egebat?

ADDE, improbabile eſſe omninò, vt vnio hypoſtatica Dei cum creatura quotidie fiat, & quotidie deſtruatur: nihil enim maius, & mirabilius Deus creaturis donauit, quàm ſuā ipſius perſonalitatem, cùm Verbum caro factum eſt. At quis ferat, donum tam ſingulare quotidie cum pane communicari, & iterum paulò pòſt auferri?

Adde VLTIMO, quòd hæc opinio fidem noſtram ſine cauſſa facit odioſam, & ridiculam infidelibus, & dat anſam cum fundamento blaſphemandi. Nam abſurda, quæ hæretici falsò colligunt, cùm dicunt, Chriſtum in Euchariſtia poſſe cadere in terram, rodi à muribus, ire in ſeceſſum, comburi, &c. ſecundum hanc ſententiam veriſſima eſſent. Si enim panis materialis per vnionem hypoſtaticam eſt corpus Chriſti, atque adeò Chriſtus ipſe: quomodo negari poſſet, Chriſtum, ſiue eius corpus, cadere, rodi, putreſcere, ire in ſeceſſum, cremari, cùm panis ille cadit, roditur, putreſcit, in ſeceſſum abit, crematur?

SED pro hac ſententia adduci poſſe videntur quædam Patrum teſtimonia. Nam CYPRIANVS in ſermone de Cœna Domini comparans Euchariſtiam cum Incarnatione, ſic ait: *Sicut in perſona Chriſti humanitas videbatur, & latebat Diuinitas, ita Sacramento viſibili diuina ſeſe infudit eſſentia.* REMIGIVS Remenſis in cap. 10. prioris ad Corinth. *Caro,* inquit, *quam Verbum Dei Patris aſſumpſit in vtero virginali in vnitate ſua perſona, & panis, qui conſecratur in Eccleſia, vnũ corpus ſunt. Diuinitatis enim plenitudo, qua fuit in illa, replet & iſtum panem.* Similia habent Haymo in comment. eiuſdem loci; & Damaſcenus lib. 4. cap. 14. Huc etiã trahi poſſent teſtimonia Theodoreti in 1. & 2. Dialog. & Gelaſij in lib. de duabus naturis Chriſti, qui vidẽtur ita velle panem & corpus

pus Domini vniri in Sacramento, quomodo vniuntur in Chriſto Diuinitas, & humanitas.

SED hæc omnia facilè ſolui poſſunt. Nam Cyprianus, Remigius, & Damaſcenus cùm dicunt, pani ſe infundere Diuinitatem, intelligunt ita ſe infundere, vt conuertat panem in corpus Domini omnipotentia ſua, non autem, vt hypoſtaticè ſibi coniungat. Nam Cyprianus dicit ibidem apertè, panem mutari quoad naturam, & ſic fieri carnem omnipotētia Verbi. Remigius quoque (quem Haymo ſequutus eſt) dicit eſſe idem corpus panem cōſecratum, & corpus ex Virgine, quia panis in corpus vertitur. Sic etiam Damaſcenus multis verbis conuerſionem panis in carnem docet, & probat. Porrò Theodoretus, & Gelaſius comparant Euchariſtiam cum Incarnatione propter quandam ſimilitudinem, non quod in omnibus paria ſint: ſimilitudo autem in eo ſita eſt, quòd ſicut in Euchariſtia ſunt ſpecies panis, & etiam eſt caro Chriſti, & non confunduntur iſta, nec permiſcentur; ita in Chriſto ſunt duæ naturæ inconfuſæ, & impermiſtæ. Quod autem attinet ad ſubſtantiam panis, mutari illam non negant. Nam etiam ipſi ibidem (vt ſuprà docuimus) apertè meminerũt mutationis terreni panis in rem cœleſtem, id eſt, carnem Chriſti glorioſam. At Rupertus contraria via ingreditur, quippe qui in cap. 6. Ioannis apertiſſimè docet, à Chriſto panem fieri corpus non mutando, vel deſtruendo panem, ſed aſſumendo ad perſonam ſuam.

CAPVT XVI.

Refellitur error Ioannis Pariſienſis.

SEXTVS error Ioannis Pariſienſis iiſdem argumētis refellitur, quibus error præcedens Ruperti: & præterea habet aliud maius incommodum, quod vult panem immediatè aſſumi à corpore Domini. Multi eñ non ſine cauſſa dubitant an poſſit fieri, vt creatura creaturam hypoſtaticè aſſumat. Et præterea corpus Domini in Chriſto caret propria perſonalitate; quomodo igitur poterit aliis communicare, quod in ſe non habet?

SED nec obtinet iſte error, quod cupit, nimirum, vt poſſit dici verè, Panis eſt corpus, & non cogamur admittere, panem eſſe Deũ. Nam adhuc poſita illa aſſumptione panis à Verbo,

mediante corpore Chriſti, non eſt vera propoſitio, Panis eſt corpus: ſiquidem corpus, vt hîc ſumitur, eſt pars quædam naturæ humanæ, & proinde non poteſt prædicari, vel de toto, vel de altera parte coaſſumpta. Sicut enim nõ dicimus, Deus eſt corpus Chriſti, nec Diuinitas eſt corpus Chriſti, ſed ſolùm, Deus eſt homo: ita nõ poſſet dici, Panis eſt corpus Chriſti, vel eſſentia panis eſt corpus Chriſti; licet in eodem ſuppoſito ſubſiſterent. Quomodo etiã non dicimus, Digitus eſt manus, vel annulus eſt digitus; licet digitus mediante manu in corpore ſubſiſtat, & annulus mediante digito ſit in manu. Et præterea poſita illa aſſumptione, poterit omninò verè dici, panis eſt Deus, & Deus eſt panis; quod eſt alterum incõmodum, quod Ioannes ille vitare cupiebat. Nam licet panis à verbo aſſumatur mediante ſolo corpore Chriſti: tamen quia Verbum indiuiſibile eſt, à toto Verbo aſſumitur, & in toto Verbo ſubſiſtit ille panis, perinde planè, ac ſi mediãte tota humanitate Chriſti aſſumeretur; quare verè dicetur Deus Verbum eſſe panis. Nec ſimilitudo æthiopis repugnat: nam ſi candor, qui eſt in dentibus æthiopis, mediantibus dentibus in toto corpore exiſteret, totus æthiops diceretur, candidus. Vide plura apud Durandum in 4. diſtinct. 10. quæſt. 1.

CAPVT XVII.

Refellitur error Vbiquiſtarum.

DE ERRORE Vbiquiſtarum fusè tractauimus in libris de Chriſto, ad quẽ locum lectorem remittendum putauimus Hîc autem contenti erimus breuiſſimè demonſtrare, per figmentum Vbiquitatis, non modò non explicari vel confirmari, ſed planè obſcurari, & euerti Sacramentum Cœnæ Domini.

PRIMO igitur ex Vbiquitate ſequitur, Euchariſtiam non eſſe Sacramentum. Sacramenta eñ noui Teſtamenti à Chriſti inſtitutione pendent, & à ritu, & verbis, quę ille pręſcripſit. At præcipuum quod eſt in Euchariſtia, ab inſtitutione, ritu, & verbis Chriſti non pendet, ſi vera eſt Vbiquiſtarum doctrina; non igitur Euchariſtia Sacramentum Chriſti eſt. Propoſitio conceditur ab omnibus, & ſuprà à nobis in lib. de Sacramentis in genere probata eſt, nullo ex aduerſariis diſſentiente. Aſſumptio autem eſt ipſius Lutheri in lib. quod verba Domini

mini, Hoc eſt corpus Domini, adhuc firmiter ſtent Ibi enim affirmat ex eo, quod Chriſtus ſedet ad dexteram Dei, euidenter ſequi vt eius corpus ſit in pane, etiamſi illa verba, *Hoc eſt corpus meum*, neq; à Chriſto dicta fuiſſent, neq; ſcripta eſſent. Et quanquam id Lutherus non diceret, tamen apertè ſequeretur ex eius ſententia. Si enim ex vnione hypoſtatica Chriſti corpus eſt vbique, certè fuit in pane ante Sacramenti inſtitutionem, neque ab ea vllo modo pendet præſentia iſta Chriſti in cœna.

DICENT fortaſſe, Sacramentum Cœnæ pendere ab inſtitutione, & verbis Chriſti quantum ad ſymbola panis, & vini, quæ non eſſent ſymbola, niſi à Domino ad hoc inſtituta fuiſſent. SED hoc eſt incidere in ſententiam Sacramentariorum, ob quam cauendã, inuenta erat Vbiquitas. Nam Sacramenta & eorum efficacia & veritas integrè pendent ab inſtitutione & verbis Chriſti. Si ergo ab inſtitutione & verbis Cœnæ non pendent, niſi ſymbola illa, & eorum ſignificatio; ergo Sacramentum Cœnæ nihil omninò eſt, niſi ſymbolum externum ſignificans corpus Chriſti: & proinde illa verba; *Hoc eſt corpus meum*, quibus hoc Sacramentum conficitur, exponenda erunt, vt Sacramentarij faciunt, per illa, Hic panis ſignificat corpus meum, vel eſt ſignum corporis mei.

SECVNDO, ex Vbiquitate ſequitur, Chriſti corpus non poſſe verè manducari ore corporali, ſed ſolùm ore ſpirituali per fidem & gratiam, ſeu energiam & effectum; & conſequenter non poſſe manducari, niſi à piis. At hæc eſt ipſiſſima hæreſis Sacramentariorum, ob quam deſtruendã Vbiquitas in mundo apparuit. Quod id ſequatur, ſic oſtendo. Quod eſt vbique, non poteſt moueri, nec tranſire de loco ad locum; ergo licet corpus Chriſti ſit in pane, tamen non manducatur, cùm panis manducatur, quia non mouetur, nec tranſit cum pane à manu ad os, & ab ore ad ſtomachum; nam etiam antea erat in ore & in ſtomacho, priuſquam panis eò veniret. Et explicatur exemplo Dei. Deus vbique eſt, & quia vbique, non mouetur cum rebus, in quibus eſt; nec per ſe, nec per accidens; & ideò licet ſit in pane, non tamen manducatur cum pane; & licet ſit in aëre, non tamen attrahitur cum aëre intra pectus, neq; eiicitur cùm reſpiramus. Et confirmatur. Nam ſi corpus Domini, quia eſt in pane, cum pane mãducatur; ergo quia in terra, cum terra calcatur; & quia eſt in ligno, cum ligno com-

buritur; & quia eſt in ſaliua, cum ſaliua expuitur. At hæc & ſimilia, falſa eſſe conſtat. Quòd ſi Chriſti corpus re ipſa & ore corporali non ſumitur, ſequitur aut eſſe inanem Cœnam Domini, aut ſaltem ſpiritualiter ſumi per energiam, & per fidem, & ſolùm à piis, qui habent fidem, & hoc eſt quod volunt Caluiniſtæ.

Tertio, etiamſi poſſet ſumi corpus Chriſti ore corporali, cogentur nihilominùs fateri, nullum eſſe fructum Cœnæ Domini, niſi energiam quandam, vt dicunt Caluiniſtæ. Nam ſi Chriſti corpus eſt vbique, non egemus Cœnæ Domini, vt Chriſti corpus habeamus, neq; opus eſt ad Eccleſiam ire, aut parare ſe ad Communionem, aut inſtitutionem audire, ſed poſſumus domi noſtræ in pane, & vino, & in quolibet cibo, immò & in aëre quem inſpiramus, Chriſti corpus habere. Quorſum igitur Cœna Domini? quid illa nobis prodeſt?

Lutherus hoc argumentum ſibi ipſe obiecit, in libro quòd verba Domini firmiter ſtent: ac reſpondit, Chriſti corpus eſſe vbique, ſed non poſſe vbiq; capi, ſed ſolùm in ea re, quam ipſe ad hoc inſtituit. Et ponit exemplum de radiis ſolaribus, qui licet vndique nos circundent & impleant, cùm in Sole conſiſtimus, tamen non poſſumus ex eis ciſtam implere, & nobiſcum deferre. Similia dicit in ſermone de Euchariſtia, vbi docet Chriſti corpus eſſe vbique, ſed non debere quæri, vel accipi citra verbum eius: verbum autem non dicit Chriſti corpus debere quæri, vel accipi, niſi in pane Cœnæ Domini. Nam etiam in laqueo (iſtis enim exemplis nouus Propheta mirificè delectatur) eſt, & tamen non debeo collum in laqueum iniicere, & longam literam facere; quia verbum Dei hoc non dicit.

At hæc omnia fruſtrà dicuntur. Nam aut vult Lutherus corpus Domini, quod vbique eſt, non vbiq; poſſe vtiliter haberi, aut ſimpliciter non poſſe vbiq; haberi. Hoc autem, quod poſterius dixi, nulla ratione defendi poteſt. Nam quod vbiq; eſt, impoſſibile eſt non vbique haberi; implicat enim contradictionem, vt habeam panem, & non habeam in illo corpus Domini, ſi vbique eſt corpus Domini. Neque exemplum de radiis ſolaribus ad rem facit: radij enim illi non ſunt vbique. Neque valet quidquam illa ratio de verbo Dei. Nam aut verbum Dei docet, Chriſti corpus eſſe vbique, vel non: ſi non id docet, ergo temerè Lutherani docent Vbiquitatem: ſi verò id docet,

docet, ergo non citra verbum, ſed planè duce verbo vbique Chriſtum habemus,& ſumimus. Sed veriſimile eſt Lutherum id intellexiſſe, quod primo loco poſuimus, nimirum, non vbique, ſed ſolùm in Cœna, Chriſti corpus haberi vtiliter, & efficaciter: nam ita exponit Brentius in lib. de duabus naturis, & aſcenſione Chriſti. Dicit enim corpus Domini eſſe vbique perſonaliter, ſed in Cœna eſſe etiam definitiuè, id eſt, ex definitione, & decreto Dei; qui modus eſſendi addit ſolùm efficaciam, nam in Cœna Domini ſumitur efficaciter, & nuſquam alibi. At quid eſt hoc aliud, niſi Caluiniſmum inducere, dum oppugnare conaris? Nam hoc modo nihil habemus in Cœna, quod non habeamus extra Cœnam, niſi efficaciam quandam; & proinde vi Cœnę non ſumi corpus, ſed energiam eius, quæ eſt Caluini ſententia.

QVARTO, dogma eſt à Lutheranis omnibus receptum, corpus Domini non eſſe in Euchariſtia extra vſum, id eſt, non eſſe niſi dum ſumitur: & ea de cauſſa non ſeruant ſpecies conſecratas, neq; deferunt ad ægrotos. At Vbiquitas deſtruit iſtud dogma: ſi enim corpus Domini vbiq; eſt, erit etiam ante vſum in pane.

Ridicula autem reſponſio Smidelini eſt in libro aduerſus Albertum Sperlingum, vbi dicit: *Quod aiunt Lutherani, corpus Domini non eſſe in Euchariſtia extra vſum, non intelligi de præſentia, ſed de diſtributione, quia nimirum non diſtribuitur extra eſum.* AT vel Smidelinus loquitur de quocunque vſu in genere, vel de vſu Cœnæ Domini, id eſt, de ritu illo, quo vtimur in conſecratione, & diſtributione Euchariſtiæ. Si de quocunque vſu, idem eſt dicere non diſtribui extra vſum; & non diſtribui, niſi cùm diſtribuitur; quod eſt certum, ſed nunquam fuit in controuerſia. Si de vſu, & ritu Cœnæ Domini, falſum eſt non diſtribui corpus Domini extra illũ vſum. Nam quidquid porrigimus, ſeu diſtribuimus in quocunque loco, in eo diſtribuimus corpus Domini, ſi corpus Domini ita eſt vbique, vt tamen diſtribui poſſit. Nam (vt ſuprà demonſtraui) quod eſt vbique, non poteſt diſtribui, cùm neceſſariò ſit immobile.

QVINTO, accedat confeſſio ipſorum Vbiquiſtarum, qui etſi valde vrgeant Vbiquitatem, tamen ſatis apertè indicant, ſe coactos inopia rationum ad eam confugiſſe. Nam Brentius in lib. qui inſcribitur, Recognitio Brentij; apertè fatetur,

non

non poſſe Lutheranos euadere, quin cogātur admittere conſecrationem Papiſtarum, niſi ponatur iſta Vbiquitas. Itaque videmus, Vbiquitatem nō per ſe placere, ſed ſolùm quia non habent quod dicant, quando ab eis petitur, vnde fiat, vt corpus Domini ſit in Euchariſtia, ſi reiicitur conſecratio.

Illyricus autem in lib. de myſtica, Sacramentali, & externa præſentia corporis Domini in Cœna, dicit oportere admittere Chriſti præſentiam in Eccleſia, etiam hîc in terris ſecūdum humanam naturam, quia alioqui Eccleſia careret capite, & cogeretur admittere eius Vicarium, id eſt, Papam. Quare Vbiquitas iſta, non ideò placuit Illyrico, quia ſit in ſe valde ſpecioſa, ſed quia videtur conferre aliquid contra Papam.

Kemnitius quoq; in 2. par. Examinis, cap. 4. ſeſs. 13. & liber Concordiæ in præfatione, monent, fundamentum præſentię corporis Domini in Euchariſtia non eſſe ponendum in Vbiquitate, ſed in verbis Domini: *Hoc eſt corpus meum;* & tamen poſtea, cùm ad rem venitur, quia non poſſunt reddere vllam rationem illius præſentiæ, cùm reiecerint conſecrationem, ad Vbiquitatem confugiunt, eamq; totis viribus tuentur. Sed de his ſatis.

CAPVT XVIII.

Explicatur ſententia Eccleſiæ.

ERRORIBVS confutatis, explicāda, & confirmanda eſt veritas. Eccleſiæ igitur ſententia eſt, rationem proximam, & propriam cur ſit in Euchariſtia verum Domini corpus, non eſſe aſſumptionem panis ad perſonam Verbi, neq; Vbiquitatem, neq; ſimplicem, & quaſi localem vnionem panis cum corpore, neque mutationem partialem panis in corpus, ſed totalem conuerſionem ſubſtantiæ panis & vini in corpus & ſanguinem Domini. Et quamuis in hoc Theologi conueniant ob Conciliorum, & Eccleſiæ auctoritatem, tamen in modo explicandi nonnihil diſcrepant. Sequar autē in hoc myſterio explicandō communiorem, & tutiorem viam S. Thomæ, atque aliorum grauiorum Theologorum.

Igitur tria ſunt obſeruanda. PRIMVM eſt, ad veram conuerſionem quatuor conditiones requiri. PRIMA, vt aliquid deſinat eſſe: nō enim eſt intelligibile, vt vnum conuertatur in aliud, niſi id quod conuertitur, deſinat eſſe, quod antea erat.

Hinc

Hinc Auguſtinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 18. docet, non fuiſſe veras conuerſiones illas, quas Gentiles iactabant factas à ſuis Magis, vel Diis, vt Arcadum in lupos, ſociorum Diomedis in aues, ſociorum Vlyſſis in varias beſtias, Iphigeniæ in ceruam, & alias ſimiles. nam cùm Iphigenia inuenta eſſet alibi viua, poſt conuerſionem in ceruam, intelligi potuit non eam verè conuerſam fuiſſe, ſed Dæmonis arte ſubitò inde adductam, & in eius locum ceruam ſubſtitutam.

Si OBIICIAS, in conuerſione vxoris Loth in ſtatuam ſalis, nulla pars ſubſtantiæ illius fœminæ periit, ſed tantùm tranſlata eſt anima in alium locũ, & in materia eius introducta eſt forma ſalis: & tamen ea veriſſima conuerſio fuit. RESPONDEO; Conuerſio non requirit vt deſinat eſſe, niſi id, ꝙ conuertitur. Quare ſi id ꝙ conuertitur, ſit aliquod compoſitum, ſatis eſt ſi deſinat eſſe ipſum compoſitũ; etiamſi fortè pars aliqua, vel etiam omnes, poſt diſſolutionẽ compoſiti maneant. Ita igitur vera cõuerſio fuit vxoris Loth, quia illud compoſitum, id eſt, illud corpus carneũ, & illud animal rationale, verè deſiit eſſe: quomodo etiam Philoſophi verè dicunt, conuerti aquam in aërẽ, licet materia remaneat; quia quod conuertitur eſt aqua, non materia, & verè poſt conuerſionem nõ remanet aliquid, quod ſit aqua, vel quod fuerit aqua. At ſi id quod conuertitur, non ſolùm ſit compoſitum, ſed etiam partes eius, tunc etiam partes debẽt ſimpliciter deſinere eſſe; & hoc fit in Euchariſtia. Nam ideò Concilium Tridentinum dixit, conuerſionem fieri totius ſubſtantiæ panis, id eſt, tàm formæ, quàm materiæ.

SECVNDA conditio eſt, vt aliquid ſuccedat in locum eius, quod deſinit eſſe; alioqui non eſſet conuerſio, ſed corruptio, vel annihilatio, ſi terminus illius actionis eſſet non eſſe rei. Atque hoc ſignificamus cùm dicimus, vnum conuerti in alterum, ſiue quod fuit vnum, nunc eſſe alterum: indicamus enim his ſententiis vnum alteri ſucceſſiſſe.

Hinc intelligimus inanem, & ſuperuacaneam fuiſſe Caietani ſubtilitatem, in comment. ſancti Thomæ 3. part. quæſt. 75. art. 4. vbi concedit quidem nullam partem ſubſtantiæ panis remanere poſt conſecrationem, & tamen docet remanere id quod fuit panis, nimirum vt verè dici poſſit; Quod fuit panis, nunc eſt corpus Chriſti. Sed non erat opus iſta ſpeculatione: verè enim dici poteſt; Quod fuit panis, eſt corpus Chriſti; licet nihil omninò maneat, quod prius fuerit panis. Nam illę ſenten-

ſententiæ ex communi modo loquendi,ſignificant ſolùm,id quod conuertitur, non deſinere in nihil,ſed in aliquid, quod ei ſuccedit. Hoc enim modo ſine vllo myſterio, dicunt de naturalibus mutationibus Philoſophi;Quod fuit lignum,nunc eſt ignis,&quod fuit aqua,nunc eſt aër:& tamen nihil manet, quod prius fuerit lignum,vel aqua;materia enim quę manet, nunquam fuit lignum,vel aqua.

TERTIA conditio eſt, vt ſit connexio quædam, & dependentia inter deſitionem vnius, & ſucceſſionem alterius,ita vt vnum deſinat,vt alterum ſuccedat, & vi deſitionis fiat ſucceſſio. Nam ſi iſta non eſſent connexa, non eſſet vna actio, quæ dici poſſet conuerſio, ſed eſſent duæ actiones per accidens ſe concomitantes,quarum vna annihilatio,altera creatio diceretur. Vt exempli gratia; Si Deus annihilaſſet vxorem Loth, & deinde vbi illa fuerat, creaſſet ſtatuam ſalis, nulla eſſet ibi conuerſio.At conuerſio fuit;quia illa ipſa actio,per quam deſiit eſſe vxor Loth,introduxit in eius locum ſtatuam ſalis.

Atque hinc intelligi poteſt,cur panis in Euchariſtia reuera non annihilatur, licet nihil eius remaneat poſt conſecrationem, quia nimirum actio per quam panis deſinit eſſe, non terminatur ad nihil, ſed ad aliquid, nimirum ad corpus Domini;annihilatio autem eſt actio,quæ terminatur ad nihil.Id quod etiam cernimus in naturali tranſmutatione.Nam cùm aqua vertitur in aërem,nihil prorſus remanet formæ aquę,& tamen ea forma non annihilatur; quia actio,qua illa deſtruitur, non terminatur ad non eſſe illius formæ, ſed ad eſſe formæ aëris:nam ab eodem agente,eadem actione, & iiſdem diſpoſitionibus, vna pellitur, & alia introducitur, immò ideò vna pellitur,vt alia introducatur. Quod enim quidā dicunt, non annihilari formam aquæ, quia remanet in potentia materiæ,inane eſt.Siquidem in potentia materię manet quidem forma aquæ in vniuerſum,ſed non illa ſingularis forma, quæ tunc corrumpitur,cùm generatur aër:illa enim nuſquam manet, niſi in potentia Dei obiectiua. Sed hoc non impedit annihilationem, alioqui nihil annihilari poſſet.

QVARTA conditio eſt, vt tam terminus à quo, quàm terminus ad quem, ſit verè poſitiuus. In hoc enim diſtinguitur perfecta conuerſio, non ſolùm à creatione, & annihilatione, ſed etiam à naturali conuerſione, licet ex vno fiat aliud, vt ex aqua aër, & proinde ſit aliquando vterq; terminus poſitiuus:

tamen

tamen quia non introducitur forma aëris in materia aquæ, niſi prius ea diſpoſita ſit per certas qualitates; inde eſt quòd præcedit priuatio formæ aëris in materia aquæ, ipſam introductionem formæ aëris: tunc enim materia dicitur priuata, cùm habet diſpoſitionem ad formam. Itaque terminus à quo in tali conuerſione, non tàm eſt aqua, quàm priuatio aëris, & proinde terminus à quo non eſt poſitiuus, ſed priuatiuus propriè loquendo. At in conuerſionibus ſupernaturalibus, qualis fuit vxoris Loth in ſtatuam ſalis, & aquæ in vinum in Cana Galilææ, & virgæ in draconem tempore Moſis, vterq; terminus propriè poſitiuus erat. Non enim Deus diſpoſuit materiam vxoris Loth, ad formam ſalis recipiendam, aut aquę materiam ad formam vini, aut virgæ ad formam draconis, ſed in momento effecit, vt vnum deſineret in ordine ad alterius ſucceſſionem: atque ita non fuit facta ſtatua illa, aut vinum, aut draco ex materia habente priuationem, ſed ex materia habente formam contrariam.

Ex quo intelligimus conuerſioné panis in corpus Domini eſſe perfectiſſimam conuerſionem, & diſtingui ab omnibus aliis mutationibus, ſed ſimiliorem tamen eſſe conuerſionibus ſupernaturalibus iam dictis, quàm vllis aliis: ſolùm enim in duobus ab his diſtinguitur. PRIMO, quod in illis conuerſionibus probabile eſt materiam primam manſiſſe ſub vtroq; termino, in hac autem certum eſt non manere. SECVNDO, quod in illis accidentia, aut omnia, aut aliqua mutata ſunt cum forma ſubſtantiali, in hac autem omnia accidentia remanent, quæ prius erant, ſola ſubſtantia mutata. Hæc igitur dicta ſint de conditionibus, & natura conuerſionis.

SECVNDO notandum eſt. Ad veram conuerſionem non requiri, vt id, in quod aliquid conuertitur, de nouo producatur, ſed ſatis eſſe ſi vnum alteri ſuccedat (vt diximus) ſiue id tunc producatur, ſiue aliundè adducatur, ſiue alio modo id fiat. Tribus enim modis fieri poteſt conuerſio. NAM ſi terminus ad quem non exiſtat, vi conuerſionis, neceſſariò producetur, & inde vocatur à quibuſdam ea conuerſio productiua; qualis fuit conuerſio aquæ in vinum in Cana Galilææ, & aliæ permultę. SI verò terminus ad quē exiſtat, ſed non in eo loco, vbi eſt terminus à quo, tunc vi cōuerſionis adducetur ad eum locum, & inde vocatur ea conuerſio adductiua: talis ferè eſt conuerſio cibi in hominem per nutritionem; nam anima non produ-

Est Scoti contra Thomistas.

producitur,ſed tantùm per nutritionem fit,vt incipiat eſſe in ea materia,vbi antea erat forma cibi. Si denique terminus ad quem exiſtat, & in ipſo loco eodem, vbi eſt terminus à quo, vt verbi gratia,ſi duo corpora æqualia ſe penetrent, & vnum diuina virtute totaliter vertatur in aliud, tunc vi conuerſionis non producetur,neque adducetur terminus ad quem, ſed ſolùm conſeruabitur, & inde dicitur ea cōuerſio conſeruatiua:nam cùm non poſſint naturaliter duo corpora ſimul eſſe, ſi Deus vnum interimeret,vt alterum naturaliter ibi ſeruaret, diceretur vnum in alterum conuerti, ex eo quod vnum deſineret eſſe,vt alterum permaneret in eſſe.

Ex his colligimus conuerſionem panis in corpus Domini non eſſe productiuam, nec conſeruatiuam, ſed adductiuam. Nam corpus Domini præexiſtit ante conuerſionem, ſed non ſub ſpeciebus panis:conuerſio igitur nō facit,vt corpus Chriſti ſimpliciter eſſe incipiat, ſed vt incipiat eſſe ſub ſpeciebus panis. Porrò adductiuam vocamus iſtam conuerſionem,non quia corpus Chriſti per hanc adductionem deſerat ſuum locum in cœlo,vel quia per motum localem huc de cœlo adducatur, ſed ſolùm quia per eam fit,vt corpus Chriſti, quod antea ſolùm erat in cœlo, iam etiam ſit ſub ſpeciebus panis, & non ſolùm ſub illis ſit per ſimplicem præſentiam, ſiue coexiſtentiam, ſed etiam per vnionem quandam, qualis erat inter ſubſtantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia:de qua re plura infrà dicemus.

Sed obiiciet aliquis. Si per conuerſionem iſtam non producitur corpus Chriſti,ſed tantùm fit præſens; ergo terminus ad quem, non eſt ſubſtantia,ſed accidens; ergo conuerſio iſta non ſubſtantialis, ſed accidentalis eſt.

Reſpondeo Primo, in conuerſione attenditur præcipuè terminus à quo, ſicut in corruptione, & annihilatione: id enim conuertitur, quod deſinit eſſe. Cùm ergo panis ſubſtantialiter mutetur,hæc conuerſio ſubſtantialis,non accidentalis dicenda eſt. Secundo etiam terminus ad quem, eſt ſubſtantia. Non enim per conuerſionem iſtam fit præſentia (relationes enim non fiunt,ſed conſequuntur)ſed fit, vt corpus Chriſti ſuccedat pani: proinde ſubſtātia in ſubſtantiam tranſit, & ſubſtantia ſubſtantiæ ſuccedit non enim panis conuertitur in præſentiam corporis Domini, ſed in ipſum corpus Domini.

Tertio

Tertio notandum eſt. Subiectum in quo recipitur actio diuina huius conuerſionis, partim eſſe panem, partim corpus Chriſti. Nam illa actio, vt conuerſio, in pane recipitur; panis enim eſt, qui conuertitur, proinde panis ſolus mutatur ſubſtantialiter. At illa eadem actio, vt adductiua corporis Chriſti, in ipſo Chriſti corpore recipitur: illud enim eſt, quod adducitur, id eſt, acquirit eſſe ſub ſpeciebus panis, quod antea non habebat.

Quod autem S. Thomas, & alij dicunt, corpus Chriſti incipere eſſe in Sacramento, non per mutationem ſui, ſed per mutationem panis in ipſum, verum eſt, ſed intelligi debet de mutatione deperditiua; nō autem de omni mutatione. Nam verè corpus Chriſti quod eſt in cœlo, non mutat, nec ſubſtantiam, nec vlla accidentia, nec ipſum etiam locum; tamen acquirit aliquid quod non habebat, nimirū eſſe Sacramentale, quod ſine aliqua mutatione intelligi nequit. Nam ſi abſque conuerſione vlla in ipſum, idem corpus Domini in cœlo manens, poneretur à Deo etiam in terra, quod fieri poſſe nos ſuprà docuimus; immò & factum eſſe probauimus ex apparitionibus Domini poſt aſcenſionem: certè negari non poſſet, quin actio Dei, qua illud corpus in terra poneretur, in ipſo corpore, tanquam in ſubiecto reciperetur, & proinde ipſum corpus aliquo modo mutaretur. Eodē igitur modo, cùm per conuerſionē panis, idem corpus in ſacra hoſtia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidē vt conuerſio, ſed vt adductio eſt. Praeterea corpus Domini per illam conuerſionem acquirit nouam, & realem relationem præſentiæ, ad ſpecies panis, & ad altare: requiritur igitur aliquod fundamētum illius relationis, quod ſanè aliud fingi non poteſt præter mutationem aliquam. Denique conuerſio, quatenus panem deſtruit, non tàm eſt actio, quàm negatio actionis: Deus enim deſtruit panem, dum deſinit eum conſeruare. At per negationem nihil poſitiuè, & realiter fieri poteſt; ergo poſitio corporis Domini ſub illis ſpeciebus, quæ eſt quid poſitiuum, non fit ab illa conuerſione, vt ea eſt in pane, ſed vt eſt, & recipitur in corpore Chriſti.

Dices; Si panis deſtruitur per negationem actionis, & corpus Domini ponitur in Euchariſtia per actionem poſitiuam; ergo tranſubſtantiatio non eſt vna actio, ſed continet duo quædam, nimirum negationem actionis, & actionem.

RESPONDEO; Tranſubſtantiatio eſt vna actio, quia eſt quędam voluntas, ſeu volitio Dei, qua ipſe vult non conſeruare panem, vt in eius locum ponatur corpus Domini.

CAPVT XIX.

Probatur ex verbo Dei tranſubſtantiatio.

NVNC tandem confirmanda eſt ſententia Catholicæ Eccleſię, quę docet, panem conuerti in corpus Domini, & eam conuerſionem eſſe propriam rationem præſentiæ corporis Domini in Euchariſtia: ex quo ſimul confutabitur prima ſententia Berengarianorum, quam etiam Lutherani ſequuntur, de ſimplici coniunctione panis cum corpore Domini in hoc Sacramento.

PRIMVM autem argumentum ducitur ex illis Domini verbis: *Accipite, & manducate, hoc eſt enim corpus meum,* Matt. 26. Hæc enim verba neceſſariò inferunt, aut veram mutationem panis, vt volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, vt volunt Caluiniſtę, nullo autem modo ſententiam Lutheranorum admittunt: nam Dominus accepit in manibus panem, eumque benedixit, & dedit diſcipulis, & de eo ait: *Hoc eſt corpus meum.* Itaq; panem accepit, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit: *Hoc eſt corpus meum.* Vel igitur benedicendo mutauit in corpus reipſa verè, & propriè, vel mutauit impropriè, & figuratè, addendo ſignificationem, quam non habebat; vel nullo modo mutauit. Si mutauit reipſa, verè, & propriè; ergo panem mutatum dedit, & de pane mutato veriſſimè dixit: *Hoc eſt corpus meum,* id eſt, quod ſpecie panis continetur, non eſt amplius panis, ſed corpus, & hoc eſt quod dicunt Catholici. Si verò quis dicat, panem mutatum eſſe figuratè, tamen datus erit Apoſtolis panis, qui figuratè erit corpus Domini, & illa verba: *Hoc eſt corpus meum,* hunc ſenſum habebunt, Hic panis eſt figura corporis mei. Hæc autem eſt ſententia Sacramẽtariorum, quam & nos, & Lutherani communi conſenſu reiicimus. Si quis denique dicat nullam fieri mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum datum eſſe Apoſtolis, & de illo eſſe dictũ: *Hoc eſt corpus meum,* id eſt, Hic panis verus ac triticeus, verè, & propriè eſt corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti poteſt, ſiue agamus de reipſa, ſiue de propoſitione: nec enim vllo modo fieri poteſt, vt vna

res non mutetur, & tamen fiat alia; eſſet enim ipſa, & non eſſet ipſa. In propoſitione autem affirmatiua, neceſſe eſt, vt pro eodem ſupponant ſubiectum, & prædicatum; alioqui eſſet falſa prędicatio. Nō igitur poteſt fieri, vt vera ſit propoſitio, in qua ſubiectum ſupponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Chriſti: panis enim & corpus Domini res diuerſiſſimę ſunt.

Ad hoc argumentum reſpondit Lutherus in lib. de Babyl. capti. cap. de Euchariſtia, non oportere Ariſtotelem iudicem facere rerum tam ſublimium. DEINDE addit, ſi propter iſtam regulam Philoſophicam, oportet panem tranſubſtantiari, oportebit etiam propter eandem tranſaccidentari; alioqui dicemus, Hoc album, & hoc rotundum eſt corpus Chriſti. DENIQVE ponit exemplum, in quo apparet poſſe prædicari diuerſum de diuerſo ſine tranſubſtantiatione: dicimus enim in Chriſto, Hic homo eſt Deus, & Hic Deus eſt homo; & tamen nulla fit tranſubſtantiatio hominis in Deum, vel contrà. Ex his ita concludit: *Ego ſanè, ſi non poſſum conſequi, quomodo panis ſit corpus Chriſti, captiuabo tamen intellectum meum in obſequium Chriſti, & verbis eius ſimpliciter inhærens, credo firmiter, non modò corpus Chriſti eſſe in pane, ſed panem eſſe corpus Chriſti.*

SED hæc nullo negotio refelluntur. Nam quod ad PRIMVM attinet, ſi Ariſtotelem iudicem vocaremus in quęſtione Dialectica, ſeu Philoſophica, qualis eſt hæc de natura enunciationis affirmatiuę, nō deberet Lutherus id tantoperè ægrè ferre. Sed non hîc opus habemus Ariſtotele, cùm ſenſus communis ſufficiat. Nam ſi liceat affirmare diſparata de diſparatis, licebit eodem iure affirmare de nihilo aliquid, de aliquo nihil, de luce tenebras, de tenebris lucem, de Chriſto Belial, & de Belial Chriſtum: neq; fides noſtra ad id nos obligat, vt ea defendamus, quę euidenter implicant contradictionem. Adde, quòd nuſquam Dominus diſertis verbis dixit; Hic panis eſt corpus meū; vt opus ſit in ea re ita captiuare intellectum, vt non obſtante euidentia contradictionis, cogamur credere panem triticeum eſſe corpus Chriſti.

Quod verò Lutherus SECVNDO loco adfert de tranſaccidentatione, leuiſſimum eſt. Non enim admittimus illas propoſitiones; Hoc album, vel hoc rotundum eſt corpus Chriſti; neque cogimur eas admittere, licet fateamur panis accidentia in Euchariſtia remanere. Nam illud: *Hoc eſt corpus meum,*

non ſignificat, Hoc album eſt corpus meum; pronomē enim, *Hoc*, non ſupponit pro accidente, ſed pro ſubſtantia. Itaque non cogimur dicere, Hoc album eſt corpus meum, ſed nec poſſumus admittere. Nam Hoc album, ante conſecrationem ſupponit pro pane; poſt conſecrationem non ſupponit pro pane, quia panis ibi non eſt; nec pro corpore Chriſti, quia corpus Chriſti non eſt ſubiectum illorum accidentium, ſed ſupponit pro quantitate remanente, quæ eſt ſubiectum accidentium reliquorum: porrò quantitas illa alba, & rotunda non eſt corpus Chriſti, vt patet.

Vide de iſta quæſtione, An hoc album ſit corpus Chriſti, miras fraudes VViclefi apud Thomam VValdenſem, tomo 2. c. 52. Ille enim iubebat vno verbo reſponderi, an hoc album, & rotundū (demonſtrata ſacra hoſtia) ſit corpus Chriſti. Si enim concederetur, inferebat; Ergo corpus Chriſti eſt album, & rotundum, &c. Si negaretur, turbabantur ſimplices fideles, qui putabant negari veritatē corporis Domini in Euchariſtia. Sed reſpondendum fuit; Hoc album non eſt corpus Chriſti, ſed eſt quantitas quædam rotundæ figurę, & albi coloris; tamen ſub hoc albo & rotundo, verè & realiter corpus Chriſti latet.

Deniqve illud exemplum de Incarnatione non eſt ad rem. Nam in Chriſto propter vnionem hypoſtaticam veriſſimæ ſunt illæ propoſitiones: Hic Deus eſt homo, &, hic homo eſt Deus; quia in vtraque tàm ſubiectum, quàm prædicatum, pro eadem perſona ſupponit. At in iſta propoſitione, Hic panis eſt corpus Domini, pro diuerſis ſupponunt ſubiectum, & prædicatum, vt ſuprà dictum eſt.

Porrò Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, ſeſs. 13. cap. 4. ad idem noſtrum argumentum reſpondere conatur. Ac Primvm reſpondet, panem in Euchariſtia mutari, quia vt dicit Irenæus, ex pane communi fit Euchariſtia, duabus rebus conſtans, vna terrena, altera cœleſti. Atque hoc dicit ſufficere, vt rectè & verè dicamus, Panis eſt corpus Chriſti: licet panis non conuertatur in corpus, ſed ſimul cum illo maneat.

Deinde paulò infrà repetitis Lutheri nugis de Philoſophia Ariſtotelis, dicit ſecundum morem Scripturę ſanctę illa inuicē prædicari, quæ diuina ordinatione peculiari modo vniuntur, licet in eiuſmodi propoſitiones non quadret regula Ariſtotelis. Ad veritatem autem harum propoſitionum dicit requiri tantùm, vt ſignificetur vnio, & præſentia vnius rei cum altera.

Exempla verò hæc adfert. PRIMVM de Chriſto, in quo rectè dicimus; Hic homo eſt Deus; tametſi ad regulas prædicabilium non congruat ea propoſitio. Vbi tamen monet ſe non ponere vnionem perſonalem inter panem, & corpus Chriſti, ſed tantùm vti ſimilitudine Incarnationis, vt ea vſi ſunt nonnulli veterum in eadem cauſſa. SECVNDVM exemplum. Ioan. 20. Dominus inſufflauit, & dixit: *Accipite Spiritum ſanctum*, vbi ipſum corporis flatum, Spiritum ſanctum vocauit, vt ſignificaret cum eo flatu dari Spiritum ſanctum. TERTIVM exemplum Matth. 3. Columba vocatur Spiritus ſanctus, cùm dicitur Ioannes Spiritum vidiſſe, qui tamen non viderat, niſi columbam. QVARTVM exemplum dicit eſſe poſſe illas viſibiles ſpecies, in quibus Angeli, vel Deus olim oſtendebantur: nemo enim auſus fuit articulum inde facere, quòd ſpecies illę fuerint accidentia ſine ſubiecto. QVINTVM exemplum; Progrediente arca dicebat Moſes: *Exurgat Dominus*, nec tamen opus fuit tranſubſtantiari lignum, vel aurum arcæ. SEXTVM exemplum in vulgari loquutione. Nam de dolio & vino, dicimus, Hoc eſt vinum; de marſupio & pecuniis dicimus, Hæ ſunt pecuniæ; de faſciis & infante dicimus, Hic eſt infans vteri mei. His exemplis iactat Kemnitius gladio Spiritus ſe feliciter diſſoluiſſe vel præcidiſſe telam noſtri argumenti.

SED profectò nos non egemus gladio, vt telam ſolutionis eius deſtruamus: eſt enim ea telæ aranearum ſimillima, quæ leui flatu diſſipari queat; nam multa dicit, ſed nihil ad rem. AD illud igitur de mutatione ex pane communi in Euchariſtiam duabus rebus conſtantem, dico illam mutationem ſecundum veram Irenæi ſententiam (vt nos li. 2. cap. 6. oſtendimus) ſubſtantialem mutationem eſſe panis in carnem Chriſti, manentibus accidentibus, & proinde rem terrenam eſſe accidẽtia panis ſenſibilia, rem cœleſtem, carnem Chriſti glorioſam: & hoc modo verè prædicari corpus Chriſti de pane Euchariſtiæ, quia panis ille non eſt panis communis, id eſt, triticeus, ſed panis cœleſtis. At ſecundum Lutheranos, qui per rem terrenam exponunt panẽ, per rem cœleſtem intelligunt corpus Chriſti, nulla eſt ibi vera mutatio panis, ſed ſola adiunctio corporis Domini ad panem, quæ non eſt ſatis, vt poſſit verè dici, Panis eſt corpus Chriſti: alioqui etiam verè dicere poſſemus in homine, Anima eſt corpus; & in Chriſto, Humanitas eſt Diuinitas; & in ferro ignito (quod eſt exemplum

Lutheri loco ſuprà citato ad illuſtrandam coniunctionem panis cum corpore Chriſti in Euchariſtia) Ferrum eſt ignis, vel ignis eſt ferrum; quæ tamen nemo concederet.

Ad illud quod ſubiungit Kemnitius de more, & vſu Scripturæ, dico falſum eſſe in Scripturis vllas tales propoſitiones inueniri, quales ipſe fingit. Ac in PRIMO quidem exemplo bis peccat Kemnitius. PRIMO, quia dicit illam propoſitionem, Hic homo eſt Deus, non eſſe veram ſecundum regulas Ariſtotelis: in quo ſatis oſtendit, ſe non legiſſe, vel quod eſt credibilius, non intellexiſſe regulas Ariſtotelis. Poſita enim aſſumptione humanæ naturę ad perſonam Verbi, illa propoſitio veriſſima eſt ſecundum omnes regulas Philoſophię, cùm pro eodē ſuppoſito ſupponant tàm *hic homo*, quàm *hic Deus*. Niſi fortè Kemnitius non agnoſcat in Chriſto veram, & hypoſtaticam vnionem duarum naturarum; quod ſanè inſinuat, cùm ait eiuſmodi propoſitiones tantùm ſignificare vnionem, & pręſentiam vnius rei cum altera. Sed ſi hoc velit, apertè ſe Neſtorianis fauere ſignificat: illi enim volebant inter hominem & Deum in Chriſto, eſſe tantùm vnionem, & præſentiam quandam mutuam.

SECVNDO, quia dicit inter panem, & corpus Domini non eſſe perſonalem vnionem; & tamen contendit, ita eſſe veram iſtam, Hic panis eſt corpus Chriſti, vt eſt illa, Hic homo eſt Deus. Nam aut vult non eſſe etiam perſonalem vnionem inter Deum & hominem in Chriſto, quod eſt apertè Neſtorianum; aut certè neſcit quid loquatur, cùm ſimilitudinem ponat, & interim tollat fundamentum ſimilitudinis. Tota enim ratio, cur illa ſit vera, Hic homo eſt Deus, eſt vnitas perſonalis. Cùm igitur hæc vnitas ponatur in Chriſto, & non ponatur in Sacramento Euchariſtiæ, nullo modo fieri poteſt, vt ſint æquè veræ, illa, Hic homo eſt Deus, & illa, Hic panis eſt corpus Chriſti.

SECVNDVM exemplum non eſt ad rem. Non enim Dominus dixit, Hæc inſufflatio eſt Spiritus ſanctus; ſed inſufflando dixit: *Accipite Spiritum ſanctum*. vbi ſolùm oſtendit, ſe ſigno exteriori repræſentare id, quod interna, & inuiſibili operatione faciebat. Vnde illa verba: *Accipite Spiritum ſanctum*, non faciunt hunc ſenſum; Accipite hanc inſufflationem, quæ eſt Spiritus ſanctus, ſed hunc; Accipite in hac inſufflatione, ſeu

ſeu per hanc inſufflationem, vt per ſignum & cauſſam inſtrumentalem, donum Spiritus ſancti.

TERTIVM exemplum ſimile eſt ſuperiori. Nuſquam enim expreſsè legimus, Columba eſt Spiritus ſanctus; ſed ſolùm legimus, viſum à Ioanne Spiritum ſanctum deſcendentem ſicut columbam: nam omnes Euangeliſtę, Matth. cap. 3. Marc. cap. 1. Luc. cap. 3. Ioan. cap. 1. addiderunt particulam ſimilitudinis, vel tanquam, vel ſicut, vel quaſi. Ex quo intelligimus, columbam ſignum duntaxat Spiritus ſancti fuiſſe, & Spiritum ſanctum in columba, vt in ſigno viſum.

QVARTVM exemplum, eſt merum parergum. Nec enim diſputamus nunc, an accidentia panis maneant ſine ſubiecto, ſed an ſit vera propoſitio in proprio ſenſu, Hic panis eſt corpus Chriſti: nuſquam autem inueniet Kemnitius hanc propoſitionem in totis Bibliis, Corpus ab Angelo aſſumptum eſt ipſe Angelus.

QVINTVM exemplum ſimile eſt ſecundo. Cùm enim eleuabatur arca, dicebat Moſes: *Exurgat Dominus*, non quòd arcam appellaret Dominum, ſed quia ſimul cum arca Dominus procedebat cum filiis Iſraël, & viam demonſtrabat.

SEXTVM exemplum indicat ſapientiam Kemnitij. Nam antea dixerat cum Luthero, eiuſmodi propoſitiones nõ conuenire cum regulis Philoſophiæ, & eſſe Scripturarũ proprias, & oportere intellectum captiuare, ſi eæ credendæ ſint; nunc autem vult eſſe adeò vulgares, tritas & faciles, vt in communi ſermone quotidie vſurpentur. Iſtud nimirũ eſt ſapere. Sed nec in iſtis vulgaribus exemplis aliquid ſimile noſtrę propoſitioni inuenire potuit. Nam etſi dolium vino plenum, & marſupium plenum pecuniis, & infantem faſciis circumligatum, ſimpliciter vinum, pecunias, & infantem nominamus: tamen nemo diceret, Dolium eſt vinum, marſupium eſt pecunia, faſcia eſt infantulus; vt ipſi verè dici volunt, Panis eſt corpus Chriſti.

Sed licet aduerſarij euidentiſſimè conuincantur ex eo, quod volunt illud pronomen, *Hoc*, ſignificare Hic panis; poſſet tamen aliquis dicere, in Euchariſtia manere quidem panem cum corpore Domini, ſed illa verba: *Hoc eſt corpus meum*, dicta eſſe ſolùm de corpore Domini, ita vt pronomen, *Hoc*, ſupponat in confuſo pro eo, quod continetur ſub ſpeciebus (vt nos ſuprà diximus) & tamen virtute prædicati determinetur ad corpus Domini, & nulla mentio fiat ſub-

ſtantiæ panis, licet ibi maneat. Nam abſtrahentium non eſt mendacium: & exempla eſſe poſſunt illa, quæ attulit Kemnitius. Nam de dolio vini, rectè dicimus, Hoc eſt vinum; cùm tamen ſint ibi duæ ſubſtantiæ, vna vini, altera dolij: & ſimiliter de marſupio, & pecuniis dici poteſt, Hæ ſunt pecuniæ.

RESPONDEO; Abſolutè ex verbis Domini, colligi tranſubſtantiationem. Nam in propoſitionibus de re continente & contenta, pronomen, *Hoc,* poteſt quidem demonſtrare alterutrum, id eſt, tàm rem continentem, quàm rem contentam: rectè enim dicimus de dolio vini, Hoc eſt dolium, & etiam, Hoc eſt vinum. At cùm demonſtratur res contenta, demonſtratur vna res tantùm, & excluduntur omnes aliæ, quæ ibi contineri poſſent, & proinde ex modo communi loquendi falſa eſt demonſtratio ſi plura contineantur. Verbi gratia, ſi quis de dolio, vbi ſit vinum & oleum, dicat, Hoc eſt vinum; fraudator cenſetur: Illud enim, (Hoc eſt vinum) ex modo communi loquendi ſignificat, In hoc dolio nihil eſt, niſi vinum. Pari ratione, ſi quis de marſupio pleno partim auro; partim argento, dicat, Hoc eſt aurum; vel de ſacco pleno partim tritico, partim arena, diceret, Accipe & vtere, hoc enim eſt triticum; deceptor iure haberetur. Eodem igitur modo illa verba: *Hoc eſt corpus meum,* ex modo communi loquendi, quidquid ſit de Metaphyſicis ſubtilitatibus, ſignificant ſub illis ſpeciebus non fuiſſe aliud, quàm corpus Domini; ſi enim fuiſſet etiam panis, debuiſſet Dominus dicere, Hic, id eſt, in hoc pane eſt corpus meum, aut certè, hoc non tantùm eſt panis, ſed etiam corpus meum.

SED dicet aliquis; Totus panis eſt res continens reſpectu corporis Domini; ergo, &c. ſicut de dolio vini dicimus, Hoc eſt vinum; licet dolium ſit ſubſtantia, & ſicut de Angelo apparente in forma humana, dici poſſet, Hic eſt Angelus Raphael, licet illa forma corporalis eſſet etiam ſubſtantia.

RESPONDEO; In Euchariſtia ſola accidentia locum habent rei continentis; ſubſtantia autem panis, aut ibi non eſt (vt Catholici credunt) aut ſi ibi eſt, vt volunt Lutherani, eſt res contenta ſimul cum corpore Chriſti, & proinde falſa eſt propoſitio, Hoc eſt corpus, ſi ibi ſint duæ ſubſtantiæ. Quod autem ſola accidentia ſint res continens, ex eo patet, quòd corpus Chriſti non eſt in pane, vt in vaſe, aut in loco, ſed eſt vt ſubſtantia ſub accidẽtibus. Nam inde eſt, quod ex natura rei,

poſita

poſita conſecratione, ad motum illorum accidentium mouetur corpus Chriſti, & ad illorum eleuationem eleuatur, ad illorum depreſſionem deprimitur, & ad illorum corruptionem deſinit ibi eſſe corpus Chriſti, quomodo deſineret ſubſtantia panis, ſi ibi fuiſſet. Quod non videmus in exemplis allatis de vino, & Angelo, quia illa non manent vt ſubſtantiæ ſub accidentibus, ſed vt res in vaſe, vel in loco: non enim ad motum corporis aſſumpti, mouetur Angelus neceſſariò, & ex natura rei, ſed poſſet non moueri, & quando mouetur, voluntariè mouetur, immò ipſe eſt, qui mouet illud corpus; & quando diſſoluitur illud corpus, non neceſſariò Angelus deſinit eſſe in eo loco, ſed poteſt manere, ſi velit.

ADDE, quod licet in verbis Domini eſſet aliqua obſcuritas, vel ambiguitas, ea tamen ſublata eſt, per multa Concilia Catholicæ Eccleſiæ, & Patrum conſenſum.

CAPVT XX.

Tranſubſtantiatio probatur teſtimoniis Patrum.

IAM teſtimoniis veterum Patrum res eadem eſt demonſtranda, id quod neceſſariò faciendum eſt: ſiquidem aduerſarij iactant, tranſubſtantiationem, non fuiſſe cognitam ante annum Domini, M. C C. id eſt, vſque ad Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III.

Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. non ſemel affirmat, tranſubſtantiationem eſſe inuentum ſancti Thomæ, & opinionem Thomiſtarum, & ibidem indicat eam opinionem probatam fuiſſe à Papa, in cap. Firmiter, quod caput depromptum eſt ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. vbi Lutherus turpiter labitur in hiſtoria: ſiquidē S. Thomas, nondum natus erat, cùm ederetur cap. Firmiter, & Cōcilium illud celebraretur. Conſtat enim Concilium celebratum anno M. C C. X V. ſanctum verò Thomam natum poſtea anno M. C C. X X I V. Petrus Martyr in libro contra Stephanum Gardinerum obiecto 128. Innocentium III. cum Concilio Lateranenſi facit auctorem primum tranſubſtantiationis, tum quoad nomen, tum etiam quoad rem. Ioan. Caluinus

lib.4. Inſtitut. cap. 17. §. 15. eodem reſpexit, cùm ait, tempore S. Bernardi nondum innotuiſſe orbi tranſubſtantiationem. Idem quoque ſignificat Martinus Kemnitius in 2. part. Exam. Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. vbi dicit, tempore Petri Lombardi nihil certi de hac re fuiſſe in Eccleſia.

Igitur ad hoc mendacium refellendum, adducenda erunt teſtimonia Patrum ab Apoſtolorum tempore, vſque ad tempora Innocentij III. ſiue ad annum Domini M. C C. PRIMA ætate poſt Apoſtolos ab anno Domini C. ad C C. floruerunt Iuſtinus, & Irenæus. IVSTINVS in Apologia 2. prope extrema, dicit, eum cibum ex quo carnes noſtræ aluntur, id eſt, panem prece verbi Dei ſanctificatum, eſſe carnem Domini. IRENAEVS lib. 4. cap. 34. *Quomodo*, inquit, *conſtabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ ſunt, eſſe corpus Domini ſui, etc.* Vterque igitur vult hanc propoſitionem eſſe veram, Panis conſecratus eſt corpus Domini. Atqui hæc vera eſſe non poteſt, ſine mutatione panis in corpus Domini: neque enim panis manens panis, eſſe poteſt corpus Domini, vt ſuprà oſtendimus; igitur mutatio fit, & eo modo panis mutatus, verè eſt corpus Domini.

Ab anno CC. ad CCC. floruerunt Tertullianus, & Cyprianus. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem: *Acceptum panem*, inquit, *corpus ſuum facit, dicendo: Hoc eſt corpus meum.* At quomodo potuit panis fieri corpus ſine ſui mutatione? CYPRIANVS in ſermone de cœna Domini: *Panis iſte, quem Dominus diſcipulis porrigebat, non effigie, ſed natura mutatus omnipotentia Verbi factus eſt caro.* Hîc planè vides, panem mutari quoad naturam ſeu ſubſtantiam, & tamen effigiem, id eſt, accidentia remanere; & hoc eſt, quod vocamus tráſubſtantiationem.

Ab anno C C C. ad CD. floruerunt, Cyrillus Hieroſolymitanus, Ambroſius, Gregorius Nyſſenus, & Gaudentius. CYRILLVS Catecheſi 4. myſtagogica: *Aquam*, inquit, *aliquando mutauit in vinum, & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in ſanguinem transmutarit?* En realem mutationem. Paulò infrà: *Sub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur tibi ſanguis.* En accidentia panis, quæ remanent. Et infrà: *Hoc ſciens, & pro certiſſimo habens panem hunc, qui videtur à nobis, non eſſe panem, etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat.*

tiat. En abſentiam ſubſtantiæ panis, manente colore, & ſapore, & proinde integram tranſubſtantiationem.

AMBROSIVS libro de iis, qui initiantur myſteriis, cap. 9. *Quantis vtimur exemplis, vt probemus, nõ hoc eſſe, quod natura formauit, ſed quod benedictio conſecrauit? maioremq́; vim eſſe benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiã natura ipſa mutatur?* Ecce non manet panis, quem natura formauit, & tamen accidentia manent, vt experimento conſtat; ergo ſubſtantia mutata eſt, accidentibus non mutatis.

GREGORIVS NYSSENVS in orat. magna catechetica, cap. 37. *Rectè Dei verbo ſanctificatũ panem in Dei Verbi corpus credimus immutari*. Et infrà: *Hæc autem tribuit virtute benedictionis in illud (corpus Domini) rerum quæ videntur (panis, & vini) naturam mutans*. Et hîc vides naturam panis mutari, manente ſpecie exteriore: nam ideò dicit mutari naturam rerum, quæ videntur.

GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Ipſe naturarum creator et Dominus, qui producit de terra panem, de pane rurſus, quia & poteſt, & promiſit, efficit proprium corpus; & qui de aqua vinum fecit, de vino ſanguinem ſuum facit*.

Ab anno CD. ad D. floruerunt Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus Alexandrinus, & Euſebius Emiſſenus. Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. *Non ſunt humanæ virtutis opera propoſita: nos miniſtrorum locum tenemus; qui verò ſanctificat ea, & immutat, ipſe eſt*. & homilia de Euchariſtia in Enceniis: *Num vides panem? num vinum? num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? abſit: ne ſic cogites. Sicut enim ſi cera igni adhibita, illi aſſimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hîc puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia*. Hîc etiam videmus totam ſubſtantiam myſteriorum, id eſt, panis conſecrati, conſumi ab aduenìente ſubſtantia corporis Domini, vt ceram ab igne: & tamen manere exteriorem ſpeciem panis, vt ſenſus ipſi teſtantur.

AVGVSTINVS in ſermone, quem citat Beda in cap. 10. prioris ad Corinth, *Non omnis panis, ſed accipiens benedictionem Chriſti, fit corpus Chriſti*. Aduerte, non dixiſſe Auguſtinũ; Panis eſt corpus Chriſti, vt Lutherani loq̃ ſolẽt, ſed, *Fit corpus Chriſti*. Quæ verba mutationẽ ſignificant panis in corpus: vt quidẽ Zvvingliani vtcumq; reſpõdere poſſent, mutatione ſignificationis ex pane fieri corp⁹; at Lutherani quod reſpõdere

poſſint,

poſſint, neſcio. Nam ipſi volunt realiter corpus Domini adeſſe in Cœna: Auguſtinus autem dicit, panem fieri corpus, proinde fateri debent ex Auguſtini ſententia, panem reipſa conuerti in corpus. Item ſerm. 28. de verbis Domini: *Dixi vobis quod ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur; vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica ait; Panem noſtrum? panem quidem dixit, ſed* ἐπιούσιον, *hoc eſt, ſuperſubſtantialem: non iſte panis, qui vadit in corpus, ſed ille panis vitæ æternæ, qui animæ noſtræ ſubſtantiam fulcit.* Thomas VValdenſis tomo 2. cap. 83. citat alium locum ex lib. Auguſtini de corpore Domini, quem dicit ſe tranſcripſiſſe ex antiquiſſimo libro, antiqua valde manu deſcripto: *Nec credendum eſt*, inquit, *quod ſubſtantia panis, vel vini remaneat; ſed panis in corpus Chriſti, & vinum in ſanguinem vertitur, ſolummodò qualitatibus remanentibus.* Suſpicor eum librum non Auguſtini, ſed Alcuini eſſe; nobis tamen ſatis eſt antiqui auctoris fuiſſe.

CYRILLVS ALEXANDRINVS in epiſt. ad Caloſyrium: *Ne horreremus carnem & ſanguinem, appoſita ſacris altaribus, condeſcendens Deus noſtris fragilitatibus, influit oblatis vim vitæ, conuertens ea in veritatem propriæ carnis, vt corpus vitæ quaſi quoddam ſemen inueniatur in nobis.*

EVSEBIVS Emiſſenus, ſeu quicunque fuit auctor ſerm. de corpore Domini: *Quando benedicēdæ verbis cæleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponūtur, antequam inuocatione ſummi Numinis conſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & vini, poſt verba autem Chriſti, corpus & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum eſt autem, ſi ea quæ verbo creare potuit, poſſit creata conuertere?*

Ab anno D. ad DC. floruit S. REMIGIVS Remenſis, qui in cap. 10. prioris ad Corinth. ſic loquitur: *Caro, quam Verbum Dei Patris aſſumpſit in vtero virginali, in vnitate ſuæ perſonæ, & panis, qui conſecratur in altari, vnū corpus Chriſti ſunt: ſicut enim illa caro corpus Chriſti eſt, ita iſte panis trāſit in corpus Chriſti, nec ſunt duo corpora, ſed vnum corpus.*

Poſt annum Domini DC. GREGORIVS Papa I. teſte Paulo Diacono in eius vita, ita coram populo loquutus eſt: *Præſcius conditor noſtræ infirmitatis, ea poteſtate, qua cuncta fecit ex nihilo, panem & vinum aqua miſtum manente propria*

ſpecie,

ſpecie, in carnem & ſanguinem ſuum ſpiritus ſui ſanctificatione conuertit.

Poſt annum Domini DCC. BEDA in ſerm. de Epiphania: *Panis, & vini creatura in Sacramentum carnis & ſanguinis eius, infallibili Spiritus ſanctificatione transfertur.* NOTA, per Sacramentum intelligi ipſum corpus ſub ſpecie panis exiſtens: nam alioqui non opus eſſet ineffabili Spiritus ſanctificatione, ſi ſola ſignificatione panis mutaretur. Præterea idem Beda in libro de myſteriis Miſſæ, quem citat Thomas VValdenſis tom. 2. cap. 82. *Ibi,* inquit, *forma panis videtur, vbi ſubſtantia panis non eſt, nec eſt ibi panis alius, quàm panis, qui de cælo deſcendit.*

Ioan. DAMASCENVS in 4. lib. de fide, cap. 14. *Panis, vinumq́; & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus ſancti, ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus, & ſanguinem Chriſti, & non ſunt duo, ſed vnum & idem.*

Poſt annum Domini DCCC. multi ſcripſerunt. THEOPHYLACTVS in cap. 6. Ioannis: *Transformatur arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionē S. Spiritus in carnem Domini.*

STRABVS auctor Gloſſæ ordinariæ in Gloſſa capitis 11. prioris ad Corinth. *Nos,* inquit, *incerta relinquentes, quod ex auctoritatibus certum eſt, profitemur, ſcilicet ſubſtantiam panis & vini, in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Dominici cõuerti: modum verò conuerſionis nos ignorare non erubeſcimus fateri. Quæ autem remanent de priori ſubſtantia accidentia, ſcilicet color, ſapor, forma, pondus, nec ipſum corpus Chriſti afficiunt, nec in eo fundantur.*

ALCVINVS, qui floruit circa annum Domini DCCC. in lib. de diuinis officiis, cap. de Miſſa, exponens illa verba Canonis: *Ratam, rationabilem*, &c. *Panis,* inquit, *per ſe irrationabilis eſt, ſed orat Sacerdos, vt ab omnipotente Deo conſecratus, rationabilis fiat tranſeundo in corpus Filij ſui.* Et infrà: *Conſulens Deus infirmitati noſtræ, qui non ſolemus carnes crudas manducare, & ſanguinem bibere, facit vt in priſtina remaneant forma duo illa munera, & eſt in veritate corpus Chriſti & ſanguis.*

REMIGIVS Antiſiodorenſis in Pſalm. 21. *Panis & vinum à Chriſtiana veritate dicuntur, non quòd naturam panis & vini poſt conſecrationem in ſe retineant, niſi quantum ad ſpeciem*

ciem & ſaporem & odorem: illi namq; qui carnē in vtero Virginis aſſumptam Verbo ſuo perſonaliter & ineffabiliter vnire potuit, qui etiam mortalia corpora noſtra imperij ſui potentia faciet immortalia, panis et vini materiam in ſui corporis & ſanguinis naturam transferre poſſibile eſt.

AMALARIVS Treuirenſis lib. 3. de Eccleſiaſt. officiis, cap. 24. *Hic credimus naturam ſimplicem panis & vini mixti verti in naturam rationabilem, ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti.*

PASCHASIVS Corbeienſis in lib. de corpore & ſanguine Dñi, cap. 1. *Licet figura panis et vini hic ſit, omninò nihil aliud, quàm caro Chriſti & ſanguis poſt conſecrationem credenda ſunt.* Si nihil aliud; non igitur ſubſtantia panis & vini.

SED omittenda non eſt elegantiſſima & acutiſſima reſpōſio Kemnitij ad hunc locum. Nam in fine diſputationis de tranſubſtantiatione, in 2. part. Exam. Concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. volens exemplo quodam oſtendere, quid ſit reſpōdendum ad loca Patrum, obiecit ſibi hunc locum tanquam Ambroſij (cùm tamen non Ambroſij, ſed Paſchaſij ſit) ac reſpondet, nihil aliud credendum eſſe in Euchariſtia, quàm carnē & ſanguinem Domini; non quòd panis ibi non ſit, ſed quia panis non creditur, ſed videtur; corpus autem Domini ſola fide apprehenditur. AT ſi id voluit dicere Paſchaſius; ergo ante conſecrationem panis non videbatur, ſed credebatur: ipſe eñi dicit, poſt conſecrationem non credi, niſi corpus. Et cur, obſecro, idem auctor præmiſit Deum omnia poſſe conuertere & mutare pro arbitrio?

Poſt annum Dñi CM. floruit S. FVLBERTVS Carnotenſis, qui in epiſtola ad Adeodatum: *Dubitari*, inquit, *nefas eſt, vt ad cuius nutum cuncta ſubitò ex nihilo ſubſtiterunt, ſi pari potentia in ſpiritualibus Sacramentis terrena materies naturā & meritum generis ſui tranſcendens, in Chriſti ſubſtantiam cōmutetur, cùm ipſe dicat; Hoc eſt corpus meum, et paulò pòſt; Hic eſt ſanguis meus. Si Deum omnia poſſe credis, & hoc conſequitur vt credas; nec humanis diſputationibus diſcernere curioſiùs inſiſtas, ſi creaturas quas de nihilo potuit creare, has ipſas multò magis valeat in excelſioris naturæ dignitatem conuertere, & in ſui corporis ſubſtantiam transfundere.*

Atq; hactenus de Patribus, qui floruerunt primis mille annis, antequam hæreſis Berengarij oriretur: nunc ſubiiciemus

eadem breuitate eorum teſtimonia, qui ſcripſerunt duobus poſterioribus ſeculis, qui omnes vt manifeſtam hæreſim refellunt, remanentiā panis & vini in Euchariſtia. Igitur ab anno M. ad MC. hi ſcripſerunt. LANTFRANCVS in lib. de corpore & ſanguine Dñi: *Eccleſia Chriſti*, inquit, *panē in carnem, vinum conuerti credit in ſanguinem.* Et infra: *Confitetur Eccleſia toto terrarum orbe diffuſa, panem & vinum ad ſacrandum proponi in altari, ſed inter ſacrandum incomprehenſibiliter, et ineffabiliter in ſubſtantiam carnis & ſanguinis commutari.*

ADELMANNVS in epiſt. ad Berengarium: *Qui dixit in principio: Fiat lux, & facta eſt lux de nihilo: non potuit dicendo de pane; Hoc eſt corpus meū, ita fieri efficere? Et qui tacita virtute aquam conuertit in vinum: non efficacius poterat (ſi quid tamen efficacius de Deo dici debet) ſonante velociter eādem virtute, vinum ipſum in ſanguinem ſuum transferre?*

HVGO LINGONENSIS in epiſtol. ad Berengarium: *Sicut non capis, quomodo Verbum caro factum eſt: ſic non potes iterum capere, quomodo panis iſte mutetur in carnem, & vinum in ſanguinem transformetur, niſi te docuerit omnipotentia fides.*

GVITMVNDVS Auerſanus lib. 3. contra Berengarium: *Nunc*, inquit, *contra illos habenda eſt ratio, qui Eccleſiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt, ſubſtantiam corporis Chriſti cibo ineſſe Dominico; panem tamen & vinum per verba Saluatoris in carnem eius, & ſanguinē verti nequaquam credentes, ſed Chriſtum pani & vino commiſcentes, tanquam ſubtiliori ratione hæreſim alteram condiderunt.* Vidéſne hæreſim appellari eam ſententiam, quam nūc Lutherani defendunt? & tamen nondum notus erat Innocentius III.

ANSELMVS Cantuarienſis in lib. de corpore Domini apud Ioannem Garetium (nec enim librum ipſum Anſelmi adhuc videre potui) *Contra omnem ſecularis Philoſophiæ rationem et intellectum mutata panis ſubſtantia in aliam ſubſtantiam, ad quoddam myſterij obſequium quædam accidentia, quæ illi inhærebant, ſic tranſtulit non mutata, vt corpus Domini (licet adſit albedo) non faciat album, nec rotunditas rotundum.*

Ab anno Domini M.C. ad M.CC. ſequētes auctores floruerunt. ALGERVS lib. 1. de corpore Domini, cap. 7. ſic in titulo poſuit:

poſuit: *Quòd remanentibus qualitatibus ſuis ſubſtantia panis, & vini in verum corpus Chriſti mutetur.* Et ibidem, & cap. 8. fusè docet; cur Deus noluerit ſubſtantiam panis manere, & cur voluerit accidentia manere. Petrus CLVNIACENSIS in lib. de ſacrificio, & tranſubſtantiatione contra Henricum, & Petrum Bruis: *Hoc ſacrum, & ſalutare Sacramentum aliud eſſe videtur, & aliud eſt; per virtutem Verbi diuini ſubſtantia (vt iam ſæpe dictum eſt) mutata, ſpecie reſeruata.* Vbi etiam fusè docet, omninò eſſe credendum, per conſecrationem mutari ſubſtantiam panis, & accidẽtia remanere, exemplis plurimis in medium adductis, quibus probat id non eſſe impoſſibile. HVGO VICTORINVS lib. 2. de Sacramen. parte 8. cap. 7. *Videtur,* inquit, *ſpecies panis, & vini, & ſubſtantia panis & vini non creditur: creditur autem ſubſtantia corporis, & ſanguinis Chriſti, et tamen ſpecies nõ cernitur.* Et cap. 9. *Per verba ſanctificationis vera panis, & vera vini ſubſtantia, in verum corpus, & ſanguinem Chriſti conuertitur: ſola ſpecie panis & vini remanente, & ſubſtantia in ſubſtantiam tranſeunte. Conuerſio autem ipſa non ſecundum vnionem,* (NOTA contra Lutheranos) *ſed ſecundum tranſitionem credenda eſt.* PETRVS LOMBARDVS lib. 4. ſentent. diſtinct. 11. lit. D. *Poſt conſecrationem,* inquit, *non eſt ſubſtantia panis, vel vini, licet ſpecies remaneant.* EVTHYMIVS Zigabenus in cap. 26. Matth. *Panem,* inquit, *& vinum ineffabiliter tranſmutat in ipſum corpus, & ſanguinem ſuum.*

Habemus triginta duos probatiſſimos teſtes, quorum poſtremi quinque tempore S. Bernardi, omnes autem ante Innocentium III. floruerunt. Ex quibus colligimus, PRIMO, veriſſimum eſſe, quod ait Concilium Trident. ſeſſ. 13. cap. 4. Eccleſiæ Catholicæ ſemper fuiſſe perſuaſum, ita tranſmutari panem in corpus Domini, vt ſubſtantia panis recedente, ſola maneret Chriſti caro ſub accidentibus panis. SECVNDO, mendacia eſſe impudentiſſima tum Lutheri, tum Lutheranorum, qui hanc mutationem excogitatam eſſe volunt, vel ab Innocentio III. vel à S. Thoma. TERTIO, mentiri Caluinum, cùm lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 14. de hac tranſubſtantiatione ſic loquitur: *Vetuſtatis patrocinio, quod euidenti Dei Verbo ſæpe opponere audent, in confirmando iſto dogmate deſtitui palàm eſt. Nec enim ita pridem excogitatum fuit, ignoratum quidem non melioribus illis ſeculis modò, quibus purior*

adhuc

adhuc vigebat religionis doctrina; ſed cùm iam admodum inquinata eſſet illa puritas. Nemo eſt veterum, qui ſacra Cœnæ ſymbola non fateatur diſertis verbis panem, & vinum eſſe, etſi (vt dictum eſt) variis epithetis illa interdum inſigniunt ad commendandam myſterij dignitatem. Hæc ille: cui ſatis fuit dixiſſe; nam probare quod dicebat; & vel vnum ex Patribus teſtem adducere, indignum erat grauitate tanti hæreſiarchæ.

CAPVT XXI.

Probatur idem ex definitione, & conſenſu Eccleſiæ ab annis quingentis.

NVNC probanda eſt eadem veritas ex definitione ſub anathemate, & conſenſu totius Eccleſiæ ſaltem ab annis quingentis. Quæ probatio duabus de cauſſis adhibenda eſt. PRIMO, quia aduerſarij, etſi fateantur à tempore Innocentij III. inuectam eſſe opinionem tranſubſtantiationis in Eccleſiam, tamen Kemnitius loco citato contendit, non fuiſſe definitam ſub anathemate, niſi hoc noſtro ſeculo à Concilio Trident. idq; probat, quia Græci in Concilio Florentino noluerunt huic dogmati aſſentiri, & Latini cum eis non obſtante ea diſcordia, recōciliati ſunt. Petrus etiam Martyr in lib. contra Gardin. obiecto 84. dicit, Græcos ſemper à tranſubſtantiatione abhorruiſſe, & ex eodem Concilio Florentino id probat. Nos igitur Deo volente, facillimè demōſtrabimus in ſex Conciliis ante hoc noſtrum ſeculum fuiſſe ſub anathemate definitam veritatem tranſubſtātiationis, quorum duo ante annos quingentos celebrata ſunt. Ex quo ſequitur, ſaltem ab annis quingentis, id eſt, à tempore hæreſis Berengarianæ dogma tranſubſtantiationis ſub anathemate ſtabilitum, & ipſos etiam Græcos cum Latinis in hac re ſemper mirificè conſenſiſſe.

SECVNDO, adhibenda eſt hæc probatio, quia hoc fundamento poſito, duæ rationes colligi poterunt, cur de hac veritate dubitari non debeat. PRIMVM enim fieri nequit, vt Eccleſia vniuerſa tot ſeculis in grauiſſimo errore verſata ſit. DEINDE hoc ipſo tempore, quo hæc veritas tanquam certiſſimum dogma, atque adeò vt fidei articulus colebatur, floruerunt in Eccleſia plurimi ſanctiſſimi viri, vitæ innocentia, miraculis, aliisque diuinis donis clariſſimi, quos nulla ratio

admittit, vt & Deo amiciſſimi fuerint, & ſimul in fide grauiter errauerint.

PRIMVM igitur generale Concilium ROMANVM, ſub Nicolao II. quod celebratum eſt circa annum Dñi M. LX. Berengarium abiurâſſe coëgit illis verbis: *Ego Berengarius anathematizo eam hæreſim, de qua hactenus infamatus ſum, quæ aſtruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem ſolummodò Sacramentum, & non verum corpus, & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe.* Hæc abiuratio, & anathematizatio apertiſſimè ſignificat rem à Concilio definitam ſub anathemate fuiſſe: nec enim coguntur vlli abiurare, & anathematizare ſententias dubias, ſed eas tantùm, quæ damnantur ab Eccleſia, tãquam hæreſes exploratæ. Quod autem Concilium hoc generale, cùm iuſſit credi panem poſt conſecrationem eſſe corpus Domini, intellexerit nõ eſſe corpus, manendo panem, ſed deſinendo eſſe panem per mutationem in corpus; ac proinde definierit tranſubſtantiari panem in corpus, teſtantur tres optimi viri, qui illis temporibus vixerunt, Lantfrancus, Guitmundus, Anſelmus, quorum vnus ipſi Concilio interfuit & fortaſſe etiam duo interfuerunt.

LANTFRANCVS igitur, qui Concilio interfuit, in lib. de corp. Dom. ſic alloquitur Berengarium: *Nicolaus Papa comperiens te docere, panem vinumq́ altaris poſt conſecrationem ſine materiali mutatione in priſtinis eſſentiis remanere, cõceſſa tibi reſpondendi licentia, cùm nõ auderes pro tuæ partis defenſione aliquid reſpondere, pietate motus ad preces tuas præcepit tradi ſcripturam tibi. Eius principium eſt; Ego Berengarius, &c.* Itaque voluit Concilium (vt Lantfrancus affirmat) illa confeſſione deſtruere hæreſim, quæ aſſerit, panem non mutatum in Sacramento remanere.

GVITMVNDVS, qui eidem Concilio videtur interfuiſſe, ſic de eodem Concilio loquitur lib. 3. de corp. Dom. *Panem et vinum altaris Domini in corpus & ſanguinem Chriſti ſubſtantialiter conuerti, non ſicut delirat Berengarius, corporis et ſanguinis Domini figuras tantùm eſſe, & vmbras, aut intra ſe latentem Chriſtum tegere, vniuerſalis Eccleſiæ conſenſione roboratum eſt.* Et ibidem vtitur hoc argumento; Si quod vniuerſa Eccleſia tenet, Apoſtolicum cenſendum eſt, etiamſi nullis ſit munitum Conciliis: quantò magis illud Apoſtolicum cenſen-

cenſendum erit, quod vniuerſa Eccleſia tenet, & Conciliis roboratum eſt?

Deniq; S. ANSELMVS, qui etiam eodem tempore vixit, in epiſt. de corp. Domini, ſic ait: *Panis ſubſtantiam poſt Dominici corporis conſecrationem in altari ſupereſſe ſemper abhorruit pietas Chriſtiana, nuperq́; damnauit in Berengario Turonenſi, eiusq́; ſequacibus.* Vides igitur ab Eccleſia apertè definitum ipſo tempore Berengarij, id eſt, ante annos quingentos, non remanere ſubſtantiam panis in Euchariſtia, ac proinde definitam tranſubſtantiationem, vt Catholicam veritatem.

SECVNDVM Concilium fuit ROMANVM, ſub Gregorio VII. celebratum anno Dñi M. LXXIX. menſe Februario, vt refert Thomas VValdenſis, tomo 2. de Sacram. cap. 43. in quo alia fidei profeſſio clarior edita eſt ꝓpter fraudes varias, quibus Berẽgariani priorem illam profeſſionem editam ſub Nicolao II. deprauare ſolebant. Sic igitur habet poſterior fidei confeſſio: *Ego Berengarius, corde credo, & ore cõſiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis, & verba noſtri Redemptoris ſubſtantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricem carnem, & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.* Nihil igitur noui, ſi de re ipſa agatur, ſtatuit Concilium Lateranenſe, & multò minus Tridentinum.

TERTIVM eſt Concilium generale LATERANENSE, ſub Innocentio III. celebratum anno Domini M. CC. XV. in quo non negant aduerſarij hoc noſtrum dogma, etiã ſub nomine tranſubſtantiationis confirmatũ: ſed negant aliqui eorum, vt Kemnitius, & quidam alij, definitum ſub anathemate, atque vt decretum de fide, à quo non liceat diſſentire ſine periculo hæreſeos. At hoc nullo negotio demonſtrari poteſt. Nam initiũ capitis 1. eius Concilij ſic incipit: *Firmiter credimus, et ſimpliciter confitemur.* Ac deinde ſubnectitur integra confeſſio fidei de Trinitate, de creatione mundi, de Incarnatione Verbi, de Eccleſia & Sacramẽtis; & deinde ca. 3. de prædicta confeſſione ſic loquitur idem Concilium: *Excõmunicamus, & anathematizamus oẽm hæreſin extollẽtem ſe, aduerſus hanc ſanctã, Orthodoxam, Catholicã fidem, quam ſuperiùs expoſuimus.* Ecce igitur anathema, quod Kemnitius requirebat. Quid quod Lutherus ipſe in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. agnoſcit in cap. Firmiter, quod ex hoc Cõcilio ſumptum eſt,

tranſubſtantiationem, vt articulum fidei definitam? Quæ cùm ita ſint, Kemnitij mendacium, & temeritas non modò cum ipſo noſtro Concilio, ſed etiam cum ſuo Propheta, & Apoſtolo pugnat.

QVARTVM Cõcilium eſt ROMANVM generale, celebratum anno Domini M.CD.XIII. in quo damnati ſunt tanquã heretici articuli Ioan.VViclefi, quorum PRIMVS eſt: *Subſtãtia panis materialis, & ſimiliter ſubſtantia vini materialis manet in Sacramento altaris.* SECVNDVS eſt: *Accidentia panis non manent ſine ſubiecto in eodem Sacramento.* Huius Concilij meminit, & decretum ipſum recitat Ioan.Cochlęus lib.1. hiſt. Huſſitarum.

QVINTVM Concilium eſt CONSTANTIENSE generale, celebratum anno Domini M.CD.XIV. in cuius ſeſſ.8. confirmatur ſententia Romani Concilij, & rurſus nominatim, & ſub anathemate damnãtur articuli Ioan.VViclefi, & damnatio ipſa in fine Concilij iterum approbatur à Martino V. vero, ac legitimo ſummo Pontifice.

SEXTVM denique Concilium eſt FLORENTINVM generale, in cuius ſeſſione vlt. celebrata anno Domini M.CD. XXXIX. conſentiente vniuerſo Concilio Latinorum, & Græcorum, data eſt inſtructio Armenis de fide, & Sacramentis: in ea inſtructione ſic habemus de Euchariſtia: *Subſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur.* Ex his ergo euidenter apparet, quàm apertè & impudenter Kemnitius mentiatur.

Quod autem Petrus Martyr, & idem Kemnitius obiiciunt de Græcis, aliud eſt mendacium, & impoſtura planè digna iis hominibus, qui auctorem illum ſequuntur, qui pater mẽdacij ab ipſa veritate nominatur. Nam vt ex ipſius Concilij actis cognoſci poteſt, nunquam fuit quæſtio inter Latinos, & Græcos, an panis verè, & ſubſtantialiter mutaretur in corpus Domini, ſed quæſtio fuit, & adhuc eſt de verbis, quibus fit illa ineffabilis mutatio. Latini enim ſentiebant, vt etiam ſemper ſentient, ſolis Chriſti verbis fieri illam mutationem; Græci contrà ſentire videbantur, non ſolis Chriſti verbis, ſed quibuſdam aliis precibus ab hominibus cõpoſitis mutationem illam fieri. Hanc autem ſolam fuiſſe quæſtionem patet, tum ex ipſo Concilio prope finem, tum ex auctoribus Gręcis, qui de hac ipſa quæſtione illo tempore ſcripſerunt, qui ſunt

Beſſa-

Beſſarion Cardin. Nicenus, Nicolaus Cabaſilas, Marcus Epheſius.

Quod autem Græci nunquam abhorruerint à tranſubſtãtiatione(vt Pſeudomartyr audacter mẽtitur) colligitur PRIMO ex antiquis auctoribus ſuprà citatis, Cyrillo Hieroſolymit.Gregor.Nyſſeno,Ioan.Chryſoſtomo,Cyrillo Alexandrino,Ioan.Damaſceno, Theophylacto,& Euthymio.

SECVNDO,ex auctoribus recentioribus, Nicolao Methonenſi,Samona Gazenſi,Nicolao Cabaſila, Marco Epheſio,& Beſſarione, quorum opuſcula exſtant nuper impreſſa, qui omnes apertiſſimè confitentur mutationem iſtam, de qua loquimur.

TERTIO,ex Concilio Lateranenſi,ſub Innocentio III. ſuprà citato: ſiquidem interfuerunt Græcorum etiam Patriarchæ, & cap. 4. eius Concilij indicat Innocentius eo tempore Græcos ad obedientiam Romanæ Eccleſiæ rediiſſe.

QVARTO, ex Concilio Florentino. Nam in inſtructione Armenorum diſertis verbis ponitur hæc mutatio ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti.Conſenſiſſe autem in eam inſtructionem etiam Græcos,patet ex initio,& fine illius inſtructionis; initiò enim dicitur facta ſacro approbante Concilio, & in fine dicitur data in publica Synodali ſeſſione.

QVINTO,patet ex eo,quod cùm Græci tẽpore Leonis IX. & deinceps multa obiecerint Latinis,ob quæ ab illis diſſentire ſe dicerent: nunquam tamen hoc obiecerunt de mutatione panis in corpus Chriſti, quam ab Eccleſia Latina doceri, vt dogma fidei, ignorare non poterant.

SEXTO, denique patet ex cenſura Orientalium ad Auguſtanam Confeſſionem: diuina enim prouidentia factum eſt, vt Lutherani ad ſuam ipſorum ſempiternam cõfuſionem, iudices facerent controuerſiarum,quas nobiſcum habent, inimicos noſtros.Itaq; miſerunt Auguſtanam Confeſſionem ad Patriarchã Conſtantinopolitanum, qui cẽſuram remiſit pro approbatione, & cùm in aliis articulis eos reprehendit,tùm potiſſimùm in artic.10.qui eſt de cœna Domini. Sic eñ habetur in ea cenſura,cap.10.*Multa in hac parte de vobis*(Lutheranis Confeſſioniſtis)*referuntur; quæ nobis nullo pacto probari poſſunt. Eccleſiæ igitur ſanctæ illud iudicium eſt. In ſacra Cœna poſt cõſecrationem,& benedictionem,panem in illud ipſum corpus Ieſu Chriſti,vinum autem in illum ſanguinem virtute*

Spiritus ſancti tranſire, ac immutari. Et paulò infrà dicunt; Corpus Chriſti non deſcēdere de cœlo, vt in Euchariſtia præſens adſit, ſed fieri præſens per tranſmutationem, & trāſitionem panis in corpus. Et paulò pòſt dicunt; Sub ſpeciebus panis, verum corpus Domini contineri. Deſinat igitur Pſeudomartyr dicere, Græcos ſemper à tranſubſtantiatione abhorruiſſe: deſinat etiam Kemnitius mentiri, Græcos in Concilio Florentino admittere noluiſſe mutationem iſtam panis in corpus Domini. Ecce enim inimici noſtri ſunt iudices; ipſi ſunt, qui & Caluiniſtas reprehendunt, quòd ſolum ſignum corporis Domini in Euchariſtia agnoſcant, & ſimul Confeſſioniſtas arguunt, quòd verum corpus Domini, ſed ſine panis mutatione in eodem Sacramento confiteantur.

CAPVT XXII.

Probatur eadem veritas ex conuenientia rationis.

NVNC VLTIMO probanda eſt eadem veritas ex congruentia ſecundum rationem. Nam poſito quod Deus voluerit, Corpus Chriſti, verè ac realiter communicari fidelibus manducandum, vt Lutherani (cum quibus nunc diſputamus) concedunt: ratio profectò indicat omninò conueniens fuiſſe, vt non ſolùm in pane & vino, qui eſt cibus & potus communiſſimus & optimus, id fieret, ſed etiam vt ſubſtantia panis recederet, & accidentia remanerent.

Ac PRIMVM congruum fuiſſe, vt ſubſtantia panis abeſſet, probatur his rationibus. PRIMA ratio eſt, quia corpus Domini, vt ſuprà diximus, manet ſub accidentibus panis, non vt in vaſe, aut in loco, ſed planè ad eum modum, quo ſubſtantia panis manet ſub accidētibus ſuis, excepta informatione: nam ideò ex natura rei mouetur ad mōtum accidentium, & deſinit eſſe Sacramentaliter ad accidentium illorum deſitionem. Quod ſi cum corpore Domini maneret ſubſtātia panis, tunc duæ ſubſtantiæ haberent ordinem ad eadem accidentia, & ab iiſdem accidentibus, tanquam externis ſignis demonſtrarentur. Et quia ſubſtantia panis informaretur illis accidentibus, non autem corpus Chriſti; primarius ordo ad illa accidentia eſſet ſubſtantiæ panis, ſecundarius autem corporis Chriſti, &

conſe-

conſequenter ipſa accidentia per ſe primò demonſtrarent, & ſignificarent panem, ſecundariò autem corpus Chriſti: quod ſanè abſurdum eſſet. Nam ſi quis peteret, quid ſit quod eſt in altari, oporteret reſpondere; Eſt panis triticeus, & etiam corpus Chriſti: & ſi quis quæreret, quid ſignificant illa accidentia, reſpondendum eſſet, ſubſtantiam panis illic eſſe, & ſimul corpus Chriſti: & ſi alius interrogaret; Quid frangit Sacerdos, & communicantibus tanta religione diſtribuit? diceremus, panem triticeũ, & ſimul corpus Chriſti. Profectò igitur multò cõuenientius fuit vt ſolum Chriſti corpus ad illa accidentia ordinem haberet, & illa ſoli Chriſti corpori deſeruirent.

SECVNDA ratio eſt ob venerationem Sacramenti. Nam ſi vnà cum corpore Domini ſubſtantia panis ſub iiſdem accidentibus contineretur, periculum eſſet, ne ſimpliciores adorarent panem: illi enim nõ diſtinguunt, ſed ſimpliciter adorant, quod ſub illis ſpeciebus continetur.

TERTIA ratio eſt ob dignitatem; quia non videtur rationi conſentaneum, vt ſimul maneant cibus ventris, & cibus mentis, panis terrenus, & panis cœleſtis.

QVARTA ratio eſt, quia ſi panis ſubſtantia adeſſet, non poſſet corpus Domini ſumi, quin ſolueretur ieiuniũ: ex quo ſequeretur, vt nemo poſſet eodem die ſæpius communicare; ſiquidem ex decreto Apoſtolorum, teſte Auguſtino in epiſt. 118. cap. 6. non niſi à ieiunis corpus Domini ritè ſumi poteſt. Et tamen conſtat ante M. annos fuiſſe in Eccleſia morem, vt Sacerdotes ter ſacra celebrarent in die Natalis Dñi, vt patet ex Gregorio, homil. 8. in Euãgelia, & prętere a extra eum diem certis de cauſſis permittũt canones, vt vnus preſbyter ſæpius eodem die ſacrum faciat & corpus Domini ſumat.

IAM verò congruum fuiſſe, immò etiam neceſſarium, vt panis accidentia maneant, multis rationibus probari poteſt; quæ notandę ſunt, quoniam & Lutherus, & Petrus Martyr, & Kemnitius, & alij mirantur, cur ſicut dicimus, panem tranſubſtantiari, non etiam dicamus tranſaccidentari.

PRIMA igitur ratio eſt, quia ſi etiam accidentia abeſſent, nullum eſſet in Euchariſtia ſignum ſenſibile; proinde nullum eſſet Sacramentum. SECVNDA, quia non poſſet vllo modo vera eſſe Domini ſentẽtia: *Hoc eſt corpus meum*, ſi ita mutaretur totum in totum, vt nihil in vtroq; termino communeremaneret. TERTIA, quia hoc modo maius eſt meritũ fidei.

Qvarta, quia horror eſſet humanam carnem in propria ſpecie manducare.

Quam rationem oppugnandam ſumpſit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum multis in locis, ſed maximè parte 3. Primo, quoniam etſi Chriſti caro velatur ſpeciebus panis, tamen nõ propterea aſſatur, ſed adhuc remanet cruda, ac per hoc non tollitur horror. Secvndo, quia maior eſt horror mentis, quàm oculorum: horret enim qui ſcit ſe occidendũ, etiamſi oculis non videat gladium. Et certè magis horreret quis, ſi deberet comedere artocream, quã ſciret ex carne humana confectam, etiamſi non videret, niſi panaceum illud tegmen; quàm ſi iuberetur comedere verum panem, ſed ad humani corporis ſimilitudinem conformatum. Tertio, quia Deus non ſolet parcere ſenſibus, quando aliquid nobis vtile eſt: vnde proponit fidelibus ſuis calicẽ paſſionis, & mortis, horroris plenum. Sed hæc facilè ſolui poſſunt.

Ad Primvm reſpondeo, per illas ſpecies panis Chriſti, carnem non aſſari, neque vllo modo coqui; tamen magis tolli horrorem, quàm ſi aſſaretur. Nam cauſſa horroris in carne humàna comedenda eſt læſio ipſius carnis: horret enim naturaliter homo veſci, & nutriri carne humana, quia horret lacerare, & deſtruere carnem ſuę ſpeciei. At ſi quis poſſet amicum ſuum totum, & integrum ſine vlla eius læſione intra pectus ſuum recipere, libentiſſimè faceret. Nam ex vehementi amore hoc deſiderari, teſtantur amplexus arctiſſimi eorum, qui ſe valde diligunt: & in hoc modo comedendi magis horret animus aſſam carnem, quàm crudam, & viuam recipere; ſiquidem nouit ſine læſione aſſari non poſſe. Iam igitur, quia in ſpecie panis ſumitur Chriſtus integer, & viuus, & ſine vlla eius læſione, & noſtra ſumma cum vtilitate, inde fit, vt animus non horreat.

Ad Secvndvm dico, maiorem eſſe horrorem mentis, quàm ſenſuum; ſed per ſpecies panis, & doctrinam fidei, tolli vtrumq; horrorem in Euchariſtia ſumenda.

Ad Tertivm dico, Deum non parcere ſenſibus, quando agitur de ſola pœna; parcere autem quando horror ſenſuum cum ſcelere cõiungeretur: ſcelus autem eſſet, Chriſti carnem in propria ſpecie ſumere, quia deberet neceſſariò lacerari, & deſtrui. Deinde in hoc Sacramento Deus conſolari ſuos cupiebat,

piebat,non affligere:vnde debuit in hac re tollere horrorem, etiamſi in aliis rebus aliquando non tollat.

ADDE,quòd hęc ratio ſumpta ab horrore,non eſt ſolius S. Thomæ,& Scholaſticorum, ſed multorum veterum Patrum; Ambroſij lib.4.de Sacramentis, cap.4.& lib.6.cap.1. Cyrilli in epiſtol.ad Caloſyrium; Gregorij apud Paulum Diaconum in eius vita; Damaſceni li.4.cap.14.Theophylacti in cap.6.Ioan. & Auguſtini apud Gratianum,de conſecr.diſt.2.can.Vtrum.

CAPVT XXIII.

Refelluntur Kemnitij obiectiones.

SVPEREST,vt ad ea reſpondeamus, quæ aduerſarij contra tranſubſtantiationem obiiciunt. Ac PRIMVM ſoluam argumenta Kemnitij: ipſe enim omnia collegit, quæ Lutherus in lib. de captiuit. Babylon.cap.1. & Caluinus in lib.4. Inſtit.cap.17.§.13.14. & 15. contra tranſubſtantiationem ſcripſerunt. DEINDE ſoluam argumenta Petri Martyris, qui multa noua addidit ad ſuperiora.

Igitur Kemnitius Lutherum & Caluinum ſequutus, PRIMO loco proponit argumentum à nomine tranſubſtantiationis. Sed obiiciunt Lutherus, Caluinus, Petrus Martyr,Kemnitius,&alij,quòd nomen peregrinum & barbarum tranſubſtantiationis,Concilium hoc inuenerit,quod ſignum eſt nouæ,peregrinæ, & barbaræ ſententiæ.

Reſpondeo PRIMO,ſtultum eſſe,cùm de re conſtet,litigare de nomine:de re autem ita conſtat, vt nõ poſſit magis conſtare. Nam Patres,vt ſuprà vidimus,dixerunt panem ſubſtantialiter conuerti in carnem Chriſti, manentibus tamen accidentibus panis:&Hugo dixit,ſubſtantiam in ſubſtantiam ire; & Guitmundus,Algerus,Petrus Cluniacenſis ante hoc Concilium ex profeſſo diſputârunt,mutari ſubſtantiam panis,accidentibus non mutatis, quæ actio non poteſt vno verbo ſignificari,niſi dicamus tranſubſtantiari.

SECVNDO, licuit Concilio Nicęno in ipſo Symbolo ponere nomen ὁμοούσιος, & Concilio Epheſino nomen θεοτόκος; maiori igitur ratione licuit Concilio Lateranenſi in confeſſione fidei nomen tranſubſtantiationis ponere. Nam in Concilio Nicæno CCC.XVIII. Epiſcopi fuerunt, in

Epheſino CC. at in Lateranenſi Epiſcopi ſuprà CD. & Patres in vniuerſum pluſquam M. DEINDE ante Nicænum, & Epheſinum Concilium pauca teſtimonia veterum exſtabant de reipſa: at ante Lateranenſe innumerabilia. NEQVE obſtat, quod nomen ὁμοούσιος, non fuerit primò inuentũ in Concilio Nicæno, vt nos oſtendimus in 2. libro de Chriſto, cap. 1. nam ſatis eſt, quod in eodem Concilio fuerit publicè ab Eccleſia receptum, & ſtabilitum, vt Auguſtinus affirmat libro 3. contra Maximinum, cap. 14. PRAETEREA, ante Nicænum Concilium non exſtabat vnum aliquod nomen æquiualens nomini ὁμοούσιος: at ante Concilium Laterañeſe exſtabant multa nomina æquiualentia nomini tranſubſtantiationis. Nam Patres paſſim vocant conuerſionem, & tranſmutationem, & Theophylactus in cap. 14. Mar. vocat tranſelementationem, quæ certè vox nihil minus ſignificat, quàm tranſubſtantiatio: nam tranſelementatio ſignificat mutationem totius rei vſque ad prima elementa, id eſt, vſque ad ipſam materiam, quæ ab Ariſtotele elementũ vocatur. DENIQVE, ſi mutatio ſolius formæ rectè dicitur à Græcis μεταμόρφωσις, & à Latinis transformatio, & mutatio externæ figuræ dicitur transfiguratio etiam in Euangelio, cur mutatio ſubſtantiæ non poterit rectè dici tranſubſtantiatio?

DEINDE proponit argumentum negatiuum hoc modo: *Veriſſimum eſt illud axioma: nihil pro articulo fidei Eccleſiæ proponendum eſſe, quod nõ ex manifeſtis, certis, & firmis Scripturæ teſtimoniis apertè oſtendi, & probari poteſt. Sed tranſubſtantiatio ab Andradio* (vno videlicet ex Catholicis Doctoribus) *collocatur inter illas res, quæ nullis Scripturæ ſacræ teſtimoniis apertè definitæ, & explicatæ ſunt: Scotus item, Cameracenſis, & alij diſertè fatentur, nec verbis Scripturæ, nec ſymbolis fidei, nec veterum ſententiis cogi nos ad dogma tranſubſtantiationis.*

RESPONDEO ad ſingulas partes argumẽti. Axioma Kemnitij falſiſſimum eſt: Nam ſi nihil pro articulo fidei proponendum eſt, quod non ex manifeſtis Scripturis probari poſſit; certè pro articulo fidei proponi non poterit, quod libri Euangeliſtarum, & epiſtolæ Pauli ſint Scripturæ diuinæ: id enim ex nulla Scriptura, ſed ex traditione ſola probari poteſt. Remoto autem ab articulis fidei, quod libri illi ſint Scripturæ

diuinæ,

diuinæ, ſimul concident omnes alij articuli, qui ex Scripturis illis probantur: axioma igitur Kemnitij vniuerſam fidem deſtruit.

Quod autẽ ex Andradio, & Scoto, atq; Cameracenſi Kemnitius refert, mala fide, vt ei ſolenne eſt, refert. Nam ANDRADIVS in lib. de Cœna Domini, non dicit abſolutè tranſubſtantiationem in his rebus numerari, quæ ex Scripturis probari nequeunt; ſed ex hypotheſi loquitur, ac dicit: *Etiamſi trãſubſtantiatio ex manifeſtis Scripturis, vt tu,* inquit, *arbitraris, probari non poſſet, tamen furor eſſet, in iis rebus, quæ ex certis locis Scripturarum, nec probari, nec refelli poſſent, velle ſuo iudicio potiùs, quàm toti Eccleſiæ credere.* Itaque Kemnitius ex hypothetica Andradij ſententia, abſolutam fecit, vt calumniandi occaſionem haberet: qua ratione poſſet etiam dicere, Chriſtum eſſe mendacem, idq; probare ex ipſius Chriſti teſtimonio, qui dixit, Ioan. 8. *Si dixero, quia non noui eum, ero ſimilis vobis mendax.*

Vbi etiam obiter NOTANDA eſt alia impoſtura Kemnitij contra eundem Andradium. Sic enim Kemnitius loquitur loco citato: *Andradius meus texit tale argumentum; Scriptura affirmat non eſſe apud Deum impoſſibile omne verbum: ergo credenda eſt tranſubſtantiatio, etſi naturæ vires, ac modum ſuperet.* ac deinde argumentum ineptum facilè eludit. SED nunquam Andradio venit in mentem, vt tale argumentum faceret: nec enim ex omnipotentia probat tranſubſtantiationem fieri, ſed non eſſe impoſſibilem. Legatur locus Andradij, & per ſe mendacium cadet.

Non diſſimili arte in Scoto, & Cameracenſi Kemnitius ludit: Scotus enim in 4. diſt. 11. q. 3. quem ſequitur Cameracenſis, tria dicit. PRIMO, potuiſſe Deũ efficere, vt in Sacramento verè adeſſet corpus Chriſti cum pane; & ſi hoc feciſſet, myſterium futurum fuiſſe facilius, & minus miraculorum in ſe continẽs. Quod quidem aliqui negant, alij concedunt: ſed res ad fidem non pertinet, neq; de eo eſt nobis cum hęreticis controuerſia.

SECVNDO dicit, non exſtare locum vllum Scripturæ tam expreſſum, vt ſine Eccleſiæ declaratione euidẽter cogat tranſubſtantiationem admittere. Atque id non eſt omninò improbabile. Nam etiamſi Scriptura, quam nos ſuprà adduximus, videatur nobis tam clara, vt poſſit cogere hominem non proteruum: tamen an ita ſit, meritò dubitari poteſt, cùm homi-

homines doctiſſimi,& acutiſſimi,qualis inprimis Scotus fuit, contrarium ſentiant.

TERTIO addit,quia Eccleſia Catholica in generali Concilio Scripturam declarauit, ex Scriptura ſic declarata manifeſtè probari tranſubſtantiationem. Non enim poteſt non eſſe verus Scripturæ ſenſus, quem is tradit, qui Scripturam condidit: idem autem Spiritus ſanctus eſt, qui & Scripturam dictauit Apoſtolis,& Prophetis,& qui eam per Eccleſiam declarauit.Vtinam modum iſtum loquendi Scoti Kemnitius,& ceteri Lutherani imitarentur;nulla enim controuerſia remaneret.

VNVM tamen addit Scotus, quod minimè probandum eſt; ante Lateranenſe Concilium non fuiſſe dogma fidei tranſubſtantiationem:id enim ille dixit,quia non legerat Concilium Romanum ſub Gregorio VII.neq; conſenſum illum Patrum, quem nos ſuprà adduximus.

hoc non est verum sed est calumnia

Ad argumentum igitur Kemnitij RESPONDEO, dogma tranſubſtantiationis ad fidem Catholicam pertinere, quia colligitur ex Scriptura diuina, ſecũdum applicationem communem Patrum, & iuxta declarationem Eccleſiæ in Conciliis generalibus.

TERTIVM argumentum ſumit Kemnitius ex illis Scripturis,quæ Euchariſtiam panem appellant:ſiquidem ante benedictionem vocatur panis,Matth.26. *Accepit panem*.& de ipſo quod accepit,ait:*Hoc eſt corpus meum*.Et ne dubium eſſe poſſet,an particula demonſtratiua denotaret id, quod acceperat Dominus: Lucas & Paulus id expreſſerunt in altera ſpecie;ſiquidem dicunt:*Accepit poculum,benedixit,dedit illis,& ait; Hoc poculum,&c.* ergo ſimplex hiſtoria cogit, vt dicamus panem eſſe corpus Domini, & poculum vini eſſe poculum ſanguinis. At quomodo poteſt panis eſſe corpus, ſi nullus ſit ibi panis? & vinum eſſe ſanguis, ſi nullum ſit ibi vinum? Deinde poſt benedictionem in ipſo vſu Paulus Euchariſtiam 1.Cor. 10.& 11.quinquies panem appellat: *Panis quem frangimus. De vno pane participamus. Quoties manducabitis panem hunc. Qui manducauerit hunc panem indignè. Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.* Ergo verus panis eſt in Euchariſtia,non autem ſpectrum panis, id eſt, accidentia ſine ſubſtantia: *Hæc argumenta,* inquit Kemnitius, *ſunt perſpicua,firma & valdè vrgentia.*

RESPON-

RESPONDEO, quòd pronomen, *Hoc*, non demonſtret panem materialem, ſatis apertè demonſtrauimus in 1.lib.cap. 10.& 11.neq; opus eſt illa repetere, quia quod pronomen, *Hoc*, demonſtret panem materialem, vtile eſt Caluiniſtis, contra quos tunc diſſeruimus, Lutheranis autem non modò nihil prodeſt, ſed vehementer obeſt. Quare valde miror Lutheri, Kemnitij, & aliorum imprudentiam, qui tantoperè vrgent, panem demonſtrari pronomine illo: quantò enim fortius id probant, tantò ſeipſos fortius ligant, & impediunt. Nam (vt ſuprà deduxi) ſi Dominus ait; Hic panis eſt corpus meum, neceſſariò ſequitur, vt aut falſa ſit Domini ſententia, ſi nimirum propriè panis materialis dicatur eſſe corpus Domini, quod apertè implicat contradictionem: aut panis ſit corpus non propriè, ſed figuratè, quod volunt Caluiniſtæ: aut denique panis non manens panis, ſed benedictione mutatus ſit in corpus Domini, quæ eſt ſententia Eccleſiæ Catholicæ, & veriſſima.

Ad illas ergo argutias: *Si panis eſt corpus Domini; ergo panis manet*, RESPONDEO, falſum eſſe, panem eſſe corpus Domini, niſi addas, aut certè ſubintelligas, mutatum. Panis enim mutatus verè eſt corpus Domini: ſed tunc non ſequitur, debere manere panem; nam panis mutatus non eſt, ſed fuit panis. Simile eſt, ſi dicas; Homo occiſus eſt cadauer: neque enim inde colligi poteſt; ergo homo manet, ſed potiùs colligitur non manere, quia homo occiſus non eſt homo.

Quod attinet ad alteram partem argumenti de nomine panis poſt benedictionem, reſpondi etiam lib.1.cap.vlt. ſiquidem ea loca à Caluiniſtis obiiciebantur: nunc breuiter RESPONDEO, apud Paulum panem vocari poſt conſecrationem non ſpectrum, nec accidentia ſine ſubiecto, ſed verum cibum ſuperſubſtantialem, qui panis dicitur, vel quia ex pane factus eſt, vel quia figuram externam panis retinet, vel quia habet effectus, & proprietates panis, vel quia more Hebraico omnis cibus dicitur panis: ſiquidem Manna vocatur panis in Scriptura frequentiſſimè, Exod.16. Sapient.16. Pſal.77. & Ioan.6.

SED ſolutio iſta Kemnitio non ſatisfacit: dicit enim eſſe valde abſurdum in Scripturis ita ludere, vt in eodem capitulo modò panis accipiatur propriè, modò metaphoricè. Cùm ergo 1.Corint.11. panis omnium conſenſu accipiatur propriè pro pane triticeo, quando Paulus ait: *Accepit panem, & gra-*

tias

tias agens, &c. oportet etiam paulò infrà propriè accipere, quando idem ait: *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, &c.*

Respondeo, non eſt ita abſurdum, vt Kemnitius putat, in eodem capitulo variè accipere aliquam vocem, quando analogia aliqua, & ſimilitudo inter eas res inuenitur. Nam Exod. 7. Virga Aaron vocatur virga, antequã verteretur in colubrum; & rurſum in eodem capitulo vocatur virga, cùm eſſet coluber, non virga: *Deuorauit*, inquit Scriptura, *Virga Aaron virgas Magorum.*

At inſtat Kemnitius; nam Exod. 7. apertè declarata eſt conuerſio virgarum in colubros: ea autem declaratione facta, non eſt abſurdum idem nomen tribui rei ante & poſt conuerſionem. Paulus verò non declarauit tranſubſtantiationem, 1. Corinth. 11. quare ſine fundamento aſſeritur, panis nomen accipi variis modis apud Paulum.

Respondeo, aliud exemplum ex ipſo Paulo adduci poteſt, vbi nulla notatur conuerſio, & tamen idem nomen variè accipitur, 1. Corint. 10. cùm dicitur: *Panis quem frangimus*, de pane triticeo Paulus loquitur ſecundum Kemnitium; & de pane cœleſti, id eſt, de corpore Chriſti naturali ſecundum Catholicos; & tamen ibidem Paulus ait: *Vnus panis multi ſumus.* vbi non de pane triticeo, nec de corpore Chriſti naturali, ſed de Eccleſia loquitur. Adde, quòd Apoſtolus 1. Corinth. 11. ſatis apertè declarauit variam panis ſignificationem, ex mutatione facta in pane. Nam ante conſecrationem abſolutè nominauit panem, dicens: *Accepit panem*; poſt conſecrationem autem, ſemper addidit pronomen, quo indicaretur ſermonem eſſe de pane conſecrato, & mutato; ait enim: *Quotieſcunque manducabitis panem hunc*, id eſt, panem ſic benedictum, & conſecratum, & proinde mutatum in aliam ſubſtantiam. Adde, quòd de pane non mutato falſum eſſet, quod Paulus dicit: *Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat*, &, *reus erit corporis*, &, *non diiudicans corpus Domini.*

Qvartvm argumentum Kemnitius ſumit à ratione Sacramenti. Nam ſecundum Scripturas Euchariſtia Sacramentum eſt ſicut Baptiſmus. At ſi deſit ſubſtantia panis, tollitur ratio Sacramenti; ergo non eſt Scripturis conformis iſta tranſubſtantiatio. Aſſumptio probatur. Primo, in Sacramento requiritur, vt ſint duæ res, materia, & forma; res terrena,

rena, & cœleſtis: verbum enim accedens ad elementum, non annihilat elementum, ſed facit Sacramentum. At tranſubſtantiatio tollit materiam,& rem terrenam,& annihilat elementum.

SECVNDO, Sacramenta ſunt inſtituta ad confirmandam fidem rerum inuiſibilium per ſigna viſibilia:ideò enim abluimur in Baptiſmo, vt credamus nos ita verè, & certò interius lauari per gratiam, vt exterius lauamur per aquam, & eodem modo panem manducamus in Euchariſtia, vt credamus nos ita verè, & certò accipere corpus Domini, vt accipimus panem externum. Sed ſi ille non eſt panis,ſed ſpectrum panis,& ludificamur, ac decipimur in ſymbolo externo; quomodo fides rerum cœleſtium confirmabitur?

TERTIO, debet eſſe analogia inter Sacramenta, & rem cuius Sacramenta ſunt,iuxta Auguſtinum in epiſt.23. Duplex autem analogia eſt in Sacramento Euchariſtiæ. VNA, quòd ſicut panis materialis alit, & ſuſtentat corpus animale; ita corpus Chriſti eſt cibus nutriens, & ſuſtentans nouum, & internum hominem. ALTERA, quòd ſicut panis triticeus eſt quædam ſubſtantia ex multis granis coacta; ita vnum corpus efficiuntur, qui de vno illo pane Euchariſtiæ participant. Quæ ſignificationes omnes intercidunt, ſi ſubſtantia panis tollitur.

RESPONDEO; Subſtantia panis non pertinet vllo modo ad rationem Sacramenti Euchariſtiæ, ſed ſola accidentia externa,vt ſuprà oſtendimus lib.2.cap.9. Sacramentum enim eſt ſignum ſenſibile, cui per accidens eſt, vt habeat ſubſtantiam annexam, vel non habeat.

Ad PRIMAM probationem dico,rem terrenam in Euchariſtia eſſe ſpecies illas ſenſibiles, quæ terrenis ſenſibus percipiuntur, materiam autem, ex qua Sacramentum conficitur, dico eſſe verum panem triticeum;qui in Sacramēto iam confecto remanet, quatenus opus eſt, id eſt, remanet quantum ad id, quo Sacramentum, id eſt, ſignum ſenſibile eſt. Porrò verbum ad elementum accedens,non annihilat elementum, ſed tamen mutat eo modo,quo opus eſt,vt fiat hoc magnum, & mirabile Sacramentum. Quod autem nulla ſit in hac mutatione annihilatio, & ſuprà breuiter docuimus,& infrà iterum docebimus in ſolutione argumentorum Petri Martyris.

Ad Secvndam probationem dico, ad fidem confirmandam rerum inuiſibilium, ſatis eſſe ſi externum ſignum verè percipiatur, etiamſi non ſequatur effectus eius ſigni, vt eſt res naturalis. Explico: in Baptiſmo aſpergimur aqua, ad ſignificandam internam lotionem animę, & tamen non eſt opus, vt reipſa ſordes corporis aqua illa purgentur, ſed ſatis eſt ſi leuiter ab illa aqua contingamur. Non enim aſpergimur, vt lauemus corpus, ſed ſolùm gratia ſignificationis; & ideò ſatis eſt ſi ita ab aqua attingamur, vt eſt ſignum internæ ablutionis. Sic igitur in Euchariſtia, quia non ſumimus cibum corporalem, vt caro inde nutriatur, & pingueſcat; ſed ſolùm gratia ſignificandæ internæ refectionis, ideò ſatis eſt, ſi verè corporali ore ſumamus panem, quatenus ſignificare poteſt. Significat autem panis ratione accidentium, quæ ſola ſunt ſigna ſenſibilia; itaque ſatis eſt, ſi panis ſumatur, quoad accidentia. Neque eſt hîc vlla ludificatio, quia nôrunt fideles, ſe non ſumere panem illum, niſi cauſſa ſigni; ſignum autem veriſſimum, & veriſſimè ſumunt. Adde, quòd etiam aduerſarij id fateri coguntur. Nam ſi fortè detur alicui ab ipſis tam exigua particula panis conſecrati, vt non ſufficiat ad hominem alendum corporaliter; vel detur magna quidem portio, ſed homo qui recipit, & virium debilitate, & graui morbo nutriri nequeat: non propterea negabunt verum Sacramentum ab illo fuiſſe acceptum; non igitur eſt opus vt cibus ille nutriat, ſed tantùm vt ſit nutritionis ſignum. Adde Vltimo, quòd etiam ſpecies Sacramenti nutrirent, ſi in magna copia ſumerentur: ſicut enim diuino miraculo manent ſine ſubiecto, ita etiam nutriunt, vt Theologi docent.

Ad Tertiam probationem; analogiam inter panem, & Chriſtum non requirere, vt panis verè nutriat, & ex multis granis conſtet, ſed ſatis eſſe, ſi naturaliter repræſentet eam rem, quæ verè nutrit, & ex multis granis conſtat. Nam Spiritus ſanctus apparuit in ſpecie columbæ ob analogiam inter columbam, & Spiritum ſanctum; & tamen non fuit opus, vt illa columba eſſet vera columba, quoad ſubſtantiam, ſed ſatis fuit, vt ſpeciem exteriorem columbæ haberet. Et ſerpens æneus Chriſtum repræſentauit ob analogiam inter ſerpentem, & Chriſtum; & tamen non fuit ille verus ſerpens, quoad ſubſtantiam.

Vltimo ex Patribus multa collegit Kemnitius contra tranſub-

tranſubſtantiationem,ſed ea omnia explicata ſunt à nobis in 2. libro: nam illa eadem adferebãtur etiam à Caluiniſtis contra veritatem corporis Domini in Euchariſtia. Vide quę diximus de teſtimoniis Irenæi, Ambroſij, Theodoreti, Gelaſij, & Iſichij. Horum enim duntaxat teſtimonia adducit, & cùm nihil noui adferat, fruſtrà in eorum confutatione immoraremur.

CAPVT XXIV.

Refelluntur obiectiones Petri Martyris.

PETRVS Martyr in lib. contra Stephanum Gardinerum multa argumenta, vel proponit, vel ab aliis antea propoſita confirmat contra tranſubſtantiationem: ſed ex iis multa, quæ ex verbo Dei, vel ex Patribus ſumuntur, ſuprà à nobis refutata ſunt. Nunc iis omiſſis, reliqua perſequemur.

PRIMVM argumentum habetur obiectione 13. cui argumento ad marginem libri hoc elogium adſcripſit: *NOTA Vtile argumentum.* Sic igitur argumentatur: *Sicut Dominus Ioan. 6. de ſe dixit, Ego ſum panis; ita Matth. 26. de pane dixit, Hoc eſt corpus meum. Sed cùm ait, Ego ſum panis; non ſe mutauit in panem: ergo cùm ait, Hoc eſt corpus meum; non mutauit panem in corpus ſuum.*

RESPONDEO; Non ſunt omninò ſimiles illæ duæ ſententiæ. Nam cùm Dominus ait: *Ego ſum panis*, non loquebatur de pane triticeo, ſed de pane cœleſti; nunquam enim dixit abſolutè: *Ego ſum panis*, ſed, *Ego ſum panis viuus*, aut *panis vita*, aut aliquid huiuſmodi. Quare non fuit opus vlla mutatione, vt illæ ſententiæ veræ eſſent, cùm pro eodem Chriſto ſupponerent, tam pronomen, *ego*, quàm nomen *panis*. At cùm idem Dominus ait: *Hoc eſt corpus meum*; ex aduerſariorum ſententia, illud, *Hoc*, demonſtrabat panem triticeum; ex ſententia autem Catholicorum demonſtrabat id, quod continebatur ſub triticei panis ſpeciebus. Itaq; ex ſententia aduerſariorum, ſenſus erat, Hic panis triticeus eſt corpus meum; quæ ſententia non poteſt eſſe vera, niſi panis mutetur in corpus Domini, vt ſuprà oſtendimus. Ex ſententia etiam Catholicorum non poteſt eſſe verum illud Domini pronunciatum, niſi fiat mutatio panis in corpus; non enim ante mutationem, id quod ſub ſpeciebus illis continetur, eſt corpus Domini, ſed panis

triticei ſubſtantia. Quare in illo vtili argumento maior propoſitio eſt falſa, ſi illud, *ſicut*, dicat ſimilitudinem propoſitionum: ſi autem ita accipiatur illud, *ſicut*, vt ſolùm ſignificet eiuſdem Chriſti eſſe vtramq; ſententiam; tunc maior propoſitio eſt vera, ſed conſequentia eſt mala, quia in alio ſenſu Dominus vnum dixit, & in alio ſenſu aliud.

SECVNDVM argumentum in obiectione 14. *Tranſubſtantiatio aperit feneſtram Marcioni, Valentino, Eutycheti; aliisq; hæreticis, qui Chriſti corpus phantaſticum eſſe dicebant; nam ſi ſubſtantia corporis eius inuiſibiliter volitat per innumera loca, & modò hic incipit eſſe, modò illic, quis non ſuſpicetur eſſe phantaſma?*

TERTIVM argumentum eſt ibidem: *Non poteſt panis totaliter deſinere eſſe, quin annihiletur. At quod annihilatur, non poteſt conuerti, vel tranſire in aliam ſubſtantiam, & proinde nec tranſubſtantiari, niſi vocabulis abuti velimus; ergo eſt impoſsibilis tranſubſtantiatio, qualis à Catholicis ponitur.* Probat PRIMAM propoſitionem: nam panis erat aliquid, & iam eſt nihil; ergo eſt annihilatum. Quod autem ſit nihil, probat, quia nuſquam eſt, nullus eſt, nulla pars eius remanet. Nec poteſt reſponderi non annihilari, quia ſuccedit ei res nobilior; nam quando cibus in ſtomacho vertitur in carnem humanam, ſuccedit ei res nobilior, & tamen dicitur ſimpliciter corrumpi. Probat autem SECVNDAM propoſitionem; quia conuerti, vel tranſire vnum in aliud, ſignificat, ſi propriè loquendum ſit, vnum & idem manere ſub vtroque termino: alioqui non tranſit, ſed reſilit, vel recedit vnum ab alio, ſi vno veniente alterum cedit. Et quia hoc argumentum videtur Petro Martyri inſolubile, ita loquitur nobiſcum: *Si ageretis cum belluis, non deberetis audere tam* ἀσύστατα, *& monſtroſa loqui. Gratia ſit Deo, qui tam manifeſtè perdit ſapientiam ſapientium, & intelligentiam intelligentium reiicit. Ipſe nouit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt. Hoc quoq; tempore ad noſtram inſtitutionem non dedignatur comprehendere ſapientes in aſtutia ipſorum.* Hæc ille.

Caluinus quoque lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 14. contendit, Catholicos non ponere veram conuerſionem, ſed annihilationem panis. Quod idem aſſerit Kemnitius loco notato: & ante eos Ioannes VViclefus apud Thomam VValdenſem, tomo 2. cap. 68. vbi etiam deducebat Chriſtum eſſe Deum malum

Mani-

Manichæorum, ſi vera ſit tranſubſtantiatio, quia annihilabit res bonas à Deo creatas.

RESPONDEO; Argumentum de phantaſmate Marcioniſtarũ, verum phantaſma mihi eſſe videtur: habet enim faciem quandam argumenti, ſed verum argumentum non eſt, cùm nihil concludat pro aduerſario. Nam phantaſmata, ſeu phãtaſtica corpora, quale eſſe putabant Chriſti corpus Marcioniſtę, Manichæi, Eutychiani, videntur eſſe vera corpora, ſi externis oculis conſiderentur, & tamen reipſa non ſunt vera. At corpus Chriſti in Euchariſtia ex Catholicorum ſententia non videtur oculis externis eſſe verum corpus, & tamen reipſa eſt. Itaque habet corpus Chriſti in Euchariſtia contrarias conditiones iis, quæ conueniunt corpori phantaſticó. Quare argumentum aduerſarij concludit contrarium eius, quod ipſe volebat.

Ad ALTERVM ex iis, quæ ſuprà diximus cap. 18. patet ſolutio: ſed ne Martyr nimium glorietur, reſpondebo ad ſingulas partes argumenti ipſius. Nego igitur panem annihilari, atq; aſſero veriſſimè conuerti. Ad illam probationem: *Panis aliquid erat, & nunc nihil eſt, nullus eſt, nuſquam eſt, &c.* RESPONDEO, nõ propterea eſſe annihilatum. Nam etiamſi panis nihil ſit, tamen id in quod ipſe conuerſus eſt, non eſt nihil, nec nullum, nec nuſquã. Non enim dicitur annihilari quod manet nihil in ſe, ſed quod terminatur in nihil, ita vt terminus actionis, qua ipſum deſinit eſſe, nihil ſit: alioqui aqua, quæ à Domino verſa eſt in vinum, annihilata fuiſſet; nam poſt conuerſionem nihil fuit, nulla fuit, & nuſquam fuit. Neq; obſtat quod fortè materia manſerit: nam materia non eſt aqua: & præterea ſaltem forma ſubſtantialis aquæ, & multa eius accidentia annihilata fuiſſent, quia nihil omninò eorum manſit.

Ad exemplum de cibo, qui in ſtomacho corrumpi dicitur, etiamſi ſuccedat ei res alia nobilior, RESPONDEO propriè loquendo, cùm ſuccedit res nobilior, tota illa actio generatio dicitur, non corruptio, ſicut è contrario, cùm ſuccedit res ignobilior, corruptio dicitur, non generatio. Quia tamen reuera vbicunque eſt generatio vnius, ibi eſt corruptio alterius, admitto cibum verè corrumpi, vt caro humana generetur, & eodem modo admitto panem per conſecrationem interire, vt ei ſuccedat corpus Chriſti: ſed aliud eſt corrumpi, & interire, aliud annihilari. Corrumpitur enim, ſiue interit,

 quid-

quidquid deſinit eſſe: at non annihilatur, niſi quod ita deſinit eſſe, vt nihil ei ſuccedat, ita vt eius deſitio terminetur ad nihil. Itaq; cibus corrumpitur quidem, quia deſinit eſſe, ſed nō annihilatur, quia non deſinit in nihil, ſed in carnem humanam.

Quantum autem ad ALTERAM propoſitionem argumēti Petri Martyris. RESPONDEO, aliud eſſe tranſire de vno ad aliud, aliud tranſire vnum in aliud. Cùm enim dicimus tranſiuiſſe aliquid de vno ad aliud, tunc ſignificamus permanentiā eiuſdem rei in vtroque termino: & hoc modo quando vnum ſic cedit alteri venienti, vt migret ad aliud, dicitur reſilire, ſeu recedere, & tranſire ab illo, cui cedit, non autem in illud tranſire. At verò, cùm dicimus, vnum tranſire in aliud, tunc non ſignificamus permanentiam eiuſdem rei in vtroque termino, ſed ſignificamus deſitionem vnius rei, & inchoationem alterius. Sic dicimus vſitatiſſimè noctem conuerti, ſeu tranſire in diem per ortum ſolis, & diem in noctem per ſolis occaſum; ligna in ignem per combuſtionem; cibum in hominem per nutritionem; & elementa in inuicem per mutuum conflictum; atque hoc modo dicimus panem conuerti, ſeu tranſire in corpus Chriſti; non autem aliquid tertium de pane tranſire ad corpus Chriſti. Hinc igitur patet, quàm inepta, & frigida fuerit Pſeudomartyris gloriatio.

QVARTVM argumentum habetur obiectione 59. vbi ex confeſſione Berẽgarij, quæ habetur can. Ego Berengarius, de conſecrat. diſt. 2. argumentum ſumit. Nam in ea confeſſione, quæ à Concilio Romano approbata fuit, habetur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, poſt conſecrationem eſſe non ſolùm Sacramentum, ſed etiam verum corpus, & ſanguinem Domini, & ſenſualiter, & in veritate ſacerdotum manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ex qua confeſſione apertè colligitur, panem verum eſſe in Euchariſtia, & eum ſenſualiter tractari, frangi, atteri: neque enim iſta de Chriſti carne dici poſſunt ſine ingenti blaſphemia.

Idem argumentum antea fecerat Ioannes VViclefus apud Thomam VValdenſem, tomo 2. cap. 42. & 43. obiiciebat enim VViclefus, Eccleſiam tẽpore Innocentij III. defeciſſe ab Eccleſia, quæ fuit tempore Nicolai II. quòd illa negauerit ſubſtantiam panis manere in Euchariſtia, cuius contrarium poſuerat iſta in abiuratione Berengarij. Caluinus etiam libro 4. Inſtit. cap. 17. §. 12. & alij tum Lutherani, tum Caluiniſtę iſtam confeſ-

confeſſionem Berengarij aut contra nos obiiciunt, aut eam vt monſtroſam irrident. Et deniq; primus omnium Berengarius (teſte Lantfranco in libro de corpore Domini) poſt illam abiurationem periurus cœpit obiicere fidelibus, ex illa confeſſione colligi poſſe verum panem eſſe in Euchariſtia: *Sicut enim qui dicit, Chriſtus eſt lapis angularis, Chriſtum non tollit, ſed ponit; ita etiam (dicebat ipſe) qui ait, Panis eſt corpus Chriſti; panem non tollit, ſed ponit.*

RESPONDEO, confeſſio illa Romani Concilij, quòd ad verba attinet, tota deſumpta eſt ex antiquis ſanctis Patribus, & ideò non poteſt reiici, vel irrideri, quin ſimul veteres ſancti Patres reiiciantur, & irrideantur. Quod autem attinet ad rem ipſam, nihil continet falſum, aut contrarium fidei, quam & antea, & poſtea Catholica Chriſti Eccleſia tenuit.

Quatuor ſunt partes eius confeſſionis. PRIMA eſt, panem poſt conſecrationem eſſe Sacramentum: & hoc nullus negat aduerſariorum, & habetur expreſsè apud Auguſtinum lib. 20. contra Fauſtum, cap. 13. vbi dicit, panem & calicem certa conſecratione fieri myſticum, alioqui eſſe alimentum refectionis, non Sacramentum religionis.

SECVNDA pars eſt, eundem panem poſt conſecratione͂ eſſe verum, & naturale Chriſti corpus: quod intelligitur de pane mutato ſubſtantialiter virtute conſecrationis, vt ſuprà cap. 21. probauimus ex Lantfranco, Guitmundo, & Anſelmo. Itaque panis conſecratus, quoad ſpecies externas, eſt Sacramentum; quoad internam ſubſtantiam, eſt verum, & naturale Chriſti corpus. Et hoc non ſolùm eſt verum quoad ſenſum, ſed etiam conforme ſententiis Patrum ſuprà citatis, cap. 20. ac præſertim S. AVGVSTINI in hom. ad infantes, apud Bedam in commen. 1. Cor. 10. vbi dicit: *Panis eſt corpus, & Vinum eſt ſanguis.*

Ad argumentum autem Berengarij, VViclefi, Petri Martyris, & aliorum, qui dicunt; Si poſt conſecrationem panis eſt corpus Domini; ergo poſt conſecrationem manet panis: reſpondit optimè Lantfrancus, omninò manere panem poſt conſecrationem, ſed panem cœleſtem, non triticeum; panis enim poſt conſecrationem eſt panis mutatus ſubſtantialiter in carnem Domini, vt ſæpe diximus.

TERTIA pars eſt, corpus Domini ſenſualiter manibus tractari, frangi, & atteri dentibus; qui modus loquendi inuenitur apertiſſimè in Patribus. CHRYSOSTOMVS homil. 83. in

Matth. *Ipſum,* inquit, *vides, ipſum tangis, ipſum comedis.* Et homil. 45. in Ioan. *Non ſe tantum videri permittit deſiderantibus, ſed & tangi, & manducari, & dentes carni ſua infigi.* Et homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Quod in cruce paſſum non eſt, id in oblatione patitur, & propter te frangi ſuſtinet, vt omnes ſatiet.* Hæc ille. Itaque Chryſoſtomus aſſerit, corpus Domini in Euchariſtia, videri, tangi, frangi, & dentes in illud infigi: qualia etiam leguntur apud Cyrillum lib. 12. in Ioan. cap. 58. & alios Patres. Senſus autem horum verborum eſt, Chriſti corpus videri, tangi, frangi, & teri mediantibus ſpeciebus panis, quæ ſolæ formaliter videntur, tanguntur, franguntur, terentur. Quomodo Luc. 8. dicebat Dominus: *Quis me tetigit?* Et rurſus: *Tetigit me aliquis.* Et tamẽ nemo ipſum, ſiue eius corpus immediatè tetigerat, ſed ſolùm mediante fimbria veſtis: & nos vſitatè dicimus; Pluuia me totum madefecit, & humectauit; etiamſi fortè ſolum pallium aſperſum fuerit aqua. Denique in Scripturis frequentiſſimè dicebantur Angeli videri, & tangi, cùm in corporibus aſſumptis viderentur, & tangerentur.

QVARTA pars eſt, contactum iſtum ſenſualem carnis Chriſti non eſſe tantùm in Sacramento, id eſt, in ſymbolo, ſed etiam in rei veritate: quæ particula addita eſt ob fraudes hæreticorum. Nam duobus modis poteſt Chriſti caro ſenſualiter videri, & tãgi, mediantibus ſpeciebus panis. VNO modo mediantibus ſpeciebus, vt ſignis quibuſdam; quomodo qui imaginem Chriſti depictam, vel ſculptam videt, & tangit; dicere poteſt ſe ſenſualiter vidiſſe, & tetigiſſe Chriſtum mediante illo ſigno: & hoc modo tantùm Chriſtum videri & tangi in Euchariſtia, negat confeſſio illa Romani Concilij. ALTERO modo mediantibus illis ſpeciebus, vt reipſa tegentibus præſentem Chriſti carnem; & hoc vult illa confeſſio, & ad hoc faciunt exempla allata de tactu Chriſti mediante veſte; & de tactu Angelorum mediante corpore aſſumpto: atq; hunc modum loquendi habet etiam CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matth. vbi ſic ait: *O, quot modò dicunt, Vellem ſpeciem eius, & formam videre.* Et ſubdit: *Ipſum igitur vides, ipſum tangis, etc.* Vbi opponit præſentiam Chriſti in Euchariſtia, præſentiæ eius in imagine, & forma ad viuum expreſſa; quod certè non faceret, ſi in Euchariſtia non haberemus Chriſtum, niſi in ſigno.

QVIN-

QVINTVM argumentum habetur obiectione 63. 64. 121. 122.123.129. Senſus falli non poſſunt circa ſenſibilem ſubſtantiam: at illi iudicant in Euchariſtia eſſe panem. Item Patres probant, Chriſtum fuiſſe verum hominem, contra Marcionem, Manichæum, & ſimiles hæreticos, quia manducabat, bibebat, dormiebat, fatigabatur; ergo eodem modo probare poſſumus in Euchariſtia eſſe verum panem, quia ibi eſt color, ſapor, odor, figura veri panis. Vel ſi hîc ſenſus falluntur, & licet nobis dicere; Non eſt panis, licet videatur omnibus ſenſibus, cur non licebit Marcionitis dicere, Chriſtus non fuit homo, licet omnibus ſenſibus videretur eſſe homo? ergo iſta tranſubſtantiatio præiudicat fidei, & fauet hæreticis, &c. Hęc eſt ſumma illarum obiectionum. Similia habet etiam Ioannes VViclefus apud Thomam VValdenſem, tomo 2. cap. 45. & 46. vbi argumentatur, in Euchariſtia eſſe verum panem, quia ita iudicant mures.

Poteſt addi argumentum paulò grauius ex Scoto, qui & proponit, & ſoluit. Eſt autem huiuſmodi: *In Sacramento veritatis nihil decet eſſe falſum. At ſi ſubſtantia panis deſit, erit falſitas in accidentibus: accidentia enim externa, ſunt naturalia ſigna internæ ſubſtantiæ, vnde etiam per ea à poſteriori indagatur à Philoſophis ſubſtantia.*

RESPONDEO ad PRIMVM; Illa ſententia Philoſophorum, ſenſum nõ falli circa ſuum obiectum, vera eſt, ſed eget multis limitationibus, quæ notandæ ſunt, vt videamus, quam debile fundamentum habeant aduerſarij. PRIMO, vera eſt de obiecto per ſe, id eſt, de accidentibus, non de ſubſtantia, quæ eſt obiectum ſenſuum per accidens. Videmus enim circa ſubſtantias etiam ſenſibiles, homines falli frequentiſſimè, cùm ex ſola apprehenſione ſenſuum iudicant, vt patet in glacie, quę videtur cryſtallum, in aurichalco, quod non diſcernitur ab auro, & ſic de aliis: & hoc ſufficeret ad argumentum ſoluendum. Fatemur enim ſenſus non falli in accidentibus panis, quæ ſunt obiecta per ſe, ſed in ſubſtantia tantùm, quæ eſt obiectum per accidens. Allatum eſt anno M.D.LXXXV. à quibuſdam ex Syria, fragmen ligni conuerſum in lapidem, manentibus accidentibus quibuſdam ligni, vt figura, colore, aſperitate, &c. quod quidem ita verum lignum videbatur iudicio oculorum, vt ſanè qui rem non noſſet, iuraturus fuiſſet illud eſſe lignum, cùm tamen non lignum, ſed veriſſimus lapis eſſet.

Secvndo, vera eſt ea ſentētia de obiecto proprio, non de obiecto communi. Vnde videmus homines paſſim decipi in iudicanda magnitudine ſtellarum, in figura baculi in aqua exiſtentis, in motu & quiete cùm nauigamus: putamus enim littora recedere, & nauim quieſcere.

Tertio, vera eſt de obiecto proprio, ſi ſint organum & medium bene diſpoſita: nam alioqui etiam circa proprium obiectum falli poſſumus; ſæpe enim per viridia perſpicilia colorem album putamus eſſe viridem, & guſtus infectus dulcia iudicat eſſe amara.

Qvarto, vera eſt de obiecto proprio in generali; nam in particulari videtur poſſe contingere error, etiam organo & medio rectè diſpoſitis. Vera eſt (inquam) de obiecto in genere, quia ſenſus videndi non errat vnquam in eo, quod apprehendit colorem, vel lumen: nullo enim modo fieri poteſt, vt apprehendat ſaporem, & odorem, aut aliquid aliud, excepto colore, & lumine. Quomodo etiam intellectus non errat in eo, quod apprehendit ens in genere: at in particulari videtur poſſe contingere error, nimirum, vt apprehendat vnum pro alio. Nam in iride iudicant oculi veriſſimos eſſe colores, qui tamen non ſunt, niſi lumen reflexum. Cùm igitur hæc ita ſint, meritò Patres reprehendunt eos, qui ex apprehenſione ſenſuum, de hoc Sacramento, & aliis rebus fidei iudicare volunt. Vide Cyrillum catecheſi 4. myſtagogica. Chryſoſtomum homil. 83. in Matthæum, & Auguſtinum ſerm. 33. de verbis Domini.

Ad Secvndvm reſpondeo, contra Marcionem, Manichæum, & ſimiles probari à Patribus, Chriſti corpus verum & ſolidum, non autem phantaſticum fuiſſe, experimento ſenſuum: idque rectiſſimè propter duas cauſſas, quarum vtraque deeſt argumento aduerſariorum circa panem Euchariſtiæ. Prima cauſſa eſt, quia diſputabatur cum illis hæreticis de obiecto proprio ſenſuum, id eſt, de ſoliditate corporis; phantaſma enim tangi nequit. Vnde etiam Dominus Luc. 24. probauit ſe non eſſe ſpiritum ſeu phantaſma, ſed corpus ſolidum, ex tactu: *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*. Nos autem cum Lutheranis diſputamus de ſubſtantia panis, quæ non eſt obiectum ſenſuum, nec proprium, nec commune, niſi per accidens, & in quo ſæpe erratur.

SECVNDA cauſſa eſt, quia Scriptura nuſquam dicit, Chriſtum non habere verum corpus, immò contrarium affirmat, & ſimiliter Eccleſia in Conciliis idem ſemper docuit. Poſito autem hoc fundamento fidei ex verbo Dei per Eccleſiam explicato, rectè adhibentur omnia argumenta alia, quæ idem confirmare poſſunt; licet alioqui non poſſint certitudinem fidei Catholicæ efficere. At in cauſſa Lutheranorum, verbum Dei per Eccleſiam Catholicam in multis Conciliis declaratum affirmat, in Euchariſtia non eſſe panem: proinde argumenta ex experimento ſenſuum, quæ (vt oſtendi) in ſe fallacia ſunt, in hac re fallaciſſima iudicanda ſunt.

Ad argumentum Scoti, dico nihil eſſe falſi in ſigno ſenſibili Euchariſtiæ; quia accidentia illa ſignificant naturaliter ſub illa ſpecie latere ſubſtãtiam panis, & ideò, niſi præter curſum, ordinemque naturæ Deus aliquid faciat, per illa accidentia venitur in cognitionem ſubſtantiæ. In Euchariſtia autem non naturaliter, ſed ſupra ordinem naturæ fit, vt ſub illis accidentibus deſit ſubſtantia panis. Itaque in ipſis ſignis nulla eſt falſitas, cùm id ſolùm ſignificẽt, naturaliter ſub illa ſpecie latere ſubſtantiam panis. Quòd ſi imaginatio hominum fallitur in hac re, id naſcitur ex ipſorum vitio: nam vel ſunt fideles, vel infideles. Si fideles, non falluntur, quia ſciunt teſtimonio Dei & Eccleſiæ, ibi eſſe accidentia ſine ſubſtantia. Si infideles, falluntur, vel quia credere nolunt Deo, & Eccleſiæ, vel ſi fortè non audierunt quidquam de hoc myſterio, falluntur ſimpliciter ex ignorantia myſterij, non ex falſitate, quæ ſit in re. Et hoc nullum eſt abſurdum: nam hoc modo fallebantur etiam ſancti viri, Abraham, Loth, Tobias, Manue, Gedeon, & alij, qui Angelos in ſpecie humana ſibi apparentes, veros homines eſſe credebant, & vt homines tractabant: & duo diſcipuli fallebantur, qui Dominum peregrinum aliquẽ eſſe exiſtimabant; & Magdalena, quæ eundem hortulanum eſſe putabat.

Argumentum SEXTVM eſt apud eundem obiectione 66. 67. 68. 69. 70. 71 72. 73. *Panis Euchariſtiæ mutationes variæs recipit, quæ nullo modo fieri poſſunt ſine ſubſtantia panis, quæ ſit ſubiectum illarum mutationum; ergo ſubſtantia panis, & non ſola accidentia in Euchariſtia reperiuntur. Antecedens probatur, quia panis Euchariſtiæ poteſt alterari, vt calefieri, immò etiam veneno infici: conſtat enim Victorem III. Papam,*

& Henricum VII. Imperatorem veneno periiſſe, quod in Euchariſtia poſitũ fuerat. Item panis Euchariſtiæ aliquando corrumpitur, & inde aliud generatur: nam ex eo homines nutriri conſtat, & vermes inde procreari, & illum etiam poſſe comburi, & vinum Euchariſtiæ verti aliquando in acetum.

RESPONDEO; Tractantur hæc omnia accuratè à Scholaſticis: ſed quod attinet ad argumenta aduerſariorum, facilè ſolui poſſunt. Nam vel mutatio in pane Euchariſtiæ eſt ſola alteratio, vel eſt corruptio. Si ſola alteratio, vt calefactio, condenſatio, &c. tum non requiritur materia, ſeu ſubſtantia; nam accidentia omnia pro ſubiecto habẽt quantitatem, quæ in Sacramento manet. Vnde hoſtia conſecrata dicitur alba, ſapida, rotunda, parua, &c. hæc enim omnia denominant quantitatem, alioqui non poſſet fieri iſta denominatio: non enim accidentia de ſe ipſis dicuntur in concreto, ſed ſolùm de ſubiecto, excepta quantitate, quæ & dicitur quantitas, & quanta. Et ſicut fieri poteſt, vt maneant qualitates in quantitate ſeparata à materia, ſic etiam poteſt fieri, vt introducantur nouæ qualitates in eandem quantitatem à materia ſeparatam. Si verò ſit corruptio ſpecierum, vt in mutatione humana, combuſtione, &c. tum requiritur quidem materia, ſed ea ſubſtituitur à Deo in illo ipſo inſtanti, quo deſinũt eſſe illę ſpecies, & in quo aliud generatur; & hoc ſine miraculo. Sicut enim cùm diſpoſita eſt materia corporis humani ſufficiẽter, Deus animam creat, & infundit, & hoc non dicitur miraculum, quia hoc exigit ordo rerum à Deo inſtitutus: ita etiam quando per alterationem ſpecierum panis eò venitur, vt adſint diſpoſitiones requiſitæ ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, Deus materiam ſubſtituit, & in illo ipſo inſtanti ab agente naturali, mediantibus diſpoſitionibus præmiſſis, introducitur forma ſubſtantialis. Atque hæc eſt ſimpliciſſima, & tutiſſima explicatio huius rei; ſic enim omnia cohærẽt. Nam nec dicimus, fieri generationem, & corruptionem ſine materia, nec multiplicamus miracula, nec dicimus ab agente naturali fieri materiam, aut certè nihil ab eo fieri, ſed totum à ſolo Deo: & ſimul oſtendimus nihil materiæ mundo deperire ex tot panum conſecratione.

SED obiicit Petrus Martyr obiectione 67. argumentum ſuo iudicio inſolubile, re autem vera prorſus ineptum, & indignum vel mediocri Philoſopho: *Nam ſi diſponuntur,* inquit ipſe,

ipſe, *illa ſpecies ad materiam recipiendam, vel id ſit manente Chriſti corpore in Euchariſtia, vel poſt eius abſceſſum. Manente Chriſti corpore id fieri nequit, quia nunquam ſimul eſſe debent materia panis, & corpus Chriſti; eſſent autem ſimul ſi diſpoſitio fieret manente Chriſti corpore: nam ſimul eſt vltima diſpoſitio, & introductio eius, ad quod fiebat diſpoſitio. Abſcedente autem corpore Chriſti, ſpecies pereunt, nec vſquam ſunt, vt omnes Theologi docent, qui volunt corpus Chriſti manere, donec ſpecies manent. At quod perit, non poteſt diſponi; igitur fictitia eſt illa diſpoſitio.*

RESPONDEO; Diſpoſitiones non fiunt ad materiam recipiendam, vt imperitè Martyr dicit, ſed ad formam: ſed quia forma introduci non poſſet, niſi adeſſet materia, ideò (vt dixi) materiam Deus ſubſtituit. Porrò diſpoſitiones illæ inchoantur manente Chriſti corpore: vltima autem diſpoſitio, cum qua ſimul, & materia ſubſtituitur à Deo, & forma ab agente naturali introducitur, fit in illo inſtanti, quod eſt primum non eſſe corporis Domini in Euchariſtia, & primum eſſe rei genitæ.

SED, inquit Martyr, *tunc ſpecies non ſunt*. RESPONDEO; Non ſunt in ſua natura, ſed ſunt tamē in natura aliarum qualitatum introductarum: neque eſt hoc nouum, aut ſingulare, ſed commune, & ordinarium in omni generatione, & corruptione.

Ad illud autem de veneno in Euchariſtia propinato, RESPONDEO, quidquid ſit de veritate hiſtoriarum (neque enim deſunt, qui eas hiſtorias falſas eſſe contendant) vel venenum conſiſtebat in ſola qualitate aſperſa vino Euchariſtiæ, vel in ſubſtantia aliqua admiſta illi vino ante vel poſt conſecrationem. Si in ſola qualitate, tum nullū ſequitur abſurdum, ſi dicamus in ipſa ſpecie conſecrata poſſe manere, vel introduci iſtam qualitatem, vt poſſunt aliæ, quæ ſe compatiuntur cum accidentibus panis, & vini. Si verò ſit aliqua ſubſtantia venenata, vt aliquis liquor, in illo corpus Domini non erit, licet in eodem calice ſit ille liquor cum vino conſecrato: nihil enim verti poteſt in corpus, & ſanguinem Domini, niſi quod ipſe Dominus inſtituit, id eſt, panis & vinum.

Argumentum SEPTIMVM eſt in obiectione 106. *De accidentium ratione, & eſſentia eſt, vt inhæreant in ſubiecto. Sed in pane Euchariſtia accidentia panis inueniuntur; ergo & ſubiec-*

ſubiectum eorum, quod eſt ſubſtantia. Probat maiorem propoſitionem. PRIMO, quia accidentis eſſe eſt ineſſe, vt colligitur ex libro 5. Metaphyſ. tex.35. Vnde accidens non tàm dicitur ens, quàm entis, id eſt, aliquid entis, ſiue aliquid in ente exiſtens.

SECVNDO, Ariſtoteles Platonem reprehendit, quod poſuerit Ideas à materia ſeparatas. Quod ſi formæ ſubſtantiales, quales Ideæ ſunt, à materia ſeparari nequeunt, quantò minus poterunt ſeparari formæ accidentales?

TERTIO, ſicut accidenti conuenit inhærere in alio, ita ſubſtantiæ non inhærere. Sed nullo modo fieri poteſt, vt ſubſtantia inhæreat in alio; ergo neque vt accidentia non inhæreant.

QVARTO, iſta accidentia vel ſunt in ſe, vel in alio. Si in ſe; ergo ſubſiſtunt per ſe, & proinde ſubſtantię ſunt, non accidentia. Si in alio; ergo inhærent; ergo non manent ſine ſubiecto.

QVINTO, AVGVSTINVS in epiſt.57. ad Dardanum: *Tolle*, inquit, *ipſa corpora qualitatibus corporum, nõ erit, vbi ſint; & ideò neceſſe eſt, vt non ſint.* Alium locum huic ſimilem afferebat Ioannes VViclefus ex lib.2. Soliloquiorum, cap.12. vbi ſic loquitur Auguſtinus: *Cui fieri poſſe videatur, vt id, quod in ſubiecto eſt, maneat ipſo intereunte ſubiecto?*

RESPONDEO, falſum eſſe ad accidentis eſſentiam pertinere inhærentiam in ſubiecto: id enim negant non ſolùm veteres Patres, & omnes Theologi, ac Philoſophi Chriſtiani, ſed etiam multi ex Ethnicis. Ex Patribus Baſilius, non ſolùm credidit, accidens ſine ſubiecto eſſe poſſe, ſed etiã reipſa fuiſſe initio creationis rerum. Nam homil. 2. de opere ſex dierum, & clarius homil.6. docet lucem ſolis creatã fuiſſe prima die, & manſiſſe abſque ſede, & vehiculo tribus diebus, & tandem die quarta creatum fuiſſe corpus ſolare, & in eo, vt in ſubiecto poſitam fuiſſe lucem illam, quæ fuerat prima die creata. Et ne quis dicat, per lucem non intelligi à Baſilio veram, & ſolam qualitatem, ſed ſubſtantiam aliquam lucidam: ipſe ſe clariſſimè explicat. Dicit enim, aliud eſſe albedinem, aliud eſſe corpus, quod per eam fit album; & eodem modo aliud eſſe lucem, aliud corpus lucidum: & quamuis nos ſeparare non poſſimus vnum ab alio, niſi ſola cogitatione, tamen poſſe à Deo reipſa ſeparari, quæ nos mente, & cogitatione ſeparamus.

mus. Nec poteſt etiam dici Baſilium fortè confundere lucem cum lumine, & ſolùm velle dicere primis illis tribus diebus fuiſſe lumen in mundo ſine ſole, ita tamen, vt non defuerit ſubiectum (lumen enim in aëre, & aqua, vt in ſubiecto erat) ſed defuerit cauſſa ſecunda efficiens, id eſt, corpus lucidum, à quo illuminatio illa fieret. Hoc, inquam, dici non poteſt. Nam homil. 2. diſtinguit Baſilius lucem primigeniam, quam poſtea in corpore ſolari collocatam dicit, à lumine quod per aquam, & aërem diffundebatur: ait enim lucem illam per emiſſionem radiorum, & rurſus per eorundem cōtractionem effeciſſe diem, & noctem; dum enim lux illa emitteret radios, omnia corpora diaphana illuſtrabantur, dum radios contraheret, eadem corpora obſcurabantur. Similia habet Ioannes Damaſcenus Baſilium ſequutus lib. 2. de fide Orthodoxa, cap. 7.

Porrò Thomas VValdenſis, tomo 2. cap. 76. profert multa teſtimonia veterum Philoſophorum, qui docebant poſſe accidentia exiſtere ſine ſubiecto. Ariſtoteles autem id quidem non concedit, quia non poteſt naturaliter fieri: tamen apertè docet non eſſe inhærentiam de eſſentia accidentis; quod nobis hoc loco ſufficit ad refutãdam Petri Martyris vanitatem. Nam Ariſtoteles lib. 3. de anima, tex. 9. dicit: *Aliud eſt magnitudo, aliud magnitudinis eſſe.* Quod ſi ipſum eſſe, id eſt, exiſtentia accidentis, diſtinguitur ab eius eſſentia, certè multò magis inhærentia diſtinguetur, quæ eſt modus quidam exiſtentiæ. Rurſus lib. 4. Phyſ. tex. 58. quærit Ariſtoteles, an ſpatium cenſendum eſſet vacuum, vbi ſolus eſſet color, aut ſonus: quę ſanè quæſtio inanis eſſet omninò, ſi inhærentia eſſet de eſſentia; qui enim diceret colorem, neceſſariò includeret etiam ſubiectum, & proinde corpus.

Ad PRIMAM igitur probationem dico, illam ſententiam Accidentis eſſe eſt ineſſe; &, Accidens non ens, ſed entis: nihil ſignificare aliud, niſi accidentis naturam eſſe imperfectam, & habere ordinem quendam ad ſubſtantiam, ob cuius gratiam exiſtit.

SCIENDVM enim eſt, accidentia habere propriam eſſentiam, vt patet: nam accidētia habent ſua genera, & ſpecies diſtinctas planè à ſubſtantiæ generibus, & ſpeciebus; ſunt enim diuerſa prædicamenta. Rurſum negari non poteſt, quin habeant accidētia propriam exiſtentiam diſtinctam ab exiſten-

tia ſubiecti, ſeu ſubſtantiæ, vt patet, quia terminant actiones reales; nam alteratio propriè qualitaté producit, & augmentatio quantitatem: tamen habent accidentia triplicem ordinem ad ſubſtãtiam. PRIMVS eſt eſſentialis, quia, vt dixi, ſunt entia eſſentialiter imperfecta, & ideò eſſentialiter reſpiciunt ſubſtantiam. Hic autem ordo non eſt relatio propriè dicta, ſed eſt ipſa natura imperfecta; & ratione huius dicitur eſſe non tàm ens, quàm entis, & eius eſſe dicitur ineſſe, quia ordinatur ad inhærendum in ſubiecto. SECVNDVS ordo eſt quædam potentia, ſeu aptitudo ad inhærendum: & hic ordo non eſt de eſſentia, ſed eſt proprietas quædam accidentis, quæ oritur ex natura illa imperfecta, vt diximus. TERTIVS ordo eſt actualis inhærentia, qui eſt quaſi actus quidam, & officium accidentis, & proinde quid poſterius ipſo accidẽte. Non enim accidens, verbi gratia, candor talis eſt, quia facit parietem candidum, ſed contrà, ideò facit parietem candidum, quia ipſe in ſe eſt candor. Nulla igitur repugnantia admittitur, ſi diuina potentia ſeparaetur accidens ab eo, quod nec eſt de eſſentia eius, & a quo ipſum non pendet, cùm ſit prius.

Ad SECVNDAM probationem dico, meritò reprehendi ab Ariſtotele eos, qui ponebant formas ſubſtantiales ſeparatas: illi enim exiſtimabant, hanc eſſe naturam rerum, vt formę ſeparatæ ſint. Sed hæc reprehenſio ad nos non pertinet, qui fatemur naturaliter non ſolùm non exiſtere, ſed etiam nõ poſſe exiſtere formas ſeparatas.

Ad TERTIAM reſpondeo, fallaciam latere in argumento: nam cùm dicit Petrus Martyr; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita ſubſtantiæ non inhærere: comparat actum accidentis, non cum actu ſubſtantiæ, vt debuit, ſi rectè comparare voluit; ſed cum negatione actus accidentis. At ſi rectè comparâſſet hoc modo; Sicut accidenti conuenit inhærere, ita ſubſtantiæ conuenit ſubſiſtere: vel negatiuè; Sicut accidenti conuenit non ſubſiſtere, ita ſubſtantiæ non inhærere; vidiſſet argumẽtum ſuum nihil valere, immò pro nobis eſſe. Nam ſicut ſubſtantiæ conuenit naturaliter ſubſiſtere, & tamen ſupernaturaliter poteſt ſeparari à ſua ſubſtantia, vt patet in myſterio Incarnationis, vbi natura humana eſt ſubſtantia, & tamen non ſubſiſtit, id eſt, non per ſe exiſtit, ſed à Verbo ſuſtentatur: ita accidenti conuenit naturaliter inhærere, & tamen fieri

fieri poteſt diuinitus, vt non inhæreat. Sic etiam, ſicut ſubſtantia nullo modo poteſt inhærere, ita accidens nullo modo poteſt ſubſiſtere per ſe: nam in Sacramento licet non ſint accidentia in ſubiecto, tamen non per ſe ſubſiſtunt more ſubſtantiæ, ſed à Deo ſuſtentantur modo ſupernaturali. Ratio autem cur non poſſit ſubſtantia inhærere, vel accidens per ſe exiſtere, in promptu eſt; quia non poteſt effectus formalis ſeparari a cauſſa ſua, à qua intrinſecè pendet, licet è contrario poſſit cauſſa ſeparari ab effectu, quia prius non pendet à poſteriori. Porrò inhærere, eſt effectus formalis accidentis, ſicut ſubſiſtere, ſubſtantiæ; inde ergo non poteſt vllo modo illa res inhærere, quæ non eſt accidens, neque illa ſubſiſtere, quæ non eſt ſubſtantia.

Ad QVARTVM, quod erat eiuſmodi: *Accidentia iſta, vel ſunt in ſe, vel in alio. Si in ſe, ergo ſubſiſtunt: ſi in alio, ergo inhærent.* RESPONDEO, eſſe in ſe, & non ſubſiſtere, quia ſunt in ſe negatiuè, non poſitiuè. Nam ideò dicuntur eſſe in ſe, quia non ſunt in aliquo ſuppoſito, & tamen reuera non ſubſiſtunt per actum poſitiuum, qualis manat ex naturis ſubſtantialibus; ſic etiam dico eſſe in alio, & non inhærere, quia ſunt in alio, vt in conſeruante, non vt in ſubiecto.

Ad QVINTAM probationẽ ex Auguſtino, RESPONDEO, eum loqui de eo, quod poteſt fieri naturaliter.

Argumentum OCTAVVM habetur in obiectione 125. & 126. *Tranſubſtantiatio, vel fit ante verba conſecrationis, vel pòſt, vel ſimul. Si ante; ergo non fit virtute verborum illorum: ſi pòſt; ergo verba illa ſunt falſa, Hoc eſt corpus meum: ſi ſimul; ergo tranſubſtantiatio fit ſucceſſiuè, non autem in inſtanti, vt omnes Theologi docent.*

RESPONDEO, fit ſimul: & ad argumentum in cõtrarium, dico fieri non toto tempore quo durat pronunciatio, ſed in vltimo inſtanti terminatiuo illius prolationis. Etſi enim non detur vltima pars illius motus, quo proferuntur verba, neque etiam temporis ei reſpondentis: datur tamen vltimum mutatum eſſe terminatiuum illius motus, & vltimum inſtans terminatiuum illius temporis.

Quod autem Petrus Martyr obiicit, ſequi ex hac ſolutione totam vim conſecrationis conſiſtere in illo vltimo (VM) quod videtur eſſe ridiculum; leue eſt. Nam illud (VM) non operatur virtute ſua ſola, quippe quod per ſe nihil ſignificat, ſed

virtute

virtute totius ſententiæ, quæ tunc habet eſſe completum, cùm finitur tota prolatio.

Sed poſſet aliquis obiicere; Sicut corpus Domini incipit eſſe in Sacramento in inſtanti, ſic etiam panis deſinit eſſe in inſtanti: non enim corrumpitur paulatim per diſpoſitiones præuias, ſed per ſimplicem actionem diuinam deſinit eſſe. At ea, quæ deſinunt in inſtanti, deſinunt per vltimum ſui eſſe, ſicut ea quæ incipiunt in inſtanti, incipiũt per primum ſui eſſe: ergo dandum eſt inſtans affirmatiuum tàm deſitionis panis, quàm ſucceſſionis corporis Domini. Rurſus, aut eſt idem inſtans deſitionis, & ſucceſſionis; aut diuerſum. Si idem; ergo ſimul erunt ſub illis ſpeciebus, panis, & corpus Domini: ſi diuerſum; ergo in tempore intermedio (nec enim dantur duo inſtantia immediata) erunt ſpecies illæ ſine ſubſtantia panis, & ſine corpore Domini.

Respondeo; Licet panis deſinat in inſtanti, tamen illud inſtans non poteſt aſſignari, vel notari, niſi negatiuè, ita vt ſit primum non eſſe panis, non autem vltimum eſſe panis. Cuius ratio eſt, quia panis deſinit ad deſitionem verborum, in quorum virtute fit illa conuerſio: verba autem non habent vltimum eſſe, ſed primum non eſſe. Itaque illud inſtans terminatiuum prolationis verborum, eſt primum non eſſe verborum, & conſequenter ſubſtãtiæ panis: & ſimul eſt primum eſſe corporis Domini ſub illis ſpeciebus. Quod idem cernimus in naturali tranſmutatione. Nam ſubſtantia quæ corrumpitur, in inſtanti deſinit eſſe: nõ enim ſunt gradus in ſubſtantia, ſicut in qualitatibus; & tamen, quia deſinit ad deſitionem diſpoſitionum, non habet vltimum eſſe, ſed primum non eſſe: diſpoſitiones enim per motum ſucceſſiuum deſinunt.

Argumentum Nonum habetur obiectione 108. & ſequẽtibus vſque ad 116. *Poſita tranſubſtantiatione; ſequitur ex pane fieri corpus Chriſti: at hoc multis nominibus eſt abſurdum; igitur tranſubſtantiatio admittenda non eſt. Probatur aſſumptio.* Primo, *ſi ex pane fit corpus Chriſti; ergo generatur corpus Chriſti: mutatio enim ad ſubſtantiam nulla eſt, niſi generatio. At abſurdũ eſt quotidie Chriſtum generari.* Secundo, *in Euchariſtia eſt Chriſtus Deus & homo; ergo, ſi quod eſt in Euchariſtia, fit à ſacerdote per conſecrationem; ergo Deus & homo fit à ſacerdote.* Tertio, *corpus Chriſti, quod fuit in cruce,*

*cruce,& in vtero matris,non fuit factum ex pane,ſed ex carne Virginis. At quod eſt in Euchariſtia,fit ex pane; ergo corpus Domini quod eſt in Euchariſtia,nõ eſt illud, quod fuit in cruce,& in vtero Matris.*Hoc argumentum ſæpius, ac ſæpius repetit,& in varias formas ſyllogiſmorum redigit, vt nullus cauillis relinqui poſſit locus.

RESPONDEO; Non eſt vllum abſurdum ex pane fieri corpus Chriſti:ita enim loquitur Ambroſius lib.4. de Sacramentis,cap.4. Gaudentius tract.2.in Exod. & alij Patres.

Ad PRIMAM probationem miror imperitiam, vel audaciam Petri Martyris,qui toties inculcat,corpus Chriſti neceſſariò dicendum eſſe generari,ſi conuerſio iſta terminatur ad ſubſtantiam. Nam etiamſi generatio rectè diſtinguatur à Philoſophis ab alteratione,augmentatione, & latione; quia generatio terminatur ad ſubſtantiam, alteratio ad qualitatem,augmentatio ad quantitatem,& latio ad vbi, ſiue ad locum : tamen quis Chriſtianorum ignorat generationem diſtingui à creatione,licet vtraque ſit ad ſubſtantiam? & rurſus, conuerſiones miraculo factas aquæ in vinum, & vxoris Loth in ſtatuam ſalis, terminatas fuiſſe ad ſubſtantiam, & tamen non eſſe propriè generationes? Dico igitur tranſubſtantiationem terminari ad ſubſtantiam, & tamen non eſſe generationem,ſed conuerſionem ſupernaturalem; per quam (vt ſuprà oſtendi)corpus Chriſti non producitur, ſed ſuccedit ſubſtantiæ panis.

Ad SECVNDAM nego,Chriſti corpus,vel ipſum Chriſtum Deum,& hominem abſolutè à ſacerdotibus fieri. Aliud enim eſt Chriſti corpus ex pane conficere,quod ſacerdotes faciunt, aliud abſolutè Chriſti corpus efficere: ex pane enim Chriſti corpus efficere,non eſt ipſum producere,ſed in ipſum præexiſtens panis ſubſtantiam commutare. Quanquam ſi de modo loquendi agatur, non dubitauit Hieronymus in epiſtola ad Heliodorũ,& in altera ad Euagrium dicere, ſacerdotes Chriſti corpus ſacro ore conficere.

Ad TERTIAM dico,corpus Chriſti ex pane fieri,non tanquam ex materia, quomodo factum eſt ex carne ſanctæ Virginis,& quomodo ex ligno fit ſedes, ex auro & argento vaſa precioſa;ſed tanquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum eſt cœlum,ex die fit nox, & etiam ex aqua factum eſt vinum. Neque enim aqua manſit,vt materia vini, licet man-

ſerit materia prima, quæ aqua dici non poteſt. Porrò iſta varia effectio, non mutat rei naturam. Nam ſi quis à Deo ex nihilo produceretur, non eſſet diuerſæ naturæ ab aliis hominibus, qui ex materia præexiſtente fiunt, neque vinum factum ex aqua in Cana Galilææ fuit diuerſæ naturæ à vino, quod fit ex vuis. Quamuis autem nunquam mutetur ſpecies, tamen nouum indiuiduum producitur diſtinctũ ab omnibus aliis, quando conuerſio eſt productiũa: in præſenti autem negotio conuerſio non eſt productiua, vt ſuprà oſtendimus. Panis enim conuertitur in ipſum corpus Chriſti præexiſtens; & ideò corpus ex carne Virginis factum, & ex pane factum, non ſunt diuerſa, ſed vnum & idem omninò.

Ad argumentum autem Petri Martyris comprehenſum ſyllogiſmo expoſitorio, in quo ille tantoperè confidit, reſpondeo in forma. Argumentum hoc eſt: *Hoc corpus (demonſtrando corpus crucifixum) non eſt factum ex pane. Hoc corpus (demonſtrando corpus Domini in Euchariſtia) eſt factum ex pane; ergo hoc non eſt illud.* Respondeo; Si per *factum ex pane,* intelligatur productum, conceſſa propoſitione, negatur aſſumptio: non enim corpus Domini in Euchariſtia producitur, ſed ſolùm ſuccedit pani. Si verò per *factum ex pane,* intelligatur ſucceſſiſſe pani in ipſum conuerſo, & mutato; tunc aſſumptione conceſſa, negatur propoſitio. Nam verè corpus illud quod fuit crucifixum, factum fuit ex pane: illud enim eſt, in quod panis per conſecrationem conuerſus fuit à Chriſto, ipſo dicente: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Atq; hactenus de tranſubſtantiatione.

LIBER QVARTVS, DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

CAPVT PRIMVM.

Quid ſit propriè Sacramentum Euchariſtiæ, & num extra vſum ſit verè corpus Domini ſub ſpecie conſecrati panis.

HACTENVS DE VERITATE CORPORIS Domini in Euchariſtia diſſeruimus, quod erat fundamentum controuerſiarum omnium de Sacramento Euchariſtiæ. Nunc de Sacramento ipſo diſſeremus, atque eas controuerſias explicabimus, quæ de ipſa natura Sacramenti, deque eius cauſſis, & partibus, id eſt, de materia, forma, fine, & efficiente, & denique de vſu eius exiſtunt.

PRIMA igitur quæſtio eſt, quid ſit propriè Sacramentum Euchariſtiæ, conſecratióne panis, & vini, an res ipſa conſecrata, an potius ſumptio, & manducatio. ex qua quæſtione pendet alia quæſtio; Num corpus Domini ſit in Euchariſtia ſolùm, dum ſumitur, an verò permaneat in ea, dum ſeruantur ſpecies illæ conſecratæ. Nam cùm Domini corpus non ſit in ſpecie panis, niſi quatenus illæ ad Sacramentum pertinent, ſi fortè ſola ſumptio Sacramentum ſit, non erit corpus Domini in illis ſpeciebus, quando ſeruantur in pixide, vel quando deferuntur ad ægrotos, &c. ex qua quæſtione rurſus pendent aliquo modo aliæ controuerſiæ de adoratione Euchariſtiæ, & de ſacrificio, vt notum eſt. Hoc autē ordine præſentem cōtrouerſiam explicabo. PRIMO, referam aduerſariorum ſenten-

ſententiam. SECVNDO, eam refutabo, & reſpondebo ad eorum obiectiones. TERTIO, explicabo ſententiam Catholicorum.

Quod ad PRIMVM attinet, Lutherani, & Caluiniſtæ, aliíque huius temporis hæretici in ea ſunt opinione, vt exiſtiment, Sacramentum Euchariſtiæ non eſſe rem permanentem, ſed actionem tranſeuntem: cùm è contrario Catholici omnes ſentiant, Sacramentum Euchariſtiæ propriè rem permanentem eſſe, nimirum hoſtiam conſecratam. Auctor primus ſententiæ aduerſariorum Martinus Bucerus fuit: nam (vt ſcribit Ioannes Cochlæus lib. 3. Miſcellaneorum tract. 8.) anno Domini M. D. XXXVI. 23. die Maij, perſuaſit Luthero Bucerus, corpus Domini non eſſe in Euchariſtia, niſi dum ſumitur, & proinde ipſam ſumptionem propriè Sacramentum eſſe. Excogitauit hanc ſententiam Bucerus, vt per eam conciliaret inter ſe Lutheranos, & Zvvinglianos: videbatur enim temperamentum quoddam, & quaſi medium quid inter extremas illorum ſententias. Sed quamuis concordia non ſucceſſerit, tamen hanc ſententiam libenter arripuerunt, tum Lutherani, tum Zvvingliani, quòd viderent per eam deſtrui adorationem Euchariſtiæ, & alia nonnulla quæ in vſu erant apud Catholicos. Itaque Philippus Melanchthon ex Lutheranis eam tuetur in locis communibus, loco de cœna Domini. Ioannes Brentius in Confeſſio. VVirtemberg. cap. de Euchariſtia. Matthias Illyricus in Apologia pro Confeſſ. Antuerpienſi, cap. de Cœna Domini. & Martinus Kemnitius, qui verboſiſſimè de hac re tractat in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, ſeſſ. 13. cap. 3. & cap. 6. Ex Zvvinglianis, Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 37. & 39. & Petrus Martyr in libro contra Gardinerum, obiecto 88. & 132. & alibi.

Sed OBSERVANDVM eſt, non eodem modo vſum iſtum Sacramenti explicari. Nam Caluinus, & Martyr, & Illyricus contendunt tunc ſolum panem & vinum eſſe Sacramentum, dum comeditur, & bibitur, ſicut aqua Baptiſmi tunc ſolum eſt Sacramentum, cùm abluit: vnde negant manere Sacramentum, ſi deferatur ad ægrotos. At Kemnitius, vt eludat teſtimonia Patrum, docet in tota actione Cœnæ Domini Sacramentum, & corpus Domini manere, id eſt, dum panis benedicitur, frangitur, diſtribuitur, & etiam dum ex ipſa Cœna immediatè defertur ad ægrotos, vel ad abſentes, vt illum comedant,

medant, non vt ſeruent. Quidam etiam eò vſque progreſſi ſunt, vt dicerent toto triduo poſſe ſeruari Euchariſtiam propter ægrotos, & toto illo ſpatio temporis eſſe Sacramentum, & in ea reipſa manere corpus Domini, vt ex Lindano refert Claudius Sanctes, repetitione 4. de Euchariſtia, cap. 12. extremo. Sed profectò qui concedunt triduum, mirum eſt, cur nõ etiam quatriduum, & octiduum, & eadem ratione integrum menſem, vel annum concedant.

Porrò fundamenta aduerſariorum tria ſunt. PRIMVM inſtitutio Domini, qui ait: *Accipite, edite.* SECVNDVM ſimilitudo Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum, quæ omnia in actione conſiſtunt. TERTIVM teſtimonia quædam veterum, qui iubebant reliquias cœnæ Domini, vel comburi, vel dari puerulis edendas, ne quid ſupereſſet.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ex verbis inſtitutionis Dominicæ, Sacramentũ Euchariſtiæ eſſe rem permanentem, & in eo corpus Domini permanenter exiſtere.

IAM verò Catholici omnes conueniunt, panem ritè conſecratum, ſiue corpus Domini ſub ſpecie panis contentum verè, & propriè eſſe Sacramentum, ſiue ſumatur, ſiue ſeruetur in pixide. Id quod expreſsè habetur in Concilio Tridentino, ſeſſ. 13. cap. 3. & 6. & can. 4. & 7.

Eſſe autem hoc veriſſimum, probatur PRIMO ex verbis Domini in inſtitutione Sacramenti prolatis. Verba Domini (*Hoc eſt corpus, Hic eſt ſanguis*) prius dicta ſunt, quàm fieret actio manducandi, & bibendi; ergo ante illam actionem fuit corpus Domini præſens in cœna, & proinde etiam Sacramentum Euchariſtiæ confectum. Conſequentia probatur dupliciter. PRIMO, quia iuxta Auguſtinum tractatu 80. in Ioan. *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.* Sed ante actionem comedendi, & bibendi, verbum ad elementum acceſſit; ergo ante actionem comedendi, & bibendi factum eſt Sacramentum. SECVNDO, verba Domini mox atque prolata fuerunt, vera fuerunt. Sed prolata ſunt ante illam actionem manducandi, & bibendi; ergo ante illam vera fuerunt;

runt; ergo fuit verè corpus Domini, & proinde Sacramentum, ante illam actionem.

Ad hoc argumentum Illyricus, Caluinus, & Kemnitius reſpondent. Illyricus negat antecedens: dicit enim Dominum locutum eſſe de pane in actu exiſtente, id eſt, dum comedebatur. Et poſſet id confirmari ex verbis Domini: nam Euangeliſtæ dicunt, panem datum diſcipulis, & poſtea dictum eſſe: *Hoc eſt corpus meum.* nam Matth. 26. ſic legimus: *Accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditq; diſcipulis ſuis, & ait; Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum.* Itaq; videmus ſimul concurriſſe prolationẽ verborum Domini, & actionem manducãdi: nam ſicut poſt panis diſtributionem immediatè ſequuta eſt prolatio verborum, ita etiam poſt eandem diſtributionem immediatè ſequuta eſt manducatio.

RESPONDEO; Non oportet attendere in hac re, quæ verba Euangeliſtæ prius poſuerint, & quæ poſterius: illi eñ certis de cauſſis ſibi notis aliquando mutãt ordinem verborum. Nam Marcus cap. 14. ſic ait de calice: *Et accepto calice gratias agens dedit eis; & biberunt ex illo omnes, & ait illis; Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.* Vbi ſi attendamus ordinem verborum Euãgeliſtæ, colligemus verba illa (*Hic eſt ſanguis*) dicta eſſe poſt actionem bibendi; quod nemo admittit: quia tunc nihil demonſtraret pronomen (*Hic*) & verba eſſent falſa, vel oporteret poſt actionem bibendi remanſiſſe partem aliquam vini conſecrati, & de ea dictum eſſe: *Hic eſt ſanguis*; quod apertè pugnaret cum ſententia aduerſariorum. Oportet igitur colligere ex verborum ſenſu, & ſignificatione, nõ ex ordine, quo ſunt ſcripta, quid prius, & quid poſterius in ſacra cœna factum ſit.

PORRO ſenſus verborum cogit, vt dicamus prius fuiſſe à Domino prolata illa verba: *Hoc eſt corpus*, &, *Hic eſt ſanguis*; quàm dederit diſcipulis cibum illum, & potum. Nam illa verba: *Hoc eſt corpus*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus; & ſimiliter illa verba: *Hic eſt ſanguis*, continent rationem, cur debuerit bibi ille potus. Vnde Matth. 26. ponitur particula cauſſalis, cùm dicitur: *Hic eſt enim ſanguis, &c.* Prius autem debuit ratio illa à Domino explicari, & etiã percipi ab audientibus, quàm eis daretur panis ille comedendus, nimirum vt ſcirent, quid acciperent. PRAETEREA ſi inuitantur ad bibendũ, quia eſt ſanguis; ergo prius fuit ſanguis, quàm

quàm illi biberent. AD HAEC Lucas cap.22. & Paulus 1. Corinth.11.ſcribunt: *Hic eſt calix nouum Teſtamentum in ſanguine meo.* Ergo in calice fuit ſanguis, & non ſolùm in ore ſumentium:& ſanè prius in calice,quàm in ore ſumẽtium;nam ex calice ad os peruenit,non contrà. ADDE verba Pauli 1.Corinth.10. *Panis quem frangimus, nónne communicatio corporis Domini eſt? & calix cui benedicimus,nónne communicatio ſanguinis Domini eſt?* Hìc enim apertè Paulus indicat, panẽ prius conſecrari, & mutari in corpus Domini, quàm frangatur,& diſtribuatur:dicit enim id,quod frangitur, non eſſe futurũ,ſed iam eſſe corpus Domini. Vnde CHRYSOSTOMVS in commentario eius loci: *Quid eſt,* inquit,*in calice? quod ex latere Chriſti fluxit.* Huc etiam pertinent illa capitis 11.*Non diiudicans corpus Domini.* vbi dum arguit Corinthios, quod non diſcernerent corpus Domini ab aliis cibis, qui in menſa ponebantur, ſignificat potuiſſe diſcerni, & proinde ibi fuiſſe ante manducationem. DENIQVE,in omnibus Liturgiis etiã antiquiſſimis,Iacobi,Baſilij,& Chryſoſtomi, & in noſtra Latina,quę S.Petri, & Clementis eſſe cenſetur,verba Dominica: *Hoc eſt corpus, Hic eſt ſanguis*, multò antè pronunciantur, quàm panis ſanctificatus diſtribuatur, & manducetur.

Alia ſolutio (ſi tamen alia) eſt Ioannis Caluini lib.4. Inſtitut. cap.17. §.37. vbi non diſputat, quid Dominus priùs pronunciauerit,ſed contendit verba Dñi: *Hoc eſt corpus meum,* non antè impleri, & verificari, quàm ipſa manducatio reipſa exerceatur. Id verò probat, quia Dominus ſimul coniunxit præceptum, & promiſſionem; præceptum enim fuit: *Accipite, & comedite,*promiſſio autem: *Hoc eſt corpus meum,* non debet autem promiſſio impleri, niſi præceptum impleatur. Itaque accipientibus, & manducantibus, iuxta Domini mandatum, panis ille fit corpus Chriſti: ſed extra illum vſum non fit,quia non eſt annexa promiſſio, niſi tali mandato. Illuſtrat rem totam Caluinus ſimilitudine: *Mandatum,* inquit, *dedit Deus,cùm diceret;Inuoca me: promiſsionem addidit; Exaudiam te. Si quis inuocato Petro, aut Paulo, hac promiſsione glorietur, nónne omnes clamabunt eum perperam facere?*

Hæc Caluini ſolutio non magno negotio refutari poteſt. Nam INPRIMIS,ſi verba illa,*Hoc eſt corpus,* promiſſionem cõtinerent, certè per verbum futuri temporis expreſſa fuiſſent,

 vt fa-

vt factum videmus in ſimilibus promiſſionibus; ſic enim de Baptiſmo legimus Marci vltimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.* Et in exemplo Caluini: *Inuoca me, & exaudiam te.* Hoc autem loco non dixit Chriſtus, Hoc erit, ſed, *Hoc eſt corpus meum.*

DEINDE, ſi iſta verba promiſſionem præcepto annexam continerent, impletio eius promiſſionis non comitaretur, ſed ſequeretur actionem manducationis; proinde non haberent fideles Sacramentum, & ipſum corpus Domini, dum manducarent, ſed ſolùm pòſteaquam manducâſſent; atque ita nõ manducarent corpus Domini, ne in Sacramento quidem, quod eſt abſurdiſſimum, & ipſis etiam Caluiniſtis repugnans. Id autem ſequi probatur, quia id videmus in omnibus ſimilibus promiſſionibus; ſemper enim actio præcedit, quæ imperata fuit, & tandem ſequitur impletio promiſſionis. Et ratio etiam reddi poteſt huius ordinis, quia impletio promiſſionis eſt effectus actionis imperatæ, & ſemper cauſſa eſt prior ſuo effectu, ſaltem natura. Itaque ſicut prior eſt Baptiſmus, quàm remiſſio peccatorum, & prior eſt inuocatio, quàm exauditio: ita prior erit manducatio, quàm præſentia corporis Domini, ſiue in re, ſiue in Sacramento. Quod autem hoc ſit abſurdum, etiam ex Caluini ſententia, probatur. Nam cùm tractatur de Communione impiorum, de quibus Apoſtolus ait, 1. Cor. 11. *Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat.* Caluinus dicit, hoc intereſſe inter pios, & impios, quod pij, dum ſumunt ore corporali Sacramentum, ſimul ſumunt ore fidei ipſum verum Domini corpus: impij autem ſic ſumunt ore corporali Sacramentum, vt non ſumant ore fidei corpus Domini. Vide Caluinum lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 34. Omnes igitur, qui communicant, Sacramẽtum manducant ore corporali: at quomodo manducant, ſi non prius incipit eſſe Sacramentum, quàm abſoluta ſit manducatio?

TERTIO, Scriptura, & Patres corpus Domini non ſolùm in ore fidelium, ſed etiam in altari, & vaſis ſacris agnoſcunt; ergo verba illa extra manducationem verificantur, & non in ſola manducatione Sacramentum conſiſtit. Antecedens probatur ex illis Pauli locis: *Panis quem frangimus*, &; *Calix benedictionis*, &; *Hic calix nouum Teſtamentum eſt*, &; *Non diiudicans corpus Domini.* 1. Corinth. 10. & 11. Concilium Nicænum dicit, in ſacra menſa Agnum Dei ſitum eſſe: quem

Canonem Nicæni Concilij eſſe fatetur Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 36. Optatus Mileuitanus li. 6. contra Parmenianum, vocat altare ſedem corporis Chriſti, & calices, Chriſti ſanguinis portatores. Chryſoſtomus homil. 24. in priorem ad Cor. dicit eundẽ Chriſtum nunc in altari conſiſtere, qui aliquando in præſepi à Magis fuit adoratus. Cyprianus in ſerm. de lapſis dicit, corpus Domini fuiſſe in arca. Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi 5. myſtagogica, iubet accipi dextera manu. Auguſtinus concione 1. & 2. in Pſal. 33. dicit, Chriſtum portaſſe in manibus corpus ſuum, quando de eo, quod in manibus habebat, dixit: *Hoc eſt corpus meum.* Siue autem portauerit corpus ſuum verum, & naturale, vt nos credimus, ſiue in Sacramento tantùm, vt Caluiniſtæ volunt, nihil intereſt ad id, quod nunc tractamus: ſemper enim concludimus, Sacramentum ante manducationem confectum fuiſſe, & proinde falſum eſſe, quod ait Caluinus, verba illa: *Hoc eſt corpus meum*, non adimpleri, niſi dum panis manducatur. Et quia eiuſmodi teſtimonia paſſim occurrunt, non modò in Patribus, ſed etiam in ipſis hæreticorum ſcriptis; manifeſtè colligimus Caluini ſententiam improbabiliſſimam eſſe, & cum ipſo ſuo auctore pugnantem.

Reſtat Kemnitij reſponſio. Is animaduertens, nõ poſſe vllo modo defendi, quod maiores ſui reſponderant, in ſola ſumptione Sacramentum conſiſtere: alia via ſibi ingrediendum eſſe cenſuit. Itaq; docuit, quod Lutherani dicunt, Sacramentum hoc in ſolo vſu conſiſtere, non debere reſtringi ad ſolum vſum manducationis, ſed ad omnẽ vſum, ſiue omnem actionem, quæ exercetur in cœna. In cœna autem quinq; actiones fuiſſe, acceptionem panis in manibus, benedictionem, fractionem, diſtributionem, manducationem; & de his omnibus intelligi poſſe illud: *Hoc eſt corpus meum*, vt ſit ſenſus: Hoc quod accepi, quod benedixi, quod fregi, quod diſtribui, quod manducatis, eſt corpus meum. Ex quo deducit, Sacramẽtum Euchariſtiæ, & ipſum corpus Domini fuiſſe ante manducationem in ſacra menſa, tamen non fuiſſe ante omnem actionem cœnæ; nec ſupereſſe poſt omnem actionem cœnæ, & eo modo in ſola actione conſiſtere.

AT hæc reſponſio eſt omnium abſurdiſſima. Nam aut vult Kemnitius in iſtis quinq; actionibus ſimul ſumptis conſiſtere hoc Sacramentum, aut in ſingulis ſeorſim. Si in omnibus

ſimul ſumptis, tunc redit opinio Caluini, & Illyrici: nam non erit perfectum, & integrum Sacramentum, niſi peracta manducatione, atque ita falſum erit, quod dicit Kemnitius, ante manducationem eſſe corpus Domini in menſa. Si in ſingulis ſeorſim; ergo quinque erunt Sacramenta Euchariſtiæ, eaque diuerſiſſima.

PRAETEREA, vel ita eſt in ſingulis, vt ſit formaliter quælibet illarum actionum, aut vt tantùm coëxiſtat ſingulis. Non poteſt eſſe formaliter quælibet illarum actionum, quod ſic probo. Actio accipiendi, quæ eſt omnium prima, non poteſt eſſe formaliter Sacramentum Euchariſtiæ; nam quod eſt formaliter acceptio, non exiſtit, niſi dum accipitur. At hoc Sacramentum exiſtit poſt acceptionem, dum frangitur, diſtribuitur, manducatur; ergo, &c. RVRSVS, actio manducandi, quę eſt vltima, non poteſt eſſe formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non exiſteret, niſi dum manducatur: exiſtit autem ante manducationem, dum accipitur, frangitur, &c. DENIQVE, actiones intermedię, benedictio, fractio, diſtributio, non poſſunt eſſe formaliter hoc Sacramentum, quia tunc non exiſteret, niſi dum illæ actiones fiunt. Atqui exiſtit ante illas, & poſt illas; ergo non eſt aliqua illarum, ſed tantùm coëxiſtit illis; ergo eſt res permanens: nam quod eſt aliquid, & non eſt actio tranſiens, neceſſariò eſt res permanens.

TERTIO probo, Sacramentum hoc neceſſariò eſſe rem permanētem ex doctrina Kemnitij, ac per hoc probo doctrinam ipſius ſeipſam deſtruere. Sacramentum Euchariſtiæ, & præſentia corporis Domini durant toto tempore, quo fit ſacra cœna. Sed inter vnam actionem, & aliam, ſæpe intercedit, aut certè intercedere poteſt tempus (quis enim prohibet quò minus miniſter poſt fractionem panis aliquantulùm quieſcat, antequam illum diſtribuere incipiat? vel qui Sacramentum de manu miniſtri accepit, aliquādiu retineat, antequam manducare aggrediatur?) Quæro igitur, vtrum illo tempore interiecto inter duas actiones, Sacramentum, & corpus Domini perſeuerent, an non. Dici non poteſt non perſeuerare, nam tunc non in toto tempore cœnæ Sacramentum, & corpus Domini adeſſent, quod eſt contra aduerſarium: & præterea oporteret Chriſti corpus tempore cœnæ ſæpius accedere, & recedere, quod eſt omninò ridiculum. Quis enim credat Chriſti corpus adeſſe, dum panis accipitur in manibus, & ſtatim

tim euaneſcere, deinde iterum adeſſe, dum panis frangitur, & finita fractione euaneſcere; tum iterum redire, dum diſtribuitur panis, & rurſus continuò abire? Ergo neceſſe eſt confiteri Sacramentum, & corpus Domini præſens adeſſe tempore illo interiecto inter duas actiones, & proinde rem eſſe permanentem: quod enim manet omni actione ceſſante, non poteſt dici res tranſiens, ſed manens.

QVARTO, ex poſito fundamento in argumento ſuperiori, probo etiam poſt omnem actionem cœnæ, Sacramentum, & corpus Domini perſeuerare in ea parte Sacramenti, quæ non fuerit à communicantibus conſumpta. Nam perſeuerat Sacramentum, & corpus Domini in eo tempore, quod eſt interiectum inter diſtributionem, & manducationem, ſi quis velit (vt diximus) aliquãtulùm hærere, & quieſcere ante manducationem; ergo perſeueraret etiam, ſi quis differret manducationem illam in alterum diem, vel menſem. Si enim perſeuerare poteſt per quadrantem horæ, cur non per integram horam? & ſi per horam, cur non per diem? & ſi per diem, cur non per menſem? & ſi per menſem, cur nõ per annum? & tandem ſemper dum ſpecies illæ non conſumuntur?

Ex his ſoluitur argumentum primarium aduerſariorum, quod ex Scriptura petitũ huiuſmodi eſt: *Sacramenta pendent à diuina inſtitutione, ita vt Sacramenta non ſint, ſi non ſeruetur in illis conficiendis ritus, & inſtitutio Domini. At Dominus iuſſit panem benedici, frangi, diſtribui, manducari, non autem iuſſit ſeruari in pixide, geſtari in ſupplicatione, exhiberi adorandum in Eccleſia; ergo non eſt Sacramentum, cùm ſeruatur in pixide, geſtatur, adoratur, ſed ſolùm cùm benedicitur, frangitur, diſtribuitur, manducatur.*

RESPONDEO dupliciter. PRIMO, negando conſequentiam, quia aſſeruatio in pixide, geſtatio, & adoratio non repugnant vllo modo diuinæ inſtitutioni. Dominus enim iuſſit panem benedici, & manducari; ſed non iuſſit continuò poſt benedictionem manducari, præſertim totum, & ab omnibus: vnde non repugnat inſtitutioni dilatio manducationis, modò ad eum finem benedictio, ſeu conſecratio ordinetur. Atq; hoc facit Eccleſia: ſemper enim conſecrat Euchariſtiam in ordine ad manducationem, ſed conſeruat aliquam partem Sacramenti, non vt non manducetur, ſed vt tẽpore oportuno manducetur, nimirũ, vt deferatur ad ægrotos, quandocunq; neceſ-

neceſſe fuerit. Oportet enim ob varios, & maximè repentinos caſus Euchariſtiam ſemper eſſe paratam: eo autem tempore, quo conſeruatur, nihil impedit, quò minus poſſit vel geſtari, vel oſtendi ad deuotionem populi excitandam.

SECVNDO dico, ſi quis legitimus Sacerdos exiſtens Euchariſtiam conſecraret, iis ſeruatis, quę ad Sacramenti eſſentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, ſed ad quemuis alium finem, is quidem malè faceret, tamen verum Sacramentum conficeret, & perſeueraret Sacramentum illud, quamdiu ſpecies illę panis perſeuerarent. Ratio eſt, quia inſtitutio Domini non complectitur ſolùm eſſentiam Sacramenti huius, ſed etiam Sacramenti vſum: benedictio enim, ſeu conſecratio ad Sacramentum faciendum pertinet; diſtributio, & manducatio ad vſum. Porrò res non pendet quoad eſſe ſuum, ab vſu. Sicut ergo, ſi quis faciat ſedem, cuius ſedendo vſus eſt, & tamen nemo vnquam ibi ſedeat, non propterea deſinet eſſe ſedes; immò etiam ſi quis faciat ſedem, non vt ibi ſedeatur, ſed vt in ſpectaculo exhibeatur, adhuc erit veriſſima ſedes: ſic etiam ſacroſanctum Sacramentum non deſinit eſſe Sacramentum, licet nemo illo vtatur ad id, ad quod eſt inſtitutum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur ex diſsimilitudine Baptiſmi, & Euchariſtiæ, Euchariſtiam rem eſſe permanentem.

NVNC iam expendemus alterum aduerſariorum fundamentum, & ſicut ipſi ex ſimilitudine Sacramentorum probare nituntur, Euchariſtiam in ſolo vſu conſiſtere: ita nos ex diſſimilitudine contrarium oſtendemus. Sit igitur hæc ratio. In Baptiſmo non eſt aliqua res permanens, ſed ſola actio, quę dicatur, & ſit Baptiſmus; in Euchariſtia è contrario, non eſt aliqua actio, ſed ſola res permanens, quę dicatur, & ſit Euchariſtia, ſiue corpus Domini, ſiue Sacramentum corporis Domini; ergo Sacramenta iſta diſſimilia ſunt, & vnum in actione, alterum in re permanente conſiſtit.

Probatur antecedens. Ac PRIMVM de Baptiſmo notum eſt, aquam, quæ eſt res permanens, non dici Baptiſmum, nec Sacramentum Baptiſmi, ſed ablutionem, quæ eſt actio, dici & Baptiſ-

Baptiſmum,& Sacramentum Baptiſmi.B.Paulus Baptiſmum vocat lauacrum aquæ in verbo vitæ, Epheſ.5. & lauacrum regenerationis, Tit.3. Si autem de reipſa agatur, certum eſt, aquam, vt eſt res permanens, non eſſe Sacramentum Baptiſmi: nam Sacramenta, vt Auguſtinus dicit lib.20. contra Fauſtum, cap.13. non naſcuntur, ſed fiunt per myſticam precem, aqua autem non fit per myſticam precē, ſed olim à Deo creata fuit. Neque obſtat quod in Eccleſia benedici ſolet; nam illa benedictio non eſt de eſſentia Sacramenti: poſſent enim in aqua fluminis, aut maris ſine vlla præcedente benedictione aquæ, homines verè baptizari. Et ſimiliter certum eſt, Sacramenti definitionem optimè conuenire ablutioni; illa enim eſt ſignum & cauſſa inſtrumentalis inuiſibilis gratiæ, & à Deo per miniſtrum efficitur. Et deniq; verba, quibus efficitur Baptiſmus, non diriguntur ad aquam, ſed ad hominem, qui Baptiſmum recipit. Dicimus enim: *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Vnde baptizare non eſt aquam conſecrare, ſed hominem abluere.

Atque hinc apparet ineptiſſimè ratiocinari Kemnitium in 2.par. Examinis Tridentini Concilij, ſeſſ.13. cap.3. cùm ait; Si quis verba inſtitutionis Baptiſmi pronunciet ſuper aquam, & nemo adſit qui baptizetur, nullum fieri Sacramentum. Nam verba Baptiſmi: *Ego te baptizo, &c.* non poſſunt niſi à ſtulto aliquo pronunciari ſuper aquam, cùm non ad aquam, ſed ad hominem referantur. At alia ratio eſt de verbis Euchariſtię, vt mox dicemus. Itaque de Baptiſmo nullum eſt dubium, quin propriè in actione conſiſtat.

At in Euchariſtia omnia aliter ſe habent. Nam INPRIMIS, ſi agamus de modo loquendi, nemo vnquam vocauit Euchariſtiam, vel corpus Domini fractionem, vel conſecrationem, vel diſtributionem, vel manducationem, vel aliam actionē, ſed rem permanentem, id eſt, panem ſanctificatum. Sic IVSTINVS in Apologia 2. *Hic cibus*, inquit, *à nobis Euchariſtia appellatur.* IRENAEVS lib.4.c.34. dicit, panem communem poſt acceptam benedictionem non eſſe amplius panem communem, ſed Euchariſtiam conſtantem ex re terrena, & cœleſti. Sic TERTVLLIANVS in lib. de reſurrectione carnis: *Caro*, inquit, *corpore & ſanguine Domini veſcitur.* vbi corpus Domini non appellatur actio veſcendi, ſed cibus ipſe quo veſcimur. Sic Auguſtinus lib.20. contra Fauſtum, cap.13. panem

conſe-

conſecratum appellat Sacramentum religionis. Optatus lib. 2. queritur de furore Donatiſtarum, qui Euchariſtiam canibus dederunt: & Victor Vticenſis lib. 1. hiſtoriæ, cap. 3. narrat Arianos Euchariſtiam in terram abieciſſe, & pedibus conculcaſſe. At quomodo potuerunt iſta fieri, ſi Euchariſtia non eſt res permanens? ITEM Iuſtinus, Ambroſius, Euſebius Emiſſenus, Theodoretus, Gelaſius, & alij paſſim conferunt Euchariſtiam cum Verbo Incarnato; quia ſicut in Chriſto duæ ſunt naturæ, ita in hoc Sacramento duæ ſunt naturæ, nimirum corpus Chriſti, & accidentia panis. DENIQVE Patres paſſim dicunt, Euchariſtiam, ſeu corpus Domini offerri, confici, portari, manducari, quæ nullo modo conueniunt actioni, ſed rei permanenti.

Quod autem ad rem attinet, Sacramentum Euchariſtiæ non conſiſtere in actione, ſed in re permanente, probatur. Ac PRIMVM, quòd non in actione conſiſtat, patet; quia nulla eſt actio, cui conueniat tota ratio Sacramenti. Præcipua actio per aduerſarios eſt manducatio: at hæc nullo modo poteſt eſſe Sacramentum. Nam iſta eſt actio ſolius ſuſcipientis, non Dei, aut miniſtri: nec enim Deus, aut miniſter manducat, ſed ſuſcipiens manducat. At Sacramenta non ſunt actiones ſuſcipientis, alioqui eſſent opera noſtra: vnde in Baptiſmo Sacramentum eſt ablutio, vt à Deo per miniſtrum datur. PRAETEREA verba Sacramentalia, ſine quibus Sacramentum non fit, non dicuntur à manducante, neque ad manducantem, ſed à miniſtro ſuper panem: illa enim verba: *Hoc eſt corpus*, ad panem pertinent, non ad manducantem. Et hinc eſt, quod non dicitur Euchariſtiæ Sacramentum facere, qui manducàt, ſed potiùs illud conſumere: & tamen reuera dici poſſet Sacramentum facere, ſi in illa actione conſiſteret; ſicut dicitur baptizare, qui abluit. IDEM probari poteſt de actione frangendi, & diſtribuendi panem ſanctificatum. Illæ enim actiones non ſunt Sacramenta; nam non ſignificant gratiam inuiſibilem: nec dicitur Sacramentum facere, qui frangit, aut diſtribuit. RESTAT ſola conſecratio, quam aduerſarij præter ceteras negligunt: ſed nec eſt ipſa propriè Sacramentum Euchariſtiæ. Nam conſecratio non eſt ſignum, neque cauſſa proxima inuiſibilis gratiæ, quæ duo requiruntur ad rationem Sacramenti nouæ legis. Conſecratio enim, vt verba ipſa ſonant, ſolùm ſignificat, & efficit corpus Domini

ex

ex pane; proinde Sacramentum efficit, non eſt ipſa Sacramentum.

QVOD autem rei permanenti, id eſt, pani conſecrato conueniat tota definitio Sacramenti, perſpicuum eſt. Nam ille panis eſt ſignum ſenſibile, & cauſſa internæ atque inuiſibilis nutritionis ſpiritualis. PRAETEREA fit à Deo per miniſtrum, idque ritu, & cæremonia à Deo inſtituta. DENIQVE elementum & verbum concurrunt ad hoc Sacramentum, vt ad omnia alia. Neque obſtat, quod non maneat in hoc Sacramento iam confecto elementum, id eſt, panis triticeus, neq; verbum. Nam elementum, & verbum requiruntur ad Sacramenti effectionem, & ideò in his Sacramentis, quæ in actione conſiſtunt, & quorum idem eſt fieri & eſſe, elementum & verbum ſunt principia, tum effectionis, tum eſſentiæ ipſius Sacramenti. At in hoc Sacramento, in quo aliud eſt fieri, aliud eſſe, principia illa concurrunt propriè ad Sacramẽti effectionem: in ipſa autem re effecta manent, ſed alio modo. Nam elementum manet, quoad externas ſpecies, & verbum manet, quoad virtutem: ſicut etiam in miſtione elementorum manent elementa, ſed alterata, & ſecundum multos manent ſolùm, quoad virtutes, non quoad ſubſtantiam.

Ex his ſoluitur argumentum SECVNDVM aduerſariorum, quod huiuſmodi eſt: *Sacramentum Baptiſmi in actione conſiſtit; ergo & Sacramentum Euchariſtiæ. Probatur antecedens; nam Sacramenta nouæ legis eiuſdem generis ſunt. Et præterea, ſi Sacramentum Baptiſmi in actione conſiſtit, quia Dominus dixit; Baptizate omnes Gentes,* Matthæi vltimo: *quantò magis Euchariſtia in actione conſiſtet, cùm Dominus in eius inſtitutione non vno verbo, vt in Baptiſmo, ſed multis actionem declarauerit, dicens; Accipite, manducate, bibite, hoc facite, &c.*

RESPONDEO, Sacramenta nouæ legis ſunt eiuſdem generis, ſed non eiuſdem ſpeciei: & quamuis eiuſdem ſpeciei eſſent, adhuc poſſet vnum in actione, alterum in re permanente conſiſtere; iſta enim differentia materialis eſt, & ad rationem formalem Sacramenti non pertinet. Verba autem Scripturæ citata, vſum Sacramenti continent, non eſſentiam, niſi per accidens, quando vſus ab eſſentia non diſtinguitur, vt in Baptiſmo.

CAPVT

CAPVT QVARTVM.

Probatur eadem veritas teſtimoniis Patrum.

VLTIMO loco probanda eſt eadem veritas teſtimoniis Patrum: ſemper enim in Eccleſia iſta fides viguit. Ac PRIMVM ipſo tempore Apoſtolorum, CLEMENS Romanus lib.8.conſtit.cap.13.in alia editione, cap.20. iubet peracta Communione, quod supereſt de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reuerentia in paſtophorio. Quid autem ſit paſtophorium, explicat Hieronymus in comment. cap.22. Iſaiæ, vbi dicit, paſtophorium ſignificare tabernaculũ, ſeu thalamum, vbi templi Præpoſitus habitat. Hinc igitur Apoſtoli vas illud, in quo Sacramentum aſſeruandum recõdebatur, paſtophorion dixerunt, quòd in eo Sacramento verè Chriſtus ſit, qui eſt verus templi Præpoſitus. Opera autem Clementis, etſi non ab omnibus recipiantur, tamen Kemnitius repudiare non poteſt, quippe qui (vt infrà videbimus) vtitur eiuſdem Clementis teſtimonio contra Catholicos.

Poſt annum Domini C. primo ſeculo poſt Apoſtolos IVSTINVS in Apologia 2. prope finem, ſcribit poſt ſacra peracta in Eccleſia, dari conſueuiſſe Euchariſtiam Diaconis deferendam ad abſentes fratres, qui aliqua de cauſſa impediti fuerant, ne intereſſent celebrationi myſteriorum. Quo loco dubitari non poteſt, quin Diaconi non antè diſcederent ex conuentu Eccleſiæ, quàm tota actio finiretur: ex quo apertiſſimè ſequitur, poſt ipſam actionem totam, fuiſſe in Euchariſtia verum Sacramentum, ac verum Chriſti corpus. Nam alioqui quorſum ille labor deferendi Euchariſtiam ad abſentes?

Eodem ſeculo IRENAEVS in epiſtola ad Victorem Papam, quam refert Euſebius lib.5.hiſt.cap.24. teſtatur morem fuiſſe illius temporis, vt Papa Euchariſtiam mitteret in ſignum pacis, & communionis ad alios Epiſcopos. At quid, quæſo, mittebat, ſi Euchariſtia non eſt, niſi dum manducatur, vel dum peragitur ſacra Cœna?

Poſt annum Domini C C. TERTVLLIANVS in 2. libro ad Vxorem, teſtatur conſueuiſſe ſuo tempore deferre Chriſtianos Euchariſtiam ad ſuas domos, vt ibi eam oportuno tempore ſumerent: *Non ſciet*, inquit, *maritus, quid in occulto ante omnem cibum ſumas?*

Eodem

Eodem ſeculo CYPRIANVS in ſermone de lapſis: *Mulier quædam*, inquit, *cùm arcam ſuã, in qua ſanctum Domini fuerat, indignis manibus tentaſſet aperire, igne inde ſurgente deterrita eſt.* At quid, obſecro, in illa arca includi potuit, ſi Euchariſtia (de ea enim loquitur) extra actionem Cœnæ, neque corpus Domini eſt, neque Sacramentum?

Eodem ſeculo DIONYSIVS ALEXANDRINVS in epiſt. ad Fabium, quam refert idem Euſebius lib. 6. hiſt. cap. 36. ſcribit, Serapionem quendam in extremis agentem miſiſſe puerum ad presbyterum, vt ad ſe veniret cum Sacramẽto Euchariſtiæ: ſed presbyterum fortè tunc ægrotantem non potuiſſe per ſe accedere, ſed miſiſſe per eundem puerum particulam Euchariſtiæ. Ex quo loco apertiſſimè patet, morem fuiſſe aſſeruandi Euchariſtiam propter ægrotos: neq; enim presbyter ille tunc ſacram Cœnam celebrauit, quippe qui ægrotabat, & fortè hora intempeſtiua erat.

Eodem ſeculo S. THARSICIVS Martyr (vt ſcribitur in vita S. Stephani I. Papæ, & apud Bedam in Martyrologio die 15. Auguſti) cùm Euchariſtiam deferret, & paganis quærentibus, quid illud eſſet, noluiſſet aperire, ab illis continuò necatus eſt, & tamen diuino miraculo ita Sacramentum diſparuit, vt nunquam ſacrilegi illi inuenire illud potuerint.

Poſt annum Domini CCC. exſtat inſigne teſtimonium Concilij I. NICAENI, can. 14. aliàs 18. aliàs 20. vbi iubet Synodus, vt in abſentia presbyterorum, Diaconi Euchariſtiam porrigant. Ex quo euidenter colligitur, Euchariſtiam ſeruari ſolitam in Eccleſia, vt diſtribui poſſet quouis tempore, etiam quando Cœna non celebratur. Nam loqui Conciliũ de tempore, quo ſacra Cœna non celebratur, perſpicuum eſt, quia Cœna ſine presbyteris celebrari non poteſt: Diaconis enim non eſt data auctoritas offerendi, vt in eodem canone legimus. Eſt autem hîc OBSERVANDVM, iſtam partem canonis non haberi in omnibus editionibus, tamen haberi expreſsè apud Ruffinum, lib. 10. hiſtorię, cap. 6. Canones autem, quos Ruffinus deſcripſit, eſſe ipſos veros, & authenticos Nicæni Concilij canones, teſtatur etiam S. Cyrillus in epiſtola ad Concilium Carthaginenſe, quæ exſtat in tomo 1. Conciliorum in actis Concilij Africani: quod eſt obſeruandum propter Kemnitium, qui in dubium reuocare iſtum canonem contendit.

In eodem Nicęno exſtat canon 13.& quidem in omnibus editionibus, in quo Patres iubent, vt ſecundum antiquā regulam in mortis articulo nemini denegetur ſacra Communio: qui canon ſæpe poſtea renouatus fuit in Conciliis poſterioribus. Certum autem eſt ægrotos in articulo mortis exiſtentes ad Eccleſiam venire non potuiſſe: certum eſt etiam non potuiſſe celebrari in cubiculis ſingulorum ægrotantium totam actionem Cœnæ, & præſertim ſecundum opinionem aduerſariorum, qui damnāt Miſſas priuatas: ergo neceſſe eſt, vt Euchariſtia ſeruaretur conſecrata pro ægrotis, vel certè extra actionem publicæ Cœnæ, quam ſolam pro vera Cœna agnoſcunt aduerſarij, Euchariſtia ægrotis præberetur.

Eodem ſeculo BASILIVS in epiſtola ad Cæſariam Patritiam, teſtatur, Anachoretas qui non poterant commodè ſæpius Eccleſias frequentare, conſueuiſſe Euchariſtiam ſecum in eremum deferre: quę epiſtola, licet nōn habeatur in omnibus exemplaribus, tamen paſſim citatur etiam ab ipſo Kemnitio.

Eodem ſeculo Gregorius NAZIANZENVS in orat. in Gorgoniam teſtatur, ſanctam illam fœminam nocturno tempore in Eccleſia ad altare procubuiſſe, & partem Euchariſtiæ, quam fortè ſeruauerat de more illius temporis, in conſpectu habuiſſe. Quod etiam teſtimonium clariſſimum eſt; neque enim tunc ſancta Cœna celebrabatur, cùm & nocturnū tempus eſſet, & ipſa ſola in templum ad orandum ſe recepiſſet.

Eodem ſeculo AMBROSIVS in orat. de obitu Satyri fratris ſui, cap.7. ſcribit, eum in orario inuolutam Euchariſtiæ particulam ſuſpendiſſe ad collum ſuum in periculo naufragij, & eo auxilio fretum ſe deieciſſe in mare, ac liberum ad littus euaſiſſe.

De hoc exemplo multa garrit Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, obiecto 88. PRIMO dicit, hanc eſſe fabulam ab Ambroſio, nō tàm vt Epiſcopo, aut Theologo, quàm vt Rhetore narratam. SED refellitur mendacium iſtud ab ipſo Ambroſio, qui eam hiſtoriam narrat, vt inde religionem Satyri demonſtret, & vt rem veriſſimam, & multis notam refert.

SECVNDO, reprehendit Ambroſium, ac dicit, eum excuſari non poſſe, quod factum illud Satyri laudauerit. SED ad Ambroſij defenſionem ſatis eſt illum eſſe Ambroſium, iſtum eſſe infelicem apoſtatam.

TERTIO

TERTIO dicit, inde refutari huius temporis ſuperſtitiones. Nunc enim Euchariſtia ſub clauibus aſſeruatur, nec ſine pompa, & luminibus producitur; tunc omnibus etiam Catechumenis, qualis erat Satyrus, permittebatur. AT nunc ſub clauibus ſeruatur propter abuſus, qui paulatim exorti ſunt: tunc autem, cùm ſimpliciores eſſent Chriſtiani, nec dum cœpiſſent ad magias abuti Sacramentis, faciliùs permittebantur, nec tamen etiã tunc licebat Catechumenis Euchariſtiam ſumere, aut etiam videre. Vnde ibidem Ambroſius dicit, Satyrum non fuiſſe auſum Euchariſtiam videre, & multò minus ore percipere, ſed ne omni præſidio careret, iuſſiſſe ſibi à fidelibus, qui in eadem naui erant, & Euchariſtiam ſecum habebant, particulam inuolutam orario ſibi tradi. Quod autem creuerit honor externus ſanctiſſimi Sacramenti, præſertim deuotione interna decreſcente, nemini diſplicere poteſt, niſi hoſtibus Chriſti, & religionis.

QVARTO dicit, crimen idololatriæ Satyrum commiſiſſe, dum ſpem in Euchariſtia poſuit; & tamen ibidem continuò addit, fortaſſe Deum ornare voluiſſe reliquias illas Euchariſtiæ, miraculo, vt quondam oſſa Heliſæi, & pallium Heliç. AT quomodo iſta cohærent, vt Deus miraculo ornauerit Euchariſtiam in gratiam idololatræ? num Deo fortaſſe placet idololatria, vt etiam miraculis confirmare voluerit?

QVINTO dicit, Satyrum fortè alicunde ſuffuratum illam particulam Euchariſtiæ. AT Ambroſius dicit, eum accepiſſe à Chriſtianis, qui erant in naui.

SEXTO dicit, illas reliquias non fuiſſe Sacramentum, ſed tantùm reliquias quaſdam panis, quæ extra vſum Cœnæ Sacramenta dici non poſſunt. AT AMBROSIVS diſertis verbis vocat Sacramentum: *Quos*, inquit, *initiatos eſſe cognouerat, ab his diuinum illud fidelium Sacramentum popoſcit.*

Poſt annum CD. S. Ioannes CHRYSOSTOMVS in epiſt. priore ad Innocentium Papam, quæ exſtat tum inter opera eiuſdem Chryſoſtomi, tomo 5. tum apud Nicephorum lib. 13. cap. 19. ſcribit, milites quoſdam ad veſperam magni Sabbati Sanctuarium ingreſſos tantum excitaſſe tumultum, vt etiam ſacratiſſimus Domini ſanguis, qui in Sanctuario erat, in eorum veſtes effunderetur. Quod autem id geſtum non fuerit, dum ſacra Cœna celebraretur, ſed extra illam actionẽ, patet ex eodem loco: ibi enim Chryſoſtomus dicit, hoc factum eſſe,

cùm mulieres iam præpararentur ad Baptiſmum. Itaque tum imminebat Baptiſmus, qui in Sabbatho Paſchali celebrari ſolet: conſtat autem myſterium Euchariſtiæ ſemper celebrari poſt Baptiſmum, non ante, vel ſimul cum Baptiſmo, nimirum, vt Neophyti tunc primùm ſancto illi myſterio interſint, & Euchariſtiam percipiant. Quare ſanguis ille Dominicus, qui in Sanctuario erat, non tunc conſecrabatur, aut diſtribuebatur, ſed aliquo alio die conſecratus fuerat.

Eodem ſeculo S.HIERONYMVS in epiſtola ad Ruſticum laudat S.Exuperium Tholoſæ Epiſcopum, quod ob inopiam voluntariam cogeretur Chriſti corpus in caniſtro portare.

Eodem ſeculo S.CYRILLVS in epiſt. ad Caloſyrium, inſanire dicit eos, qui aſſerunt, Euchariſtiam, ſi in alterum diem ſeruetur, vim ſuam amittere: vbi apertiſſimè errorem iſtum noſtrorum aduerſariorum reprehendit.

Poſt annum Domini D. S. BENEDICTVS, vt in eius vita ſcribit S.Gregorius, li.2. Dialogorum, cap.24. cùm defunctus quidam Monachus ſepeliri nequiret, miſit aliquos, qui Euchariſtiam ſuper pectus mortui ponerent, & eo facto ſepeliri potuit. Et ſanè delatio Euchariſtiæ cùm ſupra mortui pectus poneretur, non fuit vlla actio Cœnę Dominicę; neq; S.Benedictus Euchariſtiam tunc conſecrauit, quippe qui Sacerdos non erat, ſed habebat in Eccleſia ſua aſſeruatam, de more totius Eccleſiæ. Vbi etiam NOTANDVM eſt mendacium Petri Martyris in lib.contra Gardinerum, obiectione 38. quo in loco, vt hoc exemplum odioſum faciat, ſcribit iuſſu Benedicti, Euchariſtiam in os mortui fuiſſe iniectam: *Benedictus*, inquit Pſeudomartyr, *iuſſit Euchariſtiam in os inſeri defunctæ muliercula*; quod eſt apertum mendacium. Nam hæc ſunt verba S.Benedicti referente S.Gregorio: *Ite, & hoc Dominicum corpus ſupra pectus eius cum magna reuerentia ponite.* Neq; credendum eſt, relictum Dominicum corpus in ſepulchro cum homine mortuo, ſed tantùm poſitum ſupra pectus eius, dum collocaretur in tumulo, ac deinde continuò ablatum. Niſi fortè loquatur Petrus Martyr de eo, quod ſcribit Gregorius, cap. ſuperiore de duabus ſanctimonialibus: ſed in eo etiam mentiretur iſte miſerrimus Pſeudomartyr; non enim Benedictus iuſſit inſeri Euchariſtiam in os earum defunctarum mulierum, ſed pro illis Domino immolari.

Eodem ſeculo Monachi quidam S. Gregorij à Conſtanti-

nopoli

nopoli Romam nauigantes, in naui ſecum Euchariſtiam deferebant,vt in periculo naufragij non ſine Communione diſcederent.Refert Ioan.Diaconus in vita S.Gregorij,lib.2.c.33.

Poſt annum Domini DC. in Synodo, quæ dicitur Quiniſexta, can.52. ſtatuunt Patres illi, vt in Quadrageſima ſolùm die Sabbathi, & die Dominico conſecratio fieret, aliis diebus communicarent ex præſanctificatis.Itaque ſeruabant Euchariſtiam conſecratam,vt minimum ſex diebus,id eſt,à die Dominico vſque ad ſequentem feriam ſextam.

Atque hæc ex Patribus ſatis eſſe poſſunt:nam tempora poſteriora ab aduerſariis planè contemnuntur. Et præterea exſtant multa decreta Conciliorum de hac re, vt Turonenſis, VVormatienſis,Aurelianenſis;quæ vide apud Burckhardum, lib.5.decreti,& Iuonem parte 2.decreti,&Gratianum de conſecr.diſt.2.

CAPVT QVINTVM.

Diluuntur reſponſiones aduerſariorum ad teſtimonia Patrum.

AD HAEC, & huiuſmodi teſtimonia Ioannes Caluinus vno verbo reſpondens,lib.4.Inſtit.cap.17.§.39.*Sed enim,*inquit,*qui ſic faciunt,habent veteris Eccleſiæ exemplum. Fateor. Verùm in re tanta, & in qua non ſine magno periculo erratur, nihil tutius eſt, quàm ipſam veritatem ſequi.*Hæc ille. SED non fuit vnquam quæſtio,tutiúſne ſit ſequi veritatem,an falſitatem, ſed quæſtio eſt à qua parte ſtet veritas: & ſanè niſi planè deſipimus, tutius eſt in re tanta, & in qua non ſine magno periculo erratur, veterem Eccleſiæ conſuetudinem,& doctrinam, quàm nouas adinuentiones ſequi.

Petrus Martyr à Caluino in hac parte non diſſentit, niſi quod impudentiùs, & nominatim, nunc Ambroſium, nunc Nazianzenum, nunc Bernardum, nunc Damaſcenum, nunc alios reprehendit.

Vnus eſt Martinus Kemnitius, qui ſic omnia confundit, vt neſcias, vtrum Patres ſequi, an ab eis diſſentire conſtituerit. Duæ tamen colliguntur ex eius verboſiſſima diſputatione reſponſiones.PRIMA eſt,illa teſtimonia ſimpliciter admittenda,quæ habent ab ipſa actione Cœnæ miſſam fuiſſe Euchariſtiam ad abſentes,vel ad ægrotos,vt eam continuò ſumerent:

exiſtimat enim toto illo tempore perſeuerare actionem, ſiue vſum Cœnæ.

Hîc autem multis modis deficit reſponſio Kemnitij. PRIMO, quia hæc reſponſio non poteſt aptari manifeſtè, niſi vnico teſtimonio S.Iuſtini; reliqua enim aſſeruationem indicant Euchariſtiæ, non delationem ab ipſa Cœnæ actione.

SECVNDO, quia ſi verum eſt, quod toties Kemnitius repetit, non eſſe Sacramentum, niſi dum fit, quod Chriſtus expreſsè fecit, aut fieri iuſſit, quomodo erit Sacramentum in illa delatione ad abſentes? neque enim Chriſtus detulit ad abſentes, aut deferri iuſſit.

TERTIO, ſuperuacanea eſt iſta delatio, ſecundum principia Lutheranorum; ergo à Kemnitio non fuit admittenda. Nam (vt rectè Caluinus colligit ex communi Lutheranorum doctrina, quam etiam agnoſcit, & recipit Kemnitius in fine diſputationis in cap.6.ſeſs.13. Concilij Tridentini) vel qui deferebant Euchariſtiã ad abſentes aut ægrotos, in domibus eorum erant recitaturi inſtitutionem, & Cœnæ ritum repetituri, aut non. Si recitaturi inſtitutionem, ac Cœnæ ritum repetituri erant, quid opus erat tam longè panem aſportare? nonne ex illa ipſa domo panem accipere potuiſſent? Et præterea ſi illa delatio intra actionem Cœnæ concluditur, & ideò perſeuerat in ea corpus Domini, vt ibidem Kemnitius docet, quid opus eſt noua conſecratione? Si autem non erant inſtitutionem repetituri, nihil vtilitatis abſentibus illis attuliſſent: non enim ſymbola externa ſine verbo quidquam proſunt, nec Sacramenta dici poſſunt, niſi adhibeantur ad confirmandum verbum.

Adde QVARTO, certum eſſe illos, qui tempore Iuſtini deferebant Euchariſtiam ad abſentes, non conſueuiſſe in domibus eorum ritum Cœnæ celebrare, & eo modo Euchariſtiam conſecrare; nam Diaconi erant, non Sacerdotes, vt Iuſtinus clariſſimis verbis teſtatur. Diaconis autem nunquam licuiſſe Euchariſtiam conſecrare, certiſſimum eſt, tum ex Concilio Nicæno ſuprà citato, & ex Hieronymo in epiſt. ad Euagrium, aliiſque Patribus, tum ex perpetua Eccleſiæ praxi. Quare neceſſe eſt, vt Kemnitius, aut reiiciat teſtimonium Iuſtini, aut fateatur, non eſſe opus repetere conſecrationem Euchariſtiæ in domibus eorum, ad quos defertur, cuius tamen contrarium ipſe affirmat loco notato.

ALTERA reſponſio Kemnitij complectitur alia teſtimonia Patrum, qui in hac re erraſſe videntur; quæ autem de iis dicit, ad quatuor capita reuocari poſſunt omnia. PRIMVM igitur dicit, poſſe illis ignoſci, quia ſimpliciter errauerunt, vt Cyprianus dicit, de iis, qui ex ignorantia in calice Dominico ſolam aquam ponebant, lib. 2. epiſt. 3. SECVNDO dicit, non defuiſſe alios antiquos Patres, qui contrarium ſentirent, & proinde non fuiſſe vniuerſalem conſuetudinem aſſeruandi Euchariſtiam. Et citat Clementem, Origenem, Iſichium, Nicephorum, Concilium Matiſconenſe II. Humbertum, & Gabrielem. TERTIO dicit, conſuetudinem, quæ alicubi fuit aſſeruandi Euchariſtiam, fuiſſe abrogatam poſtea, quia nimirum aduertit tandem Eccleſia, pugnare cum inſtitutione Chriſti illam aſſeruationem: citat autem pro hac abrogatione Concilium Toletanum, & Cæſarauguſtanum. Denique QVARTO dicit, veteres, qui Euchariſtiam aſſeruabant, ſine ſuperſtitione id feciſſe, quia aſſeruabant, vt manducaretur: nunc à Catholicis aſſeruari ſuperſtitioſè, quia non ad manducationem, ſed ad pompam, & geſtationem, & adorationem, & alios eiuſmodi fines alienos à Chriſti inſtitutione, aſſeruatur. Et hæc eſt ſumma verboſiſſimæ & confuſiſſimæ diſputationis Kemnitianæ.

Ad PRIMAM partem huius reſponſionis dicó, valde diſſimilem eſſe cauſſam illam, de qua Cyprianus loquitur, ab hac noſtra. Nam Cyprianus loquitur de paucis quibuſdam Sacerdotibus, qui ex ſimplicitate contrarium morem ſeruabant in ſacrificio celebrãdo ab eo, qui in tota ſeruatur Eccleſia: quocirca meritò illos reprehendit, & tamen ignoſci vult eorum ſimplicitati. At doctrina, & conſuetudo aſſeruandæ Euchariſtiæ, non à paucis, nec pauco tempore ſeruata eſt, ſed à Patribus omnium ætatum, & ab ipſo Nicæno Concilio, & ab omni omninò Eccleſia. Quis autem ferat, vt poſt annos M.D. LXVI. vnus miniſter Brunuicenſis dicat ſe ignoſcere Concilio Nicæno, plurimis Patribus, & toti Eccleſiæ Chriſti ſimpliciter erranti?

Ad SECVNDAM nego vlla eſſe teſtimonia contraria noſtræ ſententiæ. CLEMENS Romanus PRIMO loco adducitur, qui in 2. epiſt. iubet, vt tot ponantur in altari holocauſta, quot populo ſufficere poſſe videntur: ſi quid autem ſuperſit poſt Communionem, non ſeruetur in craſtinum, ſed à clericis

abſumatur. RESPONDEO; intelligi debere hunc locum exceptis his partibus, quæ ſeruandæ erant pro Communione infirmorum: nolebat enim nimis multum Euchariſtiæ conſeruari. Porrò ex ipſo Clemēte manifeſtè probo partem Eucharistiæ aſſeruari debuiſſe; nam in illa 2. epiſt. non procul ab initio, ſic ait: *Tribus gradibus commiſſa ſunt Sacramenta diuinorum ſecretorum, Presbytero, Diacono, & Miniſtro, qui cum timore, & tremore reliquias fragmentorum corporis Dominici cuſtodire debēt, ne qua putredo in ſacrario inueniatur, ne cùm negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria.* Hæc ille. At quæ cuſtodia adhibenda eſſet, & quodnam periculum putredinis timeri potuiſſet, ſi nihil ſeruādum fuiſſet? Idem etiam Clemens lib. 8. Conſtit. cap. 13. aliàs 20. iubet peracta Communione, quod supereſt corporis Domini, à Diaconis in paſtophorium inferri, vt ſuprà citauimus. Adde, quòd Iuo Carnotenſis parte 2. decreti, & Burchardus lib. 5. decreti inſeruerunt decretum iſtud Clementis de conſumendis reliquiis, in medio variorum decretorum, in quibus expreſsè iubetur Euchariſtia aſſeruari pro ægrotis; quod certè non feciſſent, ſi decretum iſtud aduerſaretur aſſeruationi huius Sacramenti.

SECVNDO loco profertur ORIGENES, ſeu Cyrillus in c. 7. Leuitici hom. 5. vbi ſic ait: *Dominus panem, quem diſcipulis dabat, non diſtulit, nec differri iuſsit in craſtinum.* RESPONDEO; Verum eſt Dominum non iuſſiſſe Euchariſtiam à ſe conſecratam differri in craſtinum; ſed nō poteſt inde colligi, non debuiſſe vnquā poſtea Euchariſtiam conſeruari: multa enim Dominus per ſe non iuſſit, quæ poſtea per Apoſtolos iuſſit, etiam circa Sacramentum Euchariſtiæ, vt Auguſtinus teſtatur in epiſt. 118. Neq; Origenes hoc agebat, vt probaret non poſſe Euchariſtiam conſeruari, ſed cùm docere vellet, placere Deo ſacrificium laudis recens, & nouum, ac ſpirituale, non autem vetus; vſus eſt exemplo Domini, qui Euchariſtiam à ſe conſecratam, continuò manducari iuſſit: & illo etiam teſtimonio Euangelij, vbi Dominus prohibet portari panem in via, & altero teſtimonio ex libro Ioſue, vbi Gabaonitæ reprehenduntur, quod panes veteres attuliſſent, vt deciperent Iſraëlitas. Et ſanè non vult Origenes oſtendere, nō licere nunc deferre panes in via, aut vti pane veteri; ſed ſimpliciter vtitur illis exemplis, quatenus aliquo modo propoſitum ipſius adiuuant.

TERTIO

Tertio loco profertur Isichivs lib. 2. in Leuit. cap. 8. vbi dicit, morem eſſe Eccleſiæ comburendi id, quod ſupereſt ex Sacramento Euchariſtiæ. Sed ibidem eſt ſolutio. Nam Iſichius addit, non prohiberi aſſeruationem Sacramenti per vnum, vel duos, vel plures dies, ſed comburi debere, id, quod vel ob temporis diuturnitatem, vel alia de cauſſa per manducationem conſumi nequit: id quod expreſsè etiam cautum eſt in Concilio Aurelianenſi, teſtibus Iuone & Burchardo locis ſuprà citatis; ſtatuit enim Cōcilium, vt ſpecies corruptæ duntaxat comburerentur, non autem id quod per manducationem abſumi poteſt. Vide Guitmundum lib. 2. & Algerum lib. 2. cap. 1. qui docent, tunc ſolere abſumi ſpecies Sacramentales igni, quando aliquid accidit, vnde horror ſit eas manducare: ignis enim eſt elementorum omnium puriſſimum.

Qvarto profertur Nicephorvs lib. 17. hiſt. cap. 25. vbi refertur morem fuiſſe in Eccleſia Græca, vt reliquiæ Euchariſtiæ darentur pueris innocentibus manducandæ: quod idem antea ſcripſerant Euagrius lib. 4. hiſtor. cap. 35. & Gregorius Turonicus libro 1. de gloria Martyrum, cap. 10. Sed & hîc nulla eſt difficultas: loquuntur ij auctores de reliquiis, quæ nimirum ſuperabundabant. Nam (vt ſuprà diximus) nō debent nimis multæ particulæ Sacramenti conſeruari, ſed quot pro ægrotorum neceſſitatibus requiruntur. Quare non quotidie fiebat illa reliquiarum conſumptio, ſed ſolùm feria quarta, vel ſexta, quando videlicet renouabatur Sacramētum in pixide. Et eadem reſponſio adhibēda eſt ad Concilium II. Matisconense, can. 6 ibi eñ ſtatuitur, vt feria quarta, & ſexta aduocentur innocentes paruuli, & indicto eis ieiunio, detur ipſis ſi quid ex Sacramenti particulis cōſumendum eſt.

Qvinto profertur Hvmbertvs in libro contra Nicetam, qui reprehendit morem Græcorum, qui in Quadrageſima, vt ſuprà diximus, ex Concilio Trullano, vtuntur præſanctificatis quotidie, excepto Sabbatho, & Dominica. Verum Humbertus non reprehendit Sacramenti aſſeruationem, ſed quòd Græci ſacrificium Miſſæ ex illis præſanctificatis celebrarent: ſacrificium enim verè fieri nequit, niſi panis conſecretur, & conſumatur.

Sexto profertur Gabriel Biel, qui lect. 36. in canonem Miſſæ ſic ait: *Poſtquam corpus ſuum conſecrauit, non ſiſtebat in conſecratione. Neque dedit diſcipulis, vt ipſum honorificè*

 conſer-

conſeruarent, ſed dedit in ſui vſum, dicens; Accipite, & manducate. RESPONDEO; Hoc verè eſt impudẽter tractare ſcripta Catholicorum auctorum, & velle per fas & nefas hæreticos facere eos, qui ſemper hæreſibus fortiſſimè reſtiterunt. Gabriel enĩ in iſto ipſo opere fortiſſimè defendit ſacrificium, & adorationem Euchariſtiæ, & tranſubſtantiationem, & alia id genus: ad quæ refellenda aduerſarij excogitârũt iſtam ſententiam de præſentia Chriſti ſolùm in vſu cœnæ. Præterea extant tres ſermones eiuſdem Gabrielis habiti in feſto corporis Domini, in quo agitur celeberrima illa geſtatio corporis Domini in publica ſupplicatione. In loco autem citato Gabriel diſputat de primario fructu, & vſu Euchariſtię, ac docet, multò amplius prodeſſe Euchariſtiam, dum reipſa manducatur, quàm dum in pixide conſeruatur. Id quod veriſſimum eſt, & probatur à Gabriele ex verbis Domini, in quibus nõ fit mentio aſſeruationis honorificę, ſed ſolius manducationis: inde enim manifeſtè colligitur, primarium fructum nõ conſiſtere in aſſeruatione, ſed in manducatione.

Ad TERTIAM partem reſponſionis, nego fuiſſe vnquam in Eccleſia Catholica abrogatam conſuetudinem aſſeruandi Euchariſtiam. Concilium autem Toletanum I. canone 14. & Cęſarauguſtanum, canone tertio, non prohibent aſſeruari in Eccleſia Euchariſtiam, ſed iubent fidelibus communicantibus, vt in Eccleſia communicent, & non ſecum aſportent venerabile Sacramentum, vt aliquando fiebat. Ratio autem huius prohibitionis redditur in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cap. 20. ne videlicet abutantur aliqui tanto Sacramento ad veneficia, & alia huiuſmodi ſcelera. Ex quo ſequitur prohibitionem iſtam nihil facere contra ſententiam noſtram, ſed eam potius mirificè confirmare. Nam ſi extra vſum Cœnæ non eſſet Sacramentum, neque corpus Domini, poſſet permitti cuicunq; panis ille ſanctificatus: neque enim periculum eſſet vllius ſacrilegij, ſi extra vſum Cœnæ nihil eſſet, niſi merus panis. Concilia igitur quæ tam ſeuerè propter pericula ſacrilegiorũ prohibent Sacramenti aſportationem, manifeſtè indicant etiam extra vſum Cœnæ veriſſimum permanere, tum corpus Domini, tum etiam Sacramentum.

Ad QVARTAM partem reſponſionis breuiſſimè reſpondeo, falſam eſſe, apud veteres non fuiſſe alium Sacramenti vſum, quàm ad manducandum: id quod patet ex teſtimoniis

ſuprà allatis. Nam Gorgonia ſoror Nazianzeni, ipſo NAZIANZENO teſte in oratione de obitu Gorgoniæ, Sacramẽto Euchariſtiæ vſa eſt ad impetrandam à Deo corporalem ſanitatem, Chriſti corpus in Sacramento adorando, inuocando, oculis applicando. Satyrus Ambroſij frater, eodem teſte AMBROSIO in oratione de obitu Satyri, eodem Sacramento ad collum appenſo, vſus eſt ad naufragium euitandum. CYRILLVS Hieroſolymitanus catecheſi quinta myſtagogica, monet communicantes, vt poſt Communionem digito tangant labia ſanctificata cõtactu corporis, & ſanguinis Domini, & deinde eodem digito ſanctificent per contactum oculos, frontem, & alia membra. AVGVSTINVS libro viceſimo ſecundo, de ciuitate Dei, capite octauo, ſcribit à ſuis Preſbyteris oblatum fuiſſe Deo ſacrificium Dominici corporis ad curandam domum quandam à dæmonum vexatione. DENIQVE antiquiſſimus ille vſus mittẽdi Euchariſtiam Epiſcopis peregrinis in ſignum pacis, & Communionis, cuius meminit Irenæus apud Euſebium lib. 5. hiſtor. cap. 24. apertè indicat, Euchariſtiæ vſum non fuiſſe ſolam manducationem: nulla enim neceſſitas erat, quæ cogeret Epiſcopos illos, vel in itinere communicare Dominico corpori, vel mox atque in vrbem veniſſent.

DEINDE falſum eſt etiam, quod Kemnitius dicit, apud nos non ſeruari Euchariſtiam ad mãducationem, ſed ad alios fines alienos ab inſtitutione: nam, vt ſuprà diximus, primarius finis ſeruandi Euchariſtiam ſemper fuit, & eſt, manducatio: ſeruatur enim potiſſimùm ob viaticum infirmorum. Interim autem dum non conſumitur, nihil prohibet ſumere ex eo alias vtilitates, vt Patres fecerunt.

DENIQVE quidquid de hoc ſit, tota iſta quarta pars reſponſionis extra propoſitum adducta eſt. Nam ad quæſtionem quam tractamus, vtrum extra vſum manducationis, Euchariſtia ſit Sacramentum, & corpus Domini, impertinens eſt, in quem vſum hoc Sacramentum conſeruetur. Quidquid enim ſit de iſto vſu, euidenter probatur ex conſenſu veterum, Sacramentum permanere extra vſum Cœnæ, quandoquidem illud conſeruabant.

CAPVT

CAPVT SEXTVM.

Explicatur quid propriè ſit Sacramentum Euchariſtiæ.

ERRORE Sectariorum confutato, nunc breuiter explicabimus, quid ſit Sacramẽtum Euchariſtiæ. Eſt autem obſeruandum PRIMO, SACRAMENTVM tribus modis accipi poſſe. PRIMO, ampliſſimè vocabulo Sacramenti accepto pro omni ſigno rei ſacrę. SECVNDO, paulò ſtrictius pro ſigno rei ſacræ ſanctificantis animam. TERTIO, propriè & ſtrictiſſimè pro ſigno non ſolùm ſignificante, ſed efficiente etiam animæ ſanctitatẽ: quomodo vox Sacramenti non conuenit niſi Sacramentis nouæ legis propriè dictis.

SECVNDO obſeruandum eſt, in Sacramento Euchariſtiæ multa conſiderari poſſe, nimirum conſecrationem, ſumptionem, ſpecies panis, & vini, corpus, & ſanguinem Chriſti: & denique ipſam Euchariſtiam conſiderari poſſe, vel vt Sacramentum religionis, vel vt alimentum ſpirituale, vel vt pignus amoris diuini, vel vt victimam, & ſacrificium nouæ legis. His autem fundamentis poſitis, res tota paucis propoſitionibus explicabitur.

PRIMA propoſitio: *Conſecratio Euchariſtiæ Sacramẽtum dici poteſt primo modo, non autem ſecundo vel tertio.* Nam ſignum eſt rei ſacræ, nimirum corporis Domini, non tamen eſt ſignum, neq; cauſſa gratiæ ſanctificantis animam.

SECVNDA propoſitio: *Sumptio Euchariſtiæ Sacramẽtum dici poteſt ſecundo modo, non autem tertio.* Nam ſignificat quidem illa externa manducatio internam manducationem, & refectionem, ſed non eſt cauſſa internæ illius refectionis: cauſſa enim internæ refectionis, ſiue gratiæ interius nos reficientis, non poteſt eſſe actio noſtra, ſed eſſe debet actio Dei per miniſtrum Eccleſiaſticum. Itaque illa ſumptio concurrit, vt conditio ſine qua non applicaretur nobis, neque in nos ageret diuinum hoc alimentum; nõ autem vt cauſſa propriè dicta.

TERTIA propoſitio: *Solæ ſpecies panis, et vini, non habent integram Sacramenti rationem.* Probatur: nam ſpecies illæ ſignificant quidem cibum ſpiritualem, ſed non ſunt ipſæ cibus ſpiritualis; & proinde non reficiunt, nec ſuſtentant animam,

mam, atque adeò non ſunt cauſſa gratiæ. Dominus enim Ioan. 6. non de ſpeciebus, ſed carne, & ſanguine dixit: *Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* DEINDE, Sacramentum Euchariſtiæ excellit omnibus Sacramentis, & adoratur cultu latriæ, iuxta illud hymni Eccleſiaſtici: *Tantũ ergo Sacramentum veneremur cernui.* Atqui ſpecies illæ neq; excellunt aliis Sacramentis, immò ſunt inferiores omnibus, cùm ſint pura accidentia, neq; adorari poſſunt. DENIQVE, S. Patres ita loquuntur de hoc Sacramento, vt apertè indicẽt, ſe per hoc Sacramentum nõ intelligere ſolas ſpecies. Irenæus lib. 4. cap. 34. dicit, Euchariſtiam conſtare ex re terrena & cœleſti. Auguſtinus lib. 1. de peccatorũ meritis, & remiſſ. cap. 24. dicit, Sacramentum Euchariſtiæ rectè lingua Punica dici vitam, quia eſt panis viuus, qui de cœlo deſcendit.

QVARTA propoſitio: *Corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies, non habet rationem Sacramenti.* Probatur: nam Sacramentum eſt ſignum externum, ac ſenſibile; non eſt autem eiuſmodi corpus Domini, & ſanguis ſine ordine ad ſpecies.

QVINTA propoſitio: *Etſi tàm ſpecies panis & vini, quàm corpus & ſanguis Domini ad eſſentiam Sacramenti Euchariſtiæ pertineant; ratio tamen Sacramenti magis conuenit ſpeciebus, vt continent corpus, quàm corpori Chriſti, vt eſt ſub ſpeciebus.*

Huius cõcluſionis intelligendæ gratia, OBSERVANDVM eſt, hoc intereſſe inter Sacramenta cetera, & Euchariſtiam, quòd alia conſtant ex elemento externo, & virtute diuina illi impreſſa, vt poſſint eſſe ſigna, & cauſſæ. Euchariſtia conſtat ex elemento, ſeu ſpeciebus externis, & corpore, & ſanguine Domini, quæ ſunt loco impreſſæ illius virtutis: & hinc apparet ſingularis huius Sacramenti excellentia, quòd pro virtute eaque tranſeunte, quæ eſt in ceteris, hîc eſt permanenter Chriſtus ipſe, qui eſt ipſa virtus, & potentia Dei. Hinc igitur habemus illa omnia eſſe de eſſentia; ſed de modo loquendi dicimus Sacramentum Euchariſtiæ debere potius dici ſpecies, vt continent corpus Domini, quàm corpus, vt eſt ſub ſpeciebus. Nam ita loquitur Concilium Tridentinum, ſeſſ. 13. cap. 3. dicit enim hoc eſſe commune Euchariſtiæ cum aliis Sacramentis, vt ſit ſymbolum externum, & viſibilis forma, inuiſibilis gratiæ. At certè viſibilem eſſe formam magis con-

uenit ſpeciebus,quàm corpori Chriſti. Deinde in aliis Sacramentis licet concurrant ſignum externum, & virtus operatiua, tamen nemo vnquam dixit, Sacramentum eſſe virtutem operatiuam,vt eſt in ſigno,ſed è contrario ſignum, vt eſt operatiuum;& ratio eſt, quia in definitione Sacramenti ſignum eſt tanquam genus, virtus operatiua, vt differentia: ſemper autem genus ponitur primo loco, deinde differentia:in inſtrumentis etiam naturaiibus, nemo dicit gladium eſſe vim ſcindendi in ferro exiſtentem, ſed eſſe ferrum habens ſcindendi virtutem. Ita igitur Sacramẽtum Euchariſtię ſunt ſpecies corpus Domini continentes, nõ corpus Domini ſub ſpeciebus, ſi propriè loqui velimus.

SEXTA propoſitio: *Ratio ſacrificij,necnon pignoris, et alimenti diuini,magis conuenit corpori Domini, vt eſt ſub ſpeciebus, quàm ſpeciebus, vt continent corpus Domini.* Ratio perſpicua eſt:nam quod offertur Deo Patri,nõ ſunt ſpecies panis, ſed id,quod in cruce fuerat oblatũ:& ſimiliter pignus amoris, & alimentum non in ſignificatione,ſed in re ipſa conſiſtunt.

CAPVT SEPTIMVM.

De materia Euchariſtiæ,ſitné azymo pane,an fermentato Sacramentum conficiendum.

SEQVITVR nunc, vt materiam Sacramenti huius explicemus: de qua ſatis conſtat inter nos, & aduerſarios, panem triticeum, & vinum ex vite ad materiam aſſumendum eſſe. ſed duę reſtant controuerſiæ. VNA circa panem, ALTERA circa vinum.

PRIOR controuerſia eſt,vtrum panis azymus,an fermentatus eſſe debeat: quæ ſanè controuerſia circa annum Dñi M. LIII. eſt'exorta, vt Leo Papa IX. teſtatur in epiſtola ad Michaëlem Epiſcopum Conſtantinopolitanum, cap. 5. tunc enim primùm Græci reprehendere cœperunt Latinos, quod azymum panem in Sacramento Euchariſtiæ aſſumerent, vnde etiam azymitas nos vocare auſi ſunt; in qua ſententia ad hanc vſque diem perſeuerant. Siquidem in cenſura, quam nuper edidit Hieremias Conſtantinopolitanus Patriarcha ad Confeſſionem Lutheranorum, cap. 10. quod eſt de Cœna Domini,affirmat Chriſtum fermentatum panem conſecraſſe, nec poſſe in azymo hoc Sacramentum confici, quod azymus

mus non ſit verus panis, quodque azyma ad Iudaiſmi figuras pertineant.

Hæretici autem Lutherani, & Zvvingliani non diſputant de neceſſitate fermenti (quippe res etiam longè grauiores pro adiaphoris habent) tamen, & verbis, & factis Græcorum conſuetudinem Latinorum conſuetudini anteponunt, atq; fermentatum panem aptiorem eſſe cenſent ad Sacramentum conficiendum, quàm azymum. Nam INPRIMIS Illyricus cum ſuis collegis centuria vndecima, capite octauo, deſcribit ſchiſma Græcorum, & Latinorum propter quæſtionem de azymo, ſed ita deſcribit, vt ſatis apertè victoriam Græcis tribuat. DEINDE Ioannes Caluinus libro quarto Inſtitutionum, capite decimo ſeptimo, §. 43. tria dicit. PRIMO, non multum referre azymóne, an fermentato vtamur. SECVNDO addit, ex hiſtoriis conſtare, vſque ad tempora Alexandri Papæ totam Eccleſiam pane fermentato vſam. TERTIO, dicit Alexandrum Papam inſtituiſſe, vt in azymo Sacramentum conficeretur, idque eum feciſſe, non alia ratione, niſi vt nouo illo ſpectaculo populum in admirationem traheret; vbi ſatis apertè vſum azymorum reprehēdit. Martinus Kemnitius in ſecunda parte Examinis Concilij Tridentini ſeſſione viceſima ſecunda, capite ſeptimo, Caluino aſſentitur, perinde eſſe vti azymo, vel fermentato, ſicut proinde eſt vti vino albo, vel rubro. DENIQVE Caluiniſtæ, fermētato pane vtuntur Græcorum more, quod certè non facerent, niſi morem illum meliorem eſſe iudicarent.

Quia verò præcipuum fundamentum, tum Latinorum, tum Græcorum, eſt factum Chriſti (neque enim dubitari poteſt, quin illud ſit melius, & faciendum, quod Chriſtus fecit) ideò iſta quæſtio ab alia pendet, vtrum Dominus Sacramentum inſtituerit primo die azymorum, quādo fermentum inueniri non poterat in omnibus finibus Iſraël, an verò ante eum diem. Si enim Dominus Sacramentum inſtituit in primo die azymorum, certum erit, azymo pane vſum fuiſſe in eiuſmodi inſtitutione. Nam Exod. 12. & 13. præcipitur ſub pœna mortis, ne fermentatus panis inueniatur in domibus, aut in vllo alio loco filiorum Iſraël. Si alio tempore inſtituit, res non erit omninò certa.

S. THOMAS in 4. diſt. 11. q. 2. artic. 2. q. 3. ſcribit, quocunq; tempore Chriſtus Sacramētum inſtituerit, ſemper poſſe conuinci

uinci in azymo Sacramentum inſtitutum fuiſſe. Nam ante Sacramenti inſtitutionem Paſcha manducauit, vt omnia Euangelia teſtantur; Paſcha autem ſine azymis manducari nõ poterat, vt patet ex cap. 12. Exodi.

Et quidem ſanctus Thomas rectè iudicauit, ab immolatione Paſchæ incipere vſum azymorum, ſed tamen Græci nonnulli ex doctioribus contrà ſentiunt, potuiſſe anteuerti immolationem Paſchæ, licet vſus azymorum in reliquo victu non anteuerteretur. Itaq; EVTHYMIVS in commentario capitis viceſimi ſexti Matthæi, & poſt eum NICEPHORVS libro primo, hiſtor. cap. 28. dicunt, Chriſtum comediſſe ſuum Paſcha legale ante primum diem azymorum, & ideò manducaſſe quidem agnum Paſchalem eo ritu, quem lex præſcribebat, id eſt, cum azymis, & ceteris rebus neceſſariis: tamen ea cœna legali finita, dimiſſis azymis rediiſſe ad panem cõmunem, quo veſci licebat, quia nondũ aduenerant dies azymorum, & proinde in pane cõmuni, id eſt, fermẽtato Sacramentum inſtituiſſe. Duo eñ præcepta diſtincta de azymo inueniuntur. VNVM, vt agnus Paſchalis cum azymis comedatur. ALTERVM, vt ſeptem diebus ſola azyma edantur in quouis conuiuio. Dominus igitur ex Græcorũ ſententia ſeruauit primum præceptũ, quia ad illud obligabatur, cùm agnum manducare vellet: ſecundũ non ſeruauit, quia nondũ venerat tempus, quo illud obligare inciperet. Quare neceſſariò quæſtio iſta diſputanda eſt de tempore, quo Chriſtus Sacramẽtum inſtituit, vt nullum omninò Græcis effugium relinquatur.

Sunt igitur de præſenti quæſtione ſententiæ quatuor. PRIMA eſt Græcorum, qui affirmant, Dominum manducaſſe ſuum Paſcha, & Sacramentum inſtituiſſe die 13. ſeu luna 13. menſis primi: ſequenti autem die poſt Chriſti mortem ad occaſum ſolis, incœpiſſe tempus Paſchale Iudæorum, & fermenti abiectionem. Ita docent Euthymius, & Nicephorus ſuprà citati.

Eſt enim OBSERVANDVM apud Hebræos mẽſes omnes numerari à nouilunio, & idem eſſe apud eos primam lunam, ſecundam lunam, &c. & primum diem menſis, ſecundũ diem menſis, &c. Porrò ſecundũ legem Exod. 12. die 14. primi menſis, id eſt, die 14. à nouilunio, poſt ſolis occaſum, incipiebant dies azymorum, & durabant ſeptem diebus, id eſt, vſque ad diem 21. incluſiuè. Qui omnes dies erant Paſchales, & azymorum

morum dies vocabantur, tamen primus & vltimus, id eſt, XV. & XXI. ſoli erant ſolennes, & feſtiui, ita vt non liceret in eis opera ſeruilia facere, vt patet Leuit. 23. Dicunt ergo Græci feria quinta in Cœna Domini fuiſſe diem XIII. menſis apud Hebræos; & proinde nondum incœpiſſe tempus azymorum: feria autem ſexta, in qua Dominus mortuus eſt, dicunt fuiſſe prophanum, non feſtiuum: ſed illo ipſo die poſt occaſum ſolis cœpiſſe tempus azymorum, quia ille erat dies XIV. & poſtea die Sabbati fuiſſe XV. diem, & ſolenniſſimum.

SECVNDA ſententia eſt Ruperti in commentario Leuitici, capite viceſimo tertio, & Matthæi capite viceſimo ſexto, vbi docet Hebræos, ex quadam traditione Patrum ſuorum, nunquam ſolitos fuiſſe celebrare duos dies feſtos continuos; & ideò quando feſtum azymorum occurrebat feria ſexta, ex illa traditione differri ſolitum in Sabbatum ſequens, ſic tamen, vt celebratio Paſchæ nunquam mutaretur. Ex quo colligit eo anno, quo Dominus mortuus eſt, die Iouis fuiſſe quidem XIV. lunam, contra Græcorum opinionem, & illo ipſo die ad veſperam, tum Dominum, tum Hebræos comediſſe ſuum Paſcha: diem autem Veneris non fuiſſe feſtum azymorum, ſed diem prophanum, vt etiam Græci volunt; ſed prophanum fuiſſe, quia ſecundum prædictam traditionem dilatum fuerit illud feſtum in diem Sabbati.

Hæc ſententia Ruperti non ſolùm falſa mihi videtur, ſed etiam non reſpondet ad potiſſimum Græcorum fundamentum. Nam ſi dies azymorum incipiebant die Sabbati; ergo die Iouis ad veſperam poſt agnum Paſchalem manducatum cum pane azymo licebat ex ſententia Græcorum, redire ad fermentatum, & illo vti toto ſequenti die: non ergo conuinci poteſt Sacramentum in azymo pane inſtitutum ſecundum Ruperti ſententiam, niſi prius oſtendatur, cum immolatione agni quandocunq; illa fieret, cœpiſſe vſum azymorum per ſeptem dies continuandum.

TERTIA ſententia eſt Pauli Burgenſis in additione ad Lyranum in commentario capitis viceſimi ſexti Matthæi, quem auctorem multi recentiores ſequuntur. Et in iis eſt Caluinus, qui in illud Matthæi viceſimo ſexto: *Scitis quia poſt biduum, &c.* ita hanc ſententiam defendit, vt dicat nullo cauillo poſſe eludi eius argumenta. Hæc ſententia non differt à ſententia Ruperti, niſi in eo, quod Rupertus dicebat ex tradi-

tione maiorum differri feſtum azymorum aliquādo in diem ſequentem, celebrationem autem Paſchæ nunquam mutari. Burgenſis autem dicit vtrumque differri, & inde colligit eo anno, quo Dominus mortuus eſt, Hebræos manducaſſe ſuum Paſcha die Veneris ad veſperam, Chriſtum autem die Iouis ad veſperam.

Ceterùm hæc etiam ſententia non probatur. SCIENDVM eſt enim mutationem illam dierum apud Hebræos ex traditione Patrum, quę à multis annis viguit, & modò viget, non ſic eſſe intelligēdam, quaſi dies XV. lunæ, ſeu menſis aliquando occurrat die Veneris, & ipſi tunc transferāt feſtum in diem 16. id eſt, in Sabbatum: id enim falſum eſt, & abſurdiſſimum. Sed qui Kalendariis præſunt apud Hebræos, ita accommodant nouilunia, præſertim initio anni, vt nunquam accidat diem primum, & conſeqūenter diem 15. primi menſis eſſe feria 2. vel 4. vel 6. & hoc eſt quod ipſi לא בדו פסח vulgò dicunt, id eſt, contingit Paſcha die 2. 4. & 6. Neq; videtur mala iſta conſuetudo: neq; pugnat apertè cum lege præcipiente feſtum azymorum celebrari die 15. menſis. Neq; enim lex loquitur de die 15. ſecundum calculum aſtronomicum, pauciſſimis notum, ſed ſecundum computum communem & vulgarem Kalendariorum totius populi: ſecundum computum autem vulgarem communium Kalendariorum, ſemper illud ſeruatur, vt feſtum azymorum agatur die 15. menſis. Neq; abſimilis eſt apud nos conſuetudo, qui pro termino Paſchali habemus lunam 14. poſt æquinoctium vernum, & tamen in æquinoctio, & in ipſa luna 14. inueniendis, nō obſeruamus motum verum ſolis, & lunę, ſed obſeruamus dies in Kalendario notatos, qui non rarò nonnihil diſcrepant à vero motu: ſed aliter fieri non poteſt, ſi certa aliqua regula tenenda eſt. Immò ante correctiorem Kalendarij Gregorij XIII. iuſſu factam, diſtabat dies æquinoctij in Kalendario poſitus ab æquinoctio vero totis decem diebus, & nouilunia in Kalendario notata diſtabant quinque diebus à veris nouiluniis, & tamen melius erat Kalendarium illud quamuis incorrectum ſequi, quàm nullam habere communem regulam feſtorum inueniendorum. Ex quo ſequitur, quod ſi tempore Chriſti fuiſſet tale Kalendarium, quale modò Hebræi habent, non fuiſſet licitum, nec liberum vlli aliter feſtos dies celebrare, nec etiā prætextu errantis Kalendarij: alioqui debuiſſet quiſq; ſibi ſuum Kalenda-

lendarium fabricare, & ſuo modo numerare dies menſium, quod intolerabile fuiſſet, & apertè malum, & illicitum.

Quare poſita hac ſententia, neceſſariò dicendũ eſſet Chriſtum manducaſſe agnum Paſchalem die 13. menſis, vt dicunt Græci, idq; feciſſe, non vt mutaret ordinem feſtorum, ſed vt quoquomodo (licet extra tempus) manducaret agnum Paſchalem, quia ſequenti die erat moriturus, & nõ poterat cum ceteris agnum comedere: proinde nõ tenebatur ad vſum azymorum (niſi in comeſtione agni Paſchalis) quia nondum venerant dies azymorum: & idcircò potuiſſe in fermentato Sacramentum inſtituere. Vides igitur ex hac ſententia fundamentum Eccleſiæ Latinæ funditus tolli.

QVARTA ſententia eſt communis Theologorum in 4. diſtinct. 11. Chriſtum Sacramẽtum inſtituiſſe illo ipſo tempore, quo ſecundum legem, & ſecundum Hebræorum (qui tunc viuebant) conſuetudinem abiiciebatur fermentum ex toto Iſraële, ita vt non licuerit vllo modo eo vti: qui erat dies mẽſis ptimi XIV. illo enim die ad veſperam inchoabantur dies azymorum, & ſequens dies XV. erat dies ſolẽnis azymorum. Quę ſententia veriſſima eſt, & ſola Græcos euidenter conuincit: quocirca breuiter probanda eſt, & ſimul omnes aliæ refellendæ.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur Chriſtum inſtituiſſe Sacramentum 14. die menſis ſecundum legem, & ſecundum morem Hebræorum.

IGITVR probatur ex textu omnium quatuor Euangeliſtarum. Matthæus cap. 26. ſic ait: *Prima die azymorum, acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes; Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Marcus cap. 14. *Prima autem die azymorum, quando Paſcha immolabant.* Luc. cap. 22. *Venit dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha.* Hæc loca refellunt tres ſuperiores ſententias.

AC PRIMVS Græcorum error manifeſtè refellitur: nuſquam enim in tota Scriptura dies primus azymorum dicitur dies XIII. menſis, ſed ſolùm XIV. vel XV. vt patet ex lib. Exod, cap. 12. & 13. & Leuit. cap. 23. ex Num. cap. 28.

Reſpondent Græci aliqui, referente S. Thoma in 4. diſt. 11. q. 2. art. 2. q. 3. tres Euangeliſtas erraſſe, & à Ioanne correctos fuiſſe. AT hæc ingens blaſphemia eſt. Et deinde ſi Euangeliſtæ inter ſe non cõuenirent, quod tamen fieri nequit, cur potius vni crederemus, quàm tribus?

Euthymius & alij modeſtiores reſpõdent, Euangeliſtas loqui de die azymorum, non qui iam aderat, ſed qui proximus erat: id enim volunt ſignificare illud Lucæ: *Venit dies azymorum*, id eſt, imminet, ſeu ꝓpinquat. Refellitur hæc falſa expoſitio. PRIMO, quia ſi ita eſſet, Chriſtus præuaricatus eſſet legẽ, & potuiſſet iuſtè accuſari, & certè Hebræi ſi hoc illi obiicere potuiſſent, nõ tantum laboraſſent in quærẽdis falſis teſtibus.

Reſpondet Euthymius legem non prohibuiſſe anticipari, ſed ſolùm poſtponi diem Paſchæ. SED qui præſcribit, vt aliquid certo die fiat, ſimul præſcribit, vt non fiat antè, neque pòſt. Præſcripſit autem lex, & ſæpiſſimè repetiuit, vt die 14. ad veſperam fieret Paſcha; non ergo licuit id facere die 13. alioqui etiam licuiſſet die 10. vel etiam 1. Adde, quòd lex permiſit Paſcha celebrari poſt vnum menſem, modò ſeruaretur idem dies XIV. vt patet ex cap. 9. Numeri. Anticipari poſſe diem, aut menſem Paſchæ, nullo neque præcepto, neq; exemplo probari poteſt.

DICENT fortaſſe quod ait Ioan. Hentenius in pręfatione Euthymij, & alij qui ſequuntur Burgenſem, Chriſtum egiſſe ſuum Paſcha ita ſecretò, vt nemo ſciuerit præter Apoſtolos, & patremfamilias, in cuius domo Paſcha fiebat; atq; ita non fuiſſe periculum, vt accuſaretur. AT nunquid Iudas proditor, qui cœnæ interfuit, & mox à cœna cucurrit ad principes ſacerdotum, non potuiſſet id Iudæis indicare? Verum igitur eſt, quod ait Chryſoſtomus homil. 85. in Matthæum, Chriſtum vſque ad mortem ſeruaſſe legem Moſis, & Paſcha ſuo tempore legitimè celebrâſſe. Neque iuuat Euthymium quod Lucas dixerit: *Venit dies*. Nam refellitur hæc falſa expoſitio ex Matthæo, & Marco, qui non dicunt, Venit dies azymorum; ſed aiunt, primo die azymorum Apoſtolos Chriſto dixiſſe: *Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?*

ACCEDIT, quod omnes fermè Patres, & maximè Græci dicunt Chriſtum 14. die Paſcha celebrâſſe. Origenes tract. 35. in Matthæum, vbi apertè dicit, luna 14. Chriſtum fuiſſe captum. Chryſoſtomus hom. 85. in Matthæum dicit Chriſtum

come-

comediſſe illo die, quem lex præcipiebat. Idem habet etiam Theophylactus, Theophilus Alexandrinus apud Bedam lib. de ratione temporum, cap.57. & 59. & Theodoretus q. 24. in Exodum; & ex Latinis Tertullianus lib. contra Iudæos, Cyprianus in ſerm. de Cœna Domini, Ambroſius in epiſtol. 83. Hieronymus in cap.26. Matth. Auguſtinus in epiſt.86. ad Caſulanum, & Beda lib. de temporum ratione, cap.61.

PRAETER hoc argumentum ex tribus Euangeliſtis, & tot Patrum ſententiis, habemus aliud argumentum ex Ioanne, quem Græci ſe profitentur ſequi. Nam S. Ioannes affirmat diem paſſionis Chriſti, id eſt, ſextā feriam fuiſſe illo anno ſolennem, ac feſtam; ex quo neceſſariò ſequitur, vt die præcedente agnum comederint. Ioan. 13. *Ante diem feſtum ſciens Ieſus, quia venit hora, &c.* Hoc dixit Chriſtus pridie paſſionis; ergo dies paſſionis, erat dies feſtus. Sed quia poſſent Græci tergiuerſari, vt faciunt, ac dicere loqui eum de feſto futuro die Sabbati, non de feſto immediatè conſequente eam ipſam noctem feriæ quintæ, in qua Dn̄s loquebatur; additur ibidē, quod cùm Iudæ Dominus dixiſſet: *Quod facis, fac citius*; ille exiuit continuò, cùm iam nox eſſet: & Apoſtoli putârunt, dictum illi eſſe, vt emeret quæ neceſſaria erant ad diem feſtum. At quomodo ſuſpicari poterant tanta feſtinatione opus eſſe in parandis ad feſtum neceſſariis, ſi adhuc ſupererat totus dies ſequens ante feſti ſolennitatem?

PRAETEREA Ioan.18. Hebræi dicunt Pilato: *Nobis non licet interficere quenquam*; quod ſignificat non licuiſſe id eis ob feſtum, quod tunc agebatur, vt exponunt Chryſoſtomus homil.82. in Ioan. & homil. 86. in Matth. Cyrillus lib.12. in Ioan. cap.6. Auguſtinus tract.114. in Ioannem, Beda in cap.18. Ioānis, & alij. Nam alioqui licuiſſe eis alio tempore blaſphemos occidere, patet ex Act. 7. vbi Stephanum in Concilio iudicatum publicè lapidârunt: & Act.24. conqueruntur apud Felicem Præſidem Syriæ, quod volentibus Paulum ſecundum ſuam legem interficere, Tribunus Lyſias violenter eum eripuerit de manibus ipſorum.

Quod autem Ianſenius dicit, & quidam alij, potuiſſe Hebræos occidere reos mortis ſecundum legem ſuam, ſed non potuiſſe crucifigere, nimis improbabile eſt. Nam nec Hebræi ſoliciti erāt præcipuè de cruce, ſed de morte Chriſti in genere, vnde eundem aliquando præcipitare, aliquando lapidare voluerunt:

luerunt:nec eſt vlla ratio, cur eis licuerit occidere, & tamen non licuerit crucifigere.

ADDE, quòd illa verba ſubiuncta *(Vt ſermo Ieſu impleretur)* non quadrant niſi in noſtram expoſitionem; nam Dominus prædixerat ſe à Gentilibus crucifigendum; quæ vera, & mirabilis prophetia fuit, ſi Hebræis etiam occidere licebat. Nam ſi eis id non licebat, facilè erat prædicere ſe non occidendum, niſi à Gentilibus, & illo ſupplicio, quod erat apud Gentiles frequentiſſimum.

DENIQVE Ioan.18. Pilatus ait: *Eſt autem conſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha: vultis ergo dimittam vobis Regē Iudæorū?* Hinc ergo apparet, iam tunc agi cœpiſſe dies Paſchales: & clarius Matth. 27. vocatur idem dies ſolennis, & Marci 15. & Luc.23. vocatur apertè dies feſtus.

ACCEDVNT adhæc teſtimonia Patrum, qui dicunt Chriſtum occiſum fuiſſe ipſo die ſolenni Hebræorum. Vide Tertullianum in lib. contra Iudæos. Origenem hom. 23. in Num. Clementem Romanum lib. 5. conſtit. cap.14. & aliàs 16. Epiphanium hær. 70. Theophilum Alexandrinum in epiſtol. ad Theodoſium apud Bedam de ratione temporū, cap. 57. Cyril. Hieroſol. catecheſ.13. Chryſoſt. homil. 86. in Matth. Auguſtinum tract.10. in Ioannem. Socratem lib.5. hiſt. cap.21. Leonem ſerm.7. de Paſchate. Bedam in cap.18. Ioannis. Anſelmum in cap.26. Matth. & Victorem Antiochenum nuper verſum ex Græco in cap.14. Marci, vbi dicit Hebræos libenter diem feſtum, qui occurrebat illo anno feria ſexta, fuiſſe tranſlaturos in alium diem, ſi per legem id eis licuiſſet.

Iam SECVNDA opinio, quæ Ruperti erat, ex iiſdem Scripturæ teſtimoniis confutatur. Nam ſi die Iouis, in quo Dominus Sacramentum inſtituit, erat primus dies azymorum, vt Euangeliſtæ tres diſertis verbis affirmant, neceſſariò ſequitur, vt feſtum azymorum fuerit illo anno die Veneris, non die Sabbati.

Eſt enim OBSERVANDVM aliter dies feſtos, aliter dies naturales apud Hebræos conſiderari. Nam dies feſti incipiunt ab occaſu ſolis, & deſinunt in occaſum ſolis, vt patet Leuit. 23. proinde feſtus dies azymorum continetur nocte ſequente diem 14. & die toto artificiali 15. Dies autem naturalis, & ordinarius incipit ab ortu ſolis, & deſinit in ortu ſolis, proinde continet diem, & noctem artificialem, non autem noctem & diem

diem artificialem. Id patet ex principio Geneſeos: illud enim: *Factum eſt veſpere, & mane dies primus*, vt exponũt Ambroſius, & Baſilius, & alij in eum locum, ſignificat ex die artificiali, qui terminatur in veſperam, & ex nocte ſequente, quæ terminatur in mane, factum eſſe primum diem. Ex quo facilè conciliari poſſunt verba trium prædictorum Euangeliſtarũ, qui vocant primum diem azymorum diem 14. menſis, cum verbis Moſis in Exodo, Leuitico, & Numeris, qui ſemper primum diem azymorum vocat diem 15. menſis. Nam cùm dies primus azymorum quatenus feſtiuus, vt diximus, cõtineatur poſteriore parte diei 14. & priori parte diei 15. accipiendo dies modo ordinario, ſeu naturali, poteſt dies azymorum vt feſtiuus, per intellectionis figuram vocari tàm XIV. vt Euangeliſtæ faciunt, quàm XV. vt Moſes facit.

Ex his autem refellitur opinio Ruperti. Nam ſi dies XIV. vt Euangeliſtę dicunt, erat primus azymorum, nimirum ex parte, neceſſe eſt, vt etiam XV. dies eſſet primus azymorum pro alia parte. Ergo non potuit transferri in diem 16. vt ipſe vult: niſi fortè velit (quod eſt abſurdiſſimũ) mediam partem ſolùm illius diei ſolennis tranſlatam fuiſſe.

ADDE præterea, rationem cur debeat fieri illa tranſlatio, quam Rupertus reddit, eſſe prorſus vanam. Affirmat eñ ipſe trãsferri diem primum azymorum in Sabbatum, quando occurrit feria ſexta, ne ſint duo feſta continua, nimirum primus azymorum, & Sabbatum: & non aduertit, in idem incommodum ſe incidere ex iſta ipſa tranſlatione. Nam dies ſeptimus azymorum eſt æquè ſolennis ac primus, vt patet Leuit. 23. Si autem dies primus ponatur in Sabbato, vt ipſe vult, tunc ſeptimus ponetur feria ſexta, atque ita erunt duo dies feſti continui, ſeptimus azymorum, & dies Sabbati.

DENIQVE cõtra Ruperti ſententiam pugnant omnia teſtimonia Scripturæ, & Patrum, qui dicũt, diem mortis Chriſti fuiſſe feſtum, & ſolennem illo anno apud Hebræos.

Reſtat ſententia Burgenſis refellenda ex iiſdem Euangelij locis, & quidem facilè refellitur. Nam cùm dicunt Euangeliſtæ primo die azymorum Chriſtum comediſſe Paſcha, vel loquuntur de primo die azymorum ſecundũ ordinariam conſuetudinẽ, & Kalendaria Synagogæ, vel non. Si detur primũ, tum refutata manet Burgenſis opinio: nec enim verum erit, quod ipſe ait, alio die Chriſtum, alio die populum Hebræo-

rum Paſcha comediſſe. Si autem detur ſecundum, repugnabit Marcus, qui ait: *Prima die azymorum, quando Paſcha immolabant*; id enim ſignificat Hebræos eo die Paſcha immolare.

SED reſpondent qui Burgenſem ſequuntur, illud (*immolabant*) vel referendum eſſe ad morem legitimum, vt ſenſus ſit, quando Paſcha ſecũdum legem immolari debebat, vel etiam ad aliquos paucos perfectiores, qui reipſa immolabant in die legitimo, non curantes Phariſæorum traditionem.

AT neutrum horum rectè dici poteſt. PRIMO, quia etiamſi facta eſſet illa mutatio, debuiſſent omnes etiã optimi viri illam mutationem ſequi. Nam, vt ſuprà oſtendi, non erat contra legem Dei, ſed erat accommodatio quædam Kalendarij prudenter facta; vnde meritò vt ſchiſmatici, & vt inobedientes ſynagogæ puniri potuiſſent, qui ſecus feciſſent.

SECVNDO, falſum eſt tempore Chriſti fuiſſe illam traditionem in vſu, vt nunquam feſtum azymorum celebraretur die 2. 4. vel 6. eſt enim traditio illa multò recentior. Atq; hoc eſt, quod decepit plurimos ſcriptores modernos, alioqui eruditiſſimos: crediderunt enim omnes Burgenſi tãquam in ſua arte perito; nam & ipſe Rabinus Hebræorum fuerat. Eſſe autem falſum, traditionem illam tempore Chriſti in vſu fuiſſe, probo. INPRIMIS Rabbi Abenezra in commentario Leuitici, cap. 23. diſertis verbis affirmat hanc traditionem non ſolùm non fuiſſe ab initio ſecundi templi, vt multi fabulantur, ſed nec fuiſſe eo tempore, quo fiebat Thalmud. Nam & in Miſna, & in Thalmud, vt ipſe dicit, inuenitur Paſcha in בדו, id eſt, die 2. 4. & 6. conſtat autem Thalmud confectum fuiſſe aliquot annorum centuriis poſt paſſionem Chriſti.

PRAETEREA ſanctus Epiphanius, qui etiam Hebræus fuerat, & optimè nouerat linguam, & ritus Hebræorum, hæreſi 30. Ebionitarum, & hæreſi 51. Alogorum, dicit feſtũ azymorum apud Hebræos incidere in quamlibet diem hebdomadæ, etiam in II. III. & IV. Neque dici poteſt, Epiphanium loqui de feſto azymorum ſecundum legem, & non ſecundum conſuetudinem, quæ erat tempore ſuo, aut tempore Chriſti. Nam loquitur de conſuetudine, quæ erat tempore Chriſti: explicat enim illud Luc. 6. *Factum eſt in Sabbato ſecundo primo, & Apoſtoli ibant per ſata, & vellebant ſpicas, &c.* ac dicit, Sabbatum ſecundo primum, non vocari ſeptimam diem, quæ eſt Sabbatum naturale, ſed feſtum azymorum, in quo

duo

duo dies erant ſolennes, & Sabbata vocabantur, nimirum primus dies azymorum, qui dicitur Sabbatum primum, & VII.dies azymorum,qui dicitur Sabbatum ſecundum,ſeu ſecundo primum,quia eſt ęqualis primo,vt apud nos dies octauus in feſtis quæ habent octauam, quia eſt ſolennis ſicut primus, vocari poſſet dies feſtus ſecundo primus. Dicit igitur Epiphanius,diem illum,in quo Apoſtoli vellebant ſpicas,non fuiſſe Sabbatum naturale, ſed alium diem hebdomadæ, nimirum II. III. IV. aut quemuis alium, in quem fortè inciderat illo anno VII. dies azymorum.

PRAETEREA eſt aliud argumĕtum omninò conuincens, quod hoc ſyllogiſmo comprehendi poteſt. Eccleſiæ Aſiaticæ initio naſcentis fidei celebrabant Paſcha eodem die,quo Hebræi ſui temporis. Eædem Eccleſiæ celebrabant Paſcha luna 14. primi menſis, quacunque die hebdomadæ luna illa inci-diſſet;idque ſine vllo dierum diſcrimine,vel exceptione; ergo etiam Hebræi illius temporis Paſcha celebrabant quolibet hebdomadę die ſine vlla exceptione. Ergo feſtum azymorum incidere poterat in diem II. IV. & VI. & proinde nondum cœperat eo tempore illa traditio Iudaica, neq; adhuc fuerat auditum illud בדו לא פסח igitur tempore Chriſti non fuit illa traditio. Propoſitio huius argumenti certiſſima eſt, habetur enim expreſsè in epiſt. Nicæni Concilij, quam refert Theodoretus lib. hiſt.1. cap.9. & in epiſtola Conſtantini ex eodem Concilio ad Eccleſias miſſa, quæ exſtat apud Euſebium lib.3. de vita Conſtantini,cap.17.Idem fatetur Polycrates apud Euſebium lib.5. hiſtoriæ, cap.23. Tertullianus in lib. de præſcriptionibus hæretic. Athanaſius in epiſt.de Synodis Arimini,& Seleuciæ. Epiphanius hæreſi 50. Teſſareſcædecatitarum, & 70. quæ eſt Audianorum. vbi ſæpius repetit, Aſianos illos celebraſſe Paſcha quando Iudæi celebrabant, ita vt non computarent ipſi dies,& menſes,ſed tantùm obſeruarent tempus, quo Iudæi ſui temporis azyma incipiebant. Denique idem habet Auguſtinus libro de hæreſibus,cap.29.Aſſumptio eiuſdem argumenti non minus eſt certa. Nam Euſebius lib.5.hiſtoriæ,cap.22.dicit Aſianos Paſcha celebrare ſolitos quolibet die hebdomadæ.Auguſtinus libro de hæreſibus,cap.29.addit, quolibet ſeptem dierum. Philaſtrius in lib. de hæreſibus,cap. de hæreſi de feſto Paſchæ, adhuc expreſſiùs dicit, eos Paſcha

celebrare ſolitos etiam die 2. vel 4. vel 6. quibus diebus non fuiſſet celebratum, ſi eſſet vera Burgenſis opinio.

Praeterea eſt argumentum huic non diſſimile. Epiphanius hær. 70. Audianorum, Theophilus in epiſt. ad Theodoſium apud Bedam de ratione temporum, cap. 57. Ambroſius epiſt. 83. ad Epiſcopos Æmiliæ, & Beda de ratione temporum, cap. 59. ponunt aliud diſcrimen inter Paſcha Chriſtianorum, & Iudæorum, ac Iudaizantium, quòd Paſcha Chriſtianorum non ſolùm non fit luna 14. ſi illa venerit extra Dominicam, ſed neque ſi venerit in Dominica. Quando enim id accidit, vt luna 14. venerit in Dominica, tunc exſpectamus ſequentem Dominicam, & Paſcha celebramus luna 21. At Iudæi, & Iudaizantes in ipſa 14. luna celebrabant etiam ſi eſſet Dominica; quare aliquando fiebat (vt notat Beda) vt per integram hebdomadam diſtarent Paſchata, & Chriſtiani eo die inciperent, quo Iudæi finiebant. Ex hac autem obſeruatione manifeſtè ſequitur, Paſcha Iudæorum tempore illorum Patrum aliquando incidiſſe in Dominicum diem, & diem feſtum azymorum in diem lunæ, ac per hoc nondum cœpiſſe traditionem illam Iudaicam, quæ cauit, ne die Lunæ, Mercurij, & Veneris feſtum azymorum celebrari liceret.

Adde his omnia teſtimonia Scripturæ, & Patrum ſuprà citata, quibus probauimus in die paſſionis Domini fuiſſe Hebræis diem feſtum, ac ſolennem: inde enim neceſſariò ſequitur, vt eodem die tum Chriſtus, tum Hebræi Paſcha celebrauerint.

CAPVT NONVM.

Soluuntur argumenta Græcorum, & aliorum, qui quocunque modo eis fauent.

Restat nunc, vt argumenta Græcorum, & eorum, qui eis fauent, breuiter diluamus. Argumenta ducunt Primvm ex Scripturis. Deinde ex Patribus. Postremo ex ratione.

Primvm teſtimonium Scripturæ, Matthæi 26. *Dicebant autem; Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo.* Respondeo; Fuit illa quorundam ſententia in eo Concilio, ſed non obtinuit: præualuit enim eorum ſententia, qui iudicârunt non eſſe negligendam occaſionem Chriſtum necandi quocunque tempore.

Secvn-

Secvndvm teſtimonium Marci 15. Ioſeph mercatus eſt ſindonem, & Lucæ 23. mulieres parauerunt aromata. Ibidem Iudæi egerunt cauſſam criminalem contra Chriſtum, & eum comprehenderunt, examinârunt, &c. Quæ ſanè in die feſto licita non erant: nam Leuit. 26. in feſto azymorum prohibentur omnia opera ſeruilia. Respondeo; In feſto prohibentur opera ſeruilia, ſed non opera pietatis, & charitatis, & maximè neceſſaria. Sepelire autem mortuos, opus charitatis eſt, non opus ſeruile; & proinde etiam aromata parare, & ſindonem emere ad corpus ſepeliendum, non potuit eſſe prohibitum, prçſertim cùm opus illud differri non poſſet, imminente iam Sabbato. In Sabbato enim maior quies præcipiebatur, quàm in vllo alio feſto. Vnde in Sabbato neque ignis accendi poterat, neque cibi præparari: quæ licita erant in aliis feſtis, etiam in Paſchate, vt patet cap. 12. Exodi. Quod autem attinet ad Iudæos, qui cauſſam criminalem egerunt, non erant illi tam delicatæ conſcientiæ, vt putarent id fieri non poſſe: ſatis exiſtimabant ſe detuliſſe honoris diei feſto, quod non ſuis manibus Chriſtum lapidârunt.

Tertivm teſtimoniũ Ioan. 13. *Ante diem feſtum Paſchæ.* Respondeo; Loquitur de die artificiali, vt ſuprà diximus. Etſi enim in illa nocte, in qua Dominus loquebatur, feſtum Paſchæ inciperet, tamen dies feſtus erat is, qui ſequebatur eam noctem, non qui prçceſſerat: quemadmodum & nos ſolemus in veſpera Sabbati ſancti dicere; Cras erit feſtum Paſchæ; licet iam cœperit feſtum celebrari in officio Eccleſiaſtico.

Qvartvm teſtimonium Ioan. 18. *Ipſi non introierunt in prætorium vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha.* Respondeo; Omiſſis aliis ſolutionibus; Paſcha vocatur eo loco non agnus Paſchalis, qui ſolùm 14. die ad veſperam immolabatur, ſed victimæ Paſchales, quæ ex ouibus, & bobus quotidie in diebus Paſchæ immolabantur. Deuter. 16. *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo de ouibus, & bobus in loco quem elegerit Dominus.* 2. Paralip. 35. *Dederunt ſacerdotibus ad faciendum Phaſe pecora duo millia, & boues ſexcentos.* Ioſephus lib. 3. antiquit. cap. 13. referens id quod habetur Num. 28. de immolatione duorum vitulorum, arietis, & hirci, & ſeptem agnorum, quæ fiebat ſingulis diebus Paſchæ: dicit vitulos, arietẽ, & agnos holocauſta fuiſſe, ſed hircum fuiſſe ſacrificium pro peccato, & ex eo quotidie parari ſolitum epulum ſacer-

ſacerdotibus. Illa igitur victima Paſchalis, quę edenda à ſacerdotibus erat, eſt illud Paſcha, de quo loquitur S.Ioannes, cùm ait: *Ipſi*, nimirum Pontifices, *non introierunt, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha.* Nam non licuiſſe ſacerdotibus, niſi purificatis, edere ſacrificia, patet Leuit.22.

QVINTVM teſtimonium Ioan.19. *Erat autem Paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta.* RESPONDEO; Paraſceue non erat apud Hebręos, niſi propter Sabbatum: ſiquidem ante Sabbatum neceſſaria erat Paraſceue, id eſt, præparatio ciborũ, quia in Sabbato cibi parari non poterant. Quare Ioan.19. ſic legimus: *Propter Paraſceuen Iudæorum, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato: erat enim magnus dies ille Sabati.* Vbi vides, Paraſceuen fuiſſę nõ ad Paſcha, ſed ad Sabbatum, quod illo anno celebrius erat, & magnũ Sabbatum dicebatur, quia incidebat intra hebdomadam Paſchalem, quæ tota ſolennis erat, licet primus, & vltimus dies ſolenniores eſſent. Hinc etiam Marcus cap.15. ita illud idem expreſſit: *Erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbatum*, & Lucas cap.23. inquit, *Erat autem Paraſceue, & Sabbatum illuceſcebat.* Illud igitur Paraſceue Paſchę non ſignificat Paraſceuen ad Paſcha, ſed Paraſceuen in Paſchate occurrentem: quomodo ſi nos diceremus; Erat feria VI. Paſchæ.

VLTIMO, proferebant olim Græci teſte Anſelmo illud Amos 4. *Sacrificate de fermentato laudem*, vel vt vertit Aquila: *Sacrificate de fermentato Euchariſtiam.* RESPONDEO; Teſtimonium hoc, teſtimonium eſt imperitiæ, vel impudentiæ Græcorum. Nam Propheta ille dicit irridendo, & reprehendendo Hebræos, qui pro Deo idola colebant, & pro azymis fermentum offerebant. Sic enim præcedit: *Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate præuaricationem, &c.* Vide Hieronymum, & Rupertum in hunc locum Prophetæ. Atq; hæc ſunt quæ ex Scripturis proferre ſolent.

Iam ex Patribus nonnulli proferuntur, quorum teſtimonia breuiter explicanda ſunt. PRIMO S.IRENAEVS libro 4. cap.23. dicit, Moſem Deuter.16. prædixiſſe Chriſti paſſionem, quoad locum, cùm ait, immolandum eſſe agnum Paſchalem in loco, quem elegerit Dominus, id eſt, in Hieruſalem; quoad diem, cùm nominauit diem Paſchæ, & quoad horam, cùm dixit ad veſperam eſſe immolandum. Ex his nonnulli colligunt, Chriſtum occiſum eſſe ſecundum Irenæi ſententiam

luna

luna 14. quando agnus immolari ſolebat, & proinde cœnam Domini celebratam luna 13.

RESPONDEO; Quæ dicit Irenæus veriſſima ſunt, ſed nihil faciunt pro aduerſariis: nam Chriſtus occiſus eſt in Hieruſalem: item in die Paſchæ, quamuis luna 15. non 14. Nam (vt ſuprà diximus) primus dies Paſchæ incipiebat in veſpera diei 14. & durabat vſq; ad veſperam diei 15. Denique occiſus eſt ad veſperam, quia obiit hora nona, quæ eſt hora veſpertina. Adde, quòd Irenæus per veſperam, nõ tàm intellexit veſperam diei, quàm veſperam mundi: dicit enim per veſperam ſignificaſſe Moſem temporum extremitatem; ad quem modum expoſuerunt illud, *ad veſperam*, etiam Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. & Ambroſius epiſt. 83.

SECVNDO obiicitur TERTVLLIANVS, qui in lib. contra Iudæos ſic ait: *Hoc enim & Moyſes initio primi menſis nouorum facturos vos prophetauit, cùm omne vulgus filiorum Iſraël ad veſperam agnum eſſet immolaturum.* Vbi loquitur de Chriſti paſſione, ac dicit, prædictum fuiſſe, vt Chriſtus occideretur illo tempore, quo agnus immolabatur: conſtat autem agnum immolari ſolitum luna 14. ad veſperam.

RESPONDEO; Significat Tertullianus illa ipſa die, qua agnus immolabatur, Chriſtum immolandum, & hoc impletum eſt: nam (vt ſuprà diximus) dies prima Paſchæ extendebatur vſq; ad veſperam feriæ ſextæ. Non autem ſignificat eadem hora præciſè fuiſſe immolandum Chriſtum, quà agnus immolabatur; id enim fieri non poterat. Nam agnus immolabatur poſt occaſum ſolis, & Chriſtus immolandus erat in meridie. ET PRAETEREA ſi die Veneris ad veſperã fuiſſet agnus immolandus, vt aduerſarij dicunt, tunc non fuiſſet Chriſtus occiſus in Paſchate: nam ipſe occiſus fuit ante occaſum ſolis; Paſcha autem incipiebat poſt occaſum ſolis. DENIQVE occiſionem Chriſti non peractam, niſi die 15. apertiſſimè ibidem Tertullianus docet, cùm ait, fuiſſe diem illum Hebræis feſtiuum; & de illo exponit verba Amos 8. *Occidet ſol in meridie, & conuertam diem feſtum veſtrum in luctum, &c.*

TERTIO obiicitur EPIPHANIVS, qui hæreſi 50. ſic ait: *Oportebat Chriſtum in decima quarta die immolari ſecũdum legem.* Quòd ſi dies paſſionis Chriſti fuit XIV. certè ſequitur (vt Græci volunt) diem cœnæ Domini fuiſſe XIII.

RESPON-

RESPONDEO; Loquitur Epiphanius de immolatione Chriſti non in ſe, ſed in typo, & figura, ac ſi clarius dixiſſet; oportuiſſe agnum, qui figura Chriſti erat, immolari luna 14. ad veſperam. Nam idcirco addidit, *ſecundum legem:* reprehendit enim eo loco Epiphanius Quartadecimanos iudaizantes, ac dicit, eos multum detrimenti accipere ex eo, quod celebrant Paſcha 14 die cum Iudæis, & non potius die Dominico cum Chriſtianis; & rationem reddit, quia immolatio Chriſti, typica nimirum, quæ fiebat ſecundum legem die 14. ſignificabat Synagogam lumen ſuum amiſſuram Chriſto veniente. Nam dies XIV. eſt vltima incrementi ipſius lunæ; peracta autem die 14. incipit lunæ lumen deficere, nimirum in die 15. Itaque Iudæi cùm agnum immolabant luna 14. ad veſperam, obſcurationem ſuam prophetabant: cuius obſcurationis participes fiunt quotquot eos in Paſchæ celebratione imitari malunt, quàm Eccleſiam Chriſti. Hæc eſt eo loco ſententia Epiphanij, cuius auctoris apertiſſima teſtimonia pro nobis ſuprà retulimus.

QVARTO obiiciunt CHRYSOSTOMVM homilia 82. in Ioan. vbi duo dicit. PRIMVM eſt, Chriſtum comediſſe ſuum Paſcha pridie, quàm illud comederint Iudæi. ALTERVM, Chriſtum præueniſſe vnum diem in cœna manducanda, vt reſeruaret mortem ſuam Paraſceuæ, quando etiam olim fuit Paſcha. Ex quibus colligitur ſecundum Chryſoſtomum diem Paraſceues, in quo Dominus necatus fuit, fuiſſe lunam 14. in qua Paſcha ſecundum legem celebrari debuit. Similia omninò ſcribit THEOPHYLACTVS in cap. 18. Ioan.

RESPONDEO; Hic locus Chryſoſtomi, & Theophylacti explicandus eſt per alium eorundem auctorum. Nam Chryſoſtomus homil. 85. in Matthæum, & Theophylactus in cap. 26. Matth. ſcribunt Principes ſacerdotum tota nocte occupatos fuiſſe in negotio mortis Chriſti procurandæ, & ideò non potuiſſe cum ceteris debito tempore Paſcha manducare, nimirum in nocte feriȩ quintȩ, ſed diſtuliſſe cœnam illam agni Paſchalis in ſequētem diem. Vbi etiam addunt ij auctores, in hac re præuaricatos eſſe legem Dei, Principes illos ſacerdotum, quòd Paſcha non egerint tempore debito, & hoc modo exponunt locum illum: *Ipſi non introierunt, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha,* Ioan. 18. Hinc ergo intelligendum eſt in teſtimonio nobis obiecto, cùm Chryſo-

ſtomus,

ſtomus, & Theophylactus dicunt, Chriſtum comediſſe Paſcha pridie, quàm illud ipſi comederint,non ſignificare, Pridie, quàm populus Iudæorum, ſed ſolùm pridie, quàm ſacerdotes illi,qui in nece Chriſti tota nocte occupati fuerant.Itaque Dominus manducauit illa nocte, qua omnes alij communiter manducabant.

DEINDE quod Chryſoſtomus & Theophylactus addunt, Chriſtum præueniſſe vnum diem, vt ſeruaret mortem ſuam in Paraſceuen, quādo etiam olim Paſcha fuerat, duobus modis exponi poteſt. PRIMVM,vt illud,*(quando etiam olim Paſcha fuerat)* non referatur ad Paraſceuen, ſed ad præcedentem diem. vt ſenſus ſit; Chriſtus præuenit vno die Principes Iudæorum in Paſcha edendo, vt cædem ſuam ſeruaret in Paraſceuen. Ipſe enim Paſcha manducauit pridie Paraſceues, id eſt,luna 14.quando etiam olim Paſcha fuit:& ſecundum hanc expoſitionem nulla remanet difficultas.

SECVNDO dici poteſt illud*(quando etiam olim)*referri ad Paraſceuen: ſed Chryſoſtomum non loqui de Paſcha, vt Paſcha ſignificat immolationē agni, vt falsò Græci exiſtimant, ſed vt ſignificat feſtum Paſchæ. Quare hic eſt eorum verborum ſenſus; Chriſtus in manducando agno Paſchali præuenit vno die Principes illos ſacerdotum,& proinde manducauit die Iouis, qui fuit XIII. lunæ,vt ſeruaret mortem ſuam in ipſum Paſchæ feſtum, id eſt, in diem 14. lunæ, quando etiam olim Paſcha, id eſt, Paſchæ feſtum erat. Quod autem hic ſit verus ſenſus, & non velit Chryſoſtomus dicere, feria illa ſexta fuiſſe diem 14. & tempus legitimum immolationis agni Paſchalis, ex duobus manifeſtè colligitur. PRIMVM, quia ſi ita eſſet, Pontifices illi non fuiſſent præuaricati legem, dum diſtulerunt manducationem agni in feriam ſextam.At Chryſoſtomus diſertis verbis præuaricatos illos fuiſſe docet. DEINDE, quia idem Chryſoſtomus homil.86.& 87.in Matth. affirmat, ipſum diem occiſionis Chriſti fuiſſe feſtiuum, & ſolennem Hebræis.

QVARTO obiicitur AVGVSTINVS, & cum eo venerabilis BEDA. Nam Auguſtinus lib.3. de conſenſu Euangeliſtarum,cap.13. refert quoſdam dixiſſe Paſcha Iudæorum eo anno,quo Chriſtus mortuus eſt,incœpiſſe in ſequenti Sabbato: & ideò ſextam illam feriam dictam eſſe Paraſceuen Paſchæ. SED cùm id Auguſtinus non approbet,ſed ſimpliciter referat,

non

non eſt multum de ea re laborandum. Approbat quidem Augustinus, quod illi iidem dixerant, præparationem ad Chriſti immolationem cœpiſſe ab hora nona noctis; & proinde horam tertiam diei fuiſſe horam ſextā Paraſceues, Paſchæ Chriſtianorum, id eſt, Chriſti mortis: & hoc idem repetit tract.117. in Ioan. & idem habet Beda in cap.19. Ioan. Priorem autem illam ſententiam de Paſcha Iudæorum inchoante die Sabbati; nuſquam approbat Auguſtinus, vel Beda, vel alius bonus auctor ex veteribus.

RVRSVS obiici ſolet, quod dicunt, Auguſtinus tract.120. in Ioan. & Beda in cap.19. Ioan. acceleratam fuiſſe Domini ſepulturam propter Paraſceuen Iudæorum, quia illa nocte cœnam puram comeſturi erant. SED nulla hîc difficultas eſt: non enim cœna pura ſignificat agni Paſchalis manducationem, ſed cœnam quandam ſolennem, quam Iudæi ſumunt in veſpera feriæ ſextæ, ad initium videlicet Sabbathi. Vnde ab ea cœna, ipſa etiam feria ſexta dicebatur ab eis cœna pura, vt patet ex Irenæo lib.1. cap.10. & lib.5. cap.23. & ex Beda in cap.23. Lucæ.

SEXTO obiici poteſt ANSELMVS, qui in cap.27. Matthæi, dicit, ſe certa ratione comperiſſe Chriſtum luna 14. eſſe occiſum, & luna 13. præter ordinem diuinæ legis celebraſſe ſuum Paſcha. SED dubium eſſe non poteſt, quin totus iſte locus ab aliquo Græcorum fautore fuerit inſertus in lib. S. Anſelmi, & quidem parùm prudenter. Nam Anſelmus apertiſſimè contrarium docet in commen. cap.26. in illa verba: *Prima autem die azymorum*; vbi dicit, Chriſtum 14. die comediſſe agnum, & 15. die fuiſſe crucifixum.

SEPTIMO obiiciebant Græci can.11. VI. Synodi, in quo cauetur, ne clerici, aut laici comedant azyma Iudæorum. RESPONDEO; Prohibetur eo canone commercium cum Iudęis, præcipuè circa ritus religionis. Itaque noluerunt Patres, ne Chriſtiani celebrarent cum Hebræis dies azymorū, aut alios eiuſmodi ritus.

OCTAVO obiiciunt Ioannes Hentenius præfatione in Euthymium, & Cornelius Ianſenius in commentario Matth. cap.26. teſtimonium hiſtorici cuiuſdam antiqui, qui Hebraicè ſcripſit librum סֵדֶר עוֹלָם ſeder olam, in quo aſſeritur, traditionem illam Hebræorum, ne feſtum Paſchæ celebretur feria 2. 4. aut 6. initium habuiſſe ſtatim à templo reparato

poſt

poſt reditum à captiuitate Babylonica, ex quo ſequitur, Chriſti tempore iam vſu receptam fuiſſe illam traditionem.

RESPONDEO; In libro Seder olam, tàm maiore, quàm minore, quem nuper Latinum fecit Gilbertus Genebrardus, non inuenitur ea traditio. Deinde etiamſi ibi inueniretur, cùm auctor ille vix ante quingentos annos ſcripſerit, & multa alia falſa tradiderit, nihil mirum eſſet, ſi etiam in hoc mentitus eſſet. Certè falſum eſſe, Chriſti tempore eam traditionem in vſu fuiſſe, ſuprà euidentiſſimè demonſtrauimus etiam teſtimonio Rabbi Abenezræ.

VLTIMO obiicit Caluinus lóco citato teſtimonía hiſtoriarum, quæ dicunt, ab Alexandro Papa inſtitutũ eſſe, vt ex pane azymo Euchariſtia conficeretur, cùm ante Alexandrum omnis Eccleſia fermentato vti conſueuiſſet. Itaque mos Græcorum fuit in primitiua Eccleſia, & Apoſtolicus cenſendus, ac meritò retinendus videtur.

RESPONDEO; Rectè fecit Caluinus, quod nullius hiſtorici nomen adſcripſit: nullus enim id tradit, quod ipſe dicit; nec veriſimile eſt vllo modo. Nam loqui non poteſt Caluinus de Alexandro II. aut III. aut aliis poſterioribus: iſti enim fuerunt omnes poſt Leonem IX. qui acerrimè defendit ſententiam Latinæ Eccleſiæ de Euchariſtia in azymis conficienda. Loquitur igitur de Alexandro I. qui ſedit circa annum Domini C. X. Ac vt omittam, à nemine ſcriptum eſſe, quod hic Alexander azyma inſtituerit, non eſt probabile primis illis annis, in quibus Eccleſiæ in plurimis iudaizabant, & factum Domini adeò recens erat, vt aliqua Eccleſia fermẽtato vti maluerit, quàm azymis. Adde, quòd Leo IX. in epiſt. ad Michaelem cap. 5. dicit, Romanam Eccleſiam à Petro, non ab Alexandro, vt Caluinus mentitur, didiciſſe qualiter diuina myſteria celebrari debeant: & per mille, & XX. annos à paſſione Domini retinuiſſe eundem morem. & cap. 24. dicit, ſanctos Martyres primitiuæ Eccleſiæ noſtris azymis ſaginatos. Atque hæc de teſtimoniis.

Reſtant argumenta ex ratione. Et quidem Græci triplici ratione potiſſimùm vtebantur, quæ ſunt apud Anſelmum in libro de azymo, & verboſiſſimè referuntur à Centuriatoribus Magdeburgenſibus, ex libris Michaelis Epiſcopi Conſtantinopolitani, & Nicetæ, Centur. 11. cap. 8. &

apud Euthymium in cap. 26. Matthæi, & nuper etiam repetitæ ſunt ab Hieremia Epiſcopo Conſtantinopolitano in cenſura ad Confeſſionem Auguſtanam, cap. 10.

PRIMA ratio eſt eiuſmodi: *Dominus cùm Euchariſtiam inſtituit, panem accepit. At azymum non eſt panis. Panis enim Græcè dicitur* ἄρτος *à verbo* αἴρω *quod eſt, attollo: non autem attollitur farina, ſeu conſperſio, niſi per fermentum.*

RESPONDEO; Hoc argumentum, vel nihil probat, vel pro nobis facit cõtra Græcos: nam in Scriptura nomen panis commune eſt ad azymum, & fermentatum. Et quia de fermentato nemo dubitat; probatur de azymo ex illo Lucæ vlt. *Accepit panem, benedixit, &c.* Et infra: *Quomodo cognouerunt illum in fractione panis.* Illum enim fuiſſe panem azymum, certum eſt, quia id factum eſt, quod Lucas narrat, tertia die azymorum, vel ſecunda die ſecundũ Græcos; quibus diebus non inueniebatur apud Hebræos niſi azymus panis. PRAETEREA Leuit. 7. dicuntur panes cum fermento, & panes abſque fermento. DENIQVE Theodoretus, Græcus auctor in cap. 10. Danielis, notat inſcitiæ eos qui panem azymum, panem vocari poſſe negant.

Hoc ergo fundamento poſito, colligimus Matth. 26. illa verba: *Accepit panem, benedixit, &c.* de azymo exponi poſſe, cùm nomen ſit commune: & præterea non ſolùm poſſe, ſed etiam oportere, cùm iam oſtenderimus id factum primo die azymorum. Vel igitur panis azymus differt ſpecie à fermentato, vel non. Si differt, vt Græci volunt; ergo non poteſt Euchariſtia confici in fermentato: non enim confici poteſt in alia ſpecie, quàm in ea, quam Dominus inſtituit. Si non differt, vt verè Latini affirmant; ergo poteſt confici, tum in azymo, tum in fermentato; in azymo quidem, quia Dominus ſic fecit; in fermentato autem, quia non differt ſpecie ab azymo. Itaque vides argumentum, ſi quid valet, contra Græcos valere. Sed reuera nihil valet, cùm non differat eſſentialiter azymus, & fermentatus.

Porrò illa Etymologia vocis ἄρτος ab eleuando, aut ab accidentali conditione ſumpta eſt, vt in aliis multis factum videmus: aut non dicitur ἄρτος, quia eleuetur per fermentum, ſed potius quia eleuet naturam humanam nutriendo, & augendo corpora noſtra, qui effectus communis eſt pani azymo cum fermentato.

Sed

Sed hinc naſcitur argumentum Caluini loco ſuprà notato. Nam ſi accidentaria differentia eſt inter azymum, & fermentatum, qualis eſt etiam inter vinum album, & rubrũ; non oporteret in Sacramento Euchariſtiæ maiori cura quærere panem azymum, quàm quærimus vinum album; ſed eſſet omnibus permittendum, vt liberè vterentur quouis pane, vt liberè vtuntur quouis vino.

RESPONDEO; Multum intereſt inter differentiam azymi, & fermentati, & differentiam albi, & rubri vini. Nam INPRIMIS conſtat Dominum vſum eſſe azymo: non autem conſtat vtrum vino albo, an rubro vſus ſit; & idcircò conſtanter retinemus azymum propter Domini exemplum, de vino non ſumus ſoliciti, quia non habemus ſimile exemplum. DEINDE differentia azymi, & fermentati Deus ſæpe vſus eſt ad varia myſteria ſignificanda, vt patet ex toto Leuitico, vbi ferè ſemper præſcribuntur panes azymi, ob ſignificationem puritatis, & ſynceritatis; nuſquam autem Deus vſus eſt differentia vini albi, aut rubri ad aliquid ſignificandum: ideò Eccleſia ob ſignificationem retinet azymum, vinum autem indifferenter adhibet ſeu album ſit, ſeu rubrum.

SECVNDA ratio Græcorum eſt, quia azyma ſunt propria Iudæorum; ergo conſecrare Euchariſtiam in azymo pane, eſt iudaizare.

RESPONDEO; Non eſt iudaizare, vti iiſdem rebus, quibus vtebantur Iudæi; ſed vti eodem ritu, & ad eundem finem. Itaque vti azymis cum agno Paſchali, & ad ſignificandam Chriſti puritatem, & ſynceritatem futuram, & ipſius paſſionem, & mortem, eſt planè iudaizare; & illicitum: at vti azymis ad Sacramentum Euchariſtiæ conficiendum, & ad ſignificandam Chriſti puritatem & ſynceritatem, quæ fuit, & eſt; non eſt iudaizare, ſed implere Iudaiſmi figuras. Alioqui non deberemus vti aqua in Baptiſmo, quia illa vtebantur etiam Iudæi in ſuis purificationibus: & denique Chriſtus ipſe nos iudaizare docuiſſet, ſi hoc eſſet iudaizare. Adde, quòd Iudæi in rebus ſacris, non tantùm vtebantur azymis, ſed etiam fermentato, vt patet Leuitici ſeptimo, vbi iubentur offerri panes abſque fermentato; & paulò pòſt in alio ſacrificio iubentur offerri cum fermento, & Leuitici viceſimo tertio, iubetur Phaſe fieri cum azymis, & ibidem præcipitur in feſto hebdo-

madarum, id eſt, feſto Pentecoſtes, ſacrificium ex ſimila fermentata. Quare ſi vti azymis non licet, ne iudaizemus, eadem de cauſſa nec fermento vti licebit.

TERTIA ratio: *Immolatio agni Paſchalis figura fuit paſſionis Christi. Sed agnus immolabatur die 14. ergo & Dominus pati debuit die 14. ergo cœnam inſtituit die 13.*

RESPONDEO; Agnus Paſchalis, vt ſuprà diximus, cùm explicaremus figuras Euchariſtiæ, figura fuit Chriſti, vt in Sacramento nobis apponendus erat manducandus, & ideò illa immolatio potius ſignificabat immolationem Chriſti myſticam, quæ fit in ſacrificio Miſſæ, quàm immolationem cruentam, quæ in cruce peracta eſt: nam ideò ritus agni Paſchalis potius tradit modum manducandi, quàm immolandi. Quia tamen agni immolatio erat etiam figura paſſionis Domini, debuit eodem die paſſio peragi, quo agnus immolabatur. Et ſic factum eſt: nam illa veſpera diei 14. in qua agnus immolabatur, ad diem ſequentem pertinebat, vt dies ille feſtiuus erat. Itaque inſtitutio Euchariſtiæ, quæ principaliter figurata fuerat per agnum Paſchalem, peracta eſt eodem die; & eadem hora, qua agnus ſecundum legem immolabatur: Chriſti autem paſſio, quæ minus principaliter, per eandem immolationem figurata fuerat, eodem die, licet non eadem hora, peracta fuit.

QVARTA ratio addi poſſet, non parùm difficilis. Nam ſecundum legem dies Pentecoſtes celebratur die quinquageſimo à 2. die azymorum, vt patet Leuitici 23. Sed eo anno, quo Dominus mortuus eſt, dies Pentecoſtes fuit in Dominica die, vt ex traditione Eccleſiæ patet; ergo etiam ſecundus dies azymorum fuit in Dominica die. Nam ſi numerentur dies quinquaginta à ſecundo azymorum incluſiuè, vt lex præcipit, neceſſariò fiet, vt in eodem die hebdomadæ occurrat Pentecoſtes, in quo occurrit dies ſecundus azymorum. At ſi dies Dominica fuit ſecundus azymorum; ergo dies Sabbathi fuit primus azymorum. Ergo dies paſſionis fuit ante diem azymorum, & multò magis dies Cœnæ Domini; atque ita vera eſſe videtur Græcorum ſententia.

RESPONDEO; De hoc argumento fusè tractaui in tertio libro de Eccleſia triumphante, propè extremo. Summa re-

ma reſponſionis eſt: dies Pentecoſtes numerandos eſſe à primo die prophano poſt feſtum primæ diei azymorum: & ideò ſi ſecundus dies azymorum ſit prophanus, vt plerumque accidit, ab eo numerari debere dies Pentecoſtes. Si autem fortè ſit dies feſtus, vt ſi occurrat in Sabbatho dies ſecundus azymorum, tunc à tertio die azymorum numerandos eſſe dies Pentecoſtes. Quia igitur eo anno, quo Dominus mortuus eſt, ſecundus dies azymorum fuit Sabbathum, propterea illo anno à tertio die azymorum, qui fuit de Dominico, qui apud Iudæos prophanus eſt, numerari cœperunt dies Penteconſtes; & inde factum eſt, vt in diem Dominicum incideret illo anno Pentecoſtes.

Atque hæc de tota iſta diſputatione dicta ſint, in qua negare non poſſum, quin multum me iuuerit egregium opus Doctoris Marcelli Francolini de horis canonicis, in quo fuſiſſimè quæſtionem iſtam pertractat, cap. 51. & ſequentibus. Illud autem omninò miratus ſum, quemadmodum in eandem ſolutionem inciderimus, circa difficultatem de tempore Pentecoſtes; nam neque ego librum eius videram, cùm ſcriberem de Feſtis in tertio libro de Eccleſia triumphante, neque ipſe ſcripta mea viderat, cùm librum ſuum conſcriberet, vt idem mihi poſtea confirmauit.

CAPVT DECIMVM.

De vino temperando aqua in ſacro calice.

ALTERA controuerſia de materia Euchariſtiæ eſt de miſtione vini, & aquæ. Ac PRIMVM referendæ erunt ſententiæ aliorum, ſeu potius errores. DEINDE confirmanda veritas. Ac DEMVM confutanda argumenta, & mendacia aduerſariorum.

Quod ad PRIMVM attinet, non defuerunt olim, qui prætextu ſobrietatis ſolam aquam in calice offerendam dicerent: vt Ebionitæ apud Epiphanium, hæreſi 30. & Tatiani apud eundem, hæreſi 46. Aquarij apud Auguſtinum libro de hæreſib. cap. 64. SED ea opinio continuò à Patribus exploſa fuit, quod ſatis conſtaret, Dominum non aquam ſolam, ſed vinum etiam in ſacro calice ponendum eſſe do-

 cuiſſe.

cuiſſe. Vide Cyprianum libro ſecundo, epiſtola tertia, ad Cæcilium, & Chryſoſtomum homil. 83. in Matthæum, qui ex inſtituto diſputant contra eam ſententiam.

Vbi etiam non eſt omittenda impudentiſſima calumnia Magdeburgenſium, qui Centur. 3. cap. 6. & 7. affirmant, errorem iſtum de ſola aqua in calice offerenda, ab Epiſcopis Romanis excogitatum eſſe, & à Cypriano refutatum in epiſtola ad Cornelium Romanũ Pontificem; quod quidem ſine vllo fundamento ex ſola mentiendi libidine Centuriatores affirmãt. Nam epiſtola Cypriani non eſt ad Cornelium, vt ipſi mentiuntur, ſed ad Cæcilium, nec in ea vlla mentio fit Epiſcoporum Romanorum.

Non defuerunt rurſus, qui ſolum vinum offerendum cenſerent, ij fuerunt Armeni, vt Patres Trullani Concilij affirmant, can. 32. Cauſſam autem, cur Armeni in eam ſententiam deſcenderint, refert Nicephorus libro decimo octauo, hiſtor. cap. 53. vbi ſcribit Armenos non miſcere aquam vino in ſacrificio, ne ſignificare videantur vnionem duarum naturarum in Chriſto, quam ipſi non credunt. Eiuſdem erroris accuſantur Græci à Guidone Carmelita in catalogo hæreticorum, & ab Innocentio III. libro quarto, de officio Miſſæ, cap. 32. Sed contrarium tamen colligimus ex ipſorum ſcriptis, tum veterum, tum recentiorum, vt infrà oſtendemus. Quare credibile eſt, Innocentium, & fortaſſe etiam Guidonem per Græcos intellexiſſe quoſuis Orientales, non autem eos, qui propriè Græci dicuntur.

Lutherani, & Caluiniſtæ Armenos imitantur: nam abſque aqua vino vtuntur. Lutherus in primo ſcripto contra Regem Angliæ, anno M. D. XXII. edito, fatuos & ſtolidos vocat eos, qui peccatum eſſe putant ſine aqua celebrare; & ibidem ſic addit: *Meo ſenſu melius, & tutius foret, aquam non miſcere vino, cùm ſit merum figmentum humanum, & ſiniſtram, immò peſſimam habeat ſignificationem.* Et in formula Miſſæ, ſeu communionis pro Eccleſia VVittembergenſi anno M. D. XXIII. edita: *Nondum conſtitui,* inquit, *mecum, miſcendáne eſſet aqua vino, quamquam huc inclino, vt merum vinum paretur abſque aquæ mixtura.* Martinus Kemnitius in 2. parte Exam. Concilij Tridentini, ſeſſ. 22. cap. 7. & can. 9. docet rem eſſe omninò indifferentem, aquæ mixtionem in calice; & multis conatur

natur oſtendere non eſſe certum, quid Dominus fecerit, id eſt, an vino aquam admiſcuerit; & præterea non eſſe id neceſſarium, nec poſſe præcipi ab Eccleſia: & tandem addit, Eccleſias Lutheranorum reipſa, & factis oſtendere voluiſſe hanc libertatem. Tilmannus Heshuſius in lib. de ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. tres errores Pontificiis adſcribit. VNVM, quòd dicant aquam miſcendam vino in calice. ALTERVM, quòd doceant ſine peccato mortali non poſſe omitti aquam. TERTIVM, quòd velint Apoſtolicam eſſe traditionem, miſceri debere aquam vino.

Caluiniſtæ longius progrediuntur. Nam Petrus Richerus Caluiniſta (referente Nicolao Villagagnonio lib. 1. contra articulos quoſdam Caluinianos, cap. 73.) affirmat eſſe hæreticos, blaſphemos, ſacrilegos, falſarios, qui vino Cœnæ aquam admiſcent; quod ad puritatem Euangelij adiiciant ſua commenta: & à Caluino ſe hæc omnia didiciſſe fatetur. Quare non eſt mirum, ſi Caluinus, nec in Inſtitutione, nec in Catechiſmo, nec in formula Sacramentorum miniſtrandorum illam aquæ mentionem facit in myſterio Cœnæ Domini.

Porrò Eccleſia Catholica ſemper credidit ita neceſſarium eſſe aqua vinum miſceri in calice, vt non poſſit id ſine graui peccato omitti. Vtrum autem ſine aqua Sacramentum conſiſtere poſſit, non eſt adeò certum; communis tamen opinio in partem affirmatiuam propendet. Quare falsò Kemnitius Catholicis in commune tribuit, quod aſſerant, aquam in Euchariſtia eſſe de neceſſitate Sacramenti, cùm pauciſſimi id affirment. Probatur Eccleſiæ ſententia. PRIMVM ex facto Chriſti. Dominus vinum aqua mixtum conſecrauit; igitur & nos ita facere debemus.

Antecedens huius argumenti Kemnitius fatetur eſſe probabile, ſed non certum, & ideò incertam concluſionem ex eo colligi contendit. Deinde etiam ſi certum eſſet antecedens, infirmam eſſe vult conſequutionem. Nam Dominus ſi aquam admiſcuit, id fecit pro more illius regionis; in Oriente enim vinum eſt fortius, quàm in his partibus, & ideò ordinariè ſolet in illis locis aqua temperari. At ſi in hac regione noſtra, vel in partibus frigidioribus Dominus fuiſſet, cùm Sacramentũ inſtituit, pro more patriæ aquam non miſcuiſſet.

Ceterùm multum in vtroque errat Kemnitius. Antecedens enim illud non minus certum eſt, quàm quòd Dominus vinum conſecrauerit, non ſiceram, aut aquam ſolam: quod ſanè nemo negat eſſe certiſſimum. Nam ex Euangelio, & ex Paulo expreſsè non habetur, niſi calicem ſanguinis Apoſtolis propinatum, vini nulla mentio eſt, cùm agitur de calice Euchariſtico. Legantur omnia loca Matthæi 26. Marci 14. Lucæ 22. Ioan. 6. 1. ad Corinthios 10. & 11. non inuenietur mentio vini, niſi in illis verbis: *Amen dico vobis, non bibam de hoc genimine vitis, donec illud bibam nouum in regno Dei*; quæ habentur in tribus locis citatis Euangeliorum. Sed ea verba, vt libro primo, capite vndecimo, fusè docuimus, non pertinent ad calicem Euchariſtiæ, ſed ad calicem qui datus fuit poſt agni Paſchalis manducationem, vt ex Luca manifeſtè colligitur. Neque obſtat, quòd aliqui Patres ea verba de calice Euchariſtiæ expoſuerint: nam alij, qui magis ex profeſſo rem tractârunt, contrarium docuerunt, vt tunc oſtendimus; non poſſumus autem ex Patrum ſententiis aliquid certi colligere, quando inter ſe non conueniunt. Atque id potiſſimùm locum habet in ſententia Kemnitij, qui (vt ſuprà vidimus in controuerſia de tranſubſtantiatione) non vult argumenta efficacia poſſe duci à Scripturis, quæ variis modis exponuntur. Quid ergo in calice fuerit ante conſecrationem, an vinum purum, an vinum aqua miſtum, an ſicera, an aqua ſola, ex ſola Scriptura expreſsè non habetur, ſed neceſſariò recurrendum eſt ad traditionem eorum, qui ab Apoſtolis, & eorum diſcipulis hæc myſteria didicerunt. Traditio autem habet, fuiſſe vinum aqua miſtum; ergo ita certò credendum eſt, aut nihil certi de materia calicis habemus.

Sanctus IACOBVS in ſua Liturgia (cuius Liturgiæ mentionem facit Concilium Trullanum, canone 32. ante annos nongentos) ita habet: *Similiter poſtquam cœnauit, accipiens calicem, & permiſcens ex aqua, & vino, & benedicēs dedit, &c.* Sanctus CLEMENS lib. 8. conſtit. Apoſtol. cap. 17. refert Dominum in cœna vinum aqua miſcuiſſe, antequam illud conſecraret. S. IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Dominus*, inquit, *temperamentū calicis ſui ſanguinem confirmauit*. S. CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 3. *Admonitos*, inquit, *nos ſcias, vt in calice Domini offerendo Dominica traditio ſeruetur, neque aliud*

fiat

fiat à nobis, quàm quod pro nobis prior fecit, vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Sanctus Basilius in ſua Liturgia dicit Chriſtum acceptum calicem miſcuiſſe, & poſtea dixiſſe: *Hic eſt calix, &c.* Theodoretus Dialogo 1. ait Chriſtum ſuum ſanguinem feciſſe id, quod in calice commiſtum erat. Eusebius Emiſſenus in ſerm. 5. de Paſchate, qui eſt de corpore Domini, dicit Chriſtum ipſum exemplo ſuo nos docuiſſe, vt calicem ex vino aqua miſto conſecraremus. Denique concilium III. Carthaginense, can. 24. (in quo etiam Auguſtinus interfuit) ſic ait: *Vt in Sacramento corporis, & ſanguinis Domini nihil amplius offeratur, quàm ipſe Dominus tradidit, hoc eſt panis, & vinum aqua miſtum.* Hæc teſtimonia certum argumentum faciunt, tum quia grauiſſimorum, & antiquiſſimorum auctorum ſunt, tum quia nullus Patrũ contrarium ſcripſit.

Quod autem Kemnitius ait de conſuetudine Orientalium, non multum facit ad rem. Nam ſi illa eſſet potiſſima cauſſa, cur Dominus calicem miſcuiſſet, certè Patres variorum locorum nunquam tanto conſenſu, & abſolutè dixiſſent, miſcendam vino aquam in calice.

Habemus autem teſtimonia Patrum omnium regionum. Ac primùm ex Syria habemus teſtimonia citata ſancti Iacobi, & Theodoreti: vterque enim in Syria Epiſcopus fuit. Et præterea ex recentioribus idem docet Samona Epiſcopus Gazæ, in diſputatione cum Achmet Saraceno, quę exſtat in 4. tomo Bibliothecæ ſanctorum Patrum.

Ex Italia habemus Iuſtinum Martyrem: is enim Romæ ſcripſit Apologias ſuas, & de Romanæ Eccleſiæ conſuetudine loquitur in ſecunda Apologia prope finem, cùm dicit offerri poculum vino, & aqua temperatum. Habemus item Alexandrum I. in epiſtola prima, vbi omninò iubet, vt nec vinum ſolum, nec ſola aqua, ſed vtrumque ſimul offeratur. Habemus quoque Iulium I. apud Gratianum de conſecratione diſtinctione ſecunda. Habemus præterea Ambroſium, qui in ea parte Italię ſcripſit, vbi certè vina non ſunt adeò fortia, & tamen libro quarto de Sacramentis cap. 4. & libro quinto cap. 1. vinum, & aquam in calice ponenda eſſe affirmat.

Ex Africa habemus loca citata S. Cypriani, & Concilij Carthaginenſis: & poteſt addi teſtimon. Auguſtini tract. 120, in Ioannem.

Ex Gallia habemus ſanctum IRENAEVM Epiſcopum Lugdunenſem, qui libro quinto, capite primo: *Quando*, inquit, *miſtus calix & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis, & corporis Domini.* Euſebius quoque Emiſſenus, cuius locum antè citauimus, in Gallia ſcripſit: fuit enim is auctor, vt aliâs diximus, Abbas Monaſterij Lirinenſis. Adde etiam Bernardum epiſt. 69.

Ex Hiſpania habemus S. Iſidorum lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. vbi ſatis copiosè de hac re agit.

Ex Luſitania habemus Concilium Bracarenſe III. can. 1. vbi idem habetur.

Ex Anglia habemus Bedam in comment. cap. 14. Marci, in illa verba: *Hic eſt calix ſanguinis mei.* Item Anſelmum Epiſcopum Cantuarienſem in cap. 26. Matthæi, vbi ipſa Bedæ verba tranſcripſit.

Ex Germania habemus Amalarium Treuirenſem libro tertio, de officiis Eccleſiaſticis, capite decimo nono, Rabanum libro primo, de Inſtitutione Clericorum, cap. 31. Item TRIBVRIENSE Concilium ante annos DCC. in media Germania celebratum, nimirum propè Moguntiam, canone 19. aſſerit à Papa Alexandro I. traditum, quod & ipſe à Patribus ſuis, id eſt, ab Apoſtolis acceperat, vt in calice vinum aqua miſceretur, & poſtea Concilium ita ſubiungit: *Cuius rei veritatem in hac ſancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne vllus ſine commiſtione vini, & aquæ myſteria ſacra perficiat.*

Denique ex Græcia habemus præter Baſilium ſuprà citatum teſtimonium Gregorij Nyſſeni in ſermone Catechetico, cap. 37. Ioannis Chryſoſtomi in ſua Liturgia. Item Procli Epiſcopi Conſtantinopolitani, qui paulò iunior Chryſoſtomo fuit, in tractatu de traditione diuinæ Liturgiæ. Item Synodi Trullanæ, can. 32. & in capitulis Græcarum Synodorum à Martino Bracarenſi collectis, cap. 55. & præterea ſancti Ioan. Damaſceni libro quarto de fide cap. 14. Theophylacti in cap. 19. Ioannis, vbi repræhendit Armenos hunc morem non ſeruantes: & ſancti Germani Epiſcopi Conſtantinopolitani in theoria rerum Eccleſiaſticarum. Floruit autem S. Germanus eodem tempore, quo Damaſcenus, circa annum Domini DCC. Præterea exſtant teſtimonia etiam recentiorum Græcorum, vt Nicolai Methonenſis Epiſcopi in libro ſiue oratione de Euchariſtia,

Nicolai

Nicolai Cabaſilæ, in libro de ſacrificio altaris, cap. 8. Marci Epheſij in lib. de verbis conſecrationis, Nicephori lib. 18. hiſt. cap. 53. Ex quibus teſtimoniis apparet, falsò imponi Græcis hunc errorem, quod ſolo vino vtantur in ſacrificio altaris.

ADDE, quòd Concilium Florentinum, in quo Græci, & Latini aderant, in inſtructione Armenorum, iubet Armenis, vt deinceps in calice vinum aqua temperent, quoniam omnes aliæ Eccleſiæ Latinorum, & Græcorum ita ſemper fecerunt.

DENIQVE refelli poteſt Kemnitij vanitas ex rationibus, quas Patres reddunt huius miſtionis vini, & aquæ: nullus enim ſomniauit vnquam, nedum protulit, cauſſam illam, quòd in Oriente vina ſint fortia. Rationes igitur, quas Patres adferunt, ſex ſunt. PRIMA & potiſſima, quia Dominus ita fecit. Hanc reddunt plurimi Patres, & Concilia recentiora. Florentinum & Tridentinum.

SECVNDA ratio eſt, quia de latere Domini exiuit ſanguis, & aqua, Ioannis decimo nono. Nos enim in calice repræſentamus Chriſti ſanguinem, vt effuſum, ſicut in pane conſecrato repræſentamus Chriſti corpus, vt mortuum. Quare CHRYSOSTOMVS homilia viceſima quarta, in priorem ad Corinthios: *Quid eſt,* inquit, *in calice? quod ex latere fluxit.* Et AVGVSTINVS libro tertio de Trinitate, capite vndecimo dicit, de latere Domini percuſſo, illum fluxiſſe liquorem, qui eſt in calice. Quibus verbis ſignificatur in calice eſſe verum Domini ſanguinem, quoad ſubſtantiam, & eſſe eo modo, quo ex latere fluxit, id eſt, effuſum, quoad repræſentationem. Quia igitur in calice repræſentamus id, quod ex latere fluxit; & quod ex latere fluxit, fuit ſanguis, & aqua; ideò non ſolo vino, ſed etiam aqua rem illam repræſentamus. Atq; hanc rationem attingunt Alexander Papa, Ambroſius, Chryſoſtomus, Euſebius, Germanus, Rabanus, & alij.

TERTIA ratio eſt, quia in myſterio Euchariſtiæ ſignificatur vnio Chriſti cum Eccleſia: id autem aptiſſimè fit, cùm admiſcetur aqua vino. Vinum enim Chriſtum, aquæ populos ſignificant: vt etiam idem ſignificatur ex admiſtione farinæ cum aqua in pane conficiendo. Hanc rationem habent Cyprianus, Iulius Papa, Euſebius, Iſidorus, Rabanus, & Concilia Bracarenſe, & Triburienſe citata, Quare ea

ratio, licet à Lutheranis rideatur, magnos auctores, & plurimos habet.

QVARTA ratio eſt, quia calix Euchariſtiæ non ſolùm figuratus fuit in Teſtamento veteri per vinum, quo vtebantur Hebræi in variis ſacrificiis, & in vino, quod cum pane protulit Melchiſedech Geneſ. 14. ſed etiam in aqua, quæ fluxit ex petra, vt B. Paulus docet 1. Corinth. 10. Atq; hanc rationem attingunt Ambroſius & Euſebius locis notatis.

QVINTA ratio eſt, quia Euchariſtia eſt cibus, ac potus ſpiritualis, & proinde dari debuit ſub ſpecie cibi, & potus corporalis. Porrò corporalis potus maximè conueniens naturæ humanæ eſt vinum aqua admiſtum, vt docet Gregorius Nyſſenus in oratione Catechetica apud Euthymium, tit. 21. Panopliæ: & ante eum Clemens Alexandrinus lib. 2. Pædagogi, cap. 2.

SEXTA ratio eſſe poteſt, quam ponit Nicephorus lib. 18. cap. 53. ad ſignificandam duarum naturarum in Chriſto coniunctionem.

CAPVT XI.

Soluuntur argumenta Aduerſariorum.

SVPEREST nunc, vt ad nugas Lutheri, & Kemnitij reſpondeamus. PRIMA obiectio Lutheri, & Kemnitij loco citato eſt huiuſmodi: *Vini cum aqua permiſtio peſſimam habet ſignificationem. nam Iſa. 1. dicitur; Vinum tuum miſtum eſt aqua: quod ſignificat teſte Hieronymo in eum locum, Scripturæ, & Verbi Dei ſynceritatem corruptam fuiſſe à Phariſæis per admiſtionem humanarum traditionum.*

RESPONDEO; In Scripturis vna, & eadem res alio, & alio modo conſiderata, nunc bonam, nunc malam habet ſignificationem. Leo propter fortitudinem Chriſtum ſignificat. Gen. 49. *Catulus Leonis Iuda*, & Apoc. 5. *Vicit Leo de tribu Iuda.* Idem Leo propter crudelitatem diabolum ſignificat, Pſal. 90. *Conculcabis Leonem, & draconem.* 1. Petr. 5. *Tanquam Leo rugiens circuit quærens, quem deuoret.* Sic igitur miſtio vini cum aqua, ſi ſumatur ſimilitudo ab iis, qui vinum vendunt, ſignificat fraudem, & corruptionem: decipitur enim qui pro vino mero emit vinum miſtum aqua. Et de hac re agitur Iſa. 1. vbi Hieronymus legit: *Caupones tui miſcent*

miſcent vino aquam. Si autem ſumatur ſimilitudo ab iis, qui bibunt, habet optimam ſignificationem illa miſtio: nam ſobrietatem, & temperantiam ſignificat. Vnde Prouerb. 9. *Bibite vinum, quod miſcui vobis.* Quoniam igitur in calice vinum miſcetur aqua, non ad vendendum, ſed ad bibendum; optimè fit, & optimam habet ſignificationem.

SECVNDVM argumentum Lutheri & Kemnitij eſt contra rationem illam de ſanguine, & aqua, quę profluxerũt ex latere Chriſti. *Ea ratio non probat, miſcendam aquam in calice. Et tamen adducitur à Catholicis, tanquam vnum ex præcipuis fundamentis; igitur non ſolidè probant Catholici ſuam ſententiam.* Propoſitionem probant aduerſarij. PRIMO, quia non fuit aqua illa miſta cum ſanguine, ſed ſeorſim per ſe fluxit: nam alioqui quomodo diſcerni potuiſſet? non ergo pertinet ad iſtam miſtionem aquæ cum vino. SECVNDO, illa effuſio ſanguinis, & aquæ ſignificabat duo Sacramenta diuerſa, nimirum Baptiſmum, & Euchariſtiam, vt Auguſt. tract. 120. in Ioannem, & alij Patres dicunt: non igitur illa aqua ad Euchariſtiam pertinet. TERTIO, ex figuris, & myſticis ſenſibus non ſumitur ſolidum argumentum.

RESPONDEO; Primaria ratio, & verum, & ſolidum fundamentum noſtræ ſententiæ eſt Chriſti exemplum, & Eccleſiæ vniuerſæ conſuetudo: reliquæ rationes adferuntur ad confirmandum, & declarandũ id, quod iam credidimus eſſe faciendum. Sed tamen argumenta aduerſariorum nihil concludunt.

Ad PRIMVM dico; Licet ſanguis & aqua impermiſta fuerint dum fluerent, tamen ſi in vas aliquod recepta fuiſſent, non niſi permiſta in illo vaſe exiſterent. Nos autem repræſentamus in calice id totum, quod ex latere fluxit, non autem modum, quo fluxit: & ideò vinum aqua miſtum in calice ponimus.

Ad SECVNDVM; Aliud eſt repræſentari, & ſignificari, aliud repræſentare, & ſignificare: hæc enim ſunt diuerſa, nec ſe inuicem impediunt. Nos igitur non dicimus, ſanguinem & aquam ſignificaſſe miſtionem vini, & aquæ in calice; ſed è contrario ſignificari, & repræſentari per hanc miſtionem calicis, quidquid tandem ſignificauerit illa effuſio ſanguinis, & aquæ. Quare Auguſtinus, & Theophylactus, qui dicunt, ſanguinem & aquam ſignificare duo Sacramenta, iidem affirmant, inde colligi, miſcendam eſſe aquam in calice Euchariſtiæ.

Ad

Ad TERTIVM dico; Nullam hîc eſſe figuram, aut myſticum ſenſum: nam (vt diximus) non attendimus, quid illa ſignificauerint; ſed ea nos repræſentamus, quæ reuera facta ſunt.

TERTIVM argumentum eorũdem, eſt contra aliam rationem noſtram de vnione Eccleſiæ cum Chriſto. Nam PRIMO, non commemoramus in Euchariſtia vnionẽ Chriſti cum Eccleſia, ſed paſſionem Chriſti tantummodò; ergo fruſtrà quæritur illa ſignificatio. SECVNDO, non vnimur Chriſto, niſi poſt ſanguinis eius effuſionem; illa enim effuſio cauſſa fuit noſtræ vnionis: non ergo rectè ante effuſionem, imò ante conſecrationem ſanguinis Domini miſcetur aqua vino ad ſignificandam vnionem. TERTIO, ſolus Chriſti ſanguis nos redemit ſine permiſtione cum noſtro: non igitur in calice, in quo Chriſti paſſio, & noſtra redemptio repræſentatur, oporteret aquam miſcere, ne videamur velle coniungere noſtra opera cum Chriſti laboribus, quaſi illi non ſuffeciſſent. Et hoc loco more ſuo Kemnitius calumniatur Eccleſiam Catholicam, quaſi hoc præcipuè intendat in iſta miſtione aquæ, vt non ſolus Chriſtus, ſed etiam populus Deo Patri ſiſtatur, cùm ſacrificium offertur.

RESPONDEO; Fruſtrà conantur aduerſarij eam rationem concutere, quam tot ſancti Patres plurimi fecerunt. Ad PRIMAM probationem dico, falſum eſſe non commemorari in Sacramento Euchariſtiæ vnionem Eccleſiæ cum Chriſto: nam Paulus apertè dicit, 1. ad Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus.* Itaque principaliter quidem commemoratur in eo Sacramento Chriſti paſſio: ſed commemoratur etiam ſecundariò effectus illius paſſionis, qui fuit, vt omnes vnum corpus cum Chriſto efficeremur.

Ad SECVNDAM, non ponitur aqua in calice ante conſecrationem, vt tunc ſignificet vnionem populi cum Chriſto, ſed vt ſignificet ſuo tempore, nimirum facta conſecratione. Nam teſtimonio, & conſenſu aduerſariorum, & maximè Lutheri in ſerm. de Euchariſtia, & Kemnitij in ſecunda parte Examinis Concilij Tridentini, ſeſſione decima tertia, capite quarto, panis conſecratus factus eſt ex multis granis, vt inde ſignificetur vnio fidelium, qui de illo vno pane participant; & tamen panis fit ex multis granis ante

con-

conſecrationem, & non ſignificat illam vnionem niſi poſt conſecrationem.

Ad TERTIAM, ſigna ad placitum, interpretanda ſunt iuxta mentem imponentis. Aqua igitur, quæ in calice ponitur, varia ſignificat in variis actionibus. Nam quatenus offertur cum vino ante conſecrationem, non ſignificat populum, ſed repræſentat aquam illam, quæ ex latere Domini fluxit cum ſanguine: quatenus autem aqua vnitur cum vino, & illi incorporatur, ſignificat vnionem populi cum Chriſto, quæ conſecuta eſt ipſius paſſionem.

ADDE, quòd oblatio præcipua, quæ fit in Miſſa, non eſt vini, neque aquæ, neque re ipſa, neque in ſigno (illa enim oblatio panis, & vini cum aqua, quæ fit ante conſecrationem, non eſt propriè ſacrificium Miſſæ, ſed tantùm oblatio rei conſecrandæ, & proinde præparatio ſacrificij) ſed eſt, oblatio veri corporis, & veri ſanguinis Domini. Id enim offertur, quod reipſa eſt in calice, non autem quidquid eſt ibi ſignificatiuè: reipſa autem non eſt in calice populus, ſed ſolus Chriſti ſanguis, non tamen à corpore ſeparatus, & anima & diuinitate. Licet igitur aqua ſignificet populum, non tamen offertur, vel ipſa, vel populus Deo Patri in redemptionem noſtram, ſed ſola Chriſti paſſio. Ac vt intelligant aduerſarij, ſe ſine cauſſa reiicere aquam ex Sacramento; cogitent eandem rationem eſſe de pane miſto ex aqua & farina, quæ eſt de calice miſto ex aqua, & vino. Nam Cyprianus, cuius eſt iſta ratio, libro ſecundo epiſtola tertia dicit, idem ſignificari per farinam, & aquam in pane, quod per vinum, & aquam in calice. Si igitur aquam reiiciunt ex calice, ne populus cum Chriſto offerri Deo Patri videatur: reiiciant etiam aquam ex pane, ne idem incommodum conſequatur. Vel ſi apud eos nulla fit oblatio, nullum ſacrificium, ſed ſola communio corporis, & ſanguinis Domini, non timeant illud incommodum ſignificationis, quod nullum eſt, vbi nulla oblatio eſt.

Præter hæc argumenta Kemnitius ſex obiectiones alias profert contra Concilium Tridentinum in materia miſtionis aquæ cum vino, quæ non tàm Concilium premunt, quàm ipſum Kemnitium. PRIMO, accuſat Concilium, quod tam acriter pugnet pro aqua in calice, cùm interim totum calicem contra Dei mandatum populo abſtulerit. SED de hac re infrà diſputandum erit: interea id ſolùm obſer-

obſeruamus, defuiſſe aduerſario, quod de re propoſita diceret, & idcircò ad alia digreſſionem feciſſe.

SECVNDO, accuſat Concilium, quod falsò inſimulet Lutheranos, quaſi aſſerant, miſtionem aquæ pugnare cum Chriſti inſtitutione. AT Concilium non nominat Lutheranos, ſed generatim damnat eos, qui id aſſerunt: non defuiſſe autem qui id aſſererent, ſuprà oſtendi ex Nicolao Villagagnonio.

TERTIO, accuſat Concilium, quod propter rem indifferentem, qualis eſt miſtio aquæ cum vino, anathematizet eos, qui contrarium ſentiunt. AT Concilium non anathematizat (vt patet ex canone nono) niſi eos, qui negant eam miſtionem fieri debere tanqnam pugnantem cum inſtitutione Chriſti. non eſt autem res indifferens, ſed dogma neceſſarium, & ad fidem pertinens, quod Eccleſia nihil doceat pugnans cum Chriſti inſtitutione. Deinde, licet ponere aquam in calice, ex ſe fortaſſe ſit res indifferens, quia ſine illa Sacramentum conſtare poſſet; tamen poſteaquam expreſsè imperatum eſt, vel à Deo im̃ediatè, vel per Concilia & Eccleſiã, vt id fiat, non eſt res indifferens, ſed neceſſaria.

QVARTO, accuſat Concilium, & totam Eccleſiam, quod iſtam miſtionem aquæ faciant cum opinione falſa, quaſi id eſſet neceſſarium & præceptum, cùm ſit res libera. AT iam diximus, non eſſe liberum, quod per Eccleſiam expreſsè præcipitur. Deus enim non reliquit liberum obedire, vel non obedire Eccleſiæ, ſed planè iuſſit, cum ait Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit.*

QVINTO, accuſat Eccleſiam, quod exiſtimet non poſſe eſſe calicem Domini niſi aqua adſit, & hanc vocat falſam opinionem neceſſariò taxandam. AT opinio illa, quod attinet ad modum loquendi, ſancti Cypriani eſt libro ſecundo, epiſtola tertia. Quod ad rem attinet, non eſt Eccleſiæ Catholicæ, fortaſſe etiam nec ſancti Cypriani: nam, vt ſuprà diximus, maior pars Theologorum docet, non eſſe aquam de neceſſitate Sacramenti.

VLTIMO, accuſat Eccleſiam, quod tribuat miſtioni aquæ cum vino id, quod erat tribuendum communioni, nimirum vnire fideles cum Chriſto. AT Kemnitius nimis craſſus fuit, ſi intelligere non potuit vnionem populi cum Chriſto fieri per miſtionem aquæ cum vino, non reipſa, ſed ſolùm quoad ſignificationem. Sed de his hactenus.

CAPVT

CAPVT XII.

Quibus verbis fiat conſecratio Euchariſtiæ.

DE forma, quæ eſt altera cauſſa Sacramenti Euchariſtiæ, quinque ſunt controuerſiæ, ſed ex iis, aliis in locis explicatæ ſunt quatuor. PRIMA controuerſia eſt, vtrum aliqua verba neceſſariò requirantur ad Euchariſtiam conficiendam. SECVNDA, vtrum ea verba debeant eſſe conſecratoria, an cócionalia, id eſt, vtrum dici debeant ad populum inſtruendum, an potius ad materiam conſecrandam. TERTIA, vtrum certa quædam, & determinata verba eſſe debeant. Ac tres iſtæ ſatis accuratè explicatæ ſunt in lib.1. de Sacramentis in genere, cap.19. 20. & 21. QVARTA eſt, quęnám ſint illa verba, ſiue vtrum illa ſola verba: *Hoc eſt enim corpus meum, Hic eſt enim calix, &c.* pertineant ad formam in Sacramento Euchariſtiæ. Atque iſta ſola quæſtio hoc loco explicanda eſt: ex cuius explicatione manebunt etiam aliæ tres explicatæ, vt notum eſt. Si enim illa ſola verba conſtituant formam Sacramenti, certè ſequitur, verba aliqua requiri, quod petebatur in prima quæſtione: & verba illa eſſe conſecratoria, non concionalia, quod ſecunda quæſtio poſtulabat; & verba eſſe certa, & determinata, de quo erat quæſtio tertia. QVINTA quæſtio eſſe poſſet de ſenſu illorum verborum: ſed de hac re fuſiſſimè egimus in primo libro de Euchariſtia, vbi ſingulas voces diligenter excuſſimus.

Eſt igitur quæſtio hoc loco tractanda, vtrum illa ſola verba: *Hoc eſt enim corpus meum, & Hic eſt enim calix ſanguinis, &c.* ad formam Sacramenti huius pertineant. Et quidem Eccleſia Catholica magno conſenſû docet, illa ſola verba ad formam pertinere. Ita enim habemus in Concilio Florentino in inſtructione Armenorum, & in Catechiſmo Concilij Tridentini; & idem docent Theologi cum Magiſtro ſententiarum lib.4. diſt.8. & Iureconſulti apud Gratianum diſt.2. de conſecratione; & ſuper caput, Cùm Marthæ, extra de celebratione Miſſarum. Et ſi enim Theologi diſputent, nec inter ſe omninò conueniant, vtrum ſingulæ voces, quæ habentur in forma conſecrationis calicis in Latinis Miſſalibus, ſint de eſſentia formæ, tamen omnes conueniunt, omnes illas voces eſſe de integritate formæ, ita vt ſine peccato nulla earũ omitti poſ-

ſit, & conſenſus in hac re ſufficit, vt habeamus aliquid certi in conſecratione, & confectione tanti Sacramenti.

Habemus autem contra hanc veritatem magnum numerum aduerſariorum. Greci recentiores contendunt, non ſolis iſtis verbis, ſed quibuſdam aliis precibus confici Sacramentum. Ita ex profeſſo docent, Marcus Epiſcopus Epheſinus in lib. de verbis conſecrationis, & Nicolaus Cabaſila in explicatione Liturgiæ, cap. 29. & 30. vbi conatur Latinos conuincere ex ipſa etiam Latina Liturgia, qua nos omnes vtimur. Eandem ſententiam breuiter indicat Hieremias Patriarcha Conſtantinopolitanus in Cēſura ad Auguſtanam Confeſſionem, cap. 10.

Hæretici huius temporis nihil adhuc certi ſtatuere potuerunt, cùm inter ſe valde diſſentiant, & in hoc ſolo conueniant, vt non integrè admittant Eccleſiæ Catholicæ ſententiam: referam igitur breuiter opiniones. PRIMA eorum eſt, qui verbá omninò reiiciunt ab huius Sacramenti confectione: quam ſententiam referunt Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini, ſeſſ. 13. cap. 1. & Ioachimus VVeſtphalus in libro qui inſcribitur, Recta fides de Cœna. Videtur ea ſententia Martinum Bucerum habere auctorem: is enim in cap. 26. Matth. apertè ſcribit, non eſſe neceſſarium, vt recitentur verba, quòd nulla Scriptura id doceat; Dominus enim iuſſit panem frangere, & manducare, ſed non iuſſit dici ſuper panem: *Hoc eſt corpus meum.*

SECVNDA ſententia eſt aliorum, qui verba quidem recitari volunt, ſed per modum concionis, ſeu lectionis ad inſtruendam fidem, non ad elemētum conſecrandum. Ita Caluinus docet lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 39. Dominus enim non alloquebatur panem, ſed Apoſtolos, cùm ait: *Accipite, & manducate, Hoc eſt corpus meum, &c.* Quocirca in formula Sacramentorum miniſtrandorum præſcribit Caluinus lectionem ex cap. 11. prioris ad Corinth. & concionem miniſtri, & paucas quaſdam pręfatiunculas. Hanc ſententiam Lutherani paſſim reiiciunt, ac præſertim Kemnitius loco notato, licet eam ex Luthero hauſiſſe Sacramentarij videantur. Lutherus enim in lib. de captiuit. Babyl. cap. de Baptiſmo, apertè ſcripſit, parùm referre, quibus verbis Sacramentum conficiatur, modò adſit fides accipientis: Sacramenta enim conſiſtere in promiſſione, quæ non accipitur niſi fide.

TERTIA

TERTIA eſt aliorum ſententia, qui, quoad modum loquendi, proximè accedunt ad veritatem, tamen reipſa parùm diſſentiunt à Caluino, & multùm diſſentiunt ab Eccleſia. Hi dicunt, verba certa requiri ad conſecrationem, quæ non hiſtoricè tantùm, ſiue ad inſtruendum, ſed etiam ad conſecrandum adhibeantur. Hæc eſt Kemnitij ſententia loco citato; quæ in quatuor, vt ipſe eam exponit; differt à ſententia Catholicorum. PRIMO exiſtimat ipſe, ad eſſentiam formæ pertinere omnia verba, quæ Dominus in inſtitutione loquutus eſt, nimirum: *Accipite, & manducate, &c.* & inde Catholicos reprehendit; quòd formam conſecrationis valde mutilauerint. In quo tamen, vel fallitur, vel mentitur; nos enim in Miſſa etiam illa verba dicimus: *Accipite, & manducate, &c.* licet ea diſtinguamus à verbis, quæ ſunt de eſſentia formæ. Quare non mutilamus verba Domini, ſed tantùm indicamus, quæ in eis verbis ad eſſentiam formæ pertineant.

SECVNDO dicit, ſola Chriſti verba debere pronunciari: ex quo arguit Catholicos, quòd quędam addiderint, vt ex canone Miſſæ perſpicuum eſt. SED in hoc etiam fallitur, aut mentitur. Nam verba omnia quæ dicimus, Chriſti ſunt, licet non ex eodem loco habeantur, vt infrà oſtendemus: & prætereà verba illa, quæ adduntur, vt, *enim,* in forma conſecrationis corporis, &, *myſterium fidei,* in forma conſecrationis ſanguinis, non putamus ad eſſentiam formæ pertinere.

TERTIO affirmat, verba conſecrationis pronunciari quidem à miniſtro, ſed non pendere vllo modo à perſonæ ipſius qualitate, vt conſecratione, vel intentione. Et hinc diſtinguit ſuam ſententiam à ſententia Catholicorum, quod nimirum ipſe dicat, conſecrationem fieri à Deo per os miniſtri; Catholici autem exiſtiment, conſectationem eſſe opus hominis, & ideò conſiderent an ſacerdos ſit conſecratus, & an intentionem habeat, &c. SED in hoc tertio valde Kemnitius apertè fallitur: Catholici enim non negant, conſecrationem eſſe opus Dei per miniſtrum, ſed dicunt Deum non vti miniſterio humano in hac re, quomodo vteretur miniſterio picæ, aut aſinę Balaam, ſed vti miniſterio hominis, vt homo eſt, quomodo vtuntur Principes miniſterio legatorum, aut iudicum; & proinde non poſſe quemlibet eſſe miniſtrum, ſed eum ſolum, qui à Deo ad hoc ordinatus eſt. De qua re diſputauimus fusè in libris de Sacramentis in genere.

QVARTO dicit, verba Sacramentalia non debere recitari merè hiſtoricè, vt nimirum Caluiniſtæ faciunt; nec etiam ita vt magicum quid ſonare videantur, vt videlicet Catholici faciunt; ſed ita vt Deo operante efficacia ſint ad faciendum, vt panis ſit, & dicatur corpus Chriſti, & vinum ſit, & dicatur ſanguis, quod ex natura ſua illis non conueniebat. Eſt autem hoc loco diligenter NOTANDVM, verba Kemnitij aliud ſonare, aliud ſignificare. Nam dedita opera obſcurè loquitur, quia facilè non poterat à Caluiniſmo recedere, quin in ſententiam Catholicorum veniret; neq; contrà, à ſententia Catholica recedere, quin in Caluiniſmum laberetur. Reuera autem in Caluiniſmum labitur, licet in modo loquendi ab eo alieniſſimus videatur.

Cùm igitur dicit, ac ſæpius repetit, per verba Sacramentalia panem fieri corpus, & vinum fieri ſanguinem, non idem affirmat quod ſimilibus verbis Catholici ſolent. Nam nos Catholici dicimus verba Sacramentalia ex diuina inſtitutione eſſe vera inſtrumenta conſecrationis, ita vt vim habeant tanquam inſtrumenta Dei, conuertendi panem in corpus Domini, & vinum in ſanguinem Domini; & hoc illi impiè & blaſphemè magiam, & incãtationem vocant: ipſe autem vult verba eſſe efficacia, vt inſtrumenta Dei, non ad faciendã conuerſionem panis in carnem, ſed ad ſignificandam pręſentiam corporis Chriſti cum pane. Nam quod hoc ſolum tribuat verbis Sacramentalibus, perſpicuum eſt PRIMO, quia ipſi non credunt mutari panem in corpus Domini; ergo non tribuunt verbis efficaciam veram mutandi panem in corpus Domini. SECVNDO, ſentiunt ipſi (vt ſuprà oſtendimus) corpus Chriſti eſſe vbique; ergo verba non faciunt, vt corpus Chriſti incipiat eſſe præſens. TERTIO, Ioannes Brentius, à quo in hac re non diſſentit Kemnitius, apertè docet, verba conſecrationis non facere, ſed annunciare ſolùm præſentiam corporis Chriſti. Nam in lib. contra Henricum Bullingerum, qui inſcribitur Recognitio, illo argumento probat oportere Lutheranos credere Vbiquitatem corporis Domini, quia alioqui non poſſent probare pręſentiam corporis Domini, niſi per efficaciam conſecrationis Papiſticæ; atque ità cogerentur fateri, verba Domini non ſolùm annunciare præſentiam corporis Domini, ſed etiam facere. QVARTO, ſi Kemnitius veram efficaciam mutandi ſubſtantiam panis tribueret verbis Sacramentalibus,

talibus, ſine dubio non obiiceret nobis magicam incantationem, niſi etiam ſibi eam communem eſſe vellet. QVINTO denique, ipſe ibidem Kemnitius cùm explicat quomodo per verba illa panis fiat corpus Chriſti, nihil aliud dicit, niſi nos certos reddi per ea verba, diſtribui in Cœna Domini verum corpus, & ſanguinem Chriſti: ergo ex eius ſententia per verba panis fit corpus, quia ſignificatur, & annunciatur præſentia corporis Domini, vt alij clariùs dixerunt.

Hinc habemus, Kemnitium verbis quidem admittere verba Domini eſſe conſecratoria, reipſa autem non agnoſcere vllam veram conſecrationem, ſed ſolam inſtructionem fidei; quæ ſententia refutata eſt in libris de Sacramentis in genere. Nos igitur hoc loco probare conabimur, contra Græcos, & alios ſiue ſchiſmaticos, ſiue hæreticos, verba Domini: *Hoc eſt enim corpus meum*, & *Hic eſt enim calix ſanguinis, &c.* & neceſſariò requiri, & ſola ſufficere ad Sacramentum Euchariſtię conficiendum: proinde reliqua, quæ in Liturgiæ actione pronunciantur, ſiue ſint lectiones, ſiue preces, vtiliter quidem adhiberi ad præparandos animos ad tam magnum myſterium, non tamen in eis vim vllam ineſſe ad Sacramentum conficiendum.

CAPVT XIII.

Solis Domini verbis fieri conſecrationem.

PRIMVM igitur id probatur exemplo Domini, & Apoſtolorũ. Nam vt Euangeliſtæ referunt, Matthæus cap. 26. Marcus 14. & Lucas 22. & Paulus 1. Corinth. 11. Dominus cùm Sacramentum hoc inſtituit, & primus confecit, non ſolùm non iuſſit legi epiſtolam ad Corinthios, quæ nondũ exſtabat, ſed nec vllam aliam lectionem, neq; vllam habuit concionem. Pari ratione Apoſtoli antequam ſcriberentur Euangelia & epiſtolæ, nihil legebant, niſi fortè Pſalmos, vel, vt S. Gregorius ſcribit libro 7. epiſt. 63. ſolam orationem Dominicam ad conſecrationem addebant. Neque B. Paulus 1. Cor. 11. iubet, vt illud caput aut aliud eiuſmodi deinceps legatur. Præterea Dominus verba illa: *Hoc eſt corpus meum*, & *Hic eſt calix ſanguinis*, non hiſtoricè recitauit, ſed ſignificatiuè, vt notum eſt. Caluiniſtæ igitur, qui illa verba hiſtoricè recitant, & tanquam ad eſſentiam Sa-

cramenti, lectionem & concionem adhibent, non ſequuntur Domini inſtitutionem, ſed capitis ſui ſomnia, & figmenta.

Ex eodem Domini exemplo, & Græci refelli poſſunt. Dominus enim nec dixit, nec dici iuſſit illas preces: *Fiat hic panis corpus Chriſti, & hoc vinum ſanguis Chriſti;* ſine quibus non exiſtimant ipſi Sacramentum ritè confici poſſe. Nam ſi ea Dominus dixiſſet, aut dici iuſſiſſet, id haberemus in Scriptura, vel in traditione. In Scriptura non habemus; ſolùm enim Euangeliſtæ referunt, Dominum egiſſe gratias Patri, & panem benedixiſſe, ac dixiſſe: *Accipite, manducate, Hoc eſt corpus meum, &c.* quibus verbis Dominus gratias egerit, non conſtat. Nec poſſunt Græci illa ſua verba: *Fiat hic panis corpus Chriſti tui, etc.* includere in illis verbis Euangelij: *Gratias agens.* non enim iſta verba ſunt gratiarum actionis, ſed petitionis cuiuſdam. Benedictio autem, aut illis verbis facta eſt: *Hoc eſt corpus meum,* & *Hic eſt ſanguis meus,* vt Catechiſmus Romanus, & Theologi communiùs docēt: aut certè in Euangelio non habetur, quibus verbis Dominus benedixerit. Nullus etiam veterum tradidit Dominum vſum fuiſſe illis verbis: *Fiat hic panis corpus Chriſti, &c.* Ergo neq; ex Scriptura, neq; ex traditione probari poteſt, Græcos id facere quod Dominus fecit, aut fieri iuſſit.

Neq; obſtat, quòd in Liturgia S. Iacobi, & aliorum Patrum habeantur illa verba: *Fiat hic panis corpus Chriſti tui.* Nam non omnia, quæ in Liturgia habentur, deprompta ſunt ex Domini exemplo, aut præcepto; conſtat enim multa eſſe addita ab aliis. Itaque probare deberent Græci aliquo teſtimonio, quod tamen non poſſunt, verba illa ex Domini verbis, aut factis manaſſe.

Iam verò ex eodem loco probemus, formam Latinæ Catholicæ Eccleſiæ ex Chriſti exemplo, & præcepto rectiſſimè defendi. Ac PRIMVM, quod Dominus dixerit ea verba, quæ nos dicimus, dum Euchariſtiam conſecramus, Euangeliſtæ, & Paulus Apoſtolus diſertis verbis teſtantur. Sed probandum eſt, quod Dominus illis verbis conſecrauerit, & quod iuſſerit ea à nobis dici, & tandem, quod illis verbis à nobis prolatis continuò fiat conſecratio.

Quod attinet ad Chriſti exemplum, ſententia communis non ſolùm Theologorum recentiorum, ſed etiam veterum Patrum eſt, Chriſtum conſecraſſe illis verbis: *Hoc eſt corpus*

meum

meum, Hic eſt ſanguis meus. Ita enim docent Tertullianus, Cyprianus, Chryſoſtomus, Ambroſius, & alij: quæ Patrum teſtimonia paulò infrà adferemus. PRAETEREA ſunt vrgentiſſimæ rationes. Nam ſi Dominus alio modo conſecraſſet, alio nos conſecrare vellet, non dixiſſet: *Hoc facite.* DEINDE ſacerdos in perſona Chriſti conſecrat, & ideò non dicit, Hoc eſt corpus Chriſti, ſed: *Hoc eſt corpus meum.* & nihil eſt aliud noſtra conſecratio, quàm repetitio illius primæ, quæ à Chriſto facta eſt, vt Chryſoſtomus ſcribit homil. 83. in Matthæum. At quomodo in perſona Chriſti id facimus, & quomodo iſta eſt illius primæ repetitio, ſi Chriſtus ſola voluntate, nos verbis conſecramus? DENIQVE conueniunt omnes, Dominum inſtituiſſe Sacramentum Euchariſtiæ, cùm ipſe primus Euchariſtiam conſecrauit: ergo oportuit eum non ſolùm conſecrare, ſed etiam conſecrare ritu Sacramentali, & illo ipſo ritu, quo deinceps nos vti debebamus. At conſecrare ſola voluntate, non eſt conſecrare ritu Sacramentali, ſed eſt miraculo quodam extraordinario effectum producere Sacramentalis conſecrationis, ſine Sacramentali conſecratione, quemadmodum cùm idem Dominus Magdalenam abſoluit ſola poteſtate, non cenſetur Sacramentum inſtituiſſe, quia id non fecit ritu Sacramentali.

Quod illa verba ex Domini præcepto à nobis dici debeant, quidquid dicat Bucerus, patet ex illis verbis: *Hoc facite*; illud enim iubet, vt totam actionem Chriſti imitemur. Chriſtus autem non benedixit, & fregit panem ſine vlla prolatione verborum, ſed dicendo: *Hoc eſt corpus meum.* Neque obſtat, quod non dixerit, pronunciate hæc verba: ſatis enim eſt, quod iuſſerit nos imitari ipſius actionem, præſertim cùm accedat vniuerſæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, quæ nunquam iſta verba frequentaſſet in actione Miſſæ, niſi intellexiſſet hoc eſſe à Domino præceptum. Et eſt ſimile de Baptiſmo. Nam nuſquam dixit Dominus, Baptizate dicentes, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; & tamen non ſolùm Eccleſia, ſed etiam Lutherani, & Caluiniſtæ vtuntur iſtis verbis in Baptiſmo, ac ſentiunt ita Dominum præcepiſſe.

Quod autẽ poſt illa verba recitata, ſtatim adſit corpus Domini, & ſanguis, & proinde vi illorum fiat conſecratio, probatur: quia alioqui verba eſſent falſa; ſi differretur præſentia

corporis Domini, vſque ad aliorum verborum recitationem, vt Græci volunt; non enim Dominus dixit, Hoc erit, ſed: *Hoc eſt corpus meum.* Vnde etiam ſuprà in diſputatione de tranſubſtantiatione oſtendimus, illa verba Domini non poſſe defendi vt vera, niſi per illa fiat tranſmutatio panis, & vini in corpus, & ſanguinem Domini. IDEM patet ex conſuetudine Eccleſiæ, quæ eſt, vt mox prolatis illis verbis Domini, Euchariſtia demonſtretur populo, & adoretur: quod certè nullo modo fieri deberet, ſi nondum eſſet facta conſecratio. ADDE VLTIMO, morem eſſe Græcorum, vt Beſſarion Cardinalis Græcus refert, in libro de verbis conſecrationis, vt verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, & *Hic eſt ſanguis, &c.* alta voce proferantur, & populus ad vtraque reſpondeat, *Amen.* Et rurſus, vt verbis illis prolatis continuò à Diacono demonſtrentur populo oblata: qui duo ritus apertè declarant, etiam apud Græcos conſecrari panem, & vinum per ſola verba Dominica, licet contrarium ſentiant aliqui ipſorum Doctores. Nam, *Amen*, eſt particula confirmantis: quomodo autem Græci populum docent, vt reſpōdeat *Amen* ad illa verba: *Hoc eſt corpus meum,* ſi nō verè eſt corpus Domini, ſed merus panis, dum dicitur *Amen?* & cur, quæſo, Diaconus oſtendit oblata poſt illa verba immediatè, ſi reuera nondum facta eſt tranſmutatio?

SECVNDO, probatur hæc veritas ex traditione Eccleſiæ, & Patrum. Ac PRIMVM contra Lutheranos, & Caluiniſtas, quod verba conſecrationis Euchariſtię dicantur ad panem benedicendum, & mutandum, non ad populum inſtruendum, perſpicuum eſt ex omnibus Liturgiis etiam antiquiſſimis, vt Clementis, Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, & Romana, quæ S. Petri eſſe cenſetur, & omnibus omninò, quæ vſquam exſtant. Nam in omnibus verba Domini: *Hoc eſt corpus meū,* & *Hic eſt ſanguis,* recitantur ſeorſim, & non ſolùm in lectione epiſtolæ ad Corinthios, vt Caluiniſtæ faciunt: & recitantur certo ritu, & admiſtis precibus antè, & pòſt, vt planè appareat fieri Sacramentum, non concionem. Quare ritus Cœnæ Caluiniſtarum non ſolùm eſt nouus, ſed planè inauditus in antiqua Eccleſia.

DEINDE, ſancti Patres dicunt corpus Domini fieri myſtica prece, aut inuocatione diuini nominis, aut ſolenni benedictione, aut gratiarum actione, aut certa conſecratione; quæ omnia euidenter oſtendunt, verba illa non dici ad in-

ſtruen-

ſtruendum populum,ſed ad panem ipſum ſacrandum. IVSTINVS Apolog. 2.dicit,prece fieri Euchariſtiam. AVGVSTINVS lib.3.de Trinit.ca.4. dicit,myſtica prece. Idem CYPRIANVS lib.1.epiſt.vltima. CYRILLVS catecheſi 3. & 4. myſtagogica, & EVSEBIVS Emiſſenus ſerm. 5. de Paſchate dicunt inuocatione ſummi nominis fieri Euchariſtiam. CYRILLVS Alexandrinus lib.11.in Ioan.cap.24.& alij paſſim, dicunt benedictione fieri,immò ipſe APOSTOLVS 1.Corinth.10. *Calix benedictionis cui benedicimus.* IRENAEVS lib. 4. cap. 57. *Quomodo*,inquit,*conſtabit eis,eum panem,in quo gratiæ actæ ſunt, eſſe corpus Domini ſui, &c.* vbi vides gratiarum actione fieri corpus Domini. Denique AVGVSTINVS lib.20.cõtra Fauſtum,cap.13. *Panis noſter*,inquit, *& calix certa conſecratione myſticus fit nobis,non naſcitur: & quod non ita fit, alimentum eſt refectionis, non Sacramentum religionis.* Quare ſi ab Auguſtino quis quæreret, quid de Cœna Caluini ſentiret, reſponderet, alimentum eſſe refectionis, non Sacramentum religionis.

Atque hæc pauca contra Lutheranos ſufficiant: nunc contra Græcos adferamus teſtimonia Patrum Græcorum, & Latinorum. IVSTINVS in 2. Apologia prope finem dicit, panem fieri corpus Domini per preces verbi Dei. Quæ ſint autem illæ preces, ipſe paulò pòſt exponit, cùm dicit, haberi in Euangeliis,& eſſe illa verba,quæ Dominus dixit: *Hoc eſt corpus meum,Hic eſt ſanguis meus.* IRENAEVS lib.5. cap 1. dicit, mixtum calicem,& panem percipere verbum Dei,& tunc fieri Euchariſtiam. Non eſt autem aliud verbum Dei in conſecratione Euchariſtiæ,niſi: *Hoc eſt corpus, &c.* nam illa verba, quæ Græci addunt, non ſunt verba Dei, ſed preces ab hominibus excogitatæ.

TERTVLLIANVS lib.4.in Marcionem diſertis verbis ait Chriſtum acceptum panem corpus ſuum feciſſe, dicendo: *Hoc eſt corpus meum.* CYPRIANVS non minus perſpicuè in ſermone de Cœna Domini,& Chriſtum his verbis cõſecraſſe, & nos iiſdem conſecrare debere affirmat: *Hoc eſt*, inquit, *corpus meum. Manducauerant, & biberãt de eodem pane, ſecundum formam viſibilem: ſed ante verba illa, cibus ille communis tantum nutriendo corpori commodus erat, & vitæ corporalis ſubſidium miniſtrabat. Sed ex quo à Domino dictum eſt, Hoc facite in meam commemorationem, hæc eſt caro mea, &*

 hic

hic eſt ſanguis meus: quotieſcunque his verbis, & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis, & calix benedictione ſolemni ſacratus, ad totius hominis vitam, ſalutemq; proficit, ſimul medicamentum, & holocauſtũ ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens. Hæc ille.

Gregorius NYSSENVS in oratione Catechetica apud Euthymium in Panoplia titulo viceſimo primo: *Panis*, inquit, *ſtatim per verbum in corpus mutatur, vt dictum eſt à Verbo, Hoc eſt corpus meum.* Et ſuprà dixerat, panem verbo Dei ſanctificatum, mutari in corpus Domini: non eſt autem verbum Dei, oratio illa Græcorum. AMBROSIVS libro quarto, de Sacramentis, capite quarto: *Cùm*, inquit, *venitur, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti.* Et cap.5. explicat quæ ſint verba Domini, quibus hoc Sacramentum conficitur, & recitat illa: *Hoc eſt corpus meum, &c.* & in libro de initiandis myſteriis, cap.9. *Ipſe clamat Dominus Ieſus, Hoc eſt corpus meum, ante benedictionem verborum cæleſtium alia ſpecies nominatur; poſt conſecrationem, corpus Chriſti eſt.*

CHRYSOSTOMVS homil.2. in 2. ad Timotheum: *Quemadmodum*, inquit, *verba quæ loquutus eſt Chriſtus, eadẽ ſunt, quæ ſacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadem eſt; eadem quoq; Baptiſmi ratio eſt.* Hæc ille. Vbi illud eſt OBSERVANDVM Chryſoſtomum probare voluiſſe, nihil minus habere Euchariſtiam quæ conficitur à malo ſacerdote, ab ea, quæ conficitur à bono, etiamſi ille ſit B. Petrus, aut Chriſtus ipſe. Id autem probat, quia ſemper Euchariſtia efficitur virtute eorundem Chriſti verborum: certum autem eſt Chriſtum non dixiſſe verba illa, quibus Græci vtũtur: *Fiat hic panis corpus Chriſti tui, &c.* Quare ex ſententia Chryſoſtomi falſa eſt Græcorum recentiorum ſententia. Idem Chryſoſtomus in ſerm. de proditione Iudæ, tomo 3. operum ipſius: *Hoc eſt*, ait, *corpus meũ. Hoc verbo propoſita conſecrantur. Et ſicut illa vox, quæ dixit, Creſcite, & multiplicamini, et replete terram, ſemel quidem dicta eſt, ſed omni tempore ſentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa ſemel dicta eſt, ſed per omnes menſas Eccleſiæ vſq; ad hodiernam diem, et vſq; ad eius aduentum præſtat ſacrificio firmitatem.*

Ad hunc locum reſpondere conati ſunt Nicolaus Cabaſilas, & poſt eum Marcus Epheſinus. Dicunt autem ſententiam

Chryſo-

Chryſoſtomi eſſe, verbo Domini conſecrari panem, ſed cooperante prece ſacerdotis: ſicut etiam illis verbis: *Creſcite, & multiplicamini*, producuntur animantia, ſed non ſine cooperatione naturalium cauſſarum.

Hanc ſolutionem multis verbis refellit Beſſation in ſuo libro de verbis conſecrationis. Summa eſt, diſcrimen inter illa verba: *Creſcite, et multiplicamini*; & iſta: *Hoc eſt corpus meum*, ex ipſo Chryſoſtomo ſumi debere. Ipſe enim dicit, illa verba: *Creſcite, & multiplicamini*, eſſe efficacia operante natura, quia nimirum Deus per illa verba nihil immediatè produxit, ſed tantùm tribuit naturæ fœcũditatem, & inſtituit, vt quandocunque tales cauſſæ exiſterent, talis etiam ſequeretur effectus: quare non eſt mirum. Iſta autem verba: *Hoc eſt corpus meum*, non dicit Chryſoſtomus, eſſe efficacia operante humana prece; ſed ſimpliciter dicit, Chriſtum per illa operari. Sicut enim in prima Cœnæ Inſtitutione, Chriſtus per illa verba ſua ſine vllius humanæ precis cooperatione corpus ſuum ex pane fecit: ita etiam nunc per illa eadem verba idem opus facit. Sed de Chryſoſtomo hactenus.

AVGVSTINVS ſermone 28. de verbis Domini: *Dixi vobis, quod ante verba Chriſti, quod offertur in altari, panis dicitur; vbi verba Chriſti deprompta fuerint, iam nõ panis dicitur, ſed corpus appellatur.* Et apud Gratianum de conſecratione diſt. 2. can. Vtrum, dicit Auguſtinus eandem eſſe Euchariſtiam à bono, & malo conſecratam, quia non merito precantis, ſed verbo efficitur Creatoris. EVSEBIVS Emiſſenus ſerm. 5. de Paſchate: *Inuiſibilis ſacerdos viſibiles creaturas in ſubſtãtiam corporis, & ſanguinis ſui, verbo ſuo ſecreta poteſtate conuertit, ita dicens; Accipite, & edite, hoc eſt corpus meum: & ſanctificatione repetita, Accipite, & bibite, Hic eſt ſanguis meus.* ISICHIVS lib. 6. in Leuit. cap. 22. Per eius virtutem, & prolatum ab eo verbum, quæ vidẽtur, tàm ſanctificata ſunt, quàm cunctum carnis ſenſum excedunt. Ioannes DAMASCENVS libro 4. cap. 14. de fide: *Dixit*, inquit, *Dominus, Hoc eſt corpus meum, &, hoc facite in meam commemorationem: & omnipotenti eius præcepto efficitur donec veniat.* PASCHASIVS lib. de corpore Domini, cap. 12. *Virtute Spiritus ſancti per verbũ Chriſti, fit ſanguis Domini.*

Denique idem habent Alcuinus in lib. de diuinis officiis, cap. de Miſſa; Amalarius lib. 3. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 24.

Adelman-

Adelmannus in epiſt.ad Berengarium, & omnes Latini ſcriptores poſteriores.

Atque hæc quidem ſunt teſtimonia contra Gręcos, quibus addi poſſunt rationes. PRIMA eſt huiuſmodi. Eadem ratio eſt Baptiſmi, & Euchariſtiæ, vt Chryſoſtomus docet in 2. homil. in 2. epiſtol. ad Timoth. & Auguſtinus apud Gratianum diſt. 2. de conſecrat. can. Vtrum. At in Baptiſmo id, quod Sacramentum facit, non ſunt humanæ preces quæ præcedunt, vel ſequuntur infuſionem aquæ; ſed illa verba Domini: *Baptizo te, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, ſiue vt Græci dicunt: *Baptizetur talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, quæ dicuntur dum infunditur aqua, vt omnes fatentur, & inde manifeſtè colligitur, quia ſi quis ſolis illis verbis baptizetur: *Ego te baptizo, &c.* nulla adiuncta prece, cenſetur ab omnibus baptizatus, nec vel ab ipſis Græcis rebaptizaretur. Ergo in Euchariſtia id, quod Sacramentum facit, non ſunt preces humanæ, ſed verbum Domini: *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis, &c.* alioqui vnum Sacramentum verbo Domini conficeretur, aliud autem verbis hominum.

SECVNDA ratio eſt. Sacramenti confectio debet eſſe certiſſima, ſiue à bono, ſiue à malo miniſtro fiat; ergo non debet pendere ab humana prece, niſi conſtet de pacto abſoluto, & promiſſione facta eiuſmodi precibus à Deo. Nam ſine eiuſmodi pacto preces humanæ non neceſſariò ſunt impetratoriæ, præſertim ſi à malo miniſtro fiant: non autem conſtat tale aliquod pactum factum eſſe à Deo de exaudienda oratione illa Græcorum.

Neque valet reſponſio Cabaſilæ, qui dicit, Sacramentalium precum effectum eſſe certiſſimum, quia Deus promiſit ſe exauditurum; & ponit exemplum de extrema Vnctione, quæ eſt Sacramentum, & tamen eius forma ſunt preces ſacerdotis. Hoc, inquam, non valet, nam in extrema Vnctione habemus promiſſionem Dei expreſſam in ſacris literis, Iacobi vlt. & eodem modo ſentiendum eſt de aliis formis Sacramẽtorum, ſiue habeant formam precum, ſiue non, modò conſtet ex verbo Dei, aut ex teſtimonio Eccleſiæ, talia verba eſſe formam Sacramenti. Græci autem non poſſunt oſtendere ex verbo Dei, neque vllo teſtimonio Eccleſiæ illas ſuas preces eſſe formam Sacramẽti, aut illis annexam eſſe diuinam promiſſionem. Et confirmatur ex doctrina S. Auguſtini. Nam

lib. 6.

lib. 6. cōtra Donatiſtas, cap. 25. cùm obieciſſent quidam, precibus hæreticorum non poſſe aquam ſanctificari, & ideò Baptiſmum ab hæreticis datum non eſſe ratum: reſpondit Auguſtinus, quidquid ſit de precibus illis, quæ ſimul cum verbis Euangelicis in Baptiſmo dici ſolent, Deum adeſſe verbis Euangelicis, quibus iuſſit Baptiſmum dari, & ideò ſi illa verba rectè pronuncientur, Baptiſmum ratum eſſe: etiamſi preces adiunctæ non ſolùm ab hæretico dicantur, ſed etiam fortaſsè hæreticę ſint; quia nimirum promiſſio diuina alligata eſt verbis Euangelicis, non humanis precibus.

TERTIA ratio eſt. Quia fatentur Græci Chriſtum conſecraſſe Euchariſtiam verbis illis: *Hoc eſt corpus meum*, ſine aliis precibus: id enim præter antiquos, quorum teſtimonia citauimus, ipſe etiam Cabaſilas fatetur in explicatione Liturgiæ, cap. 30. & Latini etiam ferè omnes. Tametſi enim Innocentius III. lib. 4. de myſteriis Miſſæ, cap. 6. opinatus ſit Chriſtum nullis verbis conſecraſſe: id tamen communiter refelli ſolet; & ipſe idem Innocentius in epiſtolis decretalibus cap. Cùm Marthæ, de celebratione Miſſarum, admittit, Dominum conſecraſſe illis verbis, quæ in Euangelio habentur. At profectò videtur euidenter ſequi, etiam nos ſolis illis verbis conſecrare; nam Dominus ait: *Hoc facite*, nimirum quod ego feci.

QVARTA ratio. Omnium conſenſu, ſacerdos conſecrat in perſona Chriſti, ſiue quod idem eſt, Chriſtus conſecrat per os ſacerdotis: vt ſæpe Chryſoſtomus dicit, & habetur etiam in Concilio Florentino in inſtructione Armenorum. At illa ſola verba: *Hoc eſt corpus meum*, *&c.* dicuntur à Chriſto per os ſacerdotis; illa enim alia: *Fac panem iſtum precioſum corpus Chriſti tui*, non dicuntur in perſona Chriſti, ſed planè in perſona miniſtri, vt miniſter eſt à Chriſto diſtinctus, vt patet. Conſecratio igitur non fit aliis verbis, quàm illis, quæ à Chriſto initio prolata ſunt.

QVINTA ratio. Si eſſet vera Græcorum ſententia, ſimul fierent corpus, & ſanguis Domini; nam ipſi vna oratione vtramque ſpeciem cōſecrant: At Dominus ſeorſim, & diuerſis verbis conſecrauit, primò corpus, deinde ſanguinem, vt ex Euangeliis apertiſſimè conſtat.

CAPVT XIV.

Soluuntur obiectiones Græcorum & Lutheranorum contra formam conſecrationis Euchariſtiæ.

NVNC ad argumenta ipſorum veniamus. Ac PRIMVM Græci argumentum petũt ex Liturgia ſancti Clementis, quæ habetur lib. 8. conſtitut. Apoſtol. cap. 12. aliàs 17. S. Iacobi, S. Baſilij, & S. Chryſoſtomi, in qua poſt verba Domini recitata: *Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum, &c.* habetur illa oratio: *Fac Domine panem iſtũ corpus Chriſti tui, &c.* non eñ panem appellarent ſancti iſti Patres, neq; peterent mutari in corpus Domini, ſi id iam eſſet factum per verba Domini antea recitata.

RESPONDEO; Tres ſolutiones dari poſſunt ad hæc loca: PRIMA eſt, fortaſſe mutatum eſſe ordinẽ iſtarum Liturgiarum, & hanc orationem: *Fac panem iſtum, &c.* debere collocari ante verba Domini, non poſtea. Ita ſenſiſſe aliquos teſtatur Beſſarion in ſuo libro de verbis conſecrationis: & coniectura nõ leuis eſſe poteſt huius mutationis; quòd in Liturgia Romana habeatur ſimilis oratio ante verba Domini: Sic eñ nos dicimus: *Quam oblationẽ tu Deus in omnibus, quæſumus, benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq́; facere digneris, vt nobis corpus, & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui pridie quàm pateretur, etc.* quo ordine iſta omnia recitat etiam Ambroſius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Non eſt autem veriſimile, Ambroſium, & Baſilium, qui coætanei fuerũt, tam diuerſo ordine Liturgiam celebrare conſueuiſſe.

SECVNDA ſolutio eſt, quam attingit Beſſarion loco citato, oratione illa Græcorum non peti, vt verba ſonare videntur, mutationem panis in corpus Domini; quippe quæ iam facta eſt; ſed peti confirmationem, & ſtabilitatem rei iam factæ, nõ quòd ſacerdos timeat, ne euaneſcat munus iam conſecratum, ſed vt oſtẽdat deſiderium ſuum, & amorem erga præſentiam Dominici corporis. Similis loquutio eſt Marc. 5. vbi mulieri, quæ ſanata iam fuerat per contactũ fimbriæ Domini, Chriſtus ait: *Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace, & eſto ſana à plaga tua.* Vbi illud: *Eſto ſana,* nõ ſignificat, Volo vt ſa-

vt ſaneris;iam enim ſana erat:ſed idem eſt,ac ſi dixiſſet,Placet quod ſanata ſis;ratum habeo,quod factū eſt.Similis loquutio eſt Luc.7.vbi primùm dicitur de Magdalena: *Remittuntur ei peccata multa, quoniā dilexit multum*; & poſtea tamen Dñs eidem dicit:*Remittuntur tibi peccata tua*;quaſi tunc primùm dimitterentur,cùm tamen antea iam remiſſa fuiſſent.

TERTIA ſolutio,eaq́; omnium ſolidiſſima eſt, per ea verba non peti abſolutè,vt panis fiat corpus Domini, ſed vt nobis fiat,id eſt,vt panis ille conſecratus, qui reuera iam eſt in ſe corpus Domini, fiat per effectum nutritionis ſpiritualis etiā nobis corpus Domini: *Qui enim indignè manducāt*,vt Paulus ait 1.Corinth.11.*indicium ſibi manducant*. Hanc eſſe verā intelligentiam illarum precum, probari poteſt multis modis. PRIMO, quia in Liturgia Clementis,& Baſilij, nō dicitur:*Fac panem iſtum corpus Chriſti*, ſed, *Oſtende panem iſtum corpus Chriſti,&c.* Neq; dubium eſt,quin Iacobi,&Chryſoſtomi Liturgiæ, quæ habent *(Fac)* idem ſignificare voluerint: porrò *(Oſtende panem eſſe corpus Domini)* ſignificat, Oſtēde per effectum ſalutarem in mentibus noſtris, iſtum panem ſanctificatum,non eſſe panem vulgarem,ſed cœleſtem.

SECVNDO idem patet ex ſimilibus precibus, ſed clarioribus,quæ habentur in Liturgia Latina. Nam ante conſecrationem (vt ſuprà notauimus) dicit: *Fiat nobis corpus, & ſanguis*:non autem fiat ſimpliciter;& poſt cōſecrationem iterum petimus idem per illa verba: *Iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, &c.* vbi id ſolum petimus,vt ſacrificium nobis ſit vtile.

TERTIO deniq; idem patet ex confeſſione multorū Grçcorum, qui in vltima ſeſſ. Concilij Florentini interrogati à ſummo Pontifice Eugenio, cur poſt conſecrationem Euchariſtiæ dicerent illas preces,quibus videtur peti cōſecratio, reſponderunt ſe nihil dubitare,quin cōſecratio fieret per verba Chriſti;illas autem preces addi, vt peteretur à Deo nobis vtilitas ex tanto ſacrificio,eo modo,quo Latini idem petunt per illam orationem: *Iube hæc perferri.*

Duæ aliæ ſolutiones ad idem argumentum ſunt apud Beſſarionem;ſed eæ minus ſolidæ eſſe videntur.

SECVNDVM argumentum ſumunt ex teſtimonio ſancti Dionyſij Areopagitæ,qui in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite tertio,poſt illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*,

rationem, ponit conſecrationem Euchariſtiæ. At verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, dicuntur ante illa: *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo ex Dionyſij teſtimonio, conſecratio non fit per verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*.

RESPONDEO; Dionyſius non explicat quibus verbis fiat conſecratio, neque quid ante illa verba: *Hoc facite*, dictum fuerit; neque etiam quid poſt illa: quare incertum eſt, quid ſibi Dionyſius velit. Probabile autem eſt, in Liturgia, qua vtebatur Dionyſius, bis fuiſſe illa verba: *Hoc facite*; ſemel in oratione quadam, qua ſe excuſat Sacerdos, quod audeat tantum munus aggredi; quia Dominus ipſe id iuſſit, dicẽs: *Hoc facite*, & huius orationis meminit eo loco Dionyſius; & rurſus poſtea in loco proprio peracta conſecratione, vt in omnibus Liturgiis habentur.

TERTIVM argumentum ſumunt ex Ioanne Damaſceno, qui lib. 4. cap. 14. dicit, Baſilium in Liturgia vocare panem Euchariſtiæ, antitypa corporis Domini ante conſecrationem, non autem poſt conſecrationem: & idem habet Epiphanius ille, qui in VII. Synodo, actione 6. tomo 3. diſputat pro Catholicis contra Iconomachos. Apud Baſilium autem habetur illa vox ἀντίτυπα poſt verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, non autem poſt illam orationem, qua Græci recentiores exiſtimant fieri conſecrationem; ergo exiſtimarunt Damaſcenus, & Epiphanius, conſecrationem non fieri per verba Domini, ſed per illam orationem, quæ poſt verba Domini recitatur.

RESPONDEO, aliqui ſuſpicantur tempore Damaſceni, & Epiphanij, Liturgiam Græcam alium ordinẽ habuiſſe, quàm modò habeat, & illa verba, vbi panis Euchariſtiæ vocatur antitypum corporis Domini, & rogatur Deus, vt illum efficiat corpus Domini, fuiſſe poſita ante recitationem illorum verborum Domini: *Hoc eſt corpus meum*, &c. & ideò rectè dixiſſe Damaſcenum, & Epiphanium, panem vocari à Baſilio antitypum ante conſecrationem, non poſtea. SED hæc ſolutio non videtur habere locum. Nam S. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, qui fuit Damaſceni, & Epiphanij æqualis, in theoria rerum Eccleſiaſtic. exponens Liturgiam, quæ ſuo tempore erat in vſu, apertè indicat habuiſſe eam Liturgiam illum ipſum ordinem, quem modò habet: quare ſi

muta-

mutatio facta eſt, vt ſuprà diximus improbabile non eſſe, certè facta eſt ante tempora Damaſceni.

ALIA igitur ſolutio dari poteſt, iuxta ea, quæ diximus in 2. ſolutione ad primum argumentum Græcorum. Nam quemadmodum diximus verba illa: *Fac panem iſtum corpus Chriſti tui*, ſonare quidem mutationem panis in corpus tãquam futuram: tamen reuera non ſignificare niſi confirmationem rei factæ, vt ibi explicuimus; ſic etiam dicendum eſt, vocem (antitypa) ex ſententia Damaſceni, & Epiphanij vſurpatã eſſe à Baſilio eo loco, quia loquebatur de pane, ac ſi nondum conſecratus eſſet, licet reuera eſſet conſecratus, & non eſſet amplius antitypum, ſed ipſa veritas. Quod igitur Damaſcenus, & Epiphanius dicunt, antitypa vocari ante conſecrationem, referendum eſt ad modum loquendi, nõ ad ipſam realem conſecrationem: nam etiamſi tunc facta eſſet conſecratio, tamen quoad modum loquendi ſignificabatur, vt futura.

QVARTVM argumentum eſt Nicolai Cabaſilæ, qui contendit ex noſtra Miſſa probari poſſe, cõſecrationem fieri poſt verba Domini. Dicit eñi illa verba: *Iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, &c.* ſignificare, panem transferri per manus Chriſti, qui eſt magni cõſilij Angelus, in ſublime altare, id eſt, vt ſit corpus Domini, &c.

RESPONDEMVS, hanc eſſe deprauationem, non expoſitionem canonis noſtri: nullus enim vnquam ita expoſuit, ſed omnes intelligunt, orari illis precibus, vt ſacrificium, quod viſibiliter offertur manibus Sacerdotis, offeratur in cœlo inuiſibiliter per manus Chriſti, & ſit Deo acceptum miniſterium, & deuotio noſtra.

QVINTVM argumentum eſt, Patres paſſim ſcribunt Euchariſtiam precibus, & inuocatione Dei cõſecrari, vt patet ex teſtimoniis citatis contra Lutheranos. Sed illa verba: *Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis*, non habent formam precum, neq; inuocationis; ergo non conſecratur illis verbis Euchariſtia, ſed prece conſequente, vt Græci volunt.

RESPONDEO, duplici de cauſſa Patres conſecrationem vocãt preces, vel inuocationes, vel etiam gratiarũ actionem, aut benedictionem. VNA cauſſa eſt, quia per conſecrationem interdum accipiunt totam Liturgiam, vel certè totam actionem, quam nos Canonẽ vocamus: & quia in ea actione ſunt preces, gratiarum actiones, benedictiones, inuocationes, &c.

ideò Patres nunc ab vna parte, nunc ab alia totam actionem denominant. Quando autem indicare volunt, quorum verborum virtute fiat conſecratio, tunc ſeparant verba Domini Euangelica ab aliis verbis precum, & inuocationum, quæ adhibentur in Miſſa, vt patet ex Ambroſio lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & ex Auguſtino lib. 6. contra Donatiſtas, cap. 25. & alibi. ALTERA cauſſa eſt, quia ipſa etiam verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, vt omnium aliorum Sacramentorum formæ, vt proferuntur à Sacerdote cum intentione Sacramentum faciendi, continent implicitè inuocationem diuinę virtutis, quæ eſt cauſſa primaria effectus Sacramentalis: intendit enim Sacerdos per illa verba vt inſtrumenta Dei, conſecrationem efficere.

SEXTVM argumentum pro Græcis. Poſſunt verba duobus modis dici, aut narratiuè ac recitatiuè, aut ſignificatiuè. Vt exempli cauſſa, cùm ex Euangelio recitamus, dixiſſe Iudæos de Chriſto: *Hic blaſphemat*, illa verba (hic blaſphemat) à Iudæis dicebantur ſignificatiuè, id enim ſignificare volebant, Chriſtum eſſe blaſphemum: à nobis autem non dicuntur ſignificatiuè, ſed tantùm narratiuè, non enim ſignificare volumus Chriſtum eſſe blaſphemum, ſed Iudæos hoc dixiſſe. Hac diſtinctione poſita, eſt hoc argumentum. Verba illa: *Hoc eſt corpus meum*, vel dicuntur à Sacerdotibus recitatiuè, vel ſignificatiuè. Sed neutro modo poſſunt eſſe forma Sacramenti; igitur nôn ſunt iſta verba forma Sacramenti. Probatur aſſumptio. Nam ſi verba iſta dicerentur recitatiuè, PRIMO, ſequeretur per illud *Hoc*, demonſtrari panem qui fuit in manibus Chriſti, non iſtum, qui eſt in manibus Sacerdotis, ac proinde non conſecraretur panis, qui conſecrandus proponitur in altari. SECVNDO, ſequeretur non poſſe conſecrari quidquam his verbis. Nam verba conſecrant, dum faciunt, quod ſignificant; iſta autem nihil ſignificant, cùm dicantur materialiter tantùm, & non ſignificatiuè. Si autem dicerentur ſignificatiuè, PRIMO illud: *Hoc eſt corpus meum*, demonſtraret corpus Sacerdotis, non Chriſti: ac dicere oporteret; Hoc eſt corpus Chriſti. SECVNDO, omnia verba præcedentia clamant non dici ſignificatiuè, ſed recitatiuè, cùm legamus: *Accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus, etc.* Et infrà: *Benedixit, fregit, deditque diſcipulis ſuis, dicens; Accipite, &c.*

RESPON-

RESPONDEO, verba illa dici vtroq; modo, & recitatiuè, & ſignificatiuè; in cuius rei gratiam NOTANDA ſunt tria. PRIMVM eſt, in actione Liturgię, Sacerdotē aliquando agere perſonam ſuam, aliquādo perſonam Chriſti. Nam quando confitetur peccata ſua, quādo orat, quando laudat Chriſtum, agit ſine dubio perſonam ſuam, non Chriſti; quando dicit: *Hoc eſt corpus meum*, agit perſonam Chriſti. Quare veſtes illæ ſacræ partim ſignificant Chriſti paſſionem, cuius perſonam Sacerdos agit, partim etiam virtutes Sacerdoti neceſſarias.

SECVNDVM eſt, in hac actione longè aliter Sacerdotem agere perſonam Chriſti, quàm in aliis Sacramentis. Nam in aliis agit quidem, vt Chriſti miniſter, tamen loquitur in perſona ſua, vt cùm dicit; Ego te baptizo, ego te abſoluo: quomodo etiam Prætor, licet ſit miniſter Regis, tamen in perſona ſua propria loquitur, cùm ſententiam dicit pro Tribunali. At in conſecratione Euchariſtiæ Sacerdos nō ſolùm agit, vt miniſter Chriſti, ſed induit omninò Chriſti perſonam, & loquitur, ac ſi ipſe eſſet Chriſtus: quomodo Exod. 3. Angelus dicit: *Ego ſum Deus patris tui*. Et aliquando legati Regum referentes perſonam Principum ſuorum, admittūt honores, qui Regibus ipſis debentur.

TERTIVM eſt, Sacerdotem in actione Liturgiæ, vſque ad illa verba: *Qui pridie quàm pateretur*, agere perſonam ſuam, non Chriſti, vt patet; quia euſq; orat, vel laudat: ab illis autē verbis, vſq; ad finem conſecrationis, agere perſonam ſuam & Chriſti, & ideò recitatiuè ſimul, & ſignificatiuè verba pronūciare; intendit enī recitare, quid Chriſtus egerit, & dixerit, & ſimul omnia imitari in pſona Chriſti, ac ſi Chriſtus per ipſius miniſterium iterum omnia faceret, & diceret, ſicut reuera inuiſibiliter ita fit. Et hinc eſt, quod cùm dicit: *Accepit panem*, ipſe ſimul accipit panem, & cùm ait: *Eleuatis oculis in cœlum*, & ipſe eleuat oculos in cœlū, & cùm ait: *Benedixit*, & ipſe benedicit, & cùm ait: *Hoc eſt corpus meum*, intendit, quod ſicut Chriſtus de pane illo, quem olim accepit, dixit: *Hoc eſt corpus meum*, & dicēdo fecit, vt eſſet; ita etiam de pane iſto, qui nunc accipitur, idem Chriſtus per os Sacerdotis dicat: *Hoc eſt corpus meum*, & dicendo efficiat. Quare longè alia ratione dicuntur iſta verba in Canone Miſſæ, quàm recitentur ab eodē Sacerdote in epiſtola B. Pauli in feſto corporis Domini; vel in Euangelio in die Palmarum: in Canone enim dicuntur

ſignificatiuè; aliàs autem ſolùm narratiuè, & hiſtoricè. Atque hinc ſoluuntur omnia argumenta: nam priora probabant nō dici ſolùm ſignificatiuè.

SEPTIMVM argumentum eſt Caluini, loco ſuprà citato. Dominus cùm ait: *Accipite, et manducate, Hoc eſt corpus meum*, non alloquebatur panem, ſed Apoſtolos; ergo verba illa non referuntur ad panem conſecrandum, ſed ad fidem inſtruendam. ADDIT, virtute verborum tranſmutari panem, ſpeciem eſſe Magicæ incantationis.

SED ad hoc VLTIMVM ſæpe iam reſpōdimus. Et ſanè intolerabilis blaſphemia eſt vocare Magiam id, quod Chriſti verbis ex ipſius Chriſti inſtituto fieri dicimus: & ſi hæc Magia eſſet, multò magis Magia dici deberet, cùm Dominus luto & ſputo cæcum ſanauit. Sed his omiſſis, ad PRIMVM reſpondeo, verba Domini dicta eſſe ad Apoſtolos, ſed de pane, & ſuper panem, & proinde circa panem efficacia fuiſſe, non circa Apoſtolos. Simile eſt Luc. 7. Dominus dixit ad Simonem de Magdalena: *Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hæc verba dicūtur ad Simonem, & tamen efficacia fuerunt circa Magdalenam, quę tunc liberata eſt à peccatis. Et Ioan. 8. cùm Dominus ait Regulo: *Vade, filius tuus viuit*; verba dicuntur ad Regulum, ſed in filium eius, non in ipſum Regulum efficacia fuerunt.

OCTAVVM argumentum Buceri. Nuſquam ſcriptum eſt debere Sacerdotes dicere: *Hoc eſt corpus meum*; ergo ſufficit panem benedicere, & frangere.

RESPONDEO, iam ſuprà oſtendimus, Dominum præcepiſſe, vt illa verba dicerentur, cùm ait: *Hoc facite.*

NONVM argumentum Kemnitij, & aliorum Lutheranorum. Oportet nihil addere, vel detrahere verbis Domini. At Catholici multa addunt, & detrahunt: nam addiderunt ad verba calicis multa; item detraxerunt: *Accipite, & manducate.* Et: *Quod pro vobis tradetur.*

RESPONDEO, ac dico duo. PRIMO, verba, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt ad conſecrationē, eſſe illa tantùm: *Hoc eſt corpus meum.* Et: *Hic eſt ſanguis meus*, vel, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, reliqua omnia, etſi dici debeant iuxta Canonē ab Eccleſia inſtitutum, & ſine peccato omitti non poſſint, tamen non eſſę ita neceſſaria, vt ſine illis conſecratio non poſſit fieri. Probatur hoc dupliciter. PRIMO, quia hæc pauca verba

ſufficien-

ſufficienter exprimunt effectum conſecrationis. Neque eſt opus, vt exprimant actionem miniſtri, vt in aliis Sacramentis fit: nam alia Sacramenta in actione cōſiſtunt; hoc autem in re permanente. SECVNDO, quia hæc habentur in omnibus Liturgiis, & apud Matthæum, Marcum, Lucam, & Paulum; reliqua autem variantur. Non eſt autem dubitandum, quin forma Sacramenti huius ſufficienter expreſſa ſit à quolibet Euāgeliſta: alioqui enim ſequeretur nō habuiſſe veram Euchariſtiam eos, qui non habuerunt niſi vnum Euangelium.

Quod ſi quis dicat, Euangeliſtas non voluiſſe tradere integras formas Sacramentorum, ſed ſolùm hiſtoriam breuē paſſionis Domini, formas autē haberi ex traditione: vrgebimus argumentum ex Liturgiis. Certum enim eſt in Liturgiis poni integras formas, & ſimul certum eſt verum Sacramētum habuiſſe eos, qui vtebātur Liturgia S. Clemētis, S. Iacobi, S. Baſilij, S. Ambroſij, S. Chryſoſtomi, & tamen iſtæ omnes Liturgiæ variant; & nulla eſt, quæ habeat illa omnia verba, quę habentur in noſtra Romana Liturgia. Nam illa verba: *Noui & æterni Teſtamenti.* Et: *Myſterium fidei*, in nulla inueniuntur, præterquam in noſtra. Hinc ergo Kemnitio reſpondemus, ſi quid additum, aut detractum eſt in formá Sacramenti, id nō pertinere ad eſſentiam eiuſmodi formæ.

SECVNDO reſpondeo, nō ſine ratione, & exemplo detractum eſſe, vel additum quidquid in noſtra forma additū eſt, vel detractum. Quod ſic oſtendo. PRIMO, calumniantur detracta eſſe illa: *Accipite, & manducate.* RESPONDEO, illa nō eſſe detracta; nam pronunciantur à nobis: ſeparari autē à partibus formæ eſſentialis, quia illa verba ſignificāt præceptum datum de vſu Sacramenti, nō autem pertinent ad panem ſanctificandum; quare etiamſi abſolutè omitterentur, tamē Sacramentum fieret. Simile eſt in illis verbis, Luc. 7. *Dico tibi, remittuntur ei peccata multa.* in quibus verbis, illud *(Dico tibi)* non facit quidquam ad effectum remiſſionis peccatorum. Sic etiam Ioan. 8. *Vade, filius tuus viuit.* illud *(Vade)* nihil operabatur in ſanitate pueri illius. Adde, quod Luc. 22. omittuntur illa verba: *Accipite, & manducate.* Et 1. Corinth. 11. omittuntur illa: *Accipite, & bibite.* quare etiamſi apud nos omninò omitterentur, reprehendi minimè poſſemus.

SECVNDO, calumniantur detracta illa verba ex conſecratione panis: *Quod pro vobis traditur*, vel, *frāgitur.* RESPONDEO,

 illa

illa verba non haberi apud Matthæum, & Marcum: nec apud Iuſtinum Apolog. 2. Cyrillum Catecheſi 4. myſtag. & Euſebium Emiſſenum homil. 5. de Paſchate, cùm tamen ij omnes referant formam conſecrationis. Et ſicut hos auctores reprehendere non poſſumus, ita nec noſtram Miſſam reprehendere vllus deberet: præſertim cùm antiquior ſit Liturgia noſtra, ſi à S. Petro prodiit, vt S. Thomas docet, 3. part. quæſt. 78. artic. 2. ad 4. & ante eum, Leo IX. epiſt. ad Michaëlem, cap. 5. quàm Euangelium Lucæ, & epiſtola Pauli, qui addiderunt illa verba: *Quod pro vobis frangitur.*

TERTIO, addita calumniantur illa: *Eleuatis oculis in cœlum ad te Deum, &c.* quæ non habentur in vllo Euangelio, nec apud Paulum. RESPONDEO, illa verba haberi in Liturgia S. Iacobi, & S. Clementis lib. 8. cõſtit. cap. 17. & apud Ambroſium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. omnes enim legunt: *Suſpexit in cœlum.* Et præterea, vt argumẽtatur Innocentius III. cap. Cùm Matthæ. de celebrat. Miſſarum, ſemper Dominus conſueuerat oculos in cœlum tollere, cùm Patri gratias ageret, vt patet Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Ioan. 11. Quare dubium eſſe non poteſt, quin etiam in hac vltima gratiarum actione oculos in cœlum leuauerit.

QVARTO, calumniantur particulam *(enim)* additam ad formam conſecrationis panis; & ſimiliter ea verba: *Ex eo omnes*; cùm dicitur: *Manducate ex eo omnes.* non enim iſta habentur in Scripturis. RESPONDEO, illas omnes particulas haberi in forma calicis, Matth. 26. *Bibite*, inquit, *ex eo omnes, Hic eſt enim ſanguis, &c.* Ex quo intelligimus illas particulas ſubintelligi in conſecratione panis: eadem enim ratio eſt vtriuſq; formæ. Quid autem abſurdi eſt, ſi exprimatur perſpicuè id, quod alioqui ſubintelligẽdum eſſet? Vnde Ambroſius etiam lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. illa omnia exprimit, vt in noſtra Liturgia exprimuntur.

QVINTO, calumniantur addita illa in forma conſecrationis calicis: *Noui, & æterni Teſtamenti.* Et: *Myſteriũ fidei*; nam in Euangelio non habetur, niſi *(noui Teſtamenti.)* RESPONDEO, iſtas particulas à S. Petro ex traditione haberi; proinde reprehendi non poſſe: præterea veriſſimas eſſe, & ex Scripturis colligi. Nam Teſtamentum Chriſti æternum eſſe ad diſtinctionem Teſtamenti veteris, quod fuit temporale, patet ex illo Pſal. 109. *Tu es Sacerdos in æternum.* & ex Paulo ex pro-

feſſo

feſſo hoc probante in epiſt. ad Hebræos, cap. 7. Item myſterium fidei rectè vocari calicẽ ſanguinis Domini, dubium eſſe non poteſt, cùm nulla in re alia magis, & frequentius exercenda ſit fides reclamantibus omnibus ſenſibus, quàm in hac.

CAPVT XV.

Mendacia Kemnitij de forma Sacramenti Euchariſtiæ.

PRAETER obiectiones notãda ſunt etiam aliquot mendacia Kemnitij in hac diſputatione de forma conſectationis Euchariſtiæ, in 2. parte Exam. Trident. Concilij, ſeſſ. 13. cap. 1.

PRIMVM eſt pagina 336. & 337. Catholicos multum inter ſe diſputare, quæ ſint verba, quibus Euchariſtia conſecranda eſt: & Concilium Tridentinum noluiſſe determinare, quæ ſint illa verba, cùm à multis id ab eo petitum eſſet. SED mendacia eſſe iſta craſſiſſima, patet ex omnibus Miſſalibus, vbi literis magnis, & ſæpe rubeis adſcribuntur verba conſecrationis, vt nemo illa ignorare poſſit. Nec vllus id à Concilio petiit, neque Concilium id tractauit, quia ſciebat rem eſſe notiſſimam, & iam antea ſufficienter explicatam in Concilio Florentino. Non ignoro Scotum in 4. ſentent. diſtinct. 8. q. 2. artic. 2. quæſtionem mouiſſe, an ſolis illis verbis: *Hoc eſt corpus meum*, conſecratio perficiatur. Sed idem Scotus affirmat, illa ſola ad formæ eſſentiam pertinere: neque negat omnia, & ſola illa recitanda eſſe in myſterio Euchariſtiæ, quæ in Miſſalibus præſcribuntur.

SECVNDVM eſt eadem pagina 336. vbi dicit, quoſdam Theologos docuiſſe quatuor tantùm verba eſſe de ſubſtantia formæ in conſecratione panis, nimirum illa: *Hoc eſt corpus meum*; ſed ſanctum Thomam exiſtimaſſe alia quædam eſſe neceſſaria. AT mentitur in caput ſuum: nam S. Thomas 3. parte q. 78. artic. 2. de forma conſecrationis panis in nulla re diſſentit ab aliis.

TERTIVM eſt pag. 337. vbi dicit, Colonienſes in ſuo Antididagmate, & Lindanum publicè ſcribere, panem & vinũ per ſola Chriſti verba non conſecrari, niſi addantur reliquæ preces Canonis Papiſtici. HOC etiam eſſe mendacium patet ex

ipſis auctoribus. Nam in Antididagmate, tit. An ſine prece canonica Eccleſiæ conſecretur Sacramentum: & in Panoplia Lindani, lib. 4. cap. 41. ſolùm docetur eos non verè conſecrare, qui verba Domini ſolùm recitant in lectione epiſtolæ ad Corinthios, quod eſt veriſſimum, neque à Kemnitio negari ſolet.

QVARTVM eſt ibidem, vbi dicit, apud Catholicos dubitari, an ad conſecrationem Euchariſtiæ ſit neceſſarium altare ſacrum, ſacræ veſtes, ſacer miniſter, & reliqua Papalis Miſſæ Panôplia. SED Catholici nunquam de his rebus dubitarunt. Omnes enim docent, ad eſſentiam conſecrationis non requiri, niſi materiam, formam, & miniſtrum: reliqua adhibenda quidem eſſe, neq; ſine peccato omitti poſſe; tamen ad eſſentiam non pertinere.

QVINTVM eſt pag. 339. vbi Canonem Miſſæ ex corrupto, & integro, immò ex multis corruptis conſarcinatum mentitur. SED debuiſſet vel vnum verbulum notare, quod corruptionem aliquam redoleret.

SEXTVM eſt pag. 340. vbi dicit, Lindanum Baſilio tribuere Euchariſtiæ conſecrationem fieri verbis, nõ ſcriptis. AT Lindanus hoc nõ dicit, vt ex loco notato patet: ſed ſolùm ait veteres Patres non fuiſſe contentos verbis cõſecrationis, quando ſacra faciebant, ſed addidiſſe alia non ſcripta. Id quod verè exſtat apud Baſilium lib. de Spiritu ſancto, cap. 27.

SEPTIMVM eſt pag. 346. vbi dicit, Catholicos exiſtimare per ſola verba inſtitutionis nõ poſſe fieri conſecrationem, niſi adhibeantur ea, quæ addita ſunt in Canone Miſſæ. SED & hoc merum mendacium eſt. Catholici enim requirunt quidem vniuerſum Canonem, vt ritè, & ſine peccato conſecratio fiat; fatẽtur tamen veram eſſe conſecrationem, quæ ſolis verbis inſtitutionis fieret.

OCTAVVM pag. 347. vbi dicit, Proclum quendam fingere Apoſtolos intra diem Aſcenſionis, & Pentecoſtes compoſuiſſe Canonem, vt eſſet forma conſecrationis. AT S. Proclus vnus eſt ex antiquis, & Orthodoxis Patribus; quippe qui paulò poſt Chryſoſtomum, Epiſcopus fuit Conſtantinopolitanus. Eius exſtat libellꝰ de traditione diuinæ Liturgiæ, in quo nõ dicit Apoſtolos Canonem compoſuiſſe ante diem Pentecoſtes, vt Kemnitius mentitur, quod nec vllo modo veriſimile eſt: ſed dicit eos poſt Aſcenſionem Domini, antequam

diuide-

diuiderentur in varias regiones, totos ſe ad orationem colligere ſolitos, & maximè ad ſacrificium celebrandum, ſemper in memoria habentes illud: *Hoc eſt corpus meum.*

VLTIMVM eſt ibidem, vbi dicit, Catholicos tribuere conſecrationem non ſolùm recitationi verborum, ſed variis ſacrificuli geſtibus, expanſioni manuum, eleuationi, inclinationi ceruicis, conuerſioni corporis, libri tranſpoſitioni. SED hæ ſunt meræ nugæ: nemo enim Catholicorum in his ponit eſſentiã conſecrationis; etſi cæremonias ipſas meritò omnes venerantur.

CAPVT XVI.

De miniſtro Sacramenti Euchariſtiæ.

EXPLICATIS cauſſis intrinſecis Sacramenti huius, materia videlicet, & forma: ſequitur vt de extrinſecis, efficiente, & fine, ſiue effectu diſputemus. Ac de efficiente quidem primaria cauſſa, nulla controuerſia eſt; conſtat enim Chriſtum eſſe, qui & Sacramentum hoc inſtituit, & primus confecit, & nunc etiam per miniſtros ſuos quotidie conficit. De cauſſa ſecundaria, id eſt, de miniſtro, multa diſputata ſunt in lib. de Sacramentis in genere, vt, an requiratur fides in miniſtro, an bonitas, an intentio, & alia id genus, quæ ſunt communia miniſtris omñiũ Sacramentorum: tractatum quoque fuit, an miniſtri Sacramentorum quilibet Chriſtiani ſint, an ſolùm ij, qui certo ritu ad hoc miniſterium conſecrati ſunt. Quare hoc loco id ſolum tractandum eſt in particulari, num ad Euchariſtiæ conſecrationem, requiratur certa miniſtrorum ordinatio, an verò non requiratur.

Et quidem Ioannes VViclefus in dubium hoc reuocauit teſte Thoma VValdenſi, tomo 2. de Sacramentis, cap. 7. & 28. Videbatur illi valde mirum, ſi poſſet malus Sacerdos conſecrare Euchariſtiam, & id non poſſet laicus bonus: non tamen omninò rem definire voluit.

At Lutherus audacior apertiſſimè rem definiuit: ſiquidem Lutheri ſententia manifeſtiſſima eſt, quemlibet Chriſtianum ex Baptiſmo poteſtatem habere Euchariſtiam conſecrandi, licet officium aſſumere nemo debeat, niſi legitimè vocatus, excepto caſu neceſſitatis. Id habet Lutherus in libro de Babyl. captiu. cap. de Ordine; in lib. de inſtituendis miniſtris ad ſena-

tum Pragenſem; in libro de Miſſa abroganda; in lib. de notis Eccleſiæ, & alibi. Quare Lutherus ordinationem miniſtrorum ſolùm neceſſariam putat ob diſciplinam, & ordinem Eccleſiæ; eſſet enim nimia confuſio, ſi quilibet Sacramenta conficere vellet: non autem, quod Sacramẽtum non eſſet verum, ſi ab aliquo non ordinato conficeretur. Immò in libro de Miſſa priuata, & vnctione Sacerdotum, edito anno M. D XXXIIV. eò vſque progreſſus eſt, vt diceret, Sacramentum verum futurum, etiamſi à Diabolo conficeretur.

Ab hac ſententia Sacramentarij apertè receſſerunt. Etſi enim initiò Zvvinglius Lutherum ſequeretur, vt patet ex libro de vera & falſa religione, cap. de aliis Sacramentis; Caluinus tamen non ſolùm Euchariſtiam, ſed etiam Baptiſmum irritum eſſe docet, ſi ab alio, quàm à publico miniſtro conficiatur, vt patet ex lib. 4. Inſtitutionum, cap. 1. §. 22. & cap. 3. §. 10. & cap. 15. §. 22. & in antidoto Concilij, ſeſſione 7. canone 10. & idem habet Henricus Bullingerus decade 5. ſermone 8. & 9. Quare nihil hoc loco cum Sacramentariis negotium nobis erit.

Porrò Martinus Kemnitius, & alij recentiores Lutherani timidè Lutherum ſequuntur: nam etſi idem ſentiunt, quod ipſe ſenſit, tamen iſtam quæſtionem vt plurimum diſſimulare ſolent. Nam ab vna parte vident argumenta Catholicorum euidentiſſima, quæ ſine ſumma impudentia negari nequeunt; ab altera parte non poſſunt ad Catholicos accedere, quin deſerant non ſolùm ſuum Prophetam Lutherum, ſed etiam duo principia doctrinæ Lutheranæ ab omnibus receptiſſima: ob quę valde mirandum eſt, Sacramentarios diſſentire in hac re à Lutheranis.

Principia communia hæc ſunt. PRIMVM Sacramenta non operari niſi excitando fidem; ex quo principio (in quo omnes omninò conueniunt) euidenter ſequitur Sacramentum non pendere ab vlla miniſtri qualitate. Verba enim Sacramentalia, & ſigna fidem excitare poſſunt à quocunque exhibeantur: idem enim verba ſignificant, & ſignificando mouent animum audientis, ſiue dicantur ab ordinato, ſiue à non ordinato; immò ſiue ab homine, ſiue à dæmone, ſiue etiam à pſitaco vel coruo. Vnde Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij, ſeſſ. 13. cap. 1. in fine, Catholicos reprehendit, quod Euchariſtiæ conſecrationem pendere velint non à ſola verborum recitatio-

citatione, ſed etiam à conſecratione, ſiue ordinatione perſonæ recitantis.

SECVNDVM principium eſt, per ordinationem miniſtrorum nón imprimi vllum characterem, neque dari vllam nouam ſpiritualem poteſtatem, ſed ſolum vſum ſeu officium. Vnde tàm apud Lutheranos quàm apud Caluiniſtas poteſt vnus & idem hodie eſſe miniſter, cras non miniſter, ſiue hodie clericus, cras laicus: dimiſſo enim officio nulla eſt inter eos clericorum à laicis diſtinctio. Ex hoc etiam principio manifeſtè ſequitur, non requiri vllam electionem, vel ordinationem miniſtrorum, vt verum Sacramentum Euchariſtiæ conficiatur; ſed tantùm vt ordo, & diſciplina ſeruetur. Quare Lutherani omnes, niſi doctrinam ſuam deſtrúere ipſi velint, coguntur Lutheri ſententiam ſequi de poteſtate conſecrandæ Euchariſtiæ omnibus Chriſtianis communi.

At Catholica Chriſti Eccleſia longè aliam ab Apoſtolis doctrinam accepit, & in hanc vſque diem ſeruat: ſemper enim in Eccleſia pro indubitato habitum eſt, ita neceſſariam eſſe Ordinationem ſacerdotalem ad Euchariſtiam conficiendam, vt ſine ea nullo modo confici poſſit.

Hęc autem veritas probatur, PRIMVM ex verbo Dei. Nam illud Chriſti, *Hoc facite,* Luc. 22. non eſt dictum, niſi Apoſtolis, qui eo mandato ordinati ſunt primi ſacerdotes noui Teſtamenti. Id autem probatur hoc modo: Illud, *Hoc facite,* non ſignificat ſolùm Manducate, & bibite; quod conuenit omnibus Chriſtianis, ſed ſignificat Conſecrate, ſumite, & aliis diſtribuite, vt me facere vidiſtis. Iſta autem tria nõ poſſunt conuenire omnibus; ergo illud mandatum non eſt datum omnibus, ſed ſolùm quibuſdam, qui ideò dicuntur Sacerdotes; ergo ceteri nullo modo poſſunt Euchariſtiam conſecrare, & ſi id tentauerint, nihil facient. Nam Sacramenta conficiuntur in perſona Chriſti: quare cui Chriſtus id non commiſit, is nihil facere poteſt.

Probatur maior propoſitio, PRIMO, ex ipſo textu Lucæ. Lucas enim, qui ſolus inter Euangeliſtas habet illa verba: *Hoc facite,* non dixerat antea, Accipite, manducate, &c. ſed ſolùm dixerat: *Accepit panem, benedixit, & dedit, dicens; Hoc eſt corpus meum.* Ergo non retulit Lucas illud: *Hoc facite*, ad actionem ſolam manducandi, cùm eius ne meminerit quidem; ſed retulit ad actionem benedicẽdi, & diſtribuendi, quas

expreſ-

expreſſerat, & ſimul ad actionem manducandi, quia Dominus etiam manducauit, vt eſt communis ſententia, licet in Euangelio non exprimatur. SECVNDO, quia nulla eſt ratio, cur illud: *Hoc facite*, non debeat referri ad omnia, quę Dominus fecit. TERTIO, quia niſi ad omnia referretur, non haberemus mandatum diuinum in Verbo Dei expreſſum de conſecranda Euchariſtia: & proinde nō poſſet ab aduerſariis conſecrari. Ipſi enim contendunt, non debere fieri, niſi id, quod eſt expreſsè in diuinis literis mandatum. DENIQVE aduerſarij fatentur, illud: *Hoc facite*, referri ad omnes tres actiones, quas Chriſtus fecit, videlicet benedicendi, diſtribuendi, & ſumendi. Lutherus ita docet in lib. de inſtituendis miniſtris ad Pragenſes, Confeſſio Auguſtana cap. de Miſſa. Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 15. §. 20. & Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 534. initio diſputationis de Communione ſub vtraq; ſpecie.

DICET aliquis; Videtur B. Paulus 1. Cor. 11. reſtringere illud: *Hoc facite*, ad actionem manducādi, & bibendi; ait enim: *Hoc facite, quotieſcunq; bibetis, in meam commemorationem*, ac ſi dicat, quotieſcunq; bibetis, bibite in memoriam paſſionis meæ. RESPONDEO, non reſtringit Apoſtolus, ſed exemplum ponit in actione vna; quod etiam facere potuiſſet de aliis duabus: quare vera ſunt verba Pauli, ſed non pugnant cum verbis Lucæ magis vniuerſalibus.

Probatur nunc minor propoſitio. PRIMO, ſi illud mandatum daretur omnibus; tenerentur omnes conſecrare, & diſtribuere: id autem non ſolùm eſſet abſurdiſſimum, ſed etiam eſt contra conſuetudinem omnium tum Catholicorum, tum hęreticorum. SECVNDO, quia ita ſemper intellexit hoc mandatum vniuerſa Eccleſia, vt ex teſtimoniis, quæ iam adferemus, perſpicuum erit. Neq; obſtat, quod S. Thomas 3. p. quęſt. 81. art. 11. colligit ex hoc loco eſſe de iure diuino, vt omnes aliquando ſumant Euchariſtiam; vbi videtur intellexiſſe illud: *Hoc facite*, dictum eſſe omnibus. Nam S. Thomas non vult colligi immediatè, ſed mediatè. Quia enim Dominus iubet Apoſtolis, vt conſecrent, ſumant, & diſtribuant; conſequenter iubet aliis, vt accipiant de manu Sacerdotum diſtribuentium. Quibus enim tenerentur Sacerdotes diſtribuere, ſi nulli tenerentur accipere? Simile eſt illud, Ioan. vlt. *Paſce oues meas*, vbi mandatur Petro, vt paſcat gregem, & conſequenter mandatur gregi, vt paſtori obediat. Quare idem S. Thomas 3.

par.

par.quæſt.82.art.1.docet,per illud: *Hoc facite,* inſtitutos fuiſſe à Domino Sacerdotes.

Probatur igitur SECVNDO eadem veritas ex traditione, & conſenſu totius Eccleſiæ. Ac PRIMVM habemus quatuor generalia Concilia, Nicænum I. canon.14. Lateranenſe ſub Innocentio III.cap.1. Florentinum in Inſtruct.Armenorum, & Tridentinum ſeſſ.22.cap.1.& ſeſſ.23.cap.1.& 4.

PRAETEREA ſanctos Patres. Nam DIONYSIVS Areopagita cap.5.Eccleſ.hierar.parte 1. *Nec ipſe,* inquit, *Sacerdos erit, niſi Pontificalibus officiis ad hoc fuerit promotus.* IGNATIVS in epiſt.ad Trallianos, dicit, eſſe infideli deteriorem eum, qui audet aliquid facere circa altaris miniſterium, niſi fuerit Epiſcopus, aut Presbyter. CLEMENS lib.2.Apoſtol.conſtit.cap. 31. *Omnis laicus ſine Sacerdote aliquid attentans, fruſtrà facit.* Et loquitur apertè de ſacrificij oblatione. Et lib.8.c.vlt. dicit, CHRISTVM ſolis Apoſtolis dixiſſe: *Hoc facite.* Et deinde per Apoſtolos ad alios Presbyteros hanc poteſtatem deriuatam eſſe. IVSTINVS in Apologia 2.propè finem, dicit ſolis Apoſtolis dictum eſſe: *Hoc facite.* TERTVLLIANVS in lib.de præſcript. irridet Marcioniſtas, quòd apud eos aliqui hodie ſint clerici, cras laici, & quòd laicis ſacerdotalia munia committantur. Quæ ſententia apertiſſimè etiam Lutheranos noſtros confutat: nam apud eos miniſtri qui ſunt, volente Magiſtratu fiunt laici, immò ſemper ſunt laici. Neque enim veras habent ordinationes, ſed ſolùm iniungitur eis officium prædicandi, & Sacramenta miniſtrandi ſine vera ordinatione: & hoc eſt (vt Tertullianus dicit) laicis ſacerdotalia munia committere.

CYPRIANVS lib.1.epiſt.2. & 9.& lib.3.epiſt.25.non ſolùm docet, non poſſe Euchariſtiam conficere niſi Sacerdotes: ſed etiam inde colligebat, non eſſe apud hęreticos veram Euchariſtiam, cùm non ſit apud eos verum Sacerdotium. ATHANASIVS in 2.Apologia contra Arianos refert epiſtolā Synodi Alexandrinæ, in qua Patres probant quendam Hiſchiram Arianum non potuiſſe ſacro calice vti, nec ſacra celebrare, quòd non eſſet ordinatus à vero Epiſcopo. BASILIVS li.2.de Baptiſmo, cap.8. ex profeſſo docet eſſe quidem omnes Chriſtianos Sacerdotes, largo quodam modo, quia omnes offerre debent ſpirituales hoſtias operum bonorum: at propriè non eſſe niſi eos, qui ad hoc ordinati ſunt, &c. EPIPHANIVS hæreſ. 79. Collyridianorum, docet, ſolos Apoſtolos à Chriſto

ordi-

ordinatos miniſtros Euchariſtiæ;& deinde ab Apoſtolis alios Epiſcopos,&Presbyteros:ceteris autem laicis,& maximè fœminis,adeò hoc non licuiſſe vnquam,vt ne ipſi quidem B.Virgini fuerit conceſſum. CHRYSOSTOMVS non raró ſcribit, ob hanc vnam eximiam poteſtatē conſecrandæ Euchariſtiæ, Angelos à ſacerdotibus ſuperari.Vide lib.3.& 6.de ſacerdotio, & homil.51. & 83. in Matth. & homil.60. ad populum Antiochenum. HIERONYMVS frequenter hoc aſſerit,non poſſe niſi Epiſcopos, & Presbyteros Euchariſtiam conficere. In lib. contra Luciferianos docet, Hilarium quendam, quia ſolùm Diaconus erat,non potuiſſe Euchariſtiam conſecrare, neque clericos ordinare: & in epiſt.1. ad Heliodorum, & 85.ad Euagrium, illo potiſſimo argumento Diaconorum quorundam ſuperbiam comprimit,&Presbyteris longè inferiores eſſe demonſtrat, quòd nō habeant poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam,quam Presbyteri habent.

De AMBROSIO ſcribit Theodoretus lib.5. hiſtoriæ, cap. 17.dixiſſe eum Theodoſio: *Purpura Imperatores facit,non ſacerdotes*,& in libro de dignitate ſacerdotali, cap.2. anteponit idem Ambroſius ſacerdotalē poteſtatem Regiæ. Quod etiam facit Nazianzenus in oratione ad populum timore perculſum, & Chryſoſtomus homil.4. in cap.6. Iſaiæ. Quod etiam reipſa docuit S.Martinus cum in conuiuio Imperatoris antepoſuit presbyterum ſuum Imperatori, vt in eius vita ſcribit Sulpitius. At ſi ſacerdotalis poteſtas communis eſſet omnibus Chriſtianis, vt aduerſarij dicunt, cùm Regia non ſit omnibus communis, multò inferiores eſſent Regibus ſacerdotes. Vide etiam Paulinum epiſt.4. ad Amandum, Iſichium lib.2.in Leuiticum, cap.8. Deniq; Auguſtinum lib.20.de ciuit. Dei,cap.10.vbi diſtinguit ſacerdotes ſpirituales, & impropriè dictos ab Epiſcopis, & Presbyteris, qui propriè dicuntur ſacerdotes.

His ACCEDIT, quod nullum proferri poteſt exemplum antiquitatis, quo probetur in aliquo caſu Diaconum, aut laicum conſecraſſe Euchariſtiam, ſicut exempla non pauca proferuntur, quibus oſtenditur in certis caſibus Diaconos, immò & laicos baptizaſſe. Conſtat enim ex cap.8.Actor.Philippum Diaconum baptizaſſe: ex Ruffino lib.1.hiſtoriæ, cap. 14.conſtat ratum fuiſſe Baptiſmum, quem Athanaſius laicus, & puer contulerat. At de Euchariſtia nullum tale exemplum

proferri

proferri poteſt: ſed contrà in ſummis etiam neceſſitatibus conſtat Catholicos caruiſſe potius Euchariſtia, quàm vt eam non ſacerdos conficere auderet. Scribit THEODORETVS lib. 4. hiſtoriæ, cap. 12. cùm Valens Imperator Arianus omnes ſacerdotes paſſim è ſuis ſedibus exturbaret, zelo Dei motum Euſebium Epiſcopum Samoſatenum militari habitu peragraſſe illa omnia loca, & clàm ordinaſſe in variis locis Preſbyteros, & Diaconos, vt populi Sacramentis non carerent. AVGVSTINVS in epiſt. 180. ad Honoratum, ſcribit tempore belli non debere deſeri plebes à clericis, etiamſi periculum vitæ immineat: ne deſint, qui Sacramenta miniſtrent, ſine quibus non euitatur mors æterna. Scribit quoq; EPIPHANIVS in epiſt. ad Ioannem Hieroſolymitanum, ſe neceſſitate compulſum ordinaſſe presbyterum quendam in Monaſterio ſancti Hieronymi, quòd duo presbyteri, qui in eo monaſterio erant, ob nimiam humilitatem Euchariſtiam conficere non auderent. Ex quibus exemplis manifeſtè colligitur, falſum eſſe, quod Lutherus docet, poſſe in certis caſibus quoſcunque homines conſecrare Euchariſtiam.

His ADDE antiquiſſimos Eccleſiæ ritus. Nam PRIMO, imperabatur omnibus altaris miniſtris perpetua continentia, idque ex Apoſtolorum doctrina, vt habet Concilium II. Carthaginenſe, can. 2.

SECVNDO prohibebantur laici tangere, vel ſeruare ſacra vaſa, vbi conficitur Euchariſtia: vt præter alia teſtimonia, patet ex epiſtola Synodi Alexandrinæ in Apologia 2. Athanaſij contra Arianos, vbi probant calicem quendam non fuiſſe ſacrum, quia ſeruabatur in domo laici hominis. Et Nazianzenus in oratione contra Arianos, & de ſeipſo, myſterij vaſa populo ad tangendum prohibita eſſe dicit.

CAPVT XVII.

De effectu Euchariſtiæ, & de præparatione ad Communionem: ſententiæ hæreticorum.

QVAESTIO de effectu Euchariſtiæ adeò coniuncta eſt cum quæſtione de præparatione ad Communionem, præſertim ex ſententia aduerſariorum, vt nullo modo ſeparari queant. Nos igitur

PRIMVM

PRIMVM fideliter referemus quid aduerſarij de vtraq; quæſtione ſentiant. DEINDE explicabimus, & probabimus veritatem. TERTIO ſoluemus eorum obiectiones. QVARTO addemus aliquid de præparatione minus principali.

Quod igitur ad PRIMVM attinet, Lutherus nouorum paradoxorum in perniciem multorum millium animarum ſeminator, tria docuit. PRIMO, effectum primarium Sacramenti Euchariſtię eſſe remiſſionem mortalium peccatorum. SECVNDO, non requiri ad dignam pręparationem Communionis, vt quis non ſit ſibi conſcius peccati mortalis, immò quò plurium, & maiorum ſibi conſcius eſt, eò eſſe aptiorem ad Euchariſtiam. TERTIO, ad præparationem Euchariſtiæ non requiri, vt quis per confeſſionem, & pœnitentiam à peccatis iuſtificetur, ſed ſatis eſſe fidem, qua certò credat ſibi in eo Sacramento omnia peccata eſſe remittenda.

Hanc eſſe Lutheri ſententiam patet ex multis eius teſtimoniis. In concione de digna præparatione ad Sacramentum Euchariſtiæ, habita anno M.D.XVIII. *Optima,* inquit, *diſpoſitio eſt, non niſi ea, qua peſſimè es diſpoſitus, & è contrario, tunc peſſimè es diſpoſitus, quando optimè es diſpoſitus.* Et probat, quia Chriſtus etiam in hoc Sacramento non venit vocare iuſtos, ſed peccatores: & ibidem ſuadet pœnitentiam non agere ante Communionem, ſed poſtea. Ibidem dicit eſſe perniciosum errorem, ſi quis accedat nixus ea fiducia, quòd ſit confeſſus, & quòd non ſit ſibi conſcius peccati, & quod orationes, & alia præmiſerit. Hos enim omnes dicit, in iudicium accipere corpus Domini, quia his præparationibus non fiunt puri, ſed magis polluuntur; fiunt autem puri per fidem, quam dicit eſſe ſolam, & ſummam diſpoſitionem. Similia habet in concione de Confeſſione & Euchariſtia, habita anno M.D. XIX. vbi dicit, illum eſſe aptiſſimum ad Communionem, qui in fœda crimina prolapſus eſt, quæ malè afficiunt animum. In lib. de captiu. Babyl. cap. de Euchariſtia, edito anno M.D. XX. *Concludimus,* inquit, *ex omnibus his, quibúſnam Miſſa parata ſit, & qui dignè communicent; nempe ſoli illi, qui triſtes, afflictas, perturbatas, confuſas, & erroneas habent conſcientias. Nam verbum diuinæ promiſſionis huius Sacramenti, cùm exhibeat remiſſionem peccatorum, ſecurè accedit, quicunque peccatorum ſuorum vexatur, ſiue morſu, ſiue titillatione.*

Eſt autem hîc obiter NOTANDVM, intra paucas lineas apertiſſimam contradictionem inueniri in verbis Lutheri: nam paulò infra, id eſt, in vltimis verbis illius capitis, ſic habet: *Fides ſola eſt pax conſcientiæ, infidelitas ſola, turbatio conſcientiæ*. Hæc ille. & tamen ibidem in medio ſententiarum allegatarũ, hortatur Chriſtianos, vt cum fide indubitata accedant. Quæ ſanè nullo modo cohærent. Nam ſi illi ſoli dignè accedunt, qui habent turbatam conſcientiam, & ſola infidelitas turbatio conſcientiæ eſt; ergo ſoli illi dignè accedunt, qui carent fide; qui enim fidem habent, pacatam (vt ipſe dicit) conſcientiam habent, non perturbatam. Viderit ergo ipſe, quomodo & cum fide, & cum infidelitate, cum pacata, & cum turbata conſcientia accedendum ſit.

In libro de abroganda Miſſa, edito anno XXI. docet, furorem eſſe præparatoriis confeſſionibus, & orationibus ſe mundos reddere ante Communionem, cùm non debeant accedere, niſi qui egent remiſſione peccatorum. In tractatu de Communione populi, edito anno M. D. XXIII. docet, non debere admitti ad Communionem, niſi eos, qui dicunt ſe accedere, quia vexantur conſcientia peccati mortalis. Quo teſtimonio Lutherus B. Virginem, & omnes Apoſtolos poſt acceptum Spiritum ſanctum excommunicauit: neque enim iſti dicere poterant, ſe vexari conſcientia peccati mortalis. In ſerm. de Euchariſtia, habito anno M. D. XXVI. dicit, illum eſſe aptiſſimum ad communicandum, qui antè & retrò eſt peccatis contaminatiſſimus: & ſine peccatis mortalibus nullum debere accedere. Denique ſimilia habet in lib. contra articulos Louanienſes, edito anno M. D. XLV. paulò ante vitæ ipſius finem. Atque hæc de Lutheri ſententia.

Martinus Kemnitius in ſecunda parte Examinis, ſeſſione 13. cap. 2. & 7. admittit, & propugnat pro viribus primum Lutheri pronunciatum, effectum primarium Euchariſtiæ eſſe remiſſionem peccatorum mortalium. Alia duo non ſolùm non apertè affirmat, ſed potius contrarium, ſaltem quoad modum loquendi, docet. Vult enim requiri ad dignam præparationem Euchariſtiæ pœnitentiam, & propoſitum non peccandi: & addit etiam apud ſuos in more poſitum eſſe, vt prius examinentur, & abſoluantur, qui acceſſuri ſunt ad Communionem. Quod habetur quoque in Confeſſione Auguſtana, cap. de Confeſſione, & cap. de Miſſa, vbi dicũt, nemi-

nem ſe admittere ad Communionem, niſi antea diſcuſſum, & abſolutum.

Sed (vt mox videbimus) doctrina iſta Kemnitij ipſa ſecum pugnat: nec enim vllo modo iſta cohærere poſſunt, vt Euchariſtia accipiatur ad remiſſionem mortalium peccatorum, & tamen nemo accedere permittatur, niſi prius à peccatis fuerit abſolutus.

Addit Kemnitius, ſe non negare alios eſſe etiam effectus Euchariſtiæ, vt quod animã nutriat, roboret, & omnia Chriſti bona illi communicet: & inde queritur de Concilio Tridentino, quod can. 5. damnet Lutheranos, quaſi ſentiant, nullum eſſe alium effectum Communionis, niſi remiſſionem peccatorum.

Sed immeritò Kemnitius conqueritur. Nam Concilium can. 5. neque Lutheranos nominat; & ſub diſtinctione loquitur: Hæc enim ſunt verba Concilij: *Si quis dixerit, vel præcipuum fructum ſanctiſsimæ Euchariſtiæ eſſe remiſsionem peccatorũ, vel ex ea non alios effectus prouenire, anathema ſit.* Cùm igitur Kemnitius ſolam priorem partem huius canonis contra ſe eſſe fateatur, accipiat quod ſuum eſt, & reliquum dimittat aliis.

Multa præterea pro more ſuo mendacia admiſcet Kemnitius, quæ longum eſſet referre. Vnum tantùm quàm breuiſſimè annotabo, quod eſt in Examine cap. 2. pag. 359. vbi dicit Catholicos ita diuidere gratiam iuſtificationis inter Miſſæ ſacrificium, & ſumptionem Euchariſtiæ, vt Miſſæ ſacrificio tribuant ex opere operato remiſſionem peccatorum mortalium ſine vllo negotio vel periculo peccatoris, cui fit illa remiſſio: ſumptioni Euchariſtiæ tribuant ſolùm remiſſionem venialium, & eam non ſine magno periculo ſumentis, qui niſi purus acceſſerit, in iudicium ſumet. Atque hinc fieri dicit, vt homines apud Catholicos retrahantur à Communione, & alliciantur ad emendas Miſſas.

Sed hoc impudentiſſimum eſt mendacium. Nullus enim Catholicorum vnquam ſcripſit, ſacrificium Miſſæ ex opere operato remittere peccata mortalia ſine vllo negotio peccatoris, nec vllus in Eccleſia eſt vſus petendi, nedum emendi Miſſas pro remiſſione peccatorum. Immò multò amplius tribuimus ſumptioni Euchariſtiæ, quam dicimus ex opere operato conferre gratiam gratum facientem; quàm ſacrificio

Miſſæ,

Miſſę, vt pro peccatore aliquo offertur, quod ſolum docemus impetrare peccatori aliquod ſpeciale auxilium, quo is paulatim ad mentem redeat, & non ſine vllo negotio, vt Kemnitius mentitur, ſed per veram contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem ad remiſſionem peccatorum tandem perueniat.

Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 40. 41. & 42. multa dicit, quæ videntur inter ſe omninò pugnare, & ob quæ non eodem modo ab omnibus accipitur Caluini ſententia. Nam §. 40. ſic ait: *Cibus hic ſpiritualis, ſi in animam inciderit malitia, nequitiaq́ue pollutam, maiore illam ruina præcipitat.* Hęc ille. Vbi videtur negare, quod Lutherani dicunt, per Euchariſtiam remitti peccata mortalia, & requirere cum Catholicis, vt homo antè per pœnitentiam iuſtificetur, quàm ad Sacramentum accedat. Præterea §. 42. dicit requiri fidem, & charitatem ad dignam ſumptionem Euchariſtiæ, & reprehendit quoſdam, quòd requirant fidem, & charitatem nimis perfectam, & abſolutam, cui nihil addi poteſt: quos dicit errare nō in re, ſed in modo. Itaq; in his duobus locis videtur Caluinus cum Catholicis ſentire. Quos autem reprehendit Caluinus, quòd requirant perfectiſſimam fidem, & charitatem, ij non ſunt Catholici, ſed Anabaptiſtæ. Nam de Anabaptiſtis refert Auguſtinus Marloratus in expoſitione, quam ex variis ſcriptoribus collegit in cap. 11. prioris ad Corinth. eos ante Communionem proteſtari, ſe habere tantam charitatem, quantam habuit Chriſtus in cruce pendens.

Porrò idem Caluinus, § 41. apertè Catholicos reprehendit, quod requirant ad dignam præparationem, vt homo ſit in ſtatu gratiæ: & in ſtatu gratiæ eſſe definiant, purum, ac purgatum eſſe ab omni peccato. Et §. 42. apertiſſimè teſtatur, Euchariſtiam remittere peccata mortalia, & niſi peccata adſint, fruſtrà ſumi, vt Lutherus dicebat: *Meminerimus*, inquit, *has ſacras epulas ægrotis eſſe pharmacum, peccatoribus ſolatium, pauperibus largitionem; quæ ſanis, iuſtis, & diuitibus, ſi qui reperiri poſſent, nullum adferrent operæ preciū.* Et infrà: *Cùm in vitam detur, intelligimus nos ſine ipſo in nobis planè mortuos eſſe.* Hæc ille.

Quæ duo Caluini pronunciata ſecundum veram Theologiam inter ſe manifeſtè pugnant. Nam animam non eſſe pollutam nequitia, & habere fidem, & charitatem; quæ in primo

pronunciato Caluinus requirit, hominem ſine dubio iuſtum, viuum, & ſanum conſtituunt: & tamen in ſecundo pronunciato requirit idem Caluinus, vt homo non ſit iuſtus, ſed peccator; non ſanus, ſed ægrotus; non viuus, ſed mortuus; & alioqui nihil ei prodeſſe dicit Euchariſtiam. Sed quamuis hæc inter ſe pugnent, ſecundùm principia veræ Theologiæ: tamen ſecundum principia ipſius aliquo modo cohęrent. Nam cùm dicit, animam non debere eſſe pollutam, ſed fide & charitate præditam, ſignificat, vt ipſe ſe exponit, nõ debere habere propoſitum peccandi, ſeu perſeuerãdi in peccato, ſed deſiderium potius bene viuendi, & fiduciam remiſſionis. Quare ſimul erit homo immundus, & mortuus, quia reuera peccata mortalia habet; & erit tamen nõ immundus, quia non habet affectũ, nec propoſitum permanendi in illis.

Iam verò Catholica Eccleſia in Concilio Tridentino, ſeſs. 13. cap. 2. & 7. & can. 5. & 11. duo docet. PRIMO, effectum Euchariſtiæ præcipuum non eſſe remiſſionem peccatorum mortalium, ſed nutritionem animæ, & præſeruationẽ à peccatis, & alia quæ ſequuntur ex augmento gratiæ, & charitatis, quam ſecum adfert hoc Sacramentum. SECVNDO docet, præparationem ad Euchariſtiam non eſſe ſolam fidem, ſed veram pœnitentiam, & confeſſionem peccatorum, ſi quis poſt Baptiſmum in peccata mortalia lapſus ſit.

Et quia de aliis effectibus Euchariſtiæ conueniunt nobiſcum aduerſarij, vt Kemnitius fatetur, tota quæſtio ad hunc vnum articulum reuocatur; Vtrum Sacramentum Euchariſtiæ exhibeat remiſſionem peccatorum mortalium, quorum homo conſcientiam habet: ſiue (& eſt idem) Vtrum ad dignè communicandum requiratur, vt homo nõ habeat conſcientiam peccati mortalis. Catholici enim omnes docẽt, Euchariſtiam non remittere eiuſmodi peccata, quorum homo conſcientiam habet, & ideò requiri vt antea purgentur. Hæretici autem contrariũ ſentiunt: nec poſſunt aliter ſentire, ſi ſequi velint principia ſuæ doctrinæ. Nam illi non agnoſcunt aliam iuſtificationem, quàm remiſſionem peccatorum: non enim volunt infundi gratiam, quæ hominem reipſa iuſtum coram Deo, vel iuſtiorem efficiat. Volunt autem Sacramenta omnia eſſe inſtrumenta iuſtificationis; quare coguntur dicere, Sacramenta omnia remittere peccata, eumq; eſſe proprium illorum effectum.

CAPVT XVIII.

Indignè ſumere Euchariſtiam omnes illos, qui accedunt cum conſcientia peccati mortalis.

ESSE autem veriſſimam Eccleſiæ Catholicæ ſententiam, probatur PRIMO ex cap. 6. Ioan. Nam in eo capite etiamſi negent aduerſarij, tractari de Sacramento Euchariſtiæ, quod ad ſymbola attinet, tamen concedunt agi de ſpirituali manducatione, & etiam de fructu, ſeu effectu Euchariſtiæ. Dicunt enim in eo capite tractari in genere de manducatione corporis Domini, quæ & in Sacramento, & extra Sacramentum fieri poteſt: ſed poſtea Matth. 26. Dominum addidiſſe ſymbola. In hoc igitur capite nuſquam docetur, Euchariſtiam inſtitutam eſſe ad peccata remittenda, ſed tantùm ad vitam ſpiritualem conſeruandam, & augendam, vt patet ex cap. 6. Ioan. vbi nuſquam dicitur; Qui manducat hunc panem, reſurget à peccatis, vel viuere incipiet; ſed dicitur: *Non eſuriet, non morietur, viuet in æternum, in me manet, & ego in eo,* & ſimilia. Quare aduerſarij ſi verum fateri velint, id quod docent, non ideò docent, quia in verbo Dei habeatur, ſed quia neceſſariò ſequitur ex doctrina Lutheri.

SECVNDO probatur ex illis verbis eiuſdem capitis: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Ex quo loco diſcimus propriam rationem huius Sacramenti eſſe, vt ſit cibus ſpiritualis. Quod etiam apertè clamat tum externa ſpecies panis, & vini; tum actio per quam nobis applicatur, quæ eſt manducatio, & potatio. At abſurdiſſimum eſt cibum, & potum dare mortuis, cùm inde non magis nutriri poſſint, quàm ſi lapides eſſent.

Quare ineptè argumentatur Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 42. vbi probat Euchariſtiam nullum adferre emolumentum ſanis, & iuſtis; quia eſt cibus quidam, & ſine cibo homines tabeſcunt, & deficiunt. Nam quòd ſine cibo homines tabeſcant, non id efficit, vt cibus non debeat dari niſi ægrotis, ſed vt debeat dari ſanis, ne ægrotent: ſanis enim periculum imminet ægrotandi, & tabeſcendi; alioqui homines corporaliter ſani, non deberent corporaliter manducare. Denique etiamſi cibus non daretur niſi ægrotis, tamen nunquam pro-

babit Caluinus, debere dari mortuis: non igitur dari debet illis, qui ſciuntur mortui eſſe Deo.

TERTIO probatur ex figuris, & ſimilitudinibus diuinæ Scripturæ. Nam INPRIMIS agnus Paſchalis, qui erat figura euidentiſſima Sacramenti huius, non poterat edi, niſi ab hominibus purificatis, & mundis: & potius permittebat Deus, vt aliqui differrent in alterum menſem manducationem agni Paſchalis, quàm vt non purificati manducarent, Numer. 9. & 2. Paralip. 30. DEINDE panes propoſitionis, qui etiam erant figura Euchariſtiæ, non niſi à mundis edi poterant, vt patet 1. Reg. 21. DENIQVE quicunque aliqua immunditia pollutus edebat de carne ſacrificiorum, peribat anima eius de populo ſuo, Leuit. 22.

DEINDE in Teſtamento nouo Ioan. 13. Dominus lauat pedes diſcipulorum, antequam eis Sacramentum edendum porrigat, & Matth. 22. ſeueriſſimè punitur, qui ad conuiuium Regium ſine veſte nuptiali intrare præſumpſit. DENIQVE Luc. 15. Filius prodigus, prius patri reconciliatur, & veſtimentis, & annulo ornatur, & tum demùm ad vitulum ſaginatum edendum admittitur.

QVARTO probatur ex cap. 10. prioris ad Cor. vbi dicitur: *Vnus panis, & vnum corpus ſumus, qui de vno pane participamus.* Hinc enim intelligimus hoc Sacramentum non prodeſſe niſi membris vnitis cum capite & aliis membris, & de eodem ſpiritu viuentibus, vt declarat Auguſtinus tractat. 26. in Ioan & hoc idem teſtatur externum ſymbolum panis & vini, quæ fiunt ex multis granis, vel vuis in vnam rem coëuntibus. At qui ſunt in peccato mortali, ij nõ ſunt membra viua Chriſti, & Eccleſiæ, neq; viuunt de ſpiritu Chriſti; ergo nihil eis Sacramentum prodeſt; immò nocet potius, quia mentiuntur eo ſigno, ſe eſſe id, quod non ſunt.

QVINTO probatur ex verbis S. Pauli 1. Corinth. 11. *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit.* Hunc locum aduerſarij mirè deprauant; omnia enim referunt ad probationem, num fidem habeamus.

Petrus Martyr in comment. illius loci, facit tres gradus indignè accedentium. PRIMVM eorum, qui planè ſunt ἄθεοι, & nihil credunt. SECVNDVM eorum, qui habent fidem hiſtoricam, ſed nihil curant de pœnitentia, & propoſito emendandæ

dandæ vitæ:atque hos omnes,quia carent vera fide iuſtificante, in iudicium æternæ mortis ſumere Sacramentum. TERTIVM eorum, qui ſunt ornati vera fide, & tamen remiſſiùs, & negligentiùs viuunt;& hos dicit vtiliter accipere,non in iudicium, & damnationem æternã, ſed tantùm in iudicium temporalis caſtigationis, de quibus idem Apoſtolus dicit: *Dum iudicamur autem à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.* Pari ratione Kemnitius, & alij, omnia exponunt de fide,ſeu fiducia erga promiſſiones.

SED longè aberrant à ſcopo B.Pauli. Siquidem Apoſtolus non reprehendit Corinthios,quòd nihil crederent,aut quòd tantùm hiſtoricam fidem haberent, aut quòd non ſatis fiderent promiſſis Dei,aut denique quòd non haberent propoſitum vitæ mutandæ: nihil enim horum in toto illo capite inueniri poterit. Sed reprehendit Corinthios, quòd quidam ex eis ditiores adferrent in Eccleſiam ſumptuoſam cœnã, quam ſumerent poſt Communionem myſteriorum, & eam ſeorſim ab aliis,maximè pauperibus,abſumerent: in quo multis modis peccabant.Nam &Chriſti corpus iniuria afficiebant,dum cum illo miſcerent alios cibos, vt notat Auguſtinus epiſt.118. cap.3.& proximum offendebant, & Eccleſiam ipſam ſcandalizabant, dum ipſi lautè conuiuarentur, pauperibus videntibus, & eſurientibus: & denique peccabant intemperantiæ & crapulę vitio.Id patet ex verbis Apoſtoli,qui hæc ſola vitia reprehendit: *Alius,* inquit, *eſurit, alius ebrius eſt,* &; *Nunquid domos non habetis ad manducandum,& bibendum? aut Eccleſiam Dei contemnitis,& confunditis eos,qui non habent?* Et in fine concludit: *Itaque fratres mei,cùm conuenitis,inuicem expectate,ſi quis eſurit,domi manducet,vt non in iudicium decidatis.* Cùm ergo B.Paulus ſolùm peccata quædam circa mores reprehenderit in Corinthiis;cùm addit: *Probet ſeipſum homo,& ſic de pane illo edat:* nihil aliud monere cenſendus eſt, niſi vt quiſque videat, an habeat conſcientiam eiuſmodi, vel aliorum peccatorum: qui enim cum conſcientia peccati accedit, iudicium ſibi manducat, & bibit.

DEINDE probatur hoc idem ex traditione, & conſenſu Patrum. Ac primùm in Græcis Liturgiis clamat Diaconus: *Sancta ſanctis*; quibus verbis non arcentur ſoli Catechumeni,vt perperam exponit Kemnitius in 2.p.Examinis,pag.506. ſeſſ.13. cap.7. ſed omnes peccatores, vt rectè exponit Chryſo-

ſtomus homil. 61. ad populum Antiochenum. IVSTINVS in Apologia 2. prope finem: *Porrò*, inquit, *alimentum hoc apud nos appellatur Euchariſtia, quòd nulli alij participare licitum eſt, quàm veram eſſe doctrinam noſtram credenti, & lauacro propter remiſſionem peccatorum, & regenerationem abluto, & ita vt Chriſtus tradidit, viuenti.* CYPRIANVS lib. 3. epiſt. 14. reprehendens quoſdam, qui admittebant ad Euchariſtiam peccatores nondum abſolutos: *Nondum*, inquit, *pœnitentia acta, nondum exomologeſi, nondum manu eis ab Epiſcopo, & clero impoſita, Euchariſtia illis datur, cùm ſcriptum ſit; Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis, & ſanguinis Domini.* Similia habet in epiſt. 15. & 16. & in toto lib. de lapſis, vbi & verbis, & exemplis oſtendit, quàm pernicioſum ſit ad Euchariſtiam accedere cum conſcientia peccati læthalis. BASILIVS ex profeſſo de hac re agit lib. 2. de Baptiſmo, cap. 3. cuius capituli titulus eſt: *An tutum ſit, ſi quis non repurgatus ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, edat corpus Domini.* AMBROSIVS lib. 6. in Lucam, cap. 37. exponens cap. 9. *Vbique*, inquit, *myſterij ordo ſeruatur, vt prius per remiſſionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur: poſtea alimonia menſæ cæleſtis exuberet.* Et lib. 7. cap. 66. in comment. cap. 15. Luc. exponens parabolam de filio prodigo, affirmat non debere vllum ad Euchariſtiam accedere, niſi ſignaculum iuſtitiæ cuſtodierit, vel receperit. Deinde etiam facto idem probauit, cùm Theodoſium Imperatorem non admiſit poſt cædem quandam factam Theſſalonicæ, ad Communionem, niſi publica pœnitentia peracta, & peccato planè purgato. Cuius rei meminit ipſe in epiſt. 28. ad Theodoſium, vbi hortatur illum ad pœnitentiam; & in oratione de obitu eius, vbi eius pœnitentiam laudat. Scribit etiam totam hiſtoriam Theodoretus lib. 5. cap. 17. & Sozomenus lib. 7. cap. 24. & Paulinus in vita B. Ambroſij.

HIERONYMVS in commen. cap. 1. ad Titum, ex figura panis propoſitionis probat ſummam puritatem requiri in his, qui ad Euchariſtiam accedunt. CHRYSOSTOMVS nihil ſæpius repetit, quàm puros, & purgatos eſſe debere, qui ad Euchariſtiam accedunt, idque multis & argumentis, & exemplis probat, homil. 30. in Geneſim, homil. 83. in Matthæum, homil. 45. in Ioannem, homil. 24. in priorem ad Corinthios, homil. 3. in epiſtolã ad Epheſios, in quo vltimo loco fuſiſſimè

vndique

vndique deſumptis argumentis probat puriſſimam animam eſſe debere, quæ ad Sacramentum hoc accedat: *Cum tali*, inquit, *puritate accede ſemper, ſine hac ne præſumas vnquam. Regem vtiq; non audeas oſculari, ſi quidem os tuum olet grauiter, & Regem cælorum impudens oſcularis anima tua vitiis olente, &c.* AVGVSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate*.

Denique vide Leonem ſerm. 2. de Reſurrectione, Cyrillum lib. 4. in Ioannem, cap. 17. Iſichium lib. 7. in Leuiticum, cap. 16. Gregorium lib. 2. cap. 1. in lib. 1. Regum, & Bernardum in ſermone de cœna Domini.

POSTREMO accedant etiam rationes. PRIMA ratio. Sacramentum Euchariſtiæ diuerſum eſt à Sacramento Baptiſmi, & à Sacramentis ceteris; ergo finem proximum, ſiue effectum proprium habere debet diuerſum a fine, & effectu aliorum Sacramentorum. Sed alia Sacramenta habent pro fine, ſeu effectu remiſſionem peccatorũ; igitur Euchariſtia alium finem, ſeu effectum proprium habere debet, quàm remiſſionem peccatorum.

Et quidem apud Lutheranos illos, qui tria Sacramẽta admittunt, Baptiſmum, Euchariſtiam, & Abſolutionem, argumentum noſtrum euidenter concludit. Nam Baptiſmus habet pro fine proximo remiſſionem originalis peccati, & aliorum, quæ cum illo adiuncta inueniuntur, vnde regeneratio propriè vocatur, & ablutio. Abſolutio habet pro fine proximo remiſſionem peccatorum cõmiſſorum poſt Baptiſmum: quare Euchariſtia, ſi Sacramentum eſt, & ab illis duobus diuerſum, alium finem debet habere, quàm remiſſionem peccatorum. Apud Caluiniſtas autem, & alios Lutheranos, qui non agnoſcũt niſi duo Sacramenta, idem argumentum paulò aliter fieri poteſt. Nam ipſi loco Sacramenti Abſolutionis Baptiſmum ſubſtituunt; dicunt enim Baptiſmum ſufficere ad peccata delenda vſque ad finem vitæ: per memoriam enim Baptiſmi ſemel accepti, omnia peccata deleri putant. Quod ſi ita eſt, quorſum opus fuit Sacramentum Euchariſtiæ inſtituere ad peccata delenda?

SECVNDA ratio ſumitur ex conſuetudine Eccleſiæ antiquiſſima, Euchariſtiam dandi Neophytis immediatè poſt Baptiſmum, vt patet tum ex Ambroſio, in libro de iis, qui initiãtur myſteriis, & ex catecheſibus myſtagogicis Cyrilli Hieroſoly-

roſolymitani; tum ex ipſo vſu Eccleſiæ, qui adhuc viget. Si eñ per Baptiſmum homines ita abluuntur ab omnibus peccatis, vt ſancti, & immaculati dici poſſint, iuxta illud Apoſtoli 1. Corinth. 6. *Abluti eſtis, iuſtificati eſtis, ſanctificati eſtis*, certè Euchariſtia immediatè ſuperueniens poſt Baptiſmum, non inuenit peccata, quæ tollat: nõ igitur eſt effectus eius primarius remittere peccata.

TERTIA ratio. Semper in Eccleſia conſuetudo fuit arcendi à Communione Catechumenos, energumenos, & pœnitentes, id eſt, eos, qui pœnitentiam agunt, ſed nondum abſoluti, & reconciliati ſunt. Id patet; tum ex Chryſoſtomo, hom. 60. & 61. ad populum; tum ex vſu Eccleſiæ; tum ex antiquis Conciliis, vt Ancyrano can. 4. 5. 6. & 7. Nicæno I. can. 11. & 12. Elibertino in ſingulis ferè canonibus, & aliis multis: pleni eñ ſunt tomi Conciliorum, eiuſmodi decretis. At ſi Euchariſtia nihil eſt aliud niſi pharmacum ægrotorum, & ſolatium peccatorum (vt Caluinus dicit) & ſi eius effectus primarius eſt (vt Lutherus, & Kemnitius volunt) remittere peccata; quare Catechumeni, & pœnitentes iſto pharmaco fraudantur? quare non datur eis dum ægrotant, ſed ſolùm, quando per Baptiſmum, vel reconciliationem ſanati ſunt?

Nec reſpondere poſſunt, Catechumenos, & pœnitentes non eſſe idoneos ad Communionem, quòd careant fide, vel propoſito mutandæ vitæ, vel etiam pœnitentia, quæ ſola aduerſarij requirunt. Nam multi Catechumeni, & multi pœnitentes iſta omnia habent: & non admittuntur ad Communionem, niſi prius per Baptiſmum Catechumeni, & pœnitentes per Abſolutionem à peccatis ſoluantur. Effectus igitur Euchariſtiæ non eſt tollere peccata mortalia, & vera præparatio ad Euchariſtiam, eſt, à peccatis planè abſolutum & purgatum eſſe.

QVARTA ratio ſumitur ex doctrina, & conſuetudine aduerſariorum. Nam omnes fatentur ante Communionem requiri fidem; & aliqui eorum requirunt etiam pœnitentiam, & aliqui quoq; Abſolutionem, vt ſuprà oſtendimus. At fides etiam ſola iuſtificat, apud Lutheranos; & multò magis pœnitentia cum fide; & maximè omnium, Abſolutio cum fide & pœnitentia, quia tunc annunciatur remiſſio peccatorum ex verbo Dei, & fide apprehenditur. Quid igitur faciet Euchariſtia? certè peccata inuenit ſublata, & purgata.

Ad hoc argumentum reſpondere conatur Kemnitius, ſed quò magis ſe expedire nititur, eò ſe magis impedit, & inuoluit. Tres ſolutiones adhibet. PRIMA eſt in Examine, cap.2. pag.361. vbi dicit, remiſſionem peccatorum non eſſe in anima, ſicut colorem in ſubiecto, ita vt hæreat immobiliter, & ideò opus eſſe perpetuo, & quotidiano exercitio fidei; immò nullum eſſe momentum, quo non oporteat per fidem apprehendere Chriſtum, & remiſſionem peccatorum, ſi eam retinere volumus. Quare licet per fidem & pœnitentiam acquiratur remiſſio peccatorum, tamen per fidem in vſu Sacramẽti acquiri etiam remiſſionem peccatorum.

Hæc ſolutio ineptiſſima eſt. Nam vel vult Kemnitius remiſſionem peccatorum, non durare niſi quamdiu actus fidei durat: vel vult aliquãtulum quidem permanere, & hærere, ſed non diu. Si dicat primum, vt reuera indicant eius verba, nihil vnquam dictum fuit abſurdius. Nam tunc ſequeretur, eos, qui deſinunt actu credere, ſine vlla ſua culpa iterum recidere in omnia ſua peccata; & qui dormiunt, ſemper eſſe peccatores; & qui moriuntur ſine vſu rationis, quod pleriſque contingit, non poſſe vllo modo ſaluari. Deinde eſto ita ſit, quid opus eſt Euchariſtia? nónne facilius actu fidei repetito retinebitur remiſſio peccatorum? Si verò dicat hærere aliquandiu, ſed non longo tempore remiſſionem peccatorum, tunc argumentum noſtrum manet in ſuo robore. Nam poterit contingere, vt poſt actum fidei, & acceptam per eum iuſtificationem, cõtinuò ſumatur Euchariſtia, permanente adhuc remiſſione peccatorum accepta; non igitur tunc Euchariſtia peccata remittet.

SECVNDA ſolutio habetur ibidem; dicit enim Kemnitius in tentationibus ſæpe angi mentem, ac dubitare, an ſibi peccata remittantur: & quia promiſſio verbi Dei loquitur in genere, non in particulari iſti, aut illi, ideò additur Sacramẽtum Euchariſtiæ, quæ in particulari applicat promiſſionem, & eo modo fidem iuſtificantem excitat.

Hæc ſolutio peior eſt, quàm ſuperior. Nam INPRIMIS ſi quid valeret, ſolùm probaret Euchariſtiam remittere peccata iis, qui ex ſola promiſſione verbi Dei non potuerunt fidem concipere: aliis autem qui fidem ex promiſſione verbi Dei concipiunt, nihil prodeſſe. DEINDE, ſi Euchariſtia non requiritur, niſi ad applicandam in particulari promiſſionem,

planè ſuperuacanea eſt. Nam applicatio illa fit ante Communionem per Abſolutionem, quam Kemnitius dicit laudabiliter ſeruari in ſua Eccleſia: & præterea poteſt fieri facilius per memoriam Baptiſmi. DENIQVE, aut fidem habent homines ante Communionem, vel non habent. Si habent; ergo ſunt iuſtificati à peccatis omnibus: ſi non habent, ergo indignè accedunt, quia ſine præparatione neceſſaria accedunt. Quare quidquid dicatur, Euchariſtia aut peccata non inuenit, quæ remittat, aut ſi inuenit, ea non tollit, ſed auget, cùm indignè ſumatur.

TERTIA ſolutio habetur in Examine, cap.7. pag.499. dicit enim Euchariſtiam dari in teſtificationem, & obſignationem remiſſionis peccatorum, vt certiores efficiamur gratiæ iam acceptæ.

Sed hæc ſolutio eſt teſtificatio victoriæ Catholicorum. Nam ſi Euchariſtia ſolùm obſignat remiſſionem peccatorum iam acceptam; ergo non illam exhibet, ſed præſupponit; ergo non licet cum peccati conſcientia ad Sacramentum accedere.

CAPVT XIX.

Soluuntur obiectiones aduerſariorum.

NVNC argumenta aduerſariorum diſſoluēda ſunt. AC PRIMVM Lutherus illo argumento vtitur, quod Chriſtus dixerit: *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores:* & quod dum hìc in terris viueret, ſeſe tangendum omnibus exhibuerit, etiam peccatoribus.

RESPONDEO; Chriſtus cùm primùm ad ſe vocat, peccatores vocat: nulli enim ſine ipſo iuſti eſſe poſſunt. At quos ad ſe vocauit, & per fidem, & pœnitentiam, ac Baptiſmum iuſtificauit, & regenerauit, ac filios ſuos, ſeu potius membra ſua fecit, tum demùm illos cibo corporis ſui alit. Itaque cùm Dominus dicit ſe peccatores vocare, loquitur de prima vocatione ad fidem, & pœnitentiam; non de inuitatione ad Euchariſtiam. Quod autem idem Dominus ſe tangi paſſus fuerit à peccatoribus, dum hìc viueret, id faciebat, quia verſabatur cum hominibus more humano, loquendo, audiendo, tractando, & ea conuerſatio vtilis peccatoribus eſſe poterat. At in Euchariſtia Dominus non ita exiſtit vt videatur, loquatur,

tur, & doceat more humano, ſed exiſtit per modum cibi, & cibi vtilis ſolùm mentibus benè diſpoſitis: quare peccatoribus nullum commodum adferret. Adde, quòd ſi argumentũ hoc aliquid concluderet, efficeret etiã dandam eſſe Euchariſtiam ethnicis, & hæreticis, & pueris; nam Dominus etiam cum talibus verſabatur, & ab eis tangi ſe permittebat.

Aliud argumentum proponit Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 41. & 42. Si ab omni peccato purgatum eſſe oportet, qui acceſſurus eſt ad communionem Euchariſtiæ, quotquot in terris vnquam fuerũt, aut ſunt homines, ab hoc Sacramento arcebuntur. RESPONDEO; Non ſequitur.

Probat ille hoc modo; Nam ſi hoc agitur, vt noſtram à nobis dignitatem petamus, actum de nobis eſt. RESPONDEO; Non hoc agitur, vt à nobis dignitas noſtra petatur, ſed à gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum: ipſe enim reliquit in Eccleſia poteſtatem reconciliandi peccatores per veram pœnitentiam.

SED contrà obiicit Caluinus; Etiamſi quis contritione, confeſſione, & ſatisfactione peccata ſua expiare conetur, tamen nunquam certus erit, ſe eſſe ſine peccato; ergo ſi non niſi puri, & purgati accedere poſſunt, nemo audere debet accedere.

RESPONDEO; Non requirit Deus, vt qui accedit ad Sacramentum, certus ſit ſe non habere peccata, ſed ſolùm vt faciat, quod Apoſtolus iubet 1. Corinth. 11. nimirum, vt probet ſeipſum, & faciat, quod in ſe eſt, vt peccatum purgetur. Illi enim dignè accedunt, qui moraliter faciunt, quod in ſe eſt; nõ quidem dignitate æqualitatis, vel etiam meriti, quaſi mereãtur tantum donum, vt Kemnitius mentitur nos dicere; cùm potius fateamur in ipſo acceſſu ad Communionem, noſtram indignitatem, dicentes cum pio illo Centurione: *Domine non ſum dignus, &c.* ſed dignitate illa, quam Deus à noſtra imbecillitate exigit, quæ potius eſt non indignitas, quàm dignitas. Illi autem indignè accedunt, non qui habent peccata, ſed qui habent affectum vel conſcientiam peccati nondum expiati. Quare B. Thomas 3. part. quæſt. 79. art. 3. docet eum, qui fortè habet peccatum mortale, ſed non habet affectum, neq; conſcientiam, quia poſt diligens examen non ei occurrit, & ſi occurreret, ſine dubio daret operam, vt per Sacramẽtum expiaretur: & dolorem habet omnium peccatorum ſuorum, licet

non

non ſit is dolor perfecta cõtritio; eum, inquam, dicit S. Thomas non indignè, nec inutiliter accedere, immò planè vtiliter. Quia etſi hoc Sacramentum non ſit inſtitutum ad peccata mortalia remittenda, tamen gratiam confert gratum facientem, & cõſequenter delet etiam peccata mortalia, ſi quæ inueniat in eo, qui nõ indignè accedit: gratia enim cum peccato ſimul manere nullo modo poteſt.

TERTIVM argumentum Kemnitij eſt in Examine 2. cap. Filius Dei Euchariſtiam vocat Teſtamentum nouum, Lucæ 22. Sed in nouo Teſtamento includitur pactum de remiſſione peccatorum, vt patet ex Hieremia, cap. 31. Et confirmatur argumentum, quia in ipſa inſtitutione Sacramenti fit aperta mentio remiſſionis peccatorum, dum dicitur: *Hic eſt ſanguis, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.*

RESPONDEO; Teſtamentum nouum accipitur variis modis. PRIMO pro voluntate teſtatoris, & hoc modo Euchariſtia non dicitur Teſtamentum. SECVNDO pro hæreditate, ſeu bonis à teſtatore legatis, & hoc etiam modo Euchariſtia non eſt Teſtamentum. TERTIO pro inſtrumento publico, quod ſimul ſit, & ſignum voluntatis teſtatoris, & cauſſa inſtrumentalis applicandæ hæreditatis: & hoc modo fatemur Sacramenta, & maximè Euchariſtiam dici poſſe Teſtamentum nouum. Et quidem ſi Euchariſtia dicatur Teſtamentum nouum, quia eſt ſignum voluntatis teſtatoris, nulla eſt difficultas. Nam Euchariſtia, quia eſt ſignum, & repræſentatio mortis Chriſti, eſt etiam ſignum voluntatis teſtatoris, & omnium bonorum nobis promiſſorum, atque adeò etiam remiſſionis peccatorum. Neque vllus noſtrûm negat in Euchariſtia contineri remiſſionem peccatorum, quatenus per eam repræſentatur effuſio ſanguinis Domini, per quam omnia peccata remittuntur. Et hinc ſoluitur confirmatio argumenti Kemnitiani. Nam illa verba, quæ dicuntur in inſtitutione: *Qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum*, non ſignificant, bibi ſanguinem in remiſſionem peccatorum, ſed effuſum fuiſſe in remiſſionem peccatorum, & hoc per Euchariſtiam repræſentari. Si autem dicatur Euchariſtia Teſtamentum, vt cauſſa inſtrumentalis applicandę hæreditatis, reſpõdemus eſſe quidem Euchariſtiam etiam hoc modo Teſtamentum, ſed applicari per eam hæreditatem alio

modo,

modo, quàm per alia Sacramenta, & ideò applicari per Chriſti merita, & gratiam Dei, quæ eſt hæreditas, non propriè ad peccata remittenda, ſed ad animam nutriendam, & præſeruandam à peccatis. Id quod patet ex ipſa ratione Sacramentorum. Nam in Baptiſmo applicantur Chriſti merita per modum lauacri, ad abluendas maculas; in Sacramento Pœnitentiæ applicantur per modum emplaſtri, vel pharmaci ad curanda vulnera: in Euchariſtia autem applicantur per modum cibi, & potus ad reficiendum, & nutriendum, & præſeruandum à morbis.

Poſſet etiam dici, Euchariſtiam applicare hæreditatem etiam quantum ad remiſſionem peccatorum, ſed tùm ſolùm, cùm ea eſt neceſſaria, nimirum, cùm ij qui non indignè accedunt, habent aliqua peccata mortalia, quorum tamen conſcientiam non habent.

Qvartvm argumentum eiuſdem Kemnitij ibidem; In omnibus Liturgiis habētur preces, quibus oratur Deus, vt faciat Sacramentum nobis eſſe in remiſſionem peccatorum.

Respondeo; Multis de cauſſis oratur, vt Sacramenti perceptio ſit in remiſſionem peccatorum. Primo, quia prodeſt ad delenda peccata mortalia, quorum non habemus conſcientiam, vt ſuprà diximus. Secvndo, quia prodeſt ad tollendam pœnam, quæ remanet luenda etiam poſt culpam dimiſſam: vnde etiam pro peccatis defunctorum oramus in Miſſa. Tertio, quia prodeſt ad delenda peccata venialia, & quotidiana, quæ charitatem, & vitam animæ non extinguunt.

Sed contra hoc eſt argumentum Qvintvm eiuſdē Kemnitij in Examine tum 2. cap. tum etiam 7. Si Euchariſtia delet peccata venialia, cur non etiā mortalia delere poteſt? num eſt tam exigua virtus ſanguinis Domini in hoc Sacramento, vt delere non poſſit peccata, niſi venialia? Deinde ſi poteſt homo accedere cum peccato veniali ad Sacramentum, cur non etiam cum mortali?

Respondeo; Non negamus tantam eſſe virtutem ſanctiſſimæ Euchariſtiæ, vt peccata mortalia delere poſſit: nam cùm gratiā conferat, eo ipſo peccata delere poteſt, quæcunq; inuenerit, quæ cum gratia pugnent, & aliquando etiam id facit. Sed dicimus, ex propria ratione Sacramenti, non ordinari ad peccàta mortalia tollenda, ſed ad vitam ſpiritualem conſer-

conſeruandam;quia cibus eſt,non lauacrum,vel emplaſtrum: & ex eadem ratione cõuenit ei peccata venialia tollere. Nam peccata venialia debilitant quodammodò ſpiritum, & languorem quendam animi, ac laſſitudinem inducunt: cibus autem id proprium habet, vt vires reficiat, & lætitiam, atque alacritatem adferat. Quare beatus Ambroſius lib. 5. de Sacramentis, cap.4. dicit, Sacramentum hoc dici panem quotidianum, quia medicina eſt contra peccata quotidiana. Ex eadem ratione intelligimus, cur liceat accedere cum peccatis venialibus, & non cum mortalibus, quia nimirum homines debiles comedere ſolent, mortui non ſolent; & peccata mortalia occidunt animam, venialia non occidunt, licet, vt dixi, aliquo modo debilitent. Quare B. AVGVSTINVS tract. 26. in Ioan. *Innocentiam*, inquit, *ad altare portate, peccata etſi ſunt quotidiana, vel non ſint mortifera.*

DICET aliquis, Si mortuis cibus non prodeſt, vt ratio euidenter docet; non igitur Euchariſtia, quæ cibus quidam eſt, proderit iis, qui ſunt in peccato mortali, licet conſcientiam eius non habeant. Non eñ magis prodeſt cibus iis, qui mortui eſſe neſciuntur, ſi verè mortui ſint, quàm iis, qui & ſunt, & ſciuntur eſſe mortui.

RESPONDEO; Euchariſtia eiuſmodi cibus eſt, vt non ſolùm nutriat viuentes, ſed etiam vim habeat mortuos excitandi, vt ex eo patet, quòd gratiam gratum facientem confert, vt ſæpe diximus. Nec tamen ideò ad eam accedere debent, qui habent conſcientiam peccati mortalis, quia tales indignè accedunt, & accedendo peccant, & proinde nõ prodeſt, ſed etiam nocet: indignè autem accedunt, quia contra ordinem à Deo præſcriptum accedunt. Deus enim inſtituit hoc Sacramentum per modum cibi, vt non niſi à viuentibus, & amicis, & filiis ſumeretur: & pro remiſſione peccatorum mortalium alia remedia inſtituit.

CAPVT

CAPVT XX.

Propoſitur quæſtio, & ſentẽtia aduerſariorum de Communione ſub vna, vel vtraq; ſpecie.

EXPLICATIS iis, quæ ad naturam, & cauſſas Sacramenti huius pertinebant: ſequitur nunc, vt de vſu diſputemus. Vſus autem primarius eſt ipſa cõmunicatio, ſeu participatio Euchariſtiæ: de qua vna eſt controuerſia principalis; Vtrum videlicet neceſſariò participanda ſit Euchariſtia ſub vtraque ſpecie, an ſatis ſit ſub altera. Eſt autem hæc quæſtio diligenter explicanda, quia hæretici nihil ſæpius, nec aliquid magis inuidioſum obiiciunt, cùm apud ſuos Romanam Eccleſiam accuſant, quàm quod contra expreſſum Dei mandatum priuauerit populum vſu calicis.

Erunt partes ſex huius controuerſiæ. In PRIMA referemus hæreticorum ſententias, & qui de hoc argumento fusè ſcripſerint. In SECVNDA tractabimus, vtrum totus Chriſtus ſit in quauis duarũ ſpecierum: nam hæc eſt prima radix, cur neceſſaria videri poſſit vtraq; ſpecies. In TERTIA tractabimus, an tota ratio Sacramenti in vna ſpecie reperiatur. In QVARTA, an omnis fructus, qui ex vtraq; ſpecie habetur, haberi poſſit etiam ex altera tantùm. In QVINTA tractabimus, vtrum diuino præcepto aliquo præcipiatur ſumptio vtriuſq; ſpeciei. In SEXTA tractabimus, vtrum Eccleſia iuſtis de cauſſis prohibuerit laicis vſum calicis.

Quantum ad PRIMVM. Controuerſia de Communione ſub vtraque ſpecie, exorta eſt Pragæ in Bohemia circa annum Domini M. CD. XII. auctoribus duobus Germanis, Petro Dreſdenſi, & Iacobello Miſnenſi. Nam vt ſcribit Æneas Syluius in hiſtoria Bohemorum, cap. 35. Petrus ille Dreſdenſis cùm incidiſſet in illa verba Domini: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, Ioan. 6. miratus eſt cur contra tam apertum præceptum Domini, laici omnes fraudarentur vſu calicis. Itaque monuit Iacobellum, qui tum Pragæ concionator erat, atque illum impulit, vt pro concione populum inſtrueret, non poſſe eos ſaluari, niſi de calice Domini biberent. Placuit vehementer hic articulus omnibus hæreticis, vt Æneas

teſtatur, quòd ſe inueniſſe tandem aliquãdo viderent expreſſum locum Euangelij contra vſum, & doctrinam Romanæ Eccleſiæ.

Succeſſerunt deinde hoc noſtro ſeculo hæretici Lutherani, qui licet non exiſtiment Ioan. 6. tractari de Sacramento Euchariſtiæ, & ideò nec magnifaciant fundamentum Huſſitarum pro Communione vtriuſque ſpeciei; tamen in ſententia cum illis ferè conueniunt, & aliunde argumenta nõ pauca coaceruant.

AC PRIMVM Lutherus varia ſcripſit de hoc articulo, vt patet ex Septicipite Ioannis Cochlæi, cap. 23. & ex tabula Gaſparis Querhameri, vbi notantur 36. contradictiones de hoc vno articulo; ſed tres ſunt præcipuæ eius mutationes, ex quibus apparet quomodo ſemper in peius proficeret. Nam initio ſuæ apoſtaſiæ ſcripſit declarationem quandam in ſermonem de Euchariſtia à ſe habitum; vbi ſic loquitur: *Non dixi,* inquit, *neque conſului, nec eſt intentio mea, vt vnus, aut aliquot Epiſcopi propria auctoritate incipiant alicui vtramque ſpeciem porrigere, niſi ita inſtitueretur, ac præciperetur in aliquo generali Concilio.* DEINDE paulò pòſt in Aſſert. artic. 16. ita mutat illam ſententiam: *Conſultum mihi videtur nunc, vt non modò per Concilium, ſed per quamq; diœceſim quilibet Epiſcopus etiam inuito Papa, Chriſtum ſequutus in Euãgelio, rurſum vtramque ſpeciem laicis daret.* Sed POSTREMO in formula Miſſæ ita ſcripſit: *Si quod Conciliũ ſtatueret, aut permitteret vtramq; ſpeciem, nos nequaquam vtraq; vti vellemus, ſed in deſpectum Concilij, eiusq; ſtatuti aut vna, aut neutra, & minime vtraq; vti vellemus, maledicturi vniuerſos, qui ex poteſtate, aut ſtatuto Concilij vtraq; vterentur.*

Similem progreſſum facit, quod attinet ad ipſos communicantes laicos. Nam in ſermone citato de Euchariſtia apertè dicit, non eſſe neceſſe dari vtramque ſpeciem laicis. Poſtea tamen in libro de captiuit. Babylon. cap. 1. fusè probat, iure diuino compelli ſacerdotes, vt dent laicis vtramque ſpeciem, ſi ipſi eam velint; tamen addit liberum eſſe laicis vnam, vel vtramque, vel etiam neutram ſumere. Sed in Aſſert. artic. 16. dicit eos, qui non poſſunt impetrare vtramque ſpeciem, ſi omittant ſaltem eam deſiderare, impios eſſe, & Chriſtum ab eis negari: & in libro de Saxonica viſitatione, damnat planè Communionem ſub vna ſpecie.

Ioannes

Ioannes Brentius in Apologia pro Confeſſione VVirtembergenſi in 2. par. ſecundæ pericopes, prolixè diſputat pro vſu neceſſario vtriuſq; ſpeciei; & idem facit Philippus in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ: ſed fuſiſſimè omnium, quos viderim, Martinus Kemnitius in 2. parte Concilij Tridentini, ſeſſ. 21. & Hermannus Hamelmannus in libro de Communione ſub vtraque ſpecie: & ex Sacramentariis Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 47. 48. 49. & 50. & in Antidoto articulorum Pariſienſium, artic. 7.

Ex Catholicis multi copioſè, & doctè ſcripſerunt: & in iis Ruardus Tapper in explicatione articuli 15. Louanienſium, Albertus Pighius in controuerſiis Ratiſponenſibus controuerſia 7. Ioannes Eckius in homiliis de Sacramentis. Cardinalis Hoſius in Dialogo de Communione ſub vtraq; ſpecie. Ioannes Roffenſis in refutatione artic. 16. Lutheri. Æneas Syluius in epiſt. 130. Thomas Caietanus in 3. partē S. Thomę, quæſt. 80. Dominicus à Soto in 4. ſentent. diſtinct. 12. quæſt. vnica, artic. 12. Cenſura Colonienſium contra errores Monhemij, articulo 27. cui adiungi debet, qui eam cenſuram contra Kemnitium eloquentiſſimè propugnauit. Dieghus Payua in lib. 7. qui eſt de Cœna Domini. Ioannes à Louanio in libro de Communione ſub vtraque ſpecie, vbi præcipuè refellit librum cuiuſdam Conſultoris, qui ſine nomine auctoris librum edidit de hac re, ſed poſtea cognitum eſt, auctorem illum fuiſſe Georgium Caſſandrum. Iodocus Tiletanus in Apologia pro Concilio Tridentino. Scripſerunt etiam nuper Claudius Sanctes in vltima repetitione de Euchariſtia: & VVilelmus Alanus lib. 1. de Euchariſtia, cap. 39. & ſequentibus, vſque ad finem libri.

CAPVT XXI.

Totum eſſe Chriſtum ſub vtraque ſpecie.

VT igitur ad PRIMAM quæſtionem veniamus, Sacramentarij apertè rident concomitantiam corporis Domini cum ſanguine in calice, & concomitantiam ſanguinis cum corpore in pane, ſeu panis ſpecie. Vide Caluinum lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 18. 35. & 47. vbi oppugnat iſtam concomitantiam: & Petrum Martyrem in libro de Cœna Domini contra Gardinerum in defen-

ſione obiecti 36. Neque mirum eſt, ſi Sacramentarij concomitantiam non admittant, cùm corpus, & ſanguinem tantùm in ſigno, non autem reipſa in Sacramento Euchariſtiæ eſſe velint: ſignum enim corporis ſine vlla Chriſti iniuria, vel læſione ſolum corpus ſignificat, & ſignum ſanguinis ſolum ſanguinem.

Lutherus variè admodum de hac re loquitur. Nam in Aſſertione art. 16. fatetur apertè totũ Chriſtum accipi ſub qualibet ſpecie: in informatione autem ad quendam amicum de Communione ſub vtraque, ridet concomitantiam. In libro ad VValdenſes de Euchariſtia, diſſimulat quæſtionem tanquam minus neceſſariam; dicit enim quoſdam ſe torquere inanibus quęſtionibus, quomodo anima Chriſti, & diuinitas ſit in Sacramento.

Lutherani autem tripliciter ſunt diuiſi. Quidam cum Sacramentariis audacter concomitantiam negant, cùm tamen verum corpus, & ſanguinem in Euchariſtia adeſſe cõtendant. In iis eſt Tilmannus Heſhuſius in libro de ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 4. & 18. numerat enim inter errores, quòd totum Chriſtum ſub vtraq; ſpecie contineri dicamus. Hermannus quoque Hamelmannus in lib. de Communione ſub vtraque ſpecie, dicit concomitantiam eſſe Diabolicum inuentum. Illyricus in libro contra Sacramentarios, parte 2. argumento 25. & parte tertia, in ſolutione tertiæ obiectionis, apertè negat totum Chriſtum eſſe ſub qualibet ſpecie.

Alij contrà, cum Catholicis fatentur totũ planè Chriſtum ſumi ſub qualibet ſpecie, vt Ioannes Brentius in Confeſſione VVirtembergenſi art. de Euchariſtia, & Kemnitius in finè diſputationis de vtraq; ſpecie; & idem coguntur dicere omnes, qui defendunt Vbiquitatem. Si enim Chriſtus totus vbique eſt, certè totus in pane, & totus in calice erit.

Alij deniq; prudentiores quęſtionem iſtam diſſimulant, vt ſæpius Lutherus fecit, & in iis eſt Philippus Melanchthon in Apolog. artic. 10. Confeſſionis Auguſtanæ. Nam cùm Catholici petiiſſent explicari, an totum Chriſtum ſub qualibet ſpecie Cõfeſſio Auguſtana ponat: Philippus nihil ad hoc expreſsè, & in forma reſpondere voluit; ſed in fine tantùm illius Apologiæ dixit, ſe loqui de corpore viuo.

Ceterùm veritas eſt, eaq; neceſſariò credenda, totum planè Chri-

Chriſtum in ſpecie panis, & totum in ſpecie vini contineri: ita enim expreſsè definiunt tria generalia Concilia, Conſtantienſe ſeſſ.13. Florentinum in inſtruct. Armenorum, & Tridentinum ſeſſ.13.cap.3. & ſeſſ.21. cap.3. Ac non eſſe iſtam veritatem inuentum Scholaſticorum, vt hæretici mentiuntur, probatur PRIMO ex verbo Dei. SECVNDO ex conſenſu Patrum.

Sed antequam fundamenta ſolida proferamus, breuiter refellenda eſt opinio quorundam. Sunt enim qui exiſtimant, ex illis verbis Cœnæ Domini: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur*, colligi, ſub ſpecie panis eſſe integrum Chriſtum. Dicunt enim voce corporis, eo loco ſignificari corpus viuum, & proinde corpus cum anima, & ſanguine. Significari autem corpus viuum probant, quia Dominus loquitur de corpore, quod habebat, cùm illa diceret: tunc autem viuum corpus habebat, non mortuum. Et præterea, quia loquitur de corpore, quod tradendum erat, nimirum ad mortem; ergo de corpore morituro, & proinde tunc viuo loquebatur.

SED hæc ſententia repugnat Concilio Tridentino, ſeſſ. 13.cap.3. vbi Concilium docet, vi verborum non eſſe in ſpecie panis, niſi corpus; animam autem, & diuinitatem, & ſanguinem, per concomitantiam. At ſi in verbis Domini, vox (corpus) ſignificaret corpus viuum; vi verborum eſſet ibi corpus cum anima, & ſanguine. DEINDE repugnat myſterio Euchariſtiæ. Euchariſtia enim eſt repræſentatio mortis Domini, & proinde ſub ſpecie panis repræſentatur corpus à ſanguine ſeparatum, & ſub ſpecie vini ſanguis ſeparatus à corpore: ergo quod eſt ſub ſpecie panis, vi Sacramentalium verborum, non eſt niſi corpus.

NEQVE argumenta illa concludunt. Nam etiamſi Dominus viuus eſſet, cùm dicebat: *Hoc eſt corpus meum*, & proinde loqueretur de corpore, quod tunc viuum erat, tamen per vocem (*corpus*) non ſignificabat niſi corpus, id eſt, illam partem naturæ humanæ, quæ cum anima componit hominem; illa eñ pars corpus Domini erat, & quando viuebat, & quando mortua erat.

Hac ergo opinione dimiſſa, ſolida fundamenta ex verbo Dei ſunt tria. PRIMVM eſt apud Ioannem in epiſt.1. cap. 4. *Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus.*

tichriſtus. Nam etſi loquebatur Ioannes contra hæreſim Ebionis, qui ſoluebat Ieſum, quia negabat eſſe Deum, & hominem: tamen ſentētia generalis eſt, & omnes illos damnat, qui quoquomodo ſoluūt hypoſtaticam vnionē Dei, & hominis, vel naturalem animæ, & carnis. Quare S. Patres ex hoc teſtimonio varios hæreticos confutare ſolent, vt patet ex Irenæo lib. 3. cap. 18. Auguſtino tract. 6. in epiſt. Ioannis, & Leone epiſtol. 10. Qui autem concomitantiam negant, apertiſſimè ſoluunt Ieſum, cùm ponant alicubi corpus ſine anima, & ſanguine, & deitate.

Alterum fundamentum Ioan. 6. habetur. Nam illud caput ad Sacramentum Euchariſtiæ pertinere, probatum eſt in 1. libro de Euchariſtia. Dominus igitur Ioan. 6. *Qui manducat me*, inquit, *viuet propter me*. At non manducatur Dominus, niſi in ſpecie panis; ergo in ſpecie panis, non eſt ſolum corpus, ſed totus Chriſtus; neq; enim de ſolo corpore diceret: *Qui mā-ducat me*. Ibidem: *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi*. Et infrà: *Hic eſt panis, qui de cælo deſcendit*.

Tertium fundamentum pendet ex tribus principiis fidei, quæ euidenter habentur in verbo Dei. Primum eſt, corpus Domini verè, & realiter eſſe in Euchariſtia, propter illud teſtimonium Matth. 26. *Hoc eſt corpus meum*. De quo principio conuenimus cum Lutheranis.

Secundum eſt, Chriſtum poſt reſurrectionem viuere, nec vllo modo amplius moriturum, iuxta illud Roman. 6. *Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur*. Ex hoc ſecundo principio manifeſtè colligitur, in ſpecie panis non eſſe corpus Chriſti ſine anima, & ſanguine. Nam ſi exanimum, & exangue eſſet, mortuum eſſet: at Chriſtus iam non moritur. Neque multum refert, vtrum poſſit Deus de potentia abſoluta efficere, vt ſolum corpus Chriſti ſine anima in ſpecie panis exiſtat, & proinde ſimul in cælo ſit viuus, in terra ſit mortuus: nam non diſputamus, quid Deus abſolutè poſſet facere ſi vellet, ſed quid ſit facturus, & quid reipſa faciat. Ille autem non facit, nec eſt facturus in æternum, vt Chriſti corpus alicubi reperiatur mortuum: id quod ſcimus, quia reuelauit Spiritus eius per manum Pauli loco notato.

Tertium principium eſt, Chriſtum eſſe vnam perſonam diuinam in duabus naturis ſubſiſtentem, iuxta illud Ioan. 1.

Verbum

Verbum caro factum eſt. Ex hoc autem principio manifeſtè colligitur,corpus Chriſti, vbicunque ſit, non habere aliam, quàm diuinam ſubſiſtētiam Chriſti: & quia ſubſiſtentia idem eſt re cum diuina eſſentia, nec vllo modo ab ea ſeparari poteſt,inde efficitur,vt vbi eſt corpus Chriſti, ibi ſit etiam diuinitas Chriſti. Habemus igitur ex principiis fidei, & ex verbo Dei manifeſtè probari,in ſpecie panis cum corpore Chriſti eſſe etiam animam, & ſanguinem, & diuinitatem, & ſimiliter in calice.

Accedat nunc Patrum conſenſus. Sanctus ANDREAS (vt in vita eius ſcribunt preſbyteri Achaiæ, quam authenticam eſſe in 2.libro probauimus) apertè dicit, in altari agnum immaculatum offerri, & immolari, & à populo manducari,& tamen viuum, & integrum permanere. ORIGENES in diuerſa loca Euangelij, homilia 6. meminit eius ritus, quo dicimus communicaturi: *Domine,non ſum dignus.* CYPRIANVS lib.4.epiſtol.6. dicit eos,qui corpus Domini ſumunt, in ipſo Dominum ſuum amplecti. NICAENA Synodus in canone citato in 2.libro, quem canonem omnes etiam hæretici admittunt, dicit in ſacra menſa ſitum eſſe agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Neque reſponderi poteſt ipſum agnum eſſe in altari,ſed partim in pane,partim in vino. Nam qui ita ſentiunt,non ponunt reuera integrum agnum; non enim ponunt animam,ſed corpus tantùm,& ſanguinem: corpus autem,& ſanguis ſine anima non efficiunt agnum Dei, id eſt,Chriſtum.

HILARIVS lib. 8. de Trinitate, ſcribit, & ſæpius repetit, per manducationem Euchariſtiæ, vt ipſe Filius Dei in nobis ſit. CYRILLVS Hieroſolymitanus catecheſi 4. myſtagogica dicit,nos eſſe Chriſtiferos, quando communicauimus,quia Chriſtum ipſum in nobis habemus. 5. myſtagogica dicit ſub ſpecie panis ſummum Regem ſumi,& ideò maxima reuerentia ſumendum, & cauendum ne in terram cadat. AMBROSIVS libro de initiandis myſteriis, cap. 9. dicit Chriſtum in Sacramento illo eſſe,quia ibi corpus eſt Chriſti:colligit enim rectè totum eſſe Chriſtum, vbi pars eſt vna, à qua ceteræ diuelli nequeunt. BASILIVS in Liturgia alloquitur Chriſtum in Euchariſtia latentem: *Qui ſupra,* inquit,*cum Patre ſedes, & hîc inuiſibiliter nobiſcum es.* HIERONYMVS in epiſt.ad Hedibiam,quæſt.2. *Ipſe,*inquit,*cõuiua, et conuiuium,*

ipſe comedens, & qui comeditur. Et in Apologia pro libris in Iouinianum, reprehendens illos, qui poſt actum coniugalem non audebant in Eccleſia ſumere Euchariſtiam, & tamen domi ſumebant: *An,* inquit, *alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 83. in Matthæū: *Ipſum,* inquit, *vides, ipſum tangis, ipſum comedis.* Et homil. 24. in priorem ad Corinth. *Non regium puerum,* inquit, *ſed ipſum vnigenitū Dei Filium accipis, &c.* & lib. 6. de ſacerdotio dicit, in illa hora cōmunem omnium Dñm manibus tractari. AVGVSTINVS lib. 3. de Trinit. cap. 10. dicit, infantes, cùm ſacram hoſtiam vident, neſcire quomodo facta ſit illa ſpecies, tamen rectè credere Dominum in illa ſpecie oculis apparuiſſe mortalium. & tract. 11. in Ioannem de Catechumenis, quia non communicant, dicit eos credere in IESVM, ſed IESVM non ſe credere ipſis. & in Pſal. 33. dicit, Chriſtum ſeipſum portâſſe manibus ſuis, quando dicebat: *Hoc eſt corpus meum.* CYRILLVS Alexandrinus lib. 10. in Ioan. cap. 13. docet, per ſacram Euchariſtiam Chriſtum in nobis manere, & habitare non ſolùm per affectum, ſed etiam reipſa.

DENIQVE communis eſt Chriſtianorum ſenſus, vt in Euchariſtia ſub ſpecie panis ſe accipere credant non aliquod cadauer, ſed ipſum viuum atque integrum Chriſtum. Apud hæreticos autem, qui concomitantiam negant, non ſolùm ſumitur cadauer ipſorum opinione, ſed etiam ipſi eorum miniſtri quoties Cœnam faciunt, toties Chriſtum reipſa occidunt, vel certè occidere ſe credunt: quæ ſanè abſurdiſſima ſunt.

ACCEDIT etiam ratio Scholaſticorum. Nam quandocunq; aliqua ſunt, & manent inter ſe coniuncta, niſi nouum miraculum fiat, non poteſt vnum alicubi eſſe, vbi non ſit etiam alterum, manente illa coniunctione. Sed corpus Domini, anima, ſanguis, & diuinitas inter ſe cōiuncta ſunt, nec poteſt iam ſolui illa coniunctio; ergo vbi eſt corpus, ibi ſunt reliqua, & ſimiliter vbi eſt ſanguis, ibi ſunt reliqua.

DICES; Iſta ratio non videtur ſolida: nam inde probaretur, vbicunque eſt diuinitas, ibi etiam eſſe Chriſti corpus, & ſanguinem; quæ eſt hæreſis Vbiquiſtarum. RESPONDEO; Regula illa debet intelligi ſano modo. Quæ enim adæquatè vniuntur, ita vt vnum non pateat latiùs, quàm alterum, in iis regula eſt ſimpliciter vera. Si verò vnum latiùs pateat, tunc vbicun-

vbicunque eſt minus, ibi eſt etiam maius, non è contrario. Vt cauſſa exempli, quia gemma & annulus, ſol & cœlum, anima & oculus non adæquatè vniuntur; inde eſt, quod vbicunq; eſt gemma, ibi eſt annulus; & vbi eſt ſol, ibi eſt cœlum ſolis; vbi eſt oculus, ibi eſt anima, non contrà. Quoniam igitur diuinitas longè ſuperat humanitatem, vbicunque eſt humanitas Chriſti, ibi eſt cum ea etiam diuinitas; non autem vbicunque eſt diuinitas, ibi eſt humanitas.

ACCEDANT miracula à Deo oſtenſa: nam vt credamus in ſpecie panis eſſe corpus cum ſanguine, non ſemel ex fractione panis, copioſus ſanguis manauit. Exempla exſtant in commentario Surij anni M.D.X. & M.D.LVI. Item apud Vincentium in ſpeculo hiſtoriali lib. 30. cap 24. & apud Alexandrum Alenſem 4. parte quæſt. 53. memb. 1. & in noua editione quæſt. 11. m. 2. art. 4. §. 3.

ADDE, quòd argumenta hæreticorum leuiſſima ſunt. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 18. *Quod obtendunt*, inquit, *per concomitantiam in corpore eſſe ſanguinem, & in ſanguine viciſſim corpus, nimis ſanè friuolum eſt, cùm ſymbola, quibus includuntur, ita diſtincta ſint.*

RESPONDEO; Nimis ſanè friuola conſequentia eſt, Symbola ſunt diſtincta; ergo & res ipſæ ſunt diſiunctę atque ab inuicem ſeparatæ. Solùm enim ſequitur diuerſa eſſe, quæ ſymbolis illis ſignificantur; duobus enim ſignis duo ſignificata reſpondent: non tamen ſequitur res illas ſignificatas à ſe inuicem diſtare, & vnam eſſe ſine alia.

Idem Caluinus §. 35. *Primùm*, inquit, *ſi ſua illa, quam obtendunt, concomitantia ipſis negetur, quid facient? quis ſanus, & ſobrius Chriſti corpus Chriſtum eſſe ſibi perſuadeat?*

RESPONDEO; Si negetur concomitantia, negandæ erunt Scripturæ, & principia fidei certiſſima, & Patrum omnium conſenſus. Neque ſumus tam ſtulti, vt dicamus per concomitantiā fieri, vt corpus Chriſti ſit Chriſtus, ſed vt corpus Chriſti nuſquam ſit abſque anima, & ſanguine ſuo; & ideò vbi corpus Chriſti eſt, ibi totum Chriſtum eſſe.

Idem denique §. 47. *Dominus panem oſtendens corpus ſuum eſſe dicit, calicem dum oſtendit, ſanguinem vocat. humanæ rationis audacia contrà reclamat, panem eſſe ſanguinem, vinum eſſe corpus; ac ſi Dominus nulla cauſſa corpus ſuum à ſanguine, & verbis, & ſignis diſtinxiſſet: & vnquam fando auditum*

eſſet,corpus Chriſti aut ſanguinem, Deum & hominem appellari. Sanè ſi deſignare ſe totum voluiſſet, dicere poterat; Ego ſum,non autem; Hoc eſt corpus meum.

RESPONDEO; Nemo noſtrum dicit, panem eſſe ſanguinem, & vinũ eſſe corpus, ſed ſub ſpecie panis eſſe corpus cum ſuo ſanguine, & ſub ſpecie vini eſſe ſanguinem in ſuo corpore. PORRO Dominus non ſine cauſſa diſtinxit verbis, & ſignis corpus, & ſanguinem, quia ita oportebat paſſionem, & mortem eius repræſentari. Sed non ideò corpus, & ſanguis reipſa ab inuicem diuulſa ſunt, quia verbis, & ſignis diſtincta ſunt: alioqui non poſſet pingi in vna tabella caput alicuius, & in alia pedes, niſi reipſa caput à pedibus diuelleretur. Etſi autem fando non eſt auditum, corpus Domini eſſe Deum, & hominem; quod neque nos dicimus: tamen qui ſub ſpecie illa panis latet eſſe Deum, & hominem, omnes Patres dicunt, quos ſuprà citauimus. DENIQVE non dixit Dominus, Ego ſum; ſed, *Hoc eſt corpus*, quia id ſolum exprimere voluit, quod eo ſigno repræſentatur. Nam alioqui Ioannis 6. ſatis apertè dixit: *Qui manducat me, viuet propter me.*

Hermannus Hamelmannus, præter Caluini argumenta, quæ ipſe etiam repetit, argumentatur ex illis rithmis ſancti Thomę; *Dogma datur Chriſtianis, quod in carnem tranſit panis, & vinum in ſanguinem.* Nullum autem datur dogma, quod in panem tranſit corpus, & ſanguis. Et rurſus profert illud: *Caro cibus, ſanguis potus, manet tamen Chriſtus totus ſub vtraque ſpecie.* Si enim ſub vtraque totus; non ergo ſub altera tantùm.

RESPONDEO; Hæc ſunt teſtimonia verbi Dei, quæ ſe habere iactant contra dogmata Catholicæ Eccleſiæ: niſi enim ſanctus Thomas rithmum illum ſcripſiſſet, non haberet Hermannus vllum argumentum, quo reprobaret inuentum diabolicum (vt ipſe vocat) concomitantiæ. Sed nimis ſtupidus eſt, ſi exiſtimat rithmum ſancti Thomę pugnare cum doctrina eiuſdem, & omnium Catholicorum. Dico igitur, nullum eſſe dogma, quod corpus, & ſanguis in panem tranſeant: neque etiam rithmus habet; In panem tranſit corpus, ſed: *In corpus tranſit panis.* Verè enim (vt ſanctus Thomas dicit) panis in carnem, & vinum in ſanguinem tranſit: non panis in carnem, & ſanguinem, neque vinum in ſanguinem, & carnem: tamen quod non eſt ſub ſpecie panis ex vi conuerſionis, eſt ex vi con-

vi concomitantiæ naturalis; & quod non eſt ſub ſpecie vini ex vi conuerſionis, eſt ex vi ſimiliter concomitantiæ.

Quod autem nugatur Hermannus, totum Chriſtum eſſe ſub vtraque ſpecie, non autem ſub altera tantùm; ex mera vel imperitia, vel impudentia naſcitur. Dum enim ſanctus Thomas dicit, totum Chriſtum eſſe ſub vtraq;, intelligit ſub vtraque diſiunctim, & ſeorſum: nam alioqui non poneret particulam aduerſatiuam (tamen) ſed coniunctiuam (&). Et præterea caro, & ſanguis non faciunt Chriſtum totum, niſi addantur anima, & diuinitas: non ergo ſignificat S. Thomas (vt Hermannus ſomniat) totum Chriſtum eſſe in Eucharistia, quia in pane eſt caro, & ſanguis in vino.

Habemus ergo principale fundamentum eorũ, qui Communionem vtriuſque ſpeciei neceſſariam eſſe iudicant, prorſus inutile, & planè putridum eſſe. Vnde Concilium Conſtantienſe ſeſſ. 13. & Baſileenſe ſeſſ. 30. cùm definiunt alteram ſpeciem ſatis eſſe, hoc argumento vtuntur, quia totus Chriſtus in altera, ſicut in vtraque ſumitur. Nunc ad alterum fundamentum de ratione Sacramenti accedamus.

CAPVT XXII.

Totam Sacramenti rationem in vna ſpecie inueniri.

QVAERITVR igitur SECVNDO, num in vna ſpecie tota Sacramẽti ratio inueniatur. Hinc enim valde in Catholicos hæretici inuehuntur, quod Sacramentum Domini mutilent, & ſic mutilatum, & imperfectum laicis porrigant. Nam vel panis, & calix ſunt duo Sacramenta, vel vnum. Si duo; ergo populum integro Sacramento fraudant, qui calicem ei negant. Si vnum; ergo dimidiatum Sacramentũ laicis datur. Et confirmatur argumentum. Nam Euchariſtia eſt conuiuium ſpirituale: ad conuiuium autem non ſufficit cibus, ſed requiritur etiam potus; quare populum parùm ciuiliter tractant, qui ad ſacras epulas eum inuitant, & ſolum cibum ſine potu illi tribuunt.

Vt quæſtio iſta facilè, & perſpicuè explicetur, reuocandum eſt ad memoriam, Euchariſtiam tribus modis conſiderari poſſe. PRIMO, vt ſacrificium. SECVNDO, vt pignus diuini amoris. TERTIO, vt Sacramentum. De ſingulis breuiter

expli-

explicabimus, vtrum in vna tantùm ſpecie ſaluari poſſint, tametſi præcipua noſtra quæſtio de Sacramento ſit.

Sit igitur PRIMA propoſitio: *Euchariſtia, vt eſt pignus amoris, poteſt optimè in quauis ſpecie conſeruari.* Nam Euchariſtia eſt pignus, quatenus ſignificat, & exhibet Chriſtum præſentem: id autem quælibet ſpecies facit. Vnde etiam Eccleſia Catholica vnam tantùm ſpeciem exhibet ſpectandam, extra ſacrificium, & in proceſſione circumfert.

SECVNDA propoſitio: *In vna ſpecie non habetur perfectè, & integrè ſacrificij ratio, ſed vtraque neceſſaria eſt.* NAM Euchariſtia, vt ſacrificium, ſignificat CHRISTI paſſionem: eſt enim quædam imitatio ſacrificij in cruce peracti. Sola autem ſpecies panis non repræſentat exactè CHRISTVM, vt mortuum, niſi ab altera parte conſpiciatur ſanguis, vt effuſus. Et ſimiliter ſola ſpecies vini non repræſentat ſufficienter CHRISTVM, vt immolatum; non enim ſolus ſanguis eſt victima. PRAETEREA in ſacrificio Miſſę debet eſſe reipſa, quod fuit in typo in ſacrificio Melchiſedech, cùm ſit CHRISTVS Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech; Pſalm. 109. Melchiſedech autem obtulit panem & vinum, Geneſ. 14. DENIQVE ſacrificium propriè ordinatur ad remiſſionem peccatorum; vnde dicitur propitiatorium: ſine ſanguinis autem effuſione, non fit remiſſio, Hebr. 9. Neceſſe igitur fuit, vt perſpicuè repræſentaretur ſanguinis effuſio.

IDEM colligitur ex Eccleſiæ conſuetudine, quæ nunquam paſſa in vllo caſu eſt ſacrificium offerri ſine vtraque ſpecie, ſi vtraq; ſpecies haberi poſſit. Nam in Concilio Toletano VII. can. 2. ſtatuitur, vt ſi Sacerdos poſt inchoatum ſacrificium, id eſt, poſt conſecratam vnam ſpeciem (vt communiter exponitur illud decretum) adeò ægrotare incipiat, vt proſequi nequeat, alius Sacerdos ſuccedat, & perficiat ſacrificium. Et S. Thomas 3. parte quæſt. 83. art. 6. addit, ſi Sacerdos poſt conſecratam vnam ſpeciem, recordetur ſe non eſſe ieiunum, aut eſſe in peccato mortali, aut excommunicatum, aut alio vinculo impeditum, doleat corde cum propoſito faciendi poſtea, quod debet, & nullo modo imperfectum ſacrificium relinquat. Itaque duarum ſpecierum neceſſitas, quod non aduertunt aduerſarij, potiſſimùm ad ſacrificium pertinet.

TERTIA propoſitio: *In qualibet ſpecie inuenitur tota eſſentia, ac ratio Sacramenti: ita vt hoſtia conſecrata, vt conſer-*

uatur

natur in templis, & vt à laicis ſumitur, ſine ſpecie vini, abſolutè, verè, & propriè dici debeat Sacramentum Euchariſtiæ, non Sacramentum mutilatum, aut dimidiatum. Quæ ſententia habetur expreſsè in Concilio Tridentino ſeſs. 21. cap. 3. vbi definitur, ſub vna ſpecie non ſolùm totum Chriſtum ſumi, ſed etiam verum Sacramentum.

Probatur iam hæc ſententia. Nam in quolibet Sacramento requiritur ſanctificatio, & cauſſalitas: eſt enim Sacramentum ſignum, & cauſſa gratiæ. Hæc autem reperiuntur in qualibet ſpecie, id eſt, tàm in ſpecie panis, quàm in ſpecie vini ſeorſim ſumptis. Siquidem ſignificatio Euchariſtiæ, vt Sacramentum, duplex eſt, iuxta duplicem eius effectum. PRIOR eſt ſignificatio internæ refectionis. POSTERIOR eſt ſignificatio vnionis fidelium inter ſe, & cum Chriſto. De priore dicitur Ioan. 6. *Caro mea verè eſt cibus, &c.* De poſteriore 1. Cor. 10. *Vnus panis, & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus.*

Vtraque autem ſignificatio in qualibet ſpecie reperitur. Nam in ſpecie panis ſignificatur ſufficienter refectio animæ, etiamſi non adderetur ſpecies vini; & ſimiliter in ſpecie vini, etiamſi non adderetur ſpecies panis. Nam etiamſi ſpecies panis non ſignificet refectionem ſpiritualem, niſi per modum cibi, & ſpecies vini non ſignificet eandem refectionem, niſi per modum potus: tamen vt aliquid dici poſſit abſolutè, & verè Sacramentum, ſatis eſt, ſi ſignificet refectionem aliquam ſpiritualem, & eandem reuera efficiat. Quocirca duo illa ſigna, ſpecies videlicet panis, & ſpecies vini, non tàm eſſentiales, quàm integrales partes huius Sacramenti eſſe videntur: ex quo ſequitur, vt Euchariſtia ſub vna ſpecie ſit verũ, & integrum Sacramentum eſſentialiter, licet etiam pars Sacramenti dici poſſit, ſi partes materiales ſymboli externi conſiderentur. Dixi autem, (ex parte ſymboli externi) nam ex parte rei ſignificatæ, id eſt, ex parte refectionis ſpiritualis, nihil deeſt vlli ſpeciei: ſiquidem in ſpirituali refectione non diſtinguuntur cibus, & potus, ſed vna & eadem res & nutrit, quod eſt cibi officium, & refrigerat, ſiue irrigat, & inebriat mentem, quod eſt officium potus. Itaque in diuinis literis iuſtitia, & ſapientia, & ſimilia dicuntur eſuriri, & ſitiri, vt cibus & potus. Matt. 5. *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Vides eandem iuſtitiam, & cibum eſſe, & potum. Et

Eccleſ.

Eccleſ.24. *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Et Cyprianus ſermone de Cœna Domini diſertis verbis dicit, ad eandem rationem pertinere cibum, & potum ſpiritualem: & ſimilia docet Auguſtinus in illud Pſalmi 103. *Panis cor hominis confirmet.* Quare Ioan. 6. licet dicat Dominus: *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus,* tamen ibidem ait: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum; & qui manducat me, viuet propter me.*

Iam quod attinet ad aliam ſignificationem; manifeſtum eſt in ſpecie panis etiam ſola, optimè ſignificari vnionem fidelium cum Chriſto, & inter ſe. Nam panis, quatenus conſtat ex multis granis in vnum redactis, ſignificat vnionem fidelium; quatenus conſtat ex farina & aqua, ſignificat vnionem Chriſti cum Eccleſia, vt Cyprianus teſtatur lib. 2. epiſt. 3. ad Cæcilium. Quocirca B. Paulus, cùm dixiſſet: *Vnum corpus ſumus, qui de vno pane participamus,* non putauit eſſe addendum, Et de vno calice bibimus; quia nimirum intelligebat ex ſola panis ſpecie ſufficienter ſignificari hanc vnionem. Idem dici poteſt de ſpecie vini. Vinum enim, quòd ex multis vuis confluat, vnionem fidelium inter ſe deſignat; quòd autem in ſacro calice aqua vino admiſceatur, eodem Cypriano teſte, vnionem Chriſti cum Eccleſia repræſentat. Quod ergo ad hanc ſignificationem attinet, nihil deſiderari poteſt in qualibet ſpecie ad verum, & integrum Sacramentum.

Iam verò quantum ad cauſſalitatem, ſeu efficientiam, eadem reperitur in qualibet ſpecie Sacramenti huius: nam tota efficientia naſcitur ex ipſo Chriſto, qui ſub illis ſpeciebus continetur, vt ſuprà diximus, cùm de natura Sacramenti Euchariſtiæ diſputaremus. Chriſtus autem idem, & totus eſt tàm ſub ſpecie panis, quàm ſub ſpecie vini, vt capite ſuperiore demonſtratum eſt: quare eadem efficientia eſt in ſpecie panis, quæ in ſpecie vini; & eadem in ſingulis, quæ in vtriſque ſimul ſumptis.

Huc accedit, quòd quælibet ſpecies habet propriam materiam, propriam formam, & quod eſt amplius, propria quadam actione, & conſecratione conficitur, nec vllo modo, vt Sacramentum ſit, vna ſpecies pendet ab alia. Nam Dominus prius ſub ſpecie panis Sacramentum confecit, & manducandum dedit, ac deinde manducatione abſoluta, ſub ſpecie vini

Sacra-

Sacramentum confecit, & bibendum tradidit. Et Eccleſia Catholica, non ſine cauſſa poſt ſpeciem panis conſecratam, Sacramentum populo adorandum exhibet, antequam ſub ſpecie vini conſecrare aggrediatur.

Accedit etiam communis fidelium conſenſus: nemo enim hoſtiam conſecratam videns, dicit eſſe partem Sacramenti, aut Sacramentum mutilum, ſed Sacramentum ſimpliciter omnes appellant.

Accedunt denique typi, & figuræ Teſtamenti veteris. Quæ enim figuræ erant Euchariſtiæ, vt Sacramentum eſt, in ſola ſpecie manducabili conſiſtebant, vel in ſola ſpecie potus; vt patet de pane propoſitionis, de Agno Paſchali, & de Manna, quæ ſine potu data ſunt: & in aqua de petra ſcaturiente, quæ ſine cibo aliquo myſtico data eſt. Nã etiamſi Apoſtolus coniungat, 1. Cor. 10. cibum ſpiritualem, id eſt, Manna, & potum ſpiritualem, id eſt, aquam de petra: tamen illę duę figurę ſunt diſtinctæ, & diuerſis temporibus datæ. Manna enim datum eſt in deſerto Syn. Exod. 16. & poſtea aqua in Raphidim, Exodi 17. Quare Dominus Ioan. 6. vbi comparat Manna cum Sacramento Euchariſtiæ, nullam mentionem facit aquæ; & ibidem Dominus in ſignum eiuſdem rei multiplicauit panes inſigni miraculo, vinum, vel aquam non multiplicauit.

QVARTA propoſitio: *Duæ ſpecies Sacramenti cùm ſimul ſumuntur, non ſunt duo Sacramenta, ſed vnum.* NOTA duas ſpecies Sacramenti duobus modis poſſe ſumi. PRIMO, ſimul vt iam ſumuntur à Sacerdotibus, in Miſſa. SECVNDO, non ſimul, ſed temporibus diuerſis, vt ſi quis hodie ſolam ſpeciem panis ſumeret; alio die ſolam ſpeciem vini. Et ſi quidem ſumantur ſecundo modo, id eſt, temporibus diuerſis; tum ſine dubio ſunt duo Sacramenta numero diſtincta. Nam quælibet per ſe eſt integrum Sacramentum, vt ſuperiore propoſitione oſtendimus, & ſunt ibi duæ diuerſæ refectiones, non ſecus, ac ſi quis ſub ſpecie panis duobus diuerſis temporibus communicaret. At ſi ſumantur ſimul, vt Sacerdotes faciunt, tunc non ſunt duo Sacramenta, ſed vnum, quia ad vnam refectionem ordinantur, & vnam rem ſignificant, & vnum effectũ producunt. Simile quid cernimus in conuiuiis corporalibus; ſi quis enim tria, vel quatuor, vel plura fercula eodẽ tempore ponat in menſa, illa omnia vnum conuiuium facient: ſi verò duo tantùm ponãtur hodie, & cras reliqua, iam erũt duo

conuiuia. Similiter in Baptiſmo, ſi quis eodem tempore ter mergatur, vnus erit Baptiſmus: ſi autem diuerſis temporibus, tria eſſent Baptiſmata. Et in Sacramento altaris, ſi quis vno tempore ſumat duas, vel plures particulas, vnum Sacramentum accipit; ſi autem diuerſis temporibus, plura Sacramenta erunt. Licet enim quælibet particula integrum Sacramentum contineat, tamen cùm adiungitur alteri, non multiplicantur Sacramenta, ſed ſolùm augetur, quod eſt materiale in ſymbolo.

Ex his ad argumentum aduerſariorum initio factum reſpondemus, populo dari integrum Sacramentum, non mutilum, vel dimidiatum; ſiquidem in qualibet ſpecie ſeorſim inuenitur veri, atque integri Sacramenti ratio.

DICES, ſi eſt integrum quod accipit laicus; ergo ſunt duo integra Sacramenta, quę accipiuntur à Sacerdote. RESPONDEO, negatur conſequentia. Nam duæ ſpecies ſimul ſumptæ non faciunt duo Sacramenta; ſicut nec duæ particulæ conſecratæ ſimul iunctæ, vel duo calices ſanguinis in eodem altari exiſtentes: nec tres merſiones ſunt tria Baptiſmata.

Ad confirmationem reſpondeo, populo datur cibus ſpiritualis, qui eſt integra, & totalis refectio, & virtualiter continet cibum, & potum, vt ſuprà oſtendimus. Neq; obſtat, quod à Sacerdotibus in ipſo ſacrificio diſtinctè ſumatur Euchariſtia per modum cibi, & per modum potus: id enim fit potiſſimùm ob ſacrificij, non ob Sacramenti integritatem. Neque inde aliquid populus perdit; nam idipſum, quod ſumit Sacerdos ſub duplici ſymbolo, ſumit populus ſub vno: quemadmodum ſi vni alicui darentur in vna ſchedula 100. aurei à mercatore accipiendi, alteri darentur totidem aurei, ſed in ſchedulis duabus.

CAPVT XXIII.

Non maiorem vtilitatem ſumi ex Communione ſub vtraque ſpecie, quàm ſub vna.

SEQVITVR quæſtio TERTIA de fructu, qui ex Communione percipitur. Nam poſtquam totum Chriſtum, & integrum Sacramentum in vna ſpecie ſumi demonſtrauimus; id vnum ſupereſt, vt videamus vtrum aliquis fructus iis depereat, qui ſub altera tantùm ſpecie Euchariſtiā ſumunt. Et quoniam de fructu Sacramento-

mentorum longè aliter diſputant hæretici noſtri temporis, atque Catholici faciant, iuxta vtrorumque ſententiam de Euchariſtiæ fructu diſſeremus.

Ac vt à ſententia hæreticorũ incipiamus, ſtatuo hanc propoſitionem PRIMAM: *Eius fructus, quem Lutherani omnes in Sacramentis quærunt, non minus percipiunt, qui ſub vna ſpecie communicant, quàm qui ſub duabus.* Probatur. Nam fructus quem Lutherani in Sacramentis quærunt, eſt excitatio fidei, vel confirmatio: dicunt enim Sacramẽta non aliter prodeſſe, quàm ſignificatione ſua, tanquam viſibili verbo repræſentando promiſſiones Dei. Quam eorum ſententiam copiosè declarauimus, & confutauimus in lib. 2. de Sacramentis in genere, in diſputatione de effectu Sacramentorum. Iſte autem fructus melius obtinetur videndo Euchariſtiã in menſa, quàm eam manducando. Nam dum manducatur, continuò perit ſignificatio, at dum cernitur, & attentè cogitatur, ſemper repręſentat, & ſignificat promiſſionesDei, etiamſi per integrum annum quis eam cernere vellet. Præterea ſignificatio melius apprehenditur per oculos, quàm per guſtandi ſenſum, cùm ſit ille longè ſpiritualior, & aptior ad intelligẽtiam adiuuandam. Nihil ergo fructus perit communicantibus ſub vna, quia licet vnã tantùm ore ſumant, tamen oculis vtramq; ſumunt non minus, quàm Sacerdotes, & poſſunt, ſi volunt, ex illo aſpectu ſignificationem percipere.

Sit iam SECVNDA propoſitio de fructu Sacramenti ſecundum Catholicos: *Ex qualibet ſpecie percipitur tantum eius fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, quantum neceſſarium eſt ad ſalutem.* Habetur hęc propoſitio in Concilio Tridentino, ſeſſ. 21. can. 3. vbi Concilium directè damnat hæreticorum ſententiam de neceſſitate vtriuſque ſpeciei. Nam fructus quem Catholici in Sacramento quærunt, eſt gratia Dei animæ infuſa, per quam conſeruatur vita animæ, vt per ciborum nutritionem conſeruantur corpora: ſed quælibet ſpecies confert gratiam, vt ſuprà demonſtrauimus, cùm ſit verùm Sacramentum, & quilibet gradus gratiæ ſufficit ad implenda mandata, immò ad pellenda etiam omnia peccata. Et confirmatur ex Ioan. 6. vbi Dominus pollicetur vitã ſumenti vnam ſpeciem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.*

TERTIA propoſitio: *Licet plus gratiæ, & fructus ex vtraq; ſpecie, quàm ex vna tantùm caperetur, nõ propterea opus eſſet,*

vel expediret vt omnes vtramq; ſpeciem ſumerent. Probatur. Nam ex duobus malis ſemper eſt eligendum minus malum: eſt autem minus malum, vt homines aliqui careant aliquo bono non neceſſario, quàm vt Sacramentum Dei euidenti periculo irreuerētiæ exponatur. Exponeretur autem euidenti periculo, ſi communiter populo daretur Euchariſtia ſub ſpecie vini; moraliter enim fieri non poſſet, quin ſæpius effunderetur ſanguis Domini. Et confirmatur hæc ratio ab exemplis ſimilibus. Certè Sacerdotium gratiam confert, nec tamen expedit omnibus fieri Sacerdotes. Paruulis Euchariſtia gratiam conferret, & tamen quia ea non indigent neceſſariò, nec ſine irreuerentia eis dari poſſet, non eis datur, neq; a Catholicis, neque ab hæreticis.

PRAETEREA plus gratiæ recipi poteſt ex frequenti Communione ſub vna ſpecie, quàm ex rara ſub vtraque: non igitur eſt neceſſaria Communio ſub vtraque, cùm facili negotio compēſari poſſit damnum, ſi quod ſit. Nam ſi communicant iam ſingulis menſibus ſub vtraque; communicent decimo quinto, aut octauo quoque die ſub vna, & ſine dubio multò amplius lucrabuntur.

DENIQVE, poſita veritate ſecundæ Concluſionis, quæ certiſſima eſt, magis lucratur qui (vt Eccleſiæ obediat) communicat ſub vna, quàm qui ſub duabus ſine illo ingenti obedientiæ fructu.

Sit VLTIMA propoſitio: *Nihil ſpiritualis fructus capitur ex duabus ſpeciebus, quod non capiatur ex vna.* Hæc propoſitio non eſt adeò certa, vt ſuperior: de hac enim variè ſentiunt Theologi, neque Concilium eam apertè definire videtur. Eſt tamen noſtra ſententia, atque aſſertio communis, & probabiliſſima, adeò vt ſimpliciter aſſeri, & ex pulpito in concione ad populum proponi poſſit. Nam INPRIMIS Concilium Tridentinum licet non apertiſſimè hoc definierit, tamen ſatis indicat, ſeſſ.21. can.3. cùm dicit, ſub vna ſpecie ſumi integrum Chriſtum omnium gratiarum fontem: ſignificat enim his verbis ſub vna ſpecie ſumi omnem gratiam, quæ ex Euchariſtia ſumi poteſt. In Concilio etiam Baſileenſi ea conditione conceſſus fuit calix Bohemis, vt Ruardus teſtatur, vt crederent non plus fructus ſumi ex duabus ſpeciebus, quàm ex vna.

PRAETEREA, eſt hæc ſententia communis Theologorum,

rum, tum veterum, vt S. Thomæ, opuſc. 58. cap. 29. in fine. & 3. par. quæſt. 80. art. vlt. S. Bonauenturæ, & Richardi in 4. diſt. 11. tum etiam recentiorum, vt Gabrielis lection. 84. in canonem Miſſæ, Ioannis Roffenſis, Caietani, Dominici à Soto, Ruardi, Ioannis à Louanio, & aliorum.

Vnus eſt ex veteribus, qui contrarium ſenſit, Alexander Alenſis in 4. parte ſummæ, quæſt. 53. membro 1. Ex recentioribus autem Gaſpar Caſſalius in ſecundo libro de Cœna, & Calice, cap. 25. rem in dubium reuocat. Et quamuis Ruardus videatur interdum in contrariam ſententiam propendere, id facit, vt aliquo modo conciliet Alexandrum cum ſententia communi: alioqui enim plurimis in locis apertiſſimè docet, nihil omninò plus vtilitatis recipi ex duabus ſpeciebus, quàm ex vna, quæ loca diligenter notauit Ioannes à Louanio.

Probatur igitur propoſitio noſtra. Si ſumptio vtriuſq; ſpeciei plus gratiæ, aut fructus ſpiritualis conferret, quàm ſumptio vnius, id neceſſariò oriretur, vel ex ſymbolo continente, vel ex re contenta. Ex ſymbolo id naſci non poteſt, quia ſymbolum non operatur, niſi per virtutem ſibi impreſſam; in Euchariſtia autem loco virtutis impreſſæ eſt ipſe Chriſtus, ſiue corpus eius, & ſanguis: non igitur ex ſymbolo oritur maior gratia.

Dices; Licet ſymbolum operetur per virtutem impreſſam, tamen id operatur, quod ſignificat; ergo quando ſymbolum cumulatius, & plenius ſignificat, effectum etiam pleniorem, & maiorem operatur. At duæ ſpecies cumulatius, & plenius ſignificant, quàm vna.

Respondeo; Symbolum efficit quod ſignificat; ſed id non efficit per ſignificationem, ſed per vim operatiuã: ſignificatio enim non operatur niſi in mente, excitando affectum aliquem dum apprehenditur. Id ergo ſymbolum, quod ſignificat cumulatius, & plenius, ſi ſignificet plenius, id eſt, aliquid plenius, & melius; tunc ſine dubio operatur etiam effectum pleniorem, quia virtus operatiua proportionatur ſignificationi. Si autem ſignificet plenius, id eſt, diſtinctius, & clarius, rem eandem non efficit meliorem, vel maiorem effectum: alioqui moneta melius impreſſa plus valeret, quàm alia; & literæ, quibus diplomata continentur, quo accuratius ſcriptæ eſſent, eo maioris eſſent auctoritatis. Et vt exemplis

propriis vtamur, Baptiſmus trina merſione collatus magis iuſtificaret: & hoſtia ſacra cum imagine crucifixi impreſſa in exteriore ſuperficie magis reficeret. Talis autem ſignificatio eſt duarum ſpecierum, quia nimirum exactius, & clarius ſignificat Chriſtum eſſe alimentum animorum, non tamen aliquid ſignificat, quod ab altera ſpecie, licet paulò obſcurius, non ſignificetur.

Omiſſo igitur ſymbolo ad rem contentam veniamus. Si ex re contenta maior illa gratia oritur, id fit, vel quia res contētę in vtraq; ſpecie ſunt reuera duæ, & diuerſæ, & quælibet operatur aliquid in anima ſuſcipientis; & hoc dici non poteſt, cùm vnus & idem Chriſtus in vtraq; ſpecie ſit: vel quia vna res quidem, & eadem in vtraq; ſpecie continetur, ſed ea bis ſumitur, cùm ſumitur vtraque ſpecies, ſemel autem tantùm ſumitur, cùm vna ſpecies ſumitur. At neque hoc dici poteſt. Nam non augetur gratia vel fructus, quando bis ſumitur eodem tempore, quia ſumitur per modum vnius refectionis; alioqui, qui duas tréſue particulas ſumeret, vnam poſt alteram, in eadem participatione myſterij maiorem gratiam acciperet, quàm qui vnam tantùm: nam in ſingulis particulis Chriſtus eſt. Et pari ratione cùm Sacerdos non vno hauſtu, ſed duobus, aut tribus ſumit ſanguinem Domini, plus gratiæ acciperet, quàm qui vno hauſtu totum ebibit; quæ ſanè abſurdiſſima ſunt omnium conſenſu.

Sed argumenta quædam, quæ contrà obiiciuntur, diſſoluenda ſunt. PRIMO, Caluinus obiicit lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 47. fraudari populum magna fidei confirmatione: nam multò clarius nobis ſignificant duæ ſpecies, quàm vna, Chriſtum eſſe cibum, & potum animarum noſtrarum.

RESPONDEO, iam ſuprà docui fructum ex vtraq; ſpecie à populo capi poſſe, etiamſi vtraque ſpecies non manducetur; nam videndo ſymbola melius percipit homo eorum ſignificationem, quàm comedendo. Præterea ſententia iſta Caluini, & Lutheranorum, quod Sacramentorum fructus conſiſtat in confirmanda fide, abſurdiſſima eſt, & proinde argumentum, quo probare volunt vtriuſque ſpeciei neceſſitatem, falſo nititur fundamento. Nam ſi fructus Sacramentorum in eo conſiſteret, vt apprehenſa ſignificatione moueretur animus, homines rudes nihil ferè vtilitatis ex Sacramentis perciperent; infantes autem ex Baptiſmo nihil omninò lucrarentur

entur; & deniq; quo quis eſſet ingenioſior,eò maiorem fructum perciperet;atq; ita Sacramentorum effectus magis penderet ex natura,quàm ex gratia. Sed de hac re ſatis multa diximus in lib. de Sacramentis in genere.

SECVNDO, obiicit Georgius Caſſander apud Ioannem à Louanio (nam librum ipſum Georgij non vidi) ſancti Patres tribuunt peculiarem effectum ſanguini Domini, qui ex calice ſumitur. Sic enim AMBROSIVS loquitur lib.5.de Sacramentis,cap.3. *Quotieſcunq; bibis,remiſsionem accipis peccatorum,& inebriaris ſpiritu.* Et CYPRIANVS lib.1.epiſt.2. *Quomodo docemus,aut prouocamus eos in confeſsione nominis ſanguinem ſuum fundere, ſi eis militaturis Chriſti ſanguinem denegamus?*

RESPONDEO, ſancti Patres non tribuunt peculiarem effectum ſanguini Domini, vt diſtinguitur contra corpus eiuſdem Domini, ſed ſimpliciter tribuunt effectum quędam ſanguini Domini, quia verè illi conuenit, ſed non negant eundem conuenire etiam corpori Domini, quemadmodum ſæpe multa tribuuntur DEO Patri, vel Filio, & tamen non negantur ea de Spiritu ſancto, licet non exprimatur tunc Spiritus ſanctus. Hoc autem eſſe verum patet,quia iidem auctores in aliis locis eoſdem effectus tribuunt corpori Domini. AMBROSIVS enim qui lib.5.cap.3.tribuit ſanguini remiſſionem peccatorum,idem lib.4.cap.5. ſic ait: *Qui manducauerit hoc corpus,fiet ei remiſsio peccatorum.* Et CYPRIANVS in illa ipſa epiſtola,vbi dicit,Martyres futuros confirmari,atque armari debere potu ſanguinis Domini; ibidem dicit muniri debere protectione corporis Domini. Ipſe quoque Apoſtolus cùm de fructu paſſionis Domini loquitur, nunc tribuit omnia corpori, nunc ſanguini, vt patet Coloſſ.1 *Pacificans,* inquit, *per ſanguinem crucis eius.* Et infrà: *Reconciliauit in corpore carnis eius per mortem.* Adde quod Patres non tribuunt illum effectum ſpeciebus vini, ſed ipſi Dominico ſanguini: ſanguinem autem accipiunt, qui ſub vna ſpecie communicant, licet vini ſpeciem non accipiant.

TERTIO, obiicit idem argumenta quædam Ruardi, qui ea propoſuit,non vt probaret ſententiam aduerſariorum,ſed vt rei difficultatem oſtenderet. Sit igitur hoc argumentum TERTIVM. Alius eſt effectus cibi,alius potus;cibus enim famem ſedat, potus ſitim extinguit. Sed Euchariſtia ſub ſpecie

panis eſt cibus, ſub ſpecie vini eſt potus: igitur Euchariſtia ſub vtraque ſpecie plures effectus producit quàm ſub vna.

Respondeo, alius eſt effectus cibi, qui ſolùm eſt cibus, & alius potus, qui ſolùm eſt potus. At non alius effectus eſt cibi, & potus, quando vterque continet vtrumque, qualis eſt in rebus corporalibus lac, quo infantes nutriuntur: eſt enim ille potus cibalis, qui & ſitim, & famem ſedat: & panis vino, vel aqua maceratus, qui eſt cibus quidem, ſed potum continens. Talis igitur eſt cibus, & potus animarum, vt ſuprà demonſtrauimus: vna enim, & eadem res, ſiue detur ſub ſpecie panis, ſiue ſub ſpecie vini, ſiue vtriuſque, & famem, & ſitim animæ ſedat. Nec vlla differentia cerni poteſt, niſi in ſymbolis externis, quibus per quandam ſimilitudinem effectus, & proprietates alimenti ſpiritualis explicantur.

Qvartvm argumentum. Euchariſtia ſub ſpecie panis, Sacramentum eſt, ergo gratiam confert. Vel igitur ſuperaddita ſumptio calicis gratiam auget, vel non auget. Si primum, ergo maior fructus capitur ex duplici ſpecie, quàm ex vna. Si ſecundum, ergo verum Sacramentum non confert gratiam; ergo fruſtrà ſumitur à Sacerdotibus.

Respondeo, idem argumentum fieri poſſet de duabus particulis conſecrati panis, & de duobus hauſtibus vini conſecrati, vt ſuprà diximus: ex quo perſpicuum eſt hoc argumentum de duplici ſpecie non concludere. Dico igitur ſumptionem Euchariſtiæ ſub ſpecie panis gratiam conferre, ſed eam gratiam in ſumptionem vtriuſq; ſpeciei, vt in vnam cauſſam eſſe referendam, quandoquidem ad vnam refectionem vtraque ſpecies confert. Quocirca Euchariſtia ſub ſpecie vini, quę paulò pòſt ſumitur, non nouam aliquam gratiam tribuit, niſi fortè maiori aliquo ardore ſpiritus percipiatur.

Poſſet etiam dici, Euchariſtiam ſub ſpecie panis non conferre gratiam, niſi tota ſumptione Euchariſtiæ abſoluta. Et quia cùm ſumitur vtraq; ſpecies, non cenſetur abſoluta ſumptio, niſi cùm ſumpta eſt vtraq; ſpecies; ideò Euchariſtiam ſub ſpecie panis conferre quidem gratiam, ſed non ante ſumptionem alterius ſpeciei. Tunc autem vtramque ſimul, gratiam conferre, ſed eandem quam ſola contuliſſet vna ſpecies, ſi ſola ſumpta fuiſſet; ſicut etiam in Baptiſmo, cùm adhibetur trina merſio, non datur gratia, niſi vbi omnes tres abſoluuntur, cùm tamen poſt primam detur, cùm adhibetur vna ſola.

Neque

Neque ideò fruſtrà, aut inutiliter ſumitur à Sacerdotibus vtraque ſpecies: non enim eſt inutile id quod aliquid facit, licet etiam ſine eo id fieri potuiſſet. Id quod manifeſtè patet in miraculis Domini. Dominus enim aliquando ſola voluntate operabatur miracula, vt cùm aquam in vinum conuertit; aliquando voluntate, & verbo, vt cùm Lazarum excitauit; aliquando voluntate, verbo, & contactu, vt cùm excitauit puellam mortuam; aliquando voluntate, verbo, contactu, & alio inſtrumento, vt ſputo, vt cùm cæcum illuminauit, & alibi ſurdum, & mutum curauit. In his omnibus nihil erat inutile, & ſuperfluum, quia omnia operabantur, & tamen non erant omnia neceſſaria, neque maiorem effectum producebant omnia ſimul, quàm vnum, aut duo tantùm. Non enim melius reuixit puella, quàm Lazarus, etiamſi illam, & voce appellauit, & manu apprehendit, Lazarum autem ſolum vocauit. Prçterea Sacerdotes, non ſolùm nõ inutiliter ſumunt vtramque ſpeciem, quia vtraque ſpecies, vt dixi, operatur, ſed etiam quia ea ſumptio, licet non ſit neceſſaria ex parte ſumentis, eſt tamen neceſſaria ex parte Sacramenti. Nam quia Sacramentum ſub duplici ſpecie inſtitutum eſt, vtraque ſpecies neceſſariò ab aliquibus ſumenda eſt: ſed non neceſſariò ab omnibus. Sed maximè omnium, vt ſuprà diximus, neceſſaria eſt vtriuſque ſpeciei ſumptio ob ſacrificij perfectionem.

QVINTVM argumentum eſt. Euchariſtia ſub ſpecie vini inſtrumentum eſt conferendæ gratiæ, diſtinctum ab Euchariſtia ſub ſpecie panis; ergo diuerſam, aç diſtinctam gratiam operatur. Conſequẽtia notiſſima eſt. Nam idem Deus per diuerſa Sacramenta diuerſam gratiam confert; quia vtitur inſtrumentis diuerſis. Antecedens probatur; nam in Euchariſtia ſub ſpecie panis inſtrumentum conferendæ gratiæ eſt ſolùm corpus Domini, non autem ſanguis, aut anima; in Euchariſtia autem ſub ſpecie vini inſtrumentum eſt ſolùm ſanguis Domini, non autem corpus, aut anima. Id quod ſi fortè negetur, ita probabitur; In ſpecie panis ſolũ corpus Domini eſt vi conſecrationis, reliqua per concomitantiã, & planè per accidens, quod ad Sacramentum pertinet; ergo ſolum corpus Domini eſt inſtrumentum conferendæ gratiæ in Euchariſtia ſub ſpecie panis: Illud enim ſolum eſt inſtrumentum, quod per ſe ad Sacramentum pertinet; anima autem, & ſanguis, licet non per accidens, ſed per ſe conueniant humano corpori viuenti,

tamen corpori, vt eſt in ſpecie panis, non niſi per accidens. Nã ſi in triduo mortis Domini Euchariſtiam Apoſtolus aliquis conſecraſſet, ea certè ſolum corpus ſine anima, & ſanguine habuiſſet, & tamen eiuſdem virtutis fuiſſet, atq; modò eſt.

RESPONDEO, corpus, & ſanguinem Domini etiam præciſè ſumpta non eſſe duo inſtrumenta formaliter, ſed vnum. Inſtrumenta enim formaliter differunt per diuerſam virtutem operatiuam: eadem enim virtus operatiua eſt tàm in corpore, quàm in ſanguine, ſicut eadem erat in verbis, & in tactu, vel etiam in luto, & ſputo, cùm Dominus illuminabat cæcos. Et ideò idem effectus ſequebatur ex verbis ſolis, & ex verbis & tactu, & ex verbis, tactu, & luto. Eſſe autem eandem virtutem in corpore & ſanguine, ex eo patet, quod Scriptura tribuit vtriq; eoſdem effectus, Coloſſ. 1. & alibi; & vtrumq; omnem ſuam vim habet ex coniunctione ad diuinitatẽ. Corpus enim ideò operatur, quia eſt corpus Filij Dei, & ſanguis ideò operatur, quia eſt ſanguis Filij Dei. Falſum enim eſt, quod in argumento aſſumitur, diuinitatem per accidẽs eſſe in Sacramento. Nam etiamſi panis non conuertitur in diuinitatem, ſed in ſolum corpus, & ideò diuinitas eſt ibi per concomitantiam, tamen conuertitur in corpus non quodcunque, ſed Filij Dei; dixit enim Dominus: *Hoc eſt corpus meum.* Quare vi verborum eſt in ſpecie panis corpus non quodlibet, ſed Filij Dei, & proinde corpus ſubſiſtens diuina Verbi ſubſiſtentia, & conſequenter vnitum diuinitati. Per accidens igitur fortaſſe eſt anima, & ſanguis ſub ſpecie panis, ſed non diuinitas, neq; diuina hypoſtaſis. Vnde Cyrillus lib. 4. in Ioannem, cap. 23. dicit, corpus Chriſti (de Euchariſtia loquens) viuificare, quia non eſt corpus cuiuſuis hominis, ſed vitæ auctoris, & in quo habitat diuinitatis plenitudo.

CAPVT XXIV.

Non pugnare cum diuinis literis, ſeu cum Chriſti mandato Communionem ſub vna ſpecie, probatur variis rationibus.

QVARTA iam ſequitur quæſtio; Vtrum diuino mandato præcipiatur omnibus Communio ſub vtraque ſpecie. Iam enim oſtendimus ex natura rei nullam eſſe talem obligationem, idcircò quærendum

rendum ſupereſt, vtrũ ſaltem præcepto diuino poſitiuo eiuſmodi obligatio in Eccleſia ſit. Quamuis autem Lutherus permiſſionem potiùs diuinam, quàm legem cogentem in pluribus locis agnoſcat, vt ſuprà citauimus: tamen Ioan. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 47. *Edictum*, inquit, *æterni Dei eſt, vt omnes bibant*. Et Kemnitius initio diſputationis de vtraq; ſpecie, omninò contendit mandato Domini teneri omnes ad vtramque ſpeciem ſumendam.

Porrò in hac quæſtione aduerſariorum eſt probare, noſtrum reſpondere: nos enim negamus, illi aſſerunt; probare autem illi incumbit, qui affirmat, non ei qui negat. Vt tamen accuratior, ac plenior diſputatio ſit, PRIMVM adferemus varias rationes, quibus omninò credibile fiat, nullum præceptum à Chriſto datum de vtraque ſumẽda ſpecie. DEINDE reſpondebimus ad omnia argumenta, quæ illi proferunt.

Quod igitur ad PRIMVM attinet. PRIMA ratio ſumitur ex figuris. Pleræque figuræ Euchariſtię manducationem ſub vna ſpecie ſignificant. Non eſt igitur vllo modo probabile, Chriſtum imperaturum fuiſſe manducationem vtriuſq; ſpeciei: figuratum enim figuræ reſpondere debet. Vnde Euangeliſtæ paſſim, cùm deſcribunt acta Chriſti, addunt: *Vt Scriptura impleretur*. Ioan. 19. notat S. Ioannes ideò Deum non permiſiſſe, vt frangerentur crura Domino crucifixo, quia præceſſerat illa figura Agni Paſchalis, cuius oſſa confringi non poterant. Et Apoſtolus 1. Corinth. 10. *Omnia*, inquit, *contingebant illis in figura*.

PRIMA figura fuit ligni vitæ in medio paradiſi, Geneſ. 2. & 3. quod Sacramenti Euchariſtiæ figuram fuiſſe docet Paſchaſius lib. de corpore Domini, cap. 7. Conſtat autem nullũ fuiſſe potum illi arbori adiũctum. SECVNDA fuit Agni Paſchalis, Exod. 12. quæ notiſſima eſt.

Neque obſtat Kemnitij reſponſio, qui vult vtriuſque ſpeciei figuram præceſſiſſe in Agno Paſchali, quia & caro manducabatur, & ſanguis in poſtibus aſpergebatur; aſperſionem autem ſanguinis potum calicis ſignificaſſe probat ex Gregorio homil. 22. Hæc, inquam, reſponſio non valet. Nam Gregorius ponit duas explicationes. VNAM minus probabilem & particularem, quòd per ſanguinem in poſtibus aſperſum ſignificetur potus ſanguinis Domini. Nec tamen dicit potum ſanguinis ſub ſpecie vini, de quo nos agimus, ſed potum ſan-

guinis abſolutè, vt pro Euchariſtia accipitur: non enim diſtinguit eo loco Gregorius duas ſpecies. Deinde ponit ALTERAM communem, quòd per ſanguinem in poſtibus ſignificetur ſignum crucis in fronte, vt exponit etiã Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum, cap. 30. Hieronym. in cap. 66. Iſaiæ. Cyprianus in tractatu contra Demetrianum, & Iſidorus in cap. 12. Exod. Et hæc ſine dubio eſt vera: ſanguis enim ille non poteſt referri ad potũ, cùm nec biberetur, nec daretur hominibus, & prius linirentur ex eo poſtes, quàm agnus manducaretur.

TERTIA figura eſt Manna, Exod. 16. QVARTA, panes propoſitionis, Exod. 25. in quibus nullus admiſcebatur potus. QVINTA deniq; erat participatio ſacrificiorũ. Nam etiamſi in ſacrificiis eſſet caro, & ſanguis, & etiam libamina multa, vt patet ex eodem cap. 25. Exodi, tamen ſola caro manducabatur, ſanguis, & libamina effundebantur Deo. Vnde 1. Cor. 10. inquit Apoſtolus: *Qui manducant hoſtias, participes ſunt altaris;* neque addidit quidquam de potu, quia non conſueuerant Hebræi habere vinum libaminum.

DICES, ex iſta figura colligitur non debere Sacerdotes bibere calicem Domini in altari, quandoquidem nec Sacerdotes Teſtamenti veteris bibebant libamina Deo oblata, ſed ſolùm victimas comedebant.

RESPONDEO, quod Sacerdotes nunc faciunt, dum manducant, & bibunt ſub ſpecie panis & vini, corpus & ſanguinẽ Domini, non reſpondet manducationi victimarum, ſed conſumptioni per ignem. Eſt enim Euchariſtia aliquo modo holocauſtum, aliquo modo hoſtia pacifica, aliquo modo hoſtia pro peccato. Et quia in holocauſto omnia cõſumebantur, & victimæ, & libamina, ideò etiam nunc à Sacerdote, cuius eſt conſumere holocauſtum, omnia ſumuntur. A populo autem, qui ſolùm participat de ſacrificio, ſatis eſt manducari carnes agni immaculati.

DICES SECVNDO, etiamſi in iſtis figuris commendetur Communio ſub ſpecie cibi tantùm; ſunt tamen aliæ, in quibus commendatur ſub vtraq;. Vt Gen. 14. vbi Melchiſedech, obtulit panem, & vinum, & vtrumq; dedit ſumendum Abrahæ, & iis, qui eum ſequebantur; & 1. Cor. 10. vbi dicuntur Hebræi manducaſſe cibum ſpiritualem, & bibiſſe potum ſpiritualem: quem locum Kemnitius magni facit.

RESPONDEO, non contendimus nos pro neceſſitate vnius

ſpeciei,

ſpeciei,ſicut aduerſarij pro neceſſitate duarum, & ideò contra nos non eſt, ſi aliquæ figuræ pro duabus ſpeciebus inueniantur,ſed planè contra aduerſarios facit,ſi inueniantur aliquæ,vt reuera inueniuntur plurimæ, pro vna ſpecie. Deinde non cõſtat,an Melchiſedech dederit panem, & vinum comedendum Abrahæ, an ſolùm Deo obtulerit; Scriptura enim id apertè non dicit. Quod enim Deo obtulerit,patet ex ſequentibus verbis: *(Erat enim Sacerdos Dei altiſſimi)* quod autem dederit manducandum, ex nullo verbo colligitur. De potu autem ſpirituali,id eſt,de aqua ex petra iam ſuprà diximus, figuram illam fauere vni ſpeciei. Aqua enim cùm data eſt populo in ſignum ſpiritualis potus, ſola data eſt, ſine vllius cibi ſpiritualis adiũctione:quomodo etiam ſanguis, & aqua, quæ ex latere Domini fluxerunt,duo Sacramenta ſignificant, Baptiſmum,& Euchariſtiam,teſte Auguſtino, & Theophylacto in cap.19.Ioan. vbi ſub vna tãtùm ſpecie Euchariſtia deſignatur,vt intelligamus vnam ſufficere.

SECVNDA ratio ſumitur ex doctrina, & exemplo Chriſti. Dominus enim cùm Ioan. 6. de fructu Euchariſtiæ loquitur, non ſemel,ſed quater vnam ſpeciem ſufficere docet ad ſalutẽ: *Qui manducat me, viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Hic eſt panis de cælo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducet, non moriatur.* Non ergo fieri poteſt, vt idem Dominus mandauerit vtramque ſpeciem ſumendam, tanquam neceſſariam ad ſalutem. Eſſe autem hoc caput Ioan. de Sacramento intelligendum,ſuprà oſtendimus in prima controuerſia de Euchariſtia.

Rurſus exemplo ſuo Dominus idem comprobauit. PRIMVM Ioan. 6. vbi multiplicauit panes, & inde ſaturauit turbam remanentibus duodecim cophinis:nec vllũ potum multiplicauit,neq; dedit. DEINDE Lucæ cap.24. cùm in Emaus in cœna cum duobus diſcipulis, accepit panem, benedixit, fregit,dedit eis, &c.

De hoc loco duæ ſunt Catholicorum ſententiæ. PRIMA eſt Ioan. à Louanio, & aliorum, qui contendunt Sacramentum Euchariſtiæ datum fuiſſe à Chriſto duobus diſcipulis, & adducunt in hanc ſententiam Auguſtinum lib.3. de conſenſu Euangel. cap.25. Auctorem operis imperfecti in Matth. homilia 17. Bedam, & Theophylactum in eum locum Lucæ. Hiero-

Hieronymum in Epitaphio Paulæ, & Iſichium lib. 2. in Leuiticum, cap. 9.

Alia ſententia eſt Cornelij Ianſenij in expoſitione huius loci, qui docet, panem à Domino benedictum in Emaus, non fuiſſe quidem Eucharistiam, ſed fuiſſe tamen figuram Euchariſtiæ, & voluiſſe Dominum hoc exemplo demonſtrare fructum, & vtilitatem Euchariſtię in vna ſpecie: quare ex hoc loco non minus probari vſum vnius ſpeciei, quàm ex multiplicatione panum, Ioan. 6. Id autem probat, tum ex Auguſtino, Beda, & Theophylacto locis citatis, qui hoc tantùm docere videri poſſunt, nempe fuiſſe in illa panis benedictione myſterium quoddam, quo ſignificaretur vtilitas Euchariſtiæ, quomodo etiam loquitur Innocentius III. lib. 6. de myſt. Miſſæ, cap. 7. & 9. tum etiã ex ipſo textu, nam fuiſſe hìc aliquod myſterium, patet partim ex benedictione, quam nõ legitur Dominus adhibuiſſe, niſi ad aliquid mirabile operãdum; partim ex effectu, nam per illum panem illuminati ſunt.

Quamcunq; autem ſententiam ex his duabus amplectamur, oſtendit hoc exemplum Chriſti, eam eſſe vtilitatem Euchariſtię in vna ſpecie, vt minimè ſit exiſtimandum, fuiſſe imperatum omnibus illius vſum in ſpecie vtraque.

Sed occurrit hoc loco Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, in articulo de vtraque ſpecie, vbi fatetur hoc exemplum ad Euchariſtiam pertinere, ſed dicit, non colligi ex eo vſum vnius ſpeciei, quoniam in fractione panis per figuram intellectionis ſignificatur totum Sacramentum cum vtraque ſpecie. At facilè id refelli poteſt: hiſtoria enim Euangelica ita coniungit diſtributionem panis benedicti cum Domini receſſu, vt nullum relinquat locum benedicendo, vel diſtribuendo calici. Sic enim loquitur: *Et factum eſt, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum.*

Inſtat Kemnitius, & probat ex Auguſtino tract. 2. in epiſt. Ioannis, Chriſtum dediſſe duobus diſcipulis vtramque ſpeciem. Sic enim Augustinus loquitur: *Et verè, qui non ſibi iudicium manducat, & bibit, in fractione panis Chriſtum agnoſcit.* At argumentum eſt nimis longè petitum. Non enim Auguſtinus dicit, Chriſtum dediſſe vtramque ſpeciem, ſed dicit, in fractione panis Chriſtum agnoſci, vt illis diſcipulis cõtigit

tigit in Emaus;ſed addit hunc fructum eos tantùm conſequi, qui non indignè ſumunt,& allegat verba Pauli,ſeu alludit ad illa,vbi legimus,1.Corinth.11.eos,qui indignè manducant,& bibunt,iudicium ſibi manducare,& bibere;quod veriſſimum eſt,ſiue vna ſpecies,ſiue vtraq; ſumatur indignè.

Deniq; addit Kemnitius,Chriſtum non addidiſſe: *Hoc facite,* cùm panem benedictum in Emaus dedit: ergo non tenemur eum in hoc imitari,ſi vnam tantùm ſpeciem dedit. SED neque nos dicimus teneri, ſed tantùm probamus hoc exemplo licere,& vtile eſſe communicare ſub vna.

TERTIA ratio ſumitur ex doctrina,& vſu Apoſtolorum. Nam Actor. 2. ita deſcribitur communicatio Euchariſtiæ: *Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis,& orationibus.* Quo loco negari non poteſt, quin agatur de Euchariſtia,tum quod coniungatur fractio panis cum doctrina,& oratione, tum etiã quod vituperatio potiùs quàm laus fuiſſet de fidelibus commemorare,perſeuerantes eos fuiſſe in prandiis, & cœnis corporalibus. Deniq; id fatetur Lutherus in ſermone de Euchariſtia, & Caluinus lib.4.Inſtit. cap.17. §.35.

Neque Kemnitius negat ita hunc locum à veteribus explicatum;ſed reſpondet per fractionem panis intelligi etiam calicem,per figuram videlicet intellectionis,qua ex parte ſignificamus totum. Id verò probat,quia Apoſtoli alioqui ſub vna ſpecie conſecraſſent,quod ne Catholici quidem admitterent. AT hæc eius ratio nihil concludit. Non enim Lucas deſcribit,quid Apoſtoli, ſed quid populi facerent, dum dicit, eos perſeuerantes fuiſſe in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis,& oratione. Apoſtoli igitur in vtraque ſpecie Euchariſtiam conſecrabant,ſed populis in vna ſpecie miniſtrabant.

Quod etiam ex eo confirmatur, quia plurimi in Hieruſalem Chriſtiani erant, qui in illis initiis ſeruabãt legalia Moyſis,Apoſtolis permittentibus, vt patet ex cap. 21. Actorum: & ex iis nonnulli vſque ad certum tempus Nazaræi erant, non bibentes vinum, nec radentes capita, vſque ad finem dierum voti ſui. Hos autem neque credibile eſt contra votum ſuum bibiſſe de calice Domini,neque probabile eſt abſtinuiſſe omninò à Communione, cùm Lucas dicat, omnes perſeuerantes fuiſſe, in doctrina, & communicatione fractionis panis.

Quare

Quare probabiliſſima coniectura eſt, ideò Lucam ſolùm meminiſſe fractionis panis, quod ab ea ſola ſpecie nulli abſtinerent. Vnde etiam beatus Paulus 1. Corinth. 10. non ſine cauſſa de calice dicit: *Calix benedictionis, cui benedicimus;* de pane autem: *Panis quem frangimus*. Calix enim ſemper benedicebatur, ſed non ſemper diſtribuebatur. Vnde etiam paulò infrà dicit: *Vnus panis, & vnum corpus ſumus, qui de vno pane participamus.*

Et miranda eſt ſanè Kemnitij ſapientia, qui cùm vbique vulgatam editionem cõtemnat, hoc loco eam diligenter defendit. Scribit enim in ſua diſputatione pag. 600. in vulgata editione, quam Tridẽtinum Concilium nullo prætextu reiici poſſe decreuit, haberi 1. Corinth. 10. *Vnus panis, & vnum corpus ſumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus.* SED Concilium Tridentinum non ſtatuit recipiendam eſſe quamlibet lectionem vulgatæ editionis, ſed eam, quam conſtet eſſe lectionẽ vulgatæ editionis; alioqui non iuſſiſſet idem Concilium vulgatam editionem quàm emẽdatiſſimè imprimi. Porrò illud (*& ex vno calice*) non habetur in Bibliis correctioribus vulgatæ editionis, ſed ſolùm in paucis quibuſdam minus emendatis; in Græcis autem nullis habetur.

QVARTA ratio ſumitur ex teſtimonio veteris Eccleſiæ, quæ cùm vera Eccleſia fuerit, ſine dubio contra expreſſum Chriſti mandatum nihil egiſſet. Tribus autem modis vetus Eccleſia teſtatur Communionem ſub vna ſpecie eſſe licitam. PRIMO, quia nũquam eam reprehendit, aut damnauit, cùm tamen non ignoraret eam ſaltem apud aliquos in vſu fuiſſe. Nam (vt alia interim omittam) Manichæi nunquam cõmunicabant, niſi ſub ſpecie panis, vt Leo I. teſtatur ſermon. 4. de Quadrageſima: arbitrabantur enim illi vinum eſſe fel draconis. Et præterea negabant Chriſti veram mortem: & ideò nec vinum, nec ſub ſpecie vini ſanguinem Domini vnquã ſumebant. Et tamen nec Epiphanius, nec Auguſtinus, nec alij, qui de erroribus Manichæorum ſcripſerunt, notârũt errorem illum, quod contra Domini mandatum ſub vna tantùm ſpecie Euchariſtiam ſumerent.

DEINDE, teſtimonium Eccleſiæ veteris haberi poteſt, ex duobus illuſtribus exemplis hæreticarum fraudum. Scribit Sozomenus lib. 8. hiſtor. cap. 5. & Nicephorus lib. 13. cap. 7. Fœminam quandam hæreticam Macedonianam, cùm vellet

tegere

tegere ſuam hæreſim, & ſe Catholicam ſimulare; accepiſſe in manibus Chryſoſtomo ſacris operante, panem Euchariſtiæ, tanquam paulò pòſt illum manducaturam; ſed clàm dediſſe illum ancillæ, & ab ea ſumpſiſſe panem prophanum, quem ex domo adferri iuſſerat, vt illũ palam comederet loco Euchariſtiæ: ſed eum panem continuò in lapidem eſſe conuerſum. Ex hoc facto intelligimus, morem fuiſſe, vt acciperent, qui vellent, Euchariſtiam ſub vna tantùm ſpecie. Nam ſi omnes coacti fuiſſent bibere de calice Domini, mulier illa nullo modo ſimulare potuiſſet: non enim pro calice Domini aliquid aliud ſumere potuiſſet; ſiquidem calix non dabatur in manus, ſed manu Diaconi admouebatur ori communicantium.

Alterum exemplum eſt apud Leonem ſerm. 4. de Quadrageſima, vbi S. Leo dicit, Manichæos, vt hæreſim ſuam tegerent, panem Euchariſtiæ ſumere ſolitos eſſe cum Catholicis, non tamen calicem bibere. Si autem Romæ non fuiſſet libera Communio ſub vtraque ſpecie, ſed omnes ſemper ſumere debuiſſent ſub vtraque, non potuiſſent vllo modo Manichæi latere, qui ſanguinem Domini nunquam ſumebant. Vnde S. Leo non iubet obſeruari eos, qui aliquando ſumebant, aliquando non ſumebant, ſed qui nunquam omninò ſumebant ſanguinem: illud enim eo tempore pro ſigno Manichæiſmi haberi potuit.

Tertio, ex variis ritibus, ex quibus apertè colligitur vſus vnius ſpeciei: non enim vetus Eccleſia, quæ aduerſariorum teſtimonio vera Eccleſia erat, contra Dei mandatum tam apertè pugnaſſet. Sunt autem hi ritus; aſſeruatio Sacramenti, communicatio domeſtica, communicatio infantium, communicatio ęgrotorum, communio laica, communio ex præſanctificatis.

Ac Primvm aſſeruari ſolitum Sacramentum Euchariſtię fuiſſe, ſuprà probauimus multis Patrum & Conciliorum teſtimoniis. Quod autem ſolùm ſub vna ſpecie aſſeruarent, & proinde ſub vna ſpecie ſumerent, patet, quia aliquando ad longiſſimum tempus aſſeruabant. Meminit enim Sophronius in Prato ſpirituali, cap. 79. aliquando per annum integrum ſeruatum fuiſſe; immò Græci vſque ad hunc diem ſeruant per integrum annum. Non autem poſſet vinum in parua quantitate tamdiu conſeruari, quin aceſceret, & corrũperetur. Præterea qui meminerũt aſſeruationis, vt Cyprianus in ſermo-

ſermone de lapſis, & Ambroſius in orat. de obitu Satyri, & Sophronius iam citatus, ſolius ſpeciei panis meminerunt, quam inuolutam orario, vel linteo dicunt.

Kemnitius contra hunc ritum obiicit, quod Gregorius Nazianzenus dicat, Gorgoniam reſeruaſſe ſymbola corporis, & ſanguinis; & quòd Ambroſius dum de Satyro loquitur, meminerit hauſtionis, & fuſionis in viſcera, quæ ad potum potiùs, quàm ad cibum pertinent.

Sed facilè eſt iſta refellere. Nam Gregorius ſub diſiunctione loquitur, ac dicit, Gorgoniam recondidiſſe quidpiam ſignorum corporis, aut ſanguinis Domini; & loqui eum de ſpecie panis, non vini, ſatis colligitur ex communi vſu illius temporis. Quod autem de Ambroſio Kemnitius dicit, eſt omninò ridiculum. Nam Ambroſius loquitur de hauſtu, & tranſfuſione ad viſcera illius ſpeciei, quam inuolutam in orario Satyrus habebat. Quis autem ambigat, quid illud fuerit? Neque vox, hauriendi, vel transfundendi, ita ad potum pertinet, vt non etiam ad cibum referri poſſit, quando aliquid integrum ſumitur. Ambroſius autem eo modo loquendi vtitur, quia loquebatur de re ſignata, potiùs quàm de ſigno: res autem ſignata integra hauritur.

Secundus ritus erat Eccleſiæ antiquæ, vt Euchariſtiam domum deferrent, & ibi tempore oportuno ſumerent, quod certiſſimum eſt ex Tertulliano lib. 2 ad vxorem, Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum non procul ab initio, Cypriano ſerm. de lapſis, Baſilio in epiſt. ad Cæſariam Patritiã, Hieronymo in Apologia pro libris in Iouinianum, & ex aliis. Domi autem ſub vna tantùm ſpecie Chriſtianos communicare ſolitos perſpicuum eſt, tum ex eo, quòd ſola ſpecies panis dabatur in manus fidelium, ſanguis autem dabatur ex calice bibendus, vt Cyrillus demonſtrat Catecheſi 5. myſtagogica; tum etiam quia non erant in domibus laicorum vlli calices ſacri, ſeu vaſa, quibus contineri poſſet ſanguis Domini, vt clariſſimè patet ex Apologia ſecunda Athanaſij contra Arianos.

Hoc loco fatetur Kemnitius in domibus priuatis vſum fuiſſe vnius tantùm ſpeciei: ſed dicit, illos eoſdem qui domi ſumebant ſub ſpecie panis, in Eccleſia prius ſumpſiſſe ſub ſpecie vini; & proinde ſub vtraque ſpecie per interualla temporum. Deinde addit ſe non diſputare de eo, quod fiebat in priuatis

uatis domibus, ſed de eo, quod fiebat in publica Cœnæ adminiſtratione.

Sed hæc ſolutio cum ipſo ſuo auctore pugnat. Nam ſi in Eccleſia in publica Cœnæ adminiſtratione ſumebant panis ſpeciem, ſed eam ſeruabant deferendam in domum, & alio tempore manducandam, ſolam autem ſpeciem vini, quam deferre non poterant, in Eccleſia bibebant: ergo in Eccleſia non communicabant, niſi ſub vna ſpecie, nimirum vini. Non enim communicare eſt ſumere in manibus Euchariſtiam, ſed manducare, & bibere.

Est præterea advertendvm, hauſtum ſanguinis in Eccleſia, & manducationem corporis Domini in priuatis ædibus, non potuiſſe haberi pro vna Communione, ſed neceſſariò fatendum eſſe fuiſſe diuerſas Communiones, & vtramque ſub altera tantùm ſpecie, neutram ſub vtraque. Nam diuerſis diebus ſumebantur illæ ſpecies, non autem eodem die: ideò enim domum deferebant, vt poſſent ſequentibus diebus communicare, etiamſi templum non adirent. Vnde Hieronymus in Apologia pro libris contra Iouinianum ſcribit, illis diebus conſueuiſſe quoſdam domi corpus Domini ſumere, quibus ob actum coniugalem patratum non audebant ingredi Eccleſiam.

Neque obſtat, quòd illa conſuetudo deferendæ Euchariſtiæ in priuatas ædes, fuerit poſtea abrogata: abrogata enim fuit ob irreuerentiam, qua tantum Sacramentum afficiebatur, non autem quòd Communio ſub vna ſpecie non ſit licita.

Tertivs ritus erat, communicatio infantium. Communicabant em̃ veteres aliquando infantes, ſed ſub vna tantùm ſpecie, nimirum inſtillando in os eorum aliquid ſanguinis Domini, vt patet tum ex Cypriano in ſermone de lapſis, tum ex manifeſta ratione, quia non poſſunt infantes cibum aliquem ſolidum ſumere.

Qvartvs erat, communicatio ægrotorum, quæ vt plurimùm fiebat ſub vna tantùm ſpecie. Scribit Evsebivs lib. *6.* hiſt. cap. *36.* ex epiſtola Dionyſij Alexandrini, preſbyterum dediſſe puero particulam Euchariſtiæ deferendam Serapioni ſeni ægroto, ac iuſſiſſe, vt eam prius madefaceret, quàm ſeni porrigeret. Cùm enim ſeruarent lõgo tempore Euchariſtiam pro ægrotis, neceſſariò fiebat, vt dureſceret ſpecies illa panis,

 ita

ita vt nō facilè deglutiri poſſet, præſertim à valde debilitatis. PAVLINVS in vita S. Ambroſij ſcribit, eum paulò ante mortem ab Honorato Epiſcopo Vercelléſi, ſub vna ſpecie Euchariſtiam accepiſſe: dicit enim, corpore Domini ſumpto, vbi illud deglutiuerat, continuò animam Deo reddidiſſe. AMPHILOCHIVS in vita S. Baſilij ſcribit, eum in morte Euchariſtiam accepiſſe in ſola ſpecie panis, quam lōgo tempore aſſeruauerat. Deniq; AMALARIVS de officiis Eccleſiaſt. lib. 3. cap. 35. & MICROLOGVS de rebus Eccleſiaſt. cap. 17. teſtantur, ex antiqua conſuetudine in Miſſa tres partes hoſtiæ conſecratæ fieri ſolere, vt vna cum ſanguine miſceretur, altera ſumeretur à Sacerdote ante ſanguinis ſumptionē, tertia ſeruaretur pro ægrotis, quæ viaticum morientium dicebatur.

QVINTVS ritus erat, vſus Communionis laicæ, quæ in pœnam grauis alicuius delicti olim dabatur clericis, ablata eis Communione clericali. Eſt autem huius Communionis laicæ cebra mentio in decretis antiquiſſimorū Pontificum, & Conciliorum. Vide Felicem III. qui ſedit ante annos mille, & centū, epiſt. 1. cap. 2. & Siricium Papam, Felice III. antiquiorem annis circiter centum, in epiſt. 1. cap. 11. Concilium præterea Elibertinum ante Siricij tempora celebratum, can. 76. & Sardicenſe, cap. 2. & Agathenſe, cap. 2. 5. & 50.

SED hoc argumentum rident Philippus, & Kemnitius, ac mirantur inſcitiam, vel impudentiam Papiſtarum. Philippus in Apologia Confeſſ. Auguſt. dicit, Communionem laicam dictam eſſe Communionem laicorū, non quòd eſſet ſub vna ſpecie tantùm, ſed quod eſſet eorū, qui non conſecrabant: & hanc fuiſſe pœnā olim Sacerdotibus infligi ſolitam, vt priuati miniſterio conſecrandi Euchariſtiam, contenti eſſent ſola manducatione.

AT ſi res ita ſe haberet, vt Philippus dicit, hæc pœna non fuiſſet inflicta Diaconis, aliiſq; inferioribus Clericis, ad quorum miniſterium nunquam ſpectauit Euchariſtiam cōſecrare, ſed ſolùm Preſbyteris & Epiſcopis. Decreta autem ſuprà citata ferè omnia de Diaconis loquuntur, & aliis Clericis inferioribus: Falſa eſt igitur Philippi interpretatio.

Kemnitius loco ſuprà notato pag. 667. & 668. dicit, Communionem laicam fuiſſe, quam ſumebant Clerici inter laicos, id eſt, in loco templi inferiore, & poſt Clericos; ita vt Cōmunio laica diſtinguatur à Clericali ſolùm tempore, & loco, quòd

quòd videlicet Clerici priùs, laici poſteriùs; Clerici intra ſacrarium, laici extra eum locum communicarent.

Sed neq; hæc eſt vera expoſitio. Nam Felix Papa III. loco citato, iubet ob delicta quædam, Clericis nō dari, niſi in morte, Communionem laicam. Et Concilium Sardicenſe, cap. 2. ne in morte quidē laicam Communionem dari permittit ob crimina quædam grauiora. In morte autem cùm detur Cōmunio ſoli ægroto, idq; in priuato cubiculo, nulla diſtinctio notari poteſt loci, aut temporis inter Clericos, & laicos. Laica igitur Communio dicitur ea, quæ laicis permittebatur tāgenda, & etiam deferēda ſi vellent. Sola autem ſpecies panis dabatur in manus: ex calice autem bibebant, qui volebant, in Eccleſia, ſed non licebat laicis calicem tangere, nedum ſecum deferre. Vide Cyrillum Hieroſolymitanum Catecheſi 5. myſtagog. extrema, vbi deſcribit modum communicādi. Eadem Communio dicitur etiam peregrina in Concilio Agathenſi, can. 2. & 5. ex eo fortaſſe, quòd olim mitteretur peregrinis aduentantibus in ſignum communionis, & pacis. Pœna igitur inflicta Clericis, erat, quòd communicantibus aliis Clericis ſub vtraq; ſpecie, ipſi prohiberētur à calice Domini, & cogerentur vnam tantùm ſpeciem ſumere.

Sextus ritus erat, Communio præſanctificatorum, cuius vſus apud Græcos erat in tota Quadrageſima, excepto die Dominico, & Sabbatho: in Latina Eccleſia iſte vſus fuit, & adhuc manet feria ſexta hebdomadæ ſanctæ. Nam eo die non fit conſecratio, & ipſe etiam Sacerdos in publica actione communicat ſub vna ſpecie. Huius conſuetudinis, quod ad Græcos attinet, meminit Laodicenum Concilium, can. 49. & Concilium Trullanum can. 52. Quod attinet ad Latinos, meminit Innocentius I. in epiſt. 1. cap. 4. liber Sacramentorum S. Gregorij in officio Paraſceues, Ordo Romanus antiquus in officio eiuſdem diei, Rabanus lib. 2. de Inſtitut. Clericorum, cap. 37. & Micrologus in libro de Eccleſiaſticis obſeruationibus, cap. 19.

Quòd in Paraſceue Communio fiat ſolùm ſub ſpecie panis, patet ex ordine Romano citato, ibi eñ non ſolùm habetur, in Paraſceue nō confici Sacramenta, ſed etiam cōmunicare Sacerdotem, & populum ſub ſpecie panis tantùm, abſque ſanguine Domini: ſanguinem enim totum conſumi iubet feria V. & ſolùm corpus Domini conſeruari pro Communione

ſequentis diei, quo Sacramenta non conficiuntur. Ex quo intelligimus in publico etiam cœtu Eccleſiæ vſum fuiſſe vnius ſpeciei, idque ab annis plus mille.

Qvinta ratio ſumi poteſt ex conſenſu, & teſtimonio Eccleſiæ poſterioris. Nam conſtat ab annis plus octingentis fuiſſe vſum in quibuſdã Eccleſiis Communionis ſub vna ſpecie, etiam in publico cœtu fidelium, & extra diem Paraſceues. Et ſimul conſtat Græcos nunquam hoc Latinis obieciſſe tanquam errorem, cùm tamẽ alia multa obiecerint, in quibus à nobis diſſidebant. Ex quo intelligimus totam Eccleſiam tum Latinam, tum Græcam hunc vſum vt licitum approbaſſe.

Fuiſſe autem hunc vſum longo tempore in Eccleſiis quibuſdam, teſtantur Concilia, Constantiense, ſeſſ. 13. & Basileense, ſeſſ. 30.

Deinde S. Thomas qui floruit ante annos CCC. 3. p. q. 80. art. 12. dicit eas Eccleſias rectè facere, quæ non communicant populum niſi ſub vna ſpecie.

S. Bernardvs qui ante annos CD. vixit, in Monaſterio ſuo ſub vna ſpecie Communionem præbebat, vt apertè colligitur ex lib. 1. cap. 11. vitæ ipſius. Scribit enim Gulielmus Abbas S. Bernardi æqualis, in celebri quadam ſolennitate ſancto Bernardo Euchariſtiam miniſtrante, acceſſiſſe inter alios Monachum quendam, quem ob certã culpam, idem ſanctus vir accedere prohibuerat: verùm, quia res occulta erat, datam illi etiam Euchariſtiã, ſed diuino miraculo non potuiſſe Monachum illum Euchariſtiam deglutire. Finitis autem ſolenniis acceſſiſſe Monachum ad Abbatem, & aperto ore oſtendiſſe, quid pateretur: & tum demùm cõfeſſum, & abſolutum, Sacramenta Domini liberrimè ad viſcera traieciſſe. Ex hoc exemplo manifeſtè apparet, ſolam ſpeciem panis à S. Bernardo dari ſolitam: nam ſpeciem vini tamdiu in ore ſeruare ille non potuiſſet.

Cardinalis Hosivs in Dialogo de vtraq; ſpecie, ex hiſtoriis & monumentis Polonicæ Eccleſiæ ſcribit, non poſſe colligi, fuiſſe vnquam in Polonia vſum vtriuſq; ſpeciei in Communione populari: & inde ſuſpicatur non ſine cauſſa Eccleſiam illam ab ipſa prima ſua fundatione, id eſt, ab annis plus minus quingentis, recepiſſe vſum vnius ſpeciei.

Beda, qui ante annos DCCC. floruit, non obſcurè indicat in Anglia ab initio prædicationis diſcipulorum ſancti Gregori-

rij Papæ cœpiſſe vſum publicum vnius ſpeciei. Sic enim ſcribit lib.2.hiſtor. cap.5. de Regis cuiuſdam Chriſtiani defuncti paganis filiis: *Cùm,* inquit, *videret Pontificem celebratis Miſſarum ſolennis Euchariſtiam populo dare, dicebant; Quare non & nobis porrigis panem nitidum, quem & patri noſtro dabas, & populo adhuc in Eccleſia dare non deſiſtis?* Hæc illi, qui cùm ſæpius id repeterent, nunquam tamen vllam vini mentionem fecerunt.

Ordo Romanus, qui vt minimùm ante annos octingentos editus fuit, cùm ab Alcuino Caroli Magni præceptore, qui anno DCCC. florebat, citetur, apertiſſimè indicat in Romana Eccleſia publicum vſum fuiſſe vnius tantùm ſpeciei. Nam in capite de ordine celebrãdi Miſſam, ſignificat, in paruo calice ſanguinem Domini conſecrari ſolitum: deinde pro Communione populi ex eo paruo calice effundi modicum ſanguinis Domini in magnum calicem vino, & aqua plenũ, atque ex eo magno calice conſueuiſſe populum bibere poſt corpus Domini ſumptum. Et quia calix vnus, quantumuis magnus, non ſufficere poterat tantæ multitudini, veriſimile eſt (quamuis ibi id non legatur) ſæpius eundem calicem vinò fuiſſe repletum. Porrò calix ille magnus dicebatur calix ſanguinis, quia conſecratus erat contactu ſanguinis Domini, nõ quòd reuera eſſet corpus Domini: non enim ex contactu illo mutari potuit vinum in ſanguinem.

Eſt autem coniectura valde magna, etiam in aliis Eccleſiis, vbi dicebatur populus de calice bibere, non alium morem fuiſſe, quàm Romæ. Nam intelligi planè non poteſt, quo pacto in Eccleſiis valde numeroſis potuerit dari Communio toti populo ex calice veri ſanguinis Domini. Neque enim vnquam fuit vſus conſecrandi ſimul multos calices, vt patet ex epiſtola Gregorij III. ad Bonifacium Epiſcopum Moguntinum, vbi reprehendit quoſdam, qui contra morem Eccleſiæ plures calices in altari ſimul habebant. Neque fuit vſus vnquam conſecrandi vinum in altari in calice aliquo vaſtiſſimo, qui tantum vini caperet, quantum populo vniuerſo ſufficiat. Debuit enim calix non adeò magnus eſſe, vt poſſet à Sacerdote eleuari, & à Diacono huc, & illuc deferri. Neque inueniuntur vlli calices tam magni, cùm tamen multi in multis Eccleſiis antiquiſſimi inueniantur; ergo neceſſe fuit, vt idem calix ſæpius repleretur inter ipſam Cœnæ actionem,

nem, vt modò facimus in diſtribuendo vino ad ablutionem. Certum autem eſt non potuiſſe in eadem actione repeti ſæpius conſecrationem: vinum igitur, non ſanguis Domini populis dabatur. Aduerſarij quidem non laborant in hac re. Cùm enim exiſtiment nullam requiri conſecrationem, ſed hoc ipſo corporis, & ſanguinis Domini ſymbola eſſe panem, & vinum, quòd in menſa ponuntur, & diſtribuuntur: facilè poſſunt ſæpius pocula replere, & hoc ipſo Sacramenta iuxta ſuum errorem conficere, ſed veritas Catholica longè aliter ſe habet, vt oſtendimus.

SEXTA ratio ſumi poteſt, ab incommodis, quæ ſequerentur ex neceſſitate vtriuſq; ſpeciei: ex quo colligitur Chriſtum ſapientiſſimum omnium legiſlatorum nunquam fuiſſe eiuſmodi præceptum poſiturum.

PRIMVM incommodũ eſt, impoſſibilitas implendi legem iſtam in iis locis, vbi ſit populus valde numeroſus, & vnus tantùm ſacerdos, vt ſæpe accidit in frequentiſſimis pagis: de qua re paulò antè diximus.

SECVNDVM incommodum eſt, irreuerentia ſanctiſſimi Sacramenti. Semper enim Eccleſia diligentiſſimè cauit, ne mica aliqua conſecrati panis in terram caderet, vt ſuprà probauimus ex Tertulliano, Origene, Cyrillo Hieroſolymitano, Auguſtino, & aliis: maioeſt autem irreuerentia in effuſione ſanguinis, qui rurſus colligi nequit, quàm in caſu panis, qui iterum colligi poteſt. Quare Ioannes Chryſoſtomus in epiſtola prima ad Innocentium, inter maxima mala numerat, quod ex quodam militari tumultu intra Eccleſiam facto, ſanguis Domini in militum veſtimenta effunderetur. Fieri autem non poteſt, vt ſanguis Domini miniſtretur tantis populorum turbis, quantæ in Paſchate ad Communionem accedunt, quin ſæpius effundatur; præſertim cùm multi ſint ſenes, debiles, ruſtici, qui vix ad bibendum de manu alterius accommodare ſe nôrunt. In deportatione etiam ad ægrotos, facillimum eſſet, vt vel effunderetur, vel ex illa agitatione turbidum, & ineptum ad bibendum fieret: quod non rarò accidiſſe teſtantur exempla, quæ referuntur ab Ænea Syluio in Dialogo de Communione ſub vtraque ſpecie, & in Actis inter legatos Baſileenſes, & legatos Bohemorum in Egra oppido Germaniæ, vbi communi conſenſu conuenerant.

Neque

Neque ad hoc incommodum ſatisfaciunt aduerſarij, cùm dicunt, Chriſtum iſta omnia præuidiſſe, & tamen non propterea deterritũ ab inſtitutione Euchariſtiæ ſub duplici ſpecie; & Eccleſiam veterem iſta eadem expertam eſſe, & tamen, iis non obſtantibus, miniſtraſſe Communionem ſub vtraque ſpecie. Nam Chriſtus inſtituit quidem ſub duplici ſpecie, ſed non iuſſit dari omnibus ſub duplici. Eccleſia autem vetus miniſtrabat ſub duplici ſpecie, quando Chriſtiani erãt pauci, & præterea non omnes accipiebant vtramque ſpeciem, vt ſuprà oſtendimus. Creſcente autem multitudine magis, & magis apparuit incommodum, & ſic paulatim deſiit vſus ſub vtraque, vt paulò pòſt dicemus.

Tertium incommodum eſt, quod multi abhorrent à vino, & vel natura abſtemij ſunt, vel educatione, vt in calidis regionibus. Aſſueſiunt enim pueri, & puellæ etiam nobiles aquæ potui, vnde multi poſtea etiam in matura ætate nõ poſſunt abſque nauſea vinum guſtare. Quid ergo iſti facturi ſunt? abſtinebunt à Communione perpetuò? at id non licet per diuinas leges.

Ioannes Brentius hoc incommodo adductus in Apologia pro Confeſſione VVirtembergenſi in 2. parte ſecundæ pericopes, admittit abſtemios poſſe ſub vna ſpecie communicare, non obſtante iure diuino vtramque ſpeciem præcipiente. At vbi legit ipſe à diuino mandato generaliter poſito excipi debere abſtemios? vel ſi Eccleſia Brentij ius habet interpretandi ius diuinum, ac declarandi in eo mandato nõ comprehendi abſtemios, cur Eccleſia Catholica ius non habebit interpretandi idem ius diuinum, ac declarandi in eo non comprehendi niſi ſacerdotes ſacrificantes?

Quartum incommodum eſt, penuria vini. Siquidem in multis regionibus vinum non creſcit, & quod aliunde adfertur, partim ſummo precio emitur, partim non diu conſeruatur: ex quo oporteret plurimos, aut nunquam, aut rariſſimè communicare, ſi non poſſet fieri Communio ſub vna ſpecie. Certè in Iaponia, adeò nulla eſt copia vini, vt vix ad ſacra facienda commodè haberi poſſit. Et ſcribit Volaterranus lib. 7. Geographiæ, ab Innocentio VIII. conceſſum Noruegiis, vt ſine vino ſacrificarent, quod vinum in Norgeuia nõ creſcat, & aliunde importatum continuò aceſcat. Quod quidem Pontifex ille conceſſit, ſi tamen conceſſit, vel quòd

eius ſententiæ eſſet, non eſſe de iure diuino, vt ſacrificium in vtraque ſpecie neceſſariò confici debeat; quæ ſententia ſuos habet patronos, vt Gabrielem lect. 84. in Canonem Miſſæ, & Ioannem Maiorem in 4. diſt. 13. quæſt. 3. & alios quoſdam; vel quod indicauerit, ius diuinum ita interpretandum eſſe, vt excipiatur caſus neceſſitatis. Etſi enim ſacrificium eſt imperfectum ſine vtraq; ſpecie, tamē præſtat imperfectum habere, quàm nullum; præſertim cùm duæ illæ ſpecies, partes ſacrificij ſint integrantes potius, quàm eſſentiales.

Deniq; hoc incommodum ipſis etiam aduerſariis adeò viſum eſt magnum, vt Philippus Melanchthon in libro de vſu integri Sacramēti, ſcripſerit Ruthenos ob vini inopiam rectè facturos, ſi pro vino vterentur τοῦ ὑδρομέλιτος, id eſt, aqua mellita, ſeu medone. Sed quis dedit Philippo auctoritatem mutandi Sacramentorum materiam?

Quantò ſapientius Eccleſia Catholica non mutat Sacramentorum materias, ſed incommodo illi medetur, vnam ſpeciem tantùm populis miniſtrando; quod quidem Deo placere, ſignis & prodigiis aliquando demonſtratum eſt. Scribit Alexander Alenſis in 4. parte ſummæ Theologicæ, quæſt. 11. memb. 2. articul. 4. §. 3. in noua editione, quoſdam Monachos aliquando, apud quos vſus erat vnius ſpeciei, cœpiſſe vtramque ſpeciem poſtulare; ſed interim accidiſſe, vt cùm ſacerdos inter ſacrorum ſolennia hoſtiam frangeret, totum patenæ concauum ſanguine ex ipſa hoſtia profluēte repleretur. Quo ſignificare voluit Deus, fruſtrà illos tumultuari pro calice ſanguinis, cùm omnia haberent in ſpecie illa panis, quam de more ſolebant accipere.

CAPVT XXV.

Soluuntur obiectiones ex Scriptura petitæ.

RESTAT nunc, vt ad argumenta aduerſariorum reſpōdeamus, quæ illi partim ex Scripturis, partim ex Patribus, partim ex ratione deſumunt. PRIMVS Scripturæ locus eſt Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quem locum ſoli Bohemi obiiciunt: Lutherani enim, & Caluiniſtæ nō exiſtimant Ioan. 6. de Sacramento Euchariſtiæ tractari.

Tres

Tres ſolutiones à Catholicis datæ ſunt. PRIMA eſt communis, quam etiam in 1. lib. attigi, dum locum Ioannis exponerem; vim huius præcepti in re, quæ ſumitur, non in modo ſumendi conſiſtere. Continent enim verba illa: *Niſi manducaueritis*, nõ ſimplex præceptum, ſed medium, ſeu remedium conſeruandæ vitæ per Baptiſmum acceptæ, & conſequenter præceptum, quia tenemur conſeruare vitam. Vnde non obligant iſta verba Catechumenos, quia nondum vitam per Baptiſmum acceperunt, quam conſeruare debeant; neq; infantes baptizatos, quia non egent conſeruatione vitæ, cùm eam non poſſint amittere ſine vſu rationis. Porrò remedium conſeruandæ vitæ non conſiſtit in ſpeciebus panis, & vini, neque in modo manducandi, & bibendi, ſed in ſumptione corporis, & ſanguinis Domini: quocunque enim modo illa ſumantur, modò verè ſumantur, ſumentem nutriunt, & reficiunt. Caro enim Domini verè eſt cibus, & ſanguis verè eſt potus: ad ſolam igitur ſumptionem illa verba obligant, non ad modum ſumendi. Sumuntur autem verè tàm corpus, quàm ſanguis ſub qualibet ſpecie; igitur præcepto ſatisfaciunt, qui ſub vna ſpecie Sacramentum percipiunt. Accedit, quòd ipſe Dominus quod dixerat: *Niſi manducaueritis, & biberitis*, declarauit cùm diceret: *Qui manducat me, viuet propter me.* Idem enim eſt manducare carnem Chriſti, & bibere ſanguinem eius; & totum Chriſtum ſumere: totum autem manducando ſumimus, vt ipſe fatetur.

Quod ſi aduerſarij omninò conuincerent, quod tamẽ non faciunt, vim præcepti conſiſtere in modo manducandi & bibendi, & planè ſub præcepti obligationem cadere ſumptionem ſub tali, vel tali ſpecie, adhuc nihil obtinerẽt; tunc enim adhibenda eſſet SECVNDA ſolutio, quę eiuſmodi eſt; In Scripturis ſæpenumero coniunctio, &, accipitur pro diſiunctiua: vt Act. 3. *Argentum, & aurum non eſt mihi.* Eſt enim ſenſus; Argentum, vel aurum non eſt mihi; ſiue, neque argentum, neque aurum eſt mihi: non enim aliter rectè S. Petrus docuiſſet, ſe pecuniariam eleemoſynam facere non potuiſſe. Ioan. 15. *Si non veniſſem, & loquutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.* Senſus eſt; Si neque veniſſem, neque loquutus fuiſſem: ſubintelligitur enim negatio præcedens, more Hebraicæ linguæ, quam aliquando interpretes imitantur. Hebræi enim vt plurimum ſimplicem coniunctionem ponunt, cùm tamen ſub-

intelligant negationem præcedentem; vt Pſalm. 1. in Hebræo eſt: *Non ſurgunt impij in iudicio, & peccatores in Concilio iuſtorum.* Sed quia ſubintelligitur negatio, ideò rectè Latini verterunt: *Non reſurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iuſtorum.* Ceterùm, vt dixi, interpretes non rarò imitantur phraſim Hebraicam: & hoc modo verba Domini Hebraicè, vel Syriacè à Domino pronunciata, Ioannes quidem Græcè ſcripſit, ſed phraſim Hebraicam ſeruare potuit, vt hic ſit ſenſus: *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis, & niſi biberitis eius ſanguinem,* id eſt, ſi neque manducaueritis, neq; biberitis, &c. vel, ſi non manducaueritis, aut non biberitis. Eſſe autem hoc modo iſta verba intelligēda, probatur ex verbis ſequentibus. Nam Dominus paulò pòſt addit: *Qui manducat me, viuet propter me.* Et rurſus ibidem: *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Quæ ſanè falſa eſſent, ſi coniunctiuè, & non diſiunctiuè intelligerentur illa verba: *Niſi manducaueritis, &c.*

Sed etiāſi aduerſarij has duas ſolutiones confutare poſſent, quod hactenus non fecerunt, & omninò conuincerent, verba Domini intelligenda eſſe de modo manducandi, & bibendi, & coniunctim, non diſiunctim: adhuc haberemus præſidium TERTIAE ſolutionis. Multa enim præcepta ſunt in Scripturis, quæ dantur vniuerſæ Eccleſiæ, ſed implenda per aliquos, non per ſingulos; quod obſeruandum eſſe monet B. Auguſtinus in explicatione Scripturarum, lib. 3. doctrinæ Chriſtianę, cap. 17. Tale eſt illud: *Creſcite, & multiplicamini;* id enim dicitur humano generi, ſic tamen, vt ſatis ſit, ſi per aliquos ſpecies humana propagetur, & non cogantur omnes liberis procreandis operam dare. In hunc igitur modum poſſunt hæc verba explicari: *Niſi manducaueritis, &c.* id eſt, niſi ſint in Eccleſia aliqui, qui hoc Sacramentum ſub vtraq; ſpecie ſumant, non habebitis vitam in vobis. Si enim nulli tales ſint, conſequenter nulli erunt, qui Sacramentum conficiant, nulli qui miniſtrent: atque ita peribit totus fructus ſaluberrimi Sacramenti. Sed de hoc loco ſatis dictum eſt.

SECVNDVS locus, qui eſt planè Achilles, Lutheri, Buceri, Philippi, Caluini, Kemnitij, Hamelmanni, & omnium aliorum, ſunt illa verba Matt. 26. *Bibite ex hoc omnes;* id enim edictum eſſe dicit Caluinus, æterni Dei, quo omnes coguntur ad vtramque ſpeciem Sacramenti percipiendam.

RESPON-

RESPONDEO; Hæc verba dicũtur ſolis Apoſtolis, qui tum ad menſam cũ Chriſto ſedebant. Id probo hac ratione: Particula, *omnes*, non ſemper in Scriptura accipitur vniuerſaliſſimè pro omnibus hominibus, ſed ſæpe pro omnibus certi alicuius generis. Alioqui illud Pauli: *Omnes quærunt quæ ſua ſunt*, includeret etiá ſanctiſſimos quoſque; & illud: *Omnes peccauerunt*, Chriſtum quoq; comprehenderet; & illud: *Clamauerunt oẽs, Crucifige eum*; & ſimilia, in Apoſtolos Domini conuenirent.

Videndum igitur eſt, an illud: *Bibite ex eo omnes*, vniuerſaliſſimè capiatur, an pro aliquo certo genere. Et quidem vniuerſaliſſimè, id eſt, pro omnibus hominibus capi non poteſt: nam ſequeretur debere Sacramentum dari Turcis, Iudæis, Ethnicis; & illi enim homines ſunt. Oportet igitur pro certo genere hominum illud accipere: quæro igitur quod ſit illud hominum genus. Si dixerint omnes viros, excludentur fœminæ: ſi omnes fideles, includentur infantes, quos tamen etiam aduerſarij excludunt. DICENT, eſſe omnes fideles adultos. SED INPRIMIS gratis hoc dicent; nec enim id facilè probare poterunt. DEINDE includentur abſtemij, quos tamen etiam ipſi plerumque excipere ſolent. DENIQVE repugnat Marcus apertiſſimè, qui ſic ait cap. 14. *Et biberũt ex eo omnes*; iſta enim verba reſpondent illis: *Bibite ex eo omnes*. Quare eodem modo accipitur, *omnes*, apud Matthæum, & apud Marcum. Apud Marcum autem non intelliguntur per, *omnes*, omnes fideles adulti: nec enim verum eſſet: *Biberunt ex eo omnes*; ergo nec apud Matthæum intelligi poſſunt omnes fideles adulti. Quod ſi fortè dicant apud Marcum per, *omnes*, intelligi omnes fideles adultos, quia in Apoſtolis biberunt omnes: colligemus iam non obligari fideles ad calicem Domini bibẽdum, quia mandatum iam impleuerunt; iam enim biberunt, vt eis fuerat imperatum.

Reſtat igitur, vt mandatum ſolis Apoſtolis datum fuerit. Id quod poteſt etiam confirmari ex circumſtantiis totius illius loci Euangeliſtæ Matthæi. Omnes enim clamant, hæc verba ſolis Apoſtolis dicta eſſe: *Cœnantibus*, inquit, *eis*. Quid eſt, *eis*, niſi Apoſtolis? Sequitur: *Accepit* IESVS *panem, & benedixit, ac fregit, deditq́; diſcipulis ſuis*. Quibus diſcipulis dedit, nónne illis qui cum illo cœnabant? Sequitur: *Et ait; Accipite, & comedite, hoc eſt corpus meum*. Certè illis dixit: *Accipite, & comedite*, quibus dedit comedendum; dedit autem Apoſtolis

ſolis,

ſolis, vt iam oſtendimus. Sequitur: *Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis.* Quibus illis? iiſdem, quibus dederat panem, id eſt, ſolis Apoſtolis. Sequitur: *Dicens; Bibite ex hoc omnes.* Quibus hoc dixit, niſi illis, quibus dedit calicem? nam dedit dicens. Dedit autem ſolis Apoſtolis; ergo ſolis Apoſtolis dixit. Sequitur: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti, tunc dicit illis; Omnes vos ſcandalum patiemini in me, etc.* Qui dixeruut hymnum cum Chriſto? qui exierunt in montem Oliueti? qui erant omnes illi ſcandalum paſſuri in illa nocte? nónne ſoli Apoſtoli? Clariſſimè igitur patet, verba illa ad ſolos Apoſtolos pertinere.

Sed videamus nunc quid adferant aduerſarij, vt probent illa dici ad omnes fideles. Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Euchariſtia tribus argumentis probat, illud: *Bibite ex hoc omnes*, non ad ſolos Apoſtolos dictum eſſe.

PRIMVM eſt, quia non ſine myſterio Dominus non dixit, Manducate ex hoc omnes; ſicut dixit: *Bibite ex hoc omnes*; nimirum præuidebat futuros, qui dicerent, panem omnibus datum, calicem non item. Idem argumentum habet Caluinus in antidoto articulorum Pariſienſium, art. 7.

RESPONDEO; Negamus, Chriſtum non dixiſſe: *Manducate ex hoc omnes.* Tametſi enim id Euangeliſtæ non ſcripſerint, Eccleſia tamen ex Apoſtolica traditione edocta, in ſacro Canone Miſſæ diſertis verbis ponit, Chriſtum dixiſſe: *Manducate ex hoc omnes.* Quam partem Canonis refert etiam S. Ambroſius lib. 4. de Sacram. cap. 5. & poſt eum Paſchaſius in lib. de corpore Chriſti, cap. 15. Sed quid ſi etiam certò conſtaret, à Chriſto dictum non fuiſſe: *Manducate ex hoc omnes*, vt ab eo dictum fuiſſe conſtat: *Bibite ex hoc omnes*, quid inde aduerſarij noſtri lucrarentur? omninò nihil: cauſſa enim eius diuerſitatis eſſet in promptu. Dominus enim panem fregit, & vnicuique partem ſuam dedit, non autem dedit panem integrum, quem inter ſe diuiderent, ideò non fuiſſet neceſſe dicere: *Manducate ex hoc omnes.* At calicem vnum & eundem dedit, vt ex eodem biberent omnes; dixit igitur: *Bibite ex hoc omnes*, vt intelligeret primus, non totum ſibi exhauriendum, ſed tantum relinquendum, quod omnibus ſufficeret.

SECVNDVM argumentum. Iiſdem dictum eſt: *Manducate*, quibus dictum eſt: *Bibite.* Vel igitur totum Sacramentum datum eſt ſolis preſbyteris, vel ſimul etiam laicis. Si laicis

etiam

etiam, ergo omnibus dictum eſt: *Manducate, & bibite*. Si ſolis presbyteris, ergo non licet laicis dare vllam partem Sacramenti, nec eis dictum erit, Manducate; nō enim temerè dandum eſt, cui Chriſtus prima inſtitutione non dedit. De hac ratione ita gloriatur Lutherus: *Ego*, inquit, *fateor, iſta me ratione mihi inuicta ſuperatum, nec legiſſe, nec audiuiſſe, nec inueniſſe, quod contrà dicam.*

Respondeo; Chriſtus prima illa inſtitutione, Apoſtolis ſolis dedit totum Sacramētum, vt antè probatum eſt. Nec tamen valet illa Lutheri conſequentia; Chriſtus non dedit laicis, ergo non poteſt dari à nobis. Nam etſi non dedit, non tamen prohibuit dari: & alibi iuſſit etiam dari, cùm ait: *Hoc facite*, de quo loco poſtea dicemus.

Tertium argumentum. Chriſtus dixit: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur.* Hîc clariſſimè vides, ſanguinem dari omnibus, pro quorum peccatis fuſus eſt. Quis autem audeat dicere pro laicis non eſſe fuſum? ergo omnibus datur, & omnibus dicitur: *Bibite*. De hoc argumento ſic Lutherus triumphat: *Hoc*, inquit, *maximè omnium vrget, penitusque me concludit.*

Respondeo; Argumentum hoc verè concludit, non pro Luthero, ſed contra ipſum. Nam ſi ſanguis Domini dandus eſſet omnibus, pro quibus fuſus eſt; dandus eſſet omnibus omninò hominibus, etiam Turcis, Iudæis, Ethnicis, & quibuſcunque impiis. Sanguis enim ille pro omnibus fuſus eſt, vt Scripturæ paſſim tradunt, Coloſſ. 1. 1. Corinth. 15. 1. Ioan. 2. & alibi. Philippus in Confeſſione Auguſtana, in articulo de vtraque ſpecie, probat illud: *Bibite ex hoc omnes*, dictum eſſe nō ſolùm Apoſtolis, ſed etiam aliis, quia Eccleſia Corinthiorum à Paulo, qui à Domino edoctus fuerat, inſtituta, vtraque ſpecie vtebatur.

Respondeo; Argumentum eſt nimis infirmum. Eccleſia enim Corinthiorum vtebatur vtraque ſpecie, quia Paulus, vel Domini exemplo, vel aliunde oſtendit, & tradidit, licitam eſſe Communionem ſub vtraque ſpecie. Sed nec Paulus citauit illud mandatum: *Bibite ex hoc omnes*; nec vllo verbo docuit, eſſe neceſſariam omnibus Communionem ſub vtraq; ſpecie.

Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 17. §. 48. 49. & 50. antequam ſolutionem noſtram refellat, ita præfatur: *Alterum*, inquit, *effugium eſt, ſolos Apoſtolos in huius Cœnæ participationem*

nem à Chriſto admiſſos, quos iam in ſacrificiorum ordinem allegerat, & cooptauerat. Velim tamen mihi ad quinq; poſtulata reſpondeant: quibus elabi non poterunt, quin facilè cum ſuis mendaciis reuincantur. Hęc ille. Sed nec poſtulata illa quinq; aliquid momenti habent ad refellendum id quod aſſerimus.

PRIMVM poſtulatum eſt: *Quo oraculo reuelata ſit nobis ea ſolutio?* RESPONDEO; Oraculo Spiritus ſancti per Scripturam Matthæi, & Marci, vt ſuprà oſtendimus.

SECVNDVM: *Cur meliore illo ſeculo ab Apoſtolis ad mille vſque annos poſtea ſine exceptione omnes fiebant vtriuſque ſymboli participes? Ignorabátne vetus Eccleſia, quos Chriſtus conuiuas ad cœnam ſuam admiſiſſet?* RESPONDEO; Falſiſſimum eſt, quod Caluinus aſſumit: iam enim oſtendimus in Communione domeſtica, & ęgrotorum, & laica clericorum, & in ipſo etiam publico cœtu in templis ſub vna ſpecie fuiſſe communicatum in antiquiſſima Eccleſia. Deinde ſi eſſet verum, quod ipſe aſſumit, non propterea ſequeretur verba illa: *Bibite ex hoc omnes*; dicta eſſe aliis, quàm Apoſtolis. Nam Eccleſia vti potuit vtraque ſpecie, quia Dominus id non prohibuit, etiamſi non iuſſerit.

TERTIVM poſtulatum: *Cur de pane ſimpliciter dixit, vt ederent, de calice, vt omnes biberent?* QVARTVM; *Si Dominus ſolis Apoſtolis, vt ſacerdotibus, Sacramentum dedit, quo iure datur nunc, vel ex parte, laicis?* AD hæc reſponſum eſt paulò antè: ſunt enim hæc Lutheri argumenta, primũ & ſecundum.

VLTIMVM poſtulatum: *An mentiebatur Paulus, cùm dicebat Corinthiis ſe accepiſſe à Domino, quod illis tradiderat? Nam poſtea traditionem declarat, vt omnes promiſcuè vtroq; ſymbolo communicarent.* RESPONDEO; Apoſtolus nequaquã mentiebatur: ſed planè mentitur Caluinus, dum ei tribuit, quod ipſe non dicit. Non enim Paulus ita declarat traditionem Domini, vt dicat debere omnes diuino mandato ſub vtraq; ſpecie communicare. Sed de loco Pauli infrà plura dicemus; & iam aliquid diximus in ſolutione argumenti Philippi.

Martinus Kemnitius loco citato in Examine, pag. 635. addit hoc argumentum, quod more ſuo verboſiſſimè perſequitur. Chriſtus dixit: *Accipite, edite, bibite*; ſed priora duo Synodus Tridẽtina vult ad laicos etiam pertinere; ergo & tertium illud, *Bibite*, ad laicos pertinet: nulla enim aſſignari poteſt cauſſa diuerſitatis.

RESPON-

RESPONDEO; Remoueantur mendacia, & argumentum per ſe corruet. Nuſquam enim Synodus Tridentina ſcriptum reliquit, illa verba: *Accipite, edite*, ad laicos pertinere, illud autem, *Bibite*, non pertinere. Concilium id ſolum docet, non teneri eos, qui Sacramentum non conficiunt, ſiue laici ſint, ſiue ſacerdotes, iure diuino ad vtramque ſpeciem; cur autem qui conficiunt ad vtramque ſpeciem teneantur, ratio eſt, quia ſacrificium integrum eſſe, & integrè conſumi debet.

Hermannus Hamelmannus in lib. de vtraque ſpecie par. 2. duo argumenta profert, præter argumenta Lutheri. PRIMVM eſt; Si ſolis Apoſtolis dictum eſſet: *Bibite ex hoc omnes*; ergo ſoli Epiſcopi communicare deberent ſub vtraque; illi enim ſoli Apoſtolis ſuccedunt. RESPONDEO; Etiam Sacerdotes ſuccedunt Apoſtolis quatenus ad illos etiam pertinet pręceptum conficiendæ Euchariſtiæ, quod datum fuit Apoſtolis per illa verba: *Hoc facite in meam commemorationem*. Quare Sacerdotes etiam, propter perfectionem Sacramenti, tenentur ſumere vtramque ſpeciem, cùm conficiunt Euchariſtiam.

SECVNDVM argumentum Hamelmanni. Dominus ait Marc. 13. *Quod vobis dico, omnibus dico*; ergo illud: *Bibite ex hoc*, dictum Apoſtolis, omnibus dictum eſſe cenſendum eſt. RESPONDEO; Marcus non abſolutè, & ſimpliciter poſuit: *Quod vobis dico, omnibus dico*, ſed addidit, *Vigilate*. Id ergo omnibus dictum eſt, vt vigilemus, & ad iudicium præparemur, de quo in eo loco Dominus concionatus fuerat, & multa omnibus vtilia dixerat. Alioqui ſi omnia quæ dicta ſunt Apoſtolis, ad omnes pertinerent, oporteret omnes ire per mundum vniuerſum, & prædicare Euangelium omni creaturæ, & alia id genus, quæ nemo ſanæ mentis concederet. Atque hæc de primario aduerſariorum fundamento.

TERTIVM teſtimonium Scripturæ eſt illud Lucæ: *Hoc facite*; iubet enim Dominus, vt faciant, quod ipſe fecit. Ipſe autem tria fecit, conſecrauit, ſumpſit, & diſtribuit omnibus pręſentibus vtramque ſpeciem: debent igitur Apoſtoli, & qui eis ſuccedunt nõ tantùm conſecrare, & ſumere, ſed etiam omnibus præſentibus dare ſpeciem vtramque. Et confirmatur argumentum ex illa particula: *Similiter & calicem*. Nam iſta particula (vt Kemnitius diligenter obſeruari iubet pa. 533. & 535.) ſignificat eandem eſſe rationem panis, & calicis: & ſicut Dominus accepit, & dedit panem, & dixit: *Hoc facite*; ita quoque

quoque ſimiliter accepiſſe, & dediſſe calicem, & dixiſſe: *Hoc facite*.

RESPONDEO; Mirabilis eſt prouidentia Dei in ſanctis literis: nam vt non haberent hæretici iuſtam excuſationem, ſuſtulit eis omnem tergiuerſandi occaſionem. Nam Lucas illud, *Hoc facite*, poſuit poſt datum Sacramentum ſub ſpecie panis, poſt datum autem calicem illud non repetiuit, vt intelligeremus iuſſiſſe Dominum, vt ſub ſpecie panis omnibus diſtribueretur Sacramentum; ſub ſpecie autem vini non item.

Nec quidquam momenti habet illud, *ſimiliter*, quod tantoperè Kemnitius vrget: nam non refert illud, *ſimiliter*, niſi acceptionem; eſt enim ſenſus, Similiter poſtquam cœnauit, accepit calicem. Quod autem non referat omnia, quæ Chriſtus fecit circa panem, vt vellet Kemnitius, patet, quia Chriſtus panem nõ ſolùm accepit, & benedixit, & dedit, ſed etiam fregit, & fractum diuiſit inter accumbentes: calicem autem non fregit, nec diuiſit ipſe diſcumbentibus, ſed dedit integrũ, vt vnus alteri porrigeret. Præterea Paulus 1.Cor.11. cùm habeat eandem particulam, *ſimiliter*, non tamen habet, *dedit*, ſed ſolùm, *accepit*. Non igitur illud, *ſimiliter*, referri poteſt ad verbum, *dedit*. Quod autem non referat illud mandatum, *Hoc facite*, perſpicuum eſt ex ipſo contextu; ſic enim legimus: *Similiter & calicem, poſtquam cœnauit, dicens; Hic calix, &c.* Vbi debet ſubintelligi verbum, cum quo benè cohæreat ille accuſatiuus *calicem*. tale autem verbum non eſt, *Hoc facite*. Quæ enim eſſet hæc oratio, Similiter & calicem hoc facite? Sententia ergo illa eſt, quam diximus: *Similiter & calicem accepit dicens, &c.*

QVARTVM teſtimonium Scripturæ eſt in verbis illis B. Pauli 1.Corinth.11. *Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis; &c.* Traditio Apoſtolica ſine dubio omnes obligat: tradidit autem Paulus omnibus vtramq; ſpeciem eſſe ſumendam. Et præterea Paulus tàm poſt ſpeciem panis, quàm poſt ſpeciem vini repetit Domini mandatum: *Hoc facite*. Et denique poſtea adiungit: *De pane illo edat, & de calice bibat*. In hoc argumento mirè ſibi placent aduerſarij. Lutherus in libro de captiu. Babyl. cap. de Euchariſtia: *Vltimo*, inquit, *ſtat inuictus Paulus, omnium obſtruens ora, &c.* Et infrà: *Non dicit*, inquit, *permiſi vobis*. Et infrà: *Tradidiſſe eſt præcepiſſe*. Et in li. contra Angliæ Regem: *Hoc argumentum*, inquit, *dixit aſſertori Sacramentorum, Noli me tangere*.

RE-

RESPONDEO; In vltimis verbis nulla eſt difficultas; illud enim: *De pane illo edat, &c.* ſequitur poſt ea verba: *Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo, &c.* Quibus verbis non iubet Apoſtolus, vt fideles edant panem, vel calicem bibant abſolutè; ſed modum præſcribit, quo vti debent, ſi edere, & bibere velint vtiliter.

PORRO illa verba: *Ego tradidi vobis,* in nullo auctore ſignificârunt vnquam, Ego præcepi, ſeu imperaui. ET DEINDE, quàm eſſet pulchra illa verborum Pauli connexio, ſi ita efferretur: Ego tradidi vobis, id eſt, mandaui, quoniam Dominus IESVS, in qua nocte tradebatur? Et illud 1.Corinth.15. *Tradidi vobis, quoniam Chriſtus mortuus eſt,* quàm pulchrè hoc modo interpretaremur: Præcepi vobis, quod Chriſtus mortuus eſt? ADDE, quòd Kemnitius in ſecunda parte Examinis, pag.541. non eſt veritus Prophetæ Germanico Luthero in faciem reſiſtere. Scripſit enim illud *tradidi,* non ſignificare Præcepi, cuius tamen contrarium, vt ſuprà citauimus, Lutherus dixerat.

Sed tamen alio modo ex eodem verbo Kemnitius argumentatur, & vt ipſe dicit, pulcherrimum conficit argumentum. Paulus enim cùm ait, *tradidi,* non præcipit: non enim auſus fuit in vſu Sacramentorum aliquid præcipere, ſed tradit Chriſti præceptum. Et ne putemus eum tradere præceptum ſolis preſbyteris, qui erant Corinthi, in principio epiſtolæ dicit ſe ſcribere omnibus qui erant Corinthi; immò etiam omnibus aliis Chriſtianis. Nam addidit: *Cum omnibus, qui inuocant nomen Domini noſtri* IESV CHRISTI.

SED hæc omnia falſa, friuola, & ineptiſſima ſunt. Nam INPRIMIS falſum eſt, Paulum tradidiſſe præceptum Chriſti de vtraque ſpecie ſumenda. Quid enim tradiderit explicat, cùm ait: *Quoniam Dominus* IESVS, *in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c.* vbi videmus tradi hiſtoriam de inſtitutione Sacramenti, non autem præceptum de vtraque ſpecie ſumenda.

DEINDE falſum eſt, Paulum nihil fuiſſe auſum præcipere circa vſum tanti Sacramenti; illud enim: *Probet ſeipſum homo,* præceptum Pauli eſt, nec enim in Euangelio legitur. Et illa: *Cùm conuenitis, inuicem exſpectate,* &; *Qui eſurit, domi manducet,* eiuſdem Apoſtoli ſunt. qui etiam plura ſe ordinaturum aſſerit, cùm ait: *Cetera cùm venero, diſponam.* Quare

Auguſtinus epiſtol.118. Apoſtolorum præceptum eſſe dicit, vt hoc Sacramentum à ieiunis ſumatur.

POSTREMO falſum eſt, epiſtolam ad Corinthios ſcriptam eſſe ad omnes fideles, ita vt omnia, quæ ibi habentur, ad omnes pertineant. Num enim ad omnes pertinet: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter Gentes?* &; *Alius dicit: Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ?* Porrò illud in inſcriptione: *Cum omnibus qui inuocant nomẽ Domini,* non ſignificat ſcribi epiſtolam ad omnes, ſed ſignificat ſcribi ad Corinthios, quibus Apoſtolus precatur pacem & gratiam cum omnibus, qui inuocant nomẽ Domini noſtri IESV CHRISTI. Nec tamen negamus, quin epiſtola illa aliquo modo ad omnes pertineat; doctrina enim, quæ ibi traditur, communis eſt omnibus: ſed non ideò omnia, quæ ibi dicuntur, ad omnes pertinent, ac ſi ad omnes ſcripta eſſet.

Iam verò illud, *Hoc facite,* quod in hac epiſtola bis ponitur, nihil cauſſæ noſtræ officit. Nam poſt panis conſecrationem abſolutè ponitur: *Hoc facite in meam commemorationem;* poſt calicem autem idem repetitur, ſed cum conditione: *Hoc,* inquit, *facite quotieſcunque bibetis.* Et certè non ſine cauſſa Spiritus ſanctus modum loquendi mutauit. Non ſignificant igitur hæc verba poſteriora, vt calix debeat dari, vel ſumi neceſſariò, ſed modum præſcribunt, vt ſi id fiat, fiat in memoriam Dominicæ paſſionis.

Quæritur à Doctoribus, quid propriè demonſtret illud, *Hoc,* cùm Dominus ait: *Hoc facite*; an demonſtret id, quod Dominus egit, id eſt, conſecrationem, & diſtributionem, an quod egerunt diſcipuli, id eſt, manducationem, & bibitionem, an vtrumque ſimul. Sed ad rem noſtram id non refert, quando conſtet illud præceptum non dari abſolutè, niſi de vna ſpecie.

Videtur tamen ſententia Ioannis à Louanio valde probabilis, qui docet, verba Domini apud Lucam, ad omnia referri, id eſt, ad id, quod fecit Chriſtus, & id, quod egerunt Apoſtoli, vt ſenſus ſit; Id quod nunc agimus, ego dum conſecro, & porrigo, & vos, dum accipitis, & comeditis, frequentate deinceps vſque ad mundi conſummationem. Profert enim prædictus auctor veteres Patres, qui illa verba modò referunt ad Chriſti actionem, vt Cyprianum epiſt.3.lib.2. & Damaſcenum lib.4.de fide, cap.14. modò ad actionem diſcipulorum, vt Baſilium

ſilium lib. regularum moralium, reg.21. & Cyrillum Alexandrinum lib.12.in Ioan.cap.58.Paulum autem idem auctor docet referre potiſſimùm illa verba ad actionem diſcipulorum, id quod ex verbis ſequentibus colligitur: *Quotieſcunq; enim,* inquit,*manducabitis panem hunc,& calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis.* Et præterea idem planum fieri poteſt ex inſtituto,& propoſito beati Pauli. Nam Apoſtolus eo loco emendabat errorem Corinthiorum, Corinthij autem non errabant in conſecratione,ſed in ſumptione,quia non debita cum reuerentia ſumebant: quare accommodat ea verba ad ſuum vſum, ac docet, Chriſtum præcepiſſe,vt actio cœnæ celebraretur in memoriam paſſionis, & ideò attentè, & reuerenter ſumenda eſſe tanta myſteria.

CAPVT XXVI.

Refelluntur obiectiones ex Patribus.

MVLTA loca ex Patribus aduerſarij citant;quæ duabus de cauſſis parum, aut nihil eis prodeſſe poſſunt. PRIMO, quia iiſdem Patribus(vt Ioannes à Louanio rectè monuit) in rebus grauioribus nihil credunt. Maior pars eorum Patrũ apertiſſimè docet tranſubſtantiationem panis in carnem vi conſecrationis, quam tamen aduerſarij magno conſenſu reiiciunt, & cùm citantur à nobis Patres,ipſi ad ſolum verbum Dei prouocant,Patribus omnibus contemptis. SECVNDO, quia reuera Patres benè intellecti nihil eorum habent,quæ ipſi illis tribuunt. Nec tamen mirandum eſſet, ſi aliquis eorum obſcurius loqueretur, cùm tempore ipſorum non fuerit iſta quæſtio introducta,ſitné vtraque ſpecies neceſſariò ſumenda.

Percurramus Patres, quos illi citant, ordine temporum, quo floruerunt. IGNATIVS in epiſtola ad Philadelphienſes: *Vnus eſt*, inquit, *panis omnibus confractus, vnum poculum omnibus diſtributum.*

Reſpondeo PRIMVM; In Latinis codicibus,non habetur, vnus calix omnibus diſtributus,ſed vnus calix totius Eccleſię. Eſt enim communis calix, quia pro omnibus offertur Deo. Neq; multum fidendum eſt Græcis codicibus, quos Kemnitius magni facit: multi ſunt enim in eis errores, vt quiuis facilè animaduerteret qui conferret eos codices Græcos, qui nunc

exſtant, cum teſtimoniis Ignatij, quæ citantur ab Athanaſio in epiſt. ad Epictetum, & a Theodoreto in Dialogis contra Eutychianos. Adde, quòd ipſi Magdeburgenſes, Cent.2.cap. 4.art.de Euchariſtia, citant hunc locum Ignatij, vt nos habemus.

SECVNDO reſpondeo; Ignatium in illis verbis, etiam vt à Kemnitio citantur, facere vim in vnitate calicis, non in vniuerſalitate bibentium. Docet enim vnum eſſe calicem, non autem debere, vel etiam ſolere ab omnibus ſumi; vt hic ſit ſenſus: Cùm in Eccleſia aliqui ſumunt Euchariſtiam ſub ſpecie panis, omnes illi vnum panem ſumunt, non multos; & cùm aliqui ſumunt ſub ſpecie vini, vnus calix omnibus illis diſtribuitur, non multi. Vnde ibidem ait: *Vna eſt caro, Vnus eſt ſanguis, Vnus panis, Vnum poculum, Vnus Chriſtus, Vnum Baptiſma, Vna Eccleſia, &c.*

TERTIO denique addere poſſumus, ad ſummum quantumuis exprimantur iſta verba, nihil aliud ex eis elici poſſe, niſi fuiſſe vſum illo tempore, cùm pauci erant Chriſtiani, vt omnibus daretur potus calicis. Sed hoc exemplum eſt, non præceptum.

SECVNDO loco IVSTINVM proferunt: *Iuſtinus,* inquit Kemnitius, *Vetuſtiſſimus ſcriptor, cùm deſcripſiſſet Communionem ſub Vtraque ſpecie, mox ſubiungit: Apoſtoli in Euangeliis, ita ſibi Chriſtum præcepiſſe, tradiderunt.*

RESPONDEO, illa verba Iuſtini, vbi cōmemoratur Chriſti præceptum, non pertinent ad Communionem, ſed ad conſecrationem. Nam etiamſi de Communione aliquid dixerat Iuſtinus antea, tamen immediatè ante illa verba, quæ aduerſarij citant, Iuſtinus declarat, quid ſit, & quomodo fiat Euchariſtia, ac dicit, panem per verbum Dei prolatum in conſecratione, fieri Euchariſtiam, & non eſſe amplius communem panem, ſed ipſius IESV carnem, & ſanguinem: tum ne videatur rem tam miram ex capite ſuo finxiſſe, ſubiungit: *Apoſtoli enim in commentariis ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita præcepiſſe ſibi* IESVM *tradiderunt.* Quibus verbis ſignificat Apoſtolos tradidiſſe, ſibi à Domino præceptum, vt verbo Dei conſecrarent panē, & ea conſecratione ex pane facerent corpus ipſius. Idem patet ex ſequentibus verbis: Iuſtinus enim addere curauit verba illa Euangelij, quibus Domini præceptum continetur, atq; ait: *Eum enim pane accepto, cùm gratias egiſ-*

ſet

ſet, dixiſſe; Hoc facite in meam recordationem: hoc eſt corpus meum; & ſimiliter accepto calice dixiſſe, Hic eſt ſanguis meus. vbi nulla fit mentio Communionis, ſed ſolius Inſtitutionis.

TERTIVS eſt CLEMENS Alexandrinus, qui lib. 2. Pædagogi, cap. 2. ait: *Bibere ſanguinem IESV, eſt participem eſſe incorruptionis diuinæ.* Hinc verò colligunt aduerſarij, non poſſe participare incorruptionem, qui non bibit ſanguinem.

Reſpondeo PRIMVM; Non ſequitur illa negatiua ex affirmatiua. Nõ enim quia potus ſanguinis dat incorruptionem, ideò non habet incorruptionem, qui non bibit ſanguinem; poteſt enim aliunde, nimirum ex corpore Domini, haberi eadem illa incorruptio, iuxta illud Ioan. 6. *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.* Nam etiam in rebus corporalibus argumentum non valeret; Vinum nutrit, ergo qui vinum non bibunt, nutriri non poſſunt. Non valet, quia non ſolùm vinum, ſed multa etiam alia nutriunt.

SECVNDO; Sanguis Domini non dat incorruptionem, quia bibendo ſumitur, ſed quia ſumitur. Vis enim in ipſo ſanguine eſt, non in modo bibendi; ſanguinem autem verè ſumunt, qui ſub vna ſpecie communicant, vt ſuprà diximus.

Eadem ſolutio valet ad locũ TERTVLLIANI, qui QVARTVS numerari poteſt. Ex lib. de reſurrectione citat Caluinus illud: *Caro corpore, & ſanguine Chriſti veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur.* Sed præter communem ſolutionem, non eſt prętereundum Tertullianum dixiſſe, nos ſanguine veſci, non, bibere ſanguinem; veſcimur autem ſanguine, cùm eum ſumimus per modum cibi ſub ſpecie panis.

QVINTO proferunt ORIGENEM homil. 16. in Numer. *Populus Chriſtianus in vſu habet ſanguinem bibere.*

Reſpondeo PRIMO; Habet in vſu, non in præcepto. SECVNDO; Vt eum vſum habeat populus Chriſtianus, non neceſſe eſt, vt ſinguli de populo bibant, ſed ſatis eſt, ſi in Eccleſia aliqui ſint, qui id faciant: multa enim ſunt in vſu populi Chriſtiani, quæ tamen non à ſingulis fiunt.

SEXTVS eſt S. CYPRIANVS, ex quo tria loca producunt. PRIMVS eſt in epiſt. 2. li. 1. vbi dicit, ſanguinem Domini dandum eſſe fidelibus, vt roborentur ad martyrium. SED ad hunc locum reſpondimus ſuprà cap. 22.

Vrgent porrò illa verba eiuſdem epiſt. *Quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, ſi non eos prius ad bibendum in*

Eccleſia poculum Domini iure Communicationis admittimus? Hinc enim colligi videtur, ius habere laicos ad ſanguinem Domini petendum, ac proinde iuſtè non poſſe eis denegari.

RESPONDEO; Hoc loco confirmatur potius, quàm infirmatur ſententia noſtra. Cyprianus enim loquitur in ea epiſtola de lapſis, quibus ab Epiſcopis ablatum erat ius Communionis: ac hortatur Cornelium Papam, vt lapſis imminente noua perſequutione reſtituatur ius communicandi, ſi nimirum ad pœnitentiam redierint, ne inermes ad prælium pro fide inueniantur. Ius ergo laicorum ad communicandum à ſacerdotibus datur, & à ſacerdotibus tollitur: & ſicut poſſunt Prælati ob crimina tollere ius communicandi, ita poſſunt ob alias iuſtas cauſſas diſponere, & ordinare de modo communicandi, ſub vna ſpecie, vel altera. Præterea ſi tempore Cypriani habuiſſent laici ius petendi calicem, certè habuiſſent ex conſuetudine illius temporis: ergo cùm ſit hoc tempore contraria conſuetudo introducta, & lex præterea in generalibus Conciliis promulgata, non habent amplius ius illud laici, niſi fortè probare poſſint, quod hactenus non fecerunt, expreſſo Dei mandato ſe ius illud habere.

SECVNDVS locus eſt in lib. 2. epiſt. 3. vbi ſic loquitur Cyprianus: *Quidam vel ignoranter, vel ſimpliciter in calice Domini ſanctificando, & plebi miniſtrando non hoc faciunt, quod Chriſtus fecit, & docuit.* Hinc colligunt Chriſtum docuiſſe, vt calix plebi miniſtraretur. Et auget difficultatem Kemnitius; nam ſi illi reprehenduntur, qui loco vini aquam miniſtrabant, cùm tamen & calicem, & verba retinerent, quantò magis reprehendendi ſunt, qui totum calicem ſuſtulerunt?

RESPONDEO; Non agit eo loco Cyprianus, oporteátne calicem populo præbere, an non: ſed tantùm, vt ſi miniſtretur, ex vino miſto, non ex aqua ſola conſtet, & hoc dicit Dominum docuiſſe, vt calix Euchariſtiæ ex vino miſto, non ex aqua ſola conſtet.

Quod autem Kemnitius addit, omninò abſurdiſſimum eſt, nimirum grauius, & reprehenſibilius eſſe non dare plebi calicem, quàm dare in ſola aqua conſecratum. Nam qui dant in ſola aqua conſecratum, corrumpunt Sacramentum Chriſti, quia mutāt materiam; & populum decipiunt, cui pro ſanguine Domini meram aquam tribuunt, quæ grauiſſima ſacrilegia eſſe, non dubium eſt: & deniq; pugnant cum Domini

præce

præcepto, quod ſemper vrget Cyprianus, quia Dominus iuſſit fieri, quod ipſe fecit, dum ait: *Hoc facite*; ipſe autem calicem vini miſti conſecrauit, non calicem aquæ. At præbere populo Euchariſtiam ſub vna ſpecie, nullum ſacrilegium, nullam fraudem, nullius præcepti præuaricationem continet.

Et ſanè mirum eſt, aduerſarios tantoperè vrgere teſtimonium huius epiſtolæ, cùm in diſputatione de ſacrificio, & de miſcenda aqua vino in calice, hanc epiſtolam contemnant: & argumenta, quæ in ea habentur pro miſtione aquæ, refutare non vereantur.

TERTIVS locus eſt in ſerm. de cœna Domini, vbi ſic loquitur auctor: *Lex eſum ſanguinis prohibet, Euangelium præcipit, vt bibatur.*

Reſpondeo PRIMVM, nõ dicit auctor ſermonis (nec enim Cyprianus eſt, ſed aliquis poſterior) Euangelium præcipere, vt bibatur ſanguis ab omnibus, ſed tantùm vt bibatur. Hoc enim ipſo, quod Dominus inſtituit Sacramentum hoc ſub ſpecie cibi, & potus, iuſſit manducari, & bibi, ſed ad hoc ſatis eſt, ſi ab aliquibus bibatur, vt in Eccleſia fit.

DEINDE Cyprianus non facit vim in bibendo, ſed in ſumendo ſanguinem: promiſcuè enim loquitur de eſu, vel potu ſanguinis. Nam in loco citato: *Lex*, inquit, *prohibet eſum ſanguinis, Euangelium præcipit, vt bibatur.* Vbi cùm opponat tanquam contraria, bibere ſanguinem, & non edere ſanguinem, apertè ſignificat ſe pro eodem accipere eſum, & potum. Et in eodem ſermone idem auctor paulò pòſt dicit: *Potus, & eſus ad eandem pertinent rationem.* Accipiunt autem Catholici laici verè ſanguinem Domini cum corpore ſub ſpecie panis: id quod iſte auctor nõ ſolùm fatetur, ſed etiam dicit propter eam cauſſam in ſola ſpecie panis eſſe cibum & potum. Sic enim ait initio ſermonis: *Manducauerant, & biberant de eodem pane ſecundum formam viſibilem, &c.*

SEPTIMO proferunt AMBROSIVM ex lib. de initiandis myſteriis, cap. 9. *Illis aqua fluxit è petra, tibi ſanguis è Chriſto.* Item citat Caluinus verba Ambroſij ad Theodoſium teſte Theodoreto lib, 5. hiſt. cap. 18. *Qua audacia poculum ſanguinis precioſi, ore tuo participabis?* SED hæc nihil ad rem faciunt. Fatemur enim datam aliquando vtramque ſpeciem laicis, ſed negamus id iure diuino mandatum.

OCTAVO profert Caluinus HIERONYMVM in cap. 2. Malach. *Sacerdotes, qui Euchariſtiam conficiunt, & ſanguinem Domini populo diſtribuunt.* RESPONDEO; Nihil noui audimus.

NONO proferunt CHRYSOSTOMVM homil. 18. in 2. ad Cor. *Eſt autem,* inquit, *vbi nihil differt ſacerdos à ſubdito, vt quando fruendum eſt horrendis myſteriis: ſimiliter enim vt illa percipiamus, digni habemur. Non ſicut in veteri lege partem quidem ſacerdos comedebat, partem verò populus: verùm omnibus vnum corpus proponitur, & poculum vnum.* RESPONDEO; Vim facit in re, quæ ſumitur, non in ſpeciebus, vel in modo ſumendi; alioqui falſum eſſet diſcrimen, quod ipſe ponit inter nouam, & veterem legem. Nam ſi agatur de ſpeciebus, etiam nunc partem ſumit ſacerdos, partem populus: nemo enim ſumit integrum panem. Hoc igitur eſt diſcrimen inter veteris, & noui Teſtamenti ſacrificium, quòd illud diuidebatur per partes, nec poterat ab vno ſumi totum: & inde fiebat, vt alij maiorem partem, alij minorem haberent; & ſacerdotum ordinariè erat pars potiſſima. At hoc noſtrum totum, & integrum datur ſingulis: nec plus habet ſacerdos, quàm laicus; licet ſymbola ſint maiora vel plura in Communione ſacerdotum. Fuiſſe autem Chryſoſtomi ætate, & in ipſa Chryſoſtomi Eccleſia liberum communicare ſub vna ſpecie, manifeſtè patet ex eo exemplo, quod ſuprà citauimus ex Sozomeno, & Nicephoro.

DECIMO loco proferunt AVGVSTINVM. Ac PRIMVM citant illud lib. quæſtionum in Leuiticum, quæſt. 57. *Ad bibendum ſanguinem, omnes exhortantur qui volunt habere vitam.* RESPONDEO; Auguſtinus eodem modo loquitur de potu ſanguinis, quo ſuprà diximus loquutum eſſe Cyprianum, ſeu quiſquis fuit auctor in ſermone de cœna Domini: non enim vim facit in modo bibendi, ſed in ipſa ſumptione ſanguinis, qui idem efficit, ſiue ſumatur per modum cibi, ſiue per modum potus. Nam idem Auguſtinus ibidem, ſicut antea Cyprianus, opponit vt contraria, non comedere ſanguinem, & bibere ſanguinem: *A cuius,* inquit, *ſacrificij ſanguine in alimentum ſumendo non ſolùm nemo prohibetur, ſed ad bibēdum exhortantur omnes, &c.*

SECVNDO proferunt ex eodem Auguſtino illa verba in ſermone de Sacramentis apud Bedam in 10. cap. prioris ad Cor. *Simul hoc ſumimus, ſimul bibimus, quia ſimul viuimus.*

RESPON-

RESPONDEO; Nulla concluditur hinc neceſſitas ſumendi ſanguinis Domini per modum potus. Nam etiamſi ſanguis Domini ſub ſpecie vini ſit ſignum, & cauſſa vitæ ſpiritualis, & ideò rectè dicatur: *Simul bibimus, quia ſimul viuimus*, tamen non ſequitur negatiua, Non ſimul bibimus; ergo non ſimul viuimus. Nam poſſumus ſimul viuere comedendo: eſt enim cibus Euchariſtiæ eodem modo ſignum, & cauſſa vitæ, quo eſt calix.

TERTIO proferunt illud: *Nec caro ſine ſanguine, nec ſanguis ſine carne iure communicatur.* Quam ſententiam ex Auguſtino citat Algerus lib. 2. cap. 8. RESPONDEO; Ea ſententia non Auguſtini, ſed Paſchaſij eſt, libro de corpore Domini, cap. 19. neque nobis vlla ratione aduerſatur. Non enim PASCHASIVS loquitur de ſpeciebus Sacramenti, ſed de re contenta, ac docet non poſſe ſumi carnem exanguem, neque ſanguinem, niſi cum ſuo corpore: & illum non iure communicare, qui ſentit vnũ accipi ſine altero. Eodem ſenſu dixit idem Paſchaſius, cap. 17. *Non rectè caro Chriſti ſine diuinitate ſumitur, nec diuinitas ſine carne præſtatur.*

VNDECIMO proferunt GELASIVM, cuius ea verba recitantur à Gratiano, canon. Comperimus, de conſecrat. diſt. 2. *Comperimus quod quidam ſumpta tantummodò corporis ſacri portione, à calice ſacri cruoris abſtineant. Qui procul dubio (quoniam neſcio qua ſuperſtitione docentur obſtringi) aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia diuiſio vnius, & eiuſdem myſterij ſine grandi ſacrilegio nõ poteſt prouenire.*

RESPONDEO; Duplex ad hunc locum dari ſolet ſolutio. VNA eſt, quòd loquatur Gelaſius de ſolis ſacerdotibus ſacrificantibus, qui nullo modo debent vnam ſpeciem ſine altera ſumere, cùm ipſorum ſit, holocauſtum conſumere. Hæc ſolutio ex eo probabilis redditur, quod Gratianus, qui ex epiſtola Gelaſij, quæ modò fortaſſe non exſtat, capitulum illud deſumpſit, hunc ei præfixit titulum: *Corpus Chriſti ſine eius ſanguine ſacerdos non debet accipere.*

ALTERA ſolutio eſt, Gelaſium reprehendere illos duntaxat, qui ex errore Manichæorum à calice abſtinebant, quales erant tum ipſi Manichæi, tum Priſcillianiſtæ. Iſti enim ideò à calice abſtinebant, tum quia abhorrebant à vino, tum quia exiſtimabant Chriſtum non habuiſſe verum ſanguinem.

Quare Gelaſius non damnat eos,qui iuſta de cauſſa à calice ſe abſtinent, ſed qui ex ſuperſtitione, vt verba ipſius indicant: *Quoniam*; inquit,*neſcio qua ſuperſtitione docentur obſtringi.* Iſti enim magno ſacrilegio Sacramentum diuidebant, quia ſoluebant Ieſum opinione ſua, & ideò rectè iubebantur aut integra Sacramenta, & quidem ſub vtraque ſpecie ſumere in ſignum correcti erroris,aut ſimpliciter à Sacramento arceri. Vnde(vt ſuprà diximus)S.Leo ſermon.4.de Quadrageſima,ad Manichæos detegendos iubebat obſeruari,non eos, qui modò ſub vna,modò ſub vtraque ſpecie communicabant;ſed eos tantùm, qui nunquam ſub vtraque communicabant. Illud enim eo tempore ſignum erat Manichæiſmi:errore autem illo ſublato, ordinariè omnes ſub vna communicabant, vt ex Ordine Romano ſuprà oſtendimus.

DVODECIMO proferunt GREGORIVM Papam, qui lib. 4.Dialog.cap. 58. dicit Chriſti ſanguinem iam non in manus infidelium,ſed in ora fidelium fundi:& homil.22 in Euangel. dicit ore corporis, & ore cordis Chriſti ſanguinem hauriendum eſſe.

DECIMO TERTIO proferunt BEDAM,qui ſimilia verba habet in homilia feſti Epiphaniæ. RESPONDEO; Sancti iſti Patres ſumi dicunt Chriſti ſanguinem ore corporis,quod nos non negamus eſſe faciendum;bibi autem debere ore corporis,aut ſub ſpecie vini ſumi, ipſi non dicunt.

DECIMO QVARTO proferunt HAYMONEM, qui in cap.10. 1.ad Corinth.exponens illud: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio ſanguinis Domini eſt?* dicit eum calicem vocari participationem, ſeu cõmunionem, quia omnes ex illo vno participant. RESPONDEO; Loquitur iſte auctor, vt ſuprà loqui diximus Ignatium, & Chryſoſtomum de vnitate calicis: ſignificat enim eos, qui ſanguinẽ Domini ſumunt,ex vno calice ſumere.

DECIMO QVINTO proferunt THEOPHYLACTVM, qui ſic ait in cap. 11. prioris ad Corinth. *Tremendus hic calix cunctis, pari conditione eſt traditus.* RESPONDEO; Loquitur Theophylactus de eo tempore, quo ſcripta eſt epiſtola ad Corinth. ediſſerit enim Pauli ſententiam, atque id loquitur, quod Paulus in ſumma,& breuiſſimè dixerat. Paulus arguebat diuites, qui in cœnis illis, quæ tunc fiebant in Eccleſia, non dignabantur communicare epulas ſuas lautiores cum paupe-

pauperibus. Hos ergo arguit, quaſi Pauli nomine Theophylactus, & inter alia hoc argumentum adducit, non debere eos abhorrere à pauperibus, quando calicem ſuum Chriſtus ex æquo omnibus dederit, id eſt, tàm pauperibus, quàm diuitibus. Hæc autem ſententia etiamſi tunc maximè locum habuit, cùm Communio ſub vtraque ſpecie erat omnibus libera: tamen etiam nunc locum habet. Nam & nunc pari conditione calix iſte cunctis, id eſt, tàm diuitibus, quàm pauperibus conuenit: ſumunt enim ex calice cuncti ſacerdotes, ſiue diuites ſint, ſiue pauperes; laici non ſumunt, ſiue diuites, ſiue pauperes ſint.

DECIMO SEXTO proferunt PASCHASIVM, qui in libro de corpore Chriſti, cap. 15. ſic exponit illud: *Bibite ex hoc omnes; Id eſt*, inquit, *tàm miniſtri, quàm reliqui credentes.* RESPONDEO, tria ſunt hìc breuiter obſeruanda. PRIMVM eſt, locum iſtum videri omninò corruptum, & pro illa voce, *Bibite*, debere eſſe, Edite; vt Ioannes à Louanio non ſine cauſſa ſuſpicatur. Nam hæc verba præcedunt: *Hic ſolus eſt, qui frangit hunc panem, & per manus miniſtrorum diſtribuit credentibus, dicens; Accipite, & bibite ex hoc omnes, &c.*

SECVNDO obſeruandum eſt, non exponere Paſchaſium verba Domini, vt ſunt apud Matthæum: *Bibite ex hoc omnes*, ſed vt videntur dici à Chriſto, dum in Eccleſia diſtribuitur Sacramentum. Nam ipſe ait Chriſtum hoc dicere, cùm per manus miniſtrorum Sacramentum diſtribuit credentibus: verba autem illa Domini Matth. 26. dicta ſunt, cùm Dominus per ſe, non per miniſtros, Sacramentum diſtribueret. Et præterea verba illa, vt dicta ſunt in prima inſtitutione Sacramẽti, nullo modo admittunt illam explicationem; Bibite omnes, tàm miniſtri, quàm reliqui credentes: nulli enim tunc erant miniſtri à credentibus diſtincti in menſa Domini.

TERTIO obſeruandum eſt, verba Paſchaſij, vt iam ſe habent, noſtræ ſententiæ plurimum fauere: ſignificant enim bibendum eſſe Domini ſanguinem, ſed in ſpecie panis, non in ſpecie vini; quomodo etiam Cyprianus ſerm. de cœna Domini dixit, panem manducari & bibi. Vnde Thomas VValdenſis, tomo 2. de Sacramentis, cap. 93. ex hoc loco Paſchaſij colligit ſanguinem bibi poſſe ſub ſpecie panis.

DECIMO SEPTIMO proferunt BERNARDVM, qui ſermon. 3. in ramis palmarum, dicit alimoniam corporis, & ſanguinis

guinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, ac deinceps frequentari mandatam.

RESPONDEO; Sub ſpecie panis integra alimonia eſt corporis, & ſanguinis Domini, vt ſuprà oſtēdimus: quare Dominus iuſſit frequentari iſtam alimoniam, ſed non præcepit, an ſub vna, vel ſub vtraque ſpecie id fieri deberet.

DECIMO OCTAVO proferunt Concilium TVRONICVM, quod Burchardo referente lib.5. cap.9. decreuit, dandam eſſe ægrotis Euchariſtiam intinctam ſanguine Domini, vt preſbyter verè poſſit dicere: *Corpus, & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

RESPONDEO; Locus hic nihil iuuat aduerſarios: nam panem intinctum comedere, præſertim exſiccatum, & in pixide diu retentum, vt in eo Concilio habetur, non eſt bibere, ipſi autem potum requirũt. Deinde decretum illud emendatum fuit: damnatur enim illa intinctio panis in Concilio Bracarenſi III.can.1. & rectè. Nam intinctio vel fit vt habeatur ſanguis Domini, vel vt habeatur per modum potus. Si vt habeatur, fruſtrà intingitur panis, quia in ſpecie panis nō deeſt ſanguis cum corpore. Si vt habeatur in ſpecie potus, fruſtrà etiã intingitur, quia (vt dixi) non bibitur ille panis ſic intinctus, ſed ſolùm editur.

DECIMO NONO proferunt Concilium III. BRACARENSE, citatum can.1. ſed vt plurimùm nomine Iulij Papæ, quomodo citatur iſtud decretum etiam à Burchardo lib.5. cap.1. à Gratiano diſt.2. de conſecrat.can. Cùm omne, & à Micrologo de obſeruationibus Eccleſiaſticis, cap. 19. Proferunt igitur teſtimonium huius decreti, vbi habetur non eſſe dandum populo panem intinctum in ſanguine, quia Dominus legitur dediſſe vtramque ſpeciem ſeorſim, id eſt, primò ſpeciem panis, poſteà ſpeciem vini.

RESPONDEO; Concilium prohibet quidem rectè illam intinctionem ex eo, quòd Dominus non intinctum panem dedit, nec poterat probari illa intinctio vllo teſtimonio, vel exemplo Scripturarum, non tamen Concilium addit, debere dari vtramque ſpeciem. Præterea ſi hoc etiam Concilium diceret, reſpōderemus Concilium loqui de eo tempore, quo libera erat Communio ſub vtraque ſpecie: tunc enim iis, qui vtramque ſpeciem cupiebant, Concilium iubet dari vtramq; ſpeciem, non autem panem intinctum.

VICESI-

VICESIMO proferunt impudentiſſima tria mendacia ſub nomine trium generalium Conciliorum. Lutherus in diſputatione contra Concilium CONSTANTIENSE, dicit Concilium in hæc verba loquutum in ſuo decreto: *Licet Chriſtus inſtituerit, vt omnes communicent ſub vtraq; tamen hoc non obſtante, nos volumus, vt omnes communicent ſub vna.* Ex quibus verbis habemus Concilium agnouiſſe, & docuiſſe veritatem, quòd ſit de iure diuino Communio ſub vtraque: licet idem Concilium contrarium ſtatuerit. Vnde Lutherus ibidem dicit, Concilium damnaſſe Chriſti doctrinam, & ipſum Chriſtum pro Hæreſiarcha habuiſſe. SED eſt mendacium intolerabile: nam nihil eiuſmodi habet Concilium, immò è contrario definit, non eſſe de iure diuino, ſumere vtramque ſpeciem. Verba autem vnde Lutherus mendacium fabricauit, ſunt iſta in ſeſſ.13. *Licet Chriſtus inſtituerit, & dederit Sacramentum poſt cœnam ſub vtraq; ſpecie diſcipulis; hoc non obſtante obſeruanda eſt Eccleſiæ conſuetudo, vt non ſumatur niſi à ieiunis.* Vbi Concilium non loquitur de vtraq; ſpecie, cùm ait: *Hoc non obſtante*; ſed tantùm de tempore communicandi. Neque dicit ſeruandum Eccleſiæ morem, non obſtante Chriſti præcepto, ſed non obſtante Chriſti exemplo: ille enim dedit poſt cœnā ex peculiari cauſſa, quæ modò non habet locum.

Quamuis autem hoc mendacium iamdudum in Luthero à Catholicis detectum, & confutatum fuerit: tamen diſcipuli eius ſemper illud vrgent, vt apertiſſimè indicent, ſe ex electione, & ex pura malitia mentiri velle. Idem enim mendacium non ante multos annos repetiuit Illyricus in Apologia pro Confeſſione Antuerpienſi, cap.14. vbi expreſsè dicit, Concilium agnouiſſe Chriſtum inſtituiſſe, vt daretur Sacramētum ſub vtraque. Kemnitius in 2. parte Examinis, pag.570. temperat nonnihil hoc mendacium, tamen ipſe quoque mentitur, illud *non obſtante*, quam vocat ſceleratam clauſulam, referri ad Communionem ſub vtraque ſpecie,

SECVNDO idem Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. de Euchariſtia, dicit Concilium BASILEENSE declaraſſe, licere Bohemis vtramq; ſpeciem ſumere, contra id, quod antè ſtatuerat Concilium Conſtantienſe. SED hæc eſt mera impoſtura. Concilium enim Baſileenſe idem docet ſeſſ.30. quod Conſtantienſe ſeſſ.13. Neque vſquam declarauit licere Bohe-

mis

mis Communionem ſub vtraque ſine Eccleſiæ diſpenſatione; ſed conceſſit eam facultatem (teſte Ænea Syluio in hiſtoria Bohemica, cap.52.) cum ea conditione, vt crederent Communionem ſub vna eſſe licitam, & proinde non eſſe contra ius diuinum.

TERTIO incredibili impudentia Illyricus in Apologia Confeſſionis Antuerpienſis, cap.14. dicit Cōcilium TRIDENTINVM conuictum fulgore verbi Dei, tandem agnouiſſe ſuum errorem, & permiſiſſe Communionem ſub vtraq;. SED legantur ſeſſ.21. & 22. Concilij, & mendacium euaneſcet.

CAPVT XXVII.

Refelluntur obiectiones ex ratione.

PRAETER teſtimonia Scripturæ, & Patrum, obiiciunt aduerſarij aliquot rationes ex Scripturis depromptas, quas breuiter diluemus, PRIMA ratio à figura. Hebræi omnes in deſerto biberunt aquam de petra, dicente Paulo 1.Corint.10. *Et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt.* Ergo in deſerto huius vitæ debent omnes bibere ſanguinem Domini: illa enim in figura contigerunt illis.

RESPONDEO; Non biberunt illi aquam de petra ſimul cum cibo ſpirituali, vt ſuprà oſtendimus, ſed diuerſo loco, & tempore: quare tàm cibus ille, quàm potus ſignum fuit Euchariſtiæ ſub vna ſpecie ſumendæ.

SECVNDA ratio ab inſtitutione. Chriſtus inſtituit cœnam ſub duplici ſpecie: ergo ſub duplici ſumenda eſt, alioqui non erit cœna Domini, ſed pars eius.

RESPONDEO; Si propriè, & ſecundum Euangelium loqui velimus, cœna Domini non conſtat niſi ex vna ſpecie. Nam Luc.22. ſic legimus: *Cœnantibus illis, accepit Ieſus panem, etc.* Et poſtmodum multis interiectis: *Similiter & calicem poſtquam cœnauit.* Et 1.Cor.11. *Similiter & calicem poſtquam cœnauit.* Itaque in cœna non dedit niſi Euchariſtiam, ſub ſpecie panis, quæ propriè reſpondet cœnæ Iudaicæ, & agno Paſchali: poſt cœnam autem dedit calicem. Vnde etiam Cyprianus in ſerm.5. de lapſis dicit, calicē offerri ſolere præſentibus poſt expleta ſolennia, id eſt, finita iam Miſſa. Deinde etiamſi cœna Domini vtraque ſpecie conſtaret: tamen quia quælibet

ſpecies

ſpecies continet rem vtriuſque ſpeciei, tàm eſſet integra cœna ex vna ſpecie, quàm ex duabus; ſola enim differentia eſſet in vaſis, quibus inferuntur cibi. Pertinent tamen duæ ſpecies ad ſacrificij perfectionem, vt ſæpe diximus, ſed nō eſt neceſſe, vt ſacrificium, quoad omnia ſigna, ſumatur ab omnibus: ſatis enim eſt, ſi pro omnibus offeratur.

TERTIA ratio ab exemplo Domini, & Apoſtolorum. Dominus calicem omnibus præſentibus dedit: Apoſtoli quoque omnibus dabant. Vnde 1. Corinth. 10. *Non poteſtis bibere calicem Domini, & calicem dæmoniorum.* Et 1. Corinth. 12. *Omnes in vno Spiritu potati ſumus.*

RESPONDEO; Exempla probant rem non eſſe illicitam iure diuino, nō autem eſſe præceptam, vel neceſſariam; alioqui teneremur ſumere Euchariſtiā poſt alios cibos, & noctu, & poſt lotionem pedum: hęc enim omnia Dominus fecit. Locus autem ille: *Omnes in vno Spiritu potati ſumus*, perperam adducitur, & ſæpiſſimè inculcatur à Kemnitio: non enim ibi agitur de potu ſanguinis Domini, ſed de potu Spiritus, quem haurimus in Baptiſmo.

QVARTA ratio à Teſtamento. Chriſtus proximus morti, Teſtamentum condidit, & eo legauit omnibus filiis ſuis corpus, & ſanguinem ſuum, vt patet Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. Ergo Teſtamentum corrumpunt, & iniuſtè filios Dei fraudant paterna hæreditate, qui laicis negant ſanguinem Domini.

RESPONDEO; Hæreditas nobis relicta, non eſt panis, neque vinum, ſed corpus, & ſanguis Domini, quæ duo dantur tàm ſub vna, quàm ſub duplici ſpecie; hoc ſolū intereſt, quod qui bibunt ex calice, accipiunt hæreditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiunt illud idem in vna tabula. Sed hæc differentia nullius momenti eſt, quod attinet ad participandam hæreditatem.

QVINTA ratio à fine huius Sacramenti. Finis eſt Sacramenti huius, vt commemoremus Chriſti mortem. Sed non ſignificatur Chriſti mors integrè per vnam ſpeciem; ergo debent vtramque ſumere, qui volunt Chriſti mortem per hoc Sacramentum cōmemorare. Tenentur autem omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt, teſte Paulo 1. Corinth. 11. ergo tenentur omnes vtramque ſpeciem ſumere.

RESPON-

RESPONDEO; Dupliciter commemoratur in Sacramento Chriſti mors. VNO modo per repræſentationem, & ſignificationem. ALTERO modo per memoriam, & narrationem. Aliter enim commemoratur aliqua victoria in comœdia, vbi omnia repręſentantur ad viuum; alio modo cùm quis cius victoriæ recordatur, & aliis narrat, & inde lætatur. Priore modo commemoratio mortis Domini, non fit manducando, & bibendo, ſed cõſecrando, & offerendo Deo Eucharistiam: imitatio enim mortis Domini eſt illa ſeparatio corporis à ſanguine in ſignis ſenſibilibus. Vnde Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 58. & alij Patres paſſim in immolatione conſtituunt repræſentatiónem mortis Dominicæ: atque ad hanc repræſentationem perfectè exprimendam fatemur requiri vtramq; ſpeciem. Poſteriore modo commemoratio fieri poteſt manducando, & bibendo: qui enim participãt de hoc ſacrificio, recórdari debent cum gratiarum actione mortis Domini, quæ in eo ſacrificio repræſentatur. Sed ad hoc non requiritur vt vtraque ſpecies ſumatur. Qui enim vnam ſpeciem ſumit, iam didicit ex conſecratione, & oblatione per eam repræſentari corpus vt mortuum; atque ita illam vnam ſumendo, in memoriam reuocare poteſt, & debet Chriſti mortem. Quare Paulus 1. Cor. 11. de vtraque ſpecie ſeorſim dixit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

SEXTA ratio à fructu. Dicit enim Kemnitius dulciſſimã conſolationem ſumi ex calice, qua neceſſe eſt priuari eos, qui ſub vna tantùm ſpecie communicant. RESPONDEO; Non dubium eſt, quin in potu optimi vini valde dulciter palatum, & gula oblectentur: ſed Catholici nõ quærunt in Sacramentis iſtam corporalem palati, & gulæ conſolationem. Si dicant ſe loqui de calice vt inuiſibili, & inſenſibili modo ſanguinem Domini continet; nos reſpondemus eundem ſanguinem totum in ſpecie panis contineri, & ideò non priuari laicos dulciſſima conſolatione ſpiritus, quæ ex Domini ſanguine percipitur.

SEPTIMA ratio à ſimili. Si poteſt laicis tolli pars Eucharistiæ, ergo & pars Baptiſmi, vel Pœnitentiæ. RESPONDEO; Si agatũr de partibus eſſentialibus, nulla pars Sacramenti vllius tolli poteſt: non eſt autem pars eſſentialis ſpecies vini, ſed materialis, & integralis tantùm Euchariſtiæ. Si agatur de integralibus, planè tolli poteſt pars aliqua, etiam in aliis Sacramentis.

mentis. Nam Baptiſmus olim fiebat per immerſionem, nunc plerumque per aſperſionem; & certè multò minus abluit aſperſio, quàm immerſio; immò trina merſione aliquando vtebantur fideles, aliquando vna duntaxat.

OCTAVA ratio. Si poteſt tolli calix, ergo & panis; & ita poterunt laici priuari penitus Sacramento. RESPONDEO; Poteſt tolli panis, ſi detur calix: vtrumq; autē ſimul tolli nequit, quia tenemur Sacramentum Euchariſtiæ percipere.

NONA ratio à maiori. Datur laicis remiſſio peccatorum, ergo non poteſt eis negari ſignum illius remiſſionis: ſignum autem calix eſt. RESPONDEO; Argumentum contrario modo valeret. Datur ſignum remiſſionis, ergo remiſſio negari non poteſt, quia alioqui ſignum eſſet falſum. At remiſſio cur non poteſt ſine ſigno dari? Præterea ſignum remiſſionis propriè non eſt calix, ſed Baptiſmus, & Abſolutio: calix enim ſignum eſt precij, quo peccata remiſſa ſunt, & ſpiritualis potus, quo animæ noſtræ reficiuntur.

DECIMA ratio, item à maiori. Datur laicis ſanguis Domini, ergò negari non debet ſymbolum eius ſanguinis, quod eſt longè vilius. RESPONDEO; Si habent ipſum Domini ſanguinem, cur tantoperè litigant pro ſigno? certè qui pecunias per ſchedulam promiſſas iam accepit, non multum laborat de ſchedula. Deinde negatur ſymbolum, quia tutius datur res illa precioſiſſima ſub vno, quàm ſub duobus ſymbolis. Et hæc de ratiunculis Lutheri, & ſectatorum eius: ex quibus manifeſtè colligitur nihil eos habere iuſtæ cauſſæ, cur tantoperè de Eccleſia querantur ob calicis ablationem.

CAPVT XXVIII.

Eccleſiam iuſtis de cauſſis præcepiſſe Communionem ſub vna ſpecie.

SEQVITVR iam illa quæſtio; Vtrum iuſtè Eccleſia præſcripſerit modum cōmunicandi ſub vna tantùm ſpecie: quæ ſanè quæſtio, ſi vera ſint quæ hactenus diximus, facili negotio explicari poteſt. Demonſtrabimus autem Eccleſiam rectè id feciſſe, ſi breuiter probauerimus Eccleſiam potuiſſe id facere, & iuſtiſſimas cauſſas habuiſſe, cur id faceret.

Ac Primvm quidem illud ita demonſtratur. Eccleſia poteſt ordinare, & præſcribere ea, quæ ad ſubſtantiã Sacramentorum non pertinent, nec ſunt iure diuino ordinata. Sed ritus communicandi ſub vna, vel ſub duabus ſpeciebus eiuſmodi eſt: poteſt igitur ab Eccleſia ordinari, & præſcribi. Propoſitio certiſſima eſt, nam cùm à Deo nulla regula data ſit, aut nulla erit regula, nullus ordo, aut is ab Eccleſia ſtatui debet. Præterea patet exemplis. Nam aliquando Eccleſia iuſſit baptizari homines ſub trina merſione, quando cauſſa id requirebat, vt patet ex canone quadrageſimo nono Apoſtolorum, & Tertulliano libro de corona militis: & tamen eadem Eccleſia, poſtulante certa cauſſa contrarium ritum, contrarium ſtatuit, nimirum, vt tantùm vna merſione daretur Baptiſma, vt patet ex Concilio IV. Toletano, capite quinto. Denique id expreſsè docet Auguſtinus in epiſtola 118. & probat ex illo 1. Corinth. 11. *Cetera cùm venero, diſponam.* Aſſumptio autem probatur. Nam non eſſe iure diuino mandatam Communionem ſub vtraque, tota diſputatione ſuperiore probatum eſt: non pertinere autem ad Sacramenti ſubſtantiam, patet, quia vſus rei nunquam eſt de eſſentia rei permanentis, cùm ſit reipſa poſterior. Communio autem eſt vſus Sacramenti, & Sacramenti, vt ſuprà probauimus, quod eſt res permanens, non actio tranſiens; non igitur eſt de eſſentia eius.

Iam verò habuiſſe Eccleſiam legitimas cauſſas id præſcribendi, probatur. Nam Primo mouit Eccleſiam conſuetudo iam recepta, & approbata conſenſu gentium, & populorum: non enim Concilium Conſtantienſe primum inſtituit iſtum vſum, ſed prohibuit tolli, & abrogari.

Secvndo mouit Eccleſiam ad hunc vſum ſtabiliendum, & lege firmandum, quod videret ab hæreticis & ex errore oppugnari. Nam primus, qui cœpit oppugnare vſum receptum Communionis ſub vna ſpecie, fuit Petrus Dreſdenſis, vt initio docuimus ex Ænea Syluio; ille autem infectus erat lepra VValdenſium, & proinde erat Sacramentarius, vel ipſo teſte Luthero, qui librum de Euchariſtia ad VValdenſes ſcripſit. Sacramentarij autem non credunt concomitantiam ſanguinis Domini cum corpore in ſpecie panis; vnde etiã ij Lutheranorum maximè vrgent vtramque ſpeciem, qui cum Sacramentariis rident concomitantiam, vt Illyricus, Hamelmannus,

nus, & Heſhuſius. Ceteri autem Lutherani qui concomitantiam non negant, ex alio pernicioſo errore petunt vtramque ſpeciem, quia nimirum exiſtimant iure diuino eſſe præceptã, & propterea totam Eccleſiam à longo tempore in hac re turpiter erraſſe; quod nullo modo fieri poteſt. Cùm igitur Eccleſia certa fide teneret in qualibet ſpecie totũ eſſe Chriſtum, & vſum eiuſdem Eccleſię non poſſe eſſe erroneum, meritò ob huius grauiſſimi erroris deteſtationem non permiſit abrogari conſuetudinem vnius ſpeciei.

TERTIO mouit Eccleſiam vniformitas, & concordia populi Chriſtiani in Sacramento hoc percipiendo, quod eſt Sacramentum pacis, & vnitatis. Nam ſi in vna ſpecie detur Cõmunio, in toto orbe terrarum poterit eſſe idem vſus, vt modò videmus in Eccleſia Catholica toto orbe diſperſa: at ſi libera eſſet Communio, vel ſub vtraq; ſpecie imperaretur, nõ poſſet vllo modo ſeruari vniformitas. Nam qui vinum non ferunt, vt abſtemij, & qui vinum comparare non poſſunt, niſi difficulter, cogerentur aut nunquam, aut rariſſimè communicare, aut vnam ſpeciem vel inuiti accipere, cùm interim alij ſub vtraque frequentiſſimè communicarent, quæ certè magna inæqualitas eſſet. Ex quo etiam nonnulli rectè colligunt, quòd ſi Dominus voluiſſet Communionem ſub vtraque eſſe neceſſariam omnibus, non inſtituiſſet Sacramentum in pane, & vino, ſed in pane, & aqua; vt eſſet materia facilis, & in promptu in qualibet regione. Nam alioqui poſſent Boreales prouinciæ, & aliæ, vbi vinum non inuenitur, exiſtimare, ſe Chriſto curæ non fuiſſe, aut nõ ita, vt alias prouincias, quando Sacramentum inſtituit.

QVARTO mouit, & quidem vehementer, irreuerentia, & prophanationes tanti Sacramenti, quæ vix euitari poſſent in tanta fidelium multitudine, ſi omnibus daretur vtraque ſpecies, vt ſuprà demonſtrauimus.

CAPVT XXIX.

De veneratione huius Sacramenti.

POSTREMA controuerſia reſtat de veneratione ſanctiſſimi Sacramenti; quæ quidem breuiſſimè diſputabitur, quòd magna ex parte dependeat ab his, quæ iam dicta ſunt.

Quod igitur ad adorationē attinet, Sacramentarij omnes negant, Sacramentum adorandum, & idololatriam appellant eiuſmodi adorationem, vt patet ex Caluino lib.4. Inſtit. cap.17.§.35. & alibi. Neq; id mirum videri debet, cùm ipſi non credant Chriſtum reipſa eſſe præſentē, & panem Euchariſtiæ reipſa nihil eſſe niſi panem ex furno. Quare Clebitius in lib. de victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici 3. parte, arg.9. docet, ex Lutheranorum ſententia, qui agnoſcunt in Euchariſtia verum Chriſti corpus, neceſſariò ſequi adorationē eſſe concedendam. Et Miniſtri Tigurini in Apologia, edita anno M.D.XLV. contra vltimam Lutheri Confeſſionem, apertè fatentur, ſe cum Catholicis fideliter adoraturos Sacramentum, ſi crederent ibi eſſe verum Domini corpus.

Portò Lutherani diſtinguunt de adoratione; vel enim fit adoratio in vſu Cœnæ Domini, vel extra eum, vt cùm defertur Euchariſtia honoris gratia per plateas cum facibus, & hymnis. Et quidem extra vſum, omnes ferè clamant idololatriam eſſe illam adorationem. Vnde Lutherus in lib. ad VValdenſes vehementer agit contra proceſſionem, quæ fit in feſto corporis Domini.

De adoratione autem in vſu, non eodem modo loquuntur omnes. Nam alij ſimpliciter damnant eam adorationem, etiamſi credant ibi eſſe corpus Domini verè, vt Lutherus in libro de Euchariſtia ad VValdenſes, Philippus in iudicio ſuo de Cœna Domini, quod edidit anno M.D.LIX. quando iam Sacramētarius magna ex parte factus erat. Itē Illyricus in Confeſſ. Antuerpienſi, & Apolog. eiuſdem Confeſſionis, cap.14.

Alij tamen in vſu Cœnæ contendunt Chriſti corpus eſſe adorandum, vt idem Lutherus in formula Miſſæ; & in libro de verbis: *Hoc eſt corpus meum*, & alibi. Bucerus in actis colloquij Ratiſponēſis, Ioan. Brentius in Apologia pro Confeſſione VVirtembergenſi pericope 2. Kemnitius in 2. parte Exam. Tridentini Concilij, ſeſſ.13. cap.5. vbi tamen more ſuo inſigne mēdacium admiſcet, nullum eſſe, qui dubitet an Chriſti corpus in Cœna ſit adorandum, niſi qui cum Sacramentariis aut neget, aut dubitet in Cœna verè Chriſtum eſſe præſentē. SED hoc mendacium redarguit abundè Illyricus cum aliis, qui cùm Sacramentarios acerrimè oppugnent, negant tamen Chriſtum in Euchariſtia eſſe adorandum.

Tametſi autem poſteriores iſti auctores concedant Chri-

ſtum

ſtum in Euchariſtia eſſe adorandum: vt tamen à Catholicis, ſaltem in modo loquendi diſſentiant, negant Sacramentum Euchariſtiæ eſſe adorandum, & eo nomine Catholicos reprehendunt, quaſi ἀρτολατρείαν doceant, quia Sacramentum ipſum abſolutè dicimus adorandum. Vide Kemnitium, & Brentium, loco citato, & Tilmannum Heſhuſium in lib. de erroribus Pontificiorum, tit. 17. errore 21. & 22.

Sed hæc mera calumnia eſt. Catholici enim cùm negent panem in Sacramento remanere, quomodo poſſent aſſerere ἀρτολατρείαν, id eſt, panis adorationẽ? Neq; vllus Catholicus eſt, qui doceat ipſa ſymbola externa per ſe, & propriè eſſe adoranda cultu latriæ, ſed ſolùm veneranda cultu quodam minore, qui omnibus Sacramentis conuenit, cultu autem latriæ dicimus per ſe, & propriè Chriſtum eſſe adorandum, & eam adorationem ad ſymbola etiam panis, & vini pertinere, quatenus apprehenduntur vt quid vnum cum ipſo Chriſto, quem continent. Quemadmodum, qui Chriſtum in terris veſtitum adorabant, non ipſum ſolùm, ſed etiam veſtes quodammodò adorabant, neq; enim iubebant eum veſtibus nudari, antequam adorarent, aut animo, & cogitatione ſeparabant à veſtibus, cùm adorarent: ſed ſimpliciter Chriſtum, vt tunc ſe habebat, adorabant; tametſi ratio adorandi nõ erant veſtes, immò nec ipſa humanitas, ſed ſola diuinitas.

De modo autem loquendi, fatemur Sacramentum ipſum dici adorandum, vt Concilium Tridentinum loquitur: ſed hoc exponitur dupliciter. Qui enim ſentiunt Sacramentum Euchariſtiæ formaliter eſſe corpus Chriſti, vt eſt ſub illis ſpeciebus, concedunt etiam formaliter Sacramentum dici adorandum: qui autem docent Sacramẽtum Euchariſtiæ formaliter eſſe ſpecies panis, & vini, vt Chriſtum continent, illi docent conſequenter Sacramentum Euchariſtiæ materialiter adorandum. Sed quidquid ſit de modo loquendi, ſtatus quæſtionis non eſt, niſi an Chriſtus in Euchariſtia ſit adorandus cultu latriæ.

His præmiſſis, probatur Chriſtum in Euchariſtia eſſe adorandum hoc argumento. Deo vero debetur adoratio latriæ, Deuter. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Chriſtus autem vt eſt in Euchariſtia, ſiue in vſu, ſiue extra, eſt Deus verus, vt omnes fatentur; igitur adorandus eſt cultu latriæ.

Ad hoc argumentum reſpondent Lutherus, Illyricus, & Caluinus. PRIMO, negando conſequentiam; quia Chriſtus adorandus quidem eſt, ſed vbi ipſe iubet ſe adorari, ſiue vbi eſt vt adoretur, nimirum in cœlo. In Euchariſtia autem non eſt vt adoretur, ſed vt manducetur; non enim ait; Accipite, & adorate: Sed; *Accipite, & manducate.*

SECVNDO reſpondent, Chriſtum quidem eſſe adorandum, ſed non eſſe in Euchariſtia Chriſtum, ſed corpus Chriſti, nec eſſe idem corpus Chriſti, & Chriſtum.

SED iſta friuola ſunt. Nam INPRIMIS adoratio Dei non eſt alligata certo loco, vt patet Ioan. 4. ſed vbique Chriſtus adorari poteſt, & debet, quando cum eo tractare debemus: non enim conuenit illi adoratio, quia in cœlo eſt, vel in alio loco, ſed quia eſt Deus. PRAETEREA non erat Chriſtus quondam in præſepi, vt adoraretur, ſed vt membra eius ibi requieſcerēt, & tamen Magi illum in præſepi adorârunt, Matth. 2. ſic etiam cùm ambularet in terris, non ambulabat, vt adoraretur, ſed vt doceret, & tamen paſſim adorabatur, vt Matth. 8. 9. 14. 15. 20. Ioan. 9. & alibi. Et quando hîc in terris Principes aliquò proficiſcuntur, non eunt ad eum finem, vt ab occurrentibus ſalutentur, & tamen nemo illis occurrit, quin ſe eis proſternat, ac reuerenter ſalutet. Quare aduerſarij pluris faciunt Principem terrenum, immò quemlibet amicum ſuum, quàm Chriſtum, cùm ſolum Chriſtum ſine vllo honore excipiant, nec dignentur ei aſſurgere, niſi expreſsè id eis præcipiatur. ADDE, quòd licet non ſit primaria ratio inſtitutionis Sacramenti, vt Chriſtus ibi adoretur, tamen etiam iſta ratio quædam fuit, vt haberemus Chriſtum magis præſenten, & vt præſentem honoraremus: vnde Euſebius Emiſſenus homil. 5. de Paſchate, dicit inſtitutum eſſe Sacramentum hoc, vt coleretur Chriſtus iugiter per myſterium.

ALTERA ſolutio planè eſt impia, & Neſtoriana. Nam etiamſi non eſſet niſi corpus Chriſti in Euchariſtia, tamen adhuc adorari deberet ab iis, qui recipiunt myſterium Incarnationis: illud enim corpus vnitum eſſet diuinitati hypoſtaticè, etiamſi ab anima, & ſanguine diuulſum eſſet, vt fuit, quando iacuit in ſepulchro. Adde, quòd ſatis probauimus ſuprà totū Chriſtum eſſe in quauis Euchariſtiæ ſpecie.

SECVNDO, probatur adoratio ex traditione Patrum: & quoniam loca plurima in 2. libro adducta, & expenſa ſunt, hîc

ſatis

ſatis erit loca ipſa annotare. Vide Dionyſium de Eccleſiaſtica hierarchia, cap.3.part.3. Clementem lib.2. conſtitut. Apoſtol. cap.61. Origenem homil.5. in diuerſa loca Euangelij; Cyrill. Hieroſolymit. Catecheſi 5. myſtagogica; Ambroſium lib.3. de Spiritu ſancto, cap.12. Euſebium Emiſſenum homil. 5. de Paſchate; Theodoretum in 2. Dialogo; Nazianzenum in oratione de ſancta Gorgonia; ſed duos pro omnibus audiamus. Sanctus Ioan. CHRYSOSTOMVS homil.61. ad populũ Antiochenum: *Si pura ſunt veſtimenta,* inquit, *adora, & communica.* Vide eundem homil.83. in Matth. homil. 24. in 1. ad Corinth. homil.3. in epiſt. ad Epheſ. & in homil. de enceniis, & in altera de S. Philogonio. AVGVSTINVS in Pſalm. 98. *Nemo,* inquit, *illam carnem manducat, niſi prius adorauerit.* Vide eundem epiſt.118. cap.3. epiſt.120. cap.27. in Pſal.21. concione prima.

CAPVT XXX.

Soluuntur obiectiones.

SVPEREST vt obiectiones aduerſariorum diluamus. PRIMO, Lutherus in libro ad VValdenſes obiicit, in Sacramentis præcipuè ad verba Sacramentalia attendere oportere: & inde colligit, nõ debere homines occupari circa adorationem, ne videlicet adorationi intenti obliuiſcantur verborum.

RESPONDEO; Nititur hoc argumentum fundamento illo putrido, quòd Sacramenta ſint inſtituta ad inſtruendum animum, & excitandam fidem, quod millies iam refutatum eſt. Deinde adoratio ex verbis oritur: inde enim mouemur ad adorandum, quia audimus illud eſſe corpus Domini. Vnde vnum iuuatur ex altero, tantum abeſt, vt vnum alterum impediat.

SECVNDO, obiicit idem. Adoratio ex fide procedere debet; fides autem nititur verbo Dei. Sed verbum Dei non dicit, Chriſtum in Euchariſtia eſſe adorandum.

RESPONDEO; Verbum Dei ſatis monet, & pręcipit, Chriſtum adorari debere in Euchariſtia, cùm docet illum verè eſſe Deum, & eſſe in Euchariſtia: & alibi iubet Deum adorari.

TERTIO, obiicit Caluinus. Apoſtoli cùm primùm communicarent, non leguntur proſtrati in terram adoraſſe Sacramentum.

RESPONDEO; Apoſtoli non debuerunt maiorem honorem exhibere Chriſto in ſpecie panis latenti, quàm in forma humana viſibiliter præſenti: nõ autem poterant ſemper proſtrati cum Chriſto agere, & præſertim in cœna, quando recumbere cum eo illis neceſſe erat. Itaque certis vicibus illum proni adorabant, alias autem mente, & animo venerabantur agnoſcentes verum Dei Filium. Reliqua Caluini argumenta ex Nicæna Synodo, & ex illa præfatione; *Surſum corda*, & ex aliis quibuſdam locis, ſuprà ſoluta ſunt in 2. libro.

QVARTO, argumentãtur alij. Si ideò Sacramentum Euchariſtiæ adorandum eſt, quia ibi Chriſtus eſt: igitur omnis creatura adoranda erit, quia in omni creatura Deus eſt.

RESPONDEO; Longè aliter eſt Chriſtus in Euchariſtia, & in aliis rebus Deus. Nam in Euchariſtia vnum tantùm ſuppoſitum eſt, idq́; diuinum; cetera omnia ad aliud pertinent, & cum illo vnum quid faciunt, licet non eodem modo: ideò rectè totum illud ſimul adoratur, vt antè diximus de Chriſto veſtito. At in aliis rebus Deus quidem eſt, ſed non eſt vnũ ſuppoſitum cum illis; neque dici poſſunt vnũ quid, Deus, & creatura in qua eſt Deus.

QVINTO; Iſta adoratio expoſita eſt manifeſto periculo idololatriæ; fieri enim poteſt, vt impius Sacerdos fingat ſe conſecrare, nec tamen reipſa conſecret: igitur omittenda eſt.

RESPONDEO; Si argumentum valeret, omittenda eſſet non ſolùm adoratio, ſed etiam Communio. Nam Communio expoſita eſt periculo accipiendi merum panem pro corpore Chriſti. Sed nullum eſt periculum idololatriæ in eo, qui ſimpliciter, & bona fide Sacramentum adorat: adoratio enim ex intentione potiſſimùm pendet. Quare ſicut is, qui panem non conſecratum iniuria afficeret, putans conſecratum eſſe, grauiſſimè peccaſſet in Chriſtum: ſic etiam contrà, qui panem eundem adorat, quòd certò credat non eſſe panem, ſed Chriſtum, is propriè, & formaliter Chriſtum adorat, non panem.

SEXTO, Honorius III. inſtituit, vt Sacramentum adoraretur; & paulò pòſt Vrbanus IV. addidit feſtum diem, & ſolennem proceſſionem: ergo totus iſte ritus nouus eſt, & ab humano ingenio excogitatus.

RESPONDEO; Honorius, vt ex cap. Sanè, de celebratione Miſſarum, intelligi poteſt, non inſtituit primus Sacramenti

huius

huius adorationem, ſed monuit ſolùm, vt præſides Eccleſiæ operam darent, ne tantum Sacramentũ debito honore fraudaretur. Vrbanus autem IV. inſtituit quidem primus feſtum corporis Domini, & ſolennem illam proceſſionem, & eius decretum confirmauit Clemens V. cum vniuerſo Concilio Viennenſi, vt habetur in Clementina vnica, de reliquiis, & veneratione Sanctorum; ſed ea inſtitutio nullo modo reprehendi poteſt. Nam aut reprehendenda eſſet, quia noua, & ſine Dei mandato, vel quia ſine iuſta cauſſa introducta. Nouitas non poteſt reprehendi: omnia enim feſta aliquando fuerunt noua, nec vlla inueniuntur in Teſtamento nouo ab ipſo Chriſto inſtituta, vel imperata. Exſtant etiam exempla legis veteris. Nam feſtum ſortiũ à Mardocheo & Eſter, ſine vllo Dei mandato inſtitutum fuit, & ab omni Synagoga receptum, vt patet Eſter 9. Feſtum item victoriæ Iudith, inſtitutum fuit ab Hebræis ſine vllo Dei præcepto, Iud. 16. Denique feſtum Enceniorum, inſtitutum à Machabæis, 1. Machab. 4. ipſe etiam Dominus celebrare de more Iudæorum voluit, Ioan. 10. vt intelligeremus licere Eccleſiæ noua feſta introducere.

Fuiſſe autem optimas rationes eius feſti introducendi, patet ex Clementina ſuprà citata; ſed duæ videntur præcipuæ. PRIMA eſt, vt populus Chriſtianus Deo gratias ageret, ob tantum & tam ſingulare beneficium nobis impenſum; quæ ratio eſt omnium feſtorum, tum in veteri Teſtamento, tum in nouo inſtitutorum. Quare niſi quis neget, in hoc Sacramento ſingulare beneficium à Deo nobis præſtitum, aut certè non putet, Deo pro beneficiis gratias eſſe agendas, non video qua ratione poſſit hoc feſtum reprehendere.

ALTERA cauſſa eſt, vt populus inſtruatur circa myſteria fidei noſtræ, & eorum aſſiduè recordetur, ac præſertim, quando ea myſteria ab hæreticis oppugnantur: faciliùs enim rudiores diſcunt, & retinent myſteria Incarnationis Domini, Paſſionis, Reſurrectionis, Aſcenſionis, & ſimilia, ex celebratione feſtorum, quæ ſingulis annis recurrunt, quàm ex libris, vel concionibus. Pari ratione meliùs diſcunt rudiores in Euchariſtiæ Sacramento verè eſſe Chriſtum præſentem, & proinde falſam eſſe hæreticorum doctrinam, ex publica adoratione totius Eccleſiæ, & honore illo eximio, qui huic Sacramento exhibetur, quàm ex multis concionibus. Quare ſi hoc feſtum nondum inſtitutum eſſet, expediret planè, vt hoc

tempore inſtitueretur, tum vt fideles inſtruerētur, tum etiam vt reipſa hæreſim confutarent, & fidem veram facto proteſtarentur.

SEPTIMO, obiicit Kemnitius argumentum (vt ipſe putat) inſolubile, contra proceſſionem, & circumgeſtationem venerabilis Sacramenti. Nam 1. Reg. 4. legimus, filios Iſraël bona quidem intentione, ſed abſque Dei mandato, adduxiſſe arcam Dei in caſtra, exiſtimantes per eam arcæ circumgeſtationem ſe victoriam de hoſtibus relaturos. Sed contrà accidit; nam & exercitus fuſus eſt, & Sacerdotes occiſi, qui arcam adduxerant, & ipſa arca ab hoſtibus capta fuit.

RESPONDEO; Cauſſa tot malorum non fuit arcæ adductio ad caſtra, ſed peccata præterita Iſraëlitarum, & præcipuè Sacerdotum Ophni, & Phinees filiorum Heli, vt Deus ipſe teſtatur, 1. Reg. 2. & 3. Nam alioqui arca erat in caſtris, quando inſignem victoriam retulit Saul 1. Reg. 14. & rurſus erat in caſtris, quando Ioab ſuperauit filios Ammon, 2. Reg. 11. Et cùm Iſraëlitæ, Numer. 14. ab Amalecitis victi ſunt, Scriptura monendum putauit, nō fuiſſe tunc arcam Dei cum illis, qui præliabantur.

Deniq; placuiſſe Deo, honorem arcæ impenſum in ſolenni proceſſione, & circumgeſtatione, ſiue ipſe id mandaſſet, ſiue non, perſpicuum eſt ex variis Scripturę diuinę teſtimoniis. Ioſue 6. ſolennis circumgeſtatio arcæ ſeptem diebus celebrata, effecit, vt Hiericho ſine ſanguine Hebræorum caperetur: & illa quidem proceſſio à Deo mandata fuit. Sed 2. Reg. 6. & 7. & 3. Reg. 8. ſolenniſſimæ, & Deo gratiſſimæ leguntur proceſſiones, cùm arca Domini deferretur de loco in locum, quas tamen Dominus minimè fieri iuſſerat. Atque hæc de tota controuerſia pro inſtituta breuitate ſufficiant.

LIBER QVINTVS DE EVCHARISTIA,

Qui eſt primus de ſacrificio Miſſæ.

DE SACROSANCTO, AC DIVIniſſimo ſacrificio Miſſæ, aduerſus huius temporis hæreticos diſputaturus, commodum eſſe duxi in tot controuerſias diſputationem vniuerſam partiri; quot ſunt de ſacrificio eodem canones in Concilio Tridentino. PRIMA *igitur controuerſia erit, ſitné Miſſa ſacrificium verè, ac propriè dictum.* SECVNDA, *quale ſacrificium ſit, propitiatoriúmne, an ſolùm laudis, & gratiarum actionis.* TERTIA, *quibus proſit, viuentibus tantùm, an etiam mortuis.* QVARTA, *liceátne in Sanctorum honorem, & memoriam Miſſas celebrare.* QVINTA, *de modo, ac ritu celebrandi, an licitæ ſint Miſſæ priuatæ.* SEXTA, *an Miſſa lingua vulgari celebranda ſit.* SEPTIMA, *an quæ leguntur in Miſſa, debeant omnia alta voce legi.* OCTAVA, *de cæremoniis Miſſæ, quæ in actione, aut rebus conſiſtunt.* NONA, *de veritate, & antiquitate eorum omnium, quæ leguntur in Miſſa.*

Sed ante has omnes quæſtiones duo quædam præmittenda ſunt. VNVM, *de vocabulo Miſſæ.* ALTERVM, *de voce, natura, definitione, & partitione ſacrificij. His enim explicatis, intelligetur ſtatus principalis quæſtionis, ſitné Miſſa*

verum

verum ſacrificium: quem ſtatum aduerſarij, & Kemnitius maximè, dedita opera perperam explicant. Auctores, qui de ſacrificio tractant, habes in fine capitis quinti.

CAPVT PRIMVM.

De voce, Miſſa.

VT IGITVR à vocibus incipiamus, de nomine Miſſæ, quatuor dicenda ſunt, quæ ſit eius antiquitas, quæ etymologia, quæ ſignificationes, & quo ſenſu accipiatur à Catholicis, cùm dicunt Miſſam eſſe ſacrificium.

Antiquiſſimam, & vſitatiſſimam in Eccleſia Latina eſſe hanc vocem, dubitari non poteſt. Exſtat enim apud AMBROSIVM lib. 5. epiſt. 33. *Ego*, inquit, *manſi in munere, Miſſam facere cœpi, orare in oblatione Deum, vt ſubueniret.* Exſtat apud AVGVSTINVM ſerm. 91. de tempore: *In lectione*, inquit, *quæ nobis ad Miſſas legenda eſt, audituri ſumus, &c.* Exſtat idem vocabulum apud Victorem Vticenſem, lib. 2. hiſt. de perſecutione VVandalica, apud Caſſianum, lib. 3. de canonico diuinarum orationum, & Pſalmorum ordine: apud Leonem epiſt. 81. ad Dioſcorum, & 88. ad Epiſcopos Germaniæ, & Galliæ: apud Felicem IV. in epiſt. 1. apud S. Benedictum in regula cap. 17. Apud Gregorium I. lib. 1. epiſt. 12. & lib. 4. epiſt. 10. & alibi paſſim. Denique in antiquiſſimis Conciliis, vt in Romano, ſub Sylueſtro I. in Carthaginenſi II. can. 3. in Carthaginenſi IV. can. 84. Ilerdenſi can. 4. Valentino can. 1. Agathenſi can. 47. Aurelianenſi I. can. 28. quæ omnia teſtimonia ante annos circiter mille, & eo amplius conſcripta ſunt.

Quod verò attinet ad etymologiam, Lutherani ſolita impudentia deducunt à voce Hebraica מָעֻזִּים, quæ habetur Dan. 11. vbi de Antichriſto legimus: *Deum autem Mahuzim colet in loco ſuo.* Itaq; volunt aduerſarij, atque inprimis Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini, in ipſo principio diſputationis de ſacrificio Miſſæ, Miſſam eſſe Deum, ſeu arcem, & robur Antichriſti Romani, id eſt, Papæ: idque probant, quia diuina prouidentia factum videtur, vt Miſſa in voce congrueret cum Deo illo Antichriſti.

SED

SED nos ex hoc ipſo loco Danielis, probamus Deum Mahuzim nihil habere commune cum Miſſa, & eſſe potiùs idolum aliquod, ſi in diuinis literis ludere liceat, Lutheranorum. Nam in eodem cap. legimus, Regem illum, qui colit Deum Mahuzim, eſſe Regem Aquilonis, & contra eum in prælium venturũ Regem Auſtri, & nominatim Romanos contra eundem illum Regem pugnaturos: nam voces illas Hebraicas צִיִּים & כִּתִּים teſtatur S. Hieronymus in commentario, ab Hebręis exponi, Romanos, & Italos. Quod ſi Auſtrales, & nominatim Romani pugnant cum Rege, qui colit Deũm Mahuzim; certè Deus Mahuzim non eſt Deus Romanorum, neque eſt Miſſa, niſi velint iam Miſſam à Romanis oppugnari, ab Aquilonaribus defendi.

PRAETEREA Rex ille, qui colit Deum Mahuzim, vt in eodem capite legimus, non colit vllos alios Deos, neque Deos patrum ſuorum, ſed contra vniuerſa numina conſurgit. Porrò Romanos aduerſarij aſſerunt colere Deos innumerabiles, & plurima idola, nimirum omnes Sanctos, & Sanctas, & eorum reliquias atq; imagines. Ipſi autem aduerſarij noſtri contra imagines, reliquias, & ipſos etiam Sanctos apertè conſurgunt; deberent igitur, ſi conſequenter loqui vellent, ingenuè confiteri, ſuum eſſe Deum Mahuzim, non autem Papiſtarum.

AD HAEC, ſi Deus Mahuzim eſt Deus ab Antichriſto fabricatus, & erectus, & Antichriſtus natus eſt poſt annum Domini DC. vt communiter Lutherani docent, quomodo poteſt Deus ille Mahuzim eſſe Miſſa, quæ longè eſt antiquior, vt iam oſtendimus ex Ambroſio, Auguſtino, aliiſque Patribus vetuſtioribus?

DENIQVE Deum Mahuzim non palàm, ſed clàm Antichriſtus colet. Sic enim conciliantur verba eiuſdem Prophetæ, quæ inter ſe pugnare videntur, cùm dicat ab Antichriſto omnes Deos contemnendos, vt ſolus ipſe, vt Apoſtolus declarat ad Theſſalonicenſes, habeatur Deus; & tamen in eodem capite mox adiungat: *Deum Mahuzim venerabitur in loco ſuo.* Nam hęc verba ideò non pugnant inter ſe, quia Antichriſtus palàm Deos omnes oppugnabit, ſed clàm in arce quadam munitiſſima (id enim ſignificat propriè Mahuzim) Diabolum pro Deo colet, cuius artibus ad illam potentiam deueniet, vt

Deus

Deus credatur,& ſigna,& prodigia mendacia patrabit. Quare ſi Deus Mahuzim ſolùm in abditiſſimo loco, atque occulto colendus eſt, quis non videt, quàm longè à veritate aberrent,qui de Miſſa Danielem interpretantur,cùm Miſſa in toto orbe terrarum, publicè, in mediis templis, ſpectantibus populis celebretur?

His ergo nugis omiſſis, veniam ad ſententias Catholicorum. Plurimi conantur oſtendere nomen MISSA eſſe Hebraicum,& oblationem voluntariã ſignificare; habetur enim Deuter.16. vox מִסַּת in ea ſignificatione. Nec ſolùm Catholici, ſed etiam Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanę in diſputatione de vocabulo Miſſę agnoſcit Etymologiam hanc, & ſignificationem, atque eam ad ſuum propoſitum detorquere conatur.

SED non videtur Apoſtolis in vſu fuiſſe hoc vocabulum Hebraicum, multoque probabilior eſt eorum ſententia, qui docent Miſſam, vocem eſſe Latinam, & à Latinis primùm vſurpatam in celebratione myſterij Euchariſtiæ. Nam ſi vox iſta Hebraica in vſu Apoſtolis fuiſſet, certè retinuiſſent eam etiam Græci,& Syri,atque aliæ nationes, vt retinuerunt alias ſimiles voces, vt Amen, Alleluia, Sabaoth, Oſanna, Satan, Sabbathum,Paſcha.Vocabula enim Hebraica per Græcos ad nos deuenerunt; cùm ipſi etiam Apoſtoli, & primi Eccleſiæ Doctores Græcè ſcripſerint. Porrò apud Græcos, nulla eſt mentio huius vocis Miſſa,ſed pro eo λειτουργίαν dicunt.Eſt autem λειτουργία munus ſeu miniſterium publicũ;& quamuis à Patribus Græcis vix aliter accipiatur,quàm pro miniſterio ſacrificij Euchariſtiæ offerendi:tamen vox ipſa ex ſe latiùs patet. Nam & Demoſthenes in oratione contra Leptinem, frequentiſſimè hanc vocem vſurpat pro publico munere; & ipſe etiam Apoſtolus Philip.2. Epaphroditum vocat τὸν λειτουργὸν neceſſitatis ſuæ. ADDE,quòd Syri,vt Maronitæ,qui Chaldaica lingua celebrant diuinum ſacrificium, nõ habent Miſſę vocabulum,ſed pro eo dicunt קוּרְשָׁא, id eſt,ſanctum, ſeu ſacrum. Et tamen ſi Hebraica vox apud vllos conſeruari debuit, apud eos maximè, qui ſemper ea lingua,licet nonnihil corrupta,vſi ſunt. ADDE, quòd viri docti linguæ Hebraicæ,vt Origenes, Epiphanius, Iuſtinus,Hieronymus hac voce nun-

nunquam vtuntur, quod meritò admirandum videri poſſet, ſi ea vox eſſet Hebraica. ADDE vltimò, quòd ſi vox illa eſſet Hebraica, non Miſſa, ſed Miſſah dicendum eſſet: quo modo tamen nemo ſcribit, aut loquitur.

Qui Latinam vocem eſſe volunt, non eodem modo omnes exponunt: alij enim Miſſam dici volunt, quod oblatio, & preces ad Deum mittantur. Ita Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 8. cap. vlt. Alij minus probabiliter, quod Angelus à Deo mittatur, qui ſacrificio aſſiſtat, & illud ad Deum deferat, vt Magiſter in 4 diſt. 13. & S. Thomas 3. par. quæſt. 83. art. 4.

Alij, & ij vt plurimùm hæretici, dictam eſſe volunt Miſſam apud veteres à mittendis, & conferendis in medium muneribus, quaſi ſymbolis quibuſdã, vnde fieret ſacra Cœna, & epulum daretur pauperibus, vnde etiam volunt idem fuiſſe Miſſam, & quam Græci dicunt ἀγάπην. Ita Ioannes Caluinus breuiter li. 4. Inſtit. cap. 18 §. 18. & Petrus Martyr in cap. 5. prioris ad Corinth. & fuſiùs, Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ in diſputatione de vocabulis Miſſæ. Quæ expoſitio nullum habet ab antiquitate teſtimonium, & falſa eſt omninò, quatenus confundit Miſſam cum ἀγάπη. Erat enim ἀγάπη conuiuium Chriſtianorum ob refrigerium pauperum potiſſimùm excogitatum, vt ex Tertulliani Apologetico, cap. 39. & Auguſtino lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. colligi poteſt, ſobrium quidem, & temperatum, ſed tamen humanum, & politicum. Per Miſſam autem Ambroſius, Auguſtinus, Leo, & ceteri omnes quos citauimus, ſemper accipiunt actionem ſacram, & myſticam, & in qua præcipua pars religionis noſtræ conſiſteret.

Probabiliſſima eſt eorum ſententia, qui Miſſam dici volunt à miſſione, ſeu dimiſſione populi, vt idem ſit Miſſa, quod Miſſio; ſicut idem ſunt apud veteres collecta, & collectio, & Græcè συλλογὴ, & σύλλεξις, & peccati remiſſa, & remiſſio: remiſſam enim paſſim vſurpat Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. lib. de bono patientiæ, in epiſt. ad Iubaianum, & alibi. Hæc ſententia eſt Iſidori lib. 6. originum, Rabani lib. 1. cap. 32. de inſtitut. Cleric. & Alcuini lib. de officiis Eccleſiaſticis, cap. de celebratione Miſſę. Hugo etiam loco notato, & alij recentiores hanc etymologiam admittunt.

Quam-

Quamuis autem à miſſione Miſſa dicatur, non tamen eam ſolam ſignificat, ſed traductum eſt inde vocabulum ad alia ſignificanda. Sunt igitur quinque MISSAE acceptiones apud ſcriptores Eccleſiaſticos.

PRIMO, accipitur ſimpliciter pro miſſione: ita accipitur in Concilio Carthaginenſi IV. can. 84. *Epiſcopus nullum prohibeat vſque ad Miſſam Catechumenorum, neque hæreticum, neque Iudæum, neque Gentilem Eccleſiam ingredi, & audire verbum Dei.* Quo loco Miſſa non poteſt accipi pro ſacrificio, ſeu cœna ſacra: nam illa non erat Catechumenorum, ſed fidelium tantùm. Neque poteſt accipi pro Euangelio, & Lectionibus, quæ recitabantur præſentibus Catechumenis: nam Concilium volebat ea ab infidelibus etiam audiri. Quare non poteſt Miſſa eo loco accipi, niſi pro miſſione Catechumenorum. Eodem modo accipitur ea vox in Concilio Ilerdenſi, can. 4. vbi prohibentur inceſtuoſi permanere in Eccleſia, niſi vſq; ad Miſſam Catechumenorum. Sic Auguſtinus in eodem ſenſu ſerm. 237. de tempore (qui abſque dubio eſt Auguſtini) *Ecce,* inquit, *poſt ſermonem fit Miſſa Catechumēis, manebunt fideles, &c.* Eodem modo accipitur Miſſa apud Caſſianum, lib. 2. de canonico orationum, & pſalmorum modo, cap. 7. & in titulo cap. 15. vbi Miſſam orationis, vocat dimiſſionem finita oratione. Et lib. 3. cap. 7. vbi vocat Miſſam congregationis, dimiſſionem congregationis, & cap. 8. vocat Miſſam vigiliarum, dimiſſionem poſt vigilias. Quomodo etiam accipiũtur Miſſæ, quæ iubentur fieri à S. Benedicto in Regula, cap. 17. poſt ſingulos nocturnos. Denique hoc modo accipitur in noſtra Liturgia, cùm dicitur à Diacono: *Ite miſſa eſt.* vt enim rectè exponit Alcuinus loco citato, ſenſus eſt; Iam dimiſſio eſt congregationis; abire omnibus licet.

SECVNDO, accipitur Miſſa pro diuino officio lectionum, precum, & aliorum id genus, quod celebratur in Eccleſia ante dimiſſionem Catechumenorum. Et ſanè illa verba Concilij antiquiſſimi Valentini, cap. 1. *Hoc eſſe cenſuimus obſeruandum, vt ſacroſancta Euangelia ante munerum illationem in Miſſa Catechumenorum in ordine lectionum pòſt legantur, etc.* non poſſunt intelligi de dimiſſione Catechumenorum, ſed de officio diuino cui ipſi intererant.

TERTIO, accipitur pro illa parte Liturgiæ, quæ eſt ab Offertorio vſque ad finem, quæ propriè dicitur Miſſa fidelium, teſte

teſte Alcuino, loco notato. Ita accipitur Miſſa ab Ambroſio, lib.5.epiſt.33. *Ego manſi in munere, Miſſam facere cœpi, orare in oblatione, &c.*

QVARTO, accipitur pro tota celebratione diuini officij, in quo Euchariſtia conſecrabatur, vt comprehendit ſimul Miſſam Catechumenorum, & fidelium. Ita accipitur in locis citatis, Leonis, Gregorij, Felicis IV. & Conciliorum Agathenſis, & Aurelianenſis: & hæc eſt communiſſima acceptio apud omnes poſteriores auctores.

QVINTO, accipitur pro ipſis collectis, ſeu precibus, quæ dicuntur in Liturgia: ita accipitur in Concilio Mileuitano, can.12.

Sed quarta ſignificatio eſt, in qua accipitur nomen Miſſæ, cùm quærimus; Vtrum Miſſa ſit ſacrificium: eſt enim ſenſus quæſtionis; Vtrum actio illa ſacra, in qua conficitur Euchariſtia, multis præcedentibus, & ſequentibus precibus & cæremoniis, ſit ſacrificium. Nec intelligimus quæſtionem eſſe, an ſinguli illi ritùs ſint de eſſentia ſacrificij, ſed ſolùm, an inter illos ritus ſit aliquis, qui propriè ſacrificium dici debeat, ad quem reliqui omnes referantur.

Ex quo refellitur impoſtura Kemnitij. Nam in 2. part. Examinis Tridentini Concilij, pag.717. proponit explicandum; Quid illud ſit in Miſſa, quod Pontificij propriè intelligunt ſacrificium, ac dicit illud clariſſimè explicari à Ioanne Eckio, lib.1. de ſacrificio Miſſæ, cap.10. & tandem citatis quibuſdam verbis Eckij, ita concludit, pag.719. *Sacrificium igitur Miſſa, de quo Pontificij dimicant, in eo conſiſtit, quod ſacrificulus certis ornamentis, & inſtrumentis, ſuper panẽ, & vinum Euchariſtiæ variis vtitur geſtibus, motibus, & actibus: vt ſæpius genicularі, inclinari, ſtrictis manibus, modò diſtendere, modò reducere brachia, ſubinde ſe conuertere, nunc eſſe clamoſum, nunc magno ſilentio quædam demurmurare, ſuſpicere in altum, eſſe pronum, conſiſtere vno in loco, nunc in dextram, nunc in læuam altaris partem commigrare, &c.*

SED hæc eſt mira fraus noui iſtius Euangeliſtæ. Nam Ioannes Eckius vir doctiſſimus, & qui ſemper de Luthero, & eius ſectatoribus triumphauit, dicit quidem in Miſſa repræſentari Chriſti paſſionem variis actibus, geſtibus, ornamentis, ritibus, &c. Sed non ait in illa repræſentatione, & illis geſtibus conſiſtere eſſentiam ſacrificij, de quo diſputamus, vt Kemni-

tius impudēter mentitur, ſed docet, ſacrificium propriè conſiſtere in oblatione corporis, & ſanguinis Domini, quæ à Sacerdote fit Deo. Nam in fine illius capitis decimi à Kemnitio citati, facit quadrimembrem diuiſionem. Eſt enim quædam actio ſacrificium, & non repræſentatio ſacrificij: quædam repræſentatio, & non ſacrificium. Et hæc duplex eſt: nam alia eſt ſimplex repræſentatio, qualis eſſe ſolet cùm aliquid cernitur pictum, aut ex libro hiſtoria recitatur: alia eſt repræſentatio ad viuum per varias actiones, vt cùm prælium, vel triumphus in ſcena ab actoribus repræſentatur, vbi & perſonæ, & veſtes, & arma, & ipſæ actiones cernuntur, & verba audiuntur. Quædam denique ſacrificium, & repræſentatio ſacrificij.

Ad PRIMVM membrum pertinet mors Chriſti vera in cruce: illa enim fuit ſacrificium, & non repræſentatio alicuius ſacrificij. Ad SECVNDVM membrum pertinet manducatio Euchariſtiæ. Qui enim id faciunt ſimpliciter, commemorant Chriſti paſſionem; ſed nec ſacrificium propriè offerunt, nec etiam ſacrificium crucis ad viuum repræſentant. Ad TERTIVM membrum pertinet officium diuinum, quod in Eccleſia agitur in die Paraſceues; in illo enim repræſentatur accuratè paſſio Chriſti variis geſtibus, motibus, verbis, veſtibus, inſtrumentis, &c. ſed non eſt in toto eo officio vlla actio, quæ ſit propriè ſacrificium. Ad QVARTVM membrum pertinet Miſſa, in qua & repræſentatur variis geſtibus, & actionibus ſacrificium crucis, & ſimul offertur Deo verum & proprium ſacrificium corporis Domini.

Hæc eſt Eckij doctrina, & omnium Catholicorum, ex qua perſpicuè conſtat, ſacrificium non conſiſtere propriè in illis variis geſtibus, & motibus: nam alioqui in die Paraſceues verum ſacrificium offerretur, cùm in officio eius diei plurimi eiuſmodi geſtus, & motus fiant, quod tamen Eckius diſertis verbis negat.

Adde, quòd Eckius cùm probare vult ſacrificium Miſſæ, in toto illo opere omnia ſua argumenta dirigit ad probandum in Miſſa fieri oblationem Deo: non autem ad probandum fieri debere varios geſtus, & motus. Non igitur ille per ſacrificium intellexit geſtus, & motus, vt Kemnitius calumniatur, ſed oblationem corporis, & ſanguinis Domini. Hæc de primo.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

De ſacrificij definitione.

EXPLICVIMVS vocabulum Miſſę: nunc explicanda eſt vox ſacrificium, vt planè intelligatur ſtatus controuerſiæ; An Miſſa ſit ſacrificium. Porrò in voce SACRIFICIVM non eſt quærenda etymologia, aut vulgaris aliqua ſignificatio, quæ notiſſima ſunt: ſed quid propriè ſit ſacrificium, ſiue quæ ſit eius natura, & definitio; in hac enim re non pauci falluntur.

AC PRIMVM Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſionis in artic. de Miſſa, ita ſacrificium definit: *Sacrificium eſt cæremonia, vel opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus.* Deinde diuidit ſacrificium in duas ſpecies, in ſacrificium videlicet propitiatorium, & ſacrificium ἐυχαριστικὸν. Propitiatorium eſſe dicit, quod eſt ſatisfactio pro peccatis, & Deũ placat. ἐυχαριστικὸν eſſe vult, quod non reconciliat hominem Deo, ſed eſt gratiarum actio, quæ à reconciliatis pro acceptis beneficiis exhibetur Deo: quo genere contineri dicit fidem, prædicationem Euangelij, orationes, caſtigationes carnis, & breuiter omnia bona, vnde laus Deo conſurgit. Atque ex his fundamentis colligit Miſſam poſſe dici ſacrificium hoc modo poſteriore, quia ſumptio Euchariſtiæ fieri poteſt ad laudem Dei, ſicut cetera opera bona, non tamẽ eſſe ſacrificium prioris generis.

Ab hac Philippi ſententia non procul abeſſe videtur opinio Doctoris cuiuſdam moderni, hominis alioqui valde eruditi, & pij, qui in lib. de ſacrificio cap. 5. docet, ſacrificium propriè dictum eſſe omne opus bonum, quod fit, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, ſiue ex ſe ſit opus virtutis, ſiue non, ita vt non minus propriè ſit ſacrificium caſtigatio corporis propter Deum aſſumpta, quàm ſacrificium Euchariſtiæ. Diuidit autem eadem opinio ſacrificia propriè dicta in duas ſpecies, in ſacrificia videlicet typica, & non typica. Typica vocat, quæ fiunt ad aliud ſignificandum, qualia erant ſacrificia omnia veteris legis, & qualia ſunt omnia Sacramenta nouæ legis. Non typica, vocat opera virtutum, quæ tametſi nihil ſignificent, tamen Deo gratiſſima ſunt.

Hæc ſententia falſa eſt, ac multis, & perſpicuis argumentis refutari poteſt. PRIMVM, Scriptura ſacra opponit opera

multarum virtutum ſacrificiis, vt cùm ait Oſeæ 6. *Miſericordiam volo, non ſacrificium.* Et 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia, quàm victima.* Et Pſal. 50. *Si voluiſſes ſacrificium, dediſſem vtique, holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.* At ſi omnia opera virtutũ eſſent ſacrificia propriè dicta, certè etiam obedientię, miſericordię, pœnitentię opera eſſent propriè ſacrificia: non igitur veræ eſſent illæ ſententię Scripturarum ſuprà citatæ. Quomodo enim vult Deus miſericordiam, & non ſacrificium, ſi ipſa miſericordia eſt verum, ac propriè dictum ſacrificiũ? aut quomodo melior eſt obedientia, quàm victimæ, ſi ipſa obedientia verè, ac propriè victima eſt? quemadmodum autem non vult Deus ſacrificium, & holocauſta, ſed cor contritum & humiliatum, ſi hoc ipſum eſt veriſſimum ſacrificium?

SECVNDVM argumentum. In omni ſacrificio propriè dicto requiritur res aliqua ſenſibilis, quæ offeratur, nec in ſola actione ſacrificium conſiſtere poteſt. At ſi ſacrificium eſſet quælibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum, nihil obſtaret quò minus in ſola actione ſacrificium conſiſteret, & qui voce pſallit, aut genua flectit, aut aliquid eiuſmodi facit, is propriè ſacrificare diceretur: non igitur ſacrificium eſt quęlibet cæremonia, vel opus ad honorem Dei factum. Probatur maior propoſitio. Gen. 22. Iſaac ait patri: *Ecce ignis, & ligna, vbi eſt victima holocauſti?* Hebr. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur: vnde neceſſe eſt & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi Apoſtolus colligit ex ratione communi ſacrificiorum; non potuiſſe Chriſtum verè dici Pontificem, niſi habuiſſet victimam, quam offerret.

TERTIVM argumentum. Negari non poteſt, quin ſacrificare ſit actus proprius, & elicitus religionis, vt præter Doctores Scholaſticos docet S. Auguſtinus lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. Non poteſt autem idem actus eſſe proprius, & elicitus diuerſarum virtutũ: igitur opera propria miſericordiæ, temperantiæ, aliarumque virtutum non poſſunt propriè ſacrificia dici, ſed ſolùm per quandam participationem. Quamuis enim vnus, & idem actus non poſſit eſſe proprius, & elicitus diuerſarum virtutum, poteſt tamen ab vna elici, & ab alia imperari, & eo modo ad vnã propriè pertinere, ad alteram participatiuè. Quemadmodum ſobrio cibum ſumere, eſt actus

elicitus

elicitus temperantiæ; tamen ſi imperetur à fortitudine, vt homo ſit magis aptus ad pugnandum, participabit fortitudinem; ſi à iuſtitia, vt nimirum habeat vnde debitum reddat pecuniarium, participabit iuſtitiam. Sic igitur opera quarumlibet virtutum, poſſunt imperari à religione, & participatiuè ſacrificia dici, non tamen abſolutè, & propriè, cùm à religione non eliciantur. Atque hinc eſt, quod in diuinis literis opera virtutum non vocantur abſolutè ſacrificia, ſed cum addito, vt ſacrificium laudis, hoſtiæ ſpirituales, vituli labiorum, & de ceteris ad eundem modum: illa verò, quæ ſunt propriè ſacrificia, ſimpliciter, & abſolutè talia nominantur, vt in locis allegatis in primo argumento: *Miſericordiam volo, non ſacrificium, &c.*

QVARTVM argumentum. In Eccleſia Chriſti, vnum eſt tantùm verum, ac proprium ſacrificium: non igitur ſunt propriè ſacrificia omnia Sacramenta, vel omnia bona opera, quę fiunt ad colendum Deum. Antecedens eſt S. Auguſtini, & omnium ſanctorum ſcriptorum. Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. vlt. probare volens AVGVSTINVS non eſſe ſacrificium epulas illas, quæ ponebantur à quibuſdam ſuper ſepulchra Martyrum, ſic ait: *Ea non eſſe ſacrificia Martyrum nouit, qui nouit vnum, quod Deo offertur, ſacrificium Chriſtianorum.* Idem quoque lib. 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. vlt. & lib. 1. contra aduerſ. legis, & Prophetarum, cap. 20. dicit, omnihus ſacrificiis veterum, ſucceſſiſſe vnicum & ſingulare Euchariſtiæ ſacrificium: lib. de ſpiritu, & litera, cap. 11. vocat Euchariſtiæ ſacrificium veriſſimum, & ſingulare: & lib. 1. contra Creſconium, cap. 25 vnicum appellat. S. LEO ſerm. 8. de paſſione Domini: *Nunc,* inquit, *carnalium ſacrificiorum varietate ceſſante, omnes differentias hoſtiarum, vna corporis, & ſanguinis tui implet oblatio.* Sanctus etiam Ioannes CHRYSOSTOMVS in Pſalm. 95. *Magnus,* inquit, *erat & ſine modo numerus ſacrificiorum in lege, quæ omnia noua ſuperueniens gratia vno complectitur ſacrificio, vnam, & veram ſtatuens hoſtiam.*

QVINTVM argumentum. Sacrificium, & ſacerdotium relatiua ſunt, ita vt ſacrificio propriè dicto ſacerdotium propriè dictum; & ſacrificio impropriè dicto ſacerdotium impropriè dictum reſpondeat. At non ſunt omnes, qui operantur bona opera ad honorem Dei, Sacerdotes propriè dicti: non igitur ſunt omninò talia opera ſacrificia propriè dicta.

Maior propoſitio certiſſima eſt. Nam Sacerdotis, vt talis eſt, proprium munus eſt offerre ſacrificium, vt Apoſtolus docet, Hebr.5. & Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Triphone vltra medium, vbi dicit, Deum non accipere ſacrificium, niſi à Sacerdotibus. Auguſtinus quoque ſemper coniungit hęc duo tanquam inſeparabilia, ſacrificium, & Sacerdotem. Vide epiſt. 49. quęſt.3. lib.8. ciuit. cap. vlt. & lib.22. cap 10. Id etiam docent ipſa vocabula. Latinè enim pro eodem accipiuntur Sacerdos, & ſacrificus. Græcè à θύειν, quod eſt ſacrificare, fit θυσία ſacrificiū, & θύτης Sacerdos, & ab ἱερεύειν ſacrificare, ἱερεῖον ſacrificium, & ἱερεὺς Sacerdos. Deniq; non alia de cauſſa Lutherani non agnoſcunt in Eccleſia verum, & propriè dictum ſacerdotium, niſi quod non agnoſcant verum, & propriè dictum ſacrificium.

Probatur nunc aſſumptio. Nam in Teſtamento veteri notiſſimum eſt non fuiſſe Sacerdotes propriè dictos, niſi filios, & nepotes, atque alios poſteros Aaronis, vt Regi Oziæ ſacerdotium vſurpare volenti, dictum legimus ab Azaria Pontifice, 2. Paralip.26. & tamen omnes filij Iſraël bona opera facere debebant. In Eccleſia verò Chriſti, velint nolint Lutherani, nunquam dicti, vel habiti ſunt Sacerdotes propriè, niſi Epiſcopi, & Presbyteri. Hos autem hoc nomine appellant Dionyſius Areopagita lib. de Eccleſ. hierar. cap.1.3. & 5. Iuſtinus in Dialogo cum Triphone vltra medium. Tertullianus libro de præſcript. vltra medium, & de velandis virginibus vltra medium. Cyprianus lib.1. epiſtola 4. & omnes poſteriores paſſim. Ipſe etiam Apoſtolus Hebr.5. de ſacerdotio loquens: *Nemo,* inquit, *aſſumit ſibi honorem, niſi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron:* & hoc vſque adeò verum eſt, vt ipſum etiam Chriſtum dicat ibidem Paulus non ſibi per ſe ſacerdotium aſſumpſiſſe, ſed à Patre illud accepiſſe. Deniq; (vt multa prætercam) Concilium Nicænum cap.14. & Tridentinum, quod à Catholicis reiici non poteſt, ſeſſ.23. can.1. & 7. apertè docent, in Eccleſia non omnes, ſed certos quoſdam Sacerdotes eſſe. Quare id neceſſariò ſequitur, vt aut ceteri fideles benè operari non debeant, quod eſt abſurdiſſimum; aut non ſint propriè Sacerdotes omnes, qui benè operantur, quod eſt veriſſimum.

SEXTVM argumentum. Altare, & ſacrificium relatiua ſunt: non eſt autem altare propriè dictum propter omne opus bonum, nec propter omnes cæremonias, quibus Deum colimus;

mus;non igitur eſt ſacrificium propriè dictũ omnis eiuſmodi cæremonia,ſeu opus bonum. Propoſitio maior perſpicua eſt. Nam INPRIMIS & Hebraicè,& Græcè ab eadem radice deducitur ſacrificium,& altare. A זָבַח ſacrificauit, fit זֶבַח ſacrificiũ, & מִזְבֵּחַ altare, & à verbo θύειν ſacrificare, fit θυσία, ſacrificium, & θυσιαστήριον altare. Latini à forma,& ritu nomen deducere maluerunt. Dixerunt enim altare quaſi altum, & aram, quaſi anſam, vt Varro interpretatur, quia Sacerdos aram tenere conſueuerat, dum ſacrificium offerret. Vnde eſt illud Poëtæ:

Talibus orantem dictis, araſq́; tenentem.

DEINDE Gen.8. vbi primum altare erectum legimus, ſacrificij cauſſa erectum fuiſſe legimus: & in omni gente,& religione ſemper altaria ad ſacrificia erigebantur. Et ſicut ſacrificium ſoli Deo vero ritè poteſt offerri, ita etiã altare ſoli Deo vero ritè poteſt erigi, vt S. Auguſtinus docet li.20. contra Fauſtum, cap.21. Porro aſſumptio huius argumenti nulla probatione eget. Quis enim non videt, plurima bona opera, multaſque cæremonias ſine vlla ara fieri ad honorem Dei poſſe?

Non igitur verum eſt, quod Melanchthon ſcripſit, omnem cæremoniam, ſeu opus, quod nos Deo reddimus, vt eum honore afficiamus, eſſe ſacrificium. Quare Ioannes Caluinus li. 4. Inſtit. cap.18. §.13. ſine nomine auctoris, eam definitionem apertè reprehendit his verbis: *Qui ſacrificij vocabulum ad omnes cæremonias, & religioſas actiones extendunt, qua ratione id faciant, non video.*

Vnum eſt argumentum in contrarium, ac præſertim Catholici illius Doctoris: teſtimonium videlicet S. Auguſtini, qui lib.10. ciuit. cap.6. ſic definit ſacrificium: *Sacrificium,* inquit, *verum, eſt omne opus, quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreatur Deo, relatum ad illum finem, quo beati eſſe poſſimus.*

SED facilis eſt reſponſio. Nam S. Auguſtinus non definit ſacrificium in genere, nec ſacrificium propriè dictum, ſed ſolum ſacrificium, quod præcipuè eſt internum, & opponitur ſacrificiis legalibus, & merè externis. Et vocat ſacrificium verum ratione dignitatis, & ratione effectus, non ratione formæ, & eſſentiæ ſacrificij propriè dicti. Non enim vult dicere ſacrificia interna eſſe magis propriè dicta ſacrificia, quàm externa, cum oppoſitum ſit verum, ſed eſſe præſtantiora, & Deo gratiora, & facilius Deũ placare. Similis ſententia eſt, Ioan.15.

Ego ſum vitis vera. Nec enim Dominus eo loco ſignificare volebat ſe magis propriè eſſe vitem, quod attinet ad formam, & eſſentiam vitis, quàm ſit illa, quæ plantatur in vineis: ſed ſolùm eſſe vitem nobiliorem, & effectus excellentiores producere, vt Euthymius in commentario huius loci rectè exponit.

Expendamus nunc Caluini definitionem; reprehendit enim alios, ſed nec ipſe meliorem definitionem attulit. Sic autem loquitur loco citato: *Nos perpetuo Scripturæ vſu ſacrificium appellari ſcimus, quòd Græci nunc* θυσίαν, *nunc* προσφορὰν, *nunc* τελετὴν *dicunt: quod generaliter acceptũ complectitur quidquid omninò Deo offertur.* Hæc ille: vbi apertè docet, idem eſſe ſacrificium quod oblationem Deo factam. Ac deinde partitur ſacrificium in duas ſpecies, ad eum modum, quo Philippus fecit, niſi quod ſacrificium non propitiatorium, contendit vocari poſſe non ſolùm εὐχαριστικὸν, vt Melanchthon vocabat, ſed etiam λατρευτικὸν, & σεβαστικὸν, id eſt, ſacrificium cultus, & venerationis.

SED omiſſa partitione, de qua nõ magna controuerſia eſt, definitio certè à Caluino allata admitti non poteſt. Nam licet ſecundum Scripturę vſum, omne ſacrificium oblatio quędam ſit, non tamẽ omnis oblatio eſt ſacrificium. Sacrificium enim præter oblationem requirit mutationem, & conſumptionem rei, quæ offertur, quam nõ requirit ſimplex oblatio.

Id verò probatur PRIMVM ex nomine ſacrificij. Nam Hebraicè זֶבַח dicitur à זָבַח quod eſt mactare; & Græcè θυσία vel dicitur à θύειν, id eſt, mactare: vnde eſt illud Matthæi 22. ταῦροι, καὶ σιτιστὰ τεθυμένα, tauri, & altilia occiſa; vel dicitur à nomine θυμίασις, id eſt, exhalatio, vt Porphyrius contendit apud Euſebium lib.1. præparat. Euangel. cap.6. Vult enim ſacrificia dicta eſſe ab exhalatione, & fumo, qui ex combuſtione ſacrificij aſcendit. Vnde etiam Chryſoſtomus, & Theophylactus in cap.10. epiſt. ad Hebr. notant, differentiam eſſe inter θυσίαν, & προσφορὰν, id eſt, ſacrificium, & oblationem, quod θυσία, dicatur de rebus illis, quæ occiduntur, vel aliter conſumuntur. Quò etiam pertinet, vox τελετὴ, dicitur enim ea vox à verbo τελέω, quod eſt conſumo. Ex quibus colligitur, non rectè Caluinum confudiſſe illa

nomina:

nomina: προσφορὰν, quæ ſignificat ſimplicem oblationẽ, θυσίαν ac τελετὴν, quæ addunt conſumptionem ſupra oblationem.

SECVNDO, probatur ex vſu Scripturarum. Nam in Scripturis multa dicuntur Deo offerri, quæ nec ſecundum vſum Scripturæ diuinæ, nec iuxta communem loquendi modum dici poſſunt ſacrificari. Exod. 25. & 35. offerenda Deo dicuntur aurum, argentum, æs, ligna, lapides precioſi, byſſus, coccus, pili caprarum, & ſimilia, quæ non niſi abſurdiſſimè ſacrificari dici poſſent. Numeri 8. Aaron offert Leuitas in munus Domino à filiis Iſraël, & tamen nec Scriptura dicit, homines illos ſacrificatos fuiſſe, nec dici poteſt, niſi valde impropriè, cùm homines illi non ſint occiſi, ſed ſolùm ad miniſterium deputati. Contrà verò Iſaac verè, & propriè ſacrificandus dicebatur à Patre, quando occidendus, & cremandus Domino ducebatur, Geneſ. 22. Et omnia omninò, quæ in Scriptura dicuntur ſacrificia, neceſſariò deſtruenda erant; ſi viuentia, per occiſionem; ſi inanima ſolida, vt ſimila, & ſal, & thus, per combuſtionem; ſi liquida, vt ſanguis, vinum, & aqua, per effuſionem, Leuitic. 1. & 2.

Neque his repugnat exemplum Melchiſedechi, qui erat Sacerdos Dei altiſſimi, & obtulit panem, & vinũ; nec tamen legitur illam oblationem conſumpſiſſe, Geneſ. 14. Nam Scriptura non explicat modum illius ſacrificij; ſed ex aliis locis colligimus eum more ſolito ſacrificaſſe, ita vt panem illum, & vinum ad honorem Dei conſumpſerit. Conſtat igitur ſacrificium non eſſe quidquid offertur Deo, vt Caluinus dicit, niſi aliquid aliud addatur.

Denique TERTIO, accedant argumenta ducta à ſacerdotio, & ab altari, quæ paulò antè fecimus aduerſus Melanchthonem. Nam oblatio generatim ſumpta, nec ſacerdotium, nec altare requirit: verè enim ac propriè obtulit Deo vidua illa Euangelica duo æra minuta, cùm nec Sacerdos ipſa eſſet, nec altare vllum haberet.

Venio nunc ad Martinum Kemnitium: is initio diſputationis de ſacrificio Miſſæ in 2. parte Examinis Tridentini Concilij, pag. 712. & ſequẽtibus, primo loco adfert acceptiones huius vocis, SACRIFICIVM, quas in genere tres eſſe dicit. PRIMO enim, accipi vult pro ſacrificio externo, & cære-

moniali, quale dicit fuiſſe in ſolo Teſtamento veteri; & in hoc genere numerat holocauſta, hoſtias pacificas, hoſtias pro peccato, & denique ſacrificium profeſſionis, vt decimas, & primitias. SECVNDO, accipi dicit pro morte Chriſti, quæ dicitur ſacrificium crucis. TERTIO, pro ſacrificio interiore, inuiſibili, & ſpirituali fidelium; atque ad hoc genus reducit prædicationem Euangelij, orationes, eleemoſynas, laudes Dei, mortificationem, & ſimilia opera bona. Addit paulò infrà, pag. 717. QVARTO, acceptionem pro ſacrificio commemoratiuo, id eſt, pro ea re, quæ fit in memoriam ſacrificij crucis, quamuis fateatur non haberi in Scripturis hanc acceptionem. Ex his concludit ob tàm varias acceptiones ſacrificij, bene definitum eſſe ſacrificium in genere à S. AVGVSTINO lib. 10. ciuit. cap. 5. & 6. *Omne opus bonum, quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, &c.*

SED in hac doctrina Kemnitij plurima ſunt errata. PRIMVM, non rectè numerantur decimæ, & primitiæ cum ſacrificiis veteris legis propriè dictis: nuſquam enim in Scriptura dicũtur ſacrificia, eiuſmodi decimę, & primitię, nec eis nomẽ, aut ratio ſacrificij conuenit, vt ſuprà oſtendimus. Adde, quòd ſacrificium ſoli Deo offerri poteſt, vt omnes fatentur: decimę autem immediatè Sacerdotibus offerebantur, & offeruntur, non Deo.

DEINDE, quod Kemnitius dicit, ſacrificia externa, & cęremonialia fuiſſe ſolùm in lege veteri, & iam omninò deſiiſſe, pugnat cum eo, quod idem Kemnitius dicit, omne opus bonum factum ad Dei honorem eſſe etiam hoc tempore ſacrificium. Nam certè Baptiſmi, & Euchariſtiæ Sacramenta conficere, dare, ſumere, ſunt opera bona, facta ad Dei honorem, & tamen ſunt externa, & cæremonialia. Immò idem Kemnitius paulò infrà multis modis probat, Euchariſtiæ conſecrationẽ & ſumptionem dici poſſe ſacrificium: quam tamẽ externam, & cæremonialem eſſe nemo negare poteſt.

TERTIO, mirum eſt, cur admittat Kemnitius quartam ſacrificij acceptionem, cùm eam fateatur non poſſe colligi ex diuinis literis, ſed videtur eam admittere, vt poſſit eludere loca Patrum, in quibus Miſſa dicitur ſacrificium. Ceterùm ea acceptio planè arbitraria, & conficta eſt: nam nec Scriptura, nec Patres ſacrificium appellant, id quod eſt ſolùm figura, vel commemoratio ſacrificij.

DENI-

DENIQVE, falsò concludit Kemnitius ab Auguſtino definiri ſacrificium in genere, lib. 10. ciuit. cap. 6. Tantum enim abeſt, vt Auguſtinus definire voluerit eo loco ſacrificium in genere, vt potiùs expreſsè excluſerit à ſua definitione omnia ſacrificia veteris legis, quæ in mactatione ouium, & boum ſita erant, quæ propriiſſimè ſacrificij nomen, & rationem retinent. Quare Kemnitius, neque diuidendo, neque definiendo id aſſequi potuit, quod cupiebat, vt quid ſit proprium ſacrificium explicaret.

His ergo reiectis, vera definitio ſacrificij propriè dicti in genere hæc eſſe poteſt: *Sacrificium eſt oblatio externa facta ſoli Deo, qua ad agnitionem humanæ infirmitatis, & profeſſionem diuinæ Maieſtatis à legitimo miniſtro res aliqua ſenſibilis, & permanens ritu myſtico conſecratur, et tranſmutatur.* Hæc definitio paulò longior eſſe debuit, vt omnes conditiones ſacrificij propriè dicti complecteretur.

PRIMO igitur dicimus, eſſe oblationem, vt genus ſacrificij indicaremus: hoc enim loco ſacrificium accipimus pro actione ſacrificandi; nō pro ipſa victima, quę ſacrificatur, tametſi ipſa etiam ſacrificium dici ſolet. Sacrificium igitur pro actione acceptum, ſpecies eſt oblationis: id em̄ eſt ſacrificium, quod propriè & per ſe ad actionem Sacerdotis pertinet. Porrò Sacerdotis proprium munus eſt offerre, Hebræ. 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur, in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, &c.* Apud ſacros, & Eccleſiaſticos ſcriptores pro eodem accipitur offerre, & ſacrificare. Geneſ. 4. vbi primùm fit mentio ſacrificij, dicitur Abel obtuliſſe de primogenitis gregis ſui: & Geneſ. 8. Noë obtulit holocauſta; & eodem modo Scriptura paſſim loquitur. TERTVLLIANVS inter Patres in libro de velandis virginibus, & in libro de exhortatione caſtitatis, dicit tria eſſe munera Sacerdotùm nouæ legis; tingere, offerre, docere, id eſt, baptizare, ſacrificare, concionari. Denique idem indicat nomen, quo paſſim vtuntur Græci, cùm de ſacrificio loquuntur, nimirum προσφορὰ, id eſt, oblatio, quod etiam Caluinus notauit, vt ſuprà vidimus.

SECVNDO dicimus, externam oblationem eſſe ſacrificiū. Duplex em̄ oblatio, & largo modo, duplex ſacrificium diſtingui poteſt, vt S. Auguſtinus diſtinguit lib. 10. ciuit. cap. 5. inuiſibile, ſiue internum, & viſibile, ſiue externum. Inuiſibile

eſt

eſt pia voluntas, quæ diuinæ Maieſtati, ſe, & ſua omnia offert: viſibile autem eſt teſtificatio quædam externa interni affectus. Quare ibidem AVGVSTINVS definiens viſibile ſacrificium, inuiſibilis ſacrificij Sacramẽtum, id eſt, ſacrum ſignum eſſe dicit. Quamuis autem inuiſibilis oblatio ſit nobilior, & melior viſibili; & placeat Deo inuiſibilis, ſine viſibili, viſibilis ſine inuiſibili Deo non placeat: tamen nomen, & ratio ſacrificij propriè non conuenit inuiſibili oblationi, ſed ſolùm viſibili, & externæ, vt nos in definitione poſuimus. Oblatio enim inuiſibilis, ſemper eſt occulta, & priuata; nomine autem ſacrificij propriè omnes intelligũt publicum, & manifeſtum honorem Deo exhibitum à communi, & publico miniſtro. Itaque neceſſariò requiritur ad ſacrificium propriè dictum, vt ſit oblatio externa.

TERTIO diximus, in definitione: *Facta ſoli Deo.* Nam oblatio externa poteſt fieri etiam homini, vel homini & Deo, vt cùm dantur eleemoſynæ pauperibus propter Deum; illæ enim offeruntur hominibus, & ſimul etiã Deo, dicente Chriſto: *Quod vni ex minimis iſtis feciſtis, mihi feciſtis*, Matth. 25. Sed non ſunt ſacrificia eiuſmodia oblationes: ſacrificium enim propriè pertinet ad cultum latriæ, qui ſoli Deo exhiberi poteſt. Vt enim eſt interior quidam cultus, quem ſoli Deo exhibemus, cùm eum agnoſcimus primum & ſummũ bonum, cauſſam efficientem, & finalem omnium rerum, & vt tali, cor noſtrum illi demiſſiſſimè proſternimus: ſic etiam debuit eſſe externum aliquod ſignum quo proteſtaremur cultum iſtum ſoli Deo debitum. Tale autem ſignũ non eſt, niſi ſacrificium: nam omnis alia externa reuerentia, quam exhibemus Deo, ſiue caput nudando, ſiue genua flectendo, ſiue corpus totum proſternendo, ſiue etiam ſupplicando, & inuocando, ſolet etiam hominibus aliquãdo exhiberi. Vnde Exodi 22. legimus: *Qui ſacrificat Diis occidetur, præterquam Domino ſoli.* Neque id ſolùm Scriptura docet, ſed etiam idipſum naturali lumine omnes Gentes agnouerunt: *Quis verò*, inquit S. AVGVSTINVS lib. 10. ciuit. cap. 4. *ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum, aut ſciuit, aut putauit, aut finxit?* Et lib. 1. contra aduerſ. leg. & prophet. cap. 18. *Dæmon ſibi ſacrificium non exigeret, niſi Deo vero deberi ſciret. Nam obſequia cetera, quæ diuinitati exhibentur, auſi ſunt ſibi etiam ſuperbiæ faſtu homines arrogare: rariſſimi autem commemorantur, qui ſibi vt ſacrificaretur,*

caretur, cum regia poteſtate poſſent, auſi fuerint imperare. Quicunq; tamen auſi ſunt, per hoc ſe Deos haberi voluerunt.

QVARTO diximus: *Ad agnitionem humanæ infirmitatis, & profeſſionem diuinæ Maieſtatis.* Quoniam hic eſt finis generalis omnium ſacrificiorum: ſunt enim quaſi tributa, quæ Deo redduntur in recognitionem ſupremi dominij ipſius, & noſtræ ſubiectionis. Et hæc eſt etiam ratio, vnde laudem habet, & eſt opus virtutis actio ſacrificandi. Nam ex ſe opera indifferentia ſunt occidere, & cremare animalia, & ſimilia; ſed cùm iſta fiunt ad ſignificandum, omnia à Deo procedere, & in ipſius honorem conſumenda eſſe; iam ſunt opera religionis, & proinde bona, & laudabilia.

QVINTO diximus: *A legitimo miniſtro.* Non enim eſt cuiuſque offerre ſacrificium, ſed publici, & certi hominis, qui communi nomine id peragat. In lege quidem naturæ, Sacerdotes erant, vel capita familiarum, vt Noë, Abraham, vel ij, quibus Deus id inſpirabat. In lege autem ſcripta, ſoli filij Aaron. In lege gratiæ, ſoli Epiſcopi, & Presbyteri ritè ordinati, vt omnia Concilia, & omnes Patres, & omnium Eccleſiarum conſuetudo docet. Atque hinc excluduntur à ratione ſacrificij propriè dicti multæ oblationes priuatorum hominum, factæ ſoli Deo, vt cùm fideles candelas accendunt, & conſumunt in templo ad honorem Dei.

SEXTO diximus: *Res aliqua ſenſibilis, & permanens*, vt nimirum excludantur à ratione ſacrificij propriè dicti, actiones tranſeuntes, in honorem Dei factæ, quales ſunt pſalmodiæ, preces, genuflexiones, & alia quæ fiunt à Sacerdotibus actu externo ad honorem Dei, & tamen ſacrificia propriè non dicuntur.

SEPTIMO diximus: *Ritu myſtico conſecratur.* Nam debet res illa, quæ Deo offertur, ex prophana fieri ſacra, & Deo dicata: id enim ſignificat ſacrificare, ſacrum facere, vt S. Thomas rectè monet in 2. 2. q. 85. art. 3. Iſta autem conſecratio, & dedicatio ſemper fiebat in lege veteri certo ritu, & cæremonia myſterium continente, vt impoſitione manuum ſuper victimam, vel eleuatione oblationis in altum. Et in hoc diſtinguitur ſacrificium à ſimplici oblatione, quæ non requirit ex ſe vllam eiuſmodi myſticam conſecrationem.

OCTAVO diximus: *Et tranſmutatur.* Quia ad verum ſacrificium requiritur, vt id quod offertur Deo in ſacrificium,

planè

planè deſtruatur, id eſt, ita mutetur, vt deſinat eſſe id quod antè erat: & in hoc maximè differt à ſimplici oblatione, quæ interdum ritu myſtico eleuabatur coram Deo, ſed non deſtruebatur, niſi quando verè ſacrificabatur. De qua conditione plura diximus paulò ſuperiùs in refutatione definitionis Ioannis Caluini. Ratio autem huius rei duplex eſſe videtur. VNA ob ſignificationem mortis Chriſti. Deus enim, qui primus ſine dubio inſpirauit Abeli, & aliis ſanctis viris vſum ſacrificiorum, voluit per ea ſacrificia ſacrificium omnium ſacrificiorum præſtantiſſimum adumbrari: illud autem morte, & deſtructione rei oblatæ conſtabat. ALTERA ratio eſt, quia ſacrificiũ eſt ſumma ꝓteſtatio ſubiectionis noſtræ ad Deum, & ſummus cultus externus, qui exhiberi poſſit. Summa autem iſta proteſtatio requirit, vt non ſolùm vſus rei Deo offeratur, ſed ipſa etiam ſubſtantia: & ideò nõ ſolùm vſus, ſed ſubſtantia conſumatur.

CAPVT TERTIVM.

Mortem Chriſti ſacrificium eſſe propriè dictum.

SED vna occurrit dubitatio circa ſacrificij definitionem. Nam ſacrificium crucis, id eſt, Chriſti paſſio & mors, veriſſimũ, ac perfectiſſimum ſacrificium fuit, vt Auguſtinus docet lib. 1. contra aduerſ. leg. & Prophet. cap. 18. & tamen non videtur ei conuenire definitio aſſignata. Nam (vt alia omittam) ratio ſacrificij à nobis deſcripta requirit, vt non ſit actio alicuius virtutis, niſi religionis: mors autem Chriſti actio fuit charitatis, patientiæ, fortitudinis, humilitatis, obedientiæ, vt Apoſtolus prædicat Rom. 5. Philip. 2. Hebr. 12. & alibi.

RESPONDEO; Sacrificium crucis propriè actum religionis fuiſſe. Chriſtus enim præcipuè in mortem ſe obtulit, vt eſſet oblatio, & ſacrificium Deo pro expiatione peccatorum totius mundi, vt ſacri ſcriptores paſſim docent, ac præcipuè Apoſtolus Epheſ. 5. & Hebræ. 7. 8. 9. & 10. tamen nihil repugnat quò minus actus proprius religionis poſſit etiam participare multas alias virtutes; ſicut è contrario actus omnium aliarum virtutum, vt ſuprà diximus, religionis rationem participant, & ſacrificia ſuo quodam modo nominantur. Sicut enim ſi quis obedientiam ſuperiori præſtet ob Dei honorem,

rem, illa obedientia ſacrificium erit: ſic etiam ſi quis veram hoſtiam Deo offerat, quia id ei ſuperior imperauerit, actio illa, obedientia dici poterit. Et quemadmodum eleemoſyna pauperi propter Dei honorem data, ſacrificium quoddam eſt; ſic etiam ſacrificium pro peccatore Deo oblatum, miſericordia eſt.

DICET aliquis; Si res ita ſe habet, poterunt etiam Martyrum paſſiones verè, & propriè ſacrificia dici, licet ad charitatem, & fortitudinem potiſſimùm pertinere videantur.

RESPONDEO; Martyrum paſſiones ſacrificia dici poſſunt largo modo, vt omnia alia bona opera; non autem propriè, & in rigore, vt Chriſti paſſio: differt enim paſſio Chriſti à paſſionibus Martyrum quatuor modis, ratione videlicet perſonæ, actus, formæ, & finis.

Ratione perſonæ, quia Chriſtus verè, & propriè erat ſacerdos, Pſalm.109. *Tu es ſacerdos in æternũ.* & ſacerdos magnus, vt ait Apoſtolus Hebr.10. immò planè ſummus, & maximus, qui poſſet hoſtiam quamlibet ritè offerre, & ideò etiã corpus ſuum. Sancti autem Martyres, vel ſacerdotes non erant, vel certè non tales, qui poſſent eligere victimam pro arbitrio, ſed tenebantur offerre victimam lege præſcriptam.

Ratione actus, quia Chriſtus propriè ſeipſum ſacrificauit, cùm in eius poteſtate fuerit mori, & non mori. Iſa.53. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Ioan.10 *Ego pono animam meam; nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam.* Ioan.17. *Et pro eis ego ſanctifico meipſum*; id eſt, ſacrificium offero meipſum, vt exponunt Ioannes Chryſoſtomus homil. 81. in Ioan. & Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap.25. Martyres autem nec poterant mori, quando volebant, nec etiam impedire paſſionem ſuam, & mortem, quando volebant.

Ratione formæ, quia Chriſtus verè myſtico ritu ſacrificatus eſt; non enim caſu, ſed ex electione ipſius factum eſt, vt in die feſto Paſchæ, & in altari crucis, & manibus extenſis, & extra portam vrbis Hieroſolymæ pateretur, vt S.Leo notat in epiſt. 83. ad Monachos Palæſtinos. Et Ioannes Euangeliſta ſcribit, cap.13. *Sciens Ieſus, quia venit hora eius.* Et Paulus Hebræ. 13. *Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra caſtra; ita & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt.* In mortibus Martyrum nihil eiuſmodi reperimus.

Ratione

Ratione finis, quia ille fuit proximus, & principalis finis mortis Chriſti, placare Deum generi humano, qui eſt finis veri ſacrificij. Coloſſenſ. 1. *Pacificans per ſanguinẽ crucis, &c.* & idem clamant omnes Scripturæ. Quare omnia ſacrificia legis veteris, figuræ erant, ac typi huius veriſſimi, & ſummè propitiatorij ſacrificij, vt Auguſtinus teſtatur lib. 1. contra aduerſ. leg. & prophet. cap. 18. & alibi. Finis autẽ proprius mortis Martyrum, non erat Deum placare, ſed teſtimonium veritati præbere; & ex genere ſuo mors Martyris actus eſt fortitudinis, quia magis eligit vitam perdere, quàm fidem negare. Quare B. Leo epiſt. 83. ſuprà citata: *Quamuis,* inquit, *in conſpectu Domini multorum Sanctorum precioſa mors fuerit, nullius tamen inſontis occiſio propitiatio fuit mundi. Accepêre iuſti, non dedêre coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata ſunt patientiæ, non dona iuſtitiæ; ſingulares quippe in ſingulis mortes fuêre, nec alterius quiſquam debitum ſuo fine perſoluit.* Ac de definitione hactenus.

CAPVT QVARTVM.

De partitione ſacrificij.

NVnc de partitione pauca dicenda ſunt. Sacrificium igitur propriè dictum, duobus modis diuidi ſolet, ratione materiæ, & ratione formæ, & finis. Ratione materiæ diuiditur in tria genera, in victimas, ſeu hoſtias, immolationes, & libamenta. Victimæ, ſeu hoſtiæ dicuntur ſacrificia ex animantibus, videlicet ouibus, capris, bobus, columbis, paſſeribus, & turturibus: nec enim vlla alia animantia ſacrificari poterant. Et quamuis hæc nomina generalia ſint, tamen apud Latinos deriuata ſunt ab iis ſacrificiis, quæ offerebantur poſt victoriam de hoſtibus reportatam. Victima enim à victoria, & hoſtia ab hoſtibus dicta eſt, iuxta illud Ouidij lib. 1. Faſtorum:

Victima quæ cecidit dextra victrice vocatur,
Hoſtibus à victis hoſtia nomen habet.

Immolationes dicuntur ſacrificia ex rebus inanimis, ſed ſolidis, vt ex farina, pane, ſale, thure: dicebantur autem immolationes à mola, ſiue à molendo. Quamuis deinde vocabulum immolandi ad omne genus ſacrificij deriuatum ſit: nam & in Scripturis ſanctis, & in prophanis auctoribus ſacrificare, & immo-

immolare pro eodem accipiuntur. Libamenta dicuntur ſacrificia rerum liquidarum, vt vini, & aquæ.

Ratione formæ, & finis diuiditur in tria genera; in holocauſta, hoſtias pro peccato, hoſtias pacificas. Holocauſta offerebantur propriè in reuerentiam diuinæ Maieſtatis, & ideò tota cremabantur, vt reſoluta in vaporem tota ſurſum aſcenderent, in ſignum quod quidquid habemus, Dei eſt. Hoſtiæ pro peccato, dicebantur eæ quæ offerebantur pro expiatione peccati; & hæ partim cremabantur, partim a ſacerdotibus in ipſo atrio ſancto manducabantur. Erant autem multa genera hoſtiarum pro peccato, nam & variabantur pro varietate peccati, & pro varietate perſonarum. Aliud enim offerebatur pro periurio, aliud pro aliis peccatis; & ſimiliter aliud pro Pōtifice, aliud pro Rege, aliud pro Synagoga, aliud pro priuatis hominibus. Hoſtiæ pacificæ partim cremabantur, partim manducabantur à ſacerdotibus, partim ab iis, qui donauerant. Erant autem duæ ſpecies pacificorum; quædam eñ offerebantur pro beneficio accepto: quædam pro beneficio accipiendo, quæ hoc ſolum differebāt à ſuperioribus, quòd iſtæ poterant etiam in craſtino manducari, illæ autem debebant conſumi ipſo die ſacrificij.

Ex quo rectè colligit ſanctus Thomas 1. 2. quæſt. 102. artic. 3. vbi de tota hac materia egregiè diſputat, præſtantiſſimum ſacrificium fuiſſe holocauſtum, ſecundum locum dignitatis obtinuiſſe ſacrificium pro peccato, tertium ſacrificium pacificum pro beneficio accepto, poſtremum ſacrificium pacificum pro beneficio accipiendo. Maximè enim obligamur Deo honorem deferre ob ipſius infinitam maieſtatem, deinde ſecundò ob offenſam in ipſum commiſſam, tertiò ob acceptum iam beneficium, poſtremò propter ſperata beneficia.

Colligit SECVNDO tribus illis generibus ſacrificiorum ſignificari tres fidelium ſtatus. Nam holocauſtum ſignificat ſtatum perfectorum; qui totos ſe Dei obſequio dedicant. Sacrificium pacificum; ſtatum proficientium, qui Deo gratias agunt pro accepta iuſtificatione peccatorum, & petunt perſeuerantiam in bono: & ideò eius ſacrificij fiunt tres partes, vna crematur Deo, altera manducatur à ſacerdote, tertia ab offerente; quia perſeuerantia in bono acquiritur gratia Dei, miniſterio ſacerdotum, & merito etiam proprio operum bo-

norum. Denique ſacrificium pro peccato, ſignificat ſtatum incipientium, ſeu pœnitentium, qui quærunt à Deo veniam peccatorum. Et quia iuſtificatio à peccatis non poteſt acquiri propriis meritis, ſed ſola Dei gratia per miniſterium ſacerdotum: idcirco eius ſacrificij vna pars Deo offertur, altera ſacerdoti, nulla ipſi offerenti cedit.

CAPVT QVINTVM.

Explicatur ſtatus controuerſiæ, & ſententiæ referuntur Catholicorum, & hæreticorum.

EXPLICATIS vocibus Miſſæ, & ſacrificij, ſequitur vt ipſa quæſtio explicetur; Vtrum Miſſa ſit ſacrificium. Porrò quæſtio principalis cum hæreticis huius temporis, non eſt de ſacrificio ſpirituali, aut improprio; fatentur enim Philippus in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, & Martinus Kemnitius in Examine Tridentini Concilij, & Brentius in Confeſſione VVirtembergenſi, & alij, Miſſam, ſiue ſacram Cœnam multis modis ſacrificium dici poſſe: ſed de ſacrificio externo viſibili, verè, ac propriè dicto; ac potiſſimùm de ipſo genere ſacrificij propriè dicti, id eſt, de oblatione viſibili Deo facta miniſterio ſacerdotum.

Itaque ſtatus controuerſiæ hic erit. Vtrum in Miſſa, ſiue in actione Cœnæ Domini, ſi ritè celebretur, Euchariſtia Deo offerri debeat. Hunc eſſe verum ſtatum quæſtionis, facilè probari poteſt ex teſtimoniis aduerſariorũ, & noſtris. Ac primùm formulæ ab ipſis editæ, Cœnæ Domini celebrandæ, ſatis apertè indicant quid in noſtra Miſſa illis diſpliceat.

Formula Miſſæ pro Eccleſia VVittembergenſi à Luthero edita anno M.D.XXIII. admittit PRIMO, Introitum cum Pſalmo. SECVNDO, Kyrieeleiſon cũ hymno Angelico: *Gloria in excelſis Deo.* TERTIO, Collectam, ſeu orationem cum lectione ſequente. QVARTO, Graduale cum Alleluia. QVINTO, Proſas, ſeu Sequentias quaſdam paucas, vt de Spiritu ſancto, & de Natali Domini. SEXTO, Euangelium. SEPTIMO, Symbolum. Deinde ita ſubiungit, OCTAVO: *Sequitur tota illa abominatio, cui ſeruire coactum eſt quidquid in Miſſa præceſſit: vnde & Offertorium vocatur; & ab hinc omnia ferè ſonant,*

nant, ac olent oblationes. Et infrà: *Proinde omnibus illis repudiatis, quæ oblationem ſonant cum vniuerſo Canone, retineamus, quæ pura & ſancta ſunt.* Hæc ille, qui deinde breuiſſimè præſcribit conſecrationem Euchariſtiæ prolatis verbis Domini, & Communionem.

Formula Caluini Sacramentorum miniſtrandorum pro Eccleſia Geneuenſi, & omnes aliæ, quas videre potui, diligentiſſimè cauent, ne vlla fiat mentio oblationis.

Præterea Lutherus in omnibus libris, quos multos de hac ipſa quæſtione ſcripſit, id vnũ agit, vt doceat in actione Cœnæ, ſeu Miſſa nihil nos Deo offerre præter orationes, ſed contrà potius offerri nobis à Deo Sacramentum Euchariſtiæ in teſtimonium promiſſionis. Anno M. D. XX. libellum edidit de captiuit. Babylon. vbi cap. de Euchariſtia prope finem capitis, hoc fusè tractat. Anno M. D. XXI. edidit librum de abroganda Miſſa priuata, vbi illud idem fuſius, & furioſius agit. Anno M. D. XXII. librum edidit contra Regem Angliæ, in quo idem repetit. Anno M. D. XXIII. edidit librum contra Canonem Miſſæ. Anno M. D. XXVII. in libro de verbis Cœnæ contra Zvvinglianos, idem habet. Similiter in Confeſſione ſua, quam edidit anno M. D. XXVIII. ſupra omnes abominationes dicit ſe habere Miſſam, & nihil magis dolere, quàm quod per annos quindecim Miſſas celebrauerit more Catholicorum. Anno M. D. XXXIV. librum edidit de Miſſa priuata, & vnctione ſacerdotum: in quo non erubuit confiteri ſe à Diabolo edoctum, & perſuaſum, Miſſam eſſe ſummam abominationem, idque non per ſomnum, & quietem, ſed palàm dum vigilaret.

Idipſum docent omnes huius temporis hæretici. Nam & Philippus Melanchthon in Locis, tit. de ſacrificio. & Ioannes Brentius in Confeſſione VVirtembergenſi, cap. de Euchariſtia, & Matthias Illyricus in Apologia pro Confeſſione Antuerpienſi, cap. 15. & Martinus Kemnitius in 2. parte Examinis Concilij Tridentini. & Ioannes Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 1. & 2. & ſequentibus, & Petrus Martyr in cõmentario, cap. 4. & 10. prioris ad Corinthios, & Theodorus Beza in ſua Cõfeſſione, cap. 7. §. 3. & alij negant Euchariſtiam Deo offerri poſſe, aut debere.

E contrario verò Catholici ſcriptores, qui hoc noſtro ſeculo de ſacrificio Miſſæ ſcripſerunt, omnes in eo potiſſimùm

laborant, vt oſtendant, in Miſſa offerri Deo verè, ac propriè corpus, ac ſanguinem Domini, ſub ſpecie viſibili panis, & vini. Vide Ioannem Eckium in tribus libris de ſacrificio Miſſæ, Iodocum Clictoueum, in propugnaculo Eccleſiæ lib. 1. Gaſparem Schazgerum, tract. de Miſſa; Ioannem Fabrum lib. 2. 4. & 5. de Miſſa, & Euchariſtia; Ioannem Roffenſem in libro de viſibili ſacerdotio; Caietanum tract. de ſacrificio Miſſę, qui eſt tractatus decimus, tomi tertij; Martinum Pereſium in lib. de traditionibus parte 3. conſideratione 4. Ioannem Driedonem lib. 4. de Scripturis & dogmatibus Eccleſiaſticis, cap. 5. parte 4. Ambroſium Catharinum in libro de veritate incruēti ſacrificij noui & æterni Teſtamenti; Dominicum à Soto in 4. ſentent. diſt. 13. quæſt. 2. Iodocum Tiletanum in Apologia pro Concilio Tridentino cōtra Kemnitium; Ruardum Tapperum in explicatione articuli 16. Louanienſium; Albertum Pighium lib. 2. hierarch. Eccleſ. cap. 5. & controuerſia 5. & 6. Antonium Democharem in lib. quatuor de ſacrificio Miſſæ; Alphonſum de Caſtro in lib. 10. contra hæreſes, verbo Miſſa; Gaſparem Caſalium in libris tribus de ſacrificio Miſſæ; Hoſium Cardinalem in Confeſſione Polonica, cap. 41. VVilhelmum Lindanum lib. 4. Panopliæ, cap. 37. & ſequentibus, Melchiorem Canum lib. 12. de locis Theologicis, cap. 13. VVilhelmum Alanum lib. 2. de Euchariſtia; Gregorium de Valētia in tractatu & Apologia de ſacrificio Miſſæ.

Ex his colligimus Philippum, & Kemnitium perperam expoſuiſſe ſtatum huius quæſtionis. Philippus enim tum in Locis titulo de ſacrificio, tum in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, cap. de Miſſa, quia nec benè definit, nec benè diuidit ſacrificium, totam controuerſiam in eo ponit, vtrum in Miſſa offeratur ſacrificium propitiatorium. SED alia eſt cōtrouerſia prior, vtrum verè, ac propriè ſacrificium offeratur: poſſunt enim veriſſima ſacrificia eſſe, quæ tamen non ſint propitiatoria, vt ſuprà oſtendimus.

Kemnitius autem non modò imperitè, ſed etiam inuerecundè, & impudenter in ſecunda parte Examinis, pag. 739. 744. 761. 766. & 777. aſſerit, ſtatum quæſtionis eſſe, vtrum illa repræſentatio per varios geſtus, & veſtes, quæ in Miſſa Catholicorum cernitur, ſit ſacrificium à Chriſto inſtitutum. Et in poſtremo loco à nobis notato dicere audet, Panopliam illam verborum, rituum, geſtuum, actuum, ornamentorum, veſtium,

veſtium, quæ poſtea acceſſit ad ſimplicem Chriſti inſtitutionem, eſſe ipſos neruos, & ſubſtantiam Miſſæ Pontificiæ: cùm tamen nullus Catholicorum id vnquam ſcripſerit; omnes enim ſummo conſenſu docent, iſta omnia quæ acceſſerunt ad Chriſti inſtitutionem, eſſe accidentaria ornamenta. Quod autem ille obiicit ex libro Eckij, iam ſuprà in 1. capite refutatum eſt.

CAPVT SEXTVM.

In Miſſa verum ſacrificium offerri, probatur ex primo teſtimonio Scripturæ, & ex ſacerdotio Melchiſedech.

NVNC tandem ad argumenta pro veritate veniendum eſt. Ac PRIMVM adferemus teſtimonia Scripturarum. TVM veterum Patrum. POSTREMO rationes. Ac ex diuinis literis PRIMVM locum obtinebunt, figuræ Teſtamenti veteris. SECVNDVM, vaticinia Prophetarum. TERTIVM, teſtimonia ex Euangelio. QVARTVM, ex Actis Apoſtolorum. QVINTVM, ex epiſtolis B. Pauli.

PRIMVM igitur teſtimonium Scripturæ ſit illud Gen. 14. *Melchiſedech Rex Salem protulit panem, & vinum: erat enim ſacerdos Dei altiſſimi*. Hunc locum ad Chriſtum ita referunt Dauid Pſalm. 109. & Paulus Hebr. 7. vt non dicant Melchiſedechum figuram tantùm Chriſti geſſiſſe, quod etiam de Aarone dici potuiſſet, ſed Chriſtum ſacerdotem fuiſſe ſecundum ordinem Melchiſedech, & non ſecundum ordinem Aaronis, vt apertè ſcribit Paulus.

Porrò differentiæ duæ ſunt inter duo illa ſacerdotia, ex quibus duo argumenta peti poſſunt. PRIMA & potiſſima differentia poſita eſt in externa ſpecie ſacrificij. Nam etiamſi omnia ſacrificia veterum conueniebant in re ſignificata, cùm eundem Chriſtum crucifixum ſignificarent: tamen in ſignis diuerſa erant. Sacrificia enim Aaronica cruenta erant, & ſub ſpecie animantium occiſorum, Chriſti mortem repræſentabant: Melchiſedechi ſacrificium incruentum fuit, & ſub ſpecie panis, & vini eiuſdem Chriſti corpus, & ſanguinem figurauit. Quare ſi Chriſtus ſacerdos eſt ſecundum ordinem Mel-

chiſedech, & non Aaronis, ſacrificium inſtituere debuit incruentum, & ſub ſpecie panis, & vini, vt Eccleſia Catholica rectè canit in veſperis feſti corporis Dñi: *Sacerdos in æternum Chriſtus Dominus ſecundum ordinem Melchiſedech panem, et vinum obtulit.* Quod ſi ex vi ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech nõ certò colligeretur, vt certò colligitur, Chriſtum ſacrificare debuiſſe hoſtiam in ſpecie panis, & vini; id tamen colligeretur ex vi typi, & figuræ. Fuit enim Melchiſedech in illa cæremonia panis & vini, figura manifeſtiſſima, conſenſu Patrum, quem paulò pòſt adferemus, Chriſti Sacramẽtum Euchariſtiæ inſtituentis in pane & vino. Sed Melchiſedech panem, & vinum obtulit, vt ſacerdos Dei altiſſimi, ac proinde verè ſacrificauit; igitur & Chriſtus in inſtitutione Euchariſtiæ, vt ſacerdos egit, & verè ſacrificauit, alioqui non exactè figuram illam impleuiſſet.

Eſt etiam ALIA differentia inter ſacerdotium Melchiſedechi, & Aaronis; quod illud fuit vnius tantùm hominis, qui nec ſucceſſit alteri, & cui non ſucceſſit alter; iſtud autem fuit multorum, qui per mortem ſibi inuicem ſuccedebant. Quam differentiam Apoſtolus perſequitur Hebræ. 7. vbi dicit Melchiſedechum fuiſſe ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habentem: & illa omnia ad Chriſtum applicans dicit eum eſſe ſacerdotem in æternum, qui nimirum nulli ſucceſſerit, & cui nullus debeat ſuccedere, cùm ſemper viuat, & cùm iurauerit Deus, ſacerdotium ipſius non eſſe mutandum, aut transferendum in aliud, vt ſacerdotio Leuitico contigit. Id enim Paulus probat ex illis verbis Pſalm. 109. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, &c.* Quod ſi ſacerdotium Chriſti durat vſque ad mundi conſummationem (id enim Scriptura æternum vocat) certè, & ſacrificij ritus durare debet; niſi fortè ocioſum habet Chriſtus ſacerdotium. At ſacrificium crucis ſemel tantùm peractum eſt, nec repeti amplius poteſt, cùm Chriſtus mori iam nequeat: ergo aliud ſacrificiũ eſſe oportet, quod iugiter offeratur; nec enim ſacerdos dici poteſt, qui nullum habet ſacrificium quod offerat. Admittere igitur neceſſe eſt in Eccleſia veram ſacrificandi actionem, quæ Chriſto ſummo ſacerdoti per miniſtros ſuos tribuatur: qualis certè actio nulla erit, ſi Miſſæ ſacrificium auferatur è medio.

Præterea

Præterea ante Chriſti incarnationem, quia Chriſtus reipſa nondum erat ſacerdos (ſacerdotium enim Chriſto conuenit, vt minor eſt Patre, & proinde vt homo eſt, non vt Deus eſt, vt Auguſtinus etiam notat, in Pſalm. 109. in illud: *Tu es ſacerdos in æternum*) non poterat per ſe ſacrificium offerre: tamen vt etiam eo tempore ſacerdos dici poſſet, & eſſet, ipſe vnus ab initio mundi, vſque ad finem ſummus Sacerdos; eo modo quo poterat, ſacrificium offerebat, nimirum per typos, & figuras. Vt enim omnia ſacrificia vetera figuræ erant ſacrificij crucis, & in omnibus illis victimis ipſe immaculatus agnus typicè mactabatur; vnde in Apocalypſi cap. 13. dicitur agnus occiſus ab origine mundi: ſic omnes illi ſacerdotes, typi quidam Chriſti erant, & in omnibus ſacrificantibus ipſe ſacrificabat. Quod ſi propter ſacerdotij æternitatem, Chriſtus etiam ante Incarnationem eo modo, quo poterat, ſacerdotio fungebatur, quantò magis poſt Incarnationem, quando reipſa à Patre ſacerdos appellatus eſt, & ſacerdos ſine ſucceſſore, non debet vſque ad mundi conſummationem ab officio ſacrificandi ceſſare? quorſum enim ſacerdotium illius manet, ſi nunquam deinceps ſacrificare debet?

Ad hæc argumenta aduerſarij reſpondere conantur. Siquidem Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 18. §. 2. & Kemnitius in 2. parte Examinis, pagina 740. & 747. & alij in expoſitione, quam vocant Eccleſiaſticam, in Geneſim, & Petrus Martyr in caput 5. 1. ad Corinthios, admittunt Melchiſedech ſacerdotem fuiſſe, & CHRISTI typum geſſiſſe; ſed negant panem, & vinum ab eo in ſacrificium Deo fuiſſe oblata. Et inde colligunt, ſacerdotium CHRISTI non conſiſtere in oblatione panis, & vini, & tamen eſſe ſecundum ordinem Melchiſedech: æternitatem quoque eiuſdem ſacerdotij CHRISTI, non in eo poſitam eſſe quod vſque ad mundi conſummationem in Eccleſia ſacrificium in ſpecie panis, & vini Domino offeratur.

Quam ſolutionem vt accuratè refellamus, nos PRIMO expendemus textum Geneſeos. SECVNDO adducemus conſenſum Patrum, qui diſertè ſcribunt Melchiſedech obtuliſſe Deo, panem, & vinum; & in eo ponunt æternitatem ſacerdotij Chriſti, & ſimilitudinem ad ſacerdotium Melchiſedech, quod in Eccleſia ſacrificium offeratur in ſpecie panis, & vini. TERTIO refellemus quæ ipſi contrà obiiciunt.

Quod ad PRIMVM attinet, hæc ſunt verba Scripturæ in editione vulgata: *At verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem, & vinum (erat enim ſacerdos Dei altiſsimi) benedixit ei, &c.* Gen. 14. Hîc PRIMVM queritur Kemnitius in vulgata editione legi: *Melchiſedech obtulit panem, & vinum*, & addit editionem Hebræam, Chaldæam, & Græcam nõ habere verbum ſacrificatorium, *obtulit*, ſed verbum quod ſimpliciter ſignificat educere, vel depromere, nimirũ, *protulit*, quomodo etiam legiſſe Cyprianum. AT nos verius querimur de Kemnitio, quod tam apertè de noſtra editione mentiatur. Nec enim in vlla editione Latina legi vnquam, *obtulit*, ſed cõſtanter video omnes habere *proferens*. Quod tamen verbum licet ex ſe nihil aliud ſignificet, niſi proferre, ſeu adducere, tamen pro loci exigentia ſæpe vſurpatur pro adductione hoſtiæ ad immolationem, vt Iud. 6. vbi bis habetur idem verbũ הוֹצִיא quod hoc loco in Geneſi cernimus, & apertè ſignificat adductionem hoſtiæ. Quod idem videmus in verbo הֵבִיא quod propriè adducere ſignificat, & tamen paſſim in Scriptura reſtringitur ad ſacrificium, vt idem ſit quod offerre, vt patet Geneſis 4. vbi deſcribitur ſacrificium Cain, & Abel.

Sequitur in ſententia citata: *Panem, & vinum.* Hîc Caluinus, & Kemnitius contendunt, panem, & vinum prolata fuiſſe in refectionem Abrahæ, & ſociorum eius, qui fatigati, reuertebantur ex prælio. AT nos non negamus data illa in cibum Abrahæ, & ſociis, ſed dicimus prius fuiſſe Deo oblata, & conſecrata, & tum data hominibus, vt de ſacrificio participarent. Nam INPRIMIS nulla erat cauſſa cur corporalẽ refectionem prẹberet Melchiſedech Abrahę. Nam vt Scriptura ibidem habet, rediit Abraham ex prælio cum ingẽti præda, in qua etiam erant ea, quæ ad cibum pertinent, vt illic dicitur: immò in fine capitis additur, milites Abrahæ cibum ſumpſiſſe, antequam eis occurreret Melchiſedech. Quid igitur opus erat pane, & vino iis, qui ſpoliis abundabant, & paulò antè comederant, & biberant? PRAETEREA cùm Scriptura tot in locis deſcribat nobis ſacerdotium Melchiſedech, vt diſtinctum ab Aaronico, & vt ſimillimum ſacerdotio Chriſti, debuit profectò alicubi tradere quale fuerit ſacrificium Melchiſedech. Siquidem ad ſacrificiũ ordinatur ſacerdotium, & ſacrificio ignorato neceſſe eſt etiam ſacerdotium ignorari.

Nuſquam

Nuſquam autem fit mentio ſacrificij, quod obtulerit Melchiſedech, niſi hoc loco: oportet igitur per panem, & vinum, non prophanos cibos, ſed ſanctificatos, & Deo prius oblatos intelligere. DENIQVE id probatur efficaciſſimè ex verbis ſequentibus; ſubiungit enim Scriptura: *Erat enim ſacerdos Dei altiſsimi.* Quæ ratio ab ipſo Spiritu ſancto reddita, cur Melchiſedech panem, & vinum protulerit, omninò cogit, vt intelligamus panem, & vinum prolata fuiſſe ad ſacrificium.

SED occurrit Kemnitius, & rurſus editionem Latinam accuſat, quòd poſuerit particulam cauſſalem pro coniunctiua; non enim in Hebræo eſt כִּי cauſſalis, ſed וְ coniunctiua. Quare ſic ipſe vertit, Caluinum ſequutus: *Erat autem ſacerdos Dei altiſsimi, & benedixit ei, &c.* Et ſic diſtinguit actiones ipſius Melchiſedech Regis, & ſacerdotis, vt adductio panis & vini ad munificentiam Regis pertineat, benedictio autem ad ſacerdotium. AT fruſtrà Kemnitius vulgatam editionem lacerat. Licet enim ad verbum non ſit in Hebræo: *Erat enim ſacerdos*, ſed; Et erat ſacerdos: tamen illa particula coniunctiua apud Hebræos frequētiſſimè locum obtinet cauſſalis, & verti debet per, *enim*, ſi ſententia eleganter Latina phraſi, exprimenda ſit, quod S. Hieronymus facere ſolet. Exempla ſunt ad manus, Geneſ. 20. *En morieris propter mulierem, quam tuliſti, habet enim virum.* In Hebręo erat וְהִיא בְּעֻלַת בָּעַל. *& ipſa habet virum.* Geneſ. 30. *Experimento didici, quia benedixerit mihi Dominus.* In Hebræo eſt copulatiua: *Experimento didici, & benedixit mihi Dominus.* Iſa. 64. *Tu iratus es, & peccauimus;* id eſt, Tu iratus es, quia peccauimus; vbi apertiſſimè ponitur וְ pro כִּי copulatiua pro cauſſali.

DEINDE perturbant aduerſarij totam diſtinctionem orationis, vt ad ſuam ſentētiam verba Scripturæ accommodent; quod ſi liceret, poſſemus totam Scripturam perperam interpretari. NAM in Hebræo codice, poſt illa verba: *Et erat ſacerdos Dei altiſsimi*, inuenitur accentus, quem Hebræi vocant ſoph paſuch, qui indicat ibi terminari periodum. Quare non poteſt illud: *Et erat ſacerdos*, coniungi cum ſequentibus, *& benedixit*, ſed debet ſuperioribus illis annecti: *Protulit panem, & vinum.* Eandem quoque diſtinctionem inuenimus in Chaldæo, & Græco, & Latino textu. Poſita autem hac vera, & communi interpretatione, & diſtinctione orationis:

 etiamſi

etiamſi nulla adeſſet cauſſalis particula, per ſe clamaret oratio, panem & vinum prolata fuiſſe ad ſacrificium. Quorſum enim cum illis verbis: *Protulit panem, & vinum,* coniungerentur illa: *Et erat ſacerdos Dei,* niſi vt intelligeremus panē, & vinum à Melchiſedech ſacerdote prolatū, vt offerretur Deo?

PRAETEREA non rectè aduerſarij dicunt, Melchiſedech vt ſacerdotem, benedixiſſe Abrahę, & proinde malè ita interpretantur Scripturā, cùm ſic reddūt: *Erat ſacerdos, & benedixit ei.* vel (vt habet Caluinus) *Cùm ſacerdos eſſet Dei, benedixit Abrahæ.* NAM etiam Abraham ſacerdos erat, vt patet ex plurimis ſacrificiis, quæ obtulit: non igitur Melchiſedech vt ſacerdos, vel quia ſacerdos erat, benedixit Abrahę, ſed quia maior ſacerdos, vel quia abſolutè maior erat, cùm & Rex, & ſacerdos eſſet. Non enim eſt ſolius ſacerdotis benedicere, ſed omnis maioris. Nam Salomon Rex, qui ſacerdos non erat, benedicit populo 3.Reg.8. & idem fecit Dauid 2.Reg.6. & antea idem fecerat Ioſue cap.8. & 22. cùm nec ipſe ſacerdos eſſet, ſed princeps politicus. Et Iacob Gen.48. precatur Angelum, vt benedicat filiis Ioſeph. Quare B. Paulus Hebr.6. ex eo, quod Melchiſedech benedixit Abrahæ, non colligit, vt ſecundum Caluinum, & Kemnitium debuiſſet, Melchiſedech ſacerdotem fuiſſe, ſed Abrahamo maiorem fuiſſe: minor enim, vt ipſe ibidem dicit, ſine controuerſia à maiore benedicitur.

ACCEDAT nunc, vt ad SECVNDVM veniamus, conſenſus veterum Patrum, qui certè vel ſolus ſufficere deberet, vt confunderet nouorum iſtorum interpretum temeritatem. Ac PRIMVM tota Eccleſia in Canone Miſſæ id teſtatur, cùm ait: *Supra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris, & accepta habere, ſicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam.* Cuius partis Canonis meminit expreſsè Ambroſius libro 4. de Sacramentis, cap.6. ex quo perſpicuum eſt, eſſe antiquiſſimam, & publicam totius Eccleſiæ iſtam ſententiam.

Sed PRAETEREA adducemus teſtimonia ſingulorum Patrum Gręcorum, & Latinorum ordine temporis. CLEMENS ALEXANDRINVS lib.4. Stromatum, non procul à fine: *Melchiſedech,* inquit, *Rex Salem ſacerdos Dei altiſsimi, qui vinū, & panem ſanctificatum dedit nutrimentum in typum Euchariſtiæ.*

riſtia. OBSERVA hoc loco, panem nõ prophanum in refectionem ventris, vt aduerſarij volunt, ſed ſanctificatum datũ eſſe à Melchiſedech. AD HAEC vides panem, & vinum dari à Melchiſedech, vt ſacerdote Dei altiſſimi, proinde oblatum antea fuiſſe Deo, & eo modo ſanctificatum. DENIQVE panem, & vinum ſacerdotis Melchiſedech typum eſſe Euchariſtiæ: ex quo ſequitur, ſacerdotium Chriſti ideò vocari ſecundum ordinem Melchiſedech, quia in ſpecie panis, & vini conſiſtit.

S.CYPRIANVS lib.2. epiſt.3. ad Cæcilium, poſtquam illa verba Pſalmi citauerat: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Ita ſubiungit: *Qui ordo vtiq; hic eſt de ſacrificio illo veniens, & indè deſcendens, quod Melchiſedech ſacerdos Dei ſummi fuit, quod panem, & vinum obtulit, quod Abrahã benedixit. Nam quis magis ſacerdos Dei ſummi, quã Dominus noſter IESVS CHRISTVS? qui ſacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus, & ſanguinem?* Hîc perſpicuè vides, Melchiſedech obtuliſſe Deo panem, & vinum in ſacrificium, & propter huius ſacrificij imitationem, ſacerdotium Chriſti, & Chriſtianorum, vocari ſecundum ordinem Melchiſedech. Idem Cyprianus, vel quicunque fuit auctor, in ſerm. de cœna Domini, non procul ab initio: *Significata,* inquit, *olim à tempore Melchiſedech prodeunt Sacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, ſummus Sacerdos panem profert, & vinum; Hoc eſt, inquit, corpus meum.* Et infrà idem auctor æternitatem ſacerdotij Chriſti ponit in eo, quod iugiter ſacrificiũ Euchariſtię offertur: *Perpes,* inquit, *eſt hoc ſacrificium, & ſemper permanens holocauſtum.* Et ſuperiùs dixerat interituram eſſe religionem, ſi corpus Domini in Euchariſtia manducando conſumeretur, quia nulla ſupereſſet victima, ſine qua religio eſſe non poteſt.

EVSEBIVS Cæſarienſis in 5. lib. demonſtrat. Euangel. cap. 3. *Et ſanè,* inquit, *oraculi exitus admirabilis ei, qui contempletur, quemadmodum Saluator noſter IESVS, qui eſt Chriſtus Dei, ipſius Melchiſedech ritu, ea quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpectant, per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui ſacerdos gentium erat, nuſquã videtur ſacrificiis corporalibus functus; ſed vino ſolo & pane, dum ipſi Abrahã benedicit: ita ſanè primus ipſe Saluator, ac Dominus noſter, deinde qui ab eo profecti ſunt ſacerdotes, in omnibus*

gentibus ſpirituale ſecundum Eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotij munus obeuntes, vino ac pane corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant; quæ ſanè myſteria Melchiſedech tanto antè Spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vſus fuerat. Et hîc vides Melchiſedech in ſacrificio ſolo pane, & vino vſum: & tum Chriſtum, tum eius Miniſtros toto orbe terrarum in ſpecie panis & vini ſacrificium offerre, & hoc modo perpetuari, (vt ſic loquar) ſacerdotium Chriſti ſecundum ordinem Melchiſedech.

S. AMBROSIVS lib. 5. de Sacramentis, cap. 1. *Cognouimus,* inquit, *Sacramentorum iſtorum figuram Abrahæ temporibus præceſſiſſe, quando obtulit Sacrificiū S. Melchiſedech.* Et infra: *Diximus quod in altari conſtituatur calix, & panis, in calice mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis; Quomodo ergo Melchiſedech panē, & vinum obtulit? quid ſibi vult admiſtio aquæ?* Vide ſimilia lib. 4. de Sacramentis, cap. 3. & 6. & de initiandis myſteriis, cap. 8. Idem, ſeu quicunq; fuit auctor, in cap. 5. ad Hebr. exponens illud: *Tu es ſacerdos in æternum, &c. Conſtat,* inquit, *pecudum victimas periiſſe, quæ fuerunt in ordine Aaron: ſed manere Melchiſedech inſtitutum, quod toto orbe terrarum in Sacramentorum erogatione celebratur.*

S. EPIPHANIVS hæreſi 55. quæ eſt Melchiſedecianorum, docet ſacerdotium Aaronicum tranſlatum eſſe per Chriſtum ad ſacerdotium Melchiſedech: *Quod ſanè,* inquit, *nunc viget in Eccleſia à Chriſto, & hucuſque, dum non amplius ſemen ſecundum ſucceſſionem eligitur, ſed forma iuxta virtutem quæritur.*

S. HIERONYMVS in epiſt. ad Marcellam, vt migret Bethlehem: *Recurre,* inquit, *ad Geneſim, & Melchiſedech Regem Salem huius principem inuenies ciuitatis, qui iam tunc in typo Chriſti panem, & vinum obtulit, & myſterium Chriſtianum in Saluatoris ſanguine, & corpore dedicauit.* Et in epiſtola ad Euagrium de Melchiſedech, ſcribit ex ſententia antiquiſſimorum Patrum, Irenæi, Hippolyti, Euſebij tum Cæſarienſis, tum Emiſſeni, Apollinarij, & Euſtathij, ordinem Melchiſedech in eo conſiſtere, quòd ipſe non immolauerit cruentas victimas, ſed pane, & vini ſimplici, puroque ſacrificio Chriſti dedicauerit Sacramentum. Idem in quæſtionibus in Geneſim, explicans cap. 14. *Myſterium,* inquit, *noſtrum in verbo ordinis ſignificatur, nequaquàm per Aaron irrationalibus victimis*

mis immolandis, ſed oblato pane, & vino, id eſt, corpore, & ſanguine Domini IESV. Idem in commentario Matth.22. in fine dicit, Melchiſedechum pro Abrahamo obtuliſſe panem, & vinum. & cap.26. dicit Melchiſedechum ſacerdotem Dei ſummi panem, & vinum offerendo præfiguraſſe myſterium Euchariſtiæ.

S.Ioannes CHRYSOSTOMVS homil.35.in Geneſ. *Videns typum,* inquit, *cogita, oro, & veritatem.* Et hom.36. *Poſtquam,* inquit, *& Melchiſedech Rex Salem panem, & vinum attulit (erat enim ſacerdos Dei altiſſimi) ab illo Abraham accepit oblata.*

S.AVGVSTINVS epiſt.95. ad Innocentium Papam, quam ſcribit nomine ſuo, & aliorum multorum Epiſcoporum: *Melchiſedech,* inquit, *prolato Sacramento menſæ Dominicæ nouit æternum eius ſacerdotium figurare.* Hîc apertiſſimis, & pauciſſimis verbis Auguſtinus docet oblationem Melchiſedech figuram fuiſſe Euchariſtiæ, & in Euchariſtia offerenda conſiſtere æternitatem ſacerdotij Chriſti. Et lib.16. de ciuitate Dei, cap.22. loquens de oblatione Melchiſedech: *Ibi,* inquit, *primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo, toto orbe terrarum, &c.* Et lib.17.cap.17.& lib.18.cap.35 & in Pſal.109. clariſſimè dicit, ſacerdotium Chriſti perpetuum ſecundum ordinem Melchiſedech eſſe, id quod nunc in Eccleſia viget in oblatione, quæ ad altare fit. Quod idem fuſius perſequitur in lib.1. contra aduerſ.leg. & prophet. cap.20. vbi inter alia ſic loquitur: *Ibi quippe, & hoc dictum eſt; Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchiſedech, quando benedixit Abraham; & iam ſunt participes eius: vident tale ſacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum eſt increpatio: & quod Deum non pœnitebit, ſignificatio eſt, quia hoc ſacerdotium non mutabit, mutauit quippe ſacerdotium ſecundum ordinem Aaron.* Denique ſerm.11. de Sanctis, qui eſt quartus de Innocentibus, tractans de reliquiis Martyrum, quæ ſub altaribus requieſcunt: *Quid reuerentius,* inquit, *quid honorabilius dici poteſt, quàm ſub illa ara requieſcere in qua Deo ſacrificium celebratur, in qua offeruntur hoſtiæ, in qua Dominus eſt ſacerdos, ſicut ſcriptum eſt; Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech?*

THEO-

THEODORETVS in commentario Pſal.109. *Inuenimus,* inquit, *Melchiſedech ſacerdotem, & Regem eſſe, & afferentem Deo non ſacrificia ratione carentia, ſed panem, & vinum.* Et infrà: *Sacerdos nunc eſt Chriſtus non ipſe aliquid offerens, ſed vocatur caput eorum, qui offerunt, quādoquidem corpus ſuum Eccleſiam vocat.* Et ſuprà iam dixerat Chriſtum exorſum eſſe ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech in cœna nouiſſima, quando panem, & vinum conſecrauit. Vide eundem quæſt.63. in Gen.

S.LEO I.ſerm.2. de anniuerſario aſſumptionis ſuæ ad Pontificatum: *Tu es,* inquit, *ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, hoc eſt, non ſecundum ordinem Aaron, cuius ſacerdotium per propaginem ſui ſeminis currens temporalis miniſterij fuit, & cum veteris Teſtamenti lege ceſſauit: ſed ſecundum ordinem Melchiſedech, in quo æterni Pontificis forma præceſſit. Denique cùm huius diuini ſacerdotij Sacramentum etiam ad humanas peruenit functiones, non per generationum tramitem currit, nec quod caro, & ſanguis creauit, eligitur; ſed ceſſante priuilegio patrum, & familiarum ordine prætermiſſo eos rectores Eccleſia accipit, quos Spiritus ſanctus præparauit.*

EVSEBIVS Emiſſenus, ſeu quicunque fuit auctor, ſerm.5. de Paſchate: *Melchiſedech,* inquit, *oblatione panis, & vini hoc (nimirum quod in Euchariſtia celebratur) Chriſti ſacrificium figurauit.* Et antea dixerat, perpetuam eſſe futuram in Eccleſia hanc oblationem.

ARNOBIVS in Pſalm.109. *Chriſtus,* inquit, *per myſterium panis, & vini factus eſt ſacerdos in æternum.*

EVCHERIVS lib.2.cap.18.in Geneſ. *Melchiſedech,* inquit, *ſacerdos Dei ſummi, panem, & vinum in ſacrificium offerens.* Et infrà: *Sine aliqua ſacerdotali genealogia, Chriſtus homo exſtitit ex hominibus, vtpotè non ex tribu Leui, ſed ex tribu Iuda; ex qua tribu nihil de ſacerdotali præcepto accepit: vtiq; propter myſterium Sacramenti, quod Chriſtianis celebrare præceptum eſt, vt non ſecundum Aaron pecudum victimas, ſed oblationem panis & vini, id eſt, corporis & ſanguinis eius Sacramentum in ſacrificium offeramus.*

PRIMASIVS in commentario cap.5. epiſtolę ad Hebræos: *Quare ſecundum ordinem Melchiſedech, & non ſecundum ordinem*

dinem Aaron, dicatur exiſtere ſacerdos, diuerſæ cauſſæ exiſtunt: & prima quidem eſt, quia Melchiſedech ſecundum legalia mandata non fuit ſacerdos, ſed ſecundum cuiuſdam ſingularis ſacerdotij dignitatem, panem offerens Deo, non brutorum animalium ſanguinem: in cuius ordine ſacerdotij Chriſtus factus eſt ſacerdos, non temporalis, ſed æternus; nec offerens victimas legales, ſed inſtar illius panem, & vinum, carnem videlicet, & ſanguinem ſuum. Et infrà: *Vnde patet ſacrificium pecudum periiſſe, quod fuit ordinis Aaron: & illud manere potius, quod fuit ordinis Melchiſedech, quia Chriſtus corroborauit, & Eccleſiam tenere docuit.*

CASSIODORVS in Pſal.109. *Quem ordinem,* inquit, *Melchiſedech per myſticam ſimilitudinem iuſtiſſimus Rex inſtituit, quando Domino panis, & vini fructus obtulit. Conſtat enim pecudum victimas periiſſe, quæ fuerunt ordinis Aaron: & Melchiſedech manere potius inſtitutum, quod toto orbe in Sacramentorum erogatione celebratur.*

REMIGIVS Antiſiodorenſis, & EVTHYMIVS Zigabenus in eundem Pſal.109. non diſſimilia ſcribunt.

IOANNES Damaſcenus libro 4. de fide, cap.14. *Menſa illa (Melchiſedech) myſticam hanc adumbrabat, quemadmodum & ſacerdos ille veri Pontificis Chriſti figuram, & imaginem præ ſe ferebat.*

OECVMENIVS in commentario cap.5. epiſtolæ ad Hebr. *Melchiſedech,* inquit, *fuit primus, qui hoſtiam ſine ſanguine, panem, inquam, & vinum obtulit.* Et infrà: *Non ad ipſam,* inquit, *tantùm, quæ à Deo ſemel facta eſt, hoſtiam & oblationem dixit, in æternum: ſed ad noſtri temporis ſacerdotes inſpiciens, per quos Chriſtus, & ſacrificat, & ſacrificatur, quique eis in myſtico illo conuiuio, ac cœna ſacerdotij huius tradidit formulam.*

THEOPHYLACTVS in cap.5. ad Hebr. explicans illud: *Tu es ſacerdos in æternum, &c. Apertiſſimè,* inquit, *de Chriſto dictum id eſſe conſtat. Hic enim & ſolus Melchiſedech, in morem illius pane & vino ſacrificabat.* Et infrà: *In æternum dixit, quia quotidie offertur. in perpetuum offertur per Dei miniſtros oblatio, Chriſtum Dominum, & Pontificem habens, & ſacrificium, qui ſeipſum noſtri ob gratiam ſanctificat, frangit, & tribuit.*

ANSEL-

ANSELMVS in cap.5.ad Hebr. *Tu es ſacerdos*, inquit, *id eſt, ſacra dans per te, & per tuos in æternum, id eſt, quamdiu durabit hoc ſeculum, quia non tranſibit ſacerdotium Chriſti, vt aliud ſuccedat, ſicut tranſiuit Leuiticum.*

Ad hæc teſtimonia, quæ mirum eſt ſi non ſufficiant ad nouorum iſtorum hominum audaciam comprimendam, accedant etiam teſtimonia veterum Hebræorum, quæ recitantur in Bereſchit Rabba. Nam inter alia habentur hęc verba R. Samuel in cap.14. Geneſ. *Actus ſacerdotij tradidit: erat enim ipſe ſacrificans panem, & vinum Deo ſancto, & benedicto.* Ibidem R. Phinees in cap.28. Numer. *Tempore Meſsiæ omnia ſacrificia ceſſabunt, ſed ſacrificium panis, & vini non ceſſabit, ſic dictum eſt Geneſ.14. & Melchiſedech Rex Salem protulit panem, & vinum. Melchiſedech enim, id eſt, Rex Meſsias excipiet à ceſſatione ſacrificiorum ſacrificiū panis, & vini, ſicut dicitur Pſal. 110. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinē Melchiſedech.*

Supereſt, vt videamus quid aduerſarij contra noſtrum argumentum, & pro ſua ſolutione obiiciant. PRIMO igitur Caluinus lib.4. Inſtit. cap.18. §.2. obiicit ſic: *Perperam trahunt ad panem, & vinum illa verba; Et erat ſacerdos Dei altiſsimi; quæ Paulus ad benedictionem refert. Nam Hebr.7. colligit eius præſtantiam, quia minor benedicitur à maiore.*

RESPONDEO; Falſum eſt illa verba: *Et erat ſacerdos Dei altiſsimi*, à Paulo ad benedictionem referri: illa enim verba Paulus ne citat quidem, ſed ſolùm breuiter, & verbis ſuis ſcribit, Melchiſedech Regem Salem ſacerdotem Dei ſummi occurriſſe Abrahæ reuertenti à cæde Regū, eiq; benedixiſſe; quę veriſſima ſunt, ſed non inde ſequitur, illa verba: *Et erat ſacerdos Dei altiſsimi*, in textu Moſis coniungēda eſſe cum ſequentibus: *Et benedixit*; & non potius cum præcedentibus: *Protulit panem, & vinum.* Quod autem Apoſtolus ſubiicit, minorem à maiore benedici, non probat Melchiſedech ſacerdotem Dei fuiſſe, ſed ſacerdotem Abrahamo maiorem, vt nos ſuprà deduximus.

SECVNDO Caluinus ibidem obiicit hoc modo: *Quod ſi oblatio Melchiſedech ſacrificij Miſſalis figura eſſet, an Apoſtolus, obſecro, qui minima quæque excutit, rem adeò ſeriam, & grauem fuiſſet oblitus?*

RESPONDEO; Cauſſa cur Apoſtolus non meminerit ſacrificij panis & vini, primaria notiſſima eſt: quia videlicet id ad

propo-

propoſitum eius non faciebat. Volebat enim Apoſtolus ex Melchiſedech oſtendere Chriſti excellentiam ſupra Leuiticos ſacerdotes: Hebræi enim ad quos ipſe ſcribit, valde ſe efferebant ad ſacerdotium Aaronicum. Itaque B. Paulus adducit in medium, quod Melchiſedech, ſecundum cuius ordinem Chriſtus Pontifex erat, benedixerit Abrahæ, & in eo Aaroni, & proinde maior fuerit Aarone. Item quod decimas acceperit ab Abrahamo, & in eo ab Aarone, qui tunc in lūbis Abrahę erat, & per hoc maior fuerit Aarone; ſummus enim Pontifex ab inferioribus ſacerdotibus decimas accipit. Denique quod Melchiſedech fuerit quodammodo æternus, cùm nec ortus, nec interitus eius in Scripturis deſcribatur: quę omnia ad excellentiam Chriſti pertinent, & ideò commemoranda fuerunt. Quod autem obtulerit panem, & vinum, non perſpicuè ad excellentiam facit, neq; Melchiſedech, neq; ipſius Chriſti, & idcirco non mirum, ſi fuerit omiſſum.

ACCEDIT præterea quod Apoſtolus dedita opera omiſit oblationem panis, & vini, ne cogeretur explicare myſterium Euchariſtiæ, quod altius erat, quàm vt ab illis capi tunc poſſet. Sic enim ipſe Paulus dicit, cap.5. *De quo* (Melchiſedech) *grandis nobis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.* Et ſanè cùm Apoſtolus omnia planè expoſuerit, quæ de Melchiſedech dicuntur in Geneſi, excepta oblatione panis, & vini, non videtur poſſe negari, quin per ſermonem ininterpretabilem, cui non erant idonei Hebræi, intelligi debeat myſterium Euchariſtiæ.

ADDE, quòd veteres Græci, vt Hieronymus refert in epiſtola ad Euagrium, dicebant Paulum omiſiſſe quoddam Sacramentum Melchiſedech, & hoc vocaſſe ſermonem ininterpretabilem, quia ſcribebat Iudæis infidelibus: conſtat autem Sacramentum, quod non poterat infidelibus prodi, vix aliud fuiſſe quàm Euchariſtiæ.

Neq; his repugnat quod Chryſoſtomus, & Theophylactus in argumento huius epiſtolę volunt, eam ſcriptam eſſe Iudęis fidelibus. Nam ſcripta fuit vtriſque, vel certè ita ſcripta fuit fidelibus, vt ab illis communicari deberet etiam cum infidelibus: nam idcirco in magna parte epiſtolæ multum Apoſtolus laborat, vt probet Chriſtum eſſe Filium Dei, & vnicum orbis terræ doctorem.

Kemnitius loco citato pagina 750. poſtquam ex textu Hebræo perperam efficere conatus eſt, Melchiſedech non obtuliſſe Deo ſacrificium panis, & vini, quæ ſuprà refutata ſunt; addit, etiamſi conſtaret Melchiſedech obtuliſſe Deo ſacrificium prædictum, tamen non poſſe inde effici, CHRISTVM obtuliſſe ſimile ſacrificium. Id quod probat duplici argumento.

PRIMVM eſt huiuſmodi, quod erit ordine argumentorum TERTIVM: *Ex figuris non ſunt fabricanda dogmata, niſi in Scripturis eæ figuræ clarè explicentur. Porrò Dauid explicat quidem Melchiſedech fuiſſe Christi figuram, cùm dicit Pſalm.* 110. *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech; ſed non explicat in quo conſiſtat illa ſimilitudo inter Melchiſedech, & Chriſtum: Apoſtolus autem Hebr.* 5 & 7. *explicat in quo conſiſtat, & multa dicit, ſed non attingit oblationem panis, & vini. Non igitur affirmandum eſt Melchiſedech typum Chriſti geſſiſſe cùm panem, & vinum in ſacrificium obtulit Deo.*

RESPONDEO; Ex figuris dogmata fabricari poſſunt, quando ex Scripturis iuxta communem Patrum conſenſum intellectis colligitur explicatio. Non enim neceſſe eſt, vt ſemper Scriptura apertiſſimè loquatur, ſed ſatis eſt, ſi ita loquatur, vt communem Patrum interpretationem ſequuti, ſententiam eius aſſequamur: alioqui pauciſſima, ac ferè nulla eſſent dogmata certa in Eccleſia. Iam verò Scriptura in Pſal. 109. vel ſecundum Hebr. 110. teſtatur Chriſtum eſſe ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, quod idem ſæpius repetit Apoſtolus ad Hebræos: in quo autem conſiſtat iſte ordo Melchiſedech, Scriptura apertè non explicat. Paulus enim, vt diximus, non tractat quis fuerit ordo Melchiſedech, ſed ſolùm oſtendit excellentiam Chriſti ſupra Aaronem. Sed licet Scriptura non apertè dicat in quo conſiſtat ordo Melchiſedech, & figura ſacerdotij Chriſti, tamen ita inſinuat & indicat, vt Patres omnes ſummo conſenſu in eandem expoſitionẽ inciderint, vt ſuprà oſtendimus.

Et PRAETEREA ratio manifeſtè docet, eam eſſe veram expoſitionem. Nam ſi Chriſtus eſt ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech; ergo debet in ſacerdotio conuenire cum Melchiſedech, hoc eſt, in eo quod eſt proprium ſacerdotij Melchiſedech: nihil autem eſt proprium illius ſacerdotij, niſi forma

forma talis ſacrificij. Nam quod Melchiſedech benedixerit, & quod decimas acceperit, non eſt proprium illius ſacerdotij, ſed commune etiam cum ſacerdotio Leuitico. Quod Melchiſedech non fuerit vnctus oleo ſenſibili, nec ſucceſſerit alteri, nec ei alius ſucceſſerit, non eſt proprium Melchiſedech, ſed commune cum Abel, & cum aliis nonnullis. Denique, quod non ſcribatur eius genealogia, & inde ſit typus æternitatis ſacerdotij Chriſti, præterquam quod eſt quid extrinſecum ad ſacerdotium, non eſt proprium Melchiſedech, ſed commune cum Iob, Helia, & aliis, qui & ſacerdotes erant, & non deſcribitur eorum genealogia, vt Epiphanius oſtendit hæreſ. 55. At panem, & vinum offerre eſt proprium Melchiſedech, & ad ſacerdotium maximè pertinet, cùm ſit proprius eius actus. Nulla igitur dubitatio remanet de explicatione huius figuræ; quanquam apud prudentes Chriſtianos etiam ſine hac ratiocinatione ſufficere debuiſſet tot Patrum auctoritas, cùm nullus contrà proferri poſſit, qui id neget.

QVARTVM argumentũ, quod eſt SECVNDVM Kemnitij, contra hanc ipſam ſolútionem pugnat. Sic igitur ille loquitur: *Typus ſacerdotij Melchiſedech conſiſtit in his, quæ non communia habet cum ſacerdotio Aaronico, ſed in quibus diſcernũtur Melchiſedech, & Aaron. Sed ſacrificium panis, & vini quotidianum fuit in ſacerdotio Aaronico, Exod. 29. Num. 28.*

RESPONDEO PRIMVM; In ſacerdotio Aaronico erat quidem ſacrificium panis, & vini, ſed vt pars quædam, & quaſi condimentum alterius ſacrificij; non autem vt ſacrificium principale: nam in iiſdem locis Scripturæ iubentur offerri agni, aut vituli, & ſimul cum eis ſimila, & libamentum. At Melchiſedech, panem, & vinum per ſe in ſacrificium obtulit. DEINDE panes, qui offerebantur in ſacrificio Aaronico cum animalibus, vt diximus, ſemper conſpergebantur oleo, & vt plurimum inde fiebant lagana. At ſacrificium Melchiſedech erat ſimplex panis. DENIQVE poſſet etiam dici, differentiam inter ſacerdotia illa hanc fuiſſe, quod Aaron offerebat ſacrificia omnium generum, id eſt, tàm cruenta, quàm incruenta. At Melchiſedech vtebatur ſolo incruento, puro, ac ſimplici ſacrificio, vt ex Hieronymo, Euſebio, & omnibus Patribus ſuprà citatis docuimus.

SED contra hanc ſolutionem eſt QVINTVM argumentum. Nam ſi Melchiſedechi ſacerdotium hoc differt ab Aaronico,

quod in illo nihil cruenti ſacrificabatur: ſequitur Chriſtum non poſſe dici ſacerdotem ſecũdum ordinem Melchiſedech; ſiquidem præcipuum Chriſti ſacrificium cruentum fuit, nimirum ſacrificium crucis.

Respondeo; Sacrificiũ crucis, ſi per ſe conſideretur, non eſt ſecundum ordinem Aaron, nec ſecundum ordinem Melchiſedech. Quod non ſit ſecundum ordinem Aaron, certiſſimum fidelibus eſſe debet: nam Chriſtus non erat ſacerdos ſecundum ordinem Aaron, vt Apoſtolus apertè docet ad Hebræos 7. & patet etiam manifeſtiſſimè, quia non erat de tribu Leui, ſed de tribu Iuda. Quomodo ergo ſacerdos non ſecundum ordinem Aaron, ſacrificium Aaronicum obtuliſſet? Deinde ſacrificium crucis eſt ſacrificium omnium perfectiſſimum, & ipſo etiam ſacrificio Miſſæ præſtantius, quatenus diſtinguuntur. At quis ferat, vt dicatur ſacrificium Aaronicum præſtantius omnibus ſacrificiis; & ipſa etiam Miſſa, quæ eſt ſecundum ordinem Melchiſedech? Praeterea Apoſtolus ad Hebr.7. diſertis verbis docet, ſacrificium Aaronicum imperfectum fuiſſe, nec potuiſſe conſumare ſacrificatos. At crucis ſacrificium perfectiſſimum fuit, & conſumauit in perpetuum ſanctificatos, vt ibidem dicitur: non igitur ſacrificium crucis ad ordinem Aaronis pertinere poteſt. Denique ſacrificium Aaronicum duas conditiones neceſſariò requirit: alteram vt ſit cruentum, alteram vt ſit typicum, ſeu repræſentatiuum. Sacrificium autem crucis, etſi cruentum fuit, tamen non fuit typicum: nec enim opus fuit typis, vbi ipſa veritas aderat.

Ex qua ratione colligitur etiam non fuiſſe ſacrificium crucis, ſi per ſe conſideretur, ſecundum ordinem Melchiſedech. Nam ſacrificium Melchiſedechi fuit typicum, ſed incruentum: vnde conueniebat cum Aaronico, in eo, quod vtrumq; erat typicum; immò eiuſdem rei typus, ſeu figura, id eſt, paſſionis Chriſti; ſed differebant in ſpecie typorum, quod typus Aaronicus erat cruentus, vt in forma animalium, Melchiſedechi autem erat incruentus, & in forma panis. Ex quo ſequitur ratione ſacrificij crucis Chriſtum non eſſe ſacerdotem, nec ſecundum ordinem Melchiſedech, nec ſecundum ordinem Aaron, quia non obtulit ſe in cruce ſub forma panis, nec ſub forma agni, aut vituli, ſed ſub ipſa ſua humana forma. Ex quo rurſum ſequitur, Chriſtum non poſſe dici ſacerdotem ſe-

cundum

cundum ordinem Melchiſedech, vt tamen in Scripturis paſſim dicitur, niſi ſacrificium inſtituerit, vel obtulerit ſub forma panis: quemadmodum non poteſt dici ſacerdos ſecundum ordinem Aaron, quia non inſtituit ſacrificium ſui ipſius ſub forma vituli, aut agni, aut alicuius alterius typi cruenti ſecundum ritum Aaronicum. Nam agnum Paſchalem, vt dicemus, non obtulit ſecundum ritum Aaronicum; neque ipſe inſtituit, ſed potius abrogauit.

DICES; Si Chriſtus obtulit ſacrificium cruentum, etiamſi non obtulerit illud iuxta ordinẽ Melchiſedech, tamen ipſum obtuliſſe tale ſacrificium impedit, quò minus poſſit Chriſtus appellari ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, cùm proprium ſit huius ordinis non habere ſacrificium vllum cruentum.

RESPONDEO; Chriſtus dicitur ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, non quomodocunque, ſed in æternum, id eſt, reſpectu eius ſacrificij, quod in æternum duraturum, id eſt, perpetuò frequentandum erat, abrogatis ſacrificiis legalibus; & quod erat futurum proprium ſacrificium Chriſtianæ religionis. Et quia Chriſtus non inſtituit, neque obtulit ſacrificium perpetuò celebrandum, & proprium religionis ſuæ, niſi incruentum, ideò verè ac propriè eſt ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Vbi tamen illud eſt OBSERVANDVM; quod licet Chriſtus non fuerit ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech ratione ſacrificij crucis, ſed ſolùm ratione ſacrificij Euchariſtiæ, tamen ſacrificium crucis dici poteſt ſecundum ordinem Melchiſedech ratione ipſius ſacerdotis Chriſti, à quo offerebatur: ipſe enim abſolutè ſacerdos erat ſecundum ordinem Melchiſedech. Quare Apoſtolus ad Hebræos 5. etiam in ipſa cruce Chriſtum ſacerdotem vocat ſecundum ordinem Melchiſedech.

SEXTVM argumentum ſumit Matthias Illyricus in Apologia Confeſſionis Antuerpienſis, cap.15. à diſſimilitudine ſacrificij Melchiſedech, & noſtræ Miſſæ. Melchiſedech enim, ſi quid obtulit, panem & vinum obtulit. At in Euchariſtia non manet panis, & vinum, ſed ſola accidentia, vt Catholici ipſi docent.

RESPONDEO; Sacrificium Miſſæ eſt verè ſecundum ordinem Melchiſedech, tum quia eſt incruentum; id enim erat proprium ſacrificij Melchiſedech: tum etiã quia Miſſa Chri-

ſtum repræſentat in ſpecie panis,& vini, vt etiam illum repręſentabat ſacrificium Melchiſedech, atque ita in ſymbolo exteriore planè conueniunt. Quod autem ſubſtantia interior ſit diuerſa, non refert, quia, vt oſtendimus ſuprà, ſignificatio, ſeu repræſentatio in accidentibus, non in ſubſtantia eſt. Addo, quòd neceſſariò ſubſtantia ſacrificij Miſſæ, debuit eſſe diuerſa à ſacrificio Melchiſedech, cùm illud præſtantius, ac diuiniùs eſſe debuerit, in quo ipſa veritas cum ſymbolo, quàm illud, in quo ſolum ſymbolum continetur.

Septimvm argumentum ſumunt ex Patribus. Nam Petrus Martyr in cap. 5. primę ad Cor. probat Melchiſedech non obtuliſſe Deo panem,& vinum, quia R. Salomon in caput 14. Geneſ.& Ambroſius in libris de Sacramentis,& Auguſtinus in quæſtionibus veteris, ac noui Teſtamenti, dicunt à Melchiſedecho panem, & vinum datum eſſe Abrahamo. In eandem ſententiam citat Kemnitius loco citato Ioſephum, & Chryſoſtomum.

Sed hæc loca nihil omninò efficiunt. Nam Inprimis R. Salomon non modò Hebræus eſt, & nullo modo conferendus cum tot ſanctis Patribus, quos citauimus, ſed etiam apertiſſimus hoſtis Chriſtianæ religionis. Praeterea ipſe ibidem indicat, vt etiã Petrus Martyr fatetur, oblationem illam Melchiſedech ſignificaſſe futurum aliquando, vt in Hieruſalem offerretur ſacrificium panis,& vini. At quomodo ſacrificium futurum ſignificare poterat oblatio illa, ſi erat tantum prophanum conuiuium, & non potius conuiuium ſacrum, ex participatione nimirum rei Deo prius oblatæ? Itaq; R. Salomon, licet dicat panem,& vinum prolatum à Melchiſedech in refectionem Abrahæ & ſociorum fuiſſe, non tamen negat, immò ſubindicat prius Deo fuiſſe oblatum. Quod apertiſſimè docent Rabini antiquiores, vt iam oſtendimus.

S. Ambroſius totus eſt noſter, vt ſuprà demonſtratum eſt,& ideò fortaſſe Petrus Martyr, vt eſt in huiuſmodi rebus cautus, certum librum & caput noluit annotare.

Locus ex Auguſtino citatus, neque Auguſtini eſt, neq; prò aduerſariis facit, ſed pro nobis. Auctor enim illarum quæſtionum multos habet errores, qui ab Auguſtino refelluntur, & inprimis in illa ipſa quæſt. 109. quam pro ſe Martyr adducit, cõtẽdit ille auctor Melchiſedechum eſſe Spiritum ſanctum, quem errorem ex profeſſo refellit Hieronymus in epiſtola ad Eua-

Euagrium de Melchiſedech. Quod autem ille auctor, quicunque fuerit, de oblatione Melchiſedech ſcribit, pro nobis facit contra aduerſarios: dicit enim Melchiſedechum obtuliſſe Abrahamo Euchariſtiam corporis, & ſanguinis Domini. Ex quo intelligimus, illi auctori non fuiſſe commune, & prophanum conuiuium, quod exhibuit Melchiſedech Abrahæ, ſed ſacrum typum Euchariſtiæ, quod nunc aduerſarij pertinaciter negant,

Porrò Ioſephus quem citat Kemnitius, ſcribit panem illum datum Abrahæ, quod non negamus, ſed non negat prius Deo fuiſſe oblatum, quod nos affirmamus.

Denique Chryſoſtomus noſter eſt, vt ſuprà eſt demonſtratum.

Octavvm argumentum oppugnat alteram partem noſtræ rationis, ductam ab æternitate ſacerdotij ſecundum ordinem Melchiſedech. Eſt autem argumentum tale: Vt Chriſtus ſit ſacerdos in æternum, non neceſſe habet quotidie per Miniſtros offerre; non igitur ratio illa concludit. Antecedens probat Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 742. vbi demonſtrat ex Apoſtolo Hebr. 7. & 9. negatiuè, & affirmatiuè, vt ipſe loquitur, quemadmodum ſit Chriſtus, aut non ſit ſacerdos in æternum. Ac Primvm dicit non eſſe ſacerdotem in æternum, quia ſępius offerat ſeipſum; id enim expreſsè Paulus non ſemel repetit. Deinde addit ob quinque cauſſas dici Chriſtum ſacerdotem in æternum. Prima eſt, quia viuat in æternum. Secvnda, quia virtus vnicæ oblationis eius in ſempiternum duret, & efficax ſit. Tertia, quia ſemper in cœlo intercedat pro nobis. Qvarta, quia per ipſum vt ſacerdotem, habeamus acceſſum ad Patrem. Qvinta, quia in perpetuum ſaluare poſſit, & ſaluet qui per ipſum ad Deum accedunt.

Respondeo; Quod attinet ad partem huius argumenti negatiuam, cùm Paulus dicit non fuiſſe opus, vt Chriſtus ſæpius ſe offerret; apertiſſimè loquitur de cruenta oblatione, quę ſufficientiſſima, immò infiniti precij, & valoris fuit: ceteræ oblationes repetebantur, & repetuntur, quia finiti ſunt valoris. Quod autem ad æternum ſacerdotium Chriſti neceſſe ſit, vt ſæpius offerat per ſe, vel per ſuos miniſtros, non quidem cruentè, ſed aliquo alio modo, idem Paulus docet Hebræ. 8. vt ſanctus Thomas in commentario præclarè exponit. Cùm enim Apoſtolus dixiſſet, Chriſtum eſſe Pontificem, &

miniſtrum ſanctorum, & tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo, id eſt, eſſe Pontificem Eccleſiæ, non Synagogæ, ſubiungit: *Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur, vnde neceſſe eſt, & hunc habere aliquid, quod offerat.* Vbi vides Paulum per neceſſariam conſequentiam colligere, debere Chriſtũ, ſi verè eſt Pontifex, habere aliquid quod offerat, & conſequenter debere offerre, quia omnis Pontifex conſtituitur ad offerendum. Quare ſecundum Pauli ſententiam, Chriſtus non eſt Pontifex in æternum, niſi aſſiduè aliquid offerat, nec ſatis eſt, quod ſemel cruentè obtulerit ſeipſum. Subiungit poſtea idem Apoſtolus, declarans victimam, quam nunc aſſiduè Chriſtus offert, non eſſe aliquid terrenum, vt oues, & boues, ſed aliquid cœleſte, nimirum ſacratiſſimam Euchariſtiam: *Si ergo,* inquit, *eſſet ſuper terram, nec eſſet ſacerdos, cùm eſſent qui offerrent ſecundum legem munera; qui exemplari, & vmbræ deſeruiunt cœleſtium.* Quorum verborum hæc eſt ſententia: Si hoſtia immolanda eſſet ſuper terram, id eſt, ſi eſſet aliquid terrenum, & mortale, vt oues, & boues, &c. Chriſtus non eſſet ſacerdos, quia non eſſet vlla neceſſitas noui ſacerdotij, cùm ſatis multi ſine ipſo ſecundum legem eiuſmodi munera terrena aſſiduè offerant. Deinde pergit Paulus, ac oſtendit, Chriſtum eſſe Pontificem melioris Teſtamenti, quàm antiquum fuerit, ex quo ſequitur offerri nunc meliores hoſtias, quàm antiquæ illæ fuerint.

Atque hinc etiam perſpici poterit, quinque illas cauſſas, quas attulit Kemnitius, non ſufficienter oſtendere, cur Chriſtus dicatur ſacerdos in æternum. PRIMA illa, quia viuit in æternum: non eſt ſufficiens. Nam requiritur quidem vita æterna, in eo, qui debet ſacerdotium æternum habere, ſed non ſufficit; alioqui omnes Leuitici ſacerdotes poſt reſurrectionem dicerentur ſacerdotes in æternum, quia habuerunt ſacerdotium, & viuent in æternum. Requiritur igitur, vt viuens fungatur ſacerdotio in æternum. Quemadmodum non poteſt aliquis rectè dici fuiſſe Rex per 30. annos, ſi nec regnauerit, nec regnare potuerit, niſi per vnum diem. Id quod maximè locum habet in ſententia aduerſariorum, qui exiſtimant ſacerdotium ſeu miniſterium Eccleſiaſticum, eſſe merum officium. Denique id apertiſſimè beatus Paulus requirit, vt oſtendimus, cùm ait, oportere Chriſtum, ſi eſt Pontifex, habere aliquid quod offerat. Paulus autem Hebr. 7.

vbi ponit iſtam cauſſam Kemnitij, cùm ait: *Chriſtus autem, eò quòd maneat in æternum, perpetuum habet ſacerdotium*: non probat ideò ſolùm Chriſtum eſſe æternum ſacerdotem, quia manet in æternum; ſed probat ex eo, quod manet in æternum, poſſe illum perpetuò fungi ſacerdotio, nec eſſe opus, vt quis illi ſuccedat; ſicut in ſacerdotio Leuitico opus erat continua ſucceſſione, quia nullus eorum poterat perpetuò miniſtrare, cùm morte prohiberentur permanere.

SECVNDA cauſſa, quòd virtus oblationis crucis perpetua ſit, non etiam eſt ſufficiens. Illa enim oſtendit, effectum ſacrificij crucis eſſe perpetuum, & proinde impropriè ipſum etiam ſacrificium poſſe dici perpetuum. Propriè tamen non dicitur ſacrificium æternum, quod ſemel factum eſt, nec dicitur æternum ſacerdotium, cùm non iugiter ſacrificatur: alioqui ſacerdotium, & ſacrificium Noë, æterna dici poſſent, quia (vt colligitur ex cap. 8. Geneſ.) effectus ſacrificij oblati à Noë poſt diluuium, ſemper manet, & manebit: impetrauit enim, ne iterum diluuium aquæ rediret ſuper terram. Pari ratione Chriſti natiuitas ex matre, paſſio, & mors, dici poſſent æterna, & Chriſtus dici poſſet ſemper naſci, pati, & mori, quia effectus horum omnium ſemper manet.

TERTIA ratio, quòd Chriſtus in cœlo ſemper intercedat pro nobis, aut non probat illum eſſe ſacerdotem, aut probat illum nunc per miniſtros offerre. Nam ſi volunt aduerſarij Chriſtum intercedere per ſolam orationem, non habent inde illum eſſe propriè ſacerdotem: nam quilibet homo, quantumuis laicus, poteſt pro alio per orationem intercedere. Si verò contendant illum intercedere, vt ſacerdotem, id eſt, mediante oblatione victimæ: tum neceſſe eſt Chriſtum ſemper offerre; & proinde Euchariſtiã eſſe ſacrificium: quod à Chriſto per miniſterium humanum Deo iugiter offeratur.

DICENT, Chriſtum offerre ſeipſum in cœlo, dum paſſionem ſuam aſſiduè Patri repræſentat, & per eam nos reconciliat. Hoc enim videtur ſentire Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 18. §. 2. vbi dicit, non eſſe amplius in terris vllum ſacerdotium, cùm ſit tranſlatum in cœlum, Chriſto ibi in æternum ſacerdote exiſtente.

RESPONDEO; Aut volunt oblationem, quæ fit in cœlo, eſſe verum ac propriè dictum ſacrificium; aut ſolùm impropriè, & figuratè. Si primum, plurima ſequentur contra ad-

uerſarios, & aliqua eorum etiam contra veritatem. PRIMO, religionem, ac legem Chriſtianam non eſſe amplius in terris, ſed tranſlatam eſſe in cœlum: nam tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt vt etiam legis tranſlatio fiat. Hebræ. 7. SECVNDO, in cœlo non eſſe nudam veritatem, ſed vmbras etiam, & figuras, ac cæremonias: nam omnia ſacrificia propriè dicta, debent eſſe repræſentatiua ſacrificij crucis, & cæremoniæ quædam religionis. TERTIO, oportebit aduerſarios concedere, repeti ſæpius oblationem Chriſti, quod illi nullo modo concedere volunt. Si ſecundum, tum neceſſe erit confiteri Chriſti verum ſacrificium in terris offerri, quod nos contendimus, aut certè Chriſtum non eſſe verè, ac propriè ſacerdotem, quod eſt abſurdiſſimum, & contra manifeſtas Scripturas. Id autem ſequi, perſpicuum eſt, quia non poteſt eſſe verè, ac propriè ſacerdos, qui ſacrificium verum, ac proprium offerre non poteſt.

QVARTA Kemnitij ratio ſimilis eſt ſuperiori: perinde enim eſt Chriſtum ſacerdotem pro nobis intercedere, quæ erat tertia ratio; & nos per ſacerdotem Chriſtum aditum habere ad Patrem, quæ erat quarta.

QVINTA ratio, quòd ſaluare in perpetuum poſſit, probat eum Saluatorem eſſe, non autem ſacerdotem. Neque hæc ratio diſſimilis eſt ſecundæ ac tertiæ, proinde eodem modo refellitur. Quare non probauit Kemnitius Chriſtum dici poſſe æternum Sacerdotem ſine oblatione victimæ per Eccleſiæ Miniſtros.

CAPVT SEPTIMVM.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex figura Agni Paſchalis.

ALTERVM teſtimonium pro ſacrificio Miſſæ ſumitur ex lib. Exod. cap. 12. & ſimilibus locis, vbi agitur de Agno Paſchali. Eſt autem hoc argumentum: Celebratio Agni Paſchalis figura erat expreſſa celebrationis Euchariſtiæ. Sed illa immolatio quædam erat victimæ Deo oblatæ; ergo celebratio Euchariſtiæ immolatio victimæ Deo oblatæ eſſe debet, vt figura figurato reſpondeat. Quia verò aliqui, vt Kemnitius, negant propoſitio-

poſitionem, aliqui aſſumptionem: vtraque probanda erit, ac deinde argumenta Kemnitij diluenda, quibus hác rationem infirmare conatur.

Quod igitur celebratio Agni Paſchalis fuerit figura celebrationis Euchariſtiæ, probatur PRIMO ex Scripturis, 1. Corinth. 5. *Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaq; epulemur in azymis ſinceritatis, et veritatis.* Ex hoc loco certò cōſtituere poſſumus, Agnū Paſchalē, qui & Paſcha dicitur in Euangelio, figurā immolationis Chriſti fuiſſe: quando aūt fuerit impleta, nō ita certò ex hoc ſolo loco conſtitui poteſt.

DICENT enim aduerſarij, Apoſtolum loqui de immolatione in cruce facta, & de manducatione ſpirituali, quę fit per fidem. SED nos ex Euangelio probabimus figuram illā propriè impletam fuiſſe in inſtitutione, & celebratione Euchariſtiæ. Nam INPRIMIS ex Euangelio conſtat, Apoſtolos ante Chriſti paſſionem manducaſſe carnem Chriſti in nouiſſima cœna, & proinde manducaſſe verum Agnum Paſchalem, ad cuius epulas nos hortatur Apoſtolus, cùm ait: *Itaq; epulemur in azymis ſinceritatis, & veritatis.* Sed epulum ſequitur immolationem: prius enim agnus immolatur, poſtea comeditur; non è contrario, prius comeditur, & poſtea immolatur. Debuit ergo præcedere immolatio Chriſti illam manducationem cœnæ, quam fecerunt Apoſtoli ante paſſionem Domini; nō ergo ſola paſſio eſt immolatio de qua loquitur Paulus, ſed etiam conſecratio, & oblatio Euchariſtiæ eſt immolatio per Agni Paſchalis immolationem figurata.

PRAETEREA, vt ex eodem Euangelio conſtat, Dominus poſt cæremoniam Agni Paſchalis continuò ſubiunxit celebrationem Euchariſtiæ; neque diſtulit in aliud tempus, aut locum, vt apertè oſtēderet ſe noua iſta cæremonia finem imponere cæremoniæ veteri.

DEINDE, ſi conſideremus circumſtantias vtriuſq; celebrationis, videbimus nullam figuram à Chriſto manifeſtiùs impletam, quàm iſtam. Agnus Paſchalis 14. die primi menſis ad veſperam immolari debuit, Exodi 12. & fuit hæc circumſtātia ſummè neceſſaria, vt ex multis locis Scripturæ probari poſſet: Euchariſtiam Chriſtus inſtituit hoc ipſo tempore, vt notum eſt. SECVNDO, agnus immolabatur in memoriā tranſitus Domini, & liberationis populi de Ægypto: & Euchariſtia celebratur in memoriam tranſitus Domini per paſſionem ex

hoc

hoc mundo ad Patrem, & noſtræ liberationis de poteſtate Satanæ, quæ per ipſam Chriſti mortem facta eſt. TERTIO, agnus immolabatur vt manducaretur & eſſet quaſi viaticum peregrinorum; nam ideò manducabatur à Iudæis, habitum peregrinorum præ ſe ferentibus cum baculis, & calceis, &c. Et Euchariſtia quid eſt aliud, niſi refectio, & viaticum peregrinantium ad veram ac cœleſtem patriam? QVARTO, agnus non poterat manducari, niſi à circumciſis, & mundis, & in Hieruſalem; ita Euchariſtia non poteſt ſumi, niſi à baptizatis, & mundis, & intra Eccleſiam Catholicam exiſtentibus.

ADHAEC, ſi non impleuit Chriſtus eam figuram in inſtitutione Euchariſtiæ, dicant aduerſarij, quando eam impleuerit: nam cùm, teſte Paulo, figura fuerit, debuit neceſſariò impleri.

DICENT fortaſſe impletam eam figuram à Chriſto, vel quando ipſe manducauit Agnum Paſchalem, vel certè quando fuit crucifixus: nec enim aliud occurrit, quod veriſimiliter dici poſſit.

AT illud PRIMVM, nulla ratione defenditur. Cùm enim Dominus Agnum Paſchalem manducauit, legem obſeruauit, quod ſemper faciebat dum in terris viueret, non figuram impleuit. Siquidē implere figuram, non eſt, illud ipſum quod lex præſcribit agere, ſed aliquid aliud ei ſubſtituere excellentius, ad quod ſignificandum figura illa præceſſerit; quemadmodum figuram Circumciſionis non impleuit cùm Circumciſionem accepit, ſed cùm Baptiſmum ei ſubſtituit. Vnde à Paulo Coloſſ. 2. Baptiſmus vocatur Circumciſio Chriſti nō manufacta.

Illud autem ALTERVM de paſſione Domini, eſt quidem aliquid, ſed non eiuſmodi, vt ſufficiat. Nam immolatio Agni Paſchalis poteſt quidem dici figura paſſionis Chriſti. Nam ſi agnus ille figura eſt Euchariſtiæ, & Euchariſtia eſt repræſentatio paſſionis, quis neget etiam agnum illum, fuiſſe figuram & repræſentationem paſſionis? Quare Ioan. 19. videmus Euāgeliſtam reddere cauſſam, cur non fuerunt Chriſti crura in paſſione confracta, quia ſcriptum eſt de Agno Paſchali: *Os non comminuetis ex eo*; tamen magis immediatè, & principaliter cæremonia Agni Paſchalis figura fuit Euchariſtię, quàm paſſionis, vt patet ex circumſtantiis paulò antè explicatis. Paſſio enim non incidit in diem 14. nec in veſperam, ſed in meri-

meridiem diei 15. Neque fuit Chriſtus crucifixus in memoriam tranſitus alicuius, aut liberationis. Neque crucifigebatur vt manducaretur, nec fuit vllus tunc, qui eum ſic immolatum manducauerit. Neque in domo, aut Hieruſalem, ſed extra portam in aperto campo immolatus fuit. Denique non ſolùm baptizati & mundi, ſed etiam alij poſſunt ac debent Chriſtum, vt in cruce immolatum, fide mãducare: fides enim præcedit, & Baptiſmum, & iuſtificationem.

Probatur nunc ex Patrum communi conſenſu, Agnum Paſchalem Euchariſtiæ figuram fuiſſe. TERTVLLIANVS lib.4. in Marcionem non procul à fine, exponit de Euchariſtia illud Luc.22. *Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum. Profeſſus*, inquit, *ſe concupiſcentia concupiſſe edere Paſcha vt ſuum (indignum enim vt quid alienum concupiſceret Deus) acceptum panem, corpus ſuum fecit, &c.* Et paulò antè dixerat, Chriſtum non concupiuiſſe veruecinam Iudæorum, cùm ait ſe deſideraſſe edere Paſcha. Quare Tertullianus per Paſcha intelligit Euchariſtiam, non Agnum Paſchalem: non autem per Paſcha Euchariſtiam intelligeret, niſi Euchariſtiam eſſe crederet per Agnum illum Paſchalem figuratam.

CYPRIANVS lib. de vnit. Eccleſ. probat non poſſe extra Eccleſiam manducari vtiliter Euchariſtiam, quia ſcriptum eſt de Agno Paſchali: *In domo vna comedetur*. Et ſerm. de cœna Domini: *Cœna*, inquit, *diſpoſita inter Sacramẽtales epulas obuiauerunt ſibi inſtituta antiqua, & noua: & conſumpto agno, quem antiqua traditio proponebat, inconſumptibilem cibum Magiſter apponit diſcipulis.*

AMBROSIVS in cap.1. Luc. *Quando*, inquit, *ſacrificamus, Chriſtus adeſt, Chriſtus immolatur; etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.*

Gregorius NAZIANZENVS orat.2. de Paſcha, exponens cæremonias Agni Paſchalis, dicit imperaſſe Deum, vt ad veſperam agnus immolaretur, quia Chriſtus ad veſperã Sacramentum corporis ſui diſcipulis tradidit.

GAVDENTIVS tract.2. in Exodum, totam celebrationem agni de Euchariſtia exponit: *In vmbra*, inquit, *illius legalis Paſchæ, non vnus agnus occidebatur, ſed plures. Singuli enim occidebantur per domos, nam ſufficere vnus non poterat vniuerſis.* Et infrà: *Idem per ſingulas Eccleſiarum domos in myſterio*

ſterio panis, & vini reficit immolatus, viuificat creditus; conſecrantes ſanctificat conſecratus, hæc agni caro, hic ſanguis eſt.

HIERONYMVS in cap. 26. Matth. *Poſtquam,* inquit, *typicum Paſcha fuerat impletum, et agni carnes cum Apoſtolis comederat: aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur Sacramentum.*

Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, tomo 3. *In ipſa menſa,* inquit, *vtrumq; Paſcha, & typi, & veritatis celebratum eſt.* Et infrà: *Fuit quidem aliquando Paſcha Iudaicum, ſed exemptum, & euacuatum eſt Paſcha ſpiritalis aduentu, quod Chriſtus tradidit. Nam cùm manducarent, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit; Hoc eſt corpus meũ, &c.* Et homil. 83. in Matth. de inſtitutione Sacramenti loquens: *Veritatem,* inquit, *figuræ adiunxit.* Et paulò pòſt: *Si figura à ſeruitute liberauit, multò magis veritas orbem terrarum vindicabit.*

AVGVSTINVS lib. 2. contra literas Petil. cap. 37. *Aliud,* inquit, *eſt Paſcha quod illi de oue celebrant, aliud quod nos in corpore, & ſanguine Domini accipimus.*

LEO ſerm. 7. de paſſione Domini, de Paſcha loquens: *Vt ergo,* inquit, *vmbræ cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis; antiqua obſeruantia nouo tollitur Sacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, et legalis feſtiuitas dum mutatur, impletur.* Et infrà de Sacramenti inſtitutione loquens: *Vetus,* inquit, *Teſtamentum cõſumabat, & nouum Paſcha condebat. Diſcumbentibus enim ſecum diſcipulis, &c.*

ISICHIVS lib. 2. in Leuitic. cap. 8. *Prius,* inquit, *figuratam ouem cum Apoſtolis cœnans Dominus, poſtea ſuum obtulit ſacrificium.* Vide etiã lib. 6. cap. 23. Procopius Gazæus in cap. 12. Exodi, idem habet.

GREGORIVS homil. 22. in Euangelia, totam cæremoniam Agni Paſchalis exponit accommodatè ad Euchariſtiã: *Quid,* inquit, *ſit ſanguis agni, non iam audiendo, ſed bibendo didiciſtis, &c.*

BEDA in cap. 22. Lucæ, & ex illo ANSELMVS in cap. 26. Matth. *Finitis,* inquit, *veteris Phaſæ ſolenniis, quæ in commemoratione antiquæ de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, tranſit ad nouum, quod in ſuæ redemptionis memoriam*

riam Eccleſiam frequentare volebat, vt ſcilicet pro carne agni, ac ſanguine, ſui corporis, ſanguinisq; Sacramentum inſtitueret.

RVPERTVS lib. 2. in Exodũ, cap. 6. *Tandem*, inquit, *quartadecima die ad veſperam, vbi illum veteris Paſcha Agnum comedit cum diſcipulis ſuis, tunc ipſe noui ſacrificij agnus continuò capiendus, & ducendus ad immolandum, iam in anguſtia paſsionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri ſemetipſum immolauit, accipiens panem, & vinum, & mira atque ineffabili ſanctificationis potentia, transferens hæc in corporis ſui, & ſanguinis Sacramentum.*

Ex his igitur propoſitio noſtri argumenti ſatis confirmata videtur. Aſſumptio verò, celebrationẽ Agni Paſchalis, ſacrificium quoddam fuiſſe, minori adhuc negotio comprobabitur. Nam legimus Exod. 12. *Immolate Phaſe.* Et infrà: *Victima tranſitus Domini eſt.* Numeri 9. *Ecce*, inquit, *quidam immundi ſuper anima hominis, qui non poterant facere Phaſe, in die illo accedentes ad Moyſem, & Aaron dixerunt; Immundi ſumus ſuper anima hominis, quare fraudamur, vt non valeamus oblationem offerre Domino in tempore ſuo inter filios Iſraël?* Et infrà: *Si quis mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium Domino non obtulit tempore ſuo.* Ex his habemus Agnum Paſchalem verè, & propriè ſacrificium fuiſſe, cùm & victima, & ſacrificium in Scripturis abſolutè dicatur; & præterea offerri Domino per immolationem, quod eſt veri ſacrificij proprium, debuerit.

ADDE, quòd eodem modo loquitur Euangeliũ, Marci 14. *Et primo die azymorum, quando Paſcha immolabant.*

DENIQVE, quid clarius verbis Pauli primæ Cor. quinto: *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus?* neque enim negabunt Chriſti paſſionem verum ſacrificium fuiſſe. Cur autem Paulus ſacrificium Chriſti Paſchæ immolationem appellaret, ſi non fuiſſet verum ſacrificium Agni Paſchalis immolatio? Neque obſtat, quod non offerebatur à ſolis Sacerdotibus, ſed à multis non Sacerdotibus. Nam hoc ſacrificium fuit inſtitutum, antequam familia Aaron determinaretur ad ſacerdotium, & ideò quantum ad hoc ſacrificium, manſit antiquum priuilegium, vt omnes patresfamilias ſacerdotio fungerentur. Vide Philonem lib. 1. de vita Moyſis.

Sed

Sed iam videamus, quid Kemnitius contra hoc noſtrum argumentū obiiciat in 2. part. Examinis, pag. 758. & 759. PRIMO, obiicit teſtimonium AVGVSTINI, libro de vnitate Eccleſiæ, contra literas Petiliani, cap. 16. *Non ea colligant & commemorent, quæ obſcurè, ambiguè, vel figuratè dicta ſunt, quæ quiſque ſicut voluerit, interpretetur ſecundum ſenſum ſuum: talia enim rectè intelligi, exponiq́; non poſſunt, niſi prius ea, quæ apertiſsimè poſita ſunt, firma fide teneantur. Sed aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec vnde conuincamini, quod de alia re dictum ſit, & vos aliud ad veſtrum ſenſum detorquere conemini.* Et capite 19. *Hæc myſtica ſunt, operta ſunt, figurata ſunt; aliquid manifeſtum, quod interprete non egeat, flagitamus.* Item: *Quod ſi ambiguè poſita & pro nobis, & pro vobis poſſunt interpretari, nihil vtique adiuuant cauſſam veſtram, ſed planè talia malam cauſſam, vel moras faciendo ſuſtentant.*

RESPONDEO; Teſtimonia Scripturæ figurata, quia poſſunt variis modis exponi, non faciunt fidem, niſi ex alio loco Scripturæ certò conſtet, quemadmodū ſint accipienda. Scriptura autē tribus modis ſolet figurā aliquam explicare. PRIMO, quando immediatè, & in particulari exponit ꝓpriis verbis, quod figuratè dictum erat. Hinc ex parabolis Dn̄i de piſcibus bonis, & malis in iiſdem retibus; & de ouibus, & hœdis in eodē ouili, & aliis ſimilibus, Catholici conuicerunt Donatiſtas negātes in Eccleſia eſſe bonos, & malos: quia Dominus ipſe parabolas explicuit, applicās eas ad Eccleſiā, Matth. 13. & 25. De qua re vide Auguſtinum in breuiculo collationis tertię diei. SECVNDO, quando Scriptura immediatè figuram non explicat, tamen approbat Eccleſiæ explicationē, dum ei apertiſſimis verbis teſtimoniū perhibet, quod ſit columna, & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. Auguſtinus lib. 1. contra Creſconium, cap. 33. & alibi paſſim tradit hanc formam argumentandi. TERTIO, quando Scriptura docet, in verbis quibuſdam figuram in Chriſto, vel à Chriſto implendā contineri: & deinde manifeſta ratione colligimus, quo tēpore, & loco fuerit impleta, licet Scriptura id non explicauerit. Nam cùm conſtat aliquam eſſe figuram, ſimul conſtat impleri debuiſſe: proinde ſi poſſimus ratiocinando cōcludere, aut tali tempore, & loco fuiſſe impletam, aut abſolutè non fuiſſe impletam, firmiſſimè quod volumus demonſtramus.

Noſtrum igitur argumentum ex figura Agni Paſchalis, & eiuſdem figuræ explicatio, habet teſtimonium à Scriptura ſecundo, & tertio modo. Nam INPRIMIS protulimus cõſenſum veterum Patrum Græcorum, & Latinorum, qui eſt conſenſus eius Eccleſiæ, quam & nos, & aduerſarij veram Eccleſiam eſſe, & proinde iuxta Apoſtolum columnam, & firmamentum veritatis eſſe non dubitamus. DEINDE, Scriptura teſtatur illam eſſe figuram in Chriſto implendam, vt ex eodem Paulo oſtendimus, 1. Corinth. 5. Et nos ex manifeſtis circumſtantiis euidenti ratione concluſimus, aut nunquam, aut in nouiſſima cœna in inſtitutione Sacramenti fuiſſe impletam.

PORRO Auguſtinus in locis à Kemnitio citatis, loquitur de figuris illis, quarum explicatio nullum habet à Scriptura teſtimonium; & ideò ſemper adiungit eſſe obſcuras, opertas, interprete indigentes, & quæ poſſint pro arbitrio in varios ſenſus detorqueri. Non enim ſimpliciter reiicit argumentum ex figuris, ſed ex figuris obſcuris, & nondum explicatis, vel in alio Scripturæ loco, vel ab Eccleſia. Nam alioqui in ipſo libro eodem de vnitate Eccleſiæ, cap. 13. probat Auguſtinus Eccleſiam conſtare ex bonis & malis, ex parabolis zizaniorum, & bonorum, ac malorum piſcium, & ſimilibus figuratis loquutionibus. Solum igitur reiicit argumentum ab illis figuris, quarum eſt incerta interpretatio; quale illud erat ex Canticis: *Vbi cubas in meridie*, quod ſemper Donatiſtæ iactabant, vt probarent in ſola Africa eſſe Eccleſiam; quibus Auguſtinus rectè obiicit illud Pſalm. 47. *Latera Aquilonis ciuitas Regis magni*; & ſimilia æquè obſcura.

ADDE, quòd Auguſtinus in eo libro, ideò petit à Donatiſtis teſtimonia Scripturæ apertiſſima, nec libenter admittit obſcura, quia habebat ipſe pro ſe apertiſſima teſtimonia. Nam agebatur de loco Eccleſiæ, an eſſet Africa ſola, an totus orbis terrarum. Et quia ſunt plurima teſtimonia, quæ ſine vlla obſcuritate docent, Eccleſiam in toto orbe terrarum eſſe futuram; meritò Auguſtinus requirit ab aduerſario ſimilia teſtimonia: non enim debent aperta & propria, obſcuris & figuratis cedere. At in aliis quæſtionibus obſcurioribus, qualis fuit eo tempore quæſtio de Baptiſmo, Auguſtinus nõ prouocat ad aperta Scripturæ teſtimonia, ſed ad Eccleſiæ auctoritatem, quæ non poteſt errare in Scriptura explicanda, vt pa-

tet ex loco citato contra Creſconium. Quare ſi Kemnitius putat, cauſſam ſuam ſimilem eſſe cauſſæ Auguſtini, proferat apertum teſtimonium Scripturę, quod non egeat interprete, vbi legamus Euchariſtiæ celebrationem non eſſe ſacrificium, & tum iure poterit cum Auguſtino reiicere argumenta ex figuris.

SECVNDO, Kemnitius obiicit, ex figura Agni Paſchalis multa ſequi abſurda, ſi ea ad Euchariſtiā applicanda ſit. Nam INPRIMIS non reſpondebit figura figurato, cùm immolatio Agni Paſchalis cruenta fuerit; Euchariſtia ſit incruenta. DEINDE Agnus Paſchalis non à Sacerdotibus, vt Euchariſtia, ſed à multitudine immolabatur. Et DENIQVE ſacrificium Agni Paſchalis non erat propitiatorium pro peccato, vt nos Euchariſtiam eſſe dicimus, ſed in memoriam fiebat liberationis de Ægypto.

RESPONDEO; Euchariſtia non à ſolo Agno Paſchali, ſed etiam à ſacrificio Melchiſedech, & à Manna, & ab aliis rebus in Teſtamento veteri figurata fuit: ideò non omnia, quæ in Agno Paſchali fiebant, ad figuram Euchariſtiæ pertinent, ſed illa tantùm, quę non pugnant cum impletione aliarum figurarum. Itaq; ex figura Agni Paſchalis, habemus in Euchariſtia veram carnem, & ſanguinē Chriſti agni immaculati: ſed modo incruento, & in ſpecie panis, & vini, vt locum habeat alia figura ſacrificij Melchiſedech in pane & vino oblati. Atq; ita oblatio & manducatio agni, ad figuram Euchariſtiæ pertinet, modus cruentæ mactationis, ad hanc figuram nō pertinet, quia pugnaret cum figura ſacrificij Melchiſedech, ſicut è cōtrario forma ſeu ſpecies externa panis & vini in ſacrificio Melchiſedech, ad figuram Euchariſtiæ pertinet: ſubſtātia panis, & vini interior ad hanc figuram nō pertinet, quia pugnaret cum figura Agni Paſchalis, quæ veram carnis ſubſtantiam requirit in figurato, ne ſit figuratum ſua figura vilius. Quod autem modus illæ cruentæ mactationis non impediat, quò minus Agnus Paſchalis figura fuerit Euchariſtię, patet ex Auguſtino lib. 17. ciuit. cap. 20. & lib. 1. contra aduerſ. leg. & Prophet. cap. 18. & Leone ſerm. 8. de paſſione Domini, qui omnia ſacrificia veteris legis, quantumuis cruenta, figuras fuiſſe docet ſacrificij Euchariſtiæ.

Iam verò, quod attinet ad ALTERVM abſurdum, nulla eſt difficultas. Nam quod in Scriptura dicitur, Agnum Paſcha-

lem

lem debuiſſe à tota multitudine filiorum Iſraël immolari, non ſic intelligitur, quaſi debuerint ſinguli de populo agnum immolare: ſed quod debuerit in ſingulis domibus, ac familiis immolari, patrefamilias propriè, & per ſe immolāte, reliquis per illum immolantibus, & voluntate, ac participatione in ſacrificium conſentientibus. Quod etiam in Eccleſia circa Euchariſtiam obſeruatur: presbyteri enim, qui in Chriſti familia patres ſunt; propriè ac per ſe immolant, populus autem per illos immolat, & ſimul voluntate, & participatione in ſacrificium conſentit.

Deniq; TERTIVM abſurdum, quod Kemnitius proferebat, nullius ponderis eſt. Nam Euchariſtiæ ſacrificium, vt diximus, non ſolo Agno Paſchali, ſed multis aliis typis adumbratum fuit. Et quidem Agnus Paſchalis typus Euchariſtiæ fuit, non vt ſacrificium propitiatorium, ſed vt commemoratiuum liberationis, & vt propriè Euchariſticū: ſacrificia autē, quæ plurima in lege pro peccato fiebant, eiuſdē Euchariſtiæ, vt ſacrificij propitiatorij, typi ac figuræ fuerunt.

TERTIO obiicit Kemnitius, Agnum Paſchalem figuram geſſiſſe paſſionis Dominicæ, id quod operosè probare nititur ex Scripturis, & ex ipſo etiā Eccleſiaſtico teſtimonio, ex præfatione Miſſæ deprompto.

SED argumentum iam antè ſolutum eſt. Agnus eñ Paſchalis vtriuſq; rei typus fuit, & paſſionis, & Euchariſtiæ, immò nō potuit Euchariſtiæ typus eſſe, quin etiam paſſionis eſſet, cùm Euchariſtia repræſentatio, & commemoratio paſſionis ſit. Neq; id proprium eſt Agni Paſchalis, ſed commune omnibus ſacrificiis legis veteris, vt ſimul & paſſionis Dominicæ, & Euchariſtiæ figuræ fuerint.

CAPVT OCTAVVM.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex figuris variorum ſacrificiorum Teſtamenti veteris.

TERTIVM argumentum ſumitur ex cap. 24. Exodi, vbi deſcribitur dedicatio, ac celebratio Teſtamēti veteris. Nam poſt datam legem in mōte Syna, pepigit Deus fœdus cum Hebræis, ac promiſit eis multa bona, & ipſi viciſſim obedientiā mandatorum promiſerunt Deo. Sancitum autē fuit hoc fœdus ſolēni ſacrificio, &

 ſangui-

ſanguinis aſperſione, illis verbis: *Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quod mandauit ad vos Deus*, vt Apoſtolus recitat, Hebr. 9. allegans verba Moyſis, Exod. 24. Hanc figuram impletam eſſe in vltima cœna, in inſtitutione Sacramenti Euchariſtiæ, nos ꝓbauimus ſuprà in 1. lib. de Euchariſtia: nec videtur vllo modo negari poſſe. Nam INPRIMIS expreſsè Lucàs cap. 22. & Paulus 1. Corinth. 11. dicunt: *Hic calix nouum Teſtamētum eſt in ſanguine meo.* Matth. cap. 26. & Marcus cap. 14. dicunt: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.*

DEINDE Patres veteres apertè docent, Chriſtum in vltima cœna condidiſſe Teſtamentum nouum. TERTVLLIANVS lib. 4. in Marcionem: *In calicis mentione*, inquit, *Teſtamentum conſtituit ſanguine ſuo obſignatum.* Idem expreſsè docent Chryſoſtomus, & Theophylactus in loca allegata Matthæi, & Pauli: necnon Ambroſius in Paulum, & Beda in Marcum, & Lucam locis citatis.

PRAETEREA id Lutherani negare non poſſunt, cùm eorum præcipuum argumentum contra ſacrificium Miſſæ hoc ſit: *Miſſa eſt Teſtamentum Chriſti; non igitur eſt ſacrificium.* Hoc argumentum præ omnibus vrget Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. & in lib. de abrogāda Miſſa, & alibi. Vrget idem argumentū Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 753. & 802. vrgent etiam alij communiter. Quid momēti hoc argumentum habeat, poſtea videbimus: interim accipimus, quod dāt, Miſſam eſſe Teſtamentū Chriſti; inde enim manifeſtè ſequitur, Chriſtum in vltima cœna condidiſſe ſuum Teſtamentū, & proinde impleſſe figuram Teſtamenti veteris.

Accedit POSTREMO, quod ſi Teſtamētum Chriſti in cœna factum non fuiſſet, certè factum fuiſſet in cruce, vt quidā ſuſpicari videntur. At omnes conditiones Teſtamenti in cœnam quadrant, nullæ in crucem. PRIMVM qui teſtatur, viuere debet vſq; ad completum, & obſignatum Teſtamentum. Chriſtus in cœna ſemper vixit, in cruce mortuus eſt. Quare rectè B. Paulus Hebr. 9. non ait Chriſti morte Teſtamentum nouum factum fuiſſe, ſed confirmatum: non enim teſtamentum valet, dum viuit, qui teſtatus eſt. DEINDE qui teſtatur, ſui iuris eſſe debet. Chriſtus in cœna ſui iuris erat; in cruce nō modò captus, & vinctus, ſed etiam damnatus, & iam patibulo affixus erat. TERTIO qui teſtatur, ſemper aliquid mādat hæredibus. Chriſtus in cœna: *Hoc eſt*, inquit, *præceptum meum,*

vt dili-

Vt diligatis inuicem. Et rurſum: *Hoc facite.* In cruce nihil mandaſſe legitur. QVARTO qui teſtatur, aliquid promittit, ſeu relinquit, idq; nominatim exprimere ſolet, vt etiam perſonas, quibus relinquit. In cœna Dominus expreſſit remiſſionem peccatorum, quæ eſt promiſſio propria Teſtamenti noui, Hierem. 31. & expreſſit etiam hæredes, cùm ait: *Pro vobis, & pro multis.* In cruce nihil eiuſmodi, excepta promiſſione ſoli latroni facta. QVINTO qui teſtatur, teſtes adhibet, & ſicut Moyſes, non teſtes quoſcunque, ſed ipſum populum conuocauit cùm Teſtamentum vetus nomine Dei ſanciebat: ſic etiam Chriſtus teſtes, & nō quoſcunque, ſed ipſam Eccleſiam conuocare debuit; id fecit in cœna, aderāt enim omnes Apoſtoli, qui Patriarchæ fuerunt, & veri Patres totius Chriſtiani populi. Ad crucem nec aderant, nec facilè conuocari potuiſſent. SEXTO qui teſtatur, ſolet diſertis verbis explicare Teſtamentum ſe facere. In cruce Teſtamentum Chriſtus ne nominauit quidem: at in cœna expreſſit nomen Teſtamenti, & quidem illis ferè verbis, quibus olim Moyſes; vt enim ille dixerat: *Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quod mandauit ad vos Deus;* ita ipſe dixit: *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti.* SEPTIMO qui teſtatur, inſtrumentum publicum conficit, quod perpetuò vim habeat applicandæ hæreditatis. Id inſtrumentum Chriſtus in cœna confecit, dum Sacramentum inſtituit; in cruce nihil omninò eiuſmodi. Maneat igitur ratum & certum, in cœna Teſtamentum nouum conditum, & proinde figuram Teſtamenti veteris impletam.

Hoc fundamento poſito, ita argumentamur; Sanguis Teſtamenti veteris apud Moyſem, erat ſanguis victimæ iam immolatæ, & verè, ac propriè ſacrificatæ, vt patet Exod. 24. ergo ſanguis Teſtamenti noui apud Chriſtum, eſt ſanguis victimæ immolatæ, & verè, ac propriè ſacrificatæ. Eſt autē ſanguis ille ſanguis Chriſti, vt ipſe dicit: *Hic eſt ſanguis meus;* ergo ipſe fuit victima in cœna immolata, & ſacrificata.

Neque reſponderi poteſt, ſanguinem Chriſti in cœna fuiſſe ſanguinem victimæ futuræ in cruce. Nam in Exodo prius immolata eſt victima, deinde ſanguis aſperſus in populum illis verbis: *Hic eſt ſanguis, &c.* ergo etiam Chriſtus prius debuit ſe ipſe victimam facere, & immolare; deinde de ſanguine dicere: *Hic eſt ſanguis, &c.* PRAETEREA, nulla ratio patitur, vt prius ſanguis victimæ hauriatur, deinde victima immole-

tur, cùm è contrario ex immolatione ſanguis ſequatur. DENIQVE, cùm in figura Teſtamenti veteris, Exod. 24. tria inueniantur, PRIMO, promulgatio legis coram populo, SECVNDO, immolatio victimæ fœderalis, ſeu pacificæ, TERTIO, aſperſio ſanguinis, & mãducatio victimæ; & Chriſtus impleuerit primũ, cùm ait: *Hoc eſt præceptũ meum, &c.* Et tertium, cùm ait: *Comedite, hoc eſt corpus meum; Bibite, hic eſt ſanguis meus:* quis credat prætermiſſum fuiſſe ſecundum, nimirum victimæ immolationem? Ad hoc argumentum nullam legi, vel Kemnitij, vel aliorum confutationem.

Huc referri poſſunt omnia illa Scripturæ diuinæ, loca, vbi deſcribuntur varia ſacrificia veteris legis propriè dicta. Illa enim omnia fuerunt typi, ac figuræ ſacrificij Euchariſtiæ; ex quo ſequitur, vt etiam Euchariſtia verum ſacrificium eſſe debeat.

Reſpondet ad hoc argumentum Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 771. ſacrificia veteris Teſtamenti fuiſſe quidem figuras implendas in nouo Teſtamento, ſed impletas eſſe in vnico ſacrificio crucis; & nunc etiam impleri in ſacrificiis ſpiritualibus operum bonorum.

SED nos contrà probamus, figuras fuiſſe ſacrificia illa nõ ſolùm crucis, & operum bonorum, ſed etiam Euchariſtiæ, dupliciter. PRIMO ex Patribus. TERTVLLIANVS in libro contra Iudæos, cap. 1. apertè dicit, ſacrificium Abel figuram fuiſſe ſacrificij Euchariſtiæ. IVSTINVS in Triphone: *Similæ,* inquit, *oblatio, figura fuit Euchariſtiæ.* CHRYSOSTOMVS in Pſalm. 95. *Omnia veterum ſacrificia noua ſuperueniens gratia vno complectitur ſacrificio.* AVGVSTINVS lib. 17. ciuit. cap. 20. *Menſa quam Sacerdos noui Teſtamenti exhibet, de corpore ac ſanguine ſuo eſt, id eſt enim ſacrificium, quod ſucceſſit omnibus ſacrificiis, quæ immolabantur in vmbra futuri. Propter quod etiam agnoſcimus vocẽ illam in Pſalmo 39. eiuſdem Mediatoris, Corpus autem aptaſti mihi; quia pro illis omnibus ſacrificiis, & oblationibus corpus eius offertur, et participantibus miniſtratur.* Leo ſerm. 8. de paſſione Domini: *Nunc carnalium ſacrificiorum varietate ceſſante, omnes differentias hoſtiarum, vna corporis & ſanguinis tui implet oblatio: & ſicut vnum eſt pro omni victima ſacrificium; ita nunc vnum de omni gente fit regnum.* Vide etiam Iſichium in Leuiticum lib. 5. Iſidorum lib. 1. de officiis, cap. 17. & Damaſcenum

lib.

lib. 4. de fide, cap. 14. Ex quibus teſtimoniis Patrum refellitur mendacium Kemnitij, pag. 778. vbi ſic ait: *Ignota eſt veteribus illa diſputatio, quod abrogatione Leuiticorum ſacrificiorum, præter ſacrificium Chriſti in cruce, aliud ſucceſsiſſet cæremoniale ſacrificium in nouo Teſtamento.*

SECVNDO probatur, quia ſacrificium crucis non fuit impletiuum figurarum illarum, niſi quoad ipſam mactationẽ, & paucas alias cæremonias. Multæ autem aliæ cæremoniæ ſacrificiorum, quæ ſine dubio figurales erant, vt quod in tabernaculo offerrentur, quod coram multitudine populi fidelis, quod manus imponerentur ſuper victimam, quod victima immolata continuò manducaretur, & aliæ ſimiles, in cruce impleri non potuerunt: quare aut in Euchariſtia implentur, aut ſimpliciter non implentur.

CAPVT NONVM.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex vaticiniis Prophetarum.

QVARTVM argumentum principale, ſumi poteſt ex vaticiniis Prophetarum. Nam vt rectè ait Auguſtinus epiſt. 49. quæſt. 3. *Noſtrum ſacrificium nō ſolùm Euangelicis, ſed etiam Propheticis libris demonſtratum eſt.* Sex teſtimonia Prophetarum adduci ſolent, ſed poſtremum eſt præcipuum, & ideò cetera breuiter ſolùm attingemus, vt in poſtremo diutius liceat immorari.

PRIMVM teſtimonium habetur lib. 1. Regum, cap. 2. prope finem, vbi quidam Propheta innominatus prædicit Heli Sacerdoti, futurum aliquando tempus, vt ceſſet ſacerdotium ipſius, & patrum ſuorum, & ſurgat nouus Sacerdos, qui ambulet coram Chriſto Dei, omnibus diebus. Quem locum exponunt de ſacerdotio, & ſacrificio Chriſtianorum, quod ſucceſſit Aaronico, & manebit vſq; ad mundi cōſummationem, Cyprianus lib. 1. contra Iudæos, cap. 17. Auguſtinus lib. 17. ciuit. cap. 5. Euſebius lib 4. demonſtrat. Euangel. cap. 26. Gregorius, Beda, & Eucherius in comment. eius loci.

SED contrà obiici poſſet, videri impletū illud vaticinium in Samuele, vel in Sadoc. Nam Samuel ſucceſsit Heli; & deinde Salomō eiecit Abiathar, qui deſcēdebat de familia Heli, &

conſtituit pro eo Sadoc, & addit Scriptura lib. 3. Regum, cap. 1. id factum eſſe, vt impleretur verbum Domini contra Heli in Silo.

RESPONDET ad hanc obiectionem AVGVSTINVS loco citato, vaticinium illud impletum fuiſſe in Samuele, vel Sadoc, quatenus illi gerebant figuram Chriſtianorum Sacerdotum. Itaq; eiectio Heli, erat figura eiectionis ſacerdotij Aaronici, & aſſumptio Samuelis, & Sadoc, fuit figura aſſumptionis ſacerdotij Chriſtiani: id quod probat Auguſtinus ex eo, quod Scriptura, cùm dicit, eiiciendum Heli cum patribus ſuis, apertè loquitur de Aarone; ſiquidem nominat eum, qui primus in exitu de Ægypto conſtitutus eſt à Deo Sacerdos.

SECVNDVM vaticinium ſumitur ex cap. 9. Prouer. *Sapientia ædificauit ſibi domū, immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & poſuit menſam ſuam.* De hoc loco ita CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 3. *Per Salomonem Spiritus ſanctus typum Dominici ſacrificij præmonſtrat, immolatæ hoſtiæ, & panis, & vini, ſed et altaris, & Apoſtolorum faciens mentionem.* Vide etiam Auguſtinum lib. 17. ciuit. cap. 20. vbi totum hunc locum de Euchariſtia exponit.

TERTIVM teſtimonium ſumitur ex illo Iſaiæ cap. 19. *Cognoſcent Aegyptij Dominum in die illa, & colent eum in hoſtiis, & muneribus.* Euſebius lib. 1. demonſtrat. Euangel. cap. 6. & Hieronymus in commentario ex hoc loco probant, legem eſſe tranſlatam, quandoquidem ſacerdotium eſt tranſlatum, cùm apud Ægyptios, id eſt, apud Gentiles ſacrificia Deo vero offerantur. Neque valet reſponſio Caluini, lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 4. Iſaiam loqui de ſacrificiis ſpiritualibus, quæ à Chriſtianis omnibus offeruntur. Nam in eodem loco fit mentio altaris Domini in loco viſibili conſtituti: *In die illa,* inquit, *erit altare Domini in medio Aegypti.* Ad ſacrificia autē ſpiritualia nullum altare viſibile neceſſarium eſt.

QVARTVM teſtimonium habetur Iſaiæ 66. *Et aſſumam ex eis Sacerdotes, & Leuitas, dicit Dominus.* Cui ſimile eſt illud Hierem. 33. *Non interibit de Dauid vir, qui ſedeat ſuper thronum domus Iſraël: & de Sacerdotibus, & de Leuitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocauſtomata, &c.* Hæc loca Hieronymus in Iſaiam, & Theodoretus in Hieremiam, exponunt de Sacerdotibus Chriſti, qui perpetuò permanebūt vſq; ad mundi conſummationem. Nec poſſunt aliter exponi, cùm

cùm apertiſſimè vterque Propheta loquatur de conuerſione Gentium, & ædificatione Eccleſiæ.

Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 753. agnoſcit iſta loca debere exponi de noui Teſtamenti Sacerdotibus: neq; aliud reſpondet, niſi iſta vaticinia partim impleta eſſe in Chriſto, qui fuit verus Sacerdos, & ſucceſſit Sacerdotibus Teſtamenti veteris; partim impleri in omnibus Chriſtianis, qui ſunt ſpirituales Sacerdotes. At neutra expoſitio facit ad rem. Nō enim de ſolo Chriſto poſſunt intelligi ea vaticinia, cùm disertè in numero multitudinis ponant Sacerdotes, & Leuitas: neq; de omnibus Chriſtianis intelligi poſſunt, cùm vterque Propheta diſtinguat Sacerdotes futuros à reliquo populo.

Dicet aliquis; Loquuntur vaticinia de miniſtris Teſtamenti noui, qui ſucceſſerunt miniſtris Teſtamenti veteris in miniſterio doctrinæ, & Sacramentorum, licet non ſucceſſerint in miniſterio ſacrificandi. At ſi ita eſſet, cur vocarentur Sacerdotes? cur Hieremias diceret, illos holocauſta oblaturos? Succedere igitur debent veteribus illis veri Sacerdotes, qui ſacrificia verè, & propriè offerant.

Qvintvm teſtimonium eſt Daniel. 8. & 12. vbi dicitur Antichriſtus ablaturus iuge ſacrificium: quem locum de ſacrificio Miſſæ exponit Hyppolitus Martyr in lib. de Antichriſto. Nec obſtat, quod Daniel loqui videatur de Antiocho, loquitur enim de Antiocho, vt figuram gerebat Antichriſti, vt patet ex collatione huius loci, cum Apocal. cap. 13.

Respondet Kemnitius, pag. 733. locum intelligi ad literam de Antiocho, & per allegoriam tantùm de Antichriſto: ex allegoriis autem non duci ſolida argumenta. Sed ex hac allegoria ſolidiſſimum argumentū ſumi poteſt. Nam explicata eſt à Ioāne in Apocal. cap. 13. & à Paulo, 2. Theſſ. 2. immò ipſe etiam Daniel eam explicat, cùm dicit, Regem iſtum, qui auferet iuge ſacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, & contra ipſum Deum patrum ſuorum. Non enim iſta de Antiocho intelligi poſſunt, quem conſtat palàm coluiſſe Deos patrum ſuorum, vt Hieronymus in commentario oſtendit; ſed in Antichriſtum optimè conueniunt, de quo Paulus ſcribit, 2. Theſſalon. 2. quod extollet ſe ſuper omne quod dicitur Deus.

Reſpondet Secvndo Kemnitius, poſſe intelligi locum iſtum Danielis de ſacrificio ſpirituali, id eſt, de prædicatione

verbi, & Sacramentorum adminiſtratione; immò conatur probare, ablatum eſſe iuge ſacrificium ab Antichriſto, quia Papa Romanus, vt ipſe dicit, ſuſtulit puritatem verbi, & Sacramentorum. AT iſta omnia vaniſſima ſunt. Nam INPRIMIS aliud eſt tollere, aliud corrumpere. Antichriſtus non corrumpet, ſed ſimpliciter auferet iuge ſacrificium ſaltem ex publicis templis: vnde, vt ibidem additur, manebit locus ſacrificij deſolatus. DEINDE, in Scriptura nuſquam appellatur ſacrificium abſolutè, & pręſertim in numero ſingulari, niſi id, quod eſt verè ac propriè ſacrificium. DENIQVE, iuge ſacrificium apud Hebręos, non erant ſacrificia ſpiritualia, ſed ſacrificium propriè dictum, id eſt, duo agni, qui offerebantur quotidie in holocauſtum, vnus mane, alter veſperi, vt patet Exodi 29. & Num. 28. Quare Daniel cùm vocet ſacrificium iuge, loquitur de vero ac proprio ſacrificio, cuius typus fuit iuge illud ſacrificium Hebræorum.

CAPVT DECIMVM.

Probatur idem ex Malachia.

SED inſigne teſtimonium pro ſacrificio Miſſæ habetur Malachiæ 1. in illis verbis: *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra: ab ortu enim ſolis, vſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.*

Hoc teſtimonium non poteſt intelligi de ſacrificio crucis, quia illud non offertur in omni loco, ſed ſemel tantùm vno in loco oblatum fuit, nec de ſacrificio aliquo Iudaico, quia Propheta dicit à gentibus offerendum, & apertè illud opponit ſacrificiis Hebræorum. Neque etiam de ſacrificiis Gentilium piorum, qui erant in mundo ante Chriſti aduentum, vt Melchiſedech, Iob, & ſimilium. Hi enim viri ſancti inter Gentiles pauciſſimi erant, ac præſertim temporibus Prophetarum, quando idololatria mundum planè repleuerat, ita vt Dauid diceret: *Notus in Iudæa Deus, in Iſraël magnum nomen eius,* Pſal. 75. Malachias autem contrario modo vaticinatur: *Magnum eſt nomen meum in gentibus, & ab ortu ſolis vſq; ad occaſum, &c.* Nec deniq; poteſt locus hic Malachiæ intelligi,

vt quidam ſuſpicati ſunt, de ſacrificiis Gentilium idololatrarum: non enim illa oblatio munda vllo modo dici poſſet, nec Deo vero offerebatur, ſed Diis alienis: *Quæ enim gentes immolant*, inquit Apoſtolus 1. Cor. 10. *Dæmoniis immolant, & non Deo.*

Quare nullo modo admittenda eſt expoſitio Benedicti Ariæ Montani in hunc locum: nam non tantùm repugnat omnium Patrum, quos paulò pòſt citabimus, ſententiis, ſed etiam ipſi Apoſtolo, & apertiſſimæ veritati. Quorſum enim tot millia Martyrum ſanguinē profundere maluerunt, quàm communicare in ſacrificiis Gentilium, ſi illa erant ſacrificia munda, & Deo grata?

At, inquit ille, *cognouerunt Gentiles magnum quendam Deum ex motibus cœlorum, & illi ſacrificabant.* Respondeo; Cognouerunt quidem illi Deum, ſed non ſicut Deum glorificarunt, & creaturæ potiùs, quàm creatori ſeruierunt, vt Apoſtolus dicit, Rom. 1. Itaq; vel magno illi Deo nō ſacrificabant, vel pauciſſimi, & rariſſimi id fecerunt. Malachias autē loquitur de ſacrificiis, quæ in omni loco offeruntur, qualia apud Gentiles non niſi idolis, & dæmonibus offerebantur. Reſtat igitur quod nobiſcum fatētur etiam aduerſarij, vt Malachias vaticinetur de ſacrificio Eccleſię Chriſtianę, quod & ſucceſſit Iudaicis ſacrificiis, & Deo placet, ac mundū eſt, & in toto orbe terrarum à Gentibus ad Deum verum conuerſis iugiter offertur. Neque obſtat, quod Malachias loquitur in præſenti, non in futuro; id enim Prophetę faciunt, quia res futuras ita certò norunt Deo eis indicante, ac ſi præſentes intuęrentur.

Tota controuerſia circa hunc locum eſt, an Malachias loquatur de ſacrificio propriè dicto, quale in Eccleſia aut eſt Euchariſtia, aut nullum omninò eſt; an verò de ſacrificio impropriè dicto, quales ſunt orationes, laudes, bona opera, patientia in perſecutionibus, & ſimilia. Nam Philippus in Apologia Confeſſionis, & Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 4. Kemnitius in 2. parte Examinis pag. 760. & alij contendunt, Malachiam loqui de ſacrificiis ſpiritualibus, ac impropriè dictis.

Adducit autem Kemnitius tria argumenta pro ſua opinione, quæ facilè ſolui poſſunt. Primum eſt: *Malachias non dicit, ſacrificulum debere mimicis geſtibus, ritibus, & actibus in pane, & vino repræſentare paſſionem Chriſti, & illam actionem eſſe ſacrificium Deo gratum pro viuis, & mortuis, etc.*

Respon-

RESPONDEO; Hoc non argumentum, ſed impoſtura eſt. Neque enim de geſtibus, & ritibus, ſed de ſubſtantia rei, id eſt, de oblatione ſacrificij propriè dicti noſtra quæſtio eſt: ac ſatis probamus, quod volumus, cum oſtendimus ex Prophetæ teſtimonio, eſſe in Eccleſia ſacrificium propriè dictum.

SECVNDVM argumentum: *Malachias in genere prædicit futurum in Eccleſia ſacrificium mundum, non autem explicat, quale ſacrificium. In Teſtamento autem nouo inuenimus ſacrificia fidelium eſſe ſacrificia ſpiritualia*, 1. Petri 2. Rom. 11. Hebr. 12. Philipp. 2. *ergo loquitur Propheta de ſacrificio ſpirituali*. RESPONDEO; Si in nouo Teſtamento legeremus, nulla eſſe ſacrificia fidelium, niſi ſpiritualia, argumentum Kemnitij rectè concluderet. At nuſquam id legimus. Non autem licet concludere ex eo, quod ſunt in Eccleſia quædam ſacrificia ſpiritualia; nulla eſſe propriè dicta, vel Prophetam loqui de ſpiritualibus. Alioqui quoniã in Teſtamento veteri, multa erant etiam ſacrificia ſpiritualia, liceret eodem modo cõcludere, non fuiſſe in Teſtamento veteri ſacrificia propriè dictã; & cùm Malachias ait: *Non accipiam munus de manu veſtra*, intelligeremus eum loqui de ſacrificio ſpirituali, non de propriè dicto, quod apertè falſum eſt.

TERTIVM argumentum ſumit ex Patribus, quod poſtea diſcutiendum eſt.

Catholici contrà his argumentis probant verba huius Prophetæ intelligenda eſſe de ſacrificiis propriè dictis. PRIMO, ex voce, qua vtitur Propheta, nam vocat abſolutè מִנְחָה minhha, vbi duo conſideranda ſunt. PRIMO, Scripturam non ſolere nomen ſacrificij abſolutè ponere, cùm loquitur de ſacrificio impropriè dicto, ſed cum adiuncto aliquo, vt ſacrificium laudis, ſacrificium iuſtitiæ, hoſtiam vociferationis, &c. hoc autem loco abſolutè ponitur oblatio munda. Deinde ipſa vox Hebraica מִנְחָה ſignificat propriè certum genus ſacrificij externi, quod ex ſimila, oleo, & thure conficiebatur, vt patet Leuit. 2. & 6. & alibi paſſim.

AD hoc primum argumentum reſpondent Caluinus, & Kemnitius. Caluinus dicit, Prophetam vti vocabulo ſacrificij, quoniam mos eſt Prophetarum cùm de conuerſione Gentium vaticinantur, cultum ſpiritualem externo legis ritu deſignare: Sic enim pro conuerſione ad Dominum, aſcenſum in

Hieru-

Hieruſalem, pro Dei adoratione, munerum omne genus oblationem, pro ampliore eius notitia, qua in regno Chriſti fideles donandi erant, ſomnia, & viſiones ponunt.

RESPONDEO; Negari non poteſt, quin ſæpiſſimè in Scripturis Teſtamenti veteris, deſcribantur res futuræ, per typos, & ritus externos legis, vt cùm per Hieruſalem intelligitur allegoricè Eccleſia, per Leuitas clerici, per ſacrificia ouium & boum, ſacrificium Euchariſtię, tamẽ id fieri ſolet, cùm deſcribuntur res nouæ, & futuræ, quæ non erant eo tempore in vſu: ideò enim deſcribuntur per figuras, ſeu per voces tunc cognitas, quia nõ potuiſſent aliter intelligi. Ea verò, quę ſunt communia omnibus temporibus, & locis, & quæ non minus tunc in vſu erant, quam modò ſint, nulla cauſſa eſt, cur per figuras ſignificari deberent. Porrò ſacrificia ſpiritualia, orationes, hymni, eleemoſynæ, & ſimilia, communia ſunt omni loco, & tempori, & paſſim occurrunt in Scripturis, tum veteris, tum noui Teſtamenti. Quare per vocem illam מִנְחָה non debet intelligi ſacrificium ſpirituale, quod non erat nouum, nec futurum, nec vllo modo inuſitatum, vel incognitum; ſed verum aliquod ſacrificium in Eccleſia celebrandum, & tunc incognitum; quale reuera eſt Euchariſtia. Non enim ita erraſſe intelligimus Prophetam, vt exiſtimemus oportere nunc offerri minhha propriè dictum, id eſt, ſimilã conſperſam oleo, & thuri admiſtam: ſed intelligimus Prophetam per vocem tunc cognitam deſcripſiſſe ſacrificium nouum, & verum, per illud antiquum adumbratum.

Falſum eſt etiam, quod Caluinus dicit, pro adoratione Dei futura in Eccleſia, poni in Scripturis oblationes munerum omnis generis. Nam illis oblationibus debet reſpondere aliquid verè futurum & nouum; adoratio autem ſemper fuit in vſu.

Iam verò Kemnitius alia via ingreditur, ſcribit enim iſtam ipſam vocem מִנְחָה accipi in Scripturis pro ſacrificio ſpirituali (legimus enim in Pſalm. 141. *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum*) & nomen oblationis haberi, Rom. 15. & Philip. 2. pro conuerſione Gentium.

RESPONDEO; Dauid propriiſſimè ſacrificium veſpertinum vſurpauit pro vero, atq; externo ſacrificio, quod ſecundum legem quotidie offerebatur ad veſperam, Leuit. 6. Neq; enim

enim dicere voluit, eleuationem manuum ſuarum in oratione, eſſe ſacrificium veſpertinũ, eleuatio enim manuum omni tempore fieri poteſt; ſed orat Deum vt gratam habeat orationem ſuam, ſicut habere ſolet gratum ſacrificium veſpertinum. Sic enim ait: *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo; eleuatio manuum mearum, ſacrificium veſpertinum;* id eſt, dirigatur oratio ſicut incenſum, & eleuatio manuum ſit velut quoddam ſacrificium veſpertinũ. Quod etiam clarius poſuit Daniel cùm ait, cap.3. *In animo contrito, & in ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, ſicut in holocauſto arietum, et taurorum, & ſicut in millibus agnorum pinguium.* Loca autem illa, Rom.15. & Philip.2. ad rem non faciunt. Nam in vtroque loco ponitur nomen ſacrificij, & oblationis cum adiuncto, non autem abſolutè: vocat enim oblationem Gentium, vel fidei. Manet igitur noſtrum argumentum primum, ex nomine oblationis depromptum.

SECVNDVM argumentum ſumitur ex illa voce: *Munda*; opponit enim Propheta oblationem Eccleſiæ mundam, oblationibus immundis Sacerdotum Iudæorum. Quod argumentum duobus modis concludi poteſt. PRIMO, ex opinione aduerſariorũ, opera bona, quæ à nobis procedunt, omnia ſunt immunda, cùm ſint peccata, & quidem mortalia natura ſua. Per oblationem igitur quam Spiritus ſanctus mundam appellat, non debent intelligi opera noſtra, id eſt, ſacrificia impropriè dicta, ſed ſacrificium à Deo inſtitutum, quod ab ipſo Deo, non à nobis vim ſuam habet.

Reſpondet Kemnitius, opera noſtra, eſſe quidem immunda, vt pannum menſtruatæ, tamẽ in Scripturis aliquando vocari munda, & Deo accepta, 1.Petri 2. *Offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per* IESVM CHRISTVM, & fideles dicuntur eleuare puras manus, 1.Timot.2. & omnia dicuntur munda mundis, Tit.1.

SED quærerem libenter à Kemnitio, quomodo in Scripturis dicantur munda, & acceptabilia iſta opera. Nam vel ſunt verè, ac propriè munda; & tunc ruit eorum opinio de operum noſtrorum bonitate: vel non ſunt verè & propriè munda, ſed dicuntur talia, vel ob imputationem Dei, vel quacunque alia de cauſſa, & tunc ſi Malachias loquitur de ſacrificio ſpirituali, oportebit illa verba: *Offertur nomini meo oblatio munda*, ſic exponere; Offertur nomini meo oblatio verè immunda, ſed

ſed quam ego mundam eſſe reputo. Quæ expoſitio abſurdiſſima eſt: nam ſententia Malachiæ indicat oblationem iſtam Deo placere, quia eſt munda: non autem eſſe mundam, quia Deus eam reputet talem.

SECVNDO, Propheta opponit ſacrificium ita mundum eſſe, & generaliter, vt non poſſit malitia miniſtrorum fieri immundum, ei ſacrificio, quod facilè pollui poteſt, & quod non eſt ſemper mundum. Id patet, nam de ſacrificio Iudaico dicit: *Offertis panem pollutum.* Et: *Si offeratis cæcum, & claudum, nonne malum eſt? &c.* vbi oſtendit ſacrificia illa potuiſſe pollui. Neque credibile eſt, ita generaliter fuiſſe reiecta ratione pollutionis tantùm ex parte offerentium, quia eadem ratione & noſtrum reiici poſſet. Et præterea multi Hebræorum bene offerebant: quare ſi iſta eſſet cauſſa reiectionis, reieciſſet Deus in particulari iſta, vel illa, non ita in genere omnia. Itaque reiecta ſunt generaliter omnia, quia cauſſa erat generalis, cùm omnia pollutioni obnoxia eſſent.

Quod verò illis opponat ſacrificium mundum generaliter, & non obnoxium pollutioni, patet, quia dicit: *In omni loco offertur oblatio munda.* Nam ſi eſſet mundum ratione offerentium, non in omni loco offerri mundum diceretur, cùm in plurimis locis mali miniſtri, quod eſt in ſe, ſacrificium polluant: ſed dicitur in omni loco offerri mundum, quia tale eſt in ſe, nec poteſt reuera pollui ex malitia miniſtrorum. Et præterea, ſi cauſſa repudiationis illorum ſacrificiorum eſt, obnoxia fuiſſe pollutioni, certè opponi debet illis oblatio non obnoxia pollutioni. At ſacrificia ſpiritualia, cùm ab opere noſtro pēdeant, obnoxia ſunt pollutioni, & reipſa ſæpe polluuntur, non minus nunc à Chriſtianis, quàm olim polluerentur à Iudæis; ergo loquitur Propheta de ſacrificio Euchariſtiæ, quod vnum, & ſolum eſt verè mundum, & quod nullius miniſtri malitia pollui poteſt, cùm præcipuus Sacerdos ſit Chriſtus, & ipſe idem ſit ſacrificium.

TERTIVM argumentum ſumitur ex illis verbis: *Non accipiam munus de manibus veſtris, etc.* Hinc enim colligitur: oblationem Eccleſiæ nō ſolùm eſſe mundam, ſed etiam nouam, & quę antea non fuerit: nam oblatio iſta munda, ſuccedit oblationibus Iudæorum, quæ occaſione pollutionis reprobantur. Non autem ſuccederet, ſi vnà cum illis in vſu fuiſſet: debet

igitur

igitur eſſe noua oblatio. Et præterea diſtinguitur à Propheta ſacrificium Gentilium, à ſacrificio Iudæorum; proinde loquitur de ſacrificio nouo, & quod Iudæis in vſu non fuerit. Conſtat autem ſacrificia ſpiritualia precum, pſalmorum, & ſimilium rerum, omnia fuiſſe apud Iudæos; ergo non loquitur de ſacrificio ſpirituali Malachias, ſed de ſacrificio propriè dicto, quale nullum eſt in Eccleſia, ſi Euchariſtia non eſt ſacrificium propriè dictum.

QVARTVM argumentum ſumitur ex antitheſi contemptus, & gloriæ Dei, quæ deſcribitur hoc loco à Propheta. Dicit enim S. Malachias per Hebræos Sacerdotes contemptum ac deſpectum fuiſſe nomen Dei: ſed per oblationem Gentilium glorificatum. Hebraici autem Sacerdotes Deum offendebant in publico, & viſibili ſacrificio: ergo gloria Dei apud Gentes naſci debuit etiam ex publico, & viſibili ſacrificio. Alioqui maior fuiſſet contemptus illatus nomini Dei in ſacrificiis Hebræorum, quàm gloria in ſacrificio Gentium: ille enim fuiſſet contemptus interior, & exterior, & priuatus, & publicus; hæc autem gloria eſſet ſolùm priuata, & magna ex parte interior.

QVINTVM argumentum ſumitur ex antitheſi Sacerdotum. Opponit enim Malachias non omni populo, ſed Sacerdotibus tantùm veteris legis, non omnes Chriſtianos, ſed certos homines, qui propriè Sacerdotibus illis ſuccedunt: ergo non loquitur de ſacrificio ſpirituali, quod ab omnibus Chriſtianis offerri ſolet, ſed de ſacrificio propriè dicto, quod à ſolis veris Sacerdotibus offerri poteſt. Et quidem quod loquatur de Sacerdotibus tantùm, non de omni populo, patet ex illis verbis: *Ad vos ô Sacerdotes, qui deſpicitis nomen meũ, &c.* quod autem illis opponat ſolos Sacerdotes, non autem omnem populum; patet ex eodem Propheta. Nam poſtquam dixerat cap. 1. *Offertur nomini meo oblatio munda, &c.* exponit cap. 3. à quibus offerenda ſit iſta munda oblatio: *Purgabit*, inquit, *filios Leui, & colabit eos, quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt offerentes Domino ſacrificium in iuſtitia, &c.* vbi per filios Leui non poſſunt intelligi Leuitæ Teſtamenti veteris, quia loquitur Propheta apertiſſimè de ſacrificio Eccleſiæ Chriſtianæ: & Sacerdotes Leuiticos iam reprobauerat. Et denique initio capitis legimus: *Ecce ego mitto Angelum meum.* Quæ verba exponit ipſe Dominus de Ioanne Baptiſta

Matth.

Matth. 11. & inde cogimur totum hunc locum intelligere de aduentu Domini, & tempore Teſtamenti noui. Nec poſſunt intelligi per filios Leui omnes Chriſtiani; quia filij Leui vna tantùm pars erat in populo Dei, non totus populus; quare reſpondet eis pars quædam populi Chriſtiani, non totus populus. Et confirmatur ex cap. 66. Iſaiæ, vbi, vt paulò antè oſtendimus, diſtinguuntur Sacerdotes à populo Chriſtiano, cùm dicitur: *Aſſumam ex eis Sacerdotes.* Non igitur omnes Chriſtiani ſunt propriè Sacerdotes, ſed certi quidam ex eis aſſumpti, ac proinde ſacrificium propriè dictum eſſe debet, quod ab illis tantùm & non ab omnibus offeratur.

Denique accedat conſenſus veterum Patrum, qui locum hunc Malachiæ de ſacrificio Euchariſtiæ ſemper intellexerunt, non de operibus bonis, quæ ab omnibus fieri poſſunt. IVSTINVS Martyr in Dialogo cum Triphone, diſertis verbis (Kemnitio etiam teſte) hunc locum exponit de ſacrificio Euchariſtię, quod in ſpecie panis, & vini toto orbe terrarum Deo offertur: *De noſtris,* inquit, *Gentium, quæ in omni loco offeruntur ſacrificiis, hoc eſt, pane Euchariſtiæ, & poculo ſimiliter Euchariſtiæ, iam tum loquutus Malachias, prædixit nos quidem glorificare nomen eius, vos autem prophanare.*

Kemnitius nititur hunc locum deprauare, ex eo quod Iuſtinus ibidem addit, Euchariſtiam fieri in memoriam paſſionis Chriſti, & in gratiarum actionem Deo, qui mundum pro nobis cõdidit, & nos à peccatis liberauit. Hinc enim ipſe colligit, ſacrificium, de quo Malachias ſecundum Iuſtinum loquitur, eſſe ſacrificium ſpirituale, id eſt, memoriam paſſionis Domini, & gratiarum actionem Deo pro beneficio creationis, & redemptionis.

SED fruſtrà laborat. Nam Iuſtinus illis verbis explicat cauſſam finalem ſacrificij à Malachia prædicti, non ipſum ſacrificium. Sacrificium enim eſſe dicit oblationem Euchariſtiæ ex pane, & vino confectæ; cauſſam autem ſacrificij eſſe dicit memoriam paſſionis Domini, & actionem gratiarum. Et ſanè ſi liceret hoc modo cauillari, probare poſſemus, nulla vnquam fuiſſe, ne apud Iudæos quidem, ſacrificia propriè dicta: omnia enim fiebant in repræſentationem paſſionis Domini, & gratiarum actionem, aut ſimilem aliquam cauſſam.

IRENAEVS lib. 4. cap. 32. *Eum,* inquit, *qui eſt ex creatura panem accepit, & gratias egit, dicens; Hoc eſt corpus meum, &*

calicem ſimiliter, qui eſt ex ea creatura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti, nouam docuit oblationem. Quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, offert Deo in vniuerſo mũdo ei, qui alimenta nobis præſtat, primitias ſuorum munerum: de quo & in duodecim Prophetis Malachias ſic præſignificauit, Non eſt mihi voluntas in vobis, &c. Similia habet cap. 33. & 34.

Hunc etiam locum Kemnitius ad ſuam ſententiam detorquere conatus eſt, ſed vſque adeò debiliter, vt vix vlla reſponſione ſit opus. Dicit enim Irenæum loqui de oblatione eleemoſynarum, quæ inter actionem Cœnæ Domini fieri ſolebat: atque has eleemoſynas ſacrificium appellaſſe, quod Deo offerri dici poſſit, id quod propter Deum pauperibus offertur, iuxta illud: *Qui miſeretur pauperis, fœneratur Deo.* Et illud: *Eſuriui, & dediſtis mihi manducare*, quæ duo loca Irenæus allegat cap. 34.

Sed non aduertit Kemnitius Irenæum à ſimili ducere argumentum. Nam cùm vellet oſtendere, ſacrificium Deo exhiberi, non quod ipſe indigeat, ſed quia nobis vtile eſt gratitudinem erga illum oſtendere: adfert in exemplum eleemoſynam, quæ Deo fieri dicitur, cùm tamen non ſit vtilis Deo, ſed nobis. Quòd autem Irenæus intelligat Malachiam de ſacrificio propriè dicto, non de eleemoſynis, patet ex illis verbis, quæ habentur in fine capitis 32. *Manifeſtè*, inquit, *ſignificans Malachias per hæc, quoniam prior quidem populus ceſſabit offerre Deo; omni autem loco ſacrificium offertur ei, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in Gentibus.* Et ex illis, quæ habentur cap. 34. *Et genus oblationum reprobatum eſt: oblationes enim & illic, oblationes autem & hic, ſacrificia in populo, ſacrificia & in Eccleſia.* Vbi Irenæus dicit, ſacrificium noſtrum ſuccedere illi, quod ceſſauit apud Hebræos: & Deum non reprobaſſe ſacrificia abſolutè, ſed genus quoddam ſacrificiorum, nimirum Iudaicorum. Porrò apud Iudæos non ceſſarunt eleemoſynæ, & orationes, & alia impropriè dicta ſacrificia: ſed ceſſarunt veræ, ac propriè dictæ immolationes, quæ non niſi in Hieruſalem fieri poterant; ergo loquitur Irenæus de ſacrificio propriè dicto, & tale vult eſſe ſacrificium Euchariſtiæ. Denique illa verba cap. 32. *Noui Teſtamenti nouam docuit oblationem*, nónne clariſſimè, quod volumus, oſtendunt? non enim eleemoſyna eſt noua oblatio, nec propria

pria Teſtamenti noui, cùm etiam apud Iudæos ſit, & fuerit in vſu.

TERTVLLIANVS lib. 3. contra Marcionem, declarans ſacrificium à Malachia prædictum: *In omni loco*, inquit, *offertur ſacrificium nomini meo, & ſacrificium purum, gloriæ ſcilicet relatio, & benedictio, & laus, & hymni, quæ omnia cùm in te quoq; deprehendantur, & ſignaculum frontium, & Eccleſiarum Sacramenta, & mundicies ſacrificiorum, &c.*

Hunc locum ad ſe rapit Kemnitius, ob illas voces: *Gloriæ relatio, laus, & hymni.* SED Tertullianus deſcribit breuiter, & more ſuo, paulò obſcuriùs, totum ritum ſacrificij Miſſæ: ſiquidem in eo ſacrificio, & ante, & poſt conſecrationem, & oblationem ſacrificij, laudatur Deus, & oratur, & hymni canuntur, vt notum eſt. Vocat autem Tertullianus benedictionem, ipſam conſecratione͂ Euchariſtiæ; vnde mox ſubiungit: *Eccleſiarum Sacramenta, & mundiciem ſacrificiorum.* Denique alludit Tertullianus ad ipſam primam huius ſacrificij oblationem. Dominus enim in vltima cœna primò gratias egit, deinde benedixit, & tandem hymnum cecinit: nam hymno dicto exiit in montem oliuarum, vt in Euangelio legimus. Quæ omnia totidem ferè verbis Tertullianus expreſſit, cùm ait: *Gloriæ relatio, benedictio, laus, & hymni.*

Profert Kemnitius duo alia loca ex Tertulliano. VNVM ex libro contra Iudæos, vbi dicit de ſacrificiis ſpiritualibus loquutum eſſe Malachiam, non de terrenis. ALTERVM ex li. 4. contra Marcionem, vbi legimus ſimplicem oratione͂ de conſcientia pura eſſe ſacrificium, de quo loquitur Malachias.

SED facile eſt reſpondere. Tertullianus enim non vocat Euchariſtiam ſacrificium ſpirituale, quia non ſit verè, ac propriè dictum ſacrificium: ſed tum quia à Spiritu ſancto eſt, non ab humano, & carnali ſenſu excogitatum; tum etiam quia no͂ conſtat victima terrena, ſed cœleſti, nec carnali modo per gladium & igne͂, & ſanguinis effuſionem, ſed modo ſpirituali per verborum benedictionem, & conſecrationem ſacrificatur. Neq; id durum vlli videbitur, qui cogitet ab eode͂ Tertulliano in eodem loco, ſacrificium Abelis vocari ſpirituale reſpectu ſacrificij Cain, quia nimirum Abel Spiritu ſancto duce ſacrificauerit, Cain autem non tàm ſpiritum, quàm ſenſum carnis ſuæ in ſua oblatione ducem habuerit. Quod ſi ſacrificium Abel, licet ſpirituale dicatur, non deſinit eſſe verũ, immò etiam

cruentum ſacrificium; quantò magis Euchariſtia poterit ſpirituale ſacrificium appellari, & tamen veri ſacrificij nomen, & rationem retinere? Adde, quòd ibidem Tertullianus dicit, ſacrificium Abel fuiſſe figuram Euchariſtiæ: ex quo ſequitur ſic ab eo appellari Euchariſtiam ſacrificium ſpirituale, quomodo ſacrificium Abel.

In ALTERO loco Tertullianus non exponit teſtimonium Malachiæ per orationem, vbi nominat ſacrificium, ſed vbi nominat incenſum. Nam in Hebræa, & Græca editione ſic legimus: *Incẽſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum.* Vbi vocem illam *incenſum* Tertullianus interpretatur orationem, quod etiã ante eum fecit Irenæus loco citato, & poſt eum Hieronymus in commentar. Malachiæ; ſed poſteriorem vocem, ſacrificium, communiter exponunt de Euchariſtia.

CYPRIANVS lib. 1. contra Iudæos, cap. 16. ponit in titulo capitis, quod ſacrificium vetus euacuetur, & nouum celebretur: ac deinde citat hunc locum Malachię. Non eſt autem nouum ſacrificium, niſi ſacrificium Euchariſtiæ: illa enim ſpiritualia, quæ hæretici commemorant, ſemper fuerunt.

EVSEBIVS Cęſarienſis lib. 1. demonſtrat. Euangel. cap. vlt. citato loco Malachiæ, ſic ait: *Sacrificamus igitur Deo altiſſimo ſacrificium laudis, ſacrificamus Deo plenum, & odorem adferens, & ſacroſanctum ſacrificium, ſacrificamus nouo more, ſecundum nouum Teſtamentum, hoſtiam mundam.* His verbis apertiſſimè deſcribitur ſacrificium Euchariſtiæ; hoc enim ſolum eſt proprium Teſtamenti noui, & nouo more offertur, & eſt Deo plenum, & ſacroſanctum: orationum, & eleemoſynarum ſacrificia, nec ſunt propria Teſtamenti noui, nec nouo more offeruntur, nec ſunt Deo plena, &c.

Kemnitius citat ex eodem Euſebio lib. 1. demonſtr. Euangel. cap. 6. aliud teſtimonium. Scribit enim Euſebius Malachię ſacrificium ſignificare, quòd Gentes in toto mundo orationis incenſum, & ſacrificium mundum, non per cruores, ſed per pias actiones eſſent oblaturæ.

AT non videtur intellexiſſe Euſebium Kemnitius; illa enim verba Græca Euſebij: τὸ δι' εὐχῶν θυμίαμα, non ſignificant orationis incenſum, quaſi ipſa oratio ſit incenſum, ſeu ſacrificium, de quo loquitur Malachias, ſed incenſum, ſeu ſacrificium quod per orationem, id eſt, per verba conſecrationis

nis perficitur. Solent enim Patres conſecrationis verba, orationes, ſeu myſticas preces appellare. Deinde etiamſi per incenſum intelligere deberemus orationem: tamen ſequentia verba ad Euchariſtiam pertinent; ipſa enim eſt ſacrificium mundum, quod non per cruorem, ſed per pias, & religioſas actiones, id eſt, per myſticas conſecrationes offertur. Itaque Euſebius in vtroque loco per ſacrificium à Malachia prædictum intelligit Euchariſtiam.

Ioannes CHRYSOSTOMVS in comment. Pſal. 95. poſteaquam verba Malachiæ citauerat, ſubiungit: *Vide quàm luculenter, atq; dilucidè myſticam interpretatus eſt menſam, quæ eſt incruenta hoſtia. Thymiama autem purum vocat ſacras preces, quæ poſt hoſtiam offeruntur.* Ex quo loco exponi poteſt alius eiuſdem Chryſoſtomi ex homil. 2. contra Iudæos, quem citat Kemnitius, vbi verba Malachiæ intelligit de cultu ſpirituali, qui carnali cultui Iudæorum ſucceſſit. Vocat enim cultum ſpiritualem ſacrificium Euchariſtiæ, quia, vt ſuprà diximus, non carnali modo per gladium, & ſanguinis effuſionem, ſed per Spiritum ſanctum, & per verba conſecrationis efficitur. Vnde ibidem Chryſoſtomus ſcribit, noſtrum vocari ſacrificium mundum, quia adeò excellenter eſt mundum, vt comparatione eius omnia alia videantur immunda. Quod encomium certè non quadrat in opera noſtra, quæ ſunt ſacrificia impropriè dicta, ſed in Euchariſtiam optimè conuenit.

HIERONYMVS in comment. Malachiæ, licet per incenſum intelligat orationem (quem locum fruſtrà vrget Kemnitius) tamē per ſacrificium intelligit Euchariſtiæ oblationem; dicit enim offerri Deo hoſtiā mundam in cæremoniis Chriſtianorum.

AVGVSTINVS lib. 1. contra aduerſ. legis, & prophet. cap. 20. tractans hunc locum Malachiæ: *Eccleſia,* inquit, *per ſucceſſiones Apoſtolorum immolat in corpore Chriſti ſacrificium laudis.* Vbi quòd loquatur de vero ſacrificio, quod à ſolis Sacerdotibus propriè dictis offerri poteſt, patet ex illis verbis: *Per ſucceſſiones Apoſtolorum.* Illi enim ſoli rectè immolant ſacrificium corporis Chriſti, qui legitimè Apoſtolis ſuccedunt, qui primi à Chriſto Sacerdotes inſtituti fuerunt. Quare friuolum eſt, quod Kemnitius ad hunc locum reſpondet, ideò non eſſe contra ſe, vel pro nobis, quòd Auguſtinus non meminerit mimicæ repræſentationis. Nam, vt ſæpe diximus, non

de illa repræſentatione, ſed de oblatione Euchariſtiæ Deo facta controuerſia eſt. Quod etiam Kemnitius addit, ab Auguſtino per incenſum intelligi orationes, iam ſuprà declaratum eſt.

Idem Auguſtinus de ſacrificio corporis Domini in Euchariſtia loquens, lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 35. *Hoc ſacrificium*, inquit, *per Sacerdotes ſecundum ordinem Melchiſedech cùm in omni loco à ſolis ortu vſq; ad occaſum Deo iam videant offerri: ſacrificium Iudæorum, de quibus dictum eſt; Non eſt mihi voluntas in vobis, iam ceſſare, negare nō poſſunt, aut alium Chriſtum exſpectant.* Vide eundem lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 23. In oratione contra Iudæos, cap. 9. & in Pſal. 106. in illa verba: *Poſuit deſertum in ſtagna aquarum.*

THEODORETVS in commentar. Malachiæ diſertis verbis dicit, ſecundum Malachię prædictionem, nunc immolari agnum immaculatum, locò victimarum irrationalium, quæ erant in lege Iudæorum.

DAMASCENVS lib. 4. de fide, cap. 14. *Hoc*, inquit, *illud eſt purum & incruentum ſacrificium, quod à ſolis ortu vſq; ad occaſum Dominus oblatum iri per Prophetam prædixit.* Deniq; Rupertus in comment. apertiſſimè de ſacrificio Euchariſtiæ vaticinium exponit.

CAPVT XI.

Idem probatur ex cap. 4. Ioannis.

ARGVMENTVM QVINTVM duci poteſt ex cap. 4. Euangelij ſecundum Ioannem, vbi Dominus ipſe vaticinium Malachiæ, de quo ſatis iam diſſeruimus, explicare videtur, cùm ſic ait: *Venit hora, quando neq; in monte hoc, neq; in Hieroſolymis adorabitis Patrem.* Et paulò pòſt: *Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate.* Hoc enim loco per adorationem non intelligitur quæuis adoratio, ſed ſolennis, & publica, per ſacrificium propriè dictum. Id verò tribus argumētis comprobabimus, ſi primùm breuiter oſtenderimus, in Scripturis non eſſe inuſitatum, vt per adorationem intelligatur ſacrificium.

Gen. 22. Abraham inſtructus gladio, & igne ad ſacrificandum, dixit famulis ſuis: *Exſpectate hîc cum aſino, ego & puer illuc vſque properantes, poſtquam adorauerimus, reuertemur ad*

ad vos. Hoc loco *adorare*, ſacrificare ſignificat: nam alioqui vbique adorare potuiſſet, ſi tantùm per adorationem incuruatio quædam intelligeretur; ſed iuſſerat ei Dñs, vt in monte ſacrificaret, & eò proficiſcebatur, vt diximus, ad ſacrificãdum gladio, atq; igne inſtructus. Ioan.12. *Erant quidam Gentiles, qui aſcenderant, vt adorarent in die feſto.* Actor.8. Eunuchus Æthiops venerat adorare in Hieruſalem. In his, & ſimilibus locis (adoratio) ſacrificiũ ſignificat; ideò enim ex longinquis regionibus homines in Hieruſalem veniebant, quia non poterant in alio loco Deo vero ſacrificia ritè offerri: adoratio autem ſimplex, vt etiam preces, vbique fieri poterant.

His ergo præmiſſis. PRIMVM argumentum, quo probamus illa verba Domini: *Veri adoratores adorabunt in ſpiritu, & veritate,* intelligenda eſſe de ſacrificio, ducitur à principali ſcopo totius illius loci. Quæſtionem propoſuerat Samaritana Domino de ſchiſmate Iudæorum, & Samaritanorum: *Domine*, inquit, *video, quia Propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet.* Iſta quæſtio neceſſariò de adoratione per ſacrificium intelligenda eſt. Nam (vt ex Ioſepho intelligi poteſt, lib.11. antiquit. cap.8.) ſchiſma Iudæorum, & Samaritanorum exortum eſt ex eo, quòd Samaritani templũ ædificarunt in monte Garizim, & ibi ſacrificandum eſſe contendebant: Iudæi autem contrà docebant, in ſolo templo Hieroſolymitano legitimè ſacrificari poſſe. Hanc igitur quæſtionem, quæ tunc multos vexabat, Samaritana Chriſto vt Prophetæ propoſuit.

Præterea ipſa verba Samaritanæ cogunt, vt per adorationem intelligamus ſacrificium: nam loquitur de adoratione alligata certo loco, & quæ alibi non ritè fiat: *Vos*, inquit, *dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet*; ac ſi dixiſſet; Vos Iudæi reprehenditis nos, quòd extra Hieruſalem adoremus iuxta ritum Patrum noſtrorum, neque alibi, quàm in Hieruſalem licitam eſſe adorationem aſſeritis. At certè nunquam fuit apud Iudæos adoratio alligata certo loco, niſi ratione ſacrificij: loquitur igitur Samaritana de adoratione per ſacrificium. Quod ſi hoc ita ſe habet, neceſſe eſt, vt etiam Domini reſponſio de adoratione per ſacrificium intelligatur: alioqui Dominus non ſatisfeciſſet quæſtioni propoſitæ. Ergo cùm Dominus ait: *Mulier crede mihi, quia veniet hora,*

quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem: ſenſus erit; Veniet tempus, quando non erit alligata adoratio per ſacrificium, neque huic monti, neque Hieroſolymis, ſed in omni loco offerretur Domino ſacrificium. Et hoc eſt quod prædixit Malachias: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda.*

Verba autem ſequentia: *Veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate,* hunc ſenſum faciunt; Veri adoratores, id eſt, qui verum Deum legitimè colent, nimirum Chriſtiani, adorabunt Patrem, id eſt, Deo ſacrificabunt: in ſpiritu & veritate, id eſt, ſacrificio ſpirituali, & vero, non carnali, & typico, vt Iudæi faciebant. Opponitur enim ſpiritus carni, & veritas figuræ: erant enim ſacrificia Iudaica carnalia, quia in mactatione carnis, & ſanguinis effuſione conſiſtebant, & ſimul typi, & vmbræ erant futurorum. At Euchariſtia ſacrificium eſt ſpirituale, quia (vt ſæpe diximus) per Spiritum ſanctum, & verba conſecrationis efficitur, & ſimul eſt verum ac impletiuum veterum figurarum. Nam etſi eſt etiam typicum reſpectu ſacrificij crucis, tamen reſpectu ſacrificiorum Iudaicorum, non typicum, ſed verum dicendum eſt. Ita exponunt has particulas: *In ſpiritu, & veritate,* Chryſoſtomus, Cyrillus, Euthymius in hunc locum. Poſſent tamen etiam ita diſtingui illæ voces, vt Theophylactus, & ſanctus Thomas in commentario diſtinguunt, vt ſpiritualis cultus, opponatur cultui carnali Iudæorum: verus autem opponatur cultui falſo Samaritanorum, qui reuera non legitimè, & per hoc non verè Deum colebant ſacrificiis ſuis.

SECVNDVM argumentum ducitur ab illis verbis: *Venit hora, & nunc eſt.* Hæc enim verba manifeſtè ſignificant Dominum loqui de adoratione noua, quę antea non erat, & quę initium haberet à Chriſto. At adoratio ſimplex, & omnia ſacrificia impropriè dicta, vt hymni, preces, eleemoſynæ, ſemper in vſu fuerunt, tum in lege, tum etiam ante legem: non ergo Dominus loquitur de adoratione ſimplici, ſed de adoratione per ſacrificium, & per ſacrificium non impropriè dictum, & commune omni ætati, ſed per ſacrificium propriè dictum, & proprium Teſtamento nouo, & Eccleſiæ Chriſtianorum.

TERTIVM argumentum ſumitur ex eo, quod ſine dubio loquitur Dominus de adoratione externa, publica, & ſolenni; non

ni; non de interna, & priuata. Nam & quæſtio Samaritanæ id poſtulat, & præterea Dominus apertiſſimè loquitur de adoratione apud Chriſtianos, quæ ſuccedat illi, quæ apud Iudæos non fiebat legitimè, niſi in templo Hieroſolymitano; illa autem erat externa, publica, & ſolennis. Atqui adoratio ſimplex, & ſacrificia impropriè dicta, poſſunt omnia priuatim fieri, & ſæpe ſola mente: non ergo loquitur Dominus de iſta adoratione, neque de iſtis ſacrificiis, ſed de vero, externo, & publico ſacrificio Eccleſiæ, quod aut nullum eſt, aut Euchariſtia eſt.

Adde, quòd Theodoretus, & Rupertus in commentario Malachiæ hunc locum Ioannis, volunt omninò ſimilem eſſe vaticinio Malachiæ ſuprà explicato, quod etiam ante eos aſſeruit Euſebius lib. 1. de demonſtrat. Euangel. cap. 6. Quare ſi locus Malachiæ de ſacrificio propriè dicto intelligitur, vt ſatis iam demonſtrauimus, certè etiam locus hic Ioannis de ſacrificio propriè dicto intelligendus erit.

CAPVT XII.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex verbis inſtitutionis.

Sextvm argumentum principale ſumitur ab inſtitutione, & prima celebratione huius myſterij, quæ habetur Matth. 26. Marci 14. Luc. 22. & 1. Corinth. 11. Eſt autē argumentum huiuſmodi: Chriſtus in vltima Cœna ſeipſe ſub ſpecie panis, & vini Deo Patri obtulit, & idipſum iuſſit fieri ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus vſque ad mundi conſummationem. Sed hoc eſt ſacrificium verè, ac propriè dictum obtuliſſe, & offerendum inſtituiſſe; ergo celebratio Euchariſtiæ eſt ſacrificium propriè dictum. Aſſumptio argumenti extra controuerſiam eſt; ſed propoſitionem aduerſarij pertinaciſſimè negant. Antequam autem progrediamur ad eam comprobandam, operæ pretium erit, impoſturam aduerſariorum breuiter refutare.

Ioannes Caluinus in antidoto articulorum Pariſienſium, fingit Catholicos ita probare propoſitionem noſtri argumenti: *Chriſtus dixit; Hoc facite. Sed facere, eſt ſacrificare, iuxta illud Virgilij; Cùm faciam vitula: ergo Dominus iuſſit ſacrificare.* Deinde argumento à ſe conficto, reſpondet, Do-

minum, cùm ait: *Hoc facite,* non eſſe loquutum Latinè, vt locum habeat acceptio illa Virgiliana, ſed Syriacè, ſiue Hebraicè, vbi non habet locum illa ſubtilitas Grammaticalis: proinde argumentum nihil concludere. Martinus etiam Kemnitius in 2. part. Exam. pag. 746. Catholicos ridet, quòd vtantur illo argumento ex vocabulo faciendi, quòd apud Virgilium accipiatur pro eo, quod eſt ſacrificare.

Sed errant in duobus aduerſarij. Primvm, quòd non bona fide referant argumenta Catholicorum; non enim Catholici tam ineptè argumentãtur. Deinde, falſum eſt, quod aſſumunt, in lingua Syriaca, vel Hebraica, verbum (facere) non poſſe accipi pro ſacrificare: nihil enim ſæpius occurrit in Scriptura, quàm illud verbum in ea ſignificatione. Leuitic. 15. v. 15. loquens Moyſes de duobus turturibus in ſacrificium offerendis: *Faciet*, inquit, *vnum pro peccato, & alterum in holocauſtum*, vbi etiam in Hebræo eſt verbum עָשָׂה quod propriè ſignificat facere, וְעָשָׂה אֹתָם הַכֹּהֵן 3. Regum 18. v. 23. dicit Helias Prophetis Baal: *Dentur nobis duo boues, & illi eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cedentes ponant ſuper ligna, ignem autem non ſupponant, & ego faciam bouem alterum* וַאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת-הַפָּר הָאֶחָד. Oſeæ 2. v. 8. *Ego dedi ei frumentum, vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.* עָשׂוּ לַבָּעַל. Vide ſimilia Leuit. 9. 14. 23. 24. Numer. 6. 8. 14. 28. 3. Reg. 8. Ezech. 46. & alibi.

Sed his omiſſis, probabimus propoſitionem noſtri argumenti, quod videlicet Dominus in cœna obtulerit Deo, & iuſſerit offerri corpus ſuum in ſpecie panis, & vini. Et quidem, quod ſi ipſe obtulit, iuſſerit etiam offerri, certum eſt ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem;* illud enim, *Hoc*, demonſtrat, vt ſuprà oſtendimus, id quod Dominus fecit in cœna.

Quod autem Dominus in cœna obtulerit corpus ſuum Patri in Euchariſtia, & non ſolùm Apoſtolis manducandum porrexerit, in quo tota eſt difficultas, vt etiam Kemnitius & alij fatentur, probatur Primo ex dictis in 1. 2. & 3. argumento principali. Non enim fuit verè ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, neque impleuit figuram agni Paſchalis,

lis, neque fuit verè ſanguis cœnæ, ſanguis Teſtamenti noui, niſi in cœna ſe obtulerit in ſacrificium, vt ſatis fusè demonſtratum eſt.

Præter illa argumenta, habemus alia tria. PRIMVM Chriſtus dixit: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur,* Lucæ 22. vel vt habet Paulus 1. Corint. 11. *Quod pro vobis frangitur.* Item: *Hic eſt calix nouum Teſtamētum in ſanguine meo, qui pro vobis effunditur,* Lucæ 22. & addit Matthæus, cap. 26. *In remiſſionem peccatorum.* Illa verba temporis præſentis, *datur, frangitur, funditur,* non ſignificant dari, vel effundi Apoſtolis ad manducandum, & bibendum, ſed dari, & effundi Deo in ſacrificium: nam non ait Dominus; Vobis datur, frangitur, effunditur, ſed pro vobis, Et præterea non dabatur, aut effundebatur cibus ille, & potus tunc niſi Apoſtolis præſentibus, & tamen Dominus ait etiam: *Pro multis effunditur,* Matth. 26. ſenſus igitur eſt; Pro vobis, & pro multis datur, & libatur Deo in ſacrificium propitiatorium, in remiſſionem videlicet peccatorum.

Ad hoc argumentum non poteſt reſponderi, niſi id quod reſpondet Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 716. illa verba: *Traditur, frangitur, effunditur,* referri ad crucem, vt ſenſus ſit; Hoc eſt corpus meum, quod paulò pòſt dabitur ad mortem, & hic eſt ſanguis, qui paulò pòſt in cruce fundendus eſt: quod enim paulò pòſt futurum eſt, non inuſitatè dicitur iam fieri. Et probat Kemnitius debere accipi hoc loco præſens pro futuro, his argumentis. PRIMO, quia in Canone Miſſæ legimus; *Effundetur.* SECVNDO, quia ſi in ipſa actione Miſſæ ſanguis effunderetur, non eſſet Miſſa incruentum ſacrificium. TERTIO, Scriptura tradit Chriſti ſanguinem fuſum eſſe in cruce. QVARTO, in Scriptura ſæpe accipitur præſens, vel etiam præteritum pro futuro, vt in illis verbis; *Ego pono animam meam. Puer natus eſt nobis. Agnus occiſus eſt ab origine mundi.* Addit etiam QVINTO, quod ſi iſta verba: *Quod pro vobis datur,* eſſent ſubſtantialia verba ſacrificij Miſſæ, magnum ſcelus impingeretur Canoni Miſſæ, quod illa verba prætermiſerit.

SED iſta Kemnitij argumenta parum valent. Ad PRIMVM, non ſolùm Canon Miſſæ, ſed etiam vulgata editio Scripturæ Lucæ 22. & Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. legunt in futuro: *Effundetur.* Sed iſtæ lectiones nō pugnant inter ſe, immò vna inducit alteram;

alteram; nam ex eo, quod Dominus in præſenti dixit, *funditur*, id eſt, offertur, ac libatur Deo in repræſentationem effuſionis futuræ in cruce, ſequitur effuſionem in cruce fuiſſe futuram; & ſimul etiam ſequitur, deinceps vſque ad mundi conſummationem fundendum ſanguinem Chriſti, id eſt, offerendum, & libandum Deo in ſacrificio Miſſæ, quod omnibus veteribus ſacrificiis ſucceſſit. Itaque omnes ſunt veræ lectiones, ſiue dicamus, Funditur, id eſt, nunc in cœna, ſiue, Fundetur, id eſt, in cruce, ſiue Fundetur, id eſt, deinceps in ſacrificio per Eccleſiam frequentando. Sed nulla negari debet, & præſertim prima, cùm Euangeliſtæ, & Paulus ſcripſerint in præſenti; *datur, effunditur;* & non oporteat negare proprium, & ſimplicem literæ ſenſum ſine vrgentiſſima ratione.

Ad SECVNDVM, non effunditur in cœna ſanguis in propria ſpecie, ſed in ſpecie vini: dicitur enim ſanguis in cœna fundi, dum in ſpecie liquida in calice collectus offertur Deo, ac deinde in eadem ſpecie funditur in ora ſumentium. Sed hæc effuſio non facit ſacrificium cruentum, cùm ſanguis reipſa de corpore non egrediatur.

Ad TERTIVM, Scriptura veriſſimè tradit Chriſti ſanguinem fuſum eſſe in cruce, ſed non negat fuſum etiam fuiſſe in cœna, immò id apertiſſimè docet: neque iſta, vt diximus, inter ſe pugnant.

Ad QVARTVM, fateor in Scriptura ſæpe accipi præſens, aut præteritum pro futuro; ſed ſæpius præſens pro præſenti, quàm pro futuro accipiendum nemo, credo, inficiabitur. Probandum igitur eſſet Kemnitio hoc loco, illud: *Datur, & funditur,* accipi pro futuro, non pro præſenti: vt interim omittam, quàm ineptum ſit illud exemplum à Kemnitio adductum: *Agnus occiſus eſt ab origine mundi.* Si enim, vt ipſe iubet, exponas præteritum pro futuro, hic erit ſenſus; Agnus occidetur ab origine mundi, qui ſenſus quàm repugnantiam includat, nemo non videt.

Ad QVINTVM illa verba: *Quod pro vobis datur,* non ſunt verba ſubſtantialia ſacrificij: quaſi neceſſariò requiratur eorũ pronunciatio, vt ſacrificium perficiatur: ſunt tamen eiuſmodi, vt manifeſtè indicent ſacrificium à Chriſto in cœna fuiſſe oblatum.

Non igitur probauit Kemnitius quod volebat: nos verò contrà probamus, illa verba, *datur, & funditur,* debere referri

ferri ad actionem cœnæ, & in præſenti accipienda eſſe. PRIMO, quia id requirit propria, & ſimplex eius loci ſententia.

SECVNDO, quia Paulus 1. Corinth. 11. dixit: *Quod pro vobis frangitur*, frangi autem non conuenit Chriſti corpori, niſi in ſpecie panis. Quare S. Ioannes Chryſoſtomus homil. 24. in priorem ad Corinthios, ſcribit Chriſtum in Sacramento pati fractionem, quam in cruce pati noluit. Et quamuis vtcunque poſſit fractio etiam ad paſſionem Chriſti in propria ſpecie accommodari, propter confractionem cutis, & neruorum, ac venarum, &c. tamen vix dubium eſſe poteſt, quin Apoſtolus reſpexerit ad ſpecies panis, cùm ait, *frangitur*. Scriptura enim propriè vti ſolet hac voce cùm loquitur de pane, vt: *Frange eſurienti panem tuum*. Iſaiæ 58. *Panis quem frangimus*. 1. Corinth. 10. *Frangebant circa domos panem*. Actor. 2. Nec tamen poſſumus de ſolo pane intelligere illa verba: *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur*. non enim panis pro nobis frangitur, ſed nobis. Oportet igitur intelligere verba illa de vero corpore, ſed ſub ſpecie panis, vt ſenſus ſit; Hoc eſt corpus meum, quod nunc pro vobis in ſpecie panis frangitur, id eſt, datur, & immolatur Deo.

TERTIO, quia Lucas cap. 22. cùm ait: *Hic eſt calix nouum Teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis funditur*; illud, *funditur*, non coniunxit cum voce, *ſanguine*, ſed cum voce, *calix*, vt ex Græco textu apparet, vbi habetur τοῦτο τὸ ποτήριον ἐκχυνόμενον. At certè ſi Lucas dicere voluiſſet, ſanguinem fundendum in cruce tantummodò, dixiſſet; Hic eſt calix nouum Teſtamētum in ſanguine meo, qui, nimirum ſanguis, funditur: nunc autem dixit; Hic eſt calix, qui funditur. Itaque indicauit ſanguinem fundi, vt erat in calice, & proinde fundi in cœna.

SECVNDVM argumentum principale ad probandā propoſitionem ſupradictam, quod Chriſtus in cœna ſe obtulerit in ſacrificium, ſumitur ex vera præſentia corporis, & ſanguinis Chriſti in cœna, quam Lutherani concedunt, & Caluiniſtæ concederent, niſi cum apertiſſimis Scripturæ verbis pugnare vellent. Nam Chriſti corpus, & ſanguis in cœna ſumuntur, vt caro, & ſanguis victimæ pro nobis oblatæ; ergo neceſſariò in ipſa cœna prius immolantur, & offeruntur Deo, quàm à nobis ſumantur.

Sum-

Sumi autem Chriſti corpus, & ſanguinem, vt participationem victimæ, Lutherani non negant: & ſi negarent, facillimè probaretur. Nā INPRIMIS ideò in cœna ſeorſim conſecratur corpus, & ſeorſim ſanguis, vt intelligamus, præſentiam corporis & ſanguinis in cœna eſſe ad modum occiſi, & mortui corporis. DEINDE corpus, & ſanguis ſunt in cœna, vt cibus, & potus. At caro, & ſanguis, non ſunt apta ad cibum, niſi prius animal moriatur: Chriſtus autem non moritur, niſi per immolationem. Et hoc eſt argumentum Gregorij Nyſſeni in prima oratione de Reſurrectione, vbi colligit in cœna Chriſtum immolari, quia non poſſemus aliter carne eius veſci. Hinc etiam Auguſtinus lib. 9. confeſſ. cap. 13. dicit matrem ſuam omnibus diebus ſeruiſſe altari, vnde ſciret diſpenſari victimam ſanctam.

Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 772. & 773. egregiè ſe ad hoc argumentum reſpondiſſe putat. Dicit enim non ſufficere præſentiam veram, & realem corporis Chriſti ad ſacrificium: nam etiam in vtero matris, & poſtea in præſepi, fuit vera, & realis præſentia corporis Chriſti, vbi tamen nullum fuit ſacrificium. Itaque vult quatuor conditiones requiri ad verum ſacrificium. PRIMO, ſubſtantiam rei, quæ immolatur. SECVNDO, certam offerendi actionem à Deo præſcriptam. TERTIO, certam perſonam à Deo deputatam ad offerendū. QVARTO, vt fiat ea intentione, & ad eum finem, qui in verbo Dei præſcriptus eſt. Ex his autem conditionibus primam duntaxat haberi dicit in celebratione cœnæ, reliquas omninò deeſſe.

RESPONDEO primùm, quòd Chriſti corpus in vtero matris, vel in præſepi verè, ac realiter fuerit præſens, & tamen nō fuerit ſacrificium, ad rem nihil facit. Nam non erat in vtero, vel in præſepi, vt victima, ſed vt viuens infantulus: in cœna autem eſſe, vt victimam, ipſi fatentur. Sic enim ſcribit ipſe Kemnitius, vt alios interim omittam, pag. 717. *Ibi (in cœna) diſpēſatur, et ſumitur victima, quæ pro peccatis noſtris ſemel in cruce oblata eſt.* Hæc ille. Sic igitur nos argumentum inſtruimus: Chriſti corpus, vt in cœna reipſa adeſt, victima quædam eſt; ergo aliqua præcedente immolatione victima factum eſt. Quæro, quæ fuerit illa immolatio? dices; Immolatio crucis. At cùm primùm Apoſtoli participarūt iſtam victimam, nondum Chriſtus in cruce fuerat immolatus. Præterea neque

nunc

nunc victima, quæ eſt in altari, poteſt dici facta per immolationem crucis: nam illa immolatio ſemel tantùm facta eſt, & victima per eam facta, paulò pòſt deſiit eſſe victima. Christi enim corpus poſt reſurrectionem dum apparebat diſcipulis, & dum in cœlum aſcendebat, victima dici non poterat; & multò minus nunc, vt in cœlis viuit ac regnat, victima dici poteſt. Cùm igitur victima per immolationem crucis facta, deſierit eſſe victima; ſi iterum Christi corpus incipit eſſe victima, debet alia immolatione id fieri. Sed immolatio crucis nō poteſt repeti; alia igitur noua requiritur immolatio. Quare aut immolatio, quæ victimam ponit in altari, ſeu in ſacra cœna, eſt ipſa actio, celebratioq; myſterij Euchariſtiæ: aut nō eſt in ſacra cœna vlla victima.

Quod verò attinet ad illas tres conditiones ſacrificij, quas in Euchariſtia deſiderari Kemnitius putat, nos facilè poſſumus eas demonſtrare. Nam inprimis certæ perſonæ deputatæ ad ſacrificium, ſunt Apoſtoli, & qui eis ſuccedunt; illis enim ſolis Dominus dixit: *Hoc facite.* Intentio, & finis in verbo Dei præſcriptus, habetur ibidem in illis verbis: *In meam commemorationem.* Nam vt finis erat ſacrificiorum præcedentium Christum, repræſentare ſacrificium crucis, vt futurum: ſic finis eſt ſacrificij Euchariſtiæ, commemorare, & repræſentare ſacrificium crucis, vt præteritum. Et ſicut vetera illa ſacrificia non amittebant ſuam, & veram, & propriam ſacrificij rationem ex eo, quod eſſent repræſentatiua; ita etiam ſacrificium Euchariſtiæ, non amittit ſuam, & veram, ac propriam ſacrificij rationem, quia ſimul eſt alterius ſacrificij commemoratiuum.

Reſtat vna conditio demonſtranda, nimirum actio offerendi, quam quidem certò ſcimus adeſſe, etiamſi fortè eam non facilè poſſemus diſtinguere, & ſeparare ab aliis actionibus, quæ ſimul fiunt. Nam ex prima conditione, quam Kemnitius admittit, neceſſariò infertur ſecunda, quam ipſe negat. Vbi enim eſt victima, ibi neceſſariò præcedere debet immolatio, & proinde oblatio, cùm victima non fiat, niſi per immolationem; ſed ſatis manifeſta eſt actio immolationis, & oblationis in Euchariſtia, nimirum ipſa conſecratio. Neque enim petere debent aduerſarij, vt oſtendamus vbi Dominus dixerit; Ego offero, vel ſacrifico: aut vbi iuſſerit, Offerte, vel ſacrificate: ſed ſatis eſt, ſi actio ipſa offerendi, & immolandi oſten-

oſtendatur. Nam in Teſtamento veteri nuſquam legimus dixiſſe ſacerdotes; Ego offero, vel ſacrifico: ſed hoc ipſo, quod ad Dei honorem, & ad ſignificandam Chriſti mortem, animalia cæſa ſuper altare ponebant, offerre Deo, & ſacrificare cenſebantur. Quemadmodum etiam Dominus in cruce non legitur dixiſſe; Ego me offero, & ſacrifico: & tamen quis dubitet ſpontaneam illam aſcẽſionem crucis, veram oblationem fuiſſe? Ad eundem igitur modum illa actio, qua Chriſti corpus ad Dei honorem ſuper menſam ponitur, vt conſumatur, idque fit ad repræſentandam eiuſdem Chriſti paſſionem, oblatio, & immolatio dicenda eſt. Illa autem actio conſecratio eſt: nam per conſecrationem fit, vt Chriſti corpus verè, & viſibiliter adſit ſuper menſam, & adſit aptè ad repræſentandam paſſionem, & mortem eiuſdem.

TERTIVM argumentum principale ad eandem probandam propoſitionem, ſumitur ex Patribus, qui apertè dicunt, Chriſtum in cœna ſeipſum Deo Patri ſub ſpecie panis, & vini obtuliſſe.

IRENAEVS li. 4. cap. 32. *Noui Teſtamenti nouam docuit oblationem.* CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 3. *Quis magis ſacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus? qui ſacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchiſedech obtulerat, panem ſcilicet, & vinum, hoc eſt, ſuum corpus, & ſanguinem.* AMBROSIVS in Pſalm. 38. in illa verba: *In imagine pertranſit homo: Vidimus*, inquit, *Principem ſacerdotum ad nos venientem; vidimus, & audiuimus offerentem pro nobis ſanguinem ſuum. Sequamur, vt poſſumus, Sacerdotes, vt offeramus pro populo ſacrificium. Nam etſi infirmi merito, tamen honorabiles ſacrificio: quia etſi nunc Chriſtus non videtur offerre, tamen ipſe offertur in terris, quando Chriſti corpus offertur: immò ipſe offerre manifeſtatur in nobis, cuius ſermo ſanctificat ſacrificium quod offertur.* Gregorius NYSSENVS oratione 1. de Reſurrectione: *Pro ineffabili, arcanóque, & qui ab hominibus cerni nequit, ſacrificij modo; ſua diſpoſitione præoccupat impetum violentum, ac ſeſe oblationem, ac victimam offert pro nobis ſacerdos ſimul, & agnus Dei. Quando hoc accidit? cùm ſuum corpus ad comedendum, & ſanguinem ad bibendum familiaribus præbuit.* Ioãnes CHRYSOSTOMVS homil. 24. in priorem ad Corinthios: *Pro brutorum*, inquit, *eade ſeipſum offerendum præcepit.* Et homilia 2. in poſterio-

tem ad Timotheum, prope finem: *Sacra ipſa oblatio, ſiue illã Petrus, ſiue Paulus, ſiue alius cuiuſuis meriti ſacerdos offerat, eadem eſt, quã dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamq; ſacerdotes modò quoq; conficiunt: nihil habet iſta, quàm illa minus. Cur id? quia nõ hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui illam ante ſacrauerat.* AVGVSTINVS in Pſalm. 33. concione 2. *Ipſe de corpore, & ſanguine ſuo, ſacrificium inſtituit ſecũdum ordinem Melchiſedech.* Vide etiam librum 3. de Baptiſmo cõtra Donatiſtas, cap. 19. lib. 20. contra Fauſtum, cap. 21. epiſt. 5. ad Marcellinum, lib. 17. de ciuit. Dei, cap. 20. & lib. 83. quæſt. 61. LEO ſerm. 7. de paſſione Domini: *Vt vmbra cederent corpori, &c.* ISICHIVS lib. 2. in Leuitic. cap. 8. *Prius figuratam ouem cum Apoſtolis cœnans Dominus, poſtea ſuum obtulit ſacrificiũ.* RVPERTVS lib. 2. in Exodum, cap. 6. *In anguſtia paſſionis agonizans, prius propriis manibus Deo Patri ſemetipſum immolauit, accipiens panem, &c.*

CAPVT XIII.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex cap. 13. Actorum.

SEPTIMVM argumentum ſumitur ex illis verbis, quæ S. Lucas in Actis ponit, vbi refert ordinationem Pauli, & Barnabæ: *Miniſtrantibus*, inquit, *illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus; Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus, ad quod aſſumpſi eos*, Actor. 13. Miniſterium enim illud Domino exhibitum, non videtur aliud eſſe potuiſſe, quàm ſacrificium, & ſacrificium Miſſæ: aut enim hoc ſacrificium eſt in Eccleſia, aut nullum.

Significari autem illa voce: *Miniſtrantibus*, ſacrificiũ, probatur PRIMO ex voce Græca λιτουργούντων. Nam inprimis etiã aduerſarij confitentur, & potiſſimùm Apologia Confeſſionis Auguſtanæ in artic. de Miſſa, vocem illam λιτουργέω, non ſignificare quodcunq; miniſterium, ſed publicum. Itaq; hoc loco non ſignificat aliquid priuatum, & internũ, ſed publicum, & proinde externum. Neq; ſignificare poteſt miniſterium verbi, aut Sacramentorum: quia iſta publica quidem ſunt, ſed non exhibentur Deo. Non enim concionamur Deo, neque Sacramenta Domino diſpenſamus, ſed populo. Hic autem dicitur: *Miniſtrantibus illis Domino.*

DICES; Qui concionantur, aut Sacramenta populo præbent, Domino miniſtrare dici poſſunt, quia ad eius honorem id faciunt. AT ſi iſta eſſet cauſſa; cur Lucas ſcripſerit: *Miniſtrantibus Domino,* non addidiſſet, *& ieiunantibus;* nam etiam ieiunare, eſt eo modo Domino miniſtrare. Qui enim benè ieiunant, ad honorem Dei ieiunant; iuxta illud Rom. 14. *Qui manducat, Domino manducat, & qui non manducat, Domino non manducat.*

PRAETEREA verbum illud λιτȣργέω, licet poſſit accommodari ad ſacra, & prophana miniſteria, tamen cùm accommodatur ad ſacra, & abſolutè ponitur in Scripturis, vbique accipitur pro miniſterio ſacrificij, vt patet ex cap. 1. Lucę, & epiſtola ad Hebræos, cap. 2. 8. 9. & 10. Quare hoc loco Eraſmus, qui apud aduerſarios in precio eſſe ſolet, vertere auſus eſt: *Sacrificantibus illis Domino;* & hinc etiam factum eſt, vt Græci Miſſæ celebrationem λιτȣργέιαν appellent.

CAPVT XIV.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex cap. 10. prioris ad Corinthios.

ARGVMENTVM POSTREMVM ex his quæ petũtur à Scripturis, eſt apud Apoſtolum 1. Corint. 10. *Fugite,* inquit, *ab idolorum cultura. Vt prudẽtibus loquor; vos ipſi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis Domini eſt? & panis quẽ frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? quoniam vnus panis, et vnum corpus multi ſumus qui de vno pane participamus. Videte Iſraël ſecundum carnem: nónne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris? quid ergo? dico quod idolis immolatũ ſit aliquid, aut quod idolum ſit aliquid? Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & nõ Deo: nolo autem vos ſocios fieri dæmoniorum. Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: nõ poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum.* Hæc ille.

Ex his verbis tria argumenta colliguntur. VNVM ex comparatione menſæ Domini, cum menſa Gentilium, & Iudæorum. Apertiſſimè enim comparat Apoſtolus menſam Domini, vnde ſumimus Euchariſtiam, cum altari Gentilium, vbi immola-

immolabatur idolis, & cum altari Hebræorum, vbi immolabantur ſacrificia carnalia Deo vero. Inde autem ſequitur mẽſam Domini eſſe etiam quoddam altare, & proinde Euchariſtiam eſſe ſacrificium: nunquam enim altare propriè dictum erigitur, niſi ad ſacrificia propriè dicta. Exiſtimant quidem aliqui, vt Haymo, & alij nonnulli graues auctores non improbabiliter menſam Domini expreſsè vocari altare, Hebr. 13. in illis verbis: *Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt:* tamen quia non deſunt ex Catholicis, qui eo loco per altare intelligant crucem, aut ipſum Chriſtum; non vrgeo eum locum.

ALTERVM argumentum ſumitur ex comparatione Euchariſtiæ cum ſacrificijs Gentilium, & Hebræorum. Apoſtolus enim apertiſſimè dicit, ita nos fideles ſumere de mẽſa Domini corpus, & ſanguinem Domini, vt ſumunt Iudæi hoſtias, & Gentiles idolothyta ex ſuis altaribus, ſeu mẽſis. Quæ comparatio inepta ſit neceſſe eſt, & perperam ab Apoſtolo adducta, ſi Euchariſtia non eſt ſacrificium Deo immolatum, ſicut cibi illi Iudæorum, & Gentilium ſunt ſacrificia Deo, vel idolis immolata.

TERTIVM argumentum ſumitur ex comparatione ſocietatis, quam habemus cum Deo per manducationem Euchariſtiæ, cum ſocietate quam habebant Gentiles cum idolis per manducationem idolothytorum. Paulus enim docet eos, qui manducant idolothyta ita coniungi cum idolis, vt cenſeantur veri idololatræ, ideò namque initio dixit: *Fugite ab idolorum cultura.* Vtitur igitur hoc argumento; Qui manducat idolothyta, fit particeps altaris idolorum; ergo conſentit in ſacrificium idolorum, immò fit ſocius immolantium idolis. Ergo eſt idololatra; ſacrificium enim eſt proprius actus latriæ. Quare ſi apta eſt Pauli comparatio, oportebit etiam circa Euchariſtiam ita argumentari; Qui manducat Euchariſtiam, fit particeps altaris Domini, ergo conſentit in oblationem Euchariſtiæ Deo factã, immò fit ſocius eam offerentium; ergo Deum hac oblatione cultu latriæ honorat.

Ad hæc argumenta reſpondet Kemnitius in 2. par. Exam. pag. 767. Ac PRIMVM more ſuo impudenter admodum, & ſcurriliter in re tam ſacra ſe gerit: *Ex Ethnicorũ,* inquit, *ſacrificiis, quæ dæmoniis offeruntur, deplorata Miſſa ſua ſubſidium*

accerſere non verentur: non diſsimili ratione, ſicut ille apud Virgilium, inquit:

Vos mihi Manes
Eſte boni, quoniam Superis auerſa voluntas.

Hæc ille: nec animaduertit impius hæreticus, ſe hoc modo Apoſtolũ ipſum irridere; illiq; inſultare. Si enim nos à Diis Manibus cenſemur ſubſidium petere, quia probamus ſacrificium Miſſæ ex comparatione Euchariſtiæ ad ſacrificia Gentilium: multò magis Paulus cenſebitur à Diis Manibus auxilium petiiſſe, qui probauit non eſſe manducanda idolothyta ex eadẽ comparatione Euchariſtiæ ad ſacrificia idolorum. SED faceſſant impiæ nugæ, vel blaſphemiæ potius: non enim à Diis Manibus, ſed à verbis diuinæ Scripturæ, & à comparatione in eadem Scriptura poſita, ſubſidium flagitamus.

DEINDE Kemnitius ſeriò reſpondet, ac duo dicit. PRIMO, menſam Gentilium, cum qua Apoſtolus comparat menſam Domini, non eſſe altare idolorum, ſed menſam communem, in qua conuiuari ſolebant. Id probat, quia non erat conſuetudo Gentilium, vt ad aras diſcumberent, ſed vt de reliquiis immolatorum domi ſuæ conuiuium inſtruerent, & ad illud amicos ſuos inuitarent. Loquitur autem B. Paulus de menſa, in qua comedebantur idolothyta; ergo non loquitur de altari, ſed de communi menſa. Præterea non erat quæſtio B. Pauli, an liceret Chriſtianis apud aras Gentilium intereſſe ipſorum ſacrificiis, & ſacrificare dæmoniis; id enim Chriſtianis notiſſimum erat: ſed an liceret ire ad conuiuia Gentilium, vbi edenda apponebantur idolothyta.

Hæc PRIMA ſolutio Kemnitij parum valet. Nam INPRIMIS falſum eſt non conſueuiſſe Gentiles ad aras idolorum diſcumbere. Quid enim, quæſo, eſt, quod ait Apoſtolus 1. Corinth. 8. *Si quis viderit eum, qui habet ſcientiam, recumbentem in idolio?* quid enim eſt idolium niſi locus vbi eſt idolum? Neq; obſtat quod idem Paulus dicit 1. Corint. 10. *Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate: ſi quis dixerit; Hoc immolatum eſt, nolite manducare, &c.* Nam vtrumque eſt verum, ſolebant quippe Gentiles, & ad aras idolorum diſcumbere, & etiam de reliquiis immolatorum domi ſuæ cõuiuium inſtruere. Quare malè proponit Kemnitius quæſtionem Apoſtoli. Nam etſi non erat quæſtio, an liceret idolis ſacrificare; tamen nec erat quæſtio, an lice-

an liceret in conuiuiis Gentilium intereſſe; ſed an liceret veſci idolothytis, & præſertim in idolio: & Paulus negat licere, quia hoc eſt ſocium fieri dæmoniorum, & interpretatiuè ſacrificare dæmonibus.

DEINDE etiamſi non conſueuiſſent Gentiles ad aras idolorum diſcumbere, vt falsò dicit Kemnitius, tamen mēſa dæmoniorum, cui comparatur menſa Domini, adhuc altare ipſum, non menſam communem ſignificaret. Apoſtolus enī vbi menſam dæmoniorum nominat, non loquitur de menſa, vbi comedebatur, ſed de menſa, vbi immolabatur, & vnde cibi immolati ad menſam communem deferebantur, vt manifeſtè patet ex collatione cum altari Iudęorum: *Videte*, inquit, *Iſraël ſecundum carnem; nónne qui edunt hoſtias, participes ſunt altaris?*

DEINDE idem colligitur ex eo, quod Apoſtolus vocat mēſam Gentilium mēſam dæmoniorum: vocat enim eam menſam dæmoniorum, quia ſacra erat dæmoniis. Non enim vocaret menſam dæmoniorum, menſam communem Gentilium, ad quam permittebat etiam fidelibus accedere. PRAETEREA non compararet menſæ Dñi ſi loqueretur de menſa communi & prophana, niſi velit Kemnitius menſam Domini eſſe menſam communem, & prophanam.

ADHAEC Apoſtolus cùm dehortatur à menſa dæmoniorum, dicit cauſſam eſſe, vt fugiant cultum idolorum: ergo loquitur de menſa, in qua immolabatur idolis, ex qua qui ſumebant cibum, cenſebantur idololatræ.

DENIQVE idem Paulus in eodē capite dicit, licitū eſſe ire ad menſas Gentilium, & ibi manducare idolothyta, ſi quis ignoret cibos illos eſſe immolatitios; & ſimul dicit: *Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorū:* ergo niſi ſecum ipſe pugnet Apoſtolus, non poteſt per menſam dęmoniorū intelligere menſam Gentilium, vbi ſolùm materialiter comeduntur idolothyta. Quod autem Kemnitius dicit, Apoſtolum ſcribere, liberum quidem eſſe, tamen non conuenire, vt fideles ſimul menſæ Dñi, & menſæ dæmoniorum participes fiant; abſurdiſſimū, & falſiſſimum eſt. Non enim Apoſtolus dicit liberum eſſe, ſed abſolutè dicit: *Non poteſtis menſæ Domini, & menſæ dæmoniorum participes eſſe.* Et quid abſurdius dici poteſt, quàm vt liberum ſit fidelibus menſæ dæmoniorum participare, & dæmoniorum ſocios fieri?

Adde VLTIMO, quod etiamſi non poſſemus conuincere per menſam dæmoniorum intelligi altare idolorum, tamen argumentum noſtrum eſſet ſolidum ex comparatione menſæ Domini cum altari Iudæorum, quod Apoſtolus expreſsè nominat.

Sed Kemnitius non fuit tam hebes, quin viderit hoc modo refelli poſſe ſolutionem ſuam; ideò ad finem addidit SECVNDAM ſolutionem, ac dicit, eos qui ſumũt Euchariſtiam, participare de ſacrificio peracto in cruce; ſicut ij, qui manducabant idolothyta, participant de ſacrificio peracto in altari idolorum.

AT neque hac via euadere poterit. Nam Apoſtolus non comparat menſam dæmoniorum cum cruce, ſed cum menſa Euchariſtiæ, proinde vult eſſe menſam Euchariſtiæ verum altare ad ſacrificandum erectum; & in hoc ſita eſt comparatio, quod ſicut Gentiles manducabant immolata in altari, ita nos manducamus id quod immolatur in menſa Euchariſtię. Deinde, vt ſuprà diximus, ſacrificium ex immolatione factũ in cruce fuit aliquando, & poſtea deſiit eſſe, nec poteſt rurſum fieri niſi per nouam immolationem. Atque hactenus de teſtimoniis Scripturarum.

CAPVT XV.

Probatur ſacrificiũ Miſſæ ex traditione Patrum, ac primùm ex vocibus ſacrificÿ, oblationis, immolationis, &c.

HACTENVS ex diuinis literis teſtimonia pro ſacrificio Miſſę deprompſimus: nunc ad SECVNDVM locum accedimus, videlicet ad teſtimonia veterum Patrum. Rectè enim Kemnitius dicit pag. 775. bonas mentes plurimum moueri conſenſu, & teſtimonio antiquitatis, eius potiſſimùm, quæ fuit purioribus, optimis, & florentiſſimis Eccleſiæ temporibus. Sed quia nimis longum eſſet ſingula teſtimonia ſeorſim excutere, vt fecimus in diſputatione de veritate corporis Domini in Euchariſtia: reducemus omnia ad aliquot capita, & ſimul refellemus reſponſiones aduerſariorum.

PRIMVM igitur caput, ſiue argumentum ſumi poteſt ex nomi-

nominibus ſacrificij, hoſtiæ, victimæ; & ex verbis, offerre, immolare, ſacrificare, quibus Patres vtuntur cùm de celebratione Cœnæ Domini verba faciũt. paſſim enim tum Græci, tum Latini, non ſolùm dicunt Euchariſtiam eſſe ſacrificium, ſeu oblationem, ſed dicunt, offerri Deo, immolari, & ſacrificari. Neque opus eſt loca notari vbi eiuſmodi voces habeantur: aduerſarij enim fatentur eas apud Patres eſſe frequentiſſimas: *Negari non poteſt*, inquit Kemnitius pagin. 782. *Veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vſurpare vocabula, ſacrificij, immolationis, oblationis, hoſtiæ, victimæ; item vti verbis, offerre, ſacrificare, immolare.* Hæc ille.

Hic igitur modus loquendi ſatis indicat quid Patres ſenſerint: ſi enim exiſtimarent Euchariſtiam ſolùm eſſe Sacramentum, non etiam ſacrificium, vt aduerſarij ſentiunt, nulla eſſet cauſſa cur aliter loquerentur de Euchariſtia, quàm de Baptiſmo. Nuſquam autem Patres Baptiſmum vocant ſacrificium, hoſtiam, victimam; nec dicunt baptizare eſſe ſacrificare, vel immolare. Præterea quæ cauſſa eſſet cur Patres de Sacramento Euchariſtiæ aliter loquerentur, quàm aduerſarij noſtri loquantur? quomodo enim credibile erit veteres Patres in modo loquendi nobiſcum, in ſententia cum aduerſariis conueniſſe?

Sed videamus quid illi reſpondeant. Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. 1. timidè dicit, Patres fortaſſe vocare ſacrificium, non ipſam Euchariſtiam, ſed orationes, quæ in Miſſa dicuntur. Quia verò videbat iſtam ſolutionem nõ eſſe ſufficientem, cùm Patres paſſim ipſam Euchariſtiam ſacrificium vocent, & offerri dicant Deo à ſacerdotibus, vt paulò pòſt oſtẽdemus, audacter valedicit Patribus: *Si nihil habetur*, inquit, *quod dicatur, tutius eſt omnia negare, quàm Miſſam ſacrificium eſſe concedere.* Et in libro de abroganda Miſſa, initio ita ſcribit: *Profiteor inprimis aduerſus eos qui clamaturi ſunt, quod contra ritum Eccleſiæ, contra ſtatuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum.* Et infrà apertè dicit, ſe nõ curare quid Patres de Miſſa dixerint, ſed qđ debuerint dicere. Similia habet in libro contra Regem Angliæ: *Vltimò*, inquit, *dicta Patrum inducit Rex pro Miſſario ſacrificio, et ridet meam ſtultitiam, quod ſolus velim ſapere præ omnibus. Hoc eſt quod dixi, Thomiſticos aſinos habere nihil quod producant*

niſi multitudinem hominum, & vſum antiquum. Et paulò infrà dicit, ſe nihil curare ſi mille Auguſtini, & mille Cypriani contra ſe ſtent. Denique in libro de Miſſa priuata: *Hîc nō moramur,* inquit, *ſi clamitent Papiſtæ, Eccleſia, Eccleſia, Patres, Patres: quia, vt dixi, hominum dicta, aut facta, nihil in tam magnis cauſſis curamus. Scimus enim ipſos Prophetas lapſos eſſe, adeoq; Apoſtolos: verbo Chriſti iudicamus Eccleſiam, Apoſtolos, adeoq; ipſos Angelos.*

Ioan. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 10. reſpondet initio Sacramētum Euchariſtiæ à Patribus vocari ſacrificium, quia eſt memoriale ſacrificij crucis. Quam ſolutionem fuſiùs perſequitur Kemnitius, & ideò paulò infrà cum Kemnitij ſolutionibus eam refellemus: præſertim cùm Caluinus non multum videatur in hac ſolutione confidere. Nam paulò pòſt §. 11. non ſolùm fatetur veteres vſos eſſe vocabulis, quæ ſacrificium ſignificant, ſed etiam agnoſcit eos in modo actionis ad ſacrificij rationem acceſſiſſe, & apertiſſimè eos reprehendit, quamuis ineptè ſenſum eorum excuſare nitatur: *Quia veteres quoque,* inquit, *video aliò hanc memoriam detorſiſſe, quàm inſtitutioni Domini conueniebat (quòd neſcio quam repetitæ, aut ſaltem renouatæ immolationis faciem eorum Cœna præ ſe ferebat) nihil tutius piis pectoribus fuerit, quàm in pura, ſimpliciq; Dei ordinatione acquieſcere, cuius etiam ideò vocatur cœna, quoniam ſola hîc eius auctoritas vigere debet.* Et §. 12. *Et certè ſi cogitamus Domini, non hominum cœnam eſſe, non eſt cur vlla hominum auctoritate, vel annorum præſcriptione patiamur nos ab illa vel latum vnguem dimoueri.* Hæc ille.

Itaq; Lutherus, & Caluinus non ſunt homines bonæ mentis, iudice Kemnitio, cùm non moueantur conſenſu, & teſtimonio veteris ac veræ, & florentiſſimæ Chriſti Eccleſiæ. Ipſe autem Kemnitius, vt ſe bonam mentem habere lectoribus perſuadeat, quatuor quædam dicit de teſtimoniis Patrum. PRIMVM, pag. 776. & ſequentibus multa nugatur de ſtatu quæſtionis; ſcribit enim nō poſſe probari ex Patribus hiſtrionicam illam repræſentationem, quam Pontificij Miſſam vocant, eſſe ſacrificium. SED iam ſuprà reſpondimus, ſtatum quæſtionis non eſſe de cæremoniis, & ritibus Miſſæ; de his enim poſtea loco proprio diſſeremus; ſed de ſubſtantia ſacrificij. Quare non tenemur hoc loco probare ex Patribus ritus

Miſſæ,

Miſſæ, ſed ſolùm Euchariſtiam offerri Deo., & non ſolùm diſtribui populo:id enim eſt de quo nunc diſputamus.

SECVNDO, pagina 780. & ſequentibus diſſerit de vocibus Miſſæ, & ſacrificij : ac tradit ſex rationes explicandi loca Patrum, qui videntur aſſerere Miſſam eſſe ſacrificium. PRIMA eſt, quòd loquantur de eleemoſyna, quę fiebat in Miſſa. Offerebat enim populus panem, & vinum, ex quo pars quædam conſecrabatur in Euchariſtiam, pars cedebat in vſum pauperum; eleemoſyna autem eſt genus quoddam ſacrificij. SECVNDA, quòd loquantur de precibus, quæ fiebant in celebratione Cœnæ: ſunt enim & preces ſacrificia quædam. TERTIA, quòd loquantur de gratiarum actione, ad quam excitantur homines in celebratione Cœnæ, ex conſideratione beneficiorum Dei; nam & gratias agere ad laudis ſacrificiũ pertinet. QVARTA, quòd loquantur de prędicatione, & annunciatione mortis Domini, quæ adiungi ſolebat celebrationi Cœnæ: nam Paulus Roman.15. miniſterium Euangelij ſacrificium vocat. QVINTA, quòd loquantur de variis exercitiis pietatis quæ occurrunt in Cœna Domini, vt fidei, pœnitentiæ, ſpei, dilectionis: iſtæ enim dicuntur à B.Petro ſpirituales hoſtiæ. SEXTA, quòd loquantur de oblatione fidelium, qui in actione Cœnæ ſe ipſi Deo voueñt, & conſecrãt, hoc eſt, corpus & animam ſuam, Paulus enim Rom.12. vocat hoſtiam Deo placentem, exhibitionem corporis ad obſequium eius.

SED iſtæ omnes rationes nihil ad rem faciunt. Patres enim cùm de oblatione Euchariſtiæ loquuñtur, apertè dicunt, ſolis ſacerdotibus licitum eſſe id ſacrificium offerre Deo : eleemoſynæ autem, preces, laudes, & cetera quæ Kemnitius laborioſè coaceruauit, à toto populo offeruntur. TERTVLLIANVS in libro de velandis virginibus: *Non permittitur*, inquit, *mulieri in Eccleſia loqui, nec docere, nec tingere, nec offerre*. Idem in lib. de exhortatione caſtitatis, dicit officium ſacerdotis eſſe docere, tingere, offerre. EPIPHANIVS ſimiliter hæreſi 79. multis verbis contendit, non licere mulieribus offerre ſacrificia, & ideò Chriſtum ne ipſi quidem Matri ſuæ permiſiſſe, vt ſacrificaret, ſed ſolis Apoſtolis, quos ſacerdotes ordinauerat. Concilium NICAENVM can.14. & HIERONYMVS in epiſt. ad Euagrium, & alia Concilia, & Patres, paſſim docent, non habere Diaconos poteſtatem offerendi ſacrificium, ſed id munus ſacerdotum eſſe. At quis vnquam negauit licere

Diaconis, immò etiam laicis, & mulieribus offerre eleemoſynas, orationes, & alia ſacrificia ſpiritualia, & impropriè dicta?

PRAETEREA Patres diſertis verbis dicunt ſacrificiũ, quod in Eccleſia offertur à ſacerdotibus, eſſe ipſum Domini corpus, & ſanguinem; proinde ſolutiones illæ Kemnitij omnes ſunt vanæ: niſi fortè velit inaudito aliquo tropo, per corpus Domini intelligere eleemoſynas, preces, &c.

S. ANDREAS Apoſtolus, vt ſcribunt Preſbyteri, & Diaconi Achaiæ in eius paſſione; dixit Ægeæ proconſuli: *Ego immaculatum agnum in altari offero, cuius carnes, poſteaquã omnis populus credentium manducauerit, agnus, qui immolatus eſt, integer perſeuerat, & viuus.* HYPPOLITVS Martyr in oratione de Antichriſto, inducit Chriſtum ita loquentem ad ſacerdotes: *Venite Pontifices, & Sacerdotes qui precioſum corpus, & ſanguinem meum quotidiè immolaſtis.* AMBROSIVS in Pſalm. 38. *Et ſi nunc Chriſtus non videatur offerre, ipſe tamen offertur in terris, cùm corpus eius offertur.* Et in cap. 1. Lucæ: *Cùm ſacrificamus,* inquit, *Chriſtus adeſt, Chriſtus immolatur.* Gregorius NYSSENVS in orat. de reſurrect. *Dominus,* inquit, *praeoccupans impetum Iudaorũ, ſeipſum victimam offert idem ſimul ſacerdos, & agnus. Sed dices mihi, quando hoc accidit? tum cùm ſuum corpus ad comedendum, & ſanguinem ad bibendum familiaribus dedit.* CHRYSOSTOMVS homil. 24. in priorem ad Corint. *Pro victimarum, & pecorum cæde ſeipſum offerendum præcepit.* Et homil. 17. in epiſt. ad Hebr. *In multis locis offertur, non plures Chriſti, ſed vnus vbique Chriſtus, hic & illic plenus exiſtens, vnum corpus, non multa corpora.* Quod idem ſcribit auctor Commentariorum, quæ tribuuntur Ambroſio, in cap. 10. ad Hebr. & poſt eos Primaſius in eundem locum. AVGVSTINVS lib. 2. quæſt. Euangel. quæſt. 3. reddens rationem, cur Dominus iuſſerit leproſo, vt ſacrificium pro ſua emundatione offerret ſecundum ritum Moſis: *Quia,* inquit, *nondum inſtitutum erat hoc ſacrificium, ſanctum ſanctorum, quod corpus eius eſt.* Idem lib. 4. de Trinit. cap. 14. *Quid gratius offerri, aut ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum ſacerdotis noſtri?* Similia habent Cyrillus lib. de adoratione in ſpiritu, & veritate. Leo ſermone octauo de paſſione. Fulgentius libro ſecundo, ad Monymum, capite ſecundo, & alij Patres paſſim. Et ipſum Nicænum Concilium in eo canone, quem Caluinus, & alij omnes recipiunt, apertè dicit

dicit in ſacra menſa ſitum eſſe agnum Dei incruentè immolatum.

Quod cùm non ignoraret Kemnitius, addit TERTIVM dictum pag.788.& ſequentibus. *Sed excipiunt,* inquit, *non illa tantùm pietatis exercitia, ſed ipſam actionem Cœnæ Dominicæ, & quidem ipſum corpus, & ſanguinem in Cœna à veteribus vocari ſacrificium, oblationem, hoſtiam, victimam; Ego verò non nego hoc, &c.* Deinde ponit tres modos explicandi loca Patrum, quæ ipſam Cœnæ actionem, vel Chriſti corpus, ſacrificiũ vocant: quos modos ſingillatim refellemus, omiſſo tertio, quod is ad ea loca Patrum ſolùm pertineat, qui dicunt ſacrificium altaris eſſe propitiatorium, quę eſt altera controuerſia ſuo loco inferiùs explicanda.

Igitur PRIMVS modus eſt, vt ſacrificium appellent actionem Cœnæ, quia conſecratio, & diſpenſatio Euchariſtiæ eſt quædã ſacra actio, quæ à Dionyſio vocatur Græcè ἱερουργία; Latini enim ſacrificare dixerunt, quod Græci dicunt ἱερουργεῖν. Id verò probat. Nam Paulus ad Rom.15. deſcribit per vocabula ſacrificij, & oblationis miniſterium Euangelij, quia eſt quædam ſacra actio. Et AVGVSTINVS epiſt.59. ad Paulinum, vocat ſancti altaris oblationẽ, quæ offertur Deo, quando id, quod in menſa Domini eſt, benedicitur, ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur, & præparatur. Et CYPRIANVS lib.2. epiſt.3. vbi in principio totius epiſtolæ argumentum ponit de calice Dominico ſanctificando, & plebi miniſtrando, ſubinde ingeminat vocabula ſacrificij, & oblationis, & quòd Chriſtus ſumpſit calicem non ſola aqua, ſed vino, & aqua mixtum, illumque benedixit, & diſtribuit diſcipulis. Hoc Cyprianus ita effert: *Chriſtus obtulit Deo Patri non aquam ſolam, ſed vinum aqua mixtum in calice.* Non enim iſta oblatio videtur poſſe eſſe ea, quam Catholici docent; nam corpus, & ſanguinem, non vinum, & aquam Catholici Deo offerri dicunt. Vocat igitur Cyprianus oblationem Deo factam, ipſam conſecrationem panis & vini, quemadmodum Actorum cap.13. Lucas dixit, Apoſtolos miniſtraſſe Domino, cùm, interprete Chryſoſtomo, loqueretur de prædicatione Euangelij. Vnde etiam Auguſtinus epiſtola viceſima tertia, dicit Chriſtum immolari nobis, & in Pſalm. 79. dicit, immolari fidelibus: vbi immolationem vocat ipſam conſe-

conſecrationem factam in vſum fidelium. Denique CYRILLVS in epiſt. ad Neſtorium, vocat incruentum ſacrificium, ſeu latriam, quando id, quod confectum eſt, nominamus corpus, & ſanguinem Chriſti: quando accedimus ad myſticas benedictiones, & ſanctificamur, participes effecti corporis, & ſanguinis omnium redemptoris Chriſti. Hæc Kemnitius.

Ad hunc primum modũ RESPONDEO; Kemnitium multa dicendo nihil dicere, ſed tantùm mentibus ſimplicium rem inuoluendo nebulas offundere. Nam ſi ideò ſolùm diceretur ſacrificium actio Cœnæ, quia eſt quædam ſacra actio; cur eodem modo non diceretur ſacrificium, actio Baptiſmi, cùm & illa ſit ſacra actio, & eiuſdem generis cum actione Cœnæ, cum vtraque ſit tantùm Sacramentum, ſecundum aduerſarios?

DEINDE eſto, quęuis ſacra actio poſſit vocari ſacrificium, ob vocabulorum ſimilitudinem, quia ſacrificium ſonat ſacrum facere: tamen non quælibet ſacra actio poteſt dici oblatio, vt notum eſt. Non enim quicunque ſacram actionem facit, continuò aliquid offert alteri. At Patres diſertè dicunt in Cœna offerri Deo ſacrificium corporis Domini: non igitur poſſunt verba Patrum exponi de ſola conſecratione panis ordinata ad communicationem fidelium, cùm illa non poſſit dici oblatio.

PRAETEREA etſi vocabulum ſacrificij eſſet ambiguum, & poſſet accipi pro quauis ſacra actione; tamen quando tribuitur ea vox rei permanenti, id eſt, cùm vocatur ſacrificium non ipſa actio ſacrificandi, ſed res quæ illa actione ſacrificatur, tunc certè non poteſt exponi nomen ſacrificij pro ſacra actione. At Patres ipſum corpus Chriſti, quod offertur, ſacrificium vocant: nam determinatè dicunt in ſacra Cœna offerri Deo ſacrificium corporis Chriſti. Non igitur poteſt exponi ſententia Patrum de ſacra actione conſecrandi, & diſpenſandi Euchariſtiam: neque enim illa actio eſt, aut dici poteſt vllo modo corpus Chriſti.

Adde VLTIMO, quod Kemnitius non bene probauit quod aſſumpſit, & in quo totum robur ſuæ ſolutionis conſtituit, nimirum idem eſſe Latinis ſacrificium, & ſacrificare, quod Græcis ἱερουργία, & ἱερουργεῖν. Nam licet etymologia ſacrificij ſumatur à ſacra actione, cùm ſit ſacrificare, ſacrum facere: tamen non quælibet ſacra actio eſt ſacrificium, ſed ea ſola,

qua

qua Deo res aliqua offertur cum certo quodam ſolenni ritu, & reali illius rei conſumptione, vt ſuprà oſtendimus. Quare Latini eruditi interpretes Græcorum librorum, non reddunt per vocabulum ſacrificij niſi Græcam vocem θυσίαν, quæ propriè ſignificat ſacrificium, aut certè vocem ἱερουργίαν, aut aliam ſimilem ambiguam, & generalem, quando ex circumſtantiis vident eo loco poſitam eſſe pro vero ſacrificio. Id quod facilè poteſt intelligi ex teſtimoniis à Kemnitio allatis. Nam apud Dionyſium, vocem ἱερουργίαν reddunt interpretes ſacrum miniſterium, non autem ſacrificium: & quod DIONYSIVS crediderit in Miſſa offerri Deo verum ſacrificium, patet ex illis verbis, cap.3. par.3. de Eccleſ. hierar. *Pontifex excuſat ſe, quod hoſtiam ſalutarem, quæ ſupra ſeipſum eſt, litet.* Apud Paulum Rom.15. vocem ἱερουργοῦντα vertit interpres non ſacrificantem, vt debuiſſet ſecundum Kemnitium, ſed ſanctificantem: vocem autem προσφορὰν vertit rectiſſimè oblationem; nomen ſacrificij in toto eo capite non legitur.

Porrò AVGVSTINVS altaris oblationem apertiſſimè vocat corpus Domini, quod in altari, vt verum, ac proprium ſacrificium Deo offertur. Neque obſtant verba à Kemnitio citata. Nam Auguſtinus non dicit, vt ille peſſima fide citat, oblationem Deo fieri, cùm quod eſt in menſa, ad diſtribuendum comminuitur: ſed poſteaquam dixerat, id quod eſt in menſa benedici, & comminui, &c. multis interpoſitis dicit, voueri Deo id omne quod ei offertur, maximè autem ſancti altaris oblationem. Itaque Kemnitius coniunxit iſta cum ſuperioribus, ac ſi vnam ſententiam facerent, cùm ad diuerſas ſententias pertineant.

Iam verò CYPRIANVS cùm in argumento epiſtolæ ponit de calice ſanctificando, & plebi miniſtrando: per ſanctificationem non intelligit ſimplicem conſecrationem, conſecrationem videlicet ſolùm ordinatam ad Communionem, ſed intelligit conſecrationem ordinatam ad ſacrificium: nam ipſe frequenter dicit offerri Deo ſacrificium illud. Vnde meritò Cyprianus ingeminat vocem ſacrificij, & victimæ. Quod autem ponderat Kemnitius Cyprianum dixiſſe, oblatum à Chriſto panem, & vinum, non corpus, & ſanguinem: nihil facit aduerſus ſententiam noſtram. Loquitur enim Cyprianus de oblatione panis, & vini, quæ ſacrificium præcedit, & quæ neceſſa-

neceſſariò requirit ſubſequens ſacrificium: offertur enim panis, & vinum, vt etiam nunc in Miſſa fieri videmus, tanquam materia ſacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum ſuprà diſſeruimus, atq; oſtendimus probabiliorem eſſe illorum ſententiam, qui per illā verba: *Miniſtrantibus illis Domino*, intelligunt ſacrificium Miſſæ. Sed etiamſi admitteretur alia ſentētia, vt probabilis, quòd loquatur Lucas de miniſterio concionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ ſunt generalia, neque explicatè continent certum aliquod miniſterium: non enim dixit Lucas, Offerentibus illis Domino ſacrificium corporis Chriſti, ſed in genere: *Miniſtrantibus illis Domino*. Quamuis autem non ineptè poſſit, qui concionatur, dici, miniſtrare Domino; & eodem modo poſſit qui Euchariſtiæ, vel Baptiſmi Sacramentum diſpenſat, dici miniſtrare Domino: non tamē poteſt niſi valde durè, inuſitatè, & ineptè dici is qui baptizat, offerre Domino aquam, vel is qui Euchariſtiam diſpenſat, offerre corpus Chriſti Deo. Cùm igitur Patres paſſim dicant, in ſacra Cœna offerri Deo corpus, & ſanguinē Chriſti in ſacrificium: non poſſunt eorum verba ita deprauari, vt Kemnitius vellet.

Ad loca Auguſtini, vbi dicitur Chriſtus immolari nobis, vel populis, facilè reſponderi poteſt. Illud enim *nobis*, vel *populus*, ſignificat in noſtram vtilitatem ſacrificium Deo offerri: nam etiam ſacrificium crucis, quod eſt veriſſimum ſacrificium Deo oblatum, poteſt dici factum nobis, quia pro nobis oblatum eſt. Immò Auguſtinus in poſteriore loco, loquitur de ſacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Chriſtum immolari, quando incipimus participare fructum mortis eius: perinde enim nobis eſt, ac ſi tunc primùm Chriſtus in cruce oblatus fuiſſet.

Denique Cyrillus nihil habet contra ſententiam noſtram. Vocat enim incruentam latriam conſecrationem, & Communionem Euchariſtiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo ſacrificium, & deinde illud conſumamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, niſi primarius finis illius actionis, eſſet Deum immediatè colere cultu illi ſoli debito, quod fit ſolùm per ſacrificium propriè dictum. Hinc eſt enim quod neque Cyrillus, neque alij Patres, qui vocant Miſſam incruētam latriam, nunquam vocant incruentam latriam Baptiſmi celebrationem, quia nimirum Baptiſ-

mus

mus immediatè refertur ad noſtram ſanctificationem, non ad cultum Deo ſoli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

Alter modus exponendi dicta Patrum eſt, vt intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus ſacrificium, oblationem, immolationem, quia eſt commemoratio quædam, & repræſentatio veri ſacrificij, nimirum mortis Chriſti. Et eodem modo Chriſtus dicitur in Cœna immolari, non quod reuera in ſe propriè immoletur, ſed quod immoletur in Sacramento, id eſt, in imagine, & ſimilitudine. Quam ſolutionem, vt ſuprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eamque probat ex Patribus, qui ſæpe dicunt, Chriſtum ſemel tantùm verè fuiſſe immolatum: & Euchariſtiam eſſe repræſentationem illius immolationis. Hoc enim habet Auguſtinus in ſententiis Proſperi, de fide ad Petrum, cap 18. contra Fauſtum lib.20. cap.18. in epiſt.23. & in 120. & in Pſal.79. Ambroſius, Chryſoſtomus, & Theophylactus in cap.10. epiſt. ad Hebræos.

Denique Longobardus lib.4. diſt.12. quærit, ſi quod gerit ſacerdos, dicatur propriè ſacrificium, vel immolatio; & reſpondet id quod offertur, & conſecratur à ſacerdote, vocari ſacrificium, & oblationem, quia memoria eſt, & repræſentatio veri ſacrificij, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Vbi notat Kemnitius, Concilium Tridentinvm ſeſs.22. can.1. dixiſſe anathema huic ſententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, ſacrificium Miſſæ dici ſacrificium, quia eſt memoria ſacrificij crucis, non quod in ſe ſit propriè ſacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Miſſa nō offerri Deo, verum & proprium ſacrificium, anathema ſit.*

Ad hunc Secvndvm modum reſpondeo, veriſſimum eſſe quod Patres dicunt, Chriſtum ſemel tantùm immolatum fuiſſe, & illius immolationis memoriā, & ſimilitudinem eſſe actionem ſacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria ſpecie, ſiue de cruenta immolatione, quę ſemel tantū verè, & propriè facta eſt: nunc autem non propriè, ſed per repræſentationē agitur. Sed hoc non impedit quò minus Patres exiſtimauerint in Miſſa offerri verum, & propriū ſacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod ſacerdos gerit, ſit dicendum ſacrificium, & immolàtio; accipit nomen ſacrificij

ficij & immolationis, pro occiſione, ac ſi apertius quęſiuiſſet, an quod gerit ſacerdos, ſit dicenda Chriſti occiſio: reſpondet autem rectiſſimè, Chriſtum ſemel tantùm verè immolatum, id eſt, occiſum fuiſſe; nunc autem non propriè immolari, id eſt, occidi, ſed ſolùm in Sacramento, & repræſentatione. An autem ſit quod ſacerdos gerit, ſacrificium propriè dictum, ſed incruentum, Longobardus non quærit, ſed præſupponit, vt omnibus notum, ex ipſa celebratione quotidiana ſacrificij. Ad quem modum etiam S. Thomas, & alij Scholaſtici non fuerunt ſolliciti de eo, quod nunc eſt in controuerſia, ſed ſolùm qua ratione ſacrificium Miſſæ poſſit dici Chriſti immolatio, id eſt, occiſio, & ideò ferè reſpondere ſolent, dici immolationem, quia eſt repræſentatio immolationis, vel quia habet effectum ſimilem cum ipſa vera, & reali Chriſti occiſione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholaſticorum doctrinæ.

Quod autem Patres ſenſerint, ſacrificium Miſſæ, non eſſe ſolùm commemoratiuum, ſed etiam verum, & proprium: probatur PRIMO, quia Auguſtinus in locis à Kemnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & libro 20. contra Fauſtum, cap. 18. ſicut dicit actionem Cœnæ eſſe commemorationem ſacrificij crucis iam peracti; ita dicit ſacrificia veteris Teſtamenti fuiſſe commemorationem ſacrificij crucis poſtea futuri: & tamen negari non poteſt, quin ſacrificia illa vetera fuerint in ſe verè, & propriè dicta ſacrificia.

SECVNDO, ſi Patres putaſſent ſacrificium Euchariſtię non eſſe ſacrificium, niſi repræſentatiuum, nunquam dixiſſent in numero multitudinis, offerri Deo victimas, & ſacrificia in altari, vt loquitur paſſim Cyprianus lib. 1. epiſt. 2. lib. 2. epiſt. 3. lib. 3. epiſt. 2. 6. 25. in ſermone de eleemoſyna, & in alio de oratione Dominica; ſed ſolùm in ſingulari, ſacrificium. Vnum enim tantum eſt, quod repræſentatur: & ideò nomẽ eius non poteſt niſi in ſingulari efferri. Nam hac de cauſſa Caluiniſtæ nunquam dicunt multos panes conſecratos, eſſe multa corpora Chriſti, quia vnum corpus repræſentant: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidiſſe multas imagines Cæſaris, ſed non dicimus, niſi ineptè, multos Cæſares.

TERTIO, Baptiſmus eſt Sacramentum repræſentatiuum mortis Chriſti, vt Apoſtolus docet Rom. 6. Dum enim immergimur in aqua, Chriſto commorimur; & cùm de aqua

emergimus, cum Chriſto reſurgimus: & tamen nulli veterum Baptiſmum ſacrificium Deo oblatum vnquam appellauerunt. Non igitur iſta ſola repræſentatio cauſſa eſſe potuit cur actio Cœnæ Domini ſacrificium appelletur.

QVARTO, ſi celebratio Euchariſtiæ non eſſet oblatio noua realis & vera, Deo facta, ſed ſolùm imago quædam, ac repræſentatio oblationis in cruce peractæ, non poſſemus verè Deo dicere, Offero tibi hoc munus, ſeu, Accipe Domine hoc ſacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, ſeu Accipe, reipſa tunc aliquid porrigit, & non ſolùm repræſentat oblationem, niſi fortè irridere velit eum, quem honorare ſe ſimulat. Quare aduerſarij noſtri, cùm hoc probè intelligant, abſtinent omninò in ſuæ Cœnæ celebratione ab eiuſmodi vocibus, & eas in nobis maximè repræhendunt. At veteres Patres frequentiſſimè ita loquuntur, ac præſertim AVGVSTINVS lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt. *Quis*, inquit, *audiuit aliquando fidelium, ſacerdotem ſtantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane? &c.* ADDE, quòd Patres non ſolùm dicunt, ſe offerre, ſed etiam dicunt, per hanc oblationem commemorari oblationem crucis; vbi duas diſtinguunt oblationes, vnam repræſentantem, & vnam repræſentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS lib. 20. contra Fauſtum, cap. 18. *Chriſtiani*, inquit, *iam peracti ſacrificij memoriam celebrant ſacroſancta oblatione, & participatione corporis Chriſti.* Vbi illud etiam eſt obiter OBSERVANDVM, quòd ſicut participatio corporis Domini non deſinit eſſe vera, & realis participatio, licet ſit commemoratiua: ita etiam oblatio, quæ ſimul fit cum illa participatione, non deſinit eſſe vera, & realis oblatio, licet ſit alterius oblationis commemoratiua.

QVINTO, Patres ad nomen ſacrificij ſæpe addunt epitheta, quę ſoli vero ſacrificio conueniunt: & quę ineptè dicerentur de ſola reprę ſentatione. Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. vocat plenum, ac verum ſacrificium. Chryſoſtomus homil. 60. ad populum, & omnes Græci paſſim vocant ſacrificium terribile, & plenum horroris. Auguſtinus lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 20. vocat ſummum, & veriſſimum ſacrificium, lib. de ſpiritu & littera, cap. 11. appellat veriſſimum, & ſingulare ſacrificium, Euſebius lib. 1. demonſtrat. Euangel. cap. vlt. vocat ſacrificium Deo plenum.

DENIQVE vltimò accedit quod Patres apertiſſimè dicunt per hoc ſacrificium, quod nunc ab Eccleſia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi ſoli debitum, vt patet ex loco Auguſtini iam citato; vbi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad altare dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, aliiſque Græcis, qui, ipſo etiam teſte Kemnitio, vocant hoc ſacrificium incruentam latriam. At ſi non eſſet hoc ſacrificium niſi repræſentatio, & memoria ſacrificij crucis, non eſſet cultus latriæ: non enim commemorare ſacrificium alterius, ſed verè, & propriè ſacrificare, eſt cultus latriæ. Ita igitur confutatur ſecundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMVM Kemnitij pronunciatum de teſtimoniis Patrum, habetur pag. 798. & 799. Nam poſt omnes datas ſolutiones, cùm animaduerteret non poſſe reuera lectoribus ſatisfieri, ipſe quoque cum Magiſtris ſuis Luthero, & Caluino, Patribus valedicit, oblitus eius, quod antea ſcripſerat, bonas mentes ſemper plurimi feciſſe conſenſum antiquitatis: *Neque,* inquit, *veterum qualeſcunque ſententiæ, ſed Scriptura canonica regula eſt, & norma fidei, & iudicij, in hac controuerſia.* Et paulò infrà, næuos appellat teſtimonia Patrum: tandem reddit tres cauſſas, cur malit ipſe cum ſuis Euchariſtiam vocare Sacramentum, & non ſacrificium, licet Patres omnes appellauerint ſacrificium. PRIMA eſt, quia Scriptura diuina Cœnam Domini nuſquam vocat ſacrificium. SECVNDA, quia iſta appellatio ſacrificij, non parum obſcurat veram doctrinam, & vſum Cœnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catechesi appellationis ſacrificij, non dextrè interpretata, extructum eſt theatricum Pontificiæ Miſſæ ſacrificium. Hæc ille.

Iſtæ verò cauſſæ continent INPRIMIS maximam Patrum reprehenſionem: ſignificant enim Patres non eſſe loquuto ſecundum morem Scripturę, & obſcuraſſe veram doctrinam & vſum Cœnæ Domini, & ſua licentia, & improprietate loquendi, maxima incommoda Eccleſiæ attuliſſe. At quis i credat de illis doctiſſimis hominibus, qui floruerunt purioribus, vt Kemnitius loquitur, optimis, & florentiſſimis Eccleſi temporibus?

DEINDE prima cauſſa ineptiſſima eſt, vt nihil de ſecund & tertia, quæ meras calumnias continent, dicamus. Nam diſplicet nomen ſacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, c

no

non eadem ratione diſplicet nomen Sacramenti? neq; enim, credo, locum oſtendent in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid eſt ergo quod Kemnitius loquitur, cùm ait: *Hæc conſideratio de næuis quorundam veterum oſtendit, quare malimus Cœnam Dominicam Sacramẽtum potius, quàm ſacrificium appellari. Primò enim Scriptura, quæ omnium rectiſsimas, & commodiſsimas appellationes poteſt rebus ipſis tribuere, nullibi Cœnam Dominicam vocat ſacrificium?*

ADDE, quòd Scriptura diſertis verbis Cœnam Domini vocat ſacrificium apud Iſaiam, & Malachiam, vt ſuprà oſtendimus: apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum ſacrificiis Hebræorum, & Gentilium, vt planè ſit cæcus, qui non videt eam ex Pauli ſententia ſacrificium eſſe.

CAPVT XVI.

Probatur ſacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERVM caput, vnde cognoſci poteſt ſententia veterum Patrum, ſumitur ex ritu altarium erigendorum ad huius ſacrificij celebrationem. Nam altaria non conſueuiſſe erigi niſi ad ſacrificia propriè dicta, aduerſarij non negant: nam ideò Caluinus libro 4. Inſtitut. cap. 18. §. 12. ita loquitur de differentia Sacramenti Euchariſtiæ, & ſacrificij propriè dicti: *Menſam,* inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, non altare ſuper quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par. 3. in reſponſione ad obiectum 16. pag. 710. ſcribit, nullum eſſe debere altare in Eccleſia. Et denique non alia cauſſa eſt, cur hoc tempore aduerſarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus menſas conuiuiales ſubſtituant, niſi quod intelligant altaria ſigna eſſe euidentiſſima ſacrificij propriè dicti. Adde quæ ſupra diximus, cap. 2. vbi ex Scriptura, & Patribus, & ex ipſo vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipſum oſtendimus. Quare ſi veteres Patres ad Euchariſtiam celebrandam altaria ſemper habuiſſe demonſtrare poterimus, demonſtratum ſimul erit, Euchariſtiam ex eorum ſententia ſacrificium eſſe verè, ac propriè dictum.

Ac primùm in Canonibus Apoſtolorum 3. & 4. aperta eſt mentio altaris ad Euchariſtiam offerendam erecti. DIONYSIVS quoq; cap.3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS lib. de Pœnitentia, inter alia ſigna humilitatis pœnitentium, numerat, preſbyteris aduolui, aris Dei ageniculari. CYPRIANVS lib.1. epiſt.9. iubet, vt non offeratur ſacrificium pro quodam Chriſtiano defuncto, qui reliquerat preſbyterum rerum temporalium procuratorem, & cauſſam reddit, quia non eſt dignus vt pro illo ſacrificetur, qui ſacerdotem Dei ab altari abſtraxit. EVSEBIVS lib.1. demonſtr. Euangel. cap.6. multa dicit de altari Eccleſię. OPTATVS Mileuitanus lib.6. contra Parmenianum: *Quid eſt,* inquit, *tàm ſacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando, & vos obtuliſtis, frangere?* Et ibidem altare eſſe dicit ſedem corporis Chriſti. AMBROSIVS lib.5. epiſt.33. *Certatim,* inquit, *milites nunciare, & irruentes in altaria oſculo pacem ſignificare.* S. ANTONIVS, vt in eius vita ſcribit Athanaſius, cùm præuidit futuram hæreſim Arianam, videre ſibi viſus eſt, feroces quoſdam mulos calcibus euertentes Chriſti altaria. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Gorgoniam, ſcribit eam ad altare procubuiſſe, & inuocaſſe illum, qui ſuper altare coli ſolet. Gregorius NYSSENVS in lib. de Baptiſmo dicit, altare eſſe lapidem natura ſua, ſed conſecratione fieri ſanctum, &c. CHRYSOSTOMVS hom.53. ad populum: *Si quis,* inquit, *vellet hoc altare ſubruere, nónne illum lapidibus obrueretis?* Et hom.20. in poſteriorem ad Cor. *Tu,* inquit, *altare honoras quod accipit corpus Chriſti.* Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Auguſtinus lib.8. de ciuit. Dei, cap. vlt. & lib. 22. cap.8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia, frequentiſſimè altarium meminerunt.

SED fortè obiiciet aliquis MINVTIVM Felicem, qui in Dialogo, qui inſcribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octauio Chriſtiano: *Cur nullas aras habent (Chriſtiani) nulla templa, nulla ſimulachra?*

SED facilis eſt ſolutio; nam Chriſtiani illis temporibus duplici de cauſſa diligentiſſimè cauebant; ne vlli Ethnici intereſſent ſacris noſtris. PRIMVM, quia non erant idonei ad tanta myſteria intuenda. DEINDE, ob metum perſequutorum, propter quam cauſſam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere

coge-

cogebantur: quare vulgò exiſtimabantur Chriſtiani planè athei, quod nullis Diis palàm ſacrificare cernerentur. Ceterùm non ſolùm tempore Minutij Felicis, ſed etiam multò antè habuiſſe Chriſtianos altaria, perſpicuum eſt ex locis citatis Tertulliani, Dionyſij, & Clementis, qui ſunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

TERTIVM caput ſumitur ex vocabulo, SACERDOS. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco ſuprà notato, ſacerdotes propriè ordinari ad ſacrificium; & ideò contendunt non dediſſe Chriſtum Eccleſię ſacerdotes, ſed miniſtros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeò frequenter hac voce vtuntur, vt coactus ſit Kemnitius confiteri in 2. par. Examinis, pag. 1140. vbi de Sacramento Ordinis diſputat, inualuiſſe apud veteres vſum, vocandi miniſtros Eccleſiæ ſacerdotes, & eorum miniſterium ſacerdotium, licet in Scriptura Teſtamenti noui, eiuſmodi vocabulum in hac ſignificatione non inueniatur: quod quidem veriſſimum eſt. Nam non ſolùm Auguſtinus lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. & Chryſoſtomus in libris ſex de ſacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes poſteriores paſſim vtuntur hac voce, ſed etiam his antiquiores, vt GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *diſcipulis fidelibus mandat, quos primos Eccleſiæ ſuæ conſtituit ſacerdotes, vt indeſinenter iſta vitæ æternæ myſteria exercerent, quæ neceſſe eſt à cunctis ſacerdotibus per ſingulas totius orbis Eccleſias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos prope finem. Ambroſius in Pſal. 38. Euſebius lib. 5. demonſtr. Euangel. cap. 3. Cyprianus in ſingulis fermè epiſtolis. Tertullianus de præſcriptione, & de velandis virginibus. Dionyſius cap. 1. 3. & 5. Eccleſ. hierar. & alij omnes hac voce vtuntur. Et quod amplius eſt, ipſum S. Ioannem Apoſtolum ſacerdotio functum, & laminam Pōtificalem geſtaſſe ſcribit Polycrates apud Euſebium libro quinto hiſtoriæ, capite viceſimotertio.

Neque obſtat, quòd in nouo Teſtamento miniſtri Eccleſiaſtici non dicantur ſacerdotes; cauſſa enim in promptu eſt. Quia enim tempore Apoſtolorum adhuc vigebat ſacerdotium Iudaicum, & ſacrificia cruenta offerebantur in templo Hieroſolymitano, Apoſtoli (Domino inſpirante) non vtebantur nominibus ſacerdotij, ſacrificij, templi, altaris, & ſimilium rerum, vt faciliùs diſtinguerent Chriſtiana ſacra à Iudaicis, & ne putarentur, ſi iiſdem vterentur vocibus, eoſdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò pòſt euerſo templo Hieroſolymitano, & ceſſantibus omninò ſacrificiis Hebræorum, liberè cœperunt antiquiſſimi Patres vti nominibus, templi, altaris, ſacerdotis, & ſacrificij, vt res ipſa poſtulabat.

Quare manifeſtè fallitur, vel potius mentitur Caluinus libro 4. Inſtitutionum, cap. 18. §. 10. cùm dicit, honorem ſacerdotij ſic vni Chriſto veteres vendicaſſe, vt Antichriſti vocem fore affirmet Auguſtinus lib. 2. contra Parmenianum, cap. 8. ſi quis Epiſcopum inter Deum, & hominem interceſſorem faciat. Nam Auguſtinus contra Parmenianum non loquitur de ſacerdote, ſed de mediatore, & non de quocunq; mediatore, ſed de mediatore per modum redemptionis, quæ ſoli Chriſto propria eſt. Nam per modum deprecationis multos eſſe interceſſores, & mediatores, paſſim fatentur Patres. Nam ſic appellat ſanctos Martyres Baſilius in oratione in 40. Martyres, & Hieronymus in epiſtola ad Fabiolam de veſte ſacerdotali, appellat Epiſcopos ſequeſtres, id eſt, mediatores inter Deum & populum, per oblationem ſacrificij altaris: quod etiam eſt apud Chryſoſtomum in 6. lib. de ſacerdotio. Nec ſolùm interceſſores, ſed nominatim ſacerdotes AVGVSTINVS vocat Epiſcopos, & Preſbyteros, lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. *Epiſcopi*, inquit, *& presbyteri propriè dicuntur ſacerdotes.*

Neq; valet reſponſio Kemnitij loco notato, vbi fatetur nomen ſacerdotij eſſe apud veteres, ſed non vult accipi pro miniſterio ſacrificandi, ſed pro miniſterio verbi, & Sacramentorum: iſtud enim ſolum miniſterium tribui contendit in Scriptura noui Teſtamenti illis hominibus, qui à Patribus ſacerdotes appellari conſueuerunt. Hæc, inquam, ſolutio non eſt ſufficiens. Nam INPRIMIS ſequeretur omnes Patres Græcos, & Latinos vel ignoraſſe vim huius vocis, vel de induſtria illa abuti voluiſſe. Nam vt ait Apoſtolus ad Hebr. 5. *Omnis*

Ponti-

Pontifex conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia. Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur.* Et inde probat idem Apoſtolus Chriſtum non eſſe ſacerdotem, ſi nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat, doctiſſimos Patres nomen ſacerdotis tribuiſſe iis, qui ſolùm docent populos, & iis Sacramenta miniſtrant; ſed Deo nullum offerunt ſacrificium? PRAETEREA docere, & Sacramenta miniſtrare, non ſolùm conuenit Epiſcopis, & Preſbyteris, ſed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur ſacerdotes; vt patet ex Auguſtino loco citato lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. vbi dicit Epiſcopos, & Preſbyteros propriè ſacerdotes nominari; & ex Concilio IV. Carthaginenſi can. 4. vbi apertè dicitur, Diaconos non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium ordinari.

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta miniſtrare, & ideò fortaſſe non dicebantur ſacerdotes. At nec Preſbyteri omnia Sacramenta miniſtrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen ſacerdotes dicebantur. Illa igitur ſola vera cauſſa eſt, quam reddit Concilium Nicænum can. 14. quia videlicet Diaconi non habent poteſtatem ſacrificia offerendi, ſed ſolùm in ſacrificio ſacerdotibus miniſtrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur ſacrificium ex Liturgiis.

QVARTVM caput ſumitur ex ritu celebrandi. Nam inprimis ex omnibus antiquis Liturgiis, quæ exſtant, Iacobi, Clementis, Baſilij, Chryſoſtomi, & ex lib. 5. & 6. de Sacramentis Ambroſij, & ex Catecheſi quarta & quinta myſtagogica Cyrilli Hieroſolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clariſſimè patet, veteres Patres eo ritu celebraſſe myſterium Euchariſtiæ, vt nihil dubitauerint, eam eſſe veriſſimum ſacrificium: plena ſunt enim nominum oblationis, ſacrificij, victimæ, ſignorum, benedictionum, eleuationum, aliorumque eiuſmodi rituum. Quare Lutherus (vt ſuprà notauimus) in libro de formula Miſſæ, totum Canonem abſtulit, quod non putaret eo incolumi exiſtente, poſſe defendi, Miſſam non eſſe ſacrificium. Canon autem verbis non multùm mutatis, totus

fermè inuenitur in Liturgiis, & in libris Ambroſij, & Cyrilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & ſacrificij.

Caluinus libro 4. Inſtitutionum, cap.18. §.11. excuſari dicit non poſſe veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Imitati ſunt enim*, inquit, *propius Iudaicum ſacrificandi morem, quàm aut ordinauerat Chriſtus, aut Euangelij ratio ferebat.* SCILICET melius nouit Caluinus, qui heri natus eſt, quid ordinauerit Chriſtus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipſo Chriſto interfuit, aut Clemens, qui ab Apoſtolo Petro didicit, aut Baſilius, Cyrillus, Ambroſius, Chryſoſtomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præceſſerunt.

CAPVT XIX.

Idem probatur ex iis, pro quibus ſacrificium Miſſæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum ſententiam adeò perſpicuè cognoſcimus, vt nullus pateat aduerſariis exitus, niſi Patres omninò reiiciant, ſumitur ex iis, pro quibus ſacrificium veteres offerebant. Nam ſi Euchariſtia nihil eſſet aliud, niſi Sacramentum, certè non prodeſſet niſi ſumenti, & manducanti, quemadmodum Baptiſmus non aliis prodeſt, quàm iis, qui baptizantur. Quod quidem aduerſarij non negant: immò Philippus, Caluinus, Kemnitius, & alij totam controuerſiam inter nos, & ipſos eſſe dicunt; An Euchariſtia non ſolùm debeat diſtribui manducantibus, ſed etiam offerri pro ſalute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum: id enim poſterius ad veriſſimum ſacrificium pertinere non dubitant.

Iam verò Patres non ſolùm in Liturgiis citatis, offerunt Euchariſtiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique neceſſitatibus, tum ſpiritualibus, tum temporalibus: ſed etiam in aliis libris paſſim docent, id fieri debere; quæ teſtimonia infrà ſuo loco adducenda erunt, cùm ad eam quæſtionem venerimus, ſitne hoc ſacrificium propitiatorium. Interim autem vnus, aut alter ex Patribus ſufficient.

Ioan.

Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 79. ad populum Antiochenum: *Altari,* inquit, *aſſiſtens ſacerdos, pro terrarum orbe, pro Epiſcopis, pro Eccleſia, pro gubernantibus Eccleſiam iubetur Deo offerre.* Et homil. 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro ſanis, pro terræ fructibus. Homilia 21. in Acta, & lib. 6. de ſacerdotio, & alibi addit etiam pro mortuis. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. ſcribit à ſuis presbyteris oblatum ſacrificium Euchariſtiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione. & lib. 9. Confeſſionum, cap. 12. ſcribit; ſacrificium pro matre ſua defuncta oblatum. Et ne putemus meram eſſe cæremoniam pro defunctis offerre, ipſe idem in Enchiridio, cap. 110. ſcribit, hoſtiam hanc pro nõ valde malis propitiationem eſſe. Sed de iis ſatis. Si quis autem velit teſtimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium.

CAPVT XX.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex coniunctione legis, & ſacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipſa ratione Scripturarum, & Patrum lectione inſtructa peti poſſunt. PRIMA ratio deſumitur ex coniunctione, quæ eſt inter religionem, ſeu legem, & ſacrificium; & hoc ſyllogiſmo concludi poteſt. Tanta coniunctio eſt inter legem, ſeu religionem, & ſacrificium externum, ac propriè dictum, vt omninò neceſſe ſit, aut legem, & religionem verè & propriè in Chriſti Eccleſia non reperiri; aut ſacrificium quoque externum, & propriè dictum in Chriſti Eccleſia reperiri. Nullum autem eſt, ſi Miſſam tollas: eſt igitur Miſſa ſacrificium externum, & propriè dictum.

Propoſitio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd omnis religio, ſeu vera, ſeu falſa, omni loco & tempore, ſemper ad cultum Dei ſacrificia adhibuit. Hinc enim colligitur id prodire ex lumine, & inſtinctu naturæ, & eſſe primum quoddã principium à Deo nobis ingenitum. Falſiſſimum enim eſt, quod dicit Kemnitius, vt hoc argumentum eludat in 2. parte Examinis, pag. 743. hunc eſſe inſtinctum naturæ corruptæ, quæ eſt fons, & radix omnium ſuperſtitionum. Nam etſi natura corrupta reuera fons eſt, ac fuit idololatriæ, & aliarum om-

neceſſariò requirit ſubſequens ſacrificium: offertur enim panis,& vinum, vt etiam nunc in Miſſa fieri videmus, tanquam materia ſacrificij futuri à Deo benedicenda.

De loco Actorum ſuprà diſſeruimus, atq; oſtendimus probabiliorem eſſe illorum ſententiam, qui per illā verba: *Miniſtrantibus illis Domino*, intelligunt ſacrificium Miſſæ. Sed etiamſi admitteretur alia ſentētia, vt probabilis, quòd loquatur Lucas de miniſterio concionandi: nihil inde lucraretur Kemnitius. Nam verba Lucæ ſunt generalia, neque explicatè continent certum aliquod miniſterium: non enim dixit Lucas, Offerentibus illis Domino ſacrificium corporis Chriſti, ſed in genere: *Miniſtrantibus illis Domino*. Quamuis autem non ineptè poſſit, qui concionatur, dici, miniſtrare Domino; & eodem modo poſſit qui Euchariſtiæ, vel Baptiſmi Sacramentum diſpenſat, dici miniſtrare Domino: non tamē poteſt niſi valde durè, inuſitatè, & ineptè dici is qui baptizat, offerre Domino aquam, vel is qui Euchariſtiam diſpenſat, offerre corpus Chriſti Deo. Cùm igitur Patres paſſim dicant, in ſacra Cœna offerri Deo corpus, & ſanguinē Chriſti in ſacrificium: non poſſunt eorum verba ita deprauari, vt Kemnitius vellet.

Ad loca Auguſtini, vbi dicitur Chriſtus immolari nobis, vel populis, facilè reſponderi poteſt. Illud enim *nobis*, vel *populus*, ſignificat in noſtram vtilitatem ſacrificium Deo offerri: nam etiam ſacrificium crucis, quod eſt veriſſimum ſacrificium Deo oblatum, poteſt dici factum nobis, quia pro nobis oblatum eſt. Immò Auguſtinus in poſteriore loco, loquitur de ſacrificio crucis; dicit enim tunc nobis Chriſtum immolari, quando incipimus participare fructum mortis eius: perinde enim nobis eſt, ac ſi tunc primùm Chriſtus in cruce oblatus fuiſſet.

Denique CYRILLVS nihil habet contra ſententiam noſtram. Vocat enim incruentam latriam conſecrationem, & Communionem Euchariſtiæ, quatenus per illas actiones offerimus Deo ſacrificium, & deinde illud conſumamus, vel inde participamus: non enim appellaret latriam, niſi primarius finis illius actionis, eſſet Deum immediatè colere cultu illi ſoli debito, quod fit ſolùm per ſacrificium propriè dictum. Hinc eſt enim quod neque Cyrillus, neque alij Patres, qui vocant Miſſam incruētam latriam, nunquam vocant incruentam latriam Baptiſmi celebrationem, quia nimirum Baptiſmus

mus immediatè refertur ad noſtram ſanctificationem, non ad cultum Deo ſoli debitum reddendum. Atque hæc de primo modo.

ALTER modus exponendi dicta Patrum eſt, vt intelligamus Cœnam Domini vocari à Patribus ſacrificium, oblationem, immolationem, quia eſt commemoratio quædam, & repræſentatio veri ſacrificij, nimirum mortis Chriſti. Et eodem modo Chriſtus dicitur in Cœna immolari, non quod reuera in ſe propriè immoletur, ſed quod immoletur in Sacramento, id eſt, in imagine, & ſimilitudine. Quam ſolutionem, vt ſuprà indicauimus, accepit Kemnitius à Caluino, eamque probat ex Patribus, qui ſæpe dicunt, Chriſtum ſemel tantùm verè fuiſſe immolatum: & Euchariſtiam eſſe repræſentationem illius immolationis. Hoc enim habet Auguſtinus in ſententiis Proſperi, de fide ad Petrum, cap 18. contra Fauſtum lib.20. cap.18. in epiſt.23. & in 120. & in Pſal.79. Ambroſius, Chryſoſtomus, & Theophylactus in cap.10. epiſt. ad Hebræos.

Denique Longobardus lib.4. diſt.12. quærit, ſi quod gerit ſacerdos, dicatur propriè ſacrificium, vel immolatio; & reſpondet id quod offertur, & conſecratur à ſacerdote, vocari ſacrificium, & oblationem, quia memoria eſt, & repræſentatio veri ſacrificij, & ſanctæ immolationis factæ in ara crucis. Vbi notat Kemnitius, Concilium TRIDENTINVM ſeſs.22. can.1. dixiſſe anathema huic ſententiæ Longobardi ex Patribus confirmatæ. Nam Longobardus ex Patribus docet, ſacrificium Miſſæ dici ſacrificium, quia eſt memoria ſacrificij crucis, non quod in ſe ſit propriè ſacrificium; Concilium autem ait: *Si quis dixerit in Miſſa nõ offerri Deo, verum & proprium ſacrificium, anathema ſit.*

Ad hunc SECVNDVM modum reſpondeo, veriſſimum eſſe quod Patres dicunt, Chriſtum ſemel tantùm immolatum fuiſſe, & illius immolationis memoriã, & ſimilitudinem eſſe actionem ſacræ Cœnæ: nam loquuntur de immolatione in propria ſpecie, ſiue de cruenta immolatione, quę ſemel tantũ verè, & propriè facta eſt: nunc autem non propriè, ſed per repræſentationẽ agitur. Sed hoc non impedit quò minus Patres exiſtimauerint in Miſſa offerri verum, & propriũ ſacrificium.

Porrò Longobardus, cùm quærit, an quod ſacerdos gerit, ſit dicendum ſacrificium, & immolatio; accipit nomen ſacrificij

ficij & immolationis, pro occiſione, ac ſi apertius quęſiuiſſet, an quod gerit ſacerdos, ſit dicenda Chriſti occiſio: reſpondet autem rectiſſimè, Chriſtum ſemel tantùm verè immolatum, id eſt, occiſum fuiſſe; nunc autem non propriè immolari, id eſt, occidi, ſed ſolùm in Sacramento, & repræſentatione. An autem ſit quod ſacerdos gerit, ſacrificium propriè dictum, ſed incruentum, Longobardus non quærit, ſed præſupponit, vt omnibus notum, ex ipſa celebratione quotidiana ſacrificij. Ad quem modum etiam S. Thomas, & alij Scholaſtici non fuerunt ſolliciti de eo, quod nunc eſt in controuerſia, ſed ſolùm qua ratione ſacrificium Miſſæ poſſit dici Chriſti immolatio, id eſt, occiſio, & ideò ferè reſpondere ſolent, dici immolationem, quia eſt repræſentatio immolationis, vel quia habet effectum ſimilem cum ipſa vera, & reali Chriſti occiſione. Quare Concilium Tridentinum nihil contrarium docuit Longobardi, aut Scholaſticorum doctrinæ.

Quod autem Patres ſenſerint, ſacrificium Miſſæ, non eſſe ſolùm commemoratiuum, ſed etiam verum, & proprium: probatur PRIMO, quia Auguſtinus in locis à Kemnitio citatis de fide ad Petrum, cap. 18. & libro 20. contra Fauſtum, cap. 18. ſicut dicit actionem Cœnæ eſſe commemorationem ſacrificij crucis iam peracti; ita dicit ſacrificia veteris Teſtamenti fuiſſe commemorationem ſacrificij crucis poſtea futuri: & tamen negari non poteſt, quin ſacrificia illa vetera fuerint in ſe verè, & propriè dicta ſacrificia.

SECVNDO, ſi Patres putaſſent ſacrificium Euchariſtię non eſſe ſacrificium, niſi repræſentatiuum, nunquam dixiſſent in numero multitudinis, offerri Deo victimas, & ſacrificia in altari, vt loquitur paſſim Cyprianus lib. 1. epiſt. 2. lib. 2. epiſt. 3. lib. 3. epiſt. 2. 6. 25. in ſermone de eleemoſyna, & in alio de oratione Dominica; ſed ſolùm in ſingulari, ſacrificium. Vnum enim tantum eſt, quod repræſentatur: & ideò nomē eius non poteſt niſi in ſingulari efferri. Nam hac de cauſſa Caluiniſtæ nunquam dicunt multos panes conſecratos, eſſe multa corpora Chriſti, quia vnum corpus repræſentant: & nos de imaginibus dicimus quidem nos habere, aut vidiſſe multas imagines Cæſaris, ſed non dicimus, niſi ineptè, multos Cæſares.

TERTIO, Baptiſmus eſt Sacramentum repræſentatiuum mortis Chriſti, vt Apoſtolus docet Rom. 6. Dum enim immergimur in aqua, Chriſto commorimur; & cùm de aqua emergi-

emergimus, cum Chriſto reſurgimus: & tamen nulli veterum Baptiſmum ſacrificium Deo oblatum vnquam appellauerunt. Non igitur iſta ſola repræſentatio cauſſa eſſe potuit cur actio Cœnæ Domini ſacrificium appelletur.

QVARTO, ſi celebratio Euchariſtiæ non eſſet oblatio noua realis & verá, Deo facta, ſed ſolùm imago quædam, ac repræſentatio oblationis in cruce peractæ, non poſſemus verè Deo dicere, Offero tibi hoc munus, ſeu, Accipe Domine hoc ſacrificium. Qui enim dicit alicui, Offero tibi, ſeu Accipe, reipſa tunc aliquid porrigit, & non ſolùm repræſentat oblationem, niſi fortè irridere velit eum, quem honorare ſe ſimulat. Quare aduerſarij noſtri, cùm hoc probè intelligant, abſtinent omninò in ſuæ Cœnæ celebratione ab eiuſmodi vocibus, & eas in nobis maximè repræhendunt. At veteres Patres frequentiſſimè ita loquuntur, ac præſertim AVGVSTINVS lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt. *Quis*, inquit, *audiuit aliquando fidelium, ſacerdotem ſtantem ad altare, dicere in precibus, Offero tibi Petre, aut Cypriane? &c.* ADDE, quòd Patres non ſolùm dicunt, ſe offerre, ſed etiam dicunt, per hanc oblationem commemorari oblationem crucis; vbi duas diſtinguunt oblationes, vnam repræſentantem, & vnam repræſentatam, incruentam vnam, alteram cruentam. AVGVSTINVS lib. 20. contra Fauſtum, cap. 18. *Chriſtiani*, inquit, *iam peracti ſacrificij memoriam celebrant ſacroſancta oblatione, & participatione corporis Chriſti.* Vbi illud etiam eſt obiter OBSERVANDVM, quòd ſicut participatio corporis Domini non deſinit eſſe vera, & realis participatio, licet ſit commemoratiua: ita etiam oblatio, quæ ſimul fit cum illa participatione, non deſinit eſſe vera, & realis oblatio, licet ſit alterius oblationis commemoratiua.

QVINTO, Patres ad nomen ſacrificij ſæpe addunt epitheta, quę ſoli vero ſacrificio conueniunt: & quę ineptè dicerentur de ſola reprę́ſentatione. Cyprianus lib. 2. epiſt. 3. vocat plenum, ac verum ſacrificium. Chryſoſtomus homil. 60. ad populum, & omnes Græci paſſim vocant ſacrificium terribile, & plenum horroris. Auguſtinus lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 20. vocat ſummum, & veriſſimum ſacrificium, lib. de ſpiritu & litera, cap. 11. appellat veriſſimum, & ſingulare ſacrificium, Euſebius lib. 1. demonſtrat. Euangel. cap. vlt. vocat ſacrificium Deo plenum.

DENIQVE vltimò accedit quod Patres apertiſſimè dicunt per hoc ſacrificium, quod nunc ab Eccleſia toto orbe terrarum offertur Deo, exhiberi eidem Deo cultum latriæ illi ſoli debitum, vt patet ex loco Auguſtini iam citato; vbi inde probat, nos non habere Sanctos pro Diis, quia nemo ad altare dicit, Offero tibi Petre, aut Cypriane: & ex Cyrillo, aliiſque Græcis, qui, ipſo etiam teſte Kemnitio, vocant hoc ſacrificium incruentam latriam. At ſi non eſſet hoc ſacrificium niſi repræſentatio, & memoria ſacrificij crucis, non eſſet cultus latriæ: non enim commemorare ſacrificium alterius, ſed verè, & propriè ſacrificare, eſt cultus latriæ. Ita igitur confutatur ſecundus modus à Kemnitio excogitatus.

VLTIMVM Kemnitij pronunciatum de teſtimoniis Patrum, habetur pag. 798. & 799. Nam poſt omnes datas ſolutiones, cùm animaduerteret non poſſe reuera lectoribus ſatisfieri, ipſe quoque cum Magiſtris ſuis Luthero, & Caluino, Patribus valedicit, oblitus eius, quod antea ſcripſerat, bonas mentes ſemper plurimi feciſſe conſenſum antiquitatis: *Neq;*, inquit, *veterum qualeſcunq; ſententiæ, ſed Scriptura canonica regula eſt, & norma fidei, & iudicij, in hac controuerſia.* Et paulò infrà, næuos appellat teſtimonia Patrum: tandem reddit tres cauſſas, cur malit ipſe cum ſuis Euchariſtiam vocare Sacramentum, & non ſacrificium, licet Patres omnes appellauerint ſacrificium. PRIMA eſt, quia Scriptura diuina Cœnam Domini nuſquam vocat ſacrificium. SECVNDA, quia iſta appellatio ſacrificij, non parum obſcurat veram doctrinam, & vſum Cœnæ Dominicæ. TERTIA, quia ex illa catecheſi appellationis ſacrificij, non dextrè interpretata, extructum eſt theatricum Pontificiæ Miſſæ ſacrificium. Hæc ille.

Iſtæ verò cauſſæ continent INPRIMIS maximam Patrum reprehenſionem: ſignificant enim Patres non eſſe loquutos ſecundum morem Scripturę, & obſcuraſſe veram doctrinam, & vſum Cœnæ Domini, & ſua licentia, & improprietate loquendi, maxima incommoda Eccleſiæ attuliſſe. At quis id credat de illis doctiſſimis hominibus, qui floruerunt purioribus, vt Kemnitius loquitur, optimis, & florentiſſimis Eccleſię temporibus?

DEINDE prima cauſſa ineptiſſima eſt, vt nihil de ſecunda & tertia, quæ meras calumnias continent, dicamus. Nam ſi diſplicet nomen ſacrificij, quia Scriptura eo non vtitur, cur

non

non eadem ratione diſplicet nomen Sacramenti? neq; enim, credo, locum oſtendent in diuinis literis vbi Cœna Domini Sacramentum nominetur. Quid eſt ergo quod Kemnitius loquitur, cùm ait: *Hæc conſideratio de nęuis quorundam veterum oſtendit, quare malimus Cœnam Dominicam Sacramētum potius, quàm ſacrificium appellari. Primò enim Scriptura, quæ omnium rectiſſimas, & commodiſſimas appellationes poteſt rebus ipſis tribuere, nullibi Cœnam Dominicam vocat ſacrificium?*

Adde, quòd Scriptura diſertis verbis Cœnam Domini vocat ſacrificium apud Iſaiam, & Malachiam, vt ſuprà oſtendimus: apud Paulum autem tam apertè confert Cœnam Domini cum ſacrificiis Hebræorum, & Gentilium, vt planè ſit cæcus, qui non videt eam ex Pauli ſententia ſacrificium eſſe.

CAPVT XVI.

Probatur ſacrificium propriè dictum ex ritu altarium.

ALTERVM caput, vnde cognoſci poteſt ſententia veterum Patrum, ſumitur ex ritu altarium erigendorum ad huius ſacrificij celebrationem. Nam altaria non conſueuiſſe erigi niſi ad ſacrificia propriè dicta, aduerſarij non negant: nam ideò Caluinus libro 4. Inſtitut. cap. 18. §.12. ita loquitur de differentia Sacramenti Euchariſtiæ, & ſacrificij propriè dicti: *Menſam,* inquit, *nobis dedit, in qua epulemur, non altare ſuper quod offeratur victima.* Et Petrus Martyr in lib. contra Gardinerum, par.3. in reſponſione ad obiectum 16. pag. 710. ſcribit, nullum eſſe debere altare in Eccleſia. Et denique non alia cauſſa eſt, cur hoc tempore aduerſarij altaria vbique demoliantur, & pro altaribus menſas conuiuiales ſubſtituant, niſi quod intelligant altaria ſigna eſſe euidentiſſima ſacrificij propriè dicti. Adde quæ ſupra diximus, cap.2. vbi ex Scriptura, & Patribus, & ex ipſo vocabulo Hebræo, Græco, & Latino id ipſum oſtendimus. Quare ſi veteres Patres ad Euchariſtiam celebrandam altaria ſemper habuiſſe demonſtrare poterimus, demonſtratum ſimul erit, Euchariſtiam ex eorum ſententia ſacrificium eſſe verè, ac propriè dictum.

Ac primùm in Canonibus Apoſtolorum 3. & 4. aperta eſt mentio altaris ad Euchariſtiam offerendam erecti. DIONYSIVS quoq; cap. 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, altaris meminit. TERTVLLIANVS lib. de Pœnitentia, inter alia ſigna humilitatis pœnitentium, numerat, preſbyteris aduolui, aris Dei adgeniculari. CYPRIANVS lib. 1. epiſt. 9. iubet, vt non offeratur ſacrificium pro quodam Chriſtiano defuncto, qui reliquerat preſbyterum rerum temporalium procuratorem, & cauſſam reddit, quia non eſt dignus vt pro illo ſacrificetur, qui ſacerdotem Dei ab altari abſtraxit. EVSEBIVS lib. 1. demonſtr. Euangel. cap. 6. multa dicit de altari Eccleſiæ. OPTATVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum: *Quid eſt*, inquit, *tàm ſacrilegum, quàm altaria Dei, in quibus aliquando, & vos obtuliſtis, frangere?* Et ibidem altare eſſe dicit ſedem corporis Chriſti. AMBROSIVS lib. 5. epiſt. 33. *Certatim*, inquit, *milites nunciare, & irruentes in altaria oſculo pacem ſignificare*. S. ANTONIVS, vt in eius vita ſcribit Athanaſius, cùm præuidit futuram hæreſim Arianam, videre ſibi viſus eſt, feroces quoſdam mulos calcibus euertentes Chriſti altaria. Gregorius NAZIANZENVS oratione in Gorgoniam, ſcribit eam ad altare procubuiſſe, & inuocaſſe illum, qui ſuper altare coli ſolet. Gregorius NYSSENVS in lib. de Baptiſmo dicit, altare eſſe lapidem natura ſua, ſed conſecratione fieri ſanctum, &c. CHRYSOSTOMVS hom. 53. ad populum: *Si quis*, inquit, *vellet hoc altare ſubruere, nonne illum lapidibus obrueretis?* Et hom. 20. in poſteriorem ad Cor. *Tu*, inquit, *altare honoras quod accipit corpus Chriſti*. Hieronymus in lib. contra Vigilantium. Auguſtinus lib. 8. de ciuit. Dei, cap. vlt. & lib. 22. cap. 8. & alij Patres, & etiam antiqua Concilia, frequentiſſimè altarium meminerunt.

SED fortè obiiciet aliquis MINVTIVM Felicem, qui in Dialogo, qui inſcribitur, Octauius, inducit Cæcilium Ethnicum ita loquentem cum Octauio Chriſtiano: *Cur nullas aras habent (Chriſtiani) nulla templa, nulla ſimulachra?*

SED facilis eſt ſolutio; nam Chriſtiani illis temporibus duplici de cauſſa diligentiſſimè cauebant; ne vlli Ethnici intereſſent ſacris noſtris. PRIMVM, quia non erant idonei ad tanta myſteria intuenda. DEINDE, ob metum perſequutorum, propter quam cauſſam etiam frequenter in cryptis, & cauernis, vel certè in priuatis domibus furtim rem diuinam facere

coge-

cogebantur: quare vulgò exiſtimabantur Chriſtiani planè athei, quod nullis Diis palàm ſacrificare cernerentur. Ceterùm non ſolùm tempore Minutij Felicis, ſed etiam multò antè habuiſſe Chriſtianos altaria, perſpicuum eſt ex locis citatis Tertulliani, Dionyſij, & Clementis, qui ſunt omnes Minutio antiquiores, & ex Cypriano, qui fuit æqualis Minutij.

CAPVT XVII.

Idem probatur ex nomine Sacerdotis.

TERTIVM caput ſumitur ex vocabulo, SACERDOS. Fatentur enim Caluinus, & Martyr loco ſuprà notato, ſacerdotes propriè ordinari ad ſacrificium; & ideò contendunt non dediſſe Chriſtum Eccleſię ſacerdotes, ſed miniſtros tantùm verbi, & Sacramentorum.

Porrò veteres Patres adeò frequenter hac voce vtuntur, vt coactus ſit Kemnitius confiteri in 2.par. Examinis, pag. 1140. vbi de Sacramento Ordinis diſputat, inualuiſſe apud veteres vſum, vocandi miniſtros Eccleſiæ ſacerdotes, & eorum miniſterium ſacerdotium, licet in Scriptura Teſtamenti noui, eiuſmodi vocabulum in hac ſignificatione non inueniatur: quod quidem veriſſimum eſt. Nam non ſolùm Auguſtinus lib.20. de ciuitate Dei, cap.10. & Chryſoſtomus in libris ſex de ſacerdotio, quos Kemnitius citat, & omnes poſteriores paſſim vtuntur hac voce, ſed etiam his antiquiores, vt GAVDENTIVS tract. 2. de Exodo: *Dominus*, inquit, *diſcipulis fidelibus mandat, quos primos Eccleſia ſua conſtituit ſacerdotes, vt indeſinenter iſta vitæ æternæ myſteria exercerent, quæ neceſſe eſt à cunctis ſacerdotibus per ſingulas totius orbis Eccleſias celebrari.* Item Hieronymus in Dialogo contra Luciferianos propè finem. Ambroſius in Pſal. 38. Euſebius lib. 5. demonſtr. Euangel. cap. 3. Cyprianus in ſingulis fermè epiſtolis. Tertullianus de præſcriptione, & de velandis virginibus. Dionyſius cap. 1. 3. & 5. Eccleſ. hierar. & alij omnes hac voce vtuntur. Et quod amplius eſt, ipſum S. Ioannem Apoſtolum ſacerdotio functum, & laminam Põtificalem geſtaſſe ſcribit Polycrates apud Euſebium libro quinto hiſtoriæ, capite viceſimotertio.

Neque obſtat, quòd in nouo Teſtamento miniſtri Eccleſiaſtici non dicantur ſacerdotes; cauſſa enim in promptu eſt. Quia enim tempore Apoſtolorum adhuc vigebat ſacerdotium Iudaicum, & ſacrificia cruenta offerebantur in templo Hieroſolymitano, Apoſtoli (Domino inſpirante) non vtebantur nominibus ſacerdotij, ſacrificij, templi, altaris, & ſimilium rerum, vt faciliùs diſtinguerent Chriſtiana ſacra à Iudaicis, & ne putarentur, ſi iiſdem vterentur vocibus, eoſdem illos ritus innouare, aut confirmare. Sed paulò pòſt euerſo templo Hieroſolymitano, & ceſſantibus omninò ſacrificiis Hebræorum, liberè cœperunt antiquiſſimi Patres vti nominibus, templi, altaris, ſacerdotis, & ſacrificij, vt res ipſa poſtulabat.

Quare manifeſtè fallitur, vel potius mentitur Caluinus libro 4. Inſtitutionum, cap.18.§.10. cùm dicit, honorem ſacerdotij ſic vni Chriſto veteres vendicaſſe, vt Antichriſti vocem fore affirmet Auguſtinus lib.2.contra Parmenianum, cap.8. ſi quis Epiſcopum inter Deum, & hominem interceſſorem faciat. Nam Auguſtinus contra Parmenianum non loquitur de ſacerdote, ſed de mediatore, & non de quocunq; mediatore, ſed de mediatore per modum redemptionis, quæ ſoli Chriſto propria eſt. Nam per modum deprecationis multos eſſe interceſſores, & mediatores, paſſim fatentur Patres. Nam ſic appellat ſanctos Martyres Baſilius in oratione in 40. Martyres, & Hieronymus in epiſtola ad Fabiolam de veſte ſacerdotali, appellat Epiſcopos ſequeſtres, id eſt, mediatores inter Deum & populum, per oblationem ſacrificij altaris: quod etiam eſt apud Chryſoſtomum in 6.lib.de ſacerdotio. Nec ſolùm interceſſores, ſed nominatim ſacerdotes AVGVSTINVS vocat Epiſcopos, & Preſbyteros, lib.20.de ciuitate Dei, cap.10. *Epiſcopi, inquit, & presbyteri propriè dicuntur ſacerdotes.*

Neq; valet reſponſio Kemnitij loco notato, vbi fatetur nomen ſacerdotij eſſe apud veteres, ſed non vult accipi pro miniſterio ſacrificandi, ſed pro miniſterio verbi, & Sacramentorum: iſtud enim ſolum miniſterium tribui contendit in Scriptura noui Teſtamenti illis hominibus, qui à Patribus ſacerdotes appellari conſueuerunt. Hæc, inquam, ſolutio non eſt ſufficiens. Nam INPRIMIS ſequeretur omnes Patres Græcos, & Latinos vel ignoraſſe vim huius vocis, vel de induſtria illa abuti voluiſſe. Nam vt ait Apoſtolus ad Hebr.5. *Omnis*

Ponti-

Pontifex conſtituitur in iis, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia. Et cap. 8. *Omnis Pontifex ad offerendum munera & hoſtias conſtituitur.* Et inde probat idem Apoſtolus Chriſtum non eſſe ſacerdotem, ſi nihil habeat quod offerat. Quis ergo credat, doctiſſimos Patres nomen ſacerdotis tribuiſſe iis, qui ſolùm docent populos, & iis Sacramenta miniſtrant; ſed Deo nullum offerunt ſacrificium? PRAETEREA docere, & Sacramenta miniſtrare, non ſolùm conuenit Epiſcopis, & Preſbyteris, ſed etiam Diaconis, & tamen Diaconi à veteribus non dicuntur ſacerdotes; vt patet ex Auguſtino loco citato lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. vbi dicit Epiſcopos, & Preſbyteros propriè ſacerdotes nominari; & ex Concilio IV. Carthaginenſi can. 4. vbi apertè dicitur, Diaconos non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium ordinari.

DICES, Diaconi non poterant omnia Sacramenta miniſtrare, & ideò fortaſſe non dicebantur ſacerdotes. At nec Preſbyteri omnia Sacramenta miniſtrare poterant, vt patet de Sacramento Ordinis, & Confirmationis, & tamen ſacerdotes dicebantur. Illa igitur ſola vera cauſſa eſt, quam reddit Concilium Nicænum can. 14. quia videlicet Diaconi non habent poteſtatem ſacrificia offerendi, ſed ſolùm in ſacrificio ſacerdotibus miniſtrandi.

CAPVT XVIII.

Probatur ſacrificium ex Liturgiis.

QVARTVM caput ſumitur ex ritu celebrandi. Nam inprimis ex omnibus antiquis Liturgiis, quæ exſtant, Iacobi, Clementis, Baſilij, Chryſoſtomi, & ex lib. 5. & 6. de Sacramentis Ambroſij, & ex Catecheſi quarta & quinta myſtagogica Cyrilli Hieroſolymitani, qui magnam partem Liturgiæ exponunt; clariſſimè patet, veteres Patres eo ritu celebraſſe myſterium Euchariſtiæ, vt nihil dubitauerint, eam eſſe veriſſimum ſacrificium: plena ſunt enim nominum oblationis, ſacrificij, victimæ, ſignorum, benedictionum, eleuationum, aliorumque eiuſmodi rituum. Quare Lutherus (vt ſuprà notauimus) in libro de formula Miſſæ, totum Canonem abſtulit, quod non putaret eo incolumi exiſtente, poſſe defendi, Miſſam non eſſe ſacrificium. Canon autem verbis non multùm mutatis, totus

fermè inuenitur in Liturgiis, & in libris Ambroſij, & Cyrilli iam citatis: illa certè inueniuntur omnia, quæ Lutherum offendebant, nimirum nomina oblationis, & ſacrificij.

Caluinus libro 4. Inſtitutionum, cap. 18. §. 11. excuſari dicit non poſſe veteres, quin in actionis modo peccauerint: *Imitati ſunt enim*, inquit, *propius Iudaicum ſacrificandi morem, quàm aut ordinauerat Chriſtus, aut Euangelij ratio ferebat.* SCILICET melius nouit Caluinus, qui heri natus eſt, quid ordinauerit Chriſtus, quàm Iacobus frater Domini, qui Cœnæ Domini cum ipſo Chriſto interfuit, aut Clemens, qui ab Apoſtolo Petro didicit, aut Baſilius, Cyrillus, Ambroſius, Chryſoſtomus, qui mille, & ducentis annis Caluinum præceſſerunt.

CAPVT XIX.

Idem probatur ex iis, pro quibus ſacrificium Miſſæ offertur.

VLTIMVM caput, vnde Patrum ſententiam adeò perſpicuè cognoſcimus, vt nullus pateat aduerſariis exitus, niſi Patres omninò reiiciant, ſumitur ex iis, pro quibus ſacrificium veteres offerebant. Nam ſi Euchariſtia nihil eſſet aliud, niſi Sacramentum, certè non prodeſſet niſi ſumenti, & manducanti, quemadmodum Baptiſmus non aliis prodeſt, quàm iis, qui baptizantur. Quod quidem aduerſarij non negant: immò Philippus, Caluinus, Kemnitius, & alij totam controuerſiam inter nos, & ipſos eſſe dicunt; An Euchariſtia non ſolùm debeat diſtribui manducantibus, ſed etiam offerri pro ſalute aliorum, tum viuentium, tum mortuorum: id enim poſterius ad veriſſimum ſacrificium pertinere non dubitant.

Iam verò Patres non ſolùm in Liturgiis citatis, offerunt Euchariſtiam pro peccatis viuorum, & defunctorum, pro pace, pro incolumitate, pro omnibus denique neceſſitatibus, tum ſpiritualibus, tum temporalibus: ſed etiam in aliis libris paſſim docent, id fieri debere; quæ teſtimonia infrà ſuo loco adducenda erunt, cùm ad eam quæſtionem venerimus, ſitné hoc ſacrificium propitiatorium. Interim autem vnus, aut alter ex Patribus ſufficient.

Ioan. CHRYSOSTOMVS homil. 79. ad populum Antiochenum: *Altari,* inquit, *aſſiſtens ſacerdos, pro terrarum orbe, pro Epiſcopis, pro Eccleſia, pro gubernantibus Eccleſiam iubetur Deo offerre.* Et homil. 72. in Matthæum, addit offerri etiam pro infirmis, pro ſanis, pro terræ fructibus. Homilia 21. in Acta, & lib. 6. de ſacerdotio, & alibi addit etiam pro mortuis. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. ſcribit à ſuis presbyteris oblatum ſacrificium Euchariſtiæ pro domo liberanda à dæmonum vexatione. & lib. 9. Confeſſionum, cap. 12. ſcribit, ſacrificium pro matre ſua defuncta oblatum. Et ne putemus meram eſſe cæremoniam pro defunctis offerre, ipſe idem in Enchiridio, cap. 110. ſcribit, hoſtiam hanc pro nõ valde malis propitiationem eſſe. Sed de iis ſatis. Si quis autem velit teſtimoniorum farraginem, legat Ioannem Garetium.

CAPVT XX.

Probatur ſacrificium Miſſæ ex coniunctione legis, & ſacrificij.

VENIO nunc ad argumenta, quæ ex ipſa ratione Scripturarum, & Patrum lectione inſtructa peti poſſunt. PRIMA ratio deſumitur ex coniunctione, quæ eſt inter religionem, ſeu legem, & ſacrificium; & hoc ſyllogiſmo concludi poteſt. Tanta coniunctio eſt inter legem, ſeu religionem, & ſacrificium externum, ac propriè dictum, vt omninò neceſſe ſit, aut legem, & religionem verè & propriè in Chriſti Eccleſia non reperiri; aut ſacrificium quoque externum, & propriè dictum in Chriſti Eccleſia reperiri. Nullum autem eſt, ſi Miſſam tollas: eſt igitur Miſſa ſacrificium externum, & propriè dictum.

Propoſitio prima probatur. PRIMO ex eo, quòd omnis religio, ſeu vera, ſeu falſa, omni loco & tempore, ſemper ad cultum Dei ſacrificia adhibuit. Hinc enim colligitur id prodire ex lumine, & inſtinctu naturæ, & eſſe primum quoddã principium à Deo nobis ingenitum. Falſiſſimum enim eſt, quod dicit Kemnitius, vt hoc argumentum eludat in 2. parte Examinis, pag. 743. hunc eſſe inſtinctum naturæ corruptæ, quæ eſt fons, & radix omnium ſuperſtitionum. Nam etſi natura corrupta reuera fons eſt, ac fuit idololatriæ, & aliarum om-

nium ſuperſtitionum: tamen cùm omnes Gentes in vno aliquo principio conueniunt, id ſine dubio non ex corruptione naturæ, ſed ex bono naturæ, id eſt, ex eo lumine prodit, quod Deus illi inſeruit: quæ enim ex corruptione prodeunt, non ſunt eadem apud omnes. Itaque Deum eſſe, colendum eſſe, inuocandum eſſe, illi ſacrificia deferenda, & ſimilia, quæ in genere apud omnes ſunt, & ſemper fuerunt eadem; ex bono naturæ ſunt. At Deos eſſe multos, colenda idola, ſacrificandos homines, & alia quæ multipliciter variantur, ex corruptione ſunt. Præterea id quod ex corrupta natura prodit, non eſt commune bonis, & malis, nec à Deo probatur. At ſacrificandum eſſe, multi optimi, & ſanctiſſimi viri cenſuerunt, vt Noë, Abraham, Iob, Melchiſedech; & Deus ipſe ſacrificia approbauit, & iuſſit etiam fieri: non igitur ex corruptione naturæ oritur ſacrificandi inſtinctus.

Probatur SECVNDO eadem propoſitio. Sacrificium cum ipſa religione natum eſt, & cum illa extinguitur; eſt igitur inter ea coniunctio quædam planè neceſſaria. Antecedens patet. Nam primi homines, qui Deum coluerunt, filij Adami fuerunt Cain, & Abel; illi autem ſacrificia obtuliſſe leguntur Geneſ. 4. Deinde mundo per diluuium abolito, cùm iterum renouaretur religio, ſimul renouata ſunt ſacrificia per Noë Geneſ. 8. & deinde cùm ob varias perſequutiones, religio vera in periculum adduceretur, nihil Prophetæ magis lamentabantur, quàm ſacrificiorum ceſſationem. 3. Reg. 19. inquit Helias: *Dereliquerunt pactum tuum filij Iſraël, altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas occiderunt.* 2. Paralip. 15. inquit Azarias: *Tranſibunt multi dies in Iſraël abſq; Deo vero, et abſque Sacerdote, Doctore, & abſq; Lege.* Danielis 3. inquiunt tres S. Pueri: *Non eſt in tempore hoc Princeps, & Dux, & Propheta, neq; holocauſtum, neq; ſacrificium, neq; oblatio, neq; incenſum, neq; locus primitiarum apud te, vt poßimus inuenire miſericordiam tuam.* Et Daniel. 12. dicitur Antichriſtus ablaturus iuge ſacrificium, nimirũ, vt religionem penitus tollat. Deniq; Apoſtolus Hebr. 7. dicit, populnm ſub ſacerdotio Leuitico accepiſſe legem, & deinde addit tranſlato ſacerdotio neceſſe eſſe, vt & legis tranſlatio fiat.

Probatur TERTIO. Sacrificium propriè dictum eſt cultus proprius Dei, id eſt, qui ſoli illi omniũ conſenſu debetur: nam alia omnia genera honoris ſunt aliquo modo cõmunia cum

creatu-

creaturis, vt ſuprà probatum eſt; ergo nulla eſſe poteſt religio ſine ſacrificio propriè dicto. Nam religio ad colendũ Deum inſtituitur: non autem colit Deum, ſed potius ignominia illũ afficit, qui cultum illi ſoli debitum, ei non adhibet. Certè inter homines ſi quis Regi non tribueret titulum honoris, qui ſolis conuenit Regibus, Maieſtatem videlicet, etiamſi coacervaret omnes inferiores titulos, nõ modò Regem non honorare, ſed etiam contumelia afficere iudicaretur.

Probatur nunc aſſumptio primi ſyllogiſmi; ſublato videlicet ſacrificio Miſſæ; nullum reſtare in Eccleſia Chriſti ſacrificium propriè dictum. Nam ſi vllum aſſignari poſſet, id eſſet ſacrificium crucis: id enim vnum aduerſarij aſſignant, atque id eſſe volunt vnicum, & verum Chriſtianæ religionis ſacrificium. Sed nos probabimus, ſacrificium crucis, quamuis veriſſimum ſacrificium fuerit, non eſſe eiuſmodi, quale requiritur ad legem, ſeu religionem conſtituendam, & conſeruandam; qualem in terris, vſq; ad mundi cõſummationem Chriſtus eſſe voluit: & ideò ſi nullum aliud habeamus, planè ſequi, vt nullam habeamus religionem.

Probatur igitur PRIMO, quia ſacrificium crucis, non eſt proprium Chriſtianæ religionis, ſed commune omnibus veris religionibus, quæ ab initio mundi fuerunt. Nam, & in lege naturæ, & in lege ſcripta, omnia ſacrificia in hoc vnum reſpiciebant, & hoc vnum profitebantur, & quotquot iuſti fuerunt ab initio mundi, ob huius ſacrificij participationem iuſti fuerunt: non igitur diſtinguitur Chriſtiana religio ab antiquis, per ſacrificium crucis.

SECVNDO, ſacrificium crucis ſemel peractum eſt, ac deinde deſiit eſſe, neq; manſit poſtea niſi per effectum, & virtutẽ, vt notum eſt; immò nunquam fuit tempore Chriſtianæ religionis; ea enim poſt Chriſti mortem propriè cœpit. At ſacrificium proprium religionis debet ipſam perpetuò comitari, vt ſuprà probatum eſt.

TERTIO, religio quæuis ſacrificium externum, ac viſibile requirit, ad quod homines illius religionis peragendum conueniant, & quod ab ipſis frequentari poſſit. At nihil huiuſmodi in ſacrificio crucis reperitur. Eſt enim reſpectu Chriſtianorum inuiſibile, cùm ſola fide, non oculis cernatur; vnde nec ad illud conueniri poteſt à populis; nec etiam ſi cerneretur, à populo, vel ſacerdotibus Chriſtianis frequentari

poſſet,

poſſet, non enim fas eſſet vt Chriſtum Chriſtiani toties interficerent.

QVARTO, ſacrificium Chriſtianæ religionis debet eſſe ritus quidam à Deo Chriſtianis præceptus, pertinens ad illum cultum, qui latria dicitur, vt rectè Auguſtinus affirmat libro viceſimo contra Fauſtum, capite viceſimo primo. At Chriſti occiſio, quæ dicitur ſacrificium crucis, neque ritus dici poteſt, cùm fuerit ipſa veritas, quam omnes ritus adumbrabant; & multò minus ritus Chriſtianis præceptus dici poteſt, niſi quis velit nobis à Deo imperatum ſummum ſcelus, Chriſti videlicet interfectionem, & mortem. Et deniq; minimè omnium cultus latriæ dici poteſt, cùm potius Chriſtum occidere ſummum ſacrilegium dici debeat.

ACCEDANT teſtimonia Patrum, quos ſuprà citauimus in explicanda definitione ſacrificij, qui dicunt ſacrificium Euchariſtiæ eſſe vnicum, & ſingulare ſacrificium Chriſtianorum.

ACCEDAT denique teſtimonium CYPRIANI in ſerm. de Cœna Domini, vbi dicit, ſi Euchariſtia manducando conſumeretur, fore vt nullũ nobis remaneret ſacrificium, & per hoc tota religio interiret.

DICES; Cur ergo B. Paulus Hebr. 7. cùm dicit, tranſlato ſacerdotio debere etiam transferri legem; nõ dicit tranſlatum eſſe ſacerdotium Leuiticum ab Aarone, & ſucceſſoribus in ſanctum Petrum, & ſucceſſores; ſed ſolùm in Chriſtum? RESPONDEO; Apoſtolus non dicit tranſlatum eſſe Leuiticum ſacerdotium ab Aarone in Chriſtum, ſed tranſlatum eſſe ſacerdotium Leuiticum, in ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech, quod ſacerdotium æternum eſſe, & in Eccleſia perpetuò vigere debet. Vnde cùm poſtea nominat Chriſtum ſacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech, non ipſum conſiderat, vt præcisè obtulit ſacrificium crucis: nam hoc modo Chriſtus non ſuccedit Aaroni; ſed vt per miniſtros ſuos perpetuò ſacrificat ſeipſum in Euchariſtia: hoc enim ſolo modo, vt ſuprà oſtendimus, perpetuum habet ſacerdotium.

CAPVT

CAPVT XXI.

Probatur ſacrificium Miſſæ, ex comparatione legis Chriſtianæ ad Moſaicam.

ALTERA ratio principalis ducitur à collatione Eccleſiæ, & Synagogæ, ſiue legis nouæ, & veteris; populi Chriſtiani, & Iudaici. Eſt autem hæc ratio; In populo Iudaico fuerunt ſacrificia propriè dicta; ergo & in populo Chriſtiano eſſe debent.

Probatur conſequentia; nam antecedens extra controuerſiam eſt. PRIMO, Chriſtus non omninò ſuſtulit ea, quæ Deus in veteri lege inſtituerat; nec enim contrarius erat Patri ſuo, aut ſibi ipſi; ſed aut perfecit, aut mutauit in meliora; vt patet in præceptis, & Sacramentis. Nam præcepta non ſuſtulit, ſed explicuit, Matth. 5. & conſilia addidit, quæ ad præceptorum perfectam obſeruationẽ conducunt. Pari ratione Sacramenta Circumciſionis, Agni Paſchalis, & ſimilia non ſuſtulit, ſed mutauit in alia verè, & propriè dicta Sacramenta, ſed vt Auguſtinus dicit epiſt. 118. pauciora, faciliora, & prꝗſtantiora: ergo eodem modo ſacrificia non debuit omninò tollere de medio, ſed mutare.

SECVNDO, ſacrificium eſt ſummus cultus, qui Deo tribui poſſit. Nam ſine controuerſia res verbis præſtant; & inter res, ſacræ prophanis; & inter ſacras, publicæ priuatis; & inter publicas eæ, quarum ipſa ſubſtantia in Dei honorem conſumitur, quàm eæ, quarum ſolus vſus. Tale autem eſt ſacrificium propriè dictum, vt notum eſt. Quare ſi hoc genus cultus fuiſſet in veteri lege, & non in noua; fuiſſet Deus in veteri lege longè maiori honore affectus, quàm in noua: & proinde Chriſtus Patris ſui, non gloriam, vt dicebat, ſed ignominiam procuraſſet.

TERTIO, cauſſæ cur populus Hebræorum ſacrificia externa, & propriè dicta habuerit, omnes inueniũtur etiam in populo Chriſtiano. Habuerunt illi ſacrificia externa, & viſibilia, quia & ipſi populus erant externus, & viſibilis, nempè non ex ſolo ſpiritu, ſed carne, & ſpiritu conſtans. At populus etiam Chriſtianus externus, & viſibilis eſt, & carne ac ſpiritu cõſtat. Habuerunt illi ſacrificia, vt Chriſti mortem, quæ eſt vnicum precium, & vnica ſalus noſtra, ſæpe repræſentarent, & commemora-

memorarent, cùm eam præſentem intueri non poſſent. At nos etiam Chriſtì mortem præſentem intueri nequimus; ergo egemus ſacrificio, quo ſacrificium illud crucis iugiter cõmemoremus. Habuerunt illi ſacrificia, quibus Deum colerent honore ſummo, & ſoli illi debito. At nos etiam debemus Deum colere honore ſummo, & ſoli illi debito. Habuerunt denique illi ſacrificia, vt Deum placarent, vel ab eo beneficia impetrarent, vel pro impetratis gratias agerent. At iiſdem de cauſſis & nos ſacrificiis indigemus; immò quò nos plura à Deo beneficia accepimus, eò magis ad ſacrificandum obligamur. Quare rectè Petrus Cluniacenſis ſcribit, hæreticos qui ſacrificium de Eccleſia tollere cupiũt, id tentare Diabolo ſuggerente, vt gens illa Deo præter ceteras ſit ingrata, quæ præter ceteras pluribus, & maioribus à Deo beneficiis ornata eſt.

QVARTO, reipſa Chriſtiani retinent omnia alia genera honoris, & cultus, quibus Hebræi Deum colebant, nimirum adorationem, inuocationem, votorũ nuncupationem, hymnos, pſalmos, cantica, dies feſtos, ieiunia, eleemoſynas, & ſimilia. Quis igitur ſibi perſuadere poſſit ſolum illud genus honoris, quod eſt proprium Dei, nobis à Chriſto prohibitum eſſe, cùm omnia alia ſint ab eo permiſſa? præſertim cùm Chriſtus nihil ardentius procurauerit, quàm Dei gloriam, & honorem?

Neque ſatisfaciunt, qui dicunt, cultum internum eſſe nobiliorem externo: Chriſtianos autem internum cultum Deo præſtare. Nam etſi internus cultus nobilior externo ſit, tamẽ vtriq; præſtat internus cum externo coniunctus, ſiue internus cultus cum externa illius proteſtatione. Eſt autem ſignũ & proteſtatio ſummi interni cultus, ipſum ſacrificium, vt Auguſtinus ſæpe docet lib. 10. ciuit. Vnde tres pueri Daniel. 3. *In animo*, inquiunt, *contrito, & in ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur; ſicut in holocauſto arietum, & taurorum, & ſicut in millibus agnorum pinguium; ſic fiat ſacrificium noſtrum in cõſpectu tuo hodie.* Optant enim ſancti pueri in captiuitate poſiti, vt internus eorum affectus ſic Deo placeat, quemadmodum placeret ſi eum oſtendere, & proteſtari poſſent, externo ſigno ſacrificiorum.

QVINTO, ſacrificia non ſunt primùm in lege Moyſis inſtituta, ſed ex lege naturæ ortum habent, vt patet ex ſacrificiis

Abel,

Abel, Noë, Melchiſedech, Iob, & aliorum: ergo etiamſi Chriſtus abrogare voluiſſet omnia inſtituta legis Moſaicæ, non tamen ſacrificia omninò abrogare debuiſſet.

CAPVT XXII.

Probatur idem ex differentia Sacramenti, & ſacrificij.

TERTIA ratio ex differentia, quæ eſt inter Sacramentum & ſacrificium, ſumi poteſt. Nam commune eſt omnibus Sacramẽtis, vt ab alio dentur, ab alio accipiantur; neq; vllus ſibi ipſe Sacramentum adminiſtret. Ita videmus in Baptiſmo, aliiſq; Sacramentis accidere; nemo enim ſe ipſe baptizare ſinitur, etiamſi extrema adſit neceſſitas. Pari ratione nemo ſe ipſe confirmat, nemo ſe abſoluit, nemo ſe ſacris Ordinibus initiat, nemo ſe inungit. Eodem igitur modo ſi Euchariſtia ſolummodò Sacramentum eſſet, nemo ſibi eam miniſtrare poſſet; cuius tamen contrarium ſemper fuit in vſu quod attinet ad eos, qui Euchariſtiam conſecrant.

DEINDE, Sacramenta omnia in actione conſiſtunt, non in re aliqua permanente, vt patet de Baptiſmo, & ceteris Sacramentis; non enim aqua conſecrata, ſed ablutio eſt Sacramentum Baptiſmi. Sola Euchariſtia non in actione, ſed in re permanente conſiſtit, vt ſuprà probatum eſt, cuius differentię vix alia ratio reddi poteſt, niſi quia Euchariſtia non ſolùm Sacramentum, ſed etiam ſacrificium eſſe debuit.

DENIQVE, nullum aliud Sacramentum continet reipſa corpus Chriſti, ſed ſolùm ſunt ſigna viſibilia, continentia virtualiter gratiam ſanctificationis: neque aliud requiritur ad rationem Sacramenti, cùm Sacramenta nihil ſint aliud, niſi inſtrumenta ſanctificationis. Quare etiam Euchariſtia potuiſſet verè, & propriè Sacramentum eſſe, etiamſi Chriſti corpus reipſa non contineret. Quæ igitur cauſſa eſt cur debuerit neceſſariò Euchariſtia Chriſti corpus reipſa continere, niſi vt poſſet verè, & propriè Deo Patri à nobis offerri, & proinde ſacrificium eſſe verè, ac propriè dictum? Et ſanè mirum eſt, cur Lutherani concedant, corpus Chriſti verè, & realiter pręſens eſſe in Sacramento Euchariſtiæ, & ſimul admittant victimam eſſe omnium, quæ vnquam fuerunt, præſtantiſſimam;

mam; & tamen pertinaciſſimè negent, poſſe, aut debere offerri Deo, quaſi non ſit omninò exploratum & certum, debere Deo offerri id, quod habemus optimum.

CAPVT XXIII.

Probatur idem ex conſenſu Eccleſiæ.

POSTREMA ratio, eaque meo quidem iudicio, efficaciſſima apud illos omnes, qui non nimium ſibi placent, quóſque ſuperbiæ fumus non omninò excæcauit, ſumitur ex conſenſu, & teſtimonio totius Chriſtianæ Eccleſiæ, Græcæ, Latinæ, Barbaræ; quæ ab annis mille floruit. Nam aduerſarij fatentur Miſſam Pontificiam vt nunc eſt, ſacrificium eſſe. Id habent expreſsè Lutherus in primo ſcripto contra Regem Angliæ. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 1. & Kemnitius pag. 774. & alij. Miſſa autem, vt nunc eſt, tempore S. Gregorij Papæ I. abſoluta eſt, vt Kemnitius fatetur pag. 826. & 827. vbi de Canone Miſſæ diſputat: & conſtat à tempore S. Gregorij nihil ad Canonem Miſſę additũ eſſe. Porrò Gregorius ante annos circiter mille floruit; ergo teſtimonio aduerſariorum, Miſſa pro ſacrificio haberi cœpit in Eccleſia, ab annis vt minimùm mille.

Fuiſſe autem hanc ſententiam receptam non in ſola Vrbe Roma, ſed in toto orbe terrarum, fatentur etiam aduerſarij: nam ideò Lutherus in libro de captiuit. Babyl. cap. 1. *Miſſa*, inquit, *creditur paſſim eſſe ſacrificium, quod offertur Deo. Accedunt his dicta ſanctorum Patrum, tot exempla, tantusq́; vſus per orbem conſtanter obſeruatus.* Et infrà: *Nec moueat*, inquit, *quod totus orbis contrarium & ſenſum, & vſum habet.* Et in principio libri de abroganda Miſſa, ſeu potius in epiſtola dedicatoria eius libri: *Magnum eſt*, inquit, *certè tot ſeculorum conſuetudini, tantæ multitudinis ſenſui, tantorumq́; auctoritati reluctari.* Et paulò infrà apertè dicit ſe eſſe ſolum contra orbem terrarum; ſic enim ſibi ipſe obiicit: *Tu ſolus ſapis? tótne errant vniuerſi? tanta ſecula ignorauerunt?* Sic etiam Ioan. Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 1. *Peſtilentiſſimo*, inquit, *errore Satan totum penè orbem obcæcauit, vt crederet Miſſam ſacrificium, & oblationem eſſe ad impetrandam remiſſionem peccatorum.* Et paulò infra: *Congredi me lectores intelligant cum ea opinione, qua Romanus Antichriſtus, et eius Prophetæ*

totum

totum orbem imbuerunt. Et infrà §.18. dicit, hanc ſententiam, quod Miſſa ſit ſacrificium; inebriaſſe omnes Reges terræ, & populos à ſummo vſque ad nouiſſimum.

Et quamuis aduerſarij id non dicerent, res tamen certiſſima eſſet. Conſtat enim apud Latinos ſemper fuiſſe eandem Miſſam, ex iis, qui diuerſis temporibus illam expoſuerunt, Iſidoro, Amalario, VValfrido, Ruperto, Hugone, Innocentio III. Bonauentura, & aliis: & ſimiliter apud Græcos id clariſſimè conſtat, ex Maximo Monacho, Germano Conſtantinopolitano, Simeone Theſſalonicenſi, & Nicolao Cabaſila; & nunc demùm ex cenſura Orientalium ad Confeſſionem Auguſtanam, cap.13.

Ex hoc igitur principio certiſſimo, & ab aduerſariis conceſſo, nempe Miſſam habitam eſſe pro ſacrificio ab annis vt minimum mille, in toto orbe terrarum, ſequitur neceſſariò, ſi non eſt verum quod nos docemus, PRIMO Eccleſiam totam periiſſe, & Chriſtum ſponſam ſuam, & hæreditatem amiſiſſe: non enim Eccleſia Chriſti eſſe potuit, quæ palàm idololatriæ tot ſeculis ſeruiuit. SECVNDO ſequitur falſa eſſe vaticinia Prophetarum Oſeæ 2. & aliorum, qui prædixerunt poſt Chriſti aduentum idololatriam ceſſaturam. TERTIO falſam Chriſti promiſſionem Matth. 16. *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* & Angeli Luc.1. *Regni eius non erit finis.* QVARTO falſam Apoſtoli ſententiam 1. Timoth. 3. Eccleſiam eſſe columnam, & firmamentum veritatis. QVINTO Sanctos omnes, qui plurimi his poſtremis ſeculis vita, & miraculis floruerunt, idololatras, impios, & ſacrilegos fuiſſe. SEXTO Deum qui tam multa futura, & minus neceſſaria illis reuelauit, hoc tamen myſterium ſummè neceſſarium nulli omninò, quamuis ſanctiſſimo viro, ante Lutherum reuelaſſe. Quod ſi hæc abſurdiſſima ſunt, & nullo modo credibilia, certè ſequitur, vt verum ſit quod nos cum Eccleſia Catholica docemus: quod ſanè etiam aduerſarij intelligerent, ſi non omninò in reprobum ſenſum dati eſſent. Iſtam enim conſequentiam nulla ratione negare poſſunt; Orbis terræ ab annis mille credidit Miſſam eſſe ſacrificium; ergò vel Miſſa eſt ſacrificium, vel ab annis mille deſiit Chriſti fides eſſe in terris; periit Eccleſia; rediit idololatria; vana fuerunt Prophetarum, & Chriſti ipſius oracula.

CAPVT XXIV.

Soluuntur obiectiones Lutheri.

NVNC demùm ſoluendæ ſunt aduerſariorum obiectiones, Lutheri, Caluini, Kemnitij; nam reliqui vix aliquid noui adferunt. PRIMVM igitur Lutherus in libro de captiuit. Babylon. & in libro de abroganda Miſſa, duo argumenta proponit, eaque confidenter opponit omnibus omnium Sanctorum teſtimoniis, & totius orbis terræ, atque omnium ſeculorum conſenſui. PRIMVM argumentum ſumitur à verbis. SECVNDVM ab exemplo Chriſti.

PRIMVM eiuſmodi eſt; Cœna Domini eſt Sacramentum, ac Teſtamentũ Chriſti; ſic enim ipſe ait: *Hic calix nouum Teſtamentum eſt in meo ſanguine*; ergo ſacrificium eſſe non poteſt. Nam ſacrificij ratio cum ratione Sacramenti, & Teſtamenti omninò pugnat. Sacrificium enim eſt aliquid, quod nos Deo offerimus: at Sacramentum datur nobis à Deo, & ſimiliter Teſtamentum continet promiſſionem hæreditatis nobis factam. PRAETEREA Sacramenti, & Teſtamenti promiſſio fide accipitur; ſacrificium cõtrà ex fide procedit. Sacramentum, & Teſtamentum ad nos à Deo deſcendunt; ſacrificium à nobis ad Deum aſcendit. Item ſicut non poſſunt idem eſſe oratio, & quod oratione accipitur; ita non poſſunt eſſe idem Teſtamentum, & ſacrificium. DENIQVE ſicut ridiculũ eſt dicere per Teſtamentum dari aliquid teſtatori ab hærede, cùm è contrario detur aliquid hæredi à teſtatore: ſic etiam ridiculum videri debet, ſi quis dicat per Euchariſtię Sacramentum nos Deo aliquid offerre, cùm ipſe potiùs nobis aliquid promittat, & donet. Hoc argumentum per multas paginas verſat Lutherus, ac fundamentum eſſe dicit totius doctrinæ ſuæ in hac materia: ac propter huius rei ignorantiam, pronunciat idololatras eſſe omnes Sacerdotes, & Epiſcopos, cum omnibus ſuis maioribus.

RESPONDEO, tribus modis peccat argumentum Lutheri. PRIMO, quia aſſumit, ſacrificium eſſe opus, quod nos Deo exhibemus, & illud opponit, vt noſtram actionem, actioni Chriſti. At nos non hoc dicimus, ſed aſſerimus tam Sacramentum, ſeu Teſtamentum, quàm ſacrificium eſſe Chriſti opus,

opus, & actionem: idem enim Chriſtus, qui nobis ſeipſum per Euchariſtiam præbet in cibum, idem ſeipſum per Euchariſtiam Patri obtulit, & quotidie per Miniſtros ſuos ſe offert in ſacrificium. Immò inter alia bona, quæ nobis Chriſtus moriens Teſtamẽto ſuo reliquit, vnum fuit corpus ipſius, & ſanguis, quo vteremur, tum vt illa Deo offerremus, tum vt inde animæ noſtræ reficerentur. Neque diſſimile eſt quod agunt homines pij, dum Teſtamenta ſua condunt: primùm enim aliquid donant Deo in vſum Eccleſiarum, aut pauperum, deinde hæreditatem filiis relinquunt.

Sed etiamſi hoc ſacrificium eſſet omninò opus noſtrum, adhuc argumentum Lutheri non concluderet: nam peccat SECVNDO, quòd confundit promiſſionem cum ſignaculo promiſſionis. Siquidem in Sacramẽto, & Teſtamento Chriſti, diſtinguenda ſunt in doctrina Lutheri, promiſſio, quæ conſiſtit in verbis: *Accipite, manducate, &c.* & ſignaculum, quod eſt ipſum corpus Domini, & ſanguis ſub ſpecie panis, & vini: ex his duobus promiſſio non eſt ſacrificium. Et hoc probat, ſi quid probat argumentum Lutheri. Aliud enim eſt, promitti nobis aliquid à Deo, aliud, nos Deo aliquid offerre. At ſignaculum promiſſionis, nulla eſt ratio cur ſacrificium eſſe non poſſit: cur enim non poſſit Deus victimam ſibi oblatam, inſtituto & mandato ſuo, aſſumere in ſignaculum promiſſionis? immò reipſa in lege veteri ſic Deus fecit. Nam Teſtamentum vetus Exod. 24. obſignauit ſanguine victimæ, tunc ſibi immolatæ, dicente Moyſe: *Hic eſt ſanguis Teſtamenti, quod miſit ad vos Deus.* Sic etiam omnia ſacrificia legis veteris, & vera ſacrificia erant, & tamen ſignacula erant promiſſionis Chriſti venturi, & morituri. Quid igitur mirum, ſi ſanguis Domini in altari exiſtens, per conſecrationem ſimul ſanguis ſit victimæ Deo oblatæ, & ſignaculum promiſſionis diuinæ?

TERTIO peccat argumentum Lutheri, quòd non diſtinguat rationes formales Sacramenti, ſeu Teſtamenti, & ſacrificij. Ita enim argumentum procedit, ac ſi nos diceremus, ſacrificium, qua ſacrificiũ eſt, eſſe Sacramentum, vel Teſtamẽtum, & contrà; vel dare, idem eſſe quod accipere; petere, idem quod promittere. At non ita ſumus hebetes, aut rudes, vt iſta dicamus: ſed quod dicimus, hoc eſt; Euchariſtiam Sacramentum eſſe, quatenus eſt ſignum externum & viſibile inuiſibilis

gratiæ, & refectionis, quæ nobis cõfertur, dum Euchariſtiam ritè ſumimus: eandem eſſe Teſtamentum, quatenus eſt inſtrumentum publicum, & authenticum diuinæ voluntatis, & promiſſionis: eandem eſſe victimam & ſacrificium, quatenus Deo offertur. Neque repugnat, vnum & idem accipi, & dari; neque valet quidquam illa conſequentia: Accipimus à Deo Euchariſtiam; ergo non poſſumus eandem illi offerre. Nam nihil omninò habemus quod Deo offeramus, niſi quod ab eo accepimus; iuxta illud Dauidis in lib. 1. Paral. 29. *Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

SECVNDVM Lutheri argumentum ſumitur ab exemplo Chriſti, qui in vltima cœna legitur in menſa ſediſſe, & Sacramentum diſcipulis diſtribuiſſe, non autem illud Patri obtuliſſe.

RESPONDEO; Chriſti exemplum nobis maximè fauet. Nam etiamſi Euangeliſtæ non expreſsè dixerint, Chriſtum ſe Patri in cœna obtuliſſe; tamen neque expreſsè dixerunt non ſe obtuliſſe. Et præterea nos ex loci illius circumſtantiis, ex figuris, & vaticiniis Prophetarum, ex teſtimonio expreſſo antiquiſſimorum Patrum ſcimus; Chriſtum ſe Patri in cœna in ſacrificium obtuliſſe; & hoc ipſum fieri mandaſſe, cùm ait: *Hoc facite.* Neque eſt id nouum in myſteriis fidei. Nam nullus Euangeliſta ſcribit, in vltima cœna Chriſtum immolaſſe agnum Paſchalem, & eundem comediſſe accinctis renibus, & cum baculis in manu; immò neque expreſsè ſcribunt Euangeliſtæ, illum comediſſe agnum Paſchalem: & tamen nemo dubitat iſta omnia facta eſſe, cùm eſſet Dominus obſeruantiſſimus legis, & Paſcha parari iuſſiſſet. Neq; dicunt expreſsè Euangeliſtæ, Chriſtum in calice, quem ſanguinis ſui calicem appellauit, poſuiſſe vinum; nam illa verba: *Non bibam ex hoc genimine vitis,* ſuprà oſtẽdimus dicta eſſe de calice, quem bibendum dedit Dominus poſt agni Paſchalis manducationẽ, non de calice Euchariſtię: & tamen quis hoc tempore inficiaretur, in illo calice fuiſſe vinum? id eñ omnes ſcriptores tradunt. Quare ſi Lutherus ab exemplo Chriſti probare cupit, Miſſam nõ eſſe ſacrificium; certum aliquod teſtimonium adferat, vbi legamus, Chriſtum nõ ſe obtuliſſe in cœna: nam illa argumẽta negatiua; Non habetur expreſsè in Scriptura; ergo non eſt factum, iam ipſis etiam pueris ridicula ſunt.

Præter hæc argumenta, habet idem Lutherus inſignem

impo

impoſturam in principio libri de abroganda Miſſa priuata, vbi dicit, Papam ingreſſurum in epiſtolas decretales, pro fundamento citare illa verba Pauli: *Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, vt legis tranſlatio fiat*: & inde deducere, poſt Chriſti aſcenſionem tranſlatū fuiſſe ſacerdotium à Chriſto in Petrum, deinde à Petro in Papam, & à Papa in ſuos ſucceſſores. Quā Lutheri impoſturā iterum repetit Illyricus in Apologia Confeſſionis Antuerpienſis, cap. de Miſſa, vbi etiam addit Papam loqui de ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech.

SED hìc tria ſunt mendacia. PRIMVM, quod Papa iſta dicat ingreſſurus in decretales epiſtolas, & pro fundamento iaciat. Nam ille Canon: *Translato ſacerdotio*, non habetur in 1. titulo, ſed in 2. nec in principio illius tituli; nam duo alij canones præcedunt.

SECVNDVM mendacium eſt, quod Papa iſta dicat. Nam in toto illo canone, non eſt nomen Chriſti, nec Petri, nec Papæ, ſed ponuntur ipſa verba Pauli cum quadam annotatiuncula S. Auguſtini, quæ ſolùm continet, legem & ſacerdotium eſſe omninò connexa.

TERTIVM mendacium eſt, quod in eo canone agatur de ſacerdotio Chriſti, vel Melchiſedech. Nam expreſsè agitur de ſacerdotio Leuitico, vt gloſſa bis notat. Itaque mera ſunt Lutheri ſomnia, tranſlatum eſſe ſacerdotium à Chriſto in Petrum, vel à Petro in Papam.

CAPVT XXV.

Soluuntur argumenta Ioannis Caluini.

IOANNES Caluinus lib. 4. Inſtitut. cap. 18. §. 1. quinque argumenta proponit, cùm dicit ſe verbo Dei clariſſimè demonſtraturum ſacrificium Miſſæ inſigni contumelia Chriſtum afficere; crucem eius ſepelire, & opprimere; mortem eius in obliuionem tradere; fructum, qui ex ea nobis proueniebat, tollere; Sacramentum, quo mortis memoria relicta erat, eneruare, & diſſipare: quæ omnia argumenta exequitur in ſequentibus ſectionibus.

PRIMVM igitur tale eſt argumentum. Chriſtus eſt ſacerdos in æternum: ergo nulli ſubſtitui debent Chriſto ſucceſſores, aut vicarij. Ergo nulli ſunt modò ſacerdotes in terris,

proinde nec ſacrificia: nam in veteri lege ideò multiplicabantur ſacerdotes, quia morte prohibebantur permanere, vt Apoſtolus dicit ad Hebr. cap. 7. Neque reſponderi poteſt, eos qui nunc ordinantur ſacerdotes, non ſuccedere Chriſto, ſed eius ſuffraganeos eſſe. Nam Apoſtolus loco citato non concedit vllorum ſacerdotum multiplicationẽ, niſi propter mortem præcedentium. Chriſtus autem ſemper viuit, & ſacerdos manet; ergò ſolus fungitur ſacerdotio: vel ſi multi ſunt in terris ſacerdotes, Chriſto ſacerdotium abrogatur.

RESPONDEO; Nullus Catholicorum affirmat, ſacerdotes, qui ſunt in Eccleſia, Chriſto ſuccedere: quare non erat opus, vt id Caluinus refelleret; nam quod Lutherus, & Illyricus mentiuntur, id haberi in epiſtolis decretalibus, paulò antè refutatum eſt.

Quod autem attinet ad vicarios, & ſuffraganeos, vel potius miniſtros Chriſti in ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech, falſum eſt horum multiplicationem repugnare vnitati, & æternitati ſacerdotij Chriſti. Nam Chriſtus non ſolùm eſt ſacerdos, ſed etiam eſt vnicus, & ęternus Magiſter noſter, vt ipſe dicit Matth. 23. Immò etiam ad ſacerdotium pertinet docere, vt idem Caluinus fatetur eodem lib. 4. Inſtit. cap. 1. §. 5. & tamen quia Chriſtus non docet nunc per ſe humano more, & viſibilitér, vt hominum natura requirit, non repugnat vnitati, & æternitati magiſterij ipſius, vt ſint multi homines, qui dicantur Doctores, & Magiſtri, & in hac re vicarij, ſuffraganei, & miniſtri Chriſti, vt patet ex Paulo, qui 1. Timoth. 2. & 2. Timoth. 1. vocat ſe Doctorem, & Magiſtrum. & 1. Corint. 3. vocat ſe & alios nõnullos, Dei coadiutores, & miniſtros. & 2. Corinth. 5. dicit: *Pro Chriſto legatione fungimur tanquam Deo exhortãte per nos. Itaq; obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo*: quibus verbis ſe, & legatum, & vicarium Chriſti facit. Idem dici poteſt de officio paſcendi, & Sacramẽta miniſtrandi. Chriſtus enim eſt paſtor omnium ouium, & ipſe eſt, qui baptizat, & Sacramenta cętera confert, omnium conſenſu; & tamen quis vnquã negauit, debere eſſe in Eccleſia multos paſtores, & Sacramentorum miniſtros, qui loco Chriſti, & vt miniſtri Chriſti viſibiliter iſta faciãt? Nónne ipſi etiam aduerſarij paſtores, & doctores, & miniſtri dici volunt, & quotidie docent, & baptizant; & tamen non putant ſe derogare vnitati Magiſterij, & Paſtoratus CHRISTI? Eodem

igitur

igitur modo, quia Chriſtus non ſacrificat nunc per ſe viſibiliter, & humano more in terris: non repugnat vnitati, & ęternitati ſacerdotij eius, vt habeat in terris ſacerdotes miniſtros, & vicarios, per quos id faciat. Immò vt ſuprà demonſtrauimus, non poteſt Chriſtus alia ratione verè dici ſacerdos in æternũ, niſi per miniſtros ſacrificet, quandoquidem certum ęſt, eum per ſe propriè non ſacrificare.

Ad locum autem Apoſtòli, qui videtur abſolutè excludere multiplicationem ſacerdotũ in Teſtamento nouo, in promptu eſt reſponſio. Apoſtolus enim excludit abſolutè multiplicationem ſacerdotum in eadem dignitate, & poteſtate; nõ autem ſacerdotum inferiorum, & qui reſpectu Chriſti, miniſtri ſint, & dicantur. Nam in lege veteri ob mortem Aaronis, ſucceſſit illi in eadem dignitate, & poteſtate Eleazarus, Eleazaro Phinees, & ſic de aliis, & ſi nunquam Aaron mortuus eſſet, nullus ei ſucceſſiſſet; tamen viuente etiam Aarone multi alij erant inferiores ſacerdotes. Sic igitur Chriſto nemo ſuccedit in eadem dignitate, & poteſtate, quia nunquam moritur: tamen ipſo viuente, multi inferiores ordinantur, qui ſint eius vicarij, & adminiſtri. Quod etiam videmus in regno temporali, vbi Regi, quamdiu viuit, nunquam ſucceditur, licet is multos habere ſoleat vel Proreges, vel miniſtros, per quos in variis prouinciis ius dicat.

SECVNDVM Caluini argumentum tale eſt. Non poteſt erigi altare, quin euertatur crux Chriſti, nec poteſt offerri ſacrificium Miſſæ, ſine iniuria ſacrificij crucis. Nam ſacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam; ergo non egemus alio ſacrificio; ergo multiplicare tot ſacrificia Miſſæ, nihil eſt aliud, quàm negare virtutem, & ſufficientiam ſacrificij crucis. Neque valet effugium eorum, qui dicunt Miſſæ ſacrificium idem eſſe cum ſacrificio crucis. Nam ſi ſacrificiũ crucis verè habet infinitam, & æternam vim, non ſolùm non egemus alio ſacrificio, ſed neque alia repetitione eiuſdem ſacrificij. Neque illud aliorum effugium valet, qui dicunt, repetitionem huius ſacrificij ad id neceſſariam eſſe, vt applicetur ſingulis vis primæ oblationis ſacrificij crucis. Nam ad hanc applicationem ſatis eſſe poſſunt media à Chriſto inſtituta, prædicatio ſcilicet Verbi, & ſacræ Cœnæ adminiſtratio. Et confirmantur hæc omnia ex Apoſtolo Hebr. 9. & 10. vbi legimus Chriſtum ſemel apparuiſſe per immolationem ſuam:

item voluntate Dei nos ſanctificatos eſſe per oblationem corporis IESV CHRISTI ſemel: item Chriſtum vna oblatione conſumaſſe in perpetuum ſanctificatos: denique acquiſita ſemel remiſſione peccatorum, nullam amplius reſtare oblationem. Accedit vltimò Chriſti vox, Ioannis 19. *Conſummatum eſt;* quibus verbis teſtatur Dominus vno ſuo ſacrificio perfectum eſſe, & completum, quidquid in ſalutem noſtram erat.

RESPONDEO; Quod Apoſtolus ait Roman. 3. de lege & fide: *Nunquid legem deſtruimus per fidem? abſit; ſed legem ſtatuimus;* idem nos de cruce, & Miſſa dicere poſſumus; Nunquid crucem euertimus per Miſſam? abſit, ſed crucem ſtatuimus. Quomodo enim Miſſa crucem euerteret, quæ nihil fermè eſt aliud, niſi continua commemoratio crucis? Sed ad argumentum. Fatemur ſacrificium crucis vim infinitam, & ſempiternam habere ad ſanctificandum, atq; inde ſequi concedimus, non eſſe opus alio ſacrificio crucis, aut eiuſdem ſacrificij crucis repetitione; id eſt, non eſſe opus, vt alius Chriſtus moriatur pro nobis, aut vt idem Chriſtus ſæpius moriatur. Negamus autem inde ſequi, non poſſe ſine crucis Chriſti iniuria multiplicari ſacrificia repræſentantia ſacrificium crucis, & eius fructum nobis applicantia. Nam ſi ita eſſet, non ſolùm tollerentur Miſſæ de medio, ſed etiam efficeremus omnia ſacrificia Teſtamenti veteris fuiſſe peracta in iniuriam crucis Chriſti. Nam ſacrificium crucis non ſolùm vim habuit ſanctificandi futuros homines, ſed etiam præteritos: inde enim dicitur, agnus occiſus ab origine mundi, Apocalyp. 13. Illa igitur Caluini conſequentia: Sacrificium crucis eſt perfectiſſimum; ergo non poteſt erigi altare, quin euertatur crux Chriſti; ſi quid valet contra altare Eccleſiæ, valebit etiam contra altare Synagogę: negemus igitur cum Manichęis, vt Caluino pareamus, Teſtamentum vetus, quod tot altaria erexerit in contumeliam crucis.

Illud autem, quod Caluinus addebat, fructum crucis ſatis applicari per prædicationem Verbi, & adminiſtrationē Cœnę Domini: proinde non eſſe opus ſacrificio Miſſæ: nihil concludit. Nam INPRIMIS eodem argumento probarem ſuperuacaneam eſſe Cœnam Domini, quia fructus crucis ſatis applicatur per Baptiſmum; immò, & Baptiſmum ſuperuacaneum eſſe, quod ſola prædicatione Verbi poſſit excitari fides,

fides, per quam applicatur fructus crucis. Placuit igitur Deo varia media inſtituere, quibus faciliùs, ſuauiùs, pleniùs fructum crucis conſequeremur, atque vnum ex his, nos ſacrificium Miſſæ eſſe contendimus: neque aduerſarij contrarium adhuc oſtendere potuerunt. DEINDE etiamſi ad applicandum fructum crucis, non eſſet ſacrificium Miſſę neceſſarium, nec vtile, non tamen ſequeretur eſſe in iniuriam crucis, quod Caluino probandum erat; immò nec ſequeretur non eſſe neceſſarium. Nam adhuc neceſſarium eſſet ad religionem conſtituendam, quæ ſine externo ſacrificio eſſe non poteſt; ad Deum cultu ſupremo, & illi ſoli debito honorandum; ad ſacrificium crucis commemorandum; & ad alios fines, de quibus ſuprà diximus.

Ad loca ex Paulo adducta facillimè reſpondetur. Nam verba illa capitis 9. *Neque vt ſæpius ſe offerat, &c.* apertiſſimè omnium expoſitorum conſenſu de cruenta oblatione accipienda ſunt; nam mox idem Paulus ſubiungit: *Alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.* Senſus igitur eſt; Chriſtus non intrauit in cœlum per primam ſui oblationem, id eſt, per mortem ſuam, vt deinde exeat, & ſe offerendo, & moriendo iterum intret; & hoc ſæpius repetat, quemadmodum Pontifex Leuiticus per victimam intrabat ſanctuarium, & exibat, & rurſus iterum per aliam victimam intrabat, & exibat: alioqui oportuiſſet Chriſtum ab origine mundi pro ſingulis generationibus ſe offerre, ac mortem pati; ſed vnica oblatione, id eſt, vnica morte peccata totius mundi purgauit, & cœli aditum omnibus hominibus aperuit. Videmus igitur Apoſtolum non excludere quamlibet iterationem oblationis Chriſti, ſed eam ſolam, quæ mortem ipſius requirit.

Illa quoque verba capitis 10. *Sanctificati ſumus per oblationem corporis Chriſti ſemel.* Et illa: *Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos:* ſimiliter de cruenta oblatione intelligenda ſunt. Senſus enim eſt; Per vnam Chriſti mortem ſanctificati ſumus, immò etiam conſummati ſumus, adepti videlicet non ſolùm remiſſionem peccatorum, ſed etiam ornamenta iuſtitiæ, & ipſam beatitudinem; & hoc in ſempiternum, id eſt, pro omni ætate, & generatione, vt iam non egeamus alio Chriſto, qui morte ſua nos redimat, vel vt idē Chriſtus pro nobis, vel pro aliis ſæpius moriatur.

Illud autem ex eodem capite: *Vbi eſt remiſſio peccatorum, iam non eſt oblatio pro peccato*, quod aduerſarij maximè vrgent, ſi quid probaret, tantùm probaret, non eſſe locum poſt ſacrificium crucis, vlli ſacrificio propitiatorio, non autem vlli ſacrificio abſolutè: nam multa ſunt ſacrificia verè, & propriè dicta, quæ non ſunt propitiatoria. Quare parum fideliter Caluinus ex Paulo citauit, nullam amplius reſtare oblationem, cùm Paulus diſertis verbis dixerit, nullam eſſe oblationem pro peccato.

Sed neq; admittimus ex hoc loco poſſe colligi, Miſſam nõ eſſe ſacrificium propitiatorium, ſeu oblationem pro peccato. Nam duo requiruntur ad remiſſionem peccatorum. VNVM, vt inueniatur precium liberationis, ſeu ſatisfactio iuſta, & debita diuinæ iuſtitiæ. ALTERVM, vt precium in particulari applicetur hominibus. Quod attinet ad PRIMVM, ſacrificium crucis remiſit omnia peccata, præterita, præſentia, & futura; ſiquidem precium acquiſiuit ſufficientiſſimum pro peccatis totius mundi: & ideo illo ſacrificio peracto, & peccatis remiſſis, non reſtat vlla ſimilis oblatio pro peccato, id eſt, pro acquirendo precio ad remiſſionem peccatorum. Et hoc ſolum eſt, quod Apoſtolus eo loco ſcribit. Quantum ad SECVNDVM, nondum facta eſt remiſſio peccatorum omnium: nam adhuc ſunt, & erunt vſque ad mundi conſummationem, quibus applicandum ſit precium liberationis, & remittenda peccata, & ideò remanet hoſtia pro peccato, nimirum ſacrificium Miſſæ.

DICES; Videtur Apoſtolus, cùm ait: *Iam non eſt oblatio pro peccato*, reſpicere ad ſacrificia Iudaica, quę pro peccato dicebantur; ac docere illa ſacrificia eſſe omnia abrogata, cùm iam peracta ſit remiſſio peccatorum: non ergo ſolùm excludit Paulus nouam oblationem, qua acquiratur precium, ſed omnes alias oblationes pro peccato, etiamſi tantùm repræſentatiuæ, & applicatiuæ ſint ſacrificij crucis.

RESPONDEO; Non cogimur dicere, Apoſtolum reſpexiſſe ad ſacrificia Iudaica: ſententia enim eius hoc tantùm poſtulat, vt acquiſito precio remiſſionis peccatorum, non requiratur oblatio acquiſitiua illius precij. Poteſt tamen concedi Paulum reſpexiſſe ad illa ſacrificia veteris legis, non vt erant repræſentatiua, & aliquo modo applicatiua ſacrificij crucis, ſed vt erant figuræ, & promiſſiones futuri ſacrificij: peracto enim

enim ſacrificio crucis,& precio acquiſito,fruſtrà adhiberētur figuræ promittētes id,quod iam habemus. Quod autem non excludat Paulus ſacrificia repræſentantia, & applicantia ſacrificium crucis, manifeſtiſſimè patet ex eo,quod alioqui excluſiſſet etiam Baptiſmum, & Cœnam Domini, quæ ſunt etiam Sacramenta repręſentantia,& applicantia fructum crucis;immò & verbum,& fidem,& orationem,& omnia media, ſeu inſtrumenta, quibus applicatur fructus crucis. Nam ſic argumentari poſſemus; Per crucem ſunt remiſſa omnia peccata;ergo fruſtrà ſunt omnia inſtrumenta iuſtificationis.

Denique illud, *Conſummatum eſt*, perperam à Caluino adducitur. Non enim ſignificat, vt ipſe ſomniat, vnica oblatione crucis conſummata,& completa omnia, quæ in ſalutem noſtram erant; quaſi ſuperuacanea fuerint cetera, doctrina, Sacramenta, exempla, & omnes labores ante crucem obiti: ſed ſignificat, vt Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus, Theophylactus, & alij exponunt, conſummatas fuiſſe pœnas, & afflictiones, quas in carne paſſurus erat, vel, quod in idem recidit, conſummata fuiſſe Prophetarum oracula, quæ paſſionem eius prædixerant.

Tertium argumentum Caluini ſumitur ex eo, quod ſacrificium Miſſæ vnam Chriſti mortem obliteret, & ex hominum memoria excutiat. Nam Teſtamenti confirmatio à morte teſtatoris pendet: ergo & Teſtamenti Chriſti confirmatio à morte Chriſti pendet. Sed Miſſa eſt nouum Teſtamentum; immò quot ſunt Miſſæ, tot ſunt Teſtamenta: ergo vt rata ſint, oportet Chriſtum toties mori, quoties dicitur Miſſa:ergo vnica illa Chriſti mors, aut non creditur, aut pro nihilo ducitur. Praeterea hoſtiam quæ offertur,occidi & mactari neceſſe eſt: ergo ſi Chriſtus ſingulis Miſſis ſacrificatur, cum ſingulis momentis mille in locis crudeliter interfici oportet. Neque valet ſi reſpondeant, ſacrificium Miſſæ eſſe ἀναίματον: nam non pendet ex arbitrio hominum,vt ſacrificij naturam mutent; & Apoſtolus ait: *Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio*.

Respondeo; Si Catholici dicerent,in ſacrificio Miſſæ verè Chriſtum mori,Caluini argumentum aliquid virium habere videretur: ſed cùm dicant omnes, Chriſtum non mori niſi in Sacramento,ſeu ſigno repræſentante vnicam illam mortem, quam aliquando obiit; tantum abeſt, vt Miſſa obliteret

Chriſti

Chriſti mortem, vt potius efficiat, ne vnquam obliteretur. SED inquit Caluinus: *Etſi dicant Papiſtæ, ſe Chriſtum nec velle, nec poſſe interficere, tamen id ſequi ex eorum dogmate, argumenta noſtra probant.* Videamus igitur an ita ſit.

PRIMVM argumentum ex nomine Teſtamenti, nihil probat. Nam Miſſa non eſt noua Teſtamenti Chriſti inſtitutio, ſed eſt repetitio illius eiuſdem, quod Chriſtus aliquando fecit, & ſua morte confirmauit. Quemadmodum inter homines, cùm teſtamentum morte confirmatum ſæpius in iudicio exhibetur, & recitatur, aut etiam deſcribitur ad applicandam huic, aut illi hęreditatem, non eſt opus vt teſtator iterum moriatur; ſed ſatis eſt, ſi conſtet teſtatorem eſſe mortuum, nec ante mortem reuocaſſe, aut immutaſſe ſuum teſtamentum.

SED contrà probare nititur Caluinus, ſingulas Miſſas eſſe Teſtamenta noua, id eſt, diuerſa ab illo Teſtamento quod Chriſtus initio fecit, & morte ſua confirmauit: *Singulæ Miſſæ,* inquit, *nouam peccatorũ remiſsionem, nouam iuſtitiæ acquiſitionem promittunt; ergo tot ſunt noua, ac diuerſa Teſtamenta, quot Miſſæ.*

RESPONDEO; Remiſſio peccatorum, & iuſtitiæ acquiſitio, quam Miſſa promittit, reſpectu eius cui promittitur, noua dici poteſt, quippe qui eam antea non habebat: ſed reſpectu ſacrificij crucis, de quo Caluinus loqui debet, non eſt noua, ſed eſt illa ipſa, quæ per ſacrificium crucis parta eſt; nam, vt ſæpe diximus, ſacrificium Miſſæ applicat fructum ſacrificij crucis. Atque in hoc eſt totus error aduerſariorum, quod ſibi falsò perſuaſerint, nos tribuere Miſſæ vim remittendi peccata ſine vllo ordine ad ſacrificium crucis.

Ad aliud argumentum ex occiſione hoſtiæ, quæ offertur, RESPONDEO; Sacrificium Miſſæ eſſe veriſſimum ſacrificium, & tamen non exigere veram hoſtiæ occiſionem. Solùm enim occiſio requiritur in oblatione rei viuentis, & quæ in forma rei viuentis offertur, vt cùm offeruntur agni, vituli, aues, & ſimilia, quorum deſtructio in morte conſiſtit. At cùm forma ſacrificij eſt rei inanimæ, vt panis, vini, thuris, & ſimilium, non poteſt requiri occiſio; ſed ſolùm conſumptio rei illi conueniens. In Miſſa igitur offertur quidem Chriſtus, qui eſt res viuens, & offertur in forma rei viuentis, quantum ad repræſentationem, vbi ſolùm requiritur mors repræſentata, non autem mors reipſa: ſed vt eſt ſacrificium reale, & propriè

dictum,

dictum, offertur in forma panis, & vini, iuxta ordinem Melchiſedech, & proinde in forma rei inanimę. Vnde in Canone, vbi habentur verba oblationis potiſſimæ poſt conſecrationem, dicimus: *Offerimus panem vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ.* Quare conſumptio huius ſacrificij, non debet eſſe occiſio, ſed manducatio.

Ad illud: *Sine ſanguinis effuſione non fit remiſſio;* RESPONDEO; Apoſtolum loqui de ſacrificiis legis veteris, in qua nullum erat ſacrificium pro peccato ſine ſanguinis effuſione. Sic enim ait Hebr. 9. *Omnia penè in ſanguine mundantur ſecundum legem, & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.*

PRAETEREA poteſt etiam abſolutè, & generatim accipi Pauli ſententia; non quod quotieſcunque fit remiſſio, tum ſanguinem fundi oporteat, ſed quòd remiſſio nunquam fiat, niſi in virtute effuſionis ſanguinis, ſiue ea nunc fiat, ſiue facta, ſiue futura ſit.

DENIQVE in ſacrificio Miſſæ rectiſſimè poteſt dici ſanguis Chriſti effundi, vt ipſe Dominus loquitur, cùm ait: *Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis funditur;* ſiue conſideremus myſticam ſanguinis effuſionem, ſiue realem effuſionem, id eſt, libationem, ſeu oblationem ſanguinis Domini. Vt enim vſitatè ſecundum Scripturas, dicitur panis frangi cum diſtribuitur, etiamſi integri panes dentur: ſic etiam vinum fundi dici poteſt, cùm diſtribuitur, licet plenæ amphoræ donentur; & eodem modo corpus ſub ſpecie panis frangitur, & ſanguis ſub ſpecie vini funditur, dum offertur, & donatur Deo in ſacrificium.

QVARTVM Caluini argumentum ducitur à fructu mortis Chriſti, quem Miſſa nobis præripit, dum ne eum agnoſcamus & cogitemus, facit. Quis enim cogitet, ſe morte Chriſti redemptum eſſe, vbi nouam in Miſſa redemptionem viderit? Quis peccata ſibi remiſſa confidat, vbi nouam remiſſionem viderit?

RESPONDEO; Argumentum non eſt diſſimile ſuperioribus: nititur enim falſo illo fundamento, quòd Miſſa Catholicorum ſententia, vim habeat expiandi peccata ſine crucis ſacrificio. Si enim hoc diceremus, rectiſſimè Caluinus colligeret, Miſſam nobis præripere fructum mortis Chriſti: ſed quia id nulli Catholici docent, aërem verberat Caluinus.

Sed contrà inſtat ille: *Neq; euadet,* inquit, *qui dixerit, non alia*

alia cauſſa nos peccatorum remiſsionem in Miſſa obtinere, niſi quia morte Chriſti iam acquiſita eſt. Non enim aliud adfert, quàm ſi iactet, nos ea lege à Chriſto redemptos eſſe, vt nos ipſi redimeremus: vt nihil iam paſsioni Chriſti relinquatur, niſi, vt ſit exemplum redemptionis, quo diſcamus noſtri eſſe redemptores.

RESPONDEO; Mira eſt huius hominis cæcitas, vel malitia, qui nondum potuit, aut certè noluit Catholicorum ſententiam intelligere. Nam INPRIMIS Miſſa non eſt opus noſtrum, ſed Chriſti: ipſe enim eſt verus ſacerdos, qui per Miniſtros ſacrificium offert, & per illud purgat, & remittit peccata. Quare etiamſi Miſſa haberet vim per ſe abſque ſacrificio crucis, non ideò tamen nos ipſi redimeremus, ſed Chriſtus nos redimeret. DEINDE non ita comparamus, vt perperam facit Caluinus, paſſionem Chriſti cum ſacrificio Miſſæ, vt dicamus ex paſſione Chriſti ſumi tantùm exemplum redemptionis. Dicimus enim paſſione Chriſti totum precium redemptionis acquiſitum, & propterea nos omnes ea morte redemptos, quod attinet ad ſufficientiam precij pro omnibus perſoluti: per ſacrificium autem Miſſæ applicari precium illud, vt etiam applicatur per Sacramenta, quamuis alio, & alio modo, vt ſuo loco infrà dicemus. Sicut igitur qui baptizat, non dicitur exemplum tantùm ſumere redemptionis à paſſione Chriſti, nec propriè redimere, ſed applicare duntaxat precium per paſſionẽ acquiſitum: ſic etiam de ſacrificio Miſſę cogitari debet.

QVINTVM argumentum iam eſt ſolutum: nihil enim adfert, præter id, quod Lutherus dicebat, non poſſe idem accipi, & donari. Hęc ſunt argumenta ex lib. Inſtitutionum. Alia duo addit in Antidoto art. 6. Pariſienſis, quæ breuiſſimè ſolui poſſunt.

PRIMVM eſt hoc: *Inſtitutio Chriſti ſic habet: Accipite, & manducate; non autem: Offerte; ergo ſacrificium non ex inſtituto Chriſti eſt, ſed palàm cum eo pugnat.* RESPONDEO; Nuſquam legimus Chriſtum dixiſſe; Non offerte: quod ſi legeremus, tum verè pugnaret cum inſtituto Chriſti ſacrificium Miſſæ. Quod ſi illud vrgeat Caluinus, quod non dixerit Chriſtus; Offerte, iam ſuprà reſponſum eſt, tum nihil colligi ex pura negatione; tum ſatis Chriſtum apertè iuſſiſſe offerri, cùm ait: *Hoc facite.*

ALTE-

ALTERVM argumentum eſt: *Nemo vſurpare debet honorem ſacerdotij, niſi à Deo vocatus, teſte Apoſtolo. Nemo autem præter Chriſtum vocatus legitur.* RESPONDEO; Cùm Apoſtolos Chriſtus ad honorem ſacerdotij vocauerit illis verbis: *Hoc facite*, nemo poteſt dicere eos non eſſe à Deo vocatos, niſi qui Chriſtum neget eſſe Deum. Qui autẽ Apoſtolis legitima ordinatione ſuccedunt, non minus à Deo vocari cenſendi ſunt, quàm olim à Deo iudicarentur vocari, qui Aaroni per carnalem propagationem ſubſtituebantur.

CAPVT XXVI.

Soluuntur obiectiones Kemnitij.

MARTINVS Kemnitius in 2. par. Examinis pag. 800. & ſequentibus proponit argumenta ſua ſub hoc titulo: *Argumenta oſtendentia abominationem Miſſæ Pontificiæ.* Sunt autem argumenta ſex.

PRIMVM tale eſt: *Inſtituere cultum extra verbum, & ſine verbo Dei, vanum eſt, immò idololatria eſt, cùm ſcriptum ſit, Fruſtrà colunt me mandatis, & doctrinis hominum. Sed theatrica repræſentatio per verba, ritus, geſtus, ſicut in Pontificia Miſſa fit, nullum habet verbi teſtimoniũ, immò nec exemplum Chriſti, aut Apoſtolorum. Fatentur enim Pontificij ſcriptores, Apoſtolos ſola Dominica oratione vſos in celebratione Cœnæ, & notant qui Romani Pontifices, & quo tempore ſingulos actus, & ſcenas myſtici dramatis inuenerint: ergo, &c.* RESPONDEO; De propoſitione huius argumenti, ſæpe iam in aliis diſputationibus diſſeruimus. Hoc autem loco, etiamſi ea propoſitio veriſſima eſſet, nihil tamen argumentum concluderet: nam in aſſumptione etiam vitium eſt. Non enim, vt ſæpe diximus, quæſtio noſtra eſt de cæremoniis Miſſæ, ſed de ſubſtantia ſacrificij: illam autem à Chriſto inſtitutam, ſuprà demonſtrauimus teſtimoniis Scripturæ, & Patrum, & totius Eccleſiæ.

SECVNDVM argumentum Kemnitij: *Sacramenta extra vſum à Chriſto inſtitutum in aliam actionẽ toto genere diuerſam transferre, ingens eſt piaculum. Chriſtus autẽ Sacramenti; & non ſacrificij actionem in verbis inſtitutionis præſcripſit: contumelia igitur Cœnæ Dominicæ eſt, Miſſa Pontificia.* RESPONDEO; Aſſumptio argumenti probanda fuerat: nam eam falſam eſſe, ſuprà plurimis & clariſſimis argumentis demonſtrauimus.

TERTIVM

TERTIVM argumentum: *Adminiſtrationem Cœnæ Chriſtus moriturus teſtamenti forma inſtituit. Magnum autem ſcelus eſt, vel hominis teſtamento, quando ratum & confirmatum eſt, aliquid ſuperordinare: Manifeſtum igitur eſt, quid ſit Pontificia Miſſa, quæ Teſtamento Filij Dei aliquid ſuperordinat.* RESPONDEO; Vltima particula probanda erat. Quod enim Miſſa aliquid ſuperordinet Teſtamento Filij Dei, falſum eſt, cùm nihil ſit aliud Miſſa, niſi frequentatio eius rei, quam Chriſtus moriturus frequentari mandauit. Sed facile eſt aduerſariis, verba profundere, etiam cùm nihil habent, vnde ſua probare queant.

QVARTVM argumentum: *Miſſa Pontificia, pugnat cum ſacrificio crucis, &c.* QVINTVM: *Miſſa pugnat cum vnico ſacerdotio Chriſti, &c.* SEXTVM: *Miſſa obſcurat cœnam Domini, & alia media à Chriſto inſtituta, ad applicandum fructum paſsionis Chriſti.* RESPONDEO; Hæc omnia ſumpta ſunt ex inſtitutione Caluini, & à nobis paulò antè ſoluta.

CAPVT XXVII.

Soluitur vltima obiectio, & explicatur in qua parte Miſſæ propriè conſiſtat eſſentia ſacrificij.

POSTREMO loco ſoluenda eſt obiectio quædam, quam partim hæretici faciunt ad Miſſam oppugnandam: partim etiam Catholici ad rem melius explicandam. Si Miſſa ſacrificium eſſet propriè dictum, certè in aliqua eius parte inueniretur ratio ſacrificij propriè dicti, & ſuprà definitione explicati: nullam autem eiuſmodi partem eſſe, ſic oſtenditur. Poſt Miſſam Catechumenorum, in qua certum eſt non conſiſtere ſacrificij rationem, quinque partes inueniuntur. PRIMA oblatio panis, & vini. SECVNDA conſecratio, & tranſmutatio panis in corpus, & vini in ſanguinem Domini. TERTIA oblatio corporis, & ſanguinis per expreſſa verba. QVARTA fractio, & commiſtio Sacramẽti. QVINTA diſtributio, & conſumptio eiuſdem. In oblatione panis, & vini ſacrificium Miſſæ non conſiſtere, extra controuerſiam eſt: non enim res terrenæ eſſe poſſunt illud vnicum ſacrificium, quod in Eccleſia vigere pro omnibus veteribus ſacrificiis Patres affirmant.

In conſecratione, quæ eſt ſecunda pars, non apparet vlla oblatio, quæ tamẽ de intrinſeca ratione ſacrificij eſt. Præterea non fit in conſecratione vlla ſenſibilis immutatio rei, quæ offertur: quæ mutatio ad rationem externi ſacrificij omninò pertinere videtur.

Oblatio corporis, & ſanguinis, tertia videlicet pars, quę ſequitur ad conſecrationem, ad eſſentiam Miſſæ pertinere non poteſt; proinde neq; in ea ratio ſacrificij conſtitui debet. Nam Dominus CHRISTVS, quem ſacrificij huius auctorem habemus, poſt conſecrationem continuò Sacramentum diſtribuit, ac manducari præcepit. Sic enim ait: *Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum.* Nullum igitur fuit tempus, in quo Dominus conſecratum panem Deo offerre potuerit. Deinde, ſi verum eſt, quod S. Gregorius ſcribit, lib.7. epiſt.63. ſolummodò orationem Dominicam Apoſtolos addidiſſe ad verba conſecrationis; certè nec ipſi faciebant illam oblationem, quam nos poſt conſecrationem facimus: non igitur illa oblatio ad eſſentiam ſacrificij pertinet.

Porrò fractio, quæ quarta pars eſt, ſine dubio non habet Dominum auctorem. Dominus enim fregit quidem panem, ſed fregit vel ante conſecrationem, vt multi volunt, vel ſtatim à conſecratione, vt diſtribueret eum diſcipulis. At noſtra fractio fit poſt conſecrationem multis aliis actionibus interiectis, & non fit ad diſtribuendum, ſed ad certum myſterium ſignificandum.

Deniq; manducatio, ſeu conſumptio non videtur propriè ſacrificium, cùm non fiat à ſolo Sacerdote. Et quamuis ad eſſentiam ſacrificij pertineret, non poteſt tamen in ea ſola tota eſſentia ſacrificij conſtitui: nam ſine oblatione, & dedicatione præcedente, ſacrificium eſſe non poteſt. Atque hæc eſt ratio cur apud Catholicos feria ſexta maioris hebdomadæ non cenſeatur ſacrificium Miſſæ propriè celebrari, licet vera hoſtia adſit & frangatur, & conſummatur: quia videlicet conſecratio, & oblatio deeſt.

RESPONDEO; Vt rem totam facilè, & breuiter explicemus, duo aperienda ſunt. PRIMVM, quid ſit propriè ſacrificium Miſſæ, accipiendo ſacrificium pro re, quæ ſacrificatur. DEINDE, quid ſit propriè ſacrificium Miſſæ, accipiendo ſacrificium pro actione ſacrificandi. Vtrumq; autem ex ſequentibus ſententiis, ſeu propoſitionibus patebit.

PRIMA propoſitio: *Negari non debet, panem, & vinum aliquo modo in Miſſa offerri, & proinde pertinere ad rem, quæ ſacrificatur.* Hæc patet PRIMVM ex ipſa Liturgia. Nam cùm ante conſecrationem dicimus: *Suſcipe ſancte Pater hanc immaculatam hoſtiam*, certè pronomen *Hanc*, demonſtrat ad ſenſum id, quod tunc manibus tenemus: id autem panis eſt. Et ſimiles ſunt in Liturgia non paucæ ſententiæ, quæ panem offerri apertiſſimè demonſtrant.

DEINDE veteres Patres paſſim idem tradunt. IRENAEVS lib. 4. cap. 32. dicit, Eccleſiam offerre Deo ſacrificium ex creaturis, id eſt, ex pane, & vino. CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 3. dicit, Chriſtum obtuliſſe Patri calicem vino, & aqua miſtum. & in ſerm. de eleemoſyna, reprehendens diuites fœminas, quę non adferebant panem conſecrandum: *Locuples*, inquit, *& diues in Dominicum ſine ſacrificio venis, & panē de ſacrificio, quod pauper obtulit, ſumis*; vbi per ſacrificium, panem intelligit, qui per Sacerdotes Deo ſacrificandus erat. S. GREGORIVS li. 2. Dialogorum, cap. 23. de S. Benedicto loquens: *Manu ſua*, inquit, *oblationem dedit dicens; Ite, & hanc oblationem pro eis offerri Domino facite, & vlterius excommunicatæ non erunt. Quæ dum oblatio pro eis fuiſſet immolata, &c.* Et lib. 4. cap. 55. *Omnipotenti Deo*, inquit, *pro me offer hunc panem.* Similes ſententiæ paſſim inueniuntur.

SECVNDA propoſitio: *Corpus, & ſanguis Domini ſunt id ſacrificium, quod in Miſſa propriè offertur, & ſacrificatur.* Hęc certiſſima eſt, & probata plurimis teſtimoniis.

TERTIA propoſitio: *Panis, & corpus Domini, vinum, & ſanguis Domini, non ſunt duo ſacrificia, ſed vnum.* Non enim offerimus Deo panem ſimpliciter, ſed panem conſecrandum, & tranſmutandum in corpus Domini: neque offerimus corpus Domini abſolutè, tunc enim aut cruentum fieri deberet ſacrificium, aut reuera ſacrificium nullum eſſet; ſed offerimus corpus Domini in ſpecie panis, & ex pane confectum. Itaque ſicut apud Hebræos offerebatur ouis viua, & offerebatur etiā mortua, & licet ſpecie differant viuum & mortuum, ſi natura phyſicè ſpectetur, tamen vnum erat ſacrificium, non duo ſacrificia; nam ouis viua offerebatur conſecranda per mortem Deo, & deinde per ignem abſumenda. Sic etiam, licet panis, & corpus Domini res ſint diuerſiſſimæ, ſi eorum natura conſideretur: vnum tamen ſacrificium faciunt, quod eſt panis in

corpus

corpus Domini tranſmutatus, ſiue corpus Domini in ſpecie panis Deo oblatum. Atque hinc eſt, quod in Miſſa non offertur panis, vt ſacrificium perfectum, ſed vt ſacrificium inchoatum, & perficiendum, vt patet ex illis verbis: *Benedic hoc ſacrificium tuo ſancto nomini præparatum.* Et in ſecretis aliquoties legimus: *Sacrandum tibi munus offerimus.* Vnde rectiſſimè IRENAEVS lib.4. cap.32. dixit: *Calicem, ſanguinem ſuum confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem.* vbi oblatio noui Teſtamenti propriè vocatur vinum in ſanguinem Domini commutatum.

Huc faciunt omnia loca Patrum, qui docent, vnicum eſſe Eccleſiæ ſacrificium, quod ſucceſſit toti multitudini veterum ſacrificiorum; Leonis ſermon. 8. de paſſione Domini. Ioannis Chryſoſtomi in Pſalm. 95. & Auguſtini lib. de ſpiritu, & litera, cap.11. lib.3. contra Donatiſtas, de Baptiſmo, cap.vlt. lib.1. contra aduerſar. leg. & prophet. cap.20. lib.1. contra Creſconium, cap.25. & lib.8. de ciuit. Dei, cap.vlt.

Hinc patet, improbabilem eſſe ſententiam Gaſparis Caſſalij, lib.1. de ſacrificio, cap.20. qui affirmat duo eſſe ſacrificia Euchariſtiæ, vnum panis & vini, alterum corporis & ſanguinis Domini.

QVARTA propoſitio: *Oblatio panis & vini conſecrationem præcedẽs, ad integritatem & plenitudinem ſacrificij pertinet, non tamen ad eſſentiam.* Quod ad eſſentiam non pertineat, extra controuerſiam eſſe videtur. Nam oblatio vocalis, vt ſuprà oſtendimus, non eſt ad ſacrificium neceſſaria: ſatis enim Deo ſe demonſtrat aliquid offerre, qui reipſa offert. Et quamuis oblatio aliqua ad eſſentiam ſacrificij neceſſariò requiratur, non tamen neceſſe eſt, vt ea immolationem præcedat: ipſa enim immolatio, oblatio eſſe poteſt. Quod autem ad integritatem quandam pertineat, inde patet, quod in omnibus Liturgiis, quantumuis antiquis, ſeu Græcis, ſeu Latinis, pars actionis eſt oblatio rerum conſecrandarum. Et quamuis Dominus non iiſdem verbis panem conſecrandum obtulerit, quo nos modò offerimus, tamen obtuliſſe aliquo modo, apertè ſcribit Cyprianus, lib.2. epiſt.3. & colligitur ex illa cæremonia eleuandi oculos in cœlum, & gratias agendi, quam Dominum conſecrationi prẹmiſiſſe, partim Euangeliſtẹ, partim antiquiſſimæ Liturgiæ teſtantur.

QVINTA propoſitio: *Oblatio quæ ſequitur conſecrationem, ad integritatem ſacrificij ſimiliter pertinet, non ad eſſentiam.* Quod nõ ad eſſentiam, probatur, tum ex eo, quod Dominus eam oblationem nõ adhibuit: imò nec Apoſtoli in principio, vt ex Gregorio demõſtratum eſt; tum ex eo, quod verba huius oblationis nõ dicũtur in perſona Chriſti, ſed in perſona ipſius Miniſtri, & Eccleſiæ; vt patet ex illis verbis: *Vnde & memores nos ſerui tui, &c.* Sacrificium autem in perſona Chriſti principaliter offertur. Itaque iſta oblatio conſecrationem ſubſequens, eſt quædam teſtificatio, quod tota Eccleſia conſentiat in oblationem à Chriſto factam, & ſimul cum illo offerat. Quod autem ad integritatem pertineat, patet ex antiquiſſimis Liturgiis, quæ ſine dubio ab Apoſtolis originem ducunt. Nam etſi Apoſtoli initio ſolam orationem Dominicam addidiſſe dicantur, tamen poſtea iidem ordinauerunt ritum celebrandi, & multa alia addiderunt, vt ex Liturgia Iacobi, & Clementis intelligi poteſt.

SEXTA propoſitio: *Fractio Sacramenti ad eſſentiam non pertinet, ſed ſolùm ad integritatem.* Quod non ad eſſentiam, perſpicuum eſt ex ipſo vſu Eccleſiæ. Nam ſi fortè dum cum ipſo Sacramento ſignum crucis exprimitur ſuper calicẽ, panis conſecratus in calicem decidat, non ſolet frangi, ſed relinquitur ita integrum, vſq; ad ſumptionem: nec tamen ſacrificium irritum, aut eſſentialiter immutari creditur. Adde, quòd hac cæremonia Dominus non videtur eſſe vſus, vt initio diximus. Pertinere autem ad integritatem, perſpicuum eſt ex omnibus Liturgiis Græcis, & Latinis.

SEPTIMA propoſitio: *Sacramenti conſumptio, vt à populo fit, non eſt pars ſacrificij, vt autem fit à Sacerdote ſacrificante, pars eſt eſſentialis, ſed non tota eſſentia.* Quod attinet ad populi ſumptionem, res certiſſima eſt: qui enim edunt victimas, participes ſunt altaris, vt Apoſtolus ait, 1. Cor. 10. & Hebr. 13. Non eſt autem idem, ſacrificium offerre, & de altari participare. Conſumptio autem, quæ fit à Sacerdote ſacrificante, non tàm eſt comeſtio victimę, quàm conſummatio ſacrificij; & propriè combuſtioni holocauſti reſpondere cenſetur. Itaq; adeò neceſſaria ſemper iudicata eſt ab Eccleſia, vt ſi fortè Sacerdos ante conſumptionem moriatur, vel alio modo à conſumptione impediatur, oporteat alium Sacerdotem illi ſuccedere, & ſacrificiũ conſummare, vt patet ex Conc. Tol. XII. can. 5. & ex regulis libri Miſſalis. Quòd

Quòd autem ſit pars eſſentialis, inde probatur, quia in tota actione Miſſæ, vt mox oſtendemus, nulla eſt alia realis deſtructio victimæ præter iſtam: requiri autem realem deſtructionem, ſuprà probatum eſt, cùm definitionem conſtitueremus. Vnde Abraham Patriarcha, licet filium iam colligaſſet, & ſuper aram conſtituiſſet, & manum ad mactandum ſuſtuliſſet, quia tamen defuit realis occiſio, non dicitur eum, niſi voluntate ſacrificaſſe. Neque obſtat, quod iſta conſumptio non videatur fieri in perſona Chriſti, qui tamen eſt primarius ſacerdos. Nam Chriſtus quidem non ſe ipſe manducat, neque immediatè conſumit Sacramentum: tamen ipſe dici poteſt conſumere, quia ad conſummandum tradit. Quemadmodum etiam in ſacrificio crucis, Chriſtus verè ſe ipſe ſacrificauit, quia occidendum obtulit, licet non ſe ipſe occiderit manibus ſuis, ſed manibus aliorum. Nam etiam in Teſtamento veteri de ratione holocauſti erat combuſtio, quæ tamen immediatè non à Sacerdote, ſed ab igne fiebat: ſed verè dicebatur Sacerdos cremare victimam, quando ignem illi ſubiiciebat.

Octava propoſitio: *Conſecratio Euchariſtiæ ad eſſentiam ſacrificij pertinet.* Hæc ſententia ita generatim propoſita, multos habet auctores. Nam ex Græcis eam apertè docet Nicolaus Cabaſilas in explicatione ſacræ Liturgiæ, cap. 32. & ex Latinis, Ruardus in defenſione art. 16. Louanienſium, Iodocus Tiletanus in reſponſione ad Apologiam Illyrici, cap. 15. Gaſpar Caſalius lib. 1. de ſacrificio, cap. 20. Alanus lib. 2. de ſacrificio, cap. 15. & alij; ſed non omnes eodem modo illam exponunt.

Aliqui exiſtimant ideò in conſecratione conſiſtere ſacrificij eſſentiam, quia per conſecrationem fit vera, realiſque mutatio panis in corpus Chriſti: ſacrificium autem verum requirit eiuſmodi veram, & realem mutationem, qua res deſinat eſſe, ad Dei honorem.

Sed hæc ſententia habet contra ſe non leuia argumenta. Nam Inprimis, ſi ea vera ſit, ſequetur propriè ſolum panem triticeum ſacrificari. Id enim propriè ſacrificari dicitur, quod realiter mutatur, ita vt deſinat eſſe: at ſolus panis ita mutatur. Id autem abſurdiſſimum eſſe, nemo negare poteſt; quia ſi ita eſſet, haberet Eccleſia ſacrificium inanimum, & vilius multò, quàm habuerint olim Hebræi. Deinde mutatio, quæ

ponitur quaſi forma ſacrificij ſenſibilis, & externi, debet eſſe externa, & ſenſibilis. At mutatio panis in corpus Chriſti, eſt omninò interna, & nullo ſenſu, ſed fide ſola perceptibilis. TERTIO, non eſſet idem ſacrificium Eccleſiæ, & ſacrificium crucis, quoad rem oblatam: nec eſſet verum, quod Patres dicunt, in ſacrificio Miſſæ eundem eſſe ſacrificium, & Sacerdotem: neq; illud, quod Chryſoſtomus, Ambroſius, Primaſius, & alij notant in cap. 10. epiſtolæ ad Hebræos, ſacrificia Hebræorum fuiſſe multa, quia hodie vnum agnum, cras alium offerebant: noſtrum autem eſſe vnum, quia ſemper eundem offerimus Chriſtum; nam & nos, ſi de pane agamus, non ſemper eundem offerimus.

Alij volunt ideò in conſecratione ſacrificij eſſentiam conſiſtere, quod per eam verè, licet myſticè, & incruentè, immoletur Chriſtus. Nam cùm vi verborum: *Hoc eſt corpus meum,* ſolum Chriſti corpus ſine anima & ſanguine incipiat eſſe in altari, & vi aliorum verborum: *Hic eſt ſanguis*, incipiat ſanguis ſolus, & ſeorſim à corpore eſſe in altari: & vbi eſt verum corpus à ſanguine ſeparatum, ibi ſit vera quædam immolatio: certè ſequitur, vi totius conſecrationis, verè immolari Chriſtum: & tamen incruenta eſt immolatio, quia naturalis concomitantia impedit, quò minus verè ſanguis, aut anima à corpore ſeparentur.

Hæc ſententia non videtur ita ſatisfacere, vt omninò animus conquieſcat. Nam INPRIMIS verum, & reale ſacrificium, veram, & realem mortem, aut deſtructionem rei immolatæ deſiderat: conſecratio autem, non veram, & realem mortem, ſed myſticam tantùm efficit. Neque ſatis reſpondere videntur, qui dicunt conſecrationem ex ſe veram mortem adferre, ſed per naturalem concomitantiam fieri, ne mors reuera ſequatur. Nam ſi naturalis concomitãtia impedit mortem, hoc ipſo impedit ſacrificium. Certè, ſi tempore veteris Teſtamenti Sacerdos immolaturus ouem, ictum adhiberet, qui ex ſe mactare poſſet, ſed aliquo impedimẽto interuenienté ouis non mactaretur, non diceretur peracta reipſa mactatio, ſed voluntate ſola.

PRAETEREA, ſi ꝑ conſecrationẽ vera, & realis immolatio fieret, ea tamen nõ fieret in altari, ſed in cœlo. Nã immolatio ibi fieri dicitur, vbi animal viuum occiditur; ſiue vbi diuiſio fit corporis ab anima, & ſanguine: porrò diuiſio corporis Chriſti ab

ſti ab anima, & ſanguine, ſiqua fit per verba Sacramentalia, non fit in altari, ſed in cœlo. Ibi enim fieri debet diuiſio, vbi præexiſtit res ante diuiſionem: Chriſtus autem ante diuiſionem iſtam, in cœlo, non in altari præexiſtit. Itaque ſecundum hanc ſententiam immolatio non fit in altari, ſed tantùm partes rei immolatæ poſt immolationem in altari collocantur. At quis concederet immolationem, quę eſt ſacrificium Chriſtianæ religionis, non in terra, ſed in cœlo tantummodò celebrari?

DENIQVE vel in Miſſa fit vera, & realis Chriſti mactatio, & occiſio, vel non fit. Si non fit, non eſt verum, & reale ſacrificium, Miſſa; ſacrificium enim verum, & reale, veram, & realem occiſionem exigit, quando in occiſione ponitur eſſentia ſacrificij. Si autem fit; ergo verum erit dicere, à Sacerdotibus Chriſtianis verè, & realiter Chriſtum occidi: at hoc ſacrilegium, non ſacrificium eſſe videtur.

His igitur omiſſis, ita rem explicandam arbitror. In conſecratione Euchariſtiæ tria fiunt, in quibus ſacrificij veri, & realis ratio conſiſtit. PRIMVM, res prophana fit ſacra: panis enim res alioqui terrena, & communis, per conſecrationem vertitur in corpus Chriſti, rem videlicet omnium ſacratiſſimam.

DICES; Ex hoc ſequi videtur, vt panis ſolus propriè ſacrificetur: quod eſſe abſurdum ſuprà diximus. Nam quod fit ſacrum ex prophano, id propriè ſacrificatur: ſi ergo panis fit ſacer ex prophano, panis propriè ſacrificabitur.

RESPONDEO; Quod ita fit ſacrum ex prophano, vt maneat, id ſine dubio propriè ſacrificatur: atque ideò apud Hebræos ouis ſacrabatur, & eadem ouis ſacrificabatur, quia manebat eadem etiam poſt mortem, ſaltem quoad partem materialem, & ouis tàm viua, quàm mortua dicebatur. At panis non manet dum ſacratur, ſed in aliud vertitur: & ideò non panis, ſed id quod ex pane factum eſt, propriè ſacrificatur.

SECVNDO, in conſecratione res illa ſacra ex prophana effecta, Deo offertur, dum in altari Dei collocatur. Nam, vt ſuprà diximus, victimam in altari ponere, eſt reipſa illam Deo offerre; & quia vi conſecrationis fit, vt corpus Chriſti, & ſanguis incipiat reipſa eſſe ſuper altare, mediante manu Sacerdotis, ideò verbis conſecrationis vera & ſolennis oblatio

celebratur. Neque his repugnat, quod aliquando ſine altari celebratum eſt ſacrificium. Nam non diſputamus hîc de altari lapideo; ſed id omne vocamus altare, vbi recipitur victima per verba conſecrationis effecta. Neq; obſtat, quod videatur eſſe oblatio rei inuiſibilis; cùm tamen externa, & ſenſibilis victima requiratur in externo, & propriè dicto ſacrificio. Nam corpus Chriſti nõ eſt victima in ſacrificio Miſſæ, abſolutè, ſed vt eſt in ſpecie panis: in ſpecie autem panis planè viſibile eſt.

TERTIO, per conſecrationem, res quę offertur, ad veram, realem, & externam mutationem, & deſtructionem ordinatur, quod erat neceſſarium ad rationem ſacrificij. Nam per conſecrationem, corpus Chriſti accipit formam cibi: cibus autem ad comeſtionem, & per hoc ad mutationem, & deſtructionem ordinatur. Neq; obſtat, quòd corpus Chriſti nullam in ſe læſionem patiatur, neq; eſſe ſuum naturale amittat, cùm manducatur Euchariſtia: nam amittit eſſe Sacramentale, & inde deſinit realiter eſſe in altari, deſinit eſſe cibus ſenſibilis.

Hæc mihi S. Thomę ſententia eſſe videtur, qui in 2.2. q.85. artic.3. cùm doceret ad ſacrificij rationem pertinere, vt circa rem oblatam aliquid fieret, vt cùm animalia occidebantur, & cremabantur ad Dei honorem, non addidit, id quod fit in ſacrificio Miſſæ, conſiſtere in conuerſione panis in corpus Domini, ſed in fractione, benedictione, & manducatione panis.

Hac explicatione præmiſſa, probatur noſtra propoſitio octaua, & poſtrema. PRIMO, quia ſacrificium Miſſæ offertur in perſona Chriſti: nihil autem facit Sacerdos tam perſpicuè in perſona Chriſti, quàm conſecrationem, in qua dicit: *Hoc eſt corpus meum, &c.*

SECVNDO, quia Chriſtus ipſe aut conſecrando & conſumendo ſacrificauit, aut nullo modo ſacrificauit: nam vt oſtẽdimus, non eſt alia Chriſti actio, quæ ſacrificium dici poſſit, neque ante, neque poſt conſecrationem.

TERTIO, quia Apoſtoli initio, ſi nihil addebant ad verba conſecrationis præter Dominicam orationem; neceſſe eſt, vt conſecrando ſacrificarent: neque enim oratio Dominica ſacrificium dici poteſt.

QVARTO, quia in conſecratione conſiſtit repræſentatio ſacrificij crucis, vt S. Thomas docet, 3.p.q.80.art.12. ad 3. At ſimul eſſe debent ſacrificium reale, & ſacrificium repræſentatiuum: ſiquidem ipſum reale eſt alterius repræſentatiuum.

QVINTO,

QVINTO, quia hæc eſt ſententia veterũ Patrum. Nam IRENAEVS li.4.ca.32.dicit, Chriſtum tunc docuiſſe oblationem noui Teſtamenti, quam Eccleſia per orbem terræ frequentat, cùm ait: *Hoc eſt corpus meum*. CYPRIANVS in ſermone de cœna Domini, dicit, cùm verbis conſecrationis panis benedicitur, tunc Euchariſtiam fieri medicamentum ſimul, & holocauſtum. CHRYSOSTOMVS homil. de proditione Iudæ, dicit verba Domini: *Hoc eſt corpus meum*, vſque ad mundi conſummationem præſtare ſacrificio firmitatem. GREGORIVS lib.4.Dialogorum, cap.58. cùm ait in ipſa immolationis hora ad Sacerdotis vocem Angelorum choros adeſſe, cœlum aperiri, ima ſummis coniungi, vnum ex viſibilibus, & inuiſibilibus fieri: apertè docet immolationem conſecratione perfici. Illa enim eſt hora, qua ad Sacerdotis vocem Chriſtus verè in altari eſſe incipit ſub ſpecie panis; nam id eſt ima ſummis coniungi, terrena cœleſtibus ſociari, & vnum quid ex viſibilibus, & inuiſibilibus fieri; neque dubium eſt, quin ob Chriſti præſentiam, Angeli de cœlo in terram veniant. Atq; hæc de prima controuerſia dicta ſint.

LIBER SEXTVS, DE EVCHARISTIA,

QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuerſia; An Miſſa ſit propitiatorium ſacrificium.

EXPEDITA PRIMARIA CONTROVERſia, ſequuntur aliæ multò quidem, & breuiores, & faciliores, ſed tamen in quibus minus, quàm in prima, cum aduerſariis cõuenimus. Eſt igitur SECVNDA cõtrouerſia; Quale ſacrificium Miſſa ſit, Euchariſticum tantùm, & honorarium, an etiam propitiatorium, & impetratorium. Nam vt in principio libri ſuperioris explicatum eſt, tria ſunt genera ſacrificiorum; ſeu potiùs quatuor, cùm poſtremum ex tribus in duo genera diuidatur. VNVM eſt, quod in Scriptura dicitur holocauſtum, quod etiam λατρευτικὸν, & honorarium dici poteſt, cuius finis eſt ſolus Dei cultus, atque honor. ALTERVM dicitur in Scriptura ſacrificiũ pro peccato, quod etiam propitiatoriũ appellatur: cuius finis eſt præter Dei cultum, propitiatio irati Dei, & peccatorũ remiſſio. TERTIVM, in Scriptura nominatur pacificum, & hoc eſt duplex; alterum Euchariſticum, id eſt, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto, alterum quod communi vocabulo impetratorium dici poteſt, cuius finis eſt impetratio beneficij.

Aduerſarij facilè concedunt Miſſam eſſe ſacrificium εὐχαριστικὸν, & λατρευτικὸν, nõ quidem quod velint eſſe ſacrificium propriè dictum, ſed impropriè, & largo modo, vt ſuprà

ſuprà demonſtratum eſt. Nam ipſa Euchariſtiæ diſtributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto paſſionis Chriſti: iſta enim conuenirẽ poſſent Euchariſtiæ, etiamſi non eſſet aliud, niſi Sacramentũ. At eſſe propitiatorium, & impetratorium, præſertim aliis, quàm ipſis ſumentibus, nulla ratione admittunt, nec poſſunt admittere, niſi fateantur Euchariſtiam nõ ſolùm eſſe Sacramentum, ſed etiam ſacrificium propriè dictum: non enim Sacramenta proſunt aliis, quàm ſumentibus. Vide Lutherum in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. Apologiam Confeſſ. Auguſtanæ, in art. de Miſſa. Confeſſ. VVittembergenſem, cap. 16. quod eſt de Euchariſtia. Caluinum lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in 2. parte Exam. Trident. Concil. ſeſſ. 22. cap. de Miſſa.

Contrarium docet, ac docuit ſemper Catholica Chriſti Eccleſia; & Synodus TRIDENTINA, vt rem totam penitus declararet, ſeſſ. 22. can. 2. apertè docuit, ſacrificium Miſſę non ſolùm propitiatorium eſſe pro pœnis, ſed etiam pro culpis, nec ſolùm pro culpis leuibus, ſed etiam pro grauibus, atque adeò mortalibus: id enim ſignificat, cùm ait: *Crimina, & peccata, etiam ingentia dimittit.* Præterea non ſolùm impetratorium eſſe ſpiritualium beneficiorum, ſed etiam temporalium, & idcirco offerri poſſe pro peccatis, pro pœnis, & pro quibuſcunque aliis neceſſitatibus. Quam ſententiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus PRIMVM, ſacrificium Miſſæ propitiatorium eſſe. SECVNDO, eſſe impetratorium. TERTIO, oſtendemus vtrumque illi conuenire ex opere operato, & breuiter explicabimus, quæ ſit propria efficientia ſacrificij. QVARTO, ſoluemus obiectiones hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur ſacrificium Miſſæ propitiatorium eſſe.

IGITVR ſacrificium MISSAE propitiatorium eſſe probatur. PRIMVM, teſtimoniis veteris Teſtamenti. Scriptura enim Teſtamenti veteris apertè docet, fuiſſe in lege naturæ, & Moyſis ſacrificia propitiatoria. Nam Iob capite primo legimus ſanctum Iob,

qui

qui in lege naturæ viuebat, quotidie pro peccatis filiorũ ſuorũ ſacrificaſſe Deo: & Iob vltimo, Deum ipſum iuſſiſſe, vt amici Iob ſacrificarent pro peccato ſuo. Leuit. 4. 5. & 6. deſcribuntur varia ſacrificia pro peccato.

Hęc, & ſimilia teſtimonia dupliciter probant, ſacrificium Miſſæ eſſe propitiatorium. PRIMO, quia illa ſacrificia erant typi, ac figuræ huius noſtri ſacrificij, vt ſuprà probatum eſt.

SECVNDO, quia ſi ſacrificium crucis, quod eſt ſingulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint ſuo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus ſacrificium Eccleſiæ ſit propitiatorium. Nam ſacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, & habebit vſque ad mundi conſummationem; ac propterea ſi impediret ſacrificium noſtrum, quò minus eſſet propitiatorium, impediret etiam illa; & contrà, ſi illa non impediuit, nec noſtrum impedire debet.

TERTIO, quia ſacrificium noſtrum eſt verè, ac propriè dictum ſacrificium, non minus quàm vetera, vt libro ſuperiore demonſtratum eſt: eſt etiam cõmemoratiuum paſſionis Domini, vt illa, immò expreſſius quàm illa, denique continet hoſtiam Deo gratiorem, quàm illa continerent: quæ igitur cauſſa eſſe poteſt, cur illa propitiatoria dici poſſent, hoc non poſſit?

RESPONDET Caluinus lib. 4. Inſtit. cap. 18. §. 13. illa vetera dicta eſſe ſacrificia propitiatoria, non quòd verè expiarent peccata, Deumue placarent, ſed quòd adumbrarent, ac ſignificarent futurum aliquando ſacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

AT etiam ſi ſacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & vmbræ fuiſſent, adhuc ſolutio Caluini non ſatisfaceret: nam non ſolius ſacrificij crucis, ſed etiam ſacrificij Euchariſtiæ typi, & vmbræ erant. Vnde AVGVSTINVS quæſt. 57. in Leuiticum: *Illis*, inquit, *ſacrificiis vnum hoc ſacrificium ſignificabatur, in quo vera ſit remiſſio peccatorum, à cuius ſacrificij ſanguine in alimentum ſumendo, nõ ſolùm nemo prohibetur, ſed ad bibendum potiùs omnes exhortantur.* Deinde, ſi illa ſacrificia tantùm ſignificabant futuram purgationem, non etiam aliquo modo purgabant: falſa erunt verba Scripturæ, Leuitic. 4. quæ ſæpe repetuntur: *Offerat ſacrificium, & orabit Sacerdos pro*

peccato

peccato eius, & dimittetur ei. Et ſimiliter falſum eſſet, quod legimus Iob vltimo, Dominum placari voluiſſe iram ſuam ſacrificiis. Illa igitur ſacrificia non expiabant peccata quoad culpam coram Deo, quaſi iuſtificarent, & homines verè Dei amicos efficerent ex opere operato; rectè enim Apoſtolus dicit, Hebr. 10. impoſſibile eſſe ſanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: ſed tamen expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabāt, quoad pœnas temporales, & etiam quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei proteſtationes erant ſacrificia illa.

SECVNDVM argumentum ſumitur à verbis inſtitutionis. Nam illa verba: *Hic eſt ſanguis, qui pro vobis funditur in remiſſionem peccatorum*, apertiſſimè docent, Chriſtum obtuliſſe in cœna ſacrificium pro peccatis Apoſtolorum. Idem autem eſt ſacrificium noſtrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit; iuſſit enim Dominus Apoſtolis, vt idem poſtea frequentarent.

PRAETEREA, ſacrificium Miſſæ eſt ſacrificium applicans promiſſiones Teſtamenti noui: nam ideò etiam Luc. 22. Teſtamentum nouum appellatur, vt ſuprà expoſuimus. At inter promiſſiones noui Teſtamenti vna eſt de remiſſione peccatorum, vt patet Hierem. 32. & Hebr. 8.

DENIQVE fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Euchariſtiam inſtitutam eſſe ad peccati remiſſionem: quare neceſſe eſt, vt peccata remittat, vel vt ſacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non eſt propriè inſtituta ad peccati remiſſionem, ſed ad vitæ ſpiritualis conſeruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodeſt niſi ſumenti: ſumens autem probare ſe antea iubetur, nec poteſt cum conſcientia peccati accedere, niſi iudicium ſibi manducare velit, & bibere, 1. Corinth. 11. Sequitur igitur vt ad remiſſionē peccati inſtituta ſit Euchariſtia, vt ſacrificium eſt. Et ſanè aduerſarij non intelligunt quid loquantur, cùm Euchariſtiam ad peccati remiſſionem inſtitutam volunt, & tamen Sacramentum tantùm, non etiam ſacrificium illam eſſe contendunt.

TERTIVM argumentū ſumitur ex Apoſtolo, qui Hebr. 5. ſic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccato.* vbi videmus præcipuum munus Sacer-

dotis cuiuslibet eſſe offerre pro peccato. Si ergo, vt in ſuperiore libro demonſtratum eſt, habemus in Eccleſia ſacerdotium, & ſacrificium: neceſſe eſt, vt ad peccata purganda illa habeamus. Præterea ſicut Apoſtolus dicit, Hebr. 10. *Vbi eſt horum remiſſio, iam non eſt oblatio pro peccato:* ita nos è contrario dicere poſſumus; Vbi nondum facta eſt remiſſio, adhuc relinquitur hoſtia pro peccato. At remiſſio perfecta nondum facta eſt, ſed quotidie fit, & fiet vſque ad mundi conſummationem; ergo manet adhuc, & manebit vſque ad mundi conſummationem hoſtia pro peccato.

SECVNDO probatur teſtimoniis antiquorum Patrum. IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi incruentum ſacrificium pro peccatis noſtris, & ignorantiis populi.* IVSTINVS in Dialogo cum Triphone, dicit ſacrificiũ vaccæ, quod offerebatur pro elephantiacis, fuiſſe figuram Euchariſtiæ, quæ offertur pro expiatione peccatorum. ORIGENES homil. 13. in Leuiticum, cùm adduxiſſet verba Domini, quibus iubemur myſterium Euchariſtiæ conficere in memoriam eius: *Iſta eſt*, inquit, *commemoratio ſola, quæ propitium facit Deum hominibus.* ATHANASIVS in ſermon. de defunctis, quem Damaſcenus citat in ſerm. eiuſdẽ argumenti: *Incruenta*, inquit, *hoſtia oblatio, propitiatio eſt.* BASILIVS in Liturgia non procul ab initio: *Dignos*, inquit, *efficito nos, qui puro corde ſtemus coram te, tibiq́; miniſtremus, & offeramus ſacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta noſtra, & pro piaculo populi tui, &c.* CYRILLVS Catecheſi 5. myſtagogica, vocat Euchariſtiam hoſtiam propitiationis, & poſtea dicit: *Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui eſt benigniſſimus, propitium reddamus.* CHRYSOSTOMVS lib. 6. de ſacerdotio: *Sacerdos*, inquit, *pro vniuerſo orbe terrarum legatus intercedit, deprecatorq́; eſt apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, ſed etiam defunctorum peccatis propitius fiat.* Idem in Liturgia: *Idoneos*, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & ſacrificia pro peccatis noſtris, & populi ignorantiis.* Idem homil. 3. in epiſt. ad Epheſ. ſæpe vocat ſacrificium Euchariſtiæ, hoſtiam ſalutarem. Denique DAMASCENVS lib. 4. cap. 14. dicit hoc ſacrificio ſordes peccatorum purgari.

Ex Latinis CYPRIANVS in ſerm. de cœna Domini, dicit, Euchariſtiam eſſe holocauſtum ad purgandas iniquitates.

AMBRO-

AMBROSIVS lib.1.de officiis,cap.48. de Euchariſtia loquẽs: *Offert*,inquit, *Chriſtus ſeipſum quaſi Sacerdos, ut peccata noſtra dimittat*. Et in exhortatione ad virgines in vltimis verbis, vocat ſacrificium, quod in altari offertur, hoſtiam ſalutarem,per quam peccatum mundi huius aboletur. HIERONYMVS in commentar. cap. 1. epiſt. ad Titum: *Si laicis*,inquit, *imperatur, ut propter orationem abſtineant ſe ab uxorum coitu: quid de Epiſcopo ſentiendum eſt, qui quotidie pro ſuis, populiq́ peccatis illibatas Deo oblaturus eſt uictimas?* Vide eundem in epiſt.ad Damaſum de filio prodigo, & in epiſt.ad Fabiolam de veſte ſacerdotali. AVGVSTINVS quæſt. 57. in Leuiticum: *In multis*,inquit,*ſacrificiis, quæ pro peccatis offerebantur, unum hoc noſtrum ſacrificium ſignificatur, in quo uera fit remiſſio peccatorum*. Et lib. 20. ciuit. cap. 25. ſcribit, ſacrificium pro peccato offerri in Eccleſia vſque ad diem Iudicij,ſed non vlteriùs,quia poſt eum diem non erunt, quibus peccata remitti poſſint:& lib.1. contra Creſconium, cap. 25. vocat ſacrificium Euchariſtiæ, vnicum ſacrificium pro ſalute noſtra. Serm.11. de Sanctis, qui eſt IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi*,inquit,*pro peccatoribus Chriſti ſanguis effunditur*. GREGORIVS lib.4.Dialog.cap.58. *Hæc uictima ſingulariter ab æterno interitu animam ſaluat*.Vide etiam homil.37. BEDA lib.4. hiſt. gentis ſuæ, cap.22. *Sacrificium*, inquit, *hoc ſalutare ad redemptionem ualet animæ, & corporis ſempiternam*.

Accedat Concilium BRACARENSE III. quod ante Bedæ tempora celebratum fuiſſe conſtat,can.1.ſic legimus: *Cùm omne crimen atque peccatum oblatis Deo ſacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorũ expiatione Domino dabitur,quando in ipſa ſacrificij oblatione erratur?*

Accedant denique omnia teſtimonia in ſequenti controuerſia adducenda, quibus probabimus ſacrificium Euchariſtiæ eſſe propitiatorium defunctis. Nam qui aſſerunt, hoc ſacrificium propitiatorium eſſe defunctis; neceſſariò aſſerunt eſſe propitiatorium: quod nunc tantùm demonſtrandum ſuſcepimus. Hæc de teſtimoniis Patrum.

CAPVT TERTIVM.

Probatur idem ſacrificium eſſe etiam impetratorium.

IAm verò non ſolùm propitiatorium ſacrificium eſſe, ac pro peccatorum remiſſione offerri poſſe corpus Dominicum, ſed etiam eſſe impetratorium omnis generis beneficiorum, ac pro iis etiam ritè offerri, facilè probari poteſt teſtimoniis Scripturæ, & Patrum.

PRIMO, in Teſtamento veteri erant hoſtię non ſolùm pro delicto, ſed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votiuæ pro beneficio aliquo impetrando, vt patet Leuit. 7. & alibi paſſim: & Dauid 2. Reg. vlt. obtulit pacifica pro peſte auertenda, & impetrauit. Onias obtulit hoſtiam ſalutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit, 2. Machab. 3. & Hebræi 1. Eſdræ 6. immolabant hoſtias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, ſi verum eſt, quod ſcribunt Chryſoſtomus in Pſalm. 95. Auguſtinus lib. 1. contra aduerſ. legis, & Prophet. cap. 20. & Leo ſerm. 8. de paſſione Domini, omnes differentias hoſtiarum veterum vna Euchariſtię oblatione contineri: neceſſe eſt, vt Euchariſtia offerri poſſit, etiam pro impetrandis eiuſmodi beneficiis.

SECVNDO, quod ſcribit Apoſtolus, 1. Timoth. 2. faciendas in Eccleſia obſecrationes, orationes, poſtulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt ſancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Miſſa: & volunt Apoſtolum hoc præcepiſſe, vt ſacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Eccleſiæ. Vide Auguſtinum in epiſt. 59. ad Paulinum, & commentaria Chryſoſtomi, Theophylacti, & Oecumenij in hunc locum, & Ambroſium lib. 6. de Sacramentis, cap. vltimo.

TERTIO, Liturgię omnes, Iacobi, Clemētis, Baſilij, Chryſoſtomi, non ſemel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporalibus beneficiis.

QVARTO, ſancti Patres idem paſſim teſtantur. TERTVLLIANVS in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro ſalute Impera-*

Imperatoris. Et in lib. de Corona militis ſcribit, oblationem pro natalitiis fieri ſolitam. CYRILLVS Hieroſolymitanus Catecheſi 5. myſtagogica: *Poſtquam confectum eſt*, inquit, *illud ſpirituale ſacrificium, & ille cultus incruentus; ſuper ipſa propitiationis hoſtia, obſecramus Deum pro communi Eccleſiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro ſociis, pro ægrotis, & afflictis, & in ſumma pro omnibus, qui egent auxilio*. CHRYSOSTOMVS homil. 18. & 21. in Acta Apoſtolorum, & alibi ſæpe docet, offerri ſacrificium pro fructibus terræ, proque aliis neceſſitatibus. AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. cap. 8. meminit ſacrificij Euchariſtiæ oblati ad purgandam domum à Dæmonum vexatione. PROSPER in lib. de prædictionibus Dei, cap. 6. dimidij temporis, ſcribit ſuo tempore ſacrificium Miſſæ oblatum pro dæmoniaca, & rurſus ea curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. GREGORIVS homil. 37. in Euãgelia, & BEDA 4. lib. hiſt. Angliç, ca. 22. ſcribunt diuerſis temporibus idem miraculum contigiſſe, vt cùm ſacrificium Miſſæ offerretur pro homine captiuo in alia regione poſito, & ignorante quid pro ſe fieret, eius vincula diuinitus ſoluerentur ipſa hora ſacrificij.

QVINTO & vltimò, ratio ipſa hoc docet: nam ſi oblatio Euchariſtiæ pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro aliis neceſſitatibus, quæ ex peccato ortæ ſunt, valere debet: Et ſi Deus hoc ſacrificio placatus in gratiam cum inimicis ſuis redit, quantò facilius ob idem ſacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, ſi id eis vtile fuerit?

CAPVT QVARTVM.

Explicatur efficientia propria ſacrificij Miſſæ.

SEQVITVR nunc, vt explicemus, num ſacrificium Miſſæ ex opere operato vim habeat; & ſimul, vt promiſimus, quæ ſit propria efficientia ſacrificij. Sunt autem tria præmittenda, vt hoc rectè intelligatur. PRIMVM eſt, ſacrificium Miſſæ à tribus offerri, à Chriſto, ab Eccleſia, à Miniſtro; ſed non eodem modo. Chriſtus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per ſuum proprium Miniſtrum. Eccleſia

non offert, vt Sacerdos per Miniſtrum, ſed vt populus per Sacerdotem. Itaq; Chriſtus per inferiorem offert, Eccleſia per ſuperiorem: Sacerdos enim quatenus talis, maior eſt reliquo populo, quippe qui, vt mediator quidam, pro populo apud Deum intercedit, nec eſt propriè in ea re Miniſter Eccleſiæ, ſed Chriſti principalis mediatoris. Ex quo etiam ſequitur, vt Eccleſia non propriè ſacrificet, exercendo actum ſacerdotalem, ſed tantùm offerat Sacerdoti rem ſacrificandam, aut curet fieri ſacrificium, aut certè conſentiat in ſacrificium, & voluntate, ac deſiderio offerat, cùm Sacerdos offert.

Vbi eſt etiam OBSERVANDVM, totam quidem Eccleſiam offerre omnia ſacrificia, quæ à Sacerdotibus omnibus offeruntur, ſed non eodem modo. Nam aliqui ſolùm habitualiter offerunt, qui nimirum abſunt, neq; de ſacrificio cogitant, ſed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt actu, qui nimirum interſunt ſacro, & actuali deſiderio offerunt: aliqui præterea offerunt etiam cauſſaliter, quia cauſſa ſunt, vt ſacrificium fiat, ſiue hortando, ſiue rogando, ſiue iubendo. Denique Miniſter ipſe offert, vt Sacerdos verus, ſed miniſterialis.

SECVNDO, reuocandum eſt ad memoriam, quod ſæpe dictum eſt in diſputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operantis, quod vim habet ex bonitate, vel deuotione eius, qui operatur; ita vt opus multum, aut parum, aut nihil valeat, prout magna, parua, aut nulla eſt bonitas, & deuotio operantis: qualis eſt valor precum, & meritorum noſtrorum. Illud autem habere vim ex opere operato, quod ex ſe valet, modò fiat ſicut lex præſcribit, quidquid ſit de bonitate, vel malitia operantis Miniſtri, ita vt opus ſemper idem valeat, nec fiat melius ex Miniſtri bonitate, neque peius ex Miniſtri iniquitate. Talem eſſe valorem Baptiſmi, ne aduerſarij quidem hoc tempore negant, licet à vocabulo operis operati abhorreant: idem enim eſt Baptiſmus, & idem efficit, ſiue à bono, ſiue à malo Miniſtro conferatur. Quare controuerſia eſt; Vtrum ſacrificium vim habeat ex ipſo opere, qualem habent Sacramenta, aut ex bonitate Miniſtri, qualem habent noſtræ preces.

TERTIO, conſiderandum eſt, valorem ex opere operato, poſſe duobus modis in aliquo opere inueniri. VNO modo, ſi opus illud ſit inſtrumentum quoddam efficienter, & immediatè

diatè producens effectum, quaſi per modum naturæ; & hoc modo Sacramenta vim habent ex opere operato, quia actio Sacramentalis eſt inſtrumentum Dei, quod efficienter, & immediatè iuſtificat, niſi ponatur obex: nec pendet virtus huius inſtrumenti à bonitate Miniſtri, ſed à ſola Dei inſtitutione. Alio modo, ſi opus quidem quod fit, non ſit inſtrumentum efficienter, & immediatè producens effectum, ſed tamen infallibiliter, & independenter a bonitate Miniſtri, moueat Deum ad effectum producendum. Exemplum eſſe poſſet in rebus humanis, ſi quis ignotus, vel etiam inuiſus Principi aliquid ab eo peteret nomine alterius, cui Princeps nihil negare poſſet: iſta enim huius hominis ſupplicatio infallibiliter impetrat, & tamen non habet vim ex opere operantis, id eſt, ex bona qualitate ſupplicantis, cùm ſit ipſe ignotus, vel inuiſus Principi.

His notatis, ponam aliquot propoſitiones, quibus res tota aperiatur. Prima propoſitio: *Sacrificium Miſſæ non habet vim ſolùm, aut potiſſimùm ex opere operantis, ſed etiam ex opere operato.* Dicimus *ſolùm*, quia negari non poteſt, ſacrificium habere vim etiam aliquá ex bonitate, & deuotione Miniſtri ſacrificantis. Si enim cetera opera virtutum Deo placēt, quatenus ab amico aliquo ſuo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus iſtud, religionis præſtantiſſimum? Sed negamus, hinc tātùm, aut hinc potiſſimùm vim habere ſacrificium Miſſæ; atque aſſerimus vim habere præcipuè ex opere operato.

Quæ ſententia communis apud Theologos eſt, cùm vnus tantùm, aut alter inueniatur, qui diſſentiat: & eſt etiam Concilij Tridentini, ſeſſ. 22. cap. 2. Vbi cùm docet Concilium per ſacrificium hoc remitti peccata, reddit cauſſam, quia eadem eſt hoſtia, & idem offerens, qui fuit in ſacrificio crucis: eadem autem eſt hoſtia, & idem offerens, qui fuit in cruce, ſiue Miniſter ſit bonus, ſiue malus. Quæ ratio ſine dubio eſt etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus ſuprà probatum eſt Christvm eſſe, qui (vt Sacerdos primarius, & ſempiternus) nunc offert ſeipſum per manus omnium Miniſtrorum: quare non pendet effectus principalis huius ſacrificij ex bonitate Miniſtri immediati.

Secvnda propoſitio: *Sacrificium Miſſæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico propoſitio-

nem. Non operatur ſacrificium efficienter, & immediatè, neq; eſt propriè inſtrumentum Dei ad iuſtificandum. Id quod docet Concilium Tridentinum, ſeſſ. 22. cap. 2. vbi dicit, per hoc ſacrificium peccata etiã ingentia dimitti, quia Deus hoc ſacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur ſacrificium immediatè iuſtificat, vt Baptiſmus, & Abſolutio faciunt; ſed donum pœnitẽtiæ impetrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit; & per illud iuſtificetur. Quod idem antea docuerat ſanctus Thom. in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 2. art. 2. q. 2. ad 4. vbi dicit, ſacrificium iuſtificare eos, pro quibus offertur, non vt cauſſam proximam, ſed donum contritionis impetrando.

Quæ ſententia S. Thomæ, & Concilij PRIMO probatur, quia ſi ſacrificium immediatè iuſtificaret, requireret neceſſariò præuiam diſpoſitionem in eo, pro quo ſacrificium offerretur. Quod ſi verum eſſet, non liceret ſacrificium offerre pro iis, quos ſcimus in peccato libenter manere, nec pro obduratis, & impœnitentibus; quorum tamen contrarium certiſſimum eſt: peccarent etiam, qui pro ſe ſacrificium offerri peterent, niſi ſimul ſe ad gratiam recipiendam præpararent; quod falſum eſſe, nemo dubitat.

SECVNDO probatur ex ſacrificio crucis. Non enim maiorem vim habere poteſt ſacrificium Miſſæ, quàm ſacrificium crucis, cùm ſacrificium Miſſæ vim ſuam habeat à ſacrificio crucis: ſacrificium autem crucis non efficienter, & immediatè iuſtificauit, ſed tantùm impetratoriè, & meritoriè, alioqui omnes homines continuò iuſti effecti eſſent, cùm Dominus pro omnibus hominibus ſe Deo in ſacrificium obtulerit. Præterea, quod non eſt in re, non poteſt efficienter operari. Sacrificium crucis modò nõ eſt in re, ſed ſolùm in mente Dei, proinde non operatur efficienter. Vt igitur ſacrificium crucis nõ iuſtificauit immediatè peccatores, ſed placauit Deum, & impetrauit, vt per debita media peccatores ad ſalutem perducerentur: ſic etiam ſacrificium Miſſæ nõ iuſtificat homines immediatè, ſed impetrat, vt ex merito ſacrificij crucis detur hominibus gratia, & donum pœnitentiæ.

TERTIO probatur, quia ad peccatum immediatè tollendum, inſtituta ſunt Sacramenta Baptiſmi, & Pœnitentiæ; illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; ſiue illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile eſt ad eun-

dem

dem prorſus effectum inſtitutum eſſe aliud medium, ſiue aliam cauſſam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & menſura.

TERTIA propoſitio: *Sacrificium Miſſæ vim habet per modum impetrationis: & eius propria efficientia eſt impetrare.* Probatur PRIMO, quia hęc eſt efficientia ſacrificij in genere, & proinde huius etiam ſacrificij: ſacrificium enim propriè orantis, & ſupplicantis eſt, & ad orationem iuuandam adhibetur. Vt enim pulchrè explicat Gregorius Nyſſenus in ſecunda oratione in orationem Dominicã, προσευχὴ, id eſt, oratio, dicitur ab εὐχὴ, id eſt, votum, quia ſolent præmitti vota, id eſt, promiſſiones, & oblationes ante orationem, vt oratio facilius impetret. vnde eſt illud Virgilij:

Aenea ceſſas in vota, precesque?

Quare ſicut oratio, licet poſſit eſſe meritoria, quatenus fit ab homine iuſto, & ex charitate, & ſimul etiam ſatisfactoria, quatenus eſt opus laborioſum; tamen ex ſe, & ex proprio officio impetratoria eſt: ſic etiam ſacrificium, quod eſt quædam oratio, vt ſic dicam, realis, non verbalis, propriè impetratorium eſt.

SECVNDO probatur, quia ſacrificium Miſſæ præcipuam vim habet, vt à Chriſto ſummo Sacerdote offertur. Chriſtus autem nunc, nec mereri, nec ſatisfacere poteſt, ſed ſolùm impetrare: igitur impetratio, propria eſt huius ſacrificij vis, & efficientia.

Atque hinc tria ſequuntur, quæ ad rem hanc illuſtrandam non parum faciunt. PRIMVM eſt, diſcrimen eſſe inter ſacrificium Miſſæ, & ſacrificium crucis, quatenus à Chriſto vtrumque oblatum eſt. Nam ſacrificium crucis fuit meritorium, ſatisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Chriſtus tunc mortalis erat, & mereri, ac ſatisfacere poterat: ſacrificium Miſſæ, vt dixi, propriè ſolùm eſt impetratorium, quia Chriſtus nunc immortalis, nec mereri, nec ſatisfacere poteſt. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel ſatisfactorium, id eſt intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remiſſionem culpæ; ſatisfactorium, quia impetrat remiſſionẽ pœnæ, meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, ac merita acquirendi. Quanquam non negauerim, dici etiam ſatisfactorium, quòd ex

Chriſti inſtitutione per ſacrificium hoc applicetur eiuſdem Chriſti paſſio ad pœnas tollendas, ſeu viuentium, ſeu mortuorum, quæ poſt culpam remiſſam aliquando remanent, vel in hac vita, vel in purgatorio luendæ.

SECVNDVM eſt, ad ſacrificium Miſſæ, licet non ſit neceſſaria bonitas Miniſtri offerentis, tamen alicuius offerentis bonitatem neceſſariò requiri. Sacrificium enim, cùm ad impetrationem tendat, & ſimile ſit orationi, ſine dubio non poteſt placere, nec impetrare, niſi offerens placeat: vnde dicitur, Geneſ. 4. *Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius*. Neq; obſtat, quod in ſacrificio Miſſæ res ipſa, quæ offertur, ex ſe Deo gratiſſima eſt. Nam non res illa, ſed rei illius oblatio propriè ſacrificium eſt; ſacrificium enim eſt actio, non res permanens. Porrò licet res ipſa placeat ex ſe, tamen oblatio rei nō placet, niſi offerens placeat, ac præſertim Deo, cuius ſunt omnia, & qui nulla re indiget. Vnde in Euangelio plus placuit Deo oblatio duorum minutorum à ſancta vidua facta, quàm oblationes multorum aureorum nummorum ab hypocritis, & ſuperbis factæ: quamuis ceteris paribus gratior ſit oblatio rei præſtantioris, & proinde gratiſſima oblatio corporis Domini, rei videlicet omnium præſtantiſſimæ.

TERTIVM eſt, ſacrificiū Miſſæ, vt à Chriſto offertur, vim habere ex opere operātis, ſed infallibiliter; quia placet ex bonitate offerentis Chriſti, quæ ſemper eſt eadem, & nec minui, nec creſcere poteſt. Vt autem offertur ab homine, vim habere ex opere operato; quia placet Deo, etiamſi homo, qui offert, Deo non placeat. Itaque quod eſt opus operantis reſpectu Chriſti, eſt opus operatum reſpectu Miniſtri. Abſolutè tamen cùm dicitur Miſſa vim aliquam habere ex opere operantis, ſemper intelligitur de valore, quem habet ex bonitate Miniſtri, quia ipſe eſt, qui propriè operatur: Chriſtus enim nō operatur, niſi per Miniſtrum.

QVARTA propoſitio: *Valor ſacrificij Miſſæ finitus eſt.* Hæc eſt communis ſententia Theologorum, & probatur apertiſſimè ex vſu Eccleſiæ. Nam ſi Miſſæ valor infinitus eſſet, fruſtrà multæ Miſſæ, præſertim ad rem eandem impetrandam offerrentur. Si enim vna infiniti valoris eſt, certè ad omnia impetranda ſufficiet; quorſum igitur aliæ? Et confirmatur ex ſacrificio crucis, quod nō alia de cauſſa vnum tantùm fuit, neque vnquam repetitur, niſi, quia illud vnum infiniti valoris

fuit,

fuit, & precium acquiſiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis.

Sed licet res ipſa certa ſit, cauſſa tamen non eſt adeò certa: mirum enim videtur, cur valor ſacrificij huius ſit finitus, cùm idem ſit hoc ſacrificium cum ſacrificio crucis; & cùm ipſa hoſtia, & offerens Chriſtus, infinito modo ſint Deo grata. Videntur mihi, ſaluo meliore iudicio, tres eſſe cauſſæ huius rei. PRIMA ſumitur ex parte hoſtiæ, quæ offertur. Nam in ſacrificio crucis deſtruebatur ad honorem Dei, ipſum eſſe naturale Chriſti in forma humana; in ſacrificio Miſſæ deſtruitur tantùm eſſe Sacramentale: nobilius autem eſt, & magis preciosum, eſſe Chriſti naturale, quàm Sacramentale. Ceterùm hæc ratio ſolùm demonſtrat maioris valoris fuiſſe ſacrificium crucis, quàm ſacrificium Miſſę, ſed non reddit cauſſam, cur hoc ſit finitum, & illud fuerit infinitum. Non enim eſt infinita diſtantia inter eſſe CHRISTI naturale, & Sacramentale: neque infiniti valoris fuit ſacrificium crucis, quia in eo deſtruebatur eſſe naturale humanitatis Chriſti, ſed quia eam deſtructionem ſponte patiebatur, & in ſacrificium offerebat Filius Dei, qui verè eſt infinitè Deo gratus, cùm & ipſe ſit verus Deus.

SECVNDA igitur ratio efficacior eſt, quæ ſumitur ex parte offerentis. Nam in ſacrificio crucis, offerēs eſt ipſa perſona Filij Dei per ſe; at in ſacrificio Miſſæ offerens eſt Filius Dei per Miniſtrum. Multum autem intereſt inter actionem Filij Dei per ſe, & per Miniſtrum: illa enim eſt actio immediatè producta à diuino ſuppoſito, iſta ab humano. Quare licet multò ſit gratior actio Miniſtri, quatenus fit in perſona Chriſti, quàm ſi fieret in perſona propria: tamen ſine comparatione eſt gratior illa, quæ fit immediatè ab ipſo CHRISTO. Quemadmodum inter homines, multò plus valet apud Principē aliquem poſtulatio Legati, nomine ſui Principis, quàm nomine proprio: tamē multò adhuc magis valeret poſtulatio ipſius Principis, ſi ipſemet ore ſuo aliquid peteret.

TERTIA ratio ſumitur ex ipſa CHRISTI voluntate. Nam etiamſi poſſet CHRISTVS per vnam oblationem ſacrificij incruenti, ſiue per ſe, ſiue per Miniſtrum oblati, quælibet à DEO, & pro quibuſcunque impetrarę, tamen noluit petere, nec impetrare, niſi vt pro ſingulis oblationibus applicaretur certa menſura fructus paſſionis ſuæ, ſiue ad peccatorum

remiſſionem, ſiue ad alia beneficia, quibus in hac vita indigemus. Cur autem id voluerit, non eſt noſtrûm curioſiùs inquirere. Videtur tamen id voluiſſe, tum vt hoc modo frequentaretur hoc ſanctum ſacrificium, ſine quo religio conſiſtere non poteſt; tum etiam, quia id requirebat ordo diuinæ prouidentiæ. Quæ eſt etiam cauſſa, cur Chriſtus aſſiduè interpellet pro nobis in cœlo, cùm tamen videatur vnica interpellatione potuiſſe omnia ſtatim impetrare; & ſimiliter cur precium infinitum, quod in cruce acquiſiuit, quo totus mundus continuò ſaluari potuiſſet, non niſi quibuſdam, & in certa menſura applicari voluerit: horum enim omnium cauſſa eſt, quia voluit Chriſtus omnia fieri ſecundum ordinem diuinæ prouidentiæ.

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones aduerſariorum.

NVNC obiectiones diluendæ ſunt, quæ ab aduerſariis contra efficaciam ſacrificij propitiatorij, & impetratorij fieri ſolent. Ac primùm argumenta hæreticorum præcipua, iam ſoluta ſunt in libro ſuperiore: illi enim omnia confundunt.

VNVM ſupereſt Lutheri argumentum ex libro de captiuitate Babylonica: *Baptiſmus vnius non prodeſt alteri, nec poteſt vnus pro alio baptizari: ergo nec ſumptio Euchariſtiæ poteſt ab vno pro alio fieri. Non igitur Miſſa eſt ſacrificium propitiatorium, quia ſi ita eſſet, Miſſa & Communio vnius, alteri prodeſſet.*

RESPONDEO; Multum intereſt inter Sacramenti ſusceptionem, & ſacrificij oblationem. Suſceptio enim Sacramenti ad ſanctificandum ſuſcipientem ordinatur, & ideò non ſanctificat, niſi ſuſcipientem: at oblatio ſacrificij ordinatur ad impetrandum beneficia iis omnibus, pro quibus offertur. Quare ſacrificium, vt ſuprà diximus, ſimile eſt orationi, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non ſolùm prodeſt oranti, ſed etiam iis, pro quibus oratur. Ex his colligimus, manducationem Euchariſtiæ, quæ fit à Sacerdote, vt eſt Sacramenti ſuſceptio, ſoli ſumenti prodeſſe; vt autem eſt ſacrificij conſummatio, prodeſſe illis omnibus, pro quibus oblatum eſt ſacrificium.

SECVNDO obiiciunt alij, atque inter eos Kemnitius in 2. parte Examinis, pag.405. & 861. *Si Miſſa ſacrificium propitiatorium eſſet, ac peccata remitteret: Vtile eſſet non accedere ad Sacramenta pro remiſſione peccatorum percipienda. Nam remiſſio peccatorum per Vnam Miſſam ab alio dictam ſine Vllo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non niſi cum labore, & periculo haberi poteſt.*

RESPONDEO; Si Miſſa immediatè peccata remitteret, argumentum aliquid concluderet: at non hoc docemus, ſed tantùm per Miſſæ ſacrificium impetrari donum pœnitentiæ, quo homines peccatores moueantur ad Sacramenta deſideranda, & quærenda, in quibus iuſtificentur, vt ſuprà diximus.

TERTIO, poſſet aliquis contra ſolutionem datam ab experimento argumentum ducere. Nam ſæpe dicuntur Miſſæ pro peccatoribus, qui tamen non recipiunt donum pœnitentiæ: non igitur Miſſa præſertim ex opere operato, confert donum pœnitentiæ. Et idem argumentũ fieri poteſt contra vim huius ſacrificij ad cetera beneficia obtinenda: non enim ſemper obtinentur ea, pro quibus Miſſæ ſacrificium offertur.

RESPONDEO; Miſſæ ſacrificium cùm pro peccatoribus offertur, infallibiliter impetrat nouum, ac certum auxilium diuinum, quo peccatores ad pœnitentiam perducantur; ſed illud auxilium variè operatur, pro varia hominum diſpoſitione. Nam ſi is, pro quo Miſſa offertur, diſpoſitus eſt ad contritionem, efficietur in illo vi noui auxilij contritio, quæ propriè donum pœnitentiæ eſt; & hoc eſt, quod dicunt Concilium Tridentinum, & S. Thomas ſuprà citati; ſi verò non ſit diſpoſitus, efficietur in illo homine noua quædam diſpoſitio, ſed quæ fine ſuo fruſtrabitur, ſi ille ex arbitrij libertate vocationem Dei reiiciat. Itaque non eſt mirum, ſi peccatores non ſemper conuertantur, pro quibus Miſſæ ſacrificium offertur, cùm tamen ſine dubio ſemper iuuentur. Adde, quòd non eſt neceſſarium, vt effectus ſacrificij continuò exiſtat: ſed ſolùm vt Deus auxilium, & gratiam det, quando ipſi opportunum videbitur. Nam etiam ſacrificium crucis non continuò habuit ſuum effectum; & oratio S. Stephani, Pauli conuerſionem impetrauit, ſed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multæ poſſunt eſſe cauſſæ, cur non continuò obtineantur, licet infallibilis ſit efficacia ſacrificij. Nam vel ea Deus non largitur, quia

non eſſe vtilia ad ſalutem æternam intelligit, vel differt, vt opportuniore tempore illa concedat, vel deniq; indigni ſunt pro quibus ſacrificium offertur, vt temporalia illa beneficia accipiant, & contrà digniſſimi, qui ſeueriſſimè caſtigentur. Nam etiamſi ſacrificium offeratur ad Deum placandū etiam indignis, tamen aliquando maiora ſunt hominum demerita, quàm vt Deus vno, vel altero ſacrificio placari poſſit: ſiquidem, vt diximus, finitus ac limitatus eſt Miſſæ valor.

CAPVT SEXTVM.

Sacrificium Miſſæ omnibus viuentibus prodeſt.

TERTIA ſequitur quæſtio, pro quibus ſacrificium Miſſæ offerri debeat, aut poſſit: Sunt autem ſex hominum genera, de quibus dubitari poſſe videtur. Alij enim adhuc viuunt, alij mortui ſunt: qui viuunt, aut ſunt membra corporis viua, aut mortua, aut nullo modo, id eſt, aut ſunt iuſti, aut peccatores, ſed fideles, aut denique impij, & infideles: eorum qui mortui ſunt, alij in purgatorio, alij in cœlo iam degunt, alij etiā apud inferos æternis ſuppliciis addicti ſunt.

Et de iis quidem, qui viuunt intra Eccleſiam, & de iis, qui ſunt in gehenna, id eſt, de primis & vltimis, nulla controuerſia eſt. Nam pro iis omnibus, qui ſunt intra Eccleſiam, ſiue iuſti, ſiue peccatores ſint, Catholici omnes docēt, ſacrificium offerri poſſe, immò etiam reipſà quotidie offerri: dicimus enim in Canone, pro omnibus Orthodoxis, & Catholicæ, atq; Apoſtolicę fidei cultoribus nos offerre. Hæretici autem nihil habent peculiare, quod de hac re dicant.

Pro iis autem qui ſunt in gehenna, certum eſt, ſacrificium offerri non poſſe: neque id vlli aut hæretici, aut Catholici negant; nam damnatorum ad gehennam, & culpę, & pœnę ſunt irremiſſibiles. Quare AVGVSTINVS ex profeſſo docet, lib. 1. de origine animę, cap. 9. & 11. ſacrificium offerri non poſſe pro defunctis paruulis ſine Baptiſmo. & in Enchir. cap. 109. & 110. dicit, nihil prodeſſe damnatis ſacrificium, ſi pro eis offeratur. Sed de hac re plura diximus in 2. lib. de purgatorio, cap. vlt.

De iis qui viuunt, & extra Eccleſiam ſunt, facilè res explicari poteſt. Nam INPRIMIS conſtat eis ſaltem indirectè ſacrificium prodeſſe, & pro eis etiam indirectè offerri poſſe.

Dum

Dum enim offerimus ſacrificium pro Eccleſia Catholica propaganda, vnienda, purganda; quod certum eſt licere, ſimul indirectè offertur pro conuerſione infidelium, & hæreticorum. PRAETEREA in libris noſtris Miſſalibus exſtat Miſſa propria ad tollendum ſchiſma: vbi licet pro Eccleſiæ pace ſacrificium offeratur, tamen implicitè offertur pro ſchiſmaticis, vt videlicet conuertantur. DENIQVE in oblatione calicis, dum pro totius mundi ſalute orare iubemur; certè aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

DEINDE certum eſt, etiam ex natura rei, ſi nulla ſit prohibitio Eccleſiæ, licere offerre pro eiuſmodi hominibus. Nam ſacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non poſſit etiam Miſſa pro omnibus offerri? DEINDE, in antiqua Eccleſia offerebatur pro Principibus, & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apoſtolus ait, 1. Tim. 2. *Volo igitur fieri orationes, etc.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quę fiunt in ſacrificio. Et CHRYSOSTOMVS expreſsè hom. 6. in hanc epiſtolam, dicit pro Rege gentili eſſe offerendum. Et TERTVLLIANVS in libro ad Scapulam: *Sacrificamus,* inquit, *pro ſalute Imperatoris.* Et in lege veteri, vt ſuprà oſtendimus, ſacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorum, 1. Eſdræ 6. & in 2. Machab. 3. pro ſalute Heliodori gentilis. Præterea Clemens lib. 8. conſtitut. cap. 18. docet, Apoſtolos obtuliſſe ſacrificium Euchariſtiæ pro Regibus ſui temporis, necnon pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui verſabantur in errore. Et in Liturgia Iacobi fit expreſſa oratio pro extirpatione hæreſum. Chryſoſtomus, & Baſilius in Liturgia ſimiliter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, vt reuocentur ab errore. Chryſoſtomus præterea lib. 6. de ſacerdotio, dicit Sacerdotem ſacrificantē orare pro peccatis omnium hominum, vt illis Deus propitius fiat: & in homilia de Adam & Eua, dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, hæreticis, Iudæis, Catechumenis, &c. In Ordine Romano, vbi deſcribitur ſcrutinium tertium, quod agitur Feria 4. poſt IV. Dominicam Quadrageſimæ, inſtituitur Miſſa propria pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, &c.* expreſsè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari poteſt, quin abſolutè liceat ſacrificium offerre pro iis, qui ſunt extra Eccleſiam.

Neque

Neq; his repugnat, quod ait AVGVSTINVS, lib.1. de orig. animæ, cap.9. *Quis offerat ſacrificium corporis Chriſti, niſi pro iis, qui ſunt membra Chriſti?* Nam vt rectè reſpondit ad hanc obiectionem S.Thomas, in 4. diſt.12. quæſt.2. art.2. quæſt.2. ad 4. id intelligi debet de iis, qui ſunt membra Chriſti, actu vel potentia: tunc enim offertur etiã pro membris Chriſti, quando offertur ꝓ aliquibus, vt fiant membra Chriſti. Adde, quòd Auguſtinus non loquitur eo loco, niſi de defunctis: & quia defuncti aut ſunt membra Chriſti actu, aut nullo modo, ideò abſolutè dicere potuit, non poſſe offerri pro defunctis, niſi ſint membra Chriſti.

Sed quamuis hæc ita ſe habeant, prohibuit tamen Eccleſia cap. A nobis, de ſententia excommunicationis, publicè orare pro excommunicatis, & conſequenter pro hæreticis, qui ſunt omnes excõmunicati: proinde etiam prohibuit, ſacrificium pro eis directè, & expreſsè offerri; ſacrificium enim ſemper eſt publicum.

SED quæret aliquis, vtrũ vbi Rex infidelis eſt, vt in Græcia, vbi Turca dominatur, & in India, in Iapone, apud Sinas, vbi Ethnici regnant, liceat ſacerdotibus, qui ibi ſunt, expreſsè offerre pro Rege. RESPONDEO; Exiſtimo licere, modò Rex ille non ſit excommunicatus, vt ſunt Reges hæretici; ſed paganus, ſiue Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & conſtitutio Apoſtolica eſt, vt paulò antè oſtendimus; neque exſtat, quod ſciam, vlla Eccleſiæ manifeſta prohibitio.

RVRSVS aliquis petet, vtrum liceat hoc tempore ſacrificium offerre pro hæreticorum, ſiue infidelium aliorum conuerſione: ratio dubitandi eſt, quia tota Liturgia Latinę Eccleſiæ, quæ nunc eſt in vſu, refertur ad fideles, vt patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. RESPONDEO; Exiſtimo id licere, modò nihil addatur ad Miſſam, ſed ſolùm per intẽtionem ſacerdotis applicetur ſacrificium conuerſioni infidelium, ſiue hæreticorum; id enim multi faciunt viri pij, & docti, quos reprehendere non poſſumus, neque exſtat expreſſa Eccleſiæ prohibitio. Tutiſſimum tamẽ eſt, quod alij faciunt, qui intentionem ſuam ita moderantur, vt directè intendant, offerre pro augmento, vnitate, & pace illius Eccleſiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conuerſatur: qui enim ita offerunt, eundem habent effectum, quem ſuperiores. Non enim poteſt augeri, & vniri, ac pacificari Eccleſia in illis locis; niſi

niſi conuertantur infideles, aut hæretici: & ſimul horum intentio conformior eſt Eccleſiaſtico ritui, quàm ſuperiorum.

CAPVT SEPTIMVM.

Sacrificium Miſſæ pro defunctis in purgatorio degentibus, ritè offertur.

DE mortuis duæ ſunt cum hæreticis huius temporis controuerſiæ. VNA de iis, qui ſunt in purgatorio. ALTERA de beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in ſuperiore controuerſia nominati, & iiſdem in locis, maximè deteſtantur ſacrificia pro defunctis; nec tamen habent niſi leuiſſimum argumentum, quòd videlicet Chriſtus dixerit: *Accipite & manducate*, cùm de vſu Euchariſtię loqueretur; mortui autem neque accipere, neque edere valeant. Hoc enim argumentum, & Caluinus in Antidoto articulorum Pariſienſium, & Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini in vltimo argumēto, & alij paſſim obiiciunt; quod tamen nihil concludit. Nam quod mortui non manducent, probat eos non poſſe participare de carnibus ſacrificij, non autem probat non poſſe eos participare fructum ſacrificij: ſiquidem Iob, pro abſentibus filiis, & Iudæi pro Rege Babylonis ſimiliter abſente, non inutiliter ſacrificabant. Et Dominus cùm ait: *Accipite & manducate*, loquebatur iis, quibus Sacramentum porrigebat, non autem iis omnibus, pro quibus ſacrificium offerebat: nam ibidem habemus, ſanguinem Domini oblatum pro illis, & pro multis.

Nos igitur certiſſimam veritatem confirmare aggrediamur. PRIMO ex Teſtamenti veteris conſuetudine, & ex ipſa Scripturæ auctoritate. Nam in 2. Mach. 12. Iudas Machabæus iuſſit offerri ſacrificium pro peccatis mortuorum: & Scriptura hoc factum laudans, apertè dicit: *Sancta, & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſaluantur.*

Scio quid aduerſarij reſpondere ſoleant, librum non eſſe Canonicum, ſed hæc eſt antiqua cantilena, & à nobis duobus in locis refutata, lib. 1. de verbo Dei, & lib. 1. de Purgatorio. Sed eſto, non eſſet liber Canonicus; quis tamen negauerit hiſtoricum eſſe antiquiſſimum, & bonę fidei, non minus quàm Ioſephum, aut Salluſtium? Quod igitur narrat, de facto Iudę, &

Hebræo-

Hebræorum conſuetudinè in ſacrificiis pro mortuis offerendis, nulla cauſſa eſt, cur putetur non eſſe verum; nam ſi idem Ioſephus narraret, aut quiuis alius bonæ fidei auctor, nemo non crederet. Habemus igitur, vt minimùm, illam fuiſſe Eccleſiæ antiquæ conſuetudinem; quam bonam, & laudabilem fuiſſe vel ex eo probatur, quod neque à Chriſto, neq; ab Apoſtolis, neque ab vllo Concilio, vllis ue doctoribus, niſi Eccleſiæ hoſtibus, fuerit reprehenſa. ADDE, quòd Auguſtinus, quem ſanè tutius ſequimur, quàm Caluinum, lib. de cura pro mortuis, cap. 1. & lib. de origine animæ, cap. 11. ex hoc loco probat, defunctis prodeſſe ſacrificia pro eis oblata.

SECVNDVM argumentum ſumimus ex conſuetudine Eccleſiæ Catholicæ vniuerſæ. Nam vt ſcribit Epiphanius in compendiaria doctrina, & Auguſtinus libro de cura pro mortuis, cap. 1. & vlt. & ſerm. 34. de verbis Apoſtoli; Eccleſia vniuerſa in ſacrificio Miſſæ pro defunctis orat. Id quod etiam patet ex omnibus Liturgiis, Iacobi, Clementis, Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, & ceteris. Ac denique patet ex Conciliis omnium prouinciarum, in quibus fit mentio ſacrificij pro defunctis, tanquam recepti, & vſitati. Vide pro Africa Concilium III. Carthaginenſe, cap. 29. & IV. cap. 79. pro Hiſpania Bracarenſe I. cap. 34. & 39. pro Gallia Cabilonenſe, vt habet can. Viſum eſt, de conſecration. diſt. 1. pro Germania, VVormatienſe cap. 10. pro Italia Concilium VI. ſub Symmacho. pro Græcia, cap. 69. capitulorum ex Græcis Synodis collectorum à Martino Bracarenſi Epiſcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitij; Kemnitius enim in 3. parte Examinis Tridentini Concilij in tractatu de purgatorio, ſcribit conſuetudinem ſacrificandi pro mortuis, fuiſſe quidem alicubi, ſed non in tota Eccleſia.

TERTIVM argumentum ſumitur ab Apoſtolica traditione. Nam conſtat hunc ritum ſacrificandi pro peccatis mortuorum, ab Apoſtolis ad nos manaſſe: id enim apertè docet Rabanus lib. 2. de Inſtit. Clericorum, cap. 44. & ante eum Iſidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. & ante Iſidorum CHRYSOSTOMVS homil. 69. ad populum Antiochenum: *Non temerè*, inquit, *hæc ab Apoſtolis ſancita fuerunt, vt in tremendis myſteriis defunctorum agatur commemoratio: ſciunt enim illis inde multum contingere lucrum, multam vtilitatem*. Idem habet homil. 3. in epiſt. ad Philip. Idem docent Gregorius Nyſſenus,

nus, & alij, quos citat Damaſcenus in oratione pro defunctis. Idem apertè colligitur ex Liturgia Iacobi, qui Apoſtolus fuit, & Clementis, qui ea ſcripſit, quæ ab ore Apoſtolorum accepit.

Denique idem probatur ex regula S. Auguſtini lib. 4. de Baptiſmo, cap. 24. quę eſt, vt id certiſſimè credatur ex Apoſtolica traditione deſcendere, quod in omni Eccleſia ſeruatur, nec in aliquo Concilio inſtitutum, ſed ſemper ſeruatum, & retentum eſt. Talem autē eſſe hunc ritum, negari non poteſt. Nam in omni Eccleſia ſeruari, iam ſuprà oſtendimus, in nullo autem Concilio inſtitutum, ſed ſemper ſeruatum fuiſſe, patet ex teſtimoniis antiquiſſimis Patrum eorum, qui omnia Concilia præceſſerunt, vbi fit mentio de ſacrificiis pro defunctis. Primum enim Concilium, in quo mentio huius rei habetur, eſt Carthaginenſe III. quod celebratum eſt circa annum Domini CD.XVII. At ſacrificij pro defunctis meminit Euſebius Cæſarienſis lib. 4. de vita Conſtantini, qui fuit centum annis antiquior Concilio Carthaginenſi; meminit etiam Tertullianus in libro de corona militum, qui fuit ducentis annis eo Concilio antiquior; meminit denique Clemens lib. 8. conſtit. cap. 19. qui trecentis annis idem Concilium præceſſit.

Ad hoc argumētum multum laborat, vt reſpondeat Kemnitius loco citato, ac PRIMVM fatetur Chryſoſtomum dicere, hunc ritum ab Apoſtolis eſſe inſtitutum. DEINDE falſam eſſe Chryſoſtomi ſententiam conatur oſtendere. PRIMO, quia in nulla diuina Scriptura reperitur iſta Apoſtolica conſtitutio. SECVNDO, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt ſolam orationem Dominicam adhibuiſſe Apoſtolos ad conſecrationem. TERTIO, quia Tertullianus de corona militis, ſcribit hunc ritum ex conſuetudine fluxiſſe.

AT nos etiamſi ſolum Chryſoſtomum haberemus, mallemus illi, quàm Kemnitio credere: plus eīm multò valet illius auctoritas, quàm omnia huius argumenta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturam, ſed ad traditionem non ſcriptam Apoſtolorum referimus hanc eorum conſtitutionem: & ad eiuſmodi traditiones certò inueſtigandas, valet regula S. Auguſtini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur partim eſt verum, partim falſum, & totum impertinens: verum eſt Gregorium id dicere, ſed falſum quòd a Hieronymo idem dicatur.

Hiero-

Hieronymus lib.3. contra Pelagianos, dicit Chriſtum Apoſtolos docuiſſe, vt in ſacrificio Euchariſtiæ recitarent orationem Dominicam, ſed non dicit eam ſolam. Eſt autem totum impertinens, tum quia poterant Apoſtoli primo tempore ſolam orationem Dominicam adhibere poſt conſecrationem, deinde alio tempore addere alias preces; tum etiam quia ſine vlla certa prece poterant offerre ſacrificium pro defunctis; ad hoc enim ſola interior mentis intentio abundè ſufficit.

Quod denique addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. TERTVLLIANVS enim non dicit hunc ritum ſacrificandi pro mortuis ex conſuetudine primùm fluxiſſe, ſed ex conſuetudine retentum, & confirmatum, quod ex Apoſtolica traditione deſcenderat: *Traditio*, inquit, *eſt auctrix, conſuetudo cõfirmatrix, & fides obſeruatrix.* Adde, quòd Tertullianus non loquitur de ſacrificio pro defunctis abſolutè, ſed de ſacrificio annuo. Quare potuit fieri, vt illud annuũ ex aliquorum conſuetudine manarit: ſed hoc ipſum eſt argumentum, iam tunc vſu receptum, vt pro defunctis ſacrificaretur. Et quamuis non apertè dicat Tertullianus, traditionem hanc eſſe Apoſtolicam, tamen neq; id negat: & ex regula Auguſtini colligitur neceſſariò eſſe Apoſtolicam.

QVARTVM argumentum ſumitur ab hæreſi Aërij, quæ publicè in Eccleſia damnata fuit. Aërius enim docebat non eſſe pro mortuis ſacrificium offerendum; quam hæreſim cùm Eccleſia antiqua, quæ etiam aduerſariorum teſtimonio vera Eccleſia erat, damnauit, ſimul omnes Lutheranos, & Caluiniſtas damnauit.

Pupugit hoc argumẽtum valde Philippum, & ideo in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ in diſputatione de vocabulis Miſſæ prope extrema, mendacij medicamentum vulneri adhibendum curauit: *Falsò*, inquit, *citant aduerſarij contra nos damnationem Aërij, quem dicunt propterea damnatum eſſe, quod negauerit in Miſſa oblationem fieri pro viuis, & mortuis.* Et infrà: *Epiphanius teſtatur Aërium ſenſiſſe, quod orationes pro mortuis ſint inutiles: id reprehendit; neque nos Aërio patrocinamur.* Hæc ille: vbi duo inſignia mendacia ſunt.

VNVM quod Lutherani non patrocinentur Aërio neganti orationes pro mortuis eſſe vtiles. Nam quis, quæſo, Lutheranorum non oppugnat purgatorium? quis non irridet orationem pro mortuis?

Alterum, quod Aërius negauerit orationes, non autem oblationes pro defunctis; quod mendacium diſertis verbis Epiphanij, Auguſtini, & Damaſceni, trium ſanctiſſimorum teſtium confutabitur. Epiphanius hæreſi 75. ſubobſcurè indicat Aërium negaſſe commemorationem mortuorum inter ſacra myſteria, ſed in alio lib. qui inſcribitur Anacæphalæoſis, id eſt, recapitulatio omnium hæreſum, ſic ait: *Aërius multa contra Eccleſiam docuit, fide quidem exiſtens Arianus perfectiſsimus, verùm amplius docet, non oportere offerre pro iis, qui obdormierunt.* Augustinus in lib. de hæreſibus, cap. 53. dicit Aërium propria dogmata addidiſſe, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationē non oportere. Damascenus in lib. de centum hæreſibus: *Negat*, inquit, *Aërius quidquam eſſe pro mortuis offerendum.*

Quintum argumentum ſumitur à probatiſſimorum Patrum teſtimoniis Græcorum, & Latinorum. Tertullianus in libro de corona militum: *Oblationes*, inquit, *pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus.* Similia habet in lib. de Monogamia, & in exhortatione caſtitatis, & in 2. libro ad vxorem.

Cyprianus li. 1. epiſt. 9. *Epiſcopi*, inquit, *anteceſſores noſtri, religiosè conſiderantes, & ſalubriter prouidentes cenſuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec pro dormitione eius, ſacrificium celebraretur.*

Eusebius Cæſarienſis lib. 4. de vita Conſtantini, cap. 71. ex verſione Chriſtophorſoni, ſcribit Conſtantinum conſequutum quod optauerat, vt ſepeliretur in Baſilica Apoſtolorum, & iam frui communione orationum, quæ ibi funduntur, & myſtici ſacrificij.

Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi 5. myſtagogica: *Maximum*, inquit, *eſſe credimus animarum iuuamen, pro quibus offertur obſecratio ſancti illius, & tremendi, quod in altari poſitum eſt, ſacrificij.*

Ambrosius lib. 2. epiſt. 8. ad Fauſtinum de obitu ſororis: *Itaque*, inquit, *non tàm deplorandam, quàm proſequendam orationibus reor, nec mæſtificandam lachrymis tuis, ſed oblationibus animam eius Domino commendandam.* Vide orationes de obitu Theodoſij, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus ſe pro animabus eorum ſacrificaturum pollicetur.

EPHREM in teſtamento ſuo, quod exſtat in 1. tomo Surij, rogauit, ſacrificium altaris pro anima ſua offerri. EPIPHANIVS in compendiaria doctrina, ponit inter dogmata Eccleſiæ, orare pro defunctis, & pro eiſdem perficere diuinum cultum, & myſteriorum diſpenſationem. CHRYSOSTOMVS iam ſupra citatus eſt, cuius ſunt apertiſſima teſtimonia hom. 69. ad populum, & hom. 3. in epiſt. ad Philip.

AVGVSTINVS in ſingulis ferè tomis operum ſuorum huius ritus meminit; tomo I. lib. 9. Confeſs. cap. 12. & 14. tomo II. epiſt 64. ad Aurelium, tomo III. in Enchiridio, cap 110. tomo IV. lib de cura pro mortuis, cap. 18. tomo V. lib. 20. de ciu. Dei, cap 9. tomo VI. lib. de ſancta Virginitate, cap. 45. tomo VII. lib. de origine animæ primo, cap. 9. & 11. tomo IX. tract. 84. in Ioan. tomo X. ſerm. 17. & 34. de verbis Apoſtoli.

POSSIDIVS in vita B. Auguſtini ſcribit, pro eius morte ſacrificium Deo fuiſſe oblatum. Vide Gregorium lib. 4. Dialog. cap. 55. & Theophylactum in cap. 12. Lucę, & Damaſcenum in orat. pro defunctis, & Bedam lib. 4. hiſt. cap. 22. & lib. 5. cap 13.

Ex his teſtimoniis cognoſci poteſt, quàm ſint leuia, & inepta quæ aduerſarij ad Patrum teſtimonia reſpondere ſolent. Aliqui enim contendunt nos nō habere niſi teſtimonia Gregorij, & recentiorum, ad probandum ſacrificium pro defunctis: ita Melanchthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, in articulo de Miſſa.

Alij concedunt nos habere teſtimonia etiam Auguſtini, & Epiphanij, ſed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. parte Examinis loco citato. AT nos citauimus plurimos Patres, non ſolùm Gregorio, ſed etiam Auguſtino, & Epiphanio antiquiores, vt Ambroſium, Ephrem, Nyſſenum, Cyrillum, Euſebium, Cyprianum, Tertullianum.

Alij contendunt Patres loqui de ſacrificio precū, aut eleemoſynarum, non de ſacrificio corporis Domini, cùm dicunt offerri ſacrificium pro defunctis: ita exponit loca Tertulliani & Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Auguſtini Georgius Maior in refutatione prophanationis Cœnæ. AT falluntur apertiſſimè. Nam Cyprianus lib. 1. epiſt. 9. citata, dicit ſacrificium celebrari pro defunctis in altari. Auguſtinus autem diſtinguit tria, quæ offeruntur pro defunctis, & omnia dicit prodeſſe, eleemoſynas, preces, & ſacrificia, vt in Enchirid. cap. 110. & ſerm. 34. de verbis Apoſtoli, & lib. de cura pro mortuis,

cap.

cap.18. Item dicit offerri pro mortuis ſacrificium precij noſtri, lib.9. Confeſs. cap.12. & ſacrificium corporis, & ſanguinis Domini, lib.1. de origine animæ, cap.9. & 11. & ſacrificium mediatoris, quæſt.2. ad Dulcitium; & ſacrificium altaris, lib. de cura pro mortuis, cap.18.

SED Kemnitius occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Euchariſtiæ conſueuiſſe commemorari mortuos, ſed non in eum finem, vt oblatio Euchariſtiæ eſſet propitiatio pro peccatis mortuorum; verùm vt eo tempore adhiberetur confeſſio, & teſtificatio illius articuli: *Communionem Sanctorum*, vt nimirum profiteamur ad corpus Chriſti, & Eccleſiæ pertinere tum viuentes, tum mortuos.

AT hoc eſt merum figmentum. Nam Cyrillus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Auguſtinus & alij citati, clarè dicunt, multum prodeſſe animabus defunctorum ad refrigerium, ſacrificium Euchariſtiæ: & AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 110. vtitur voce propitiationis, cùm ait: *Pro non valde malis, propitiatio eſt*. Et denique idem Auguſtinus, vbicunque agit de hac re, ſemper diſtinguit ſanctos præcipuè Martyres, ab aliis fidelibus defunctis, ac dicit vtroſque in ſacrificio altaris commemorari, ſed Sanctos vt ipſi pro nobis orent, alios autem vt nos pro illis oremus. At ſi ſolùm ea commemoratio, teſtificatio eſſet communionis, & ſocietatis, eodem modo omnes commemorarentur. Vide loca Auguſtini tractat.84. in Ioannem, libro de ſancta Virginitate, cap.45. & ſerm.17. de verbis Apoſtoli.

CAPVT OCTAVVM.

Sacrificium Miſſæ rectè celebrari pro Sanctis.

EX iis, pro quibus ſacrificium offerri poteſt, ſoli ſuperſunt Sancti, qui iam in cœlo cum Chriſto regnant. Et quoniam aduerſarij, & Kemnitius maximè, mira fraude ſtatum quæſtionis inuoluunt, & nobis affingunt, quæ nunquam ſomniauimus: PRIMO explicanda erit diligenter Eccleſiæ ſententia; & aperiendus ſtatus quæſtionis. DEINDE probanda veritas. VLTIMO reſpondendum ad obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, Eccleſiæ ſententia his tribus capitibus continetur. PRIMO; Sacrificia non proſunt Sanctis

ad culpæ vel pœnæ remiſſionem, nec ad gratiæ vel gloriæ eſſentialis augmentum. Hoc certum eſt apud Catholicos, neq; de eo contentio eſt vlla cum hæreticis. Quare S. Auguſtinus tract. 84. in Ioan. & ſerm. 17. de verbis Apoſtoli, & alibi, monet in ſacrificio memoriam fieri Sanctorũ, ſed non orari pro illis. Et idcirco cùm in noſtra Liturgia petimus, vt oblatio Sanctis proſit ad gloriam, non tàm oramus pro Sanctis, quàm pro nobis: petimus enim à Deo gratiam ita ſanctè, piè, deuotè, rectè ſacrificium offerẽdi, vt meritò Sancti inde gaudere poſſint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et ſimiliter cùm Cyprianus, Cyrillus, Epiphanius, Auguſtinus, & Chryſoſtomus, quos infra citabimus in probatione primæ propoſitionis, dicunt ſacrificium offerri ꝓ Apoſtolis, & Martyribus; non intelligunt offerri pro eorum ſalute, ſed pro eorum honore.

SECVNDO; Sacrificium non offertur Sanctis, & proinde neque templa, neq; altaria eriguntur Sanctis, licet in eorum memoriam iſta omnia fieri poſſint, vt mox dicemus. Hoc habetur expreſsè in Concilio Tridentino, ſeſs. 22. cap. 3. & apud AVGVSTINVM lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. vbi ſic legimus: *Nos Martyribus non conſtituimus templa, ſacerdotia, ſacra, & ſacrificia.* Quæ verba citat Kemnitius, pag. 818. & ſubiungit impudenti mendacio: *Atqui hoc in Papatu, & factum eſt, & adhuc defenditur.* Sed poterat eodem modo in Auguſtinum mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Auguſtini fiebat, & ab ipſo defendebatur. Nam in quo ſenſu Auguſtinus negat altaria, templa, & ſacrificia Sanctis, & nos pariter negamus: & tamen in alio ſenſu cum eodem Auguſtino, templa, altaria, & ſacrificia Sanctis attribuimus. Negat Auguſtinus, & nos cum illo, ſacrificia offerri Sanctis, & proinde templa, & altaria erigi, vt in iis ſacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum eo pariter concedimus, ſacrificia offerri in memoriam Sanctorum, & proinde templa, & altaria erigi in Sanctorum memoriam; vnde etiam templa, & altaria, in quibus ſoli Deo ſacrificatur, paſſim ab Auguſtino dicuntur memoriæ Sanctorum.

Probantur hæc omnia ex ipſius Auguſtini verbis. Nam loco citato à Kemnitio lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. ita AVGVSTINVS explicat quod dixerat, Sanctis non conſtitui templa, & ſacrificia: *Quis audiuit aliquando fidelium, ſtantem ſacerdotem ad altare dicere in precibus; Offero tibi ſacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud memorias eorũ Deo offeratur?*

tur? Et li.20.contra Fauſtum,cap.21. *Nulli Martyrum,*inquit, *quamuis in memorias Martyrum,conſtituimus altaria. Quis enim Antiſtitum in locis Sanctorum corporum aſsiſtens altari, aliquando dixit; Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum,quos coronauit.* Porrò templa dedicari Sanctis in eo ſenſu,quem diximus, patet ex eodem Auguſtino lib.1.de ciuit.Dei,cap.1.*Teſtantur,*inquit,*hoc Martyrum loca, & Apoſtolorum Baſilicæ.*& lib.de cura pro mortuis,cap.1.meminit Baſilicæ S. Felicis. Vide teſtimonia plurima variorum Patrum de templis Sanctorum in noſtro lib.3. de Sanctis, c.4.

TERTIO;Sacrificium Miſſę non eſt per ſe inſtitutum tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Hoc aſſerimus contra calumnias Kemnitij, qui pag.810. dicit Catholicos docere Cœnam Dominicam inſtitutam eſſe,vt in eius celebratione implorentur Sancti,&c. Nos enim fatemur,ſacrificium Miſſæ per ſe inſtitutum ad Deum colendum, & propitiandum: & verum ſacrificium futurum,etiamſi nulla in eo fieret Sanctorum memoria.Quare ſolùm ſecundariò,& conſequenter exiſtimamus ad ſacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationem: nam ex eo quod aguntur Deo gratię in ſacrificio pro victoriis Sanctorum, conſequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus; conſequitur etiam viciſſim, vt ipſi ſint noſtri memores in cœlo,& pro nobis orent.Atq; id vel ex ipſa noſtra Liturgia intelligi poteſt: Nam in ea nuſquam directè Sancti inuocantur, niſi bis, aut ter in aliquo verſiculo, & in confeſſione,quæ præmittitur ante Miſſæ introitum: alioqui ipſa oblatio expreſsè dirigitur ad ſolum Deum; ſimiliter Collectæ tàm publicæ, quàm ſecretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum, nullæ ad Sanctos. At ſi Miſſa eſſet inſtituta per ſe ad cultum, & inuocationem Sanctorum, certè directè Sancti inuocarentur in ipſo Canone, vt inuocantur in Litaniis.

Non igitur eſt ſtatus quæſtionis, quem proponit Kemnitius; An Cœna Domini ſit inſtituta ad cultum,& inuocationem Sanctorum; ſed an repugnet inſtitutioni Cœnæ Domini,vt in eius celebratione fiat memoria Sanctorum, & conſequenter honorentur, & inuocentur Sancti, ſiue directè, ſiue indirectè. Et quidem Catholici omnes affirmant vtrumque,

id eſt, non ſolùm non repugnare inſtitutioni, vt in ſacrificio nominentur Sancti cum honore, ſed nec etiam vt inuocentur. Quæ duo tùm ex Concilio Tridentino, ſeſſ.22.cap.3. tum ex ipſa Liturgia manifeſta ſunt. At Kemnitius illud primum admittit conſuetum fuiſſe in antiqua Eccleſia, & vtcunque tolerari poſſe; ſecundum autem vult ad manifeſtam prophanationem Cœnæ Domini pertinere, & aduerſa fronte pugnare cum inſtitutione Dominica, idque non tàm apertè, quàm palpabiliter. Quare nos vtrumque breuiter confirmabimus.

Quod igitur ad SECVNDVM attinet, ſtatuo has propoſitiones.

PRIMA: *Non repugnat inſtitutioni Cœnæ Domini, vt in ea nominentur, & honorentur Sancti.* Probatur PRIMO ex Apoſtolo 1. Timot.2. vbi iubet fieri orationes, & gratiarum actiones in ſacrificio Miſſæ (nam de hoc ſacrificio locum illum exponunt veteres, vt ſuprà oſtendi) pro omnibus, & maximè pro Regibus; vult igitur Apoſtolus in Miſſa non ſolùm ſupplicari Deo pro accipiendis beneficiis, ſed etiam agi gratias pro acceptis. Eſt autem beneficium ſingulare, quod fratribus noſtris Deus eam gratiam contulerit, vt mundum, & Satanam ſuperauerint, & poſt eam victoriam gloria, & honore eos coronauerit: quare licitum erit, vel potiùs dignum, & iuſtum, vt ſacrificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victoria, & triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipſos in ſacrificio cum honore, & exultatione nominemus.

SECVNDO probatur teſtimonio omnium Liturgiarum, Iacobi, Clementis, Baſilij, Chryſoſtomi, & aliorum; nam in omnibus nominantur Sancti, idque non ſemel.

TERTIO probatur ex Patribus. Nam CYPRIANVS lib.3. epiſt.6. petit annotari, & ad ſe ſcribi diem mortis Martyrum ſingulorum, vt poſſit nominatim in die anniuerſario paſſionis eorum, pro eis ſacrificium facere. EPIPHANIVS hæreſ. 75. & CYRILLVS catecheſi 5. myſtagogica apertè ſcribunt, in ſacrificio nominari Apoſtolos, & Martyres. CHRYSOSTOMVS homil.21. in Acta, non ſolùm nominari dicit, ſed affirmat ingentem eſſe honorem Sanctis, quòd nominentur Domino præſente, dum horrendum illud ſacrificium peragitur. AVGVSTINVS in libro de ſancta Virginitate, cap.45. & alibi frequenter dicit, Sanctos nominari in ſacrificio; & præcipuè

lib.

lib.22.de ciuit.Dei,cap.10. *Ad quod ſacrificium,* inquit, *ſuo loco, & ordine nominantur.*

QVARTO probatur ex vtilitate huius inſtituti: prodeſt enim PRIMVM ad proteſtandam communionem Sanctorum. Nam ſacrificium corporis Chriſti veri, nomine totius corporis myſtici offertur, & offerri debet: proinde ſicut nominantur viuentes Pontifices, Reges, & multi alij, ita etiam mortui nominari debent, ſiue in purgatorio ſint, ſiue in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quod vt Auguſtinus ſcribit lib.10. de ciuit.Dei, cap.6. & lib.22. cap.10. in ſacrificio altaris ſignificatur ſacrificium generale, quo vniuerſum corpus Chriſti myſticum, id eſt, tota redempta ciuitas offertur Deo per Chriſtum Sacerdotem magnum: & quia ad compagem huius corporis pertinēt etiam Sancti, qui ſunt in cœlo; ideò etiam illi ſuo ordine in ſacrificio altaris nominandi ſunt.

ALIA vtilitas eſt, excitatio ſanctæ æmulationis: quam vtilitatem attingit ſanctus AVGVSTINVS libro 8. de ciuitate Dei, cap. 27. Nam reddens rationem, cur in memoriam, & apud memorias Sanctorum dicantur ſacra, ſic ait: *Vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victoriis gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoriæ renouatione adhortemur.*

SECVNDA propoſitio: *Non repugnat inſtitutioni Cœnæ Domini, vt in ea inuocentur Sancti, eo modo, quo ab Eccleſia Catholica inuocari ſolent.* Explico; tribus modis Sancti in ſacrificio Miſſæ inuocari poſſunt. VNO modo per ipſam oblationem, ita vt eis oblatio offeratur; ipſa enim oblatio tacita quędam, ſed efficaciſſima eſt inuocatio; & hoc modo non inuocat Sanctos Eccleſia in Miſſa, nec inuocare poſſet ſine peccato idololatriæ, vt diximus.

SECVNDO modo per precem ad eos directam, vt cùm dicimus: *Sancte Petre, ora pro me*; & hoc modo non inuocantur Sancti in Miſſa, vt ſuprà diximus, niſi obiter, in verſiculis poſt lectionē, idq; ſolùm in vna, vel altera Miſſa: qui tamen modus nihil habet abſurdi. Nam ſi licet à viuētibus petere, vt nos iuuent orationibus ſuis, dū tam ſublimi fungimur miniſterio, vnde etiam dicimus in Liturgia: *Orate fratres;* cur non liceat idē à Sanctis petere? Sed non eſt opus nunc de iſta re diſputare,

quia nec aduerſarij iſtos articulos oppugnant, qui canuntur in Miſſa Catechumenorum, quę non eſt propriè ſacrificium: in Miſſa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, nunquam ita directè Sancti inuocantur.

Tertio modo per preces ad Deum directas, vt cùm à Deo petimus, vt intercedentibus Sanctis nos iuuet; & hoc modo in Miſſa tum in Canone, tum extrà inuocantur Sancti: atque hoc eſt quod reprehendunt aduerſarij, & ideò hoc ſolum probandum eſt.

Probatur Primo ex Patribus. Cyrillus catecheſi 5. myſtagogica, explicans ritum ſacrificij Miſſæ: *Cùm hoc ſacrificium*, inquit, *offerimus, mentionem facimus eorum, qui ante nos obdormierunt; primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum, & deprecationibus, ſuſcipiat preces noſtras.* Basilius in Liturgia poſt conſecrationem, memoriam faciens Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Martyrum, ſanctæ Dei genitricis, & omnium Sanctorum: *Vt*, inquit, *aſſiduas preces pro nobis tibi offerant, eoq; memoriam illorum celebramus, vt quando nobis ipſi parum fidimus, memoria, & legatione illorum protecti, per eos audeamus ad te accedere, atque tremendo hoc, & ſacro munere defungi.* Chrysostomus in Liturgia: *Honorabilium*, inquit, *incorporalium ſupercæleſtium S. Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ, ſanctorum glorioſorum Apoſtolorum, Sancti huius, cuius memoriam agimus, & omnium Sanctorum tuorum; quorum ſupplicationibus, reſpice nos Deus.* Et infrà: *Stabili*, inquit, *noſtros greſſus precibus, & ſupplicationibus ſanctæ Deiparæ, & ſemper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum.* Augustinus tractat. 84. in Ioannem: *Ideo quippe*, inquit, *ad ipſam menſam non ſic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requieſcunt, vt etiam pro eis oremus; ſed magis vt orent ipſi pro nobis.* Idem habet ſerm. 17. de verbis Apoſtoli.

Secundo probatur ratione. Nam Sancti ſine vllo dubio pro nobis in cœlo orare poſſunt, & orant; ergo bonum eſt à Deo petere, tum vt Sanctos pro nobis orare faciat, tum vt illos pro nobis orantes exaudiat, quę duo in Miſſa petuntur. Conſequentia apertiſſima, & certiſſima eſt. Nam ſi vnum ex mediis noſtræ ſalutis eſt, Sanctorum oratio, cur non liceat à Deo petere, vt per hoc medium nos adiuuet? Et ſi licet petere,

vt per bonos doctores, & paſtores in terris nos dirigat, doceat, tueatur, cur nõ licet etiam petere, vt idem faciat per Angelorum & Sanctorum ſuffragia? Et ſi licet Deum rogare, vt excitet eos qui hîc viuunt, ad orandum pro nobis, eoſque exaudiat, cur non idem licet in Sanctis?

Antecedens autem huius argumenti fusè probatum eſt à nobis in 1. lib. de Sanctis; nec aduerſarij multum de hac re cõtendunt. Nam etiamſi pertinaciſſimè negent inuocandos eſſe à nobis Sanctos, quia nõ credunt illos audire poſſe noſtras preces; tamen illos in genere ſollicitos eſſe pro Eccleſia, & orare poſſe, atque etiam reipſa orare, fatentur Philippus in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, articulo de inuocatione Sanctorum, Brentius in Confeſſione VVirtembergenſi, cap. de inuocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. parte Examinis Concilij Tridentini, Caluinus quoq; lib.3. Inſtit. cap. 20. §.21. & 24. non repugnat huic ſententiæ, tametſi ægrè ad eam admittendam adduci ſe patiatur. Et ſanè id negari non poteſt, niſi negetur inprimis Scriptura, quæ 2. Machab. vlt. teſtatur Hieremiam, & Oniam defunctos oraſſe pro populo, & Apocal. 5. deſcribuntur viginti quatuor ſeniores in cœlo offerre incenſum, quo Ioãnes ipſe exponit ſignificari orationes Sanctorum: niſi etiam negetur vnitas corporis Eccleſiæ, vel communio Sanctorum, quam in ſymbolo Apoſtolico cõfitemur. Si enim vnum corpus ſumus, & alij aliorum membra, certè inuicem ſolliciti eſſe debemus: ea enim eſt membrorum natura, vt Apoſtolus docet 1. Corinth. 12. Denique Auguſtinus quæſt. 108. in Exodum, dicit Martyrum orationibus propitiari Deum peccatis populi ſui. & quæſt. 149. dicit, Sanctorum meritis nos releuari poſſe apud Deum, quando mala noſtra merita nos grauant.

Reſtat, vt Kemnitij obiectionibus reſpondeamus. PRIMO ſic argumentatur pag. 810. *Chriſtus dicit; Hoc facite non in Sanctorum, ſed in mei commemorationem. Et præterea ideò corpus, & ſanguinem ſuum nobis tradit in Cœna, vt adituri thronum gratiæ, miſericordiam conſequamur per merita vnicæ oblationis Chriſti: ergo prophanatur Cœna Domini cùm à Deo petitur, vt per merita, et preces Sanctorum, in omnibus diuinæ protectionis muniamur auxilio.*

RESPONDEO; Chriſtus nuſquam dixit; Hoc facite non in Sanctorum, ſed in mei commemorationem; neq; dixit: Hoc

facite in mei ſolius commemorationem: quare non poteſt rectè colligi; Ergo repugnat inſtitutioni Cœnæ, Sanctorum commemoratio. Præterea etiamſi Dominus dixiſſet; Hoc facite in mei ſolius commemorationem; adhuc nihil aduerſarij obtinerent: loquitur enim Dominus nō de qualibet commemoratione, ſed de ea, qua per myſterium Cœnæ repræſentatur ipſius paſſio, & mors; quo genere commemorationis non ſolet, nec poteſt Eccleſia Sanctorum memoriam in Miſſa facere: non enim Euchariſtia eſt ſymbolum paſſionis Sanctorum, ſed Chriſti ſolius. Alia igitur eſt memoria Sanctorum, quam in ſacrificio celebramus: nimirum enim Sanctos nominamus, vt pro eorum victoria Deo ſacrificium gratiarum actionis offeramus, vt ſupra diximus.

Ad aliam partem argumenti reſpondemus, aliter per Chriſti interceſſionem, & merita, & aliter per Sanctorum merita, & preces nos à Deo miſericordiā exſpectare, ac petere. Nam per Chriſti merita immediatè à Deo miſericordiam petimus: ipſe eñ ſolus eſt immediatus interceſſor noſter apud Deum. Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo miſericordiam petimus, eodem Chriſto mediante: nam & ipſi cùm pro nobis orant, per Chriſtum orant. Itaque ſicut noſtra oratio pro nobis ad Deum, non eſt ſuperuacanea, nec iniuriam Chriſto facit, licet ipſe ſit apud Deum aduocatus noſter, quia nos per illum pro nobis Deum oramus: ita Sanctorum preces pro nobis non ſunt vel ſuperuacaneæ, vel in Chriſti iniuriam, licet Chriſtus ſit noſter aduocatus, quia ipſi per Chriſtum petunt. Et ſicut Sancti pro nobis Deum orare poſſunt, non obſtante Chriſti interceſſione; ita & nos poſſumus ab eis petere, vt pro nobis orent, & à Deo petere, vt illos ad orandum impellat, & orantes exaudiat, non obſtante Chriſti interceſſione.

SECVNDA obiectio ex Auguſtino, qui lib. 22. ciuit. cap. 10. dicit, in adminiſtratione Cœnæ Dominicæ à ſacerdote Sanctos quidē nominari, nullo modo autē à ſacerdote inuocari.

RESPONDEO; Verba AVGVSTINI Kemnitius ſi citaſſet, fraudem ſuam etiam nobis tacentibus, omnibus pateſeciſſet. Hæc autem ſunt illius verba: *Vni Deo, & Martyrum, et noſtro ſacrificium immolamus: ad quod ſacrificiū, ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco, & ordine nominantur: non tamen à ſacerdote, qui ſacrificat, inuocantur.*

Deo

Deo quippe,non ipſis ſacrificat,quamuis in memoriã ſacrificet eorum, quia Dei ſacerdos eſt,non illorum.

Vides hîc PRIMO, Auguſtinum non dicere: *In adminiſtratione Cœnæ Domini,* ſed *in ſacrificio quod immolamus*, & bis, terúe repetere, ſacerdotem ſacrificare Deo ſacrificium, non Cœnam adminiſtrare. SECVNDO vides, Auguſtinum apertiſſimè dicere, ſacrificium fieri in memoriam Sanctorum, & Sanctos in eo nominari: quod non ſolùm eſt contra horum ſectariorum nouitates qui in ſua Cœna nullam Sanctorum mentionem faciunt, ſed eſt expreſsè contra Kemnitium, qui paulò antè diſputabat Chriſtum dixiſſe, Hoc facite, non in Sanctorum commemorationem. TERTIO vides, Auguſtinum, cùm is negat Sanctos inuocari, loqui de inuocatione per ſacrificium, id eſt, de oblatione, quæ, vt ſuprà diximus, eſt efficaciſſima inuocatio: nam formaliter loquitur, cùm ait: *Non tamen à ſacerdote, qui ſacrificat, inuocatur.* vt patet ex verbis ſequentibus: *Deo quippe, non ipſis ſacrificat, quia Dei ſacerdos eſt, non ipſorum.*

Quod autem Auguſtinus non neget, poſſe ac debere Sanctos inuocari in Miſſa, eo modo, quo facit Eccleſia Catholica, patet ex tract. 84. in Ioannem à nobis ſuprà citato, vbi dicit, Sanctos ad menſam Domini commemorari, non vt nos pro eis oremus, ſed vt ipſi orent pro nobis. Ex his apparet, quàm inaniter propter locum Auguſtini Kemnitius exultauerit, & quam immeritò, & procaciter Synodum Tridentinã Thaidem Babylonicam appellauerit.

TERTIA obiectio ex hiſtoria antiquitatis; colligit autem Kemnitius hoc modo progreſſum antiquitatis. PRIMO dicit, in primitiua Eccleſia morem fuiſſe, vt annua memoria Martyrum ſolenniter celebraretur in ipſis locis, vbi corpora Martyrum ſepulta erant: idque probat ex epiſtola Eccleſiæ Smyrnenſis apud Euſebium lib. 4. hiſtor. cap. 15. SECVNDO dicit, progreſſu temporis id acceſſiſſe, vt corpora Sanctorum ſub ipſis menſis ponerentur: & probat ex Ambroſio lib. 10. epiſt. 85. TERTIO dicit, in orationibus Eccleſiæ factam fuiſſe memoriam Martyrum, quia Eccleſia orabat, vt aliquando conſors fieret in vita æterna ipſorum Martyrum: id quod ex epiſtola ſuprà citata Smyrnenſium probat. Atque hæc tria dicit eſſe ſecundum vſum purioris Eccleſiæ, & Scripturæ conſentanea. QVARTO dicit, tempore Auguſtini ortas

eſſe

eſſe opiniones peregrinas, & vitioſas de ſingularibus Martyrum pro ſuis cultoribus interceſſionibus, de meritis, & operationibus Martyrum. QVINTO dicit, Auguſtinum has opiniones in medio reliquiſſe, tanquam nec veteres, nec certas: id quod probat ex lib. 22. ciuit. cap. 10. & de cura pro mortuis, cap. 16. SEXTO dicit, Auguſtinum paulatim cœpiſſe aliquid tribuere his opinionibus; ſed Hieronymum, Baſilium, Nazianzenum audaciores fuiſſe in hac quæſtione. SEPTIMO dicit, poſtremis temporibus, fabricatũ eſſe articulum fidei de patrociniis, & meritis Sanctorum, & quod horribilius eſt, ipſam actionem Cœnæ Domini, eò detorqueri cœptam.

Ex hac longa narratione Kemnitius ſimplicioribus perſuadere nititur, rem eſſe nouam, & à Papiſtis confictam, de inuocatione Sanctorum in ſacrificio Miſſæ. AT ſi quis paulò attentius rem expendat, ex hac ipſa diſputatione Kemnitius, & eius ſodales apertiſſimè refelluntur. Nam prima illa TRIA capita, quæ fatetur aduerſarius fuiſſe in puriore Eccleſia, & eſſe conſentanea Scripturæ, contra nos nihil faciunt, cùm non contineant aliquid contrarium noſtrę doctrinæ: at contra aduerſarios maximè faciunt cùm ſint omninò contraria ſcriptis, & factis ipſorum. Ipſi enim nec celebrant Sanctorum memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum corpora ſub ſacra menſa reponunt, ſed eiiciunt potius; nec denique in precibus, & myſterio Euchariſtiæ vllam Sanctorum mentionem faciunt: quare teſtimonio Kemnitij, concludimus, Kemnitium, & eius ſodales receſſiſſe ab vſu primitiuæ purioris Eccleſiæ, ſacris literis conſentaneo.

QVARTVM caput falſum eſt, & ex ſexto refelli poteſt. Nam ſi Baſilius, Nazianzenus, & Hieronymus ſequuntur eas opiniones de interceſſionibus, & meritis Sanctorum, vt habet caput ſextum: non igitur cœperunt illæ opiniones Auguſtini ætate, vt habet cap. quartum; nam ętas Auguſtini poſterior eſt Baſilij, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd ſententia Eccleſiæ de inuocatione Sanctorum, non cœpit etiam Baſilij ætate, ſed lõgè antiquior eſt. Nam EVSEBIVS Baſilio ántiquior lib. 13. præparat. Euangel. cap. 7. *Vota,* inquit, *Sanctis facimus, quorum interceſſione apud Deum non parum iuuari nos profitemur.* Et IRENAEVS Euſebio antiquior lib. 5. contra hæreſes: *Vt Virginis Eua,* inquit, *Virgo Maria fieret aduocata.*

QVINTVM caput continet manifeſtum mendacium, & impoſtu-

impoſturam. Nam Auguſtinus in locis à Kemnitio citatis, non relinquit in medio tanquam rem incertam, an Sancti nos iuuent, ſintque noſtri interceſſores, & aduocati, & vt tales, à nobis inuocandi; ſed ſolùm quomodo nos iuuẽt, quando miracula apud eorum ſepulchra fiunt. Ambigit enim Auguſtinus, an id fiat opera Angelorum, an per ipſos Martyrum ſpiritus, an alio modo; atque hoc in medio relicto, aſſerit rem eſſe indubitatam, quod à Sanctis iuuentur, qui illos inuocãt. Nam lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. probat hoc ipſum innumerabilibus fermè exemplis, quæ certiſſima eſſe affirmat.

SEXTVM caput nõ eget alia refutatione; neſcio enim quis non videat, quantum præiudicium cauſſæ ſuæ Kemnitius fecerit, cùm tam apertè reprehendere auſus eſt quatuor illos Eccleſiæ Græcæ, & Latinæ columnas, Baſilium, Nazianzenum, Hieronymum, & Auguſtinum.

SEPTIMVM caput falſiſſimum eſſe patet ex teſtimoniis à nobis citatis, Cyrilli, Baſilij, Chryſoſtomi, & Auguſtini, qui apertiſſimè ſcribunt, in ſacrificio altaris peti à Deo Sanctorum interceſſiones. Quanto enim mendacio poſtremis temporibus fabricatum fuiſſe fingitur, quod ante annos M. C C. in vſu Eccleſiæ Catholicæ fuit?

CAPVT NONVM.
De Miſſis priuatis.

SEQVITVR controuerſia de Miſſa priuata, de qua poſt Lutherum ſcripſerũt Brentius in Confeſſione VVirtembergenſi, cap. de Euchariſtia, & Kemnitius in 2. parte Exam. pag. 858. & ſequentibus, & Philippus tum in Confeſſ. Auguſt. tum in Apologia in articulo de Miſſa. Quam controuerſiam ita tractabimus, vt PRIMVM doceamus ſex modis poſſe Miſſam dici priuatam, & omnibus modis eſſe licitam. Deinde obiectiones aduerſariorum refellamus.

Igitur PRIMO dici poteſt Miſſa priuata ratione loci; quæ enim celebrantur in priuato aliquo oratorio, ſeu ſacello, dici poſſunt priuatæ, ſi comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Ac de his non eſt magna controuerſia: nam etiamſi aduerſarij eas Miſſas odioſè traducant, & angulares per contumeliam vocent; tamen habemus de his exempla manifeſtiſſima antiquitatis. Nam inprimis Dominus primam

mam Miſſam inſtituit, ac celebrauit in priuata domo: & Apoſtoli initiò frangebant circa domos panem, Actor. 2. ac deinde ſancti Pontifices tempore perſequutionis, non in domibus tantùm priuatis, ſed etiam in cryptis, & foraminibus terræ ſacra faciebant: immò S. Lucianus in carcere ſacrificauit, & ſuo ipſius pectore pro altari vſus eſt, cùm iaceret onuſtus catenis, nec erigere ſeipſum poſſet. Refert id Nicephorus lib. 8. hiſtoriæ, cap. 31.

Nec ſolùm ob perſequutiones, ſed etiam aliis de cauſſis aliquando veteres in priuatis locis ſacrificia offerebãt. Gregorium NAZIANZENVM in exigua cellula extructo oratorio ſacra feciſſe ibidem, Sozomenus teſtatur, lib. 7. hiſt. cap. 5. quem locum Kemnitius etiam citat. S. AMBROSIVS, teſte Paulino in vita ipſius, in domo clariſſimę cuiuſdam fœminæ ab ea rogatus, ſacrificium obtulit. S. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. teſtatur quendã è ſuis preſbyteris in domo ruſtica ſacrificium corporis, & ſanguinis Domini obtuliſſe. THEODORETVS in hiſt. religioſa, cap. 20. ſcribit, ſe in cellula Maris anachoretæ ſacra myſteria celebraſſe. GREGORIVS homil. 37. in Euãgelia, ſcribit Caſſium Narnienſem Epiſcopum, virum ſanctiſſimum, aliquando in Epiſcopij oratorio Miſſam celebraſſe, quod videlicet ad Eccleſiã morbo impeditus deſcẽdere non valeret. & lib. 5. epiſt. 43. ad Ioannem Syracuſanũ Epiſcopum, iubet vt non prohibeat in domo Venantij patritij Miſſas celebrari. S. IOANNES Eleemoſynarius, vt in eius vita ſcribit Leontius, cùm populũ de Eccleſia egredi videret, quo tẽpore ſacra celebrabat, ad illos conuerſus ait: *Ego filij propter vos ad Eccleſiã deſcendo, nam mihi ipſe in Epiſcopio Miſſas facere poteram.* Deniq; (vt alia exẽpla prętermittã) Ioannes DAMASCENVS in hiſtoria de Barlaam, & Ioſaphat, ſcribit beatum Barlaam presbyterum fuiſſe, & in ſua cellula, ſolo præſente Ioſaphat, Miſſæ ſacrificium offerre ſolitum.

SECVNDO Miſſa priuata dici poteſt à tempore; vt publica ſit, quæ feſtis diebus, priuata, quæ profeſtis celebratur. Et quanquam aduerſarij non niſi rarò admodum, ac ferè ſolùm in Dominicis, aut maioribus feſtis ſacram Cœnam faciunt; tamen non apertè reprehendunt vſum Miſſæ quotidianæ: & certè nullo modo reprehendi poteſt. Nam INPRIMIS, ideò iuge ſacrificium appellatur, Danielis 12. quia iugiter, & quotidie celebrari deberet.

DEINDE

DEINDE negari non poteſt, quin olim ſingulis diebus in multis locis Miſſæ celebrarentur. Nam CASSIVS ſingulis diebus Miſſam celebrabat, teſte Gregorio loco citato, homilia 37. AVGVSTINVS epiſtola viceſima tertia, dicit Chriſtum ſemel in cruce immolatum, omni die in Sacramento populis immolari. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epiſtolam ad Epheſ. ſcribit, quotidianam oblationem ſuo tempore fieri ſolitam. HIERONYMVS in caput primum ad Titum dicit, ſacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac ſuis ſacrificare. HYPPOLITVS Martyr in orat. de Antichriſto, ſcribit Chriſtum in die Iudicij dicturum: *Venite Pontifices, qui precioſum corpus meum quotidie immolaſtis*. Denique ſanctus ANDREAS, vt in eius hiſtoria legimus, ſingulis diebus agnum immaculatum ſacrificabat. Sed neque de hac re iam aduerſarij multum laborant.

TERTIO dici poteſt Miſſa priuata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negotio celebretur, vt pro hoc vel illo defuncto; pro iſta, vel illa neceſſitate. Et quidem ſi Miſſa aliqua vni ſoli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè priuata dici poſſet: ſed talis nulla eſt, aut fuit vnquam in Eccleſia. Nam omnis Miſſa offertur à Miniſtro publico, & publico nomine pro tota Eccleſia, tum quæ in terris, tum quæ in cœlis, vel in purgatorio eſt: nam horũ omnium in qualibet Miſſa mentio habetur. Si autem Miſſa applicetur vni peculiariter, ſic tamen vt non excludantur ceteri; tum priuata Miſſa dici poterit, & erit, ſi comparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur.

Neq; dubium eſt, eiuſmodi Miſſas priuatas fuiſſe in vſu antiquæ Eccleſiæ, & licitas eſſe. Nam in Teſtamento veteri ſacrificia fiebant plurima pro particularibus. Leuitici 4. & 5. præſcribuntur ſacrificia pro ſacerdote, pro principe, pro quolibet priuato, pro ſynagoga. Iob 1. habemus ſacrificium pro filiis Iob. & Iob 42. ſacrificium pro amicis Iob. 2. Machab. 3. pro Heliodoro.

In Teſtamento nouo Miſſæ in natalitiis Sanctorum, quas ſuprà defendimus, omnes erant priuatæ hoc tertio modo: & habemus inſigne exemplũ, præter ea quæ ſuprà allata ſunt, apud Bedam libro 4. hiſtoriæ, cap 14. vbi ſancti Apoſtoli Petrus, & Paulus cuidam apparentes, iuſſerunt Miſſas celebrari in die ſancti Oſvvaldi Regis, in memoriam eiuſdem

ſancti Oſvvaldi, & viſionem illam fuiſſe veriſſimam manifeſtè patuit ex mirabili euentu rerum, quas iidem Apoſtoli futuras prædixerant. Pari ratione Miſſæ pro defunctis, vt plurimùm particulares erant, & priuatæ: ſic enim ſcribit AVGVSTINVS de obitu matris ſuæ lib. 9. Confeſſ. cap. 12. *Cùm offerretur pro ea ſacrificium precij noſtri, iam iuxta ſepulchrum poſito cadauere, &c.* Denique ſacrificium illud à preſbytero eiuſdem Auguſtini oblatum pro liberatione domus à dæmonum vexatione, lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. & alia id genus, ſine dubio priuata erant, nec reprehendi poſſunt, niſi tota antiquitas reprehendatur.

QVARTO Miſſa priuata dici poteſt à paucitate eorum qui interſunt; vt dicatur publica, quæ fit coram populo, qualis eſt Miſſa quæ dici ſolet Parochialis, vel Conuentualis, quæ non celebratur, niſi populus adſit: priuata autem, ad quam non exſpectatur populus, ſed pro arbitrio ſacerdotis habetur, ſiue multi adſint, ſiue pauci. Has Miſſas ita priuatas aduerſarij non rarò reprehendere ſolent. Certè Philippus in Apologia Confeſſ. accerſit hinc inde argumenta, vt probet, non debere fieri niſi vnam Miſſam, nimirum eam cui populus interſit: tamen alij ex aduerſariis non volunt de hac re contendere. Nam Brentius in Confeſſ. VVirtemberg. cap. de Eucharistia, contentus eſt, vt Miſſa celebretur ſi duo vt minimùm adſint, vnus qui conſecret & miniſtret Sacramentum, & alter cui porrigatur. Et hoc ipſum probant teſtimonia allata pro Miſſis priuatis ratione loci; & de his Miſſis priuatis loquitur S. Gregorius lib. 4 epiſt. 43. ad Caſtorium, vbi prohibet in Monaſterio fieri Miſſas publicas, ne, vt ipſe dicit, in receſſibus ſeruorum Dei fiant conuentus populares. Ex quo loco colligitur Miſſas publicas vocari, quibus intereſt populi multitudo; priuatas autem, quæ ſine conuentu populi intra Monaſteria, vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertiſſimè Melanchthon in Apologia Confeſſ. cùm dicit, ante Gregorij tempora nullam fieri mentionem priuatarum Miſſarum. Nam ſi apud Gregorium priuatæ Miſſæ cenſentur, quæ celebrantur abſque populi conuentu, vt ex hoc loco perſpicuum eſt; Miſſa priuata erat, quæ dicta eſt à preſbytero Auguſtini in domo ruſtica, ipſo teſte lib. 22. ciuit. cap. 8. & ab Ambroſio in domo cuiuſdam matronæ Romæ, teſte Paulino, & à Theodoreto, in cellula S. Maris, & à

Luciano

Luciano in carcere; immò ab Apoſtolis cùm circa domos frangebant panem, vt ſuprà citauimus: & ab ipſo Chriſto, qui non conuocauit populum, ſed tantùm primarios diſcipulos duodecim.

QVINTO Miſſæ priuatæ dici poſſunt, quæ dicuntur in eodem templo, eodem die, præter vnam. Nam vna tantùm ſolet eſſe Miſſa publica, & ſolennis, quæ dicitur in ſummo altari; ceteræ quæ dicuntur in minoribus altaribus eodem die, priuatæ dici poſſunt, licet multi interdum adſint auditores. Et quidem hanc multiplicationem Miſſarum valde oderunt, ac reprehendunt omnes aduerſarij. Sed nos probamus licitam eſſe, PRIMVM ex Teſtamento veteri, in quo plurima offerebantur ſacrificia eodem die, & loco.

SECVNDO multi erant in eadem Eccleſia ſacerdotes: nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Preſbyteri, vt ipſe ſcribit ad Fabium, teſte Euſebio lib. 6. hiſt. cap. 33. ac deinceps ſemper magis, ac magis creuit ſacerdotũ multitudo. Multi autẽ quotidie celebrabãt: ergo vel omnes alij ceſſabant à ſacrificio offerẽdo, vel multi eodem die, & loco ſacra faciebant. Fuiſſe autem, qui quotidie ſacrificiũ offerrent, dubitari nõ poteſt; id enim perſpicuũ eſt ex teſtimoniis ſuprà citatis, vbi egimus de Miſſa priuata ex parte temporis.

TERTIO idem probat teſtimonium ſuprà allatum ex Beda lib. 4. hiſt. cap. 14. ibi enim Apoſtoli præcipiunt in die S. Oſvvaldi celebrari Miſſas per omnia Monaſterij oratoria. Simile eſt quod ſcribit Euſebius lib. 4. cap. 45. de vita Conſtantini, Epiſcopos inuitatos ad templi dedicationem, incruentis ſacrificiis Deo oblatis, diem feſtum celebraſſe.

QVARTO idem probat antiquiſſima conſuetudo, quæ eſt in Eccleſia, vt in die natalis Domini ſinguli ſacerdotes Miſſæ ſacrificium ter offerant, cuius ritus meminit Gregorius in homilia de natali Domini, & ante eum Teleſphorus in epiſtola decretali. Quod ſi poteſt vnus ſacerdos vno in loco ter ſacrificium eodem die offerre, cur non poterunt multi ſingula offerre ſacrificia?

QVINTO idem probat altarium multitudo in eadem Eccleſia. AMBROSIVS epiſtola 33. *Irruere in altaria, &c.* & loquitur de vna Baſilica. GREGORIVS lib. 5. epiſt. 50. ad Palladium, ſcribit in vna Eccleſia tredecim altaria fuiſſe. & GVLIELMVS Abbas in vita S. Bernardi lib. 1. cap. 12. in Eccleſia

Monaſterij S.Bernardi fuiſſe tria altaria, vnum in memoriam B.Virginis, alterum S.Laurentij, tertium S.Benedicti. Vide etiam Petrum Damiani initio vitæ S.Romualdi. Quorſum autem tot altaria, ſi ſemel tantùm in die ſacrificium offerri poterat in vna Eccleſia?

DENIQVE PROSPER in libro de prædictionibus dimidij temporis, cap.6. ſcribit, bis intra paucas horas vno in loco ſacrificium oblatum. LEO epiſtol.81. ad Dioſcorum, monet vt Alexandriæ ſeruetur Romanus ritus de iterando ſacrificio eodem die.

VLTIMO priuata Miſſa dici poſſet, in qua ſolus ſacerdos communicat: & hæc eſt Miſſa priuata, de qua potiſſimùm aduerſarij altercantur, & quam nullo modo admittũt. Sed eam licitã eſſe, probatur PRIMO ratione Concilij Trident. ſeſſ. 22. cap.6. quæ talis eſt. Miſſę, in quibus ſolus ſacerdos communicat, etiamſi priuatæ dici poſſent, ratione cõmunicantium Sacramentaliter, tamen abſolutè nõ priuatę, ſed publicæ, & cõmunes ſunt; ergo nõ debent vt priuatæ reiici, & dãnari. Antecedẽs probatur à Cõcilio dupliciter. PRIMO, quia in eiuſmodi Miſſis ſæpe multi cõmunicant ſpiritualiter, ꝓinde fructus eſt publicus, & cõmunis: & per hoc etiam Miſſa eſt ex hac parte publica, & communis. SECVNDO, quia ſacerdos publicus eſt Miniſter, & pro tota Eccleſia ſacrificium offert.

Hanc totam rationem refellere conatus eſt Kemnitius pagin.868. & ſequentibus: ſed non tàm rationem Concilij refutauit, quàm ſe mendacem, & ineptum demonſtrauit. PRIMO, miratur cur Concilium audeat vocare has Miſſas communes, & negare eſſe priuatas, cùm per multas annorũ centurias ſint à Catholicis appellatæ priuatæ, & cùm apud Gregorium in Regiſtro crebra fiat mentio priuatæ Miſſæ; & cùm Gloſſa in Canonem, & hoc attendendum, de conſecrat. diſt.1. eas priuatas appellet.

ATQVI hoc totum eſt mẽdacium: nam apud Gregorium nuſquam exſtat vocabulum Miſſæ priuatæ. Exſtat quidem ſemel vocabulum Miſſæ publicæ lib. 4. epiſt. 43. ſed vt ſuprà diximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus cõmunicatur, ſed in quibus adeſt populi multitudo: & iis opponit Miſſas, in quibus non adeſt populus, ſiue in iis cõmunicent aliqui, ſiue nulli. Eodem modo accipitur vocabulũ Miſſę publicæ, & peculiaris, ſeu priuatæ in Canone, & in gloſſa citata.

SECVN-

SECVNDO, Kemnitius oppugnat argumentum Concilij ductum à ſpirituali Communione: & quia non poterat negare ſpiritualem Communionem, affingit nouo mendacio ipſi Concilio, quod affirmauerit per ſpiritualem communionem ſatisfieri inſtitutioni, & præcepto Chriſti de ſumenda Euchariſtia.

SED nihil eiuſmodi in Concilio reperitur: immò ſeſſ. 13. can. 9. Concilium docet teneri fideles adultos ſaltem ſemel in anno ad Communionem Sacramentalẽ, nimirum, vt eo modo ſatisfaciant Chriſti inſtitutioni, & præcepto.

TERTIO, oppugnat alterum argumentũ Concilij, ſumptum ex eo quod ſacerdos eſt publicus Miniſter, ac dicit argumentũ non valere, quoniam Miniſter verbi, eſt etiã publicus Miniſter, & tamen non poteſt concionari niſi populo præſente; & qui baptizat eſt publicus Miniſter, & tamen non poteſt baptizare niſi aliquis adſit baptizandus.

SED hæ ſunt meræ ineptiæ. Aliter enim eſt ſacerdos Miniſter publicus ſacrificando, aliter concionando, & Sacramẽta miniſtrando. Nam ſacrificando dirigit actionem ſuam ad Deum pro populo; concionando, & Sacramenta miniſtrãdo, dirigit actionem ſuam ad populum propter Deum.

Et hinc naſcitur ALIA ratio ex natura ſacrificij. Nam ſi aduerſarij concederent Miſſam non ſolùm eſſe Sacramentum, ſed etiam ſacrificium, fortaſſe in hac re facilè conuenirent: ſiquidem ad ſacrificium, vt ſacrificium eſt, nihil refert, ſi multi, vel pauci, vel nulli interſint aut communicent, cùm ſacrificium offeratur Deo pro populo; poteſt enim ſacerdos pro populo offerre, etiamſi populus nec adſit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri; cùm enim ſacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde mãducabat is, pro quo offerebatur, vt patet Leuit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et confirmatur rurſus à ſimili: nam ſacrificium ſimile eſt orationi, vt ſuprà diximus, immò eſt quædam realis, & efficaciſſima oratio. Porrò orationem prodeſſe ei, pro quo fit, etiamſi ille non adſit, nec ſciat quid agatur, certum & exploratum eſt.

TERTIO probatur ex cõſuetudine veterum. Nam etiamſi nuſquam expreſsè legamus à veteribus oblatum ſacrificium ſine Communione alicuius, vel aliquorum, præter ipſum ſacerdotem: tamen id poſſumus ex coniecturis facilè colligere. PRIMA coniectura ex Concilio NANNETENSI, cap. 30.

quod citatur ab Iuone in decret. parte 3. cap. 70. vbi iubentur presbyteri non celebrare ſoli Miſſam, niſi habeant ſaltem vnum ſecum, qui reſpondeat. Ex quo intelligimus quoſdam planè ſolos celebrare ſolitos Miſſæ ſacrificium; & proinde ſine communicantibus. Item ex Concilio TOLETANO XII. can. 5. vbi grauiter reprehenduntur quidam ſacerdotes, qui ſacrificium offerentes non communicabant: *Quale erit,* inquit Concilium, *illud ſacrificium, cui nec ipſe ſacrificans participaſſe dignoſcitur?* Quæ verba ſatis apertè indicant, in eiuſmodi ſacrificio nullum omninò fuiſſe, qui communicaret; & tamen Concilium non requirit, niſi vt ſacerdos ipſe communicet: proinde admittit tanquam rata, & vt apparet, vſitata ſacrificia, in quibus ſolus communicat ſacerdos. Eſt autem hoc Concilium ante annos circiter C M. celebratum.

SECVNDA coniectura. Quidam initiabantur ſacris abſque vlla certa procuratione animarum, qui proinde non poterant vlli Sacramentum adminiſtrare, & tamen ſine dubio Miſſas celebrabant. Exemplum habemus in ſancto Paulino Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, vt ipſe ſcribit epiſtol. 6. ad Seuerum, in ſacerdotium Domini, ſed nulli certæ Eccleſiæ alligatus.

TERTIA coniectura. Plurimi ſacerdotes quotidie celebrabant, vt ſuprà oſtendimus, & tamen populus in multis locis rarò admodum communicabat, vt vel ex illa querimonia CHRYSOSTOMI cognoſci poteſt, quæ habetur homil. 3. in epiſt. ad Epheſ. *Fruſtrà*, inquit, *habetur quotidiana oblatio, cùm nemo ſit, qui ſimul participet.* Et homil. 17. in epiſtol. ad Hebræ. ſcribit, plurimos tantùm ſemel in anno ad Sacramenti Communionem acceſſiſſe. AMBROSIVS etiam lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Græcos poſt annum communicare ſolere.

QVARTA coniectura. Multa ſacra fiebant pro cauſſa ita particulari, vt non ſit vllo modo veriſimile, miniſtratam fuiſſe Communionem in eiuſmodi ſacris: vt exempli cauſſa, cùm ſcribit Auguſtinus lib. 9. Confeſſ. cap. 12. oblatum ſacrificium pro matre ſua, cadauere iuxta ſepulchrum conſtituto; & cùm ſcribit lib. 22. ciuit. cap. 8. vnum è ſuis presbyteris ſacrificium obtuliſſe in domo ruſtica, ad eandem domum à malignorum ſpirituum vexatione liberandam. Sed aduerſariorum argumenta ſoluamus.

CAPVT

CAPVT DECIMVM.

Soluuntur argumenta contra Miſſas priuatas.

PRIMA obiectio Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 862.(nam quę ipſe fabulatur de origine Miſſę priuatæ, quia nullo argumento probauit, omitto) ſumitur ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Iubet enim Chriſtus, vt faciamus quod ipſe fecit: ipſe autem non ſolùm conſecrauit, ſed etiam dedit Sacramentũ iis, qui aderãt, manducandũ; quare conſecrare, & non diſtribuere, eſt ipſam Cœnam Domini prophanare.

RESPONDEO; Iuſſit Dñs fieri quod ipſe fecit, ſed pro loco, tempore, perſonis: ea enim eſt vis affirmatiuorum præceptorum. Et ſine dubio non iuſſit Sacramentum diſpenſari inuitis, aut indignis. Quare ſi fortè nulli ſint, qui velint, aut poſſint communicare; non tenemur Sacramentum miniſtrare, nec tamen ideò prohibemur à celebratione ceſſare.

DICES; Si licet diuidere actiones, quas Dominus exemplo ſuo coniunxit, & Sacramentum aliquando conſecrare, & nemini miniſtrare: licebit etiam conſecrare, vel miniſtrare, & non ſumere. RESPONDEO; Non eſt eadem ratio omnium illarum actionum. Nam conſecratio & conſummatio, de eſſentia ſacrificij ſunt, ideò nullo modo poſſunt omitti: at diſpenſatio, nec eſt de eſſentia, nec de integritate, ſed ſolùm affirmatiuo Domini præcepto neceſſaria; & ideò facienda quidem eſt, ſed pro loco & tempore, vt diximus.

SECVNDA obiectio. Apoſtolorũ Synaxis deſcribitur Act. 2. per fractionem panis; ergo diſtributio, & diſpenſatio Sacramenti fuit in vſu primitiuæ Eccleſiæ in celebratione Cœnæ Domini.

RESPONDEO; Nihil verius dici poteſt: ſed non inde ſequitur non poſſe vnquam ſacrificium ſine diſpenſatione offerri. Nam & apud nos in templis omnibus celebratur Synaxis cum diſpenſatione Sacramenti, & tamen nõ ideò damnantur ſacra, quæ in priuatis oratoriis, vel ſacellis ſine tali diſpenſatione celebrantur.

TERTIA obiectio. B.Paulus 1. Cor. 10. deſcribens ritum Cœnæ Dñi, apertè ſcribit, corpus Domini communicari, & diſtribui fidelibus, & fideles participes eſſe menſæ Domini, non ſpectando vnum manducantem, ſed manducando.

Respondeo; Apoſtolus eo loco non deſcribit ritum Cœnæ Domini, vt declaret quid ſit ipſa celebratio huius myſterij, vel in quo præcipuè conſiſtat, ſed tantùm vt oſtendat, eos qui Euchariſtiam ſumunt, participes eſſe menſæ Domini, & ſocios Chriſti fieri: quemadmodum fiunt ſocij dęmoniorum, & participes ſunt altaris idolorum qui ſcienter manducant idolothyta. Ex quo non ſequitur, Miſſam ſine Communione populi eſſe illicitam, vel eos, qui Miſſæ interſunt, & nõ communicant, nihil vtilitatis capere. Nam iſta affirmans propoſitio veriſſima eſt, & ex Paulo colligitur, Qui reipſa Euchariſtiam manducat, cum Chriſto coniungitur: iſta autem negãs falſa eſt, nec habetur in Paulo; Qui non ſumit reipſa Euchariſtiam, ſed ſolo voto ac deſiderio, nullo modo cum Chriſto iungitur, aut fruſtrà intereſt ſacrificio.

Qvarta obiectio. Apoſtolus 1. Cor. 11. opponit inter ſe Dominicam Cœnam; & priuatam Cœnam; & quidem ita, vt confirmet, vbi priuata Cœna agitur, ibi non poſſe Dominicã Cœnam celebrari. Definit autem priuatam Cœnam, vbi quis priuatim, quod Cœnæ Dominicæ eſt, manducat, & præoccupat non ſimul participantibus aliis: & dicit non diſſimile eſſe, ac ſi inſtrueretur talis cœna, vbi vnus ſaturaretur, alter verò cogeretur eſurire. *Hic certè locus tanquam fulmen*, inquit Kemnitius, *proſternit priuatas Pontificiorum Miſſas, in quibus ſolus ſacerdos celebrans Sacramentaliter communicat; & clariſſima eſt Chryſoſtomi ſententia in illum Pauli locum: Quod Dominicum eſt, priuatum fecerunt; Cœna enim Domini debet eſſe communis, &c.*

Respondeo primvm; cùm Paulus opponit Cœnam Domini cœnæ priuatæ, non loquitur de Euchariſtia, ſed de conuiuio, quod in Eccleſia olim in pauperũ refrigerium fieri ſolebat: quod conuiuium vocat Cœnam Domini, vt Chryſoſtomus interpretatur, quia fiebat ad repræſentandam Cœnam Domini vltimam cum diſcipulis; & etiam quia fiebat in loco ſacro, & denique quia coniungebatur cum Euchariſtiæ communicatione. Quod autem per Cœnam Domini intelligatur conuiuium illud, perſpicuum eſt ex illis verbis: *Vnus eſurit, alius autem ebrius eſt.* Non enim in communicatione Euchariſtiæ poterat eſuries, aut ebrietas inueniri, cùm illa ſit cibus mentis, non ventris. Deinde idem patet, ex propoſito Pauli. Vult enim ipſe (Chryſoſtomo, & omnibus aliis exponẽtibus)

tibus) Corinthios reprehendere, quod non amplius conuiuia illa faciant, ſicut oportet, ſed diuites ſeorſim & lautè conuiuentur, pauperes autem etiã ſeorſim, & vix ad ſatietatem reficiantur: hunc autem abuſum reprehendit illis verbis: *Iam non eſt Dominicam Cœnam mãducare; Vnuſquiſq; enim ſuam cœnam præſumit, &c.* Hoc eſt; Veſtra iſta conuiuia, vt nunc celebrantur, non repræſentant amplius Cœnam Dominicã. Dominus enim ſimul cum diſcipulis in eadem menſa accubuit, etiamſi ipſe Dominus, illi ſerui eſſent; vos autem fratres veſtros, quòd pauperes ſint, à menſa veſtra excluditis, &c. Quæ omnia ad conuiuia illa pertinent, non ad Euchariſtiam: nam quod attinet ad Euchariſtiam, omnes æquè ſobriè, & æquè lautè epulabantur, cùm omnibus daretur corpus Dominicũ in modica ſpecie panis. Itaque totum argumentum Kemnitij in æquiuocatione laborat.

Secundo, etiamſi B. Paulus de Euchariſtia loqueretur, cùm cœnã communem priuatæ opponit, vt Theodoretus, & aliqui alij veterũ probabiliter docẽt: nihil inde colligi poſſet pro aduerſariis. Paulus enĩ reprehendit cœnã priuatam, à qua excluduntur alij, non ad quã non coguntur. Porrò Miſſæ noſtræ non excludunt cõmunicantes; immò vt Concilium Tridentinum affirmat ſeſſ. 22. can. 6. optat Eccleſia, vt in ſingulis Miſſis, qui adſtant, communicent; ſed ſi nulli ſunt qui cõmunicare velint, nulla culpa eſt ſacerdotis, nec poteſt reprehẽdi, quaſi ſolus participare velit Cœnam Dominicam.

Quinta obiectio. In veteri Eccleſia ſemper in actione Cœnæ Dñi fiebat diſtributio Sacramenti, vt patet ex deſcriptione omnium Liturgiarum, quæ apud Patres exſtant.

Respondeo; Contrarium colligitur ex tam multis exẽplis, quæ nos ſuprà attulimus. Porrò in Liturgiis fit mentio diſtributionis: quia vt diximus, ſemper fieri poteſt, ac debet Sacramenti diſtributio in Miſſa, eorum ſacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, ſi ſint aliqui parati ad communicandum. Sed non ideò ceſſandum eſt à ſacrificio, ſi nulli ſint, qui communicare velint.

Sexta obiectio. Commentum, quòd celebratio Cœnæ Dominicæ proſit illis, qui non cõmunicant, ſed tantùm interſunt, & audiunt, & cum deuotione ſpectant quod ſacerdos agit: nõ tantùm ignotũ eſt antiquitati, ſed ſeriò, & grauiter à

veteribus reprehenditur. CHRYSOSTOMVS hom. 3. in epiſt. ad Epheſ. *Fruſtrà,* inquit, *habetur oblatio quotidiana, cùm nemo ſit, qui ſimul participet.* Et infrà: *Quiſquis myſteriorum cōſors non eſt, impudens, & improbus adſtat.* Et rurſum: *Si quis,* inquit, *ad conuiuium vocatus, manus quidem lauerit, & accubuerit, & tamen nihil ciborum guſtauerit, nónne infert cōtumeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? annón ſatius fuerit, eum qui talis eſt, prorſus non comparuiſſe? Audis,* ſubiungit Kemnitius, *non verba, ſed fulmina cōtra Pontificiam perſuaſionem de ſpectaculo priuatarum Miſſarum.*

RESPONDEO; Veteribus non fuiſſe incognitum vſum aſſiſtendi Miſſæ ſacrificio, & tamen in iis non communicandi Sacramentaliter, perſpicuum eſt ex Concilio Agathenſi ante M. annos celebrato. Nam can. 18. iubentur omnes laici ſaltem ter in anno communicare, in Natali, Paſcha, & Pentecoſte: & tamen can. 47. iubentur iidem laici ſingulis diebus Dominicis Miſſæ intereſſe, idque vſq; ad ſacerdotis benedictionem, quæ datur in fine Miſſæ. Præterea non dubitaſſe veteres, Miſſam prodeſſe adſtantibus, licet non communicarent, certiſſimum eſt ex iis, quæ ſuprà diximus de Miſſis pro defunctis, & pro qualibet neceſſitate. Si enim Miſſa prodeſt defunctis, vt omnes Patres vno ore fatentur, necnon viuentibus abſentibus, ęgrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, & hęreticis, quantò magis proderit fidelibus præſentibus, & ſimul voto, ac deſiderio offerentibus?

Ad locum Chryſoſtomi dico, illa verba: *Fruſtrà ſit oblatio quotidiana*, non ſignificare abſolutè oblationem fruſtrà fieri, ſed fruſtrà quatenus ordinatur ad Communionem. Nam cùm celebratio Miſſæ partim ordinetur ad ſacrificium Deo offerendum, partim ad populum ſacro illo pane reficiendum: cùm nulli ſunt, qui communicent, fruſtrà fit, quatenus ordinatur ad poſteriorem finem, ſed non fit fruſtrà quatenus ordinatur ad finem priorem. Itaque Chryſoſtomus, etiamſi dicat fruſtrà fieri, non tamen propterea omittebat quotidie ſacrificare: quod certè feciſſet, ſi abſolutè fruſtrà fieri exiſtimaſſet.

Ad illud autem quod Chryſoſtomus dicit, melius eſſe non intereſſe ſacrificio, quàm intereſſe, & non communicare, dico Chryſoſtomum, vt quędam alia, per exceſſum ita eſſe loquutū, cùm ſolùm hortari cuperet homines ad frequenter, &

dignè

dignè communicandum. Nam quia videbat excuſare ſe homines à Communione, quòd ſe indignos, & imparatos dicerent, ipſe animaduertens negligentiam, & deſidiam totius illius damni cauſſam eſſe, vehementer illos arguit, ac dicit, indignos etiam eſſe, qui ſimul cum ceteris orent, immò dignos, qui ab Eccleſia eiiciantur tempore ſacrificij, quomodo eiiciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos ſi non venirent; & alia id genus, quæ certum eſt, dicta eſſe amplificandi gratia. Simile eſt, quod ait Apoſtolus 1.Cor.6. *Contemptibiles qui ſunt in Eccleſia, hos conſtituite ad iudicandũ.* Non enim reuera iubet B.Paulus, vt contemptibiles iudices conſtituantur: ſed ita loquitur, quia cuperet in Eccleſia nullas eſſe lites, aut tam ſapientes, & bonos eſſe omnes Chriſtianos, vt etiam minimi ſufficerent ad diiudicandas temporales controuerſias.

Porrò Chryſoſtomum non fuiſſe in ea ſententia, vt putaret nihil prodeſſe ſacrificium iis, qui adſunt, & non communicant, dubitari non poteſt; tum ex tam multis locis ſuprà citatis, vbi ſcribit ſacrificium prodeſſe defunctis, & viuentibus abſentibus; tum etiam ex homil.3. de incomprehenſibili natura Dei: vbi grauiter reprehendit auditores ſuos, quod finita concione recederent, & ſacrificio non intereſſent. Vbi nihil de Communione dicit, cùm tamẽ ſciret plurimos non communicare niſi rariſſimè; ſed tãtùm hortatur vt maneant, & ſimul orent, ac ſpectent Chriſtum, qui in myſteriis ſe oſtendit.

Septima obiectio. In veteri Eccleſia prohibitas fuiſſe Miſſas priuatas, in quibus ſolus ſacerdos communicat, teſtatur Chryſoſtomus homil.18. in 2. ad Corin. vbi ſcribit, in celebratione Euchariſtię non fieri, ſicut fiebat in Teſtamento veteri, vbi ſolus ſacerdos quædam comedebat.

Respondeo; Chryſoſtomus eo loco in eo ſolùm ponit diſcrimen inter ſacrificia Teſtamenti veteris & noui, quod in illis, aut ſolus ſacerdos edebat victimas, aut ipſe maiorem partem, populus minorẽ obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimam ſacerdos, & totam populus edit, idem videlicet, & integrum Chriſti corpus, & ſanguinem. Sed nihil hoc facit contra Miſſas priuatas: quod enim nunc ſæpe ſacerdos ſolus victimam edat, non eſt culpa ſacerdotum, aut natura ſacrificij, ſed populi negligentia.

Octava obiectio. Canon decimus Apoſtolorum iubet

excommunicari eos, qui nō permanent in Eccleſia, vſq; dum Miſſa peragitur, & non accipiunt ſanctam Communionem: atque hic canon renouatur in Concilio Antiocheno, cap. 2. & exſtat etiam decretum ANACLETI in epiſt. 1. & apud Gratianum, can. Peracta, de conſecrat. diſt. 2. *Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint Eccleſiaſticis carere liminibus: ſic enim, & Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia.* Ergo prohibitæ tunc erant Miſſæ priuatæ.

Reſpondeo; PRIMVM iſti canones iubent, vt fideles communicent in Miſſa; ſed non prohibent ſacerdoti ſacrificare, ſi populus non adſit, aut communicare nolit. DEINDE canon Apoſtolorum ita explicatur in Concilio Antiocheno, vt intelligamus non damnari eos, qui abſolutè non communicant, ſed eos, qui certa de cauſſa, nimirum ob aliquam ſuperſtitionem, aut prauam opinionem auerſantur ſacram Communionem. Decretum autem Anacleti, ſi epiſtola eius conſulatur, & non ſolùm fragmentum, quod eſt apud Gratianum, ſolos obligat clericos Epiſcopo in diebus ſolennibus ſacrificanti ſolenniter miniſtrantes: quocirca ſi die aliquo non ſolenni, aut ſine aliorum clericorum ſolenni miniſterio quis ſacrificet, non cogitur ex hoc decreto Communionem dare. DENIQVE certum eſt, decreta iſta, quæ ſine dubio non diuini, ſed humani iuris erant, ſi ad populum pertinebant, progreſſu temporis abrogata fuiſſe; conſtat enim tempore Ambroſij, & Chryſoſtomi, vt ſuprà citauimus, Græcos non niſi poſt annum communicare ſolitos eſſe.

NONA obiectio. Humbertus contra Nicetam ſcribit, imperfectam eſſe Miſſam, in qua non ſimul fit conſecratio, fractio, ſeu diſtributio, & communicatio: & VValfridus in lib. de rebus Eccleſ. cap. 22. ſimiliter docet illam eſſe legitimam Miſſam, in qua adſunt ſacerdos, reſpondens, offerentes, & communicantes. Ad idem citantur duo decreta, vnum Soteris Papæ apud Gratianum, can. Hoc quoque. de conſecr. diſt. 1. alterum Concilij Nannetenſis apud Iuonem p. 3. decreti, cap. 70.

RESPONDEO; Si Miſſa præcisè accipiatur pro ſacrificio, perfectam, & legitimam eſſe conſtat, etiam ſine communicantibus, modò ſacrificium à ſacerdote conſummatur: quia tamen, vt diximus, Miſſæ celebratio nō ſolùm ad ſacrificium Deo offerendū, ſed etiam ad populum nutriendum ſpirituali pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non poteſt,

quin

quin ſit magis perfecta, & legitima Miſſa, vbi communicantes adſunt, quàm vbi deſunt, & hoc ſolum volunt auctores citati. Porrò decreta illa Papæ Soteris, & Concilij Nannetenſis ad rem nõ pertinent: non enim iubent, vt adſint qui communicent; ſed tantùm vt adſint, qui ſacerdoti reſpondeant. Vbi obiter NOTANDVM eſt mendacium Kemnitij: ſcribit enim Kemnitius, Conciliũ illud ridiculum iudicaſſe, muris, & parietibus à ſacerdote inſuſurrari, quæ ad populum pertinent. At Concilium non meminit populi, ſed iubet, vt ſaltem vnus adſit, qui reſpondeat in Miſſa, ne videatur ſacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiſcum*; &, *Orate fratres.*

DECIMA obiectio. Ludibria ſunt, quòd in Miſſa, in qua nulli communicant, dicat ſacerdos: *Quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus.* &, *Sacramenta, quæ ſumpſimus.* Item, quòd hoſtia frangatur: fractio enim ad diſtribuendum ordinatur, vt Auguſtinus docet in epiſt. 59. ad Paulinum.

RESPONDEO; Illa verba dicuntur in numero multitudinis, tum propter præſentes communicantes, ſi qui adſint; tum etiam propter eos, qui alibi communicant: cùm enim vnum corpus ſimus, non ſolùm præſentes, ſed etiam abſentes pro omnibus oramus. Simile eſt in oratione Dominica, quã quiſq; poteſt etiam ſolus in ſuo cubiculo recitare, & tamen ita compoſita eſt, ac ſi dicenda eſſet ſolùm à multitudine congregata.

Quod attinet ad fractionem, ea non ſolùm ad diſtribuendum, ſed etiam ad ſignificandum ordinatur. nam in Miſſa Chryſoſtomi fit confractio in quatuor partes in modum crucis, & vna ex illis particulis in calicem immittitur cum certa verborum recitatione: vt etiam Latini faciunt. Quare Kemnitius cùm cæremoniam fractionis ludibrium appellat, & apertè irridet; antiquam, & veram Eccleſiam, Græcam, & Latinam irridet. Atq; hactenus de obiectionibus Kemnitij.

VNDECIMA obiectio, eſt Ioannis Brentij in Confeſſione VVirtembergenſi, cap. de Euchariſtia: vbi præter ea, quæ illi ſunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumẽtum: *Chriſtus inſtituit Cœnam ſuam, non vt eſſet priuata actio ſacrificuli, ſed communio totius Eccleſiæ: non igitur licita ſunt priuata illa Miſſa, in quibus ſacerdos ſibi ſoli legit verba Cœnæ, & Euchariſtiam conſecrat.*

RESPONDEO; Miſſa Catholicorum nunquam eſt priuata actio ſacerdotis, ſed ſemper eſt cõmunis toti Eccleſiæ, quia à

communi

communi miniſtro pro communi omniũ vtilitate offertur: proinde ſemper eſt in Miſſa communio Eccleſiæ, ſi per communionem intelligas fructum communem ſacrificij. Quod ſi per communionem intelligas Euchariſtiæ manducationem: fatemur Chriſtum inſtituiſſe Cœnam, vt eſſet ſimul & ſacrificium, & communio, ſed non iuſſiſſe vt illa duo nunquã ſepararentur, quaſi non poſſit Deo ſacrificium offerri, quando nulli adſunt, qui communicare velint.

DVODECIMA obiectio, eſt Philippi in Apologia Confeſſionis Auguſtanę in articulo de Miſſa, vbi producit epiſtolam quandã S. Franciſci ad omnes fratres ſuos, in qua iubet vnam tantùm Miſſam vno in loco celebrari, etiamſi plures adſint ſacerdotes.

RESPONDET Ioannes Eckius in Enchiridio, epiſt. illam non agnoſci à fratribus Ordinis Minorum, pro vera S. Franciſci epiſtola. Addit prætera, auctorem illius epiſtolæ loqui ſolùm de feria V. in Cœna Domini, non de aliis diebus; & ſanè ſi epiſtola illa de quouis die loqueretur, falſum apertiſſimè cõtineret. Scribit enim auctor epiſtolę, ſecundum vſum Romanæ Eccleſiæ vnicam Miſſam duntaxat vno in loco celebrari. At Honorius Papa III. qui ſedit Romæ tempore S. Franciſci, cap. Cùm creatura, de celebratione Miſſarũ, iubet non omitti anniuerſaria ſacra pro defunctis, ob feſtum, vel feriam occurrentem, ſed vtraque ſacra eodem die celebrari.

VLTIMA obiectio eſt aliorum, quam recitat Eckius ex BASILIO in Pſalm. 115. prope finem, vbi dicit: *Non in latebris deliteſcens ſacrificabo, ſed publicum exhibebo tibi ſacrificium.* Et infrà dicit, vnũ eſſe altare Eccleſiæ. Et confirmatur ex Hieronymo in cap. 3. Amos, vbi dicit vnum eſſe altare in Eccleſia.

RESPONDET rectè Eckius, Baſilium per ſacrificium occultum intelligere ſacrificium ſchiſmaticorum, qui ſe ab Eccleſia ſegregant, & in ſuis conuenticulis ſacrificia offerre pręſumunt. & ideò etiam vnum altare agnoſcere, id eſt, vnum ſacerdotium, vnum ritum, &c. Nam ſubiungit ibidem BASILIVS: *Audite qui Eccleſiam relinquitis, & in publicis domibus verſati, miſeras facitis corporis precioſi ſciſſuras.* Et infrà: *Tu aram erigis ex aduerſo altaris tibi à Patribus conſtituti.* quemadmodum etiam Auguſtinus, Optatus, Cyprianus, & alij paſſim ſchiſmaticos deſcribunt, cùm dicunt, quoſdam erigere altare contra altare. Hieronymus quoque diſtinguit

vnum

vnum altare Eccleſiæ à multis altaribus hæreticorum, quia vt ipſe dicit, tot habent altaria, quot ſchiſmata. Alioqui multa fuiſſe in Eccleſia altaria materialia, ſuprà oſtendimus ex Ambroſio, Gregorio, & aliis: vnde Tertullianus in lib. de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentium cæremonias, aris Dei aggeniculari.

CAPVT XI.

De genere linguæ.

SEQVITVR controuerſia de genere linguæ, an ſcilicet neceſſarium ſit Miſſam vulgari lingua recitari: id enim contendunt aduerſarij, & maximè Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 883. & ſeq. Sed iſtam quæſtionem maxima ex parte tractauimus partim lib. 2. de verbo Dei, extremo, partim lib. 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædam ad Miſſam pertinent. PRIMO, lectio Scripturarum, & publica oratio. SECVNDO, Sacramenti Euchariſtiæ conſecratio, & diſpenſatio. TERTIO, ſacrificij oblatio. De lectione, & oratione diſſeruimus in lib. de verbo Dei, loco citato. De Sacramenti conſecratione, & diſpenſatione tractatum eſt in libris de Sacramentis in genere, vt iam diximus: ſolùm igitur ſupereſt diſputatio de ipſa ſacrificij oblatione.

Sed ea facillima eſt: nam INPRIMIS ſacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis conſiſtit. Nam, vt ſuprà diximus, illa actio, qua corpus Domini ſuper altare ponitur ad Dei honorem, vera, ac realis oblatio eſt, etiamſi verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua neceſſariò requirit, nimirum verba conſecrationis: ſed illa verba non diriguntur ad inſtruendos auditores, ſed ad elementum conſecrandum, vt notum eſt. Elementum autem nullam linguam intelligit; quare impertinens eſt ad realem oblationem, vtrum Miſſa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari.

SECVNDO, licet oblatio ipſa neceſſariò verbis exprimenda eſſet, vt iam reipſa in Miſſa exprimitur, tamen adhuc impertinens eſſet, qua lingua id fieret; ſiquidem oblationis verba diriguntur ad Deum, nõ ad populum: Deus autem omnes linguas intelligit.

TERTIO, verba oblationis ſubmiſſa voce pronuncianda ſunt, vt in ſequenti capite demonſtrabimus: nõ igitur neceſſe

eſt,

eſt, vt ea lingua recitentur, quam intelligit populus. Quid e-nim prodeſt noſſe quid verba ſignificent, ſi ſonum vocis ex-audire non valeas?

QVARTO, ſacrificium non offertur ad populum inſtruen-dum, ſi de primario, & proprio fine agatur, ſed ad Deum co-lendum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur id re-quiritur, vt populus intelligat id, quod dicitur, ſed ſatis eſt ſi Deus intelligat.

QVINTO, ſi lingua vulgari ſacrificium offerendum eſſet, duo grauiſſima incommoda ſequerentur. VNVM, quòd opor-teret frequenter mutare verba ſacrificij, cùm vocabula, quæ vno tempore ſunt vulgaria, non diu pòſt deſinant eſſe vulga-ria. ALTERVM, quòd tolleretur communicatio Eccleſiarum: nec enim poſſet ſacerdos Italus in Gallia, neq; Gallus in Ita-lia; neq; Italus, aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia ſacrificium offerre; quod idem de Hiſpania, Anglia, Polonia, aliiſq; regionibus intelligendum eſt.

SEXTO, accedit antiquiſſima Eccleſiæ conſuetudo. Nam in toto Oriente non inueniuntur antiquę Liturgię, niſi Græcę, aut Chaldaicæ; in toto autem Occidente antiquæ Liturgiæ nullę ſunt niſi Latinæ; & tamen à multis iam ſeculis deſierunt omnes iſtæ linguæ eſſe vulgares, immò Germanis, Francis, Anglis, Polonis, nunquam fuit lingua Latina vulgaris: rectè igitur Concilium Tridētinum ſeſs.22.can.vlt. ſtatuit, Miſſam non eſſe lingua vulgari celebrādam. Argumenta, quæ aduer-ſarij contrà obiiciunt, ſunt à nobis omnia refutata in duobus locis paulò antè notatis. Quare non putaui operæ precium eſſe illa repetere; pręſertim cùm non pugnent contra ſacrificij actionem.

CAPVT XII.

Non eſſe omnia neceſſariò in Miſſa alta voce pronuncianda.

ALIA quæſtio eſt ſuperiori non multùm abſimilis, de modo vocis. Accuſant enim aduerſarij Eccle-ſiam Latinam, quod pleraque in Miſſa ſubmiſſa voce pronunciari iubeat: de qua re exſtat canon nonus in ſeſs.22. Concilij Tridentini. Vbi illud initio eſt OB-SERVANDVM, non eſſe quæſtionē, an ſit per ſe illicitum totam Miſſam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum vo-

cis

cis non pertinere ad ſubſtantiam ſacrificij, & poſſe iſta omnia ad arbitrium Eccleſiæ immutari. Tota igitur quæſtio in eo ſita eſt: vtrum conſuetudo Latinæ Eccleſiæ, quædam ſubmiſſa voce pronunciandi, repugnet Chriſti inſtitutioni, ac proinde ſit mala, & neceſſariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 890. contendit contra Chriſti inſtitutionē eſſe, vt quædam ſubmiſſa voce legantur in Miſſa: Concilium autem contrà definit. Concilij verò ſententiam veriſſimam eſſe hę rationes oſtendunt. PRIMO, vtile eſt ad reuerentiam tanti myſterij, vt non omnia alta voce dicātur: nam vt S. Baſilius rectè docet lib. de Spiritu ſancto c. 27. multùm confert ad dignitatem, & reuerentiam conſeruandam myſteriorum, vt non aſſueſcant homines eadem ſępius audire, vel potius, vt nō efferantur ad aures vulgi. Qualia enim myſteria ſunt, quæ ad omnium aures perferuntur?

SECVNDO, habemus exemplum antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinæ. Liturgiæ Baſilij, & Chryſoſtomi, quod etiam Kemnitius notauit, quædam præſcribunt dicenda ſub ſilentio, & concludenda alta voce: quod idem nos ſeruamus, cùm ſecretas orationes concludimus, vocē attollendo in illis verbis: *Per omnia ſecula ſeculorum*. Neque valet Kemnitij reſponſio, qui illud ita interpretatur, ac ſi Liturgiæ illæ præſcriberent, quædam pronunciari moderata voce, ſic tamen vt ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cantu. Nam in Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi legimus: *Sacerdos orat ſecretò*, vox Græca μυςικῶς, non ſignificat voce moderata, ſed planè ſecretò: nec enim dicuntur myſteria, quæ moderata voce publicantur, ſed quæ omninò celantur. Et præterea ibidem monetur ſacerdos illas preces ſecretò recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam concinunt: proinde non poteſt populus iis attendere, quæ dicit ſacerdos, atque ideò verè & propriè ſecreta ſunt.

De Latina autem Liturgia habemus teſtimonium Innocentij I. in epiſt. 1. ad Epiſcopum Eugubinum, cap. 1. vbi interrogatus de tempore, quo in myſterio Miſſæ pax danda eſt, apertè indicat, præcipuam partem Miſſæ eſſe ſecretam; nec audet aperire quæ ſint illa, quæ recitantur antequam pax detur. At ſi totus populus illa omnia audire conſueuiſſet, certè nihil fuiſſet ſecretum, nihil arcanum, & facilè potuiſſent literis committi, quæ erant vulgò omnibus nota.

Tertio habemus exempla ſacrificiorum veteris legis. Nam (vt omittam quod in ſacrificiis plerumque ſola mente orabant, ſine vllis verbis) Leuit.16. deſcribitur ſolenne ſacrificium incenſi, ac iubetur ſolus ſacerdos intra velum ingredi, & ſacrificare, atq; orare pro ſe, & populo, omnibus aliis foris exſpectantibus, & non modò non audientibus, ſed nec videntibus ſacerdotem: quo etiam ritu ſacrificaſſe Zachariam patrem Præcurſoris, legimus Lucæ 1.

Qvarto Chriſtus ipſe in ſacrificio crucis, quod exemplar fuit omnium ſacrificiorum, in ſilentio oblationem peregit, nec trium horarum ſpatio loquutus eſt audientibus circumſtantibus, niſi ſeptem breuiſſimas ſententias: quot ſunt etiam ſententiæ, quæ in Canone noſtræ Liturgiæ alta voce pronunciantur.

Sed videamus quid pro ſua ſententia Kemnitius adferat. Primo obiicit Chriſti inſtitutionem, qui in ſua Cœna iuſſit ſui memoriam fieri, non per ſilentium, ſed, vt Paulus explicat, per annunciationem. Et poſſet argumentum confirmari Chriſti ipſius exemplo, qui verba conſecrationis alta voce pronunciauit, vt omnes qui aderant, audire potuerint.

Respondeo; Chriſti memoria, & annunciatio non tàm verbis, quàm reipſa fieri debet; ſic enim ſcribit Avgvstinvs lib.20. contra Fauſtum, cap.18. *Chriſtiani,* inquit, *iam peracti ſacrificij memoriam celebrant ſacroſancta oblatione, & participatione corporis Chriſti, &c.* Neq; poſſet alio modo impleri quod Paulus præcipit, vt omnes annuncient mortem Domini: qualis enim confuſio fieret, ſi omnis populus in Eccleſia mortem Domini verbis annunciare deberet?

Quod attinet ad Chriſti exemplum, ſciendum eſt, Chriſtum non ſolùm ea verba pronunciaſſe vt conſecraret, ſed etiam vt Apoſtolos doceret ritum conſecrandi: quocirca oportuit eum ita loqui, vt ab Apoſtolis audiretur. Quod etiam hoc tempore Epiſcopi ſeruant, cùm inter Miſſarum ſolennia ordinant ſacerdotes; ſic enim pronunciant verba conſecrationis, vt omnes illi noui ſacerdotes audire poſſint. Alia autem ratio eſt eorum, qui ad populum Miſſas celebrant.

Secvnda obiectio. Chriſtus nō ita Sacramenta inſtituit, vt actio quidem eſſet viſibilis, & publica, verbum verò, quę eſt præcipua pars Sacramentorum, occultetur, & ſepeliatur.

Respondeo; Alia ratio Sacramenti, alia ſacrificij eſt: nunc enim

enim de ſacrificio propriè agimus. Sacrificium autem non in verbis, ſed in oblatione rei conſiſtit: verba verò in ſacrificio Miſſæ requiruntur, non vt ſint ipſa ſacrificium, vel pars ſacrificij, ſed ſolùm vt victimæ præſentiam nobis exhibeant. Verbis enim conſecrationis, vt ſuprà oſtendimus, id efficitur, vt corpus Chriſti verè adſit in altari: quare ſacrificium erit verè externum, & ſenſibile, etiamſi verba, quibus id efficitur, ſentiri non poſſint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum eſſentiam verba potiſſimùm pertinent, non eſt neceſſe, vt verba ab iis percipiantur, qui Sacramenta ſuſcipiunt, modò percipiantur ab iis, qui ea miniſtrant: alioqui Baptiſmus infantibus, amentibus, ſurdis collatus, irritus eſſet, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur reſpondemus, Chriſtum non quidem inſtituiſſe, vt verba occultentur, & ſepeliantur, ſed neque inſtituiſſe ita pronunciari, vt ab omnibus qui adſunt, audiantur; ſed ſolùm inſtituiſſe, vt reipſa adhibeantur: libertate relicta Eccleſiæ, vt modum recitandi conſtituat. Id quod non ſolùm Catholici docent, ſed etiam Kemnitij præceptor & propheta Lutherus in lib. de formula Miſſæ, vbi liberum permittit, vt verba Cœnæ, alta vel ſubmiſſa voce pronuncientur.

TERTIA obiectio. Apoſtolus 1.Cor.14. diſertè diſtinguit hęc duo: In Eccleſia loqui, de iis ſcilicet, quę ad publicum miniſterium pertinent; & priuatim ſibi ipſi, & Deo loqui.

RESPONDEO; In Eccleſia loqui B.Paulo eſt exhortari, & inſtruere Eccleſiam; ſibi & Deo loqui, eſt orare, vel laudare Deum: *In Eccleſia,* inquit, *volo quinque verba in ſenſu meo loqui, vt & alios inſtruam.* Et rurſus: *Si non fuerit interpres, taceat in Eccleſia, ſibi autem loquatur, & Deo.* Itaque diſtinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet ſacrificium: ſacrificare enim non eſt loqui, ſed facere; vel ſi quo modo loqui eſt, non eſt in Eccleſia, vel Eccleſiæ loqui, ſed Deo. Qui enim ſacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licet non priuatim, ſed publicè agat, quia non pro ſe tantùm, ſed pro Eccleſia vniuerſa agit.

QVARTA obiectio. In antiqua Eccleſia dimiſſis iis, qui non poterant intereſſe myſteriis, alta voce pronunciabantur preces, gratiarum actiones, & ipſa etiam verba conſecrationis. Quod quidem de verbis conſecrationis, tradit Beſſarion Cardinalis in lib. de verbis Cœnæ, & idem patet ex ritu anti-

quo reſpondendi, *Amen,* ad verba conſecrationis: cuius ritus meminerunt Dionyſius Alexandrinus apud Euſebium lib.7. hiſt.cap.9.& Auguſtinus in lib.ad Oroſium quæſt.49.Idem patet ex Chryſoſtomo homil.18.in poſteriorem ad Cor.vbi legimus preces, & gratiarum actiones in celebratione Euchariſtiæ populo cum ſacerdote fuiſſe communes. Denique idem colligitur ex Nouella conſtit.123. Iuſtiniani, vbi ſeuerè præcipitur ſacerdotibus, vt quę in oblationis celebratione recitanda ſunt, alta voce pronuncient, vt populus exaudire poſſit.

RESPONDEO; Verba conſecrationis in Eccleſia Orientali alta voce recitari conſueuiſſe, non negamus, cùm id apertiſſimè conſtet ex Liturgia Chryſoſtomi. Neque nos id reprehendimus: non enim contendimus neceſſariò ea verba ſubmiſſa voce recitanda eſſe, ſed liberum eſſe Eccleſiæ ſtatuere de eo ritu, & proinde neque Græcorum, neque Latinorum ritum reprehendi poſſe, aut debere. Sed quanquam verba conſecrationis apud Gręcos alta voce efferrentur, tamen alia quędam ſubmiſſa voce, ac planè ſecretò pronunciata apud eos fuiſſe, ex eadem Chryſoſtomi Liturgia euidenter oſtendimus. Ad teſtimonium igitur Beſſarionis, & Dionyſij Alexandrini, nihil opus eſt reſpondere.

Ad locum Auguſtini RESPONDEO; Nec librum illum eſſe Auguſtini, vt eruditi fatentur, nec ad rem facere: non enim loquitur ille auctor de conſecratione, ſed de diſpenſatione Sacramenti; id enim ſolum dicit, eos, *Amen,* reſpondere ſolitos, qui accipiunt ſanguinem Domini, dicente videlicet ſacerdote: *Sanguis Domini noſtri* I*ESV* C*HRISTI.* Cuius ritus meminit etiam Ambroſius libro 4. de Sacramentis, capite 5.

Ad locum Chryſoſtomi reſpondeo, Chryſoſtomum id potiſſimùm velle, vt populus non ocietur in templo, ſed oret pro iis rebus, pro quibus & ſacerdos orat: id quod poteſt fieri, etiamſi tum ſacerdos, tum populus in ſilentio oret. Immò Cyprianus in tractatu de oratione Dominica, ſcribit tempore ſacrificij imitandam eſſe Annam matrem Samuelis, quæ ita orabat, vt labia mouerentur, ſed vox penitus non audiretur. 1.Reg.1. & eam typum Eccleſiæ geſſiſſe dicit, dum in ſilentio orabat. In noſtra quoque Liturgia tunc dicitur populo: *Orate fratres,* cùm ſecretò eſt orandum. Adde, quòd Chryſoſtomus non dicit omnes preces eſſe communes populo cum ſacerdote:

cerdote:

cerdote: quare etiamſi loqueretur de communione earundem omninò precum, nihil tamen aduerſarij obtinerent. Nam in Liturgia Chryſoſtomi apertè diſtinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à ſolo ſacerdote, & quidem ſecretò dicenda ſunt.

Ad Nouellam Iuſtiniani reſponderi poſſet inprimis, non ad Imperatorem pertinere de ritu ſacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille ſanxerit. Sed illud etiam reſpondemus, non eſſe legem illam ſententiæ noſtræ contrariam: ſolùm enim ille iubet, vt quæ in Eccleſiis Orientalibus alta voce dici ſolebant, ab omnibus alta voce dicerētur. Erant enim quidam, vt ex illa ipſa Nouella colligitur, qui ſubmiſſa voce pronunciabant ea quæ ex recepta conſuetudine alta voce pronuncianda erant, vt eo modo ignorantiam ſuam tegerent: qui quidem iure reprehenduntur, tum quod contra morem Eccleſiæ facerent, tum quod ex imperitia legendi id facerent.

Vltima obiectio. Fatentur Pontificij, vſum iſtum non eſſe antiquum. Scribunt enim Honorius, & Belet, olim alta voce verba conſecrationis pronunciari conſueuiſſe: ſed poſtea imperatum fuiſſe, vt ſub ſilentio dicerentur, hac de cauſſa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebantur: inde factum eſt, vt quidam paſtores in agro ſuper panem, & vinū ea verba pronunciauerint. Continuò autem panis in corpus & vinum in ſanguinem conuerſa ſunt: & paſtores illi diuinitus percuſſi interierunt. Ex qua hiſtoria colligitur, vſum recitandi verba conſecrationis ſub ſilentio, non eſſe antiquum, & ex opinione ſuperſtitioſa natum, quaſi verba illa magica eſſent.

Respondeo; Miraculum, cuius in hoc argumento mentio fit, verè accidit, ſed aliter, & antiquiore tempore, quàm à Kemnitio narretur. Scribit enim Sophronius in Prato ſpirituali, cap.196. ſuo tempore hoc miraculum accidiſſe: Floruit autem Sophronius ante tempora VII. Synodi, & Ioannis Damaſceni; nam citatur eius liber, id eſt, Pratum ſpirituale à VII. Synodo, actione 4. & à Damaſceno in 3. oratione de cultu imaginum. Proinde contigit hoc miraculum ante annos plus minus CM. quod etiam breuiter commemoratur ab Alcuino in lib. de diuinis officiis, cap. de celebratione Miſſę: Floruit autem Alcuinus ante annos DCCC. Porrò miraculum

Dddd 2 illud

illud non conuertit panem in carnem, nec paſtores illos interfecit, vt Kemnitius ex obſcuris, ac recentioribus auctoribus colligit; ſed igne de cœlo demiſſo, panem, & vinum, & lapidem, ſuper quem illa ſita erant, abſumpſit, & paſtores illos obſtupefecit, vt ad longum tempus vix loqui poſſent. Neque ſcribit Sophronius iſtam eſſe cauſſam, cur verba illa ſecretò nunc dicantur: quanquam ſi iſta eſſet cauſſa, non video quid contrà obiici poſſet. Certè vſus iſte antiquiſſimus eſſet, etiamſi non antè cœpiſſet, quàm poſt miraculum illud diuinitus mundo oſtenſum.

CAPVT XIII.

De cæremoniis Miſſæ quid hæretici ſentiant.

DE cæremoniis in genere diſputatum eſt in 2. libro extremo de Sacramentis: nunc ea ſolùm tractanda ſunt, quæ propriè ad Miſſæ cæremonias pertinent. Duo potiſſimùm hoc loco explicanda ſunt. PRIMO aperiendum erit, quid aduerſarij ſentiant de cæremoniis Miſſæ, & quid in controuerſia ſit. SECVNDO probanda erit veritas, & ſimul refellendæ obiectiones.

Scribunt autem de cæremoniis, & partibus Miſſæ, multi auctores. PRIMVS videtur fuiſſe Gelaſius, cuius librum de Miſſarum ſolenniis coarctauit Gregorius I. vt ſcribit Ioannes Diaconus lib.2. vitę Gregorij, cap.17. & ipſe eiuſdem libri meminit li.7. epiſt.63. SECVNDVS fuit Iſidorus poſt annum Domini DC. cuius libri duo exſtant de diuinis officiis. TERTIVS fuit auctor Ordinis Romani, qui floruiſſe videtur poſt annum Domini DCC. QVARTVS fuit Alcuinus eodem ſeculo, cuius exſtat liber de officiis Eccleſiaſticis. QVINTVS Amalarius eodem ſeculo, cuius etiam libri exſtant eiuſdem tituli. SEXTVS fuit Rabanus Maurus poſt annum Domini DCCC. SEPTIMVS eodem ſeculo VValfridus Strabo. OCTAVVS poſt annum fortaſſe CM. Solitarius in libro de gemma animæ. NONVS Micrologus poſt annum M. DECIMVS Rupertus Tuitienſis poſt annum MC. VNDECIMVS Hugo de S.Victore eodem ſeculo. DVODECIMVS Innocentius III. poſt annum MCC. DECIMVS TERTIVS Bonauentura, eodem ſeculo. DECIMVS QVARTVS Gulielmus Durandus poſt annum MCCC. DECIMVS QVINTVS Thomas VValdenſis poſt annum MCD. DECIMVS SEXTVS Conradus Brunus poſt annum

annum MD. quo ſeculo ſcripſit etiam Rapſodiam Georgius Caſſander, & nonnulla B.Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor cautè legendus eſt; ſuperior autem, etiamſi hæreticus fuerit, nihil tamen de ſuo addidiſſe videtur. Feruntur etiam multa collegiſſe de Liturgia Ioannes Garetius, & Iacobus Pamelius: ſed eorum libros nondum videre potui.

His pręmiſſis, ad illa, quę propoſuimus, accedamus. Quod ad PRIMVM attinet, Caluiniſtę omnes ferè cęremonias Miſſæ execrantur, & abrogandas cęnſent. Nam nec illis vtuntur in ſua Cœnæ Domini adminiſtratione: & Caluinus generatim eas reprehendit in lib.4. Inſtitut.cap.17.§.43.vbi admittit antiquiſſimas eſſe, immò ſcribit non longè ab ætate Apoſtolorum cœpiſſe; ſed eas rubiginem Cœnæ Domini appellat, & ait natas eſſe ex procacitate humanę confidentię, quę ſe continere non poteſt, quin in Dei myſteriis ludat, & laſciuiat.

At Lutherus, & Lutherani non omninò cæremonias reiiciunt. Nam, & in ſuis Eccleſiis aliquas ſeruant, & Philippus in Apologia Confeſſionis articulo de Miſſa, in principio, dicit apud ſuos ſeruari in Miſſa cęremonias conſuetas: quod eſt verum de quibuſdam, non de omnibus.

Porrò Lutherus in lib.de captiu.Babyl.cap. de Euchariſtia, tria de cęremoniis ſcribit. PRIMO, Miſſam eò eſſe magis Chriſtianam, quo eſt ſimplicior, & ſimilior Miſſæ Chriſti, in qua nulla fuit veſtium, geſtuum, cantuum, aliarumq; cęremoniarum pompa: quibus verbis obliquè cæremonias reprehendit.

SECVNDO addit, non eſſe propterea calumniandam vniuerſam Eccleſiã, quæ multis aliis ritibus, & cæremoniis Miſſam ornauit, & ampliauit: & in lib.de formula Miſſæ, permittit lumina, & incenſum, & aliqua alia eiuſmodi. Sed hoc dictum ſecundum non valde cohæret cum primo. Nam ſi pompa cæremoniarum faceret Miſſam minus Chriſtianam, vt habet primum dictum, meritò Eccleſia, quæ pompam illam inuexit, reprehendi poſſet, ac deberet, cuius contrarium aſſerit hoc ſecundum dictum.

TERTIO dicit, cæremonias ſine fide, eſſe irritabula impietatis potiùs, quàm officia pietatis. Quod ſi Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Euchariſtia verè eſſe præſens corpus Domini, & verè in ſacrificium Deo offerri pro peccatis viuorum, & mortuorum, nõ malè dixiſſet, cære-

monias ſine fide eſſe irritabula impietatis: ſed quia loquitur de fide quadam ſpeciali, qua vult nos certò credere remiſſa eſſe peccata, ideò dictum illud eius iure damnatur in Concilio Tridentino, ſeſſ.22. can.vlt. Cæremoniæ enim deuotioni, & reuerentiæ excitandæ ſeruiunt, etiam in iis, qui non certò credunt ſibi remiſſa eſſe peccata. ſed de hac fide alibi diſſerendum eſt.

Iam verò Kemnitius in 2. parte Examinis, pag.852. ponit quadrimembrem partitionem cæremoniarum Miſſę. QVASDAM enim eſſe dicit, quæ habeant mandatum diuinum, & exempla Scripturæ, & quæ ſubſtantiales ſint, vt accipere panem, benedicere, manducare, mortem Domini nunciare. QVASDAM, quæ licet non habeant expreſſum mandatum, neque omninò neceſſariæ ſint, tamen pias, & bonas eſſe, ſi ad ædificationem vſurpentur, vt pſalmos, lectiones, preces, confeſſionem fidei per ſymboli recitationem. QVASDAM per ſe ſuperſtitioſas, & impias, vt oblationem pro viuis, & mortuis, inuocationem Sanctorũ, ſatisfactionem pro animabus Purgatorij, Miſſam priuatam, conſecrationem ſalis, benedictionem aquæ. ALIAS denique adiaphoras, vt veſtes, vaſa, ornamenta cetera, quæ verbo Dei non repugnant. Ex his docet eas, quæ ſunt primi generis, omninò ſeruandas; quæ ſunt tertij, omninò abrogandas; quæ ſunt ſecundi, & quarti, retinendas eſſe, ſed cum libertate, ac vt minimè neceſſarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere conuenimus; in tertio ab illo diſſentimus; in ſecundo & quarto partim conuenimus, partim diſſentimus. Sed non ſunt iſta omnia huius loci: nam non diſputamus hoc loco de quibuſuis cæremoniis, ſed ſolùm de illis, quæ ſunt extra eſſentiam ſacrificij, de quibus Concilium Tridentinum loquitur; quare non diſputamus de primo genere. Deinde diſputamus de cæremoniis propriè dictis, non de omnibus partibus, vel cauſſis, vel effectis Miſſæ; porrò pſalmi, lectiones, preces, non ſunt propriè cæremonię, & per hoc non agimus de ſecundo genere. Pari ratione oblatio pro viuis, & mortuis, inuocatio Sanctorum, ſatisfactio, Miſſa priuata, & ſimilia, non ſunt cæremoniæ, neque de illis nunc diſputamus. Solùm ergo de quarto genere nunc queſtio eſt, adiuncta aqua benedicta, quam in tertio genere Kemnitius poſuerat.

Porrò de iſto quarto genere, in tribus diſſidemus à Kemnitio,

tio, & ceteris Lutheranis. PRIMO, quòd illi pauciſſimas, nos plures cęremonias in Miſſa adhibemus. SECVNDO, quòd illi nullo modo admittunt cæremonias eſſe neceſſarias, vel poſſe imperari ab Eccleſia: nos etſi fateamur non eſſe ex ſe neceſſarias, tamen iudicamus imperari poſſe, & hoc præcepto poſito, non poſſe ſine peccato omitti. TERTIO, quòd illi nullam vim tribuunt vlli cęremonię, & irrident conſecrationes aquę, ſalis, thuris, cereorum, &c. nos quibuſdam cæremoniis vim quandam tribuimus ex conſecratione, & precibus Eccleſiæ. Sed de his duobus poſtremis quæſtionibus ſatis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in aliis locis: idcirco ſolùm hoc loco oſtendendum erit: non ſolùm paucas illas cęremonias, quas Lutherani admittunt, ſed omnes alias, quibus Eccleſia Catholica in Miſſa vtitur, eſſe antiquas & pias.

Sed antequam ad cæremonias noſtras veniamus, refellenda ſunt mendacia, quibus planè ſcatet Kemnitij diſputatio. PRIMO, pag. 853. dicit, Concilium Tridentinum, ſeſſ. 22. cap. 5. ſine diſtinctione omnes cæremonias approbare, ſiue piæ, ſiue ſuperſtitioſæ ſint. AT Concilium non loquitur niſi de his cæremoniis, quas Eccleſia inſtituit, vt ex ipſo textu Concilij patet, & quæ ad quartum genus à Kemnitio poſitum, pertinent; quas idem Kemnitius fatetur non eſſe ſuperſtitioſas.

SECVNDO ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cæremonias quæ in Miſſa adhibentur, eſſe ex traditione Apoſtolica: & probat ipſe hoc eſſe falſum, quia Dominus in vltima cœna, eas non adhibuit, neque earum meminit Paulus, cùm deſcribit Synaxim Apoſtolicam 1. Cor. 11. AT Concilium non dicit omnes, ſed multas eſſe ex Apoſtolica traditione: & probatio Kemnitij ineptiſſima eſt. Nam traditio Apoſtolica cœpit poſt aſcenſionem Domini, & ideò non mirum ſi in vltima cœna Domini eæ cęremonię non fuerint adhibitę: quia videlicet nondum eas Apoſtoli inſtituerant. Porrò Paulus 1. Cor. 11. non refert totam Synaxim Apoſtolicam, ſed ſolùm narrat quid à Domino acceperit.

TERTIO dicit, Pontificios veterum cæremonias cumulaſſe multis admiſtis ocioſis, & ſuperſtitioſis ritibus. AT hoc falſiſſimum eſſe, patet ex Liturgia Gręcorum, & ex Ambroſiana, quas non inſtituerunt Pontificij, & tamen plures cęremonias habent, quàm noſtra Romana, quam Kemnitius Pontificiam vocat.

QVARTO dicit, apud Catholicos ita neceſſariam exiſtimari cæremoniarum obſeruantiam, vt pronuncient mortaliter peccare, qui aliquid in illis neglexerint. AT hoc etiam mendacium eſt: non enim apud nos quælibet negligentia peccatum eſt mortale, ſed contemptus, aut notabilis negligentia in rebus grauibus.

QVINTO dicit, Pontificios vix credere rectè celebrari Cœnam Domini, ſi non adhibeatur totus ille cęremoniarum apparatus. AT ſi per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem eſſentialem, vt videtur intelligere, mendacium eſt apertiſſimum: conſtanter enim Catholici docent, totam eſſentiam huius ſacrificij à Chriſto inſtitutam, & proinde ſine his cęremoniis, quas poſtea Eccleſia addidit, nemo dubitat ſacrificium celebratum eſſe verum, & ratum. Si autem Kemnitius per illud, *rectè*, intelligat rectitudinem accidentariam, nihil dicit: nam quis dubitet non rectè fieri id, in quo faciendo aliqua omittuntur, quæ omittenda non erant?

SEXTO dicit, cæremoniis illis, & ritibus per ſe abſolutis, tribui à Catholicis peculiaria merita. AT hoc impudentiſſimum eſt mendacium: Catholici enim ſine fide, & charitate nulla merita agnoſcunt, neque vllus niſi planè inſipiens diceret, attollere manus, vel curuare genua, & alia id genus, eſſe per ſe, & abſolutè meritoria.

CAPVT XIV.

Cæremonias, quæ Miſſam præcedunt, eſſe antiquas, & pias.

NVNC vt faciliùs Miſſæ cæremonias defendamus, ad quędam capita omnes reuocabimus. Quędam enim ſumuntur à perſona, quædam à loco, aliæ à tempore, & hæ in rebus conſiſtunt, & prærequiruntur ad ſacrificium. Aliæ conſiſtunt in actione, & adhibentur inter ſacrificandum, partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipſum ſacrificium. Ex parte perſonæ requiruntur veſtes ſacrę, ex parte loci requiruntur templa, altaria, vaſa ſacra, vt calix, diſcus, corporalia, item lumina. Ex parte temporis requiritur, vt fiat pręcipuè Dominicis diebus, vt ante meridiem, vt ante omnem cibum. De his igitur ſingulis breuiſſimè dicamus.

De

De veſtibus ſacris.

Ac PRIMVM de veſtibus ſacris, habemus exemplum Teſtamenti veteris, in quo ſacerdos ſacrificium oblaturus, certis veſtibus à Deo præſcriptis induebatur: fuiſſe autem eas veſtes, typos, ac figuras veſtium ſacrarum, quibus nunc induuntur ſacerdotes Chriſtiani, oſtendunt auctores quos iam citabo, qui ſingillatim demonſtrant, quæ ex noſtris veſtibus cui ex Iudaicis reſpondeant.

Habemus DEINDE vſum Eccleſiæ antiquiſſimum: nam omnia indumenta, quibus nunc vtimur in Miſſa, enumerãt, & ſignificationes eorum explicant, multi antiqui ſcriptores, vt Innocentius III. lib. 1. de myſteriis Miſſæ. Rupertus lib. 1. de diuinis officiis. Bonauentura in lib. de explicatione Miſſę. VValfridus Strabo in lib. de rebus Eccleſiaſticis, cap. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 4. Amalarius lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis. Rabanus lib. 1. de Inſtitutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officiis Eccleſiaſticis, cap. de veſtibus ſacris. Floruerunt autem hi auctores, alij ante annos CCC. vt Innocentius, & Bonauentura: alij ante annos CD. vt Rupertus, & Hugo: alij ante annos DCC. vt VValfridus, & Rabanus; deniq; Amalarius, & Alcuinus ante annos DCCC.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicunt ſuo tempore incœpiſſe, ſed quod à maioribus acceperant, tradunt; non deſunt alij antiquiores, qui breuiter aliquid attingant de eiuſmodi veſtibus. Nam Iulianus POMERIVS, qui ante annos CM. floruit, in vita ſancti Hildefonſi, quæ exſtat apud Surium tomo 1. ſcribit ab ipſa ſanctiſſima Virgine de cœlo allatam veſtem ſacerdotalem, ac S. Hildefonſo donatam, qua vteretur in Miſſa.

GREGORIVS Papa ante annos circiter M. miſit in Britanniam ad nouam illam Eccleſiam præter ſacra vaſa, & reliquias Sanctorum, ac altarium ornamenta, etiam veſtimenta ſacerdotalia, & clericalia, vt ſcribit Ioannes Diaconus lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 37. & Beda lib. 1. hiſt. cap. 29.

HIERONYMVS lib. 1. contra Pelagianos, vltra medium, ſcribit; Epiſcopos & Presbyteros, & omnem clerum in ſacrificij adminiſtratione candidis veſtibus vti. Quod idem habet Chryſoſtomus homil. 83. in Matth. qui etiam initio Liturgiæ deſcribit orationes, quę dicuntur, dum ſacerdos induit ſacras

veſtes. Idem etiam Hieronymus in epiſt. ad Heliodorum de obitu Nepotiani, ſcribit ſibi à Nepotiano Preſbytero moriē-te, relictam fuiſſe tunicam, qua vtebatur in miniſterio Chriſti: floruit autem vterque ante annos M. C.

Concilium CARTHAGINENSE IV. tempore Auguſtini celebratum, prohibet can. 41. ne Diaconi vtantur Alba, niſi in ſacro miniſterio.

Auctor quæſtionum veteris, ac noui Teſtamenti, quæ habentur tomo 4. operum Auguſtini, q. 46. ſcribit Diaconos vti ſolere Dalmaticis: vixit autem hic auctor ante Auguſtinum, vt patet ex quæſt. 44.

SYLVESTER ante annos M. CC. vt in eius vita refert Damaſus, conſtituit vt Diaconi in Eccleſia Dalmaticis vterentur, & palla linoſtina læuam cooperirent.

Deniq; huc referri poteſt, quod ſcribit Polycrates ante annos M. CD. apud Euſebium lib. 5. hiſt. cap. 24. ipſum etiam S. Ioannem ſacerdotale petalon geſtaſſe.

Accedit etiam manifeſta ratio. Nam vt Reges, ac Magiſtratus in publicis actionibus non vulgari vtuntur veſtitu, ſed alio auguſtiore, & certis inſignibus, quo & reuerentia ipſis concilietur, & ſimul imperium ipſorum, & poteſtas repræſentetur: ſic etiam omninò conueniebat, vt in hac publica totius Eccleſiæ actione, ſacerdos ſacro, ac peculiari habitu vteretur; tum ad reuerentiam myſterij, tum ad ipſam Chriſti paſſionem repræſentandam idoneo.

De templis & aris.

IAM verò de templis & aris, multa diſputauimus in lib. 3. de Eccleſia triumphante, cap. 1. & ſequentibus: & plena ſunt ſcripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, vbi fit mentio templi, & altaris; & nos libro ſuperiore cap. 14. non pauca teſtimonia adduximus. Et quia aduerſarij non tàm reiiciunt templa, & altaria, quàm myſticas conſecrationes cùm templi, tùm altaris; vide antiquiſſima teſtimonia eiuſmodi conſecrationis in Concilio V. Carthaginenſi, can. 6. & Agathenſi, can. 14. & in ſcriptis Patrum, Euſebij lib. 4. de vita Conſtantini; Athanaſij in Apologia ad Conſtantium; Baſilij in Pſalm. 114. Gregorij Nyſſeni in lib. de Baptiſmo; Ambroſij lib. 1. epiſtol 5. ad Felicē; Gaudentij in tract. de dedicatione; Auguſtini ſermon. 251. & ſequentibus de tempore; Gelaſij I. in epiſt. 1.

& Fe-

& Felicis IV. in epiſtol. decretali de Eccleſiarum, & altarium conſecratione, qui Pontifex atauus ſancti Gregorij fuit, & non modò Eccleſias, & altaria conſecrari debere confirmat, ſed etiam, quod eſt huius loci proprium, teſtatur antiquis Canonibus prohibitum, ne ſacra Miſſarum ſolennia alibi quàm in locis Deo ſacratis, magna neceſſitate excepta, vllus celebrare præſumat.

De vaſis ſacris.

De ſacris autem vaſis multa exſtant antiquiſſima teſtimonia. Damasvs in vita S. Vrbani Papæ & Martyris, meminit argenteorum vaſorum, quæ iam tum erant in Eccleſia ad vſum Sacramentorum. Sedit autem Vrbanus circa annum Domini CC. XXX. Prvdentivs in hymno de S. Laurentio, meminit aureorum vaſorum, quæ erant tempore ſancti Laurentij, id eſt, circa annum Domini CC. LX. *Libent vt auro Antiſtites.* Tempore autem Sylueſtri circa annum Domini CCC. plurimos fuiſſe aureos, & argenteos calices, patinas, candelabra, thuribula, teſtis eſt idem Damaſus. Athanasivs in 2. Apologia contra Arianos, multa ſcribit de myſtico poculo, quod ab eo confractum calumniabantur Ariani: ex quo loco conſtat calices Euchariſtiæ ſacros fuiſſe, & non niſi ab initiatis tangi, nec ſine ſacrilegio pollui potuiſſe. Gregorius Nazianzenvs in oratione de ſeipſo contra Arianos, ſcribit ab Arianis direpta ſacra vaſa, laicis ad tangendum prohibita: & ideò comparat eos Nabuzardano, & Balthaſari, quorum alter ſacra vaſa templi Hieroſolymitani abſtulit, alter prophanauit. Optatvs Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, queritur de Donatiſtis, quòd ſacra, & precioſa vaſa Eccleſiæ, in quibus Chriſti ſanguis continetur, diripuerint, conflauerint, & vendiderint: ſimiliter pallas, & velamina. Ambrosivs lib. 2. de officiis, cap. 28. multa ſcribit de ſacris Eccleſiæ vaſis, atque ea aurea, & conſecrata fuiſſe demonſtrat. Avgvstinvs in Pſalm. 113. *Et nos,* inquit, *pleraque inſtrumenta, & vaſa ex auro, & argento habemus in vſum celebrandorum Sacramẽtorum, quæ ipſo miniſterio conſecrata, ſancta dicuntur.* Denique Chrysostomvs homil. 4. in Matth. & fuſiùs in libro de S. Babyla cõtra Gentiles, ſcribit Iulianum Iuliani Imperatoris auunculum, & aliũ quendã, qui Quæſtoris officio fungebatur, ſacra Eccleſiæ vaſa diri-

diripuiſſe,ac prophanaſſe, ſed continuò vltricem manũ Domini ſenſiſſe, ita vt Iulianus vermibus corroſus interierit; Quæſtor autem ſubitò medius crepuerit. Similia exempla refert Gregorius TVRONENSIS de gloria Martyrum, cap.85. quæ ſatis oſtendunt, cæremoniam iſtam ſacrorum vaſorum antiquiſſimam, & Deo gratam eſſe.

Sed Caluinus in præfatione Inſtitutionis obiicit duo loca Patrum. VNVS eſt AMBROSII lib.2. de officiis, cap.28. vbi ſic legimus: *Aurum Sacramenta non quærunt, neq; auro placent, quæ auro non emuntur.* ALTER eſt ACACII, quem refert Socrates lib.7. hiſt.cap.21. ſic aliquando loquutum, cùm accuſaretur, quòd ſacra vaſa propter pauperes vendidiſſet: *Deus noſter, neque diſcis, neque calicibus eget, quia non comedit, neque bibit.*

RESPONDEO; Vterq; locus nobis fauet; nam in vtroq; loco legimus Eccleſiam abundaſſe vaſis precioſis, & ſacris; & ea debuiſſe diligenter conſeruari, niſi vrgeret ſumma pauperum neceſſitas. In tali autem neceſſitate volunt ſancti illi Patres licere ſacra vaſa conflare, & vendere, & rationem reddunt, quia vaſa illa precioſa non ſunt abſolutè neceſſaria ad Sacramenta miniſtranda. Et hoc eſt, quod ait Ambroſius: *Aurum Sacramenta non quærunt,* id eſt, non neceſſariò exigunt; & quòd ſubdit: *Nec auro placent,* non ſignificat, in auro diſplicent, vel, nullo modo placent magis in auro, quàm in vitro: ſed, non ideò principaliter placent, quia miniſtrantur in auro. Nam ſi diſplicerent in auro, vel nõ magis placerent, quàm in alia materia; Ambroſius ea non ſeruaſſet vſq; ad illam neceſſitatem, ſed nunquam eis vſus fuiſſet.

Verba Acacij eundem ſenſum habent: ſignificant enim vaſa aurea nullam Deo adferre vtilitatem, ſed eſſe in Eccleſia ad honorem Dei, & vtilitatem noſtram; & ideò quando ſe offert occaſio, quo poſſint nobis vtiliora eſſe ſi vendantur, vendi debent, quia id etiam Deo gratius erit, qui miſericordiam potius vult, quàm ſacrificium. Vide quæ diximus in 3. libro de Eccleſia triumphante, cap.6.

De cereis.

DE cereis autem quibus in Miſſa vtimur, ac præſertim dum legimus Euangelium, nõ deſunt antiqua teſtimonia. ATHANASIVS in epiſtola ad omnes Orthodoxos non procul ab initio,

initio, ſcribit inter alia ſacrilegia Arianorum vnũ fuiſſe, quod cereos Eccleſiæ idolis adolerent. HIERONYMVS in libro contra Vigilantium, ſcribit in Eccleſia Catholica ſole rutilante accendi cereos, dum legitur Euangelium, ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. CHRYSOSTOMVS in Liturgia ſcribit, ſacerdotem procedere ad altare, miniſtro præcedente cum lumine. ORDO etiam Romanus meminit cereorum, quæ & ad Euangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Concilium IV. CARTHAGINENSE, can. 6. docet, Acolutho in ſua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, vt ſciat ad ſuum miniſterium pertinere lumina accendere in Eccleſia. Quo autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda eſſent, explicat ISIDORVS lib. 7. Etymolog. cap. 12. vbi ſcribit, cùm Euangeliũ legitur, & cùm Chriſti corpus offertur, debere Acoluthos accendere cereum in Eccleſia. Deniq; MICROLOGVS cap. 11. aſſerit, Miſſam nũquam ſine lumine celebrari, etiamſi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

PORRO quod attinet ad tempus ſacrificij celebrandi, Catholici ſentiunt die Dominico præcipuè id faciendum; neq; hæretici repugnant. Habemus INPRIMIS teſtimoniũ Scripturæ, Actor. 20. *Vna Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem.* Nam per vnam Sabbati, dies Dominica intelligitur, vt Chryſoſtomus, & Beda exponunt: & perſpicuum eſt ex aliis ſimilibus locis. Quod enim ſcribitur 1. Corinth. 16. *Per vnam Sabbati vnuſquiſq; apud ſe reponat, &c.* omnes interpretes Græci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Chriſtiani conuenire ſolebant in Eccleſiam. Marci vlt. dicitur Chriſtus vna Sabbati reſurrexiſſe: quo loco per vnam Sabbati intelligi diem Dominicam, nemo vnquam negauit. Dicitur autem dies Dominica vna Sabbati, quia eſt prima dies hebdomadæ: phraſi enim Hebraica vnum accipitur pro primo, & Sabbatum pro hebdomada.

DEINDE IVSTINVS Martyr in 2. Apologia extrema, apertè ſcribit, die ſolis, id eſt, die Dominica Chriſtianos ſolitos fuiſſe ad ſacrificium Euchariſtiæ conuenire. AVGVSTINVS in epiſt. 118. ſcribit in quibuſdam locis, ſacrificium omni die offerri ſolere, alibi ſolùm die Dominica, & Sabbato; alibi die ſolùm Dominico. Ex quo intelligimus nullos vnquam dubitaſſe,

bitaſſe, quin dies Dominica aptiſſima eſſet ad hoc ſacrificium celebrandum.

De hora celebrandi, & de ieiunio neceſſario ad ſacrificium celebrandum.

De hora diei conuenit apud Catholicos, ſacrificium celebrandum eſſe horis antemeridianis, & ante omnem cibũ; & quidem veteres ſacra faciebant ab hora 3. vſq; ad 9. quia eo tẽpore ad horam nonam protrahebatur ieiunium: aliquãdo etiam ſub veſperam celebrabant, vt feria V. in Cœna Domini, & in Sabbato ſancto; aliquãdo media nocte, vt in Natali Domini. Vide VValfridum, cap. 23. Nunc, excepta Miſſa, quę adhuc media nocte canitur in Natali Domini, ordinariè ab hora prima ſiue ab aurora, vſq; ad ſextam, id eſt, ad meridiem ſacra celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur.

Lutherani, & Caluiniſtæ iſta planè contemnunt: ſcribit enim Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno M. D. XXII. eſſe articulum Papæ, tantùm mane, & ante omnem cibum eſſe communicandum, & addit: *Nos autem iſtos merè fatuos, & ſtolidos appellamus, & Communionem liberam habemus, ſiue per diem, ſiue per noctem, ſiue mane, ſiue veſperi. Apud nos non peccat, qui modeſtè ederit, & biberit ante Communionem.* Et in libro de formula Miſſæ, liberum permittit ieiunium ante Communionem, & ſolùm neceſſariò requirit, vt ſobriè accedatur, id eſt, vt ipſe exponit, ne quis crapula ructuet, aut diſtento ventre pigreſcat. Similia habet in libro de abroganda Miſſa priuata: vbi tamen falsò Catholicis affingit, quòd doceant eum indignum eſſe Communione, qui guttulam vnam aquæ imprudens ſorbuerit. Neque enim tam rigidè Catholici ieiunium hoc exponunt: immò in caſu neceſſitatis permittunt etiam poſt cibum Communionem ſumere, vt quando ægrotus aliquis de vita periclitatur, & nondum viaticum accepit, & periculum eſt in mora, tunc enim quacunque hora dari ſolet Communio: & extra hunc caſum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas traiecerit ad ſtomachum, non cenſetur ſoluiſſe ieiunium, nec prohibetur à ſacro faciendo, vel Communione ſumenda, de qua re vide S. Thomam 3. parte, q. 80. art. 8.

Quòd autem noſtra conſuetudo ſine dubio antiquiſſima, & Apoſtolica ſit, & neceſſariò ſeruanda, excepto caſu neceſſitatis:

tatis: facilè demonſtrari poteſt. TERTVLLIANVS in 2. libro ad vxorem: *Non ſciet*, inquit, *maritus quid ante omnem cibum ſumas, &c.* & loquitur omnium conſenſu de Euchariſtia. CYPRIANVS lib. 2. epiſt. 3. propè extrema, obiicit ſibi argumentum, quod poſtea fecit Lutherus, nimirũ ab exemplo Chriſti, qui poſt cœnam ſacrificium obtulit, & reſpondet, Chriſtum certa de cauſſa obtuliſſe ad veſperam, & poſt cœnam, quia ſic prædictum fuerat à Prophetis; nos tamen mane offerre debere, quia reſurrectionem Domini celebramus: & ibidem tanquam rem valde abſurdam infert: *Nunquid ergo poſt cœnam Dominicum celebrare debemus?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu*, inquit, *priuſquam accipias, ieiunas, vt aliquo modo dignus communicatione videaris.* Idẽ Chryſoſtomus in epiſt. 3. ad Cyriacum Epiſcopum ſcribit, ſe accuſatum, quod non ieiunis Communionem præbuerit, ac iurat id ſe non feciſſe: *Si id feci*, inquit, *abiiciat me Chriſtus à regno ſuo.*

AVGVSTINVS in epiſt. 118. cap. 6. proponit idem argumentum, quod ſuprà à Cypriano ſolutum diximus: *Et liquidè*, inquit, *apparet, quando primùm acceperunt diſcipuli corpus, & ſanguinem Chriſti, non eos accepiſſe ieiunos; nunquid tamen propterea calumniandum eſt vniuerſa Eccleſia, quod à ieiunis ſemper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui ſancto vt in honorem tanti Sacramenti, in os Chriſtiani prius Dominicũ corpus intraret, quàm ceteri cibi: nam ideò per vniuerſum orbem mos iſte ſeruatur. Neq; enim quia Dominus poſt cibos dedit, propterea pranſi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent; aut ſicut faciebant, quos Apoſtolus arguit, & emendat, menſis ſuis iſta miſcere. Namq; Saluator quo vehementius commendaret myſterij illius altitudinẽ, vltimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſsionem digreſſurus erat, & ideò nõ præcepit quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos Eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locũ.* Ex hoc teſtimonio habemus multa. PRIMO, Dominum nihil de hac re præcepiſſe. SECVNDO, Apoſtolos Spiritu ſancto inſpiratos inſtituiſſe, vt à ieiunis Euchariſtia ſumeretur. TERTIO, id ſeruari in toto orbe terrarum ab omni Chriſti Eccleſia. QVARTO, rationem huius rei fuiſſe ob honorem tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam poſteriores

aucto-

auctores, vt Iſidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. & Amalarius lib. 3. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 34. & VValfridus Strabo, libro de rebus Eccleſiaſticis, cap. 19.

Sed Lutherus, vt erat omnium hominum impudētiſſimus, tanti Doctoris teſtimonium irridet in libro de abroganda Miſſa, parte 2. his verbis: *Indignum eſt inquiunt, vt in os Chriſtiani aliud intret, priuſquam corpus Domini intrauerit. O, feſtiua ratio, fortè nec nebulam, nec aërem prius intrare licet os Chriſtiani, quàm corpus Domini intrauerit, vt ſacerdotibus reſpiratione, & vita interdicatur, vſque poſt Miſſam, et Communionem.* Hæc ille.

Horrenda ſanè, & planè Diabolica audacia, toti Eccleſiæ inſultare non ſolida aliqua ratione, ſed deprauato loco Auguſtini. Non enim Auguſtinus ait, indignū eſſe, vt aliud prius intret in os Chriſtiani, quàm corpus Chriſti: ſed vt alius cibus prius intret, quàm ſacratiſſimus cibus carnis Dominicę. Non igitur prohibemur aërem inſpirare, vt nugatur Lutherus, ſed cibum aliquem ſumere.

Præter hæc Patrum teſtimonia, habemus etiam decreta Conciliorum antiquorum in variis mundi partibus celebratorum. Concilium III. CARTHAGINENSE in Africa celebratum ante annos M. C. can. 29. ita decreuit: *Vt Sacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrentur.* Idem repetitur can. 48. & rurſus in Concilio Africano can. 8. Concilium Matiſconenſe II. in Gallia celebratum ante annos M. can. 6. renouat canonem Concilij Carthaginenſis, & addit pœnam depoſitionis à propria dignitate. Ibidem etiam ſtatuit, vt reliquiæ corporis Domini dentur pueris manducandæ, indicto eis ieiunio: quem vſum fuiſſe olim in Græcia teſtatur Euagrius lib. 4. hiſtoriæ, cap. 35. Concilium Bracarenſe I. celebratum in Luſitania ante annos CM. can. 16. ſtatuit, vt etiam feria V. in cœna Domini, Miſſæ à ieiunis celebrentur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hiſpania ante annos item CM. can. 2. pœnam excommunicationis ſtatuit in eos, qui poſt ſumptum cibum quamlibet exiguum, Miſſam facere audent. Concilium Conſtātienſe in Germània celebratum, annis centum ante Lutheri hæreſim exortam ſeſſ. 13. damnat errorem, ſiue abuſum quorundam, qui Sacramentum altaris poſt cibum ſumptum celebrare audebant.

Huc demùm accedat horribilis vindicta, quam Deus exercuit

cuit in preſbyterum quendam, qui in die Natalis Dñi Miſſas celebrare præſumpſit non ieiunus: de qua re vide Gregorium Turonicum, cap. 86. libri de gloria Martyrum.

Sed argumenta Lutheri videamus. PRIMO obiicit exemplum Chriſti, qui poſt cœnam Sacramentum inſtituit, & miniſtrauit. SED hoc eſt iam ſolutum à Cypriano, & Auguſtino, quibus addere poſſumus, Chriſtum non poſt quamlibet cœnam, ſed poſt cœnam agni Paſchalis Euchariſtiam inſtituiſſe, & miniſtraſſe, vt indicaret vnam cœnam alterius vmbram, & figuram fuiſſe; nobis autem iam non licet cœnam illam Iudaicam præmittere, cùm ſit abrogata, quemadmodum etiam CHRISTVS poſt Circumciſionem acceptam ſuſcepit Baptiſmum, nec tamen Chriſtiani iam debent Circumciſionem accipere antequam baptizentur.

SECVNDO obiicit teſtimoniũ Apoſtoli 1. Cor. 11. *Si quis eſurit, domi manducet.* vbi videtur Apoſtolus ꝑmittere, vt qui ieiunium ferre non valent, aut non volunt, poſt cibum domi ſumptum ad Eccleſiam communicaturi accedant.

RESPONDEO, duobus modis hic locus exponi ſolet. PRIMO, vt ſenſus ſit; Si quis non poteſt tamdiu ieiunus in Eccleſia permanere, prius domi ſuæ cibum ſumat, & ſic ad Eccleſiam veniat: ita exponit Anſelmus, qui tamen addit, eum qui cibo ſumpto ad Eccleſiam venit, non debere Euchariſtiam ſumere. SECVNDO, vt ſenſus ſit; Si quis in Eccleſia conſtitutus, famem tolerare non poteſt, egrediatur, & domum redeat, atque ibi manducet, non in Eccleſia. Quæ tamen non dicuntur ab Apoſtolo, vt ita fiat, ſed vt confundantur eiuſmodi homines, gulæ addicti, tanquã qui indigni ſacra Communione, ab Eccleſia expellantur, & ad ſuas domos amandentur: ita exponunt Chryſoſtomus, & Theophylactus, & alij, quæ expoſitio videtur omninò verior, ſed neutra pro Luthero facit.

TERTIO obiicit, moderato cibo ſumpto, hominem eſſe aptiorem ad Communionem, quàm ieiunum, quia poſt cibum ſumptum caput ſolet eſſe purgatius, os mundius, halitus incorruptior, &c. RESPONDEO; Magis nos mouere debet Apoſtolica traditio, & totius Eccleſiæ conſuetudo, quàm iſta Lutheri Philoſophia. Falſum præterea Lutherus aſſumit; nam etiamſi ad opera corporis cibus proſit, non tamen ad opera ſpiritus. Ac præcipuè ad orationem multum conferre

ieiunium, ex Scriptura diuina perſpicuum eſt, quæ vbiq; ferè coniungit orationem cum ieiunio. Tobiæ 12. *Bona eſt oratio cum ieiunio.* Iudith 4. *Ieiuniis, & orationibus.* Lucæ 2. *Ieiuniis, & orationibus ſeruiens Deo.* Matthæi 17. *Hoc genus non eiicitur, niſi in oratione, & ieiunio.*

VLTIMO obiicit, Chriſtum id liberum reliquiſſe, proinde liberum eſſe debere. RESPONDEO; Multa Chriſtus per ſe nõ præcepit, quæ tamen libera eſſe noluit, ſiquidem ea per Apoſtolos, aut eorum ſucceſſores præcepit, & de illis dixit Luc. 10. *Qui vos audit, me audit.*

CAPVT XV.

De cæremoniis, quæ fiunt in Miſſa, & in actione conſiſtunt.

NVNC de cæremoniis illis breuiter eſt dicendum, quæ in ipſa Miſſæ celebratione adhibentur, quæ ad quinq; capita reuocari poſſunt. ALIAE enim ad Deum referuntur, vt eleuatio manuum, eleuatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis totius, aut per genuum curuationem. ALIAE ad ſacrificium, vt eleuatio, oſtenſio, fractio, commixtio. ALIAE ad ſacerdotem celebrantem, vt tunſio pectoris, & lotio manuum. ALIAE ad populum, vt ſalutatio, & dimiſſio. ALIAE ad ea, quæ leguntur in Miſſa, vt cantus, & inſtrumẽta Muſica. Præter has quædam ALIAE ſunt communes multis rebus, vt ſignum crucis, aſperſio aquæ, thurificatio, oſculum.

PRIMA igitur cæremonia erga Deum, id eſt, eleuatio manuum, exemplũ habet in diuinis literis. Nam Exod. 17. Moyſes eleuatis manibus orans impetrauit. Item 3. Regum. 8. Salomon oraturus expandit manus in cœlum. Dauid Pſalm. 141. *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Apoſtolus 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Denique naturalis hæc cæremonia eſſe videtur, cùm etiam apud Ethnicos paſſim legantur, qui orabant, ad cœlum manus extendiſſe.

SECVNDA, quæ eſt eleuatio oculorum, Chriſto familiaris fuit: nam in plurimis locis oculos ad cœlum leuaſſe dicitur, vt patet Matth. 14. Marci 6. & 7. Lucæ 9. Ioan. 6. 11. & 17. Et quamuis in actione Cœnæ non legatur expreſsè in Euangelio,

lio, oculos ad cœlum ſuſtuliſſe: id tamen conſtanter aſſerunt eum feciſſe, S.Iacobus in ſua Liturgia, & S.Ambroſius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Tertullianus in Apologetico, cap. 30. ſcribit Chriſtianos cœlum intuentes, manibus extenſis, nudo capite orare ſolitos.

TERTIA, quæ eſt inclinatio corporis, aut genuum incuruatio, index eſt humilitatis, & reuerentiæ, & paſſim à Sanctis vſurpata. 2. Paral. 6. Salomon flexis genibus orat. Luc. 22. Dominus ipſe poſitis genibus orabat. Act. 21. Paulus poſitis genibus orauit cum omnibus, qui ſecum erant. Neq; poſſunt hæ cæremoniæ erga Deum, vllo modo reprehendi: nam vt S. Cyprianus docet in ſerm. de orat. Dominica, placendũ eſt diuinis oculis etiã habitu corporis. Non ſolùm autem inter ſacrificãdum ſacerdos inclinat caput Deo, ſed etiã cruci, aut imagini crucifixi, & ipſi etiam altari, & id ſæpius: quam cæremoniam antiquiſſimam eſſe intelligi poteſt ex Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi habẽtur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex paruo oſtio, & conuerſus ad Chriſti imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem, &c.*

PRIMA cæremonia erga ſacrificium, eſt eleuatio hoſtiæ conſecrandæ coram Deo, quæ fit in Offertorio; quę cæremonia non poteſt reprehendi, ſi concedatur oblatio, quam libro ſuperiore defendimus. Nam ſi licet offerre Deo ſacrificium viſibile; cur non liceat idipſum eleuare in ſignum oblationis? Habemus etiam in Scriptura exemplum, ſiquidem Leuit. 8. 9. 10. & alibi, ſacerdos eleuat coram Deo id quod offertur. Denique habetur in antiquis Liturgiis.

SECVNDA, quæ eſt oſtenſio Sacramenti ad populum, antiquiſſima eſt: habetur enim inprimis in Liturgiis Baſilij, & Chryſoſtomi, & apud Dionyſium cap. 3. Eccleſ. hierar. Et præterea meminit eius, vt Apoſtolicæ traditionis, Sanctus BASILIVS in libro de Spiritu ſancto, cap. 27. *Verba*, inquit, *inuocationis cùm oſtenditur panis Euchariſtiæ, et poculum benedictionis, quis Sanctorum in ſcripto nobis reliquit?* CHRYSOSTOMVS crebram facit mentionẽ illius ritus, qui apud Græcos erat, vt Euchariſtia conſecraretur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo oſtenderetur. Homil. 61. ad populum Antiochen. *Cùm vela*, inquit, *videris retrahi, tunc supernè cœlum aperiri cogita, &c.* Idem habet homil. 36. in 1. Corinth. & homil. 3. in epiſt. ad Epheſ.

Tertia, quæ eſt fractio & commixtio, habetur expreſsè in Liturgia Iacobi, & in Liturgia Chryſoſtomi: quare ipſa quoque antiquiſſima eſt. Vnde Chryſoſtomus homil. 24. in priorem ad Corinth. ſcribit, Chriſtum in altari confractionẽ pati, quam in cruce pati noluit.

Alia eſt cæremonia erga ſacrificium, mixtio aquæ, & vini, de qua nihil hîc dicimus, quia in 4. libro de Euchariſtia copiosè de ea tractauimus.

Prima cæremonia, quam erga ſeipſum ſacerdos adhibet, eſt tunſio pectoris: ea enim vtitur in cõfeſſione, quæ fit ad initium Miſſæ, & ad illam precem: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.* Et ad illa verba: *Domine non ſum dignus.* Hæc autem cæremonia pœnitentiã indicat, & naturalis eſt, atque in Euangelio exemplũ habet. Nam Luc. 18. Publicanus orãs percutiebat pectus ſuum, dicens: *Deus propitius eſto mihi peccatori.* Et Luc. 23. *Reuertebantur percutientes pectora ſua.*

Secvnda eſt lotio manuũ, paulò ante conſecrationem, quæ habetur etiã in Liturgiis Græcorum: eiuſdem cęremonię meminit Dionyſius cap. 3. Eccleſ. hier. & Clemens lib. 8. cõſtit. cap. 5. & Cyrillus catecheſi 5. myſt. *Vidiſti*, inquit, *Diaconum aquam lauandis manibus porrigentem ſacerdoti?* Et ibidem reddit cauſſam huius cæremoniæ, ac dicit, non adhiberi eam lotionem ad ſordes corporis abluendas, cùm nemo in Eccleſiam ſordidis manibus accedere audeat: ſed ob ſymbolũ puritatis animi, qua pollere debent, q tantũ peragunt ſacrificium.

Prima cæremonia erga populũ, eſt ſalutatio per *Dominus vobiſcum:* de qua in ſequenti capite diſſeremus.

Secvnda cæremonia eſt dimiſſio populi per *Ite Miſſa eſt*, de qua etiam infrà dicemus: nam iſtæ cæremoniæ in verbis conſiſtunt, non in actione tantùm.

Prima cæremonia erga ea, quæ legũtur in Miſſa, eſt cantus: de qua non eſt hoc tempore magna cõtrouerſia: nam ipſi etiã hæretici paſſim canunt. Et præterea habemus ipſius Dñi exemplum. Nam Matth. 26. legimus Dominũ in vltima Cœna, in qua prima Miſſæ inſtitutio, & celebratio conſiſtebat, hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto*, Græcè ὑμνήσαντες, propriè cantũ ſignificant. Nam vt Auguſtinus docet, in titulũ Pſal. 72. vſq; adeò de ratione hymni eſt cãtus, vt niſi cantetur, hymnus dici nõ poſſit. Vnde etiã Concil. Toletanum IV. c. 12. de hymnis canendis in ſacro officio, dicit nos

exc m-

exemplum Domini habere: ex quo falſum eſſe colligimus, quod ſcribit Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. 1. Miſſam Domini ſine cantu celebratam eſſe. In diſputatione de horis Canonicis, tomo 3. de hac re copioſiùs diſſeremus.

SECVNDA cæremonia, ſunt inſtrumenta Muſica, quæ in Eccleſia adhiberi cœpta ſunt in ſacro officiò, tẽpore Vitaliani Papæ circa annum Dñi DC. LX. vt ex Pontificali refert Platina; vel vt mauult Aimoinus li. 4. de geſtis Francorum, cap. 114. poſt annum Domini DCCC. XX. tempore Ludouici Pij. Licita autem eſſe, & vtilia eiuſmodi inſtrumenta, ſi ſobriè, & grauiter eis vtamur, negari certè nõ poteſt, cùm & habeamus exemplum Teſtamẽti veteris, & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui, quod ex longitudine, & grauitate officiorum alioqui oriretur.

Neque valet reſponſio Petri Martyris ad exemplum Teſtamenti veteris: ſcribit Petrus Martyr, in cap. 14. prioris ad Corinth. inſtrumẽta Muſica pertinere ad Iudaicas cæremonias, neq; nobis magis conuenire, quàm Circumciſionem, & neomenias. SED fallitur apertiſſimè. Siquidem Iudaicę cæremoniæ duplices erant. QVAEDAM ipſorum propriæ, quę videlicet ad aliquid futurum ſignificandum erant inſtitutæ, vt Circumciſio, & ſimiles: & hę nobis verè non conueniunt. ALIAE erant communes ipſis cum aliis Gentibus, eæ ſcilicet, quę naturali ratione nituntur, non autem ſignificatione rerum futurarum, vt genua flectere, pectus tundere, &c. Et hæ nobis etiam conueniunt, atq; ad hoc genus pertinent Muſica inſtrumenta, quippe quæ in Dei laudibus adhibentur, propter infirmos, quorum non pauci in Eccleſia numerantur: iuuant enim, vt dixi, tum ad excitãdam pietatem, tum ad faſtidium, ac tædium minuendum.

Ex cæremoniis cõmunibus, PRIMA eſt, aſperſio aquæ benedictæ. Nam in Dominicis diebus ante initiũ ſolennis Miſſæ, ſacerdos aquã benedicit, ac deinde aſpgit ſe, & Miniſtros, & altare, & populũ: quæ aſperſio eſt quædã expiatio, & præparatio ad futurũ ſacrificium. De aqua benedicta fusè tractauimus in lib. 3 de Eccleſia triumphante, cap. 7. Hîc ſolùm annotaſſe ſufficiet aquę benedictionẽ à S. Baſilio inter Apoſtolicas traditiones numerari, lib. de Spiritu ſancto, cap. 27. & Dominicis diebus ad Miſſam adhiberi ſolitã aquę aſperſionem, colligi ex Micrologo in lib. de obſeruationibus Eccleſ. cap. 46.

SECVNDA cæremonia communis, eſt thurificatio: nā thus adoletur in Miſſa, tum ad altare, tum ad Euangelium, tum ad Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quidem hæc cæremonia antiquiſſima eſt. Nam can. 4. Apoſtolorum dicitur thymiama, ſeu incenſum offerendum ad altare, cùm ſacra celebratur oblatio. Dionyſius, cap. 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, deſcribens ritum celebrandi ſacrificij Euchariſtiæ, meminit etiam thuris. In Liturgiis Iacobi, & Chryſoſtomi, mentio fit benedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Præterea Damaſus in Pontificali in vita Soteris & Sylueſtri Pontificum, inter alia ſacra vaſa Eccleſiæ numerat thuribula, ſeu thymiamateria: quare falſum eſt, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in libro de inuentoribus rerum ſcribunt, Leonem III. qui ſedit anno DCCC. fuiſſe primum, qui thus in Miſſa adhibuit. Quod autem Arnobius ſcribit, lib. 7. contra Gentes, religionem thuris nouellam eſſe; intelligi debet de conſuetudine Gentilium: nam apud populum Dei, antiquiſſima conſuetudo eſt, thuris adhibendi in ſacrificio diuino, vt patet ex libro Exod. 25. 30. & ſequentibus. Porrò Chriſtiani thuris religionem non à Gentilibus, ſed ab Hebræis acceperunt.

Cauſſa verò cur thuris odor, ac fumus in ſacrificio adhibeatur, vt colligitur ex precibus Liturgiæ tum Græcæ, tum Latinæ, eſt, tum vt ſignificetur bonus odor Euangelij, & eorum qui Euangelium prædicare debent; tum ob ſimilitudinē, quam habet incenſum cum oratione; vnde dicitur in Pſal. 141. *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Et Apocalyp. 9. incenſum Deo oblatū interpretatur Ioannes eſſe orationes Sanctorum: tum etiam ad gloriam Dei repræſentandam, Deus enim in nebula ſe oſtendere ſolebat in Teſtamento veteri: tum deniq; ad tetrum odorem, ſi quis ex multitudine hominum in Eccleſia exiſteret, abſtergendum.

TERTIA cæremonia communis, eſt oſculum: oſculatur enim Sacerdos frequenter ipſum altare, deinde librum Euāgelij; tum Miniſtrum ſuum, & per eum in vniuerſum clerum, & populum pacem diffundit. Quæ cæremonia habetur in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis; & eiuſdem meminit Iuſtinus in fine 2. Apologię, Tertullianus lib. de oratione, cap. vlt. Cyrillus Catecheſi 5. myſtagogica, & Chryſoſtomus homil. 77. in Ioannē. Duplex autē ratio eſt huius oſculi: nam

nam altare, & librum in ſignum reuerentiæ oſculamur, fratres autem in ſignum charitatis, & pacis.

QVARTA cæremonia eſt, ſignum crucis; quæ omnium communiſſima & antiquiſſima eſt. Nam ſigno crucis ſeipſum Sacerdos conſignat, item librum, altare, res offerēdas, & oblatas, ac denique populum dum ei benedicit.

NOTAT autem Micrologus, libro de obſeruationibus Eccleſiaſticis, cap. 14. ſignum crucis aut ſemel, aut ter, aut quinquies exprimi ſolere ſuper oblationem, non bis aut quater: quia ſemel exprimitur ad eſſentiæ diuinæ vnitatem, ter ad perſonarum Trinitatem, quinquies ad quinque plagas Domini repræſentandas.

Eſſe autem antiquiſſimam cæremoniam, perſpicuum eſt. PRIMO, ex Liturgiis ſancti Iacobi, & aliorum, quæ plenæ ſunt eiuſmodi conſignationibus. SECVNDO, ex Chryſoſtomo, homil. 55. in Matthæum, & Auguſtino tract. 118. in Ioannem, qui dicunt omnia Sacramenta, & ipſum diuinum ſacrificium ſigno crucis perfici. TERTIO, ex Tertulliano in libro de Corona militis, Cyrillo Catecheſi 4. & 13. & Hieronym. in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio ſignum crucis adhibendum. Quod ſi in omni negotio, cur non in actione tremendi ſacrificij?

CAPVT XVI.

De iis, quæ recitantur in Miſſa Catechumenorum.

RESTAT POSTREMA controuerſia de veritate Canonis, & aliorum, quę in Miſſa recitantur. Vbi illud eſt OBSERVANDVM, Miſſam in quatuor partes diuidi ſolere. PRIMA eſt, ab initio vſq; ad Offertorium, quæ dici ſolet Miſſa Catechumenorum. SECVNDA, ab Offertorio vſq; ad Conſecrationem, quæ dicitur à Græcis ἀναφορά, à Latinis nonnullis Canon minor. TERTIA, à Conſecratione vſque ad Communionem, quæ dicitur Canon maior. QVARTA, à Communione vſq; ad finem.

De Pſalmo, Iudica; & Confeſsione.

PRIMVM igitur ante Miſſæ initiū pronunciatur Pſalm. 42. *Iudica me Deus*, & fit generalis confeſſio. Et quidē Pſalmum

reprehendere nemo poteſt, neque etiam confeſſionem, quatenus fit Deo, & proximis aſtantibus: ſed quatenus fit Sanctis, aduerſarij eam non probant, quòd exiſtiment Sanctos eã audire non poſſe, cùm tam procul abſint. Sed Eccleſia Catholica nihil dubitat, Sanctos cognoſcere, vt orationes, ita etiam confeſſiones noſtras, tum ex ritu inuocationis Sanctorũ, qui ſemper fuit in vſu apud veros Chriſtianos, vt fusè docuimus in 1. libro de Eccleſia triumphante, tum ex miraculis, quæ omnibus ſeculis facta ſunt ad Sanctorum inuocationem, quorum multa refert Auguſtinus, lib. 22. ciuit. cap. 8. Nos igitur confitemur Deo, Sanctis, & Eccleſiæ præſenti, quia omnes offendimus, cùm peccamus, vt ille etiam dicebat, Luc. 15. *Peccaui in cælum, & coram te.*

Vſum autem confeſſionis antiquum eſſe ante Introitum Miſſæ, patet tũ ex Micrologo, cap. 1. vbi apertè dicit, præmitti ſolere confeſſionem, tum etiam ex Liturgia ſancti Iacobi, quæ à confeſſione incipit.

De Introitu.

SEQVITVR Introitus, qui conſtat ex Antiphona, & Pſalmo, cum *Gloria Patri*. Dicitur Introitus, quia canitur à Choro in Introitu Sacerdotis ad altare, vt vult Micrologus, cap. 1. vel vt Conradus Brunus, lib. 2. cap. 1. & alij volunt, quia eſt Introitus, id eſt, initium MISSAE. Conuenit ferè inter auctores, vſum Introitus introductum eſſe à Celeſtino I. Pontifice: ſic enim ſcribit VValfridus, cap. 22. Micrologus, cap. 1. & alij paſſim. Sed non eſt hoc ita ſimpliciter accipiendum. Nam INPRIMIS non inſtituit ipſe vſum canendi vnum verſiculum, vt nunc facimus, ſed vt Pſalmi Dauidis 150. antiphonatim canerentur per ordinem ante ſacrificium: vt in eius vita ſcribit Anaſtaſius Bibliothecarius. Sed poſtea vitandæ prolixitatis cauſſa ſelecti ſunt verſiculi aliqui, qui ad excitandam deuotionem viderentur aptiores: & Pſalmi integri relicti ſunt horis Canonicis. DEINDE, Celeſtinus non fuit abſolutè primus, qui Pſalmos ad ſacrificium adhibuit, ſed fortè primus fuit, qui Romæ id obſeruari voluit. Nam alioqui Dionyſius Areopagita, capite 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, meminit Pſalmorum, qui ad initium Miſſæ canebantur: & ſanctus Baſilius in ſua Liturgia circa initium iubet tres aut quatuor verſiculos Pſalmi decantari. Sed etiamſi à Celeſtino hæc in-

ſtitutio

ſtitutio ortum habuiſſet, reprehendi non poſſet, cùm Introitus ferè ſemper ex diuina Scriptura ſumatur, & ab vniuerſa Eccleſia iſte vſus ab annis amplius mille retentus ſit.

De Gloria Patri, &c.

VERSICVLVS: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto, etc.* qui additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compoſitus, rogatu Damaſi Papæ; in qua opinione eſt Alcuinus, in libro de officiis diuinis: ſed verius eſt, quod ſcribit VValfridus in libro de obſeruationibus Eccleſiaſticis, cap. 25. compoſitum eum verſiculum fuiſſe à Niceno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damaſi tempus fuiſſe vſum in Eccleſia canendi eum verſiculum ad finem pſalmorum, patet ex Theodoreto, lib. 2. hiſt. cap. 24. & Sozomeno, lib. 3. cap. 19. qui ſcribunt Antiochiæ temporibus Conſtantij Imperatoris Catholicos, & Arianos in pſalmorum fine diſcerni ſolitos, quod illi canerent: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto,* iſti autem *Gloria Patri per Filium in Spiritu ſancto.* Baſilius etiam de hoc verſiculo *Gloria Patri, &c.* diſputat lib. de Spiritu ſancto, cap. 28. Teſtatur quoq; Concilium Vaſenſe, quod ante annos M. C. celebratum eſt, can. 5. non ſolùm Romæ, ſed etiam in toto Oriente, & per Africam, poſt *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto,* ſubiungi ſolitum: *Sicut erat in principio, &c.* Porrò epiſtolæ duæ, quæ circumferuntur de hac re, Damaſi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damaſum, ſuppoſititiæ, & ineptiſſimæ ſunt, & ideò ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrieeleiſon.

SEQVITVR inuocatio KYRIEELEISON, quam Græci Litaniam vocant, à verbo Græco λιτανεύειν, quod eſt, ſupplicare. Eſſe autem antiquiſſimam hanc Miſſæ partem, patet ex Liturgiis, Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi. Differit etiam de hac ſupplicatione Baſilius in epiſt. 63. quam ſcribit ad Neocæſarienſes. Apud Latinos etiam antiquiſſima conſuetudo eſt, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam S. Gregorius, lib. 7. epiſt. 63. cùm accuſaretur, quod Kyrieeleiſon, & alia nonnulla ex Græcorum cæremoniis in Latinam Eccleſiam inuexiſſet: reſpondit ſe cæremonias antiquas Eccleſię Romanæ conſeruare, vel renouare, non autem à Græcis accipere; id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicatur Kyrieeleiſon à populo, apud Latinos à Sacerdote; & quod Græci

non interponant Chriſteeleiſon, vt Latini faciunt, ſed ſimpliciter dicant, Kyrieeleiſon. Eſſe autem veriſſimum, quod S. Gregorius dicit, non à ſe introductam in Latinam Eccleſiam, hanc ſupplicandi formam, intelligi poteſt ex Concilio Vaſenſi, quod annis centum, & quinquaginta ante Gregorij ætatem celebratum eſt. Nam in eo Concilio, can. 3. iubentur Sacerdotes in Galliis ad Miſſam dicere Kyrieeleiſon, & ratio redditur, quòd in ſede Apoſtolica, & per omnem Italiam ſupplicatio illa ad Miſſas diceretur. Sanctus etiam Auguſtinus in altercatione cum Paſcentio, quæ habetur inter epiſtolas numero 178. dicit ab omnibus Chriſtianis Græcis, Latinis, Barbaris, ſupplicari Deo vt miſereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelſis.

De *Gloria in excelſis Deo*, qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, inſtitutionem eſſe S. Teleſphori Papæ, vt is hymnus ad Miſſas dicatur. Ita VValfridus, cap. 22. de obſeruationibus Eccleſiaſticis, & omnes alij. Et quidem quod attinet ad prima verba, ea in Euangelio habentur, Lucæ 2. & recitantur etiam in antiquiſſima S. Iacobi Liturgia: ſed quis adiecerit cetera, non eſt vſque adeò certum. Innocentius III. li. 2. de myſteriis Miſſæ, cap. 20. ſcribit eam additionem à nonnullis tribui Teleſphoro, ſed à pluribus tamen tribui Hilario Pictauienſi: ſed quicunq; tandem auctor fuerit, nihil omninò offenſionis habet, vnde etiam Luthero placuit, vt patet ex eius lib. de formula Miſſæ.

De Dominus vobiſcum.

Seqvitvr ſalutatio: *Dominus vobiſcum*, qua cæremonia vtimur, quotieſcunq; populum excitamus, vel ad orandũ, vel ad audiendum: vnde præmittitur ante *Oremus*, & ante Euangelium, & Præfationem, & alia huiuſmodi. Itaq; eſt quædam religioſa excitatio, ſeu inuitatio, & ſeruit loco aduerbij vocãdi, quomodo religioſi olim, Auguſtino teſte in Pſal. 132. cùm alium vocarent, dicere ſolebant: *Deo gratias*, quod etiã nunc à multis ſeruatur: quomodo etiam S. Paula ad virgines conuocandas vtebatur illa voce: *Alleluia*, vt in eius vita ſcribit S. Hieronymus: & nunc in Monaſteriis virginum dici ſolet: *Aue Maria*. Porrò hæc ſalutatio *Dominus vobiſcum*, ſumpta eſt ex more Hebræorum, qui ſalutãtes dicebant, Dominus tecum, aut vobiſcum, vt patet Iudic. 6. Ruth. 2. 2. Paral. 27. & Luc. 1.

Scribit

Scribit de hac ſalutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inſcribitur, De Dominus vobiſcum, vbi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant ſoli Horas Canonicas; vbi etiam monet in Miſſa ab Epiſcopis dici debere: *Pax vobis*, loco Dominus vobiſcum, quia Dominus, Matt.10. docuit Apoſtolos, quibus Epiſcopi ſuccedunt, vt pacem annunciarent cùm ingrederentur aliquem locum. Et quamuis Concilium Bracarenſe I. can.21. iubeat omnes tum Epiſcopos, tum Preſbyteros in Miſſa eodem modo populum ſalutare; tamen ſeruanda eſt in eiuſmodi Eccleſiarum conſuetudo.

Eſſe autem antiquiſſimam cæremoniam in Miſſa, vt Sacerdos populum ſalutet, perſpicuum eſt, non ſolùm ex Concilio citato, quod ante annos C M. celebratum eſt, ſed etiam ex vetuſtiſſimis Liturgiis, Iacobi, Baſilij, Chryſoſtomi, & aliorum, in quibus paſſim legimus, aut *Pax vobis*, aut *Dominus vobiſcum*, & ad vtrumq; reſpondetur: *Et cum ſpiritu tuo*.

De Collecta.

Post ſalutationem dicitur Collecta, de qua tria dicenda ſunt. Primo, de nomine. Secundo, de antiquitate. Tertio, de forma. De nomine multi multa non admodum pbabilia ſcripſerunt: duę ſunt veriores opiniones. Vna, quòd Collecta dicatur, quia pauciſſimis verbis colligit quidquid pro toto populo à Deo poſtulandum eſt. Ita docent Strabo, cap.22. & Micrologus, cap.3. Altera opinio, quæ fortaſsè verior eſt, vult preces illas dici Collectas per intellectionis figuram, ab ipſa Miſſę celebratione, quę ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuiſſe enim ab antiquis Miſſæ celebrationem appellatam Collectam, patet ex illis verbis S. Augustini in breuiculo collationis, collatione tertij dici: *Confitebantur ſe Collectam, & Dominicum egiſſe*. Exſtant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrũ quorundam, & videtur eſſe illa, quæ Auguſtinus citat, in quibus frequentiſſimè legimus, Collectam facere, ſeu celebrare, pro eo, quod eſt Miſſam celebrare. Hinc etiã Tertullianus in lib. de fuga in perſecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica ſolẽnia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, q̃ dicitur in Miſſa, Collecta dicta eſſe videtur, quia eſt finis; immò etiam principium, & mediũ totius illius actionis, quę Collecta dicebatur. Orationes eñ dicuntur eodẽ numero

&

& ordine initio Miſſæ, in medio, & in fine: qua etiam ratione aliquando eædem Collectæ, dicuntur Miſſæ, quia ſunt pars quædam, eaq́; potiſſima Miſſæ. Hæc de nomine.

Porrò antiquitas inde cognoſci poteſt, quod vſus ſemper fuit in Eccleſia, vt nunquam Chriſtiani congregarentur, quin finis eſſet oratio, vt patet ex Iuſtino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico, cap.39. immò & Apoſtolo hoc præcipiente 1. Tim.2. Collectæ autem noſtri Miſſalis, quæ ſanè pulcherrimæ ſunt, ab antiquis Pontificibus compoſitæ, & à S. Gregorio in vnum congregatæ creduntur, vt VValfridus Strabo ſignificat, cap.22.

Quod ad formam attinet, præſcribitur in Concilio III. Carthaginenſi, cap.23. vt oratio, quæ in Miſſa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde ſequitur, Filium, & Spiritum ſanctum non eſſe inuocãdos, vel in Miſſa non inuocari: nam vt Tertullianus in lib. de oratione rectè docet, propter eſſentiæ vnitatem, ſemper in Patre intelliguntur Filius, & Spiritus ſanctus. Idem videmus in oblatione ſacrificij, quæ propriè ad Patrem dirigitur, vt patet ex illo initio Canonis: *Te igitur, clementiſſime Pater, per* I E S V M C H R I S T V M, & tamen ſacrificium toti Trinitati offertur, vt probat S. Fulgentius lib. 2. ad Monimum, cap.2.3.4. & 5. immò ex concluſione Collectæ apertè colligitur, cum Patre ſimul inuocari Filium, & Spiritum ſanctum: dum enim dicimus Filiũ, & Spiritum ſanctum cum Patre viuere & regnare per omnia ſecula ſeculorum; ſimul indicamus nos cum Patre Filium & Spiritum ſanctum inuocare.

Cur autem Collectæ ordinariè dirigantur ad Patrem, non ad Trinitatem, duæ ſunt cauſſæ. V N A, quia Dominus ita docuit nos orare, Matth. 6. *Pater noſter qui es in cælis*, & Ioan. 16, *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo.* A L T E R A, quia debet ſemper oratio concludi per Chriſtum, cùm ſit ille aduocatus noſter, per quem omnia petimus. Incommodum autem fuiſſet dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per Filium tuum, &c.* videremur enim eo modo facere C H R I S T V M Filium Trinitatis: quod ſi omiſſa voce Filij, diceremus: *Per Chriſtum Dominum noſtrum*, videremur diuidere Chriſti perſonas, nam vnam includeremus in Trinitate, quam inuocamus, alteram excluderemus, per quam inuocamus. Tolluntur autem omnia incommoda, cùm diriguntur

ad

ad vnam perſonam: & quia perſona Patris eſt prima, & ab illa ceteræ originem ducunt; viſum eſt optimum, vt quando ad vnam perſonā dirigendæ erant, ad Patrem dirigerentur. Sunt tamen quædam Collectæ, quæ diriguntur ad Filium, & concludūtur: *Qui viuis & regnas, &c.* Sed eæ paucæ ſunt, & fortaſſe non tàm antiquæ, quàm aliæ. Fortaſſe etiam dedita opera voluit Eccleſia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non poſſe diſertis verbis inuocari niſi Patrem.

Finita oratione, reſpondetur, AMEN, quod ſignificat, verè, ſeu fideliter: à verbo Hebræo אָמַן, quod in Niphil ſignificat credere, & in Niphal, ſtabilē eſſe. Græci vertere ſolēt γένοιτο, fiat: optat enim qui id reſpondet, vèrè, & fideliter ita fieri, vt in oratione poſtulatur. Eſſe autem vſum antiquiſſimum reſpondendi, *Amen*, patet ex Apoſtolo 1. Cor. 14. *Qui ſupplet locum idiotæ, quomodo reſpondebit, Amen?* Idem patet ex Iuſtino in 2. Apologia extrema; Hieronymo in Prologo, lib. 2. in epiſt. ad Galatas: & Auguſtino in epiſt. 107. ad Vitalem.

De Epiſtola.

POST Collectam ſequitur lectio ex Propheta, vel Apoſtolo: quem morem antiquiſſimum eſſe, patet ex Iuſtino Apologia 2. citata, vbi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apoſtolis legi conſueuiſſe. Idem patet ex Tertulliano in Apologetico, cap 39. ex Dionyſio, cap. 3. de Eccleſ. hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbatum, adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vide Luc. 4. Actor. 13. 15. 17. & 18.

De Graduali, Alleluia, Tractu, Proſa.

LECTIONE finita, leguntur aliquot verſiculi, qui vt plurimùm ex Scripturis ſumuntur. Et quidem in Græcorum Eccleſia, antiquiſſima conſuetudo eſt aliquid interſerendi inter Epiſtolam, & Euangelium, vt patet ex Liturgia Chryſoſtomi: apud Latinos non videtur vſq; adeò antiqua vniuerſalis conſuetudo. Nam in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos C M. can. 11. prohibentur Laudes poſt Epiſtolam, tamen poſtea Romana conſuetudo interſerendi Gradualia, & alia eiuſmodi, paulatim omnibus placuit, & vbiq; recepta, & approbata fuit, vt ſcribit VValfridus, cap. 22.

Sunt autem quatuor genera horum verſiculorum: nam alij dicuntur Reſponſorium, ſeu Graduale, alij Alleluia, alij

Tractus,

Tractus, alij Sequentia, ſeu Proſa. Reſponſoriū dicitur, quia vno incipiente alij reſpondent, vt ſcribit Rabanus lib.2.de Inſtit.Clericorum, cap.51.

Cur autem Graduale dicatur, non eodem modo ab omnibus traditur: vera ratio eſſe videtur, quam tradit B.Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona militis, quod ſcilicet dicatur Graduale, quia canebatur dum Diaconus gradus aſcenderet ad Euangelium decantandum. Ex quo etiam intelligi poteſt, cur eiuſmodi verſiculi decantentur, nimirum ne ocioſè tranſigeretur tempus illud, quod neceſſariò interponēdum erat inter Epiſtolam, & Euangelium, dum ſe Diaconus ad illud cantandum præparabat. Fuiſſe autē morem Eccleſiæ, vt Euangelium ex loco altiore caneretur, quod etiam nunc in multis locis obſeruatur, perſpicuum eſt ex illis verbis ORDINIS Romani: *Cùm aſcendit Diaconus ad legendum Euangelium, ſolus aſcendit vltimum gradum.* & Cypriano li.2.epiſt.5. vbi de Aurelio Confeſſore, quem ad legendum in Eccleſia Euangelium ordinauerat, dicit eum ad pulpitum poſt cataſtam venire. Deniq; in antiquis Eccleſiis vbiq; inueniuntur lapidea pulpita in vſum Euangelij legendi inſtituta: quæ à Micrologo cap.9.& ab aliis dicuntur Ambones, Græco vocabulo; nam ab ἀμβαίνω, aſcendo, fit ἀμβὼν, quod in Concilio Laodiceno, cap.15. Latinus interpres vertit, pulpitum.

Porrò Alleluia, quod ſignificat, Laudate Dominum, canitur poſt Graduale, teſte VValfrido, cap.22.& eius loco in diebus ieiuniorum dici ſolet Tractus, qui ſunt alij verſiculi ex Scripturis deſumpti: dicūtur autem hi verſiculi Tractus, quia grauiter, & tractim cani debent in ſignum mœſtitiæ, vt placet Durando. Deniq; in feſtis ſolenniſſimis, vt in Paſchate, & Pentecoſte addi ſolet Sequentia, ſeu Proſa, qui ſunt verſus quidam rythmici.

Nihil horum à Luthero reprehenditur, niſi quod non dicamus ſemper Alleluia: quocirca ſtatuit ipſe in formula Miſſæ; vt etiam in Quadrageſima, & in ipſa Hebdomada ſancta decantetur Alleluia. SED recedit in hac re omninò temerè ab vſu antiquitatis. Nam inprimis in Concilio Toletano IV. can.10. expreſsè cauetur, ne in Quadrageſima cantetur Alleluia. Auguſtinus in epiſt.119.cap.15. dicit, vſum fuiſſe celeberrimum, vt ſolùm à Paſchate, vſq; ad Pentecoſten quotidie, & in Domi-

Dominicis diebus caneretur Alleluia, in ſignum lætitiæ, ob Chriſti reſurrectionem. Et S. Gregorius aliquando reprehenſus fuit, quod extra tempus Pentecoſtes ad Miſſas cani iuberet Alleluia; nimirum in omnibus feſtis; exceptis iis, quæ incidunt inter Septuageſimam, & Paſcha; quibus ipſe reſpondet, vſum iſtum non à ſe incipere, ſed introductum tempore Damaſi, auctore S. Hieronymo. Vide lib. 7. epiſt. 63. ad Ioannem Syracuſanum Epiſcopum. Eſſe autem canticum lætitiæ Alleluia, & meritò intermitti in diebus pœnitentiæ, & luctus, patet ex Scriptura diuina. Nam Tobiæ 13. vbi deſcribitur gloria cœleſtis Hieruſalem, inter alia legimus: *Et per vicos eius Alleluia cantabitur.* Et Apocal. 19. deſcribitur lætitia Sanctorum, quę erit in cœlo poſt diem Iudicij: *Et audiui*, inquit, *quaſi vocem turbæ magnæ, & ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus, &c.*

VNVM hîc addi poteſt ex Ruperto, lib. 1. de diuinis officiis, cap. 34. Graduale, eſſe verſiculos ad pœnitentiam pertinentes: & ideò tempore Paſchali omitti, & eius loco duplicari Alleluia, quia totum illud tempus remiſſionis, & lætitiæ eſt: ſicut è contrario à Septuageſima vſq; ad Paſcha omitti Alleluia, & duplicari ea, quæ ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Euangelica, quam antiquiſſimã eſſe conſtat, non ſolùm ex omnibus Liturgiis, ſed etiam ex Concilio Laodiceno, cap. 16. Carthaginenſi IV. can. 84. & Valentino. can. 2. Item ex Patribus, Chryſoſtomo, homil. 6. de pœnitentia, & hom. 3. in poſteriorem ad Theſſal. Auguſtino præfatione in epiſt. Ioannis, vbi meminit certarum lectionum ex Euangelio, quæ pro feſtorum diuerſitate legebantur, Hieronymo in epiſt. ad Sabinianum Diaconum, ac demùm ex epiſt. decretali Anaſtaſij Papæ I. vbi iubentur omnes ſtantes Euangelium audire, ob reuerentiam Domini loquentis. Quam cęremoniam non ipſe primus inſtituit, vt multi putant, ſed confirmauit, & obſeruari mandauit, etiam in his locis, vbi non ſeruabatur. Clemens enim lib. 2. conſtit. cap. 57. aliàs 61. dicit, Apoſtolos hoc præcepiſſe, vt omnes cùm clerici, tùm laici aſſurgant, cùm legitur Euangelium.

Porrò cæremoniæ petendæ benedictionis ante Euangelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia ſancti Euangelij ſecundum Matthæum*; & reſponſio: *Gloria tibi Domine*,

Domine, habentur etiam in Miſſa S. Ioannis Chryſoſtomi; & apud Amalarium lib. de officio Miſſæ, cap. 18. & Alcuinum in lib. de officiis diuinis.

De Symbolo.

SYMBOLVM rectè poſt Euangelium pronunciatur, quia fides ex auditu verbi Dei ſequitur. Vſus autẽ Symbolum Conſtantinopolitanum in Miſſa canendi, apud Orientales antiquior eſt, quàm apud Occidentales: nam in Miſſa Chryſoſtomi expreſsè habetur, & idem ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Concilium ante annos circiter M. celebratum eſt; in eo enim Concilio can. 2. ſtatuitur, vt iuxta morem Orientalium Symbolum dicatur ad Miſſam ſingulis Dominicis diebus. Scribit etiam VValfridus Strabo, cap. 22. apud Germanos & Gallos, vſum Symboli ad Miſſas recitandi, tempore Caroli Magni potiſſimùm inualuiſſe, occaſione Felicis Vrgelitani Epiſcopi, qui eo tempore hæreſeos dãnatus fuerat.

CAPVT XVII.

De Offertorio, & Præfatione.

De Offertorio.

OFFERTORIVM ordine ſequitur, quod ex Scripturis perpetuò ſumitur, & inde nomẽ accepit, quod caneretur dum populus offerebat, vt VValfridus tradit, cap. 22. & Micrologus cap. 10. Quinq; autem illæ orationes: *Suſcipe ſancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni ſanctificator: In ſpiritu humilitatis*, &: *Suſcipe ſancta Trinitas*; neq; antiquæ admodum ſunt, neq; in Romana Eccleſia ante quingentos annos legebãtur. ſcribit enim Micrologus cap. 11. illas preces: *Veni ſanctificator*, &: *Suſcipe ſancta Trinitas*, iuxta ordinem Gallicanum recitari, ſed in Ordine Romano nullas orationes eſſe inſtitutas inter Offertorium, & Secretas. Vnde etiam VValfridus, Amalarius, Rupertus, Alcuinus, immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non meminerunt illarum orationum, ſed tranſeunt ab Offertorio ad Secretas: Quia tamen nihil continent, quod offendat, paulatim ab omnibus receptæ ſunt.

Sed obiectiunculæ quædam ſoluendę ſunt, quas Georgius Maior in preces illas euomuit. PRIMO obiicit, cur dicatur calix ſalutaris, in quo nihil eſt niſi vinũ. RESPONDEO; Non

vocamus calicem ſalutarem, ſed calicem ſalutaris: eſt autem calix ille vini, calix ſalutaris, id eſt, Chriſti, quia Chriſtus Saluator eum calicem offerendum, & conſecrandum inſtituit. Præterea poſſemus etiam rectè vocare calicem ſalutarem, calicem illum vini, tum quia ſalutem eſt allaturus poſt conſecrationem, tum quia ipſum etiam vinum ſignificando, & repræſentando ſalutem adfert, quomodo verba Dei dicuntur ſalutaria, quia ſaluant ſignificando & fidem excitando.

SECVNDO obiicit, cur Sacerdos oret pro calice, & non potiùs pro ſe? RESPONDEO; Non orat Sacerdos pro calice, ſed pro ſe & vniuerſo mundo, cùm petit, vt oblatio illa aſcendat ad Deum cum odore ſuauitatis; nam ſtatim addit: *Pro noſtra, & totius mundi ſalute.* Et etiamſi hoc non exprimeretur, per ſe poſſet intelligi: nam oblationem acceptari à Deo, non eſt vtile oblationi, ſed nobis.

TERTIO obiicit, cur in illa oratione: *In ſpiritu humilitatis,* petat Sacerdos, vt oblatiò placeat, poſtquam illam obtulit: id enim ſignum eſt, eum dubitare an placeat, & proinde peccaſſe offerendo ſine fide. RESPONDEO; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo ſacrificium Miſſæ ex ſe, ſiue ex Chriſti inſtituto, & ideò certiſſima fide offert ſacrificium Deo gratiſſimum, ſed dubitat de propria diſpoſitione, & idcirco petit ſibi ſpiritum humilitatis, & contritionis, vt ſacrificium inchoatum ita peragat, vt etiam ex parte ſua Deo placeat: neque peccat offerendo ſine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere iſtam certitudinem, ſed ſolùm tenetur non habere conſcientiam peccati, dicente Paulo, 1.Cor.11. *Probet ſeipſum homo, &c.*

QVARTO obiicit, cur dicatur in illa oratione: *Veni ſanctificator, &c.* ſacrificium præparari, cùm iam antè ſit oblatum. RESPONDEO; Illa prior oblatio, pręparatio fuit ad poſteriorem oblationem, in qua propriè ſacrificium conſiſtit: proinde rectè dicitur præparatum ſacrificium, quando materia ſacranda Deo, per quandam oblationem eſt dedicata.

De Præfatione.

OFFERTORIO finito, & materia ſacrificij præparata, lotiſque manibus, & oblatione Deo commendata per ſecretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia eſt præparatio, & excitatio populi ad illam actionem,

nem, in qua propriè ſacrificium conſiſtit. Ac PRIMVM illa verba: *Per omnia ſecula ſeculorum,* pertinent ad ſuperiores orationes ſilentio recitatas, ſed dicitur alta voce iſta concluſio, vt populus reſpondere poſſit, *Amen;* & ea voce confirmet ſuperiores orationes. ita ſcribit Micrologus, cap.7.

DEINDE incipit Præfatio per illud: *Dominus vobiſcum,* & vſq; ad ea verba: *Verè dignum, & iuſtum eſt.* habetur in antiquiſſimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam vt omittam Liturgias, in quarum nulla deeſt hęc Pręfatio, meminerunt horum verborum Clemens lib.8. conſtitut. cap.16. Cyprianus in ſerm.6. de orat. Dominica. Cyrillus Hieroſolymitanus Catec. 5. myſtag. CHRYSOSTOMVS paſſim, vt hom. de Euchariſtia: *Quid facis ô homo, non promiſiſti Sacerdoti, qui dixit; Surſum corda, & dixiſti; Habemus ad Dominum?* Vide etiam homil.4. de natura Dei. & Auguſtinus non minus frequenter, vt in epiſt. 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 156. ad Probam, lib. de ſpiritu, & litera, c.11. li.2. de bono perſeuerantiæ, cap.13.

RELIQVA verba, vſque ad illum verſum: *Sanctus, Sanctus, etc.* non ſunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgiis: tamen quę in noſtra, id eſt, Romanæ Eccleſiæ Liturgia habentur, certum eſt antiquiſſima eſſe. Nam ante annos M Pelagius II. Papa interrogatus ab Epiſcopis Germanię, & Gallię, quænam eſſent, & quot authenticę Præfationes, reſpondit eſſe nouem. PRIMAM, de Natali Domini. SECVNDAM, de Epiphania. TERTIAM, de Quadrageſima. QVARTAM, de Cruce. QVINTAM, de Paſcha. SEXTAM, de Aſcenſione. SEPTIMAM, de Pentecoſte. OCTAVAM, de Trinitate. NONAM, de Apoſtolis. Vide epiſtolam Pelagij, & Gratianum can. Inuenimus, de conſecr. diſt.1. DECIMAM, Præfationem, quæ eſt de S. Maria, addidit Vrbanus II. in Concilio Placentino circa annum Domini M.LXXX. teſte Gratiano, can. Sanctorum, diſt.70.

Sanctus, Sanctus, &c.

FINITA Præfatione dicitur canticũ: *Sanctus, Sanctus, &c.* quod quidem partim deſumptum eſt ex hymno Angelorum, quem Iſaias cap.6. audiuiſſe ſe narrat; partim ex cantico Hebræorum, quod Chriſto cecinerunt, cùm in die Palmarum intraret in Hieruſalem, Matth.21. & habetur in antiquis Liturgiis, Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi: & de eo exſtat peculiaris canon in Concilio Vaſenſi, can.4. aliàs can.6.

CAPVT

CAPVT XVIII.

De nomine Canonis.

NVNC ad ſacrum Canonem à morſibus impiorum Lutheranorum defendēdum aggredimur: quem quidem vt ſumma veneratione ſemper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hæretici huius temporis lacerant.

Lutherus in libro de abroganda Miſſa, vt ſe ex malitia, non ex ignorantia peccare oſtenderet, ita loquitur: *Et quanquam habeam, quod pro ſano ſenſu Canonis dicere poßim, vt aliàs feci, tamen nunc non dignabor eum tali honore.* & ibidem multa ſcommata, & iocos planè impios, & blaſphemos iacit in ſacrum illud myſterium. Sed longè adhuc furioſiùs agit in libro de abominatione Canonis, vbi ita rem amplificat, vt velit homines audito nomine Canonis ſignare ſe cruce, & fugere, ac ſi illis Diabolus occurriſſet.

Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, pag. 825. & ſequentibus, de Canone diſputat, ac quatuor ſunt, quæ præcipuè reprehendit. PRIMO, quòd ritum illum celebrandæ Miſſæ Canonem eſſe velimus, id eſt, regulam fixam, & ſtabilem: vellet enim ipſe, liberum eſſe debere vti his, aut illis precibus. SECVNDO, quod auctorem Canonis Tridentinum Concilium faciat partim Chriſtum, partim Apoſtolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipſe autē probat auctorem fuiſſe quendam Scholaſticum, teſte S. Gregorio. TERTIO, quod antiquum eſſe affirmemus: *Fumi*, inquit, *& nugæ ſunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur.* QVARTO, quod nullum errorem in toto Canone inueniri pronunciemus: enumerat autem ipſe errores ſeptendecim.

Scripſit etiam multa contra Canonē Miſſæ Georgius Maior, Zvvinglius, Illyricus, & alij. Nos igitur PRIMO, de nomine Canonis. TVM de auctore. DEINDE, de antiquitate. POSTREMO, de veritate eiuſdem, & ſingularum eius partiū diſſeremus.

Quod ad PRIMVM attinet; exſtat hoc nomen in hac ſignificatione apud S. GREGORIVM, lib. 7. epiſt. 63. vbi rationem reddit, cur poſt Canonem recitari voluerit orationem Dominicam. Apud AMBROSIVM, ſeu quicunque fuit auctor, in commentar. cap. 2. epiſtolæ prioris ad Timotheum, vocatur regula Eccleſiaſtica, qua omnes Sacerdotes vtuntur. Apud

OPTATVM Mileuitanum Ambroſij æqualem lib. 2. contra Parmenianum, vocatur Legitimũ: *Nam quis dubitat*, inquit, *vos illud legitimum in Sacramentorum myſterio præterire non poſſe? Offerre vos Deo dicitis pro Eccleſia, quæ vna eſt, &c.* vbi Legitimum vocat ſtatum, & certum ordinem precum, quibus in conſecranda Euchariſtia vtimur, in cuius ordinis initio offerre nos dicimus pro Eccleſia. ISIDORVS, lib. 1. de officiis diuinis, cap. 15. vocat Ordinem precum, quo oblata Deo ſacrificia conſecrantur. VVALFRIDVS, cap. 22. vocat tum Actionem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omnes poſteriores vtuntur: dicitur autem Actio illa pars Miſſæ, quia in ea celebratur actio ſacrificij; cetera enim verba ſunt potiùs, quàm actiones. Porrò hæc nomina, Canon, Regula, Legitimum, Ordo, ſatis apertè indicant, apud veteres ordinem celebrandi non fuiſſe arbitrarium, vt Kemnitius vellet, ſed ab Eccleſia ita præſcriptum, vt qui ſecus facerent, planè præuaricari legem iudicarentur.

Sed obiicit Kemnitius, pag. 835. duo argumenta. VNVM ex Concilio Africano, can. 70. & Mileuitano, can. 12. vbi præſcribitur, vt in Miſſa non dicantur preces, niſi quæ prius ſint cum prudentioribus viris collatæ, aut à Synodo approbatæ, ne fortè aliquid contra fidem contineant: hinc enim colligitur, non fuiſſe antiquo tempore præſcriptum certum Canonem orationum, qui omnes obligaret, ſed permiſſum fuiſſe, vt quiſque componeret preces, modò ex analogæ eſſent fidei. ALTERVM argumentum ſumit ex diuerſitate Liturgiarum, Baſilij, Chryſoſtomi, Ambroſij, Gregorij, Iſidori.

SED hæc argumenta nihil concludunt. Nam inprimis Canones Conciliorum citatorum non loquuntur de Canone Miſſę, ſed de Collectis, quę ſemper fuerunt multiplices, & variæ. De Canone enim Miſſę iam audiuimus Optatum Epiſcopum Mileuitanum dicentem, legitimum eſſe, & prætermitti non poſſe.

Neq; negamus verba Canonis diuerſa fuiſſe, & etiam hodie eſſe apud Græcos, & apud quaſdam Latinorum Eccleſias; neq; cogit Romana Eccleſia, vt Kemnitius mentitur, pag. 836. vt omnes Canonem Miſſæ Romanæ tanquam neceſſarium omninò ad Euchariſtiam conſecrandã ſeruent: nam & in ipſa Vrbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pontifice conſentiente, à Græcis retineri Liturgiam Baſilij, & Chryſoſtomi,

ſtomi, & Mediolani, Ambroſianam, & Toleti in Hiſpania, quam dicunt, Morarabam. Sed quod aſſerimus, eſt, ordinem ſacrificij celebrandi rectiſſimè Canonem nominari, quod debeat eſſe certus, & ab iis præſcriptus, qui legitimè in Eccleſia præſident, non autem in arbitrio cuiuſuis poſitus. Quocirca meritò reprehendimus Lutherum, & Caluinũ, & ſimiles, qui propria auctoritate, cùm reuera priuati homines eſſent, auſi ſunt mutare ordinem à ſummis Pontificibus inſtitutum, & in Eccleſiis Germaniæ, & Galliæ ab annis, vt minimum DCCC. conſeruatum.

CAPVT XIX.

De auctore Canonis.

IAM verò, quod attinet ad auctorem, non eſt vnius auctoris totus Canon Miſſę Romanę, ſed vt Concilium Tridentinum rectè docet, ſeſs.22. cap.4. partim conſtat verbis Domini, partim Apoſtolica traditione, partim ſanctorum Pontificum inſtitutione.

Primus quidem, qui formam aliquam ſacrificij celebrãdi, adiunctis nimirũ ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Romanæ Eccleſię dedit, S. Petrus fuit, vt Iſidorus teſtatur, lib. 1. de officiis, cap.15. ſed poſtea tamen diuerſi Pontifices preces diuerſas addiderunt, vſq; ad Gregorium I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerunt, vt ex VValfrido colligi poteſt, lib. de obſeruationibus Eccleſiaſticis, cap.22.

Vbi illud etiam eſt OBSERVANDVM, quod licet quædam Liturgia dicatur Baſilij, alia Chryſoſtomi, alia Ambroſij, alia Gelaſij, ſeu Gregorij, noſtra videlicet Romana, alia Iſidori: non tamẽ iſti auctores Liturgiam de integro compoſuerunt, ſed ſolùm eam, quæ ſuo tempore erat in vſu, ad meliorem formã redegerunt, vel detrahendo, ſi quid irrepſerat minus conueniens, vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde ſubtrahendo, ſic tamen, vt ſubſtantiales partes Liturgiæ ab Apoſtolis inſtitutæ, integræ permanerent. Nam S. Gregorius Gelaſianum codicem coarctauit, vt ſcribit Ioannes Diaconus, lib.2. vitæ Gregorij, cap.17. & ipſe epiſt.73. lib.7. aſſerit, ſe reſtituiſſe in Miſſa antiquas conſuetudines, & ſuſtuliſſe quædam, quæ poſtea irrepſerant: itaq; fuit auctor ñon inſtitutionis, ſed reformationis Liturgię. Gregorius item VII. iterum emendauit officium

Eccleſiaſticum,ſed (vt ipſe teſtatur, canone, In die, de conſec. diſt.5.)non nouum inſtituit, ſed antiquum reduxit: quod noſtris diebus fecit etiam Pius V. tum in Breuiario, tum in Miſſali reſtituendo, vnde dicitur Miſſale Pij V. ſeu Miſſale nouum, cùm tamen non ſit abſolutè nouum,ſed antiqui emendatio,& reſtitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore,Kemnitius PRIMO reprehendit, quod habeamus Canonem ab auctoribus multis compoſitum.

AT inanis eſt iſta reprehenſio. Nam etiam Symbolum Apoſtolicum eſt vna ſimplex fidei confeſſio,& tamen compoſita eſt à duodecim Apoſtolis, ſingulis ſententiam ſuam adiicientibus, vt S.Leo ſcribit in epiſt.13. ad Pulcheriam, & ante Leonē Ruffinus in explicatione Symboli,& Auguſtinus ſerm. 115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum,ſiue explicatum fuit in Concilio Nicæno, & Conſtantinopolitano, vnde tandem prodiit Symbolum illud plenius, quod propriè Conſtantinopolitanū vocatur. Liber item Pſalmorum multos auctores habet, ſi S.Hieronymo credimus,in epiſt.ad Sophronium, & in alia ad Cyprianum, cùm tamen vnicus liber cenſeatur.Denique,id eſt maximè admirandum,& commendandum, quod Canon Miſſæ ſit multorum auctorum, & tamen ita aptè partes omnes inter ſe iungantur, & cohæreant, vt vnius auctoris videatur.

SECVNDO obiicit Kemnitius S.Gregorij teſtimonium lib. 7.epiſt.63. vbi duo quædam ſcribit ſententiæ noſtræ, vt apparet, contraria. VNVM eſt, Apoſtolos ad ſolam Dominicam orationem Euchariſtiam conſecrare ſolitos;ex quo refelli videtur, id quod nos diximus, auctorem noſtri Canonis fuiſſe B.Petrum,& multa in Canone haberi ex Apoſtolica traditione. ALTERVM eſt,Canonem compoſitum à Scholaſtico quodam:Scholaſticum autem eſſe nomen proprium alicuius hominis,probat Kemnitius ex eodem Gregorio lib.2.epiſt.54. & lib.9.epiſt.14. Quod ſi Scholaſticus auctor Canonis fuit, non igitur verum eſt, quod nos cum Tridentino Concilio diximus, Canonem partim à Chriſto, & Apoſtolis, partim à ſanctis Pontificibus compoſitum fuiſſe: nullus enim Apoſtolus, aut Pontifex fuit,qui proprio nomine Scholaſticus diceretur.

Hoc argumentum penè totum accepit Kemnitius ex beato Rhenano in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona

rona militis: ſed non erit difficile reſpondere. Ac PRIMVM non deſunt, qui negent Apoſtolos vnquam ad ſolam Dominicam orationem Euchariſtiæ myſterium celebraſſe. Videtur enim Gregorius id accepiſſe ex Hieronymo in libro 3. contra Pelagianos: ſed Hieronymus dicit, Apoſtolos Dominico præcepto ad celebrationem Euchariſtiæ adhibuiſſe orationem Dominicam, non autem dicit ſolam Dominicam orationem adhibuiſſe.

SED quidquid de hoc ſit (non enim facile repudiandum eſt, quod S. Gregorius ſcripſit, neque eſt veriſimile tantum virum non animaduertiſſe, quid Hieronymus antè ſcripſerit) RESPONDEO, quod non ſemel ſuprà docuimus, Apoſtolos initiò ſolam Dominicam orationem ad verba conſecrationis in myſterio Euchariſtiæ addere ſolitos: tamen poſtea eoſdem Apoſtolos multa alia adiunxiſſe: nam certè orationem pro defunctis in ſacrificio Miſſæ ex Apoſtolica traditione deſcendere, conſtanter docet S. Ioannes Chryſoſtomus, hom. 3. in epiſt. ad Philip. & alibi.

Quod autem de Scholaſtico Gregorius ſcribit, contra ſententiam noſtram non pugnat. Nam inprimis non conſtat, Scholaſticum eo loco eſſe nomen proprium: non enim quia tempore Gregorij aliqui nomine proprio dicebantur Scholaſtici, ideò vbicunq; inuenitur hoc nomen, ita accipiendum eſt, ac ſi alicui eſſet proprium; quin potiùs longè probabilius eſt, per Scholaſticum eo loco intelligi virum inſignem eruditione, & eloquentia. Sic Hieronymus libro de ſcriptoribus in Serapione, ſcribit Serapionem virum doctiſſimum ob ingenij elegantiam, Scholaſtici cognomen adeptum. S. Gregorius li. 10. ep. 2. vocat Matthęum Scholaſticum virum clariſſimum: & Gennadius in Catalogo ſcriptorũ, vocat Proſperum ſermone Scholaſticum, id eſt, eloquentia, & eruditione præſtantem: & Honorius in Catalogo ſcriptorum, vocat Alcuinum officio Scholaſticũ. In eodem ſenſu accipit Scholaſticum in tractatu ſuper Pſalm. 44. S. Auguſtinus. Tales erant preſbyteri quidam doctiſſimi, qui pręficiebantur olim Scholę Chriſtianę, ad eos erudiendos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Eccleſiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Denique adhuc hodie in quibuſdam Eccleſiis, & nomen, & dignitas Scholaſtici perſeuerat, licet ipſa functio penè ceſſauerit.

Iam igitur ſi apud Gregorium accipiatur Scholaſtici nomen pro homine doctiſſimo in vniuerſum, admittere poſſumus, totum Canonem, exceptis verbis Domini, à Scholaſtico compoſitum, quia nimirum & S.Petrus, & ceteri ſancti Pontifices Scholaſtici dici poſſunt. Neque hoc eſt alienum à ſententia S.Gregorij: ille enim non loquitur de Scholaſtico per contemptum, ſed eum opponit Chriſto, vt hominem Deo, ac ſi diceret; Si oratio ab homine compoſita ſuper oblationem recitatur, quantò magis recitari debet oratio compoſita ab ipſo Deo?

Si verò Gregorius per Scholaſticum intelligat certum aliquem hominem, qui ętate ipſius vixerit, vt aduerſarij contendunt, tum reſpondere cogimur, S.Gregorium non loqui de Canone Miſſæ, aut certè non de toto Canone, cùm dicit, precem Scholaſtici recitari ſuper oblationem, ſed de aliqua alia prece extraordinaria, quales ſunt tres illæ, quæ dicuntur ante Communionem, poſt *Agnus Dei*; quę, vt ſcribit Micrologus, cap.18. non ſunt de Canone, neque ex ordinario præſcribuntur; ſed ex conſuetudine religioſorum recitantur. Id autem ita eſſe, certum eſt, quia orationes quæ ſunt in Canone, inueniuntur magna ex parte apud Ambroſium, vt paulò pòſt demonſtrabimus, & proinde non poteſt fieri, vt compoſitæ fuerint tempore Gregorij, qui ducentis annis Ambroſio poſterior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis S.Gregorij: nam ille ſcribit ſe accuſatum fuiſſe, quòd iuſſiſſet orationem Dominicam recitari mox poſt Canonem; & reſpondet id ſe feciſſe, quia indignum exiſtimabat orationem à Scholaſtico compoſitam ſuper oblationem dici, & ipſam Chriſti orationem ſuper corpus eius non dici: quibus verbis indicat Gregorius ſe non agere de Canone, ſed de orationibus, quæ dicebantur poſt Canonem. Et quidem ante ipſius tempora poſt Canonem ante Communionem videtur in vſu fuiſſe, vt diceretur aliqua oratio à Scholaſtico compoſita: oratio autem Dominica, vel diceretur poſt Communionem, oblatione conſumpta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutauit, & voluit, vt oratio Dominica diceretur mox poſt Canonem, adhuc in altari corpore Domini præſente, oratio autem Scholaſtici ſequeretur. Ex his duabus ſententiis vtraque probabilis eſt, & neutra contra nos facit.

CAPVT

CAPVT XX.

De antiquitate Canonis.

SVPEREST nunc, vt de antiquitate dicamus. Ac PRIMVM, ridenda videtur Kemnitij leuitas, qui pag. 828. nugas, & fumos eſſe dicit, quòd Concilium ſcripſerat, Canonem Miſſæ multis antè ſeculis inſtitutum, & tamen pag. 826. idem Kemnitius affirmarat Canonem abſolutum intra primos ſexcentos à Chriſto nato annos; & pag. 827. ſcribit Canonis auctorem vixiſſe circa annum Domini D. XC. quod etiam repetit, pag. 828. vbi vltimum auctorem Canonis facit Gregorium anno D. XC. Nam ſi Canon anno Domini D. XC. abſolutus eſt, quis non videt eum ante decem propemodum ſecula inſtitutum, & proinde verum eſſe, quod ait Concilium; & Kemnitium ſibi ipſum eſſe contrarium in eadem pagina? Deinde quærendum eſſet ab iſtis, qui negant, Canonem noſtrum eſſe antiquum, vt ipſi ſui Canonis vetuſtatem oſtenderent: quale enim eſt, vt ij Canonem noſtrum tãquam nouitium contemnant, quem ante annos prope mille editum eſſe fatentur; cùm ipſi Canonem habeant, ſi tamen Canon dici meretur, hoc ipſo noſtro ſeculo editum?

SED his omiſſis, veram antiquitatem noſtri Canonis oſtẽdamus. PRIMVM igitur illud cõſtat, Canonem noſtrum integrum, vt eum nunc in Miſſalibus habemus, fuiſſe in vſu Eccleſiæ ante annum Domini DCCC. Nam exſtat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem Ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt. Deinde Alcuinus in lib. de officiis Eccleſiaſticis, cap. de celebratione Miſſæ, totum Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus aliis poſterioribus idem omninò Canõ exponitur, vt ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocẽtio, & ceteris. Porrò Ordo Romanus non inſtituit Canonem, ſed refert, vt rem vſitatam, & celebrem in Eccleſia. Quare neceſſe eſt, Canonẽ eſſe adhuc antiquiorem, quàm ſit Ordo Romanus.

Quamuis autem non exſtet fortaſſe alius liber Ordine Romano antiquior, vbi totus Canon habeatur: tamen exſtant libri multò antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus coniectura fieri poteſt de reliquis.

Ac primùm apud Ambroſium, lib. 4. de Sacram. cap. 5. & 6.

habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæſumus, benedictam, adſcriptã, ratam, &c.* Et illa: *Qui pridie quàm pateretur, &c.* Et illa: *Vnde & memores, &c.* Et illa: *Supra quæ propitio, &c.* quæ ſunt quatuor partes potiſſimæ totius Canonis: duę enim proximè præcedunt, duæ proximè ſequuntur cõſecrationem. Et quoniam S. Ambroſius non primus inſtituit has partes Canonis, ſed eas allegat ex antiquo ritu Eccleſiæ ad confirmandum id, quod eo loco tractabat de veritate corporis Dñi in Euchariſtia: ſequitur neceſſariò, vt earum inſtitutio Ambroſij ætatem præceſſerit, proinde ante M. CC. annos in vſu fuerit. Idem Ambroſ. lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. apertè meminit primæ orationis Canonis, vbi oratur pro Eccleſia, & pro Rege, licet ipſa verba non ponat: eiuſdem etiam meminit Optatus, lib. 2. contra Parmenianum, vbi dicit, Legitimum eſſe, vt offeratur pro Eccleſia Catholica. Illius autem orationis, vbi nominantur, & inuocantur Sancti, & illius, vbi oratur pro defunctis, meminit Auguſtinus tract. 84. in Ioannem; immò earum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos ſupra in propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim quoad ſententiam, partim etiam quoad verba, inuenitur in auctoribus, qui ante M. C. vel. M. CC. annos floruerunt.

His accedunt aliquot coniecturæ inſignes ad probandam Canonis antiquitatem. Prima coniectura eſt, quia in toto Canone nulla fit mentio Confeſſorum, aut Virginum non Martyrum, ſed Martyrum tantùm, ſeu virorum, ſeu fœminarum: quod etiam notauit Auguſtinus, libro de ſancta Virginitate, cap. 45. Huius autem rei cauſſa nulla eſt alia, niſi quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de myſteriis Miſſæ, quia videlicet eo tempore Canon compoſitus eſt, quo nondum cœperant publicè coli in Eccleſia ſancti Confeſſores. Siquidem certum eſt, Martyres cœpiſſe publicè inuocari, & eorum nominibus dies feſtos coli, & Baſilicas erigi, ab initio planè Eccleſiæ: Confeſſores autem multò ſeriùs hunc honorem in Eccleſia meruiſſe. Conſtat autem ex Cõcilio Moguntino, ſub Carolo Magno celebrato, can. 36. feſta Confeſſorum iam in vſu fuiſſe anno DCCC. Siquidem in Catalogo feſtorum dierum ponuntur dies feſti S. Martini, & S. Remigij: igitur ante annum Domini, DCCC. Canonem compoſitum fuiſſe neceſſe eſt.

SECVNDA coniectura eſt, quia veteres diligenter annotarunt pauca quædam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. ſcribit auctor Pontificalis, addita fuiſſe à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam;* cuius rei, vt valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. & reliqui auctores, qui de Miſſa ſcribunt. Gregorium I. addidiſſe ad Canonem pauca illa verba: *Dieſq; noſtros in tua pace diſponas, &c.* non ſolùm annotarunt Strabo loco citato, & ſimiles auctores, ſed etiam Beda lib. 2. hiſtor. Anglicanæ, cap. 1. & Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 17. Hoc autem eſt argumentum certiſſimum, Canonem eſſe antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum ſemper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter hiſtorici annotaſſent, vnum, vel alterum verbum à Leone, vel Gregorio additum, ſi Canon eſſet recens, & ab aliquo priuato homine, qui Scholaſticus diceretur, inſtitutus?

TERTIA coniectura eſt, ipſa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarum meminit Ambroſius: *Quam oblationem.* Et: *Vnde & memores,* & ceteræ, ſi fuiſſent ab aliquo Romano Pontifice compoſitæ, certè aliquis hiſtoricus id prodidiſſet: ſi enim non omiſerunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omiſiſſent, qui vitas Pontificum ſcripſerunt, quis totum ferè Canonem compoſuerit? Relinquitur igitur, vt Canon ſit omni memoria antiquior, & ab Apoſtolis, vt multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neq; obſtat, quod in Canone ſit mentio Apoſtolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina poſtea paulatim addita fuiſſe, dubium eſſe non poteſt.

QVARTA coniectura eſt VValfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem eſſe antiquiſſimum, quia dum enumerantur Apoſtoli, non ſeruatur ordo, qui eſt in Euangeliis per Hieronymum emendatis: id enim argumento eſt, eam partem Canonis prius fuiſſe compoſitam, quàm à Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipſe enim Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damaſum, teſtatur magnam fuiſſe in antiquis Latinis codicibus confuſionem.

CAPVT

CAPVT XXI.

De veritate primæ orationis Canonis.

NVNC demùm veritas Canonis demonſtranda eſt: quod facilè fiet, ſi ad ea reſpondeamus, quæ aduerſarij cōtra ſingulas preces Canonis obiiciunt.

PRIMA igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementiſſime Pater*, extenditur vſq; ad illud: *Hanc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Cōmunicantes, & memoriam venerantes*, non ſunt diuerſæ orationes, ſed partes ſunt primæ orationis, vt colligitur, tum ex concluſione: *Per eundem Dominum noſtrum*, quæ ponitur in fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum ſenſum, niſi continuaretur cum præcedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem offertur ſacrificium, id eſt, mortalium, qui ſunt in Eccleſia militanti, & etiam Sanctorum, qui cum Chriſto regnant in cœlis. Ac PRIMVM nominatur Eccleſia. SECVNDO, Papa. TERTIO, Epiſcopus loci. QVARTO, Rex in quibuſdam Eccleſiis. QVINTO, omnes Orthodoxi in genere. SEXTO, particulares perſonæ, ſed ſecretò. SEPTIMO & vltimò, ſancti Apoſtoli, & Martyres.

Vbi eſt OBSERVANDVM, orationem pro Eccleſia, haberi in omnibus Liturgiis, & vt ſuprà oſtendimus, nominatim id notatur ab Optato Mileuitano, lib. 2. contra Parmenianū: ſic etiam pro Epiſcopo loci, habetur in Liturgiis omnibus.

Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgiis, ſed in Liturgia Chryſoſtomi à Leone Tuſco Latinè reddita, inuenitur nomen Nicolai Papæ: ex quo intelligimus etiam Græcos poſterioribus temporibus illud addere ſolitos. Apud Latinos videtur eſſe antiquiſſima conſuetudo: nam non ſolùm Alcuinus ante annos DCCC. in lib. de officiis, Canonem explicans, meminit huius rei, & cauſſas reddit, cur poſt Eccleſiam ſubiungatur nomen Papæ; ſed etiam Vaſenſe Concilium ante annos M. C. celebratum, can. 4. aliàs 6. cōſtituit, vt in Gallicanis Eccleſiis nomen Papæ Vrbis Romæ in omnibus Miſſis recitetur.

Nomen Regis rectè etiam adiungitur in iis locis, quæ Regibus ſubſunt: nam & Innocentius III. & Bonauentura in explica-

explicatione Canonis agnoſcunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id ſeruant, & ex Apoſtolo, 1. Timoth. 2. id colligunt Ambroſius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & Auguſtinus epiſt. 59. ad Paulinum.

Quod ſequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*, Micrologus, cap. 13. ſcribit, eſſe ſuperfluum, & non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit CCC. annis ante Micrologum, & apud Innocentium III. & alios omnes; quocirca vſu ipſo auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hîc per omnes Orthodoxos, vt S. Bonauentura exponit, non omnes omninò fideles; tunc enim verè eſſet ſuperflua hæc particula, cùm idem ſit offerre pro tota Eccleſia, & pro omnibus Orthodoxis: ſed omnes alios præter Papam, Epiſcopum proprium, & Regem propriũ, ac ſi diceremus; Offerimus primò pro omni Eccleſia in vniuerſum, deinde in particulari pro Papa, pro Epiſcopo, prò Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, ſiue Principibus, ſiue priuatis.

Aduerſus hanc primam orationem, PRIMA obiectio eſt Lutheri in lib. de abroganda Miſſa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem eſſe compoſitum ab aliquo verboſo, & parum ſpirituali? quid enim attinet verbis ita ſuperfluere; Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia?* Similis obiectio eſt in libro cõtra abominationem Canonis, vbi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atq; Catholicæ, & Apoſtolicæ fidei cultoribus:* idem enim eſſe videtur pro Orthodoxis, & pro Catholicæ fidei cultoribus.

RESPONDEO; Satis apparet, Lutherum ſolùm calumniãdi libidine hæc obiecisſe; nam alioqui non poterat ignorare, ad affectum explicandum, multum facere repetitionem eiuſdem rei, præſertim vocibus diuerſis. Certè Liturgiæ Baſilij, & Chryſoſtomi plenæ ſunt eiuſmodi repetitionibus, Confeſſiones item Auguſtini, quæ ad effectum excitandum potiſſimùm diriguntur, paſſim inculcant eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, & Pſalmi, vix aliquid ſemel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant. Pſalm. 92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt*. Pſalm. 115. *Ego ſeruus tuus, ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ*. immò Pſalmus ille 118. qui eſt omnium longiſſimus, idem ferè omnibus verſiculis repetit. Lucas cap. 18. cùm narraſſet

raſſet Dominum prædixiſſe Apoſtolis mortem ſuam propinquare, ſubiungit: *Et ipſi nihil horum intellexerunt; & erat verbum iſtud abſconditum ab eis: & non intelligebant quæ dicebantur.* Si Lutherum conſulamus, verboſum Lucam, & parum ſpiritualem appellabit: at ipſe Spiritu ſancto dictante illa verba multiplicauit, vt intelligeremus, Apoſtolos eo tempore longiſſimè abfuiſſe ab ea cogitatione, vt exiſtimarent, Chriſtum moriturum. Apoſtolus etiam 2. Corinth. 11. cùm ait: *Hebræi ſunt, & ego; Iſraëlitæ ſunt, & ego; ſemen Abrahæ ſunt, & ego:* certè idem ter repetit, nec tamen fruſtrà, quia repetitio illa magnam emphaſim habet.

SECVNDA obiectio eiuſdem Lutheri in eodem loco. Ante conſecrationem vocantur panis & vinum ſacrificia ſancta, & illibata, quod videtur abſurdum; quia ſi ſancta ſunt, cur petitur in eadem oratione à Deo, vt illa benedicat? Si ſacrificia; ergo panem, & vinum Deo ſacrificamus.

RESPONDEO; Panis, & vinum rectè dici poſſunt paulò ante conſecrationem, ſacrificia ſancta, & illibata. Sacrificia quidem, quia ſunt materia ſacrificij, & iam dedicata, & parata; vt ex iis fiat ſacrificium; nam & in lege veteri dicebantur paſſim ſacrificia oues adhuc viuentes, quando ſcilicet adducebantur, vt immolarentur. vnde eſt illud CYPRIANI in ſerm. de eleemoſyna: *Diues, & locuples in Dominicum ſine ſacrificio venis?* Dicuntur autem meritò ſancta, & illibata, quia iam dedicata, & conſecrata ad vſum diuinum per priorem oblationem ſunt; & etiam quia pura, & ſancta intentione offerũtur ab Eccleſia. Sed quanquam eo modo ſancta ſint, tamen ſanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & ſanguinem Chriſti, & ideò rectè petimus, vt Deus illis benedicat, eaque ſanctificet, nimirum vt ſic fiant nobis corpus, & ſanguis Chriſti, vt infra in alia oratione petimus.

TERTIA obiectio eiuſdem ibidem. In Canone dicitur: *Quæ tibi offerimus inprimis pro Eccleſia tua.* At illa ſacrificia ex mero pane, & vino conſtant; ergo panem, & vinum Deo offerimus pro Eccleſia. Neque poteſt reſponderi, illud, *offerimus,* accipi pro futuro, & referendum ad hoſtiam conſecratam, quaſi ſenſus ſit, Offerimus, id eſt, mox offeremus: nam repugnat huic ſolutioni demonſtratiua particula: *Hæc dona, hæc munera, &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ ad ſenſum tunc oſtenduntur.

RESPON-

Respondeo; Mira eſt hæreticorum leuitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde abſurdam ex Canone colligit, quod videamur Deo panem offerre, non Chriſtum: idem in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Euchariſtia, dicit, Catholicos exiſtimare ſe Chriſtum Patri offerre; & ibidem monet Sacerdotes, vt intentionem ſuam dirigant ad panem offerendum, non ad Euchariſtiam: *Obſeruent*, inquit, *ſe Sacerdotes hoc perdito, & periculoſiſſimo ſeculo, qui ſacrificant, vt verba Canonis maioris, & minoris, cum Collectis, quæ nimis apertè ſonant ſacrificium, dirigant non ad Sacramentum, ſed ad ipſum panem, & vinum conſecrandum: nam panis, & vinum antea offeruntur ad benedicendum, ſed poſtquam eſt benedictus, & conſecratus, iam non debet offerri.*

Sed ad argumentum Respondeo; Panem rectè dici offerri pro Eccleſia, non quod iſta oblatio ſit propriè ſacrificiũ propitiatorium, ſed quia eſt dedicatio rei, ex qua faciendũ eſt ſacrificiũ propitiatorium: ſicut paulò antè dicebamus de nomine ſacrificij, quod tribuitur pani, quia eſt materia ſacrificij. Quarè cùm dicimus, nos offerre panẽ Deo pro Eccleſia, ſenſus eſt, nos offerre Deo panem conſecrandum, & ex quo per conſecrationem verum ſacrificium Deo immolãdum eſt pro Eccleſia. Neq; alienũ eſt hoc à modo loquendi Scripturę diuinæ, ſiquidem Leuit. 4. 5. 6. & alibi, iubentur ſinguli quiq; de populo offerre agnũ; vel aliquid eiuſmodi in ſacrificium pro peccato, & tamen non quilibet de populo propriè ſacrificabat: id enim erat ſolius Sacerdotis munus, ſed dicebantur illi offerre ſacrificium pro peccato, quia offerebãt materiam, ex qua ſacrificium pro peccato faciendum erat.

Qvarta obiectio Lutheri ibidem. In prima oratione Canonis dicitur: *Quæ tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum ſuarum.* Et ibidem de iiſdem offerentibus dicitur: *Quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio.* Si igitur iſti fideles & deuoti ſunt, certè redempti ſunt: ſi redempti ſunt; quorſum offerunt pro redemptione animarum ſuarum? nónne idem eſt, ac ſi diceretur, redemptos Chriſti ſanguine non eſſe verè redemptos, ſed indigere iterum redimi vno panis fruſtulo?

Respondeo; Quod attinet ad fruſtum panis, iam diximus panem non offerri, vt ſit ſacrificium propitiatorium,

ſed

ſed vt ſit materia ſacrificij propitiatorij. Quãtum ad redemptionem fidelium & deuotorum, apud Lutheranos quidem nulli putantur eſſe fideles, & deuoti, quin ſimul iuſti ſint, proinde redempti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui fidẽ ſine charitate eſſe poſſe ſentiunt, nõ dubitantur eſſe multi fideles, & etiam deuoti imperfecta quadam deuotione, qui tamen nondum iuſtificati, & per hoc nec redempti ſint, eo modo, quem mox explicabimus, quales ſunt, qui pœnitentiam agere incipiunt, & cupiunt quidem ad Deum conuerti, & pro hac re orant, & Miſſas deuotè expoſcunt, licet nondum ad perfectam contritionem peruenerint. De his igitur verba Canonis commodè accipi poſſunt.

Sed præterea, vt Lutherani intelligant non eſſe abſurdum, ſi redempti redemptione alia indigere dicantur, ANIMADVERTENDVM eſt, in Scriptura quinq; modis accipi redemptionem; & proinde poſſe eos, qui vno modo redempti ſunt, opus habere, vt aliis modis redimantur. PRIMA dicitur redemptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per ſolutionem precij ſufficientis: & hoc modo omnes omninò homines redempti ſunt per Chriſti crucem, iuxta illud Apoſtoli 1. Timoth. 2. *Qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.*

SECVNDA eſt redemptio à malo culpæ per applicationem illius precij in cruce ſoluti: & hæc redemptio eſt ipſa iuſtificatio. Rom. 3. *Iuſtificati gratis, per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu.* & hac redemptione plurimi egent, etiamſi prima redemptione redempti ſint.

TERTIA redemptio eſt à debito pœnæ, quod ſæpe manet dimiſſa culpa, iuxta illud Prouerb. 13. *Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ:* diuitiæ enim cùm in pauperes expẽduntur, à pœna liberant homines; & hac redemptione ſæpe indigent illi etiam, qui primo & ſecundo modo redempti ſunt.

QVARTA redemptio eſt à peccato futuro; dicitur enim Deus redimere eos, quos præſeruat à peccato, in quod alioqui incidiſſent. Pſal. 33. *Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorum, & non delinquent omnes, qui ſperant in eo.*

QVINTA redemptio eſt à corruptione, & ærumnis omnibus huius vitæ, quæ fiet tandem in vltima reſurrectione. Luc. 21. *Leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra.* & hac vltima, vt etiã ſuperiorẽ redemptione; omnes egent, quamuis ſanctiſſimi ſint. PORRO prima redemptio

ptio non obtinetur per Miſſam, quia in cruce peracta eſt, tamen in Miſſa repræſentatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Miſſa non parum confert, & ideò nihil eſt mirum, ſi dicatur offerri pro redemptione fidelium, & deuotorum.

QVINTA obiectio eſt eiuſdem Lutheri ibidem, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriā venerantes.* Chriſtus enim inſtituit Cœnam, vt eſſet Communio viuorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

RESPONDEO, illud: *Communicantes*, dupliciter exponitur à veteribus. Quidam, vt Alcuinus, Amalarius, & alij, referũt illud, ad Communionem cum Sanctis, vt ſenſus ſit; Offerimus hoc ſacrificium cõmunicantes memoriis Sanctorum, & eoſdem Sanctos venerantes: vbi non fit mentio Communionis per manducationem Euchariſtiæ, quæ non conuenit mortuis: ſed Communionis per ſocietatem, & coniunctionem in corpore Chriſti myſtico. Alij, inter quos eſt Micrologus, cap. 12. & Hugo Victorinus lib. 2. de officiis, cap. 29. volunt illud, *Communicantes*, referri ad offerentes inter ſe, non cum Sanctis, vt ſenſus ſit; Offerimus communicantes, id eſt, inter nos vniti, & coniuncti, vt decet membra eiuſdem corporis; & præterea memoriā Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epiphania, Paſcha, Aſcẽſione, & Pentecoſte, poſt illud: *Communicantes*, additur, *& diem ſacratiſſimum celebrantes, &c.* & paulò pòſt, *ſed & memoriam venerantes, &c.* vbi apertè videmus, illud *Communicantes*, non coniungi cum memoria Sanctorũ, ſed per ſe manere, & ad ſolos offerentes referendum eſſe.

SEXTA obiectio eſt Georgij Maioris, qui ordinẽ reprehendit illorũ verborum: *Vt accepta habeas, et benedicas hæc dona.* prius eñ debent eſſe benedicta, quàm acceptentur à Deo.

SED facilis eſt ſolutio. Nam vt eſt oblatio duplex, vt ſuprà diximus, vna rei conſecrandæ, altera rei conſecratæ; ita eſt acceptatio duplex; benedictio autem, & ſanctificatio vnam earum oblationum, & acceptationum ſequitur, alteram præcedit. Vnde ſicut hoc loco, vbi agitur de prima acceptatione, poſtponitur benedictio: ita paulò pòſt in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adſcriptam, ratam, acceptabilem facere digneris*; vbi agitur de poſteriore acceptatione, præponitur benedictio.

Septima obiectio eſt Zvvinglij, qui non probat illud: *Memento Domine famulorum, &c. Videmur enim*, vt ipſe ait, *metuere, ne Deus obliuioſus ſit; & ideò tanquam immemorem eum commonefacere velle.*

Sed videtur ipſe potiùs obliuioni mandaſſe Scripturarum loquutiones, aut certè ſi earum meminerat, Spiritum ſanctum corrigere voluiſſe: quid enim in Scriptura frequentius occurrit, quàm Memento, vel recordare Domine? Vide Exodum 32. v. 13. Deuteronomium 9. v. 27. Iudicum 16. v. 28. 4. Regum 20. v. 3. 2. Eſdræ 5. v. 19. Pſalm. 131. v. 1. Lucæ 23. v. 42. & alibi. Nec ſolùm in Scriptura paſſim legimus: *Meméto Domine*, ſed etiam, quod videtur mirabilius: *Ne obliuiſcaris*, vel, *Quare obliuiſceris*, vt Pſalm. 9. v. 32. Pſalm. 12. v. 2. Pſalm. 41. v. 50. & alibi, in Pſalmis potiſſimùm: porrò dicitur Deus per metaphoram obliuiſci, quando non iuuat, & contrà recordari, quando iuuare incipit.

Octava obiectio eſt eiuſdem Maioris, qui ponderat illa verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt*; ac dicit, illam correctionem; *vel qui tibi offerunt*, apertè monſtrare Canonem loqui de eleemoſynis, quas populus offerebat ad altare pro pauperibus: proinde non rectè nunc iſta detorqueri ad ſacrificium Euchariſtiæ.

Huc etiam pertinet Prima obiectio Kemnitij ex illis ſeptendecim, quas facit contra Canonem in 2. part. Examinis, pag. 839. & ſequentibus. Nam prima obiectio ſolùm id habet, olim verba Canonis dirigi conſueuiſſe ad benedicendas, & commendandas eleemoſynas; nunc autem perperam trahi ad mimicam repræſentationem ſacrificuli: & præterea non rectè offerri Deo panem pro Eccleſia. Cuius obiectionis pars prior deſumpta eſt ex argumento Maioris, quod iam refellimus: pars poſterior ex argumento Lutheri, quod paulò antè ſolutum eſt.

Respondeo; Non eſt illa correctio, ſed diſiunctiua ſententia, propter duos ordines eorum, quos ſacerdos Deo commendauerat: alij enim ſunt abſentes, pro quibus offertur, ſed ipſi actu non offerunt; alij ſunt præſentes, qui ſimul cum ſacerdote offerunt aſtando, & conſentiendo. Hic igitur eſt ſenſus eorum verborum; Memento Domine talium, & talium abſentium, & omnium etiam circumſtantium, atq; præſentium, pro quibus omnibus offerimus, vel etiam qui ſimul nobiſcum

biſcum deſiderio, & conſenſu offerunt. Non pertinere autem preces vllas Canonis ad commendandas eleemoſynas, quod falsò aſſumunt Maior, & Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognoſci poteſt. Nam Inprimis hæc dona, quæ nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Eccleſia, pro Papa, pro Rege, pro omnibus Orthodoxis; at eleemoſynæ non ſolent offerri, niſi pro iis, qui eas dederunt. Deinde de eadem oblatione, quæ nominata eſt in principio Canonis, quã iſti volunt ad eleemoſynas pertinere, ſubiungitur paulò infrà: *Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, &c.* vbi apertè oſtenditur eam oblationem eſſe propriè ſacrificium, quippe quæ per miniſterium ſacerdotũm Domino offertur: & paulò pòſt de eadem dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæſumus, benedictam, &c. Vt nobis corpus, & ſanguis fiat dilectiſsimi Filij tui, &c.* vbi manifeſtè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quæ per conſecrationem efficitur corpus, & ſanguis Domini. Denique omnes expoſitores Liturgiæ, tum Græci, vt Germanus, & Cabaſilas; tum Latini: vt Alcuinus, Amalarius, & ceteri totum Canonem explicant de Euchariſtia.

Nona obiectio eſt Kemnitij, quàm Secundo loco ipſe ponit; ponderat enim ipſe illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis:* ac vult Canonem iuxta antiquũ ritum agere hoc loco de ſacrificio ſpirituali, quod conſiſtit in laude Dei, & gratiarũ actione pro redemptione acquiſita in cruce. Deinde hoc fundamento poſito, reprehẽdit Catholicos, tum quod ſacrificium laudis mutauerint in ſilentiarium murmur ſacerdotis, tum quod ſacrificium laudis pro redemptione in cruce acquiſita detorſerint ad repræſentationem ſacrificuli pro impetranda, & promerenda redemptione animarum.

Respondeo; Hæc obiectio, vt etiam ſuperior, & aliquot ſequentes, non ſunt contra Canonem, ſed contra intentionem ſacerdotum, qui Canonem recitant: ſiquidem verba Canonis ipſemet dicit poſſe accipi de ſacrificio laudis, vel de eleemoſynis, &c. Proinde iſtæ obiectiones nõ multum ad rem faciunt: ſiquidem propoſitum Kemnitio erat, demonſtrarè multos errores in ipſo Canone inueniri, vt patet ex pagina 839. vbi ſic loquitur: *Tanquam in tabella ſpectandum proponemus, quos errores, & quæ vitia Pontificius Canon contineat.*

Hæc ibi. At vbi incœpit iſtos errores enumerare, nō tàm verba Canonis reprehendit, quàm ſacerdotes, qui ea vel ſubmiſſa voce recitant, vel detorquent ad repræſentationem.

DEINDE falſa ſunt ea, quæ in argumento Kemnitius more ſuo aſſumit, & non probat. PRIMVM enim falſum eſt, per ſacrificium laudis, cuius in Canone fit mentio, debere accipi ſacrificium ſpirituale, quod in laude, & gratiarum actione conſiſtit: ſignificatur enim ea voce ſacrificium veri corporis DOMINI, quod ſacrificium laudis dicitur, quia per illud DEVS magnoperè laudatur, & gratiæ illi aguntur, pro ſummis eius in nos beneficiis: vnde etiam ſacrificium Euchariſticum meritò nominatur. Id ita eſſe patet. PRIMVM ex ipſo Canone; nam de hoc ſacrificio laudis paulò pòſt loquens Eccleſia, à Deo petit, vt hanc oblationem benedicere dignetur, & efficere corpus dilectiſſimi Filij ſui. DEINDE idem patet ex Auguſtino, qui ipſam Euchariſtiam non ſemel appellat ſacrificium laudis, vt lib. 1. contra aduerſ. leg. & Prophet. ca. 20. vbi bis, terúe ſacrificium laudis vòcat id, quod offerimus ſecundum ordinē Melchiſedech, ex pane, vinoq; cōfectum. Quod ſi ſacrificiū laudis, non ſunt laudes, quæ recitētur voce, ſed eſt ipſa oblatio corporis Dominici; inane eſt, & falſum quod Kemnitius dicit, nos cōuertiſſe ſacrificium laudis in ſilentiarium murmur; non enim in voce, ſed in actione hoc ſacrificium conſiſtit. Et falſum eſt etiam, quod VLTIMO addit, nos detorſiſſe ſacrificium laudis ad mimicā repræſentationem: non enim rei præteritæ repræſentatio, ſed vera, & realis oblatio præſentis corporis Dominici eſt ſacrificium, quod nos propriè in Eccleſia immolamus.

DECIMA obiectio, & Kemnitij TERTIA, eſt contra illa verba Canonis: *Reddūt tibi vota ſua æterno Deo viuo, et vero.* Dicit enim Kemnitius, olim in Eccleſia vſum fuiſſe, vt iuxta illa verba Pſalm. 116. *Vota mea Domino reddam*, gratiæ agerentur Deo pro beneficiis; ſed nunc ſublato antiquo ritu, Canonem Miſſæ referre illa verba ad Miſſas votiuas, quæ data pecunia celebrari iubentur.

RESPONDEO; Iſta omnia calumniæ, & mendacia ſunt: nō enim Canon per vota intelligit Miſſas votiuas, ſed pia deſideria, & oblationem aſtantis populi; dicuntur enim hæc verba in omnibus Miſſis etiam non votiuis, & ab iis, qui pecuniam nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Miſſæ celebratione.

Sed

Sed Kemnitius probare debuiſſet aliquo teſtimonio, quæ tam audacter affirmat.

VNDECIMA obiectio, quæ eſt Kemnitij QVARTA, eſt contra illud: *Et memoriam venerantes;* obiicit enim Kemnitius, quod olim in Eccleſia vſus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina, ac victorias ipſorum: nunc autem Canon Miſſæ ſolùm præſcribat memoriam per nominum recitationem, idque ſubmiſſa voce.

SED & in hac obiectione, præter calumnias, & mendacia inuenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, ſed in cõcionibus, & lectionibus Martyres prędicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quæ aſſiduè decantantur in Horis Canonicis: alioqui proferatur ex Liturgia Baſilij, vel Chryſoſtomi, vel qualibet alia, iſte vſus prædicãdi res geſtas Martyrum; certè nihil in eis niſi nomina inueniuntur, vt in noſtra Liturgia cernimus.

DVODECIMA obiectio, quæ eſt QVINTA Kemnitij, pugnat cõtra inuocationem, quæ annectitur memoriæ Sanctorum: ſed nihil noui adfert præter ea, quæ ſuprà refutauimus, cùm ageremus de Miſſis in honorem Sanctorum, cap. 8.

CAPVT XXII.

De veritate ſecundæ orationis Canonis.

ALTERA oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, &c.* in qua continentur quatuor petitiones. PRIMA, vt oblationem noſtram Deus placatus accipiat. SECVNDA, vt dies noſtros in ſua pace diſponat. TERTIA, vt ab æterna damnatione nos eruat. QVARTA, vt in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem eſt PRIMA obiectio Lutheri: *Hic rurſus,* inquit, *offert panem, & vinum, vt fideles liberentur ab æterna damnatione. Tantam efficaciam pani, & vino tribuunt: nam ad hanc redemptionem nullius eſt momenti mors, & paſſio Filij Dei.*

RESPONDEO; Calumniæ ſunt, non argumenta, quæ hîc à Luthero obiiciuntur: non enim ſacerdos orat, vt per oblationem panis, & vini liberemur ab æterna damnatione, ſed orat Deum, vt ipſam oblationem panis, & vini accipiat, vt materiã ſacrificij futuri, & eam [illegible] delicet benedicat, & ſanctificet.

Deinde adiungit alias tres petitiones, ſuprà enumeratas, & non precatur eas impleri per oblationẽ panis, & vini, ſed per eundem Chriſtum Dominum noſtrum.

SECVNDA obiectio eſt Kemnitij, SEXTA apud ipſum: *Vetus Eccleſia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Euchariſtiæ, preces pro impetrandis per Chriſtum beneficiis temporalibus, & æternis: ad hoc ſacrificium precum commodè referri potuerunt hæc verba; Hanc oblationem placatus accipias, &c. Pontificius verò Canon hæc transfert ad mimicam ſacrificuli repræſentationem panis nondum conſecrati, & orat vt Deus illam ita accipiat, vt propter illam dies noſtros in ſua pace diſponat, & à damnatione nos eripiat.*

RESPONDEO; Quòd vetus Eccleſia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Chriſtum impetrandis, veriſſimum eſt, & idem noſtra Eccleſia in hac ipſa oratione Canonis facit. Mẽdacium enim eſt apertiſſimum Kemnitij & Lutheri, quod hîc petamus beneficia propter oblationem panis: ipſa enim oratio non eſt obſcura, neque ambigua, neque aliud continet, niſi quatuor petitiones: *Per Chriſtum Dominum noſtrum.*

Quòd autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem*, poſſe commodè referri ad ſacrificium precum, & contra ipſum Kemnitium, & contra veritatem eſt. Contra ipſum Kemnitium, quia ipſe in prima obiectione referebat ad eleemoſynas illa verba primæ orationis: *Hæc dona, hæc munera, &c.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in ſecunda oratione, vt patet ex illa particula (Igitur) *Hanc igitur oblationem, &c.* Quare ſi in prima oratione agebatur de eleemoſynis, & in hac ſecunda agitur de eleemoſyna: proinde Kemnitius ſibi ipſe repugnat. Eſt autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, ſecunda, & tertia oratione Canonis. In tertia autem perſpicuè oſtenditur, per oblationem intelligi debere oblationem panis cõſecrandi, cùm expreſsè dicatur, vt fiat nobis corpus, & ſanguis, &c. non igitur ad eleemoſynam, nec ad orationem, ſed ad Euchariſtiæ ſacrificium referendum eſt, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPVT

CAPVT XXIII.

De veritate tertiæ orationis Canonis.

ORATIO TERTIA Canonis incipit ab illis verbis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus*; & continuatur vſq; ad finem conſecrationis.

PRIMA obiectio Lutheri eſt loco ſuprà notato, qui obiicit nos hîc orare pro Chriſto, & mediatores nos facere inter Chriſtum, & Patrem, ac Deum rogare, vt benedicat, & ſanctificet corpus, & ſanguinem Chriſti.

AT Lutherus non videtur memor fuiſſe verborũ Canonis, cùm hæc ſcriberet: non enim oramus pro Euchariſtia conſecrata, ſed pro pane, & vino cõſecrando, neq; petimus, vt Deus benedicat, & ſanctificet corpus, & ſanguinem Chriſti, ſed vt benedicat, & ſanctificet panem, & vinum, vt per eam benedictionem, & ſanctificationem fiat corpus, & ſanguis Dñi.

SECVNDA obiectio eſt eiuſdem Lutheri ibidem contra illa verba: *Benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris: Portenta*, inquit, *illa verborum neque ego intelligo, nec ſtolidus ille qui ſcripſit.*

AT iſta eadem verba habentur apud Ambroſium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & exponuntur multis, & variis modis elegantiſſimè ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonauentura, & aliis. Literalis expoſitio, vt ex Alcuino, & Hugone atque Innocentio colligitur, hæc eſſe videtur. Petimus à Deo, vt ipſe oblationem noſtram conſecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandem approbando, faciat adſcriptam, id eſt, adſcribat, & numeret inter dona, quæ ipſi probantur; confirmando ratam efficiat, id eſt, ſtabilem, & firmam, vt fructum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, vt non ſolùm bona, ſed etiam benè, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac ſit rationabile obſequium noſtrum, iuxta Apoſtolum Roman. 12. Denique acceptabilem faciat, id eſt, ita vndique benè ſe habentem, non ſolùm ex parte doni, ſed etiam ex parte Miniſtri offerentis, vt digna ſit, quæ à Deo acceptetur. Vide plura apud auctores allegatos.

TERTIA obiectio eſt Kemnitij SEPTIMA apud ipſum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambroſium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & apud Auguſtinum

referente Gratiano canone Vtrum, de conſecrat. diſt. 2. ſed alium ſenſum habere iſta verba apud Ambroſium, & Auguſtinum, alium autem apud Pōtificios: apud illos enim referri ad ſumptionem Sacramenti, apud nos ad repræſentationem.

SED in multis peccat Kēnitius. PRIMO, quòd non probat id, quod ſe probaturum ſuſcepit. Volebat enim, vt ſuprà notauimus, demonſtrare errores Canonis; quæ autem nunc adfert, non pugnant contra Canonem, ſed cōtra ſenſum, in quo illum Pontificij accipiunt.

SECVNDO, perperam allegat Auguſtinum: nuſquam enim illa exſtant apud Auguſtinum; ſed partim apud Ambroſium loco notato, partim apud Paſchaſium in libro de corpore Chriſti, cap. 4. quamuis in hac re Gratianus quoque videatur fuiſſe deceptus.

TERTIO, fallitur apertè, cùm ſcribit, Auguſtinū illa verba: *Benedictam, adſcriptam, ratam, rationabilem, &c.* interpretari de ſumptione Euchariſtiæ, quaſi, iuxta errorem Lutheranorum, in ſola ſumptione putauerit Auguſtinus panem fieri corpus Chriſti, per quod benedicimur, adſcribimur in cœlo, &c. Nam Auguſtinus, vt dixi, nuſquam habet aliquid eiuſmodi: Ambroſius autem, ex quo Paſchaſius, & Gratianus accepērūt; non de ſumptione, ſed de conſecratione illa omnia exponit, vt patet legenti caput 5. lib. 4. de Sacramentis. Neque obſtant illa verba eiuſdem AMBROSII, quę falsò Kemnitius Auguſtino tribuit: *Quia in Baptiſmo ſimilitudinem mortis Chriſti accepimus, ſimilitudinem quoq; carnis, & ſanguinis eius ſumamus.* Nam illa dicuntur ab Ambroſio alio loco, nimirum cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

QVARTO, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in iſta oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pontificiis detorqueri ad actionē ſacrificuli, cùm reuera de pane, & vino dicatur. Nullus enim tam fuit vnquā abſurdus, vel ſtupidus, vt non videret nomen oblationis hoc loco ad panem & vinum, non ad actionem poſſe referri. ſiquidem à Deo petimus, vt hanc oblationem ita benedicat, vt ea fiat nobis corpus, & ſanguis Chriſti. Quis enim vel per ſomnium diceret, actionem debere fieri corpus Chriſti? Sed benè facit Kemnitius, cùm iſta mendacia de Catholicis fingit, quòd nullum citat, neq; librum vllius nominatim indicat, ne videlicet mendacium ſtatim deprehendatur.

CAPVT

CAPVT XXIV.

De veritate quartæ orationis Canonis.

ORATIO QVARTA illa eſt, quæ proximè poſt conſecrationem habetur in illis verbis: *Vnde & memores Domine, &c.* & extenditur vſque ad illud: *Memento etiam Domine.* nam ante (Memento) ponitur concluſio; *Per Chriſtum Dominum noſtrum.*

PRIMA obiectio contra hanc orationem, eſt Lutheri, qui iterum obiicit verboſitatē, propter illam adiunctorum multiplicationem: *Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam.*

SED ſimilia verba habentur apud Ambroſium lib.4. de Sacramentis, cap.6. & eodem planè ſpiritu Apoſtolus ſcripſit Rom.12. *Hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium.*

SECVNDA obiectio eiuſdem Lutheri, & omnium aliorū, qui calūniantur illa verba: *Supra quæ propitio, ac ſereno vultu reſpicere digneris;* dicunt enim nos hîc orare pro Chriſto, & reconciliare velle Filium Patri. Suſpicantur etiam quidam illorum, hæc verba fuiſſe olim ante conſecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore poſita eſſe poſt conſecrationem.

SED facilis reſponſio eſt; nam inprimis habentur iſta etiam apud Ambroſium poſt conſecrationem lib.4. de Sacramentis, cap.6. Omnes item Græcæ Liturgiæ poſt verba conſecrationis ponunt orationem pro donis precioſis, & ſanctificatis; quare non eſt nouus, ſed antiquiſſimus ritus orandi pro oblatione iam conſecrata. Neque hoc eſt orare pro Chriſti reconciliatione apud Patrem, ſed pro noſtra potiùs infirmitate: etſi enim oblatio conſecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Chriſti principalis offerentis, ſemper Deo placeat; tamen ex parte Miniſtri, vel populi aſtantis, qui ſimul etiam offerunt, poteſt non placere. Id igitur eſt, quod petimus, vt Deus benignè reſpiciat hoc munus vt à nobis offertur. Simile quid cerni poteſt in ſacrificiis veterum Hebræorum: illi enim ſuppliciter poſtulabant, vt clementer Deus ipſorum ſacrificia, ouium, & boum aſpiceret, nec tamen orabant propriè pro ouibus, & bobus; nec mediatores ſe conſtituebant inter oues, & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: ſed pro ſe

orabant, & obſequium ſuum in illis rebus offerendis Deo gratum eſſe cupiebant.

TERTIA obiectio Lutheri ibidem, vbi reprehendit illud: *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ.* Videmur enim non plus tribuere hoc loco efficaciæ ipſi Chriſto pro nobis immolato, quàm irrationali pecori.

RESPONDEO; Habentur iſta quoq; apud Ambroſium lib. 4. de Sacramētis, cap. 6. Porrò comparatio non fit inter ſacrificium noſtrum, & ſacrificium Abelis, & Abrahæ abſolutè, ſed tantùm ratione fidei, & deuotionis offerentium. Id enim optamus, vt det nobis Deus tanta fide, & deuotione ſacrificium offerre, quanta Abel, & Abraham obtulerunt: & proinde vt ex parte Miniſtri offerentis non minus placeat Deo ſacrificium noſtrum, quàm illorum placuit. Fieri autem comparationem inter ſacrificium illorum & noſtrũ ratione fidei, & deuotionis, nõ abſolutè, perſpicuum eſt ex eo, quod ſacrificia ouium, & boum abſolutè, & per ſe nihil habent, vnde placere Deo, eumque placare poſſint. Quare B. Paulus Hebr. 11. non ait ſacrificium Abelis abſolutè placuiſſe, ſed propter fidem: *Fide*, inquit, *plurimam hoſtiam Abel, quàm Cain obtulit.* Et Gen. 4. Moſes: *Reſpexit*, inquit, *Deus ad Abel, & ad munera eius.*

QVARTA obiectio Lutheri, contra id quod ſequitur: *Et quod tibi obtulit ſummus Sacerdos tuus Melchiſedech.* Hîc mendacij Canonem arguit Lutherus: *Mentiuntur*, inquit, *in eo, quod aſſerunt Melchiſedech ſacrificaſſe panem, & vinum.*

RESPONDEO; Non habet Canon Miſſę, Melchiſedech ſacrificaſſe panem, & vinum, ſed ſolùm ſacrificium aliquod obtuliſſe: quod quidem qui mendacium eſſe dicit, mendacem facit Spiritum ſanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. 6. & 7. Melchiſedech ſacerdotem fuiſſe teſtatur; & per eundem Paulum Hebr. 5. & 8. docet, omnem ſacerdotem aliquid habere debere, quod offerat. ADDE, quòd Melchiſedech panem, & vinum ſacrificaſſe, ſatis à nobis libro ſuperiori, demonſtratum eſt. Adde VLTIMO, quòd hanc partem Canonis, vbi Melchiſedech ſummus Sacerdos appellatur, non ſolùm agnoſcit Ambroſius lib. 4. cap. 6. de Sacramentis, ſed etiam auctor quęſtionum noui ac veteris Teſtamenti apud Auguſtinum tomo 4. quęſt. 109. Eſt autem auctor ille Ambroſij æqualis, vt ex iiſdem quæſtionibus manifeſtè colligitur.

QVINTA obiectio eiuſdem contra illud: *Iube hæc perferri, per manus S. Angeli tui in ſublime altare tuum;* abſurdum enim videtur, vt ſacerdos petat deferri in cœlum, quod ipſe paulò pòſt conſumpturus eſt. Nec minus videtur abſurdum, vt altare aliquod eſſe cogitetur in cœlo.

RESPONDEO; Non tam craſsè hæc intelligenda ſunt, vt exiſtimemus in cœlo altare aliquod corporale, & ſenſibile erectum eſſe, atq; ad illud reipſa, & corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod, ſpirituale videlicet, in cœlo eſſe, vt etiam tabernaculum, thronum, incenſum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare poteſt, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apocal. 6. 8. 9 & 14. ſæpe legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apocal. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apocal. 7. leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apocal. 8. legitur thuribulum, & incenſum: Apocal. 21. legitur tabernaculum; cuius etiam tabernaculi cœleſtis meminit Chriſtus, Lucæ 16. & Paulus Hebr. 8. & 9. Eiuſdem altaris in cœlo poſiti meminerunt Irenæus lib. 4. cap. 34. & Auguſtinus in Pſalm. 25. in illud: *Lauabo inter innocentes manus meas.* non igitur ſomnium Catholicorum, ſed ipſa diuina Scriptura altare in cœlo conſtituit.

Porrò altare iſtud cœleſte, vel Chriſtum ipſum ſignificat, per quē ad Deum orationes, & oblationes noſtræ aſcendunt: vel certè altare dicitur eſſe in cœlo, quia in cœlo recipiuntur ſacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem ſacrificia noſtra ad Deum per manus Angeli, nihil eſt aliud, niſi Angelorum interceſſione iuuari, & commendari Deo noſtrum obſequium, & cultum, quem illi immolando exhibere deſideramus. Neque diſſimile eſt, quod legimus Tobiæ 12. & Apocal. 8. orationes noſtras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, & verba noſtra corporalia ſurſum deferunt, ſed vota, & deſideria noſtra interceſſione ſua Deo commendant. Itaque fruſtrà, & ineptè argumentatur Lutherus, non poſſe ſacrificium deferri in cœlum, cùm totum conſummatur in terris.

SEXTA obiectio eiuſdem contra illud: *Vt quotquot ex hac altaris participatione ſumpſerimus:* reprehendit enim Lutherus, quòd ſacerdos loquatur quaſi de multis communicantibus, cùm ſolus ipſe ſit communicaturus.

Respondeo; Non loquitur abſolutè de multis, nec de vno: ſed orat, vt quotquot ſumpſerint, ſiue vnus, ſiue multi illi ſint, vtiliter ſumant. Sed dę hac re ſuprà etiam aliquid diximus, cùm ageremus de Miſſa priuata.

Septima obiectio eſt Georgij Maioris, qui reprehendit illud: *Panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutaris perpetuæ*; quæ verba ſuſpicatur adiecta ab aliquo indocto, & ſuperſtitioſo, qui ſibi perſuaſerat, Chriſtum in Miſſa Deo Patri offerri. Id autem probat, quia cùm paulò antè in eadem prece dicatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis*; quæ ſine dubio ad eleemoſynas, quæ à populo offeruntur, referenda ſunt: non potuit niſi indoctus aliquis, ſermonem de eleemoſyna inſtitutum, continuò transferre ad Chriſtum.

Respondeo; Verba quę adiecta ab aliquo indocto ſuſpicatur Maior, habentur etiam apud Ambroſium lib.4. de Sacramentis, cap.6. tanquam vſitata, & recepta in tota Eccleſia; & quædam ſimilia habentur etiam in Liturgiis Græcis, Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi, & apud Clementem lib.8. Conſtitutionum Apoſt. cap.17. Neque malè cohærent iſta cum illis: *De tuis donis, ac datis*; nam illa poſſunt referri ad panem, & vinum, ex quibus fit Euchariſtia, vt ſenſus ſit; Offerimus tibi hoſtiam puram, panem ſanctum, & calicem ſalutis, quem ex creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane ſcilicet, & vino per conſecrationem habemus: ſic exponit Innocentius lib.5. cap.3. de myſteriis Miſſæ. Poſſunt etiam referri omnia ad ipſam Euchariſtiam, ſiue ad Chriſtum, vt in Euchariſtia exiſtentem: rectiſſimè enim dicitur Chriſtus, Dei datum, & donum. Sic enim loquitur Iſaias, cap.9. *Filius datus eſt nobis.* & ipſe Chriſtus Ioan.3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.* & ipſum Sacramentum, & ſacrificium nōnne veriſſimum eſt Dei donum, & datum?

Octava obiectio eſt Kemnitij, qui fatetur illud: *Vnde & memores*, ſumptum eſſe ex veteribus; ſed ait apud illos alta voce recitari conſueuiſſe, cùm Cyrillus dicat fuiſſe annunciationem, & Dionyſius vtatur verbo ὑμνεῖν: in Canone autem Pontificio cautum eſſe, vt ſubmiſſa voce legatur.

Respondeo; Neq; hæc obiectio vllum in verbis Canonis errorem, aut vitium ineſſe demonſtrat, quod tamē ſolum aduerſario propoſitū erat; neq; aliquid ſolidi adfert. Nam illud: *Vnde & memores*, legitur poſt verba conſecrationis ſecretò, non

tò,non ſolùm apud Latinos,ſed etiam apud Græcos: in Miſſa enim Baſilij notatur ſecretò id eſſe dicendum, & ea oratione finita, voce alta pronunciandum, *Tua ex tuis.* Quod item de mutatione iſta vocis in fine orationis,legimus in Miſſa Chryſoſtomi.Porrò Cyrillus catech.5.myſtag.vbi Liturgiam explicat,non meminit huius orationis,neq; enim omnia exponit: quare viderit Kemnitius vbi legerit, quod ex Cyrillo citauit. Sed neq; negamus,in Miſſa annunciari mortem Domini iuxta Apoſtolum 1.Cor.11. ſed vt ſuprà non ſemel diximus ex Auguſtino lib.20.contra Fauſtũ,cap.18.id non tàm verbis,quàm oblatione,& participatione corporis Domini faciendum eſt. Dionyſius verò de Eccleſ.hierar.cap.3. vbi ritum Liturgiæ deſcribit,meminit quidem hymnorũ,quibus laudantur Chriſti opera, ſed eos ponit ante verba conſecrationis,& etiã in fine, cùm aguntur gratiæ Deo poſt Communionem: proinde non loquitur Dionyſius de iſta oratione: *Vnde & memores.* Sed licet Kemnitio in Patribus ludere, & ex qualibet voce, quidlibet concludere.

NONA obiectio eiuſdem Kemnitij: *Antiquitus,*inquit,*de oblatis à populo donis, & datis ſumebatur, quod ſanctificabatur Verbo Chriſti, Vt fieret Eucharistia corporis, & ſanguinis Domini, & hæc ſumptio, & ſanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cùm mos ille non ſeruetur, Verba transferuntur ad repræſentationem ſacrificuli.*

RESPONDEO; Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ aduerſarius oppugnanda ſuſcepit? & nónne mendacium eſt apertiſſimum, quod verba transferantur à Catholicis ad repræſentationem ſacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclaræ Maieſtati tuæ,* de quibus aduerſarius loquitur,referunt ad ipſam hoſtiam puram, & ſanctam,confectam per conſecrationem ex Dei donis, & datis, vt verba ipſa Canonis ſonant,non ad aliquam repræſentationem. Impertinens autem eſt,vtrum panis, & vinum, vnde fit Euchariſtia, ſint à populo data, an à ſacerdote oblata:vndecunque enim venerint, Dei dona, & data rectiſſimè nominantur, & Euchariſtiæ materia eſſe poſſunt.

DECIMA obiectio eiuſdem.Reprehendit illa verba:*Supra quæ propitio, ac ſereno Vultu, &c.* vbi horrendam comparationem fieri dicit inter Chriſtum, & bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur.Et addit hanc orationem apud Baſilium

lium exſtare ante conſecrationem, vbi comparatio fit ſacrificij Abelis, Noë, Abraham, & aliorum veterum, cum oblationibus panis, & vini, quæ à populo adferuntur: ſed imperitia auctoris Canonis, poſitam eſſe poſt conſecrationem, & inde eſſe factum, vt intolerabilem errorem contineat.

RESPONDEO; Quod attinet ad comparationem Chriſti cum brutis animalibus, iam antè ſolutum eſt argumentum in 3. obiectione Lutheri. Quod verò ad tranſpoſitionem pertinet, falſum eſt hanc orationem eſſe tranſpoſitam; conſtat enim ex Ambroſio lib.4. de Sacramentis, cap.6 eam fuiſſe poſt conſecrationem, etiam tempore Baſilij; Ambroſius enim, qui eam legit poſt conſecrationem, æqualis Baſilij fuit. Neq; obſtat, quod apud Baſilium alia quædã ſimilis oratio habeatur ante conſecrationẽ, nam in vtroq; loco ea oratio rectè inſeri poteſt. Vnde in noſtro Miſſali habetur quædam ſimilis oratio ante conſecrationẽ, vt idem Kẽnitius annotauit, in Collecta ſecreta Dominicæ ſeptimæ poſt Pentecoſten: & tamen rurſus habetur poſt conſecrationem in loco, de quo nunc agimus.

VNDECIMA obiectio eiuſdem, eſt contra illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* Nam INPRIMIS abſurdiſſimum eſſe demonſtrat Kemnitius, quod petamus Chriſti corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis deferri, cùm Apoſtolus Hebr.9. dicat Chriſtum iam dudum in cœlum ingreſſum eſſe. DEINDE affirmat, hæc verba debere ante conſecrationem legi, & ad preces, & eleemoſynas eſſe referendas. Id probat tum ex Irenæo, qui lib.4. cap.34. dicit orationes, & eleemoſynas deferri ad altare, quod eſt in cœlo; tum ex Auguſtino, can. Vtrum, de conſecr. diſt.2. tum ex cap.12. Tob. & cap.5. Apocal. vbi preces dicuntur ab Angelis in cœlum deferri.

RESPONDEO; Fatemur abſurdiſſimè dici Chriſti corpus nunc primùm in cœlum ab Angelis corporaliter oportere deferri: ſed nemo Catholicorum ita ſentit, aut loquitur. Solùm enim, vt paulò antè explicuimus, docemus oblationem corporis Chriſti ab Angelis in cœlum deferri, quatenus Angeli ſua prece noſtrum obſequium Deo commendant: quod idem Kemnitius de precibus, & eleemoſynis dicere cogitur, quas ab Angelis in cœlum deferri ex Tobia, Ioanne, & Irenæo paulò antè docebat. Neque enim dicturus eſt eleemoſynas reipſa, & corporaliter in cœlum deferri: quid enim pauperibus eleemoſynæ prodeſſent, ſi reipſa deferrentur in cœlum? aut quo-

modo

modo deferri poſſunt in cœlum, ſi à pauperibus conſummantur? Non igitur eſt abſurdum, vel, vt ipſe loquitur, horrẽdum, ſacrificium Euchariſtiæ in cœlum ab Angelis deferri, ſi id ſpiritualiter, vt par eſt, intelligatur.

Quod attinet ad ALTERAM partem obiectionis, falſum eſt hæc verba fuiſſe olim poſita in Canone ante conſecrationem. Nam, & Ambroſius ea legit poſt conſecrationem, lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & ita etiam habent Liturgiæ Iacobi, Clementis lib. 8. conſtit. Baſilij, & Chryſoſtomi, vt planè miranda ſit audacia iſtorum nouatorum, qui ob leuiſſimas ratiunculas de iis rebus iudicant, quas omninò ignorant. Locus enim Tobię, & Apocalypſis nihil faciunt aduerſus ſententiam noſtram, ſed eam potiùs explicant, & confirmant. Locus Irenæi deprauatè adducitur: non enim de eleemoſyna, ſed de Euchariſtia loquitur Irenæus, vt ſuprà oſtendimus lib. 1. de ſacrificio, cap. 8. & etiamſi de eleemoſyna Irenæus loqueretur: quid inde Kemnitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemoſyna alicubi ſcribit, eam in cœleſte altare deferri ſolitam, ideò oratio iſta Canonis de eleemoſyna intelligẽda erit, cùm eam orationem Irenæus ne nominet quidem?

Quod autem adducitur ex Auguſtino, vt ſuprà dixi, non eſt Auguſtini teſtimonium, ſed rapſodia quædam fragmẽtorum ex Ambroſio, Paſchaſio, & aliis: in qua rapſodia non ſeruatur ordo Liturgiæ. Nam primò ille auctor meminit conſecrationis, qua panis vertitur in carnem, & vinum tranſit in ſanguinem: deinde allegat illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* tum ſubiungit illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* Sicut igitur contendit Kemnitius, illud: *Iube hæc perferri,* fuiſſe olim ante conſecrationem, quia iſta verba ponuntur ab auctore illius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratã, &c.* ita nos contrà demonſtramus, fuiſſe poſt conſecrationem, quia ponuntur poſt ipſam conſecrationem ab eodem auctore: ſed veritas eſt, non ſeruari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundum eſt, eſſe in iſto teſtimonio duo quædam contra Kemnitium. PRIMO exponitur in hoc teſtimonio illud: *Iube hæc perferri,* de pane conſecrato, vt nos exiſtimamus, aut certè de conſecrando, vt vult Kemnitius: ergo non de eleemoſyna intelligi debet, vt idem Kemnitius contendit; proinde contra ſe hoc teſtimonium

Kemni-

Kemnitius attulit. SECVNDO in hoc teſtimonio apertè legimus, virtute Spiritus ſancti ex pane fieri carnem, & vinum tranſire in ſanguinem, quod eſt contra omnes Lutheranos, qui negant tranſubſtantiationem.

CAPVT XXV.

De veritate quintæ orationis Canonis.

QVINTA oratio illa eſt: *Memento etiam Domine, etc.* in qua fit memoria defunctorum.

PRIMA obiectio Lutheri eſt, qui hanc orationem ſecum ipſam pugnare, ſeque ipſam deſtruere affirmat. Nam hîc oramus pro iis qui dormiunt in ſomno pacis, & qui in Chriſto requieſcunt: & tamen eis precamur locum refrigerij, lucis, & pacis. Si dormiunt, ac requieſcunt, quid illis refrigerium petimus? ſi pacem habent, cur pacem illis optamus?

RESPONDEO; Pacem illi quandam, & quietem habent, quia certi, ac ſecuri ſunt de præmio æternæ felicitatis, & quia liberi ſunt à bello tentationum, & concupiſcētiæ, & ab omni opere malo: ſed nondum pacem, & quietem habent à tormētis, & à deſiderio viſionis diuinæ. Nec poterat aptiùs hæc oratio componi, vt ſolis iis conueniret, qui in purgatorio degūt. Nam qui ſunt in gehenna, ij nullam pacem, & quietem habent: qui ſunt in regno, omnem pacem, & quietem poſſident; ſoli ſunt ij, qui in purgatorio exercentur, qui ita in ſomno pacis requieſcunt, vt adhuc refrigerio, & pace indigeant.

SECVNDA obiectio, eſt Kemnitij DVODECIMA, qui audacter affirmat, olim ſolam memoriam defunctorum fieri ſolitam, ad imitationē ſcilicet, & in teſtimonium, quod mortui apud Deum viuant, teſte Dionyſio: poſtea ad illam memoriam acceſſiſſe etiam preces pro defunctis: poſtremò ſacrificium ipſum pro defunctis offerri cœptum; ita nimirum paulatim veterum inſtituta in ſuperſtitiones degeneraſſe.

RESPONDEO; Multa de hac re ſuprà diximus, cap.7. vbi etiam ex Tertulliano antiquiſſimo auctore oſtendimus vſum offerendi pro defunctis, vt non poſſit non eſſe mendacium, quod hîc ſcribit Kemnitius, inſtituta veterum paulatim degeneraſſe in abuſum. Hoc loco ſolius Dionyſij teſtimonium proferam, vt Kemnitius erubeſcat, ſi frontem habet. DIONYSIVS igitur lib. de Eccleſ. hierar. cap.7. par.3. *Accedens,* inquit,

Vene-

venerandus Antiſtes precem ſacram ſuper mortuum peragit, poſt quam precem, & ipſe eum Præſul ſalutat, & ſuo deinceps ordine qui adſtant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admiſſa peccata defuncto, eumq; in luce ſtatuat, & regione viuorum, &c.

CAPVT XXVI.

De ſexta oratione Canonis.

SEXTA oratio, quę & vltima eſt in Canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus*, & extenditur vſque ad *Per omnia ſecula ſeculorum*, ante Dominicam orationem: concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis: *Per omnia ſecula ſeculorum*, vt populus totum confirmet, reſpondendo, *Amen.* Quare feria VI. maioris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad conſecrationem, omittitur, nulla harum ſex orationum legitur, nec dicitur, *Per omnia ſecula ſeculorum*, ſed immediatè poſt lotionem manuum, fit tranſitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro ſeipſo orat ſacerdos, ac de ſuis meritis diffiſus, precatur ſibi ex diuina miſericordia partem, & ſocietatem cum ſanctis Apoſtolis, & Martyribus. Vbi illud eſt ANNOTANDVM, hîc nominari PRIMO loco Ioannem. SECVNDO Stephanum. TERTIO Matthiam: de quibus multi dubitant cur ſolus Ioannes hîc repetatur ex iis, qui nominantur ante conſecrationem; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apoſtolo, & cur Matthias in priori ordine non fuerit nominatus. Et quidem Innocentius, & quidam alij, reſpondēt Ioannem bis nominari, quia fuit Apoſtolus, & virgo; & ideò etiam coniungi cum Stephano, qui excellere viſus eſt continentiæ dono, cùm viduis præpoſitus fuerit. Sed verior mihi videtur VValfridi ſententia, cap.22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non Euangeliſtam, ſed Baptiſtam eſſe dicit, qui Martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo Apoſtolus, iuxta illud Ioan.1. *Fuit homo miſſus à Deo.*

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio eſt, quia ſeruat hoc loco Eccleſia ordinem paſſionis, non dignitatis; prius autem paſſus eſt Ioannes, quàm Stephanus, & prius Stephanus, quàm Matthias.

Cur verò Matthias ante conſecrationem in Canone cum aliis Apoſtolis non ſit nominatus, exiſtimo cauſſam eſſe duplicem, tum vt eſſet etiam aliquis Apoſtolus ex duodecim in hoc ſecundo ordine, ac verè dici poſſet: *Cum tuis Apoſtolis, & Martyribus*; tum etiam quia Matthias non fuit Apoſtolus ante paſſionem Domini, neque legitur in ordine Apoſtolorum in Euangeliis. Neque obſtat, quòd Paulus quoque non fuerit Apoſtolus ante paſſionem Domini, neque in Euangelio nominetur, & tamen in priori ordine recenſeatur: nam id eſt Pauli priuilegium, vt ſemper cum Petro coniungatur.

Iam contra hanc orationem, eſt obiectio PRIMA Lutheri, qui reprehendit ſacerdotem, quòd non precetur hoc loco ſe admitti ad conſortium Chriſti, quaſi eo non indigeat; ſed tantùm ad conſortium Sanctorum: & rurſus, quòd ſolùm petat partem cum Sanctis, cùm Chriſtus non partem, ſed totum theſaurum ſuum dare paratus ſit.

RESPONDEO; Meræ calumniæ ſunt. Nam conſortiũ Sanctorum, eſt Chriſti conſortium: id enim petimus, vt in regno Chriſti, conſortium Sanctorum habeamus, non in regno Diaboli conſortium impiorum. Quod attinet ad vocẽ, *Partem*, ea deſumpta eſt ex diuinis literis, quæ per partem cum Sanctis, deſcribunt omne bonum, & felicitatem. Coloſ. 1. *Qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanctorum.* Et Ioan. 13. Dominus: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Adde, quòd hanc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit, ac ridet; è contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 843. *In altera,* inquit, *commemoratione Sanctorum, in Canone verba ſunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, etc. Hæc abſque dubio fuit formula veteris commemorationis Sanctorum.* Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conueniat diſcipulo Lutheri cum magiſtro ſuo.

SECVNDA obiectio eſt Lutheri contra illud: *Per quem hæc omnia ſemper bona creas.* Obiicit enim quòd Chriſtum nos creare exiſtimemus. Huc etiam pertinet obiectio DECIMATERTIA Kemnitij, qui more ſuo contendit, hæc olim ante conſecrationẽ dici conſueuiſſe ad eleemoſynas populi commendandas.

RESPONDEO; Hæc verba nuſquam inueniuntur in Liturgiis, vel apud expoſitores, ante conſecrationem poſita: inueniuntur autem poſt conſecrationem apud Alcuinum, & Amalarium

larium lib.3. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 26. & apud omnes poſteriores; quocirca inanis eſt Kemnitij coniectura.

Nihil autem abſurdi hęc verba continent, ſed potiùs aptiſſimè conueniunt in Canonis concluſionem: commemorant enim breuiſſimè omnia beneficia diuina circa hoc Sacramentũ, inchoando à prima productione materiæ, vnde illud conficitur. Itaq; dicimus à Deo per Chriſtum hoc Sacramentum ratione materiæ, PRIMO creari, cùm panis videlicet creatur. SECVNDO ſanctificari, cùm dedicatur per primam oblationem ad Sacramentum conficiendũ. TERTIO viuificari, cùm efficitur myſterium vitæ, & in verum corpus Domini, & in ipſum Chriſtum, qui eſt vita noſtra, conuertitur per conſecrationẽ. QVARTO benedici, cùm omnis benedictionis effectum recipit, vt ſcilicet Sacramentali efficacia caput cum membris vniat. QVINTO denique, nobis prȩſtari, cùm ad ſumendum, vt ex eo vitã hauriamus, datur. Ita Alcuinus totum hunc locum exponit, & poſt eum Hugo lib. 2. de officiis diuinis, cap. 36.

CAPVT XXVII.

De oratione Dominica, & ſequentibus orationibus.

POST Canonem ſequitur oratio Dominica, & quędam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamur, & hîc incipit QVARTA pars Miſſȩ. Quamuis enim Innocentius, & alij recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua alia; tamen Gregorius lib. 7. epiſt. 63. & Strabo cap. 22. ſcribunt, orationem Dominicam legi poſt Canonem. Porrò Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, & præterea legendam eſſe ad Miſſam, perſpicuum eſt ex Cyrillo catech. 5. myſt. ex Ambroſio lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ex Auguſtino epiſt. 59. ad Paulinum, & ex Gregorio li. 7. epiſt. 63. & ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Poſt eam orationem, ſubiungitur oratio quædam, quæ incipit: *Libera nos, quæſumus, Domine, ab omnibus malis, &c.* quã reprehendit Kemnitius obiectione 14. quia in ea fit mentio interceſſionis Sanctorum; ſed de hac re ſatis multa dicta ſunt, cap. 8. Adde, quòd hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquiſſima eſt.

Sequitur deinde alia oratio dum hoſtia frangitur, & commiſce-

miſcetur corpus Domini cum ſanguine: *Pax Domini,&c.*&, *Hæc commixtio, & conſecratio.* Et quidem: *Pax Domini,* Luthero,& Kemnitio non diſplicet; diſplicet autẽ valde id quod ſequitur:*Hæc commixtio,& conſecratio,&c.*

Ac Primvm obiicit Lutherus, blaſphemum eſſe,quod hîc dicitur de commixtione corporis Chriſti cum ſanguine,cùm vnus ſit Chriſtus,& indiuiſus.

Respondeo; Non intelligunt Catholici, corpus & ſanguinem in propria ſpecie commiſceri:id enim ſciunt fieri non poſſe, niſi Chriſtus iterum vulneretur; ſed in ſpecie panis, & vini. Quemadmodum enim ratione ſpecierum, dicitur videri, tangi, & frangi, ita etiam ratione earundem dici poteſt commiſceri.

Secvndo obiicit,abſurdum eſſe vt dicatur cum iſta mixtione fieri conſecrationem, cùm iam antea per verba Domini facta ſit conſecratio.

Respondeo;Illud verbũ,*Conſecratio,*non habetur apud Amalarium lib.3.cap.31.& apud Innocentium lib.5.ſed ſolùm: *Fiat commixtio corporis,etc.*quocirca nonnulli ſuperuacaneũ eſſe credunt. At Ordo Romanus diſtinctè habet: *Commixtio, & conſecratio.* & eodem modo legit Micrologus, cap.18. & fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalario, & Micrologus Innocentio. Neq; habet aliquid incommodi ea vox, ſi bene intelligatur:non enim petimus vt nunc fiat conſecratio, ſed vt conſecratio antea facta, ſit nobis ad vitam æternam ſalutaris. Poſſet etiam fortaſſe commodè reſponderi, agi hoc loco de noua quadam conſecratione, quæ ex commixtione nunc primùm exurgit. Nam in Liturgia Iacobi,vbi fit cæremonia commixtionis,legũtur hæc verba:*Vnitum eſt,& ſanctificatum.* Porrò hæc conſecratio nihil eſt aliud, niſi noua quædam ſignificatio Sacramentalis: vt enim conſecrari dicitur quod acquirit Sacramentalem ſignificationem; ita etiam dicitur iterum conſecrari, quod acquirit aliam ſignificationem Sacramentalem. Significatur autem per illam commixtionem,reſurrectio Domini,vt Amalarius lib.3.c.31.& omnes alij ſcribunt; nam in reſurrectione iterum caro Domini cum ſanguine ſuo coniuncta fuit.Itaque in illa commixtione,noua fit conſecratio, dum ſpecies illæ, quæ diuiſæ, Chriſti mortem repræſentabant,nunc inter ſe coniunctæ,reſurrectionem Domini repræſentant.

Tertio

TERTIO obiicit idem Lutherus, non rectè tribui iſti cõmixtioni vim cõferendæ æternæ vitæ: cùm enim commixtio illa opus noſtrum ſit, ſi eam vim habet ſalutis conferendæ, certè opere noſtro ſalutem conſequemur.

RESPONDEO; Non eſſe abſurdum, ſi dicamur opere noſtro ex diuinæ gratiæ auxilio procedente, ſalutem noſtrã adipiſci. nam & Paulus habet: *Cum timore, & tremore ſalutem veſtram operamini,* Philip. 2. &, *Ore autem confeßio fit ad ſalutem,* Rom. 10. Sed hoc loco tamen non dicimur propriè ſalutem acquirere per commixtionem, & conſecrationem, vt illa opera noſtra ſunt. Nam commixtio, & conſecratio, dicũtur fieri in noſtram ſalutem, non quod ipſa actio commiſcendi, & conſecrandi nos ſaluet, ſed quia res ipſæ commixtæ, & conſecratæ dum à nobis deuotè ſuſcipiuntur, multum proſunt ad ſalutem; vnde hîc dicimus: *Fiat ſumentibus nobis in vitam æternam.*

QVARTO obiicit Kemnitius (& eſt eius obiectio DECIMA QVARTA) Canonem Miſſæ, dum iſtam commixtionem fieri iubet, non ſolùm nõ conuenire cum Scriptura, & Patribus, ſed neque cum antiquis Romanis Pontificibus: exſtat enim prohibitio Iulij Papæ apud Gratianum, canone, Cùm omne, de conſecratione, diſtinct. 2.

RESPONDEO; Iulius Papa non prohibet commixtionem quæ fit in Miſſa, ſed eam, quam nonnulli faciebant, cùm populo Sacramentum Euchariſtiæ porrigere volebant. Vnde Micrologus cap. 18. deſcribit cõmixtionem, quæ fit in Miſſa, vt antiquiſſimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehendit commixtionem illam, quam Iulius reprehendit. Concilium Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quæ fit in Miſſa, eamque probat: Concilium autem Bracarenſe III. canon. 1. prohibet commixtionem, quam Iulius prohibet. Non eſt autem veriſimile in eadem Hiſpania, eodem ferè tempore, contraria decreta condita fuiſſe: Concilia enim illa eodem ferè tempore circa annum Domini DC.L. celebrata eſſe conſtat. Denique commixtio quæ fit in calice, habetur in omnibus Liturgiis Græcis, & in Ordine Romano, necnon apud Alcuinum, Amalarium, & omnes alios. Quis autem credat, aut Iulium damnaſſe vſum omnium Eccleſiarum, aut omnes Eccleſias, & Romanam inprimis, obtemperare Iulio noluiſſe?

Sequitur poſtea: *Agnus Dei, &c.* quod à Sergio Papa ante

annos CM. inſtitutum referunt VValfridus cap.22. Micrologus cap.18. & omnes alij. Neq; aduerſariis diſplicet.

Tum ſequũtur tres orationes ante Communionem, quas (vt ſuprà notauimus ex Micrologo, cap. 18.) non præſcripſit ordo antiquus Miſſæ, ſed deuotio religioſorum inuexit. Earum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non reſpicias peccata mea, ſed fidem Eccleſiæ tuæ.* Dicit enim his verbis, ſacerdotes damnare ſeipſos, quod affirment ſe ſine fide indignè, inſtar canum, tractare hoc Sacramẽtum: & hinc factum eſſe, vt Papiſtæ ſentiant, hoc ſacrificium placere Deo ex opere operato, ſine bono motu vtentis.

At hîc ter peccat Lutherus. PRIMVM enim non dicit ſacerdos ſe nõ habere fidem, ſed tantùm ſe habere peccata. Poteſt autem quis non ſolùm fidem, ſed etiam charitatem habere, & tamen agnoſcere ſe peccatorẽ: alioqui nemo iuſtus poſſet dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita noſtra.* Sacerdos igitur fatetur ſe peccatorem, & non habere tantam fidem, quantam hoc myſterium requireret: vnde etiam paulò pòſt dicit: *Domine non ſum dignus*, & ideò mauult, vt Deus ad fidem Eccleſiæ, quàm ad ſuam propriam reſpiciat. Duplex enim dignitas circa hoc Sacramentum diſtinguitur. VNA, quam Sacramentum neceſſariò requirit, & hæc in eo conſiſtit, vt quis non habeat conſcientiam peccati mortalis: & qui iſta carent, dicuntur indigni, 1. Corinth. 11. & grauiſſimè peccant accedẽtes. ALTERA dignitas eſt, quam Sacramentũ requireret, ſi nõ noſtram imbecillitatem, ſed eius excellentiam reſpiciamus; & hæc in eo poſita eſt, vt ſolis radiis, & ipſis etiam Angelis puriores ſimus; & de hac loquuntur ſacerdotes, cùm ſe indignos fatentur.

DEINDE falſum eſt, Catholicos exiſtimare ſacrificiũ hoc placere Deo, ſine bono motu vtentis. Nam etiamſi ipſe Miniſter offerens fortè ſit malus, & careat bono motu, tamen Chriſtus principalis offerens non caret bono motu: immò ideò hîc oramus, vt Deus reſpiciat fidem, id eſt, bonum motum Eccleſiæ, quia exiſtimamus ſine bono motu alicuius offerentis ſacrificium Deo minimè placiturum. Quod ſi fortè Lutherus agat de bono motu eius, pro quo ſacrificium offertur, diſtinguẽdum eſt, de effectu ſacrificij immediato, qui eſt, placare Deum, & de mediato, qui eſt iuſtificare hominem. Nam ſi de priore agatur, non eſt abſurdum, ſacrificium pro-

deſſe

deſſe ſine bono motu eius, cui prodeſt. Quemadmodum enim orare poſſumus pro dormiente, & indeuoto, vel etiam impœnitente, ita etiam ſacrificium offerre: & ſicut oratio, ita & ſacrificium illi prodeſſe poterit, licet ignoret quid agatur. At ſi de poſteriore, falſum eſt, ſacrificiũ prodeſſe ſine bono motu eius, cùm ad hoc potiſſimùm ſacrificium offeratur, vt Deus hoc ſacrificio placatus, bonum illi motum, id eſt, conuerſionem inſpiret.

DENIQVE fallitur Lutherus, cùm opus operatum ex ſententia Catholicorum, opponit bono motui, quaſi idem ſit, ſacrificium prodeſſe ex opere operato, & prodeſſe ſine bono motu vtentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramẽta vim habere ex opere operato: & tamen requirũt bonum motum, id eſt, fidem, & pœnitentiam ex parte ſuſcipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod ore ſumpſimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod ſumpſi.* quas Lutherus etiam approbat in formula Miſſæ, Collectas autem ſolùm reprehendit, quòd in eis fiat mentio ſacrificij. ſed de hac re ſatis multa dicta ſunt.

Sequitur: *Ite miſſa eſt.* qua etiam dimiſſione vtuntur Græci, ſed per illa verba: *In pace Chriſti eamus;* & reſpondetur: *In nomine Domini,* vt patet ex Liturgiis Iacobi, Baſil. & Chryſoſtomi. Porrò: *Ite miſſa eſt,* vt Alcuinus rectè docet, nihil aliud ſignificat, niſi, Ite, dimiſſio conceditur. de qua re initio primi libri diſſeruimus. Cur in quibuſdam Miſſis, non dicatur, *Ite miſſa eſt,* ſed, *Benedicamus Domino,* cauſſam reddit Micrologus cap. 64. Scribit enim, in Miſſis feſtiuis populum ſemper ad Miſſas conuenire; & ideò in fine publicè dimiſſionem denunciari: in diebus ferialibus, non conuenire, vt plurimùm, niſi Clericos, & Monachos, quibus non eſſe dicendum, *Ite,* ſed potiùs inuitandos ad permanẽdum in Dei laudibus, cùm ipſorum officium ſit, in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Miſſæ quædam ſolennes, & ad quas populus concurrit, & tamen in eis non dicitur, *Ite miſſa eſt,* ſed, *Benedicamus Domino,* vt in Dominicis Aduentus, & Quadrageſimæ. Sed hoc fit ſolùm ad ſignificandam mœſtitiam illius temporis: videtur enim neſcio quid lugubre præ ſe ferre, quòd non publica denunciatur dimiſſio, ſed vnuſquiſque per ſe diſcedit.

Sequitur poſtea: *Placeat tibi ſancta Trinitas.* Quam orationem

tionem arguit Lutherus, quòd dicat in ea rurſus orari pro Chriſto: ſed hoc ſolutum eſt ſuprà in 2. obiectione Lutheri contra 4. orationem Canonis.

Eandem orationem damnat Kemnitius obiectione 16. vbi dicit, hîc proponi Deo repræſentationem Sacerdotis pro ſacrificio propitiatorio. Sed Kemnitius ſemper hæret in eodem luto: non enim repræſentationem noſtram, ſed ſacrificium corporis Domini, reipſa oblatum, Domino commendamus, vt illud benignus accipiat, & nobis propitiabile eſſe concedat.

Sequitur Benedictio: *Benedicat vos, &c.* quem vſum eſſe antiquiſſimum patet, tum ex Liturgiis Græcis, tum ex Concilio Agathenſi, can. 47. vbi populis imperatur, vt diebus Dominicis Miſſæ celebrationi interſint, neque inde ante Sacerdotis benedictionem recedāt. De hac benedictione vide Micrologum, cap. 21. vbi probat, non ſolis Epiſcopis, ſed etiam Presbyteris licere poſt Miſſam populo benedicere; & ad epiſtolam Damaſi de Corepiſcopis; & ad Canonem 44. Concilij Agathenſis, vbi id Presbyteris interdictum eſſe videtur, reſpondet, ea decreta aut intelligenda eſſe de benedictione Presbyteri, Epiſcopo præſente, aut certè vſu tandem abrogata fuiſſe. Atque hæc de ſacrificio, pro inſtituta breuitate, dicta ſint.

Finis librorum de Sacramento Euchariſtiæ.
Ad honorem DEI.

MAG 2918